ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 7

Redaktori

LjubUa *Bošnjak,* **kapetan I klase i**
Vida Marki*!, potpukovnik (obradila
slovenačka dokumenta)

Odgovorni urednik

MiloJ *Krstić,* **potpukovnik**

IZDAJE

VOJNOISTORUSKI INSTITUT

VOJNOISTORIjSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 7

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA 1944.

BEOGRAD
1970.

DOKUMENTA

O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

1. SEPTEMBAR — 31. DECEMBAR 1944.

BR. 1

MESEČNI PLAN POLITIČKOG RADA OPERATIVNOG ŠTABA NOV I PO ZA ISTRU OD 1. SEPTEMBRA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

OPERATIVNI STAB ZA ISTRU
XI. KORPUSA NOV i POJ
Dne 1. rujna 1944.

PLAN POLITIČKOG RADA
od 1. IX. do 31. X. 1944.

I. FEDERALNA DEMOKRATSKA HRVATSKA U NOVOJ DEMOKRATSKOJ FEDERATIVNOJ JUGOSLAVIJI

Borce treba dobro upoznati sa postignutim tekovinama u N.O.B. Kakve uslove stvaraju te tekovine za daljnji razvoj N.O.B, i za izgradnju nove države, što je N.O.B, sve donijela i što će donijeti našem narodu i svakom pojedincu. Podvlačiti da jo jedan od najvećih uspjeha naše borbe postignuto bratstvo hrvatskog i srpskog naroda. Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a[2] i III. Zasjedanja ZAVNOH-a[3] moraju postati krv i meso naših boraca. Borba za najčistiju demokraciju to mora postati ideal svih naših boraca. Stvaranje jedinstvene N.O.F. Hrvatske,[4] kao opće narodne organizacije, nov je veliki uspjeh stvaranja jedinstva svih narodnih snaga bez razlike na nacionalnu, vjersku ili stranačku pripadnost u borbi protiv okupatora i [za] izgradnju nove države. Sporazum između pretsjednika kraljevske jugoslovenske

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), reg. br. 31-10, k. 1321 A.

[!] O drugom zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a), održanog od 29. i 30. novembra 1943, vidi tom II, knj. 11, dok. br. 12—17, 20, 22—24.

® Treće zasedanje Zemaljskog antifašističkog veća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a) održano je 8. do 10. maja 1944. u Topuskom. O radu i odlukama tog zasedanja vidi knj.: »Drugi kongres KP Hrvatske«, »Kultura«, Zagreb, 1949, str. 67. i 176.

[4] Narodnooslobodilačke fronte (NOF) Hrvatske

vlade dra Subašića[5] i pretsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije maršala Tita manifestacija je velike pobjede N.O.P. i njegovo jačanje[6]. Ogromni naši uspjesi za koje su pale velike žrtve razbili su izbjegličku-izdajničku vladu Purića.[7] Na površinu su došli napredni i demokratski elementi.

Upoznavanje boraca sa borbenom historijom naših naroda. Postankom i razvojem N.O.B. Maršal Tito je genijalno predvidio razvitak događaja i poveo naše narode u borbu. Sta bi bilo s našim narodima da su pošli putem kojim ih je zvao Pavelić,- Nedić i Mihailović ili putem čekanja kako ih je zvao Maček. Mi bismo danas bili u položaju u kome se nalaze Rumunjska, Mađarska, Bugarska i drugi. Tito nam je pokazao najbolji put, Tito nas genijalno vodi i Tito će nas i dalje voditi iz pobjede u pobjedu.

Demokratska Federalna država Hrvatska u novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji mora biti našim borcima najviši ideal za koji se bore. Postignuti uspjesi moraju biti nov i stalan potstrek za sve veće napore i spremnost na još veće žrtve. Od sadanjih napora ovisi da li ćemo izvojevane tekovine u potpunosti ostvariti, da li ćemo našu državu što potpunije izgraditi. Objašnjavati borcima položaj Istre 1918, Rapalski ugovor i krivce koji su ga potpisali.[8] Podvlačiti potrebu sudjelovanja Istrana u N.O.B-i kao glavnom preduslovu da se neće povratiti 1918, da će Istra biti slobodna u Dem. Federativnoj Jugoslaviji.[9]

TEME:

1.) Odluke III. Zasjedanja ZAVNOH-a (štampano u brošuri).[10]

[5] Ivan

• O sporazumu (16. juna 1944. na Visu) između Josipa Broza Tita. predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ), i Ivana Šubašića, predsednika kraljevske vlade u izbeglištvu, vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, drugo izdanje, str. 330—342 i »Pregled istorije SKJ«, izdanje IRP, Beograd 1963, str. 434—443.

[7] Vlada Kraljevine Jugoslavije sa Božidarom Purićem na čelu obrazovana je u Londonu 10. avgusta 1943. U toj vladi Draža Mihailović je postavljen za ministra vojske, mornarice i vazduhoplovstva (Dušan Plenča: »Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svetskog rata«, Institut društvenih nauka, Beograd, 1962, str. 204).

[8] Ugovor je zakjučen u Rapalu 12. novembra 1920. između Kraljevine SHS i Italije o međusobnim granicama, o stvaranju nezavisne Države Rijeke i o političkoj suradnji protiv eventualne restauracije Habsburgovaca (vidi D. Sepić, Rapalski ugovor, Enciklopedija Jugoslavije, sveska 7, Zagreb, MCMLXVIII, str. 43—45).

" Poslednje dve rečenice dopisane mastilom.

[10] Vidi »Bibliografija izdanja u narodnooslobodilačkom ratu 1941—1945« (dalje: Bibliografija NOR-a), izdanje VII, Beograd, 1964, bibliografska jedinica (dalje: b. j.) 6400—6403.

2.) Značaj odluka II. Zasjedanja AVNOJ-a za dalji razvoj N.O.B i stvaranje federativne državne zajednice[11] (Titov članak, »Nova Jugoslavija«[12] broj 1).

3.) Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a (štampano u brošuri).[1"]

4.) Razvitak N.O.B, naroda Jugoslavije u vezi sa međunarodnim događajima (referat druga Tita na II. Zasjedanju Avnoja).[14]

5.) Narodno-oslobodilačka fronta Hrvatske[15] (»Naprijed«[16] broj 46 i Proglas NOF-a narodima Hrvatske).

6.) Sporazum dr Subašić — Tito[17] (»Nova velika pobjeda N.O.B.« — brošura; »Jedna nova pobjeda NOB« — članak Moše Pijade; »Nova velika pobjeda naroda Jugoslavije«[18] — članak A.[19] Hebranga).

7.) Izdaje u Rapalu (štampana u brošuri)

8.) Italijani i Hrvati Istre nemilosrdno će obračunati sa svim izrodima (štampano u brošuri — članak iz »Glasa Istre« br. 21).

9.) »O razgraničenju Jugoslavije i Italije«[20] (članak dr Smodlake[21] štampan u posebnoj brošuri).

» Bibliografija NOR-a, b.j. 6246.

[18] »Nova Jugoslavija«, časopis za politička i društvena pitanja, počela je da izlazi u Drvaru 1. marta 1944. Pored ovog časopisa, na slobodnoj teritoriji zapadne Bosne izlazili su i listovi: »Mi mladi«, »Oslobođenje«, »Mladi Krajišnik«, »Riječ omladine« i dr. U drugim krajevima takođe je izlazio veliki broj partijskih i frontovskih listova: u Hrvatskoj: »Vjesnik«, »Naprijed«, »Glas Slavonije«, »Srpska riječ«, »Slobodni dom«, »Slobodna Dalmacija«, »Omladinski bcrac«, itd.; u Sloveniji: »Slovenski poročevalec«, »Ljudska pravica« i dr.; u Vojvodini: »Slobodna Vojvodina«; u istočnoj Bosni: »Front slobode«; u Hercegovini: »Sloboda«; u Crnoj Gori: »Narodna borba«, »Naša žena« i »Omladinski pokret«; u Sandžaku: »Glas Sandžaka«; u Srbiji: »Mladi borac« i »Glas«; u Makedoniji: »Uindenski put« i, docnije, »Nova Makedonija«. Osim tih glasila, pojedine oblasti, okruži i jedinice NOV i POJ izdavali su svoje listove (Vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, VII, drugo izdanje, Beograd. 1965. knj. 2, str. 73).

" Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 6393—6394.

[14] Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 84.

[15] Reč je o članku »Narodnooslobodilačka fronta i pristaše HSS-a (Bibliografija NOR-a, b. j. 6164).

" Organ Komunističke partije Hrvatske

[17] Odnosi se na brošuru »Sporazum Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i vlade dr Ivana Subašića« (Bibliografija NOR-a, b. j. 7140).

" Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6249.

Andrije

[10] Članak je štampan u »Novoj Jugoslaviji« (Bibliografija NOR-a, b.j. 6246).

" Josipa

10.) »Titov govor I. dalmatinskoj brigadi povodom godišnjice osnivanja[22] (brošura koju će štampati Tehnika divizije).[23]

II. NARODNO-OSLOBODILACKA VOJSKA (N.O.V.) I NJENA ORGANIZACIJA"

Objasniti borcima uslove pod kojima se stvarala i razvijala naša Narodno-oslobodilačka vojska. Njezini veliki uspjesi na vojničkom i političkom polju. Borcima treba objasniti kakova je organizacija vojska i zašto je potrebna disciplina u vojsci. Kakvu ulogu imaju starješine u našoj vojsci i ukazati im na potrebe,da se stalno vojnički izgrađuju. Naročito treba dobro upoznati borce sa naredbom o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica.

Razbijati kod boraca lokalpatriotizam i usko gledanje na sadašnju N.O.B. Objasniti da bez slobode svih nema slobode ni pojedincima. Danas se ne vodi borba za jedno selo, jednu općinu, jednu oblast, već za slobodu cijele Jugoslavije, zato je potrebno da svaki borac shvati da je njegova sveta dužnost da se bori tamo gdje interesi borbe nalažu. Pripremiti borce da budu spremni boriti se i u drugim dijelovima naše domovine.

TEME:

1.) Prerast u regularnu narodnu vojsku (istoimena brošura).[25]

2.) Odgovornost starješina u vojsci[26] (članak pukovnika Terzića,[27] »Naprijed« broj 40).

3.) Stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske (istoimena brošura).[28]

4.) Naredba o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica (štampano u knjižici).[29]

5.) Uredba o vojnim sudovima i ustrojstvo i nadležnost vojnih sudova (štampano u brošuri).[30]

6.) »Disciplina i vojnički duh«[31] (članak generala Drapšina).[32]

[22] Prva dalmatinska NOU brigada je formirana 6. septembra 1942 (tom V, knj. 7, dok. br. 11).

[23] Stavovi pod 7, 8, 9, 10, kao i 6 iz poglavlja 11. dopisano mastilom.

[24], [25] i [28] Ti članci su objavljeni u brošuri »Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi« (Bibliografija NOR-a, b.j. 6165—6167).

[28] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6212.

[27] Velimira

[28] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 654—659.

[30] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1373.

" Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 181.

[33] Petar Drapšin, proglašen za narodnog heroja 27. jula 1945. Poginuo je nesrećnim slučajem ujesen 1945. kao komandant tenkovskih jedinica Jugoslovenske armije.

31-2/10
12/9

Razbijati kod boraca lokalpatriotizam i uske gledanje na sadašnju N.O.B. Objasniti da bez slobode svih nema slobode ni pojedinaca, Danas se ne vodi borba za jedno selo, jednu općinu, jednu oblast, već za slobodu cijele Jugoslavije, zato je potrebno da svaki borac shvati da je njegova sveta dužnost da se bori tamo gdje interesi borbe nalažu. Pripremiti borce da budu spremni boriti se i u drugim dijelovima naše domovine.

TEME:

1.) Prerast u regularnu narodnu vojsku(isteimena brošura).

2.) Odgovornost starješina u vojsci (članak pukovnika Terzića "Naprijed " broj 40).

3.) Stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske(isteimena brošura).

4.) Naredba o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica (štampano u knjižici.)

5.) Uredba o vojnim sudovima i ustrojstvo i nadležnost vojnih sudova (štampano u brošuri.)

6. Disciplina i vojnički duh (članak uzeset štampane)

III. MEDJUNARODNA I UNUTRAŠNJA POLITIČKA SITUACIJA.-

Borce treba upoznati sa značajem otvaranja drugog fronta i velikim napadima na njemačku "Evropsku tvrđavu" sa juga, zapada i istoka. Otvaranje druge fronte na zapadu pokazuje čvrsteću savezničkog bloka i dalekosežni značaj Teheranskih odluka. Otvaranje druge fronte pokazuje svima riješenost saveznika da do kraja zajedničkim snagama uniste Hitlera i njegov poredak i donesu narodima Evrope nacionalnu slobodu i demokratska prava u duhu Atlanske Povelje, pali porobljeni narodi trebaju da doprinesu čim više pobjedi nad fašizmom.

Upoznati borce sa velikim političkim i vojničkim pobjedama NOP. u zemlji i priznanjem koje dobiva naša borba od strane naših saveznika:Rusije,Engleske i Amerike. Ponoć koju nam saveznici pružaju borci moraju jasno vidjeti s kakvim rezultatima i s kakvim izgledima ulazimo u četvrtu godinu Narodno-oslobodilačkog rata mi, a s kakovima naši neprijatelji.

TEME:

1.) Poležaj našeg oslobodilačkog pokreta nakon Moskovske i Teheranske konferencije (Milovan Djilas "Nova Jugoslavija" br. 1.)

2.) Ostvaruju se zaključci Teheranske konferencije-započeo je veliki savezički napad na zapadu Evrope(brošura-prestampan članak iz "Naprijed" br.56.)

3.) Približava se dan konačnog obračuna (brošura-prestampan članak iz "Vijesnik" br.20.)

S m r t f a š i z m u - S l o b o d a N a r o d u!

Komandant petpukovnik:

Polit.Komesar:

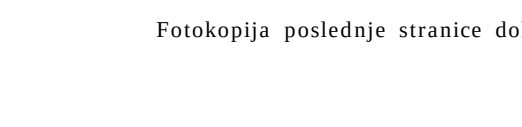

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 1

III. MEDUNARODNA I UNUTRAŠNJA POLITIČKA SITUACIJA:

Borce treba upoznati sa značajem stvaranja drugog fronta i velikim napadima na njemačku »Evropsku tvrđavu« sa juga, zapada i istoka. Otvaranje druge fronte na zapadu pokazuje čvrstoću savezničkog bloka i dalekosežni značaj Teheranskih odluka.[33] Otvaranje druge fronte pokazuje svima nješenost saveznika da do kraja zajedničkim snagama unište Hitlera i njegov poredak **i** donesu narodima Evrope nacionalnu slobodu i demokratska prava u duhu Atlantske povelje, — ali porobljeni narodi trebaju da doprinesu čim više pobjedi nad fašizmom.

Upoznati borce sa velikim političkim i vojničkim pobjedama NOP u zemlji i priznanjem koje dobiva naša borba od strane naših saveznika: Rusije, Engleske i Amerike. Pomoć koju nam saveznici pružaju. Borci moraju jasno vidjeti s kakvim rezultatima i s kakvim izgledima ulazimo u četvrtu godinu Narodno-oslobodilačkog rara mi, a s kakovima naši neprijatelji.

TEME:

1.) Položaj našeg oslobodilačkog pokreta nakon Moskovske i Teheranske konferencije (Milovan Đilas, »Nova Jugoslavija« br. I).[34]

2.) Ostvaruju se zaključci Teheranske konferencije — započeo je veliki saveznički napad na zapadu Evrope (brošura — preštampan članak iz »Naprijed« br. 56).[35]

3.) Približava se dan konačnog obračuna (brošura — preštampan članak iz »Vijesnik«[36] br. 20).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant potpukovnik: Savo **Vukelić**

Polit, komesar: **Joža Skočilić**

M. P.

[33] Opširnije o Teheranskoj konferenciji vidi u knjizi Dušana Plenče »Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svetskog rata«, str. 218—219.

[34] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6246.

[35] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 810.

[36] Organ Narodnooslobodilačke fronte Hrvatske.

BR. 2

PREGLED BROJNOG STANJA ČLANOVA KPJ I SKOJ-a 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 1. SEPTEMBRA 1944. GODINE[1]

P R E G L E D

PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SKOJ-a[8] VI Kr. BRIGADE
od 1. VIII—1. IX 44.

	Po spisku	U rashodu	Na licu	Novoprim-ljenih	Kandidata	Prekoman-dovanih	Novodošlih	Ranjenih	Poginulih	Kažnjenih	Primedba
Partija	299	35	264	16	39	20	6	16	4	5	
SKOJ	378	51	326	32							

Pomoćnik politkoma
VI Kr. brigade
Popović Savo

' Snimak originala (pisanog rukom, ćirilicom), u AVII, reg. br_ BiH- 9/931.

[1] Vidi izveštaj pomoćnika političkog komesara 6. krajiške NO brigade od 31. avgusta 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske i skojevske organizacije u avgustu (AVII, mikrofilm,, reg. br. BiH-9/367—368).

BR. 3

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 6. BATALJONA OD 1. SEPTEMBRA 1944. SEKRETARU PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. PROLETERSKE BRIGADE O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJE U BATALJONU[1]

Izveštaj o partijskom radu organizacije VI bataljona I proleterske brigade

PARTIJSKOM RUKOVODIOCU I PROLETERSKE BRIGADE

Položaj

U toku ovog meseca partijska organizacija otklonila je niz problema, pojačala rad i proširila se. Sada broji po spisku 71 člana a na licu 68 članova, dok su 3 u bolnici. U ovom mesecu iz jedinice našeg bataljona na nove dužnosti otišlo je 5 članova, tekođe 5 članova, i to rukovodioca teže ranjenih, otišlo je za Italiju.[2] Poginuo jedan član (komandir Uroš[3]J a ranjeno 9 članova.[4] Primljeno u partiju za ovaj mesec 8 članova. Kandidata sada imamo 7 drugova.

Skinuta je kazna Cordašu Dušanu, Rabrenović Ljubi, a kažnjena je sa strogim ukorom sa poslednjom opomenom Zora a sa opomenom Junus zbog izvesnih nedostataka.

Socijalni sastav članstva je sledeći:

36 zemljoradnika.
26 radnika,
3 intelektualca
2 podoficira,
4 domaćice.

Rad organizacije se svodio na dokrajčenje svih slabosti koje nisu bile dovoljno dokrajčene, na uvođenje tempa u radu i na proširenje jedinica. Biro je na vreme rešavao sve probleme i tako je partija imala u potpunosti rukovodeću ulogu u bataljonu. U ovom mesecu u biro stupilo je 4 nova člana. Odr-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—15, k. 713 A.

[8] i [4] Vidi AVII, reg. br. 21-18, k. 713.

[5] Uroš Stošić, komandir 1. čete, poginuo je u borbi na Palisadu (AVII, reg. br. 21-18, k. 713 A).

žao je biro 4 radna sastanka i jedan teoretski pred proširenim biroom, i to:

a) 1. Pitanje discipline i odgovornosti pred partijom.
2. Rad sa narodom.

Po prvoj tačci donet je zaključak da se članovi biroa svud i na svakom mestu osete i da se uče članovi na gvozdenu disciplinu u partiji. Po drugoj tačci za rad sa narodom dati su konkretni zadaci.

b) 1. Popuna upražnjenih mesta.
2. Budući izdaci organizacije.

Po prvoj tačci izabrani su drugovi koji su kasnije predloženi štabu brigade. Po drugoj tačci u vezi sa novom situacijom doneli smo izvesne zaključke po kojima će se upravljati sve jedinice.

c) 1. Organizacija u bataljonu posle akcije.
2. Osvrt kratak na akciju.
3. Eventualije.

Postavili smo rukovodioce pod prvom tačkom, istakli stvari koje jo potrebno uraditi posle akcije kako bi bio bataljon u stanju da opet stupi u borbu. Po drugoj tačci videli smo dobre i loše strane iz akcije na Palisadu[5] i podvukli važnost iste akcije.

d) 1. Izbor sekretara III čete.
2. Prorada direktivnog pisma. (Od diviziskog komiteta).
3. Najosnovniji problemi jedinica.

Na ovom sastanku prisustvo[vao] je drug Komnen[6] i drugarica Lula.[7] Izabrat je posle duže diskusije drug Ljuba Đoković. Po drugoj tačci posle čitanja pisma donet je zaključak kako najbolje preneti pismo na ceo bataljon i sprovesti direktive. Po trećoj tačci uviđeni su neki manji problemi koje treba rešiti.

Održat je u ovom mesecu sastanak proširenog biroa gde je proradena tema »Teorija Partije«.[8] Drugi sastanak proširenog biroa bio je, i na njemu smo proradili direktivno pismo i pripremili diskusiju za jedinice pa za bataljon.

Najveći problem bio je učvršćenje biroa, proširenje jedinica, osposobljavanje novih rukovodioca, pojačati rad sa narodom, održati tempo rada u pokretima i najtežim situacijama, da se osjeti što veće zalaganje svih komunista. Mnogi od ovih problema su rešeni, a neki su u rešavanju, kao na pr. osposobljavanje rukovodioca. Iako je članstvo slabo teoretski i biro mlad,

[5] Borbe su vođene krajem avgusta 1944. (Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 18-2, k. 713).

• Cerović

[7] Mileva Planojević

[8] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1224.

ipak se osjeća svakim danom sve veći napredak organizacije. Kao što je poznato, dane smo sprovodili u pokretu, u borbama,[9] ali rad nije zaostajao, prilagođavali smo se prilikama u kojima smo živjeli. U toku ovog mjeseca održano je po jedinicama 28 radnih sastanaka i 6 teoretskih.

Kratak pregled jedinica:

Ćelija 1. čete: Ova ćelija je dosta čvrsta, osjeća se kao rukovodioc u četi. Na vreme uvida i rešava sve probleme. Partijnost je na zavidnoj visini. Sastanke je održavala, stanje jedinica, rad sektora, pripreme za Srbiju, pitanje kandidata itd. U toj jedinici je kažnjen opomenom drug CORDIĆ JUNUS, zbog slabog odnosa prema narodu. Sekretar (Suca) dosta čvrst, sa dosta iskustva, ima autoriteta kod njih i zalaže se u radu. Može da odgovori većoj dužnosti.

Ćelija 2. **čete:** U ovoj jedinici po **samom** socijalnom sastavu nije se dovoljno osetila odgovornost članova pred Partijom. Sekretar raniji nije bio dovoljno čvrst, iako je imao puno volje, nije mogao rešiti taj problem. Sada svi gotovo oni članovi koji su najviše remetili taj rad nisu više u toj jedinici. Rad u toj jedinici teče sada normalno. Jedinica se prilično učvrstila, uvidjela svoje nedostatke i razvija se pravilno. Sastanci su održavani po najosnovnijim problemima u konkretnoj situaciji. Sekretar (Babić) mlad, nema dovoljno iskustva, ali ima izgleda uz veću moju pomoć da će [se] razviti u dobrog partijskog rukovodioca.

Ćelija 3. čete: Ova je ćelija najveća, a i dosta je čvrsta. Rad je tekao normalno, odgovornost pred Partijom je zadovoljavajuća. Jedinica na vreme uviđa sve probleme i rešava ih. Sastanke su održavali, pretres akcije, pitanje alkohola, stanje jedinice, itd. Sekretar (Ljubo) mlad, na dužnosti neiskusan, ali pun volje za rad i uz veću pomoć moći će odgovoriti na dužnosti.

Ćelija prateće čete: U njoj rad teče normalno. Oseća se kao rukovodioc u četi. Sastanke je održavala slično kao i ostale jedinice. Sekretar (Zivković) ima iskustva, čvrst, energičan i zadovoljava na dužnosti.

Ćelija radnog voda: Zbog slabog rada sekretara, nije **se** dovoljno založila u rešavanju na vrijeme problema, nego je to moralo dolaziti odozgo. Ovo smo na vrijeme rešili i sada rad teče normalno. Sekretar (Lala) nema iskustva, prilično len, ali ima izgleda da će se popraviti.

Stabska ćelija: Rad je tekao normalno, oseća **se** odgovornost pred Partijom, komunisti se zalažu na svojim dužnostima.

• O dejstvima 1. proleterske brigade na sektoru Kamena Gora — Mataruge — Maoče — Kovren i Zlatibor — Palisad — komunikacija Užice — Vardište vidi AVII, reg. br. 18-2, k. 713.

Jedino intendant ne živi dovoljno partijskim životom, o čemu se je zabavljala partijska jedinica.

Odeljak kurira: Osnivanjem izviđačke desetine, osnovali smo i odeljak partijski koji radi i funkcioniše uz čvrstu moju kontrolu.

Sve su se jedinice dovoljno učvrstile i rad teče normalno. Ovo novo članstvo treba što pre osposobiti. Kao što se vidi, teoretski rad prilično zaostaje. Za njega nema dovoljno interesovanja, naročito kod novih članova, taj ćemo problem postaviti pred jedinice i smatram da će se pravilno rešiti, ali ipak ne može se reći da nije rađeno. Po kružocima čitana je »Nova Jugoslavija« kao i materijal iz teme »Teorija Partije«.

Rad sektora:

Politički rad odvijao se je po četama. Održano je niz radnih sastanaka, kao i prorađivane su teme iz brigadnog plana. Interesovanje je kod boraca prilično. Održavaju se sastanci sa komesarima, još se nisu dovoljno aktivizirali svi delegati u političkom radu. Borci su prilično upoznati sa svim novim momentima iz političke situacije. Pomoć Partije je dosta dobra u ovom sektoru.

Rad na terenu: Taj nedostatak koji je bio u našoj organizaciji otklonjen je. Kud god smo prolazili trudili smo se da održimo konferenciju o konkretnim problemima toga sela, a također pomognemo terenskim radnicima, koji su radili na dotičnom terenu. Ovom sektoru treba još više svestranog zalaganja i onda će u potpunosti ravnati se sa ostalim sektorima.

Kulturni rad: Ovaj sektor je dosta dobro razvijen **u** bataljonu. Usmene novine davane su kad god je bilo mogućnosti. Priredbe za bataljon, vesele večeri, veseli subotar., nepismeni se uče, tako da ovaj sektor teče normalno.

Vojni rad: Rađen je egzercir po četama, kao i teoretski časovi po predviđenom planu. Taj rad daje vidnih rezultata i osjeća se vojnički život svugdje i na svakom mjestu. Održat je 1 sastanak vojno-političkih rukovodioca, a jedan posebno samo vojnih rukovodioca.

Rad SKOJ-a: Komitet je gotovo ceo nov, iako je nov, uz pomoć Partije na vreme su rešavani omladinski problemi. Njima treba mnogo više pomoći da bi u potpunosti rukovodili omladinom. Pored pretresa akcije, stanja aktiva, i drugih sastanaka, pred celim bataljonskim aktivom prorađeno je direktivno pismo divizijskog komiteta i postavljeni zadaci pred svakog SKOJEVCA.

Partija je svim ovim sektorima dala dovoljno pomoći. Sektori se razvijaju svi paralelno. Stanje u bataljonu je zadovoljavajuće. Disciplina, borbenost, moral na zavidnoj su visini. Volja boraca i rukovodioca je da se bije svud i na svakom terenu, a

naročito velike pripreme su učinjene za borbu i rad u Srbiji. Bataljon u potpunosti može odgovoriti svim zadatcima koji se budu pred njega postavili.

Drugarski pozdrav.

1-IX-1944 G. Partijski rukovodilac VI. Bat.,
M.[10] Bojić

Ovaj je izveštaj za mjesec avgust.

BR. 4

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. NOU DIVIZIJE OD 2. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 5. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

POLITIČKOM KOMESARU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Negdje

Druže Ilija,[2]

Osnovna pitanja koja su bila stavljena pred nas političke rukovodioce ove Divizije u toku mjeseca avgusta bila su: Drugo zasjedanje Zavnobiha[5] i Odluke,[4] Oslobodilačka fronta i pitanje novih boraca. Prva su dva pitanja stavljena pred nas i tokom pretprošlog mjeseca zajedno sa pitanjem Sporazuma Nac. komitet — Subašić. No ona nijesu dovoljno objašnjenja i trebalo ih je ozbiljno zahvatiti i produbiti i šire razraditi pitanje državnosti B. i H. Taj je posao tokom mjeseca svršen uspješno. Sto se pak tiče novijih događaja i političkih informacija, o njima su borci na vrijeme upoznavati kroz čitanje vijesti pa do organizovanja mitinga po važnim i značajnim pitanjima kao što je izbijanje C. Armije u Rumuniju, opšti ustanak u Srbiji i t.d.

[10] Milosav

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. BiH-9 398.

[3] Ilija Došen, politički komesar 5. korpusa NOVJ'.

[3] i [1] Drugo zasedanje Zemaljskog antifašističkog veća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH-a) otpočelo je u Sanskom Mostu 30. juna 1944. Zbog mogućnosti napada neprijateljske avijacije, zasedanje je održano noću (30. juna i 1/2. jula). Opširnije o tome vidi AVH, mikrofilm, reg. br. BiH-8/411.

Pitanje novih boraca ponegdje (VI i VIII)[5] nije u potpunosti riješeno. Bilo je dezerterstva radi nepravilnog odnosa prema novacima, radi ispada pojedinih rukovodioca, radi prilične nebrige za njihov život u političkom pogledu. Ima tu i drugih objektivnih uzroka. Mi smo ih sve uočili i aktivno smo radili na tome da se to otkloni. Ostaje naš zadatak prihvatanje novih boraca, prihvatanje vojnika iz neprijateljske vojske i njihovo prevaspitavanje u duhu našeg pokreta. Naše jedinice mogu primiti više stotina domobrana, ali će se pred nas postaviti ozbiljan zadatak da se od tih ljudi stvore istinski borci i u vezi s time i budnost će se morati povećati.

Da bi se politički rad pravilno i potpunije odvijao, polovinom mjeseca održano je jedno savjetovanje sa politkomesarima brigada.[6] Dnevni red je bio:

1.— Političko stanje u brigadama:
   a) Tumačenje novih političkih događaja,
   b) Metode rada,
   c) Sadanji politički problemi i naša zadaća.

2.— Kulturno-prosvetno stanje i rad.

3.— Politički rad na terenu.

Savjetovanje se produžilo tokom čitavog dana i na njemu smo uočili čitav niz pitanja i problema koji tište i pritiskuju naše borce. Osjetilo se da kroz duži period vremena manje vidni vojnički uspjesi i neriješene bitke na gradovima (Banja Luka, Prijedor, Petrovac)[7] pritiskuju kao mora naše borce. Neophodno se postavlja uspeh na nekom gradu, da bi vedrina, optimizam sa najbližom sadržajnošću nikao među borcima. Onda uspjesi na frontovima van naše zemlje, dok linija oko nas »ni repom ne miču« čini borce i rukovodioce prilično nervoznim i u jednom su napetom stanju čekajući da se događaji ioš brže odvijaju. Samo savjetovanje bilo je plodonosno i uz ostala pitanja na njemu smo ozbiljno postavili pitanje rada sa politdelegatima. O samom savjetovanju smo malo i usmeno razgovarali. Po svima pitanjima donijeli smo potrebne zaključke i tokom proteklih dana prišlo se poslu.

Za pojačanje kult.-prosvetnog rada postavili smo preda se da se osamostale kulturni odbori, da ekipa još više i organizovanije ukaže im pomoć, da se izdaju manje brošurice, da se obrati pažnja na štampu i dopisništvo. Neka od tih pitanja već su u radu. Izdali smo tri manje brošurice u toku ovog mjeseca:

[5] Odnosi se na 6. i 8. krajišku NO brigadu.

• Detaljnije o tom savetovanju vidi AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-9/144—145.

[7] O dejstvima 4. NOU divizije u tom periodu vidi tom IV, knj. 28, dok. br. 28, 43, 71, 106, 107 i 108.

dvije više političke i jednu beletristike. Nastavićemo sa svim tim radom.

Naš politički kadar podmlađuje se neprekidno, ali imamo još 2—3 komesara bataljona koji bi mogli primiti dužnost politkoma brigade, više delegata za politkome četa i dva pomoćnika politkomesara bataljona za pomoćnike politkoma brigade.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2. IX 1944. god.

Politički komesar IV Divizije,
Dmitar E. Bajalica

BR. 5

POLITIČKI IZVESTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD 3. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE[1]

STAB
XV DIVIZIJE NOV i POJ
Položaj, 3. IX 1944.

Politički izveštaj:

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE

IV brigada je u to vreme izvršila manevarski pohod preko Trebelnog — Mirne na Catež i zatim na sektor Zužemberk.[2] Brigada je imala dosta pokreta i mnogo borbi. Borbeni moral je varirao obzirom na uspehe ili neuspehe brigade. Manevarske borbe oko Cateža, u kojima su partizani zaplenili mule, teški mitraljez, mine, puške i municiju, jako su podigle samopouzda-

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (dalje: AIZDG u Ljubljani). f. 16/IH.

[5] Brigada je sa sektora Trebelno krenula na sektor Catež verovatno 20. avgusta 1944, jer je ona 21. avgusta već raspoređena na ovom sektoru i vodi borbe, sve do 25. avgusta. Zatim se prebacuje na sektor Kozjak — Sela pri Sumberku — Zavrh, a 27. avgusta vodi borbe u neposrednoj okolini Zužemberka. Detaljnije o pokretima i borbama 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« vidi dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (tom VI, knj. 15, dok. br. 92, 114, 116, 120, 121, 134 i 140; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

nje partizana, neprekidno su prepričavali svaki događaj iz borbi, novi borci su bili svi sretni što se vatreno krštenje tako sretno završilo.[3] Međutim, treći dan borbe na Catežu, koji je zahtevao trinaest mrtvih, od kojih je bilo sedam novih boraca iz Slovenačkog primorja koji su se predali a zatim su streljani, unekoliko ih je obeshrabrio[4] Politički komesari su objašnjavali čitav tok borbi, zašto i kako je došlo do tolikih žrtava. Objasnili su im da Nemci svakoga, bilo da se preda ili ne, odmah streljaju ako im padne u ruke. Borbe kod Zužemberka bile su opet uspešne, brigada je sposobna izvršavati zadatke.[5] Za čitavo ovo vreme brigada je imala 50 dezertera, većinom Primoraca. Njih 6 već se vratilo, pohvatale su ih pozadinske komande. Broj je velik zbog toga što su ovde ubrojani nestali iz borbi, koji su se zatim porasturali. Niži rukovodeći kadar se u borbama nije pokazao. Novi su borci, još ne znaju pravilno da rasuđuju i nisu samoinicijativni. U brigadi nema prave spoljašnje discipline. Štabovi su sada dobili direktivu da je što pre uspostave.[6] Od svih partizana najdisciplinovaniji su novi borci iz Štajerske. Oni osećaju da u našoj vojsci ne postoji takva disciplina kakva bi trebalo da bude i žele je. Kažu da neki partizani ne mare ponekada za zadatke koji im, npr., daju desetari. Ovi Stajerci su disciplinovani, neki su već desetari ili vodnici i veoma su dobri. Sto se tiče Primoraca izgleda da će se ponovo pojaviti primorsko pitanje, kao prošlog proleća. Rukovodioci, stari partizani, ostavljaju ih same tako da su izolovani, da razmišljaju i zatim dezertiraju. Štabovima je bila skrenuta pažnja na to, i sada znaju da će od tog neborbenog elementa dobiti nešto samo ako ih lično budu vezali za sebe, iskreno uzeli u svoju sredinu, ako ih nikada i nigde, na bilo koji način, ne budu zapostavljali. U brigadi je izvršen kritički pregled svih marševa i borbi s političkog stanovišta, što je imalo povoljan uticaj. Zatim se govorilo o lokalpatriotizmu, tumačile su se radio-vesti, kada su stigle, a politički komesari su pružali pomoć komandantima u sprovođenju vojničkih direktiva. Odnos prema civilnom stanovništvu i terenskim aktivistima je sređen. Brigadi je potreban priličan broj cipela i [druge] obuće, što važi za sve brigade. Stab brigade je mlad, ne snalazi se u borbi. Prilikom poslednjeg napada na Zu-

*** Odnosi se na borbe vođene 21. i 22. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 114 i 116).**

[4] Odnosi se na iznenađenje koje je neprijatelj pripremio 2. bataljonu 24. avgusta u 12,30 časova, za vreme ručka, na položajima na grebenu ispod Cateža i Dolenje Vasi pri Catežu (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 121).

[5] O borbama oko Zužemberka vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 140.

' Verovatno se odnosi na usmene direktive, jer redakcija nije našla nikakav pismeni dokument Štaba 15. NO divizije o tome.

žemberk nisu znali šta da preduzmu i imali su nameru da čekaju da Švabe same odu.[7]

V *brigada* se čitavo vreme nalazila pod pl. Gorjanci.[8] Ona je najviše od sviju učinila u pogledu spoljašnje discipline. Borci Cankareve brigade sada znaju da pozdravljaju, maršuju i raportiraju. Sto se tiče novih boraca stanje je isto kao u IV brigadi. Slučaj iznenađenja zasede na Dolžu, kada su imali 11 mrtvih, među novim borcima je izazvao još veću budnost.[9] Dogodilo se da mi je novi borac pričao kako bi se ova borba mogla drugačije izvesti i nije je slabo karakterisao. Video sam novog borca iz Štajerske koji je primetio grešku koju je načinio stariji partizan, ispravio ju je a da mu niko nije ništa kazao. Novim borcima je ranije, dok još nisu bili svi naoružani, bilo veoma teško ako su čuli da je u borbi izgubljeno nešto oružja. Sada imaju oružje i znaju ga ceniti. Novi borci Gupčeve brigade su u borbi na Catežu izdržali na položajima bez oružja, pokupili su kamenje i bacali ga na belogardiste i uz to vikali kao telali. Kampanja o budnosti u brigadi nije bila dobro sprovedena, dogodio se slučaj da je partizan ujutro na položaju bio svučen i šio pantalone, kada je svakog trenutka moglo da pripuca.[10] Po štabovima se politički ne radi, zamenik komandanta nije znao šta je to AVNOJ, članovi štabova ne idu ni na jedan politički čas. U brigadi su pred strojem streljali dva dezertera, od kojih je jedan već četiri puta dezertirao. To je ostalima nateralo strah u kosti i sada imaju mir od dezertiranja. Brigada se zbog terena

[7] Redakcija nije utvrdila na koji se napad odnosi, jer su borbe oko Zužemberka u to vreme stalno vođene. Neprijatelj je iz pravca Stične i Novog Mesta pokušao da uđe u Zužemberk. O tim borbama vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 68 i 69.

[8] O rasporedu i zadacima 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« vidi dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (tom VI, knj. 15. dok. br. 92, 114, 120, 121, 134 i 140; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

' Verovatno se odnosi na sukob do koga je došlo 4. avgusta 1944. Tog dana u 3,30, neprijateljeva kolona, jačine 80—100 ljudi, krenula je iz Novog Mesta, preko Oreheka, ka Zajčjem Vrhu pri Stopičah, gde je naišla na patrolu zasede 3. bataljona. Patrola je odmah pohitala da o dolasku neprijatelja obavesti Stab bataljona. Ali je istovremeno iz pravca Sentjerneja, preko Suhadola, stigla druga kolona, jačine 100—150 ljudi. Ona se tu podelila na dve kolone: jedna je krenula preko Hrušice na Zajčji Vrh, a druga dolinom potoka Klamfer na Dolž i iznenada, uz pomoć minobacača i brojnog automatskog oružja, napala položaje zasede 3. bataljona i naglim jurišem nanela pomenute osetne gubitke. Detaljnije o tome vidi dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 463 od 5. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, *i.* 26/II).

[10] Politkomesarijat Glavnog štaba NOV i PO Slovenije je već 26. marta 1944, pod br. 25/44, izdao poseban cirkular o merama za obezbeđenje jedinica protiv iznenađenja od strane neprijatelja, stavljajući politodelima kao prvi zadatak: organizovanje široke kampanje za podizanje budnosti u svim našim jedinicama, protiv bilo kakvih iznenađenja (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 15/11).

nalazi u defanzivnoj taktici pod pl. Gorjancima i mnogo je radila vojnički i politički. Izveštaji: svaka vojna vežba pripremljena je prethodno politički, tako da je imala zaista zadovoljavajući uspeh. Politički komesari su počeli upoznavati štabove s našim političkim uspesima. Objašnjeno je bilo takmičenje.[11] Odnos prema civilima i aktivistima je bio dobar, sem kod jednog komesara koji je ošamario neku ženu, i to bez naročitog uzroka, zbog čega je zatim dobio ukor. U brigadi nedostaje mnogo odeće i obuće.

XII brigada: imala je u to vreme borbe oko Višnje Gore u cilju rasterećenja XVIII divizije, zatim je bila u Suhoj krajini, izvršila pohod na prugu Grosuplje — Zalna a potom otišla da zameni V brigadu ispod pl. Gorjanci.[ls]

Borbe iznad Višnje Gore ispoljile su slabosti brigade, koja već dosta dugo nije bila u borbi, što se na njoj jako odražavalo.[1-"] I bataljon nije bio u borbi već od Bosiljeva.[14] Zbog toga nije bilo uspeha u tim borbama. Bataljoni su zatim otišli u akciju na prugu, tako da su borci privikli na pucnjavu. U borbi kod Višnje Gore istakao se sekretar SKOJ-a II abtaljona,[16] koji je u borbi spasao bacač koji je odbacio jedan drug iz SI. primorja. Komesar čete III bataljona,[16] koji je s jednim vodom poslat u patrolu, sreo se s prilično jakom patrolom belih koji su nameravali opkoliti i uništiti čitav vod. Komesar je energično udario na neprijatelja, razbio blokadu, imao pri tom tri ranjena, od kojih jednog teško, spasao sve ranjenike i zadao neprijatelju

" Odnosi se na dvomesečno vojno takmičenje koje je objavio Glavni štab NOV i PO Slovenije svojim aktom od 11. avgusta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 274'III i 250/1), uporedo s »Tekmovanjem zmage« (takmičenjem pobede), koje je objavio IOOF Slovenije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 432,'IH). Takmičenje je trebalo da traje od 1. septembra do 1. novembra, ali je kasnije produženo do 31. decembra 1944. O produženju takmičenja vidi dokument Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 713 od 30. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 251/1).

[12] O pokretima i borbama 12. NO brigade u tom periodu vidi dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (tom VI, knj. 15, dok. br. 92, 114, 120, 134 i 140; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

[13] Odnosi se na borbe u vezi s predviđenim napadom na Višnju Goru 16. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 92).

[14] Radi se o napadu na Bosiljevo, preduzetom 30. juna i 1. jula 1944, i o borbama vođenim 4. jula 1944, u kojima je, od slovenačkih jedinica, učestvovala i 5. NOU brigada »Ivan Cankar«. Detaljnije o tome vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 89 i 93; knj. 15, dok. br. 7 i 41.

[15] U to je vreme sekretar SKOJ-a 2. bataljona bio Janez Jesenšek.

'* Verovatno politički komesar 2. čete 3. bataljona Merlak Anton Marjan, koji je postavljen za političkog komesara 3. bataljona naredbom Štaba 15. NO divizije br. 6814 od 28. avgusta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 190/11).

prilično gubitaka. Komesar je bio pohvaljen i postavljen za političkog komesara bataljona, a borci imaju u njega veliko poverenje. Najbolji borci u brigadi su novi borci iz Štajerske. No, komande četa nemaju u izvesnim slučajevima pravilan odnos prema njima. Novi borac je bio na straži i vršio stražarsku službu na način kako je to naučio pod Jugoslavijom. Međutim, naišao je komandir koji nije znao znakove. Stražar ga nije pustio dalje, a komandir je počeo da viče na njega — ... i da će ga zato kazniti. Stražar ga je potom propustio, ali je izjavio da se od sada neće usuđivati da zaustavlja ako će neko energično tražiti od njega da ga propusti. Komandama četa je skrenuta pažnja na to. Najviše se u toj brigadi primetila razdvojenost jedinica. Na položaju su bili odvojeni Stajerci, Primorci, stari partizani i komanda čete, svako za sebe. Ako je, međutim, pripucalo, razišli su se istim redom i na položaju nije ostala ni komanda čete. Među partizanima nije bilo nikakvog ličnog kontakta. Svi rukovodioci u brigadi dobili su zadatak da uspostave takav kontakt, da povežu sve partizane, ma otkuda oni bili. U tom smislu je i obavljan sav politički rad u brigadi, kao i sprovođenie kampanje za manevarsku sposobnost.[17] Brigada je u Suhoj krajini izvela nekoliko manevara koji su dobro uspeli. Civilno stanovništvo na tom sektoru se popravlja, ljudi su ljubazni, nasmeše se partizanima, porazgovaraju s njima, nude im vino od voća, raspituju se šta je novo u radio-vestima. Komandant bataljona Jule veoma je nedisciplinovan. Ne mari ni za koga od komesara, neće da ide na sastanke ćelija i ne izvršava zadatke koje je dobio od štaba brigade. Bio je razrešen dužnosti i dobio partijski ukor. Cle.novi štaba brigade su mladi. Na položajima ispod pl. Gorjanci biće im potrebna što veća kontrola i pomoć, kako ne bi nešto pogrešili. Vojnici su slabo obučeni. Drugovi Primorci se žale da nisu od kuće dobivali pakete i novac koje su im u pismima najavljivali njihovi domaći.

XV" *brigada* ima partizane Belokranjce i Primorce, koji su najveći lokalpatrioti. Ovi dezertiraju, ali se neki opet vraćaju. Politički se u ovoj brigadi najviše radi, inače bi bilo dezertera još više. U roku od četrnaest dana bilo ih je dvadeset. S obzirom na sastav brigade, zamolili smo korpus da u Petnaestu dobijemo Stajerce, koji bi brigadu učinili življom. Sada ih ima ukupno svega četrdeset. Brigada je u to vreme bila u borbama

[17] Glavni štab NOV i PO Slovenije je 11. avgusta 1944, pod br. 354, izdao poseban cirkular za podizanje manevarske sposobnosti (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 11/11 i 274/1); CK KP Slovenije je 10. avgusta 1944. izdao cirkular o dužnostima partijske organizacije u pogledu podizanja manevarske sposobnosti (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 15/IV i 10/1); PK SKOJ-a za Sloveniju je 23. avgusta 1944. izdao uputstvo o preduzimanju kampanje u vezi s podizanjem manevarske sposobnosti (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 16/11).

kod Višnje Gore a zatim u Suhoj krajini.[18] Bataljon je bio jedanput preko dana napadnut u Kalu kod Ambrusa,[19] dobro se snašao i zadao neprijatelju prilično gubitaka. U toj brigadi se dogada čak i sledeće: u Beloj krajini se kod Tri fare[20] održava crkvena slava-blagosiljanje, i nekoliko ljudi rodom iz tog kraja jednostavno odmagle tamo i vrate se nakon nekoliko dana. Kazne u takvim slučajevima ne pomažu a streljati se za to ne sme. Politički rad u brigadi bio je upravljen pre svega na izvođenje manevarske sposobnosti brigade. Radilo se na zauzimanju pravilnog odnosa prema civilnom stanovništvu. Ljudi u Zdenskoj Vasi, koja je belogardistički nastrojena, molili su za našu literaturu i vesti, raspituju šta će biti sa belima. Saznali su da Englezi bombarduju železničku prugu. Kako utiče preseljavanje još ne znamo. U brigadi je hrana, kao svuda, dobra i ima je dovoljno.

Sto se tiče raspadanja bele garde, nismo za to vreme imali nikakvih konkretnih primera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Janez Vipotnik**

Komandant-ppukovnik: **France Kočevar**

M.P.

[18] O aktivnosti 15. NO brigade »Belokranjske« i o njenim položajima vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 92, 114, 116, 120 i 140, kao i Operativni dnevnik ove brigade (AIZDG u Ljubljani, f. 190a III).

[19] Reč je o napadu na 3. bataljon, 22. avgusta 1944. u 7 časova (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 116; AIZDG u Ljubljani, f. 190aIII i Operativni dnevnik 15. NO brigade »Belokranjske«),

" Tri crkve na kraju sela Rosalnica, gde se održava svečanost (crkvena slava) svake godine 25. avgusta.

BR. 6

DVOMESECNIIZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. TENKOVSKE BRIGADE OD 4. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

Izveštaj o političkom
i kulturnom radu u
I tenkovskoj brigadi.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Politički i kulturni rad u našoj brigadi u poslednjem mesecu bio je intenzivan i dao je prilično rezultata.

Nedostaci koji su bili u prošlom mesecu već su uklonjeni, ovi nedostaci bili su u slaboj koordinaciji političkog i kulturnog rada, kao i slabo snalaženje političkih komesara u povezivanju rada; s druge strane, partijske jedinice slabu su pomoć davale našim rukovodiocima, stajale su kao posmatrači događaja, umesto da rukovode i organizuju čitav rad u brigadi. Ukazivanjem na ove nedostatke, kako političkog rada, tako i partijskih jedinica, stanje se sada izmijenilo.

Trebalo je mnogo napora kod izvesnih mladih rukovodioca pa da se stvari pravilno shvate i sprovedu u život.

Samoinicijative, im nedostaje tako da treba česta kontrola u njihovom radu, uzrok je nedovoljni politički nivo.

Dešavalo se da pojedini intelektualci održe pojedine kulturne teme nekontrolisano na svoj način, samo da bi se što češće vidjeli pred masom i dosta puta unosili nepravilnosti, u isto vreme sa ovim su prejahavali političke komesare

Da bi se ovakav rad onemogućio mi smo im dali da pišu pojedine kulturne teme i s time njih koristili i zaposlili, ove teme smo davali pojedinim drugovima da ih nauče pa posle referišu pred četom ili bataljonom, sa objašnjenjem da trebamo spremiti više predavača.

Da bi se naši drugovi rukovodioci usposobili za rukovođenje mi smo sa njima proradili sve teme koje smo davali pred četom ili bataljonom, jer se dosta puta dešavalo da pojedinci postave pitanje komesaru, a da mu ne zna dati odgovor, na temu koju je već održao.

S druge strane, česte konferencije održavamo sa njima po raznim pitanjima i stanje se kod nas izmenilo, česta kontrola u radu i pomoć koja se ukazuje omogućilo je da se uklone svi dosadašnji nedostatci.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu radničkog pokreta u Beogradu (dalje ARPB, reg. br. 4883).**

Naši stari borci su prilično imali nepravilan stav prema novim drugovima, posmatrali su ih niže od sebe, što je na njih negativno uticalo, moralo se nekoliko puta o tome govoriti pa da se ta razlika ukloni.

Pojave šovinizma koje su se pojavljivale kod Slovenaca već se ne osjećaju, danas nema neke razlike između Slovenaca i ostalih.

Da bi se naš komandni kadar mogao postaviti od Slovenaca mi smo im mnogo posvetili pažnje i davali im pomoć od strane svih rukovodioca političkih i partijskih, danas u našim komandama četa i bataljona ima jedan dio Slovenaca u rukovodstva, što je u mnogome popravilo stanje u našoj brigadi.

Veliko je staranje kod njih, što se naročito vidi u kulturnom radu, veći dio Slovenaca pišu članke u izdnim novinama, gdje najviše ističu mržnju prema prošlim režimima pod kojima su živeli.

Ranije je bilo slučajeva da se pojedini Slovenci opiju, ali su tu baš Slovenci najoštrije udarili, istupili i tražili da se proćeraju iz Italije da ne sramote naše borce u zemlji koji se bore.

Međusobna ljubav boraca i rukovodioca je dobra, nema više one razlike po nacionalnosti, moral i disciplina je na zavidnoj visini, i velika je želja da što pre odemo za domovinu.[2]

Veliko je interesovanje za političku izgradnju, na svim konferencijama masovno učestvuju u diskusiji, dosadašnje teme koje su održane dale su mnogo rezultata, tako isto kulturni rad je sve bolji, dali smo nekoliko priredaba, izdali nekoliko zidnih novina, po četama i bat. dajemo usmene novine, imamo čitalačke grupe, tako da je sve ljudstvo obuhvaćeno radom. Sporazum sa Subašićem[3] potpuno je pravilno shvaćen kod drugova, jedino se oseća mržnja prema Englezima jer su drugovi osjetili da nam neće dati više tenkova, naš odnos sa njima je korektan.

Sadašnje stanje u brigadi zadovoljava.

Šaljemo Vam pregled rada političkog i kulturnog za mjesec juli i avgust:

Teme:

Stanje u Jugoslaviji prije kapitulacije, Međunarodni događaji i Narodno-oslobodilačka borba, Odluke AVNOJ-a,[4] prora-

[8] Prema izveštaju Štaba 1. tenkovske brigade od 5. oktobra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o prebacivanju motornih vozila iz Italije na o. Vis, do 5. oktobra na o. Vis je prebačeno 1100 boraca, a s vozilima je ostalo najpotrebnije ljudstvo (AVII, reg. br. 36-1, k. 323).

[3] Odnosi se na sporazum između predsednika NKOJ-a Josipa Broza Tita i predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije dr Ivana Subašića (vidi dok. br. 1, objašnjenje 6).

[4] Vidi dok. br. 1, objašnjenje 13.

dili smo članke iz »Nove Jugoslavije«: Sovjetski čovek i naša borba,[3] Trogodišnjica Hitlerove najezde na Sovjetski Savez[6], Put nove Jugoslavije,[7] O razgraničenju sa Italijom,[8] Kakvih ima ratova, Uloga Komunističke Partije u Narodno-oslobodilačkoj borbi,[9] Postojanje i značaj SSSR-a,[10] Atlantska povelja, konferencija u Moskvi i Teheranska konferencija,[11] Istra u borbi za slobodu,[12] Uloga narodno-oslobodilačkih odbora, Nacionalni komitet u Poljskoj, O bratstvu i jedinstvu naših naroda, Borba slovenačkog naroda za slobodu, Uloga omladine u današnjem ratu, Razvitak društva.[13]

Poljoprivreda u bivšoj Jugoslaviji, O elektricitetu, Razvoj tehnike, Škole u SSSR-u, O narodnim običajima, Uloga naših narodnih pjesama, Kontinenti.

Dali smo 4 broja usmenih novina na kojima su čitani članci iz naših brošura i listova.

Izdato je po dva broja zidnih novina četnih i tako isto po dva broja bataljonskih.

Dali smo priredbu za bolnicu u Grumi,[14] za naše ranjenike. U Brigadi smo dali 5 priredba.

Gore navedene teme su održane pred četama ili bataljonima. Redovito se čitaju dnevne vijesti i objašnjavaju svi novi događaji.

Nacionalni sastav:

Slovenaca 46%, Srba 10%, Crnogoraca 21%, Hrvata 21% i ostalih 2%.

[5] Članak Milovana Dilasa, objavljen u časopisu »Nova Jugoslavija«.

[6] Verovatno se odnosi na članak Edvarda Kardelja »Dva puta malih naroda jugoistočne Evrope« (povodom treće godišnjice Hitlerovog napada na Jugoslaviju). Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6246.

[7] Članak Edvarda Kardelja (Bibliografija NOR-a, b.j. 6246).

[8] Odnosi se na članak dr Josipa Smodlake »O razgraničenju Jugoslavije s Italijom« (Bibliografija NOR-a, b.j. 6246).

[9] Članak druga Tita nosi naslov »Komunistička partija u današnjoj narodnooslobodilačkoj borbi«. Članak je štampan u brošuri »Uloga radničke klase i Komunističke partije u narodnooslobodilačkoj borbi« (Bibliografija NOR-a, b. j. 7982).

[10] Reč je o brošuri »Postanak Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika« (Bibliografija NOR-a, b. j. 6713).

" Odnosi se na brošuru »Atlantska povelja, Moskovska i Teheranska konferencija (Bibliografija NOR-a, b. j. 12).

[12] Misli se na brošuru »Istra u narodnooslobodilačkoj borbi« (Bibliogarifija NOR-a, b.j. 332).

[13] Bibliografija NOR-a, b. j. 6852.

[14] Ranjenici su bili smešteni u bolnici u varoši Grumo (15 do 20 km od Barija). Bolnica je imala 350 postelja. Opširnije o toj bolnici vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR-u, knj. 1, dok. br. 150, 151, 152, 153 i 154.

Socijalni sastav:

radnika 66%, seljaka 30°/o, intelektualaca 3%, podoficira •l°/o.

Brojno stanje u Brigadi: 2160.

Dezertiralo. . . . . .10. Ovo su većinom Slovenci. Razlozi dezerterstva su većinom njihove vjeridbe sa Italijankama prije dolaska kod nas.

Gravina, 4 septembra 44 g.

Politički komesar,
Marko Vuletić

BR. 7

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA MORNARICE NOVJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA POMORSKO-OBALSKIH SEKTORA I BAZE MORNARICE U ITALIJI O METODU POLITIČKOG RADA I ODNOSU PREMA NARODU[1]

POL1TKOMESAR MORNARICE NOVJ
5 septembra 1944
Vis

POLITIČKIM KOMESARIMA POMORSKO-OBALSKIH SEKTORA I BAZE MORNARICE N.O.V.J. U ITALIJI

Ranije je dat program političkog rada sa jedinicama Mornarice za izvjesno kratko vrijeme.[2] Neke jedinice su proradile taj program, a negde se je proradio samo jedan dio programa. Naravno, pored preporučenog programa u ranijem dopisu politkoma dala se je direktiva političkim komesarima sektora i baze da se prorađuju i ostala aktuelna politička pitanja.

Po svim sektorima ipak politički rad nije se razvijao ravnomjerno. Da bi se postigla jedinstvena metoda po svim sektorima pridržavaćemo se sljedećih uputstava o političkom radu, a naročitu o metodi rada:

1. — PROBLEMATIKA NARODNO-OSLOBODILACKE BORBE

Da bi se postigla viša svijest kod naših boraca i rukovodilaca neophodno je potrebno da svaki politički komesar prven-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 4906.**
*** Redakcija nije pronašla taj program.**

stveno sam savlada osnovne stavove iz problematike narodno--oslobodilačke borbe, a zatim da osposobi niže rukovodioce, sa njima zajedno i sve mornare i ostale borce, da shvate tu problematiku, jer je to neophodan i neodloživ zadatak, koji se kao prvi nameće političkim rukovodiocima. Na taj način ćemo shvatiti liniju naše borbe i sa njom upoznati niže rukovodioce i borce, što će brzo podići političku svijest naše mornarice u cjelini.

Političkim komesarima sektora i baze poznata je problematika narodno-oslobodilačke borbe. Pojedina pitanja sami će prorađivati i tumačiti komesarima podređenih jedinica na zajedničkim redovnim sastancima, a poslije toga treba borce upoznati sa svim važnim pitanjima. Napominjem politkomima da je neophodno potrebno upoznati naše rukovodioce i borce pored ostalog sa slijedećim pitanjima:

a) *Odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a.*[s] Pored tog pitanja obavezno proučiti izvještaj Vrhovnog komandanta NOV i POJ na II Zasjedanju AVNOJ-a od 29 novembra 1943 god.: **»Razvitak oslobodilačke [borbe] naroda Jugoslavije u vezi sa međunarodnim događajima.**[4]

Način prorade ovih pitanja i izvještaja treba da bude različit u različito uzdignutim jedinicama. Ne držati se uvijek samo čitanja ili samo usmenog referisanja, nego i postavljanja pojedinih pitanja i objašnjavanja istih. Ovo napominjem pored ostalog i iz toga razloga što sam lično prisustvovao jednoj političkoj konferenciji, gdje je jedan broj drugova postavljao pitanje Istre, Makedonije itd. To znači da ti drugovi nisu upoznati sa odlukama AVNOJ-a. Politkomi će povesti računa o tome i lično će kontrolirati u kojoj su mjeri naučene i da li su shvaćene odluke II Zasjedanja AVNOJ-a i da li se u potpunosti zna razvitak oslobodilačke borbe. Komesari će naročito upoznati sa ovim pitanjem nove borce, a prvenstveno Istrane. Ne smije se dogoditi da se ne zna suština odluke Pretsedništva AVNOJ-a o priključenju Slovenskog primorja, Beneške Slovenije, Istre i hrvatskih jadranskih otoka Jugoslavije.[5] Isto tako treba svi da znaju da je Makedonija federalna jedinica u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Odluke AVNOJ-a stupile su na snagu 29 i 30 novembra 1943 god. One su za narode Jugoslavije svetinja, u koju im niko ne smije dirnuti, ali neznanje pojedinih drugova o tome posledica je nedovoljnog i površnog upoznavanja od strane političkih komesara.

b) Članak maršala Jugoslavije **Tita: »Borba naroda porobljene Jugoslavije«**[6] To je istorijski pregled naše borbe **sa** ko-

» Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 23 i 24.
[4] Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 84.
[5] Vidi tom II, knj. U, dok. br. 23.
[6] Bibliografija NOR-a, b. j. 7698—7717.

jim se obavezno mora upoznati svaki narodno-oslobodilački borac. U vezi sa ovim vrlo važnim pitanjem komesari su dužni da organizuju sastanke na kojima će stari borci podnositi referate o pojedinim borbama naše vojske kao cjeline ili samo njegove jedinice, pri čemu će se učesnici sastanka zainteresovati, pitati i diskutovati, a samim tim i brzo postati mnogo svjesniji. Naročito treba proraditi i upoznati borce kao razradom pomenutog članka i sa člancima o pojedinim neprijateljskim ofanzivama, koji su izašli ili u »Novoj Jugoslaviji«[7] ili u zasebnim brošurama, a autori su: **Tito** general-lajtnant **Arsa Jovanović,** general-lajtnant **Gošnjak**[8] i drugi.

c) Pitanje sporazuma.[9] Glavne članke u zasebnoj brošuri izdala je tehnika Štaba Mornarice NOVJ. Pored tih članaka komesari će koristiti i ostale članke naše centralne štampe. Proučiti izjavu Nacionalnog komiteta i maršala **Tita** povodom sporazuma.[10]

d) Odluke pojedinih zemaljskih vijeća, a specijalno odluke III Zasjedanja ZAVNOH-a. Za to upotrebiti izvorni materijal iz pojedinih zemaljskih publikacija. Dobar materijal prema prilikama izabraće sami komesari, prvenstveno koristiti brošuru: »Kako upoznati narod sa odlukama III Zasjedanja ZAVNOH-a« (Knjižnica Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske br. 2).[11]

U vezi sa ovim pitanjem treba upoznati i tretirati razvoj političke situacije u Jugoslaviji uopšte, a u pojedinim federal-

[7] Bibliografija NOR-a, b. j. 6246.

[8] Ivan

[8] Misli se na sporazum između predsednika NKOJ-a Josipa Broza Tita i predsednika izbegličke vlade dr Ivana Subašića (vidi dok. br. 1, objašnjenje 8).

[10] Predsednik NKOJ-a maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je 19. juna 1944, preko Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ, glavnim štabovima NOV i PO Srbije i Makedonije uputio depešu kojom ih je obavestio da je tih dana, po želji svih saveznika došlo do sastanka između predstavnika NKOJ-a i predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije dr Ivana Subašića i da je postignut sledeći sporazum: saradnja u borbi protiv okupatora i u obnovi zemlje; odluke AVNOJ-a i druge tekovine NOP-a nisu dirane; ovim su sporazumom Draža Mihailović i drugi izdajnici naroda politički likvidirani; tačke sporazuma će biti objavljene: treba učiniti sve da se ovaj sporazum, koji će ojačati međunarodni položaj NOP-a, pravilno protumači. (Ovog i sledećeg dana su slični telegrami upućeni i drugim potčinjenim štabovima). Vidi Arhiv VII, reg. br. 21/16-2, k. 394.

Predsednik NKOJ-a maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je 23. juna 1944. pismeno obavestio članove NKOJ-a i AVNOJ-a o razlozima sporazuma s predsednikom izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije dr Ivanom Subašićem i o perspektivama koje je stvorio taj sporazum (vidi ARPB, br. 6989 X1, 1—13 44).

[11] Misli se na izdanje Izvršnog odbora Narodnooslobodilačke fronte Hrvatske.

nim jedinicama ponaosob, naročito u Hrvatskoj. Dobro upoznati smisao i značaj Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske.

e) Članci iz »Nove Jugoslavije«: od Edvarda Kardelja--Bevca, Sretena Zujevića-Crnog, Moše Pijade, Milovana Đilasa, Bakarića[12] i drugih. Politički komesari će prema političkom nivou svojih jedinica prorađivati članke iz »Ncve Jugoslavije«. Linija naše borbe redovno se izlaže u »Novoj Jugoslaviji«. To je glasilo naše države, našeg Nacionalnog komiteta, pa treba stalno proučavati liniju naše borbe iz tog zaista bogatog materijala.

Vrijeme prorade pojedinih pitanja iz problematike narodno-oslobodilačke borbe zavisi od nivoa političke svijesti pojedinih jedinica, kao i od zadataka pojedinih jedinica, pa će politkom sektora i baze prema prilikama određivati brzinu prorade problematike narodno-oslobodilačke borbe.

Način proučavanja tih pitanja sastojaće se u tome što će politkomi sektora i baze na zajedničkim sastancima sa komesarima prvenstveno dobro proučiti ova pitanja, ali ne na taj način da politkom sektora ili pomoćnik politkoma sektora bude stalni referent, nego da povremeno pojedini komesari flotila, naoružanih brodova, stanica i čamaca postanu dobri referenti, pri čemu ne treba zahtjevati da referati budu" opširni. Glavno je da uđe u suštinu problema i da se osposobi za shvatanje i izlaganje najvažnijih pitanja.

Linija naše borbe mora se upoznati ne samo za osposobljavanje naših boraca, nego i za pravilan rad sa narodom i sa novim borcima, koji nisu upoznati sa linijom naše borbe, ne shvataju značaj naše borbe, nego su dojučerašnjim životom vjerovatno bili prinuđeni da slušaju kojekakve laži, izmišljotine i nepravilna tumačenja naše borbe.

U vezi sa ovim pitanjima treba napomenuti da politički komesari povedu računa o pravilnom stavu prema Saveznicima. Po tom pitanju ne sme se sektašiti, ali se ne smije poći u drugu krajnost, a to je dozvoljavanje fuziranja sa Saveznicima kao da smo jedna vojska. Naročito u pitanja naše vojske, koja mogu znati samo viši štabovi, ne može se uplitati niko i svaki eventualni pokušaj u tom pogledu treba na ljep način energično osujetiti. Konkretno, navodim jedan primjer da je jedan štab sektora o kretanju neprijatelja našao za potrebno da obavjesti samo Saveznike, a ne i Stab Mornarice i da taj isti štab ima nepravilno, čak i servilno držanje prema nekom informativnom savezničkom oficiru.

[18] **Vladimira**

2. — KONFERENCIJE

Konferencije se održavaju po pojedinim pitanjima koja se tiču neposredno života i uzdizanja jedinice. Primjećeno je da se konferencije kod pojedinih jedinica nepravilno shvataju i održavaju. N.pr. u dnevni red se nagomila po pet i više tačaka, pa se ne zainteresuju slušaoci, pa često dođe i do spavanja izvjesnog broja slušalaca. Konferencije treba da se sazivaju po konkretnim pitanjima, koja se odnose na greške, propuste i nedostatke pojedinca, grupe ili čitave jedinice. Konferenciju treba pripremiti na taj način da svi učesnici budu zainteresovani. N.pr. u jednoj radionici jedan dio svjesnih drugova radi i preko granica svojih fizičkih mogućnosti, a jedan dio novih i neiskusnih drugova ne radi dovoljno, a neki čak i neće da rade. Onda se politički komesar radionice zauzme po tom pitanju u razgovoru sa drugovima i pojedinačno prouči sve uslove i okolnosti i u razgovoru sa drugovima vidi da je potrbeno riješiti pitanje rada odnosno nerada. Onda politički komesar u zajednici sa ostalim drugovima iz uprave sazove konferenciju i kao jedinu tačku dnevnog reda postavi pitanje rada, ili pitanje discipline. Iznese se primjere nedovoljnog rada s jedne strane, a prekomjernog rada najboljih drugova s druge strane, za što se zainteresuju svi prisutni i dođe se do riješenja da zaista treba raditi. Rešenje konferencije ne odnosi se samo na eventualnog pojedinca koji je bio u pitanju, nego na sve drugove iz te radionice. Od ovakve konferencije velika je korist jer je veliko i živo učešće prisutnih u diskusiji i donošenju odluke.

Kada ima više pitanja, onda se može i postaviti više tačaka u dnevnom redu.

Političke konferencije održavaju se obično prema prilikama, ali ne prečesto. Svakako svake sedmice treba bar jedanput održati političku konferenciju na kojoj će pojedini referenti (ne treba da uvjek referiše politički komesar) izložiti političku situaciju, a naročito istaći i pravilno objasniti posljednje političke momente kako u unutrašnjoj tako i u spoljnoj političkoj situaciji. U glavnom, pošto se nalazimo u i pred krupnim političkim događajima, politički komesari i pomoćnici političkih komesara treba da uvide kada treba održati i vanredne političke konferencije po pojedinim jedinicama.

Problematika narodno-oslobodilačke borbe i ostala pitanja proučavaju se na političkim časovima.

Na konferencijama treba isticati pojedince, a o njima treba pisati i u našim publikacijama. O pojedinom podvigu naših boraca i rukovodilaca treba na zajedničkim sastancima i opširnije razgovarati, jer će se na taj način dizati i politička svijest i borbeni duh naših drugova.

3. — DISCIPLINA

Pitanje discipline je jedno od glavnih pitanja naše borbe i naše mornarice. Svi naši drugovi treba da znaju da je genijalni Staljin rekao: »Našoj vojsci (Crvenoj armiji) potrebna je disciplina kao čovjeku vazduh«. Iz ovoga možemo dobiti pouku, koja je jasna za sve rukovodioce i sve borce, a to je da ne možemo živjeti bez discipline. Naša mornarica ne samo što se ne bi razvijala kao što je potrebno i kao što se može razvijati, nego ne bi mogla ni biti čvrsta organizacija bez čvrste discipline. Naša disciplina nije nametnuta, nego na osnovi sopstvenog ubeđenja. Nju treba shvatiti pravilno. Ona se najviše sastoji u bezuslovnoj poslušnosti i izvršenju svih zadataka, u osjećanju odgovornosti svih rukovodilaca i boraca, u velikom elanu pri izvršenju svih postavljenih zadataka, u drugarstvu'i ljubavi prema svojim drugovima i starešinama. Disciplina se sastoji u čuvanju brodova i čamaca kao sastavnog dijela svoga tijela. Stariji rukovodioci služe primjerom mlađim rukovodiocima i borcima.

4. — ODNOS I RAD SA NARODNO-OSLOBODILACKIM VLASTIMA I NARODOM

Znanje koje naši borci i rukovodioci steknu na zajedničkim sastancima, časovima unutar mornarice treba prenjeti na narod. Narod treba upoznavati sa našom borbom, objašnjavati mu pravilno sve događaje u svijetu i kod nas, a u ovoj borbi svojim držanjem pokazati narodu da smo zaista njegovi pravi i najbolji sinovi. U koliko mogućnosti dozvoljavaju treba održavati u zajednici sa vlastima konferencije, zborove i priredbe sa narodom. Vlastima treba pomoći u njihovom ridu i popularisati ih ističući njihov pozitivni rad. U koliko pojedini odbornici imaju nepravilno oportunistička shvatanja, odboru treba pomoći ističući nedostatke pojedinih odbornika.

5. — POLITIČKI RAD U ŠTABOVIMA

U štabovima, a naročito sa referentima i po odsjecima pojedinih sektora politički se malo radilo. Zato će politički komesari i pomoćnici političkih komesara organizirati politički rad da se pored pojedinačnog rada po odsjecima redovno održavaju politički časovi i konferencije, na kojima će učestvovati svi drugovi iz odsjeka, kao i iz štaba, izuzev drugova iz štaba koji su zauzeti najhitnijim poslovima, u koliko bude takvih slučajeva. Prepustiti taj rad nekim drugovima koji nisu dovoljno osposobljeni za takav rad nepravilno je, naročito zbog toga što se oko pojedinih štabova nalazi i izvjestan broj intelektualaca koji još nisu ušli u problematiku naše borbe jer su doskoro bili po strani naše borbe a neki čak i u službi neprijatelju, pa su

kao stručnjaci zaposleni pri pojedinim odsjecima. U programu političkog rada može se obuhvatiti više tema opšteg karaktera, a prvenstveno je problematika narodno-osiobodilačke borbe. Kao i kod svih boraca, a naročito tu potrebno je pi-oraditi i razvoj narodno-oslobodilačke vlasti. To pitanje države i vlasti važno je naročito podvući zbog toga što su pojedinim intelektualcima koji nisu bili u našoj borbi ta pitanja potpuno nejasna.

6. — BUDNOST PREMA NESIGURNIM LJUDIMA

Kako je u našoj mornarici izvjestan broj neisprobanih i nesigurnih ljudi, a njih svakog dana ima novih, koji dolaze sa neoslobođene teritorije, mahom iz gradova, politički komesari i svi ostali rukovodioci treba da budu budni i oprezni prema svim takvim ljudima. Kada je potreba za pomoć treba se najhitnije obratiti višem štabu, da se pitanje pojedinaca ili koje grupe što brže i pravilnije riješi. Svaki borac i rukovodilac treba da o ovome vodi najstrožije računa.

Politički komesari će razviti najjači rad sa novim drugovima, koje treba što prije upoznati sa našom borbom. U tom intenzivnom radu odmah će se vidjeti bar oni drugovi koji nesebično pristupaju našoj borbi, a možda i jedan dio onih koji su špekulantski pristupili našem pokretu.

Jedan dio onih koji govore engleski zbog političke nesvjesnosti u stanju je da priča i ono što ne treba. Zato će se i o tome strogo [voditi] računa gdje su zaposleni oni koji govore engleski i kakvi su.

Telegrafiste treba naročito pravilno vaspitati i imati ih u vidu. Ne smije se dogoditi da telegrafisti budu nesigurni ljudi. Naročito paziti šifre kao oči u glavi, jer bi dozvoljavanje da neprijatelj dođe do naše šifre značilo izdaju. O svemu ovome povesti najstrožije računa.

7. — PODNOŠENJE IZVJEŠTAJA POLITKOMESARA

Redovni izvještaji politkoma treba da obuhvate cjelokupno stanje i rad sektora, odnosno baze. Nedostatak je svakog izvještaja, koji ne bi obuhvatio i pojedine karakteristične detalje iz borbe i rada. Isticanje pojedinaca, grupa i jedinica neophodno je potrebno iznjeti u izvještaju. Isticati pojedina politička pitanja i naći njihovog riješenja i odgovora na njih važno je istaći u izvještaju. Pojedini karakteristični primjeri su reljef jedinice i po njemu se može dobrim dijelom vidjeti koji zadaci treba da budu na dnevnom redu te jedinice. Nedostatak je svakog političkog komesara koji se ograniči samo na redovne izvještaje komesaru višeg štaba. Potrebno je po nizu pitanja, koja komesar u svom radu naiđe, izvjestiti komesara višeg štaba, ne samo

tražeći uputstva, nego i obaveštavajući o načinu kako je riješeno pojedino konkretno pitanje i kako teče rad po pojedinim pitanjima i sektorima.

U redovnim izvještajima potrebno je obuhvatiti sve sektore rada, ali se nikako ne pridržavati nekog unapred postavljenog šablona. N.pr. kada je kod pojedinih jedinica aktuelno pitanje mobilizacije, onda se i u izvještaju više pozabaviti iznošenjem rada koji je preduzet po tom pitanju itd.

—0—000—0—

Politički komesar Baze naše Mornarice u Italiji vodiče računa o držanju naših drugova u Italiji kao i o odnosu prema Saveznicima i Italijanima. Treba da bude budan naročito prema četničkim elementima, koji luvare i šire razne laži, koje mogu negativno uticati na nove drugove iz Istre, a te nove drugove što prije politički uzdignuti, pri čemu ih treba vaspitnim djelovanjem metodično upoznati sa našom borbom.

—0—000—0—

Vojne rukovodioce treba politički osposobiti tako da štabovi budu jedna organska cjelina i sa referentima, a pri svemu tome treba da postoji savršena saglasnost i jednodušnost u radu politkoma i pomoćnika politkoma.

Kulturno-prosvjetni rad treba što više pojačati po svim jedinicama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drag.[18] Ivanović

[13] **Dragiša**

BR. 8

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO DIVIZIJE OD 5. SEPTEMBRA 1944. PRETPOSTAVLJENIM PARTIJSKIM FORUMIMA O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

PARTIJSKI KOMITET XXXI DIVIZIJE
XI KORPUSA NOV i POJ
Na položaju, 5.9.1944.

Predmet: Polumesečni partijski izveštaj
od 15. do 31. avgusta 1944.

Svim pretpostavljenim partijskim organizacijama
XXXI divizije

Polumesečni izveštaj o partijskom radu u XXXI diviziji u toku druge polovine meseca avgusta 1944. godine je sledeći:

1. Brojno stanje:

	KP	Kandidati	SKOJ	Ukupno
Ćelija Štaba divizije	4		–	4
Odseci Štaba divizije	**62**	**10**	**76**	**148**
III UB »Iv. Gradnik«	**182**	**13**	**97**	**292**
VII UB »F. Prešeren«	**230**	**36**	**114**	**379**
XVI B »J. P. Vojko«	**188**	**15**	**55**	**258**
UKUPNO:	**666**	**74**	**342**	1.081

2. Brojno stanje sastanaka ćelija:

	Redovnih	Vanrednih	Letećih	Teoretskih	Ukupno
Ćelija Štaba divizije	1	—	—	—	1
Odseci Štaba divizije	7	3	—	2	12
III UB »Iv. Gradnik«	18	23	12	4	57
VII UB »Fr. Prešeren«	31	34	35	20	120
XVI B »J. P. Vojko«	35	16	15	21	87
UKUPNO:	**92**	**76**	**62**	**47**	**277**

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 535/II-2 i f. 276/V i 276a/I, čiji se mikrofilm nalazi u AVII, reg. br. 15/139.

3. *Brojno stanje sastanaka partijskih biroa:*

	Redovnih	Vanrednih	Letećih	Teoretskih	Ukupno
Part. biro pri Štabu divizije	1	—	—	—	1
III UB »Iv. Gradnik«	3	3	4	1	11
VII UB »Fr. Prešeren«	6	6	8	2	22
XVI B »J. P. Vojko«	4	2	4	2	12
UKUPNO:	17[2]	11	16	5	46

4. *Brojno stanje partijskih konferencija:*

III UB »Ivan Gradnik« : održana je jedna brigadna konferencija.

VII UB »Fr. Prešeren« : održane su dve bataljonske konferencije.

XVI B »J.P. Vojko« : održano je 5 bataljonskih i jedna brigadna partijska konferencija kojoj su prisustvovali i. članovi divizijskog partijskog komiteta XXXI divizije.

Tak ode je održan sastanak divizijskog partijskog komiteta na kome se uglavnom razmatralo pitanje razvoja političke aktivnosti u XXXI diviziji.

5. U drugoj polovini meseca avgusta jedinice naše divizije nalazile su se u stalnom pokretu. Pratile su transport ranjenika prema Dolenjskoj, koji je izvršen u najlepšem redu.[3] Divizija u to vreme nije imala borbi, sem manjih sukoba prilikom prebacivanja preko pruge na odlasku i na povratku. Posle povratka su se naše jedinice zaustavile na sektoru Pivka —

'- Pogrešno; treba: 14.

» Iz naređenja Štaba 31. NO divizije od 16. avgusta 1944. vidi se da je ova divizija taj zadatak — prebacivanje ranjenika u Lošku dolinu i u Notranjsku — dobila od Štaba 9. korpusa NOVJ. Međutim, Redakcija nije pronašla to naređenje. Iz naređenja Štaba 9. korpusa NOVJ od 13. avgusta 1944. Stabu 30. NO divizije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 225/III) vidi se da je taj zadatak bio najpre poveren 30. NO diviziji, ali se od toga odustalo, verovatno zbog toga što je 30. NO divizija u to vreme imala u svom sastavu samo dve brigade, dok je treća, tj. 17. slovenačka NO brigada »Simon Gregorčič«, u to vreme bila u Beneškoj Sloveniji, pa je taj zadatak poveren 31. NO diviziji, dok je 30. NO divizija vršila osiguranje. Obe divizije su u redu obavile svoje zadatke: ranjenici su noću 18/19. avgusta prebačeni preko pruge Ljubljana — Trst i dalje na sektor 7. korpusa NOVJ. Detaljnije o tome vidi tom VI, knj. 15. dok. br. 88, 94, 99 i 123; Stanko Petelin: »Prešernova brigada«, izdanje Knjižnice NOV in POS, Nova Gorica, 1967, str. 394—407.

Bukovje — Predjama. Time smo ukratko izneli život naše divizije u drugoj polovini avgusta.

6. *Razne aktuelne greške i borba protiv njih-*

a) *Sektašenje:* U poslednje vreme bilo je sektašenja u odnosu na naše zapadne saveznike, Engleze i Amerikance. Partijska organizacija je nastupala protiv toga političkim ubeđivanjem, u skladu s političkom linijom.

b) Bilo je nekoliko slučajeva dezerterstva, najviše od strane novomobilisanih boraca i Francuza, koji su još uvek nezadovoljni i stalno gunđaju.[4]

c) *Lokalpatriotizam:* Ova slabost se polako otklanja, pošto ljudi postepeno shvataju nužnost današnje borbe. No, još ima pojedinačnih slučajeva. Lokalpatriotizam se suzbija na političkim časovima.

d) Sablonski rad članova Partije i SKOJ-a, koji se još uvek pridržavaju formalnih sitnica, polako se otklanja stalnom kontrolom i obučavanjem.

e) Birokratizam je u znatnoj meri otklonien kod naših političkih i vojnih rukovodilaca.

f) Sablonski rad se još uvek javlja među našim rukovodiocima, i to zbog toga što se plaše lične odgovornosti.

g) Akcija za poboljšanje odnosa između drugova i drugarica sve je bolja. U akciji se populariše jedinstvo naših težnji u narodnooslobodilačkoj borbi.

h) I pored međusobnog ukazivanja, psovanje još uvek nije sasvim uklonjeno.

7. Vodi se stroga partijska kontrola i budnost protiv mračnjaških elemenata, koje reakcija nastoji da ubaci u NOV i iznutra razbije snagu Partije i čvrstinu naše vojske.

8. Odnos pojedinih štabova prema partijskim rukovodiocima je sve bolji, te partijski rukovodioci stiču sve veći ugled među ostalim drugovima.

9. Zbog stalnih pokreta koje su sve jedinice divizije imale u toku poslednjih 15 dana one nisu imale mogućnosti da raobilišu.

[4] Odnosi se na Francuze koje je 7. slovenačka NOU brigada »France Prešeren« u julu 1944. oslobodila iz radničkog logora u Jesenicama. Od njih je formirana posebna četa koja je bila u sastavu 16. slovenaćke NOU brigade »Janko Premrl Vojko«. Pošto ih ova brigada u avgustu, prilikom prebacivanja ranjenika iz Primorja u Dolenjsku, nije ostavila u Dolenjskoj da bi mogli preći na stranu saveznika, došlo je do nezadovoljstva i dezertiranja. Ceta je zbog toga rasformirana a borci su raspoređeni u druge čete. (O napadu na radnički logor u Jesenicama vidi Stanko Petelin, navedeno delo, str. 386—389).

10. Rad po odsecima:

a) *Vojni sektor:* Aktivnost na vojničkom polju uglavnom je obuhvatala: posedanje položaja, izviđanje, dejstvovanje patrola i signalizaciju. Borci su se u poslednje vreme uvežbavali u nastupanju i odstupanju.

Takođe se izvodila obuka u rukovanju svim vrstama oružja. Moral i udarnost naših jedinica zadovoljavaju.

b) *Politički rad:* Sem individualnog političkog rada održavani su i politički časovi po bataljonima i četama. Diskutovalo se o sporazumu Tito — Subašić,[6] o prenosu ranjenika, o svesnoj disciplini i o odnosu vojske prema civilnom stanovništvu. Prikazana je trenutna svetska politička situacija i čitane su radio-vesti. Disciplina je osrednja, no mogla bi da bude bolja.

c) *Kultumo-propagandni odsek i odsek za džepne novine:* održano je nekoliko mitinga za vojsku i civilno stanovništvo. Bilo je više kulturnih i zabavnih večeri za vojsku, koje su bile prilično uspešne i uticale su na raspoloženje ljudi.

d) *Higijensko-sanitetski odsek:* na.tom polju je u zadnje vreme dosta učinjeno. Sve jedinice su se očistile od vašaka (parile odeću itd.), kupale se i primile injekciju protiv tifusa. Sem toga, ovaj odsek je vodio brigu o redovnom umivanju, pranju rublja i krpljenju odeće.

Zdravstveno stanje jedinica je zadovoljavajuće.

e) *Rad SKOJ-a:* Rad SKOJ-a je u poslednje vreme postao življi. Članovi SKOJ-a su počeli aktivno da rade na političkom, vojnom i svim ostalim sektorima rada. Ukoliko su nedostajali sekretari, ili su bili slabi, izvršena je zamena, odnosno postavljeni su novi.[6] Sekretar

[5] Sporazum između predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije maršala Josipa Broza Tita i predsednika kraljevske vlade dr Ivana Subašića postignut je nakon pregovora vođenih od 14. do 16. juna 1944. na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije, na otoku Visu. Potpisan je 16. juna 1944. O političkoj situaciji koja je prethodila sporazumom, o samom sporazumu i o njegovom značaju vidi Dušan Plenča: »Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svjetskog rata«, izdanje Instituta društvenih nauka, Beograd, 1962.

Odsek za informacije i propagandu pri Predsedništvu SNOS (Slovenski narodno-osvobodilni svet) izdao je posebnu brošuru pod naslovom »Sporazum«, koja se proučavala u jedinicama NOV i POS, a odštampan je i veći broj letaka u vezi s tim sporazumom i njegovim značajem (vidi AIZDG u Ljubljani, NO tisk B 830 i D/I-3). Povodom zaključenja ovog sporazuma, Stab 31. NO divizije izdao je takođe cirkular, upućen svim brigadnim političkim komesarima (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 223/I-5c)

• Vidi izveštaj sekretara SKOJ-a 31. NO divizije od 2. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 16/11).

divizijskog komiteta[7] stalno kontroliše potčinjene sekretare i pruža im svestranu pomoć,

f) *Odsek za odnos prema civilnom stanovništvu:* vodi brigu o tome da naša vojska više izlazi u susret civilima i pomaže im u radu. Naročito se vodila briga o tome da borci ne bi suviše brali nezrelo voće.

Ovo bi bio kratak pregled partijskog rada za 15 dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za divizijski partijski
komitet
Kranjc Franc-Franjo
Kranjc Franc

Upućeno: Centralnom komitetu KPS preko TV-15.[8]
Povereništvu CK KPS u Primorju preko P-35.[9]
Oblasnom komitetu KPS za Gorenjsku preko G-l.[10]
Pomoćniku politkomesara Glavnog štaba NOV i POS preko Štaba IX korpusa.
Stabu IX korpusa NOV i POS (na uvid).

[7] Matjaž Zigon

[8] Kurirska stanica TV 15 (tačka veze) nalazila se delimično na Pogorelecu a delimično u Starim Žagama na Kočevskom rogu i održavala vezu sa TV 13 — Ferdreng (selo oko 3,5 km jugozapadno od Knežje Lipe, danas samo privredno imanje jer je za vreme rata spaljeno) i TV 14, odakle je postojala veza sa bazom 20 — Glavnim štabom NOV i PO Slovenije.

• Kurirska stanica P 35 (P je oznaka za Slovenačko Primorje) bila je u Cerknom u kući »Mlekarna na Poljani« i održavala vezu sa stanicama P 7 u Dolenjoj Trebuši i G 9 (G je oznaka za Gorenjsku) na 2irovskom vrhu i G 11 u predelu Davče.

[10] Kurirska stanica G 1 bila je u Podlonku (oko 2,5 km severozapadno od 2eleznika). (Podaci su prikupljeni u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani uz pomoć Mire Mihevc).

BR. 9

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJA ZA SRBIJU BRIGADNIM KOMITETIMA SKOJA O NAČINU ORGANIZiOVANJA TAKMIČENJA PRED ODRŽAVANJE PRVOG KONGRESA UJEDINJENOG SAVEZA ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE SRBIJE (USAOS)[1]

POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a ZA SRBIJU[5]

BRIGADNOM KOMITETU SKOJ-a .... BRIGADE[3]

Dragi drugovi,

Radosna vest o pripremama za Kongres[4] odrazila se već u prvim akcijama kod naše omladine. U jurišima na utvrđenim gradovima i u svakodnevnim bitkama takmiče se naši mladi borci ko će više Kongresu da donese veći broj uništenih neprijatelja i čija će brigada ili bataljon biti najbolji.

Takmičenje je novi način rada i života naše omladine. Na našim slobodnim teritorijama ono je postalo jedan sistem bez koga omladina ne može da zamisli nijedan posao, pa makar on bio i najsitniji. Dobro organizovana i pravilno rukovođena takmičenja dala su ogromne rezultate. Omladina Like, i pored neprestanih ofanziva, kroz takmičenje dala je 1,500.000 radnih dana narodno-oslobodilačkoj borbi. Samo jedna devojka za godinu dana radila je 260 dana samo za vojsku. Kroz rad putem takmičenja omladina lakše otklanja sve nedostatke u svojim organizacijama i rešava sve zadatke koji stoje pred njom. Duh takmičenja postao je svojstvo naše omladine i sastavni deo njenog života. Zahvaljujući tome, mi smo postigli rezultate kojima se dive ne samo narodi Jugoslavije, nego i čitav svet. Ovakvom radu mi smo se naučili od naše braće sovjetske omladine, koja je majstor takmičenja. Socijalističko takmičenje učinilo je od nekadanje zemlje gladi i bede, danas najmoćniji stub napred-

[1] Dokumenat (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta za izučavanje radničkog pokreta Srbije (dalje: IRPS), reg. br. 9102.

' Dokumenat je, verovatno, pisan početkom septembra.

*** Dokumenat je upućen komitetima SKOJ-a srpskih brigada. Pored ovog, Pokrajinski SKOJ-a za Srbiju je brigadnim komitetima SKOJ-a uputio još dva uputstva: jedno u drugoj polovini avgusta (vidi AVII, mikrofilm IRPJ — 2 222—234) i drugo 11. septembra 1944 (AVII, mikrofilm IRPJ — 2/240).**

[4] Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Srbije (USAOS-a) održan je u Beogradu 16. novembra 1944 (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, VII, Beograd, 1958, knj. 2. str. 328).

nog čovečanstva. Zahvaljujući socijalističkom takmičenju za 20 godina Sovjetski Savez je postao granitna stena o koju se razdrobila zahuktala Hitlerova ratna mašina. Sovjetski Savez je bio jedina snaga koja je mogla da se suprostavi nemačkoj sili, zahvaljujući radu i požrtvovanosti svojih naroda i svoje omladine. Sovjetska omladina danas svojim divnim primerima pokazuje čitavom svetu kako se uništava neprijatelj putem takmičenja.

Nalazeći se pred krupnim događajima, moramo što pre rešavati zadatke koji se pred nas postavljaju da bi mogli da idemo na čelu u daljem razvoju situacije. Da bi se što bolje pripremili za Kongres, da bi delegati izašli na Kongres sa boljim rezultatima, treba da organizujete takmičenje u vašoj brigadi. To je krupan zadatak da pokrenemo i razvijemo udarničko takmičenje u našoj vojsci. Kod naše omladine, koja je politički dosta uspavana, treba uneti života, mladalačkog poleta i uvesti duh takmičenja među omladincima. Veliki će biti naš uspeh ako takmičenje postane stalni sistem (način) našega rada. Takmičenje najviše zavisi od njegove organizovanosti. Ako se dobro organizuje, pravilno njime rukovodi, može doneti velike rezultate. Glavno je imati plan takmičenja:

1. Ko se s kim takmiči (bataljon sa bataljonom, četa sa četom, desetine ili pojedinci)

2. U čemu se takmiči (uništenju neprijatelja, vojnoj obuci, nepismenosti, priredbi, zborovima, konferencijama)

3. Vreme za koje traje takmičenje (mesec dana, 2 meseca).

Popularisanje takmičenja je jedan od važnih uslova za uspeh takmičenja. Ne samo u toku takmičenja, nego i pre njegovog početka, a naročito posle završetka treba sprovesti što širu popularizaciju takmičenja. Ni jedan borac u brigadi ne sme da ostane neobavešten i nezainteresovan za takmičenje. Tokom takmičenja treba iznositi uspehe i nedostatke takmičenja, koji će se ispraviti. Popularisanjem rezultata, još u toku, potstičemo učesnike na još intenzivniji rad. Njih treba stalno skupljati i objavljivati na konferencijama, priredbama, časovima, parolama, zidnim i džepnim novinama, radio-vestima, listovima, pismima, pesmom, preko malih cedulja, u logoru, u maršu i borbi treba što više popularisati takmičenje. Ni jedan vojnički ili politički čas ne sme da prođe a da se tu ne govori o takmičenju, bilo o pripremi, bilo o toku ili rezultatima. Treba povesti čitavu kampanju uoči takmičenja za njega, a na bataljonskim i brigadnim konferencijama manifestcvati dobijene rezultate. Svaki omladinac za vreme takmičenja mora sve svoje misli, sav svoj duh i rad da veže za takmičenje. To treba da postane svojina naših drugova, tako da kuriri kad putuju da se takmiče ko će brže da preda poštu, itd. itd. Neprijatelj treba na svojoj koži

da oseti naše takmičenje, naša partija i štabovi moraju da osete korist od omladinskog takmičenja.

Takmičenja mogu da se organizuju putem ugovora pretstavnika pojedinih bataljona ili četa, pozivanjem preko delegata njihovih, ili pozivima preko pisama. Takmičenja mogu biti po raznim pitanjima u istoj jedinici, ili po jednom pitanju u svim jedinicama. Sve zavisi od konkretnih problema jedne jedinice. Samo svaka jedinica treba da uočava najveće svoje nedostatke i da ih kroz takmičenje rešava. Takmičenje se ne sme uopštavati, nego konkretno postavljati za svaku jedinicu ili pojedinca. Oni moraju da znaju određene obaveze i zadatke u kojima se takmiče.

Naša omladina politički vrlo slabo stoji. Nju očekuju za rešavanje krupni politički zadaci, treba je politički podići i otvoriti joj perspektive. Putem konferencija, političkih časova, pojedinačnog čitanja, diskusijama itd. kroz takmičenje uspećemo da rešimo i to pitanje. Treba se takmičiti iz čije će jedinice omladina više proučiti odluke AVNOJ-a i koji će omladinac bolje shvatiti. Ko će više proučiti govore druga Tita, »Novu Jugoslaviju« i ostale članke koji govore o aktuelnim pitanjima i liniji naše borbe.

II kongres® je postavio prvi zadatak-a to je uništavanje neprijatelja i učvršćenje naših jedinica. Naše brigade su mlade i da bi se učvrstile sve snage moramo sve da uložimo za političko i vojničko naše podizanje. Kroz disciplinu, pravilan odnos prema starešinama, borbenost i vojničko uzdizanje moći ćemo da stvorimo čvrste vojničke jedinice. Našim omladincima nedostaje osnovnog vojničkog znanja. Stariji naši drugovi rešavali su i ove nedostatke upornim radom kroz takmičenja. Jedan omladinac iz proleterske brigade u ovom podizanju uspeo je da zo 37 sekundi sklopi i rasklopi puškomitraljez sa zavezanim očima. Drugi bombaš uspeo je da samo u jednoj borbi ubije bombama 12 neprijatelja. Bombaška odeljenja su se takmičila čija će grupa brže i više bunkera da likvidira, a mitraljesci ko će sa veće daljine bolje da nišani Takmičenje u vojničkom podizanju treba što elastičnije postaviti po svim pitanjima koja su potrebna jednom vojniku u današnjem ratu.

Mi imamo veliki broj nepismenih. U vojsci svaki omladinac treba da nauči da piše. U učenju pesama. spremanju horova, davanju priredbi, zidnim ili džepnim novinama, dopisima za »Mladi borac« itd. itd. treba sprovoditi takmičenje.

U opštim zadacima narodno-oslobodilačkog fronta, kao što smo već rekli, omladina iz vojske treba mnogo da pomogne.

[5] Odnosi se na Drugi kongres USAOJ-a (vidi dok. br. 35, objašnjenje 7).

Neka oseti naša narodna vlast vaše takmičenje u pomoći njoj oko organizovanja i sređivanja letine, snabdevanja vojske i ostalih pitanja koja ona rešava. Uticajem svojim na narod podignimo autoritet i ugled našim odborima, jer se narod odnosi prema njima onako kako i vojska. Delegati vaših brigada treba da donesu Kongresu novi broj obuhvaćenih omladinaca antifašističkim pokretom gde vaša brigada prođe. Sa sobom treba da povedu i one ugledne omladince ili ponesu njihove pozdrave koje ste vi pridobili za sebe u pripremama za Kongres. Pojačanim širokim političkim radom, kroz pripreme za Kongres, treba da zatalasamo nove i široke omladinske mase. Takmičite se ko će više da drži zborove i konferencije, kroz čije će skupove proći veći broj omladine, ko će više postaviti široke odbore USAOS-a i u čije će jedinice doći više omladine.

U takmičenju treba da budete što inicijativniji. Vodite računa da ne pretrpate po svim pitanjima odjednom, jer će onda biti nemoguće sprovesti ga dobro. Najvažniji zadatak je široki intenzivni politički rad sa omladinom kako u vojsci tako i na terenu. Sav rad na učvršćivanju naših jedinica treba postaviti na bazi što jačeg političkog rada i aktiviziranja omladine u rešavanju svih pitanja. Mi smo vam gore naveli samo nekoliko primera u čemu se možete takmičiti, no to nije nikakvo pravilo. Vi treba da pokažete u tome puno inicijative i samostalnosti. Rukovodioci moraju biti stalno u toku takmičenja i regulisati njegovo pravilno odvijanje uviđajući nedostatke i pomažući ga. O takmičenju treba da nam šaljete redovne izveštaje u samom njegovom toku, ne čekajući na završetak, i to konkretno kako teče i šta je urađeno. Takmičenje treba organizovati uoči Kongresa kao i posle Kongresa i u toku samog Kongresa. Omladini treba politički objasniti znp.čaj takmičenja. Takmičenje ne bi smelo nikada da bude samo radi takmičenja. Kroz njega naša omladina dobija nov duh i polet u radu, brže rešava svoje probleme na taj način i time mnogo više doprinosi rešavanju opštih zadataka. U današnjoj situaciji kada je Crvena armija na Dunavu i u Pruskoj, saveznici uzeli Pariz, Rumunija kapitulirala, svakog momenta očekuje se i Bugarska, u približavanju konačnog sloma fašizma, naša omladina treba da dade sve od sebe više nego ikada do sada. Mi i dalje moramo da budemo na čelu događaja kao što smo to i do sada činili, da budemo uvek spremni da se snađemo u svakoj situaciji. Takmičenjem ćemo uspeti da našu omladinu što više aktiviziramo, da postane uvek mobilna za rešenje svakog pitanja. Na ovaj način, ona će se naučiti brže da radi i misli, da ekspeditivno rešava sve probleme, jer to zahtevaju današnje ratne prilike.

Za ovo takmičenje treba da date predlog štabu brigade da se organizuje takmičenje u čitavoj brigadi među svim borcima

i jedinicama. Ukoliko štab brigade ne prihvati vaš predlog, vi organizujte takmičenje među omladinom u vašoj brigadi.

Takmičenje omladinskog bataljona nije organizovano ni sprovedeno kako treba, zato što se rukovodioci nisu dovoljno založili. U pojedinim bataljonima, iako su oni sprovodili takmičenje, nisu nam slali nikakav izveštaj, tako da nismo ni imali nikakvih podataka. Zastava, koja je bila određena za dodeljivanje najboljem bataljonu u takmičenju, data je omladinskom bataljonu 4 brigade 21 divizije. Zastava je dodeljena ovom bataljonu koji se pokazao najbolji u ofanzivi. Zastavica je prelazna i omladinski bataljoni treba da se takmiče da je oni dobiju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
PK SKOJ-a

BR. 10

POLITIČKI IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 6. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O STANJU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

STAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, 6. 9. 1944.
Br. 27

GLAVNOM STABU NOV I PO SLOVENIJE
Politički izveštaj od 15.8. do 5.9.44.

I

Vojnička sposobnost i borbeni moral jedinica IX korpusa su se u poslednje vreme prilično podigli, što se pokazalo u poslednjoj nemačkoj ofanzivi,[2] u napadu XXX divizije na kolone

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani,** f. **16 III.**

[2] **Reč je o nemačkoj ofanzivi na oslobođenu teritoriju (sektor Gorica—Tolmin—Podbrdo—Idrija—Gorica) od 19. jula do 13. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 34, 50, 51, 54, 57, 66, 78, 100, 104, 151, i 169: i knj. 16, dok. br. 27 i 31). Od 20. avgusta do 5. septembra neprijatelj je čišćenje pojedinih sektora nastavio manjim snagama, sem na sektoru Tolmin, gde je protiv Idrijsko-tolminskog NOP odreda i 17. slovenačke NO brigade »Simon Gregorčič« upotrebio veće snage (vidi tom VI. knj. 15, dok. br. 126 i 175; knj. 16, dok. br. 6, 15, 16 i 76).**

u Vipavskoj dolini,[3] a naročito u napadu na belugardističko uporište Crni Vrh.[4] Jedinice su u poslednjoj nemačkoj ofanzivi, kako smo već javili, uspešno razbijale nemačke kolone i zadale neprijatelju teške gubitke, a iz ofanzive su izašle kompaktne i neokrnjene i sa bogatim iskustvima koje su stekle u manevarskim borbama na terenu.

U napadu XXX divizije na neprijateljeve auto-kolone u Vipavskoj dolini ispoljila se dosta veća samoinicijativa komandnog kadra nego u ranijim borbama, što je svakako dokaz da se i niži komandni kadar polako razvija i osposobljava za uspešno izvršavanje svojih zadataka.

U akciji na belogardističko uporište Crni Vrh borbenost svih naših jedinica koje su sudelovale u direktnom napadu na uporište, kao i onih koje su tukle belogardističku intervenciju, ispoljila se na takvoj visini kao ni u jednoj do sada izvedenoj akciji. Naročito borbeno raspoloženje je pokazala 3. brigada »Ivan Gradnik«, koja je napadala uporište. Ne samo kod komandnog kadra, već i kod boraca, borbeni moral se podizao od momenta do momenta, tako da je u poslednjim jurišima bilo čak i suviše drugova koji su hteli dobrovoljno da jurišaju. Vanredna požrtvovnost drugova pokazala se i pri spasavanju ranjenika. Bili su spremni spasavati ranjene drugove na čistini pod neprijateljskom vatrom, pa su to i činili.

Razume se da se borbeni moral posle poslednjih uspelih akcija, naročito posle likvidacije belogardističkog uporišta Crni Vrh, jako podigao, i ne samo komandni kadar već i borci dobro shvataju da je sada naš najvažniji zadatak likvidacija belogardističkih uporišta. U tom cilju je XXXI divizija dobila konkretne zadatke za ubrzavanje likvidacije bele garde.[5] Takođe su

[3] Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 110; knj. 16, dok. br. 15 i 16.

[4] Taj napad je preduzet 1. septembra 1944. na osnovu zapovesti Štaba 9. korpusa NOVJ od 29. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 139). U r.apadu su učestvovale 31. i 30. NO divizija (bez 17. slovenačke NO brigade »Simon Gregorčič«) i dva artiljerijska diviziona. Direktan napad na uporište izvela je 3. slovenačka NO brigada »Ivan Gradnik«, dok su ostale brigade vršile blokadu i osiguranje: 16. slovenačka NO brigada »Janko Premrl Vojko« u pravcu Gorenjeg i Dolenjeg Logateca, 7. slovenačka NOU brigada »France Prešeren« u pravcu Godoviča. 18. slovenačka NOU brigada »Bazoviška« prema Idriji i 19. slovenačka NO brigada prema Colu. Borbe su vođene od 6 do 18 časova, kada je uporište zauzeto. Podrobnije o tome vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 5, 15, 16, 43 i 126; koncept izveštaja Štaba 16. slovenačke NO brigade »Janko Premrl Vojko« br. 46 44 od 2. septembra 1944. i petnaestodnevni izveštaj Operativnog odseka te brigade br. 27 od 13. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 282a II).

[5] Odnosi se na naredbu Štaba 9. korpusa NOVJ od 6. septembra 1944. Stabu 31. NO divizije da likvidira belogardistička uporišta u Dolomitima (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 15 i 16; AIZDG u Ljubljani, f. 276/IV).

održani sastanci s političkim komesarima brigada i njihovim pomoćnicima i komesarima divizija na kojima se raspravljalo o našim najvažnijim zadacima.

Na tom sastanku, na kome je učestvovao i zamenik političkog komesara Glavnog štaba drug Rudi,[6] bilo je jasno izneseno kako treba vojsku ne samo vojnički već i politički povezati i učvrstiti da bi bila sposobna suprotstavljati se svim preprekama i da bi mogla izvršiti zadatke koji će u poslednjim i odlučujućim danima biti postavljeni pred nju. Političkim komesarima i pomoćnicima je bilo detaljno objašnjeno kako vojska treba da se ponaša prilikom dolaska saveznika, da ne bi došlo do incidenata i da ne bi vojska potpala pod tuđ uticaj.

II

U poslednje je vreme u oba štaba divizije i u štabovima brigada došlo do promene kadra. Sve promeno kadra u divizijama i brigadama sadržane su u vojnom izveštaju,[7] zato ih ovde ne navodimo. Priličan broj kadra morali smo dati na raspolaganje OZNI, što nam je zadavalo prilične poteškoće pri izboru, jer smo bili svesni da toj ustanovi treba dati na raspolaganje dobar kadar, takav koji će moći s uspehom obavljati svoje zadatke, dok je, s druge strane, bilo teško odjedanput povući toliko dobrih rukovodilaca iz našeg rukovodećeg kadra. Ipak se pokazalo da se u poslednjim borbama podiglo toliko novog kadra da smo i te poteškoće savladali. Ubeđeni smo da će novi kadar, koji se sada podigao na odgovorna mesta, moći s uspehom obavljati svoje zadatke, ali mu treba pružiti svestranu pomoć u izvršavanju zadataka i savlađivanju poteškoća. Da bi jedinice što lakše obavljale brze pokrete, s kojima treba u bližoj budućnosti računati, svim štabovima je skrenuta pažnja da iz svojih jedinica uklone sav balast i sve što nije neophodno potrebno a što bi moglo jedinice ometati u brzim pokretima.

III

Brzi razvoj na svetskim bojištima ubrzava raspad bele garde i unosi pometnju u njene redove, naročito je došlo do po-

[6] Viktor Avbelj Rudi. On je 11. septembra 1944. postavljen za političkog komesara 9. korpusa NOVJ (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 150/II-2: naredbu Štaba 9. korpusa NOVJ br. 384 od 9. septembra 1944).

[7] Odnosi se na vojni izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ br. 26 od 5. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 15). Prilog o promeni kadra nije pronađen, a sačuvana je naredba Štaba 9. korpusa NOVJ od 5. septembra 1944. o promenama kadra u potčinjenim jedinicama (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-1).

metnji u redovima bele garde uspele akcije na belogardističko uporište Crni Vrh. Prema izveštajima koji stižu iz Dolomita, koji su najčvršće uporište bele garde, i tu je zavladala silna panika, koju treba energičnim akcijama još povećavati. Stab korpusa je poslao [tamo] XXXI diviziju i Dolomitski odred, koji je privremeno podređen XXXI diviziji.[8] Odabrane su posebne udarne i okretne jedinice, kojima rukovode rukovodioci koji su domoroci, i koji imaju zadatak da upadnu u centar Dolomita i razbiju manja uporišta.[9] I civilno stanovništvo koje do poslednjeg vremena nije bilo naklonjeno OF, u poslednje vreme se jako promenilo. Tako krajevi koji su ranije neljubazno gledali partizane upravo žele da tamo dođe naša vojska i onemogući beloj gardi da vršlja po selima. Takve glasine stižu iz Žira, a takođe iz više sela iz samih Dolomita. Treba samo nekoliko uspelih akcija i ogromna većina civilnog stanovništva biće na našoj strani a raspad bele garde jako će se time ubrzati.

Upravo smo primili izveštaj od naših jedinica iz Crnog Vrha koje nam javljaju kakav je respekt pred našom vojskom dobilo civilno stanovništvo. Poznato je da je ranije civilno stanovništvo Crnoga Vrha tražilo zaštitu od bele garde i da su bili čvrsto ubeđeni da naša vojska nije u stanju da likvidira tako jako utvrđeno uporište kao što je bio Crni Vrh. Ipak su ubrzo posle započete akcije, naročito posle uspešnog delovanja artiljerije, civili, navodno, savetovali komandantu[10] da se preda partizanima, ali je ovaj, računajući na intervenciju iz Idrije, Godoviča i Hotedršice, taj predlog odbio. Prema dosad primljenim vestima bilo je oko 100 mrtvih. Tačan broj se ne može utvrditi jer je verovatno nekoliko njih izgorelo. Dosad su ispod ruševina izvukli 12 leševa. Zarobljena su 32 belogardista. Samo omanja grupa je uspela probiti se kroz blokadu. Prema izjavi belogardista iz Crnoga Vrha, u toj posadi je bilo oko 80 ljudi[11] iz samog Crnog Vrha i najbliže okoline. Posada je prema njihovim tvrdnjama brojala 145 — 150 ljudi. Prilikom ove akcije spaseno je oko 30 civila, među kojima i nekoliko terenskih radnika, koje su belogardisti bili zatvorili.

Poslali smo posebne patrole i obaveštajne oficire sa zadatkom da traže vezu sa belogardističkim uporištima. Dosad su

[8] Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 15.

» Vidi tom VI, knj. 16, dok br. 21: zapovest Štaba 31. NO divizije za napad na neprijateljeva uporišta u Dolomitima.

[10] Jože Jakoš. Vidi tom VI, knj. 16, dok br. 126.

[11] O jačini posade u Crnom Vrhu i njenim gubicima vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 126.

uhvatili vezu s nekim uporištima,[12] ipak se [belogardisti] zbog kukavičluka i oportunizma ne usuđuju da išta preduzmu ili da pređu na našu stranu. Govore da bi došli k nama ako bi znali da će odmah biti kraj. Treba im zadati još nekoliko vojničkih udaraca, kako bi pred našom vojskom stekli ioš veći respekt, verovatno će onda promeniti svoje stanovište.

Za ubrzanje raspada u redovima belo-plave garde izdato je u Slovenačkom primorju oko 50.000 letaka sa poslednjim Titovim pozivom pod parolom »Samo za ure gre«.[13] Prema izveštajima, u Dolomitima se, i to negde između Hotedršice i Logateca, nalazi oko 150 četnika.[14] Naše jedinice su odmah dobile zadatak da ih pokušaju otkriti i napadati.[15]

Pri poslednjem bombardovanju Logateca, prema izjavama belogardista, bilo je ubijeno oko 100 belogardista, međutim, govore da saveznici ne bi bombardovali ukoliko bi znali da su tamo belogardisti.

Navodno je pre izvesnog vremena iz Ljubljane stigao u Idriju kapelan Brles,[16] koji ima zadatak da u Idriji i okolini organizuje belu i plavu gardu. Posle likvidacije Crnog Vrha njegov rad će verovatno biti prilično otežan.

I iz Gorenjske stižu izveštaji o raspadu belogardista i da naši ljudi imaju veze s više uporišta. Novoformirani štab grupe gorenjskih odreda[17] dobiće tačar. zadatak kako, u sporazumu s terenskim radnicima i političkim organizacijama, da ubrzava ovaj raspad i iskoristi i uspostavlja nove veze. To će se moći sada još nešto lakše izvesti pošto poslednje vesti govore da se Nemci pripremaju na odlazak iz manjih i udaljenih uporišta, i to: Sorica, Petrovo Brdo i Zelezniki.

[12] U operativnom izveštaju Štaba 9. korpusa NOVJ br. 26 od 5. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 15) navodi se da je veza uspostavljena s posadama u uporištima u rejonu Idrije i Sv. Trije Kralji (danas Vrh nad Rovtami).

" Odnosi se na poziv maršala Tita od 30. avgusta 1944. upućenog pripadnicima kolaboracionističkih jedinica. Poziv je prvi put objavljen preko Radija »Slobodna Jugoslavija« 31. avgusta 1944. Njime se svi zavedeni hrvatski i slovenački domobrani, četnici i drugi koji su se borili protiv NOV i POJ pozivaju da napuste okupatora i pređu na stranu Narodnooslobodilačke vojske. Krajnji rok za prelazak bio je 15. septembar 1944. Taj poziv nije pronađen pod nazivom »Samo za ure gre«, ali je on očuvan u nizu letaka koje su razne štamparije odštampale u različitim oblicima, a objavljen je takođe u »Slovenskom poročevalecu« od 8. septembra (godina V, br. 25) i drugim časopisima (vidi AIZDG u Ljubljani, NO tisk, P 404 i D XVI).

[14] Na tom sektoru su bili Gorenjski, Dolenjski i Notranjski i Soški četnički odred.

[15] Stab 9. korpusa NOVJ je 6. septembra 1944. izdao zapovest za napad na četnička uporišta na tom sektoru (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 276/1-3). Opširnije o tome vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 21.

[18] Ivan Brglez

[17] Vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 39, napomenu 4.

I u okolini Tolmina i Kobarida je zavladalo drugačije raspoloženje. Posada u Trnovu je bila likvidirana[18] pomoću veza koje su naši ranije uspostavili s nekim belogardistima. 17. brigada ojačana sa ITO[10] i BBO,[20] dobila je zadatak da mora vršiti jak pritisak na belogardistička uporišta na tom sektoru, ali za to vreme ne sme da ostavi nekontrolisan teren u Brdima i Beneškoj Sloveniji.[21]

IV

Mobilizacija još uvek suviše sporo napreduje. U Gorenjskoj je, pored ubrzavanja raspada bele garde, mobilizacija postavljena pred odrede kao najvažniji zadatak. Komande područja su mobilisale preko 700 ljudi, koji će odmah posle lekarskog pregleda biti svrstani u operativne jedinice. U poslednje vreme započela je i dobrovoljna mobilizacija u Beneškoj Sloveniji, gde je već formirana Beneška četa, iz koje će se, prema poslednjim vestima, formirati bataljon.[22] Tamo se već duže vremena zadržava pozorišna grupa IX korpusa,[23] koja s uspehom deluje među civilnim stanovništvom, naročito je tamošnje stanovništvo oduševljeno slovenačkom pesmom. Poručen je veći broj pesmarica koje će biti posiate u te krajeve. Raspoloženie ovog naroda se toliko promenilo da neće da im se isplaćuju stari dugovi, koje su napravili partizani, već im se više sviđaju potvrde koje su dobili za robu koju su predali partizanima i obveznice[24] koje su

[18] Odnosi se na Trnovo ob Soči (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 126; knj. 16, dok. br. 15).

" Idrijsko-tolminski NOP odred

" Briško-beneški NOP odred

" Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 138; knj. 16, dok. br. 15.

" Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 57, napomenu 17.

" Odnosi se na treću pozorišnu grupu 9. korpusa NOVJ, nazvanu 1. KIS (Korpusna igralska skupina), koja se od ranijih grupa razlikovala po tome što je bila sastavljena od pevačkog kvarteta i muzičkog trija. Ona je imala izrazito propagandni karakter. Grupa je od 26. juna do 22. oktobra 1944, na svojoj turneji u zapadnom delu Slovenačkog primorja, Beneškoj Sloveniji, Režiji, Furlaniji, Brdima i na sektoru Idrije, održala 61 predstavu. Vidi izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 705 od 22. novembra 1944. o radu pozorišne grupe (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1) i izveštaj rukovodioca ove grupe Danila Joce Turka o njenom radu u Beneškoj Sloveniji od 20. do 28. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 91/1).

[51] Odnosi se na potvrde za određenu sumu novca koje su, u vidu obveznica, u okviru »posojila svobode« (zajma slobode), izdavali Narodno--osvobodiini svet za Primorsko i okružni NOO odbori u Slovenačkom primorju. Zajam je, 8. oktobra 1943, raspisao IOOF slovenskega naroda, u okviru zajma AVNOJ (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 438 I; f. 432'I, II i III: zapisnik IOOF od 13. septembra 1943; cirkular IOOF br. 54 43-0 od 19. oktobra 1943. i drugu objavu zajma IOOF br. 107 44-0 od 1. novembra 1944). Očuvane obveznice nalaze se u AIZDG u Ljubljani — droben tisk, f. XXVIII-lb.

primili i s ponosom govore da su i oni pomogli partizanima. Naročito veliki ugled uživa kod beneškog stanovništva maršal Tito. Poslato je već oko 300 Titovih slika a sada smo ponovo poručili našoj foto-sekciji da ih još umnoži i pošalje u Benešku Sloveniju. Fotografije će biti posiate i u Furlaniju jer i u Furlaniji uživa maršal Tito veliko poverenje, kao junački vođa narodno-oslobodilačkog pokreta.

I u Režiji je organizovana četa od samih domorodaca, koja ima zadatak da vrši dobrovoljnu mobilizaciju Rezijanaca, ali bi zasad ostali na domaćoj teritoriji.[25]

Komanda Kobariškog vojnog područja je mobilisala preko 500 ljudi. Tamo je iz Vojne oblasti bio poslat oficir za mobilizaciju s tačnim zadacima da zajedno s lekarom izvrši pregled i sve što je sposobno za operativnu vojsku odmah pošalje u brigade.

Posle evakuacije ranjenika na sektor VII korpusa[26] znatno su se ispraznile bolnice IX korpusa.

Kada su otkrivene razne neispravnosti bivšeg šefa sanitetskog odeljenja ..., kao i pomoćnog osoblja, i kada je smenjen upravnik severnog sektora, raspoloženje u bolnicama znatno se popravilo. Cim je započela istraga protiv šefa saniteta, više drugova, koji se ranije nisu usudili na svetio sa izjavom, ohrabrilo se i iznelo razne neispravnosti koje su se dešavale od strane uprave. Pošto su i terenske partijske organizacije počele da se interesuju za bolnice i da ih kontrolišu, posebno u Gorenjskoj, neće više biti mogućnosti da razne neispravnosti ostanu duže prikrivene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Hribar J.**[27]

Komandant-ppukovnik: **Stante**[28]

M. P.

[85] Rezijanska četa je bila najpre pod komandom 5. bataljona Briško-beneškog odreda, ali je već u septembru prerasla u bataljon (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 51).

[89] Odnosi se na evakuaciju ranjenika u drugoj polovini avgusta. Vidi napomenu br. 3 uz dok. br. 8.

[87] Janez Hribar, narodni heroj. Umro 23. oktobra 1967. u Ložu.

[!K] Peter Stante Skala

BR. 11

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. MAKEDONSKE NO BRIGADE OD 6. SEPTEMBRA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE O RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Drugu Andri,[2] pomoćniku pol. komesara Glavnog štaba Makedonije

IZVEŠTAJ

0 radu i stanju partiske organizacije 4 makedonske NO brigade do 6.IX.1944 godine

— 13.VIII dva bataljona brigade koji su dolazili sa slobodne teritorije, sastali su se sa ? bataljonom, koji je ostao na Pljačkovici.[3]

— 15.VIII održali smo savetovanje sa partiskim rukovodiocima u brigadi. Na njemu je bio prisutan i drug Ljiljak[4] iz CK Makedonije. Na konferenciji su prenešene direktive i stavovi CK KPJ po raznim pitanjima. Tačke koje su bile podvučene od druga Tita, prenesene su na partiskom savetovanju. Razvila se diskusija, te je konferencija trajala duže.

— 16.VIII 44 sastanak biroa 2 bataljona oo sledećim pitanjima: Ì. — Direktive i stav Partije; 2. — Stanje u bataljonu; 3. — Zadaci partiske organizacije bataljona i 4. — Razno.

— 17.VIII sastanak sa biroom 1 bataljona sa sledećim dnevnim redom: 1. — Stanje partiske organizacije u bataljonu; 2 —Razmatranje ljudstva. Na istom sastanku primljeno je još 18 kandidata. Postavljen je zadatak da polit, komesar bataljona 1 njegov pomoćnik odmah održe konferencije sa njima, kako bi se pripremili za prijem u Partiju.

— 16.VIII u 2 bataljonu isto tako je razmatrano ljudstvo i primljeno je 12 kandidata. Postavljeni su zadaci da se odmah, u roku od dva dana, pripreme ovi drugovi za ulazak u Partiju.

— 17.VIII.44 održan je kratak sastanak, razmatralo se ljudstvo i stanje u Partiji. Primljeno je 10 kandidata. Postavljeni su isti zadaci—osposobljenje drugova za ulazak u Partiju.

[1] Prepis originala u AVII, reg. br. 11-5, k. 235.

[1] Strahil Gigov, zamenik političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Makedonije i član Centralnog komiteta KP Makedc-iije.

», [5] i ' Vidi tom VII, knj. 4, dok. br. 36: izvešta: Štaba 4. makedonske brigade od septembra 1944. Glavnom štabu N'\ v i PO Makedonije o borbama od 13. avgusta do 5. septembra.

[4] Borko Temelkovski. Tada je bio politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Makedonije.

Postavljeni zadaci drugovima sekretarima — o osposobijenju kandidata za ulazak u Partiju preko konferencija — potpuno su izvršeni.

Novoprimljeni drugovi nalazili su se na čelu brigade i vodili je na Poruc® i Lisec[6] — na Pljačkovici. Partiska organizacija brigade povećala se za kratko vreme od oko 25 na 65 članova. Primanje u Partiju, tj. uzdizanje boraca za članove Partije vrši se svakodnevno.

— 18.VIII.44 data je direktiva sekretarima da razmatraju slabe i dobre pojave u partiskoj organizaciji i među borcima za vreme borbi kod Poruca, Lisca, kr,o i za vreme pokreta brigade.

— 19.VIII.44 štabna ćelija je održala sastanak sa sledećim dnevnim redom: 1. — Izveštaj o radu svakog člana Partije; 2. — Dobre strane i slabosti koje su se pojavile do sada i 3. — Razno.

Polit, komesar brigade drug Grujica[7] je izneo o političkom radu bataljona koji je ostao na Pljačkovici, o njegovim pokretima, manevrima i borbama kod Gotena i Novog Sela. Politički rad je bio dosta slab, što je bilo uzrok slabe političke svesti boraca u tom bataljonu. Drug komandant[8] je govorio o dejstvima oba bataljona na slobodnoj teritoriji. Pomoćnik polit.komesara[9] je govorio o političkom radu i svesti ovih- bataljona. Konstatovano je da je slaba politička uzdignutost boraca. Oficir za vezu — drug Vasko — govorio je o organizaciji obaveštajne službe u brigadi. Konstatovane su mnoge slabosti boraca i Štaba brigade. No bilo je i dobrih stvari. Istog dana održan je sastanak sa pomoćnicima politkomesara bataljona, na kome su razmatrane konstatovane slabosti od strane partiskih organizacija bataljona i štabne ćelije.

Doneti su zaključci o slabostima i dobrim pojavama, koji su prvo preneti partiskim organizacijama, a posle toga, na časovima političke nastave, borcima. Bilo je dosta slabosti, npr. slabo rukovanje oružjem, slaba vojnička sprema, slab vojnički i politički rad, slaba politička uzdignutost kod boraca. No, bilo je i dobrih stvari: velika hrabrost kod boraca i jaka volja za juriše — naročito su se istakli članovi Partije, koji je dosta poginulo i ranjeno. Moral je bio na visini.

25.VII.44 Stabna ćelija održala je sastanak sa dnevnim redom: 1. — Izveštaj; 2. — Akcija na Berovu;[10] 3. — Zadaci; 4. — Kritika i samokritika; 5. — Razno.

[7] Kiril Mihajlovski

[8] Nikola Pejev Grujev

[9] Rade Gogov (Crnorečki)

[10] Berovo je zauzela 4. brigada 23. avgusta 1944. i istog dana napustila. (Opširnije o tome vidi tom VII, knj. 4, dok. br. 36 i 37).

Konstatovan je slab rad... Patrole nisu kontrolisane, slaba organizacija i dr. Na sastanku je bila prisutna i drugarica Dosta,[11] iz OK.[12] Slušali smo njene primedbe na rad Štaba. Postavljeni su zadaci komesaru, drugu Grujici, da organizuje pomoćne službe u brigadi, agitprop, sanitet i intendanturu, koji su slabo izvršeni u početku. Sa četnim partiskim jedinicama sa nekim izuzetcima, održavani su redovno sastanci. Partiska organizacija je ojačala odmah još u početku i povela brigadu u sigurne uspehe. Sa dolaskom novih partizana iz okolnih sela i gradova, oko 500, partiske organizacije su podeljene i bile su malobrojne u odnosu na novo ljudstvo. Formirana su i tri odreda: Plačkovički, Maleševski, Strumički,[13] za koje je odvojen kadar. U vezi sa novostvorenim stanjem partiska organizacija je preduzela mere. I—Održali smo partisko savetovanje, odvojeno sa svakim bataljonom, na kome se raspravljalo sledeće: 1. — Izveštaj svakog člana Partije o njegovom radu; 2. — Diskusija o slabostima partiske organizacije. Na sastanku je bila i drugarica Dosta. Diskusija je bila živa. Postavljeni su zadaci svim članovima Partije u svakom bataljonu ponaosob: 1. — Da se osete kao članovi Partije-rukovodioci; 2. — Da se pazi na čistoću Partije; 3. — Održavati svakodnevno konferencije sa novim borcima; 4. — Da se usavrše kao rukovodioci; 5. — Da izgrade nove članove Partije; 6. — Da sprovode u delo direktive postavljene od CK KPJ i brigadnog partiskog rukovodstva.

O štabu se može zasada reći sledeće: politički komesar je dosta labav. Nije prošao ni jedan sastanak, a da ga nismo kritikovali. U poslednje vreme se popravlja, ali još nije dovoljno. Ponekad se on nervira, ali sistematskim radom nastojim zajedno sa drugaricom Dostom da utičemo na njega u pozitivnom smislu.

Komandant ima dosta vojničkih znanja i hrabar je. Primećuje se familijarnost između njega i komesara. Svesno zapostavljanje partiskog rada ne postoji. Bilo je nekih nedostataka, odmah smo primetili i udarili po njima. Npr. mešanje komunista u mnoge poslove. Sve to dolazi iz neznanja.

Zamenik komandanta drug Grujev vrši svoj posao vrlo dobro. Obaveštajni oficir drug Vasko privikao se svome radu. Sada imamo dobro organizovanu obaveštajnu službu.

Partija u brigadi kontroliše sav rad. Ona daje instrukcije.

U vezi sa novim stanjem, ukoliko štab ne preduzme potrebne mere, Partija će se umešati.

[11] Vera Aceva

[18] Odnosi se na Oblasni komitet KP Makedonije za srezove Stip, Strumica, Berovo, Pehčevo, Carevo Selo (sada: Delčevo), Ročane i Radovište.

[15] Maleški odred je formiran 25. avgusta 1944, a Strumički i Plačkovički odred formirani su 30. avgusta (vidi tom VII, knj. 4, dok. br. 36).

Po depeši druga Tempa[14] preduzeli smo mere, koja je u početku bila zapostavljena. Sve je to bilo samo za jedan dan. Sada imamo mnogo boraca. Brigada koja je bila malobrojna, narasla je za četiri puta. Partiska organizacija je mobilisala sve snage da od svih njih stvori dobre vojnike. Među njima ima i mnogo intelektualaca, koji su pokušali da potcene naše rukovodioce, ali smesta je to sprečeno i nismo im dali da dignu glavu sa takvim namerama. U štabu smo bili trojica ranjeni — ja, Vasko i Grujev,[15] te je zbog toga rad išao malo slabije. Sada smo bolji i rad teče kako treba. Spremam detaljan izveštaj o partiskoj organizaciji i stanju brigade.[16] Isto tako pripremam i podatke o rukovodiocima i članovima Partije. Sa sledećom patrolom dobićeš ih.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Rade Gogov (Crnorečki), s.r.
pomoćnik pol.komesara 4 brigade

P.S. — Priliv novih boraca je veliki. Nadalje očekujemo još više. Saveznici nas slabo pomažu. Imamo oko 500 nenaoružanih boraca. Javite im i vi, ako može preko njihovog majora. Daj nam instrukcije o vojničkoj reorganizaciji. Hoćemo li formirati nove brigade ili ne?

Drugarski pozdrav,
Crnorečki,[17] s.r.

[14] Svetozar Vukmanovie
[15] Nikola
™ Redakcija nije pronašla taj izveštaj.
" Rade Gogov

BR. 12

IZVEŠTAJ ŠTABA ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA OD 10. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U POSAVSKOM ODREDU I NARODU POSAVINE OD 20. AVGUSTA DO 10. SEPTEMBRA[1]

ŠTAB ZAPADNE GRUPE
N. O. P. ODREDA VI KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Broj 466
Dana 10.IX.1944.

POLIT. KOMESARU VI KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Dostavljam izvještaj o političkom i kulturnom prosvjetnom radu, kao i stanju jedinica za vrijeme od 20.VIII.1944. do 10.IX. 1944.

1. Opći pregled

Posavski odred. Za vrijeme poslednjih 20 dana jedinice ovog Odreda kretale su se na sektoru Srpske i Hrv. Posavine, kao i našem oslobođenom teritoriju, sa južne strane Psunja.[2] Izvršeno je nekoliko diverzija na pruzi Zargeb — Beograd, između Novske i Nove Gradiške.[3] Bataljon Hajduk Veljka vodio je borbu kod sela Srp. Sagovine sa oko 500 Čerkeza i Njemaca.[4] Neprijatelj je imao tom prilikom deset mrtvih i 15 ranjenih vojnika. Na našoj strani bila su 4 mrtva druga a među njima i komesar bataljona drug Stevo Tomašević, koji se do sada u svim borbama pokazao kao odličan i hrabar borac, i koji je u borbenosti svima prednjačio. Od važnijih promjena jest ta što je formiran III bataljon, t.j. bataljon Matije Gubca.[6] Inače nekih na-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 40-3, k. 1622.

' i [4] Vidi Operativni izveštaj Štaba Zapadne grupe NOP odreda od 6. septembra 1944. Stabu 6. korpusa NOVJ o borbi s neprijateljem kod s. Katolička Sagovina (AVII, reg. br. 16-5, k. 473 V)

[3] Vrhovni štab je jedinicama 6. korpusa NOVJ postavio zadatak da od 1. do 7. septembra 1944. onemoguće saobraćaj na železničkim prugama Beograd — Zagreb, Vrpolje — Osijek i Našice — Osijek. Za izvršenje tih akcija, Posavski partizanski odred je stavljen pod komandu 28. NOU divizije i dejstvovao je, delom svojih snaga, na glavnoj pruzi i cesti između Okučana i N. Gradiške. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 31, dok. br. 89 i 92).

[5] O formacijskom sastavu Posavskog NOP odreda i formiranju bataljona »Matija Gubec« vidi Arhiv VII, reg. br. 4—5, k. 473-V.

ročitih promjena u tom Odredu nije bilo. Kao problem u tom Odredu postavlja se pitanje rukovodstva u novoformiranom bataljonu Matije Gubca. Naime, taj bataljon treba da se kreće i djeluje na sektoru Hrv. Posavine, gdje postoji mogućnost mobilizacije i pretvaranja toga bataljona u jednu snažniju jedinicu od par stotina ljudi. U tom bataljonu postaviti su privremeno za rukovodioce gotovo sve Srbi, međutim sa političkog gledišta oni neće odgovarati, iako su to sve sposobni rukovodioci. U samoj grupi mi ne raspolažemo sa rukovodiocima Hrvatima, koji bi odgovarali za taj bataljon. Bilo bi potrebno postaviti bar komandanta i pomoćnika polit, komesara Hrvate. Stoga se obraćamo na Korpus ako je moguće da se iz neke naše jedinice, t.j. brigade povuče jedan dobar komandant bataljona i pomoćnik komesara, koji bi bili Hrvati i da se postave za rukovodioce u tom bataljonu, jer će u tom slučaju djelovanje tog bataljona na sektoru Hrv. Posavine biti plodonosnije

2. *Politički rad i političko stanje u jedinicama*

a) Politički rad u Posavskom odredu je na srednjoj visini, može se reći da je malo zastao uslijed odsutnosti polit, komesara ove grupe.[6] Prorađuje se materijal koji je predviđen u planu rada. Na sastancima koji se održava'ju prorađuje se tekući materijal. Uslijed političke situacije, koja je naročito u poslednje vrijeme vrlo povoljna, politički se rad odvija mnogo lakše nego ranije. Borci su vrlo zainteresovani kako vanjskom tako i unutarnjom političkom situacijom, i sami zahtjevaju sastanke, na kojima im se tumači politička situacija, kod nas i van naše zemlje. Borbenost u jedinicama Posavskog odreda je na dosta visokom stepenu, što se pokazalo u toku poslednjih borbi, koje je taj Odred vodio sa neprijateljem.

b) Politički kao i vojnički sastanci održavaju se redovito. U tome odredu održana su tri bataljonska i tri četna sastanka. Na sastancima se riješavali problemi i pitanja unutar samih jedinica. Sem toga održana su dva savjetovanja sa svim rukovodiocima a polit, komesar Odreda održao je dva savjetovanja sa političkim rukovodiocima. Glavna tema koja je bila na tim sastancima jeste riješavanje problema koji se pojavljuju unutar samih jedinica. Pretresani su razni nedostaci i greške koje se pojavljuju u jedinicama i pretresano pitanje kako i na koji način da se ti nedostaci otklone. Sem toga pretresana je politička situacija kod nas i van naše zemlje, te kakovi stav trebamo mi i naša vojska da zauzmemo u vezi sa tom situacijom.

• U to vreme politički komesar se nalazio u školi (Vidi AVII, reg. br. 39-3, k. 1622).

3. Kulturno-prosvjetni rad

Kulturno-prosvjetni rad u jedinicama Posavskog odreda odvija se normalno preko kulturno-prosvjetnih odbora. Sami borci, kao i niži rukovodioci zainteresirani su za kulturno-prosvjetni rad i džepne bataljonske novine, koje izlaze redovito, nikada ne oskudijevaju u materijalu, nego čak tog materijala imade i na pretek, jer borci svakodnevno pišu članke i pjesmice iz svog života, kao i iz života svoje jedinice. U svim bataljonima postoje diletantske grupe, koje su naučile po nekoliko pozorišnih komada, koji se daju po selima prilikom održavanja mitinga. Na taj način narod je više zainteresovan za mitinge, i bolje se odaziva istima. Sem toga u svim bataljonima postoje pjevački horovi, a u svakom bataljonu zadužen je po jedan drug, koji nastoji da se uče naše borbene pejsme. Obraća se velika pažnja novomobilisanim drugovima, i prema njima se postupa pravilno i sa puno pažnje, da bi se na taj način što čvršće vezali uz našu borbu i da bi je oni zavolili.

4. Ishrana, odjeća i obuća i *zdravlje boraca*

Ishrana se vrši stalno po kazanima i hrana je dosta dobra i obilna. U prvo vreme odjeća i obuća kod boraca je bila dobra, međutim taj odred je dao dva bataljona u Diviziju i došlo je do formiranja nova dva bataljona od novih boraca, čija je odjeća i obuća bila vrlo mizerna i stoga je stanje odjeće sada u tom odredu vrlo slabo. Potrebno bi bilo dodijeliti tomu odredu 150 pari odijela i cipela, a naročito se oskudjeva u vešu i nisu rijetki slučajevi da mnogi borci nemaju ni jedan par veša. Zdravlje boraca je na dobrom stepenu, a zarazne bolesti za sada se ne pojavljuju. Jedino se zapaža po pojedinim selima da ima mnogo slučajeva veneričnih bolesti, ali od strane referenta saniteta ove grupe, i referenta saniteta Odreda, borci su upoznati sa tim bolestima i čuvaju se.

5. *Rad* i *zapažanje u narodu*

Narod u Srpskoj Posavini još uvjek podleže neprijateljskoj propagandi i nije oduševljen prema NOB i NOV i otvoreno govore da neće ići u partizane, nego da je danas važno samo sačuvati glavu, jer će i tako saveznici i Crvena armija našu zemlju očistiti od okupatora. Dakle, zauzimaju u potpunosti špekulantski stav i pokraj svih mitinga i političkog rada, koji se odvijao na tom sektoru. Uglavnom politički rad na tom sektoru je vrlo slab i sa tim narodom tako rekuć i ne radi se ništa izvan kada ode koja jedinica Posavskog odreda na taj sektor i održi po neki miting u selima. Sama jedinica ne može se održati na tom sektoru nikako dva do tri dana, usled jakih neprijateljskih

uporišta koja okružuju taj sektor,,jer odmah Došle toga nastupa reakcija i jedinice su prisiljene da se povuku sa tog sektora uslijed njegove skučenosti. Potrebno bi bilo da se na taj sektor prebaci jedna ili dvije brigade, koje bi se zadržale dulje vremena i koje bi mogle na taj način politički dulje da rade. Na sektoru Srpske Posavine održani su mitinzi u selu Vrbovljanima i Kleniku, a ovih dana prebačena su dva bataljona Posavskog odreda na taj sektor sa zadatkom mobilizacije i održavanja mitinga u selima. Na sektoru Hrvatske Posavine uslijed velikih političkih događaja i slabosti neprijatelja stanje se nešto popravilo i postoje mogućnosti za mobilizaciju i stvaranje jedne jače jedinice, koja će stalno djelovati na tom sektoru.

6. O kadrovima

Kadrovi u jedinicama toga odreda, kako vojni tako i politički, zadovoljavaju na svojim dužnostima, ali se osjeća kod njih mala politička izgradnja i potrebno je pristupiti izgradnji naročito političkih rukovodioca jer su to sve novi mladi drugovi. Rezervnih kadrova, kako vojnih tako i političkih, za sada nema, nego se osjeća manjak političkih komesara četa.

7. Rad štabova

Stab Odreda. Sastanci Štaba Odreda za posljednjih 20 dana održavali su se redovito. Politički komesar bataljona održao je dva bataljonska sastanka i dva savjetovanja sa političkim rukovodiocima. Komandant Odreda[7] održao je jedno savjetovanje sa vojnim rukovodiocima. Pomoćnik polit, komesara Odreda održao je jedan sastanak sa štabskim ćelijama i jedan sastanak sa bataljonskim part. biroom.

Rad Štaba grupe. Sastanci u ovom Stabu nisu se održavali redovito, t.j. za poslednjih 45 do 50 dana, od kako je polit, komesar ove grupe bio na kursu, nije ih uopće ni bilo. Rad se odvijao neplanski i svaki rukovodioc djelovao je samostalno po svom sektoru i u samom radu po pojedinim sektorima nije bilo saglasnosti ni uzajamnog potpomaganja. Partijski sastanak nije održan ni jedan. Nastojati ćemo u buduće da se ovakvi slučajevi ne ponavljaju i rad ćemo uskladiti prema potrebi.

8. Razno

U poslednje vrijeme dezerterstvo se nije događalo a Posavski odred mobilisao je 40 novih boraca. Stanje blaganje u Stabu ove grupe iznosi 20.000 Kuna. Obavještajna služba u potpunosti zadovoljava i u jedinicama ove grupe do sada se ne pri-

[7] **Jovan Marinković**

mećuje nikakovih štetnih elemenata, kao ni nekih neprijateljskih strujanja.

Informativna služba je također na dosta dobrom stepenu, ali u potpunosti ne zadovoljava. Sanitetska služba je na visini i u potpunosti zadovoljava.

Ova grupa raspolaže sada sa svega jednim odredom i stoga u izvještaju nedostaje izvještaj od Bilogorskog i Daruvarskog odreda, pošto ih sada niti nema.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, pomesar
Stojan DiVić

[8] U avgustu 1944. je Zapadna grupa odreda dala Bilogorski i Daruvarski NOP odred za popunu divizija 6. korpusa NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—5, k. 473 V).

Time što su dali svoje snage za popunu divizija 6. korpusa NOVJ odredi nisu prestali postojati kao formacijske jedinice Zapadne grupe odreda. Oni su tada ostali bez većeg dela boračkog i starešinskog sastava što su nadoknađivali dobrovoljcima i novomobilisanim, što je bila stalna praksa u odnosima popune boračkim i starešinskim kadrovima na relaciji odred — brigada — divizija.

BR. 13

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPJ 20. NO DIVIZIJE ODRŽANOG 11. SEPTEMBRA 1944. GOLENE[1]

Z A P I S N I K

SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA XX DIVIZIJE VIII KORPUSA NOVJ

održanog 11-IX-1944 god.

Na sastanku su pored članova Divizijskog komiteta prisustvovala dva člana Oblasnog komiteta,[2] drugovi Jurjević[3] i Božanić,[4] i polit-odjel.

Dnevni red:

1. Politička rituacija
2. Izvještaj o radu i stanju u brigadi
3. Razno

1. O političkoj situaciji referisao je drug Božanić.

2. VIII Brigada:

Brojno stanje partijske organizacije: 23 ćelije, 108 članova, od toga 4 otsutna, 27 kandidata i 141 skojevac.

Kažnjen je 1 član Partije strogim ukorom, ... radi nepravilnog odnosa prema narodnoj imovini.

Formiranjem novih jedinica pri štabu brigade, formirale su se i tri nove partijske ćelije.

Partijci su odani, borbeni, pošteni, ali bez osnovnog teoretskog znanja. Plan teoretskog rada koji se sprovodi ne može riješiti to pitanje, tako da teoretsko uzdizanje ostaje kao najkrupniji problem.

Nema dovoljno partijnosti i samokritičnosti kod članova, zbog slabog poznavanja kakav treba da bude član Partije.

Partijski sastanci su se redovno održavali. Bataljonski biroi snalaze se u radu, uočavaju probleme, naročito u I bataljonu. Zbog slabosti biroa u III b. došlo je do izmjene pomoćnika komesara II čete i postavljanja novog pom. komesara u III četi.

U toku prošlog mjeseca partijska organizacija pružila je veću pomoć SKOJ-u, tako da je SKOJ napredovao. Sprovedeno je desetodnevno takmičenje unutar skojevske organizacije, koje

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16-3, k. 522.**
[s] **Odnosi se na Oblasni komitet KPH za Dalmaciju.**
['] **Josip**
[4] **Andrija**

je dalo vidne rezultate u aktivizaciji skojevskog članstva po ovim sektorima rada.

Brigada je oživila na svim sektorima rada u prošlom mjesecu. Komandni kadar bolje shvaća svoju odgovornost, više se zalaže u ispunjavanju zadataka iako komande četa još ne zadovoljavaju zbog svoje mladosti i neiskustva. Popunjene su komande četa, svi su članovi K.P., jedino u prištabskim jedinicama i pratećim četama po bataljonima nema zamjenika komandira i pomoćnika komesara tih četa radi nedostatka kadra.

Vojnički rad je tekao po planu u vezi zaključaka sa prošlog sastanka Div.kom-a.[5] Akcije koje su vođene, iako manje, pokazale su sređenost i snalaženje jedinica.[6] Dobijanjem teškog oruđa u većem broju postavlja se kao problem: snalaženje komandnog kadra u upotrebi toga oruđa i što boljem njegovom iskorištavanju u većim akcijama.

Potreban je stalni teoretski rad sa vojnim rukovodiocima, kako bi bolje ispunili zadatke u zamašnijim operacijama.

Politički rad uglavnom se orijentisao na objašnjavanje odluka AVNOJ-a i ZAVNOH-a, novih političkih momenata u svijetu i kod nas i otklanjanju nedostataka unutar jedinica.

U prošlom mjesecu bilo je 10 dezertera, od toga su se 4 vratila, ali dolaskom 100 novih boraca sa Mosora postoji mogućnost dezerterstva.

Ima pojedinih boraca koji sa terena Sinjskog kotara prenose HSS-ovske parole: kako ne treba ginuti sada pred kraj rata, boriti se da bi se dobio čin, i si., ali se to na vrijeme uočava i suzbija.

Kulturno-prosvjetni rad u zadnji mjesec dana mnogo je oživio. Pripremala se proslava godišnjice brigade,[7] koja je uspješno izvedena, i u vezi s tim pripremao se kulturni program. Davane su priredbe po bataljonima, držala su se kulturna predavanja, izdavane su zidne i bataljonske novine i organizovane »Usmene novine« za cijelu brigadu uoči proslave, na kojima su čitani članci iz života brigade pisani u bataljonima.

Rad s narodom nije bio moguć, jer je brigada bila na Dinari daleko od sela.

Odnosi u štabovima bataljona su dobri, samo je bilo došlo do nezdravog rivalstva među štabovima bataljona u toku takmičenja koje je nezdravo shvaćeno. To je na vrijeme uočeno, i na sastanku štabova pravilno ukazano.

[5] U pitanju su zaključci sa sastanka Divizijskog komiteta održanog 15. avgusta 1944 (AVII. reg. br. 2—5, k. 1029/11).

[6] Vidi tom V, knj. 31, dok. br. 58.

[7] Šibenska brigada (8. dalmatinska) formirana je polovinom septembra 1943. u s. Sratoku (kod Trogira). Vidi AVII. reg. br. 2-1, k. 1030, reg. br. 4—13, k. 1008; Temati B-166, B-445.

Stab brigade radi jedinstveno, odnosi su dobri.

IX Brigada:

Partijska organizacija ima: 21 ćeliju, 136 članova, od toga 12 u rashodu, 17 kandidata i 140 skojevaca.

1 član Partije je kažnjen ukorom, komesar bataljona ... radi slabih odnosa sa komandantom i nepravilnog odnosa sa jednom drugaricom.

Partijci su hrabri, ali niske partijnosti i skoro nikakvog znanja.

Pomoćnici komesara bataljona su svi dobri, samo sirovi, nemaju znanja ni rutine u radu, tako da im je potrebna stalna pomoć.

Biroi imaju uslova da se razviju u dobra rukovodstva, samo pojedini pomoćnici komesara četa zaostaju. Pomoćnici komesara u četama su u većini slučajeva savjesniji od komandira i komesara.

Teoretski plan rada je proađen, ali se nije radilo redovno i rad nije dao vidne rezultate.

SKOJ se založio takođe i u zadacima koje je postavila Partija, a Partija mu je pružila priličnu pomoć u radu. Rukovodioc SKOJ-a u brigadi Sime Zivković dobro radi, jedino zbog toga što je stariji ne unosi dovoljno živosti i Doleta u radu.

Disciplina u brigadi nije tako dobra iako se napreduje u tom pogledu.

Pored stalnog rada sa vojnim rukovodiocima, ne može se potpuno osloniti na štabove bataljona da samostalno djeluju.

Rukovodeći kadar u bataljonima je potpun izuzev nekoliko delegata.

Jedinice su se uzdigle politički, borci sami agituju u narodu, ali svijest još nije na potrebnoj visini.

Pored političkih održavaju se redovno i radne konferencije po tekućim pitanjima. Najvažnije pitanje bilo je dezerterstvo. Pri prelasku u Bosnu, na Grahovski sektor, dezertiralo je 17 boraca.

Odnos Srba i Hrvata u III bataljonu je vrlo dobar.

Na grahovskom terenu radilo se nešto sa narodom, komesari su držali konferencije, date su nekolike priredbe. Odnos prema narodu je bio dobar. Bila je redovna ishrana, borci su bili siti. Nije dolazilo do krađe.

Postojala je saradnja sa pozadinskim organizacijama, zajednički se rješavalo pitanje ishrane i nabavka konja.

Kulturni rad je bio življi. Ima veliki broj nepismenih, sa njima se radi. Izdavane su novine po četama i bataljonski listovi. Date su i nekolike priredbe narodu i voisci.

Slaba odjeća utiče na držanje boraca i disciplinu.

U štabovima bataljona su odnosi dobri, izuzev u I bataljonu gdje je bilo nepravilnosti u odnosu komesara prema komandantu. Pomoćnik komesara toga bataljona bio je ranjen, tako da je u tom bataljonu rad popustio i došlo do trzavica u odnosima.

U štabu brigade načelnik nije član K.P. ali se dobro drži, zalaže se u radu i ima uslova da postane dobar vojnik i rukovodioc. Komesar radi dobro, samo ima malo gordosti, ukočenosti, drži se visoko nad borcima, što mu se ukazuje i što ispravlja.

X Brigada:

Partijska organizacija broji: 170 članova, od toga 22 otsutna, 27 ćelija, 19 kandidata i 180 skojevaca.

Od prošlog sastanka 3 člana su prekomandovana, 1 je poginuo a 1 je isključen (išao kući bez dozvole). 6 skojevaca je dezertiralo.

Rad i držanje partijaca zadovoljava. Većina je aktivna u životu jedinice, djeluje u svakom momentu kao komunisti, u borbama su svi dobri, mali dio se ne osjeća u radu, pasivan je.

Teoretski je rad bio stalan, uložilo se dot>ta volje i aktivnosti od svih partijaca. Pored kolektivnog rada i sprovođenja zajedničkog plana bilo je i individualnog učenia. a u pojedinim bataljonima radile su grupe koje već imaju izvjesno teoretsko znanje teme van plana iz teorije marksizma. Pored svega teoretska izgradnja je najveći problem i za partijce i za rukovodioce. Nivo i politički i kulturni vrlo je nizak kod većine rukovodioca, ima ih i u štabovima bataljona skoro nepismenih.

Partijski rukovodioci uglavnom zadovoljavaju svojim radom, nedostaju pomoćnici u prištabskim četama i 1 pomoćnik komesara čete.

Brigadni komitet SKOJ-a zadovoljava, uzdiže se i ima uslova da se razvije. Novi rukovcdioc SKOJ-a u brigadi razviće se u dobrog rukovodioca. Partijska organizacija pruža stalnu i sistematsku pomoć SKOJ-u, kako na radnim tako i na teoretskim sastancima brigadnog i bataljonskih komiteta i četnih aktiva. Često mijenjanje pročelnika aktiva usporava bolji razvoj organizacije, jer se oni ili izdignu na novu dužnost ili poginu u borbama.

SKOJ pruža punu pomoć Partiji u rješavanju svih zadataka, većina skojevaca naročito u borbama otskače od ostalih boraca.

Vojnički rad je bio intenzivan i sa rukovodiocima i sa borcima. Propuste i greške u četama više rješavaju savjetima i ukazivanjem nego vojničkim raportom. Pored toga desetari se najčešće familijarno odnose prema borcima, što smeta da se disciplina potpuno razvije.

Vezanost za teren ometa izdizanje nižih vojnih rukovodioca: desetari dobri u svemu, ali pri odlasku sa svoga terena po neki dezertiraju. U posljednje vrijeme 3 su dezertirala iako su svojim radom potpuno zadovoljavali.

Ta vezanost za teren izazvala je veće dezerterstvo pri odlasku sa Kamešnice, kad se pronijela vijest da se odlazi za Liku. Iz dva bataljona dezertiralo je oko 40 boraca, od toga se 20 vratilo.

U dva bataljona koji su bili pod Kamešnicom bilo je više problema, uznemirenosti. Pomanjkanje jačeg političkog djelovanja na tome terenu i izvjesne nepravilnosti u radu pozadinskih organizacija olakšavaju širenje neprijateljskih parola koje u jedinice donose žene. N

Puštanje na osustvo pokazalo se dobro, jer se u određeno vrijeme vraćaju i sami manje odlaze.

Politički rad se dobro sprovodi. Komesari bataljona zadovoljavaju, pokazuju dovoljno samoinicijative i snalaženje u pronalaženju potrebnih tema koje prorađuju sa borcima pored plana datog od komesara divizije. Štampa se redovno čita, a članci iz »Nove Jugoslavije« prorađuju se na konferencijama, na kojima ima i interesovanja i diskusije.

Kulturno-prosvjetni rad s obzirom ria nivo rukovodioca i boraca je dobar: pišu se zidne novine, izdaju bataljonski listovi, ima pjesme i živosti u jedinicama iako su horovi slabi. Rad sa nepismenima je stalan jer ih uvijek ima veliki broj.

Odjeća vrlo velikog broja boraca u brigadi je sasvim pocijepana i to kvari i vojnički izgled i disciplinu.

U odnosu prema narodu nije bilo grešaka. Davana je pomoć seljacima prilikom vršidbe u konjima.

Štab Divizije:

Brojno stanje partijske organizacije: 33 člana, 5 ćelija, 13 kandidata i 39 skojevaca.

Stanje od prošlog sastanka popravilo se, u čemu je mnogo doprineo drug Pejković, pomoćnik komesara bataljona, koji je zbog slabog zdravlja zadržan kod Štaba Divizije, koji je redovno obilazio sve ćelije, skojevske aktive i pružao pomoć u političkom radu.

Biro ćelija nije zadovoljio i rasformiran je.

Partijske ćelije se redovno sastaju, najbolje radi ćelija čete pri štabu, jer je pomoćnik komesara te čete najbolji od rukovodioca.

U ćeliji intendanture stanje se popravilo prekomandovanjem 2 člana, koji su svojim intelektualskim stavom i uobraženim držanjem kočili razvitak i napredovanje ćelije.

U bolnici je rad oživio, postavljena je drugarica Bizjak Janja za pomoćnika komesara u bolnici.

U bateriji i četi motornih vozila nema partijskih ćelija. Osjeća se potreba za formiranjem partijskih jedinica u tim četama, jer je ljudstvo u tim jedinicama prilično nedisciplinovano.

Na podoficirskom kursu ima partijska ćelija sa 22 člana. Komesar kursa nije zadovoljio u svom radu. Predavači oficiri rade dobro, ali su politički neodgojeni i postoji izvjesna sklonost prema četnicima.[8] Stab divizije im je ukazao na propuste. Sa kursa je išlo kući nekoliko boraca X brigade, sami su se vratili i disciplinski su kažnjeni.

Partijska ćelija štaba divizije redovno se sastaje. Suviše se bavila vojničkim problemima, manje političkim i ličnom partijskom izgradnjom. Jedan od najvažnijih zadataka ćelije je pružiti načelniku pomoć da se snađe na novoj dužnosti.

Politički rad je mogao biti i bolji, ali će se popraviti uslovi s obzirom na promjene koje treba izvršiti u kadru.

Postoji kulturni odbor koji koordinira rad svih jedinica, ali nije dovoljno aktivan i rad je povremen. Izdaju se zidne novine po svim četama, priredbe daju zajednički.

SKOJ ne dobiva potrebnu pomoću od Partije. Skojevci su dobri, naročito u četi pri štabu, dok su u ostalim jediniacma slabiji.

DISKUSIJA:

Partijska organizacija još nije u potpunosti čvrsti rukovodioc, ne uočava sve probleme, niti ih na vrijeme rješava. Članstvo je prilično mlado, bez partijskog iskustva i političkog znanja, zbog toga ne može uočavati probleme bez pomoći viših rukovodioca.

Nizak teoretski nivo i politička zaostalost je jedan od najvažnijih problema u partijskoj organizaciji divizije. Sporo se izdižu i rukovodioci i partiisko članstvo, jer nema dovoljno metoda rada u jedinicama. Radi se po šablonu, ne uočavaju se nove mogućnosti i aktuelni problemi, nije bilo individualnog rada da bi partijci mogli doći na konferenciju pripremljeni i sa izvjesnim znanjem. Radi toga je potrebno probuditi interesovanje i ljubav za čitanje, na taj način bi omogućili brži razvoj partijskog članstva.

Prema broju članova Partije vrlo je mali broj kandidata u svim brigadama. Dužnost svakog pojedinog člana Partije je dr, priprema još jednog druga za Partiju, da mu pomaže u nje-

[8] Reč je o zarobljenim ili mobilisanim oficirima bivše jugoslovenske vojske, koji su korišćeni za predavače na vojnostručnim kursevima.

govom pravilnom razvitku i upoznavanju značaja i rada naše Partije.

Partija treba da se upozna sa organizacijom SKOJ-a i da joj stalno pomaže u radu. SKOJ ne treba otcjepljivati od Partije. On je njen stvarni dio i njen najbolji oslonac.

Na teoretskim partijskim sastancima treba da učestvuju kandidati i skojevci kao i pri proučavanju direktivnih pisama. Oni će se na taj način brže izdizati i osjetiti direktnu pomoć od Partije.

Treba osamostaliti partijce razvijajući kod njih odgovornost ne samo pred Partijom, nego i pred narodom.

Vaspitavati partijce u međusobnoj jednakosti pravilnim odnosom na partijskim sastancima i u privatnom životu, razbijajući starješinstvo unutar ćelija.

Radu štabskih ćelija dati više partijski karakter, t.j. partijski i politički uzdizati njene članove. Partijska jedinica treba da raspravlja o djelovanju članova štaba kao partijaca, njihovom izdizanju partijskom i političkom i sličnim partijskim problemima, a sva vojnička pitanja raspravljati na štabskim sastancima.

Na sastancima ćelija izbjegavati isti dnevni red, jer se tako rad odvijao po šablonu. Dnevni red postavljati prema konkretnim potrebama, raspravljajući o svim momentanim problemima jedinice. Taj sitni, svakodnevni rad omogućiće pored teorijske izgradnje uzdizanju komunista.

Primanje u Partiju sprovoditi tako da to ostane svečani dan za onoga koga se prima. Ne smije se dozvoliti da se osjeti razočaran pri prvom susretu sa partijskim radom i drugovima koje će tamo naći.

Voditi računa o odnosu prema starim komunistima i njihovom izdizanju, jer je česta pojava da se stari borci i komunisti kažnjavaju, isključuju, udaljuju od rada i života naše partijske organizacije, jer im se na vrijeme ne ukazuje na nedostatke i ne pomaže im se da ih otklone.

Ima izvjestan broj članova Partije kažnjenih zbog svojih grešaka, bilo na terenu ili u vojsci. Pošto su mnogi ispravili svoje propuste i sada su dobri u radu, to treba kazne skidati na način kako se to radi u našoj Partiji.

Divizijski komitet u svom dosadašnjem radu nije djelovao kao stvarno partijsko rukovodstvo divizije. Pomoćnici komesara brigada poznaju stanje samo u svojim brigadama, i slabo mogu da se koriste iskustvom drugih partijskih organizacija. Sekretar Div. kom-a kao i ostali članovi komiteta trebaju da se upoznaju sa cjelokupnom partijskom organizacijom u diviziji, da

odlaze u druge brigade, prisustvuju partijskim sastancima biroa, štabskih i četnih ćelija.

Da bi se jedinice što bolje vojnički učvrstile, glavnu pažnju posvetiti radu sa komandnim kadrom, njegovom osposobljavanju za samostalno djelovanje i rješavanje vojnih zadataka.

Disciplina treba da potiče od rukovodioca i da oni služe primjerom borcima. Vojne rukovodioce naučiti pravilnom međusobnom odnosu, potčinjenjavanjem nižih starješina višim u radu, pri pozdravljanju i drugim prilikama. Naš rukovodeći kadar nikao je iz boraca, mlad je, sirov, skoro nepismen, na niskom političkom i kulturnom nivou. Zato je potrebna opšta naobrazba svih rukovodioca, preko širih predavanja i čitanjem raznovrnse literature.

Dezerterstvo je stalan problem naše divizije. Da bi ga otklonili potrebno je pojačati politički rad, na bataljonskim konferencijama u prisustvu komesara brigade i divizije raspravljati o ovome i sličnim problemima, a i zauzeti oštriji stav prema dezerterima. U jedinicama voditi računa o njima i ne davati im ista prava i mogućnosti da se razvijaju kao oni borci koji nikada nisu dezertirali.

Iako je politički plan rada koristan jer omogućuje ravnomjerno razvijanje jedinica, ipak se toga ne držati kruto. Plan rada treba da niče iz života jedinice a ne da bude nametnut odozgo. U tome komesari bataljona treba da pokažu što više samoinicijative, i plan političkog rada podešavaju prema potrebama svoje jedinice. Metod rada da ne bude uvijek jednoličan: sastanci, konferencije, nego pored toga preći na sitni agitacioni rad, pojedinačno ubjeđujući borce i tumačeći im pojedina pitanja — odnose sa saveznicima, djelovanje HSS-a, itd. Politički rukovodioci radi toga treba da se što više približe borcima, kako bi što bolje uticali na njihovo političko vaspitanje. Liniju naše Partije i naše borbe praktično objašnjavati na konkretnim pitanjima, kako bi ona zaista postala svojina naših boraca.

U povezivanju sa organizacijama na terenu ima još uvijek dosta slabosti. Nema poznavanja rada jednih od strane drugih. Zato je potrebno odlaziti na njihove sastanke, udubljivati se u njihove probleme i pružati im pomoć.

Slaba odjeća i obuća naših boraca, naročito u IX i X brigadi, slabi disciplinu, kvari dobar vojnički izgled jedinica i ostavlja loš utisak na narod.

Nije bilo živog kontakta između Oblasnog i Divizijskog komiteta. Div. kom. treba što češće da šalje izvještaje Oblasnom komitetu, da oni budu što jasniji: o problemima partijske organizacije, načinu na koji se rešavaju i da li su riješeni, kako bi došlo do saradnje i pomoći od strane Oblasnog komiteta.

Z A K L J U Č A K :

Na osnovu izvještaja i diskusije pred partijskom organizacijom naše divizije mogu se postaviti sljedeći zadaci:

1. Jedan dio teoretskog rada partijskog članstva treba da bude individualni rad. Pored redovnih teoretskih sastanaka na kojima se zajednički prorađuje marksistička literatura, postaviti pred partijce kao zadatak individualni rad i samostalno proučavanje i upoznavanje sa pojedinim pitanjima naše teorije.

2. *Teoretski rad sa SKOJ-em ne odvajati od rada partijske organizacije* kako bi se oni brže izdizali i pravilnije shvaćali važnost i pomoć Partije. *Pružati im pomoć na radnim sastancima,* praktičnim ukazivanjem na probleme i zadatke koji se pred njih postavljaju.

3. *Posvetiti veću pažnju radu s kandidatima,* njihovom pronalaženju i političkom i teoretskom izdizanju.

4. *Učvršćivati partijsku organizaciju* pravilnim radom unutar ćelija, kako bi ona u potpunosti postala rukovodioc, razvijajući kod partijaca odgovornosti za svoj rad, njihovom vaspitavanju kao komunista, u pomaganju da na vrijeme otklanjaju svoje propuste i greške, i pravilnom politikom kadrova.

5. Stalnim i sistematskim radom *podizati vojne rukovodioce,* osposobljavati ih za nove i složenije zadatke koji stoje pred našom vojskom.

6. U političkom radu ne držati se kruto plana rada, nego *teme birati prema potrebama jedinica,* vodeći računa o novim borcima, njihovom nepoznavanju osnovnih pitanja n.o. pokreta. Pored sastanaka i konferencija pojedinačno raditi sa borcima.

7. *Upoznavati se sa radom* i *zadacima organizacija na terenu.* kako bi im mogli pružiti što veću pomoć.

8. *Kulturnom radu dodati šira prosvjetna predavanja,* radi opšte naobrazbe rukovodioca i boraca.

Zapisničar:
Ljubica Mihić

Sekretar
Divizijskog komiteta:
Družić N. Ivo

BR. 14

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 19. NO DIVIZIJE OD 12. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADAMA[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XIX DIVIZIJE NOVJ

Izvještaj

C.K.K.P. Jugoslavije

Dragi drugovi,

Članova Partije u našoj diviziji ima po spisku 499, na licu 438, poginulo 17, nestalih 8, većina zarobljena, dezertirao 1, kandidata 74. Skojevaca po spisku 534, na licu 478.

Partorganizacija V brigade je ojačala, dok VI brigada nije zbog sektašenja, dok su u XIV brigadi slabi uslovi dok se brigada ne provede kroz borbu, a i ne poznaju rukovodioci još ljude, osnovno je za čitavu diviziju slaba izgrađenost članova partije i mladost, odnosno većina članova su nanovo primljeni.

Stanje u našoj diviziji bilo se počelo pogoršavati, u momentu kad je uslijedila neprijateljska ofanziva na naše jedinice, koje nijesu bile pripremljene za teže napore, kao ofanziva na Primorje i Bukovicu.[2] Neprijatelj je koristeći naš poraz u Primorju[3] razvio propagandu da će nas neprijatelj uništiti, ovome su povjerovali borci iz XIV u većini, dok su u V i VI brigadi tek nekolicina nasjela neprijateljskoj propagandi. U XIV brigadi bilo je četničkih organizatora koji su unosili paniku u jedinice, isti su dobijali upustva za rad, međutim o njihovom se radu nije ništa znalo dok oni nijesu pobjegli kad su neki borci iznijeli da su oni znali za njihove veze sa četnicima. Odasipanje jedinica uticalo je na opadanje morala i smanjenje borbene sposobnosti kod XIV brigade, a malo i kod VI brigade. Odmah se pristupilo radu, objašnjavanju situacije i popularisanju uspjeha naših jedinica, što je počelo popravljati stanje u jedinicama. Neprijatelj je tada promjenio metod u propagandi videći da ovaj ne koristi, uzeo je novi koristeći teško odvajanje naših bo-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 7043, a snimak originala u AVII, reg. br. IRPJ-1/523—526.

[2] i ' Posle ofanzive u Primorju, 14. i 15. jula 1944, neprijatelj je, od 24. do 28. jula, preduzeo ofanzivu na slobodnu teritoriju Bukovice (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 73).

raca od svoga terena, bacivši parolu da će doći do smjene IX i XIX divizije. Ne idite u brigade, bolje u odrede, u brigadama se više gine; koristeći uspjehe V brigade bacio je parolu ne idite u V brigadu, ona stalno se bori, već ih je 1.000 poginulo; sve ove parole su bile sračunate na odasipanje naših jedinica; rukovodioci u V brigadi nijesu uočili odmah opasnost ove propagande, a i povjerovali su rukovodioci iz bataljona da će doći do smjene jedinica, pa je propaganda za prvi momenat imala uspjeha, dok se nije uočilo i objasnilo rukovodiocima da je to neprijateljska propaganda, što su oni prenijeli na borce.

Sporazum Tita i Subašića uspjeli smo objasniti da ga borci shvate, sada se već ne osjeća strahovanje od sporazuma. Odluke ZAVNOH-a[4] borci još nijesu shvatili, imade.još krivih mišljenja koje smo naveli u prošlom izvještaju,[5] počeli smo objašnjavati ulogu i značaj JNOF,[6] što su u početku teško shvaćali i rukovodioci. Na sastanku Divkoma u objašnjavanju političke situacije mnogo nam je pomogao drug Marko,[7] čl. OB.K.[8]KPH za Dalmaciju. Još uvjek je glavni problem za našu diviziju dezerterstvo, koje još nijesmo uspjeli riješavati, jer pored stanja u diviziji na dezerterstvo utiče i stanje u odredima koje je slabo i nesređeno kao i stanje na terenu, a svaka jedinica rado prima dezertere, svaki koji se prebaci na otoke ne vraća se više, redovno se zadržavaju u III obalskom sektoru.

Radi rješavanja zajedničkih problema održali smo savjetovanje sa okružnim komitetima i komandama područja po pitanju saradnje i pomoći, mi smo pred sebe postavili da se po pojedinim pitanjima obraćamo njima i da im damo pomoći u kadrovima, što se već izvršava, samo pomoć naših rukovodioca iz bataljona slabo se ostvaruje, ishrana vojske zaključili smo da se prenese na manje iscrpljene krajeve i da se redovno snabdjeva vojska, ovo se nije uspjelo ostvariti, čime je pogođena vojska i iscrpljeni krajevi, sakupljanje dezerterstva zaključili smo da poduzmu odbori i komande mjesta uz našu pomoć, u ovome smo već imali uspjeha. Drug Marko je uočio da smo imali labav stav prema dezerterima, pristupili smo kažnjavanju, a teži krivci kao organizatori i oni koji su bili vezani sa neprijateljem kažnjeni su sa smrću, odasipanje jedinica obustavljeno je ali je još uvjek problem zadržavanja boraca u jedinici.

[4] Reč je o odlukama Trećeg zasedanja ZAVNOH-a (vidi dok. br. 1, objašnjenje 3).

[5] Odnosi se na izveštaj od 30. avgusta 1944 (AVII, film IRPJ-1/502—507).

[6] Jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta

[7] Drago Gizdić

[8] Oblasnog komiteta

Stanje u naše sve tri brigade znatno se razlikuje, razlika između V i VI brigade je uglavnom u prodornosti, borbenosti, većem zalaganju rukovodioca V br., dok je XIV brigada u svemu zaostala, kao mlada jedinica mora sasvim da počne iznova, a borci i rukovodioci nemaju povjerenja u svoju jedinicu, stanje po brigadama iznijećemo redom.

V ud. brigada:

Partijska organizacija je postigla dobru masovnost, svaki četvrti borac je član Partije jer brigada nema više od 700 vojnika, komunisti nastoje da doprinesu da se njihova jedinica izdigne, imade dosta ličnog zalaganja u borbi, najveću važnost pridaju uspjehu u borbi, ali ostalom se radu ne pridaje tolika važnost, kao radula borcima i na ličnoj izgradnji članova Partije. Partijska org'anizacija nastoji da ovaj nedostatak otkloni, ali ga nije uspjela otkloniti iako se osjeća veći napredak. Teorijska slabost utiče i na čvrstinu organizacije da nije u stanju da u dovoljnoj mjeri utiče na borce i da ih vaspitava i veže za brigadu. Nije se uspjelo da bataljonski borci budu rukovodioci u bataljonu i da sprovedu potpune direktive, članovi biroa su menjani jer su u borbama izbacivani iz stroja, u 4 mjeseca promjenjeni su svi sekretari biroa, 3 su ranjena, a jedan je poginuo, a tako je i sa četnim rukovodiocima. Gubitak kadrova je veliki problem za brigadu koga se nije uspjelo rješiti, brigada izvodi teže akcije a rukovodioci se lično zalažu da bi uspjeli, malo se čuvaju, a malo brojno stanje iziskiva od rukovodioca da moraju učestvovati u borbi, a mnogi se malo čuvaju. Odnosi između rukovodioca viših i nižih su dobri, sva naređenja se na vrijeme sprovode prema mogućnostima.

Stab brigade je izmjenjen odlaskom komandanta Parmača[9] za komandanta divizije, mjesto njega došao je za komandanta major Ante Gvardić, mlad komandant, podof. Jug. vojske, poletan, hrabar, treba mu više iskustava i energije i nastupanja kao komandant, komesar Radaković,[10] stari komesar, energičan, dobar politički rukovodioc a dobar vojnik, štab kao cjelina odgovara, odnosi su dobri, problemi se na vreme uočavaju, samo se po neki put brzo ne sprovode zaključci, imade malo ponosa na uspjehe jedinice i popularisanja jedinice, što može štetno da se odražava na ostale slabije jedinice.

Politički rad u brigadi bio je slab, što se osjeća na brigadi, uspjesi brigade nijesu učvršćeni, kod novih boraca se osjeća strah od brigade, na vreme se po svima problemima nije reagiralo, više se dalo na vojnički rad, odnosno posvećena je sva akcijama, nije se znalo pronaći načina kako da se politički rad

[9] **Stanka**
[10] **Ilija**

oživi kada su akcije i marševi. Nije se uspjelo da se predviđeni plan političke nastave na vrijeme sprovede u život. Drugarski odnosi između boraca i rukovodioca dobro su razvijeni iako je brigada sastavljena od boraca iz svih krajeva Dalmacije nema netrpeljivosti među borcima, osjeća se vezanost za brigadu, borci [se] smatraju prvo pripadnici V ud. brigade, na što su ponosni.

Brigada je kao vojna jedinica čvrsta, pokretna, neprekidnosti akcija očeličile su brigadu, razvila se manevarska sposobnost, brzo i energično prebacivanje i nastupanje, borcima je svejedno sa kojim se neprijateljom tukli, u borbu ulaze sa istim poletom bez razlike koji je neprijatelj, bore se uspješno i u naseljenim mjestima, ali je slaba izvježbanost u ovim borbama. Glavna je slabost što vojni rad nije dovoljan, pa je izvježbanost slaba, usled čega se teško snalaze. Rukovodioci se u borbi najviše zalažu, mnogi preziru ili potcjenjuju neprijatelja, usled čega trpe gubitke, nije se uspjelo da se osposobe svi borci za izvršenje zadataka, što je glavna vojnička slabost brigade. Štabovi bataljona su dobri i stari rukovodioci, sposobni i za veće položaje, komandanti bataljona su sposobni da prime položaje i brigadnih rukovodioca. ,

Dezertere se uspjelo prikupiti i zadržati ih u jedinici posle streljanja jednoga organizatora dezertera koji je ujedno širio i neprijateljsku propagandu, što ìe borcima objašnjeno, oni su odobrili uz poklike »Živio narodni sud«, dezerterstvo je skoro prestalo, borci mrze dezerterstvo.

Intendantura brigade dobro funkcioniše, na vreme snabdjeva jedinice sa hranom, intendanture bataljona pre mjesec dana nijesu na vreme donosile hranu na položaj, izmjenom strašivih i davanjem pomoći intendantura se osposobila da na vrijeme donosi hranu na položaj i u težim borbama.

Sanitet bataljona u zadnjim akcijama dobro je zadovoljio u iznošenju ranjenika i pružanju ljekarske pomoći, sanitetskom osoblju nedostaje stručnog znanja, bataljonski referenti su dobri, referent saniteta ne pruža dovoljnu pomoć u stručnom osposobljavanju sanitetskog osoblja.

Kulturno-prosvjetni rad je malo popustio, uspjelo je da se izdaju u svima jedinicama džepne novine i jedne zidne u brigadi, nepismeni se uče pisati, ali još nema dovoljno upornosti u učenju nepismenih, održato je po bataljonima po jedno kulturno-prosvjetno predavanje, borci su na godišnjicu proslave formiranja brigade" dali jednu priredbu, slabost je rukovod-

[11] Peta dalmatinska brigada 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske formirana je početkom februara 1943. u Bosanskom Grahovu (vidi tom II, knj. 8, dok. br. 32, str. 58; AVII, reg. br. 15-2, k. 1491; reg. br. 44-1, k. 105; reg. br. 3-1, k. 7 A).

stva što ne pridaje dovoljan značaj kulturno-prosvjetnom radu, koji je potreban, jer je kulturna zaostalost boraca velika, što ometa i izdizanje rukovodioca.

VI brigada:

Partijska organizacija ove brigade je bila malobrojna, mala se pažnja posvećivala omasovljavanju organizacije, smatralo se da nema ko da se primi, da su borci još nedorasli, na zadnjem sastanku smo postavili da se organizacija ojača jer imade uslova, što je i učinjeno, samo su se malo zaletili jer je za 20 dana primljeno 60 članova Partije odjedanput, što može da dovede do razvodnjavanja organizacije, a izdizanje se ne vrši planski nego s vremena na vreme. Poznavanje ljudi je bilo slabo, a to se vidi i po uzdizanju rukovodioca, jer su i strašivi ljudi uzdizani za rukovodioce, naročito se ovo osjeća kod komesara četa, kojih više imade strašivih, organizacija nije već duže vremena u stanju da podigne njihovu borbenost ili da ih smjeni, jer je držanje nekih štetno uticalo na borce. Teorno znanje i rad je kao i u V brigadi.

Popunjena su sva mjesta pomoćnika komesara četa, koja su do sada bila prazna, novi drugovi su sa malo znanja i bez iskustva, pa im je potrebna veća pomoć, koja im se i pruža, da bi mogli da rade uspješno, i da se osjete kao partijski rukovodioci u bataljonu.

U brigadu je došao novi komandant Bursać Dušan, kapetan, a komandant je postavljen za načelnika štaba divizije.. ,[12]

Politički rad u ovoj brigadi je življi nego u V brigadi, pa je u tome pogledu i stanje u brigadi bolje, bilo je više mogućnosti za rad, a i komesari bataljona su bolji, nijesu mjenjati, dok su u V brigadi češće mjenjati zbog gubitaka u borbi. Kako za cjelu diviziju tako i za ovu brigadu dezerterstvo je ozbiljan problem koji je u rješavanju. Jedinstvo Srba i Hrvata još nije dobro savladano, iako se to otvoreno ne osjeća, nego u većoj bliskosti boraca Bukovice i potcjenjivanju ostalih boraca. Odnos prema NOO odborima je slab, naročito onih boraca iz Bukovice koji su mobilisani u poslednje vreme, oni stalno kritikuju odbor svoga sela, da im ne pomaže kod kuće, da ih ima koji su služili neprijatelju.

Politički kadar je dosta zaostao, do sada je bio nepotpun, sada se je uspjelo popuniti rukovodeći kadar, potrebno mu je podići znanje, naročito kod delegata koji nijesu u stanju da organizuju rad u svome vodu, zbog čega ih borci ne osjećaju kao rukovodioce.

Vojničko stanje u brigadi se popravilo, bataljon koji je pretrpio gubitke u Primorju oporavio se, što se osjeća u cjeloj

[18] U izostavljenom tekstu se govori o personalnim pitanjima.

brigadi, brigada je popunjena sa 150 novih boraca, u zadnjim akcijama se brigada dobro držala i postigla dobre rezultate. Brigada se još nije osposobila za teže zadatke, zbog slabosti rukovodioca koji nijesu dovoljno upoznali vojničke vještine, kao i korišćenje teškog oružja, postavljeno je da se rukovodioci osposobljavaju, da im više pomognu vojni rukovodioci štaba brigade, ali ni komandant ni načelnik nemaju dovoljno teornog znanja da bi mogli da dovoljno pomognu.

XIV brigada:

Partorg. ove brigade nalazi se u formiranju, izuzev u 4 čete uspjelo se je da se u svima četama oforme četne ćelije, u četama gdje nema ćelija komunisti iz dve čete nalaze se u jednoj ćeliji. Uslova za omasovljenje organizacije ima iako je stanje u brigadi slabo, ali slabo rukovodioci poznavaju ljude, a nema prisnih drugarskih odnosa, kod neobuhvaćenih boraca postoji nepravilno mišljenje o organizaciji, strah od organizacije kao špijuna, ova podvojenost se osjeća u velikoj mjeri, koju organizacija nije u stanju da rješi. Nepovjerenje prema borcima je važan problem ka čijem rješavanju partijska organizacija se malo angažovala.

Bataljonski biroi su nepopunjeni, većinom su sekretari ćelija komesari četa, biroi su mladi i ri0 mogu da utiču na stanje u bataljonu, sekretari biroa su mladi rukovodioci nanovo postavljeni, bez iskustva.

Odnosi između rukovodioca su vrlo slabi, odnosi između štaba brigade i štabova bataljona su više nego slabi, ni jedno naređenje štaba brigade ne izvrši se bez diskusije, a ako se izvrši, onda se površno izvršava, tako se isto komande četa odnose prema štabu bataljona, a ni štab div.zije se ne može osloniti na štab brigade da će se naređenja izdata izvršiti, ovo organizacija nije uočavala, ili je uočavano kao obična stvar, pa se nije polagalo truda da se ovo otkloni.

Političko stanje u brigadi je još uvek slabo, imade dosta boraca četnički nastrojenih, nije se uspjelo paralisati neprijateljski uticaj, koji se u velikoj mjeri odrazio na brigadu, što se osjetilo u masovnom dezertiranju, dezerterstvo je postalo obična pojava, da se brigadi moralo dati odmora da sakupi dezertere, u čemu je i uspjelo. Odnosi prema borcima su dosta nepravilni, drski, imade i šamaranja boraca, što čini po neki put i komandant Dubajić, koji ima nepravilan odnos prema ljudima, na što se mnogi rukovodioci ugledaju. Politički rad nije još dobio svoga oblika, još se ne radi sa nekim planom, a niti su rukovodioci upoznati kako treba raditi, kod boraca nema ljubavi prema političkim rukovodiocima.

Četnička parola sačuvati glavu našla je svoje mjesto u ovoj mladoj brigadi, tako se mnogi na sve načine nastoje iz^ vući, a u borbi dolazi do naglog bježanja. Dolaskom novoga komesara Zikija Bulata, koji je poletan, ali neiskusan u radu u vojsci, političko djelovanje će oživjeti, a izmjenom komandanta i pom. komesara stanje bi se počelo mnogo popravljati.

Stab divizije:

Ćelija štaba divizije, kao što smo iznijeli u zadnjem izvještaju, nije odgovarala zadacima koji su pred nju postavljeni; odlaskom načelnika Sirovatke, dolaskom novoga komandanta i načelnika, štab divizije se više angažovao na vojničkom radu i izvođenju akcija, osjeća se veća energija i utjecanje štaba na događaje, pomoć na političkom uzdizanju divizije još nije dovoljno ukazata jedinicama.

Poduzete su mjere da se pomogne pomoćnim jedinicama, kao vezi, kojoj je mala pomoć pružata i koja je bila pod slabom kontrolom, pred vezu je postavljeno da se osposobi da može da primi potrebna sredstva za vezu.

Intendantura još uvjek ramlje, nije u stanju da uspostavi pravilan odnos prema podređenim intendanturama, načelnik intendanture je nepokretan, malo uobražen, intendantura je pod dosta slabom kontrolom i slaba joj se pomoć daje uslijed njihove stalne odvojenosti i puta na kome se nalaze, inače trude se da snabdiju vojsku sa hranom na vreme, što nijesu u stanju da učine, jer komande područja nijesu u stanju na vrijeme i potrebnu količinu hrane da im isporuče, što ide na ishranu vojske.

Uočeno je na sastanku Divkoma[13] da se Divkom još ne osjeća kao rukovodioc u divizijskom opsegu, osjećaju se kao rukovodioci svojih brigada, sektori VI i XIV brigade još se u punoj mjeri ne osjećaju kao rukovodioci, sekretar Divkoma nije obilazio brigade, a nije odlazio ni na sastanke ćelije štaba divizije smatrajući da je nezgodno da prisustvuje sastanku ćelije štaba divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12.IX 1944 g.

Za Divkom-sekretar
Vlad.[14] Maričić

[13] **Divizijskog komiteta**
[14] **Vladimir**

BR. 15

IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI POLITIČKOG KOMESARA 7. KORPUSA NOVJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U 18. DIVIZIJI[1]

V. D. POLITKOMESARA VII KORPUSA NOV i PO JUGOSLAVIJE

Na položaju, dana 17.IX **44.**

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA[2] NOV I PO SLOVENIJE

Položaj

Preko mojih ruku dosad još nije prošao nijedan izveštaj divizijskog partijskog komiteta bilo iz XVIII, bilo iz XV divizije, iako je na konferenciji s jednim, a zatim sa drugim štabom obojici politkomesara divizije skrenuta pažnja na to.

Sa instruktorom CK KPJ drugom Krstom Popivodom prisustvovao sam 11. i 12. o.m. jednom sasta.nku ćelije u četi, [sastanku] bataljonskog biroa VIII brigade i sednici divizijskog partijskog komiteta na kojoj su bila prisutna i tri člana politodela. Drug Krsto Popivoda je pre svega ukazao na neke nedostatke u pogledu organizacije partijskog rada, i to onda kada je pregledao rad partijske organizacije u XV brigadi i B.O.,[3] u VIII brigadi i XVIII diviziji.

1.) Skoro svuda smo nailazili na to da komesari bataljona nisu bili članovi bataljonskih partijskih biroa.

2.) Sekretari SKOJ-a u bataljonu u mnogo slučajeva nisu bili članovi bataljonskog biroa, iako su bili članovi Partije.

3.) Bataljonski biroi nisu obavljali svoju funkciju kao svestan organizam koji pred Partijom snosi svu odgovornost za vojničku i političku izgradnju bataljona i njegovu udarnost.

4.) Svugde se moglo primetiti da sekretari ćelija štabova bataljona uopšte nisu na sednicama bataljonskih biroa podnosili izveštaje o radu ćelije štaba i da u praksi ćelija nije bila ni najmanje odgovorna birou kao pretpostavljenom.

5.) Članovi štabnih ćelija su bili i bataljonski sekretari SKOJ-a, odnosno brigadni u brigadama.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f, 16/1.

*** Politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Slovenije tada je bio narodni heroj Boris Kraigher. Poginuo je u saobraćajnoj nesreći 3. januara 1967. kod Sremske Mitrovice. Sahranjen je u Ljubljani.**

[s] Belokranjskom odredu

6.) Najviše se grešilo u radu s kandidatima, i to svuda gde su formirali posebne kandidatske ćelije i na taj način stvorili »Partiju br. 2«. Bilo je naglašavano da je jedini pravilan način rada s kandidatima ličan kontakt pojedinog člana Partije s čovekom koga kandidujemo, i kome na nezvaničan način dajemo zadatke radi proveravanja uslova za prijem u Partiju. Prorađivanje partijske literature, međutim, ionako je već bilo postavljeno dovoljno u širinu, ne obazirući se na pripadnost Partiji ili ne, ali je ono bilo dosta površno.

7.) U pogledu planskog rada pojedinih ćelija, bataljonskih biroa i divizijskih komiteta nije primećeno ništa što bi vredelo pohvaliti. Naprotiv, najčešće je čitav dnevni red bio iscrpljen nadovezivanjem sitnih pitanja. Tako je nedostatak široke forme rada, i u tom pogledu, ometao postavljanje svih onih problema koje bi bataljonski biroi, sekretari brigada i divizijski komiteti morali postavljati i rešavati. Da »sektor higijene«, »obaveštajni sektor« i drugi sektori ne bi zamagljivali postavljanje na dnevni red aktuelnih pitanja čete, bataljona, brigade, odnosno divizije, na svim sastancima u XVIII diviziji (VIII brigada, bataljoni i ćete) konstatovano je da je podela rada po sektorima, koju je predložio drug instruktor Krsto Popivoda, mnogo bolja. Ona daje samo najnužnije okvire, iz kojih treba da se rađa inicijativa partijske organizacije, dok je konkretizacija tekućih problema stvar snalažljivosti partijskih sekretara, koji se još razvijaju. Drug Krsto Popivoda je rekao da je najbolja i najjača partijska organizacija u vojsci bila u proleterskim jedinicama (brigadama) i da se tamo upotrebljavala sledeća podela rada po osnovnim sektorima:

a) politički,
b) vojnički,
c) kulturno-prosvetni,
d) omladinski (SKOJ).

Međutim, bilo je podvučeno da i ovako široko postavljena podela rada na osnovne sektore ne sme biti uzeta šablonski, već da treba u okviru pojedinih sektora rešavati aktuelna pitanja koja se pred jedinice kao celine postavljaju u datom momentu. Težište rada biroa i komiteta biće, dakle, čas ovde, čas onde.

Na kraju sastanka sa divizijskim partijskim komitetom i članovima politodela bili su ponovo razjašnjeni zadaci politodela, te da su politodeli isključivo instruktorskog karaktera, za pružanje pomoći partijskim organizacijama u političkom, kulturno-prosvetnom i propagandnom radu i za pružanje pomoći u aktivizaciji SKOJ-a, za koju treba u većoj meri nego dosad zainteresovati partijsku organizaciju. U tom cilju ponovo je naglašena potreba da svaki član politodela preuzme, pored

V.d. politkomisar
VII. Korpusa NOV in PO
J u g o s l a v i j e

Na položaju, dne 17.XI.44.

Politkomisarju Glavnega Štaba
NOV in PO Slovenije,

P o l o ž a j .

Doslej se ni šlo preko mojih rok noben poročilo divizijskega partijskega komiteta, niti iz XVIII., niti iz XV. divizije, kljub temu, da sta bila oba politkomisarja divizije na konferenci z enim in nato drugim štabom divizije, upozorjena.

11. in 12. t.m. sva bila z instruktorjem CK KPJ tov. Kratom P o p l v o d a na enem celičnem sestanku čete, bataljonskem biroju, VIII. brigade, na seji divizijskega partijskega komiteta, kjer so bili prisotni tudi trije člani politoddela. Tov. Krato P o p l v o d a je predvsem upozoril na nekatere organizacijske pomanjkljivosti partijskega dela in to potem, ko je pregledal funkcioniranje partijske organizacije v XV. brigadi in v S.O. ter v VIII. brigadi in XVIII. diviziji :

1./ Skoro .Sledni je bil pojav, da komisarji bataljonov niso bili člani bataljonskih partijskih birojev.

2./ Sekretarji KMOJ-a v bataljonu, marsikje niso bili člani bataljonskega biroja, dasi so bili partijci.

3./ Bataljonski biroji niso fungirali kot zavedni organizem, ki nosi pred partijo vso odgovornost za vojaško in politično zgrajenost bataljona in njega udarnost.

4./ Povsod je bilo opaziti, da sekretarji štabne celice v bataljonu niso na sejah bataljonskih birojev splon podajali poročil o delovanju štabne celice in tudi ni bila praktirc niti najmanj odgovorna biroju kot nadrejenemu.

5. Člani celic v štabu so pa bili tudi bataljonski sekretarji Skojev, oz. v brigadi brigadni.

6./ Večinoma je bilo zgreseno v načinu dela z kandidati povsod, ker so ustvarjali posebne kandidatske celice in na ta način ustvarili " Partijo st. 2 " . Povdarjeno je bilo, da je edini pravilni način dela z kandidati samo oseben stik posameznega partijca s človekom, ki ga kandidiramo in kateremu na neoficijelen način samo naloge za preskušnjo pogojev sprejema v partijo. Sam študij partijske literature pa je bil skoz povsod že postavljen dovolj na široko, ne glede na partijsko pripadnost ali ne. Vsi

7./ V pogledu načrtnosti dela posameznih celic, bataljonskih birojev in divizijskih komitetov ni bilo opaziti dovolj nvale-vednega, ampak nasprotno s največkrat se je ves dnevni red izčrpal v manizanju drobnih vprašanj, tako da je tudi v tem pogledu pomanjkanje široke forme dela ovralo postavljanje vseh tistih problemov, ki jih bataljonski biroji, sekretarji brigad in divizijski komiteti morejo postavljati in reševati. Za ti "sektor higijene ", " sektor Obveščevalne " in slični sektorji ne zamegljali postavljanja na dnevni red perečih vprašanj čete, bataljona, brigade, oz. divizije, so vsi sestanki v XVIII. diviziji / VIII. brigada, bataljoni in četa / spoznali, da je od tov. instruktorja Krato P o p l v o d e predlagana delitev dela po sektorjih skoro bolja, ker daje samo prepotrebne okvirje iz katerih ničj ne izčrpava inicijativa partijske organizacije, med tem, ko je konkretiziranje tekočih problemov stvar izmenjljivo in razvijajočim se partijskim sekretarjev. Tov. Krato P o p l v o d a je rekel, da je partijska organizacija v vojski vila najmočnejša in najmočnejša v proletarskih edinicah / brigadah / itd., da se jemam uporabljala glededa delitev glavnih sektorjev :

a./ Politični,
b./ vojaški,

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 15

odgovornosti za svoje zadatke u okviru politodela kao celine, i posebnu odgovornost, i to:

1) Sekretar politodela — pre svega za [pružanje] pomoći u organizacionim zadacima Partije u diviziji. U tom cilju treba da bude što tešnje povezan sa sekretarom divizijskog partijskog komiteta.

2) Jedan član politodela — za politički, propagandni i kulturno-prosvetni rčd, te u tom cilju treba da bude tešnje povezan s politkomesarom divizije. Svakako to treba da bude član politodela koji je najjači propagandista.

3) Jedan član treba posebno da odgovara za omladinski instruktorski rad. On mora naročito dobro da zna kako postavljati [stvari] po omladinskoj i SKOJ-evskoj liniji, i mora snažno da deluje na kulturno-prosvetnom oolju. Prilikom obilaženja jedinica treba u većoj meri da se interesuje za direktnu pomoć koju Partija treba da pruža SKOJ-u, kao što je već pomenuto.

Na tom sastanku razmatrali smo pitanje saradnje propagandnih odseka divizija i korpusa s politkomesarima i pomoćnicima politkomesara brigada i bataljona. Došli smo do zaključka da u bataljonima i brigadama treba formirati kulturno-prosvetne odbore, koji će davati inicijativu za organizovanje kulturno-prosvetnih priredbi u jedinicama, od boraca i rukovodilaca,[4] kao što je to bilo uobičajeno u četiri stare brigade[5] pre kapitulacije Italije. Sto se pak tiče pružanja pomoći jedinicama u propagandnom radu, zadatak je članova propagandnih odseka korpusa i divizija da posećuju propagandne priredbe jedinica i na osnovu konkretnih iskustava — sa uspelih ili neuspelih priredbi jedinica (brigada, bataljona, odreda) — pružaju pomoć u cilju poboljšanja oblika i sadržaja programa. Kulturno-prosvetni odbori u bataljonima, odredima i brigadama moraće s više plana pristupiti pitanju nepismenosti, naročito što se tiče Primoraca.[6] Kulturno-prosvetni odbori neće biti profesionalne institucije, već će borci i rukovodioci i dalje vršiti svoje prvobitne zadatke.[7]

Dana 16.IX 1944, sazvao sam sastanak svih politkomesara brigada XVIII divizije, kome su takođe prisustvovali: politko-

[4] Vidi dok. br. 30 i 31.

[5] Odnosi se na 1. slovenačku NOU brigadu »Tone Tomšič«, 2. slovenačku NOU brigadu »Matija Gubec«, 3. slovenačku NOU brigadu »Ivan Cankar« i 4. slovenačku NO brigadu »Ljubo Sercer«.

[8] Primorski Slovenci, koji su pod italijanskom okupacijom učili u školama na italijanskom jeziku, nisu znali da pišu na slovenačkom jeziku.

[7] Ta rečenica je dopisana mastilom.

mesar N.O.,[8] politkomesar divizije[9] i članovi politodela. Cilj sastanka je bio:

1) Upoznati prisutne sa opštim političkim zadacima.

2) Dobiti informacije kako napreduje upotpunjavanje organizacionih oblika partijskog rada, i to direktno od komesara, da bi se moglo utvrditi koliko su se pomoćnici politkomesara brigada i članovi politodela angažovali tokom nedelje da upoznaju (članstvo) o potrebi otklanjanja gore navedenih nedostataka; kao i zbog toga da bi komesare, više nego što su bili dosad, zainteresovali za partijske dužnosti.

3) Potražiti komesara za VIII brigadu i zamenu za komesara X brigade druga Ferfila Načeta, koji je predviđen za sekretara politodela. Pronaći zamenu i za komesara N..O. Galič Jovu, koji je takođe predviđen za politodel.

4) Istovremeno upoznati Galič Jovu i Ferfila Ignaca s nekim zadacima politodela.

Što se tiče političkih zadataka istakao sam naročito naš povoljan međunarodni položaj, garancije i obaveze saveznika, sve to što treba da uđe u svest svakog, pa i poslednjeg borca. Gvo zaista treba isticati, jer je na sastanku utvrđeno da su mnogi sa strahom počeli da gledaju na saveznike. Takođe je utvrđena opasnost teorije čekanja, koja se češće pojavljivala tokom naše borbe, ali nije uspela da se razviie do te mere da bi mogla nanositi štetu, s obzirem na to što nismo postupali prema njoj, već suprotno. Skrenuo sam pažnju na to da je i momentana situacija povoljna za razbuktavanje raspoloženja čekanja, da treba energično suzbijati mišljenje da se ne treba više boriti prolivanjem krvi i da je već sve dobijeno. Podvukao sam do smo pobedu na političkom polju postigli jedino aktivnom i istrajnom oružanom borbom za oslobođenje naroda, ali da stečene pozicije treba učvršćivati daljnom nepoštednom borbom, koja sada tako očigledno razjedinjuje reakciju (domaću).

Razmatrali smo značaj Titove zapovesti prilikom dolaska CA na teritoriju Jugoslavije,[10] značaj Titovog poziva slugama

[8] Dužnost političkog komesara Notranjskog NOP odreda tada je vršio Ivan Galič Jovo, iako je on, prilikom reorganizacije ovoga odreda, naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 629 od 15. septembra 1944. stavljen na raspolaganje ovome štabu (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 38).

[9] Politički komesar 18. NO divizije tada je bio Lojze Colarič.

[10] U zapovesti vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Josipa Broza Tita pozdravlja se dolazak Crvene armije na jugoslovensku teritoriju i pozivaju se borci NOV i POJ da zajedno s velikim saveznicima što pre okončaju rat. Ova zapovest je emitovana preko Radija »Slobodna Jugoslavija« 9. septembra 1944. U Sloveniji ona je, kao »Poziv maršala Tita ob prihodu Rdeče armade na jugoslovenska tla«, objavljena u »Slovenskom poročevalecu« od 15. septembra 1944 (god. V, br. 26) i drugim listovima (vidi AIZDG u Ljubljani — Narodnoosvobodilni tisk P. 404-1).

okupatora,[11] značaj kraljevog i Kuharovog govora,[12] te Košutićevog dolaska na oslobođenu teritoriju pre 15. IX 44.[13] Pomenuli smo Vilsonov proglas za 15. septembar.[14] Podvukli smo važnost dobrog funkcionisanja sudova svuda, osim u neposrednoj borbi, gde treba brzo postupati, i značaj pružanja pomoći civilnim vlastima.

Prilikom pregleda izveštaja o primenjivanju organizacionih oblika u partijskom radu utvrdio sam da su dva člana politodela, Mira[15] i Lado Jurančič, već pravilno pristupili radu na osnovu direktiva prihvaćenih na poslednjem sastanku 11. i 12. o.m. Međutim, drug Stamenko[16] neće nikako moći da odgovori zadacima takvog karaktera kao što ih je sada imao. O Načetu Ferfili dobili smo i na ovom sastanku utisak dinamičnog čoveka,

[11] Vidi dok. br. 10, objašenje 13.

[12] Dr Alojz Kuhar, sveštenik i političar, koji je s jugoslovenskom vladom pobegao u London. Tamo je prvi put javno istupio preko Radio--Londona 8. septembra 1944, kada je slovenačke domobrance i sve one koji su sarađivali s okupatorom osudio zbog izdajstva. U govorima od 10. i 11. septembra 1944. Kuhar je sve Slovence koji se bore na strani okupatora pozvao da se pridruže Narodnooslobodilačkoj vojsci. (Govori su objavljeni u »Dnevnom vestniku«, AIZDG u Ljubljani — NO tisk, f. 1/2 i f. D. III-3).

[13] Dr Avgust Košutić je bio jedan od rukovodilaca Hrvatske seljačke stranke. On je 8. septembra 1944, preko Ogulina, došao u oslobođeni Otočac da pregovara sa CK KPH i Glavnim štabom NOV i PO Hrvatske. Njegov dolazak je bio sračunat na to da pred javnošću kompromituje NOP kao totalitarni pokret Komunističke partije. U ime Glavnog odbora HSS on je predložio deset tačaka na osnovu kojih je hteo da se formira zajedničko ustavotvorno telo — »Vrhovno vijeće republike Hrvatske«, u kome bi HSS imala više poslanika nego što ih je imao ZAVNOH. Time bi HSS sebi osigurala većinu. Predlagao je da se NOV i POJ i domobrani sjedine u »hrvatsku vojsku«, bez uticaja KPJ. Zalagao se za tzv. seljačku demokratiju na načelima političkog programa HSS, računajući da će HSS u tome dobiti podršku vlade dr Subašića i zapadnih saveznika. Opširnije o tome vidi knjigu Dušana Plenče »Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku Drugog svjetskog rata« (izdanje Instituta društvenih nauka, Beograd, 1962) i Dnevnik Vladimira Dedijera, treći deo (izdanje Jugoslovenske knjige, Beograd, 1950).

[14] Verovatno se odnosi na poslanicu komandanta savezničkih snaga na Sredozemlju generala Vilsona narodima Jugoslavije, emitovanu preko Radio-Njujorka 6. septembra 1944. U njoj se govon o napredovanju savezničkih armija i upućuje poziv »zavedenim ili slabo obaveštenim osobama i organizacijama na Balkanu, koje su zbog zavedenosti deiovale protiv vojnih interesa saveznika, da odmah prestanu sa tom svojom aktivnošću, pre nego što bi to moglo biti prekasno«. Poslanica se završava rečima: »Dan obračuna sa Nemcima i onima koji Nemce pomažu je na pragu. To je poslednja opomena«. Vilsonova poslanica je štampana u Sloveniji kao letak, koji je rasturan i u neprijateljskim formacijama (vidi AIZDG u Ljubljani — NO tisk, f. D/III-3), a objavljena je 6. septembra 1944. u Dnevnim vestima (glasilu Informativno-propagandnog odseka pri SNOS-u).

[15] Slavka Kronegger (Bračič) Mihevc Mira

[16] Franc Kumše

koji će sa uspehom obavljati dužnosti sekretara politodela. Sa drugom Jovom Galičem, pak, trebaće dosta temeljito i opširno prodiskutovati o svim zadacima pre no što bi preuzeo dužnosti sekretara politodela.

Za komesara VIII brigade postavili smo druga Bizjaka — Kostju,[17] dosadašnjeg komesara bataljona IX brigade. Za zamenu komesara X Načeta odredili smo druga Ocvirka,[18] dosadašnjeg komesara bataljona VIII brigade. Za zamenu druga Jove Galiča, komesara N.O., trebaće verovatno izvršiti izbor između komesara bataljona N.O druga Godeše[19] i pomoćnika komesara I. bataljona N.O. druga Benedičič Josipa — Istoka.[20] U vezi s tim imam nameru još danas da odem u N.O.

Sa zadacima smo upoznati iz depeše koju ste poslali u vezi s Titovim govorom o priključenju Slovenačkog primorja i Koruške.[21] O tome smo obavestili i Okružni komitet KPS za Notranjsku, kako bi zajedno organizovali skupove za vojsku i civilno stanovništvo. Po posebnom kuriru poslali smo preko propagandnog odseka, pismena uputstva frontnom pozorištu,[22] koje

[17] Bernard Bizjak Košta

[19] Valentin Ocvirk je bio postavljen za političkog komesara 10. slovenačke NO brigade naredbom Štaba 18. NO divizije br. 197 od 9. novembra 1944. godine.

Alojz Godeša

[80] Za političkog komesara Notranjskog NOP odreda je postavljen Josip Benedičič.

" Odnosi se na govor druga Tita koji je održao 12. septembra 1944. na Visu povodom proslave dvogodišnjice osnivanja 1. dalmatinske brigade. Govor je, pod naslovom »Tuđe nećemo, svoje ne damo«, objavljen u 1. knjizi »Tito — govori i članci«, izdanje Naprijed, Zagreb, 1959, str. 216—222. Izvod iz govora je objavljen u časopisu »Slovenski poročevalec« 18. septembra 1944 (br. 27, god. V; AIZDG u Ljubljani, NO tisk). U vezi s ovim govorom Glavni štab NOV i PO Slovenije je 17. septembra 1944, poslao Stabu 7. korpusa NOVJ depešu sledeće sadržine: »Tito govorio o Slovenačkom primorju i Koruškoj. Razvijte kampanju za prisajedinjenje ovih krajeva, primajte zahvale Titu pošto se zauzeo za naše nacionalne zahteve. G. S. S.« (vidi knjigu depeša u AIZDG u Ljubljani, f. 44/1).

" Frontno gledališče 7. korpusa NOVJ (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 19) krenulo je u Istru 17. septembra i tamo boravilo do 2. oktobra 1944. Verovatno se misli na uputstvo koje je ovom pozorištu poslato 18. septembra 1944, u kome se kaže: »Juče smo Vam poslali depešu i ponovo Vas pozivamo da u njenom duhu usmerite svoj rad. Vaš put po Istri mora biti praćen visokim osećajem odgovornosti i svesti o značaju rada baš u tom delu slovenačke teritorije. Poslednjim govorom maršala Tita postavlja se pred nas sprovođenje važnog zadatka da u svim oblicima manifestujemo čvrstu odlučnost Slovenaca o slobodnoj, neokrnjenoj i ujedinjenoj Sloveniji. Koruška, Istra i Slovenačko primorje su upravo oni delovi slovenačke teritorije koje nam pokušavaju odricati razni reakcionari po svetu. Zato još jednom naglašavamo Vašu dužnost da u tom pogledu razvijete svu inicijativu i širinu. Stupite u dodir sa svim tamošnjim mesnim političkim organizacijama, koje neka na Vaše

je upravo otišlo u Istru da održi svoj program i manifestuje zahtev za priključenje Slovenačkog primorja i Koruške. Nismo u mogućnosti da radio-telegrafskim putem obavestimo XV diviziju jer je njihova radio-stanica u kvaru.[23]

Mislim da bi bilo korisno mnoge stvari, bilo da su obuhvaćene u izveštaju ili ne, razmotriti u XV diviziii, radi čega sam svakog momenta spreman da krenem na put. Molim te javi mi ako je to potrebno.

Partijska organizacija u štabu korpusa sastoji se od 45 članova Partije užeg štaba i odseka — bez zaštitnog bataljona, tehnike, frontnog pozorišta, muzike, kurira i pomoćnih vodova, dakle, od onih koji posredno ili neposredno rukovode korpusom. Od njih smo formirali 7 ćelijskih grupa u okviru jedne jedine ćelije štaba korpusa, kojom rukovodi biro ćeliie sastavljen od sekretara ćelijskih grupa, od kojih će najpodesniji biti izabran i potvrđen za sekretara biroa ćelije. Ovaj sekretar odgovaraće za rad ćelije neposredno komesaru korpusa. U ćelijsku grupu, u kojoj se nalaze članovi užeg štaba korpusa, za sada još nismo uključili šefa intendanture, saniteta, obaveštajnog centra i operativnog odseka. Ćelija formirana na taj način garantovala bi štabu užu saradnju ova četiri momentano najvažnija odseka, koji dolaze u obzir za tešnje povezivanje sa čitavim užim štabom. Na taj način ne bi ni moglo doći do Itetne izolacije užeg štaba od drugih odseka, do koje je često dolazilo a da uži štab nije na vreme to sam uočio.

15.IX 1944. održan je prvi sastanak biroa ovako formirane ćelije. Na tom sastanku se diskutovalo i o mnogim pitanijma koja sadrži ovaj izveštaj. Naročito je u diskusiji došla do izražaja potreba za češćim razmatranjem tekućih političkih pitanja sn stanovišta temeljitijeg poznavanja zakonitosti društvenog razvoja. Organizovan partijski život u štabu korpusa trebao bi da se razvija s jednim jedinim ciljem: razviti što veću orijentisanu inicijativu u svakodnevnom radu po vojnoj liniji, što je moguće uz jasniju perspektivu koju treba da obezbedi organizovano proučavanje svih političkih pitanja.

Tehnika, bataljon i pomoćni vodovi odseka štaba (vod za vezu, obaveštajni vod, pomoćni vod, te frontno pozorište i muzika) imaju svoje ćelije, koje nisu uključene u biro ćelije štaba.

priredbe nadovežu mitinge u smislu gornjih političkih zahteva, sa kojih slati rezolucije potpisane od vojske i civilnog stanovništva maršalu Titu. Istovremeno Vam šaljemo horsku recitaciju »Crvena armija« koju upotrebite prema odgovarajućem nahođenju« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 159).

[23] Propagandni odsek 7. korpusa NOVJ je uputstva u vezi s preduzimanjenm kampanje za priključenje Slovenačke Istre, Slovenačkog primorja i Koruške Jugoslaviji uputio Stabu 15. NO divizije 17. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 159/11).

Sekretari ovih ćelija biće direktno ili posredno potčinjeni i odgovorni komesaru korpusa.

Detaljniji izvještaji o radu partijske organizacije u štabu korpusa uslediće naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. V. **d.** politkomesara
Frenk[24]

BR. lfi

IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 17. SEPTEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZiA HERCEGOVINU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XII. HER. NOU BRIGADE
17/IX 1944 god.
Bratac

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU

IZVEŠTAJ

Od prošlog izveštaja,[2] koga sam vam poslao prije mjesec dana, organizacija SKOJ-a u našoj brigadi je koraknula napred. Sređena su sva organizaciona pitanja koja su se povlačila u pojedinim aktivima. Naša organizacija ima priličan broj članova, ali ipak ne možemo reći da je masovna jer usled same situacije bio je izvjestan broj priliva novih omladinaca. Organizacija je u ovim akcijama koje su bile česte i dalje ostala kao borbeni

[14] Josip Zornada Frenk. Poginuo je 29. septembra 1944. u selu Dolenje ili Gorenje Otave, prilikom iznenadnog napada 2. voda 47. čete 2. bataljona slovenačkih domobranaca iz Rakeka na operativni deo Štaba 7. korpusa NOVJ (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 144; AIZDG u Ljubljani, f. 23,11-5: bojna relacija Operativnog odseka 7. korpusa NOVJ).

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta za izučavanje istorije radničkog pokreta Bosne i Hercegovine (dalje: IRP BiH), reg. br. 169, a snimak originala u AVII, reg. br. BiH-9/567-568.

*** Odnosi se na izveštaj od 16. avgusta 1944 (AVII, mikrofilm BiH-9/162—164).**

rukovodioc ostale omladine. U ulozi političkog rukovodioca omladine SKOJ je koraknuo korak napred u samome radu sa neobuhvaćenom omladinom, gde su SKOJ-evci svojim radom uspjeli da privole novomobilisane omladince i ukažu im svaku pomoć. Iako su ovi novi omladinci većinom ili škripari[3] ili iz četničkih redova, ipak na prvi pogled izgleda da su bili dugo vremena u našoj vojsci jer kod njih vlada raspoloženje. Ova činjenica ipak pokazuje da je naša organizacija učinila korak napred u političkom radu. Pre neki dan stiglo je u našu brigadu priličan broj omladine iz XII. NOU korpusa, koji su usled iznemoglosti ostali u našoj diviziji. Ovi drugovi su mnogo iscrpeni te ih je do sada mali broj pošao u bataljone, dok ih većina ima još kod naše brigadne bolnice gde se polako oporavljaju. Još sa njima nijesmo ništa radili ali u običnom razgovoru se vidi da ima priličan broj SKOJ-evaca koji će kada se oporave pojačati našu organizaciju. Rad po sektorima je potpuno usklađen sa radom ostalih vojnih i političkih rukovodioca, gde SKOJ samoinicijativno pomaže kako vojne tako i političke rukovodioce.

ORGANIZACIONO STANJE

Brojno stanje sada naše organizacije iznosi ukupno 126 drugova i drugarica, u rashodu ima 13, dok je poginulo za ovaj zadnji mjesec dana 6. Neobuhvaćenih omladinaca imamo 70.

Organizacija ima 19 aktiva, četiri bataljonska komiteta i jedan brigadni. Svi bataljoni imaju po četiri aktiva osim trećeg u kome nema, samo 3. Takođe kod brigade imaju četiri aktiva: omladinski, izviđački, kuriri i bolnica. Sve dobre osobine koje treba da karakterišu našu organizaciju su za primjer kod svakoga SKOJ-evca bez izuzetka. Borbenost je na visokom stupnju, naročito je pokazala svoju borbenost omladina II-og bataljona, tako da je bataljon dobio tri puta pohvalu od štaba divizije. Discilpina koja je osnovica svih drugih je na visokom stepenu. Drugarstvo, odgovornost, autoritet rukovodioca zadovoljava u svakom pogledu izuzev kod skojevaca III-eg bataljona kod kojih se pokazuje familijarnost, na koju se oštro ukazalo. Odnos prema narodu je vrlo dobar. Dezerterstva u ovome periodu nismo imali uopšte kod omladine. Naročitih zapažanja koja bi okarakterisala našu organizaciju kao lošu nema, takođe nema ni toga da se pojedini bataljoni ističu jedan od drugoga. Ipak po kvalitetu i po radu najbolja ie organizacija u II-om bataljonu, koja je u ovome periodu dala najviše rezultata u radu. Za ovaj period vremena 3 SKOJ-evca su prešla u partiju, a osam ih je primljeno u SKOJ.

' Skriparima je narod u Hercegovini zvao vojne begunce i ostatke razbijenih četničkih i ustaških jedinica koji su se krili u blizini svojih sala.

Bataljonski komiteti održali prosečno po pet radnih sastanaka i šest teoretskih sastanaka, dok u prvom i drugom bataljonu održavani su i vanredni sasianci u vezi pojedinih pitanja koja iskrsnu u organizaciji. Brigadni komitet od prošlog sastanka održao je jedan radni i tri teoretska sastanka, na kojim smo sastancima preradili »Razvitak društva« te smo se sa njime do tančina upoznali. Rad nije bio planski postavljen tako da su bataljonski komiteti postavljali različite zadatke i prerađivali već pređeni materijal, dok su napustili da prerađuju »Razvitak društva« koga su prešli polovinu. Na zadnjem našem sastanku brigadnog komiteta rad smo postavili planski s tim pošto ima priličan broj mladih SKOJ-evaca koji nijesu prerađivali neki materijal, tako da između dva radna sastanka se održavaju po dva teoretska te da se na jednom prerađuje već pređeni materijal a na drugom da se prerađuju već započete teme. Što se tiče rada po ostalim sektorima pošao je napred, naročito kulturno-prosvetni sektor, koji je bio tako reći potpuno izumro. Rad je pokrenut dolaskom u našu brigadu kul.-prosvetnih rukovodioca, koje je pomogla naša organizacija. Što se tiče samoga teoretskog stanja organizacije, većina drugova je shvatila šta znači samoizgradnja te rade na istoj prerađujući razni materijal, dok izvjestan broj drugova se ograničava samo na teoretske sastanke. Ali ipak sada u ovim momentima rad je kod svih drugova aktivan, baš u vezi omasovljavanja naše vojske da oni kao primjerni borci ne dozvole da im se sjutra jedan iz četničkih redova postavi za rukovodioca.

Što se tiče nižih rukovodioca, svi su ovi drugovi mladi i za rukovodioce izabrani kao najbolji SKOJ-evci. Ovi drugovi su sa malo organizacionoga iskustva, takođe mali ih je broj u partiji, ali usled agilnosti samih sekretara bataljonskih komiteta, koji ih upoznavaju na sastancima u praktičnom radu, ima izgleda da [će se] i bataljonska rukovodstva u najskorije vrijeme osamostaliti. Brigadno rukovodstvo održava teoretske sastanke na kojim nastojimo da se što bolje upoznamo sa prerađenim materijalom kako bi ga korisnije upotrebili.

IZVEŠTAJ O RADU PO SEKTORIMA:

Vojni sektor: Ovaj sektor je najviše voljen kod sve omladine bez razlike. Rad po ovome sektoru je usklađen sa ostalim vojnim rukovodiocima. Rad se uglavnom sastojao u sledećem: na inicijativu SKOJ-a održano je u drugom bataljonu osam vojnih časova, dok je u ostalim bataljonima održano po sedam vojnih časova. Na ovim sastancima rad je bio raznovrstan, obuka na novom oružju, vojna obuka i egzercir. Interesovanje po ovome

sektoru je veliko, tako da bi danas svaki naš skojevac mogao najmanje biti desetar.

Politički sektor: Po ovom sektoru organizacija je učinila korak napred i sa time pokazala vidne rezultate. U svim bataljonima su prerađeni članci iz »Nove Jugoslavije«, gde se omladini najviše svidio članak »Sovjetski čovek i naša borba«![4] Sem ovih članaka preradili su se svi raspoloživi listovi. Po svim aktivima prerađena je »Mlada Hercegovina«,[5] naročito smo se zadržali na prvome članku. Omladini se najviše sviđa isticanje primjera borbenosti pojedinih drugova.

Kult.-prosvetni sektor: Rad po ovome sektoru koraknuo je napred. Po diletantskoj grani drugovi su naučili tri skeča, dok ih se pet raspodijelilo na učenje. U svim bataljonima naučena je pc jedna pjesma, dok se ostale pjesme ponavljaju. Iako je napisan priličan broj članaka od strane organizacije, ipak se ne može vidjeti da se u samome piasnju stanje poboljšalo, drugovi se ustručavaju da se udube u stvari o kojima pišu, tako da se ograničavaju na pojedinim akcijama. Dopisi za »Mladu Hercegovinu« su pisani ali nije u njima bilo ništa omladinskoga, tako da sam ih morao povratiti u četne novine. Svega je napisano za novine 35 članaka. U prvom i drugom bataljonu polupismenih drugova ima 6, dok su se u druga dva bataljona izučile i sve računske radnje. Po higijeni se prerađuju referati. Ovaj sektor nastojimo da što više izdignemo baš zbog toga što ćemo uskoro doći i na one terene na koje još nijesu partizani dolazili.

Terenski sektor: Na terenu se uglavnom rad svodi na pomoći terenskim radnicima u okupljanju omladine. Održali smo tri priredbe na kojim je prisustvovala seoska omladina. Napisana je 31 parola i 6 pisama u duhu osnivanja omladinske brigade.

Organizacioni sektor: Rad na teoretskom uzdizanju svodio se uglavnom na preradu kongresnih referata i članaka iz prve sveske. Također je po svim aktivima prerađena »Organizaciona rezolucija II kongresa«.[6] Referati kao i.rezolucija mnogo su zainteresovali našu omladinu tako da su pojedinci neke stvari prerađivali nekoliko puta.

Pomoć partije našoj organizaciji je bila u svakom pogledu dobra i partijski rukovodioci su dali sve od sebe da pomognu našim rukovodiocima kako bi što uspješnije održavali sastanke. Na zadnjem našem sastanku brigadnog komiteta prisustvovao

[4] Članak Milovana Đilasa u časopisu »Nova Jugoslavija« (Bibliografija NOR-a, b. j. 7028).

[5] Misli se na list »Mladi Hercegovac«, koji je izdavao 2. bataljon 11. brigade 29. NOU divizije (Bibliografija NOR-a, b.j. 2958).

• Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6470.

je i drug pomoćnik polit, komesara naše brigade[7], koji nam je ukazao na nedostatke i dao potrebnu sugestiju za otklanjanje istih.

Ovako bi izgledao opšti pregled naše organizacije za ovaj mjesec dana.

DRUGARSKI POZDRAV,

Za komitet: sekretar
Semić Vukašin

BR. 17

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA VOJVODINU OD 18. SEPTEMBRA 1944. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA U JEDINICAMA O POSTUPKU PREMA DOMOBRANIMA KOJI PRELAZE NA STRANU NOV JUGOSLAVIJE[1]

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
ZA VOJVODINU

SVIMA PARTIJSKIM JEDINICAMA U VOJSCI

Na poslednji poziv i poslednju opomenu druga Tita[2] svim zavedenim slugama okupatora odazvali su se mnogi domobrani i domobranski oficiri i pristupili u NOV. Ovo je još jedna velika pobeda našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta, jer je time s jedne strane zadat još jedan osetan udarac svim neprijateljima našega naroda, a s druge strane ojačana je naša NOV i čitav naš Oslobodilački pokret. Prelazak tako velikog broja oficira i

' Đoko Novosei

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Pokrajinskog komiteta Saveza komunista Srbije za Vojvodinu (dalje: Arhiv PK SKS za Vojvodinu), a njegov snimak u Arhivu VII, reg. br. 1/502—503.

[1] Predsednik NKOJ-a i vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je uputio 30. avgusta 1944. poziv hrvatskim i slovenačkim domobranima, četnicima i pripadnicima drugih neprijateljskih oružanih formacija da napuste okupatora i pređu na stranu 'NOVJ. U pozivu je istaknuto da će svi oni koji se posle 15. septembra 1944. zateknu u kvislinškim vojnim formacijama biti izvedeni pred sud i kao izdajnici naroda kažnjeni najstrožom kaznom (AVII, reg. br. 3—4. k. 1977: reg. br. 8-4, k. 15 A; tom I, knj. 8, dok. br. 142).

vojnika, koji su do juče bili u službi neprijatelja, samo će ojačati naše redove i olakšati borbu protiv okupatora i svih narodnih izdajnika.

.Da bi prelazak ove vojske na našu stranu zaista ojačao našu NOV biće potrebno da se sve naše partijske jedinice pravilno odnose prema domobranima i shvate značaj njihovog prelaska na našu stranu, a zatim, da taj svoj pravilan stav prenesu i na ostale borce NOV podrazumevajući tu i doskorašnje domobrane. Naš stav prema tim novodošlim borcima jeste sledeći:

1) Prema svim dojučerašnjim domobranima mi se odnosimo kao našim drugovima u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Mora se suzbiti svaka podela na domobrane i partizane. Svi borci naših jedinica ravnopravni su i prema njima se odnosimo kao takvima.

2) Sa dojučerašnjim oficirima i podoficirima domobranstva postupiti u duhu naređenja G.Š.V.[3]

3) Suzbiti svaki pokušaj harangiranja protiv domobrana od strane onih naših boraca koji se od ranije nalaze u redovima NOV. Svako harangiranje protiv domobrana treba shvatiti kao četničko, neprijateljsko nastojanje da se razbiju naši redovi i spreči potpuno ostvarenje jedinstva svih naših naroda za konačno uništenje okupatora i svih domaćih izdajnika, a is'to tako i naših napora na polju izgradnje nove, demokratske federativne Jugoslavije, bratske zajednice svih naroda.

4) Ukoliko bi se među bivšim domobranima i bivšim domobranskim oficirima našlo neprijatelja NOV i takvih koji su ranije učestvovali u zločinima nad našim narodom, njih će se redovnim putem, preko odgovarajućih tela, onemogućiti da rovare u našim redovima i biće stavljeni pred ratni sud. Partiske organizacije su dužne da u otkrivanju ovakvih elemenata pomognu organima koji vode borbu protiv pete kolone i neprijatelja naše borbe uopšte.

5) U svim našim jedinicama mora se pojačati politički rad. Naročitu pažnju treba posvetiti objašnjavanju potrebe jedinstva i bratstva između srpskog i hrvatskog naroda, ističući pri tome da će svi narodni izdajnici, bili oni Srbi ili Hrvati, četnici ili ustaše, odgovarati pred narodnim sudom za svoju izdaju. Treba popularisati odluke drugog zasedanja AVNOJ-a i ZAVNOH-a, naročito onaj deo koji se odnosi na izgradnju nove, federativne Jugoslavije, podvlačiti da će, prema odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a, svi narodi Jugoslavije u novoj državi

[3] Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je 15. septembra 1944. naredio glavnim štabovima i štabovima korpusa i divizija da se svim oficirima i podoficirima koji do 15. septembra pređu iz neprijateljskih formacija u NOV i POJ potvrde činovi koje su tada imali (AVII, reg. br. 38-1, k. 15 A).

biti ravnopravni, da to neće biti stara Jugoslavija sa velikosrpskom hegemonijom, itd. U ovom duhu treba da bude organizovan i kulturni život u našim jedinicama.

6) Od sada će se prema onima koji se nalaze u neprijateljskoj vojsci, a koji bi mogli preći i posle 15. septembra na našu stranu, postupiti prema sledećim direktivama V.S.[4]

a) Sve jedinice ili pojedinci koji se nalaze na strani neprijatelja i poslednje opomene druga Tita a nisu mogli iz nekih razloga da pređu na vreme na ovu stranu, prihvatićemo i ubuduće, ukoliko dobrovoljno pređu na našu stranu i uvrštavaćemo ih u naše jedinice.

b) Sve one koji se od sada dobrovoljno u masama ili pojedinačno predaju treba najpre ispitati.

Pojedince, ukoliko se nađe među njima neprijatelja borbe, đikana[5] ili potstrekača protiv stupanja u NOV, treba staviti pred Vojni sud. One koji hoće da dobrovoljno pristupe, u NOV podeliti ih po jedinicama, a one koji ne žele stupiti u NOV staviti u zarobljeničke logore.

Naše partiske jedinice su prilivom novih boraca i prelaskom domobrana prilično oslabile, malobrojne su i zbog toga se slabo osećaju. Zato je neophodno potrebno da se čim pre poveća broj partiskog članstva u vojsci. To ćemo postići na ovaj način:

1) Sto ćemo u Partiju primiti jedan deo skojevaca koji su se do sada dobro držali u borbama, bili aktivni i disciplinovani.

2) Sto ćemo u Partiju primiti one stare borce koji se osećaju komunistima i ispunjavaju minimum uslova za članstvo u Partiji i

3) Sto ćemo sa terena mobilisati jedan deo partijaca, među njima mesnih i sreskih aktivista, i poslati ih NOV.

Partiske jedinice moraju u današnjem momentu pokazati maksimalno aktivnosti. Redovno se moraju održavati sastanci na kojima će se pretresati život jedinice, moralno i političko stanje koje u njoj vlada, odnosi između bivših domobrana i partizana, itd.

Na kraju još jedanput podvlačimo potrebu masovnog političkog rada po jedinicama, naročito potrebu održavanja poli-

[4] Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je 15. septembra 1944. izdao naredbu potčinjenim jedinicama kojom se produžava rok predaje pripadnika domobranskih, četničkih i drugih jedinica, koji, iz raznih razloga nisu mogli preći na stranu NOVJ do 15. septembra. U njoj se ukazuje na mere koje treba preduzeti prema onima koji rade protiv prelaska na stranu NOV, kao i prema onima koji se uhvate da se dalje bore protiv NOV i POJ (AVII, reg. br. 23-11, k. 1100; reg. br. 4—13, k. 26).

[5] Reč je o četnicima.

tičkih sastanaka koji će imati za zadatak da se i domobrani prevaspitaju u svesne antifašističke borce i graditelje nove Jugoslavije.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18. septembra 1944. god.—

BR. 18

DIREKTIVE PARTIJSKOG KOMITETA 30. NO DIVIZIJE OD 18. SEPTEMBRA 1944. POMOĆNICIMA POLITIČKIH KOMESARA BRIGADA I BATALJONA O ZADACIMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA NA PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM POLJU[1]

PARTIJSKI KOMITET
XXX DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ
Položaj, dana 18. IX 1944.

POMOĆNICIMA POLITIČKIH KOMESARA BRIGADA I BATALJONA

Prema direktivama višeg foruma moraju se u bataljonske partijske biroe odmah uključiti i politički komesari bataljona, kao članovi biroa.[2]

Time što politički komesari nisu bili članovi biroa preoštro smo razgraničili politički rad komesara od partijskog rada, koje, međutim, treba što bolje povezati.

Kampanja za što masovniji prijem u Partiju treba da se nastavi.[3] Pri tome ne smemo činiti greške i primati *one koji to*

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 289TV. U desnom uglu iznad naslova dopisano je olovkom: »Poslato u bat[aljone]«.

Vidi dok. br. 27. O pomenutoj reorganizaciji govori i dokument političkog komesara 9. korpusa NOVJ br. 517 od 12. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 535 II).

' O primanju novih članova u partijsku organizaciju, za kandidate i -u organizaciju SKOJ-a govori cirkular CK KP Jugoslavije. Očuvan je izvod iz ovog cirkulara, ali je bez datuma (vidi IZDG u Ljubljani, f. 283/V-l).

ne zaslužuju ili *primljene ne upoznati dovoljno s ciljevima Partije,* dužnostima članova Partije i slično. Uz pravilan rad, broj partijske organizacije treba tako da poraste da ćemo moći, i da će biti potrebno, misliti na organizaciju biroa u četama i grupa ćelija u vodovima.

S obzirom na reorganizaciju propagandnog rada,[4] partijska organizacija ima još veće zadatke na tom polju. Partijska organizacija je dužna da političkim komesarima pruži podršku pri formiranju kulturno-prosvetnih odbora a takođe da tim odborima i političkim komesarima pruža pomoć pri izvršavanju njihovih zadataka. Partijski rukovodioci su, pored političkih komesara, dužni da se brinu o tome da bi nov način propagandnog i kulturno-prosvetnog rada uspeo, kako bi taj rad koristio povećanju vojničke i političke osposobljenosti naše vojske. Nadalje, pomoćnici političkih komesara moraju, pored samih političkih komesara, da paze na pravilnu liniju propagandnog rada (sektašenje).

Od vanrednog značaja za čitav naš narodnooslobodilački pokret je uspostavljanje i učvršćivanje naše narodne vlasti. Naši borci, a ponekad i naši rukovodioci, vrlo su slabo upoznati sa svim problemima terena, s važnošću naše narodne vlasti i s njenim značajem. Nisu svesni toga da sve žrtve doprinosimo upravo zato da dobijemo i osiguramo tu vlast. Nisu u dovoljnoj meri svesni da je uspostavljanje naše narodne vlasti naš najviši cilj. Potpuno je jasno da vojska nije i ne može biti sama sebi cilj.

Često se događa da upravo zbog neshvatanja gornjih pitanja od strane vojske ometamo, odnosno otežavamo pravilan razvoj i učvršćivanje raznih organa civilne vlasti, naročito time što ove organe ne uzimamo dovoljno u obzir i na taj način im rušimo potreban autoritet.

Da bismo na svakom koraku zauzimali pravilan stav prema političkoj organizaciji, da bi i poslednji borac bio svestan toga da je uspostavljanje civilne narodne vlasti ono za što se žrtvujemo, za što se borimo, i da bi i poslednji član naše vojske posle rata mogao sam postati član foruma nove vlasti, nosilac narodne vlasti, moramo u našoj vojsci izvršiti snažnu kampanju za upoznavanje naših boraca sa svim problemima naše političke organizacije, sa svim ustanovama i forumima naše civilne vlasti.

Svi politički komesari i pomoćnici neka se za pomoć pri sprovođenju ove kampanje obraćaju odborima OF, kojima će uputstva o tome poslati Pokrajinski odbor OF.

Pomoćnici političkih komesara neka u prvom redu naglašavaju demokratičnost naše vlasti (izbore itd.).

[4] **Vidi dok. br. 29.**

U vezi s tim skrećemo pažnju pomoćnicima političkih komesara brigada, a i bataljona, ukoliko se nalaze na samostalnom sektoru, da se uvek, odmah po dolasku jedinice na novo mesto, povežu sa organima narodne vlasti, OF i njenim organizacijama.

Na pravilan odnos prema našoj narodnoj vlasti posebno treba upozoriti drugove koji imaju kontakt s njom (intendante, obaveštajce), kako ne bi činili greške.

Citava partijska organizacija dužna je da pruži podršku takmičenju.[5] Uputstva o takmičenju same partijske organizacije primičete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za partijski komitet:
Janko Rudolf

[5] **Odnosi se na »Tekmovanje zmage« (vidi dok. br. 5, objašnjenje 11).**

BR. 19

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO DIVIZIJE OD 19. SEPTEMBRA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU U DIVIZIJI[1]

PARTIJSKI KOMITET XXXI. DIVIZIJE
IX. KORPUSA NOV I POJ

Na položaju, dne 19. sept. 1944.

Predmet: **Polumjesečni partijski izveštaj od 1. do 15. septembra 1944.**

POM. POLITKOMA GLAVNOG ŠTABA NOV I POS[2]

Polumjesečni izveštaj o partijskom djelovanju XXXI. divizije u toku 1. polovine mjeseca septembra 1944. je sledeći:

1. Brojno stanje:

	Partije	kandidata	SKOJ-a	ukupno
Ćelija štaba div.	67	15	34	116
III. UB »Iv. Gradnika«	172	13	81	266
VII. UB »Fr. Prešerna«	159	26	92	277
XVI. B »J. P. Vojka«»	186	18	56	260
UKUPNO: •	584	72	263	919

Primjedba: **Brojno stanje »Prešernove« brigade je smanjeno radi toga, što je ista dala jedan kompletni bataljon na Gorenjsku iz kojeg se ima formirati »Jeseniški« odred.[4] Novi III. bataljon ćemo upravo danas formirati.**

[1] Kopija originala (pisana na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16 I. Uz manje razumljive slovenačke reči redakcija je, u uglaste zagrade, stavila odgovarajuće srpskohrvatske reči.

[8] Dopisano mastilom.

[5] To jest: 16. slovenačka NO brigada »Janko Premrl Vojko«.

[4] Odnosi se na Jeseniško-bohinjski odred, koji je formiran od 3. bataljona 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren«, 30. avgusta 1944. u selu Predjama kod Postojne (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 13 i 15, objašnjenje 23. i 35).

2. *Brojno stanje ćelijskih sastanaka:*

Ćelija štaba div.	**7**	**3**	**0**	**3**	**13**
III. UB »IV. Gradnika«	**31**	**10**	**5**	**8**	**54**
VII. UB »Fr. Prešerna«	**25**	**14**	**17**	**12**	**68**
XVI. B »J. P. Vojka«	**31**	**11**	**17**	**17**	**76**
UKUPNO:	**94**	**38**	**39**	**30**[5]	**201«**

3. *Brojno stanje sastanaka partbiroa:*

III. UB »Iv. Gradnika«	**3**	**10**		**1**	**5**
VII. UB »Fr. Prešerna«	**4**	**5**	**6**	**4**	**19**
XVI. B »J. P. Vojka«	**6**	**5**	**3**	**6**	**20**
UKUPNO:	**13**	**11**	**9**	**11**	**44**

4. *Brojno stanje održanih partijskih konferencija:*

III. UB »Iv. Gradnika« je imala jednu bataljonsku part. konferenciju.

VII. UB »Fr. Prešerna« je imala dvije bataljonske part. konferencije i dvije konferencije svih partijskih funkcionera u brigadi.

XVI. B »J.P. Vojka« je imala dvije bataljonske part. konferencije i ja sam održao jednu konferenciju svih partijskih funkcionera u imenovanoj brigadi.

Održali smo također jedan sastanak divizijskog partijskog komiteta.

5. *Kratak opis života i rada naše divizije u toku zadnjih 15 dana:*

U toku prve polovice mjeseca septembra t.g. su jedinice imenovane divizije operirale na sledećim sektorima:

[5] **Pogrešno; treba: 40.**
*** Pogrešno: treba: 211.**

1. septr. su naše jedinice uz potporu artiljerije uspješno likvidirale belogardističku postojanku [uporište] Crni vrh nad Idrijom.

»Gradnikova« brigada je vršila direktni napad na postojanku koji je sjajno uspio, ali ipak je bilo nekih pomanjkljivosti u samom nastupu pešadije, koja nije odmah po prestanku artilerijskog ognja izvršila juriš. To je neprijatelj iskoristio i uspio ponovno organizovati otpor.

Zatim, funkcioneri prilikom juriša nisu držali borce pod jedinstvenom komandom, osim toga, borci su jurišali ne tražeći zaklona, tako, da smo imali nešto nepotrebnih žrtava.

Artilerija je efikasno razbijala neprijateljske bunkere i postojanke, zatim kuću za kućom iz kojih su belogardisti davali otpor. Skoro cijela vas [selo] je bila zažgana [spaljena] i porušena. Borba je bila teška, a trajala je skoro sav dan. Beli su se branili kao lavovi, takorekuć do zadnjega. S njihove strane je bilo oko 100 mrtvih i 31 smo uhvatili, a po našoj krivnji, t.j. neopreznosti i slaboj vezi za vrijeme borbe ih je 15 do 16 uspjelo pobjegnuti.

Zaplijenili smo lijepu količinu oružja, municije, razne vojničke spreme i živežnih namirnica.

Ta akcija nam je uistinu pokazala efikasnost teškog oružja i drugo, da uspešnije napadamo i držimo blokadu po danu, nego po noći i to iz više razloga. Druge jedinice su blokirale Idriju, Godovič, Hotedršćicu[7] i Logatec.[8] Iz imenovanih postojanki je neprijatelj pokušavao prići na pomoć, ali je od strane naših jedinica bio posvuda odbijen.

Taj ogromni uspjeh na vojničkom, a još više na političkom polju ie znatno podigao moral naših boraca, i demoralisao begu.[3]

Potom su se sve tri brigade premaknile na sektor Otlica — Predmeja, odakle je poslije dva dana »Gradnikova« brigada prešla na sektor Col — Podkraj — Crni Vrh,[10] a »Prešernova« i »Vojkova« na sektor okolo Idrije — Ziri sa zadatkom, da pošiljaju zasede i bojne patrole tik uz postojanke bege unutar Dolomita i na stazama, kuda se obično kretaju neprijateljske patrole, tako, da ih na svakom koraku uništavaju i demoraliziraju. Osim toga smo formirali dvije udarne grupe, jednu iz »Prešernove« a drugu iz »Voj-

[7] Hotedršicu

[8] Gorenji i Dolenji Logatec

[9] Vidi dok. br. 10, objašnjenje 4.

[10] Naređenje Štaba 31. NO divizije (br. 965 od 4. septembra 1944) za prebacivanje 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradnik« na sektor Col — Podkraj — Crni Vrh nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 281a'I-l.

kove« brigade, sa otprilike 50 ljudi jačine. Svaka grupa je imala po 9 puškomitraljeza i jedan protivtankovski bacač »Piat«. Obe grupe smo poslali duboko u Dolomite sa zadatkom, da iznenadimo i u brzini likvidiramo belogardističke postojanke Koreno i Horjul,[11] što je potpuno uspjelo bez žrtava s naše strane, njihovi gubici nam još nisu znani. To je po likvidaciji Crnog Vrha bio drugi veći vojnički i politički uspjeh nad begom, što je u nekim njihovim postojankama dovelo do razkroja [rasula] osobito u postojanki na Gori nad Idrijom, koja se je odmah raspršila, jedan dio ih se je javilo u »Prešernovu« brigadu sa oružjem, jedan dio ih se javilo Njemcima u Idriji, jedan dio ih je otišlo u četnike, a neki se još skrivaju.[12] »Prešernova« brigada je odmah zaposjela Goru i porušila sve bunkere, te zažgala postojanku. Zatim smo sa nekim jedinicama krenuli malo dublje protiv Dolomitima.[13]

Naše patrole su u Dolomite raznašale priličnu količinu letaka u vezi s Titovim pozivom do 15. sept.,[14] ali to je već bilo prekasno.

Moram priznati, da smo u pogledu te propagande mogli napraviti mnogo više. Ipak smo uspjeli, da je zadnjih dva tri dana k nama prišlo oko 90 novina'ca [novih boraca] iz same Idrije.

13. t.g. je jedan bataljon »Vojkove« brigade imao nešto borbe na Zirovskom vrhu, a 14. i 15. istog mjeseca je »Prešernova« brigada vodila borbe na Gori i na sektoru Ledine, tako, da je bila razbijena namjeravana neprijateljska načrtna [planska] ofanziva, u kojoj su učestvovali dva belogardistička iurišna bataljona zajedno sa Nemcima.[16] Jurišali su kao neumni [ludi] protiv našim položajima. Svaki juriš smo odbili i zadali im teške gubitke u ljudstvu. Većina neprijateljskih vojnika su bili pijani. Jedan belogardistički podnarednik, kojeg smo prilikom juriša uhvatili je na saslušanju izjavio, da je svaki vojnik dobio konjaka. Po dosadašnjim poročilima [izvještajima] je neprijatelj imao 60 do 70 mrtvih i veći broj ranjenih. S naše strane je bilo

[11] Napad na Koreno i Horjul izvršen je 7. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 52).

[18] Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 45 (objašnjenje 7) i 51.

» Podrobnije o tadašnjem upadu jedinica 31. NO divizije u Dolomite vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 15, 21, 29, 31, 43, 45, 51, 52, 73 i 76; knjigu Stanka Petelina »Prešernova brigada«, Knjižnica NOV in POS 11, Nova Gorica , 1967, str. 409.

[14] Vidi dok. br. 10, objašnejnje 14.

[15] Odnosi se na 2. Rupnikov i 4. bataljon slovenačkih domobranaca, borbenu grupu »Šmic« (Schmitz) i delove nastavnog puka »Brandenburg«. O tim borbama vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 45, 68 i 82.

8 mrtvih i 10 ranjenih. U toj borbi se je u velikoj mjeri opazio oportunizam nekih članova štaba bataljona i pomanjkanje osjećaja odgovornosti, dočim borci su se sjajno iskazali [pokazali]. U vezi s time smo razrešili dužnosti dva komandanta bataljona i jednog politkomesara bataljona. »Gradnikova« brigada, kao najbolja, je bila po grupama razmještena na širokom sektoru od Crnog Vrha pa skoro do Postojne. Većih borba nije imala na tom sektoru.

6. U vezi s okružnicom CK-a s dne 10. avg. 1944.[16] smo izveli sljedeće:

a) Na partijskim sastancima i konferencijama smo dotičnu okružnicu predelali [proradili] do potankosti, isto tako se je o tome radilo među SKOJ-evcima.

b) Usijed prevelike rastrkanosti, pa čak i na pojedine grupe, nije bilo moguće izvadjati nacrtne manevarske vježbe sa svim raspolagajućim vrstama oružja i svega pomoćnog aparata. Jedino je »Prešernova« brigada sa dva bataljona uspela dva puta vršiti te nacrtne manevre, koji su bili mnogo pomanjkljivi. Vidi se, da će ti manevri mnogo elasticizirati naše jedinice i napraviti ih gipčnijim [gipkijim] i pokretnijim, a u prvoj vrsti će niži komandni kadar postati samoinicijativniji i autoritativniji.

c) Otpravili smo iz vojske sav aparat (još ne potpuno sve) koji slabi njenu udarnu manevarsku sposobnost, osobito pomoćni aparat pri štabima brigada i reducirali štabne čete (brigadne), koje sada imaju sledeće stanje (po spisku):

1. Komandir 1
2. Politkomesar 1
3. Sekretar SKOJ-a 1
4. Stabna zaštita 8
5. Kuriri 13
6. Telefonisti 3
7. Signalisti' 4
8. Obaveštajni vod 13
9. Ekipa radiostanice 7
10. Intendanca 4
11. Kuhari 3
12. Mesar 1
13. Bolničarke 2
14. Sanitetni referent 1
15. Veterinar 1

" Reć je o okružnici CK KP Slovenije za podizanje manevarske sposobnosti vojske. Takođe (vidi dok. br. 5, objašnjenje 17; AIZDG u Ljubljani, f. 10/1-4 i 15/TV).

16.	Tipkari-pisari	2
17.	Administrator	1
18.	Šef obaveštajnog centra	1
19.	Referent za vezu	1
20.	Referent za tekmovanje [takmičenje]	1
21.	Operativni oficir	1
22.	Oružar . _	1
23.	Konjari	4
	Ukupno:	75 tovarišev.

Primjedba: Pred tom redukcijom je brojno stanje ljudstva u štabnoj četi po spisku bilo preko 140 u svakoj brigadi.

7. Izvodimo kampanju za priključenje Slovenskog Primorja (Trst, Gorica i Istra) k Sjedinjenoj Sloveniji i k novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji.[17] To izvodimo na sledeći način: Najprije smo u tom smislu održali konferencije svih partijskih funkcionera u brigadama. Te konferencije sam ja lično održavao, najprije u »Prešernovoj« a zatim u »Vojkovoj« i »Gradnikovoj« brigadi.- Potom smo u istom smislu držali konferencije sa štabima bataljona i konačno među borcima na političkim časovima i sa individualnim radom, koji se još uvijek nastavlja. Zatim smo održavali skupne mitinge za vojsku i civilno stanovništvo, podvlačeći stalno, da je jedino pozitivno rješenje Slovenskog Primorja priključenje Titovoj Jugoslaviji, a svako drugo rješenje je negativno, koje primorske Slovence dovodi do ponovnog porobljavanja. Stoga, da se godina 1918. za slovenski narod više ne smije ponoviti i da nijedan borac NOVJ ne smije odložiti svoje oružje sve dotle, dok ne budu izvojevana i osigurana sva naša prava, za koja su narodi Jugoslavije proljevali svoju dragocjenu krv pune 3 i po godine u gigantskoj nadčovječjoj borbi protiv nadmoćnijeg nacifašističkog neprijatelja.

[17] Ta kampanja je preduzeta u vezi sa govorom maršala Tita prilikom formiranja 1. dalmatinske brigade (vidi dok. br. 15, objašnjenje 23). Oblasni komitet KPS za Slovenačko primorje je 17. septembra 1944, povodom ovog govora, izdao poseban cirkular u kome poziva na održavanje zborova na kojima bi se manifestovalo poverenje Titu i na istrajnost u oslobođavanju tog dela slovenačke teritorije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 283 III). Stab 31. NO divizije je 18. septembra 1944, takođe povodom ovog govora svim štabovima brigada izdao dopis u kome poziva da se na mitinzima za vojsku i civilno stanovništvo manifestuje priključenje Istre, Trsta i Slovenačkog primorja novoj, federativnoj Jugoslaviji (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281/1-3).

Ta kampanja pokazuje velike uspjehe. Taj odraz se vidi u entuzijazmu i žilavosti primorskog ljudstva, koje ustrajno i sa velikim zanimanjem prati tok govora o pitanju Primorske.

Danas popodne će »Prešernova« brigada održati skupno zborovanje za vojsku i civile iz okraja [sreza] Cerkno, kojih će doći preko 200.

Zborovanje se saziva radi pitanja Slovenskog Primorja u prvom redu, a istovremeno će se opisati četiri godišnjice i značaj mjeseca septembra:[18]

a) 1. spt. 1939 = napad Hitlerove Njemačke na Poljsku.
b) 6. '* 1930 = Bazoviške žrtve.[19]
c) 8. " 1943 = kapitulacija fašističke Italije.
d) 16. " 1943 = priključenje Slovenskog Primorja k majci Sloveniji.[20]

8. Primili smo sa strane CK-a referat od druga L. Leskošeka[21] (sekr. CK KPS) o političkoj situaciji i referat druga Mihe Marinka (član CK KPJ i KPS) o kadrima, te izvlečak [izvod] najvažnijih pasusa diskusije, koja je bila na partijskom posvetovanju [savetovanju] dne 28. i 29. maja 1944.[22]

Nismo još sve u detaljnosti proštudirali, ali u koliko se vidi ima vrlo zanimljivih stvari, koje ćemo prilagoditi našim prilikama i sadašnjoj situaciji. Neke pojedinosti smo već primjeni]i.

O tome ću vam naknadno poručati [izvestiti], pošto još svi nisu predelali, a ja nisam imao prilike, da zadnjih

[18] Pokrajinski odbor OF za Primorsko je izdao 29. avgusta 1944 (br. 714 44) poseban cirkular, pod naslovom »Praznovanje septemberskih obletnic«, u kome govori o značaju ovih godišnjica i poziva na organizovane akcije vezane za ove godišnjice (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 283/III).

[18] Odnosi se na godišnjicu smrti Ferda Bidoveca, Franje Marušiča, Zvonimira Miloša i Alojza Valenčiča, koje su fašisti tog dana streljali u Bazovici, kod Trsta. O ovim borcima protiv fašizma vidi Vekoslav Spanger: »Bazoviški spomeniki«, Trst, 1945.

[20] Vrhovni plenum Osvobodilne fronte je 16. septembra 1943. izdao proglas o priključenju Slovenačkog primorja i Beneške Slovenije Jugoslaviji. Proglas je prihvaćen na 12. zasedanju Vrhovnog plenuma Osvobodilne fronte (vidi »Slovenski poročevalec«, god. IV, br. 20 od 29. septembra 1943. u AIZDG u Ljubljani, NO tisk). Proglas je takođe potvrđen na »Zboru odposlancev slovnskega naroda« u Kočevju 3. oktobra 1943, a 29. novembra 1943. i na Drugom zasedanju AVNOJ-a.

[21] Franc Leskošek Luka

[22] To partijsko savetovanje je održano u Semiču. Pomenuti referati i drugi materijali sa ovog savetovanja nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 10/1-6.

dana obiđem ostale dvije brigade, da bi ih kontrolisao i pomagao im kod nekih stvari.

Nisam imao vremena zato, pošto je štab naše brigade skoro potpuno novi,[23] pa o mnogim stvarima nemaju pregleda i drugo, što sam preuzeo dužnost personalnog povjerenika u brigadi,[24] zatim se je trebalo pobrinuti za propagandu i mitinge.

Osim toga smo u »Gradnikovoj« brigadi postavili novog v.d. pom. politkomesara, druga Kranjc Franca-Franju, za kojeg ćemo vam naknadno poslati podatke i predlog, a u »Vojkovoj« brigadi ga uopće nema, pošto je dosadašnji uzet za OZN-u u istoj diviziji. Za trenutno nismo još nikoga postavili, pošto čekamo, da se drug Sagadin[26] vrati sa višeg partijskog kursa.

Zadnjih dana sam stvarno imao dosta napornog rada, ali sada sam ga se već donekle riješio.

9. Poslednje vrijeme smo iz divizije izdali mnogo vojničkog, političkog i partijskog kadra.[26] Sva ta mjesta smo ponovo popunili, osim pom. politkomesara »Vojkove«, kako sam već gore naveo. Isto tako sam već označio za pom. politkomesara »Gi'adnikove«, a dosadašnjeg v.d. pom. politkomesara iste brigade druga Pavlin Mira smo postavili za politkomesara bataljona,[27] pošto mu partijski rad nije odgovarao, pokazao se je previše mrtav i neokretan.

Štabovi brigada u glavnom odgovaraju svojim dužnostima, premda su neki članovi nanovo postavljeni iz nižih jedinica (štabov). Zadnje vrijeme je štab »Gradnikove« brigade pokazao veliku nemarnost u izvršavanju povelj

[8'] Petar Alfirević Pero je bio pomoćnik političkog komesara 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« od 9. marta do 1. oktobra 1944. kada je teško ranjen prilikom napada na neprijateljevo uporište Poljane nad Škofjo Loko.

[84] Posao personalnih poverenika u brigadi prenet je na pomoćnike političkih komesara naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 377 od 23. avgusta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 249/1, 220/11 i 331 /II-l). Posebnu naredbu je istoga dana, pod br. 60, izdao i Personalni odsek Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 125/I-lb).

[85] Josip Sagadin Hitrec

Veliki deo kadra je premešten u druge jedinice prilikom rasformiranja Gorenjskog NOP odreda i formiranja Dolomitskog Skofjeloškog, Jeseniško-bohinjskog i Kokrškog NOP odreda, kao i formiranja raznih vojnopozadinskih ustanova (područja i komandi mesta) ili je ustupljen OZNI (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 13 i 15; Stanko Petelin. navedeno delo, str. 413).

[87] Naredbom Štaba 31. NO divizije br. 1061 od 16. septembra 1944. je Miro Pavlin postavljen za vršioca dužnosti političkog komesara 3. bataljona 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I-3).

[naređenja] od nadređene [pretpostavljene] komande. To pitanje još nismo raščistili.

Stabi bataljona su po svojoj kvaliteti mnogo slabiji i imaju premalo osjećaja odgovornosti. Baš radi premalo osjećaja odgovornosti i uslijed njihovog oportunizma je štab »Prešernove« brigade razrešio dužnosti dva komandanta bataljona i jednog politkomesara bataljona za vrijeme borbe 15. sept. t.g.

V.d. politkomesara III. bat. »Gradnikove« brigade, drug ... je jednog borca udario s puškom po glavi, tako, da mu je napravio 8 cm dugu ranu i ozbiljno ga poškodovao [ozledio]. Imenovanog politkomesara smo odmah isključili iz Partije i razriješili funkcije, te ga izručili vojničkom sudu.

Kod većine četnih komandi i nižeg komandnog kadra se opaža, da si još risu pridobili one autoritete, koja se od njih traži, isto tako je kod prvih i drugih veliko pomanjkanje samoinicijativnosti, premalo budnosti i uopće ne misle na posledice, koje bi slijedile iz nebudnosti i lakomišljenosti. Većina su mladi i novopostavljeni funkcioneri, osim toga su dobrim djelom malo vremena partizani.

Sada praktikujemo tako, da se svakog funkcionera postavlja u sporazumu sa Partijom, isto tako svaku pomanjkljivost — svaki nedostatak rješava Partija. S time se pojačava osjećaj partijnosti kod funkcionera.

10. Mobilizacija se u stvari zadnjih 15 dana nije vršila, već samo djelimično, tako, da su sve tri brigade ukupno mobilizirale oko 40 ljudi.

Na Titov poziv se nije dosegao [postigao] onakav uspjeh na *našem sektoru*, kakvog smo očekivali. Svega nam se javilo oko 115 ljudi, od kojih oko 15 s oružjem. Najviše ih je prišlo iz Idrije. Za taj neuspjeli odaziv smo najviše krivi mi sami, pošto naša propaganda nije bila aktivna i nije prodrla do tamo, gdje je trebalo, t.j. nismo pravovremeno prodrli među ljudstvom u Dolomite, gdje bi bez sumnje dosegli uspjeh, pošto se osjeća raskroj bege, koja postepeno prelazi u četnike.

Smatram, da je pogodan čas, da mi taj raskroj bege pospješimo u Dolomitskoj republiki,[28] ne samo sa našom propagandom, već i sa oružanom silom, a istovremeno, da

[28] Zbog odsustva jačih jedinica NOVJ. slovenački domobranci su na sektoru Dolomita obrazovali više svojih uporišta. Oni su taj sektor, gde dugo nisu bili uznemiravani, nazivali »dolomitska republika«.

tučemo po novoformiranim četničkim bandama,[29] koje prelaze u ilegalu. Ako taj zadatak izvršimo danas, bit će nam mnogo lakše sutra, pošto i tako i tako ih moramo pod bilo koju cijenu izbrisati sa lica zemlje.

11. U našoj diviziji je postavljen novi politodel,[30] koji u stvari još nije počeo sa svojim ozbiljnim radom Dosadašnji sekretar politodela, drug Borutin[31] je otišao na IX. Korpus za OZN-a, a član politodela, drug Vrle[32] je, u koliko sam čuo. otišao u Hrvatsku.
12. 5 najboljih i na političkom polju zainteresovanih drugarica (iz svake brigade po jedna, iz »Prešernove« dvije i jedna sa štaba divizije) smo povezali sa Pokrajinskim odborom SPZZ[33] za Gorenjsku sa ciljem, da bi se preko njih poživilo delo među drugaricama u vojski.
13. SKOJ je u priličnoj mjeri oživio s jedne strane po zaslugi novog divizijskog sekretara SKOJ-a, druga Matjaža,[34] koji je istovremeno član politodela, a s druge strane što smo SKOJ povezali tesno sa Partijom. Imenovani sekretar SKOJ-a ima grešku u tome, što u velikoj mjeri ljubosumno [ljubomorno] čuva svoje, odnosno SKOJ-evske kadre.
14. Rad po otsecima u glavnom nije imao osobitih promjena, već se je vršio normalno, kao dosada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za
divizijski partijski komitet
sekretar:
Alfirević Petar

Poslano: Centralnom komitetu KPS, *preko TV 15*[36]
Povjereništvu Centralnog komiteta KPS na Primorskoj, *preko P 35*[36]

[29] U početku septembra na sektoru Dolomita su se nalazili: Gorenjski, Dolenjski, Notranjski i Soški četnički odred, svaki jačine 120—140 ljudi, a hteli su formirati i Štajerski odred (vidi Stanko Petelin, navedeno delo str. 412).

[30] Iz predloga Štaba 9. korpusa NOVJ od 30. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 17/1) vidi se da su to bili: Jože Subelj Sine, Bizjak Mirko i Matjaž Zigon.

[31] Frane Copi Borutin

[32] Vrleta Krulj Vrle. Opozvan je depešom Glavnog štaba NOV i PO Jugoslavije radi odlaska u Hercegovinu (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 45/11).

[33] Slovenska protifašistična ženska zveza

[34] Matjaž Zigon

[35] Vidi dok. br 8, objašnjenje 8.

[M] Vidi dok. br. 8, objašnjenje 9.

Oblasnom komitetu-KPS za Gorenjsku, *preko Gl*[3]'
Pom. politkomesara Glavnog štaba NOV i POS,[38] preko Štaba IX. Korp.
Politkomesaru IX. Korpusa NOV i POJ.[39]

BR. 20

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA VOJVODINU OD 20. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RAZVOJU NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA U VOJVODINI[1]

**POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
ZA VOJVODINU**

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

Za poslednjih mesec dana kod nas situacija se znatno izmenila na bolje. Čitav Srem[2] je *potpuno* zahvaćen narodno--oslobodilačkim pokretom, kome sada masovno pristupaju i Hrvati. I u Banatu[3] je naš pokret na putu da zahvati čitav naš narod. Jedino nam Bačka[4] još uvek mnogo zaostaje, ali i tamo naš rad prilično napredovao.

Razvijanje narodno-oslobodilačkog pokreta i narodnog ustanka najbolje se ogleda u masovnom stupanju rodoljuba i antifašista u našu NOV. U vezi s najnovijim događajima na frontovima mi smo smatrali da je potrebno da pristupimo mobilizaciji sposobnih za vojsku od 18—40 godina. Izdali smo i proglas u kome smo pozvali sve da se dignu na oružje. Tom pozivu odazvali su se u Sremu skoro svi oni koji su dosad bili kod kuće. Iz izveštaja kojima raspolažemo vidi se da su seljaci posle

" Vidi dok. br. 8, objašnjenje 10.

[18] Verovatno se misli na Viktora Avbelja Rudija, koji je u međuvremenu postavljen za političkog komesara 9. korpusa NOVJ. Posle njegovog odlaska sa dužnosti pomoćnika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije ova fenkcija je unikuta.

" Viktor Avbelj Rudi. Vidi dok. br. 9, objašnjenje 6.

' Original (pisan na mašini, latinicom), u ARPB, reg. br. 6247, a njegov snimak u VII, reg. br. IA PK SKS Vojvodine — 6/504—505.

», ' i [4] Vidi tom I, knj. 8, dok. br. 124.

čitanja proglasa kolektivno odlučili da svi sposobni idu u vojsku. Prijavili su se i oni koji ranije, u bivšoj Jugoslaviji nisu služili vojsku. G.S.V.[5] još nije bio ni izradio pozive za NOV, a komande područja i mobilizacioni otsek su javili da je već pregledano oko 6000 dobrovoljaca i da se prijavilo za pregled još oko 4000 ljudi. Ovi rezultati su nas prilično »zabrinuli«, jer nismo znali šta da radimo s tolikim ljudstvom. U mnogim mestima Srema mobilizacija je imala plebiscitarni karakter. Narod je shvatio da je sad vreme da se vidi ko je za Tita, a ko je za izdajnika Dražu i druge. U Vrdniku, gde ima oko 500 neprijateljskih vojnika,[0] mobilizacija se vršila skoro javno. U NOV su se »upisali« svi meštani, među kojima ima i Hrvata i Mađara, a javili su se i mnogi Nemci. U ugovoreno vreme svi su se sakupili na određeno mesto gde se lepršala velika državna zastava. Na zastavi je pisalo: živeo naš vođa drug Tito. Kada su se svi sakupili, krenuli su kolektivno za šumu. Napred je išao pretsednik NOO sa zastavom, a ostali za njim. Od sposobnih za vojsku u Vrdniku je ostao samo jedan opštinski pisar. Sva nadleštva i preduzeća ostala su bez muškaraca. Nemamo nijednog sela bez nekoliko stotina dobrovoljaca, koji čekaju da budu razmešteni. Svuda se čuje pesma: »Druga Tita mi smo dobrovoljci ...«, a domobrani pevaju: »Paveliću, a gde ti je vojska, uzo Tito, nije te ni pito«. Iz Banata svaki drugi dan prebaci se u Srem preko 200 dobrovoljaca. Za sada ne možemo da prebacujemo veće grupe. I iz Beograda dođe nedeljno po 2[00]—300 ljudi koji hoće da idu u NOV. Među Beograđanima ima mnogo intelektualaca. Iz Bačke je prešlo malo dobrovoljaca. Javio se drug Lekić[7] i kaže da ćemo se uskoro sastati. Ovo će nam vrlo dobro doći, jer ćemo mi moći prebaciti jedan veliki deo mobilisanih, a možda i sve.

Poznato vam je da su se skoro svi domobrani sremskih garnizona pridružili našim jedinicama. Priliv novomobilisanih i domobrana jako je razvodnio naše jedinice. U tako velikom broju novih ljudi naše part. jedinice su postale malobrojne, s malim brojem članova Partije. Poduzimamo razne mere da ojačamo part. jedinice. Mobilisali smo veliki deo partijaca i preostale skojevce. Najbolje skojevce primičemo u Partiju a i mnoge stare borce, koji to zaslužuju. Iste tako smo poduzeli konkretne mere da se oživi politički rad s vojnicima i da se pojača kulturno-prosvetni rad. Jako kuburimo s kadrovima. Sad imamo

[5] Glavni štab NOV i PO za Vojvodinu.

" Garnizon Vrdnik je držala jača posada Nemaca, ustaša i domobrana, a 19. avgusta 1944. došlo je i pojačanje od 200 gestapovaca i 100 Italijana (opširnije o tome vidi tom I, knj. 8, dok. br. 119, 134 — str. 341 — 147 i 157).

[7] Danilo Lekić. Tada je bio komandant 12. korpusa NOVJ.

u Sremu 6 brigada i po ovome možete i sami suditi kolike su nam teškoće u pogledu rukovodstva, jer mi nismo imali mogućnosti da permanentno održavamo kurseve. Nemamo ljudi za politodele i zato će članovi PK više biti s jedinicama.

Prema našoj oceni može se smatrati da su četnici u Sremu poraženi. Njih ima nešto po gradovima, ali su izolovani od masa. Navešćemo jedan primer iz koga će se videti kako se Sremci odnose prema četnicima. Grupa bandita, njih oko 1000, prebacila se iz Srbije u Srem i bila je na našoj strani oko mesec dana. Za sve to vreme nijedan čovek nije im se pridružio niti ili je ko ma čim pomagao. Seljaci su se odnosili prema njima kao prema neprijateljima, i kad su hteli da uđu u neko selo, svi meštani su napustili selo. Mi ćemo dalje biti budni prema četničkoj opasnosti, naročito organi OZN-e, i svaki njihov pokušaj da nešto rovare biće energično suzbijan. Velik uspeh u borbi protiv četnika postignut je i u 'Banatu. Cim se narod upoznao s ciljevima narodno-oslobodičkog pokreta i uvideo ko je Draža, počeo je u masama prilaziti nar. osi pokretu. Kad se jače osetila naša aktivnost, četnici iz Srbije prebacili su u Banat 3 svoja »korpusa«.[8] Vršački »korpus« brojao je 29 ljudi, a ostala dva po 23 čoveka. Vršački »korpus« tražio je veze s partizanima i posle pregovora prešao je na našu stranu. Ovi četnici pričaju da je moral u ona druga dva »korpusa« slabiji od njih. Dosad su, verovatno, likvidirani i ostali »korpusi«.

Hrvati u Sremu prilaze u masama u NOP. Uvidevši ovo, razne vodice počele su da traže vezu s nama, ali iz špekulantskih razloga. A ima i takvih koji iskreno prilaze današnjoj borbi. Mi smo rešili da u ovim mestima gde ima mnogo Hrvata, koji se osećaju pristalicama Izvršnog odbora HSS sa oslobođene teritorije, otvaramo odbore NOF. (Da li da stvaramo ove odbore po čitavoj Vojvodini?) Iločka sreska organizacija HSS donela je odluku da svi Hrvati treba da idu u NOV. Bivši sreski rukovodioci HSS iz Vinkovaca i Vukovara dolaze na sastanke s našim drugovima i pristali su na saradnju. U ovom kraju se i stvaraju odbori NOF. Da bi bar donekle zaustavili odlazak Hrvata u NOV, mačekovci su poslednjih dana i kod[9] počeli da pričaju o nekoj samostalnoj hrvatskoj republici na čelu s Mačekom, i vele da je to i Amerika. Mačekov izaslanik obilazio je sve domobranske garnizone i održavao je konferencije s oficirima. Njegov je zadatak bio da ubedi domobrane da ostanu gde jesu, da ne prelaze partizanima itd. Kako pričaju oficiri koji su

[9] Praksa četničkog rukovodstva bila je da na teritoriji uže Srbije formira jedinice od ljudi iz Vojvodine i da ih u ovu upućuje, nadajući se da će to ljudstvo imati uticaj na stanovništvo tog područja.

*** Tako u originalu**

nam prišli, ovaj Mačekov emisar nije imao uspeha, a to se vidi i po držanju domobrana.

Javili smo vam da je u oslobođena sela došao profesor Vasa Stajić.[1"] On je veoma cenjena ličnost u Vojvodini, naročito u političkim i kulturnim krugovima. Mislimo da uđe u Glavni NOO za Vojvodinu.[11] Da li je potrebno da da izjavu za javnost preko »SI. Jugoslavije«?[12]

Partiske organizacije sada imamo skoro u svim krajevima Vojvodine. Najslabiji smo u Bačkoj, gde, prema izveštaju od pre mesec dana, imamo svega 4 sreska komiteta. U Banatu imamo oko 300 članova Partije, u Bačkoj 120 a u Sremu oko 1300. Ima 20 sreskih komiteta, 4 okružne i Povereništvo za Bačku i Baranju. U vojsci (brigadama koje se nalaze u Sremu) imamo oko 500 članova Partije.

Ovaj kratki izveštaj napisali smo na brzinu, pošto večeras pošta treba da ide. Idući put pisaćemo vam opširnije i sa više konkretnih podataka.

Da li je potrebno da vam posebno šaljemo naša izdanja i štampu?

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za PK
2arko[1s]

P.S. Već 4 nedelje nemamo nikakve zvanične veze sa Srbijom i zato ne možemo da pošaljemo drugaricu Donku.[14] Kad se moglo prelaziti, ona je bila bolesna. Sve naoružane Srbijanke prebacili smo u Srbiju. Oko 200 prešlo je preko Save i odatle će ići preko Kosmaja bliže Smederevu, gde je glavna baza Kosmajskog odreda.[15] Jednu drugu grupu, oko 120 ljudi, prebacili smo

[10] Vasa Stajić, književnik i političar. Rođen je u Mokrinu (Banat) 10. februara 1878. a umro je u Novom Sadu 10. februara 1947. Uz Franu Šupila i Jovana Skerlića, bio je ideolog predratne jugoslovenske revolucionarne omladine. Početkom prvog svetskog rata, jula 1914, osuđen je na deset godina robije, koju je izdržao u tamnicama Segedina i Ilave. U narodnooslobodilačkom ratu izabran je za člana Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine. (Vidi knjigu Jugoslovenskog leksikografskog zavoda, Zagreb, 1964, knj. 7, str. 166).

" Formiran je početkom novembra 1942. u Novom Sadu. (»Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945« (dalje: Hronologija NOB), Beograd, 1964, str. 379).

[1!] Misli se na radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija«.

[13] Jovan Veselinov

[14] Jelena Popović

[13] U izveštaju komandanta Glavnog štaba NOPO Srbije od 2. avgusta 1944, pored ostalog, stoji da je Kosmajsko-posavski odred reorganizovan u dva odreda: Kosmajski i Posavski (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 3).

preko Banata. . S tom grupom otišla je i engleska misija. Sporazumeli smo se da održavamo stalnu vezu i preko Banata i preko Srema, ali se drugovi do danas nisu javili. S Beogradom imamo nekoliko nezvaničnih veza preko kojih dolaze ljudi za odred. Mnogi dolaze preko privatnih veza.

BR. 21

DIREKTIVE POKRAJINSKOG KOMITETA SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE SLOVENIJE OD 23. SEPTEMBRA 1944. OBLASNIM KOMITETIMA, POLITODELIMA DIVIZIJA I BRIGADNIM BIROIMA SKOJ-a O REORGANIZACIJI SKOJ-a U BRIGADAMA[1]

POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a
ZA SLOVENIJU
1052/44 Na položaju, 23.9.1944.

SVIM OBLASNIM KOMITETIMA SKOJ-a, ČLANOVIMA POLITODELA I BRIGADNIM BIROIMA SKOJ-a

Već duže vremena se pitanje brigadnih sekretara, odnosno njihovog rada i organizacione povezanosti, postavlja kao jedno od najaktuelnijih organizacionih pitanja SKOJ-a u vojsci. Naši brigadni sekretari su se sve više i više razvijali u profesionalne radnike i agitatore i zato su često gubili vezu sa osnovnim omladinskim masama u našim jedinicama. U najviše slučajeva nisu imali pravog kontakta sa štabovima, odnosno sa partijskim jedinicama i zato su često bili prepušteni samima sebi. Zato i nisu mogli imati širi uvid u probleme brigade kao celine, te su se bavili rešavanjem sitnih zadataka. Jasno je da je zbog ove slabe povezanosti sa štabovima, odnosno s partijskim jedinicama, trpeo i lični razvoj brigadnih sekretara. Ukoliko su se, međutim, brigadni sekretari povezivali sa štabovima i zadržavali se oko štabova, i bili članovi njihovih ćelija, to se odražavalo na njihov razovj i odnos prema omladini. Njihov odnos je bio suviše komandantski, ponekada čak kaplarski i nedovoljno ubedljiv. Omladini su prilazili s vrha, od štaba, i zato nisu imali onaj tesan kontakt s omladinom, koji je preko potreban za uspešan politički i vaspitni rad. S druge strane, i stalnost naših bataljonskih sekretara je pomogla da se politički i organizaciono podignu i da mogu u okviru svoga bataljona vršiti svoju funkciju.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 1611. Broj dokumenta je dopisan olovkom.

Zato je u organizacionom razvoju SKOJ-a napravljen korak dalje:

1. Ukidaju se svi brigadni sekretari u sadašnjem smislu. Njihove poslove preuzeće jedan od bataljonskih sekretara, kojega će, kao najboljeg, odabrati iz svoje sredine brigadni biro SKOJ-a. Svakako da za nove brigadne sekretare dolaze u obzir i dosadašnji brigadni sekretari SKOJ-a. Ubuduće će, dakle, najbolji bataljonski sekretar, pored poslova koje ima kao bataljonski sekretar SKOJ-a, obavljati i poslove brigadnog sekretara SKOJ-a. Radi uspešnog delovanja treba mu omogućiti da može prema potrebi ići iz bataljona u bataljon.

2. Svi sekretari bataljonskih biroa, ukoliko su članovi Partije, članovi su bataljonskih partijskih biroa. Pored toga treba ih partijski vezati u jednu između četnih ćelija, kako bi na taj način bili vezani s najnižom partijskom ćelijom i u njoj upoznavali sve probleme koji se pojavljuju u četi, i to dole, među borcima. Njihovo prisustvo u bataljonskom partijskom birou davaće im, međutim, mogućnost da s vrha upoznaju sve probleme, kako bi imali šire poglede i perspektive.

3. Sastanke brigadnog biroa SKOJ-a saziva sekretar. On izveštava PK o aktivnosti brigadnog biroa ; o radu čitave SKOJ-evske organizacije u dotičnoj brigadi. Radi uspešne aktivnosti i upoznavanja svih problema koji se postavljaju pred brigadu kao celinu, potrebno je da sastanku brigadnog biroa SKOJ-a prisustvuje pomoćnik političkog komesara brigade ili komesar, i zato ga treba pozivati na sastanke. Brigadni sekretar SKOJ-a neka s njim održava i lični kontakt, neka dolazi k njemu po savete i neka se o delikatnim pitanjima savetuje s njim.

4. Brigadnim biroima SKOJ-a pružaće u njihovom radu veliku pomoć članovi politodela. Zato brigadni sekretari SKOJ-a treba da budu u što tešnjem kontaktu s politodelom, koji će ih u svakom pogledu pomagati i savetovati u rešavanju svih problema i zadataka.

5. Konkretnu reorganizaciju brigadnih sekretara sprovešće članovi politodela u sporazumu s političkim komesarima i brigadnim biroem SKOJ-a. Zato u svakoj brigadi treba da se sprovede reorganizacija tek tada kada bude prisutan član politodela.

6. Stalno nas izveštavajte o novoj organizacionoj strukturi, kako se to izvodi u praksi i o mogućnostima rada na nov način.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Vilma Bebler

BR. 22

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. KORPUSA NOVJ OD 23. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA POTČINJENIH JEDINICA O PRIPREMI ZA PREDSTOJEĆE AKCIJE[1]

STAB IV. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K.br. 34'44
Dne 23.IX.1944.

POLITIČKOM KOMESARU VII. i VIII. UDARNE DIVIZ.
34. DIV. UNSKE OPERATIVNE GRUPE
HAUBICKOG DIVIZIONA I
TENK. BATALJONA

I.

Situacija u svijetu i kod nas i nadalje se vrlo povoljno razvija, i omogućuje našoj vojsci da započetu ofanzivu[2] dovode do pobjedonosnog završetka.

Slom hitlerovske strategije danas je potpun i svakome vidan. Njemačke se odbrane na svim pravcima lome i mrve pod udarcima bratske Crvene armije i savezničkih vojski. Njemačka odbrana na jugu je slomljena. Bratska Crvena armija nalazi se na našim granicama, u Bugarskoj, i ulazi u Mađarsku.

Svoju veliku ofanzivu u Estoniji i Poljskoj Crvena armija razvija i dalje, te na tom frontu pretstoji također skori i potpuni slom hitlerovskih hordi.

Saveznici vode borbe na njemačkom tlu i u Holandiji. Francuska je oslobođena. Ofanziva koju je otpočela V. i VIII. savezničkа armija u Italiji protiv posljednje utvrđene linije ispred Padske nizine povoljno se razvija. Pad Riminia zadnji je uspjeh na tom frontu.

U našoj zemlji uspjesi se naše vojske svakim danom sve više povećavaju. Iz Srbije, Bosne. Crne Gore i Dalmacije dnevno nam dolaze vijesti o oslobađanju novih sela, mjesta i gradova, kao i čitavih pokrajina. Započeta ofanziva razvija se u čitavoj

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 47-1, k. 429.**
[5] **i [4] Odnosi se na akcije 4. korpusa NOVJ za onesposobljavanje komunikacija (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 24).**

zemlji u duhu zapovjesti i direktive vrhovnog komandanta maršala Tita.[3]

II.

Ofanzivom koju smo započeli 1.IX. o.g. i koja je trajala do 15.IX.1944.[4] postigli smo krupne rezultate. Glavne neprijateljske komunikacije bile su onesposobljene i neprijateljski je saobraćaj bio kroz to vrijeme potpuno ukočen.

Borci su dali sve od sebe da izvrše zadatke koje je štab Korpusa postavio. U toj ofanzivi bile su aktivne sve naše jedinice, ali naročitu aktivnost pokazala je naša VII.® i 34. Divizija.[6] Pred kraj ofanzive postigli smo najljepši uspjeh likvidacijom Cazina i uništenjem 5. ustaške bojne.[7]

Nakon kraće pauze, zapoviešću štaba Korpusa koju primate,[8] jasno vam je da se započeta ofanziva nastavlja. Iz najnovije zapovjesti vidite da Korpus prelazi na operacije koje su od krupnog vojnog i političkog značaja. Same operacije komplikovanije su nego one koje smo do sada vršili

Prelaz sa dosadanjih akcija, koje su bile usmjerene uglavnom na neprijateljske komunikacije, na zauzimanje gradova je za naš Korpus nova stvar, i baš zato potrebno će biti uložiti sve snage da taj zadatak bude izvršen.

Naročitu pažnju trebaće obratiti međusobnoj saradnji svih jedinica. Saradnji pješadije sa tenkovima, saradnji pješadije sa artiljerijom.

Grad kojega napadamo[9] prilično je dobro utvrđen. U niemu se nalazi neprijatelj koji će sigurno pružiti otpor i koji treba da osjeti svu našu snagu i premoć. Iz tog garnizona u toku poziva našeg Maršala[10] nije izašao niti jedan vojnik na predaju.

[3] U vezi s opštim savezničkim planom, NOV i POJ je dobila zadatak da (naročito od 1. do 7. septembra 1944) ruši komunikacije na ćelom jugoslovenskom ratištu i tako oteža kretanje okupatorskih trupa. U vezi s tim vrhovni komandant NOV i POJ je izdao odgovarajuće naređenje (AVII, reg. br. 11-1, 13-1, 14-1, 15-1 i 16-1, k. 15).

[5] Vidi izveštaj političkog komesara 7. NOU divizije od 10. septembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ (tom V, knj. 33, dok. br. 31).

[' O diverzijama 34. NO divizije na komunikacijama vidi tom V, knj. 33, dok. br. 2 i 4.

[7] Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 27.

[s] Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 95.

[9] Napad na Sunju je izvršen 26. septembra. Jedinice 4. korpusa NOVJ istovremeno su napale i neprijatelja u okolnim uporištima u G. Hrastovcu i Graboštanu, kao i posade u bunkerima na pruzi Sunja — Dubica. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 33, dok. br. 108).

[10] Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2, 3 i 4.

Da bi ste zadatak koji je štab Korpusa postavio izvršili potrebno je:

1.) Izvršiti svestranu pripremu sa svim podređenim štabovima, vojnim i političkim rukovodiocima, razradili u detalje plan kao i zapovjest koju primate.[11]

2.) Izvršiti najširu pripremu sa svim borcima i komandnim kadrom naših jedinica. Objasniti borcima zadatke, objasniti krupan vojnički i politički značaj same akcije kao i dobiti koje ćemo njenim uspjehom postići.

3.) Za pripremu boraca uposliti sve vojne i političke rukovodioce i izvršiti potpunu koordinaciju po tom pitanju između svih starješina i rukovodioca.

4.) Pomoći vojnim rukovodiocima pri izboru jurišača, dobrovoljaca za specijalne zadatke i iste pripremiti za njihove dužnosti.

Neprijatelj je u priličnoj mjeri demoralisan našim posljednim uspjesima. Poziv maršala Tita odjeknuo je u neprijateljskim redovima iznad očekivanja. Susjedni korpusi V. i VI. posljednjih su dana požnjeli krupne uspjehe.

Takova situacija pruža nam mogućnost da priđemo bržem oslobađanju gradova na našem sektoru. Ako ovaj zadatak uspije, mi ćemo moći razviti ofanzivu i zadati neprijatelju još teže i krupnije udarce.

Zato u ovoj operaciji zalaganje komandnog kadra, a naročito političkih komesara mora biti potpuno t na visini.

Svaki borac i rukovodioc mora izvršiti svoju dužnost i dati sve od sebe da se zadaci koji su zapovješću predviđeni provedu što bolje u život.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Politkomesar, pukovnik:
V.[1]* Holjevac

[11] Vidi zapovest Štaba 4. korpusa NOVJ potčinjenim jedinicama za akciju na Sunju, D. Hrastovac i Graboštane 26. septembra 1944 (AVII. reg. br. 24-1, k. 426).

is Većeslav

BR. 23

IZVEŠTAJ SEKRETARA ORGANIZACIJE SKOJ-a 30. NO DIVIZIJE OD 23. SEPTEMBRA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU O STANJU U SKOJEVSKIM ORGANIZACIJAMA U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

SEKRETAR SKOJ-a XXX DIVIZIJE
IX KORPUSA NOV I POJ

Položaj, 23. IX 1944.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU

Dragi drugovi!

Sekretarstvo SKOJ-a u XXX diviziji preuzeo sam 1. septembra, posle dolaska iz zapadnoprimorskog okruga.

S obzirom na poslednju reorganizaciju,[2] XXX divizija jako se povećala i njene jedinice operišu sada na veoma prostranoj teritoriji. U sastav XXX divizije došli su sledeći odredi: Južnoprimorski odred (JPO), Briško-beneški odred (BBO) i Idrijsko-tolminski odred (ITO). Jedinice XXX divizije operišu skoro po čitavoj teritoriji Slovenačkog primorja, sem Istre i Brkina. 17. SNOB »Simon Gregorčič«, koja je dobila u svoj sastav čitav BBO i jedan bataljon ITO,[3] operiše na teritoriji zapadnoprimorskog okruga (Brda, Tolminsko i Beneška Slovenija), na najzapadnijim granicama Slovenije. 18. SNOUB »Bazoviška« dobila je u svoj sastav čitav JPO i operiše na teritoriji srednjeprimorskog okruga (Vipavska i Kras), upravo pred vratima slovenačkog Trsta i slovenačke Gorice. 19. SNOB »S. Kosovel« dobila je u svoj sastav samo jedan bataljon ITO.[4] Brigada će operisati na teritoriji severnoprimorskog okruga (Idrijsko, Kanal i Bača).

U mesecu septembru su 18. i .19. brigada postigle velike vojne uspjehe,[5] dok se 17. brigada još nije sasvim oporavila od poslednjeg neuspeha na Krnu (Tolminsko).[6]

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/11.

[2] Reč je o reorganizaciji na osnovu naređenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 30. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 15, objašnjenje 24. i 31; AIZDG u Ljubljani, f. 254'HI).

[3] Odnosi se na 1. bataljon Idrijsko-tolminskog odreda.

[4] Odnosi se na 2. bataljon Idrijsko-tolminskog odreda.

[5] O akcijama 30. NO divizije u septembru vidi njene polumesečne izveštaje za taj mesec (tom VI, knj. 16, dok. br. 52 i 92).

[6] Brigada je tada bila okružena, a kada ju je, 20. avgusta 1944, na položajima Petrovče — Sleme, napao 1. bataljon 136. rezervnog brdskog lovačkog puka 188. rezervne brdske divizije, ona se morala probijati iz

Borbe i akcije 18. i 19. brigade (učestvovale su i odlučujuće doprinele u likvidaciji belogardističkog uporišta Crni Vrh,[7] 19. brigada je na Krasu kod Stanjela držala front 4 dana,[s] 18. brigada je napala jaku nemačku motorizovanu kolonu na cesti Ajdovščina—Gorica[9] itd.) jasno su dokazale borbenost i disciplinovanost njihovih boraca. U tim borbama su se odlično pokazali pre svega mladi borci, od kojih je mnogo njih pohvaljeno. U napadu na Črni Vrh borci su takođe ispoljili svoju veliku mržnju prema narodnim izdajnicima koji još u dvanaestom času služe okupatoru.

Konstatujući da su mladi borci u poslednje vreme aktivnošću dokazali veliku borbenost i disciplinovanost, moramo istovremeno konstatovati i to da SKOJ-evska organizacija pri tom ima vrlo male zasluge. Uzrok leži u tome što organizacija uopšte nije postojala ili nije bila aktivna.

Zbog velike razlike između pojedinih brigada potrebno je da svaku brigadu razmotrimo posebno.

/

17. SNOB »Simon Gregorčič«

Pošto je brigada dobila u svoj sastav BBO i jedan bataljon ITO, postoji velika razlika između pojedinih bataljona. Jezgro brigade nalazi se upravo sada na pohodu za Benešku Sloveniju, najzapadniji delić slovenačke teritorije.[10] Ostali bataljoni nalaze se po čitavoj teritoriji zapadnoprimorskog okruga.[11]

Brigada nije imala u poslednje vreme većih borbi. Jedino bataljoni bivšeg BBO izveli su uspešne akcije u dolini Soče, gde su likvidirali više uporišta i zaplenili vélike količine vojnog i

obruča. Borbe su vođene sve do 24. avgusta, kada se neprijatelj povukao s tog terena. Prema izveštaju Štaba 17. brigade od 26. avgusta ova brigada je imala 21 mrtvog, 20 ranjenih, 14 zarobljenih i oko 20 nestalih a prema izveštaju Štaba 30. NO divizije od 31. avgusta gubici su bili sledeći: 26 mrtvih, 16 ranjenih, 62 nestala, od kojih je 14 zarobljeno, 9 se vratilo u jedinicu a 15 je otišlo preko Soče. Vidi tom VI, knj. 15. dok. br. 126 i 157; knj. 16, dok. br. 15.

[7] Reč je o likvidaciji Crnog Vrha 1. septembra 1944 (vidi dok. br. 10, objašnjenje 4).

[8] Odnosi se na borbe od 7. do 10. septembra 1944. Podrobnije o tome vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 33, 51, 52 i 76.

' Verovatno je to bilo 12. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 37, 49, 51, 52 i 76).

[10] Brigada je 20. septembra krenula iz s. Podkraja i 21. septembra 1944. stigla u St. Lenart. Podrobnije o tom pohodu vidi izveštaj Štaba 30. NO divizije od 22. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 223/I-4a) i tom VI, knj. 16, dok. br. 55.

[11] Vidi dok. br. 26, objašnjenje 8.

drugog materijala.[12] U ovim akcijama u dolini Soče, međutim, pokazalo se da bi uspeh mogao biti još mnogo veći ako bi u bataljonima bivšeg BBO postojala veća disciplina i manevarska sposobnost.

Jezgro brigade koje je na putu za Benešku Sloveniju imalo je svoj prvi sukob s Nemcima 22. IX kod St. Lenarta. Neprijatelj je doduše bio odbijen i morao se povući, ali se u tom sukobu moglo jasno videti da se brigada od svog poslednjeg neuspeha na Krnu još nije sasvim oporavila. Tako se, npr., jedan bataljon, koji se nalazio u selu, posle nekoliko pucnjeva počeo panično povlačiti.[13] Takvo paničarsko raspoloženje ovog bataljona je dakako dosta slabo uticalo na civilno stanovništvo.

Borci koji su bili u borbama na Krnu ne osećaju nikakvu sigurnost, još uvek nemaju pravog poverenja u komandni kadar i prilično su paničarski raspoloženi.

U čitavoj brigadi nema među omladinom nikakve živosti, već je omladina veoma mrtva, bez pravog života i bez pravog omladinskog raspoloženja. Među omladinom takođe ne postoji interesovanje za političke događaje bilo kod kuće, bilo u svetu. Citavo njihovo interesovanje za događaje u svetu i u zemlji ograničava se samo na vojničke uspehe. Vojnički uspesi interesuju ih, međutim, samo zato što s nestrpljenjem očekuju kraj rata.

Pre kratkog vremena održana je konferencija SKOJ-a za I i II bataljon, koji sačinjavaju jezgro brigade. Na konferenciji nije bilo pravog interesovanja a ni bilo kakve živosti. Konferencija je dokazala da kod omladine ova dva bataljona nema nikakve svesti. Diskusija se uglavnom vrtela oko pitanja završetka rata. Pokazala je da članovi SKOJ-a ova dva bataljona misle da će nam slobodu doneti saveznici. Zbog toga su pojedini članovi SKOJ-a u diskusiji izražavali ogorčenje nad saveznicima jer nas još nisu oslobodili, dok su Francuze, koji su manje pretrpeli nego mi, već oslobodili. Konferencija je takođe pokazala da nisu spremni na žrtve i poteškoće. S druge strane pak, ova konferencija SKOJ-a je pokazala da će se pravilnim vaspitnim radom moći otkloniti kod te omladine ove njezine sadašnje slabosti i nedostaci. Pravilnim radom među ovim članovima SKOJ-a postići ćemo nivo borca SKOJ-evca kakav želimo.

[11] Odnosi se na likvidaciju uporišta Plave, Ložice (oko 1 km jugozapadno od Anhova), Anhovo i Doblar (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 51, 52, 54, 76 i 92). O nekim od tih akcija govori se i u izveštajima Propagandnog odseka 31. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 226/II-1).

[13] Saznavši za dolazak brigade, Nemci su 22. septembra ujutro intervenisali iz S. Kvirina (oko 3 km jugozapadno od St. Lenarta) auto--blindama i kamionima. Zasede su otkazale a 2. bataljon se posle nekoliko pucnjeva paniCno povukao. Podrobnije o tome vidi izveštaj Štaba 30. NO divizije od 22. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 223/I-4a).

U sastavu 17. brigade se takođe nalazi Beneški bataljon, koji je sastavljen većim delom od Benečana. Pošto Benečani svakako predstavljaju poglavlje za sebe, bilo bi dobro da se kod tog bataljona malo zaustavimo.

Bataljon sačinjavaju većim delom mladi Benečani, koji su pre kratkog vremena stupili u naše redove. Medu njima nema nikakve narodne svesti, a takođe ne postoji spremnost na žrtve i poteškoće, zato čitav bataljon još do danas nije sposoban za operacije manjeg a kamoli većeg obima. Glavna briga ovih Benečana je pre svega svakodnevna hrana i odmor. Stariji politički radnici, koji već duže vremena rade među Benečanima, mišljenja su: »Daj Benečanu po 5 lira dnevno i postaće najbolji borac«. Iz toga se jasno vidi koja im je briga glavna i najvažnija.

Pošto jezgro brigade operiše sada u Beneškoj Sloveniji, opisao bih ukratko sadašnji položaj istočne Beneške Slovenije, u kojoj se brigada sada nalazi. Svakako treba da konstatujemo da je Beneška Slovenija napravila veliki razvojni put. Tako nas stanovništvo svuda prima sasvim dobro. Omladina ispod 20 godina oduševljena je nama. Muškarci od 20 do otprilike 35 godina nas gledaju dosta kritički, i to uglavnom zbog straha od mobilizacije. Stariji ljudi nas gledaju vrlo ljubazno. Kod stanovništva se dakako ne može primetiti veća nacionalna svest, ali se izvsena svesnost ipak donekle već primećuje. Mnogi Benečani već vide u našoj vojsci narodnu vojsku koja ih brani od nemačkih okupatora. Kada smo se, npr., povlačili iz St. Lenarta. ljudi su nas molili neka, zaboga, ostanemo u selu i branimo selo jer će im u suprotnom slučaju Nemci zapaliti sve kuće. Benečani su sasvim svesni da im Nemci donose samo zlo, zato se mnogi već kriju od njih (kao što kažemo hajkaju). To je svakako dokaz prilične političke svesti.

Benečani takođe u priličnom broju i sa zadovoljstvom posećuju mitinge. Sve više postaju ponosni na svoj beneški bataljon.

Po Beneškoj Sloveniji, naročito u zapadnom delu, oseća se rad reakcionarnih italijanskih elemenata. Italijanska reakcija propagira među Beneškim Slovencima stupanje u jedinice italijanske divizije »Garibaldi—Uzonto«.[14] Uopšte italijanska reakcija prilično napinje svoje snage kako Beneška Slovenija ne bi bila priključena Jugoslaviji, nego bi nadalje ostala u italijanskim rukama. Rad slovenačke reakcije se u Beneškoj Sloveniji ne oseća.

17. brigada ima u svom sastavu 7 bataljona. Organizacija SKOJ-a postavljena je u oba bataljona 17. brigade i u bataljonu

[14] **Pogrešno; treba: Ozopo (Osoppo).**

bivšeg ITO, dok je organizacija SKOJ-a postavljena u bivšem BBO samo u jednom bataljonu. Rad organizacije se, međutim, nije osećao ni tamo gde je bila uspostavljena.

Za sekretara brigadnog biroa postavljena je drugarica Pavlina Zagar. Pošto drugarica u svom radu nije primala dovoljnu pomoć ni od strane partijskog rukovodioca,[16] ni od strane divizijskog sekretara SKOJ-a,[16] nije se snašla u svom radu i ni izdaleka nije mogla da odgovori zadacima i teškoćama koje su se pred nju postavljale. Uzrok da drugarica nije primala pomoć od strane partijskog brigadnog rukovodioca leži u tome što je brigadni partijski rukovodilac, zbog nezdravih prilika u ranijem štabu brigade, izgubio svako raspoloženje i volju za rad.

Zbog velike prostranosti terena na kome će operisati ova brigada, mislim da Pavlina Zagar neće moći odgovoriti funkciji brigadnog sekretara. Tog mišljenja je i čitav štab brigade. Međutim, zasada nemamo nikoga kc bi stvarno, u punoj meri, odgovarao funkciji brigadnog sekretara SKOJ-a. Zato predlažem da privremeno postavimo pored sekretara brigadnog biroa SKOJ-a i privremenog pomoćnika, koji bi pružao pomoć kako bi se početne poteškoće lakše prebrodile. Za takvog pomoćnika štab brigade predlaže druga Kuralta,[17] dosadašnjeg kadrovika. Tačnu karakteristiku o tom drugu već sam poslao Oblasnom komitetu SKOJ-a za Slovenačko primorje. Svakako moramo biti svesni da treba što pre postaviti u brigadi jakog sekretara, jer 17. brigada ima pored svojih vojničkih i velike političke zadatke ako uzimamo u obzir činjenicu da brigada operiše u najzapadnijem delu slovenačke zemlje, gde je narod više od sedamdeset godina živeo pod italijanskom okupacijom.

Pošto će neki od bataljona operisati prilično samostalno, trebaće postaviti jake i sposobne bataljonske sekretare. Međutim, moramo na žalost konstatovati da u čitavoj brigadi postoje samo dva bataljonska sekretara koji odgovaraju svojoj funkciji.

U I i II bataljonu postavljeni su za sekretare bataljonskog biroa SKOJ-a drugovi koji obojica nisu borci, ali ne samo to da nisu borci, već bi mogli da kažemo da su skoro paničari.

Sekretar I bataljona je drug ..., koji nije samo neborben i paničarski element, već je i dosta nesposoban. Sekretar II bataljona *Mihel Anton* je zbog duge internacije i zatvora nervno prilično iscrpen. Drug je prilično sposoban i izgrađen, ali mu u radu nedostaje inicijative i volje. Svakako da ne možemo očekivati borbenu SKOJ-evsku organizaciju sve dok bataljonski

[15] **Tada je dužnost pomoćnika političkog komesara u 17. slovenačkoj NO brigadi »Simon Gregorčič vršio Lado Gerbec.**

Franc Golobič-Oto

[17] **Stanko Kuralt**

sekretari budu neborbeni i paničarski elementi. Zbog toga je nužno da se u oba bataljona postave novi batalicnski sekretari.

U III bataljonu (bataljon bivšeg BBO, koji uglavnom operiše na sektoru Brda—Soška dolina) postavljen je za bataljonskog sekretara . .., koji je član SKOJ-a tek od i.IX 1944. Prvi put je stupio u partizane 15.X 1944, ali je januara dezertirao kući, odakle su ga zatim Nemci odvukli. Ponovo je došao u NOV avgusta 1944. Drug je sasvim bez živosti, neinicijativan, popustljiv i nervozan u radu. Za bataljonskog sekretara postavio ga je sekretar biroa SKOJ-a bivšeg BBO.[18] Jasno je da ćemo morati i u tom bataljonu promeniti bataljonskog sekretara.

IV bataljon operiše u zapadnoj Beneškoj Sloveniji i sastavljen je većim delom od domorodaca. Zato smo u tom bataljonu postavili za bataljonskog sekretara SKOJ-a Beneškog Slovenca Debelis Lučana. Drug je partizan od kapitulacije Italije, među drugovima je dosta omiljen i ima na njih veliki uticaj. Clan SKOJ-a je od januara 1944. Dosad je vršio funkciju četnog sekretara SKOJ-a. Drug je takođe dobar borac. Po svoj prilici će odgovarati funkciji sekretara SKOJ-a. Važno je pre svega to da je drug Benečan, jer moramo biti svesni da su Benečani veliki lokalpatrioti.

Sekretar bataljonskog biroa V bataljona (bivšeg ITO), koji uglavnom operiše na Tolminskom, jeste drug *Pire Franc,* koji je već u bivšem ITO bio bataljonski sekretar te je već izvesno vreme vršio funkciju sekretara odreda.

U Beneškom bataljonu SKOJ-evska organizacija zasad uopšte još nije postavljena. Svestan sam, međutim, značaja tog bataljona, zato sam dao brigadnom sekretaru kao prvi zadatak da se u tom bataljonu odmah uspostavi organizacija. Ići ću i sam * u taj bataljon.

Rezijanski bataljon, koji operiše u Režiji, jedini je bataljon bivšeg BBO u kome je organizacija bila uspostavljena. Za bataljonskog sekretara je postavljen *Cvelber Alcjz-Luka,* dosad v.d. sekretara biroa BBO. Drug potpomaže našu borbu već od 1941. i član je SKOJ-a od novembra 1941, a član KPS od 19. XI 1944. U partizane je stupio maja 1942, ali je bio zarobljen od belogardista 3. XI 1942. i pušten novembra 1943. Sam o sebi misli da je suviše detinjast. što je posve tačno.

Ne mogu vam dati tačno brojno stanje SKOJ-a u brigadi. Ali mogu konstatovati da je brojno stanje SKOJ-a u brigadi veoma nisko, da je brojno stanje partijske organizacije u bataljonima često veće od brojnog stanja SKOJ-a. Jasno je da s takvom uskošću organizacija SKOJ-a ni izdaleka neće moći ispuniti svoje velike zadatke. Zato ćemo morati u našem radu težiti

i6 Verovatno niže pomenuti Alojz Cvelber

za tim da se SKOJ brojčano podigne, uz istovremeno podizanje kvaliteta SKOJ-a.

Tamo gde su postojali aktivi i rad je bio podeljen po sektorima. Ipak treba konstatovati da, uprkos podeli rada po sektorima, nijedan sektor rada nije funkcionisao. Najviše je dabogme zamro rad na kultu rno-dopisničkom sektoru.

Rukovodioci SKOJ-a, kako brigadni sekretar tako i bataljonski i četni sekretari, nisu znali sebi stvoriti nikakav ugled. Uzrok je u tome što svojim sasvim nedovoljnim radom nisu pružali našoj vojsci i Partiji ono što bi trebalo. Upravo u toj brigadi moramo konstatovati da su se brigadni sekretar i bataljonski sekretari razvijali samo u nekakve političke aktiviste. Postojalo je mišljenje da se sav njihov rad sastoji u tome da s vremena na vreme održe kakav sastanak, dok za ostale probleme naše vojske ne treba da se interesuju. Bili su mišljenja da treba da rade samo za vreme odmora vojske, a kada je vojska na pohodu, na položajima, u borbi, nemaju kao rukovodioci SKOJ-a nikakvih dužnosti.

Da otklonimo ovu opasnu slabost, održana je konferencija svih četnih sekretara, bataljonskih sekretara I i II bataljona i jedinica pri štabu brigade. Na toj konferenciji smo pre svega razmatrali zadatke rukovodilaca SKOJ-a. u vojsci i pravilnu organizacionu aktivnost SKOJ-a.

U 17. brigadi smo, uprkos sadašnjem vrlo slabom stanju, na najboljem putu da pravilnim radom visoko podignemo organizaciju SKOJ-a i na taj način pružamo čitavoj brigadi što veću pomoć.

I članovi KPS i vojnih štabova nedovoljno se interesuju za SKOJ. Zato je politodel divizije doneo zaključak da se i na partijskim konferencijama progovori o SKOJ-u i njegovoj ulozi.

To je samo letimična slika stanja organizacije SKOJ-a u toj brigadi.

18. SNOUB »Bazoviška«

Akcije i borbe ove brigade dokazale su borbenost i veliku disciplinovanost njenih boraca Borci ove brigade prilično se interesuju za političke događaje u zemlji i u svetu I u ovoj brigadi oseća se veće interesovanje za vojne događaje, jer žele kraj rata. Ipak postoji među mladim borcima ove brigade mnogo veća spremnost na žrtve i poteškoće, mnogo veća borbenost i udarnost i veća svest. Mladi borci ove brigade su mnogo svesniji toga da je naša vojska ona koja oslobađa našu zemlju i niko drugi. Iako postoji u brigadi veliki broj boraca (velikom većinom iz okoline Trsta) i priličan broj domobranskih dezertera. treba konstatovati da se i ovi elementi popravljaju.

Brigadna konferencija SKOJ-a za 18. brigadu pokazala je priličnu živost i mladalačko raspoloženje. Diskusija posle političkog referata bila je veoma živa i široka. Svu konferenciju su pratile naše borbene parole i naše pesme.

Brigadna konferencija SKOJ-a mnogo je doprinela podizanju skojevske svesti, koje ranije među članovima uopšte nije bilo. Članovi SKOJ-a uopšte nisu bili svesni toga šta je SKOJ i kakvi su njihovi zadaci. Zato su se mnogi mladi dobri borci svim snagama borili protiv ulaska u SKOJ. U brigadi je takođe bilo prošireno mišljenje da je SKOJ isto što i GIL[19] a KPS nešto kao PNF.[20] Dokaz da među članovima SKOJ-a ove brigade nije bilo nikakve skojevske svesti je i to što brigadni sekretar u početku nije mogao ni po kakvu cenu skupiti članove SKOJ-a na konferenciju. Morao se obratiti komandantu,[21] koji je morao brigadu postrojiti i dati članovima SKOJ-a zadatak da prisustvuju konferenciji. Posle konferencije odmah se među svima članovima SKOJ-a u brigadi osetila veća svest i ponos što pripadaju organizaciji SKOJ. Tako su, npr., članovi SKOJ-a koji su se vraćali s oduševljenjem govorili svojim drugovima o konferenciji i svima koji nisu učestvovali na konferenciji dokazivali da im može biti žao zbog toga.

Da još više podignemo svest članova SKOJ-a, zadali smo sebi zadatak da u bataljonima priredimo što više bataljonskih konferencija SKOJ-a. Da bi organizacija SKOJ-a radila i među ostalom omladinom, doneli smo zaključak da priređujemo i omladinske bataljonske skupove.

Brigadnoj konferenciji SKOJ-a prisustvovao je i čitav politodel[22] i komesar divizije.[23] Na konferenciji se obrađivalo sledeće: politički referat koji je održao drug Gregor, sekretar politodela, referat o zadacima SKOJ-a u vojsci, koji sam imao ja, a na kraju je usledila i svečana zakletva maršalu Titu. Da konkretno postignemo tesnu saradnju organizaci je SKOJ-a u vojsci sa organizacijom SKOJ-a na terenu, prisustvovale su konferenciji i omladinske aktivistkinje.

Drug Mahnič Oskar, sekretar brigadnog biroa SKOJ-a, sredinom avgusta je otišao na viši skojevski kurs. Ostavio je organizaciju na najnižem stepenu, tako da se uopšte nije moglo

" Gioventù italiana del Littorio (italijanska fašistička omladinska organizacija).

Partito nazionale fascista (Nacionalna fašistička partija).

[sl] Prema naredbi Štaba 9. korpusa NOVJ od 21. septembra 1944, za komandanta 18. slovenačke NOU brigade »Bazoviške« postavljen je major Ratko Marjanović, koji je na toj dužnosti zamenio Nikolu Vidačiča (AIZDG u Ljubljani, f. 281TI-4).

[a] Pored dole pomenutih Gregora Počkara i Antona Smolea, u politodjelu 30. NO divizije bio je i Mirko Bizjak.

» Janko Rudolf

govoriti o organizaciji u toj brigadi. Pošto je brigada bila bez brigadnog sekretara, politodel je postavio za brigadnog sekretara druga *Dedič Petra,* o kome sam vam već poslao karakteristiku. Drug Peter Dedič je preuzeo funkciju brigadnog sekretara tek 28. avgusta.

Prilikom preuzimanja dužnosti novog brigadnog sekretara svi bataljoni su bili bez bataljonskih sekretara, bez aktiva i bez četnih sekretara. Organizacija je bila postavljen« jedino u odsecima pri štabu brigade. Brojno stanje SKOJ-a bilo je minimalno. Tako je, npr., III bataljon brojao svega 5 članova SKOJ-a. Zato smo sebi zadali kao prvi zadatak da se odmah uspostavi organizacija.

Sama bivša 18. brigada imala je 3 bataljona, od kojih je jedan ruski.-[4] Sada je u sastav ove brigade došao čitav JPO. Dok u 18. brigadi organizacija oupšte nije bila uspostavljena, dotle je u bivšem JPO bila postavljena u svim bataljonima i svim četama. Uopšte se u bivšem JPO osećala aktivnost organizacije SKOJ-a. Zato priključenje JPO u sastav 18. brigade predstavlja i pojačanje čitave organizacije SKOJ-a u brigadi.

Sada su postavljeni svi bataljonski a većim delom i svi četni sekretari SKOJ-a.

Za sekretara I bataljona je postavljen drug *Valenčič Franc* — Kis, dosad član OK SKOJ-a za iSrst. Drug se zbog kompromitovanja morao povući iz Trsta. Pošto vam je njegova karakteristika već poznata, neću je ovde ponovo iznositi. Drug Kis ima volju za rad po omladinskoj liniji, ipak želi da ga dodele sabotažnoj grupi koja deluje u Trstu i njegovoj najbližoj okolini. Cini mi se da bi se moglo ugoditi njegovoj želji čim se organizacija u tom bataljonu nešto podigne, i to iz razloga što drug dobro poznaje Trst i njegovu okolinu i moći će tamo mnogo da koristi.

II bataljon je ruski. Tamo ne postoji naša organizacija.

U III bataljonu je postavljen za bataljonskog sekretara *ČUK Marcel.* Drug se pokazao u borbama kao odličan borac. I u svom novom radu je pokazao prilično interesovanje i volju *zo* rad.

U IV i V bataljonu (to su dva bataljona bivšeg JPO) bataljonski sekretari su već bili postavljeni. U IV bataljonu je bataljonski sekretar *Kuhanja Srečko* a u V bataljonu *drug Peter,*[2]* dosad v.d. sekretara biroa SKOJ-a u odredu.

[u] Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 34, objašnjenje 9.

[15] Verovatno je reč o Antonu Tebjenonu (vidi AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 25).

19. SNOB »S. Kosovel«

U borbama kod Crnog Vrha i na Krasu kod Stanjela je brigada zapisala svoje istorijske stranice. U tim borbama je dokazala da se može po borbenosti meriti sa 18. brigadom, koja je bez sumnje sada najbolja brigada XXX divizije.

Političko raspoloženje omladine je uglavnom jednako raspoloženju omladine u 18. brigadi. I u toj brigadi se u velikoj meri oseća nedostatak aktivnosti organizacije SKOJ-a. Organizacija je uglavnom bila uspostavljena, ali nije bila aktivna.

Sekretar brigadnog biroa SKOJ-a drugarica ... uopšte nije imala nikakav ugled, i to zbog vrlo slabog moralnog držanja. U brigadnom birou bio je takođe jedan drug, sekretar III bataljona . . ., koji je bio od štaba bataljona već više puta kažnjavan zbog svoje nedisciplinovanosti. Jasno je da organizacija, zbog svoje neaktivnosti i zbog takvog sekretara brigadnog biro-a SKOJ-a kakva je ... i kakav je gore opisani bataljonski sekretar, nije mogla imati nikakav ugled bilo kod omladine, bilo kod vojnih štabova.

U to vreme vratio se s višeg skojevskog kursa drug Zigon Ivo, sekretar bivšeg biroa JPO. Pošto, prema mišljenju štaba brigade i prema mišljenju politodela, drugarica ... ne može više raditi po omladinskoj liniji, postavilo se pred ovu brigadu pitanje novog sekretara brigade. S obzirom na to da su potrebe rada bile vrlo velike, ja sam, u sporazumu s polilodelom, za v.d. sekretara brigadnog biroa postavio druga Zigona Ivu. Istovremeno sam o ovoj promeni odmah radijskim putem obavestio Oblasni komitet ŠKOJ-a.

Drug Zigon Ivo se u svom radu vrlo dobro pokazao. Posao je uzeo u ruke s velikim zadovoljstvom i mladalačkim raspoloženjem. Zato je već odmah na početku postigao u radu velike uspehe. Ubeđen sam da će u brigadi podići kako organizacioni tako i politički nivo organizacije

Sekretar I bataljona je drug ... To je onaj drug koga je nekadašnji brigadni sekretar drug Caven Jožef poslao na viši skojevski kurs kada ovaj drug uopšte još niie bio član SKOJ-a i zato na kursu nije ni znao šta je to SKOJ. Drug nije član KPS, među drugovima nije omiljen a u radu je len, i ima nedostataka. Zbog toga treba ovog druga odmah smeniti i naći odgovarajućeg bataljonskog sekretara.

Sekretar III bataljona je drug Verša Jože, koji je pre kratkog vremena učestvovao na konferenciji agitpropa, koju je organizovao vaš komitet. Njegova karakteristika vam je poznata, zato je neću ovde ponavljati. U radu se pokazao kao veoma dobar. Prema poslednjem razgovoru sa štabom brigade, namerava ga štab brigade upotrebiti za rad po komesarskoj ili partijskoj

liniji. Zato štab brigade daje na raspolaganje jednu drugaricu, dosadašnjeg vojnog dopisnika, koja na osnovu reorganizacije ispada iz kombinacije. O toj verovatnoj promeni iaviću vam detaljnije.

U II bataljonu je postavljen za sekretara drug *Majerle Vlado,* koji je dosad vršio funkciiu pomoćnika političkog komesara čete. Drug je rođen 1/1921, stupio u NOV 3. XII 1943, član SKOJ-a od 3. I 1944, član KPS od maja 1944. U svom radu je pokazao veliko interesovanje i volju za rad.

U organizacionom pogledu ima ova brigada iste slabosti i nedostatke koje sam opisao kod 17. brigade.

5. septembra je održana konferencija brigadnih komesara i pomoćnika i politodela. Konferencijom je rukovodio drug Jaka Avbelj-Rudi.[20] On je izneo pregled političke situacije i zadatke koji se u vezi s ovom situacijom postavljaju pred nas. Da bismo sproveli ove političke zadatke i preneli ih među članove SKOJ-a, da bismo kod članova SKOJ-a probudili veću svest i borbenost, i upoznali ih s njihovim zadacima, organizovali smo po svim bataljonima bataljonske konferencije SKOJ-a. Prilažem plan i dnevni red ovih skojevskih konferencija.[27] Plan sam izradio u sporazumu s politodelom. .

Tačnije karakteristike bataljonskih sekretara nisam u ovom izveštaju iznosio, i to zbog toga što su svi brigadni biroi popunili kadrovske liste, koje su posiate Oblasnom komitetu SKOJ-a.

Da bismo postigli stvarnu saradnju između organizacije SKOJ-a u vojsci i SKOJ-a na terenu povezali smo — odnosno ukoliko još nismo, uradićemo — brigadne sekretare sa sekretarima OK SKOJ-a a bataljonske sekretare sa sreskim komitetima SKOJ-a.

Oblasni komitet SKOJ-a za Slovenačko Drimorje redovno sam izveštavao o svom radu. Sve direktive koje sam primio od vašeg komiteta izvršavane su.

U svom radu primam iscrpnu pomoć od politodela i od vojnih štabova. Saradnja s partijskim rukovodiocima i vojnim štabovima je tesna. Radi tešnje povezanosti' s partijskom organizacijom predložen sam za člana politodela.

Ovaj izveštaj je samo letimična slika o «tanju organizacije SKOJ-a XXX divizije. Pošto se upravo nalazimo na pohodu za Benešku Sloveniju, to je izveštaj u mnogom pogledu nepotpun.

[M] Viktor Avbelj Rudi

" Ti dokumenti nisu pronađeni.

Zbbg velikog značaja terena na kome se nalazimo poslaću vam uskoro iscrpan izveštaj o Beneškoj Sloveniji.

Molim vas potvrdite prijem ovog izveštaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim pozdravima
Smole Jože

BR. 24

POLITIČKI IZVEŠTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD 24. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

Položaj, 24. IX 1944.

XV divizija[2]

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE[3]

Politički izveštaj od 5—24. septembra

Dana 5.9. su brigadni intendanti svih brigada XV divizije imali sastanak u štabu divizije sa divizijskim intendantom i političkim komesarom divizije. Dobili su nove direktive za svoj posao u slučaju kapitulacije Nemačke. U izveštajima su navodili da pri nabavljanju hrane imaju poteškoće s novomeškim okrugom, koji im ne ide tako naruku kao ostali okruži pri nabavci hrane. Na sastanku sekretara div. partijskog komiteta i člana politodela XV divizije i novomeškog okruga se porazgovaralo o tim stvarima. Glavni uzrok sporova je iscrpenost terena na kome se brigade nalaze na području novomeškog okruga. Nadalje su intendanti izneli da na civilno stanovništvo vrlo povoljno utiče plaćanje svega što potroši vojska. U pogledu nabavke hrane, prilične poteškoće ima XII brigada pod Gorjancima, gde su se stoka i hrana prikupljale nesistematski, po najbližim selima koje kontrolišu partizani, dok su udaljena ostavili. Sada, međutim, treba ići daleko, za što treba mnogo više

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, *i.* 16/III.**
[a] **Dopisano olovkom.**
[3] **Borisu Krajgeru.**

osiguranja nego što je to bilo potrebno ranije. Za osiguranje treba da ide bataljon i po do dva bataljona, da bi zatim s takvog puta doveli oko 6 grla stoke. Etapne kuhinje, kažu intendanti, vrše svoju ulogu samo ako stigneš do nje u određeno vreme, npr., od pola jedan do pola dva, kada je vreme ručku, ako stigneš u dva sata, ne dobiješ ništa više jer si tobož zakasnio. S obzirom na to moraju partizani urediti vreme svoga putovanja tako da stignu do etapnih kuhinja u vreme kada se deli obrok hrane, te su na taj način vezani.

6.9. je XII brigada vodila pod Gorjancima teške borbe.[4] Nije bilo nikakvih izveštaja. Komesar divizije je otišao 8.9. u štab brigade i u bataljone i saslušao kako je došlo do toga da je brigada imala tako velike žrtve (17 mrtvih). Istraga je pokazala da se borci na nekim položajima nisu nimalo zaštitili od artiljerije, zbog čega je došlo do toga da su četiri partizana bila mrtva od jedne granate. Na drugim položajima su, međutim, imali solidne bunkere (iznad Podgrada). Kada je artiljerija tukla, partizani su se sklonili u te bunkere, a beli su ih zatim, posle prestanka topovske paljbe, napali odozgo, sa vrha. Vodnik koji je bio na tim položajima primetio je opasnost i sve pravovremeno povukao iz bunkera, sem četvorice partizana iz Slovenačkog primorja koji su kazali da ne idu van jer je vani čistina. Beli su ih zatekli u bunkerima i poklali. Vod koji se nalazio u zasedi na pilani, i bio prvi napadnut, nije pošao za neprijateljem, već se povukao na Svetu Geru[5] da bi tamo, tobože, čuvao bolnicu.[6] Stab brigade se nije snašao kada je borba započela, bataljoni su bez komandovanja radili prema svom nahođenju. Stab brigade bio je zbog toga kažnjen ukorom.

10.9. je održan sastanak div. part. komiteta. Brigadni sekretari su sada dobri. Odličan dečko je Džon,[7] novi partijski zadatak mu mnogo bolje odgovara. Divizijski komitet u ovoj kombinaciji zaista će moći nešto da uradi.

13. 9. je politički komesar divizije održao sastanak sa četnim komandama i štabom bataljonskih štapskih jedinica u divi-

[4] Odnosi se na borbe vođene 5. septembra 1944. kod pilane na Gorjancima (oko 3 km jugoistočno od s. Dolža kod Stopiča) i u predelu zvanom Vahta (na karti 1:100.000: Na Straži). Opširnije o tome vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 88; izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije od 7. i 8. septembra (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11) i izveštaj 12. slovenačke NO brigade od 5. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 190TI).

[5] Kota 1181, sa crkvom, na Gorjancima, oko 5 km jugoistočno od Zajčjeg Vrha.

[6] Verovatno se odnosi na Slovensko-hrvašku vojnu partizansku bolnicu (SHVPB), koja je bila smeštena u selima Gaj, Sekulići,Kuljaji, Doljani, Dučići i Pilatovci (vidi dr Metod Mikuž: »Oris partizanske sanitete na Slovenskem«, zavod »Borec« v Ljubljani, 1967, str. 186—190).

[7] Ivan Picelj, pomoćnik političkog komesara 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« i sekretar divizijskog partijskog komiteta.

ziji. — Govorilo se o vojničkoj disciplini, oštrini, vanjskoj disciplini, izvršavanju naređenja, osiguranju itd. Posle ovog sastanka primećuje se bolja radinost i disciplinovanost štapskih jedinica.

14. 9. sastanak brigadnih političkih komesara sa divizijskim. Sastanak je imao sledeči dnevni red: voj.-i politički pregled, izveštaji pojedinih političkih komesara, naša civilna vlast, pregled kadrova, novi zadaci, razno. Sastanku je prisustvovao član politodela. Politički komesar IV brigade Stane[8] je u štabu brigade »Matija Gubeca još najvredniji i ima osjećaj odgovornosti. Sada, kada je bilo treba transportovati ranjenike od Velike Stange do prihvatnice,[9] bio je jako zabrinut. Za vreme jako mučnog pokreta nalazio se čitavo vreme između kola sa ranjenicima i gledao da je bilo sve u redu. Međutim ne zna sebi odgojiti bataljonske političke komesare, koji su slabi. Jedan, Ciko[10] bi još odgovarao. Komesar V brigade Bor[11] se do sada još nije naročito pokazao. Članovi štaba divizije ga ne poznaju od ranije. Komesar XII brigade Stepko[12] je pravi malograđanin, nezna se približiti partizanima, ne shvata momka seljaka ni radnika. Međutim, jako se trudi i radi i želi da bi bio dobar komesar. Njemu treba najviše pomoći. Komesar XV Crni[13] je najbolji, tip pravog političkog komesara.

Stanje po brigadama:

IV brigada: Čitavo ovo vreme je bila u Suhoj krajini, zatim napala Grosuplje i Stičnu,[14] prebacila ,:e na sektor Primskovo, zatim preko granice,[15] napadala Poganek i most kod Li-

[8] Stane Škrlj

[9] Odnosi se na transport ranjenika 15. NO divizije za vreme napada na zamak Poganek, neprijateljevo uporište Kresnice i železnički most na Savi kod Litije 20. septembra 1944. Brigada se 22. septembra, posle tih borbi, skupila u Maloj Štangi i u 18 časova krenula s ranjenicima prema Smartnom (pri Litiji) i Sv. Križu (danas Gabrovka). Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 60; dnevne izveštaje 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« (AIZDG u Ljubljani, f. 189;III).

[10] Redakcija nije utvrdila o kome se radi.

[11] Dušan Rebolj

[12] Stefan Gebert

[13] Jože Jakomin

[14] Jedan demonstrativan napad na Grosuplje preduzet je 2'3. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 88). Pomenuti napad na Grosuplje i Stičnu verovatno je izvršen 15. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 118; AIZDG u Ljubljani, f. 189/11: dnevne izveštaje Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec«),. Neuspeo napad na Stičnu, u cilju likvidacije, izvršen je i 16. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 189 III: dnevni izveštaj Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« od 18. septembra 1944).

[15] Reč je o bivšoj granici između nemačkog i italijanskog dela okupirane Slovenije.

tije i Kresnice,[16] vratila se natrag sa ranjenicima i sada se nalazi kod Sv. Križa.[17] Brigada se nije istakla ni u borbi kod Grosuplja, ni kod Stične. Hrabrost im je porasla tek s one strane, gde su se dobro tukli. Borbeni moral su im jako podigli savezнički avioni koji su bombardovali most, iako nisu ništa pogodili i mnogo im se žurilo. Partizani su posle ovih akcija bili vrlo živahni, veseli, išli bi kud god bi trebalo. Prvi bataljon, koji nije učestvovao u borbama, želeo je da napada. Stab brigade nam je predložio plan da Prvi bataljon napada Prežganje Partizani su se dosta obukli i obuli, ali ovi nemački vojnici imaju slabu robu na sebi i nikakvih magazina hrane. Prilikom podele i izuvanja obuće komesari nisu vodili računa, tako se desilo da je partizan koji je imao još koliko-toliko dobre cipele ove bacio, izuo Švabu i uzeo mu bolje cipele.

Obaveštajci su u Primskovom otkrili ci\ilnu obaveštajnu mrežu, dva kanala koji su vodili u St. Vid.[18] Neke od uhapšenih žena su se na saslušanju držale veoma oholo prema partizanima. Primetili smo da se ti ljudi uopšte ne boje partizana. Imali smo primer da je čovek kazao kuda i koliko puta je poneo izveštaj, ali kada smo ga suočilf sa dotičnom ženom kojoj je nosio izveštaje, kazao je da joj nije dao nikakvu poštu. Kada smo ženu opet odveli od njega, rekao nam je da je se boji jer ona ima tri sina kod belih i da će ga ta tri sina, ako on rekne da je njihova majka upletena u to, sigurno ubiti. Partizana se, međutim, nije bojao. Ovu mrežu je organizovao P r i j a t e l j Drago,[19] brat Svobodana,[20] koji je poginuo kao obaveštajac Zone.

Kod Kresnica je vodnik, Primorac, s puškom »na gotovs« tražio od žene — civila da mu da 5 1 rakije i 2 hleba. Pošto sama toga nije imala, prisilio ju je da je to nabavi kod suseda. Zatim se strahovito napio i vratio se u brigadu skoro u nesvesnom stanju. Pošto je već više puta iznuđivao, i bio već ranije kažnjavan, štab brigade je tu stvar javio štabu divizije, koji je zatim, u dogovoru sa potpukovnikom Kranjcem,[21] naredio da se dotični strelja pred strojem. Ovakav brzi postupak bio je potre-

[16] Odnosi se na napad preduzet 20. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 47, 60, 65, 76 i 85; AIZDG u Ljubljani, f. 189/III: dnevne izveštaje Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec«),

[17] Danas: Gabrovka.

[18] Danas: Sentvid pri Stični.

Uži saradnik plavogardiste Janeza Marna (Crtomira Mraka). U jesen 1943. pobegao iz partizana u Ljubljanu a u proleće 1944. pomagao Marnu u organizovanju Dolenjskog četničkog odreda. Podrobnije o Marnu i njegovim plavogardistima vidi Franček Saje: »Belogardizem«, Slovenski knjižni zavod v Ljubljani, 1952.

[20] Jože Prijatelj Slobodan. Poginuo aprila 1943. u Staroj Vasi iznad Crmošnjiča kao obaveštajac Dolenjske operativne zone.

[21] Franc Poglajen, načelnik Štaba 7. korpusa NOVJ.

ban zbog toga što se brigada nalazila na sektoru na kome nije bilo suda, i zbog civilnog stanovništva, kome je smrtna presuda bila objavljena. Civilno stanovništvo je na našoj strani. Ljudi kod kojih je ovaj vodnik iznuđivao nalazili su se u neposrednoj blizini uporišta Kresnice. Partizane su poznavali samo teoretski, a pri prvom susretu su doživeli takvo razočarenje. U brigadi je opet na dnevnom redu pitanje Primoraca. Dogodio se slučaj da su hteli za vodnika postaviti druga iz Primorske, ali on to nije hteo da prihvati navodeći »mi Primorci nismo za rukovodioce jer smo zapostavljeni«. Neki govore da Dolenjci pripremaju rat a Primorci moraju da se bore. Štajerci kažu: da su im bili prilikom mobilizacije rekli da idu na ovu stranu,[22] uzeli bi sa sobom izdržljiviju obuću i odeću. Međutim, mobilizacijske patrole tamo su im kazale da će ostati u blizini svoga doma.

U Suhoj krajini se odnos prema civilnom stanovništvu jako popravio. Na Kuželjevecu su partizani pomagali u radu na polju, što se veoma povoljno odrazilo. Neka žena je kazala: »Jest, to su dobri momci, danas su na straži ali mi u slobodno vreme ipak pomažu«. U Kuželjevecu su civili sami dali jabuke čitavom bataljonu.

Obaveštajna u IV brigadi jako podbacuje. Izveštaji pojedinih patrola su protivrečni. Primer: popravljanje kočevske pruge. Jedna patrola je javila da se pruga popravlja a druga — da se ne popravlja. Naknadno je, međutim, konstatovano da ni jedna ni druga (patrola) nije bila na mestu odakle bi mogla promatrati popravljanje. Obaveštajci su javili da neprijateljeva kolona ide od Zagradeca prema Zužemberku, a u stvari su bile žene koje su se vraćale od mise. Iz Velikih Lašča je belogardistički obaveštajac pisao štabu IV brigade da će preduzeti odgovarajuće mere zbog iseljivanja belogardističkih porodica iz Kompoljske doline. Sef OC[23] mu je poslao, kao odgovor, radio-vesti, Titovu izjavu[24] i pismo da se preda. Kod Zagradeca je obaveštajna patrola srela žene i kazala im da su Rusi prešli jugoslovensku granicu.[25] Zene su počele da plaču jer imaju sinove kod belih.

Kurir štaba brigade je negde čuo da su Englezi u Italiji razoružavali partizane i zatim grupi partizana pričao da će i nas razoružati. Stab brigade ga je pozvao i objasnio mu da bi bio dosta slab partizan kad bi se dao od bilo koga razoružati.

[11] Misli se: preko Save, iz Štajerske u Dolenjsku.

" Ivo Javornik

24 j ss odnosi se na Titov poziv zavedenim slugama okupatora (vidi dok. br. 10, objašnjenje 13).

[85] Jedinice Crvene armije prešle su jugoslovensku granicu kod Kladova (osvojivši ovo mesto 9. septembra 1944).

Kod svih rukovodilaca, u svim brigadama, primećuje se vrtoglavica od savezničkih uspeha a iz toga nepravilno čuvanje kadrova. Prilikom pohoda u Štajersku[26] bio je čitavo vreme prisutan šef američke misije[27] i neki novinar.[28] Ovaj novinar, Amerikanac, snimao je sve što je video. Ni štab divizije ni štab brigade nisu znali kakva ovlaštenja ima ovaj čovek. Dogodio se slučaj da je novinar pronašao partizana koji je tamanio vaške. Stavio mu je titovku na glavu i pokazao da brže radi, kao da tamani vaške po košulji, a on ga je pri tom snimio. Partizani nisu nimalo sa simpatijama gledali ova dva Amerikanca zbog njihovog oholog držanja.

Uporište Prežganje nalazi se na brdašcu a otprilike 1 km i po vazdušne linije od njega nalazi se selo Velika Stanga, odakle se sjajno vidi uporište. Kroz selo Stangu su već nekoliko meseci prolazili partizani, ponekad čitave kolone kola koje su vozile so, a da Nemci sa Prežganja nisu uopšte reagovali. Međutim, kada je IV brigada dobila zadatak da krene natrag preko granice sa ranjenicima, bila je koncentrisana u Stangi. Neprijatelj je tada izbacio sa Prežganja 4 mine, jednoga ubio i tri ranio.

V brigada I.C. je u to vreme bila na sektoru Zužemberk, zatim par dana u Suhoi krajini, napadala Višnju Goru,[29] išla na sektor Primskovo i preko granice osiguravala borbe IV brigade.[30] Kod Višnje Gore se, isto kao i kod svih ostalih brigada, i kod V brigade pokazalo da joj nedostaju borbe. Borci su se kod Višnje Gore slabo pokazali.

[H] Radi se o predelu (između Save i granice koja je delila italijansku od nemaćke okupacione zone) koji su Nemci priključili Štajerskoj.

" Odnosi se na šefa anglo-američke vojne misije pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije kapetana Gudvina M. Džemsa (Goodwin M. James). On je, preko Vrhovnog štaba, u Glavni štab NOV i PO Slovenije stigao 20. marta 1944. Od 18. do 22. septembra 1944. učestvovao je u napred pomenutim operacijama kod Litije i tom prilikom bio lakše ranjen. Zatim je, 4. oktobra 1944, otišao u Bari.

Džek Filips (Jack Phillips), vojni dopisnik američke revije »Lajf« (»Life«), spustio se na aerodrom u Notranjskom 26. avgusta 1944. Učestvovao je u operacijama kod Litije od 18. do 22. septembra 1944. Opozvan je u Bari 4. oktobra 1944. (Podaci iz kartoteke članova stranih misija u AIZDG u Ljubljani, f. lailla).

" Peta slovenačka NOU brigada »Ivan Cankar« je napadala Višnju Goru noću 15/16. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 18; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11: dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije).

[30] Radi se o napred pomenutim napadima na zamak Poganek, Kresnice i železnički most kod Litije. Podrobnije o pokretima i borbama 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« u tom periodu vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 60, 85, 88 i 118; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11: dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije.

S one strane su jako želeli da napadnu neko uporište, naročito kada su videli koliko su odeće i obuće dobili borci brigade »Matija Gubec«. Kako je bilo pri napadu na Prežganje ne znam.[31] Brigada je disciplinovana, još dosta dobro obučena i svi su, sem nekoliko njih naoružani. V brigada pohvaljuje drugove iz Slovenačkog primorja. Kažu da se kod njih ne oseća nikakva razlika među novim borcima iz ostalih krajeva. Štabovi bataljona i štab brigade su mnogo radili na tome da podignu autoritet desetarima i vodnicima. Na političkim časovima su govorili o samopouzdanju, spoljašnjoj disciplini i takmičenju, a najviše, i pre svega, partizane interesuju radio-vesti. Brigada je oko Cateža pohvatala 10 ljudi koji su se sakrivali i predala ih sudu. Oko Primskovog su pronašli dva zelenaša, od kojih je jedan hteo da pobegne pa su ga na bekstvu ubili. Drugi je simulirao padavicu, ali kada je video da će svejedno morati da ide sa brigadom, počeo je da viče u pomoć i počeo se tući s partizanima. Stab brigade je naredio da se strelja.

Politički rukovodioci u brigadi su dobri. U toj brigadi ima najviše političkog kadra i skoro sav je dobar.

XII brigada se u to vreme nalazila pod Gorjancima.[32] Beli iz N. Mesta imaju običaj da, čim nova brigada dođe na položaje pod Gorjancima, odmah preduzmu napad na nju, i ukoliko im ovaj uspe, brigadu će stalno uznemiravati. Takav je slučaj bio sa XII brigadom. Pri prvom napadu brigada je doživela težak poraz,[33] zato su beli nakon tri dana ponovo ispali, a zatim još dvaput. Sa svakim njihovim ispadom, međutim, borbeno stanje partizana se popravljalo. U poslednjim borbama su već imali uspeha, uhvatili su jednog belogardistu živog, 1 mrtvog, a sami nisu imali nikakvih gubitaka. Međutim, posle prve borbe brigada je bila jako deprimirana, štab brigade ie primetio kako slabo i porazno je uticao na partizane neuspeh Temeljito su se prihvatili rada, tamo su otišli politodel, sekretar divizijskog partijskog komiteta i članovi štaba divizije. Pomoćnik komesara III bataljona Janez[34] je u borbi kod Podgrada imao dva poginula u bataljonu. Pod najjačom vatrom je uzeo oružje ove dvo-

[31] Napad na utvrđeno uporište Prežganje izvršila je 5. slovenačka NOU brigada »Ivan Cankar« 23. septembra 1944, u okviru operacija kod Utije (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 60 i 118; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11: dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije).

[32] Brigada je na taj sektor stigla 2. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 26 II: dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije).

[33] Odnosi se na borbe vođene 5. septembra 1944 (vidi objašnjenje 3).

[M] Janez Tavčar. Poginuo 11. septembra 1944. u Velikom Cerovcu pod Gorjancima. (Podatke dala Ljudmila Kreše Maruša).

jice poginulih i tom prilikom bio ranjen u pluća, ali je uprkos tome obe puške odvukao na sigurno mesto, zatim je umro. Brigada je u roku od 14 dana izgubila dva pomoćnika političkih komesara bataljona, obojica su poginuli, obojica su veoma hrabri.[35]

Drugovi iz Slovenačkog primorja sasvim se dobro osećaju i popravljaju se. Neprestano gnjave rukovodioce zbog odeće i obuće, trebali bi tamo 100[36] pari cipela. Šešire su preradili u titovke. Zamenik komandira 3. čete I bataljona je za vreme borbi pobegao od svoje čete u Belu krajinu, tamo pio i širio vesti da jo brigada razbijena i da se u borbi ponovila Javorovica.[37]

Odnos prema civilnom stanovništvu je pravilan. Primećen je kod njih strah šta će se dogoditi posle 15. septembra.[38]

XV brigada je bila u Beloj krajini a zatim je došla na sektor Zužemberk,[39] pošla u napad na Lešnicu,[40] prebacila se na Primskovo[41] i otišla ka Sevnici po 1000 mobilisanih.[42] Borbe je vodila kod Lešnice. Pohod tamo nije valjao jer nisu organizo-

[55] Verovatno se odnosi na pomoćnike političkih komesara 3. bataljona Karla Višnera Draga i Draga Vidmara koji su ranjeni u borbi za-Bosiljevo 30. juna 1944. Drago Vidmar je umro u Vinici, na putu za bolnicu, a Karlo Višner je umro 16. jula 1944. u bolnici Zgornji Hrastnik u Kočevskom rogu. (Podatak dala Ljudmila Kreše Maruša).

[34] Broj se slabo vidi, ne zna se da li je 100 ili 200.

[57] Reč je o iznenađenju 4. bataljona 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« na Javorovici 16. marta 1944 (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 80).

[38] Brigada je iz Bele krajine u rejon Zužemberka stigla 13. septembra 1944. oko 22 časa. Detaljnije o njenim pokretima i borbama u tom periodu vidi njen Operativni dnevnik (AIZDG u Ljubljani, f. **190a' III) i dnevne izveštaje njenog Operativnog odseka (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II).**

[10] Napad na Lešnicu, noću 15/16. septembra 1944, izvršila su dva bataljona te brigade. Uporište nije likvidirano. Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 118; Operativni dnevnik Štaba 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (AIZDG u Ljubljani, f. 190a III) i dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

[41] Brigada je na sektor Primskovo — Poljane stigla 18. septembra u 11 časova. Podrobnije o tome vidi Operativni dnevnik 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (AIZDG u Ljubljani, f. 190a/III) i dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II).

[is] Brigada je s položaja Primskovo krenula 22. septembra 1944. u 10 časova, preko s. Brezje (verovatno danas: Brezje pri Kumpolju), Hude Ravne, Strmeca, Kostanjevice, Kala, Orehovice (oko 2 km severozapadno od Sentjanža), Kija (oko 2 km severozapadno od Sentjanža) i Leskoveca, gde je stigla 23. septembra 1944. oko 6 časova. Njen zadatak je bio da uspostavi vezu s Kozjanskim odredom, od koga je trebalo da preuzme novomobilisane borce. Međutim, ona nije uspela uspostaviti vezu, pa je Kozjanski odred sam pokušao da novomobilisane prebaci preko Save, na teritoriju 7. korpusa NOVJ. Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 102; Operativni dnevnik 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (AIZDG u Ljubljani, f. 190a III) i dopis Štaba 15. NO divizije br. 6941 od 30. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II).

vali vodiče. Rukovodioci nisu na pohodu pazili na svoje jedinice. Bataljon koji je napadao došao je na određene položaje tako kasno da se posle 1/4-časovne borbe morao povući, jer je već svanjivalo. Na pohodu se moglo primetiti kako su pojedinci davali komandu »Stoj, nema veze«, kolona se zaustavljala, ali niko nije kontrolisao da li veze zaista nema. Odmah posle akcije štab brigade je održao sa štabovima bataljona sastanke na kojima su razmatrali slabosti pohoda i akcije i pokušali ih ispraviti.

Nijedna brigada nije tako poderana, dronjava i bosa kao što je XV brigada. Čim se vrati od Sevnice, poslaćemo je preko granice, kako bi se u napadu na švapsko uporište malo obukla.

Na pohodu kroz Črnomelj napio se komandant bataljona i izigravao budalu pred čitavim bataljonom, tako da su civili to videli i pitali se kakav oficir je to. Komandant bataljona je bio za to kažnjen.

Stab divizije je razrešio pomoćnika političkog komesara XV brigade druga Kokija,[43] koji uprkos svim opomenama i zahtevima nije radio i izvršavao najosnovnije zadatke. Stab divizije je to učinio pre odobrenja CK-a zbog toga što je drug Koki na pitanje kako ima sređen partijski život u štabu brigade lagao, govorio o partijskom životu šire partijske ćelije i kazao da je tamo sekretar Ančka,[44] koja, međutim, o tome ništa nije znala, niti je član Partije. Novi pomoćnik Robič[46] se temeljito prihvatio posla i stanje brigade se popravlja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Janez Vipotnik**

Nač. štaba-poručnik **Vesel**[4*]

M. P.

" **Odon Pakiž**
*[4] **Lamut**
[45] **Vekoslav Robič**
" **Peter Vesel**

BR. 25

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 3. UDARNE DIVIZIJE OD 25. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 2. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA DIVIZIJE[1]

POLITIČKI KOMESAR
III UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. si.
25 septembra 1944 god.

POLITIČKOM KOMESARU II UDARNOG KORPUSA

Početkom mjeseca avgusta, grupa njemačkih divizija napala je položaje naše divizije na svim pravcima i time sve naše jedinice angažovala u neprekidnoj, žestokoj borbi.[2] Tim su u potpunosti izmijenjeni uslovi života i rada naše divizije. Onakav period relativnog mirovanja svih naših jedinica, koji je prethodio ovom periodu neprestane borbe i kretanja, omogućio je da se rad uspješno odvija po svim linijama. Rezultati toga perioda, koji se ogledaju u vojničkim, političkim, sanitetskim kursevima, u intenzivnom političkom radu, u razvijanju kulturno-prosvetnog rada, imali su silno djejstvo i uticaj na snalaženje i primjerno držanje kako boraca, tako i rukovodilaca naše divizije u novom, teškom periodu.

Više nego ikada ranije, ova divizija djelovala je zajednički. Kroz upornu borbu sa nadmoćnijim neprijateljem, došle su do punog izražaja sve pozitivne osobine i vrednosti naših jedinica bez obzira na teškoće. Vojnički zadatak, koji je pred nas postavljen izvršen je u potpunosti.[3] Neprijatelj je uporno zadržavan i usporavan u svome nadiranju, pretrpjevši uz to velike gubitke.[4] Zahvaljujući primjernom držanju boraca i rukovodioca, uspjelo se je izvršiti prebacivanje velikog broja ranjenika,[5] koji su nadiranjem neprijatelja bili dovedeni u prilično tešku situaciju.

Po prvi put, jedinice ove divizije vodile su krupne defanzivne bojeve. Tu se pokazala sposobnost i izdržljivost u ovakvoj vrsti ratovanja, koja ranije nije bila kod nas praktikovana. Istovremeno naš komandni kadar uspješno je parirao i onemogća-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4—9, k. 754 A.

' i [1] Opširnije o tim dejstvima vidi tom III, knj. 8, dok. br. 53, 54, 55, 77, 86 i 130.

[5] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 117 i 125.

vao vrlo česte, drske pokušaje neprijatelja da naš raspored poremeti brzim probijanjem borbene linije ili da nas obuhvati, pocijepa ili izloži uništavanju. Borbe, vođene sa defanzivnom taktikom, poslužiće kao dobro taktičko iskustvo koje ranije nijesmo imali i daće potrebnu uvjerenost našim borcima da se može izdržati i uspješno izvršiti zadatak i u takvoj vojničkoj situaciji.

Borbeno i moralno stanje naših boraca ostalo je na visini od početka, pa do kraja neprijateljske ofanzive. Bez obzira na veliku zamorenost, prilično slabu prehranu, i uopšte teške uslove života, mi smo imali mnoge primjere pojedinačnog i masovnog herojstva. Samo zahvaljujući takvom moralu, uspjevalo se u zadržavanju neprijatelja. U toku tih borbi izvršeno je i nekoliko uspješnih protivnapada, u kojima se uspijevalo odbaciti neprijatelja sa linije koja je bila za to predviđena. Na kraju ofanzive, pod uslovima najveće zamorenosti i iscrpljenosti naših boraca, uspjeli smo da dobro pripremljenim, opštim napadom cijele naše divizije razbijemo jače četničke grupe[6] i na taj način uspješno izvršimo manevar zabacivanja naše divizije u iste oblasti koje smo morali u početku napustiti.

U toku svih ovih borbi, iako su uslovi bili vrlo teški^politički, vojnički i kulturni rad nije zapušten, već se odvijao neprekidno, samo u manjem obimu, shodno datoj situaciji. Sastanci su bili kratki, prorađivane su najaktuelnije političke teme a najviše se tretiralo pitanje narednih zadataka.

Pored ovih pozitivnih strana, koje su se tokom ovog perioda uočile, došle su do izraza i izvjesne negativne, slabe strane, o kojima se mora povesti dovoljno računa.

Tokom ofanzive, preko tri stotine boraca samovoljno je napustilo svoje jedinice. Najveći dio ovih bjegunaca potiče iz poslednjih popuna, sa kojima se nije imalo vremena dovoljno raditi, ali tu se uključuje i jedan dio starijih boraca, što najviše zabrinjava. Ovako visoka cifra bjegunaca može se s jedne strane opravdati novim, za ovakve situacije nenaviknutim ljudstvom, no, s druge strane, ona svjedoči o nedovoljnoj aktivnosti naših rukovodioca, naročito u pogledu dezertiranja starijih boraca. Ispitujući razloge ovakvih pojava, došlo se do zaključka da politički rukovodioci, kako raniie za vrijeme mirovanja, tako i kasnije za vrijeme borbi, nijesu u svim slučajevima svoj rad temeljili na najužoj vezi sa borcima svoje jedinice. Po toj crti izvjesnog birokratizma udareno je kao oo glavnoj opasnosti, koja uslovljava gubljenje perspektive i ne pruža mogućnost za. svakodnevno djelovanje rukovodioca u masama, što je nužno i u velikoj mjeri presudno po držanje boraca.

[6] **Vidi tom III, knj. P dok. br. 123 i 124.**

Политички комесар
III Босанска дивизија НОВЈ
Штаб. Бр. 7/1.

28 септембра 1944 год.

Политичком комесару II Корпуса

Почетком мјесеца августа, група немачких дивизија напала је положаје наше дивизије на свим правцима и тиме све наше јединице ангажовала у непрекидној, жестокој борби. Тим су у потпуности измијењени услови живота и рада наше дивизије. Сматрав периодом релативног мировања свих наших јединица, који је претходио овом периоду непрестане борбе и кретања, могућно је да се рад успјешно одвија по свим линијама. Резултати тога периода, који се огледају у војничким, политичким, санитетским, курсевима, у интензивном политичком раду, у развијању културно-просветног рада, имали су велико дејство и утицај на оспособљавање и промјерно развијање борца, тако и руководилаца наше дивизије у новом, тешком периоду.

Више него икада раније, ове дивизије дјеловала је војнички. Кроз упорну борбу са надмоћнијим непријатељем, дошле су до пуног изражаја све позитивне особине и вредности наших јединица без обзира на тешкоће. Војнички задатак, који је пред нас постављен извршен је у потпуности. Непријатељ је упорно задржаван и успоравен у своме надирању, претрпјевши уз то велике губитке. Захваљујући примјерном држању бораца и руководилаца, успјело се је извршити пребацивање великог броја рањеника, који су, надирањем непријатеља били доведени у прилично тешку ситуацију.

По први пут, јединице ове дивизије водиле су крупне дефанзивне бојеве. Ту се показала способност и издржљивост у оваквој врсти ратовања, која раније није била код нас практикована. Истовремено наш командни кадар, успјешно јединирао и онемогућавао врло честе, дрске покушаје непријатеља да наш распоред поремети брзим пробијањем борбене линије или да нас обухвати, поцијепа или изложи уништавању. Борбе, водене са дефанзивном тактиком, послужиће као добро тактичко искуство, које раније нијесмо имали и даће потребну увјереност нашим борцима да се може издржати и успјешно извршити задатак и у таквој војничкој ситуацији.

Борбено и морално стање наших бораца остало је на висини од почетка, па до краја непријатељске офензиве. Без обзира на велику заморeност, прилично слабу прехрану, и уопште тешке услове живота, ми смо имали многе примјере појединачног и масовног херојства. Само, захваљујући таквом моралу, успјевало се у задржавању непријатеља. У току тих борби извршено је и неколико успјешних противнапада, у којима се успијевало одбацити непријатеља са линије која је била за то предвиђена. На крају офензиве, под условима највеће заморености и исцрпљености наших бораца, успјели смо да добро припремљеним, оштрим нападом цијеле наше дивизије, разбијемо јаче четничке групе и на тај начин успјешно извршимо маневар збацивања наше дивизије у исте области, које смо морали у почетку напустити.

У току свих ових борби, иако су услови били врло тешки, политички, војнички и културни рад није запуштен, већ се одвијао непрекидно, само у мањем обиму, сходно датој ситуацији. Састанци су били кратки, прорађиване су најактуелније политичке теме а највише се третирало питање наредних задатака.

Поред ових позитивних страна, које су се током овог периода уочиле, дошле су до израза и извјесне негативне, слабе стране, о којима се мора повести довољно рачуна.

Током офензиве, преко три стотине бораца, самовољно је напустило своје јединице. Највећи дио ових бјегунаца потиче из послијетних попуна, са којима се није имало времена довољно радити, али ту се укључује и један дио старијих бораца, што највише забрињава. Овако високе цифре бјегунаца, може се с једне стране оправдати новим, за овакве ситуације неиспитаним људством, но, с друге стране, оне свједоче о недовољној активности наших руководилаца, нарочито у погледу дезертирања старијих бораца. Испитујући разлоге оваквих појава, дошло се до закључка, да политички руководиоци, како раније за вријеме мировања, тако и касније за вријеме борби, нијесу у свим случајевима, свој рад темељили на најужој вези са борцима своје јединице. По тој врсти извјесног бирократизма уочено

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 25

Slabost naše intendantske službe ovom prilikom se naročito pokazala. Tačno je da su uslovi bili dosta teški, no, i to je tačno da su kako intendanti, tako i štabovi malo pažnje poklonili snabdijevanju svojih jedinica. Dešavalo se da pojedini bataljoni gladuju i onda kad to nije moralo biti. Ovakav rad imao je težih posledica na izdržljivost i moral jedinica. Preduzete su sve mjere da se to iskustvo koristi i u buduće ne dozvole aljkavosti u tom smislu, jer se one u punoj mjeri graniče sa zločinom prema vojsci.

Neuredno snabdijevanje usled nedostatka i nedovoljne pažnje, velika zamorenost i iscrpljenost uslovili su pravljenje niza prestupa prema narodnoj vlasti i imovini seljaka. Ovi prestupi nijesu naročito krupni, ali ipak, s obzirom da je narod u velikoj mjeri opljačkan, izazivaju negodovanje i ostavljaju ružnu sliku. S druge strane, u poslednje vrijeme, naše jedinice prolazile su kroz oblasti gdje nije momentalno bilo narodne vlasti, kao regulatora pravilnog odnosa vojske i naroda. Mi ovo tretiramo kao jedan od najvažnijih problema divizije. Nema sumnje da će se ovo pitanje uspješno likvidirati organizacijom nabavke i zadovoljenjem vojničkih potreba. U tom cilju, naši ekonomski organi održavaju najuži kontakt sa pretstavnicima narodne vlasti, kojima treba, u pogledu prikupljanja i raspodjele hrane, pomoći.

Dosadašnji način života onemogućio je u izvjesnoj mjeri održavanje punog vojničkog života. Kao posledica toga, može se uočiti nedovoljna spoljna disciplina i nedovoljno vojničko ponašanje. S obzirom da sadašnje stanje omogućava rad u mirovanju, preduzeće se sve za podizanje spoljne discipline i vojničkog izgleda, kroz obuku, koja će se redovno izvoditi u smislu Vaših uputstava.

Naše jedinice pokazale su priličnu nevieštinu u marševima. Prvi put smo maršovali u divizijskoj kolom. Prvi put smo sa brigadama pravili velike i česte pokrete. Prilikom tih marševa uočena je izvjesna neorganizacija pokreta. 1 u tom smislu uradićemo sve što se može, da naša divizija dobije puni vojnički izgled i u borbi i u mirovanju i u kretanju.

U ovome dijelu izvještaja data je ocjena po najvažnijim stranama i nedostatcima divizije kao cjeline. Dok su ove opšte stvari zajedničke našim brigadama, postoje izvjesne razlike između naših jedinica, koje će se izložiti u pregledu rada po brigadama. Nejednakost u starosti brigade ostavlja svoj pečat na razvoj pojedinih jedinica. Starija brigada sa iskusnim rukovodećim kadrom, sa većim brojem starih, prekaljenih boraca, sa tradicijom, koja silovito utiče na stvaranje borbenog morala, može da brže i lakše vojnički i politički uzdigne i osposobi nove borce, kojima se popunja. Mlađoj brigadi to ide teže, jer za po-

dizanje boraca treba dosta i vremena i borbenih radnji, gdje bi se steklo ono iskustvo, koje čini jednu jedinicu osposobljenu.

1. — V proleterska crnogorska brigada prestavlja dobro organiziranu, politički i vojnički uzdignutu i za borbu osposobljenu našu jedinicu. Kao što je i ranije, tako je i u ovim situacijama, ova brigada ponijela na sebe najteži dio borbe, usled toga što je ona redovno zatvarala one pravce na koje je neprijatelj najviše navaljivao.[7] V Proleterska brigada mogla je da se neprijatelju uspješno suprostavi zahvaljujući velikom borbenom iskustvu i njenoj tradiciji, koja ulijeva borbeni duh i visok moral i novim borcima. No, i pored njenih kvaliteta, usled malobrojnosti njene, ona ne može vršiti danas onakve zadatke kakve bi vršila kada bi bila dovoljno popunjena. U njen sastav mogu ući stotine boraca koje bi stara sredina mogla brzo prevaspitati i izdići.

Rukovodstvo jedinica, u najvećem dijelu, sačinjavaju mladi rukovodioci, koji prvi put uzimaju funkcije na kojima se danas nalaze. No, to su borci sa trogodišnjom praksom i iskustvom, sa puno odanosti i snalažljivosti. Samim tim, ovakvim mladim i provjerenim kadrom može se osigurati dobro rukovođenje ovom brigadom. Ova brigada dala je do sada veliki broj rukovodioca za druge naše jedinice i za rad na terenu. Njen komandni kadar u toku ovih kao i ranijih borba imao je prilično gubitaka. Brigada je uvijek iz svoje sredine zamjenjivala one rukovodioce koji su odlazili. Ona je za našu diviziju bila do sada rasadnik kadrova, a to će moći biti i u buduće, samo joj je za to nužna popuna od boljeg ljudstva, koje bi se lakše vaspitavalo i vojnički i politički.

Iako je ovo stara brigada,[8] starih boraca ima malo i to uglavnom na rukovodećim mjestima. Ona je do sada dobijala nekolike popune, od kojih nije ni jedna u punoj mjeri zadovoljavala. No, bez obzira na tu činjenicu, rad brigadnih, bataljonskih i četnih rukovodioca, kao i sama sredina i atmosfera koja vlada u brigadi, učinili su da se i slabiji borci brže i bolje podižu nego što bi negdje drugo. Ono ljudstvo kojim ona danas raspolaže sposobno je za vršenje zadataka. Svi ti novi borci prošli su kroz tešku borbenu školu, poprimali osobine starih junaka iz te brigade i kroz to se sami podizali. Danas, najveći dio boraca prestavlja vrlo dobar vojnički materijal, koji ne samo da obećava, već je u poslednjim borbama i dokazao svoju vrednost i dobre izglede na budući razvoj.

[7] Vidi tom ni, knj. 8, dok. br. 57, 64, 67, 77, 82, 85, 108, 109, 119, 131, 168 i 250.

[8] Peta NOU brigada je formirana 24. juna 1942 (vidi tom IV, knj. 5. dok. br. 115).

Disciplini, moralu i vojničkom držanju poklanja se puna pažnja u ovoj jedinici. Nedostatci, koji danas postoje u tom smislu, bili bi mnogo manji, da brigada nije imala onako težak život u poslednje vrijeme. Uglavnom, kroz izvršavanje naređenja ogleda se unutrašnja disciplina i kao pitanje za uspješno rešenje postavlja se još jača vojnizacija i pojedinca i cjeline radi potpuno vojničkog izgleda ove jedinice. Isto tako moralno stanje odrazilo se je kroz uspješno rešavanje zadataka i kroz veselo držanje i boraca i starešina u svim situacijama.

Po svim linijama rada činjeni su dosta prilično napori. Međutim rezultati nijesu mogli u potpunosti zadovoljiti, jer su kod njih teški uslovi života pravili ozbiljnu zapreku za sprovođenje planskog rada.

Plan političkog rada, postavljen za čitavu brigadu, nije u potpunosti sproveden u život. Bataljonskih konferencija do sada nije bilo. No, zato su se održavale česte četne i vodovske konferencije. Najviše je izlagana politička situacija. Prorađene su nekolike teme iz kojih su se borci upoznavali sa tekovinama naše dosadašnje borbe. U svakoj četi za poslednjih mjesec dana održano je osam do deset političkih časova. Održavane su posebno konferencije po pitanjima discipline, ukazivanja na nedostatke, analiza proteklih akciia itd. Pored ovoga, čitalačke grupe proučavale su najnoviji politički materijal. Stab brigade održavao je sastanke sa pojedinim ili svim štabovima bataljona, radi kontrolisanja njihovog rada i davania potrebnih upustava za dalji rad. Za budući politički rad izrađen je program koji obuhvata objašnjenje najnovijih i najvažnijih događaja.

Kulturno-prosvetni rad dao je male rezultate. Po četama je dato nekoliko predavanja iz te oblasti. Priredaba nije bilo. Po bataljonima pribirani su članci za listove, ali se ovi do sada nijesu mogli izdati. Za kulturno-prosvetni rad takođe je dat program. Postavljeno je kao neophodno: izlaženie bataljonskih listova, zidnih i džepnih novina, organizovanje analfabetskih tečajeva, održavanje predavanja iz geografije, istorije, održavanje priredaba za narod i vojsku.

Vojnički sektor do sada je bio prilično zapostavljen. Održano je nekoliko časova iz ratne službe. Nije bilo uslova za izvođenje vojničke nastave, ni teorijske ni praktične. Za budući rad predviđene su najpotrebnije teme za obrađivanje.

Sa narodom ie u pojedinim selima održcno nekoliko sastanaka. Iznošena je politička situacija. U oblasti Kolašina dosta je teško prikupiti seljake na sastanak. Primijećeno je da je narod malo obaviješten o najnovijim događajima. Prisustvo Njemaca u toj oblasti izaziva strah i nespokojstvo u narodu.

Sanitet ove brigade dobro se snalazi i odgovara svojoj dužnosti. Stanje u brigadnoj bolnici dobro je, naročito radi toga

što nema težih ranjenika. Zdravstveno stanje u brigadi uglavnom je zadovoljavajuće. Poslednjih dana, usled kiše i hladnoće, ima više prehlade. Zaraznih bolesti nema u brigadi. Čistoća se održava po svim jedinicama.

Intendantska služba, do poslednjih dana, bila je prilično slabo organizovana. Cesto puta, pojedini bataljoni, i u toku borbe i držanja položaja, nisu bili uredno snabdijevani. Po ovome je najoštrije udareno. Sada je to pitanje uređeno. Brigada redovno dobija dovoljne količine hleba i mesa. Nabavka namirnica vrši se isključivo preko narodne vlasti. Učinjeno je nekoliko manjih prestupa od pojedinih boraca, na čemu se ukazalo. Odjeća i obuća nedostaje u velikoj mjeri. Specijalno za ovu brigadu, to je vrlo važan problem, koji se mora što prije i što bolje riješiti. Dio, koji su do sada. dobili od savezničke pomoći, ne može da zadovolji potrebe brigade. Odjeća i obuća koja je ranije dobijana za ovu birgadu danas je vrlo malo upotrebljiva. Sa terena se u tom smislu ne možemo uopšte pomoći. Popune, koje dolaze, povećaće još više hitnost i potrebu rešenja toga pitanja.

2. — VII crnogorska udarna brigada prestavlja vrlo osposobljenu, moralno jaku, politički prilično svjesnu i u borbi prokušanu našu jedinicu. Zahvaljujući njenom brojnom stanju i borbenosti njenog ljudstva, ova nam je brigada rešavala vrlo teške zadatke, i prestavlja punu zalogu za neku težu situaciju.

Rukovodstva bataljona i četa ove brigade potpuna su. To su uglavnom drugovi sa dosta iskustva i znanja, koji već dugo vremena rade u toj jedinici. Izuzetak čine komandanti bataljona, koji su poslednjih dana svi izmijenjeni. Takav komandni kadar mogao je da odgovori i u težim situacijama, što se i pokazalo u nekoliko dobrih uspjeha. Nekolika bataljonska rukovodioca napravili su izvjesne disciplinske prestupe u pogledu držanja prema Štabu brigade, na čem je ukazano. Komandni kadar ove brigade može svojim radom obuhvatiti i još mnogo veći broj boraca, s obzirom na svoje kvalitete

Borci VII Crnogorske udarne brigade, koji su velikim dijelom dobrovoljci, dijelom upućeni sa terena iz omladinskih organizacija, prestavljaju vrlo dobar materijal za izgrađivanje. Sve napore i teškoće snosili su vedro i kada su bili najzamorniji mogli su riješiti bilo kakav vojnički zadatak. Ova brigada, na osnovu gore rečenoga, ima uslove da se razvije u jednu od najboljih jedinica našeg korpusa.

Politički rad, i pored objektivnih neprilika, razvijao se neprekidno. Po svim bataljonima, po četama davane su političke, teorijske i kulturno-prosvetne teme. Interesovanje boraca je veliko. Prorađene su teme: »Narodno-oslobodilačka borba i njen međunarodni značaj«, »Narodno-oslobodilačka vojska kao nosioc

bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije«, »Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije kao stvaraoc i nosioc demokratskog i federativnog uređenja Jugoslavije«, »Crvena armija na našim granicama«, »Postanak, razvitak i uloga Crvene armije u narodno-oslobodilačkoj borbi naroda u Evropi«, itd. Na četnim konferencijama čitani su razni članci iz tekućeg materijala. Pored ovoga održano je više konferencija gdje se tretiralo pitanje discipline, marševa, akcija, međusobnog odnosa, prema starešinama itd. Nastoji se da se politički rad postavi i sprovodi planski radi dobijanja još mnogo boljih rezultata.

Kulturno-prosvetni rad u ovom vremenu prilično je zaostao usled nepovoljnih uslova. Date su nekolike priredbe za narod i vojsku. Ovaj umjetničko-priređivački rad ne zadovoljava, ne samo zbog nedovoljne aktivnosti, nego i zbog slabe umjetničke vrednosti. Data su isto tako nekolika oredavanja iz istorije i geografije po četama. Izdate su zidne novine po svim bataljonima i džepne po pojedinim jedinicama. Pisano je više članaka za bataljonske listove, ali ovi se nijesu mogli izdati usled nedostatka potrebnog materijala i uslova za rad na tom polju. Preko kulturnih odbora, koji postoje po svim bataljonima, preduzete su mjere za oživljavanje ovoga rada, kao važnog činioca za kulturno podizanje naše vojske i naroda, za uveseljavanje boraca i za zbliženje vojske i naroda.

Vojnički sektor prilično je bio zapostavljen. Iz te oblasti data su nekolika predavanja po četama, ali bez praktičnog rada. Poslednjih dana izvodi se vojnička nastava po postavljenom planu.

Rad u narodu nije do sada zadovoljio ni u ovoj brigadi. Tu je, kao i kod drugih brigada, glavni razlog brzina pokreta, držanje položaja i malobrojnost naroda, u prvom momentu, po svojim selima. Ovoj brigadi, kao i čitavoj našoj diviziji, rad po ovoj liniji nameće se kao vrlo važan zadatak. Povoljan razvoj situacije u svijetu i kod nas, očita slabost okupatora, porazi četnika, koji se češće dešavaju baš na ovom terenu, mogu se odlično iskoristiti u cilju razbijanja preostalih četničkih uticaja u pojedinim selima ovoga kraja.

Sanitetska služba u brigadi je dobro organizovana. Rad saniteta i bataljonskog i četnog zadovoljava. Ranjenici su na vrijeme previjani, upućivani za bolnicu i teži za Italiju. Sama njega i pažnja prema ranjenicima zadovoljava. Čistoća u jedinicama prilično je dobro zastupljena i svaki odmor koristi se da se borci operu, ošišaju i slično.

Pošto je ukazano na ranije propuste, intendantska služba u poslednje vrijeme dobro funkcioniše. Bataljoni svakodnevno dobijaju hranu. Greške pojedinih intendanata svakim danom su manje. Odjeća i obuća za sada ne zadovoljava. Naročito pi-

tanje obuće moralo bi se što prije riješiti. Od saveznika dobijene količine ne mogu zadovoljiti potrebe boraca a sa terena krupne stoke ne možemo da dobijemo jer je nema. Usled ovakvog stanja, mi neprekidno intervenišemo kod savezničke misije, radi dobijanja većih količina odjeće i obuće. Očekujemo, po njihovom obećanju, sledećih dana isporuku materijala.

3. — IX crnogorska udarna brigada je najmlađa naša jedinica. Poslije njenog iormiranja,[9] prilično dug period mirovanja omogućio joj je da se u priličnoj mjeri organizaciono učvrsti, da postavi i razvije rad po svima linijama i da se na taj način pripremi i osposobi za borbe koje je kasnije vodila. Iako prilično malobrojna i za borbu nedovoljno iskusna, ona je sa uspjehom rešavala vojničke zadatke u toku čitavog ovog perioda.

Rukovodstvo jedinica ove brigade sačinjavaju uglavnom mladi ljudi, koji po prvi put dolaze na sadašnjim rukovodećim položajima. No, s obzirom da taj kadar dolazi iz starih jedinica, da je dovoljno iskusan i osposobljen za svoje funkcije, brigada se i u najtežim situacijama dobro snašla i odgovorila svome zadatku. U toku ovih borbi jedan dio rukovodioca je stradao. Radi toga, danas nijesu popunjena sva mjesta u rukovodstvima četa. Brigada sama nije u stanju da postavi rukovodioce koji mogu odgovoriti, pa smo prinuđeni da izuzmemo nekoliko drugova iz drugih jedinica. Ukoliko se prilike srede i omogući izvjesno mirovanje, obavezno ćemo preduzeti podizanje rukovodećeg kadra kroz vojničke i političke kurseve. Tek na taj način biće dobro riješeno pitanje kadrova ove brigade.

Borci ove brigade u potpunosti su bili bez vojničkog iskustva. Teoretski i praktički rad ranije dao je bar minimum vojničkih znanja borcima, što je uslovilo prilično borbeno dejstvo brigade. Jedan dio boraca sastoji se od poslednjih popuna, čiji kvalitet nije bio zadovoljavajući. S obzirom da je brigadi nužna veća popuna, koju već dobija, najveći dio svih njenih jedinica biće sastavljen od zaista mladog i neiskusnog ljudstva. Radi toga, u brigadi mora se uložiti ogroman rad. Ljudstvo je, bez obzira na mladost, pokazalo dobrih kvaliteta, pocrplo veliko iskustvo, pa budući rad moći će garantovati učvršćenje i osposobljenje ove jedinice u najvećoj mjeri.

Politički rad do sada je bio prilično smanjen; Održane su četiri bataljonske konferencije na kojima je iznošena i diskutovana politička situacija. Na ovim konferenciiama redovno su prisustvovali članovi Štaba i Polit, odjela. Održana su u svakom bataljonu po dva politička časa sa temama: »Uloga KPJ u Na-

' Brigada je formirana 1. aprila 1944 (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 134).

rodno-oslobodilačkoj borbi« i »Crvena armija nam se približava«. Četnih konferencija održano je deset. Na tim konferencijama pretresana su pitanja njihovog unutrašnjeg života i postavljani su naredni zadaci. Prilikom povezivanja naše vojske sa jeumicama Crvene armije, po svim jedinicama brigade održani su sastanci, koji su imali za cilj da taj dan učine svečanim i aa poavuku značaj prisustva Crvene armije za razvoj naše borbe. Po svim jedinicama proraden je članak maršala Tita: »Borüa naroda porobljene Jugoslavije«. Pored ovoga održano je više četnih i voanih sastanaka na kojima su proraaeni članci iz »Nove Jugoslavije«, vijesti itd. Održana su dva sastanka sa štabovima bataljona i smotra svih bataljona poiedinačno.

Na vojničkom polju, sem borbi koje su vođene, u brigadi so je prilično malo uradilo. Pošto su prilike onemogućavale sistematski rad, to se aktivnost po ovoj liniji svela na nekolika četna predavanja bez praktičnog rada. Nedovoljan rad imao je za posiedicu slabljenje discipline i vojničkog izgleda donekle, pa se već nastoji da se taj rad forsira.

Kulturno-prosvetni rad nije zadovoljio iz istih razloga. Date su četiri priredbe za vojsku i narod u toku poslednjeg vremena. Po svim četama izašle su zidne novine, i u dva bataljona džepne novine. Dopisa za bataljonske listove bilo je prilično, no, listovi se nijesu još izdali usled pomanjkanja potrebnog materijala.

Rad u narodu nije do sada dao rezultate. Ovo dolazi usled čestih pokreta, premještaja jedinica i držanja položaja, kao i zbog bjekstva naroda iz svojih sela iz straha od okupatora i četnika. Pošto su sada prilike prilično sređene, rad po ovoj važnoj liniji biće sprovođen.

Sanitet je uglavnom odgovorio u potpunosli. Ranjenici su na vrijeme previjani i transportovani. Higijena po jedinicama je na visini. Zaraznih i uopšte težih oboljenja nema.

Prehrana jedinica danas je prilično dobra. Intendantski organi unose se u posao. Odjeća i obuća nije najbolja, s obzirom da smo do sada od saveznika dobili samo manje količine. Na terenu nijesmo uspjeli da nađemo materijala koji bi nam bar dijelom podmirio potrebe. Ovo pitanje mora se što prije riješiti jer dolaze hladna i kišovita vremena. Nastojaćemo da koristimo sve mogućnosti.

4. — Oko Štaba divizije nalaze se sledeće jedinice: izviđačka četa, prateća četa, kulturna grupa, intendantura, hirurška ekipa i kurirska grupa. Sve ove jedinice dcbro su organizovane i vrše uspješno postavljene zadatke. Kao u brigadama i kod njih je rad zaostao u izvjesnoj mjeri u toku poslednjeg perioda. Međutim, u poslednje vrijeme sa strane Štaba i Polit, odjela ukazana je puna pažnja daljem razvoju i radu ovih jedi-

nica. Poslednjih dana osjeća se puna politička, vojnička i kulturno-prosvetna djelatnost. U tom smislu rad će se nastaviti.

Ovaj izvještaj obuhvatio je period od početka neprijateljske ofanzive. S obzirom da je divizija bila izložena teškim naporima, rezultat našeg rada nije onakav, kakav može biti pod povoljnijim uslovima. U ovom izvještaju nije data situacija na terenu, gdje djeluje naša divizija, pošto je nekoliko drugova, dobrih poznavaoca prilika u ovom kraju, na putu ka Vama, o čemu će Vas oni detaljno obavijestiti.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P

Politički komesar,
potpukovnik,
Jovan Kapa

BR. 26

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. SLOVENACKE NO BRIGADE »SIMON GREGORCIC« OD 28. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 30. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU I STANJU U BRIGADI I NA TERENU[1]

STAB XVII SNOB »S. GREGORCICA«
XXX DIVIZIJE NOV I POJ
Broj 82
Položaj, 28/9. 1944.

30. DIVIZIJI
Politkomesaru

Položaj

Predmet: Politički izveštaj.

Šaljem prvi politički izveštaj kao komesar reorganizovane XVII SNOB »Simona Gregorčiča«.

Izveštaj nisam poslao ranije zbog toga što se brigada reorganizovala te nisam imao jasan uvid u rad brigade.[2] Morao sam,

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 283 V--4a). Broj. datum i »30. diviziji« dopisani su olovkom.
[2] Vidi dok. br. 23.

u smislu novih direktiva i zadataka primljenih od viših foruma, da dajem različite političke direktive.

Sto se tiče političkog rada, brigada je poslednjih 18 dana bila pasivnija. Rad brigade je bio uglavnom usredsređen na reorganizaciju. U tom duhu održane su razne konferencije i sastanci s političkim i vojnim rukovodiocima. Na tim konferencijama su uglavnom objašnjeni značaj reorganizacije odreda u brigadu (spajanje), zadaci naše brigade i metod vojnog i političkog rada na tom sektoru, naročito zbog razlike u radu od rada na ostalim sektorima. Na taj rad u Beneškoj Sloveniji i Režiji bilo je potrebno skrenuti pažnju mnogim rukovodiocima, jer nisu poznavali mentalitet tog stanovništva. Zbog toga sam izdao cirkular o radu i ponašanju u Beneškoj Sloveniji.

Borcima se na političkim časovima uglavnom govorilo o značaju pohoda u Benešku Sloveniju, načinu rada i ponašanju prema beneškom stanovništvu. Prorađivao se takođe Titov govor,[3] kao i govori dr Vilfana i Bevka.[4] Za ostale političke časove korištena je literatura »Slovenski poročevalec«, »Ljudska pravica« i »Partizanski dnevnik«.[5] To su glavni listovi iz kojih smo crpli gradivo za političke časove. Cilj svih političnih časova bio je podići borbeni duh naših boraca, samopouzdanje i povećati disciplinu i osećaj odgovornosti. U-Beneškom i Rezijanskom bataljonu se na političkim časovima naročito podvlačilo: ugnjetavanje naroda pod fašizmom; šta znači fašizam u Beneškoj Sloveniji i kuda ju je doveo; šta je zadatak beneških Slovenaca u ovoj oslobodilačkoj borbi; da je potrebno da se sami svojom vlastitom snagom oslobode i što pre izgrade svoju vojsku koja će osigurati i očuvati interese naroda. Rad u Beneškom i Rezijanskom bataljonu dosta je težak jer se mora s njima govoriti upola italijanski, a drugo, treba ih prethodno zainteresovati za politički rad. Zbog toga im treba govoriti što interesantnije i prihvatljivo za njih. Politički rad je težak i zbog toga što nemamo dobrih politkomesara koji bi znali u borcima pravilno pobuditi interesovanje. Sav politički kadar u bataljonima je mlad, nema dovoljno iskustava i nije dovoljno politički izgrađen. Beneškoj Sloveniji su potrebni dobri politički radnici koji bi znali zainteresovati Beneške Slovence za lokalne probleme i na taj način ih učvrstiti. Najviše uspeha postiže se u Beneškoj Sloveniji individualnim radom.

[5] Vidi dok. br. 15, objašnjenje 23.

[4] Verovatno se odnosi na govore dr Joža Vilfana i Franca Bevka u vezi sa izborima za Pokrajinski NO odbor za Slovenačko primorje, koji su održani 15. septembra 1944. Vidi »Partizanski dnevnik« od 18. septembra 1944, god. II, br. 248 (AIZDG u Ljubljani, NO tisk).

[5] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 673, b. j. 8951 — 8955, str. 626, b. j. 8553. str. 249, b. j. 3499.

U svakom bataljonu održan je svakog dana po jedan politički čas. Cesto su održavani politički časovi dvaput dnevno. Održano je takođe više vojnih i političkih konferencija. Redovno se održavaju vojničke i političke konferencije po bataljonima. Održavaju ih bataljonski rukovodioci. Konferencije su do sada pokazale prilično uspeha.

Općenito su borci pokazali prosečno interesovanje za političke časove i politički rad. Bataljoni iz stare brigade pokazali su najveće interesovanje za poslednji Titov govor za Benešku Sloveniju. Titov govor je ostavio velik utisak na naše borce, što smo iskoristili za učvršćenje i povećanje ljubavi i odanosti prema Titu. Politički i vojni rukovodioci su u poslednje vreme pokazali veliko interesovanje za politički rad. Interesovanje smo im probudili na konferencijama i sastancima.

Na političkim časovima su se najviše interesovali za vojni i politički razvoj Jugoslavije i za buduće uređenje naše domovine. Za događaje na frontovima nisu pokazali većeg interesovanja, dok su se za događaje na jugoslovenskcm frontu, za sadašnje velike uspehe u Srbiji i Bosni, više interesovali.

Borbeni moral u pojedinim jedinicama sasvim zadovoljava. U brigadnim bataljonima[6] su borci još prilično demoralisani i još uvek se primećuju posledice borbe na Krnu.[7]

U poslednje vreme stigao je u naše jedinice veći broj novih boraca. Zbog toga smo morali našim starim partizanima skrenuti pažnju na pravilne odnose i ponašanje prema njima. S novim borcima su održavani posebni politički časovi i prikazivan im je lik pravog borca NOV. Odnosi između novih i starih partizana još su zadovoljavali. Bilo je manjih svađi i prebacivanja onima koji su se poznavali. Nije, međutim, bilo nikakvog težeg slučaja.

Rad naših štabova bataljona i komandi četa još se ne može sasvim oceniti, jer je formiranje još u toku a novi rukovodioci su postavljeni pre kratkog vremena. Primećuje se da još nema potpune harmonije i da se još nisu sasvim saživeli s radom. Do sada smo formirali osam štabova bataljona.[8] Svaki bataljon već

[6] Misli se na bataljone koji su već ranije, pre reorganizacije, bili u sastavu brigade.

[7] Vidi dok. br. 23, objašnjenje 6.

[8] Prema izveštaju Štaba 17. slovenačke NO brigade »Simon Gregorčič« br. 106 od 9. oktobra 1944, ova brigada je imala 8 bataljona. Tri bataljona i Prateća četa sačinjavali su njeno jezgro, ukupne jačine 640 ljudi (iz bivše 17. slovenačke NO brigade 230 ljudi, a ostali su bili iz sastava bivšeg Briško-beneškog NOP odreda, Idrijsko-tolminskog NOP odreda i novomobilisani). Ostali bataljoni su imali karakter odreda i bili su raspoređeni ovako: 4. bataljon u zapadnoj Beneškoj Sloveniji, 5. bataljon na sektoru Tolmina, 6. bataljon u Brdima, Beneški bataljon u istočnoj Beneškoj Sloveniji, Režijski bataljon u Režiji (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 283, V-3b).

broji preko 150 ljudi. Komandni kadar ovih štabova u vojničkom pogledu sasvim zadovoljava, ali što se tiče političke spreme ima nekoliko novih drugova koji neće biti sposobni da samostalno rade i moraće im se pružiti pomoć. Postoji mogućnost da se razviju u dobre rukovodioce. To su sve mladi energični momci, stariji partizani i iskusni u borbama. Jednog politkomesara iz sastava brigade morali smo da uklonimo zbog neborbenosti. Politkomesari četa i pomoćnici su novi borci sa nedovoljnim političkim vaspitanjem, ljudi koji su pokazali samo volju za rad. Možda će biti u budućnosti dobri politički radnici. Sada kada bi nam bili preko potrebni dobri rukovodioci, snalažljivi politički radnici, njih nemamo. Naša brigada ima 2 odlična komesara koje možemo pohvaliti. Oni se nalaze u bataljonima najudaljenijim od štaba brigade i postavljeni su na najodgovorniji samostalni rad u Režiji i zapadnoj Beneškoj Sloveniji. Dosadašnji njihov rad je jako zadovoljavao i pokazali su veliku snalažljivost u svom radu. Uopšte su nam bataljonski štabovi u tim bataljonima najbolji, za čim smo i težili.

Od politkomesara u našoj brigadi suštinsku grešku je učinio politkomesar II bataljona drug Srečko.[9] On je počeo da beži na čelu komore kada je opaljeno nekoliko hitaca, iako nije bilo nikakve opasnosti. Zbog toga smo ga morali degradirati i prekomandovati u drugi bataljon. Njegova politička izgrađenost je bila dobra.

Rad naših odseka u brigadi i u batalionima je prilično dobar.

Sanitetski odsek je dobro radio, održano je više sastanaka u bataljonima i nekoliko predavanja o higijeni u logoru, o ishrani itd.

Intendantura: Hrana se uglavnom nabavljala preko privrednih komisija.[10] Težili smo tome da intendanti ne budu na teretu civilnom stanovništvu, naročito u Benešokj Sloveniji. Sve što se tražilo moralo se bezuslovno plaćati.

Naša intendantura ima velike poteškoće s nabavkom odeće i obuće. Na ovom sektoru teško je nabaviti pomenutu robu. Ljudstvo naše brigade je zbog toga loše obuveno i obučeno. Zakrpa na zakrpi, a i te zakrpe već su počele da se raspadaju, tako da više nije moguće ni krpiti. Pitanje obuće i odeće je danas zaista jedno od najvažnijih pitanja. Imati bosog borca posle ovih marševa je teško, prvo, zbog toga što ne može sam da izdrži, a drugo, približava se zima i hladni dani. Da se do nje dođe u borbi ili negde zapleni samo je naša želja, a koliko je ona ostvarljiva to je drugo pitanje. Naši su bataljoni potukli neko-

*** Verovatno Srečko Berlič.**
[10] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40, objašnjenje 32.

liko patrola, koje su svukli i izuli, ali je sve to bilo suviše malo. Danas imamo u našoj brigadi bosih ili napola bosih oko 250 ljudi.

Verovatno je ovaj broj veći. Svi su obučeni u laganu letnju odeću, dok se ovde već oseća hladan jesenji vetar. Zbog toga ima u bataljonima različitih oboljenja: gripa, kašlja itd. Smatram, ukoliko je izvodljivo i ukoliko ima mogućnosti, da nam viši štab pomogne u tom pogledu, jer bismo želeli da odeću što pre dobijemo.

Ishrana ljudstva je dobra i dovoljna. Do sada nam je polazilo za rukom da dobijemo dovoljno svega i mislim da u tom pogledu nećemo imati poteškoća, jer se nalazilo u blizini Furlanije, koja je bogata životnim namirnicama. Hieb se takođe peče.

Kulturno-propagandni odsek je pitanje za sebe, koje još do danas nismo definitivno rešili. Naredbom Glavnog štaba ukinuti su propagandno-kulturni odseci u brigadama i odredima.[11] Međutim, drug načelnik XXX divizije[12] i naš komandant,[13] prilikom posete našoj brigadi, izjavili su da postoji direktiva štaba korpusa prema kojoj propagandni odsek u našoj brigadi iznimno može da ostane. Govorili smo takođe s načelnikom korpusa, drugom Kajtimirom,[11] koji je u tom pogledu odobravao naše

[11] Odnosi se na naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 352 od 11. avgusta 1944, o organizaciji propagande, koje glasi: »Da uklonimo profesionalizam u propagandnoj i kulturno-prosvetnoj delatnosti u vojsci i da podignemo inicijativu boraca i rukovodilaca u tom radu, naređujemo: 1) Organizacija čitavog propagandnog rada u odredima i brigadama u pozadinskoj vojsci je isključiva dužnost političkih komesara i njihovih pomoćnika. 2) Kod štabova korpusa i zone i kod štabova divizija ostaju propagandni odseci sa zadatkom da organizuju propagandu u vojsci i pružaju brigadama i odredima stručnu pomoć u propagandnoj i kulturno-prosvetnoj aktivnosti. 3) Da omogućimo brzo prenošenje vesti o borbama i životu vojske, divizijski propagandni odseci, kao i viši propagandni odseci raspolažu određenim brojem vojnih dopisnika i reportera, koje sa određenim zadacima šalju u pojedine brigade, odrede i ustanove pozadinske vojske. 4) Propagndno odeljenje Glavnog štaba izdaće uputstva o radu i zadacima propagandnih odseka i o smernicama propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u brigadama i odredima«.

Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije izdalo je 15. avgusta 1944. pod br. 83 44: »Objašnjenja ka reorganizaciji propagandnog rada u vojsci«, pod br. 85 44: »Nacrt za formaciju propagandnih odseka kod korpusa i zone«; 16. avgusta pod br. 86 44: »Nacrt za formaciju propagandnih odseka kod štabova divizija«, pod br. 84 44: »Aktuelni zadaci naše propagande« i pod br. 87'44: »Uputstva za likvidaciju propagandnih odseka kod štabova brigada« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 11/1, 87/1, 88 I, 178 I i druge fascikle). Krajem septembra je usledila dalja reorganizacija (vidi dok. br. 29, 30 i 31).

[18] Franjo Rustja Canči

[13] Leopold Skrabar Vanja

[14] Albert Jakopič

gledište i obećao nam da će posredovati da dobijemo dobre samostalne propagandiste koji bi bili sposobni da samostalno, agilno rade. Od propagandnog odseka IX korpusa primili smo pak naređenje da propagandne referente BBO, ITO i naše brigade treba da pošaljemo propagandnom odseku.[15] Sta da radimo?

Naše je mišljenje da je preko potrebno da na ovom sektoru na kome operiše naša brigada ostane jak propagandni kadar, koji će raditi sa civilnim stanovništvom i posebno sa vojskom. Ovde ne mogu raditi propagandisti ko.ji sami dovoljno ne poznaju Benešku Sloveniju i mentalitet ovog stanovništva. Nužno je da danas mi u Benečiji pojačamo propagandni rad i u pravom smislu je obasipamo propagandom. Važno je, međutim, kakvom ćemo je propagandom obasuti. Ako bi na svaki kvadratni metar stavili po jedan primerak od svih naših propagandnih centralnih listova, ne bi time postigli velik uspeh ili ga uopšte ne bi postigli, ovde mora propaganda raditi shodno lokalnim prilikama. Moramo biti svesni činjenice da je razvoj oslobodilačkog pokreta u Beneškoj Sloveniji u prvoj fazi. Dok je u ostalim našim predelima pošao dalje svoiim putem, dotle je Beneška Slovenija spavala i nije se razvijala uporedo sa ostalim predelima naše Slovenije. Narod u Beneškoj Sloveniji očito se razlikuje od ostalog našeg naroda. Nacionalna svest je na vrlo niskom stupnju, a u mnogim krajevima je uopšte nema. Da bi vam bilo jasnije i da biste bolje upoznali Benešku Sloveniju, poslaćemo vam, kada ih ponovo umnožimo, konkretna pitanja u vezi sa Beneškom Slovenijom, to jest cirkular o njoj.[1"] U vezi s tim već sam pisao propagandnom odseku IX korpusa.

Odnos naših partizana prema civilnom stanovništvu je zadovoljavajući. Nije se mogla čuti, niti je stigla bilo kakva žalba u pogledu nepravilnog rada vojske na terenu. Civilno stanovništvo, naročito u Beneškoj Sloveniji, zna da priča o našoj vojsci lepe stvari. Beneški Slovenci poštuju našu vojsku i imaju veliko poverenje u nju, naročito u zapadnoj Beneškoj Sloveniji. To zbog toga što se u njoj nalaze italijanske partizanske jedi-

[15] Tim naređenjem Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ od 22. septembra 1944. traži se da se u 9. korpus NOVJ odmah upute drugovi: Tone Tratnik, bivši referent za propagandu Briško-beneškog NOP odreda, Franc Fornazarič, vojni dopisnik Idrijsko-tolminskog NOP odreda, i Tugo Klasinc, bivši referent za propagandu 17. slovenačke NO brigade »Simon Gregorčič« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 285/III).

" Taj cirkular, pod naslovom »Vprašanje Benečije« (Pitanje Benečije), Stab Briško-beneškog NOP odreda je 30. marta 1944. izdao svim političkim komesarima i vojnim rukovodiocima ovog odreda. U njemu se prikazuje nacionalni, socijalni i kulturni položaj Beneške Slovenije i u vezi s njim navode zadaci za rad na tom terenu (vidi AIZDG u Ljubljani. f. 191/11).

nice[17] koje imaju sasvim drugačije ponašanje i život u jedinicama. Narod sve to dobro vidi, on vidi da se u italijanskim jedinicama nalaze na komandnim mestima bivši fašisti i da se kod njih još javljaju one stare italijanske navike. Međusobni život nije i ne bazira na takvom drugarstvu. Oslovljavaju se još sa »gospodine« itd. Naša vojska mora u zapadnoj Beneškoj Sloveniji često rešavati pitanja sasvim civilnog karaktera, jer nema civilne vlasti, mora ona obavljati tu dužnost. U nekoliko takvih primera civilno stanovništvo potpuno je odobravalo rešenje naše komande i hteli su da to plate novcem. Naši su to odbili uz dobro političko objašnjenje. Jednom reči, naša vojska ima i izvršava u Beneškoj Sloveniji one zadatke koje su imali prvi partizani, koji su istovremeno bili i terenski radnici i vojnici. Istina je i to da kao vojska ima mnogo više uspeha i narod Beneške Slovenije više poštuje ono što mu na mitingu kaže vojnik nego bilo ko sa šeširom na glavi i pištoljem za pojasom. U Beneškoj Sloveniji nazivaju takve terenske radnike, kojih je ionako malo: »skitnice, neradnici«. Naročito ne vole drugarice — terenske radnice.

Rad naše brigade na terenü potpuno je uspeo. Svakog dana smo u Beneškoj Sloveniji održavali mitinge. Na mitinzima smo im govorili o socijalnom stanju u Beneškoj Sloveniji, o ugnjetavanju od strane fašizma, o [pravu] na samostalnu narodnu vlast, o priključenju Sloveniji, i šta dobijaju priključenjem Jugoslaviji. Jugoslavija je država pobednica, sve one države koje su bile i još se nalaze u ratu protiv saveznika moraće da plaćaju ratnu odštetu. Zvali smo ih da nam pomognu u ovoj zajedničkoj borbi i da i oni stupe u naše redove. Takav sadržaj govora odobravali su u mnogim krajevima i smatram da najviše odgovara, jer Beneškim Slovencima treba uspehe borbe i korist koju će imati od nje prikazivati konkretno. Beneška pesma je prikladna za mitinge, ali nedostaju skečevi s više socijalnog sadržaja, koji bi narodu konkretnije prikazali patnje i budući život. U tom pogledu moraćemo sadržaj naših mitinga poboljšati.

Da bi u Beneškoj Sloveniji postigli dovoljno uspeha treba, u prvom redu, našoj propagandi odrediti smernice i pojačati je. Propaganda bi trebalo da bude upućena na stvari koje Beneškog Slovenca interesuju, a ne na stvari koje ga ne interesuju i ne tiču ga se, i o kojima nema ni pojma. Ne možemo preći preko toga da naša oslobodilačka borba ne traži spontani pokret, nego organizovan, pa to važi i za Benešku Sloveniju. Ako su naši krajevi u Sloveniji, Beneška Slovenija nije. U Beneškoj Slove-

" Na teritoriji Beneške Slovenije u to vreme su se nalazile jedinice divizije »Garibaldi Ozopo« (Garibaldi Osopo). Vidi tom VI, knj. 16, (jov hr. 15 nh^inienie 28; Stanko Petelin: »Osvoboditev Slovenskega primorja«, Knjižnica NOV in POS 32, Nova Gorica, 1965, str. 44.

niji bi morali povećati našu terensku organizaciju i prionuti za rad. Na žalost, moramo konstatovati da je naša terenska organizacija slaba, jer oni koji rade u Beneškoj Sloveniji imaju vrlo malo iskustava. Nije pitanje kako raditi u Beneškoj Sloveniji i da li bi se mogao postići uspeh. Sigurno bi ga bilo kad bi se radu pravilno pristupilo i neumorno radilo.

U Beneškoj Sloveniji je u poslednje vreme započela neprijateljska propaganda protiv toga da Beneška Slovenija pripadne Jugoslaviji. Počele su da kruže različite lažne vesti kao: da je Radio-London javio da Beneška Slovenija nece pripasti Jugoslaviji; da pod Jugoslavijom neće imati pšenice i kukuruza; da je Jugoslavija siromašna i slično. Od štaba IV bataljona primili smo sledeći izveštaj[18] od kog ću vam jednu rečenicu doslovno prepisati: »Danas se pokazao nov slučaj badoljovske ekspanzivnosti. Stigla su dva badoljevca, Nedo i Scipion, iz bataljona Atimis[10] (njihovi bataljoni rastu kao pečurke posle kiše). Tražili su naše odobrenje da po ovim selima mobilišu. Oni će dati oružje a mobilisani neka sami odluče da li će k nama ili Italianima. Kazali smo im da smo od naše pretpostavljene komande debili zadatak da ovde sprovedemo mobilizaciju ali da smo ovlašteni da sarađujemo s njima samo što se tiče zajedničkih akcija. Međutim, i o tome ćemo se dogovarati samo sa bataljonskim i brigadnim rukovodiocima, a ne s njima. Ova dvojica nisu imali nikakvih ovlaštenja, pa smo ih zato lepo savetovali da idu otkuda su i došli. Saznali smo da imaju nameru smestiti četu u Prosniku,[20] zato smo naredili komandi mesta Tajpana da se premesti u Prosnik. Takvo stanovište zauzimaju italijanski propagatori iz divizije »Garibaldi Ozopo«. Drugi način njihove propagande je da se hvale, idu obučeni u engleska odela, nose englesko oružje i pozivaju: »dođite k nama, mi imamo svega dovoljno, odeće, obuće, oružja, hrane itd., ništa nam ne nedostaje«. Na sve ovo, na svu njihovu propagandu može se lepo odgovoriti i mi smo im uglavnom odgovorili. Ljudstvu smo govorili o uspesima našeg oslobodilačkog pokreta, o snažnoj narodnoj volji i samopouzdanju našeg naroda, koji je vlastitim snagama izborio sve to što danas ima: priznanje od strane saveznika i svih slobodoljubivih naroda, da ćemo, s obzirom na to, sami odlučivati o sudbini svoga naroda i upravljati po svojim vlastitim željama. Dokazivali smo im konkretnim primerirca. Sve to su vojska i narod uvideli i prihvatili. Dokaz tome je da nacionalno nesvesnog Beneškog Slovenca nije uspela da prevari lepa obuća i odeća, da se nije dao prodati i zavesti obećanjima. Svakako

[18] Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

" Bataljon »Atimis« (Attimis) bio je u sastavu 1. brigade »Ozopo« (Osopo) divizije »Garibaldi Ozopo« (Garibaldi Osopo).

[20] Odnosi se na Prosnid.

da sve to nije dovoljno, da je to samo osnova na kojoj možemo graditi. U Beneškoj Sloveniji treba organizovati pevačke horove, organizaciju AFZ i večernje kulturne tečajeve na slovenačkom jeziku. Sve bi to Benešku Sloveniju podiglo. Beneškoj Sloveniji moramo konkietno dokazati da je uspeh neizostavan i da će biti u korist njoj i narodu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Politkomesar:
Černugelj France-Zorko
Zorko

BR. 27

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 29. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O ORGANIZACIONOJ STRUKTURI PARTIJE U VOJSCI I IZVEŠTAJ O DEJSTVIMA JEDINICA[1]

Dana 29.9.1944.

Dragi drugovi![2]

1.) Prema dogovoru sa Petrom[3] i Matijom[4] šaljem vam uputstva za organizaciju korpusnih i zonskih vojnih oblasti. Molim da uputstva pregledate i date svoje napomene. Uputstva br. 1 daju zadatke koje treba izvršiti već danas, uputstva br. 2 postavljaju, međutim, zadatke koji će biti aktuelni prilikom oslobađanja većih teritorija i gradova a na koje treba već misliti u okviru neposrednih zadataka.[5]

U uputstvima ima nekoliko mera koje se odnose na civilnu vlast i OZNU. Radi se o komisijama za mobilizaciju na područ-

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu CK SK Slovenije, f. GS-B/'1943—1945/1, a kopija originala u AIZDG u Ljubljani, f. 15 IV.

[1] Iz sadržaja pisma može se zaključiti da je upućeno CK KP Slovenije.

[' Boris Kidrić. narodni heroj. Tada je bio član CK KP Slovenije i sekretar Izvršnog odbora OF slovenskega naroda. Umro je 11. aprila 1953. u Beogradu i sahranjen u Grobnici narodnih heroja u Ljubljani.

[4] Ivan Maček Matija, član CK KP Slovenije i načelnik Ozne za Sloveniju.

[5] Vidi tom VI. knj. 16. dok. br. 69 i 75.

jima, uopšte o pitanju mobilizacije, o pitanju prvih mera pri uređivanju prometa itd. Sto se tiče OZNE radi se o pitanju mera protiv neprijateljskih elemenata, pre svega postupka pri puštanju političkih zatvorenika i u zatvorima uopšte.

Na područjima su predviđeni radnički i kažnjenički bataljoni. To treba da razlikujemo, jer ne možemo ljude koji su osuđeni na prisilni rad itd. strpati u isti red s ljudima koje ćemo samo zbog potrebe rada, zbog nesposobnosti za operativnu vojsku ili pošto nisu politički dovoljno poverljivi za operativnu vojsku formirati u radne bataljone.

Molim da što brže pošaljete svoje napomene, odn. stvar možemo postaviti na prvoj sednici.

2.) Organizaciona struktura Partije u vojsci:

a.) Divizije:

Osnova je partijska ćelija u četi, sekretar-pomoćnik političkog komesara čete.

U bataljonu je formiran bataljonski partijski komitet, koji sačinjavaju komesari četa, politički komesar bataljona, sekretar SKOJ-a, ukoliko odgovara za tu part. funkciju. Sekretar biroa je, međutim, pomoćnik političkog komesara bataljona. U bataljonu je formirana posebna partijska pelila od užeg štaba i svih referenata koji se nalaze pri štabu bataljona (intendant, bolničar, referent za veze itd.).

Ako u sastavu bataljona pored redovnih streljačkih i mitraljeskih četa postoji još kakva specijalna jedinica (vod za vezu, minerski vod, obaveštajni vod itd.), u toj jedinici se formira samostalna ćelija, čiji je sekretar najsposobniji član Partije iz jedinice, koji obavlja svoju funkciju pomoću političkog delegata jedinice.

Za rad partijske organizacije u brigadi odgovaraju i politički komesar brigade i pomoćnik političkog komesara, koji ima funkciju brigadnog sekretara. Nema nikakvog brigadnog partijskog komiteta. Pri štabu brigade su formirane dve ćelije, pored ćelija u specijalnim jedinicama koje su pomenute u bataljonu, ukoliko su podređene direktno štabu brigade. Ove dve ćelije pri štabu brigade su: ćelija užeg štaba, koja je proširena najužim aparatom oko štaba brigade, i ćelija koju sačinjavaju svi rukovodioci sa svim osobljem šireg štaba.

Čitavom partijskom organizacijom u diviziji rukovodi partijski komitet divizije. Sastavljaju ga: svi sekretari brigada i politički komesar divizije. Jedan od brigadnih sekretara je istovremeno sekretar komiteta. Ovaj komitet odgovara za svoj rad neposredno SK-u.

U diviziji, pored toga, postoji politodel, koji je instruktorski organ CK za diviziju. Odgovoran je direktno CK. U partijskoj

organizaciji nema nikakvih direktivnih prava, već pre svega pomaže savetima.

Pri štabu divizije nalaze se partijske ćelije:

ćelija užeg štaba, ćelija šireg štaba, koja postoji prema potrebi s obzirom na broj odseka. podeljena je na grupe i ima biro ćelije. Pored toga, divizijskom partijskom komitetu neposredno su podređeni bataljonski partijski biroi kod specijalnih jedinica divizije.

b.) Odredi i pozadinska vojska:

U odredima je partijska organizacija, prema strukturi, formirana slično kao u brigadama, ali je u svim pogledima podređena okružnim komitetirpa. U svakom odredu nalazi se u štabu pomoćnik političkog komesara kao sekretar čitave partijske organizacije u odredu.

Partijska organizacija u pozadinskoj vojsci i pozadinskim ustanovama je direktan sastavni eleo partijske organizacije okruga. U komandi područja i komandama mesta ne postoji funkcija pomoćnika političkog komesara, pa prema tome ne postoji poseban zajednički partijski komitet za partijsku organizaciju u pozadinskoj vojsci.

Mi smo, na jednoj od svojih sednica, doneli zaključak da svaki okružni komitet mora imati posebno određenog člana komiteta koji odgovara za rad partijske organizacije u pozadinskoj vojsci, kao i za rad partijske organizacije u odredima.

U tom pogledu mislim da je greška (koju su počeli praktikovati naročito u Ribničkom i Cerkničkom okrugu) što pojedine ustanove podređuju partijske organizacije u pozadini, pa čak pojedine partijske ćelije u odredima, nekim rejonskim komitetima, umesto da se njima bavi direktno okružni komitet, odn. za vojsku odgovoran čl-in okružnog komiteta. To je naročito potrebno zato što i u pozadinskoj vojsci imamo ustanove u kojima je potrebna najstroža konspiracija i čuvanje vojnih tajni. Radi se o pojedinim vojnim radionicama i o bolnicama, koje su u partijskom pogledu podređene okružnim komitetima a u vojnom komandama područja.

Zato za rad Partije u pozadini posebno mora da brine, bez određene partijske funkcije, politički komesar područja a okružni komitet mora raditi u pozadinskoj vojsci sve u dogovoru s političkim komesarom područja.

c.) Stab korpusa i zone:[6]

U samom štabu korpusa, odn. zone Dostoje dve partijske ćelije. Ćelija užeg štaba i ćelija šireg štaba. Ova je podeljena na grupe i ima svoj biro ćelije.

***• Odnosi se na 7. i 9. korpus NOVJ i 4. operativnu zonu Slovenije.**

Pored toga, za sve jedinice koje su neposredno podređene štabu korpusa (zaštitni bat., četa za vezu itd.) formiran je poseban partijski biro.

Politički komesar korpusa, ond. zone, kao član Partije, za rad partijske organizacije u svim jedinicama njegovog korpusa odgovoran je CK-u. Zato je nužno da u kopiji prima sve izveštaje divizijskih partijskih komiteta i politocela [upućenih] CK-u. On ima također mogućnost da saziva sastanke divizijskih partijskih komiteta i svih ostalih partijskih organizacija i da u skladu sa direktivama CK daje konkretna uputstva za njihov rad. Zato mora da dobije sve direktive koje CK daje divizijskim komitetima. Ujedno treba da brine o radu partijske organizacije u odredima i pozadinskoj vojsci, gde takođe ima mogućnost sazivanja sastanaka partijskih organizacija i foruma.

d.) Politodeli su formalno organi političkog komesara Glavnog štaba. Politodel čini samostalnu ćeliju, koja nije uključena u sistem drugih ćelija u vojsci i direktno je podređena SK-u.

e.) Na poslednjoj sednici doneli smo takođe zaključke o nekim promenama u organizaciji SKOJ-a u vojsci. U tom pogledu je PK SKOJ-a već izdao potrebna uputstva, koja su u skladu s našim zaključcima."

3.) Operativni izveštaj:

Iz XVIII divizije još nismo primili nove izveštaje, tako da još ne znamo ni šta je sa Perom,[8] ni šta je sa Frenkom.[9] Poslednja depeša javlja da je 9. brigada kompletna a od 10. [brigade] nedostaje 200 ljudi.[10] Iz štaba XV divizije vratio se k nama Kranjc,[11] koji je sada zajedno sa Stanetom[12] otputovao u štab VII korpusa da vidimo kakva je situacija kod XVIII divizije i kod štaba korpusa.[13] Prema izveštajima našeg obaveštajnog odeljenja, 3 razbijene nem divizije, koje su stigle iz italijanskog

[7] Vidi dok. br. 21.

[8] Pero Popivoda, komandant 7. korpusa NOVJ.

[6] Josip Zornada Frenk

[10] Odnosi se na depešu 7. korpusa NOVJ br. 99 od 29. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 44/1).

[11] Franc Poglajen Kranjc. U to vreme je bio načelnik Štaba 7. korpusa NOVJ.

[18] Franc Rozman Stane, narodni heroj, komandant Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Teško ranjen prilikom isprobavanja savezničkog oružja, umro je 7. novembra 1944. u Crnomelju i sahranjen u Grobnici narodnih heroja u Ljubljani.

[13] Odnosi se na situaciju posle napada jedinica 18. NO divizije na Stampetov most 26. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 61, 76 i 118). Posle povlačenja jedinica ove divizije na položaje Sv. Vid (danas Zilce) i evakuacije ranjenika neprijatelj je intervenisao jakim snagama iz pravca Rakeka, Velikih Lašča, Ribnice i Borovnice (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 76).

fronta sakupljaju svoje delove na sektoru Trst — Postojna. Pontebskom prugom[14] stigla su, međutim, na italijanski front pojačanja, navodno takođe 3 d'vizije. Reakcija na naše napade na pruge je svuda vrlo snažna. Na sektoru Trst — Reka, u Brkinima i Cičariji Nemci imaju zaposednuta sva sela, tako da su se naše jedinice morale delimično povući u šume a delimično uopšte s tog terena.

Na sektoru XV divizije Nemci su, veoma aktivni. Dve brigade smo.povukli na sektor južno od Trebnja i Stične[15] a jedna ostaje na sev. sektoru da prihvati novomobilisane borce iz Štajerske.[10] Komandant XV divizije Ciril bio je na položaju ranjen zbog neopreznosti.[17] U borbama kod Litije, Prežganja i Preske nije izgubljeno nikakvo oružje, nije bilo nikakvog iznenađenja, jedinice, eto, nisu uspele jer su Nemci u Prežganju i Preski utvrđeni podzemnim bunkerima i rovovima, i jer su protiv naših snaga snažno intervenisali s više strana. Naše jedinice su se u redu povukle. Iz IV zone i IX korpusa nema od juče ništa naročito novog. Sednica o kojoj smo govorili s Petrom mislim da bi mogla da se održi kada se Stane vrati iz VII korpusa.

4.) Englezi nam još ništa nisu odgovorili u vezi s našim odgovorom za eksploziv i napadom na pruge. Ne smemo mnogo da računamo na njih jer moramo, u vezi s naredbom Vrh. štaba, zabraniti rad većini Engleza koji su kod nas, kao i skoro svima u IV zoni i IX korpusu.[18] Posledica toga biće, bez sumnje,

[14] Odnosi se na prugu Beljak — Trbiž — Ponteba — Videm.

[15] Radi se o 4. slovenačkoj NOU brigadi »Matija Gubec«, koja se noću 29 30. septembra prebacila na sektor Zužemberka (Stranska Vas, Zafara. Cvibelj, Jama i Budganja Vas), i 5. slovenačkoj NOU brigadi »Ivan Cankars koja je stigla na sektor Trebnja (Krušni Vrh, Sela pri Šumberku, Babna Gora) 2. oktobra 1944. Obe brigade su pre toga učestvovale u operacijama kod Litije (20. septembra 1944) i u napadu na neprijateljeva uporišta Prežganje (23. septembra 1944) i [Veliku] Presku (27. septembra 1944). Vidi tom VI. knj. 16. dok. br. 47, 60, 65, 76, 85 i 118; AIZDG u Ljubljani, f. 26 **II: dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije.**

[16] Odnosi se na 15. NO brigadu »Belokranjsku«, koja se nalazila u rejonu Trebelno, a koja nije uspela da uspostavi vezu s Kozjanskim odredom radi prebacivanja novomobilisanih boraca iz Štajerske u Dolenjsku (vidi dok. br. 25, objašnjenje 42).

[17] Franc Kočevar Ciril je bio teže ranjen 27. septembra 1944. prilikom napada na neprijateljevo uporište [Velika] Preska.

[K] Redakcija nije pronašla tu naredbu Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, ali se iz izveštaja koji je, verovatno, napisao oficir za vezu sa savezničkim misijama kod Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, upućenog Vrhovnom štabu 30. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 18 III--4) vidi da se ona odnosi na depeše Vrhovnog štaba od 18. i 27. septembra 1944. Depeša od 18. septembra nije pronađena, a od 27. septembra očuvane su 4 depeše, iz kojih se vidi da je zabranjen rad svim stranim grupama i misijama, kao i pojedincima koji nemaju pismenu dozvolu Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije (AIZDG u Ljubljani, f. 18 lila).

bar za izvesno vreme, izostanak bilo kakve pomoći od strane Engleza.

Danas je zakazan sovjetski avion. Nadam se da ćemo uspeti poslati Đuru,[19], Tončku[20] i Mira[21] i našu poštu za Krištofa.[22]

5.) Propaganda:

Molim da Vida[23] interveniše u tehnici za »Partizana«.[24] Već nedelju dana se nalazi u štampi a posle naše intervencije odgovaraju da se nema vremena.

Pored toga, iz tehnike su nam odgovorili da »Naša vojska« neće moći da izlazi nedeljno, jer će štampati dnevnik.[25] Ne znam kako je s tim, čini mi se da smo doneli zaključak da ćemo umesto dnevnika izdavati, prema odgovarajućem redu kako sleduje, više naših listova kao periodične publikacije i na taj način dobiti dnevnik. Molim javite im to, jer ukoliko se »Naša vojska« neće moći štampati, nema smisla da je počinjemo.

Poslednji put sam pisao o Braškaru.[26] Ponovo mislim da ne smemo iz propagande u vojsci uzeti nikoga ako ne donesemo zaključak da je likvidiramo kao samostalan vojni aparat. Rekao sam da o tome donese odluku agitprop, ali bih ipak želeo da svoje zaključke javi meni a ne da direktno sa propagandnim odeljenjem raspoređuje kadrove.

Uz drugarske pozdrave.

Janez[27]

Stane Kavčič. On jé tada bio sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju, a otišao je na dužnost organizacionog sekretara Centralnog komiteta SKOJ-a.

[1] Zora Godina. Otišla je na rad kod druga Edvarda Kardelja.

[21] Miro Dobrilović, pratilac druga Kardelja. Sve troje otputovalo je ruskim avionom za Bari 4. oktobra 1944, a nakon nekoliko dana za Vis. Vidi pismo Nika Belopavlovića Stjenki (Pavlu Bojcu) od 4. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ za Sloveniju, f. l/I).

« Edvard Kardelj

M Vida Tomšič, član CK KP Slovenije.

[24] Odnosi se na »Partizanski dnevnik«, koji je ranije izlazio umnožen na ciklostilu, a 5. septembra počeo se štampati (vidi Bibliogarfiju NOR-a, str. 249, b. j. 3499).

[25] Verovatno se odnosi na list »Slovenski partizane, čiji je poslednji broj (broj 11) izašao 20. septembra 1944, a njegov nastavak, pod naslovom »Naša vojska«, počeo je da izlazi 12. oktobra 1944 (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 277, b. j. 3925).

[26] Stane Škrabar

[27] Boris Krajger Janez

BR. 28

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 13. JU2NODALMATINSKE BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 29. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNIM KOMITETIMA KPJ I KP HRVATSKE I OBLASNOM KOMITETU ZA DALMACIJU O ORGANIZACIONOM STANJU 1 PARTIJSKO--POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POL,ITKOM-a 29 IX 1944
III. J. D. BRIG.* IX. DIV.
Prs. br. 21

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE ' HRVATSKE ZA DALMACIJU

Upućujem vam izvještaj rada i stanje Partijske organizacije XIII. J.D. Brigade IX. Divizije i to od 1. VIII. do 1. IX. 1944. godine.

Organizaciono stanje po bataljonima:

I.	Bataljon	21	partijac,	6	kandidata,	20	skojevaca
II.	„	29		3		18	
III.	„	15		6		23	
IV.	„	19	„	8	„	21	
Štab Brigade		8	„	—	„	—	
Prištabska ćelija		4	„	1	„	13	„
Min. vod. i C. prat. o.[3]		4	„	4	„	15	„
Četa za vezu		3	„	1	»,	3	„
Intendantura		3	„	3	„	3	„
PrevijaliSte		3	„	3	„	5	„
U k u p n o po spisku:		109	partijaca	35	kandidata	121	SKOJevac

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 7044, a snimak originala u Arhivu VII, reg. br. CK KPH-36 420--I23.

* Odnosi se na 13. južnodalmatinsku brigadu, koja je privremeno nosila naziv: 3. brigada 9. divizije, pošto su sve brigade u okviru divizija 8. korpusa NOVJ, radi obmane neprijatelja, nosile brojne nazive 1 do 3.

[1] Minerski vod i Ceta pratećih oruđa.

U rashodu se nalazi 9 članova Partije i to: 6 u bolnici, od kojih su 4 ranjena, a 2 bolesna; 3 na kursu i to jedan na Višem oficirskom, jedan na Intendantskom i jedan na Radio-telegrafskom kursu.

Kandidata ima 2 u rashodu i to u bolnici.

SKOJ-evaca u rashodu ima 20 i to u bolnici 15, na Bolničkom kursu 4 i jedan na putu.

Sadašnje stanje: na licu 100 članova Partije, 33 kandidata i 101 SKOJ-evac.

U ovaj mjesec dana imali smo 5 članova Partije mrtvih, jednog ranjenog, koji je pao neprijatelju u ruke kroz borbe koje je vodila naša Brigada,[4] i jednog isključenog .. ,[5] dok smo imali 9 članova koje smo primili u Partiju.

SKOJ-evaca smo imali 3 poginula, 7 ranjenih, 4 nestala, 5 prekomandovanih i jednog isključenog. Ukupno 20 SKOJ-evaca, dok smo primili u SKOJ 17 drugova.

* * »[6]

Primanje novih drugova uslovile su poslednje akcije kroz koje se je moglo provjeriti pojedine drugove te koji su primljeni u Partiju.

Kroz ovaj mjesec imali smo prilično gubitaka političkog i vojnog kadra, tako da se postavlja pred Partijsku organizaciju problem po pitanju kadra a naročito političkog kadra. Iznad gubitka kojeg smo imali, imali smo i izvjesnu reorganizaciju.

Po pitanju Štaba I. Bataljona, o kom sam vam bio javio u prošlom izvještaju,[7] napravili smo reorganizaciju tako da je komandant Bataljona otišao na raspoloženje VIII. Korpusu. .. .[8] Stab tog batajona uspjeli smo da nadomjestimo sa kadrom kojeg smo imali u Brigadi. Iznad toga, pomoćnik komesara II. Bataljona Papić Nikola, po naređenju komesara Korpusa, išao je da vrši dužnost komesara Korpusne bolnice. Imali smo jednog komandanta bataljona mrtvog i to Pilipovića Petra, kao i jednog komandanta bataljona, druga Bešovića Matu, prekomandovanog u III. U. Brigadu naše Divizije.

Osim gore navedenih imali smo izgubljenih niz nižih vojnih i političkih rukovodioca. Glede vojnog kadra uspjeli smo da od nižeg kadra popunimo sva mjesta. Kod političkog kadra nam još fali 4 pomoćnika i 3 komesara čete.

Bataljonski biroi, kao što se iz gore navedenoga vidi, sa izvjesnom nadopunom skoro da su svi primili nekoliko mladih drugova, koje smo podigli od polit, delegata za polit, rukovodio-

[4] Vidi tom V, knj. 31, dok. br. 73 i 84; Arhiv VII, reg. br. 8—13, k. 847 A.

[5], •, [8] i • Izostavljeni tekst se odnosi na kadrovska pitanja.

[7] Odnosi se na izveštaj od 1. avgusta 1944 (AVII, mikrofilm CK KPH-36. 399—403).

cc četa; a političke rukovodioce četa za političke rukovodioce bataljona, te se i njihova mladost u radu osjeća. Ne mogu da se još dovoljno snađu u novoj situaciji kao i zadacima koji se pred njih postavljaju. Osjeća se potreba da im se pruži velika i puna pomoć. Inače su svi uslovi da odgovore dužnostima, jer se osjeća kod njih volja i polet za radom.

Pomoć koju su dobivale ćelije u prištabskim jedinicama od mene bila je minimalna, te se i rad nije osjetio da ide napred u tim jedinicama, jer se je osjećala potreba veće pomoći. Na sastanku Divizijskog komiteta između ostalog pozabavili smo se i tim pitanjem, jer je isti slučaj bio i kod ostalih brigada naše divizije, te smo donijeli odluku o formiranju biroa grupe ćelija, koji je i formiran, te se i rad osjeća mnogo bolji, a i pomoć je od mene mnogo bolja.

Kao što se je osjetilo kod prištabskih ćelija, u jedno se je raspravljalo i pitanje SKOJ-a u prištabskim jedinicama i došlo se je također do zaključka o formiranju rukovodstava, koje je i formirano.

Rad partijske ćelije u Stabu brigade kao i odnos među članovima osjeća se dobar. U prvo vrijeme pomoć koju je davao Stab brigade bataljonima bila je nedovoljna. Međutim današnje stanje u mnogome ispravlja. Sam rad partijske ćelije u Stabu se osjeća i donašaju izvjesni zaključci koji se sprovađaju u djela. Poslije odlaska druga komandanta naše brigade Uroša Kukolja za komandanta brigade došao je drug Zužuli Josip, dosadašnji komandant III. Bataljona III. U. Brigade. Drug ie pun poleta za rad i u radu se je pokazao dosta uporan premda ne posjeduje dovoljno teoretskog znanja. Smatram da će odgovoriti na toj dužnosti. Kao komunista se vrlo dobro osjeća. Kod ostalih članova Štaba osjećala se je izvjesna lijenost i nedovoljna pomoć koju su ukazivali štabovima bataljona. Sadašnje stanje se je u mnogome popravilo.

Pitanje SKOJ-a u našoj Brigadi se dosta dobro osjeća u posljednje vrijeme. Sam Brigadni komitet po smjenjivanju nekih bataljonskih rukovodioca SKOJ-a koji su bili zanemareni za rad i njihovo neprimjerno držanje, u mnogome se je rad pokrenuo tako da sastav ovog Komiteta može da odgovori. . .[9] Sama pomoć, koja nije bila u punoj mjeri od strane pomoćnika četa i komesara te političkih rukovodioca u bataljonu, danas se u mnogome popravlja. Omasovljenje SKOJ-eve organizacije nećemo mnogo da uspijemo jer promatrajući našu brigadu većinom je sastavljena od starijih drugova.

10

da odgovori današnjem stanju Brigade.

[lu] **Originalu nedostaje treća strana.**

INTENDANTURA:

Intendantura je organizovana sa izvejsnim radionicama kao i sa komisijom za prehranu, odjeću, obuću i bojnom komorom, tako da donekle zadovoljava potrebama brigade. Bataljoni posjeduju radne vodove uglavnom za dobavu i ishranu jedinica. Osim toga imaju omanje radionice za izradu opanaka i popravak cipela. Raidionice pri Brigadi su sa minimalnim brojem stručnih radnika, tako da je i njihova proizvodnja minimalna. Ovo poslednje vrijeme ishrana se vršila na terenu gdje smo boravili i to iz II. Ličkog područja. Hrana je bila zadovoljavajuća tako da su se i borci u mnogome oporavili. Jedno kao najozbiljnije pitanje postavlja se pred našu Intendanturu Brigade kao i intendanture bataljona što je pitanje konja koiih ne posjedujemo dovoljan broj za prijevoz materijala kojega posjedujemo, ali teren na kome se nalazimo je u mnogome iscrpljen sa konjima, te smo tom pitanju prišli sa najozbiljnijim promatranjem.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad kroz ovaj mjesec se je sveo uglavnom na nekoliko skečeva za narod u Lici. Inače postojale su kod svih bataljona, gdje je to bilo moguće, sa narodom izvjesne igranke, kola i si. U bataljonima postoje kulturno-prosvjetni odbori čije težište rada su bacili na suzbijanje nepismenosti, čiji se je broj sa dolaskom novih boraca pojačao. U tom pogledu se je i postigao izvjesni uspjeh. Osim toga izdaju se Zidne novine, a u nekim bataljonima i Džepne novine. Da Džepne novine nijesu omasovljene uzrok je pomanjkanje papira. Sad se je to stanje popravilo.

Da bi kulturno-prosvjetni rad došao do boljeg izražaja formirani su odbori za razna atletska takmičenja među njima i nogometska takmičenja, gdje se je igrao niz međusobnih utakmica. Igralo se je također sa prištabskim jedinicama Divizije, na kojima je došlo do velikog interesovanja boraca.

Promatrajući stanje naše Brigade po svim sektorima osjeća se izvjestan napredak, i postoji mogućnost da odgovori i težim zadacima koji se budu postavljali pred njome.

Partijska organizacija, iako mlada u nekojim bataljonima zbog obnove bataljonskih biroa, ima sve uslove da odgovori, jer su drugovi poletni i puni volje za rad.

O nedostacima Partijske organizacije idući izvještaj[11] bit će opširniji, tako da će se moći zapaziti bolja slika stanja i rada

[11] U pitanju je izveštaj 13. južnodalmatinske brigade od 6. novembra 1944 (AVII, mikrofilm reg. br. CK KPH-36/42—432).

nego li što je bio ovaj izvještaj, jer se drugove kroz ovo kratko vrijeme nije moglo detaljno zapaziti i produbiti sve nedostatke i sposobnosti.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik političkog komesara
XIII.J.D. Brig. IX Div. NOVJ
Oracić Niko

BR. 29

NAREDBA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. O UKIDANJU PROPAGANDNIH ODSEKA DIVIZIJA[1]

GLAVNI STAB
NOV I PO SLOVENIJE
30. sept. 44.
Broj 450

N A R E D B A

S ciljem da povećamo ličnu inicijativu u kulturno-prosvetnom i propagandnom radu u našim jedinicama i da pojačamo i podignemo rad propagandnih centara u višim jedinicama naše vojske

n a r e đ u j e m o :

1) Ukidaju se propagandni odseci u divizijama.
2) U diviziji ostaje poseban referent za propagandu koji održava vezu između Propagandnog odeljenja Glavnog štaba, odn. propagandnih odseka korpusa (zone) i jedinica.
3) Kod štaba divizije ostaje slušalac radija, koji, prema potrebi, o radio-novostima obaveštava štab divizije i njegove pomoćne organe, kao i jedinice divizije.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 11/1, 87/1, 178/1, kopija u *i.* 250/11. Broj u zaglavlju je dopisan mastilom, a u desnom uglu iznad naslova je mastilom dopisano: »725« i »30.9.«

4) Likvidaciju propagandnih odseka divizija izvršiće štabovi korpusa (zone) prema uputstvima Propagandnog odeljenja Glavnog štaba.
5) Da se poveća lična inicijativa u kulturno-prosvetnom radu, u jedinicama NOV i POS formiraju se kulturno-prosvetni odbori, o čemu izdajemo posebnu naredbu.[2]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **B. Kraigher**

Zam. komandanta, general-lajtnant **Jaka Avšič**

M. P.

BR. 30

NAREDBA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. O ORGANIZACIJI KULTURNO-PROSVETNIH ODBORA I KRUŽOKA U JEDINICAMA NOV I PO SLOVENIJE[1]

GLAVNI STAB
NOV I PO SLOVENIJE
30. sept. 1944.
Broj 451

N A R E D B A

Da se podigne lična inicijativa u kulturno-prosvetnom radu jedinica naše vojske

n a r e đ u j e m o :[2]

1. U odredima, brigadama, divizijama i grupama odreda formiraju se posebni kulturno-prosvetni odbori. Njihov zadatak

' Vidi dok. br. 30

Na osnovu te naredbe, Propagandno odeljenje NOV i PO Slovenije je 30. septembra 1944, izdalo pod br. 722: »Uputstvo za likvidaciju propagandnih odseka u divizijama« i pod br. 723: »Objašnjenje« naredbe o ukidanju propagandnih odseka u divizijama (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 11/1, 87/1, 178 i 250 II).

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 1 l/I i 87/1. Broj u zaglavlju dopisan je mastilom.

[2] Ta naredba je donesena u vezi s reorganizacijom propagadnog rada u jedinicama NOV i PO Slovenije (vidi dok. br. 26, objašnjenje 11).

je organizovati i rukovoditi kulturno-prosvetnim životom u njihovim jedinicama.

2. Ovi odbori treba da budu sastavljeni od ljudi iz redova boraca i komandnog sastava i od onih dobrovoljaca koji imaju volju za kulturno-prosvetni rad.
3. Rad u kulturno-prosvetnim odborima nikoga ne oslobađa od njegovih vojničkih i političkih dužnosti, sem za vreme sednica odbora.
4. Politički komesari ili njihovi pomoćnici mogu biti predsednici ili članovi kulturno-prosvetnih odbora, ali su u svakom slučaju odgovorni za rad tih odbora.
5. Broj članova kulturno-prosvetnih odbora nije ograničen, ipak u odboru treba da budu zastupane sve jedinice (u brigadnim odborima neka bude bar po jedan član svakog bataljona a u divizijskim bar po jedan član svake brigade), ali neka broj članova tih odbora ipak ne bude tako velik da bi sazivanje sednica bilo otežano.
6. Kao masovne organizacije kulturno-prosvetnog rada smeju se u svim našim jedinicama i u svim bazama naše vojske formirati posebni kulturno-prosvetni kružoci, koji organizuju i izvode kulturno-prosvetni program u svojim jedinicama, odn. bazama prema uputstvima kulturno-prosvetnih odbora i propagandnih odseka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Boris Kraigher

Zam. komandanta-general-lajtnant
Jaka Avšič

BR. 31

UPUTSTVA PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. ZA FORMIRANJE KULTURNO-PROSVETNIH ODBORA I KRUŽOKA U JEDINICAMA NOV I PO SLOVENIJE[1]

GLAVNI STAB
NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
30. sept. 44.
Broj 724

UPUTSTVO

0 formiranju kulturno-prosvetnih odbora i kružoka

Posle ukidanja propagandnih odseka u jedinicama naše vojske[2] ukazala se potreba da za kulturno-prosvetni rad u jedinicama stvorimo nov oblik organizacije. Glavni uzrok za likvidaciju propagandnih odseka u brigadama, odredima i divizijama bio je da uklonimo profesionalizam i pojačamo ličnu inicijativu. To hoćemo sada da postignemo posebnom vrstom nove organizacije tog rada. Profesionalizam je uklonjen time što u jedinicama više nemamo nijednog profesionalnog propagandnog radnika. Ličnu inicijativu postići ćemo na taj način što ćemo drugovima koji imaju za kulturno-prosvetni rad posebnu volju omogućiti da se organizuju i rukovode tim radom. U tom radu razlikujemo dve vrste organizacije:

1. kulturno-prosvetne kružoke,
2. kulturno-prosvetne odbore.

Kulturno-prosvetne kružoke formiraćemo kao masovne baze za kulturno-prosvetni rad u svim našim jedinicama, naročito u nižim jedinicama, i svuda tamo gde deo naše vojske živi zajedničkim životom i ima prema tome i zaiednički kulturno--prosvetni život. Dakle, formiraćemo ove kružoke u bataljonima (ev. i u četama), u bazama različitih viših štabova (i štabova korpusa i zone), u pozadinskoj vojsci pri komandama mesta i područja, u garnizonima itd. U te kružoke udruživaćemo sve drugove i drugarice iz redova boraca i komandnog sastava koji imaju volju za kulturno-prosvetni rad i koji će taj rad organizovati i sprovoditi.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 11/1, 87/1 i 250/11. Broj u zaglavlju dopisan je mastilom.

*** Vidi dok. br. 26, objašnjenje 11.**

Kulturno-prosvetni odbori imaju drugu nameru. Njihov zadatak je pre svega organizacionog značaja. Ovi odbori pobuđuju kulturno-prosvetni život i aktivnost preko kulturno-prosvetnih kružoka u svim jedinicama naše vojske. Kulturno- prosvetne odbore formiramo za sve više jedinice naše vojske. Dok su kulturno-prosvetni kružoci masovne organizacije za kulturno-prosvetni rad u vojsci, kulturno-prosvetni odbori su *odbori* u pravom smislu reči, dakle, organizatori rada. Formiraćemo te odbore u brigadama (odredima) i divizijama (grupama odreda). U brigadnom (odrednom) kulturno-prosvetnom odboru mora biti zastupljen bar po jedan član svakog bataljona i svake pomoćne jedinice a u divizijskom kulturno-prosvetnom odboru mora biti bar po jedan član iz svake brigade (kod grupa odreda iz svakog odreda po jedan član). Jednim članom mora u tim odborima biti zastupljen i štab odgovarajuće jedinice. Ukoliko politički komesari nisu članovi ili **Dredsednici** tih odbora, moraju prisustvovati sednicama odbora jer odgovaraju za kulturno-prosvetni rad svoje jedinice.

Ti kulturno-prosvetni odbori i kružoci su organizacije lične inicijative, koji ne isključuju angažovanje na drugom poslu, naprotiv, svi drugovi koji su članovi tih odbora i kružoka moraju kao i dosad obavljati svoje vojničke i političke dužnosti koje imaju u vojsci. Dakle, niko ne može zbog stalnog rada u kulturno-prosvetnim kružocima ili odborima biti oslobođen od svoje vojničke dužnosti, pa ni od stražarske službe. Samo pc sebi se razume da će komandiri i komandanti osloboditi druga od tog posla samo za vreme sednice odbora, odn. za vreme sastanka kružoka, ili za vreme vežbe za razne kulturno-prosvetne priredbe, pri čemu je stvar političkih komesara da budno paze da kultumo-prosvetna aktivnost ne bude uzrok zabušavanja vojničkih dužnosti. Težiti moraju za tim da kulturno-prosvetni kružoci budu zaista masovnog karaktera i da udružuju što veći broj boraca i komandnog sastava.

Ovi kružoci treba da objedinjavaju različite grupe, kao, na primer, pevačke horove, oktete, kvartete, pozorišne i recitativne grupe, uredništva zidnih i džepnih novina itd. Ipak savetujemo da se ti kružoci stvaraju sistematski i da im se na početku ne postavljaju suviše veliki zadaci. Rad tih kulturno-prosvetnih kružoka i odbora biće merilo kulturnog nivoa naše vojske. Zato svi stvaraoci tih kružoka **i** odbora moraju paziti pre svega na to **da** od samog početka ubede, u prvom redu, **Komandni** sastav o ispravnosti i opravdanosti tog rada. Da ćemo privući borce razume se samo po sebi, kao što se razume samo po sebi da organizatori i budioci tog rada moraju biti politički komesari i njihovi pomoćnici.

U svom nacrtu ne možemo da damo podrobniji nacrt za organizaciju kulturno-prosvetnih kružoka i odbora, jer ni pod kojim uslovom nećemo da ti odbori i kružoci budu birokratska ostvarenja, već treba da ih donese život same jedinice. Svu organizaciju i rad tih kružoka i odbora, u okviru koji predviđaju ova uputstva, izradiće politički komesari i njihovi pomoćnici pomoću boraca i članova komandnog sastava koji za kulturno-prosvetni život pokazuju poseban interes. U početku će razlike u tom radu između jedinica biti zaista dosta velike, što svakako zavisi od njihove inicijative. I na tom poručju moći ćemo jedinice uključiti u međusobno plemenito takmičenje.

Pozivamo sve jedinice da nam jave o iskustvima u tom radu i da nam iznesu poteškoće kako bi im propagandni odseci korpusa i Propagandno odeljenje Glavnog štaba, prema svojim snagama, pružili pomoć.

M. P.

BR. 32

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 34. NO DIVIZIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O PRIJEMU NOVIH BORACA I O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU«

POLITKOMESAR
34. DIVIZIJE NOV I POJ
dne 30. IX. 1944.
K. br. 62

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOV i POJ

1) Opća situacija

Vojno-politička situacija u svijetu kao i unutar naše zemlje imala je velik utjecaj na razvitak događaja na teritoriju naše divizije.[2] U zadnja 2 mjeseca mobilizirano je na teritoriju naše

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—4, k. 1224.

[4], [5] i [7] Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 114: izveštaj Štaba 34. divizije od 30. septembra 1944. Stabu 4. korpusa NOVJ o radu i organizacionom stanju jedinica.

divizije oko dvije i pol hiljade boraca. Na Titin poziv[3] došlo je iz neprijateljske vojske preko 600 domobrana legionera, avijatičara itd. Naše jedinice koje su po brojnom stanju bile vrlo male odjednom su se povećale. Tako je brigada »Franje Ogulinca-Se-Ije« narasla od 400 boraca na preko 1200,[4] Karlovačka brigada na preko 1100,® a novoformirana Zumberačka brigada[6] broji sa onima koji su na kursu blizu 800 boraca.[7]

Od čvrstoće jedinice u koju su došli novi borci zavisi kako su oni primljeni. Najbolje su primljeni u »Seljinoj« brigadi, dok su najslabije primljeni u Zumberačkoj brigadi. Prije dolaska novih boraca održana su u svim jedinicama savjetovanja sa starim borcima i rukovodiocima na kojima im je ukazano kako treba ds se odnose prema novim drugovima, kako bi se unaprijed uklonili nedostaci koji se kod toga obično pojavljuju. Općenito uzevši povećala se borbenost naših jedinica dolaskom novih boraca i u jedinicama je nastao novi život. U akcijama kroz koje su prošle naše jedinice[8] vidjelo se međutim da je borbenost porasla osobito kod starijih boraca jer su se povećavanjem naših jedinica osjećali sigurnijim i zbog toga se događa da u borbama biva izbačeno iz stroja srazrnjerno daleko više starih nego novih boraca. To znači da jedinice još nisu uspjele da se organizaciono učvrste.

Borci koji su došli iz neprijateljske vojske unose u naše jedinice i duh vojske u kojoj su do sada služili. To se odražava u pjevanju domobranskih pjesama kao i unošenju naziva kao što je »strojnica«, »ophodnja«, »zirničar« (izvidnica) itd. Događa se da neki naši stariji borci namjesto da prenose na te nove naš duh, nastoje da se njima prilagode na taj način što upotrebljavaju njihove izraze i što zajedno s njima pjevaju domobranske pjesme. Nastojati ćemo da se ti tragovi domobranstva što prije izbrišu iz naše vojske.

U dopunskom bataljonu u Pokupju nalazi se sada 750 novomobilisanih. Jedan dio njih uputiti ćemo u naše brigade, a VIII. diviziju biti će moguće s njima popuniti ako bi koja njezina jedinica došla na ovaj sektor.

Na sektoru Zumberka za kratko vrijeme će se popraviti politička situacija jer je uhvaćen organizator bijele garde Brzović a s njime i svi oni koji su sa sektora Zumberka otišli u bijelu gardu. Pohvatali su ih Slovenci. Narodu Zumberka laknulo je kada je za to doznao.

[1] Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2, 3 i 4.

*** Zumberačka brigada je formirana 27. avgusta 1944. od 2, 3. i 4. bataljona 2umberačkog NOP odreda. Komandant brigade je bio Tomo 2alac\ a politički komesar Tomo Dijaković (vidi tom V, knj. 31, dok. br. 65, objašnjenje 3; Arhiv AVII, reg. br. 1—3, k. 1225, reg. br. 52-2, k. 1223).**

" O dejstvima 34. divizije vidi tom V, knj. 33, dok. br. 2, 4 i 114.

Na sektoru Zumberka odnosno oko Krašića, Draganića i Sv. Jane također je krenula mobilizacija, no ta mobilizacija nije tako masovna kao u Pokupju.

Kada su brigade napuštale svoje sektore nastalo je izvjesno osipanje. Tako je prilikom odlaska »Seljine« ostalo 30 boraca u Pokupju a isto tako je iz Zumberačke brigade ostalo na Zumberku blizu 50 boraca. Međutim naše pozadinske organizacije i ustanove malo su očvrsnule, tako da je već do sada najveći dio boraca »Seljine« brigade vraćen u brigadu.

Takmičenje koje se tri mjeseca provodilo u našim jedinicama dalo je dobre rezultate. Interes za takmičenje vladao je prvog mjeseca i zadnjih 20 dana pred svršetak natjecanja. Borci sa nestrpljenjem očekuju rezultate natjecanja. Bilo bi poželjno da Stab Korpusa odnosno Glavni štab odmah po objavljivanju rezultata prošlog natjecanja raspiše novo. Za primjer navodim činjenicu da su borci »Seljine« brigade, kada su čuli da dolaze u obzir za proleterski naziv, zadnjih dana natjecanja zahtjevali od rukovodioca akcije većeg stila. Drugom prilikom, kada se sakupljao novac za »Naprijed«, čete su se 'zmeđu sebe natjecale koja će više dati, tako da je veći dio boraca dao sav novac kojeg je imao. Brigada je skupila preko 400.000 Kuna.

2) Političko-prosvjetni rad

Obzirom na veliki priliv novih boraca pokazala se potreba da ih se upozna sa osnovnim tekovinama i ciljevima naše borbe. U tu svrhu odlučili smo da u roku od 20 dana, do 6.X.o.g. sprovedemo u život upoznavanje boraca sa slijedećim programom: a) Historijat naše borbe, i to prema članku druga Tite: Borba naroda porobljene Jugoslavije, b) O jedinstvenoj fronti, preko članaka od druga Mrazovića[9] i progiasa Jedinstvene fronte. U toj temi obuhvatiti će se KP, Izvršni odbor HSS-a, AFZ, USAOH i Srpski klub.[10] c) O narodnoj vlasti.[11] Za tu temu proučavati će se odluke III. zasjedanja ZAVNOH-a o ustrojstvu NOO-a i o osnovnim pravima građana, a isto tako će se upoznati borce sa odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a. Materijal za taj program iz-

' Tačan naslov članka Karla Mrazovića jeste: »Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta Hrvatske naša velika i snažna porodica« (Bibliografija NOR-a, b. j. 4572).

[10] Na sjednici Izvršnog odbora ZAVNOH-a 10. septembra 1943. doneta je odluka o osnivanju Srpskog narodnooslobodilačkog kluba, koji su sačinjavali Srbi većnici ZAVNOH-a. Klub je, verovatno, osnovan 12. novembra 1943. Pod tim datumom izdat je proglas »Četnici i zavedeni Srbi«. Do odluke o formiranju kluba došlo je zbog jačanja propagande četnika o tobožnjoj neravnopravnosti Srba u NOP-u Hrvatske i zbog uvlačenja onog dela srpskog stanovništva koji je bio pod uticajem četnika. Klub je izdavao i svoj list »Srpska riječ« (AVII, mikrofilm CK KPH-31'615—728).

" Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6313.

rađen je u dovoljnim količinama u divizijskoj Tehnici, tako da će svaka čitalačka grupa imati sav materijal. Osim programa određen je i način rada i to tako da će čitalačke grupe proučavati materijal, kod čega će se morati angažovati osobito niži komandni kadar i vojnički i politički, a po svakoj temi održati će se u bataljonima konferencije na kojima trebaju prisustvovati članovi štaba brigade. Prva točka programa prorađena je do sada u svim jedinicama, međutim još nismo dobili podatke o uspjehu. O rezultatima te kampanje obavijestiti ću Te posebnim izvještajem.

Da bi taj program što bolje sproveli u život održao sam konferenciju sa političkim komesarima brigada i odreda, a poslije toga sam u zajednici sa članovima Politodjela pomogao kod prenašanja tog programa na komesare bataljona. Isto tako je održan s tim u vezi i sastanak sa pomoćnicima komesara, tako da će se i preko Partijske organizacije nastojati što prije taj program sprovesti u život.

U zadnje vrijeme poradili smo na tome da se uspjesi postignuti u borbi protiv neprijatelja iskoriste za organizaciono učvršćivanje naših jedinica. Tako se poslije svake velike pobjede održavaju u brigadama mitinzi na kojima se borci upoznavaju s tim uspjesima a nastojati ćemo da to organiziramo tako da borci sa tih mitinga šalju pozdravne telegrame jedinicama koje izvojuju takve uspjehe te da se na tim mitinzima obvežu da izvrše zadatke koji se pred njih postavljaju.

3) Kulturno-prosvjetni rad

U svim našim bataljonima i četama obrazovani su kulturno-prosvjetni odbori. Nedostatak u radu tih odbora je taj što nemaju dovoljno inicijative te što rade toliko koliko politički komesar ima razumjevanja za taj rad. Čitalačke grupe formirane su isto tako u svim jedinicama tako da su svi borci obuhvaćeni u njima. Sa najviše interesovanja čita se list 34. Divizije. Sve naše brigade imaju svoje dopisnike, no dopisnička služba ne funkcioniše kako treba. Da bi se popravio kvalitet naših dopisa centralnoj štampi, održati ćemo konferenciju sa dopisnicima na kojoj ćemo im ukazati na njihove dosadanje nedostatke. Skrenuti će im se naročita pažnja na članak »O nekim pitanjima agitacije i propagande« u brošuri od M. I. Kalinjina »O omladini«.[12]

Četne džepne novine izlaze u svim četama barem dva puta mjesečno. Isto tako uče se recitacije i horske recitacije naročito u Karlovačkoj brigadi. Gostovanje glumačke trupe i glazbe

" **Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5423.**

oduševilo je naše borce i bilo bi poželjno da što prije opet dođu k nama.

Prilivom novih boraca imamo u cijeloj diviziji oko 60 nepismenih. Nastojati ćemo da se što prije nauče čitati i pisati.

Po točki 2. i 3. najmanje se za sada radi u Zumberačkoj brigadi jer se rukovodioci još nisu naučili na brigadni tempo rada.

4) Rad s narodom — Situacija na terenu

Zbog opće političke situacije u svijetu i kod nas promjenio se je u mnogome i odnos naroda prema našoj vojsci. Mnoga sela koja se prije nisu odnosila prijateljski prema našoj vojsci nakon izvršene mobilizacije pokazuju daleko veće razumjevanje i interes. Tako na primjer, kad jj prije izvjesnog vremena »Seljina« brigada prolazila, poslije akcije na Zdenčinu[13] i Brezovicu.[14] selima oko Dobranjca,[15] narod ju je dočekao na putu i darovao im voća, rakije, kolača itd. Karlovačka brigada ne može da se nahvali sa narodom sisačkog kotara koji ju hrani putrom »krofnima« itd. U odnosu boraca prema narodu imade nedostataka kao što je krađa voća, nevraćanje posuđenih stvari itd. S time u vezi povedena je u jedinicama kampanja naročito sa novim borcima koji nisu dovoljno upoznati sa našim odnosima prema narodu.

Na konferencijama JNOF-e, AFŽ-a i USAOH-a, koje su održavane početkom o.mj., sudjelovali su pretstavnici vojske takc da se i na tim konferencijama vidjelo jedinstvo vojske i naroda. U zadnje vrijeme popustio je donekle polet koji je vladao u početku ovog mjeseca u našem okrugu. Moralo bi se u što skorije vrijeme opet izvršiti koja akcija većega stila, kako bi se rad opet oživio.

5) Ishrana, odjeća, obuća

Ishrana u glavnom zadovoljava. Jedino se osjeća pomanjkanje soli i masti a kad kada se zna dogoditi da borci zbog aljkavog rada Komande Područja jedu pokvaren kruh.

Stanje odjeće i obuće, zbog velikog broja novih boraca koji su mahom došli goli i bosi, vrlo je slabo. Kako nema izgleda da nam Saveznici pošalju veću količinu spreme, morati ćemo što prije u gradove da se tamo obučemo i odjenemo, jer je borcima vrlo teško da podnose ovu hladnoću i kišu.

6) Sanitetska služba

Zbog stalnog mjenjanja referenata saniteta u brigadama ta služba prilično trpi. Zbog pomanjkanja rublja opet ima do-

» i » Vidi tom V, knj. 33. dok. br. 34.

[15] Reč je o selu Dubranec, 15 km jugozapadno od V. Gorice.

sta ušljivosti. Čistoća u jedinicama je na priličnoj visini, borci se redovito umivaju i peru ruke prije svakog jela.

7) Borbenost, disciplina

U prvoj točki izvještaja naglasio sam da borci nisu još dovoljno saživljeni i da stari borci otskaču po svojoj borbenosti. Zbog toga oni bivaju izbačeni iz stroja. Po disciplini pozdravljanja, to jest po tako zvanoj formalnoj disciplini novi borci ne zaostaju za starima. Obzirom na takovo stanje u našim jedinicama postavlja se pred nas zadatak da što više učvrstimo niži komandni kadar i da ga osposobimo da on komanduje. Mnogo nam u tome pomaže podoficirski kurs koji je do sada izbacio 7 klasa kursista, tj. svega skupa oko 280 podoficira.

8) Rad štabova

Stab divizije u zadnje vrijeme djeluje više kao štab nego prije jer su jedinice na okupu... ,[16]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
p. pukovnik
Franjo Knebl

" **Izostavljeni tekst odnosi se na personalna pitanja.**

BR. 33

IZiVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. UDARNE BRIGADE 19. NO DIVIZIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
II. UD. BRIGADE XIX. DIV.

30. IX 1944.

Izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

U toku ovog mjeseca naša je Brigada bila angažovana najviše u akcijama.- Na tom sektoru najviše se ispoljavala i aktivnost Part, organizacije. Akcije su većinom uspješno izvođene zahvaljujući zalaganju naših part. i skojevskih organizacija. Nekoliko članova Partije i Skoja je poginulo, a veći broj ranjeno. U tim akcijama ispoljile su se slabosti kod pojedinih članova i ćelija. Naročita slabost bila je kod štabske ćelije II. bataljona. Među članovima te ćelije nije bilo harmonije, što se odražavalo u radu ćelija i bataljona. Sekretar ćelije kao i ostali članovi, iako su vidjeli tu neharmoniju, nisu pravovremeno preduzimali mjere da se uspostavi harmonija. Bili smo prisiljeni učiniti izmjene u tom štabu. Ujedno je postavljeno ozbiljno pred tu ćeliju da se ovakve stvari ne bi u buduće ponavljale. Slabost se također osjećala kod još nekih članova u nedovoljnom zalaganju. Većina članova i ćelija u akcijama su se u potpunosti zalagali. Radni sastanci su se i pored stalnih borbi sa malim izuzetkom redovito održavali. Najveća slabost naše Part. organizacije je ta što i pored toga što je već davno postavljeno na dnevni red kao najvažnije pitanje teoretsko uzdizanje članova Partije, kandidata i skojevaca, na tom polju nije mnogo učinjeno. Mogućnosti nije mnogo bilo, ali se ni postojeće mogućnosti nisu u potpunosti iskoristile. »Ekonomski razvitak društva« tek se počeo proučavat. Teoretski sastanci su se neredovito održavali. Problem teoretskog izdizanja djelimično rješavamo putem nižih part. kurseva koji se održavaju pri Stabu Divizije. Biroi su popunjeni, ali još

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 7045.

[5] i [4] Jedinice 19. NO divizije u septembru 1944. su dejstvovale na . područja Ravnih kotara. (Detaljnije o dejstvima 2. NOU brigade (6. dalmatinske) vidi tom V, knj. 33, dok. br. 101, str. 485--502).

uvjek neosamostaljeni. U ovom razdoblju poginuo nam je jedan sekretar biroa i jedan član biroa, dok je jedan sekretar biroa ranjen. U predprošlom mjesecu Part. organizacija je naglo proširena primanjem 69 novih članova.[3] U toku ovog mjeseca nismo mogli ići istim tempom. Primili smo 28 novih članova. Mogli smo primiti i više, ali sve jedinice nisu imale vremena zbog akcija da se tim pitanjem detaljnije pozabave.

Političko stanje u Brigadi je dosta dobro. Najveći je problem prevaspitati masu novih boraca koji su zadnjih dana mobilisani. Svi su ti borci došli iz neprijateljskih redova i sa neprijateljskim gledanjem na mnoga politička pitanja. Otkrivaju se već pojedini neprijetljski agenti koji pokušavaju ubacivati razne parole kao n.pr. da stiže velika njemačka vojska, četnički korpus i slično. Teren Ravnih Kotara na kojem zadnje vrijeme djelujemo također je dobrim djelom tuđ N.O.B., a najviše neobavješten. Sve to nameće pred naše organizacije i svakog pojedinca maksimum zalaganja u rješavanju političkih problema u jedinicama i na terenu. Zauzeti akcijama mi u tom pravcu nismo dovoljno učinili. Naši i vojnički uspjesi u Ravnim Kotarima[4] nisu još ni izdaleka učvršćeni politički. Naše organizacije i N.O. vlast na ovom terenu veoma su mlade i slabe, i potrebna im je velika pomoć. Za politički rad u jedinicama i na terenu koristile su se postojeće mogućnosti dosta dobro. Plan političkog rada bit će savladan sa zakašnjenjem. Mnoga sitnija pitanja koja iskrsavaju kod novih boraca moraju se odmah rješavati. Desilo se je nekoliko slučajeva nepravilnog odnosa prema novim borcima i pored toga što je to pitanje postavljeno najozbiljnije pred sve naše organizacije i rukovodioce. Iz toga se može zaključiti da svi naši drugovi nisu u potpunosti savladali liniju N.O.B, i ne shvaćaju dovoljno širinu N.O.F. Dezerterstvo se još pojavljuje kod novih boraca na koje ima utjecaj neprijateljska propaganda. Odnosu između Srba i Hrvata treba još uvjek posvetiti punu pažnju, pogotovu danas kad imamo stotine boraca koji dolaze direktno iz četničkih i domobranskih redova, gdje je stvorena i raspirivana nacionalna i vjerska mržnja. Parola čuvanja glave[6] nailazi na dobar prijem kod novih, a i kod pojedinih starijih boraca. Vodimo borbu protiv svih tih parola.[6] Sve to skupa nameće našim organizacijama osim jače aktivnosti i najveću budnost. Potrebno je u svako doba biti među borcima i intervenisati pravovremeno na svaku pojavu. U tom pravcu osjeća se kod naših organizacija još izvjesne slabosti i nedovoljne odgovornosti.

[3] Uz dokumenat je priloženo brojno stanje partijske i skojevske organizacije u jedinicama 2. NOU brigade.

[5] i ' Vidi dok. br. 101.

Na izdizanju delegata i komesara četa radi se ali još nedovoljno. Prava uloga delegata dolazi kod nas tek sada do izražaja kada su vodovi porasli na 12—15 boraca. U tome pravcu moramo učiniti više napora.

Skojevska organizacija osjeća se dosta dobro. 90% novih članova partije dolazi iz Skoja. Najvažniji problem kojeg treba da rješava Skojevska organizacija je teoretsko izdizanje i rad sa novomobilisanom omladinom. Tu Skoj mora mnogo da učini. Niski teoretski nivo naših skojevaca često puta je razlog da se mnogi problemi sporo rješavaju. Zbog toga smo težište prebacili na teoretske sastanke. U ovom razdoblju radilo se je koliko se je moglo u tom pravcu. U vezi II. Obi. konferencije USAOHA za Dalmaciju" vrše se pripreme na bazi takmičenja.

Po ostalim sektorima part. rada kao i na svim manjim problemima Part. organizacija zalagala se je dosta dobro. Uopće uzevši u našim organizacijama je zdrav elemenat koji voli Partiju i hoće da radi, ali mnoge probleme ne zna dovoljno uočiti i na vrijeme riješiti zbog niskog političkog i opšte teoretskog znanja. Po socijalnom sastavu 75% članova Partije i Skoja čine seljaci.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
[8]

[7] Vidi pismo Oblasnog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju od 2. novembra 1944. okružnim, kotarskim i brigadnim komitetima SKOJ-a u Dalmaciji povodom održavanja Druge oblasne konferencije USAOJ-a za Dalmaciju (AVII, reg. br. 13-3, k. 522).

[8] i ® Potpis nečitak

BROJNO STANJE

		Po spisku			U rashodu			Na licu			
Red. broj	Jedinica	Skojevaca	Kandidata	Članova K.P.	Skojevaca	Kandidata	Članova K.P.	Skojevaca	Kandidata	Članova K.P.	Primjedbe
1.	Štab i jedinice pri Štabu	48	3	52	3	—	1	45	3	51	
2.	I. bataljon	31	3	44	2	-	2	29	3	42	
3.	II. bataljon	42	7	41	8	—	3	34	7	38	
4"	III. bataljon	34	11	45	8	2	7	36	9	38	
5.	IV. bataljon	43	3	42	10	-	6	33	3	36	
6.	Ukupno:	198	27	224	31	2	19	177	25	205	

Pomoć. kom.

BR. 34

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 19. BIRCANSKE BRIGADE 27. NOU DIVIZIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
XIX BIRCAN. NOU BRIGADE
30. septembra 1944.

Izveštaj o part. organizaciji
za mjesec septembar 1944. god.[2]

Ova brigada organizovana je sa 3 bataljona po 3 čete, pratećim vodom, izviđačkom četom, brigadnom intendanturom i ambulantom.[3] Brigadu sačinjavaju većinom omladinci. Brojno stanje brigade 526.

Part. organizacija ima 3 bataljonska biroa i 17 part. jedinica.[4]

Brojno stanje članova K.P.J. je po spisku 107, prinova 9—10, prekomanda 10, poginuli 6, isključeni 2. Na licu 98.

Socijalni sastav članova Partije je sledeći: 25% čine intelektualci i radnici, dok su ostalo seljaci.

Kandidati brojno stanje:

SKOJ-ci brojno stanje:[5]

Po gore navedenom brojnom stanju sve se nalazi na licu.

1.) **Part. biro I bataljona** je nepotpun, pošto nedostaje pomoćnik polkoma bataljona i jedan pomoćnik polkoma čete. Mjesto njih vrše dužnost polkomesari. Za pomoćnika polkoma postavljen je novi ali se sada nalazi na kursu. Ovaj Part. biro održava redovito sastanke. Što se tiče rukovodstva mlado je i treba mu pomoći. Teoretski sastanak održan je jedan na kojem je prerađivan članak Put nove Jugoslavije.[6]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, broj dokumenta 2788, reg. br. spiska 82, a snimak u AVII, reg. br. BiH-9/809—812.

[1] Izveštaj je upućen Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu.

' Devetnaesta birčanska brigada je formirana 24. oktobra 1943 (Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd, 1964, str. 573).

[4] Vidi AVII, mikrofilm BiH-9/319—320: izveštaj pomoćnika političkog komesara 19. birčanske NOU brigade od 28. avgusta 1944. godine.

[3] Vidi izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 19. birčanske NOU brigade od 30. septembra 1944. o organizacionom stanju i o političkom i kulturno-prosvetnom radu (AVII, mikrofilm, BiH-9/801—804).

[6] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6808.

Part, jedinica štaba bat. je nepotpuna jer nema pomoć, polkoma, komandanta, koji je teže ranjen, i ob.[aveštajnog] centra. Ova part. jedinica živi part. životom, održava sastanke i rešava probleme koji se nameću u bataljonu.

Part. jedinice po četama žive partiskim životom, održavaju redovno sastanke i rešavaju sve probleme koji iskrsavaju u četi, izuzev ćelije 3. čete kojoj treba pomoći. Ostale dvije jedinice mogu samostalno da rukovode svojim četama. U ovom mjesecu prerađen je sledeći materijal: Put nove Jugosi., O part. radu od Kalinjina. Ovaj materijal prerađivao se postepeno uz diskusiju. Problemi koji su u ovom bataljonu a to su popuna kadra u štabu bat. i komandama četa, koje moramo riješiti u okviru naše brigade. U ovom bataljonu za ovaj mjesec mnogo je kočilo što nije bilo pomoćnika politkomesara bataljona.

Sa kandidatima se radi pojedinačno i prisustvuju teoretskim sastancima.

SKOJ-va organizacija u ovom bataljonu na niskom je nivou.

SKOJ-ci se osjećaju odgovornim u bataljonu ali što se tiče njihova uzdizanja, političke i SKOJ-evsice izgradnje teže uspjeva pošto su većinom seljaci nepismeni.

2.) Part. biro II bat. je nepotpun jer nedostaju 2 pomoć, politkomesara četa koji su otišli u prekomandu a momentalno nismo imali zamjene za njihova mjesta. Njihovu dužnost vrše komesari četa. Sekretar ovoga biroa je sposoban i može uspješno da rukovodi s biroom u bataljonu.

Part. jedinica štaba bat. u kojoj nedostaje zamj. komandanta, dok ostali svu imaju. Ova jedinica sposobna je da rešava sve probleme koji nastanu u bataljonu. Partiske jedinice po četama žive part. životom i mogu prilično dobro samostalno da rukovode u četama. Po svim jedinicama održavaju se sastanci redovito. Prerađivan je materijal: Put nove Jugoslavije, brošura 0 masovnom part. radu od Kalinjina,[7] Uloga KPJ u narodnoj oslobodilačkoj borbi[8] kao i drugi članci. Ovim sastancima prisustvuju i kandidati.

SKOJ-va organizacija u ovom bataljonu je čvršća nego u 1 bataljonu i više se osjeća i pomaže u radu, ali i ovde SKOJ-ci se teško uzdižu kao i u I bataljonu.

3.) Partijski biro III bat. potpun je. Sekretar ovog biroa sposoban je i može da rukovodi biroom. Pomoćnici politkomesara su mladi ali uz pomoć mogu na dužnostima da odgovaraju. Biro kao cjelina može uspješno da rukovodi part. radom bat.

[7] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 397—400.

[9] Odnosi se na brošuru »Uloga radničke klase i Komunističke partije u narodnooslobodilačkoj borbi« (Bibliografija NOR-a«, b. j. 7982).

Part, jedinica štaba bataljona živi partiskim životom i može samostalno da riješava probleme koji nastaju u bataljonu. Kod iste nema nikakvih nedostataka.

Part. ćelije po četama održavaju sastanke redovito i žive intenzivnim partiskim životom. Teoretski sastanci održavaju se, održavani su na kojima je prerađivan materijal kao i u ostalih bataljona. U ovoj part. jedinici nema nikakvih nedostataka koji bi se postavljali kao problem.

SKOJ-evska organizacija nije na visini na kojoj bi trebala da bude. Što se tiče teoretske izgradnje SKOJ-ca opet je razlog i ovde što je veći broj seljaka i teško shvaćaju. SKOJ-ci se dobro drže, disciplinovani su i mogu ostalim služiti primjerom.

Part. jedinica pri štabu brigade radi, redovno održava sastanke i ima za zadatak rukovođenje svim djelovima oko štaba brigade. U ovoj jedinici često se članovi premještaju i mjenjaju, tako je teže da se razvija i rukovodi sa pomenutim djelovima.

Part. jedinica izviđačke čete koja je formirana u ovom mjesecu, može da rukovodi uz pomoć koja joj se daje, a moći će u skoro vrijeme da se osamostali.

Partiska jedinica štaba brigade u kojoj su se 6. ovog mjeseca izmijenili članovi partije i to komandant i politkomesar brigade usled njihovih grešaka koje su pravili u samim vojničkim akcijama a to su sledeće: Tri do četiri puta došlo je do cijepanja jedinica, imali su nekomunističko držanje u odnosu prema drugovima. Po svim greškama koje su pravljene part. jedinica je na vreme intervenisala i iste kritikovala, ali oni nisu primali kritike. Ovoj jedinici bilo je pomoći od polit-odjela i politkomesara divizije, ali drugfovi] ... pored svih intervencija držali su se nekih svojih stavova i dalje.

Na predlog divizijskog komiteta i štaba divizije ovi su drugovi povučeni iz brigade na druge dužnosti.

Sastavljen je novi štab u koji su ušli Vojo Ivanović (Crnogorac) politkom. Andrić Nikola i zamjenik komandanta Žarko.[9] Nova part. jedinica živi pravilnim i intenzivnim partiskim životom i sve probleme u brigadi riješava uspješno. Štab brigade je potpuno sposoban da rukovodi sa brigadom

28. ovog mjeseca ranjen je zarnj. komandanta Žarko te je od zadobivene rane podlegao.

Part. organizacija za ovaj protekli mjesec prerađivala je na teoretskim sastancima članke iz »Nove Jugoslavije« (Put nove Jugoslavije)[10] o masovnom partiskom radu od Kalinjina.

[8] Žarko Vuković Pucar, narodni heroj. Umro je 20. decembra 1944, od zadobijenih rana, kao zamenik komandanta 19. birčanske NOU brigade.

[10] Članak Edvarda Kardelja (Bibliografija NOR-a, b. j. 6246).

SKOJ-va organizacija prerađivala je: Borba i pobjede NOV, list »Mi Mladi«,[11] Međunarodni poiožaj Jugoslavije, i Riječ Omladini.

U Part. organizaciji ove brigade nema nikakvih naročitih problema izuzev problema koji se postavlja a to je popuna komandnog kadra. Mi smo preduzeli sve mjere da riješimo ovaj problem u okviru naše brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara-kapetan,
M.[12] Vuković

BR. 35

IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 19. BIRČANSKE BRIGADE 27. NOU DIVIZIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA ISTOČNU BOSNU O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XIX N. O. U. BRIGADE
Simin Han 30.IX 1944.

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA ISTOČNU BOSNU

Tuzla

Brojno stanje organizacije SKOJ-a u brigadi iznosi 85 članova. Dosadašnje brojno stanje iznosilo je 70. Poslednjih nekoliko dana izvršeno je proširivanje aktiva uvođenjem novih članova, ispitanim prethodno kroz borbe, a koji su se naričito istakli u poslednjim borbama pri zauzimanju Zvornika, Tuzle kao i razbijanju četnika.[2] Za mjesec dana uvedeno je u partiju 8 članova SKOJ-a.

Poslije dezerterstva izvjesnog broja skojevaca kriterij smo pojačali, te i pored toga što je borbenost i disciplina bila

[11] List 4. krajiške NOU brigade (Bibliogrija NOR-a, b. j. 2899).
" Milan

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, reg. br. 3791, br. spiska 65, a snimak originala u AVII, reg. br. BiH-9/801—804.
» Vidi tom IV, knj. 28, dok. br. 1.

zadovoljavajuća, ostali .m izvjesne vrijeme po strani dok ih nismo bolje ispitali. Ujedno kao glavni problem koji se postavljao pred organizaciju SKOJ-a bilo je dezerterstvo. Danas je to pitanje uglavnom riješeno i ne postavlja se kao problem glavni, ali o čemu se ipak vodi i dalje računa. Odanost i borbenost su zadovoljavajući. Oni koji su dezertirali isključeni su iz organizacije s tim, čim se poprave, da se ponovo piime, što je već sa izvjesnim brojem njih učinjeno. Odnos skojevaca prema novim borcima je vrlo pravilan, koji dolazi iz punog svjesnog razumjevanja. Pojedini aktivi već su se prilagodili i već riješavaju pitanja i probleme ne samo aktiva nego i cijele čete. Ukazuju na nedostatke i greške i upućuju na potrebu uklanjanja i ispravljanja istih. Rješavanje zadataka sprovedeno je kroz takmičenje postavljeno po svim sektorima. Pripreme za proslavu godišnjice divizije[3] i godišnjice brigade'- vrše se i dalje, kao i za diviziono skojevo savjetovanje.[5]

Od svih sektora vojnički najbolje udovoliava. Svi skojevci kao i priličan broj omladinaca rukuju svim automatskim oružjem koje imamo. Skojevci uzimaju na sebe zadatak da u najkraćem vremenu nauče i ostale omladince rukovanju oružjem svih vrsta.

Politički i teoretski rad bio je otežan"zbog nerazumjevanja istih za njega i osjećanja kao nečeg teškog i neshvatljivog za njih, a uz to kao i nepotrebnog. U poslednje vrijeme primjećuje se opažanje samih njih kolike su propuste po tome pravili, zbog čega sad ne mogu tako lako da dolaze na rukovodeća mjesta novom ljudstvu, od koga se osjećaju sad viši i vrijedniji. Prema teme, sad se više interesuju i žele sami da. i ade, što će ustanoviti bolje zadovoljavanje ovog sektora.

Kulturno-prosvjetni sektor bio je na prilično slaboj visini. Rađeno je na likvidiranju nepismenosti, ali zbog nedostataka pisaćeg materijala nije se postiglo koliko se moglo. U zadnje vrijeme osnovani su horovi četni kao i bataljonski, koje u glavnom potpunjuju novi omladinci koji imaju više smisla za ovaj rad. Pisanje članaka kao i skečeva će isto tamo krenuti naprijed.

*** Dvadeset sedma NOU divizija formirana je 10. oktobra 1943. u s. Zivinicama (kod Tuzle). U njen sastav su ušli: 2. krajiška, 17. majevička i 18. hrvatska (bosanska) brigada i Birčanski i Romanijski NOP odred. Divizija je u početku nosila naziv: 3. divizija 3. korpusa NOVJ. a od 17. oktobra: 27. NOU divizija (vidi AVII, reg. br. 16-2, k. 407, reg. br. 12-2 i 1—4, k. 1111; tom IV, knj. 18, dok. br. 80 i 123; knj. 19, dok br. 99. str. 328; tom II, knj. 10, dok. br. 188, str. 386).**

[4] Vidi dok. br. 33, objašnjenje 3.

[5] Reč je o divizijskom skojevskom savetovanju.

Obavještajni sektor smo pojačali. Povećali budnost SKOJ-a veza nad novim ljudstvom. Za odgovornog po ovom sektoru uzima se najbolji omladinac.

Sektoru rada na terenu isto tako sad se posvećuje više pažnje. Održavaće se omlad. zborovi i konferencije kao i zajedničke konferencije na kojima će prisustvovati omladina sa dotičnog terena. Preko tih zborova i konferencija će se pozivati omladina da dobrovoljno stupi u naše redove, upoznavati je sa borbom omladine, doprinosom njenim i novim zadacima koji se postavljaju pred nju.

Jedinstvenog plana za preradu materijala nije bilo, nego je u svakom bataljonu poseban materijal prerađivan. Upoznavanje sa I kongresom,[6] njegovom rezolucijom, zatim sa značajem II kongresa,[7] postignutim rezultatima rada od I do II kongresa i postavljenim novim zadacima na II kongresu. Dalje odano priznanje druga Tita kao i ostalih prestavnika i članci iz govora delegata. Za daljnu preradu materijala donešen je zajednički petnaestodnevni plan rada koji će se i dalje nastaviti.

Kao važniji zadaci postavljeno je pripremanje i popularisanje okružnih i oblasnih konferencija u vezi priprema za I kongres U.S.A.O.B. i H.-a.[8] Pripreme će se vršiti kroz takmičenje po svim sektorima rada.

Postignuti rad u roku mjesec dana:

U partiju uvedeno 8 članova Skoj-a.
U SKOJ uvedeno novih 24 člana.

Radnih sast. SKOJ-a održanih po aktivima	27
teoret. „ „ „ „	29
vanrendih „	1
čet. omlad. konf. radnih „	7
čet. „ „ političkih	8
skojevskih bat. konferencija	2
omlad. konferencija na terenu Vidanovići	1
sastanaka bat. komiteta radnih	6
sastanaka bat. komiteta teoret.	4
„ „ „ vanrednih	1
sastanaka brigadnog komiteta	1

• Misli se na Prvi kongres antifašističke omladine Jugoslavije, koji je održan od 27. do 29. decembra 1942. u Bihaću (vidi tom II, knj. 7, dok. br. 60; AVII, mikrofilm CK KPH-32/169—174).

[7] U Drvaru je 2. maja 1944. otpočeo trodnevni rad Drugog kongresa USAOJ-a. (Opširnije o tome vidi AVII, mikroteka, film 7, snimak 508).

[8] Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Bosne i Hercegovine (USAO BiH-a) održan je u Sarajevu 9. maja 1945 (vidi »Četrdeset godina«, Zbornik sećanja aktivista jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta, »Kultura«, Beograd, 1961, knj. 7, str. 102).

Prerađeni polit, vaspitni materijal:

I bataljon: Međunarodni položaj Jugoslavije.

Borba i pobjede N O.V.

Uloga omladine u N.O.V., značaj njenog učešća i zadaci koji se postavljaju pred nju.

List »Mi mladi«.

II bataljon: »Riječ omladine«.

Omladina sačinjava tri četvrti naše vojske.

»Omladinska borba«.

III bataljon: Riječ omladine.

Osnovne zadaće SKOJ-a.

Kongresni materijal je prerađivan po svim aktivima podjednako. Prištabni djelovi: aktiv kurirski, prateće čete i bataljonski — članci iz »Nove Jugoslavije«.

»Omladinska borba«.

Svaki bataljon ima 3 četna aktiva i 1 prištabski. U prištabskim djelovima imaju tri aktiva: kurirski, prateće čete i bolnički.

Broj nepismenih 20.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Cirkularna pisma CK i Ob.K.SKOJ-a[9] smo primili.

Sekretar brig. komiteta
Gordana Tanasković

' Reč je o direktivi Oblasnog komiteta SKOJ-a za istočnu Bosnu od 24. septembra 1944. okružnim i brigadnim komitetima SKOJ-a u vezi s pripremama Prvog kongresa USAO BiH-a (AVII, mikrofilm BiH-9/698 —701).

BR. 36

MESECNI IZVEŠTAJ KOMESARA NOVOGRADISKOG PODRUČJA OD 30. SEPTEMBRA 1944. KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU POSLE OSLOBOĐENJA PAKRACA I LIPIKA[1]

KOMANDA
NOVOGRADISKOG PODRUČJA
Broj: 739/1944.
Dana 30. septembra 1944.

Predmet: Mjesečni izvještaj komesara
područja za septembar 1944.

STABU VI. KORPUSA NOV I POJ — ZA KOMESARA,
KORPUSNOJ VOJNOJ OBLASTI VI. KORPUSA NOV i POJ,

Položaj

I. OPCI PREGLED:

Tokom ovoga mjeseca još se uvijek radilo na prebacivanju i spremanju žita u zemunice. Za taj posao pored radnika slagališta bili su angažovani i radnici iz radnih četa i drugih ustanova. Osim našeg žita dobili smo i veću količinu žita od Ekonomskog otsjeka Korpusne vojne oblasti, da ga spremimo u naše magazine. Kod prevoza toga žita od slagališta I. Ekonomskog sektora do II. i III. su uzele učešća i naše straže, koje su mobilizirale kola za prevoz. —Također se radilo na spremanju otave, branju graha, zasađenog kod nas, kao i na napuštenim zemljištima. — A u poslednje vreme se pristupilo branju suncokreta. — Bunkeraška četa bila je zaposlena na izgradnji bunkera, magazina za žito, podzemnih i nadzemnih, kao i na dovršavanju onih koji su započeti tokom prošlog mjeseca. Svi ti magazini još nisu sposobni za primanje žita, jer je nestašica daske, koja je potrebna za oblaganje bunkera, kočila rad. Radne čete su bile zaposlene na izgradnji novih zgrada i kukuruzana te izgradnji mostova na uskotračnoj pruzi Pakrac — Bučje. U popravljanju i izgrađivanju tih mostova pored naših radnika su učestvovali i privremeno mobilisani drugovi iz okolnih sela. Poslije akcije na Pakrac[2] je jedan dio naše radne snage upotrebljen za

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 27-7, K. 1753-1.

*** i [1] Napad su, 13. septembra 1944. izvršile jedinice 40. NO divizije. Borbe su vođene 24 časa. Pakrac je oslobođen 14. septembra u 7 časova. Neprijateljska posada je bila razbijena i potpuno uništena. Za vreme tih**

popravak ceste Pakrac — Kamenska i Pakrac — Bijela Stijena. Da bi se cesta Pakrac — Kamenska što prije i što solidnije osposobila za promet, poslano je tamo na rad iz Požeškog područja 100 domobrana. Također je započelo se sa izgradnjom logora, koji je već usposobljen za upotrebu, ali se još uvjek proširuje i izgrađuje dalje. Mehanička radionica je kroz cijelo vrijeme radila na opravkama raznih strojeva i izradi novih djelova, kao i popravljanju raznog alata. —

Najvažniji događaj u našem području tokom ovog mjeseca bila je akcija na Pakrac i Lipik.[3] Ta akcija je uslijedila iznenada i nije bila pravilno shvaćena od ove komande, jer se oslobođenje ovih mjesta, uvjetima današnje vojno-političke situacije, od oslobođenja drugih mjesta u prošlosti bitno razlikuje, zato što je ovo oslobođenje sigurnijeg karaktera. Zbog svega toga učešće komande područja u toj akciji nije bilo najbolje organizirano. Neposredno posle oslobođenja Pakraca i Lipika upali su u grad pored ekipa i mnogi civili, koji su počeli sa pljačkom svega, do čega su došli. Osobito se to u velikim razmjerima dešavalo u Lipiku, jer su civili pored ostaloga demolirali zgrade kupališta i tako napravili milijunsku štetu. Sama evakuacija ratnog plijena nije najbolje uspjela baš radi toga, nije bila najbolje organizovana. Mnoge stvari su putem nestale, a Posavski odred[4] je u blizini II. Ekonomskog slagališta dočekao kolonu naših kola te neka kola skrenuo jednostavno k sebi. Mađarski bataljon[6] i Posavski odred su vrlo loše reprezentovali narodno--oslobodilačku vojsku u Lipiku i ostavili loš utisak na tamošnje stanovništvo, jer su nasilno upadali u privatne stanove i tražili, da im se rezerviraju kreveti za spavanje. —

Iz ovih akcija povukli smo mnoga iskustva, koja će nam vrlo dobro koristiti kod preuzimanja vlasti u drugim sad još neoslobođenim uporištima. —

Bolnice: U ovom mjesecu broj bolesnika i ranjenika nije baš velik, samo jedno vrlo kratko vreme bolnice su bile dupkom pune. Osim novih ranjenika i bolesnika došlo je još iz evakuacione bolnice nešto ranjenika. Tokom ovog mjeseca evakuirano je oko 60 ranjenika i bolesnika u inozemstvo.—

borbi Stab divizije je izdao naređenje da se napadne i Lipik, koji je oslobođen takođe 14. septembra oko 7 časova (opširnije o tim borbama vidi tom V, knj. 33, dok. br. 40, 71 i 80).

[4] U oslobađanju Lipika učestvovao je i Posavski NOP odred (tom V, knj. 33. dok. br. 80).

[5] Formiran je 15. avgusta 1943. u s. Slatinskom Drenovcu (kod Podrav. Slatine) od pripadnika mađarske i nemačke nacionalne manjine. Kasnije su, 31. decembra 1944, mađarski bataljon i nemačka partizanska četa »Ernest Telman« ušli u sastav brigade »Sandor Petefi« (AVII, reg. br. 7-3, 8-3, 9-3, k. 470; reg. br. 4-3, k. 881).

Politički i kulturno-prosvjetni rad u bolnicama je dobro organiziran, pa se vrlo dobro razvija i napreduje. Bolnice su dobro snabdevene s našom štampom i svi drugovi su na vreme upoznati sa najnovijim događajima. Dvije bolnice, koje imaju električno osvjetljenje, imaju i radio-aparate pa drugovi ranjenici i bolesnici mogu da slušaju vijesti i glazbu. Redovito se izdavaju džepne novine i priređuju priredbe, na kojima najviše učešća uzimaju drugovi ranjenici. Da bi kulturno-prosvjetni i politički rad tekao što bolje, organizirano je natjecanje između pojedinih bolnica. Velike pobjede naše vojske i naših Saveznika u zadnje vreme ponukale su mnoge drugove da više i agilnije proučavaju NOB i njene tekovine, jer osjećaju, da bi im poslije oslobođenja naše zemlje bilo neugodno, da baš oni, koji su u toj borbi učestvovali, ne poznaju istu. —

Društveni život u bolnici je vrlo dobar. Slobodno vreme drugovi provode sa pričanjem o borbi te u kuglanju, igranju mlina, sviranju itd. — Bolesnici i ranjenici sa zadovoljni sa postupkom i poslugom liječnika, a također i sa ishranom. Sama ishrana je u posljednje vreme još bolja, jer bolnice dobiju dosta voća, a osobito grožđa. Također su bolnice dobro osigurane sa rezervnom hranom pa čak šećerom i soli. — Poslije akcije na Pakrac i Lipik bolnice su dobile veću količinu rakije, vina i piva, koje se izdaje ranjenicima i bolesnicima. —

Straže: U ovom mjesecu naše su straže bile zaposlene oko mobilizacije kola, hvatanja dezertera i manjih neprijateljskih grupica, koje su se htjele prebaciti poslije pada Pakraca na glvnu prugu, sprovođenja domobrana. Također su još davale osiguranje narodu kod sezonskih radova i diverzantima, te vršili prebacivanje drugova za Baniju. Odlaskom 50 stražara u OZN-a[6] brigadu i proširenjem oslobođenog teritorija naše straže su oslobodile. —

Naša 3. četa partizanskih straža dodijeljena je Komandi mjesta Pakrac za održavanje i čuvanje reda, a Ceta za specijalne zadatke dodijeljena je Komandi mjesta Lipik u istu svrhu. —

Uslijed novonastalih prilika i po potreoi službe iz dosadašnje 1. čete partizanskih straža formirana je 1. četa sa sjedištem u Novom Grabovcu i 6. četa partizanskih straža sa sjedištem u Kubunjevcu. Svaka od njih ima dva voda. —

II. KOMANDE MJESTA:

Posle oslobođenja Pakraca i Lipika osnovane su nove komande mjesta i to: ***Pakrac*** sa sljedećim sastavom: komandant Vujatović Milan, pomoćnik komandanta Vujanić Vaso, polit, delegat Prodanović Milan. Dana 28. ov. mj. polit, delegat Pro-

[8] **Odeljenje za zaštitu naroda (Ozna).**

danović Milan otišao je na srednji partijski kurs, a dužnost je preuzeo drug Lujanac Mijo, dosadašnji polit, instruktor ovog područja. *Lipik:* Komandant Lončarević Gavro, pomoćnik komandanta Končar Boško, polit, delegat Pilar Dragutin. Tako sada imamo tri komande mjesta i to: Pakrac, Lipik i Brezovac. —

Građanstvo tih oslobođenih mjesta isprva nije pokazalo neko naročito oduševljenje prilikom ulaska naših jedinica, a to je i posve razumljivo, ako uzmemo u obzir da je neprijatelj kroz sve vreme svoga boravka u tim mjestima poduzeo sve, što je moguće, da taj narod što više udalji od naše vojske, plašeći ga baukom komunizma itd. — Međutim kasnije se je građanstvo zorno uvjerilo, da je sve ono, što su im pričali ustaše, laž i njihov odnos prema nama se stalno poboljšava. Prvi koraci, koji su bili poduzeti, jesu uspostavljanje reda i mira u mjestima, kao i obnavljanje normalnog života i rada. Naročita pažnja je posvećena sprečavanju pljačke od strane civila iz okolnih sela, koja je bila zauzela velike razmere, osobito u Lipiku, kao i kontroli ulaza i izlaza iz grada. Također je izvršeno čišćenje mjesta od narodnih neprijatelja i ostalih neprijateljski prema NOB-i nastrojenih ljudi, kao i otstranjivanje Spanovčana i drugih naseljenika poslije 1941. godine. — U gradu su ostali samo oni, kojima je mjesni NOO izdao dozvolu boravka. Građanstvo je ove mjere primilo sa zadovoljstvom, osim nekih, koji su bližnja rodbina pogođenih, čak što više, mnogi su poticali, da se to pitanje što prije riješi.

Također se je pristupilo u vezi sa kotarskim i mjesnim NOO-ima zatrpavanju bunkera te skidanju bodljikave žice, ali taj posao još nije dovršen do kraja, na nekim mjestima, koja su minirana.

Komande mjesta su se naglo našle pred masom problema, koje treba hitno riješiti. U tom su se prilično dobro snašle, samo im još manjka potrebna brzina; da bi se rad pravilno odvijao komanda mjesta rješava sva pitanja i donosi po njima zaključke u zajednici sa NOO-ima i povjerenstvima OZN-e. — Međutim u Lipiku povjerenstvo OZN-e ne shvaća za potrebno, da tješnje surađuje sa komandom mjesta. To se vidi iz toga, što su par puta izbjegli sastanku, na koji ih je pozvala komanda mjesta, gdje bi se dogovorili i ostvarili svoj rad i suradnju i harmoniju.

Odnos naših straža prema građanstvu je dobar i dosad još nije bilo nikakvih pritužbi. Svojim držanjem i pravilnim vršenjem svoje dužnosti zaista su stvorile kod građana dojam, da naša vojska nije rulja nekih odmetnika, već regularna i dobro organizovana vojska. —

Komanda mjesta Brezovac mnogo olakšava rad samoj komandi područja, jer pod njen direktan nadzor spadaju sve ustanove kotara novskog, a njihove straže nadziru i jedan dio pakračkog kotara. Zahvaljujući dobrom rukovodstvu Komande mjesta Brezovac, sav rad u njihovom sektoru se odvija pravilno.

III. POLITIČKI RAD:

Za cijelo ovo vreme, a osobito posle oslobođenja Pakraca i Lipika politički je rad sa radnicima, a isto i sa vojskom bio dosta slab, jer su drugovi bili preopterećeni silnim poslom i raspršeni, tako da nisu postojale mogućnosti za održavanje većih sastanaka. U glavnom su se upoznavali sa najnovijim događajima u svijetu i kod nas, a u vezi sa sporazumom Nacionalnog komiteta i kraljevske vlade ponavljane su odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a i III. Zasjedanja ZAVNOH-a. Mnogo se je pažnje, naročito kod vojske, posvećivalo objašnjavanju drugovima kakvi treba da budu i kako treba da se odnose prema narodu u novooslobođenim mjestima, da ne bi slučajno iz neznanja krnjili ugled narodnog vojnika. Nastojaćemo, da pod svaku cijenu ojačamo politički rad sa radnicima i sa vojskom i da ih dobro upoznamo sa razvitkom, tekovinama i ciljevima NOB-e, tako da ne izađu iz šuma kao neznalice.

Pri komandi područja održavao se kurs za naše straže, koji se je po oslobođenju Lipika tamo preselio. Pošto je bilo pomanjkanja straža, radi proširenja oslobođenog teritorija i odlaska 50 stražara u OZN-a brigadu, kurs je prekinut.

Dolazak dvadesetorice stražara iz daruvarskog područja, kao i upotreba za neke radove onih, koji su osuđeni na prisilni rad, biće dobar uvjet za jačanje političkog rada, jer će drugovi imati više vremena. —

Kulturno-prosvjetni rad:

Uporedo sa političkim radom zaostao je i kulturno-prosvjetni rad, ali ne toliko. Početkom ovog mjeseca održana je jedna priredba u kulturno-prosvjetnom domu ove komande sa programom iz naše borbe. Priredba je bila dobro posjećena i uspjela. U nedelju 24. ov.mj. održane su priredbe u Pakracu i Lipiku sa programom iz naše borbe. Te priredbe su ostavile dobar dojam na građanstvo i pobudile su još veći interes za našu vojsku. Bile su vrlo dobro posjećene i uspjele. Tečaji za nepismene održavaju se redovito, samo su bili prekinuti jedno kratko vreme poslije akcije na Pakrac. — U buduće ćemo uložiti još više truda na polju kulturno-prosvjetnog rada jer je to najzgodniji način, da privučemo narod iz novooslobođenih mjesta sebi. —

IV. RAD SA NARODOM:

Imajući u vidu teške prilike pod kojima naš narod živi, nastojimo, da mu pomognemo koliko god je što više moguće. Tako naše straže daju osiguranja dok narod vrši poljske poslove u blizini neprijateljskih uporišta[7] a mehanička radionica im uvjek opravlja sve strojeve i daje im stručno osoblje kod vršidbe, koja u Trokutu[8] još i sad traje. Pošto su naše straže djelovale i na poluoslobođenom teritoriju, to su tamo usput upoznali onaj narod sa vojno-političkom situacijom kod nas i u svijetu i podijelili mu nešto od raspoloživih letaka i novina.

V. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I HIGIJENA:

Ishrana u našem području je dobra te su drugovi s njom zadovoljni. Osobito je dobra sada, kada se mogu nabaviti, razno povrće, i voće, tako, da je hrana sad obilnija i ukusnija. —

Stanje odjeće je gotovo u svim našim jedinicama i ustanovama vrlo loše i pretstavlja ujedno najbolnije pitanje. Ono što smo uhvatili u akciji na Lipik i Pakrac i što smo dobili od Ekonomskog otsjeka Korpusne vojne oblasti ni izdaleka ne može podmiriti naše potrebe. Ima još uvijek dosta velik broj radnika i stražara, koji neće moći da pravilno vrše svoju dužnost baš radi toga, što su slabo odjeveni. Isto tako ima priličan broj ranjenika u bolnicama, koji bi trebali, da se vrate u svoje jedinice, a ne mogu, jer nemaju odjeće. Mi nismo u stanju, da taj problem riješimo.

Stanje obuće je isto. U takvim prilikama nije moguće održati higijenu na potrebnoj visini, što mi možemo da učinimo po pitanju higijene, mi to uvijek činimo. Ali to se uglavnom svodi na uređenje i opravak stambenih zgrada, kao i održavanje reda u njima. Radnici i stražari se redovito kupaju i pare i pored svega toga zdravlje nije na zavidnoj visini. Drugovi se još uvijek cijepe protiv trbušnog tifusa. Tokom ovog mjeseca nije bilo pojava zaraznih bolesti. —

VI. RAD KOMANDE PODRUČJA:

Tokom ovog mjeseca desile su se u samoj komandi područja slijedeće promjene:

Zamjenik komandanta Milan Vujatović premješten je **za** komandanta mjesta Pakrac, a na njegovo mjesto tek nakon 15

[7] **Vidi tom V, knj. 33, dok. br. 29, tsr. 149.**

[8] **Misli se na prostoriju između Sunje, Kostajnice i Dubice. O žetvi na tom području vidi tom V, knj. 31, dok. br. 26.**

dana došao je Tatalović Mane, dosadašnji zamjenik komandanta Daruvarskog područja.[9]

Polit, komesar Franjo Bajt je povučen u Korpusnu vojnu oblast, a na njegovo mjesto je došao Veljko Maletić, dosadašnji polit, komesar V.P.B. VI/i b.[10] —

Mooilni oficir Petrić Ivo premješten je u Korpusnu vojnu oblast, a na njegovo mjesto je došao major Barković Jure, bivši nastavnik kursa za vezu.

Referent ekonomije Zivko Ćurić premješten je u K.forpusnu] V.[ojnu] Oblast, ekonomski otsjek, na njegovo mjesto postavljen je Ilija Kosijer, dosadašnji zamjenik ref. ekonomije. —

Iako su izvršene tolike promjene, rad same komande teče normalno. Članovi komande područja rade zajednički i sporazumno donose odluke, koje se provode u djelo. —

VII. MOBILIZACIJA:

Tokom ovoga mjeseca mobilisano je na teritoriji našeg područja 433 osobe, od toga 340 za operativne jedinice, a 93 za pozadinsku službu. Što se tiče mobilizacije, stvar se je poboljšala poslije pada uporišta Pakraca i Lipika. Gore navedene brojke odnose se na.domobrane, koji su dobrovoljno prešli na stranu NOV i provedeni su kroz mobilne knjige ove komande. U Pakracu, Lipiku i okolnim mjestima vršena je regrutacija vojnih obveznika i odziv je bio 100%-an. Od tih regrutovanih 85 je povučeno na radove, a ostatak sposobnih su razni državni činovnici, koji ostaju na svojim dužnostima do dalnjega. Na obćinama novogradiškog i novskog kotara izvršena je samo mjestimična i djelimična regrutacija i mobilizacija, pošto se sela nalaze duž i s onu stranu glavne komunikacije Zagreb — Beograd gdje neprijatelj drži velike snage, te vrši veliki teror i tako plaši narod. —

Neke jedinice Posavskog odreda pokušale su da na svoju ruku izvrše mobilizaciju na teritoriju pakračkog kotara, ali je to od strane ove komande, a preko komandi mjesta u Pakracu i Lipiku sprečeno. —

VIII: RAZNO:

U poslednje vreme manje neprijateljske grupice od 30 do 40 vojnika su učestale sa svojim upadima u oslobođenu teri-

• Opširnije o tim organizacionim i personalnim promenama vidi tom V, knj. 34, dok. br. 56.

[10] Reč je o Vojnoj partizanskoj bolnici 6. korpusa NOVJ (prvo područje — psunjsko, odeljenje »b«). Objašnjenje dao pukovnik dr Žarko Cvetković.

toriju, a naše straže su brojčano slabe, da bi im uvijek mogle pružati otpor. —

U drugoj polovini ovog mjeseca nepriatelj je duž pruge Zagreb — Beograd na našem teritoriju pojačao teror, te tjera narod u logor. Iz Gor. Rajića, Roždanika, Jazavice i Voćarice i Paklenice otjeran je narod u logor i pri tome na najzvjerskiji način zlostavljan. Radi toga počelo je masovno bježanje naroda, koji je još preostao, na oslobođeni teritorij. —

Dana 24. ov. mj. održano je javno suđenje narodnom neprijatelju Filipu Pavičiću, žandarmeriskom naredniku iz Okučana, koji je ubijao, tjerao narod u logore i palio kuće baš u tom kraju. Suđenju je prisustvovao narod sa teritorije obćine Rogolji i Trnakovac i nešto naroda iz drugih obćina, koji je narod baš taj dan bježao pred neprijateljem. Tom prilikom narodu je objašnjena uloga narodnog suda. Narod se je jednoglasno složio sa presüdom kazne smrti vješanjem. —

Ovaj događaj je vrlo dobar argumenat za pobijanje svih onih, koji govore, da će mnogi neprijatelji naroda ostati nekažnjeni. —

Čim se više naša borba približava kraju, tim se sve više osjeća potreba za kadrom, koji će preuzeti vlast. I sa strane ove komande poduzete su sve mjere, da što" bolje i što brže izdigne i osposobi potreban kadar, kako ne bi doživeli neugodnosti, da nas događaji, koji se odvijaju sve većom brzinom, ne bi pretekli. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

M. P. . . ."

" Potpis nečitak

BR. 37

PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA PODRAVSKOG NOP ODREBA ZA SEPTEMBAR 1944. GODINE[1]

S P I S A K

PORTIJSKIH ORGANIZACIJA U PODRAVSKOM N. O. P. ODREDU ZA MJESEC SEPTEMBAR 1944.

Jedinica	Br. čl. diviz. komiteta	Broj bataljon. biroa	Broj član. batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj ofic. i komes. član. Partij.	Broj podoficira članova Partije	Broj partizana članova Partije	Broj žena članova Partije	Broj svih članova Partije	Socijalni sastav: Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namješten.	Intelektualaca	Of cira i podof. čl. P.	Nacionalni sastav: Hrvata	Srba	Ostale nacije	Broj kandidata	Opaska
Štab odreda					1		1	6				6	1	4			1		1	5			
I. Batalj.		1	5	2	1		3	10	7	4	2	23	11	12					12	11		4	
II. Batalj.		1	4	2	1		3	10	6	8	—	24	6	17			1		8	15	1	2	
Ćelija pri S. odr.[2]						1	1			4		4	2	2					2	2			
Ukupno		2	9	4	3	1	8	26	13	16	2	57	20	35			2		23	33	1	6	

Sekretar:
Anić v. r.

[1] Snimak prepisa originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/520.
[2] Stabu odreda

BR. 38

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 1. OKTOBRA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O REORGANIZACIJI PROPAGANDE I RADU U SEPTEMBRU 1944. GODINE[1]

GLAVNI STAB NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE

31. septembar 1944.
Br. 725

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE
Propagandni odsek

Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV I PO Slovenije za vreme od 1. septembra do 1. oktobra 1944.

I. Organizacija

1. Organizacija propagandnog odeljenja
2. Nastavak reorganizacije propagandnih odseka u jedinicama
3. Formiranje kulturno-prosvetnih kružoka i odbora

II. Rad

1. Propagandni odsek
   a) Štampa
   b) Dopisnička služba
   c) Fotografija
   d) Tečaj

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu radničkog pokreta u Beogradu pod reg. br. 18469 (nova registracija 507), a kopija originala u AIZDG u Ljubljani, f. 88 I. Izveštaj je verovatno od 1. novembra 1944. godine.**

2. Kulturno-prosvetni rad
   a) Mitinzi i druge priredbe
   b) Muzika

III. Planovi za budući rad

I. Organizacija

1. *Organizacija propagandnog odeljenja*

Propagandno odeljenje Glavnog štaba je organizovalo svoj rad u dva odseka i to: odseku za propagandu i kulturno--prosvetnom odseku. Pored toga, ima samostalan referat za statistiku[2] i svoju tehniku.[3] Odsek za propagandu deli se u sekciju za štampu (Uredništvo novog vojnog nedeljnog časopisa »Naša vojska« i referat za periodična izdanja), dopisničku sekciju, koja u sebi objedinjava sve dopisnike i priprema sve gradivo za štampu, foto-sekciju sa foto-reporterima i foto-tehnikom. Kulturno-prosvetni odsek ima referate za vojnu muziku, za horsko pevanje, za slikarstvo i za pozorište i kino. Sasvim nova ustanova je referat za statistiku, koji ima za cilj da brine o prikupljanju što više statističkog materijala o našoj vojsci i njenoj ulozi. Statistika se ne vodi samo sa stanovišta propagande već i sa stanovišta vrednosti za političko i stručno rukovodstvo.

2. *Reorganizaciju propagandnih odseka u jedinicama*[4] nastavili smo prema zacrtanom putu, naime, tako da podignemo ličnu inicijativu u jedinicama i da ojačamo stručne propagandne centre u korpusima i kod Glavnog štaba. Krajem meseca je izašla naredba Glavnog štaba o ukidanju propagandnih odseka u divizijama.[5] Propagandni odseci korpusa su formirani prema novoj formaciji® i rade samostalno samo utoliko ukoliko su veze s korpusima slabe.

[1] **Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 8.**

[s] **Odnosi se na ciklostilnu tehniku.**

[4] **Vid dok. br. 26, objašnjenje 11.**

[5] **Vidi dok. br. 29.**

[6] **Nacrt formacije propagandnih odseka u korpusima i zoni koji je izdao Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije 18. avgusta 1944. pod br. 85/44 (vidi AIZDG u Ljubljani,** f. **88/III-1).**

3. *Formiranje kulturno-prosvetnih kružoka i odbora* započinje takođe naredbom Glavnog štaba od kraja ovog meseca[7]. Kulturno-prosvetni kružoci su masovna baza samoinicijativnog kulturno-prosvetnog rada u našoj vojsci. Formiraju se u svim jedinicama i u svim bazama naše vojske. Kulturno-prosvetni odbori se formiraju kod brigada (odreda) i divizija (grupa odreda) takođe na samoinicijativnoj osnovi, ipak je zadatak ovih odbora organizacionog značaja. Rad u ovim kružocima i odborima ne oslobađa nikoga od njegovih vojničkih dužnosti, ni od stražarske službe.

Pravac reorganizacije propagandnog rada se već tokom ovoga meseca pokazao kao pravilan. Pojačanom kontrolom i većom intenzivnošću rada ojačao je rad propagandnih centara. Samoinicijativa boraca i komandnog sastava u propagandnom i kulturno-prosvetnom radu je porasla, uticaj propagandnog rada i propagandne organizacije se podigao bez primera, na što je naročito uticala činjenica da propagandni odseci nisu više priređivački odbori za mitinge i plitke zabave, s obzirom na nov sistem dopisnika koji smo opisali već u prošlom izveštaju.[8]

II. Rad

1. Propagandni odsek:

a) *Štampa:* Izvršene su sve pripreme za izlazak novih vojnih nedeljnih novina »Naša vojska«, kao naslednika dosadašnjeg mesečnika »Slovenski partizan«.[9] Njihov format biće format slovenačkih centralnih listova i izlaziće na četiri stranice, počev od oktobra. U Štajerskoj je počeo da izlazi dnevnik »Novi čas«,[10] koji izdaju zajedno Povereništvo IOOF za Štajersku i IV operativna zona.

[7] Vidi dok. br. 30.

[8] Prema novom sistemu dopisnici nisu više članovi jedinice u kojoj deluju, već članovi propagandnih odseka viših štabova. Prema tome, Propagandno odeljenje Glavnog štaba svoje dopisnike šalje u korpuse i zonu, propagandni odseci korpusa i zone u divizije i odrede, a iz divizija i odreda se šalju u brigade. Vidi izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 31. avgusta 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije (AIZDG u Ljubljani, f. 8a I).

• Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 277, b. j. 3925.

[10] Isto, str. 645, b. j. 8713.

Savetovali smo da ovaj list izdaje samo organizacija OF, a vojska neka prema svojim snagama u listu sarađuje. Inače u štampi nema nikakvih promena. Vrše se pripreme za ponovno korištenje čitavog dopisničkog gradiva, za korištenje reportaža u brošurama pod zajedničkim naslovom (npr. »Komunikacije rušimo«).[11] Tehnika Glavnog štaba trpela je od akutnog nedostatka papira i zato je prošli mesec izdavala samo stručnu vojnu literaturu i stručne listove. Jedina brošura propagandnog karaktera je »Gornji grad in njegov nemški župan Haudek«.[12] Poslato je gradivo za četiri inostrane izložbe štampe.

b) *Dopisnička služba*: Prikupljanje svih dopisa, reportaža itd. je sada dobro organizovano. Svi dopisi (meseca sept. u prošeku 10 dnevno) kategorišu se, upišu, ocene, isprave i raspoređuju u štampu i šalju u druge ustanove. Od jedinica, najbolje organizovanu ovu službu ima IV operativna zona, ali dopisnički aparat još nije uveo pravo planiranje u tom radu.

c) *Fotografija:* IX korpus i IV operativna zona su organizovale svoje foto-tehnike, koje dobro rade. Izrađuju se fotografije za izložbe i masovno se povećavaju- fotografije maršala Tita. Foto-sekcija Glavnog štaba je pripremila nešto fotografskog materijala, u formatu karata, za propagandu u inostranstvu. Sekcija je sada dobro organizovana i počela je planski da radi, tako da možemo očekivati da će sav rad foto-sekcija postaviti pod svoje upravljanje. Tu se pre svega radi o korištenju dosadašnjeg fotografskog gradiva IX korpusa i IV operativne zone, što dosada nije bio slučaj. Fototehnika ima mnogo poteškoća s nabavkom materijala, naročito odgovarajućeg papira za povećavanje, u cilju izlaganja. Počeli su opiti za izrađivanje dijapozitiva za kino. Dosada raspolažemo samo jednim kinematografom u Črnomelju.

d) *Posle završetka drugog tečaja propagandista,*[13] koji je organizovao odsek za informacije i propagandu Predsed-

[11] Isto, str. 38, b. j. 469.

[12] Isto, str. 22, b. j. 264.

[13] Odnosi se na tečaj koji je trajao od 24. avgusta do 15. septembra 1944. Održan je u Semiču, u Beloj krajini. Očuvani materijali prvog i drugog tečaja nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 494/1.

ništva SNOS,[14] vratili smo osam odgovarajućih drugova u jedinice a dvojicu smo zadržali u Propagandnom odeljenju Glavnog štaba. Drugovi su poneli sa sobom mnogo novih pobuda.

2. *Kulturno-prosvetni rad:*

a) *Mitinzi i druge priredbe:* Nastavljala se dosadašnja praksa. Naročito uspehe priredbe imaju još uvek na teritoriji Štajerske. Posebna pozorišna grupa radi samo u Beneškoj Sloveniji i Furlaniji.[15] Pozorišna grupa VII korpusa je izvela turneju u Istru i južnu Primorsku s velikim uspehom i pravilno je shvatila svoje poslanstvo.[16] Takođe razveseljava činjenica da ima sve manje mitinga sa značajem plitkih zabava.

b) *Muzika:* Horsko pevanje se nadalje podržava formiranjem novog referata u kulturno-prosvetnom odseku (Pavel Sivic). Muzičari marljivo rade na sastavljanju edicija pesmarica za horsko pevanje. Takođe se marljivo komponuju, odn. harmonizuju i instrumentiraju novi komadi ili partizanske pesme i marševi za vojne muzike. Sada rade dve vojne muzike (Glavnog štaba i VII korpusa).[17]

III. Plan za budući rad

Sto se tiče organizacije radimo pre svega na tome da ubrzanjem organizacije kulturno-prosvetnih kružoka i odbora što više pojačamo samoinicijativu naših boraca i komandnog sastava. Kadrove podižemo s ciljem da, uz poboljšanje veza, postane suvišan i profesionalni propagandni aparat u korpusima.

U vezi sa približavanjem kraja rata izrađuju se, za sva područja propagndnog i kulturno-prosvetnog rada naše vojske,

[14] Slovenski narodnoosvobodilni svet (Slovenačko narodnooslobodilačko veće).

[15] Vidi dok. br. 10, objašnjenje 23.

[16] Vidi dok. br. 15, objašnjenje 22.

[17] Te dve muzike su formirane na osnov unaredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 366 od 18. avgusta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 88 II).

posebni planovi koji do detalja predviđaju način i sadržaj rada posle oslobođenja naših gradova, naročito Ljubljane i Trsta. Planovi predviđaju pitanja pripredbi za vojsku, pitanje izložbi, fotografije, filma i štampe. Pripremljeno je korištenje dosadašnjeg rada na svim tim područjima, sa obnovom starih rezultata našeg rada (naročito ponovno štampanje najvrednijeg gradiva). Zato je i glavni teret rada meseca septembra bio na organizacionim pripremama za buduće zadatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, general-major
Lado Ambrožič

Načelnik odeljenja:
Ante Novak

BR. 39

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 12. KORPUSA NOVJ OD 2. OKTOBRA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA 11, 16. i 36. DIVIZIJE O PRIJEMU NOVIH BORACA I NJIHOVOM VASPITANJU[1]

STAB
XII KORPUSA NOVJ
Br. si.
2. okt. 1944

Koncept

POLITIČKOM KOMESARU XI. XVI i XXXVI
NOU DIVIZIJE

1. — Svojim jučerašnjim naređenjem Vrhovni štab nam je stavio do znanja da naše divizije treba da broje do 10.000 boraca.[2] Naše su jedinice već mobilizirale izvestan broj novih boraca,

[1] **Kopija orginala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-9, k. 589 B.**

[!] **Reč je o depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. oktobra 1944, kojom je obavestio Stab 12. korpusa da je Glavnom štabu Vojvodine naredio da ne formira novu diviziju, već da postojeće divizije 12. korpusa popuni, kako bi ove imale oko 10.000 boraca (AVII, reg. br. 7—10, k. 589. B).**

a svakim danom će pristizati sve veće grupe novomobilisanih iz Vojvodine. Otuda, pred nas se postavlja čitav niz novih organizacionih i vaspitnih zadataka. Naš štab je dao već direktive u pogledu uvlačenja novih boraca u jedinice i u pogledu vojne obuke.[8]

Potrebno je ozbiljno porazmisliti o prijemu novih boraca i o njihovom političkom vaspitanju. Svaki novi borac treba da se u našim jedinicama oseti kao među svojom rodbinom. Zato je potrebno da se organizuje srdačan prijem novih boraca od strane brigade, bataljona i četa (pozdravi, zabave, organizovane priče 0 borbama i tećkoćama, o borbenoj tradiciji čete, bataljona i brigade u koju dolaze novi borci itd.). Treba staviti u zadatak svakom starom borcu da na nove borce deluje kao vaspitač.

Pored tog neposrednog vaspitanja, koje novi borci treba da dobiju živeći u svojoj jedinici, a koje je od presudnog značaja, sa njima treba preći sledeće teme:

1. — razvitak i ciljevi Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije,

2. — narodno-oslobodilački odbori kao prava narodna vlast,

3. — Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije 1 Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije,

4. — o federativnoj demokratskoj Jugoslaviji,

5. — o drugu Titu kao vođi naših naroda i drugim rukovodećim ličnostima našeg ustanka (Aleksandar Ranković, Sreten Zujović, Milovan Dilas, Dr Ivan Ribar itd.),

6. — sluge okupatora u našoj zemlji (četnici, ustaše itd.),

7. — naši odnosi sa saveznicima, Engleskom, Amerikom i SSSR.

Ove teme treba da predaju isključivo brigadni i bataljonski rukovodioci, a treba predložiti da i drugovi iz politodjela učestvuju u tome radu.

2. — U najskorije vreme treba da izađe časopis našeg Korpusa, koji treba da bude slika borbi, života i rada svih naših jedinica. Ne pravimo unapred nikakav plan časopisa, već ostav-

*** Vidi naređenje 12. korpusa NOVJ od 1. oktobra 1944. potčinjenim jedinicama o obuci mobilisanog ljudstva (AVII, reg. br. 1—3, k. 589).**

ljamo da svako piše o onome o čemu želi. Politički komesari divizija su obavezni da 10 ov. m. upute članke redakciji časopisa.

3. — Danas smo dobili naređenje od načelnika Personalnog odeljenja, general-lajtnanta druga Aleksandra Rankovića, da najhitnije pošaljemo izveštaj o komandnom sastavu naših jedinica. Prema tome, rad oko ispunjavanja upitnika Personalnog odeljenja treba najhitnije obaviti.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
puk. S.[5] Mitrović

[4] **Vidi naređenje političkog komesara 12. korpusa NOVJ od 4. oktobra 1944. političkom komesaru 16. divizije (AVII reg. br. 12-9, k. 589/B).**

[5] **Stefan**

HR. 40

PREGLED BROJNOG STANJA I SOCIJALNOG SASTAVA PARTIJSKE ORGANIZACIJE I BROJNOG STANJA SKOJEVSKE ORGANIZACIJE BOLNICE 8. KORPUSA NOVJ OD 2. OKTOBRA 1944. GODINE'

ORGANIZACIONO STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE BOLNICE VIII. KORPUSA ZA MJESEC SEPTEMBAR 1944»

Jedinica	Partija				Kursisti			Socijalni sastav					Nac. sastav				Kandidata			S.K.O.J.			Primjedba
	Ćelija	Član.	Muški	Ženski	Niži	Srednji	Viši	Radnik	Seljak	Inteleki.	Obrtnik	Ostalih	Hrvat	Srbin	Crnogorac	Skup.	Muški	Ženski	Aktiv.	Član.	Muški	Ženski	
Centralna uprava	1	4	4	./.	./.	./.	./.	1	1	2	./.	./.	3	1	./.	./.	./.	./.	./.	./.	./.	./.	
I. odj. interno	1	8	4	4	./.	./.	./.	3	2	1	2	./.	8	./.	./.	./.	./.	./.	1	13	./.	13	
II. teška hirurg.	1	6	2	4	./.	./.	./.	3	./.	3	./.	./.	5	1	./.	./.	./.	./.	1	14	1	13	
III. Laka hirurg.	1	4	2	2	./.	./.	./.	1	2	./.	1	./.	2	./.	2	./.	1	1	1	9	./.	9	
IV. Zarazno	1	3	3	./.	./.	./.	./.	2	1	./.	./.	./.	2	./.	1	./.	./.	./.	1	13	1	12	
V. Interno	1	6	1	5	./.	./.	./.	1	1	2	./.	2	5	1	./.	1	3	1	1	4	./.	4	Kandidati su iz bolnice V. odj., bolničke čete i pekare
VI. Oporavilište	1	4	4	./.	./.	./.	./.	1	3	./.	./.	./.	1	3	./.	./.	1	./.	1	14	6	8	
VII. Plućno	1	3	1	2	./.	./.	./.	./.	1	1	./.	1	2	1	./.	./.	./.	./.	1	5	./.	5	
VIII. Radionice	1	5	4	1	./.	./.	./.	2	./.	./.	3	./.	5	./.	./.	./.	./.	./.	./.	2	./.	2	
Ukupno	9	43	25	18	./.	./.	./.	14	11	9	6	3	33	7	3	1	5	2	7	74	8	66	

Vis, 2. X 44

Sekretar
Ilija Pajić

[1] Original (pisan latinicom, mastilom) u AVII, reg. br. 2—4, k. 522.

[1] Vidi investa) partijske organizacije Bolnice 8. korpusa NOVJ od 2. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Bolnici (AVII, mikrofilm, CK KP H-35.738—740).

BR. 41

POLITIČKI IZVEŠTAJ ŠTABA 18. NO DIVIZIJE OD 3. OKTOBRA 1944. ŠTABU 7. KORPUSA NOVJ O STANJU I RADU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

STAB
XVIII DIVIZIJE NOV I POJ
Na položaju, dana 3. X 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I POS
ŠTABU VII KORPUSA NOV i POJ

Na položaju

15-dnevni politički izveštaj:

VIII brigada: **18.IX 1944. prebacila se s položaja u Notranjskoj na nove položaje, na sektor Bela krajina — Hrvatska, gde ima nove specijalne zadatke.[2] Brigada je dobila pojačanje u ljudstvu, delimično iz Notranjskog odreda[3] a većim delom od novomobilisanih iz Dopunskog bataljona VII korpusa.[4] Brigada broji sada prema spisku 1052 čoveka i formirala se prema novoj formaciji.[5] U brigadi ima još 420 nenaoružanih, pre svega nedostaje lakog naoružanja, to jest pušaka i lakih mitraljeza, što smanjuje udarnu snagu u odnosu na njeno brojno stanje. Otkako se nalazi na sektoru Bela**

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 152.11.

[2] Vidi naredbu Štaba 18. NO divizije br. 573 od 18. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 191/III-8a).

[3] i [10] Brigadi je, prema izveštaju Štaba Notranjskog NOP odreda od 17. septembra 1944, priključen 3. bataljon sa 175 boraca uglavnom italijanske narodnosti. Bataljon, koji je nosio naziv »Fontanot«, formiran je od drugova koji su došli iz 9. korpusa NOVJ, većinom radnika iz tvornica oko Trsta i Tržiča, i kao 3. bataljon prvi put se pominje u izveštaju Notranjskog NOP odreda od 24. avgusta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 199 II; Janez Perovšek Pelk: »Naprej — Osma slovenačka narodnooslobodilna brigada »Fran Levstik«, Narodna armija, Beograd, 1968, str. 118).

[4] Dopunski bataljon 7. korpusa NOVJ formiran je na osnovu naredbe Organizacionog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 1566 od 17. jula 1944. Ta promena je, navodno, izvedena 12. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 32/1-1).

[5] Verovatno se odnosi na formiranje, odnosno reorganizaciju jedinica i ustanova 7. korpusa NOVJ prema naredbi Organizacionog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 1528 od 13. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 119).

krajina — Hrvatska nije imala ni većih ni manjih borbi s neprijateljem. Niži rukovodeći kadar je popunjen, nedostaju samo dva pomoćnika politkomesara bataljona, dok dva pomoćnika politkomesara četa ne odgovaraju svojoj funkciji i trebaće ih smeniti. Za popunu pomoćnika političkih komesara bataljona brigada ne raspolaže drugovima koji bi odgovarali toj funkciji, zato partijski rad u dva bataljona obavljaju politički komesari bataljona. To pokušavamo nadoknaditi, ali nema izgleda da ćemo u dogledno vreme moći popuniti upražnjena mesta, jer nam i u ostalim dvema brigadama nedostaje upravo partijskih rukovodilaca, pošto smo u poslednjim borbama izgubili priličan broj politkomesarskog kadra a ono što je došlo u obzir za postavljenje postavili smo u ove dve brigade.[6] Za vojni i politički rad je štab izradio plan kojim je zadao sebi zadatak da u roku od 14 dana podigne brigadu vojnički i politički. Ovaj 14--dnevni vojno-politički plan prilažemo u prepisu.[7] Brigada na tom sektoru ima uvek dva bataljona u rezervi a dva bataljona na položajima s desne strane reke Kupe. Sa bataljonima koje ima u rezervi svakog dana planski vežba vojsku i održavaju se politički časovi. Tema za političke časove koji se održavaju sledećeg dana uzima se dan ranije u razmatranje s političkim komesarom brigade[8] ili njegovim pomoćnikom[9] i onim koji će na političkom času održati predavanje po temi. Iz teme se uzme ono što je najhitnije, zatim predavač materiju dobro prouči i pripremi se kako bi je sutradan mogao lepo i razgovetno izložiti drugovima. Taj rad obavljaju politički komesari bataljona a politički komesari četa zatim detaljno

[6] O borbama 9. i 10. slovenačke NO brigade u drugoj polovini septembra 1944. vidi podrobnije u tom VI, knj. 16, dok. br. 118.

[7] i [81] Plan političkog rada za političke komesare bataljona i četa od 25. septembra 1944. i plan rada za obuku kadrova 8. slovenačke NO brigade »Fran Levstik« od 25. sptembra do 10. oktobra 1944. nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 152 II-3 i f. 196 1-1 č.

[8] Politički komesar 8. slovenačke NO brigade »Fran Levstik« bio je u to vreme Bernard Bizjak Košta, predložen za v.d. političkog komesara od Štaba 18. NO divizije 4. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 191/11).

" Avgust Farčnik Sandi. Za vršioca dužnosti pomoćnika političkog komesara 8. slovenačke NO brigade »Fran Levstik« postavljen je naredbom 7. korpusa NOVJ br. 498 od 26. jula 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 191 'III), dok je za pomoćnika komesara postavljen naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 249 od 5. avgusta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 188TI-4).

tumače drugovima određenu materiju. Politički komesari četa još nisu toliko samostalni da bi materiju savladali, zato imaju zadatak da obavljaju svoj rad naširoko, s pojedincima, u čemu im pomažu i politički delegati. Za političke komesare četa i političke delegate održavaju se posebni sastanci, na kojima se proučava tekuća literatura i tumače strane reći. Interesovanje drugova na političkim časovima je veliko. U diskusijama najviše učestvuju drugovi iz Štajerske, kojih ima najviše u brigadi. Kulturno-prosvetni rad u toj jedinici još nije dovoljno dinamičan. Tome je uzrok to što ima tri četvrtine novih boraca, koji još nisu živahnuli i još vrlo slabo shvaćaju značaj kulturno-prosvetnog rada. Međutim, vidi se da u ovoj brigadi među novim borcima, koje je sada dobila, postoji vrlo dobar materijal i da ćemo moći od tih ljudi, uz pravilno shvatanje kadrovske politike, dobiti odličan kadar.

Brigada je za razonodu priredila 2 mitinga za vojsku, kojima je prisustvovalo i civilno stanovništvo. Na programu je bilo pevanje, recitacije i skečevi. Italijanski bataljon,[10] koji je dodeljen ovoj brigadi, broji prema spisku 205 drugova i obavlja iste zadatke kao naši bataljoni. Posvećuje se mnogo pažnje da se drugovi iz tog bataljona osećaju ravnopravnima kako u isharani tako i u rasporedu službene dužnosti. Na političkim časovima se drugovima prikazuje šta su sve radili fašisti u Italiji i kakav je bio njihov cilj u pogledu obezbeđenja malih naroda. Stanje tog bataljona u pogledu obuće i odeće je očajno. Oko 40 drugova je sasvim bosih, polovina je upola bosih i pocepanih. Moral je, međutim, uprkos tome što su drugovi bosi i poderani, veoma dobar i uvek pevaju i dobro su raspoloženi. Priredili su takođe miting sa skečevima, recitacijama i pevanjem.

IX brigada: polako se razvija i popunjava. Stab brigade je aktivan, nedostaje mu, međutim, prakse u pogledu rukovođenja jedinicama, naročito u borbi. To se pokazalo u pretposlednjoj borbi na sektoru Sv. Vid,[11] kada su se bataljoni povukli a da nisu zato primili naređenje. Kod tih bataljona bili su i članovi štaba brigade i nisu znali ko je izdao naređenje za povlačenje, a svaki

[11] Danas: Zilce. O borbama na tom sektoru vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 118.

bataljon je izjavio da se povukao zato što je video da se povlači susedni bataljon. Brigada je u toj borbi imala 3 mrtva, 4 ranjena i 32 nestala, od kojih se kasnije vratilo 17. Krivicu za te nestale snosi politički komesar III bat. drug Presečnik Franc, koji je bio na položaju kod čete i, uprkos tome što je dobio pismeno naređenje od komandanta bataljona u kom pravcu treba da se povuče da bi s četom stigao u sastav bataljona, to nije učinio, već se povukao u sasvim suprotnom pravcu. Lutao je naokolo s četom i javio se u sastav bataljona tek drugi dan i doveo sa sobom od 40 drugova samo 5. Svi ostali drugovi izgubili su se, ne zna se gde. Na saslušanju je izneo da se prekinula veza, da nije mogao s njima dobiti vezu iako ju je ponovo tražio. Tako je napustio dalje traženje i uputio se sa 5 drugova u sastav bataljona, dok je ostale drugove ostavio na nemilost u tamnoj noći. Za tu svoju nehatnost bio je smenjen s položaja i postavljen pred vojni sud kao odgovoran za nestale drugove. Stab brigade je svakog dana održavao sastanke s članovima štabova bataljona, ali je primećeno da ti sastanci nisu imali odgovarajućeg-uspeha, pošto članovi štabova bataljona nisu iznesenu materiju i date direktive prenosili na potčinjene kako bi trebalo. Stab brigade je ponovo dobio zadatak da ne održava tako često sastanke s članovima štabova bataljona, već mora i štabovima bataljona ostaviti vremena da date direktive prenose na potčinjene i ne pozivati ih svakodnevno na sastanke. Politički rad je bio upravljen prema najaktuelnijim problemima koji su gorući u današnjoj svetskoj vojničkoj i političkoj situaciji. Mnogo pažnje se posvećivalo govoru druga maršala Tita kada je prvi put u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi postavio pitanje naših granica Koruške i Slovenačkog primorja.[12] Rok koji je bio postavljen belogardistima da dođu k pameti i napuste svoje gospodare do 15. septembra[13] naišao je kod vojske na vrlo veliko odobravanje. Da između nas i belogardista ne bi postojao zid preko koga bi svaki pristup belogardista na našu stranu bio onemogućen, nastavlja se propaganda u tom smislu: »Sto pre napustite belogardistička uporišta, lakše će biti opravdanje«. Borbenost ove brigade je znatno porasla. To se može na-

Vidi dok. br. 15, objašnjenje 22.
Vidi dok. br. 10 objašnjenje 13.

ročito primetiti kod III bataljona, koji je prilikom napada X brigade na Stampetov most srušio, sred bela dana, oba koloseka pruge kod Vrhnike[14] i za to vreme vodio ogorčene borbe s neprijateljem. Borci su se u ovoj akciji pokazali odlično. Bataljon je imao jednog mrtvog. Visina morala boraca ispoljila se pri prenosu 40 ranjenih, koje je brigada nosila okružena neprijateljevim kolonama i, spretnim manevrom i jurišem, probila obruč. U toj poslednjcj borbi brigada je imala jednog mrtvog, 1 teže, 4 lakše ranjena, 9 nestalih i 6 dezertera. Od tih 6 dezertera su 3 Francuza. Niži rukovodeći kadar je popunjen, ali mu je potrebno još mnogo da bi se vojnički i politički izgradio.

X *brigada:* u poslednjih 15 dana je imala 5 većih borbi[15] i u njima ispoljila udarnost i spretnost u manevrisanju i zadala neprijatelju teške udarce. Vojni i politički kadar u brigadi je popunjen iako je ona u poslednjoj borbi izgubila 23 člana kadra. Od tih 23 je i 1 pomoćnih političkog komesara bataljona teže ranjen, 2 politička komesara čete, 3 politdelegata, jedan vodnik i 2 desetara su poginuli, jedan komesar, jedan komandir i 3 vodnika su teže ili lakše ranjeni. Ostali drugovi — rukovodioci od tih 23 su nestali. Uprkos tome što je brigada doživela osetan udarac u poginulima, ranjenima i nestalima, borbeni moral nije opao. Nasuprot tome, borbenost je u ovoj brigadi na visokom stepenu. Članovi štabova bataljona su vrlo dobri, interesuju se za svoju vojsku i govore da će je podići još na viši stepen nego što je sada. U brigadi je živo i među samim borcima, kao i između boraca i rukovodilaca, vlada veselo raspoloženje. I politički je ova brigada na vrlo visokom stepenu, za što se brinu politički rukovodioci brigada i bataljona. Teme koje su uzimane za političke časove odnosile su se i u ovoj brigadi na događaje koji su se desili u poslednje vre-

[14] Radi se o rušenju železničkog mosta na pruzi Ljubljana — Trst, između stanica Verd (kod Vrhnike) i Dolenji Logatec, 26. septembra 1944. Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 61; zapovest Štaba 18. NO divizije br. 83 od 24. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 19LIII-8 i 21/11); izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 676 od 30. septembra 1944; relaciju Operativnog odseka 7. korpusa NOVJ br. 513 od 23. oktobra 1944. (AIZDG u Ljubljani, f. 21 II i III); izveštaj Štaba 18. NO divizije br. 830 od 30. septembra 1944 i relaciju Štaba 18. NO divizije br. 92 od 1. oktobra 1944. (AIZDG u Ljubljani, f. 27/111).

[15] Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 118.

me, to jest na govor maršala Tita o našoj Primorskoj i Koruškoj, velike uspehe naše Narodnooslobodilačke vojske kod nas i na jugu, dolazak Crvene armije do jugoslovenske granice,[16] napredovanje naših saveznika na zapadu. Borci su sa oduševljenjem prihvatili vest da su Sovjetski Savez i Crvena armija zamolili Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije za prelazak preko naših granica na našu teritoriju, s koje će, pomoću naše vojske, zadati poslednji udarac fašističkoj Nemačkoj. Kulturno-prosvetni odbori, koji su formirani po bataljonima, već živahno rade. Svaki bataljon ima svoje zidne novine u kojima drugovi sarađuju. I pevanje je veoma dinamično. Veselo raspoloženje vlada takođe pri polasku u borbu, a i za vreme same borbe čuje se veselo klicanje maršalu Titu. Pretposlednju nedelju je brigada priredila miting za civilno stanovništvo u Novoj Vasi. Tom mitingu je prisustvovalo i mnogo civilnog stanovništva iz obližnjih sela. Na mitingu je pomoćnik političkog komesara brigade drug Gorazd[17] izneo u svom govoru opširan pregled vojne i političke situacije kod nas i na svetskom vojnom i političkom vidiku, podvukao zasluge naše Narodnooslobodilačke vojske, da smo mi Slovenci postali »iz naroda hlapcev narod junakov«[18] kojima se divi ceo svet. Dodao je da su Slovenačko primorje i Koruška naši, da smo ih sebi izborili tokom trogodišnje borbe, u kojoj smo već na samom početku postavili sebi za cilj da ih oslobodimo u ujedinjenu Sloveniju, u zajedničku demokratsku i federativnu Jugoslaviju. Na mitingu je bilo uzvikivanja našoj vojsci, maršalu Titu, Staljinu i našim saveznicima.

Specijalni bataljon:[19] broji sada prema spisku 76 ljudi, 11 ih je u rashodu a na mestu 65. Bataljon je u borbama za

" Vidi dok. br. 24, objašnjenje 25.

[17] Anton Trček Gorazd

[19] »Iz naroda robova narod heroja«.

" Specijalni bataljon, koji se u izveštajima 18. NO divizije pominje i kao udarni ili jurišni bataljon, odnosno kao specijalna ili udarna grupa, formiran je 27. avgusta 1944. od boraca i rukovodilaca koje je Štab divizije zatražio od svojih podčinjenih jedinica svojim naređenjem od 26. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 1, objašnjenje 15). Bataljon je u početku brojao oko 50 ljudi, ali je taj broj polako rastao (vidi dnevne izveštaje Operativnog odseka 18. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 193 II). Naredbom Štaba 18. NO divizije br. 14 od 3. septembra 1944. postavljen je i sav komandni kadar u tom bataljonu (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 191/II-8).

Stampetov most ispoljio neverovatnu udarnost i prvi se našao na mostu, odakle su mitraljesci bez milosti kosili neprijatelja koji je bežao. U bataljonu vladaju disciplina i red.

Kada je bataljon na odmoru, održavaju se politički časovi, a što se tiče vojne nastave drugovi uče manevrisanje i rasklapanje i sklapanje automatskog oružja. Bataljon uvek ima specijalne zadatke i uvek se kreće u blizini neprijateljskih uporišta. Ima zadatke da tamo postavlja zasede, uništava neprijatelja po manjim grupicama, a pre svega da hvata žive. Tako je u poslednje vreme bio na Barju, gde je potukao 9 belogardista, jednog doveo zarobljenog, zaplenio 2 puške i nešto spreme.

Jedinice pri štabu divizije: **u tim jedinicama vlada disciplina i red. Održavaju se teoretski sastanci s referentima i ostalim rukovodiocima osnovnih jedinica. Svako jutro i svako veče je za sve ljudstvo pri štabu divizije obavezan zbor radi podizanja i spuštanja zastave.**

Hrana u jedinicama **je vrlo dobra. Ipak ima poteškoća pri nabavci hrane jer je sektor na kome se nalazimo već veoma iscrpljen, dok su bogatiji krajevi, koji leže niže, pod neprijateljevom kontrolom i moraju jedinice, u cilju ekonomskih akcija, davati za osiguranje intendanata čitave bataljone.**

Odeća i obuća: **U svim jedinicama je veliko pomanjkanje odeće i obuće. Ukupni broj sasvim bosih u našoj diviziji je otprilike do 120 drugova. Ako tome pribrojimo još italijanski bataljon, broj će se povisiti na 160. Isto tako je sa odećom. Drugovi su tako poderani da tu odeću više nije moguće ni krpiti, niti za krpljenje ima potrebnih krpa. Bilo bi nužno da se u tom pogledu pritekne u pomoć, jer inače postoji opasnost da se drugovi razbole ukoliko se uskoro ne preduzmu potrebne mere. Noći već postaju hladne, naročito kada je vreme kišovito, a ne može se očekivati da bi se sada, u jesen, vreme popravilo.**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Colarič Lojze

M. P.

Komandant-pukovnik: Dakis*

so Stanko Semič

Prilozi:

Plan političkog rada za političke komesare bataljona i četa iz VIII SNOB,

Plan rada za obuku kadrova u VIII SNOB[21]

Nedeljni politički izveštaji štabova brigada i specijalnog bataljona.[22]

BR. 42

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA 19. NO DIVIZIJE OD 3. OKTOBRA 1944. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sa sastanka Divkoma XIX divizije održanog 3.X.1944. g.

Dnevni red:

1. — Politička situacija
   a) stanje u diviziji
   b) plan rada VIII korpusa
   c) kulturno-prosvjetni rad
2. — Organizaciono stanje
   a) kandidati
   b) Skoj
3. — Teoretsko izdizanje i popuna kadra

1. — Političku situaciju iznosi politkomesar divizije.[2]

Od prošlog sastanka do danas zapažene su neke stvari, ali bitnih promjena u situaciji nema. Vojnička situacija promjenila se značajnije na istočnom frontu (čišćenje Estonije i napredovanje Crvene armije u našoj zemlji). Na zapadnom frontu situacija se nije promjenila (stabilizacija fronta). Na ostalim frontovima nije bilo značajnih promjena. Održan je sastanak Ruzvelt — Čerčil u Kanadi[3], kao i sastanak engleske skupštine

[82] Nisu očuvani

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—20, k. 1009.

[2] Petar Babić

[3] Odnosi se na drugu konferenciju predsednika SAD Franklina Ruzvelta i predsednika vlade V. Britanije Vinstona Cerčila, održanu 12. septembra 1944. u Kvebeku (u Kanadi). Na njoj je donet Morgentauov plan: da se izvrši potpuna demilitarizacija Nemačke; da se Poljskoj pripoji deo Istočne Pruske i južni deo Slezije, a Francuskoj Sar i područja

gdje je Čerčil rekao da nije sigurno da će se rat svršiti 1944 g.. nego da će zaći u prve mjesece 1945. Iz toga se vidi da se ide za tim da evropske zemlje budu oslobođene polako. Iza toga savezničke snage su se iskrcale u Albaniji, a vrhovna komanda Crvene armije zatražila je od Nacionalnog komiteta oslob. Jugoslavije slobodan prolaz kroz našu zemlju. Drugi momenti nisu se mogli zapaziti. U ovom međuvremenu situacija se na našem sektoru u mnogo izmjenila. Brza intervencija, iskorištavanje poziva Tita[4] i odlazak Brandenburške divizije,[5] tako da je u Sjevernoj Dalmaciji mobilisano (Kotari)[6] oko 1000 novih boraca, dok se u Kninskoj Krajini nije niko odazvao na poziv Tita. Obilazeći Kotare i N.O.O.-e može se konstatovati da za sada stojimo vrlo loše. Vlast je slaba, o čemu moramo više povesti računa te upoznati drugove iz Oblasnog komiteta sa stanjem u Kotarima.

Ta situacija odrazila se i na naše jedinice. One su se brojčano pojačale.[7] Osnovno je obuhvatiti te ljude i pojačati politički rad koji je bio do sada nedovoljan, iako se nastojalo da politkomesari zađu više među borce, te da se prorađuje politički materijal po datom planu.

Kulturno-prosvjetni rad u V ud. brigadi je najbolji. Održano je 12 prosvjetnih predavanja, dok u VI i XIV brigadi takova predavanja nisu održavana. Džepne novine u V ud. brigadi izlaze redovno, a istupa i diletantska grupa. U VI brigadi izlaze redovne džepne novine i brigadni list, dok u XIV brigadi to je još na niskom stepenu.

IZVEŠTAJ PO BRIGADAMA

V *ud. brigada:* Na zadnjem sastanku smatralo se da je politički rad u V brigadi najmrtviji. Zaključak je prenešen i na putu je da se riješi na način što komesari četa i bataljona prorađuju redovan plan, dok delegati čitaju novosti i vijesti. Brigada se popunila sa oko 500 novih boraca (većinom iz ustaških i čet-

ograničena rekama Rajnom i Mozelom; da se obrazuje Internacionalna zona koja bi obuhvatala Rur i da se ostatak Nemačke podeli na dve nemačke države. Konferencija je završena 19. septembra 1944 (Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Bgd. 1964. str. 877).

[4] Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2, 3. i 4.

[5] Krajem avgusta i početkom septembra 1944, po naređenju nemačke Vrhovne komande za Jugoistok, izvučeni su iz Dalmacije 1. puk »Brandenburg« i 92. motorizovana brigada i upućeni u Banat radi organizovanja fronta prema jedinicama Sovjetske armije koje su ušle u Rumuniju (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 85, objašnjenje 3).

• Ravni kotari

[7] O organizaciji i formaciji jedinica 19. NO divizije vidi tom V, knj. 35, dok. br. 54.

ničkih redova i milicije). Isti su dobro primljeni u jedinicama, pošto su predhodno prošli kroz dopunski bataljon, te ošišani i sa kapama došli prikladniji među borce u bataljone. II bataljon ih je dobro primio. Komandiri i vodnici su ih također dobro primili. Kod ovih boraca do sada nema većeg odasipanja. Nekolicina ih je otišlo iz Biljana u Zadarski odred,[8] a kad nisu naišli na prijem vratili su se. Sa Stankovačkog terena ima više odasipanja (IV bataljon oko 10). U I bataljonu ima izvjesnih nepravilnosti u odnosu prema borcima (grubost), dok je u ostalim jedinicama pravilan odnos. Najpravilnije je shvaćen politički rad u I, III i IV bataljonu, a II bat. slabije.

U jedinicama se zapaža velika vojnička i politička aktivnost u radu. Rukovodioci se prilično zadržavaju u jedinicama. U brigadi se osjeća da dugo stoji i odmara, osjeća se potreba za borbom i akcijom. Kod nekih novih boraca se osjeća da smatraju da smo još slabi i prema tome zašto da se borimo, treba se čuvati glava. Dolaskom Crvene armije u našu zemlju postavljala su se pitanja zašto Crvena armija stoji na granici. Kod komesarskog kadra osjeća se veća odgovornost u radu (imaju više boraca), dok kod nižeg kadra delegatskog ima još praznih mjesta. Za izdizanje nižeg kadra (delegata) zaključeno je da se otvori delegatski kurs određenim planom -i predpostavlja se da će dati dobre rezultate. U kulturno-prosvjetnom radu bilo je postavljeno da se nepismeni uče, ali nije bilo uspjeha. U zadnja tri mjeseca bilo je priličnih uspjeha o kojima se malo pisalo, te je zaključeno da se izda Bilten tromjesečne borbe.

VI ud. brigada: S obzirom na zaključke Divkoma[9] o uzdizanju političkog rada, nije se uspjelo potpuno sprovesti zaključke. Jedinice su bile previše angažovane u akcijama i vremena nije bilo mnogo. Plan političkog rada u IV bataljonu je proađen, teme su brzo pređene. Neprijateljska parola se u jedinicama svakodnevno ubacuje, a naročito u odnosu na Saveznike, te istima znaju nasjesti i rukovodioci (pom. komesara bataljona). U odnosu na Saveznike postavljala su se pitanja kao i u V brigadi: »Cija smo interesna sfera? Zašto Crvena armija stoji na granici? Da li je 50 savezničkih oficira u Kninskoj Krajini«. Među novim borcima ima izvjesnog osipanja, ali se pogdjekoji povrati. Ima po neki slučaj da se i Bukovčanci, postariji borci, zadržali kod kuća. Od toga je nekoliko slučajeva dezer-

[8] Zadarski NOP odred je formiran sredinom oktobra 1943. i postojao je do 7. januara 1944, kada je njegovo ljudstvo ušlo u sastav Severnodalmatinskog NOP odreda. Početkom marta 1944. Zadarski NOP odred je obnovljen i postojao je do 10. novembra, kada je njegovim ljudstvom popunjena 19. divizija (Vlado Strugar: »Rat i revolucija naroda Jugoslavije 1941—1S45«, izdanje VTI, Beograd, 1962, str. 372).

" Divizijskog komiteta

terstva. Jedan dio novih se dobro pokazao u borbama. Važno je naći se što češće u jedinicama i brzo reagirati na parole koje se pojavljuju u jedinicama. Što se tiče političkog kadra, bilo ga je u zadnje vrijeme prekomandovanog i izbačenog iz stroja, ali se uspjelo popuniti ga. Politički kadar u štabovima bataljona i četa je popunjen, ali je problem pomoći tom kadru. U zadnje vrijeme popunjena su dva pomoćnika komesara i neki komesari bataljona. Kulturno-prosvjetni rad se razvija iza izvjesnog zastoja. Odnos sa pozadinom i rad na terenu je slabiji. Ljudi se u Kotarima plaše odbora koji su tek u začetku (Vinjerac, Posedarje). Vojnički smo razbili bandu u Kotarima, ali politički još nije učvršćeno.

XIV brigada: Po zaključcima Divkoma nije mnogo učinjeno. Naučilo se raditi i djelovati u pokretu, iako nije bilo mogućnosti za neke šire i dulje konferencije. U jedinicama se ne pojavljuju neke parole, sem što je četnička banda ubacivala letke o spuštanju nedićevaca[10] kod Drniša. U jedinicama se više prepričavaju uspjesi na Lišanima[11] i Kozlovcu[12]. Slabije se stoji sa političkim kadrom, jer se gubi. U zadnjim borbama izgubljena su tri rukovodioca i tri ranjena, većinom radi nebudnosti koja se uočila u III i I bataljonu. U borbama su se provjerili neki drugovi i moći će se izdizati, ali pitanje popune komesarskog kadra (pomoćnika komesara) ostaje kao najvažniji problem. U proradivanju odluka ZAVNOH-a i AVNOJ-a nije se ozbiljno pristupilo. Za izbijanje Crvene armije u našu zemlju vlada veliko interesovanje. Kroz ove borbe borci su se trgli.

Sa nepismenima se radi. Dolaskom novih boraca broj nepismenih se povećao. Novi borci su dobro primljeni, a od prve grupe u kojoj je bilo 100 odasulo se oko 11 drugova. Među novim se primjećuju dobri drugovi, a naročito je zapaženo u I i II bataljonu.

NADOPUNA IZ DISKUSIJE

Zapaženo je da od sporazuma Tito — Subašić o Šubašićevoj vladi do danas nema ni jedne riječi u štampi. Iz čega se zaključuje da je ta vlada trebala poslužiti reakciji iz inostranstva. Ta vlada je izolirana.

U govoru Titovom naglašeno je nešto novo, a to je pitanje krajeva koji su bili okupirani od Italijana i Mađara. Pošto se nalazimo na sektoru prema Zadru, to bi i pitanje uzimanja Za-

[10] Reč je o pripadnicima srpske državne straže.

" Napad na Ostrovičke Lišane izvela su dva bataljona 14. brigade 24. septembra 1944 (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 93, str. 451).

" O napadu na Kozlovac vidi tom V. knj. 33, dok. br. 101, str. 487.

dra trebalo malo više pisati u štampi i govoriti o tome te prenjeti to i po jedinicama.

Prodiranje Crvene armije u našu zemlju ima veliki značaj za naše narode, te bi trebalo povesti kampanju u tome pogledu.

U zadnje vrijeme u Bukovici se življe osjeća uticaj četnika. To je pitanje vrlo aktuelno i propust je što na sastanku nije postavljeno pitanje OZNE.

Četnici se koncentrišu u Kosovu.[13] I vojnički i politički ta koncentracija predstavlja mnogo. Oni se koncentrišu tamo gdje nema Nijemaca (na jugu Kosova). Stegnjajić[14] sa četnicima i njihovim familijama iz Benkovca sprema se za Kosovo. U odnosu na četnike ta budnost treba da bude veća, da se ne bi u jedinicama uvriježili.

U vezi sa mobilizacijom na terenu Ravnih Kotara, V i VI brigada ne bi trebalo da se osjete zasićene i da zbog toga onaj tempo mobilizacije prestane. Jedno zbog toga što će se izvjestan dio novih boraca odasipati a drugo zbog toga da se kod naroda osjeti utisak »da nema mjesta kod kuće«.

Odluke[15] koje su prorađivane treba ih obraditi osjetljivije i konkretnije, te će i pitanja postavljanja po jedinicama kao »čija smo uticajna sfera« odpasti. Pitanje-zborova treba postaviti ozbiljnije. Autoritet zbora je opao, razlog je tome što se ne čini sve da se zbor pripremi. Bataljoni i brigade će trebati više da se angažuju da zborovi uspiju. To bi trebalo prenositi na terenske organizacije gdje dođemo u vezu sa njima.

Pripremiti materijal za plan VIII korpusa (Imperijalizam. X glava, i ustav SSSR-a). Ostali materijal ima.

Po pitanju rada sa nepismenima komesar divizije će zadužiti komesare brigada tako da za jedan mjesec dana mora izvjestan postotak naučiti pisati.

ORGANIZACIJSKO STANJE

V ud. *brujada:* Članova K.P. 209 na licu, 36 u rashodu,
poginulo 7,
prekomandovano 4.
SKOJ-evaca 206 sa kursom, u rashodu 36.
Kandidata 10.

Part. organizacija se nije puno omasovila. Prirast je 8 članova svega. U toku ovoga mjeseca part. organizacija se zainte-

[13] Reč je o povlačenju četnika iz Dalmacije pod pritiskom jedinica NOVJ u borbama za konačno oslobođenje Dalmacije.

[14] Milorad Stegnjajić, komandant jurišne (leteće) brigade 2. dalmatinskog četničkog korpusa (AVII, reg. br. 13-5, k. 153).

[15] Odnosi se na odluke Drugog zasedanja AVNOJ-a i odluke Trećeg zasedanja ZAVNOH-a.

resovala za sprovođenje odluka Divkoma. Postavljeno je kao glavno održati borce koji su pridošli.

Biro I bataljona je najzdraviji. Kao cjelina može da radi.

U birou II bataljona fale dva pomoćnika komesara četa. Sekretar komiteta je novi drug. Ovaj biro je najslabije sprovodio odluke, iako ne bih rekao po stanju u bataljonu.

Biro III bataljona je dobar ali je dosta mekan. Fali jedan pomoćnik komesara čete.

U birou IV bataljona part. rad je zapostavljen. Part. organizacija brojčano nije napredovala.

Teoretski rad nije uzeo još maha, ali se radilo više nego prije. Od materijala proučili su se članci iz »Nove Jugoslavije«. Držanje članstva u borbi je dobro. Problem je komandir jedne čete koji lično nije strašiv, ali gubi glavu kao rukovodioc. Štabska jedinica nije na vrijeme održala zadnji sastanak. Dolaskom načelnika postavlja se pitanje štabskih sastanaka i griješilo se što nisu češće održavani. U diskusiji ne učestvuju svi članovi. Drug Cvijanović nema dovoljno energije i ne osjeća se kao član štaba. Nije se dovoljno učinilo na omasovljenju SKOJ-a iako je u ovom mjesecu SKOJ malo više porastao. Organizacija SKOJ-a I bataljona je najmanja. Brigadni komitet SKOJ-a nije održavao redovno sastanak. Postavljeno je da se izdaju brigadne omladinske novine. U organizaciji SKOJ-a se osjeća mala živost, iako je sam komitet priflično] mrtav. Part. organizacija ne pomaže dovoljno SKOJ. Part. organizacija bi trebala da ih više pomaže organizaciono u pripremanju sastanaka. U Benkovcu se nije dovoljno snašlo.

VI brigada: Članova K.P. po spisku 221, na licu 205. Poginulo 5, 1 isključen i 1 kažnjen. Kandidata po spisku 27, na licu 25. SKOJ-evaca po spisku 198, na licu 177.

Part. organizacija je dobro izvršavala zadatke. Bilo je slučajeva slabosti (štabska ćelija II bataljona), gdje jedinica nije blagovremeno intervenisala dok nije došao član štaba brigade. Toj ćeliji treba dosta pomoći. U ćeliji štaba IV bataljona bilo jt dosta upornosti, ali su i sami leteli po stvarima i malu pažnju pridali evakuisanju materijala po zauzeću Ražanca.[16] Biroi su potpuni, ali će im trebati dosta pomoći. Rad sa kandidatima nije dovoljan. U pogledu teoretskog uzdizanja moralo bi se više

" **Neprijateljsku posadu u Ražancu uništile su, 22. septembra 1944. jedinice 6. dalmatinske brigade. Ubijeno je 18 Nemaca, 11 ustaša, 3 legionara, 1 Talijan i 5 policajaca. Ranjeno: 21 Nemac i ustaša. Zaplenjeno: 1 top 65 m m (1 je uništen), 7 puškomitraljeza, 37 pušaka i mnogo drugog ratnog materijala. Sopstveni gubici: 3 mrtva, 27 ranjenih. (Vidi AVII, reg. br. 39-2, k. 1009).**

učiniti. Obično se održavaju radni sastanci, a teoretski ako bude vremena. U radu štabske ćelije zapaženo je da neke akcije nisu dovoljno pripremljene i zapovjesti dosta kasno izdate. Sam komandant zna istupiti prema referentima, ob. oficiru, dosta grubo. Kod komesara se zapazilo u odnosu na Intendanturu grub odnos. Sastanci su održavani redovno sem jednoga. Proučilo se pola brošure »Ekonomski razvitak društva«. SKOJ se u akcijama pokazao dobar. Pitanje se postavlja teoretskom izdizanju. Najvažniji zadatak koji je postavljen pred SKOJ je održavanje novih boraca. Popularišu se i vrše pripreme za oblasnu konferenciju. SKOJ se prilično omasovio i dao dobar broj Partiji (oko 80%).

XIV brigada: Članova K.P. po spisku 123, na licu 99. Prirast 8 novih članova. Kandidata 27 po spisku, 22 na licu. SKOJ-evaca 115 po spisku, 103 na licu.

U štabu brigade i štabovima bataljona bilo je većih promjena koje su unesle više živosti. U toku ovog mjeseca u štab brigade je došao novi komandant i komesar, a u štabove bataljona gotovo svi komandanti i po koji zamjenik komandanta. Još se škrtari u pogledu primanja novih članova, a naročito u prištabskim jedinicama. Najveći problem u brigadi su pomoćnici komesara četa od kojih nema nego po jedan u svakom bataljonu. Dužnost pomoćnika komesara četa vrše komesari četa, delegata ima malo. Rad u toku ovog mjeseca nije bio tako širok radi stalnih i čestih pokreta. Na prolazu prema Lici bilo je svega oko 12 dezertera koji su se sami povratili poslije dan-dva. Najbolje djelovanje part. organizacije je u IV i II bataljonu, a to djelovanje u pokretima se svelo u glavnom na zadržavanje boraca i smanjenje dezertera. Sa kandidatima se radilo pojedinačno, pomoć je mogla biti veća. Sa SKOJ-em se radilo bolje. SKOJ je napredovao, omasovio se i dao 6 članova Partije. Problem u part. organizaciji je jedan komandir koji je već dva puta samovoljno izostao iza jedinice, i jedan komandir koji se u zadnjim akcijama pokazao slab. Kod članova se zapaža želja za teoretskim izdizanjem. Brigadni komitet SKOJ-a povećan je sa jednim članom koji radi u prištabskim jedinicama. Brigadni komitet SKOJ-a zaključio je da se izdaju jedne omladinske novine, a u toku su pripreme za omladinsku konferenciju čitave brigade na kojoj će rukovodioci SKOJ-a po bataljonima održati raspodjeljene referate. Kod ponekih komesara četa zapaža se nepravilno gledanje prema SKOJ-u. Stabska jedinica nije redovno održavala svoje sastanke radi razdvojenosti samoga štaba i bataljona. Kod načelnika se zapaža tendencija samo-

stalnog riješavanja, na što mu je skrenuta pažnja. Kod komesara se zapaža da se još gubi u sitnijim stvarima. Na sastancima jedinice slabije učestvuju informativni oficir i povjerenik OZN-e.

Jedinice Štaba divizije: Ova jedinica broji 3 člana. Inf. oficir još nije uveden, a poverenik OZN-e ne prisustvuje sastancima dok se od Korpusa ne riješi pitanje sa poverenikom OZN-e. Formirana je nova ćelija u tehničkoj radionici. Za rukovođenje sa prištabskim sastancima osjetila se potreba da se formira komitet od 4 člana. Za sekretara je predviđen Čedo, a u komitet bi ušao jedan član Intendanture, jedan iz veze i jedna drugarica koja bi radila po SKOJ-u. Komandant je oštrije istupio prema nekim drugovima, te se osjeća da ga se pri štabu malo plaše. On kaže da je to i od ranije njegova mana, i traži da mu se češće skrene pažnja na to. Načelnik se više zabio u kancelariju, a nije znao iskoristiti ljude koje ima na raspoloženju. U Stabu i oko Štaba osjeća se još nebudnosti tako da legionari koji su se predali zavire svuda — i u šifrantsko odeljenje pa i u štab. Intendantura ne zadovoljava. Sastanci se redovno ne održavaju i treba im više pomoći.

NADOPUNA IZ DISKUSIJE

Part. organizacija V ud. brigade je dosta čvrsta, ali se part. organizacija dovoljno ne širi. Skoro nikakva razlika između prošlog sastanka i ovoga, a kad se uzme u obzir broj akcija koji je izvršen može se primiti veći broj članova.

U svim brigadama SKOJ je uvijek manji nego Partija. Potrebno je postići širinu pogleda SKOJ-evske organizacije.

Pripremiti rukovodstvo i organizaciju za nove događaje. Part. organizacije trebaju da izvrše raspodjelu rada za bolje" djelovanje i onda bi se novi borci mogli obuhvatiti. Part. organizacija XIV brigade treba biti energičnija u odnosu na štab brigade i štabove bataljona gdje se stvari ne iznose na sastancima, ublažuju, jer se nije dovoljno uticalo na štabove bataljona. Također energičnije pristupiti likvidiranju nepovjerenja u borce, koje se osjetilo u nekim bataljonima. Suzbijati pljačku u akcijama. Rukovoditi se u odabiranju borbenih vodnih i četnih rukovodioca. Postaviti pred partijske rukovodioce rad na omasovljenju partije. Pošto u brigadi nema rukovodioca koji bi se postavili za pom. komesara četa, potrebno je popuniti ih iz ostalih brigada i jedinica pri štabu divizije.

S obzirom na zadatke jedinica i popunu ukazuje se potreba što veće pomoći biroima i nižim rukovodiocima.

Part. organizacija ne bi smjela posmatrati SKOJ kao nešto što treba iskoristiti i to na takav način da se u SKOJ unosi

partijski način riješavanja stvari, zbog čega se SKOJ začaurio i ne sadrži u sebi ništa omladinskog. Takav način nije dozvolio SKOJ-u da se osamostali, a Partija nije dovoljno posvetila pažnje omladinskim rukovodiocima. Rukovodioci postali izoliram od omladine. Partija mora da vodi računa da je organizacija SKOJ-a njen sektor i da treba organizaciji SKOJ-a i rukovodiocima pomoći da se sažive sa omladinom i da omladina osjeti rukovodioce kao svoje učitelje, a ne kao komandante. Partija ne bi smjela u nestašici rukovodioca prenatrpavati SKOJ-evske rukovodioce sa ostalim dužnostima kao što je bio slučaj (rukovodioc SKOJ-a i pom. komesara čete).

Ni jedan desetar ni p. mitraljezac ne bi smjeo biti a da nije SKOJ-evac. SKOJ-evsko divizijsko savjetovanje održati poslije Oblasne konferencije, a po svim brigadama organizirati šire konferencije čitave omladine sa pripremljenim referatima. Teme uzeti u vezi sa boravkom brigade i u odnosu na omladinu koja je bila do sada pod uticajem neprijatelja.

TEORETSKO IZDIZANJE I POPUNA KADRA

Dosadašnji rad na izdizanju kadra nije dao dobre rezultate. Danas se postavljaju zadaci pred delegate kao što su bili ranije pred komesarima. I u vojničkom izdizanju osjeća se potreba.

Dolaskom novih boraca omogućeno je praktično podignuti autoritet nižih rukovodioca (desetara i vodnika). Trebalo bi i po ostalim brigadama kao i u V brig. praktikovati po bataljonima desetodnevne desetarske kurseve.

Sa više upornosti bi se moglo ostvariti bolje partijsko izdizanje po brigadama, pa makar se zaveli i partijski kursevi pri brigadi kroz koje bi prošao kadar komande četa.

Autoritet političkih komesara postignut je više vojničkim radom u štabovima, a manje političkim radom u jedinicama.

U uzdizanju kadra pribjeglo se na jedan najlakši način uzdizanju kadrova, a to su kursevi, koji su povukli jednu slabu stranu, a to je da su ljudi stekli ubeđenje da samo preko kursa mogu naučiti, te većina traži da se pošalju na kurs smatrajući da bez kursa ne može naučiti.

U uzdizanju kadra bilo je izvjesnih shvaćanja da se pojedine loše karakterne osobine mogu na kursu otkloniti.

Vojničko i političko uzdizanje kadrova treba postaviti partijski.

Razno

Rukovodioc politodjela traži da se od strane članova Divkoma stave prijedlozi za bolji rad politodjela i koordinacija rada sa Divkomom.

Z a k l j u č a k

Iz analize političke situacije u svijetu i na našem sektoru kao i problema XIX divizije, Divkom je donio sledeći zaključak:

1. — U vezi nove situacije angažovati partijsku organizaciju za najveću pomoć N.O.O. i partijskoj organizaciji na terenu, da to osjete kao svoj problem i najveći nedostatak na ovom terenu.

2. — Popularisati uspjehe Crvene armije i naše N.O.V. Iskoristiti to za podizanje borbenosti u cilju uništenja neprijatelja u našoj zemlji. Budno pratiti sve mahinacije reakcije i na vrijeme preduzimati mjere.

3. — Da se pristupi još više organizovanom svakodnevnom objašnjavanju događaja, omogućavajući borcima da po svim pitanjima razviju slobodnu diskusiju, da bi se novi borci čim prije izdigli i shvatili događaje.

4. — Pomoći SKOJ-evsku organizaciju u radu da se osamostali, da razvije rad među omladinom i da se oslobodi učaurenosti. Omasovljenje postaviti kao primarni zadatak SKOJ-a.

5. — Teoretski rad shvatiti kao najvažniji problem u part. organizaciji za uzdizanje članstva.

Sastanku su prisustvovali pored članova Divkoma i 3 člana politodjela.

Zapisničar[17] **Sekretar:**
Vlado Maričić

" Potpis nećitaK

BR. 43

IZVEŠTAJ ORGANIZACIJE KPJ U ŠVAJCARSKOJ OD 3. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

Izvještaj organizacije KPJ u Švajcarskoj

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Drugovi, partijski rad u glavnom obuhvata logorske mase, tj. ovdašnje vojne i civilne internirce. Logori su podijeljeni u Švajcarskoj na vojne i radne-civilne, manje-više po želji profašističkog jugoslovenskog poslanstva u Bernu. Vojnih interniraca, tj. prebjeglih ratnih zarobljenika, od kojih velika većina je prebegla iz Italije dok manji broj iz Njemačke, ima preko 1.600. Civilnih interniraca, svi skoro izbjeglice iz Italije, ima od prilike oko 1.100, od kojih priličan broj živi u slobodnoj internaciji. Vojni internirci su skoncentrisani u naročitim logorima gdje živi po 100 do 200 ljudi, dok su civilni razbacani najmanje u 120 raznih logora. Pripadnici NOV, tj. oni koji su se deklarisali za NOV, žive odvojeno od četnika i drugih zavedenih narodnih neprijatelja.

Partijska organizacija stvorena je početkom 1943 godine. Broj interniraca bio je u ono vrijeme malen i glavna se je pažnja posvećivala izgradnji partijskog kadra i ojačanju stvorene partijske organizacije. Dolaskom interniraca iz Italije rad dobiva masovnu formu, pored partijskog rada razvija se i antifašistički rad na širokoj bazi, vođen partijskom organizacijom.

Mada su u početku mnogi drugovi bili sasvim neupućeni u pravo stanje stvari — među njima je bio veliki broj polupismenih pa čak i nepismenih — mnogi faktori su doprinijeli uspjehu našeg rada među njima, kao: a) razočareiije radi brze kapitulacije vojske i propasti Jugoslavije, b) fašistički teror u zarobljeništvu koji je bio pojačan kolaboriranjem velikog dijela jugoslovenskih reakcionara po logorima sa naci-fašističkim dželatima, c) progonjenje i razna šikaniranja sa strane ovdašnjih zvaničnih jugoslovenskih pretstavnika i takozvane Vojne komande, čiji su članovi oni isti ljudi koji su u zarobljeništvu sarađivali sa neprijateljem, potpomognuti od strane policijskog švajcarskog režima, a na poticaj jugoslovenskih fašista.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, br. 15075.

Poslije šestomjesečnog rada stvoren je augusta mjeseca 1943 Antifašistički komitet narodnog oslobođenja u inostranstvu po uzoru NOO u zemlji. Cilj Komiteta je bio da okupi oko sebe sve poštene rodoljube i da se na taj način pruži moralna podrška i pomoć vašoj herojskoj borbi. Već u martu 1943 godine počelo se sa izdavanjem ilegalnog lista »Glas slobodne Jugoslavije«, koji kasnije postaje zvanični organ Komiteta i koji uz »Slobodu«, koja je počela izlaziti novembra mjeseca 1943 god. vrši važnu ulogu, naročito u ispravnom obavještavanju borbe naših naroda i na teškom raskrinkavanju [Draže] Mihailovića i ostalih izdajnika.

Naš rad je pokazao uskoro znatan uspjeh. Pored međulogorskih partijskih sastanaka, održan je juna mjeseca ove godine sastanak delegata čitave partijske organizacije, na kojemu je prisustvovalo 30 delegata. Na sastanku je izabran novi Centralni komitet, kao i Partijski vojni komitet. Partijski se je sastanak pokazao nužnim, tim više što smo potpuno odsječeni od naše partije u zemlji i u nemogućnosti da od nje dobijemo ma kakve direktive. Rezultati toga sastanka su bili: organizovan rad, pojačana partijska kontrola nad partijskom organizacijom kao takvom kao i nad čitavim antifašističkim radom, jača propaganda spolja i iznutra i veći naš doprinos našoj borbi u zemlji. Centralni komitet vodi nadzor nad Antifašističkim komitetom, određuje liniju rada, školuje i priprema drugove i sve poštene građane za povratak u zemlju i za teške zadatke koji nas očekuju.

Rad se vrši pod dosta teškim okolnostima. Poznat vam je ovdašnji protivnarodni rad jugoslovenskog poslanstva u Bernu. Naša i s njom udružena međunarodna reakcija išle su tako daleko, da su protiv pripadnika NOV vodile propagandu i po švajcarskim selima, upozoravajući stanovnike da treba voditi računa o činjenici, jer im dolaze bezbožni »Titovi komunistički banditi«, tako da su u prvim danima naši ljudi bili primani sa nepovjerenjem i negodovanjem. Ali organizovanost i disciplina pripadnika NOV razbila je sve takve laži, čak i pred konzervativnim švajcarskim seljakom.

Naša organizacija je posvetila veliku pažnju kulturnom radu po logorima, bilo stvaranjem analfabetskih tečajeva, bilo predavanjima naučnog i političkog karaktera, bilo prevođenjem i umnožavanjem raznih naučnih i političkih djela (Istorija Boljševičke partije, Politička ekonomija, Staljinovo Nacionalno pitanje, i drugim pasusima iz marksističke literature), kolektivnom proučavanju Lenjinovih djela itd. Sve je to podizalo moral i naobrazbu naših ljudi. Ovim stalnim radom uspjelo se da

se povrati samopouzdanje, koje se bilo izgubilo tokom teškog zarobljeništva.

Osim ovog kulturnog rada, tome podizanju samosvijesti mnogo je doprinijela i borba protiv izdajnika među Jugoslovenima u Svajcarskoj i time se jačao borbeni duh i klasna svijest. Kroz tu borbu najbolje su shvaćeni principi naše Partije i velike narodne borbe.

Naša borba protiv narodnih izdajica, kao i svijest i disciplina naših efektiva, pobudila je interesovanje cijele švajcarske javnosti, kao i inostranih krugova i emigracije u Švajcarskoj za stvar naše narodne borbe. Time je razbijena četnička lažna propaganda u širokim slojevima u Švajcarskoj, koji su do tada bili zavaravani lažnom legendom o Mihailoviću.

Ma koliko naš rad i naši uspjesi bili skromni, moramo reći da naš organizovani rad služi kao uzor svim ostalim partijskim i antifašističkim organizacijama. To je dalo povoda švajcarskoj policiji da na poziv poslanstva i ostale reakcije permanentno vrši premetačine. Tako je 18 jula izvršena opšta racija kod svih pristalica NOV. Sve to širilo je samo ugled vaše borbe, jer je švajcarsko javno mišljenje sa simpatijom gledalo na nas i osudilo postupak švajcarske policije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U Švajcarskoj 3 oktobra 1944 god.

Za sekretara
Mihailo Iv. Lompar
(Mihailo Iv. Lompar)

BR. 44

MESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. KRAJIŠKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI[1]

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

Šaljem Vam izvještaj za mjesec septembar.[2]

Brojno stanje part. organizacije je slijedeće: 108 članova KPJ, od kojih je 10 novoprimljenih. U toku ovoga mjeseca imali smo slijedeće gubitke u poginulim: 1. Ismet Kreso, oficir OZN štaba brigade, poginuo na lijevoj obali Neretve od neprijateljske zasjede, 2. Cizmić Cazim, komandir 1. čete III. bataljona, 3. Jerko Lekić, pomoćnik komesara 1. čete III. bataljona — poginuli nehotičnim slučajem — ispalili jednu zahrđalu pušku koja ih je pobila, 4. Vrbica Dušan, zamjenik komandira 2. čete I. bataljona, poginuo u borbi na Lisičićima, 5. Grcić Ibro, komandir 3. čete I. bataljona, 6. Bajat Nada, rukovodioc komiteta SKOJ-a I. bataljona, 7. Ale Omanović, desetar, sekretar aktiva 1. čete I. bataljona (poginuli na Lisičićima).[3]

Ranjenih je bilo:

1. Nuhbegović Ibro, komesar 1. čete III. bataljona, ranjen na Bradini, 2. Bilić Derviš, vodnik u 2. četi III. bataljona, ranjen na Bradini, 3. Mandžuka Fikret, komandant II. bataljona (teže ranjen na Konjicu), 4. Bilan Stipe, zamjenik komandanta brigade, nehotično ranjen (odbio desnu šaku), 5. Dilberović Ismet, pomoćnik komesara I. bataljona, 6. Pilav Rahima, četna bolničarka u I. bataljonu.

Poginuli kandidati:

1. Bektaš Ahmet, kurir I. bataljona, 2. Karić Muharem, desetar I. bataljona, 3. Fejić Džamil, član komisije brigadne intendanture.

[1] Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10,'567—570.

[!] Dokumenat je, verovatno, pisan početkom oktobra.

" Napad na neprijateljsko uporište Lisičići, u kojem se nalazilo 57 domobrana iz 6. i 8. satnije 2. pukovnije 2. gorskog zdruga, izvršio je 1. bataljon 17. krajiške NOU brigade 24. septembra 1944. Neprijatelj je napad odbio. Bataljon je imao 7 mrtvih i 9 ranjenih, od kojih su 2 naknadno umrla. Neprijateljskih gubitaka nije bilo (vidi Arhiv VII, reg. br. 48-3, k. 854).

Sada naša organizacija broji 102 člana Partije i 10 kandidata.

U toku ovoga mjeseca izvršene su kod nas izvjesne izmjene i popune u štabovima bataljona, i to slijedeće: Za pomoćnika komesara II. bataljona postavljen je Alikalfić Ibrica, ranije rukovodioc bataljonskog komiteta SKOJ-a III. bataljona; za vršioca dužnosti komandanta II. bataljona Džafe Nuhić, raniji zamj. komandanta III. bataljona. Za zamjenika komandanta II. bataljona Huse Omanović, raniji ob. oficir toga bataljona; za komesara III. bataljona postavljen je Alija Delić, raniji pomoćnik komesara II. bataljona. Za pomoćnika komesara III. bataljona Branko Lacić (kojega nam je dodijelio OK) — a Bulagu Islamovića, pomoćnika komesara III. bataljona, dali smo O. Komitetu. Za sekretara bataljonskog komiteta SKOJ-a postavljen je Pažanin Ivan, vodni delegat 1. čete I. bataljona.

Part. organizacija naše brigade bavila se u toku ovoga mjeseca slijedećim pitanjima, od kojih je neka uspjela da donekle riješi, dok druga nije još. nego su dosta aktuelna:

1. Organizacionim jačanjem, što je I. bataljon shvatio dosta ozbiljno i ojačao svoju organizaciju, dok biroi III., pa i II. bataljona nisu za taj problem pokazali dovoljno smjelosti sve do poslednjih dana. Kroz borbe koje je' vodila naša brigada u toku ovoga mjeseca iskrsao je priličan broj drugova od kojih će se moći Partija osnažiti.[4]

2. Politički rad. U pogledu političkog rada postoje dva perioda, i to: rad na lijevoj obali Neretve[5] i rad poslije prelaska na desnu stranu.[6] Prelaskom preko Neretve komesari (a i čitava part. organizacija II. bataljona) pokazali su se nesnalažljivi u radu, kada su u pokretu, dok je III. bataljon prilično zadovoljio. I. bataljon nije ni prelazio i u radu je bilo poleta, a) Karakteristika političkog rada bila je u tome da u prvom periodu situacija nije objašnjavana borcima, jer drugovi na lijevoj obali Neretve nisu imali vijesti — dok su prelaskom na drugu stranu bili upoznavati sa događajima. U toku prvih 15 dana stalno smo dobivali »novake« — i dodijeljivali ih većinom u I. bataljon. To ljudstvo koje je dolazilo bilo je većinom golo-boso, a nismo im imali dati oružje. Sa strane nekih drugova-rukovodioca nisu bili najbolje primljeni »novaci«, nego su im npr. u III. bataljonu davali pre-

' O borbama 17. NOU krajiške brigade u septembru 1944. vidi njen izveštaj od 1. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 48-3, k. 854).

[5] Drugi i 3. bataljon 17. krajiške NOU brigade prebacili su se na levu obalu reke Neretve 5. septembra 1944 (AVII, reg. br. 48-3, k. 854).

[8] Drugi i 3. bataljon 17. krajiške NOU brigade prebacili su se s leve na desnu obalu Neretve kod s. Lisičića, noću 12/13. septembra 1944. Prilikom prelaska preko reke porušili su prugu na tri mesta, u dužini 50 metara (vidi AVII, reg. br. 48-3, k. 854).

komjerne dužnosti, psovali ih i derali se na njih. U I. bataljonu bilo je također grubosti, naročito u 2. četi. Domobrani i domobranski oficiri primljeni su sa rezervom. Stari borci su ih gledali »poprijeko« i one koji su se izvlačili iz borbe prosto su zamrzili — dok su prilično zavolili one koji se u borbi dobro pokazuju.

b) Neki politički rukovodioci — naročito u II. bataljonu — sa velikim optimizmom tumačili su borcima, kako će se »pri jednom pucnju nama neprijatelj predati« kad ga budemo napadali. Međutim neprijatelj je bio u borbama vrlo uporan i borio se lavovski i na Ivan Sedlu i na Konjicu, a naročito na Lisičićima.[7] Također u II. bataljonu neki komesari (kao Tafro Ahmet, komesar 2. čete II. bataljona) govorili su da se treba u borbi dobro držati itd., dok je prilikom borbi ispoljavao kukavičluk. Evo ovakvi slučajevi doveli su do toga da je autoritet političkih rukovodioca toga bataljona oslabio i tek se u zadnje vrijeme poslije konferencija stanje u tom smislu popravlja. Tafru bi smijenili, ali nikakve zamjene faktično nemamo, naročito poslije gubitaka koje smo imali sa rukovodiocima tokom ovoga mjeseca.

c) Većina vojnih rukovodioca, članova Partije, u svom radu bili su jednostrani, tj. bavili su se jedino i isključivo vojnim pitanjima, iako su se više pokazali kao junaci nego kao organizatori i rada a i borbe. Partijska organizacija, naročito I. bataljona, pravila je propust u tome, što je pretežno kao težište rada stavila što brže vojno uzdizanje jedinica, dok su ostala polja rada prilično bila zapostavljena. Usijed toga stava part. organizacije (naročito u I. bataljonu) počelo je izvjesno osipanje (novomobilisanog ljudstva, osobito iz doline Vrbasa, gdje ih je pobjeglo oko 80 iz čitave brigade, a najviše iz I. bataljona — oko 60). Jedna grupa ranije odbjeglih formirala se u lutajuću »bandu«, koja je već počela i pripucavati na pojedine naše kurire. Oni su — izgleda — organizovani od strane nekih đaka-medreslija[8] koji su pobjegli od nas još sa puta za bataljon, kad su bili raspoređeni. Bilo je i sa naše strane propusta, što nismo prema okorjelim dezerterima preduzimali oštrije mjere, nego je ta naša popustljivost djelovala kao zaražavajući primjer — »da im se neće ništa, nego da ih se samo ubjeđuje«. Vidjelo se da su reakcionarni elementi (oko Vakufa) aktivni, špekulacija tih seljaka da ostanu kod kuća i kad su dolazili u brigadu odmah su postavljali: »Što nas mobilišete, kad nam nemate dati ni odjeće ni obuće, niti oružja?« Iako smo ih ubjeđivali da se to može bor-

[7] i [11] O borbama na Ivan-Sedlu, Konjicu, oko Jablanice i Ostrošca vidi AVII, reg. br. 48-3, k. 854.

[8] Učenici islamske srednje škole.

bom nabaviti, oni su još iz kolone, polazeći u borbu, bježali, i — pravac u šumu oko kuća! Ovaj problem kod nas je dosta aktuelan, i to u veoma oštroj formi. Svaki naš pokret, ma u kom pravcu, a naročito ako se išlo bliže Neretvi, bio je komentarisan da se ide »preko« — a opet sada u pokretu za čišćenje milicije ubacuju komentare da će na nas biti »ofanziva«. Na ove patke reagiramo, ali je poslije svakog pokreta bilo u bataljonu po nekoliko manje. Partija se zalagala i tumačeći situaciju, iako, istina, ne dobro ubjedljivo (jer je bilo grešaka koje sam ranije naveo), i bila mobilisala sav skojevski aktiv da pazi na »sumnjivce«, ali iako su te mjere poduzimane, oni su »nestajali«. Mi smo im govorili — tumačeći deklaraciju prava građana — da će neprijat. elementi biti kažnjavani i da treba kažnjavati svakoga ko odmaže NO borbi. Međutim većina starih boraca je postavljala da su zločinci i dezerteri i da ih treba najoštrije kažnjavati. Mi ta kažnjavanja nismo vršili (jer, objektivno gledajući, bježanja su bila prilično masovna i sumnjali smo, da li bi postigli željeni efekt kaznama. Ako se vidi da je to bježanje organizovano, apsolutno će se morati preduzeti vojnička čišćenja).

U političkom radu proslavljen je dolazak Crvene armije na našu granicu, kao i uspjesi u našoj zemlji. Borci su sa ogromnim oduševljenjem primili tu vijest. Održana su predavanja o Crvenoj armiji, kao i mitinzi zajednički sa narodom. Čitani su listovi koje smo dobivali — »Oslobođenje«, »Glas« i »Nova Jugoslavija« (neki članci). Vršene su pripreme (koje se produžuju) glede držanja vojske stupajući u gradove. Održane su bataljonske konferencije po pitanju dezertera.

Politički komesar brigade[9] obišao je bataljone i govorio uglavnom o odlukama ZAVNOBIH-a[10] — koje još nisu dovoljno prorađene. U ovom pogledu partijska organizacija i SKOJ nisu potpuno savladali odluke. A novom ljudstvu komesari četa, pa i bataljona su prilično suhoparno tumačili, izuzev »deklaracije prava građana« i odluke o pretvaranju ZAVNOBIH-a iz opšte-partijskog političkog predstavništva u zakonodavno i izvršno tijelo. Ova odluka kao i princip federacije nisu ljudima dovoljno jasni i dosta ih teško shvaćaju. Mi smo tumačeći sprovodili izbore u bataljonu kao da biramo NOO, počev od seoskog pa do ZAVNOBIH-a i onda o zasjedanju. Takva slika ostajala im je u glavi, ali tim ljudima tako je teško shvatiti i zamisliti kako kao cjelina izgleda Bosna i Hercegovina, ili čak Jugoslavija. Teško to shvaćaju zbog svoje primitivnosti, a i teškoća u shva-

" Džemil Šarac

[10] Misli se na odluke Drugog zasedanja ZAVNOBiH-a (vidi dok. br. 4. objašnjenje 3. i 4).

ćanju pojedinih geografskih pojmova. Ne mogu ni »veličinu« da shvate, a ni prostor. Ta uskost ljudi u shvatanju neminovno pokazuje njihov kulturni nivo — ali i to da i naši politički rukovodioci nisu još mnogo dali od sebe da im to objasne, jer i među njima ih ima također kojima to sve nije tako jasno.

Komesar brigade pokazao se je u toku dosadašnjeg rada vrijedan i poletan i ulazi u stvari — živo se interesuje. Još dovoljno ne može da se spusti na nivo borca i da dublje njih proučava. Inače borci ga primaju dosta dobro a i za rukovodioce je autoritet. Sve više ispoljava crte da bi kao part. rukovodioc zaista bio bolji a i sam to izražava da bi na tom polju najvolio raditi.

Sto se tiče vojne aktivnosti, brigada je ovog mjeseca imala niz akcija (na Ivan Sedlo — Konjic — borbe oko Jablanice — Ostrošca — Lisičića — akcija na centralu na Ljutoj kod Konjica).[11] Akcija na Konjic, iako nije uspjela, pokazala je dosta dobru borbenost kod boraca, ali i priličnih nedostataka.[12] Naročito su se nedostatci ispoljili u akciji na Lisičiće, gdje smo imali 16 izbačenih iz stroja. Naši rukovodioci ne znaju biti još lukavi, niti znaju majstorski napadati utvrđenja. Greške koje su počinjene u ovim akcijama pretrešene su na sastancima sa rukovodiocima, pa i sa borcima. Pregovori koje smo vodili (tj. koje je vodio Meho Pirolić i naš ob. oficir) u Konjicu sa domobranskim oficirima nisu uspjeli i šaljem Vam prepis pisma jednog domobranskog »bojnika«[13] u kom se vidi stav te reakcionarne »gospode«.[14]

Drug Sefik[15] komandant brigade — u akciji n aKonjic pokazao je — analizirajući akciju — brzinu u pripremama, a bataljoni nisu mogli stići na vrijeme za napad i da istovremeno napadnu, te je tako ispalo da zbog zakašnjenja jednih gutali su svu vatru drugi koji su napadali. Inače takve su i okolnosti vladale da se tačna koordinacija nije mogla postići, budući da su II. i III. bataljon bili na lijevoj obali Neretve i zakasnili su, jer i nisu imali dovoljno vremena za pripremu. U napadu na Lisičiće pokazali su se naročito članovi Partije i SKOJ-a — pravi junaci po hrabrosti ali ne i kao vješti ratnici. Brigada nam ima dosta slabo naoružanje — i glede pušaka, a i automata, tako da imamo masu vojnika bez oružja. Na vojnom polju radi se u

[11] Napad na Konjic izvršila su 9. septembra 1944. tri bataljona 17. krajiške i 2. bataljon 9. krajiške brigade 10. NOU divizije. Napad nije uspeo, jer su to uporište, fortifikacijski utvrđeno, branile jače neprijateljske snage (delovi 2. gorske pukovnije 2. gorskog zdruga i 9. posadnog zdruga). Vidi tom IV, knj. 29. dok. br. 164, objašnjenje 2. i 5.

" Majora domobranske vojske.

[14] Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

[15] Sefik Talić

bataljonima dosta dobro, gdje se većinom domobranski oficiri koriste kao instruktori.

SKOJ u svom radu nije pokazao ozbiljan napredak. I sam broj skojevaca u brigadi ne zadovoljava i faktično se osjeća da part. rukovodioci četa sugestiraju sekretarima aktiva kriterij skoro isti kao i za primanje u Partiju. Brigadni komitet SKOJ-a se nije sastajao ovog mjeseca. Rukovodioc brigadnog komiteta je obilazio bataljonske komitete i prenio na njih utiske i direktive sa obi. savjetovanja SKOJ-a. Neki sekretari ćelija nisu dali dovoljnu pomoć SKOJ-u. Naročito je bilo sektaštva u pogledu primanja drugarica iz SKOJ-a u Partiju. Neki sekretari postavljali su da ih prvo treba kandidovati, pa tek onda uvlačiti u Partiju. Mi smo ovo mišljenje razbili kod tih rukovodioca i postavili da se otskočniji skojevci mogu odmah u Partiju uvući. Skojevska organizacija I. bataljona imala je gubitke (oko 10 skojevaca), među kojima i sekretara bat. biroa SKOJ-a i jednog sekretara aktiva. Popune u kadru su izvršene.

Osjeća se da su skojevci dobri i hrabri vojnici, ali da se malo zalažu da ojačaju i prošire politički rad (u čemu stariji skojevci mnogo manje rade od mlađih). Odgovornost je u nedovoljnoj visini. Ali imaju i pozitivnih osobina-vedrina u radu (naročito vojnom) i dosta živ interes. Vrše "se pripreme za kongres bosansko-hercegovačke omladine i po tom pitanju održaće se bataljonska skojevska savjetovanja.

Što se tiče kulturno-prosvjetnog rada u toku ovoga mjeseca, također su postojala dva razdoblja, i to do 20. o. mj. i poslije. Do 20. o.mj. kulturni rad je bio slab, jer su bili stalni pokreti-noćne akcije na prugu i cestu (iako se tada čula pjesma — jedini rad na tom polju), dotle su poslije 20. o.mj. bataljoni u tom pogledu oživjeli. Naročito brzo diže se II. bataljon na tom polju. Tokom ovoga mjeseca održane su proslave dolaska Crvene armije na našu granicu i njen prelazak, bajramski praznici, gdje su date i priredbe (sa narodom). Citane su jedne »usmene novine«, koje su pobudile dobar interes. Nepismenost je velika, kao što sam već ranije javio, i u toku ovoga mjeseca naučilo se je 30 boraca po 25—30 slova. Srazmjerno broju nepismenih, to je malo.

Naš rad na drugoj strani Neretve, gdje smo trebali uključiti Kusturičinu[16] miliciju u naše redove, nije urodio plodom. Stanje u toj miliciji nije bilo zrelo, tj. diferencijacija nije postojala u tolikoj mjeri da bi se jedan dio njih odmah mogao uključiti u naše redove. Oni su nas materijalno pomagali — služili kao vodiči — osiguravali prelaz preko vode — ali ići s nama u borbu to im se nije »dalo«. Mi smo mnogo više vjerovali

" **Alija Kusturica**

i u autoritet Kusturice koji nam je prišao a koji je bio njihov vođa. Međutim on je u stvari imao malu podlogu kod njih. To mase postavljaju da je »još rano, jer Švabe stalno krcaju« — prolaze pored nihovih kuća, pa bi mogli biti popaljeni i dr. Na ovom stanovištu stoje izvjesni trgovčići koji faktično imaju uticaja na tu miliciju i kojoj ovakvi stavovi gode, jer u svemu idu linijom manjeg otpora, »bez žrtava«. — Novi zapovjednik Fazlagić Safet, satnik[17], nama je javljao i tražio od nas uputstvo za rad. Ja sam Vam ranije javio kako meni te njihove veze izgledaju, da su oni voljni da nas materijalno pomažu i da održavaju s nama vezu, »ali kad treba ratovati, tu . .. eto ne mogu, jer će tobože biti popaljeni«. Osjeća se stvarno da bi se moglo raditi u toj miliciji i mi smo dali predlog (a i ranije smo govorili O. Komitetu)[18] da bi se neko ubacio unutar te milicije.

Tokom ovoga mjeseca održao sam partijska savjetovanja u I. i II. bataljonu na kojima smo pretresali sva pitanja i odredili zadatke. Naročito je podvučeno na savjetovanjima da se organizacije pojačaju i da se pojača politički rad. Na savjetovanjima se moglo vidjeti da su biroi dosta dobro znali analizirati nedostatke-donosili su dobre i zaključke, ali nije postojalo jedinstvo akcije, tj. ti zaključci su znali ostati nesprovedeni u život u potpunosti. U tom smislu je part. organizacija II. bataljona pomalo vršila skoro registransku ulogu. Jedna okolnost koja vlada kod nas u brigadi jeste ta da mi imamo u brigadi izvjestan broj Rusa i Uzbekistanaca (oko 50), Talijana (oko 30), Slovenaca (10—15), što malo otežava politički rad sa njima zbog jezika. Inače oni pokazuju interes, naročito Uzbeki i Rusi, i u četama vrlo su živi sa svojim nacionalnim igrama, pjesmama i dr.

Otpočećemo pripreme za »Oktobar«.[19] Radićemo na tome da sav rad prožme duh »oktobra«. Napominjem da je teoretski rad ovoga mjeseca bio prilično slab i da se na tome nije mnogo učinilo (naročito za vrijeme pokreta i akcija do 20. o.mj.).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

XVII Kraj. brig.
1944

Pomoćnik komesara XVII br.:
Šemso[26] Tabaković

[17] **kapetan**
[18] **Reč je o Okružnom komitetu KPJ za Prozor.**
Misli se na proslavu dana oktobarske socijalističke revolucije.
Šemsudin

BR. 45

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. UDARNE BRIGADE 35. NO DIVIZIJE OD 4. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLIT. KOMESARA
I. UDARNE BRIGADE XXXV. DIV.
Br. si.
Dne 4.X.1944.

Partijski izvještaj

Organizaciono stanje

CENTRALNOM KOMITETU K. P HRVATSKE

Organizaciono stanje naše brigade je slijedeće:

Broj članova K. P. po spisku: 141.
Kandidata ima: 21.
U brigadi ima P.B.B.-a[2]: 4.
U brigadi ima K.P. ćelija: 21.
SKOJ-evska organizacija
SKOJ-evaca po spisku ima u brigadi: 186.
Bataljonskih rukovodstava ima u brigadi: 4.
SKOJ-evskih grupa ima u brigadi: 15.
Neorganizovane omladine ima u brigadi: 92.

Brojno stanje brigade sada 666, u poslednjim borbama ovog prošlog mjeseca imali smo mrtvih 14 drugova, ranjenih 44 drugova.[3] Imali smo 9 dezertera i 3 nestala druga.

Rad Partije od prošlog izvještaja[4] bio je sljedeći: sastanci su se održavali, ali nisu redovito, pošto je brigada skoro cio mjesec dana učestvovala u borbama.[5] Sastanci sa članovima K.P. koji su se održavali uglavnom su se svodili na to: pripreme za akcije i držanje članova K.P. u borbama. Teoretski rad bio je dosta otežan, ali posljednjih 10 dana, kako je brigada na odmoru, na tom se polju prilično poradilo. Drugovi iz Polit, odjela Divizije i sa njima zajedno ja održali smo sastanke sa svim čla-

[1] **Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/3—4.**
[s] **partijskih bataljonskih biroa**
[3] **i** [5] **O borbama 1. brigade 35. NO divizije u septembru 1944. vidi tom V, knj. 33, dok. br. 42, 69 i 1106.**
[4] **Reč je o izveštaju od 4. jula 1944 (vidi AVII, mikrofilm. CK KPH-37/739—741).**

novima K.P. u brigadi, osim IV. bataljona. Tamo nismo mogli zbog rđavog vremena. Na teoretskim sastancima prorađivao se materijal koji je predviđen na sastanku Div. komiteta i svakodnevna štampa koju smo dobivali. Teoretske sastanke održavamo tako da prikupimo sve članove K.P. i kandidate u bataljonu i tako zajednički prorađuje se materijal. Prorađivali smo »Ekonomski razvitak društva« od Segala,[6] i Učenje o Partiji,[7] a u štabovima se prorađivao i teži materijal, kao »Iz pitanja lenjinizma« itd. Ovaj materijal uzeli smo, pošto su naši članovi K.P. dosta slabi teoretski.

Općenito stanje K.P. u brigadi je sljedeće: Članovi K.P. i SKOJ-a vrlo su borbeni a takođe i disciplinovani za vrijeme borbi. Dok u logoru disciplina je slabija kod članova K.P. i SKOJ-a, takođe i kod boraca, na što im se ukazalo, stanje se popravlja. Kod članova K.P. dosta je na niskom stepenu kritika i samokritika i osjećaj odgovornosti kao članova K.P. Na te nedostatke ukazato je svim članovima K.P. u brigadi i stanje će se popraviti u tom pogledu. U poslednjim borbama sa ustašama imali smo 1 slučaj u našem IV. bataljonu gdje 1 komandir čete i jedan pomoć, komesara čete nisu izvršili dobiveno naređenje od Štaba bataljona. Obadva smo izbacili iz organizacije. U partijskoj organizaciji ne može se opaziti nikakvih neprijateljskih elemenata.

Rad sa kandidatima: na teoretskim sastancima prisustvuju a takođe i na radnim sastancima, a i u svakoj ćeliji ima zadužen po jedan član K.P. koji radi sa njima.

RAD SKOJA:

SKOJ-evska organizacija u brigadi dobra je i dobro je organizovana. SKOJ-evci se osjećaju naročito u borbi, a tako isto i u logoru, tj. na odmoru. Oni se stalno takmiče po svim granama rada, a naročito koji će biti bolji puškomitraljezac. Mnogo su bili zainteresovani za vrijeme takmičenja da postanemo udarna brigada i sad su zadovoljni i puni poleta, kad smo postali udarna brigada.

Politička svjest kod starih boraca dosta je dobra. Politički program, koji je bio za prošli mjesec predviđen a koji je bio prorada odluka III. zasjedanja ZAVNOH-a kao i sporazum Tito—Šubašić, savladan je dobro i stari borci, kako sam napomenuo, mogu da ga tumače dobro. Međutim kod novih boraca Istri-

[6] **Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 6980—7019.**

[7] **Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7962—7973.**

jana, kao i novopridošlih iz domobranstva i legije politička svjest je vrlo slaba. Sa njima moraju da se prorađuju najosnovnije stvari, jer većini od tih novih nije poznata linija N.O.B.-e, kao ni njezini ciljevi, kako sam već napred napomenuo, većina od tih ljudi govori talijanski i ne može da čita štampu ni druge stvari na hrvatskom jeziku, te ih tako sa osnovnim stvarima trebamo upoznavati preko starih Istrijana, koji su u našoj brigadi od proljetos.

Vojnička izobrazba kod komandnog kadra i starih boraca znatno se je popravila i u stalnom je porastu, dok se sa novim borcima moraju raditi najosnovnije vojničke stvari, da bi se ih barem obučilo u najosnovnije stvari.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi prilično se je popravio, džepne i zidne novine po četama i bataljonima izlaze svakih osam dana a iste su dosta dobrog sadržaja. Sa nepismenima i polupismenima radi se i nekoji od njih već su se naučili i pisati. U tome nas dosta ometa nestašica papira, ali s obzirom na opštu situaciju vjerujem da ćemo i taj problem brzo riješiti. Predavanja i usmene novine po četama i bataljonima održavaju se i pokazali su se praktično. Pjevački horovi po bataljonima i u brigadi postoje i dosta su dobri. Ovaj mjesec dali smo dvije priredbe za narod i vojsku i koje su dosta- dobro uspjele.

Veza sa pozadinskim partijskim organizacijama i naše partijske organizacije u vojsci dobra je. Odnos vojske i pozadine pravilan je i dobar, sem pojedinih slučajeva gdje se dogodi da pojedinac uzme u selu voće ili si., što su vrlo rijetki slučajevi.

Neprijateljska propaganda u našim jedinicama ne pojavljuje se, a niti postoji. Pljačke i krađe u brigadi nema općenito, sem pojedinih slučajeva koji su rijetki.

Intendantura u brigadi zadovoljava i nije se ovaj mjesec primjetilo nekih nedostataka u tom pogledu. Ishrana u brigadi popravila se. Vojska dobiva redovito po obroku 60 deka kruha, 30 deka mesa, 10 deka brašna ili graha. Isto tako problem soli više ne postoji, pošto je naša I. Brigada kod zadnje akcije na Perušić uhvatila izvjesnu količinu soli tako, da je sada hrana slana.

Stanje odjeće i obuće kod starih boraca je dobro, međutim kod novih boraca Istrijana, koji su došli nanovo, vrlo je slaba. Oni su došli u civilnim odjelima koja su putem za ovo vrijeme koje su u brigadi poderali tako da su vrlo slabo obučeni i obuveni. Saveznici nam više ne bacaju odjeće i obuće zbog vama poznatih razloga tako, da nam je to dosta veliki problem, ali poznavajući općenito situaciju u svijetu i našoj zemlji vjerujem da će se i taj problem naskoro riješiti.

Sanitetska služba u našoj brigadi potpuno zadovoljava. Zdravstveno kao i higijensko stanje kod boraca je zadovoljavajuće.

Štab brigade funkcioniše dobro. Ovaj mjesec u štabu brigade izmjenila su se dva člana. Na mjesto bivšeg komesara brigade došao je bivši komesar bataljona drug Ratko Bojović, koji se je pred nekoliko mjeseci vratio iz internacije iz Italije, a koji je ranije radio u crnogorskim jedinicama i na terenu u Crnoj Gori. Kroz ovo vrijeme od kada je na toj dužnosti drug zadovoljava, a dalje ćemo vidjeti koliko će imati uspjeha u radu. Na mjesto operativnog oficira Bože Gostovića, kojeg smo poslali na vojnički kurs kod XI. Korpusa, došao je drug Milojko Dronjak, bivši ob. oficir divizije, koji na toj dužnosti nije zadovoljio te se izjasnio da ima volju za vojnički sektor. Drug je došao nanovo i još se nije u posao potpuno uveo, te o njemu ne bih mogao za sada ništa da kažem. Ostali članovi na svojim dužnostima za sada zadovoljavaju.

Nekih naročitih problema, sem nove borce obučiti vojnički i politički, u našoj brigadi nema. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav,

Sekretar:[8]

[8] Potpis nečitak

BR. 46

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 3. NOU DIVIZIJE OD 6 OKTOBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM RADU SA NARODOM U ROZAJU[1]

POLITIČKI KOMESAR
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br.
6 oktobra 1944 godine

POLITIČKOM KOMESARU II UDARNOG KORPUSA

28 ov. mj. djelovi IX Crnogorske brigade zauzeli su Rožaj.[2] Time smo omogućili da se u ovoj oblasti zadržimo nekoliko dana. Kasnije, jače neprijateljske snage napale su nas iz više pravaca. Mi smo se morali povući. U vezi našeg boravka i rada kao i stava na ovoj teritoriji izvještavamo:

1. — Ova akcija vođena je u cilju razbijanja muslimanskih banditskih grupa,[3] ovladavanja neprijateljskim uporištem Rožaj i uspostave kontakta naših jedinica sa stanovništvom ovoga kraja.

2. — Bavljenjem u ovoj oblasti zapazili smo nekoliko momenata, koji karakterišu sadanju situaciju:

a) Dok je po svim krajevima Jugoslavije, u toku tri i po godine vladavine okupatora, došlo do oslobodilačkih ustanaka, u ovom kraju okupator je uspio da od početka do sada osigura potpun uticaj i kontrolu. Ovo je bilo omogućeno neprisustvom naših jedinica na ovoj teritoriji i nastojanjem okupatora i muslimanskih reakcionera da taj narod ograde zidom vjerske i nacionalne zatrovanosti, a što se ispoljilo u stvaranju oružanih formacija, koje su služile i sada služe okupatoru. U vezi ovoga, politička svijest i znanja o oslobodilačkoj borbi naših naroda nalaze se na niskom stupnju.

b) Muslimani ovoga kraja, svjesni da su prestavljali jedan dio snage okupatora i da su zajedno sa njim učestvovali u borbama protiv NO vojske, osjećaju danas veliki strah, plašeći se osvete naših jedinica. Ovome doprinosi i neprijateljska propaganda, koja je u tom pravcu vrlo živa.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u VII, reg. br. 5—9, k. 754.
*** i * Opširnije o toj borbi vidi tom III, knj. 8, dok. br. 191, 198 i**

v) Oskudica kadrova za politički i vojnički rad na terenu gotovo je potpuna. Nekoliko terenskih radnika iz ove oblasti dali su vrlo slabe rezultate, jer uslovi s jedne strane i njihova nedovoljna uzdignutost i osposobljenost s druge strane nijesu dozvolili da se ovdje politički prodre.

g) U nedostatku našeg uticaja, rad velikoalbanske reakcije imao je vidnog uspjeha. Najveći dio naroda vezan je svojim shvatanjem i djelovanjem za politiku agenata velike Albanije, što se ogleda u činjenici, da i danas mogu vršiti masovnu mobilizaciju i koristiti je u borbi protiv nas.

d) Slabljenjem njemačkih snaga, Kosovski komitet, kao velikoalbanska ekspozitura, čini sve da bi te mase bacio u nove borbe protiv nas, sa namjerom da nastavi stara neprijateljstva i time dovede naš uticaj do neuspjeha.

3. — Radi takve situacije preduzeli smo na tom terenu slijedeće mjere:

a) Naš dolazak, koji je istovremeno i prvi dolazak partizana, učinili smo potpuno prijateljski prema narodu, da bi pokazali na djelu da je naša vojska osnovana na temelju bratstva i jedinstva naših naroda i da razbijemo njihovo shvatanje da smo bili i da ćemo ostati neprijatelji.

b) Da izložimo i učinimo shvatljivim ciljeve oslobodilačkog rata. Da iznesemo osnovne crte naše nove države.

v) Da postavimo osnove narodne vlasti.

g) Da omogućimo oformljenje makar i manje njihove jedinice, koja bi poslužila kao podstrek za dalju širu mobilizaciju.

4. — U toku kratkog bavljenja u toj oblasti postigli smo prilične uspjehe:

a) Postupak i držanje vojske bilo je primjerno, što je izazvalo velike simpatije i raspoloženje naroda. Mada je cio narod naoružan, razoružanje nijesmo vršili. Imovinu seljaka nijesmo dirali, sem manje rekvizicije, koja je upotrijebljena za prehranu vojske.

b) Održali smo uspio zbor građana i seljaka, na kome su izložene tekovine naše dosadašnje borbe i postavljeni njihovi budući zadaci. Zbor je ostavio dobar utisak, radi toga .jer su na njemu objašnjene mnoge stvari koje su im bile nepoznate ili koje su nepravilno shvatili. Održano je više seoskih konferencija.

v) Uspostavljena je komanda mjesta.

g) Izabrani su narodno-oslobodilački odbori u gradu i u većem broju sela.

d) Počelo je sa mobilizacijom za posadnu četu u gradu.

đ) Sa pretstavnicima vlasti i sa terenskim radnicima održano je nekoliko sastanaka, radi postavljanja zadataka. Održana je jedna uspjela kulturna priredba.

Prilikom povlačenja naših jedinica, na našu teritoriju prešlo je oko 100 seljaka i građana, od kojih smo izvjestan broj zadržali u našoj blizini, radi daljeg rada sa njima. Prilikom našeg povlačenja muslimanska sela nijesu napadala naše jedinice.

Na osnovu izloženog, u cilju sprovođenja našeg uticaja na ovaj sektor, potrebno bi bilo u ovoj oblasti angažovati naše jače snage, čime bi se postigli povoljni rezultati. Uspjeh u ovoj oblasti imao bi uticaja i na susjedne muslimanske krajeve, koji su međusobno usko povezani. Time bi se suzbio velikoalbanski uticaj, koji će se bez našeg jačeg zalaganja i dalje održavati. Iz toga razloga a pošto je ova oblast neposredno pred nama, bili smo mišljenja da upotrebom VII i IX brigade omogućimo dobar vojnički i politički razvoj u ovom kraju.

Ovaj izvještaj šaljemo radi toga da, ukoliko budete u mogućnosti, ojačate naš sektor i stvorite nam uslove za prodiranje u ove oblasti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar,
potpukovnik
Jovan Kapa

BR. 47

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 6. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA HERCEGOVINU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
X. HERC. U. BRIGADE
6.X.1944 godine
Bileća

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU

Sadržaj:

Izvještaj o stanju i radu SKOJ-a od 1 do 30 oktobra[2] 1944 godine.

Brojno stanje:

,,1„ bataljon.	3 aktiva	50 SKOJ-evaca	11 neobuhvaćenih
j)2« ,)	4 »	44 «	29 - „ -
„	2 »	18 _ »	20 - „ -
3)4,, —,,	4	25	8
	4 u	21 _ »	9 - „ -
Omladinska četa	1))	13	10
Kuriri pri štabu Brig.	1 _ »i	7	33
S V E G A :	19 aktiva	178 SKOJ-evaca	87 neobuhvaćenih

Naš brigadni komitet SKOJ-a trpi stalne promjene te se to odražava, ali ne mnogo, i na sam rad. U borbi na Bileći[3] poginuo je rukovodioc Bat. komiteta SKOJ-a »5« bataljona. Na nje-

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. BiH-10/132—133.

* Pogrešno. Treba: 30. septembra.

' Napad na Bileću je otpočeo 28. septembra 1944. u .3 časa i trajao do popodnevnih časova 2. oktobra, kada je to mesto konačno oslobođeno. U tim borbama je ubijeno 138, ranjeno oko 180 četnika a zarobljena su 32 Italijana i 1 Rus (belogardejac). Na strani jedinica 29. NOU divizije bilo je 10 mrtvih, među kojima i komandant 5. bataljona 10. hercegovačke NOU brigade poručnik Nikola Bjelica, narodni heroj (poginuo 29. septembra) i 38 ranjenih. (Opširnije o tim borbama vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 117, 118, 121, 122 i 125; AVII, reg. br. 7-6, k. 1144 II: izveštaj Štaba 29. NOU divizije od 5 oktobra 1944).

govo mjesto mislim postaviti dosadašnjeg politkoma Omladinske čete. Rukovodioc Bat. komiteta »2« bataljona otišao je na novu dužnost, odnosno za sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a naše XIV. brigade. Vjerujem da će u najkraće vrijeme otići i još neki sekretari aktiva na nove dužnosti. Brigadni komitet se nije ni jednom sastao u prošlom mjesecu pošto sam ja obilazio sve bataljone, a nisu prije slali ni pismene izvještaje, te sam stoga tražio da mi podnesu pismeni izvještaj, što su i učinili.[4]

Rad po bataljonima se odvijao prilično redovno i pored toga što su bile teže borbe a i duži marševi.

Broj omladinaca uključenih u našu organizaciju je vrlo mali. Razlog je to što su bolji omladinci već prije uključeni u organizaciju, dok su slabiji ostali i ne odgovaraju još da se prime. U ovom mjesecu je bio veliki priliv novih omladinaca u naše redove.

Rad po aktivima je održavan prilično redovno. Prerađivan je materijal: Ekonomski razvitak društva i Osnovno što mora znati svaki SKOJ-evac. Razvitak društva se prerađivao prilično lijepo i SKOJ-evci su upoznati sa najosnovnijim stvarima. Osnovno što mora znati svaki SKOJ-evac je prerađivano više puta zbog toga što je to osnovna stvar i sada su SKOJ-evci potpuno upoznati sa svojom organizacijom. Upornim radom koraknulo se naprijed u teoretskom znanju SKOJ-evaca. SKOJ se sada osjeća u našoj brigadi stvarno kao živa i pomoćna organizacija.

Sa neobuhvaćenom omladinom se radi dosta dobro a naročito u poslednje vrijeme kada je novi priliv omladine vrlo velik.

Iz naše organizacije je isključeno u ovom mjesecu 2 SKOJ--evca i to 1 zbog svog slabog držanja, dok je drugi bez pitanja išao kući te se poslije opet vratio. Oba ova druga su iz Omladinske čete.

U pogledu bratstva i jedinstva omladine u našoj brigadi učinjeno je mnogo, što i primjeri kazuju. To se naročito odrazuje u borbama gdje drugovi raznih vjera i nacija spašavaju i iznose ranjene drugove. Vrlo lijep primjer jedinstva naše omladine je i djelo omladine našeg »2« bataljona koja je sa sektora Nevesinja uputila drugovima iz bataljona koji se nalaze oko Bileće po 100 kg. šljiva.

Odnos prema narodu i drugaricama je dobar. Nije se mogla primjetiti nikakva greška od strane SKOJ-evaca u tom pogledu.

Disciplina se prilično popravila, dok je borbenost na zavidnoj visini. To se naročito vidi iz borbe na Bileći gdje su se

[4] **Redakcija nije pronašla te izveštaje.**

javljali za bombaše i ostale teže dužnosti prvenstveno SKOJ-evci.

Dezerterstva u ovom mjesecu nije bilo.

Organizovane su ranze čitalačke grupe radi što većeg teoretskog uzdizanja SKOJ-evaca.

RAD PO OSTALIM SEKTORIMA

POL SEKTOR

Postignuta je potpuna saradnja sa političkim rukovodiocima u pogledu rada. Politički se sastanci održavaju na slijedeći način.

Prije same političke konferencije drug iz aktiva koji je odgovoran po političkom sektoru upozna SKOJ-evce sa temom i na konferenciji SKOJ-evci uzimlju riječ i diskutuju po pročitanoj temi a poslije konferencije održe kraći sastanak te prodiskutuju o pročitanom materijalu. Ponekad i sami SKOJ--evci zatraže da se održi odnosno preradi neka politička tema.

VOJNI SEKTOR

I po ovom sektoru postignuta je potpuna saradnja sa vojnim rukovodiocima. SKOJ-evci su na sastancima vojnim naročito pažljivi a poslije sastanka ukazuje se na greške SKOJ-evaca koji nisu bili pažljivi na sastanku, kao i diskusija po samom vojnom sastanku. Ukoliko SKOJ-evci primjete neke greške u borbi i slično, zatraže od vojnog rukovodioca da se održi sastanak primjećenoj grešci

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR

Po ovome sektoru postignuta je potpuna saradnja sa kulturno-prosvjetnim rukovodiocima.

Ovaj sektor je u poslednje vrijeme naročito oživio. Svaki bataljon sem »4«[6] dao je priredbu. U samim skečevima kao i horovima učestvuje veliki broj SKOJ-evaca. Omladinska četa zajedno sa brigadnom bolnicom dala je priredbu. »2« i »3« bataljon je dao po dvije priredbe.

SKOJ-evci su napisali veliki broj članaka za četne novine ali iste nisu još oštampane pošto oskudjevamo sa materijalom.

Higijensko stanje po bataljonima je vrlo dobro. Imali su 2—3 predavanja o zaraznim bolestima.

Nepismenih sada imamo više pošto novi drugovi u većini ne znaju pisati. Nastoji se svim silama da se isto otkloni.

[5] **Reč je o 4. bataljonu.**

RAD NA TERENU

Na priredbama se (nekim) govorilo o omladini i održavani su i sami sastanci sa omladinom na selu. Ovaj sektor nije se još odrazio u punoj mjeri **a** vjerujem da ćemo uspjeti da i ovaj sektor oživimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA-NARODU!

Sekretar
Brig. kom. SKOJ-a X. brig.
Ismet Šetka

BR. 48

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. UDARNE BRIGADE 35. NO DIVIZIJE OD 6. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O ORGANIZACIONOM STANJU I PARTIJSKO-POLITIĆKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
III. UD. BRIGADE XXXV DIVIZIJE
6 oktobra 1944 g.

Izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Organizaciono stanje i rad u proteklom mjesecu u ovoj Brigadi je slijedeći:

Članova K.P. po spisku 143, u rashodu 37, na licu 106.
Kandidata K.P. po spisku 15, u rashodu ./., na licu 15.
Cl. SKOJ-a po spisku 214, u rashodu 36, na licu 178.

U našoj Brigadi ima 23 partijske jedinice sa 4 bataljonska biroa. Ovaj mjesec primljeno je u Partiju 7 novih (članova) drugova, 3 iz kandidata, 4 iz SKOJ-a. Iz Partije u ovom mjesecu nije izbačen nijedan član. Kažnjena su 2 člana sa partijskom opomenom.

U borbama koje je vodila naša Brigada u ovaj mjesec dana poginuo je jedan član Partije, a ranjeno je 20.[2]

[1] **Snimak originala u AVII, reg. br. BiH-38/7—8.**
[8] **O akcijama 3. NOU brigade u septembru 1944. vidi AVII, reg. br. 21—14, k. 1237 A.**

Prekomandovanih u druge jedinice 5 članova Partije.

Partijski rad za ovaj mjesec dana bio je zadovoljavajući. Sastanci su se održavali redovno kako radni tako i teorni, osim posljednjih deset dana sastanci se nisu održavali redovno usljed rđavog vremena na položaju, i to u nekim ćelijama. Bataljonski biroi održavali su redovno sastanke; partijnost kod većeg dijela članstva dosta je dobra, dočim kod ostalih još nije zadovoljavajuća. Samostalnost i sposobnost bataljonskih biroa nije zadovoljavajuća pošto su nanovo došli sekretari u dotične jedinice, te se isti još nisu dovoljno snašli na samim dužnostima i potrebna im je veća pomoć. Samostalnost četnih ćelija još nije zadovoljavajuća, pojedine četne ćelije mnogo su bolje i odskaču od ostalih. Razlog je taj što su sektori teoretski jači i iskusniji u samom radu, dočim ostali su mlađi i mora im se pružati veća pomoć. Za čitavo članstvo u ovoj Brigadi može se konstatovati da su dobri borci i odani, ali još se svi u potpunosti nisu aktivizirali onako kako bi trebalo i koliko se traži. Iz razloga što su dosta mladi i teoretski neizdignuti, što najviše koči da ne daju od sebe onoliko koliko bi trebalo; i zato u ovom proteklom mjesecu nastojali smo što više da se radi na samom teoretskom uzdizanju članstva, a naročito sekretara četnih ćelija. Materijal se proučavao koji je određen u planu rada na Divizskom komitetu i to: ekonomski razvitak društva i učenje o Partiji i proučavanje centralne štampe. Pojedine ćelije, kao što su štabske, proučavale su i nacionalno pitanje.

Rad sa kandidatima u mnogome popravio se; kandidati prisustvuju na radnim i teornim sastancima po ćelijama. Isto tako praktikovali smo proučavanje materijala skupno svih u bataljonu kandidata, članova i SKOJ-evaca, kao i održavala su se predavanja o osobinama Partije pred svima. Ovakav rad pokazao se praktičan i moglo se zapaziti da će dati mnogo više koristi i uspjeha u brzom uzdizanju samih kandidata i SKOJ-evaca. SKOJ-evci, općenito, u ovoj Brigadi u mnogome se osjećaju, izuzev pojedinaca koji su slabi SKOJ-evci su dobri borci, naročito u posljednjim borbama moglo se zapaziti da su se dobro istakli i da su požrtvovani. Rad sa samim SKOJ-em: sastanci su se održavali redovito i u samom radu nastojalo se što više da se izdižu teoretski. A već kako smo gore naveli, SKOJ-evci prisustvuju teoretskim sastancima skupa sa članovima. Radni sastanci održavaju se i na samim sastancima odbacila se dosadašnja praksa da SKOJ-evci odgovaraju po sektorima, nego sastanci se održavaju po potrebi i na dnevni red dolazi ono što se najviše osjeća za potrebu. Rukovodioc SKOJ-a u Brigadi dosta je dobar i ima volju za rad. Sekretari bataljonskog rukovodstva imaju svi kao i pročelnici četnih aktiva: njihova sposob-

nost i samostalnost još nije zadovoljavajuća, ah pokazuje interes i volju i uz pomoć mogu odgovoriti.

Općenito stanje u brigadi je dosta dobro. Brojno stanje povećalo se za ovaj mjesec za 70 boraca.

Gubitci u borbama koje je ova Brigada vodila u ovaj mjesec dana bili su slijedeći:
Poginulih 3, ranjenih 24, nestalih 5.

Moral kod boraca u ovoj Brigadi je na dosta visokom stupnju, naročito od dolaska Crvene armije u našu zemlju, kao i uspjesi naše vojske u našoj zemlji. Dolaskom Crvene armije na granice naše zemlje održani su mitinzi po svim jedinicama naše Brigade, gdje se osetilo veliko raspoloženje kod svih boraca i rukovodioca. Borbenost boraca je dobra. Zadatci, tj. akcije koje je vršila naša Brigada izvršavani su sa dosta dobrim uspjehom.

Politička svijest kod boraca je dosta dobra, izuzevši par pojedinaca, kojih je vrlo mali broj. Politički program bio je za prošli mjesec dana: prorada odluka III. Zasjedanja ZAVNOH-a, sporazum Tito — Subašić, dolazak Crvene armije i poziv svim zavedenim, kao i ostali cirkulirajući materijal. Sami plan političkoga rada savladan je dosta dobro.

Vojnička izobrazba boraca i rukovodilaca, dosta je dobra, s tim što su se borci izučili tući neprijatelja. Ncročito se nastojalo i nastoji da se niži komandni kadar što bolje uzdigne i osposobi u samom rukovođenju jedinicama. Vojnički rad odvijao se po planu i radilo se kad god su to dozvoljavale prilike i mogućnosti, i to najviše borbena obuka, razna prestrojenja, jedinačna, desetična, vodna, četna obuka. Sam uspjeh u radu u mnogome se osjeća.

Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi nije zadovoljavajući, ali svakodnevno se popravlja. Četne i bataljonske džepne novine u posljednje vrijeme počele su da redovito izlaze. Tehnički nisu najbolje opremljene uslijed nedostajanja sredstava za to. Sa nepismenim radi se i neki su već naučili pisati; diletantske grupe nisu organizovane u svim bataljonima, ali iste se organizuju i u tom pogledu osjeća se napredak. Pjevački horovi po bataljonima i u Brigadi postoje, dosta dobro pjevaju; većinom se pjevaju borbene i nacionalne pjesme. Predavanja po bataljonima nisu se održavala, osim što su komesari bataljona održavali i to vrlo malo.

Veze sa pozadinom i pozadinskim partijskim organizacijama održavaju se: odnos vojske i pozadine praviian je.

Neprijateljska propaganda u našim jedinicama se ne primjećuje, niti postoji. Pljačke i krađe u Brigadi nema.

Sanitet. Sanitetska služba u našoj brigadi zadovoljava. Zdravstveno stanje i higijensko kod boraca zadovoljavajuće, osim u posljednjih dana što se osjetila potreba za pranjem veša kod boraca uslijed držanja položaja i nije bilo mogućnosti da se redovno obavlja pranje veša.

Intendantura. U ovoj Brigadi je organizovana i ista zadovoljava. Ishrana boraca dosta dobra je i redovna. Stanje odjeće i obuće nije zadovoljavajuće; osjeća se potreba za odjećom i za obućom, a naročito za šinjelima, šatorskim krilima i ćebadima.

Stab Brigade funkcioniše dobro, samo mnogo otežava rad uslijed nedostatka načelnika i operativnog. U ovoj ćeliji manje jc jedan član koji je vršio dužnost načelnika, t]. radio je pomenute dužnosti ali nije bio naredbom postavljen, nego kao oficir pri štabu. Isti je drug prekcmandovan. Ostali članovi zadovoljavaju.

Nekih naročitih problema nema, sem pojačati rad na svim sektorima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. sekretara:
Stevo Grubišić

BR. 49

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 15. KRAJIŠKE BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE OD 9. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
XV KNOU BRIGADE

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

Negdje

Dragi drugovi,

Šaljem vam mjesečni izvještaj o stanju i radu partijske organizacije naše brigade za mjesec septembar ove godine.

Organizacioni sektor. Naša partijska organizacija ima 3 bataljonska biroa, 21 ćeliju sa ukupno 147 članova KPJ i 26 kandidata. U glavnom sada je partijska organizacija u našoj brigadi oformljena u svim jedinicama. Ostranjeni su organizacioni nedostaci koji su se pojavljivali u pojedinim ćelijama, kao na pr. nepravilna raspodjela rada, održavanje sastanka ćelije tek svakih 15 dana i t.d. Usled straha od primanja novog članstva organizacija je u pojedinim bataljonima (II i III) počela da stagnira i čak da nazaduje. To je pitanje sada riješeno i u Partiju se primaju novi ljudi, koji osvježavaju i jačaju našu partijsku organizaciju. Tako je na pr. u našoj brigadi bio jedan broj đaka i radnika iz Banje Luke, koji su stalno radili u Banjoj Luci, bivali u zatvoru i logoru, ali se njima nije prilazilo, nego su ostavljeni da čekaju dok dođe obavještenje, jer su se oni pozivali na drugaricu Zagu Umičević. Naša partijska organizacija, kao i svaka mlada organizacija, ima još uvjek veliki broj svojih nedostataka. To su sve mladi ljudi, jedan broj je polupismen, ali čvrsti, odani i veoma hrabri. Disciplina kod jednog većeg broja našeg članstva je na dobroj visini, dok ih ima i prilično nedisciplinovanih. Ukazivanjem i stalnom kontrolom, mi ćemo i taj

[1] Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII. reg. br. BiH-10'156—158.

nedostatak brzo riješiti. Pitanje teoretskog uzdizanja našeg članstva je isto tako pitanje od životne važnosti naše organizacije, jer ima dobar dio koji ne znaju ni najosnovnije stvari. Da bi se naša organizacija teoretski uzdigla počeli smo sa teoretskim radom i kao prvu temu smo uzeli Organizaciono pitanje KPJ. Pošto nemamo materijala, prerađuju se najosnovnije stvari iz Organizacionog pitanja. Radi se na slijedeći način: prvo so pred bataljonskim partijskim aktivom održi predavanje, zatim drugovi kroz 10 dana prerađuju to isto u ćelijama, a zatim se održi konferencija aktiva na kojoj se postavljaju pitanja i diskusije. Kada svršimo sa ovom temom, mislim da počnemo prerađivati Ekonomski razvitak društva, tj. uvod od Segala.

Sada postoje partijski rukovodioci u svim kako četama tako i bataljonima. Rukovodioc u I bataljonu drug Obrad Bajić je za sada najbolji. Vrijedan, odlične partijnosti, samo je suviše skroman i povučen. Rukovodioc II bataljona drug Pero Grbić isto tako može da zadovolji na svojoj dužnosti ali često puta nema dovoljno vjere u samoga sebe, tako da se u radu, ako nema dovoljno pomoći, zaplete. Sada je upućen na partijski kurs u San. Most. Prije nekoliko dana smo smijenili rukovodioca u III bataljonu, jer isti i pored svoje sposobnosti nije zadovoljavao, nego je snosio i najviše krivice za pojedine neuspjehe svoga bataljona koji je služio kao jezgro cjele brigade. Sada je postavljen za rukovodioca drug Luka Karanović, dosadašnji rukovodioc u četi, čovjek koji malo zna, ali koji je pun energije i poleta i koji će se moći u najskorije vrijeme uz našu pomoć razviti u vrlo dobrog rukovodioca. Rukovodioci u četama su vrlo mladi ljudi, od kojih je jedan dio skoro ušao u Partiju, ali u glavnom svi mogu da zadovolje.

Politički sektor. Politički naša brigada još uvjek najbolje ne stoji. Tome ima više uzroka. Stalna mobilizacija novog ljudstva sa ovog terena, koji sa sobom nose klice četničke propagande, često mjenjanje političkih i partijskih rukovodioca koje dolazi usled gubitka u borbi i iznemoglosti, a najviše slab rad naših rukovodioca, sve su to uzroci da u našoj brigadi nije još riješeno pitanje bratstva i pljačke. Naši vojnici po selima gdje se nalazimo ne pljačkaju, ali vjerujem da bi isto radili prilikom našeg ulaska u gradove, u koliko ne bi bilo čvrste i svestrane kontrole. (Slučaj naše patrole koja je u Banja Luci usled nedostatka kontrole uzela samovoljno neke stvari iz civilnih kuća). Naša brigada je riješila pitanje borbe sa četnicima. Više se ne postavlja pitanje da li se naše ljudstvo hoće ili neće da bori, što dokazuje da je naša brigada u mjesecu septembru ubila preko

"200 četnika, ali je činjenica da su naši vojnici oprezniji kada se nalaze na položaju prema ustašama i Nijemcima.[2] Da bi se što brže riješilo pitanje bratstva mi smo pored ostalih mjera, koje smo preduzeli, zatražili da nam se dodjeli jedan dio domobrana tako da bi malo izmješali naše ljudstvo. Vjerujem da ćemo to pitanje moći vrlo brzo da riješimo, jer ovaj dio muslimana i Hrvata koje imamo u našoj brigadi su vrlo omiljeni od naših boraca, što su postigli svojom borbenošću i pravilnim odnosom prema njima. Kroz brigadno takmičenje prerađivane su sa priličnim uspjehom slijedeće teme: Pitanje sporazuma *Tito—Subašić* i Odluke II zasjedanja ZAVNOBIH-a. Jedan veći broj boraca je pravilno shvatio sporazum iako je u prvo vrijeme bilo nerazumjevanja, a isto tako je i donešene odluke shvatio kao svoju svojinu, što se manifestovalo spontanim odobravanjem i diskutovanjem za vrijeme obrađivanja tih tema, ali su te teme uvjek kod nas aktuelne usled dolaska novih boraca.

Naš politički kadar je vrlo mlad. Ima priličan broj komesara koji nisu u stanju da održe političko predavanje. U zadnje vrijeme su se u našoj brigadi pojavile posljedice toga što su, dok je ovo bio odred,[3] slani iscrpljeni i bolesni drugovi, tako da je česta pojava da naši komesari idu u bolnicu sa već dosta jakim procesom na plućima ili nekom drugom bolešću, a osim toga redovna je pojava da su nam politički rukovodioci u borbama ginuli i ranjavani. To je dovelo do toga da [je] jedan dio naših jedinica više i od mjesec dana bio bez komesara ili njihovih pomoćnika. Sada smo to pitanje riješili postavljanjem novih ljudi od naših vlastitih kadrova, koji u prvi mah neće moći da zadovolje, ali koji će se našom pomoći moći vrlo brzo da snađu. Komesar I bataljona je čovjek koji je odavno rukovodioc, ali čovjek koji stagnira na jednom mjestu, koji često puta zna da zanemari svoj rad. Mi smo mu na to ukazali i našom čestom kontrolom smo ga pokrenuli, a inače je dosta sposoban i može mnogo da dadne. Komesar II bataljona je skoro primio dužnost. Mlad, ali sposoban, partijan i požrtvovan. Komesar III bataljona je odličan komunista, ali je suviše mlad i povučen te ga znaju često puta ostali drugovi u štabu zaskočiti. Našom čestom pomoći ostranjuje te svoje nedostatke, i sve se više osposobljava u svome radu.

i [4] Vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 88 i 107.

[3] Na području Sanski Most — Ključ — Banja Luka, 26. marta 1944, po naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ, od Sanskog i Ribničkog NOP odreda formirana je 15. krajiška brigada (vidi AVII, reg. br. 22-14, k. 459-A, reg. br. 14-3, k. 774-A; tom IV, knj. 23, dok. br. 130).

Vojni sektor. Vojnički naša brigada isto tako najbolje ne stoji. Borci naše brigade nisu prekaljeni u borbi, jer su se većinom borili protiv četnika, gdje je naša brigada u stanju da razbije i najjače njihove formacije na ovome sektoru. Isto tako smo vodili i manje borbe i sa Nijemcima i ustašama,[4] ali ne sa uspjehom. Naši vojnici su borbeni, ali im je nedostajalo dobro rukovodstvo po četama, a često i u bataljonu, tako da smo znali' trpiti prilične neuspjehe ne postignuvši ništa. (Slučaj našeg III bataljona koji nije opalio ni puške, a imao 11 mrtvih i ranjenih). Sada smo i to prilično sredili postavljanjem novih borbenih rukovodioca, tako da je sada naša brigada spremna na rješavanje i težih zadataka. Vojnički se sa brigadom stalno radi i na tom je polju već dosta učinjeno, jer su naši rukovodioci u štabu brigade mladi, sposobni i borbeni ljudi koji su u stanju da pruže punu vojničku pomoć kako štabovima bataljona tako i samim četama.

Omladinski sektor. Skojevska organizacija se sastoji od 4 biroa, 17 skojevskih aktiva sa ukupno 146 članova Skoja. Omladine koja nije obuhvaćena skojevskom organizacijom ima 234. (Izuzev novomobilisanih, koji su uglavnom omladinci). Skojevska organizacija je kod nas istom u proširivanju. I tu se dosta sektašilo tako da se nisu uvodili novi omladinci u Skoj, nego su se tražili neki naročiti uslovi, jer su oni, kako to kažu, sa četničkih terena. I to je pitanje sada riješeno. Članovi Skoja su vrlo mladi, koji često puta vrlo malo ili nimalo ne oskaču od ostale omladine, ali ih ima jedan dio koji su vrlo dobri omladinci i oni služe kao jezgro za okupljanje ostalih. Skojevski rukovodioci su sada u glavnom sve novi ljudi, jer su stariji rukovodioci primili dužnosti komesara ili njihovih pomoćnika. Pomoć Partije Skoju je bila vrlo slaba ili skoro nikakva. Pred našom partijskom organizacijom stoji sada zadatak pružanja što veće pomoći skojevskoj organizaciji uzdizanjem skojevskih rukovodioca.

Kulturno-prosvjetni sektor. Po ovome sektoru rada se do sada kod nas vrlo malo uradilo. Postoje kulturni cdbori, nekada se daju i priredbe i izdaju džepne novine, ali sve je to vrlo malo upoređujući sa onim što se moglo dati. Najviše je uspjeha postignuto po pitanju rada sa nepismenim, tako da su skoro svi stari borci vrlo brzo naučili čitati i pisati. Slab kulturni rad je opravdan tim što se nema ljudi intelektualaca, koji su već radili po tom polju rada i t.d. Međutim sada je preko partijske organizacije postavljeno pitanje kulturnog rada kao jedno od vrlo važnih pitanja koje će nam pomoći prilikom rješavanja dezer-

terstva. Da bi se taj rad pojačao, svi članovi štaba brigade kao i bataljona će davati po bataljonima i četama razna predavanja iz istorije, zemljopisa i t.d., a osim toga ćemo odrediti par drugova i drugarica koje će specijalno raditi po tom pitanju.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9 oktobar 1944 god.

Pomoć, politkomesara XV KNOUB
Branko Todić

PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKE ORGANIZACIJE
8. NOU DIVIZIJE OD 10. OKTOBRA 1944. GODINE[1]

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA VIII UDARNE DIVIZIJE N. O. V. J*

Mjesec: Oktobar — Godina 1944.

Jedinica	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara čl. Partije	Broj podoficira čl. Partije	Broj partizana čl. Partije	Broj žena članova Partije	Broj svih članova Partije	Socijalni sastav: Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podof. biv. jug. vojske	Hrvati	Nac. sastav: Srbi	Ostale nacije	Broj kandidata	Opaska
I Brigada	5	32	20	6	5	37	99	109	28	./.	236	25	191	3	7	5	4	9	227	./.	47	
II Brigada	5	35	21	6	7	30	96	125	39	3	260	21	215	6	4	6	8	10	249	—	48	
III Brigada	4	28	19	5	2	24	95	93	21	1	210	22	173	5	4	5	3	6	204	./.	48	
Brd. divizija[3]	1	7	3	1	1	5	17	21	1	1	40	5	33	./.	./.	1	1	2	38	./.	15	
Četa za vezu	./.	/./	1	./.	./.	1	2	12	2	1	17	./.	16	./.	1	./.	./.	./.	17	./.	./.	
Sanit. četa i prih. bolnica[4]	./.	./.	2	./.	./.	2	8	6	7	5	21	1	16	1	2	./.	1	./.	21	./.	7	
Kandidatura[5] i komora	./.	/	1	/	1	2	5	10	/	/	15	9	5	/	1	/	/	/	14	1	1	
Prištabske jedinice	/	/	/	/	2	2	5	8	4	1	17	4	9	/	2	2	/	2	15	/	/	
Štabske jedinice	/	/	/	1	/	1	6	/	/	/	6	/	1	/	3	1	1	/	6	/	/	
Op. štab[6] za Kordun	/	/	/	1	1	2	4	4	1	/	9	1	6	/	2	/	/	/	9	/	/	
Ukupno	15	102	67	20	19	106	337	388	103	12	831	88	663[7]	15	26	20	18	29	800	2[8]	156	

Dne: 10. X 1944. godine

Sekretar:
Rade M. Zrinjanin

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-36/319.
* Vidi zapisnik sa sastanka komiteta 8. NOU divizije održanog 9. oktobra 1944 (AVII, mikrofilm, reg. br. CK KPH-36/317—318).
[3] Pogrešno napisano. Reč je o brdskom divizionu.
[4] Sanitetska četa i prihvatna bolnica
[5] Reč je o intendanturi.
[6] Operativni štab

[7] i [8] Pogrešno sabrano; treba: 665 i 1.

PREGLED BROJNOG STANJA I SOCIJALNOG SASTAVA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 35. NO DIVIZIJE OD 16. OKTOBRA 1944. GODINE[1]

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA

Mjesec: Oktobar v XXXV. diviziji

Godina: 1944

Brigada	Broj batalj. birca	Broj članova batalj. birca	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i podof. čl. Partije	Broj podoficira članova Partije	Broj partizana članova Partije	Broj žena članova Partije	Broj svih članova Partije	Socijalni sastav: Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podof. biv. j. v.	Nac. sastav: Hrvati	Srbi	Ostale nacije	Broj kandidata	Opaska
I. brigada	4	24	14	5	2	21	74	49	18	10	141	23	98	1	3	6	10	34	107	/	21	
II. brigada	4	22	14	5	3	22	56	60	49	1	166	101	43	3	5	9	5	89	73	4	29	Podoficiri koji nisu unapređeni metnuti su pod podzone.
III. brigada	4	26	14	5	4	23	76	43	13	5	137	25	96	4	1	5	5	51	86	/	15	
Artiljerij. divizion	1	6	3	1	1	5	17	21	4	1	43	8	30	/	4	1	/	6	37	/	15	
Ćelija štaba diviz.	/	/	/	1	/	/	7	/	/	/	7	/	/	1	2	1	3	2	5	/	/	
Jedinice pri št. divizije	/	/	6	1	4	11	25	16	17	3	68	14	40	2	3	5	4	19	46	3	6	
Ukupno :	13	78	51	18	14	82	256	189	101	20	563	181	307	11	18	27	29	201	264	7	86	

Dne: 10. X 1944. godine

Sekretar:
Mia Kosovac

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/10.

BR. 52

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 6. SLOVENAČKE NOU BRIGADE »SLAVKO ŠLANDER« OD 10. OKTOBRA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I AKTIVNOSTI ORGANIZACIJE KP U BRIGADI[1]

SEKRETAR KPS
U VI SNOUB »SLAVKA 3LANDERA«
Na položaju, dana 10.10.1944.

Predmet: *Izveštaj*

POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I POS[2]

Položaj

Stanje partijske organizacije je sledeće:

I bataljon	članova Partije	41,	kandidata	19
II bataljon	*a*	34		29
III bataljon	»	40		18
Štab brigade	»	**6**	»»	
Pomoćni štab	»»	5		2
Celija obaveštajaca	>>	5		3
kurira		**10**		1
artiljerije		7		5
mineraca	*jy*	**6**		4
Ukupno:	članova Partije	154,	kandidata	81

Brojno stanje jedinica po spisku iznosi 712.
Broj članova SKOJ-a u brigadi " 169.
Naoružanje je sledeće: pušaka 443, puškomitraljeza 42, teških mitraljeza 4, lakih minobacača 13, teških minobacača 2, automata 63, protivtenkovskih pušaka 3 i pištolja 45.

Organizacione promene u partijskoj organizaciji su sledeće:
U 13. SNOB »Mirko Bračič« poslali smo, preko štaba zone,[3] za brigadnog sekretara druga Jovana,[4] do sada sekretara I bataljo-

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »13« i »15. X 44«.
[8] To je tada bio Viktor Avbelj Rudi.
[3] Odnosi se na 4. operativnu zonu NOV i PO Slovenije.
[4] Janez Petje Jovo. On je na novu službenu dužnost otišao 2. okto-Dra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 96).

Sekretar KPJ
v VI.SNOUB "Slavka Slandra"
Na polomaju, dne 10.10.944

13.
11.X.44

Predmet: Poročilo

Pomočniku politkomisarja glavnega poveljstva NOV in POS

P o l o ž a j .

Stanje partije je sledeče:

I.bataljon	41	partijcev	19	kandidatov
II.Bataljon	34	"	29	"
III.Bataljon	40	"	18	"
Štab brigade	6	"	-	
Pomožni štab	5	"	2	"
Četa obveščevalcev	5	"	3	"
" kurirjev	10	"	1	"
" artilerije	7	"	5	"
" minerjev	6	"	4	"
Skupaj :	154	partijcev	81	kanditov

Stevilčno stanje edinice po spisku je 712.
Stevilo SKOJ-a v brigadi " 169
Oborožitev je sledeča : 443 pušk, 42 puškomitraljezov, 4 teški mitraljezi, 13 lahkih minometov, 2 teška minometa, 63 brzostrelk, 3 protitankovske puške in 45 pistol.

Organizacijsko spremembe v partiji so sledeče :

Preko staba cone smo poslali v 13 SNOUB "Mirka Bračica" za brigadnega sekretarja tov.Jovana, dosedaj sekretarja I.bataljona naše brigade. Na njegovo mesto smo postavili tov.Vodlan Franca dosedaj komisarja cete I.bataljona (njegovo vprašalno polo smo poslal štev.48) Član KP je od 2.9.1943. Je prilično zgrajen, marljiv in pri borcih zelo priljubljen. Nadalje se je vrnila v sestav brigade 1 četa ki je bila en mesec v zasciti zaveznisko misije na Pohorju. Četa je bila odsotna 1 mesec in brez sekretarja, zato je partija v četi mnogo zaostala. Skupno ima četa 5 članov KP.

Ker je bataljon v katerega sestav prej odšel v formacijo VDV smo četo priključili II.bataljonu, tako ima sedaj II.bataljon 4 cete. Za sekretarja te cete sem postavil tov.Rusnik Janeza (st.vprašalne pole 73). Od 15 .9.do danes je partija v brigadi narasla za 31 partijcev in 9 kandidatov. Je pa se vedno preozka. Da se ne popravi na zadostno stevilo je vzrok ker vsdno odhajajo iz brigade partijci in stari borci. V brigadi imamo sedaj največ novincev ki se niso preiskaseni.
Teoretičarje partije v brigadi zelo slabo. Z člani partije smo predelavali sledeče teme : Vloga KP v N.V, O Sovjetski zvezi, O partiji

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 52

na naše brigade. Na njegovo mesto postavili smo druga Vodlan Franca, do sada komesara čete I bataljona (njegov upitnik uputio sam pod brojem 48). Član KP je od 2.9.1943. Dosta je izgrađen, marljiv i kod boraca veoma omiljen. U sastav brigade se vratila 1 četa koja je mesec dana boravila na Pohorju, kao zaštitnica savezničke misije.[6] Četa je bila odsutna mesec dana, bez sekretara, zbog čega je rad partijske organizacije u četi mnogo zaostao. Četa ima ukupno 5 članova KP. Pošto je bataljon u čiji je sastav četa ranije spadala otišao u formaciju VDV, četu smo priključili II bataljonu, tako da II bataljon ima sada 4 čete. Za sekretara ove čete postavio sam druga Resnik Janeza (broj upitnika 73). Od 15. 9. do danas je partijska organizacija u brigadi porasla za 31 člana i 9 kandidata. No, još uvek je suviše uska. Razlog da ne postiže dovoljan broj leži u tome što iz brigade stalno odlaze članovi Partije i stari borci.[6] U brigadi imamo sada najviše novih boraca koji još nisu dovoljno isprobani.

U pogledu teoretskog znanja je partijska organizacija u brigadi vrlo slaba. S članovima Partije smo prorađivali sledeće teme: Uloga KP u NOV, O Sovjetskom Savezu, O partiji i kadrovima, O Crvenoj armiji, O poslednjem roku za opredeljenje svakog Jugoslovena — 15. septembru,[7] O odnosima prema našim saveznicima i našim izdajnicima i O pitanju naših granica. Mnogo tema bilo je i o OF. Prema naredbi Operativnog štaba[8] poslao

[5] Verovatno se odnosi na četu 4. bataljona. Štab 4. operativne zone Slovenije, dopisom od 13. avgusta 1944, tražio je od Operativnog štaba 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« i 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« da mu »odmah posle prijema naredbe uputi četu od 30 naoružanih ljudi, s puškama i 3 puškomitraljeza, za pratnju« (original u AIZDG u Ljubljani, f. 332a II). Redakcija nije mogla da ustanovi kada je četa pošla na put, ali se iz dnevnog izveštaja 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« od 20. septembra 1944. vidi da se »patrola u jačini 30 ljudi, sa 3 puškomitraljeza, koja je pratila anglo-američku misiju u Korušku, vratila u sastav brigade 19. septembra 1944. i uključena je u novoformiranu 4. četu 2. bataljona«. Četvrti bataljon, kome je četa ranije pripadala, upućen je, na osnovu naredbe Štaba 4. operativne zone Slovenije br. 1094 od 5. septembra 1944, u sastav jedinica Vojske državne varnosti (verovatno u 3. VDV brigadu u Štajerskoj). (Podaci su uzeti iz dokumenta u AIZDG u Ljubljani, f. 332a<lI-3). U svom dnevnom izveštaju od 10. septembra 1944. Stab 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander* navodi da je 9. septembra 121 druga i 2 drugarice (s čitavim štabom) ustupio jedinici VDV i time rasformirali 4. bataljon (vidi AIZDG u Ljubljani. f. 332a/rV-l).

" Brigada je veliki broj najboljih boraca poslala u jedinice VDV (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 332a).

[7] Vidi dok. br. 10, objašnjenje 13.

[8] Privremeni Operativni štab 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« i 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« formiran je na osnovu naredbe Štaba 4. operativne zone Slovenije od 1. avgusta 1944. Za komandanta je postavljen kapetan Jože Lepin Ris, ranije komandant 6. slovenačke NOU brigade, a za političkog komesara Alojz Zokalj, ra-

sam 3 druga na kurs kod Ob. komiteta.[9] Među članovima Partije vlada veliko interesovanje za učenje.

Borbeni moral se u poslednje vreme nije popravio. Uzrok tome su veliki marševi i borbe.[10] To ne utiče na sve borce, ali jako utiče na novomobilisane borce starijih godišta, dok starije odane borce ne može da pokoleba.

U pogledu manevarske sposobnosti vojske stanje se jako popravlja. Najveća slabost ispoljava se u nedostatku autoriteta nižih rukovodilaca kao: politdelegata i vodniku, u vezi čega smo sada preduzeli akciju.

Borci su se veoma dobro pokazali u borbi sa belogardistima i četnicima u Gorenjskoj.[11] Pokazalo se da više mrze domaće izdajnike nego okupatore. Svakako je to rezultat i naših političkih časova o izdajnicima naših naroda, koje smo održavali sa borcima pre napada na njih.

Odnosi prema civilnom stanovništvu su dosta dobri. Nigde ne nailazimo na stanovništvo koje nas ne bi poštovalo. Narod ima u nas veliko poverenje, čak i tamo gde živi pod terorom Bele garde i okupatora. To smo utvrdili u okolini Cerklja na Gorenjskem. Da je narod uz naš pokret svedoče spiskovi koje smo zaplenili kod jednog belogardista, iz kojih se vidi da 80% naroda simpatiše s nama. Prepreka je jedino veliki teror koji preduzimaju belogardisti i okupatori. Akcija za rukovanje automatskim i teškim oružjem veoma je dobro uspela, ali imamo mnogo novomobilisanih drugova koje treba učiti rukovanju puškom. I u pogledu propagande se stanje u poslednje vreme mnogo popravilo. No, borci se čude kada u našim časopisima nailaze na vesti koje nisu tačne, na primer: »Slovenski vestnik«[12] je obja-

nije politički komesar 6. slovenačke NOU brigade (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 48). Naredbom Štaba 4. operativne zone Slovenije br. 1060 od 27. avgusta 1944, postavljen za političkog komesara 14. NOU divizije Alojz Zokalj a za političkog komesara Operativnog štaba 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« i 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« postavljen je Jože Babič Vojteh (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 332a/II).

[8] Reč je o Oblasnom komitetu KP za Štajersku.

Podrobnije o borbama i pokretima 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« u septembru 1944. vidi njene dnevne izveštaje i dnevne izveštaje Operativnog štaba 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« i 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« (AIZDG u Ljubljani, f. 332a).

[11] Brigada je prvih dana oktobra napadala belogardistička uporišta Cerklje (na Gorenjskem), Spodnji i Zgornji Brnik, Lahovče i Zgornje i Spodnje Stranje (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 96).

[12] Verovatno se odnosi na informativni list Osvobodilne fronte za Štajersku (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 674, b. j. 8957).

vio vest da je varoš Ljubno zauzela 14. divizija,[13] a ima i mnogo sličnih stvari koje nikako ne odgovaraju istini. U svemu nam mnogo pomaže organizacija SKOJ-a, koja je u poslednje vreme postala prilično dinamična, ali još nema pravog elana. Mnogo nam pomaže u sprovođenju kampanje, u podizanju kadrova i uopšte je vrlo aktivna.

Pojava dezerterstva u poslednje vreme nije bilo. Obaveštajni centar štaba brigade likvidirao je dva belogardista.

Svesna disciplina je u poslednje vreme prilično opala. Odnosi u štabovima bataljona kao i u štabu brigade su dobri. Moralni život u jedinici je besprekoran.

Mnogo nam nedostaje literature, zato molimo da nam pošaljete bilo šta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar KP u VI SNOUB:
Matija Knap

[13] **Neprijateljsko uporište Ljubno (ob Savinji) zauzela je 31. jula 1944. u 18 časova 6. slovenačka NOU brigada »Slavko Slander«. Ova akcija je izvedena u sklopu operacija za oslobođenje Zgornje Savinjske doline koju su 30. jula 1944. preduzele 14. NOU divizija i jedinice 4. operativne zone Slovenije (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 102).**

BR. 53

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 13. BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 11. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA HERCEGOVINU O ORGANIZACIONOM I MORALNO-POLITICKOM STANJU U BATALJONIMA[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XIII NOU BRIGADE
Trebinje 11-X-1944 god.

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU

(Izvještaj o stanju i radu organizacije SKOJ-a u vremenu od 20-Vili do 10-X-1944 god.)

Opšte stanje organizacije:

Od prošlog izvještaja[2] koga smo vam uputili do danas, stanje organizacije SKOJ-a u ovoj brigadi se je mnogo izmijenilo. Izmjena se sastoji u tome što su ondašnji nedostaci otklonjeni, što je organizacija SKOJ-a za ovo vrijeme dala svoje najbolje članove za rukovodioce te se na taj način izmijenila i iscrpla. Iz ovoga slijedi da podmlađena organizacija, to jest popunjena novim članovima, nije mogla izvršiti odmah sve zadatke koji su se u novonastaloj situaciji pred nju postavili. Ovo je karakteristično za organizaciju u prvom i četvrtom bataljonu, dok je u drugom bataljonu tek stvarana organizacija, a u trećem i dovoljno učvršćena i omasovljena.

Brojno stanje SKOJ-a u XIII brigadi je slijedeće:

Jedinica	batkoma[3]	aktiva	članova	prekomanda	u partiju	neobuhvomi.
1. bat.	1	4	28	15	17	65
2. bat.	1	4	20	3	1	54
3. bat.	1	4	30	8	6	37
4. bat.	1	4	24	14	12	63
Pri Stabu		1	18	4		12
Omi. četa		1	5			18
UKUPNO:	4	18	125	44	36	249

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, reg. br. 107, a njegov snimak u AVII, reg. br. BiH-10/185—188.

[2] Reč je o izveštaju Brigadnog komiteta SKOJ-a od 21. avgusta 1944. koji je upućen Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu (AVII, mikrofilm, BiH-9 224—227).

[3] bataljonskih komiteta

Iz gornjeg se vidi da je organizacija SKOJ-a u odnosu na broj neobuhvaćenih vrlo mala. Ova pojava je sada razumljiva zato što je tek prije kratkog vremena nastao priliv novih boraca u naše bataljone. Među novomobilisanim ima najveći broj bivših njemačkih vojnika, ili četnika, te i to ometa brzo omasovljavanje. Ali i pored toga postoje svi uslovi da se organizacija omasovi.

Također se vidi da je za ovo vrijeme organizacija SKOJ-a u nekim bataljonima potpuno izmijenjena i podmlađena. Razumljivo je da ovako podmlađena organizacija nije mogla da ostane na onakvoj visini na kojoj je do tada bila, a pogotovu kada se tome dodaju izmjene u rukovodstvima.

Novi borci dolazeći iz neprijateljskih redova posjeduju loše osobine koje bi se mogle loše odraziti na život u našoj vojsci, te organizacija sa svoje strane se trudi da očuva tradiciju jedinica kao i da prevaspita nove borce.

Za organizaciju se sada ne može reći da je čvrsta, ali je na putu da očvrsne, jer odgovornost članova pred organizacijom, kao i ugled organizacije u očima članova je zadovoljavajuća. Članovi SKOJ-a se osjećaju mladim komunistima, a njihovo interesovanje za uzdizanjem je također veliko.

SKOJ se u dovoljnoj mjeri ne osjeća kao rukovodeća omladinska organizacija, ali primjernost-članova u svakidašnjem životu je dobra.

Politička svijest je srednja a moral i odanost su na visini.

Bratstvo i jedinstvo omladine naše brigade je, zahvaljujući u mnogome organizaciji SKOJ-a, zadovoljavajuće i svakoga časa se u tom pogledu ide naprijed.

Borbenost kao i disciplina kroz borbu su zadovoljavajuće, dok je disciplina u svakidašnjem životu dosta slaba.

Vaspitni i politički rad su bili obilni u početku ali u posljednje vrijeme u pokretima su bili neredovni.

Stanje po bataljonima:

I. bataljon: zahvaljujući otklanjanju izvjesnih nedostataka kod članova SKOJ-a koji su se manifestovali u nedisciplini, slabom shvatanju linije NO borbe, kao i odnosu prema narodu, organizacija je dala za kratko vrijeme veliki broj rukovodioca, među kojima i 4 komesara četa i jednog sekretara batkoma, dok su ostali mahom delegati ili sekretari aktiva.

Prije priliva novih omladinaca u bataljon nije bilo mogućnosti omasovljavanja organizacije, a kad je nastao priliv, onda je bio i odlazak starijih članova. Na taj način organizacija je neko vrijeme bila u trenutnoj krizi jer su pojedini aktivi ostali sa po 1 ili 2 člana. Ako se tome još doda izmjena rukovodstva, nastala iz gornjih razloga, kao i stalni pokreti i borbe bataljona, moći će se dobiti jasna slika tadašnjeg stanja orga-

nizacije. Ali borbe su također omogućile i brzo omasovljavanje organizacije, jer su na taj način, kao i pojedinačnim prilaženjem, pronađeni najbolji omladinci i uključeni u SKOJ. Na taj način se organizacija brzo uzdigla tako da je sada pristupila svome očvršćavanju, kao i uzdizanju teoretsko-političkog nivoa članstva, koji je dosta slab.

Ovaj bataljon, iako ima najveći broj novih boraca, i dalje prednjači u pogledu bratstva, te i u prevaspitavanju novoga ljudstva.

Rukovodstvo SKOJ-a je ovdje vrlo mlado a vršioc dužnosti sekretara batkoma će biti smijenjen.

II bataljon: Pretežni dio bataljona su omladinci, kao što je slučaj u svim našim bataljonima. Sve su novi borci, istina dobrovoljci, ali koji su sve do neskoro stajali po strani naše borbe i koji ne poznaju problematiku NO borbe. Kulturna zaostalost je velika, što u mnogome koči brz razvoj ovog zdravog seljačkog elementa. SKOJ-eva organizacija je mlada, zapravo tek oformljena, od najboljih omladinaca. Rad organizacije je do sada pravilan, što se najbolje vidi iz odgovornosti pred organizacijom, kao i iz interesovanja za uzdizanjem. Stanje bataljona se još uvijek sređuje, te organizacija ne samo da sređuje stvari unutar nje same, nego u veliko pomaže i sređivanje bataljona. Ograničenost na svoj teren (Dubrave), a po odlasku sa njega dezerterstvo, kočila je pravilan život bataljona. SKOJ je sa svoje strane preko vanrednih sastanaka postavljao zadatke pred članove, i suzbijao ove pojave pojačavajući obaveštajnu službu unutar bataljona. Bratstvo u ovom bataljonu je dobro u odnosu prema Srbima, a prema katolicima, naročito u Dubravama, nije zadovoljavajuće. Nema se dovoljno argumenata, a prema tome ni mogućnosti da se ovo odkloni iako se radi na tome.

Uslovi za omasovljavanje organizacije postoje a kao glavni zadatak postavlja se njeno učvršćenje i teoretski rad koji treba da oživi.

Rukovodstvo je mlado ali ima uslova da se razvije u dobar batkom, te mu se pruža puna pomoć od strane sekretara brigadnog komiteta.

III bataljon: Organizacija SKOJ-a za proteklo vrijeme u ovom bataljonu je postigla vidne rezultate koj< se manifestuju u čitavom životu i radu bataljona. Organizacija, čiji je ugled bio opao usled dezerterstva sekretara batkoma, ne samo da se organizaciono sredila, omasovila i očvrsla nego je bila u stanju da riješi niz važnih nedostataka u bataljonu. Pitanju bratstva bila jt poklonjena naročita pažnja proradom materijala kao i naročitim omladinskim konferencijama na kojima je govoreno o potrebi i važnosti bratstva, raščišćavani nepravilni pojmovi o bratstvu, podkrepivši sve ovo sa primjerima iz svakidašnjeg života.

SKOJ se u ovom bataljonu najviše osjeća kao rukovodilac čitave ostale omladine, kao i njen vaspitač.

Glavni nedostatak organizacije je taj što nije mnogo učinila u pogledu discipline omladine čitavog bataljona. Pred ovakc sređenu organizaciju postavlja se zadatak daljnjeg omasovljavanja, a naročito uzdizanja teoretsko-političkog nivoa članstva, što će omogućiti uzdizanje članova na stepen rukovodioca.

Glavna zasluga za ovakvo popravljanje stanja organizacije leži u tome što je bataljonski sekretar (Veljko Barbieri) pokazao vanredne sposobnosti u radu. Nedostatak u njegovom radu je bio taj što nije dao mogućnosti sekretarima aktiva da se razviju, nego je sam više rukovodio sastavima aktiva.

IV bataljon: Stanje organizacije u ovom bataljonu je skoro isto kao i u I bataljonu, jer je i ovaj bataljon dao veliki broj rukovodioca (mahom vojnih). Ovdje je dosta slaba zbliženost između starih i novih boraca, te se radi na otklanjanju iste. Sekretar batkoma u ovo vrijeme kada se postavljaju najveći zadaci pred organizaciju je otsutan na kursu a sekretari aktiva se još nisu snašli, tako da i to u mnogome koči plodan rad.

Rad po sektorima:

Organizacioni sektor: Brigadni komitet je potpun sem otsutnih na kursu sekretara 1. i 4. batkoma. Održana su dva sastanka komiteta i to: 1-IX i 9-X. Dnevni red sastanaka bio je slijedeći: 1) Politička situacija, 2) Izvještaj o stanju i radu organizacije po bataljonima sa diskusijom, 3) Zadaci, 4) Razno. Na poslednjem sastanku bila je pored ostalog i tačka: Kako sprovesti popularizaciju I kongresa omladine Bosne i Hercegovine,[4] pripremiti se za njega i odabrati delegate. Na sastancima se pokazalo da je potrebna posebno tačka organizacionog stanja, te ćemo to u buduće praktikovati. Na poslednjem sastanku je zapaženo da je glavni nedostatak organizacije njena malobrojnost, i što nije dovoljno učvršćena kao mlada organizacija, te su na osnovu toga i postavljeni zadaci. Komitet se složio da će organizacija najprije doći do omasovljenja održavajući omladinske predkongresne konferencije. Ove konferencije će imati za cilj upoznavanje omladine sa omladinskim pokretom, omladinskim antifašističkim organizacijama, SKOJ-em kao predvodnikom i organizatorom omladine, životom omladine za vrijeme nenarodnih režima, ulogom omladine u današnioi borbi, priznanja omladini za borbu njenim položajem u sutrašnjici. Sve ovo treba povezati sa održavanjem I[5] i II[6] kongresa USAOJ-a kao i

[4] **Vidi dok. br. 35, objašnjenje 8.**

[5] **Vidi dok.** br. **35, objašnjenje 6.**

[6] **U Drvaru je 2. maja 1944. otpočeo trodnevni rad Drugog kongresa USAOJ-a (Opširnije o tome vidi AVII, mikroteka, film 7, snimak 508).**

pripremama za I kongres USAOBiH-a, te potrebom priprema za kongres od strane omladine naše brigade. Na taj način smo odlučili da povežemo zadatke pred našom organizacijom kroz pripreme za kongres.

Mi smo pred našu organizaciju najozbiljnije postavili zadatak oko prevaspitavanja novih boraca, kao i čuvanje čistine novog odnosa medu ljudima, koji je postignut u našoj vojsci, i nedozvoljavanje da se u naš život uvuku izvjesne malograđanske novotarije.

Da bi naša organizacija mogla izvršiti sve ove zadatke koji se pred nju postavljaju, potrebna je izvjesna sposobnost članstva SKOJ-a, kao i povećanje odgovornosti članova te jasna slika organizacije u njihovim očima. Zato smo postavili najozbiljnije shvatanje teoretskog uzdizanja članstva. Članstvo je površno upoznato sa osnovnim pojmovima marksizma i lenjinizma, kroz tumačenja od strane pojedinih rukovodioca. Od vaspitnog materijala je prorađeno po 2—3 članka iz sveske: »Članci o radu organizacije SKOJ-a i USAOJ-a« a zatim se prešlo na Razvitak društva«, koje je vrlo teško shvatljivo s obzirom na teoretski nivo članstva. Obzirom na priliv novih članova, a odlazak starih, pred aktive je postavljeno da prorađuju osnovni materijal, kroz koji će se upoznati sa organizacijom SKOJ-a.

Direktivno pismo Obi. komiteta SKOJ-a je Brigadni komitet razradio i primijenio na prilike u brigadi, a potom donio odluku kako da se najbolje populariše kongres.[7] Isto pismo će proraditi batkomi a i aktivi će se sa njim upoznati. Na taj način će članovi SKOJ-a biti popularizatori kongresa, pored toga što će se u istu svrhu čitati predkongresni materijal, održavati četne i bataljonske konferencije o kongresu, i na njima postaviti konkretni zadaci pred omladinu dotičnog bataljona.

Batkomi održavaju svoje sastanke od prilike sa istim dnevnim redom kao i Brigadni komitet. Održavaju se i vanredni sastanci batkoma, a naročito aktiva, po raznim vanrednim pitanjima u datoj situaciji.

Politički sektor: Prorađeno u većini bataljona iz »Nove Jugoslavije«: Sovjetski čovjek i naša borba,[8] Autoritet komandanta zaloga pobjede, Put nove Jugoslavije,[9] itd. Od kongresnog materijala prorađeni su skoro svi referati kao i Organizaciona rezolucija II kongresa, te članak »Drugo zasijedanje ZAVNOBIH-a i zadaci omladine Hercegovine«.

[7] Vidi proglas Oblasnog komiteta SKOJ-a za Hercegovinu od 15. avgusta 1944. upućen omladini BiH povodom predstojećeg Prvog kongresa omladine BiH (AVII, mikrofilm BiH-7;663).

[8] Članak Milovana Dilasa (Bibliografija NOR-a, b. j. 6246).

[9] Članak Edvarda Kardelja (Bibliografija NOR-a, b. j. 6246).

U buduće ćemo po ovom sektoru raditi materijal kroz koji će se popularisati I kongres USAOBIH-a.

Vojno-obavještajni sektor: SKOJ je po ovom sektoru uzeo na sebe da obučava nove drugove u rukovanju s automatskim oružjem i to se do sada vrši sa naročitim uspjehom u 2. i 3. bataljonu. U tu svrhu se priređuju takmičenja.

Obaveštajna služba se razvija mahom u okviru nutarnjeg života jedinica, pošto nije isključeno da se u naše redove ne uvuku neprijateljski elementi. Po ovome su zaduženi svi članovi SKOJ-a.

Kulturno-prosvetni sektor: Po ovom sektoru se nije mnogo učinilo uslijed stalnih pokreta naših jedinica. Izvjesne grane ovog sektora su zapuštene, kao n.pr. diletantska sekcija.

Stampa je naročito razvijena u 1. i 4. bataljonu, tako da su za proteklo vrijeme izdate u svim četama po dvoje Džepne novine, dok se i u 2. i 3. bataljonu piše ali još uvijek se nema mogućnosti da se izdaju novine. Članci se pišu mahom na inicijativu SKOJ-a.

Nepismenosti u našim bataljonima ima u većoj mjeri naročito u 2. bataljonu. SKOJ nastoji da se nepismenost suzbije i već se osjećaju dobri rezultati ovoga rada.

Predavanja se sada rjeđe praktikuju.

Nekih naročito organizovanih horova po bataljonima sada nema, ali se radi na oformljavanju istih.

Higijena se u posljednje vrijeme naročito dobro popravila, a u 1, 3. i 4. bataljonu inicijativom SKOJ-a veći dio boraca je naučio ukazivanje prve pomoći.

Sektor rada na terenu: Po ovom sektoru **SKOJ** je u **po**sljednje vrijeme dosta pridonio, naročito u novo-oslobođenim krajevima. Pored toga naš 3. bataljon je održao priredbu na Hrgudu specijalno za omladinu, na kojoj je sekretar batkoma govorio o omladini i omladinskom pokretu uopšte. 4. bataljon je održao niz sijela na kojima je također govoreno omladini naročito o političkoj situaciji. U Dubravama pri formiranju radne čete u jednom selu sekretar brigadnog komiteta je pomogao u tome drugovima sa terena.

U prošlom izvještaju je govoreno o načinu rada po ovom sektoru, te se shvatilo da je samo jedan drug odgovoran po ovom sektoru. Istina, u izvještaju se moglo shvatiti da je to tako, ali mi smo stvarno praktikovali samo zaduživanje drugova po specijalnim trenutnim poslovima. Inače govori se svim članovima dL rade po ovom sektoru.

Zaključak: Pred našu organizaciju se danas uglavnom postavljaju zadaci oko njenog daljnjeg učvršćivanja i omasovljavanja, tj. prevaspitavanja novih boraca. Da bi se ovo postiglo

potrebno je uzdizanje teoretsko političkog nivoa članstva i uzdizanje članova na stepen rukovodioca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Brigadni komitet SKOJ-a sekretar
(Džubur Lutvo)
Džubur Lutvo

BR. 54

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 14. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE 53. NOU DIVIZIJE OD 11. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU I MORALNO-POLITICKOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
XIV. SREDNJOBOSANSKE NOU BRIGADE
11. oktobra 1944.

Predmet: Izvještaj o stanju i radu
partijske organizacije XIV. brigade
za vrijeme od 1.IX. do 30. sept. 1944.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

I. Organizaciono stanje Partije u brigadi:

U brigadi postoji 26 partijskih ćelija, sa ukupno 190 članova. Po jedinicama su raspoređeni tako, da u I. bataljonu ima 45, u II. bat. 34, u III. 39, u IV. 38, u Intendanturi 6, u četi za vezu 10, u topovskom odeljenju 3, u brigadnoj ambulanti 7 i u Štabu Brigade 8.

Za proteklih mjesec dana organizacija ie dala 20 rukovodioca u druge jedinice. Između njih politkomesara bataljona Peru Divjaka za politkomesara XIX. brigade, pom. politkoma bataljona Sretu Markovića za pom. politkoma bataljona u XIX. brigadi, politkoma čete Šepu Svetka za **politKoma** bat. u XIX. brigadi, pom. politkoma čete Bilajbegović Ahmeta za pom. po-

[1] **Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII. reg. br. BiH-10/180—181.**

litkoma Pratećeg bat. pri Štabu Divizije. Dva politkoma čete za politkome čete u Vlašićki odred. Komandanta bataljona Lalovića Momira za komndanta XIX. brigade.[2]

Opšte osobine članova KPJ: U ogromnoj većini to su seljaci, samouci ili malo pismeni. U isto vrijeme to su stariji borci, koji su se kroz borbu čvrsto vezali za Partiju. Manji broj radnika i đaka ipak stvara mogućnosti, a naročito u I. bat., za uspješni teoretski rad u cijeloj organizaciji.

Partijsko rukovodstvo: Sekretari četnih ćelija u većini, s obzirom da je bilo gubitaka u borbama, a i davanje rukovodioca u druge jedinice, mogu uz jaču pomoć vršiti svoje dužnosti. Dva sekretara četnih ćelija mogli bi odgovoriti i na dužnosti sekretara bataljonskih biroa, ali se za sada njima ne bi mogla naći zamjena. Sekretari bataljonskih biroa zadovoljavaju na svojim dužnostima, imaju dovoljno iskustva o praktičnom radu, a i teoretskog znanja. Sekretar bat. biroa u I. bataljonu Đurđević Milutin uskoro će moći odgovoriti dužnosti pom. politkomesara brigade. Najstariji sekretar, sekretar bat. biroa II. bat. Jovičić Ljubo, iako ima dovoljno iskustva u radu, nema širine u shvatanju događaja, što mu smeta u daljnjem razvoju.

Bataljonski komiteti, iako nisu u potpunosti postali rukovodstvo u svakom slučaju, u tom pogledu postignuti su rezultati, tako da bat. komiteti osjećaju odgovornost, uočavaju mnoge probleme i rešavaju ih ili čine napore da ih riješe.

O Stabskoj ćeliji: Partijska jedinica Štaba Brigade u svom novom sastavu (novi politkomesar brigade,[3] zamjenik komandanta, oficir OZNE i ref. saniteta) nije još postigla da na sastancima vlada potpuna iskrenost, neposrednost i saznanje, da tu u prvom redu sjede komunisti, a poslije komandanti, referenti i t.d. Ima uslova i znakova da će se to ispraviti i da partijske jedinice moći će više uticati na razvoj pojedinaca, njihov rad i uspješnije će regulisati rad štaba nego ranija Partijska jedinica, koja se sastojala od užeg djela štaba.

Gubitci u Partiji: U borbama na Banjoj Luci[4] poginuli su članovi KPJ Nedo Stanić, zamj. komandanta bataljona, Sakan Konstantin, politkomesar čete, Zec Petar, oolitkomesar čete, Marić Stjepan, zamj. komandira. Ranjeni su dva pom. politkoma čete, dva komandira, jedan zamjenik komandira, dva delegata i jedan vodnik. Ove gubitke možemo objasniti time, što rukovođenje mladim borcima, t.j. borcima bez dovoljnog borbenog is-

[8] Vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 45.

' Milan Kalinić

[4] Vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 80, objašnjenje 11; AVII, reg. br.1—1, k. 1421: izveštaj Štaba 14. srednjobosanske NOU brigade od 21. septembra 1944. o borbama oko Klašnica.

kustva, vojničkog znanja i male političke svjesti, zahtjeva lični primjer rukovodioca.

II. *SKOJ:*

U Brigadi ima 19 aktiva sa ukupno 170 članova. Za ovaj posljednji mjesec rad SKOJ-a nije dao vidnih rezultata. S jedne strane, objašnjava se to time, što je Partijska organizacija, ne vodeći o tome računa, oduzimala SKOJ-u rukovodioce, za polit, delegate i politkome. S druge strane, rad SKCJ-a nije bio povezan sa radom Partijske organizacije. SKOJ se smatrao kao nešto samostalno, povezan samo sa svojim višim forumima i nije ni tražio podršku Partijske organizacije. Ovi su nedostatci uočeni i stanje će krenuti na bolje.

III. *Politički rad i kadrovi:*

Politički rad radi neprestanih pokreta i borbi nije bio aktivan. U glavnom se prerađivao materijal iz »Nove Jugoslavije« i »Oslobođenje«. Glavne teme bile su: Federalna Bosna i Hercegovina,[5] NOF, i Sporazum.[6]

Priliv ljudi iz domobranstva, milicije i uopšte iz neprijateljskih redova zahteva takav plan rada, koji bi, objašnjavajući današnja zbivanja, u isto vrijeme upoznao ove ljude o ciljevima naše borbe, istorijatu razvoja i tekovinama te borbe.

Politički rukovodioci, izuzev vodne delegate, zadovoljavaju na svojim dužnostima, svakako uz izvesnu, veću ili manju pomoć starijih rukovodioca. O radu novog politkoma brigade Milana Kalinića ne mogu još dati ocjenu, pošto za vrijeme ovih pokreta i borbi rad je bio otežan, a prema tome i taj rad nije bio velik. Drug Milan kao politkomesar brigade ima autoriteta, nekoliko je puta govorio pred brigadom i dooro je primljen od boraca i rukovodioca.

IV. *Vojnički rad i kadrovi:*

Vojnički rad nije bio naročito aktivan i nije bio zasnovan na nekom planu. Inicijativa i teret rada bili su prepušteni komandirima i vodnicima. Vojnički kadrovi nemaju dovoljno stručnog znanja, a komandanti bataljona (osim k-danta IV. bataljona) kao i zamjenik komandanta brigade nemaju dovoljno komandantske širine. Ti drugovi, radi sve složenije administracije i stalnih pokreta, ne mogu naći vremena za teoretsko uzdizanje i potrebno bi bilo omogućiti im da prođu kroz kurseve.

[5] Odnosi se na članak Avde Hume »Bosna i Hercegovina u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji« (Bibliografija NOR-a, b. j. 6246).

[8] Odnosi se na sporazum između predsednika NKOJ-a Josipa Broza Tita i predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije dr Ivana Subašića (vidi dok. br. 1, objašenje 8).

V. *Problemi:* Priliv domobrana i uopšte l.judi iz neprijateljskih redova postavlja nas pred problem političke obrade tog elementa i očuvanje udarnosti naših jedinica

Oskudica u političkom rukovodstvu postavlja zadatak uzdizanja političkih kadrova, pri čemu naročitu pažnju moramo posvetiti vodnim delegatima, koji se najmanje osjećaju kao rukovodioci, što je u mnogome prouzrokovano i stavom starijih rukovodioca, koji su od političkih delegata tražili samo da oni pročitaju vijesti i da se pobrinu za slamu za spavanje borcima. Prilikom davanja zadataka pozivani su vojnici i desetari, a na delegate se zaboravljalo. Takav stav odredio je i položaj naših delegate. Ovo se toleriralo tako dugo, dok četne ćelije i bat. komiteti nisu bili stavljeni pred zadatak da sami pronađu i predlože komesare i pom. politkoma četa na upraženjena mjesta.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara XIV. brig.:
Đoko Prtina

BR. 55

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE 27. NOU DIVIZIJE OD 12. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ *ZA* ISTOČNU BOSNU O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Partijska organizacija XVI Muslimanske brigade broji 99 članova Komunističke partije i 8 kandidata i to:

I bataljon 25 članova KP i 3 kandidata.

II bataljon 25 članova KP i 4 kandidata.

IV bataljon 26 članova KP i 1 kandidat.

Partijske ćelije u jedinicama oko štaba brigade 16 članova KP.

Jedinica štaba brigade 7 članova KP.

[1] **Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10/204—206.**

Partija je organizovana u 22 partijske ćelije i jedan partijski aktiv (brigadnoj bolnici).

STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE

1) Partijski biro I bataljona je samostalno tijelo, na vrijeme reagira na sve pojave u bataljonu i rukovodi bataljonom. Partijske jedinice po četama često prirepaše događajima i šabloniziraju u radu, radi mladosti i neiskustva partijskih rukovodioca po četama koji su svi mladi članovi Partije. U težim situacijama Partija u ovom bataljonu se prilično snalazi. Nije dovoljno dorasla za brzo podizanje političke svijesti naših boraca, dočim u borbi se snalazi bolje.

Sekretar bataljonskog biroa drug Milanović Radomir ima iskustva i sposobnosti u radu, dobar komunista, nedostatak mu je što je prilično nervozan radi slabog zdravstvenog stanja, što mu često smeta u radu. Može vršiti svoju dužnost. Bataljonski biro se sastaje redovito i rješava sve probleme u bataljonu.

Partijnost članova Partije nije na dovoljnoj visini. Većinom su mladi članovi Partije. Partijska disciplina nije na dovlojnoj visini a i nivo teoretskog znanja je nizak, iz čega proizilazi slaba partijnost. Dobra strana ove organizacije je ta što je SKOJ-evska organizacija u ovom bataljonu rezerva Partije u pravom smislu. Sada broj kandidata i SKOJ-evaca za Partiju je sasvim mali jer su jedinice bile svedene na minimum boraca i partijske rezerve su bile iscrpljene.

U poslednjem periodu partijska organizacija ovog bataljona rješavala je problem malobrojnosti i popune jedinica, a naročito probleme koji su se javljali u životu bataljona u vezi sa malobrojnošću, kao npr. nošenje automatskog oružja, municije i slično. Sve do odlaska 13 SS divizije sa sektora Birča[2] i najnovije naše lokalne situacije problem dezerterstva za ovu organizaciju je bio aktuelan. Danas taj problem ne dolazi na dnevni red kod starih boraca a partijska organizacija ga još uvjek ima u vidu, naročito kod novodošlih boraca. Drugi važan problem na koji je u radu naišla bio je uzdizanje kadrova, u čemu su polučeni prilični uspjesi, jedan bataljon je do sada mogao mobilisati kadrove iz svoje sredine. Vojnih rukovodioca ima dovoljno, dočim se osjeća pomalo nedostatak političkih rukovodioca.

2) Partijski biro II bataljona nema dovoljno iskustva i sposobnosti u radu jer su četni partijski rukovodioci sve novo-

[8] Reč je o 13. SS legionarskoj diviziji (»Handžar«), Opširnije o njoj vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 29, objašnjenje 4. i 5, a o njenom neuspelom povlašćenju vidi AVII, reg. br. 33-3 i 54-5, k. 1258; reg. br. 15-3, k. 408.

postavljeni, i mladi članovi Partije. To je radi toga što je partijska organizacija II bataljona izbacila najviše bataljonskih rukovodioca iz svoje sredine (3 komesara bataljona), i na njihovo mjesto su došli novi kojima treba mnogo pomoći u radu.

Sekretar bataljonskog biroa drug Kazazović Ćamil je vrlo dobar rukovodioc i može preuzeti veću dužnost po svom pravcu. U radu ima iskustva jer je na toj dužnosti od osnutka naše brigade a ima i teoretskog znanja jer je pohađao srednji partijski kurs. Bataljonski biro se sastaje redovno. Mnoge stvari rješava prilično kasno, naročito u težim situacijama.

Partijnost članova Partije nije na visini radi vrlo niske političke svijesti, dočim partijska disciplina je na dovoljnoj visini. Rezerva za Partiju je mala takođe radi malobrojnosti jedinica.

Problemi koje je rješavala partijska organizacija u ovom bataljonu su uglavnom isti kao i u I bataljonu, samo što je pitanje kadrova unutar bataljona u izvjesnim momentima bilo problem i morali smo ga u tome pomagati iz ostalih bataljona.

3) Partijski biro IV bataljona je prilično samostalno tijelo, rukovodi bataljonom i rješava probleme u bataljonu sa dosta uspjeha i na vrijeme. Ovaj bataljon, a s tim u vezi i partijska organizacija, do skora je bio zaostao iza ostalih bataljona jer je dugo vremena bio sa dvije čete i vrlo slabim bataljonskim rukovodstvom. Poslije njegove popune i izmjene izvjesnih rukovodioca, bataljon je dostigao ostale bataljone naše brigade i sada kako bataljon tako i partijska organizacija je u poletu.

Sekretar bataljonskog biroa drug Donlagić Ahmet ima iskustva i sposobnosti u radu. Bio je.na srednjem partijskom kursu, ali je mnogo netaktičan u radu i bez dobrog komesara često puta stvari postavlja nepravilno. Bataljonski biro se sastaje redovno. Rukovodioci po četama su prilično dobri i imaju iskustva u radu, u težim situacijama se snalaze dosta dobro. U ovom bataljonu je partijska organizacija najsređenija.

Partijnost članova Partije sem u izuzetnim slučajevima zadovoljava, naročito partijska disciplina je na visini. Nivo teoretskog znanja je prosječno nizak. I u ovom bataljonu rezerva za Partiju je mala radi malobrojnosti jedinica Problemi koje je ova organizacija rješavala su uglavnome isti kao u I i II bataljonu, s tim što se u ovom bataljonu još najlakše rješava pitanje kadrova, naročito političkih.

4) Od ćelija po jedinicama oko štaba brigade formiran je biro koji obuhvaća 4 ćelije i jedan partijski aktiv. Biro je vrlo mlad, novoformiran, i tek se uvodi u posao. Dužnost sekretara biroa vrši komesar bolnice drug Cibika, koji je dobar komunista, ima sposobnost u radu, može primiti dužnost sekretara bataljonskog biroa.

Partijnost članova Partije po ovim ćelijama je slaba jer nisu dovoljno živjeli partijskim životom. Problemi koje rješava partijska organizacija u ovim jedinicama su svakidašnji problemi iz života tih jedinica.

5) Rad na političkom uzdizanju članova Partije je dosta dobar. Do sada su partijske organizacije po bataljonima prerađivale uglavnom materijal koji je najviše odgovarao nivou političke svijesti članova Partije i nije bio centralizcvan u čitavoj brigadi. Sada je stvoren plan teoretskog rada koji sprovode sve organizacije u brigadi i uglavnom obuhvata slijedeće:

a) Najpotrebnije stvari iz brošure »Učenje o Partiji«,[3] •

b) jedno predavanje o »ćeliji«,

c) referat »O kadrovima«, od Dimitrova,[4]

d) najosnovnije stvari o pozadinskim vlastima (formiranje i dužnost pozadinskih vlasti).

Postavljajući ovaj plan teoretskog rada rukovodili smo se time da članovima Partije, u dosadašnjoj situaciji, kad nam pretstoji uspostavljanje vlasti u novoj zajednici, damo minimum znanja o stvaranju i radu partijske ćelije i pozadinskih vlasti, zatim minimum znanja iz teorije o Partiji' i najosnovnije o odabiranju kadrova.

Sem ovoga, partijska organizacija pomaže rad političkih komesara na uzdizanju političke svijesti naših boraca, s tim što se teže stvari koje se obrađuju sa borcima prethodno prerađuju sa članovima Partije.

6) Kandidati prisustvuju teoretskim časovima članova Partije, s tim što se još sa njima radi pojedinačno, bilo to čitanjem raznih referata o Partiji, bilo ličnim razgovorom o Partiji i njihovom ličnom životu.

7) SKOJ

SKOJ-evska organizacija u brigadi broji 94 SKOJ-evca. Većinom su dobri borci i zdrav ali potpuno sirov elemenat. SKOJ je rezerva Partije i priličan broj SKOJ-evaca je upoznat sa Partijom. Pomoć Partije SKOJ-u je dovoljna a očituje se time što partijski rukovodioci a i članovi Partije redovito kontrolišu i pomažu rad SKOJ-a kako u njihovom teoretskom uzdizanju tako i u pomaganju SKOJ-evskoj organizaciji da rješava sva tekuća pitanja u životu bataljona. Njihov teoretski rad je baziran na preradi čisto SKOJ-evskog materijala i pomaganju političkih komesara u njihovom radu.

Bataljonski komiteti SKOJ-a se redovito sastaju i rješavaju sve probleme u životu bataljona. Dobra strana SKOJ-evske

[3] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7963.

[4] Iz referata Georgija Dimitrova na Sedmom kongresu Kominterne 1935 (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 159—166).

[5] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7687.

organizacije u brigadi je ta što se pretežan broj naših rukovodioca, naročito nižih, mobiliše iz SKOJ-a

8) Štabska jedinica

Stabska jedinica održava redovito svoje redovne sastanke, gdje rješava stvari koje nisu obuhvaćene sastancima štaba brigade.

[6]

Teoretski rad štabske jedinice organizovan je na taj način što su svi članovi dobili konkretna predavanja koja imaju u određenom roku da nauče i usmeno referišu u jedinici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12 oktobra 1944 u Osmacima

Pomoćnik politkomesara
XVI br.
A.[7] Hodžić

BR. 56

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA VIROVITIČKE BRIGADE 40. NO DIVIZIJE OD 12. OKTOBRA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA BATALJONA O METODU POLITIČKOG RADA NA TERENU I U JEDINICAMA[1]

STAB
VIROV. BRIGADE N.O.V.J.
Dana 12.X.1944.g.

POLIT. KOMESARU I, II, III. i IV. BATALJONA

Danas se naša brigada kreće terenom koji je pod uticajem neprijateljske propagande, i to naročito Mačeka i njegove klike, gdje su počeli formirati »Bjelu gardu«, naoružavati stanovništvo ovoga kraja u cilju borbe protiv Narodno-oslobodilačke vojske.[2] Njihov uticaj u ovome kraju je velik i njihova propaganda je u glavnom uperena protiv Narodno-oslobodilačke vojske. Treba

[6] Izostavljeni tekst se odnosi na kadrovske ocene starešina.
[7] Asim

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 50-3, k. 1302.

[1] Prema naređenju Štaba 40. NO divizije, Virovitička brigada je 10. oktobra 1944. krenula iz Suhe Kataline u Ferdinandovac (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 38 i 39).

da znademo da se neprijatelj u svojoj propagandi u glavnom služi da se borimo za komunizam, koji su uspjeli ovome narodu crno prikazati, a ponovno kažem imaju i uticaja i dovoljno uspjeha u toj propagandi. Osim ostaloga služe se učinjenim sporazumom Tito—Subašić, koji nastoje prikazati našom kapitulacijom pred kraljem i da mi odustajemo od pitanja republike, dok nastoje prikazati koliko se oni bore za republiku.

Mi se danas nalazimo u ofanzivi i osvajamo mjesta,[3] ali treba jedno viditi — da mi nismo samo vojnici nego i politička vojska, a drugo — da osvojena mjesta ne znače pobjedu, već pobjedu postiže onaj ko osvoji mase, prema tome naša vojska kretajući se po ovome terenu treba da politički djeluje u istome pravcu razbijanja neprijateljske propagande.

Koliko naša vojska politički djelovala, ako njen odnos ono što bude govorila ne bude potvrđivao, nećemo polučiti nikakove rezultate, zato treba svaki borac i rukovodioc voditi računa o svom postupku i biti u punom smislu narodni vojnik i agitator i propagator linije N.O.B. U ovome svemu stoji velik zadatak na našem političkom i vojnom rukovodstvu, koje mora da bodri svoga svakog borca, da ga obilazi i o njemu da vodi računa, o njegovom postupku, životu i radu, a što su naši rukovodioci u punoj mjeri odgovorni lično za svoga vojnika i njegov postupak.

Sastav naše vojske je u glavnom iz redova neprijateljske vojske i to vojske koja je dosledno služila fašizam tri godine i pljačkala svoj sopstveni narod tri godine, koja nije odgajana da voli svoj narod, nego sve u protivnom duhu, što je ona to spremna i danas učiniti u koliko rukovodioc o tome ne bi vodio računa. Prije svega za svog vojnika odgovara rukovodioc, a pred svakog vojnika i rukovodioca postaviti da i za najsitniju stvar oduzetu a koja je privatno vlasništvo sledi smrtna kazna, a gdje bi to imalo političkog uticaja, onda ćemo to učiniti i na licu mjesta. Privatna svojina za ovaj narod je sve i najmanja sitnica, te on to tako i gleda i ne vidi više ono što naša vojska veliko, ogromno nosi ovom borbom ovome narodu.

Nikakovu rekviziciju ovde nemamo pravo da vršimo niti oduzimanje kakove stoke, jedino onda kada to odobre forumi Narodne vlasti, koji će se da nađu na ovome terenu za snabdjevanje potreba vojske.

U ovim borbama naši neki bataljoni su zarobili bjelogardijste, koje, kada je već zarobio žive i čitavo selo znade da se nalaze u zarobljeništvu kod nas, ne smijete potući, nego ih dopremiti u štab ove brigade i poslati ih na dalini postupak.

[5] O tim borbama vidi tom V, knj. 34, dok. br. 2, 3, 10, 22. 26, 33, 38, 39, 42 i 110.

Po svim selima kuda prolazimo svagdje i na svakom kutu moraju da budu ispisane naše borbene parole, lijepo i ukusno pisane i punim riječima a ne, kako se to do sada događa, kraticama. Ne smije da se dogodi pa da crtaju petokrake u koju svaku stave srp i čekić. U koliko se to dalje događa nakon opomene onda je to namjerno koji želi da krivi liniju borbe i da joj time učini štetu. Nad ovim radom lično će vršiti kontrolu komesari bataljona i za to su odgovorni. Ne smije da se dogodi a da negdje ne budu ispisane parole. U ovim parolama treba popularisati uspjehe naše brigade i samu brigadu, te i našu Diviziju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P. Polit, komesar, major
Miloš Crnobrnja

BR. 57

PISMO ŠTABA 10. KORPUSA NOVJ OD 13. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ZAGREBAČKU OBLAST O OPERACIJAMA U PODRAVINI[1]

13.X-944

DRUGARSKOM OBLASNOM KOMITETU

Dragi drugovi! Naše operacije u Podravini odvijaju se vrlo uspješno. Do sada nismo pretrpili još niti jedan poraz, a nadam se da niti nećemo. Naše snage i snage VI korpusa, s kojima zajednički ratujemo, čiste Podravinu kao velika metla i mrve sve što im je na putu. Podravci su se našli u čudu, jer odjednom iz čista mira navaljale se brigade i sila još neviđena, pa kose pred sobom i uništavaju, vjerovatno da Bobanova[2] legija još nigdje nije bjednije prolazila nego što prolazi sada.

Za naše borce tenkovi su pravo veselje i nitko više nema pred njima respekta. Oni se vesele ako ih imade u kojem uporištu, jer znadu da će biti naši.

Ipak, pogrešno bi bilo misliti da se ta uporišta osvajaju jeftino. Ustaše se bore očajnički kao ljudi koji znaju da ih čeka sigurna smrt, ali u brigadama vlada velik polet i oduševljenje.

[1] **Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38 686—687.**
[1] **Rafajlo Boban, komandant 5. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga.**

Odlična se pokazala 33. divizija, naročito njena I i II brigada,® a i Obilići[4] su dobri. Sa 32. divizijom nismo potpuno zadovoljni, nekako je 33 prateći. No baš noćas 32. polaže glavni ispit (napadamo Koprivnicu).[5]

VII udarna divizija je odlična, sređena, nikada umorna, odličnog morala. U Virju[0] i Novigradu[7] 33. je napadala, a VII uhvatila sav plijen od bande koja se probijala. Zasluga jedne i druge divizije, VII i XXXIII. trebalo bi posebno istaći u »Vijestima«.

Mi smo u svim tim boibama imali i stanovitih gubitaka. Mislim oko 300 izbačenih iz stroja. Dolazi pitanje mobilizacije. U Podravini sada su stvorene mogućnosti za rad O.K.[8] Bjelovara. Mi smo razgovarali s Bilom, on nam obećaje mnogo, ali to se ne može tako brzo sprovesti, treba rada. To ne dolazi u obzir za momentalnu popunu jedinica . . .

Zbog toga je potrebno u Moslavini poduzeti sve za mobilizaciju. 33.[9] kada se vrati trebaće 1000 boraca. Oružja će biti. Treba bez prekida mobilizirati i slati u naše dopunske bataljone u Moslavini. Ja mislim da se u Moslavini dade još dosta toga analizirati.

Molimo Vas da sa O.K. Čazma uredite da mobilizacija teče što življe i da ne prestaje s njom nikako.

Mi smo dobili od G.S.H. kakav treba da bude formacijski sastav divizija.[10] Ništa manje nego 10.000 ljudi. Svaka brigada 2.300, pa onda zasebno artiljerija i sve ostalo. Dakle, ogromni zadaci.

To bi bilo sve. Nadamo se da će nam noćašnja akcija uspjeti.[11] Rezultate Vi ćete inače znati prije nego što ovo pismo stigne.

S. F. — s. N.

Drugarski pozdrav
Šibi[14] i Vlado"

[3] Reč je o 1. i 2. moslavačkoj brigadi.

[4] Odnosi se na pripadnike brigade »Miloš Obilić«. Ona je formirana 25. septembra 1944. Posle je dobila naziv: brigada »Nikola Demonja«. (O formiranju te brigade vidi tom V, knj. 33, dok. br. 94).

[5] U borbama za Koprivnicu učestvovale su jedinice 10. i 6. korpusa i 3. i 4. brigade 7. NOU divizije 4. korpusa NOVJ. Napad je počeo 13/14. a završio se, neuspešno, 16. oktobra 1944 (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 40. 45, 51, 52, 57, 59, 62, 89 i 110; knj. 35, dok. br. 1).

• i [7] Napad na Virje i Novi Grad je izvršen 11. oktobra 1944 (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 30, 62 i 65).

[8] Okružnog komiteta

[9] Odnosi se na 33. NO diviziju.

[10] Vidi AVII, reg. br. 9—37, k. 483.

[11] Odnosi se na borbe za Koprivnicu od 13. do 16. oktobra 1944 (vidi objašnjenje br. 5).

[1!] Ivan

[13] Matetić

BR. 58

IZVEŠTAJ SEKRETARA 19. NO DIVIZIJE OD 13. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XIX DIVIZIJE N. O.V.J
13. X. 1944.g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Dostavljam Vam izvještaj o radu naše organizacije. Prilažemo Zapisnik sa sastanka Divkoma.[2]

U diviziji ima članova Partije na licu 559, po spisku 628. Poginulo 12, prekomandovana četiri iz diviziie, jedan isključen i jedan kažnjen, u odnosu na prošli izvještaj[3] organizacija je porasla za 121 člana Partije. Kandidata ima 69. Skojevaca na licu 612, po spisku 681.

Partijska organizacija se za protekla vreme dobro omasovila, naročito u VI brigadi, dok u V i XIV brigadi manje. U V brigadi je malo popustio tempo prijema u Partiju, koja po svojoj čvrstini i iskustvu može da primi i više drugova u Partiju, kojih ima jer brigada stalno prolazi kroz borbe. Organizacija je u stanju da sve probleme uoči i da na njih reagira, samo ponekad ima sporosti u rješavanju. U XIV brigadi do sada je bilo malo uslova za primanje u Partiju, sada kada je brigada prošla kroz borbe, ako rukovodioci ulože truda da upoznaju ljude, moći će se organizacija omasoviti. Partorg. VI brigade uočava probleme u jedinici, ali nema čvrstine i upornosti u rješavanju istih, tako mnogi problemi ostaju dugo nerješeni, kao odnosi u štabskoj ćeliji koji se nikako ne mogu potpuno srediti, ovo je zbog slabosti sekretara, koji dobro uočava stvari, ali nema dovoljno oštrine i energije u rješavanju istih, zbog čega nema ni autoriteta kojeg treba partrukovodilac imati.

Sekretar organizacije XIV brigade Milojko Cuk nema iskustva kao rukovodioc, a mlitav je, ne razlikuje glavne proble-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 7047, a snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/594—597.

[a] Vidi AVII, mikrofilm CK KPH-37/120—123.

[5] Reč je o izveštaju Divizijskog komiteta 19. NO divizije od 12. septembra 1944. Centralnog komitetu KPJ o organizacionom stanju i radu partijske organizacije u brigadama (vidi AVII, mikrofilm, IRPJ — 1/523—526).

me od sitnih, pa organizacija, koja je mlada, nema čvrstine i odlučnosti, još se nije uspjelo razbiti nepovjerenje u snagu brigade, sekretar malo utiče na štab brigade, koji je nov, i nije se još snašao u radu, izuzev komandanta kapetana Ilije Repca koji je hrabar, poletan, energičan i snalažljiv rukovodioc. Kod komandanata bataljona koji su proleteri osjeća se da misle: mi smo bolji od ostalih, što se štetno može odraziti na ostale ako im se na to ne ukaže.

Bataljonski i biroi su zadnji mjesec dana popunjavati, u V i VI brigadi su popunjeni, dok u XIV brigadi nedostaje p. politkomesara četa, u VI brigadi umro je od lane Nikola Dukić, koji je bio najbolji sekretar biroa, a jedan je sekretar ranjen, što će se osjetiti na organizaciji. Biroi se nedovoljno osjećaju kao rukovodioci, a ni štabovi ih ne osjećaju kao rukovodioce, ovo je zbog njihove slabosti u rješavanju problema u jedinici i malog teornoga znanja. Biroima je potrebna veća pomoć u radu na sastancima, kao i sprovođenju zaključaka preko ćelija, pa će moći da odgovore, jer su sve mladi ljudi koji imaju volju da rade.

Zaključeno je da V i VI brigada dadu po dva pomoćnika komesara četa XIV brigadi, da bi se u četama što pre postavili pomoćnici komesara.

U ovome mjesecu bila je veća živost u proučavanju naše štampe, počelo se je proučavati po četama : bataljonima. Potiebno je da sekretari u bataljonu i brigadi ulože još više truda, da bi se teorni rad osjetio kao obaveza i potreba bez koje se ne može uspješno raditi. Drugovi najveću pažnju obraćaju na kurseve, nije se još uspjelo da se kursevi smatraju kao pomoć u izgradnji, ne uspjevamo da sve drugove zainteresujemo individualnim učenjem.

Kandidatima je naša organizacija malo pažnje posvećivala, što se vidi iz brojnog stanja, organizacija V brigade najviše je zapostavila rad s kandidatima, u svima jedinicama imade boraca koji se mogu kandidovati, pa smo zaključili da se primanje za kandidate stavi na dnevni red.

Skojevska organizacija već nekoliko mjeseci je na jednom mjestu, ne napreduje. Primanje u organizaciju je malo, često se Skoj shvaća kao Partija, a ne kao vaspitna organizacija čiji članovi mogu biti svi dobri omladinci u vojsci kojih imade dosta. U organizaciji vlada mrtvilo i učaurenost, radu s neobuhvaćenom omladinom malo se prilazilo. Dolaskom u diviziju većeg broja novih boraca [rad] s omladinom se postavlja kao najvažniji zadatak, da bi se preko toga rada i organizacija omasovila, otpočelo se sa omladinskim sastancima po jedinicama. Kod primanja u organizaciju nije još uspjelo razbiti uskogrudost, jer se Partija nije dovoljno angažovala da pomogne Skoju.

Stanje u našoj diviziji u mnogome se popravilo, povoljna vojnička i politička situacija omogućila je brže sređivanje jedinica i oporavljanje od gubitaka, naročito je dobar polet u VI brigadi, koja je pristigla V brigadu, a želja im je da budu i bolji, zadnjih dana i u XIV brigadi posle uspjeha prvih došlo je do većega poleta i samopouzdanja, čega prije nije bilo.

Našom uspješnom ofanzivom na Ravne Kotare[4] došlo je do većeg priliva novih boraca. U diviziju je mobilisano 1500 boraca, većinom iz neprijateljskih redova, sa raznim tuđim shvatanjima. U jedinicama su vršene pripreme za prijem novih boraca pa su isti dobro primljeni, priliv novih boraca izazvao je polet u jedinicama, naročito se osjetila kod rukovodioca volja da rade, kad imaju s kime, čete su porasle od 12—20 boraca na 40—60, kako u kojoj brigadi. U jedinicama se posle borbi pojavili novi i stari borci, ovo se naročito osjeća u VI brigadi gdje se i na konferencijama tako djele, što na njih štetno utiče, a mnogi rukovodioci onda stiču uvjerenje da oni ne valjaju, pa može doći do nepovjerenja u jedinicu, a štetno utiče na brže sjedinjavanje novih i starih boraca, ovo je uočeno i poduzeto je da se otkloni kod rukovodioca ovakvo mišljenje. U V brigadi bilo ih je kod kojih nijesu uklonjeni neprijateljski znaci, kao kape, opasači itd., ovo se počelo štetno odražavati u jedinici na povjerenje prema njima, a naročito kod Srba prema ustaškim kapama, ovo je uočeno, pa se požurilo sa šivanjem kapa. A svi drugi koji su dolazili prolazili su kroz dopunske jedinice, gdje su dobijali kape, dovođena im sprema u red, održati vojni i politički časovi, kad su poslati u jedinice dobro su primljeni jer se nije znalo gdje su pre bili. XIV brigada, koja nije imala povjerenja u stare borce, dolaskom novog komandanta i akcijama u kojima je imala uspjeha[5] uspjelo se da se povjerenje u borce i svoju snagu pojača, pa popuna koju su dobili dobro se odrazila na jedinicu i dobro primljeni.

Iako je divizija popunjena sa novim borcima, dezerterstvo kao pre nije problem, uspjelo se je da se dezerterstvo svede na manju mjeru. U ovome nam pomažu odbori i vojne pozadinske vlasti, koje sada ne dozvoljavaju da se dezerteri mogu kod kuće dulje kriti.

U toku ovoga mjeseca politički rad u cjeloj diviziji bio je veći, proučavate su odluke ZAVNOH-a,[6] sporazum između Tita i Subašića i o Sovjetskom ustavu. U V i VI [brigadi] odluke ZAVNOH-a su dobro proučene, dok se u XIV brigadi, usled po-

M [5] O borbama 19. NO divizije na navedenoj prostoriji vidi tom V, knj. 33, dok. br. 101, knj. 34, dok. br. 12 i 88; AVII, reg. br. 1—1, k. 1021.

[0] Reč je o odlukama Trećeg zasedanja ZAVNOH-a (vidi dok. br. 1, objašnjenje 3).

kreta na koji oni nijesu navikli, nijesu proučile. Počinje se otklanjati šablon u radu koji je mnogo ometao uspješan rad, mjesto dugačkih časova i konferencija održavaju se kratki časovi, dok borce interesuje, pa se prelazi na druge, pre su održavali pre podne vojnički, a posle podne politički, što je često puta išlo na štetu političkoga rada, a vojničke su vježbe bile dosadne cjelo pre podne, ovoga ima još po malo.

Politički rad, koji se do popune svodio u glavnom na komesare bataljona, prenosi se na komesare četa i vodne delegate, koji do sada nijesu ni radili. Komesari bataljona ne umiju još dovoljno da podese rad da se politički komesari četa osamostale, nego im često oduzimlju inicijativu.

U jedinicama se počela, pojavljivati neprijateljska propaganda sračunata na odasipanje naših jedinica, pored ostaloga ubacuje se da će doći veće legionerske i četničke snage da vrše ofanzivu na nas, kod ponekih boraca osjeća se grupašenje. Svi naši rukovodioci nijesu znali da na vreme uoče neprijateljsku propagandu, da razviju slobodnu diskusiju i da sve događaje pravilno objasne. Većinom se kasno reagira na pojedine pojave u jedinici.

U toku zadnji mjesec dana naša divizija imala je dobrih uspjeha, što je dobro uticalo na podizanje morala, vojničke spremnosti. Naseljena mjesta su pre bila strah za borce ako ih se napadalo, a sada im je već svejedno. Najveći je uspjeh da se XIV brigada počela dobro tući, što podiže sposobnost divizije kao cjeline. U vojničkom radu pored ostaloga mnogo se polagalo da se jedinice izvježbaju u borbi u naseljenim mjestima, jer smo u ovom najviše zaostali, što nijesu najbolje savladali rukovodioci u VI i XIV brigadi, što se vidi i iz upotrebe protikolskih topova i mitraljeza i velikog odstojania.

Kao vrlo važan problem postavlja se uvođenje u borbu teškog oružja artiljerije, da se rukovodioci nauče da koriste artiljeriju. I da svoje vojničko znanje počnu više proširivati, u čemu mnogo zaostaje i komandant VI brigade kapetan Dušan Bursać, što mu otežava da uspješno komanduje sa brigadom.

Našim brzim akcijama u Ravnim Kotarima oslobođeni su potpuno Kotari izuzev obalnih mjesta, mi smo uspjeli potpuno vojnički da kontrolišemo sav teren. Međutim naši vojnički uspjesi idu mnogo ispred političkih uspjeha, može se reći da je naše prodiranje i držanje zasnovano na vojničkoj snazi, i naš uticaj je toliki kolika je naša vojnička snaga. Partijska organizacija na terenu, koja je i mlada, nije uložila mnogo truda da se ovaj novooslobođeni kraj što pre obuhvati. CK KPH Zadar zbog raznih konferencija može se reći da za ovaj mjesec nije bio na terenu nekoliko dana. Tako su organizaciono ostavljene same sebi. Sjeverni kotari, koji spadaju pod komandu mjesta

Zadar, nijesu osjetili našu vlast, odbori su mladi, neiskusni, a često formirani i od ljudi koji su služili neprijatelju. Komanda mjesta Zadar, koja se nalazi na otocima, nije se odmah prebacila na kopno iako su pozivati, preka je potreba bila da se osjeti pozadinska vlast, ishranu VI brigade vršili su odbori koji nijesu bili u stanju da sakupe hranu, a tako ni intendantura brigade, nego je prebačena na intendanture bataljona, što nikako ne može povoljno da djeluje na narod. Nami izgleda da se organizacije ne zalažu dovoljno da rješe probleme na svome terenu, da se zadovoljavaju sa postignutim uspjesima. Mi se sa svoje strane po svima pitanjima obraćali, i davali predloge za rješenje pojedinih pitanja, zaključke po mobilizaciji drugovi iz OK KPH za Biograd nijesu ni prenijeli na svoju organizaciju, što je išlo na štetu mobilizacije. Malo se je polagalo na održavanje zborova, a kad smo mi predložili da se održi zbor, neozbiljno se prilazilo tome. U Polači ONOO Zadar[7] raspisao preko plakata, međutim nije niko došao na zbor, što u mnogome krnji autoritet zbora i odbora. Potrebna je velika pomoć i kontrola mjesnim odborima, koji se često puta iz straha ili neznanja pretvaraju u zaštitnike neprijateljskih elemenata, ili nastoje pojedine zabušante da izvuku iz vojske. Mi smo u svima selima gdje su se nalazili bataljoni nedeljom organizirali sastanke gdje se govorilo narodu, i pozivati zavedeni da se vrate i jave našim vlastima, tumačene su odluke ZAVNOH-a, sa kojima narod nije bio upoznat, i govorilo se o političkoj situaciji.

Kako se jedanaestoga ovoga mjeseca navršila godina dana formiranja naše divizije[8], u nedelju ćemo to proslaviti, pa u sporazumu sa odborima i partorg. pripremamo proslavu na kojoj bi učestvovao narod Sjeverne Dalmacije, gdje bi se manifestovala naša snaga.

Molimo Vas da nam ukažete na sve nedostatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
sekretar
Vlad.® Maričić

[7] Okružni narodnooslobodilački odbor za Zadar.

[8] Divizija je formirana 7. oktobra 1943 (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 51 i 69; AVII, reg. br. 1—3, k. 1022: bojnu relaciju 19. divizije).

*** Vladimir**

BR. 59

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA UNSKE OPERATIVNE GRUPE OD 13. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

SEKRETAR
DIVIZIJSKOG KOMITETA
UNSKE OPERATIVNE GRUPE
13. oktobra 1944.

Dostavlja: Mjesečni izvještaj
o stanju i radu Partije
u jedinicama U.O-G.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Negdje

Politička situacija u našim jedinicama osjetno se je popravila u toku ovog mjeseca dana. Politička situacija u svijetu, dolazak bratske Crvene armije u našu zemlju kao i njeni veliki uspjesi, likvidacija Cazina[2] kao legla muslimanske reakcije i zločinaca te njihovo primjerno kažnjavanje, zatim naš boravak na Baniji gdje su borci imali prilike osjetiti toplo ophođenje i brigu naroda za njih i sređenu narodnu vlast, sve je to omogućilo uspješnije političko djelovanje i ubjeđivanje.

Ovdje moram napomenuti da je priliv boraca u našu brigadu bio u ovom mjesecu jak (novomobilisani, izbjegli iz garnizona te »zelenci«[3] koji su se sami javili u jedinice), što je naše jedinice razvodnilo s obzirom na njihov politički odgoj, ali smo u tom pravcu poduzeli mjere time što smo pojačali politički rad. Mislim, s obzirom na stare borce koji su politički dosta svjesni, pojačan politički rad, te opšta politička situacija u svijetu i kod nas, kao i opšta slabost neprijatelja koja je sada svakom vidlji-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske (dalje: IRPH), a njegov snimak u AVII, reg. br. CK KPH-38/134—135.

*** i [4] Ustašku posadu u Cazinu su uništile jedinice 8. divizije i Unske operativne grupe 13. septembra 1944 (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 27, 62 i 63; Arhiv VII, reg. br. 3—7, k. 426 A). Zadaci jedinica Unske operativne grupe su precizirani u zapovesti Štaba grupe (vidi AVII, reg. br. 10-6, k. 1616).**

' Reč je o pripadnicima 10. posadnog zdruga »bosanskih planinaca* (opširnije o tome vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 3, objašnjenje 6).

va, omogućiće brzo prekuhavanje novopridošlib boraca. Takmičenje, za koje su se uspjeli zagrijati borci, također će doprinijeti udio u političkoj izgradnji novopridošlih.

Sada se osjeća mala razlika među jedinicama ove Grupe u pogledu političke svijesti. Ona još nije na dovoljnoj visini, ali se popravila, ne uzimajući ovdje u obzir dopunski bataljon koji je skoro formiran.

Politička situacija na terenu također se je dosta popravila, naročito poslije likvidacije Cazina[4] odakle je stalno unošena zabuna u pozadinu. Neću reći da je to samo bio uzrok. Tu treba dodati i opštu situaciju u svijetu i kod nas, kao i rad koji se je nu terenu počeo pojačavati u skladu sa radom Partije u vojsci. Tome je doprinijela konferencija rukovodioca Partije sa terena i iz vojske u prisustvu člana Oblasnog komiteta KPJ za Bos. Krajinu, gdje su se mnoge stvari raščistile i dovele na zdrav temelj.

Organizaciono stanje. Brojno stanje Grupe u ovom mjesecu je 2.450 boraca i rukovodioca. Od toga obuhvaćeno Partijom 334.

U I brigadi 900 boraca, od toga je obuhvaćeno 163 i to: 42 člana Partije, 25 kandidata i 96 SKOJ-evaca.

U II brigadi brojno stanje boraca 850, od toga obuhvaćeno 138 i to: 47 članova Partije, 14 kandidata i* SKOJ-evaca.

U Grupi i prištabskim jedinicama brojno stanje je 300, od toga obuhvaćeno organizacijom 33 i to: 23 člana Partije i 10 SKOJ-evaca.

U ovom mjesecu Partija se je ojačala za 75 što partijaca, što kandidata, što SKOJ-evaca i to 21 član Partije, 54 SKOJ-evca.

Partija je dosta mlada, ali i sa poletom i ima uslova da se brzo očvrsne.

Postoje 23 partijske ćelije i 2 bataljonska rukovodstva (u III bataljonu I brigade i III bataljonu II brigade). Postoje uslovi formiranja još tri bataljonska rukovodstva i to u IV bataljonu I brigade, te u I i IV II brigade. U partijskim ćelijama prorađuje se: »Ekonomski razvitak društva« i najznačajniji članci iz naše štampe (Put nove Jugoslavije,[6] Razvoj narodno-oslobodilačke borbe[6] itd.). Partijci pokazuju mnogo volje za teoretskim izdizanjem.

SKOJ-evska organizacija je također mlada i zbog nedostatka iskusnih SKOJ-evskih rukovodilaca ne razvija se onako

[5] Zbirka članaka o narodnooslobodilačkom pokretu (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6809).

[6] Odnosi se na brošuru »Razvitak oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije u vezi sa međunarodnim događajima« (vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 6855).

kako postoje za nju mogućnosti. Postoje sva bataljonska rukovodstva SKOJ-a, a u formiranju brigadni komiteti. Uloga SKOJ-a u našim jedinicama se već dobro osjeća i daje priličnu pomoć Partiji, odakle je Partija do sada najviše regrutovala članove.

Kazne. Kažnjeni su slijedeći članovi: Komesar III bataljona I brigade partijskim ukorom radi toga što je ošamario jednog delegata i grubo se odnosio prema borcima. Alender Hasan, načelnik intendanture Grupe, radi nedozvoljenog odnosa sa Senijom Lelić, te oholog odnosa s borcima, također i radi nedisciplinovanog ponašanja na partijskom sastanku, partijskim ukorom.

Vojnički rad. Vojnički rad se još ni danas ne odvija po planu, ali se ipak osjeća više sređenosti nego ranije. U ovom mjesecu Partija se je na tome založila i dala više ispomoći, naročito preko SKOJ-a koji je vojnim rukovodiocima ispomagao i primjerom služio.

Kulturno-prosvjetni rad. Kulturno-prosvjetni rad, od prošlog izvještaja, nije mnogo uznapredovao, ali je ipak na tom polju polučen dobar uspjeh. To se je odrazilo naročito u nepismenosti koja je bila svedena na 30%, ali pridolaskom novih boraca ona se je opet povećala (na 40—50%). Kulturno-prosvjetni odbori postoje u svim jedinicama Grupe, ali postoji razlika u njihovoj aktivnosti. Veći dio jedinica Grupe izdaje svoje džepne novine, a ima i pokušaja izdavanja bataljonskog lista. Također je izišao dvobroj brigadnog lista (»Ljuti Krajišnik«[7] I Muslimanske brigade.

Rad na terenu. I ovdje se osjeća poboljšanje. Date su nekolike priredbe za narod (5) koje su iskorištene da se preko njih i politički djelovalo. Osim toga, borci pomažu narodu u sabiranju ljetine i dalo se je nekoliko stotina radnih dana. Osjećalo se je i djelovanje boraca odlaskom kućama na odsustvo, gdje su borci prenosili utiske sa Banije i ukazivali na požrtvovanje tamošnjeg naroda prema borbi.

Rijetki su bili ispadi boraca prema NO Vlasti, što je uveliko doprinosilo podizanju autoriteta NO Vlasti.

Razno. Divizijski komitet donio je odluku da se rasformira odred[8] i da še njime popune brigade iz toga razloga što nije bio dovoljno jak kadar da bi mogao jedinicu učvrstiti, a drugo, zato što je bio sastavljen od Spekulativnog elementa koji je doveo do drugog puča u odredu gdje je politički i vojnički

[7] **Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2878.**

[8] **Reč je o Krajiškom (muslimanskom) NOP odredu (vidi knj. 5. dok. br. 115, objašnjenje 5).**

kadar mogao lako postati žrtvom. Sto se, pak, tiče njegovog političkog djelovanja nije pokazao rezultata.

Divizijski komitet bio je donio odluku o formiranju III brigade, ali se s time nije složio Glavni štab za Hrvatsku kao ni štab IV korpusa, što za to ima operativnih razloga, jer bi se time oslabile već postojeće jedinice, uzimanjem političkog i vojničkog kadra iz njih. Po tome smo donijeli odluku da se ljudstvom dopunskih bataljona popune brigade, što je i učinjeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Divizijskog komiteta
Unske operativne grupe,
H.[9] Kulenović

BR. 60

IZVEŠTAJ ŠTABA 9. SLOVENAČKE NO BRIGADE OD 13. OKTOBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 18. SLOVENAČKE NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU I STANJU U BRIGADI[1]

STAB
IX SNOB XVIII DIVIZIJE NOVJ
položaj, dana 13. X. 1944.

POLITKOMESARU XVIII DIVIZIJE NOV I POJ

Položaj

Šaljem politički izveštaj za vreme od 1 — 12. X.

U ovom vremenu održavani su redovni politički časovi i to u I bataljonu 6 četnih i jedan bataljonski, u II bataljonu 6 četnih i 3 bataljonska, u III bataljonu 5 četnih i 2 bataljonska, u IV bataljonu 21 četni politički čas. Dana 7, 8. i 11. X politički časovi nisu održavani, jer smo prvog dana sa brigadom (sem IV bataljona)[2] krenuli po topove koje je zamaskirala X brigada,

[9] **Hajro**

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 193/1.**

[2] **Četvrti bataljon je bio u Brkinima, s jednom četom na sektoru** St. **Peter (danas Pivka).**

a drugi put brigada je vodila borbu i bila u pokretu zbog nadiranja neprijatelja.[3]

Na ovim političkim časovima razmatrani su: program OF i osnovni uzroci kapitulacije Jugoslavije. U II bataljonu se politkomesar bataljona osvrnuo donekle na prošlost i borcima obrazložio istoriju slovenačkog naroda od feudalizma preko seljačkih buna i Matije Gupca [do danas], Politkomesari su ponovo objašnjavali borcima značaj Titovog govora o našim granicama.[4] Borci su sa interesovanjem pratili te političke časove i odobravali stav našeg rukovodstva u pitanju naših granica. Takođe su sa oduševljenjem pratili političke časove na kojima su politkomesari govorili o tome da je sovjetska komanda zamolila NKOJ za odobrenje prolaza njihovim jedinicama i tumačili prodiranje CA u Jugoslaviju. U vezi s tim su politkomesari objasnili borcima potrebu za odlučnom borbom do konačnog sloma fašizma i za sprečavanjem delovanja reakcije. Odlučna borba je potrebna da sačuvamo sva prava koja smo stekli borbom i da tekovine naše borbe dalje proširujemo. Na bataljonskim političkim časovima razmatrana je uloga KP u celokupnoj našoj borbi. Posle političkih časova razvijala se diskusija, naročito o političkoj i vojnoj situaciji kod nas i u svetu. Najživlji u diskusijama su borci I bataljona.

Kao gradivo na političkim časovima korišteni su i uvodni članci iz naših listova.

U cilju osposobljavanja nižeg kadra održavani su posle podne redovni sastanci sa starešinama, na kojima se kadar vojnički i politički izgrađivao. Na tim vaspitnim sastancima razmatrana je istorija OF, njen nastanak,[5] potreba za disciplinom, podizanje autoriteta nižeg vojnog i političkog kadra. Istovremeno je diskutovano o greškama koje su činjene u toku akcija itd. Bataljonski politkomesari su nadalje objašnjavali ulogu KP, politiku i program OF, izjavu Tito — Ribar.[6] Objašnjen je način držanja političkih časova, pisanje karakteristika i [uopšte] kadrovska politika. Za vojnički kadar su pored toga održane praktične vežbe, raportiranje i registracija ljudstva i oružja.

[3] Brigada je 8. oktobra 1944. na sektoru Studeno (danas Studeno na Blokah) — Bloška Polica — Gorenje Jezero vodila borbe protiv neprijateljevih kolona koje su iz Rakeka i Cerknice nadirale u pravcu njenih položaja. Podrobnije o tome i ostalim borbama u tom periodu vidi Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

[4] Vidi dok. br. 15. objašnjenje 23.

[5] Najpre je, 27. aprila 1941, formirana Protifašistička fronta. Ona je zatim, kad je Nemačka napala na Sovjetski Savez, te su u Sloveniji sazreli uslovi za oružanu borbu protiv okupatora, dobila naziv: Osvobodilna fronta slovenskega naroda (knj. 5, dok. br. 31, objašnjenje 3).

• Verovatno se odnosi na izjavu pavodom sporazuma Tito — Subašić.

Sastav kadra se u poslednje vreme znatno popravio. Smenili smo jedan broj nižih starešina i postavili nove. U poslednjim akcijama[7] uočeno je da su niže starešine bolje držale na ukupu svoje ljude. Ipak veza još nije funkcionisala kao što bi morala. Svi članovi štabova bataljona držali su se još dosta dobro, sem zamenika komandanta 2. bataljona, koji je slabo držao ljudstvo u svojim rukama, a i sam se veoma loše ponašao. Zbog toga je kažnjen strogim ukorom. U poslednjoj akciji nestalo je 27 drugova. To su oni koji su upućeni u patrole i na održavanje veza, pa su zbog naglih promena situacije ostali. Sem pušaka koje pripadaju [ovim drugovima], sve oružje je na mestu. Nadamo se da će se i većina ovih nestalih uskoro vratiti. Sve borbe i napore borci su općenito dobro podneli. Ipak još ostaje naš glavni zadatak — podizanje nižeg vojnog i političkog kadra.

Za ovo vreme članovi štaba brigade pojedinačno su održali 9 sastanaka sa štabovima bataljona, na kojima je izrađen plan za akcije i izvršena kritika dosadašnjih akcija i borbi. Štabovi bataljona su podneli izveštaje o držanju starešina i boraca, 0 stanju opreme i oružja, o funkcionisanju saniteta i intendanture. Dali smo im direktive za rad na vojnom i političkom polju. Politički komesar brigade je održao jedan sastanak samo s politkomesarima bataljona, na kome je objašnjen način organizovanja kulturno-prosvetnog rada u jedinicama. Od dosadašnjih kulturnih odbora u bataljonima bat. politkomesari treba da pređu na organizovanje odbora po četama, koji biraju bataljonske a ovi brigadne. Članovi štaba brigada otišli su na ove sastanke posle sastanka štaba brigade koji je ovome prethodio i na kome su se tačno dogovorili...

U ovo vreme je I bataljon održao 1 miting, II bataljon 1 miting (na kome su učestvovali i drugovi iz oba ostala bataljona 1 štabne čete), a III bataljon 2 mitinga. Mitinzi su priređeni u čast godišnjice VII korpusa.[8] Na ovim mitinzima već življe učestvuju i novi borci. Svi mitinzi su prošli u dobrom raspoloženju, ali samo izvođenje mitinga još nije bilo najbolje.

Prilikom uručivanja Spomenice drugu komandantu brigade i drugu načelniku štaba,[9] ispred II bataljona, svih odseka i predstavnika oba ostala bataljona održao je govor polit komesar a borci su otpevali nekoliko udarnih partizanskih pesama.

[7] Verovatno se odnosi na borbe koje su vođene 8. oktobra 1944 (vidi objašnjenje 3).

[8] Sedmi korpus NOVJ formiran je, prema naređenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, 3. oktobra 1943 (vidi tom VI, knj. 7, dok. br. 84).

*** Draganu Popoviću. Za načelnika Štaba 9. slovenačke NO brigade postavljen je naredbom Štaba 18. NO divizije br. 11 od 2. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 191/111-10).**

12.X, kada je čitava brigada bila na okupu,[10] održan je zbor brigade, na kome su pročitane pohvale borcima koji su se istakli u akcijama. Posle kraćeg govora pevački hor je otpevao nekoliko partizanskih i narodnih pesama.

U svim bataljonima postoje zidne novine, ali je dopisništvo sada u zaostatku zbog stalnih pokreta i borbi. Celokupna štampa čita se na čitalačkim časovima. I bataijon ima u svim četama određene bibliotekare koji se staraju o literaturi.

Najaktivniji u kulturnom radu je III bataljon, u kome je SKOJ veoma aktivan.

Disciplina se popravila. Drugovi već sasvim dobro pozdravljaju i disciplinovano podnose napore. Moral se podigao zbog uspeha u poslednjim borbama i dodeljivanja odeće borcima. I borbenost se podigla. Međutim, u jedinicama još nedostaje živosti, ali se popravlja organizovanjem pevanja.

Što se tiče intendantske i sanitetske službe, moramo reći da dosta dobro funkcionišu. Hrana je ranije oila dobra i obilna. Sada je dakako mnogo slabija pošto se nalazimo na takvom sektoru. Ukoliko bi hrane bilo dovoljno, moral bi možda bio bolji.

Brojno stanje brigade je sledeće:

	po spisku	u rashodu	na licu	bolnica	kursevi	nestali
Ukupno	1033	144	889	89	27	28

U toku poslednjih 14 dana primili smo 61 novog borca. U poslednjoj akciji je bilo 13 ranjenih i 2 mrtva.

I pored toga što smo već primili odeću, potreba za opremom u brigadi je još velika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Magister Janez

Komandant — kapetan
Marjanović Ratko

M.P.

[10] **Brigada se (sem 4. bataljona koji je bio u Brkinima) 11. oktobra 1944. okupila u rejonu Osilnice.**

BR. 61

ZAKLJUČCI SAVETOVANJA PARTIJSKIH RUKOVODILACA 1. I 4. KOSMETSKE BRIGADE 52. KOSOVSKO-METOHIJSKE DIVIZIJE OD 14. OKTOBRA 1944. GODINE[1]

ZAKLJUČCI SA SAVETOVANJA PARTIJSKIH RUKOVODIOCA IZ I I IV KOSMETOVSKE BRIGADE

Savetovanje je održano 14 oktobra 1944 godine u prisustvu drugova sekretara Obkoma KPJ[2] i SKOJ-a za Kosovo i Metohiju. Cilj savetovanja je bio da se partijski rukovodioci upoznaju: a) sa političkim prilikama na terenu Kosova i Metohije (pošto su obe brigade do sada bile van terena Kosova i Metohije),[3] b) sa političkim i vojničkim zadacima postavljenim organizacijama i vojnim jedinicama Kosova i Metohije od strane CK KPJ[4] i Vrhovnog štaba,[5] c) sa dosadanjim greškama i propustima partorge u vojsci i d) sa neposrednim konkretnim zadacima koji stoje pred našom partorgom.

I

U pogledu upoznavanja sa prilikama na terenu Kosova i Metohije, savjetovanje je utvrdilo ovo:

a) Snage okupatora na Kosmetu za sada su neznatne, veće snage nalaze se samo na prolazu.[6]

b) Reakcionarne sluge okupatora, ostavljene bez veće podrške okupatora i snažno pogođene prvim naletom naših brigada na Kosmet, silno su se poljuljale i počele da gube ma-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Pokrajinskog komiteta Saveza komunista Srbije za Kosovo i Metohiju (dalje: PK SKS za Kosovo i Metohiju), reg. bi\ 1250, k. 20, a njegov snimak u AVII, mikrofilm reg. br. 4/180—182.

[s] Tada je sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosmet bio Pavle Jovićević Paijok.

[s] Prva kosmetska brigada je formirana 28. juna 1944. na Karaormanu u zapadnoj Makedoniji, gde se nalazila do početka oktobra 1944. Četvrta kosmetska brigada je formirana 13. oktobra 1944. u Krumi (severna Albanija). Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 103 (objašnjenje 5), 187 i 206 (članak Mite Miljkovića od novembra 1944).

[4] Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 104.

[5] Vidi direktivu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. avgusta 1944. Glavnom štabu Srbije o podeli Srbije na pet operativnih područja, razbijanju glavnih četničkih i kvislinških snaga na njima i stvaranju krupnih vojnih formacija, vojnopozadinskih vlasti i NO odbora (Arhiv VII, reg. br. 17-1, k. 15).

[6] Odnosi se na nemačke snage Grupe armija »E«, koje su se povlačile s juga, preko Kosova, na sever i zapad.

sovnu podršku šiptarskih masa. Ovo utoliko više što pored naših brigada u borbi učestvuju i brigade iz Albanije,[7] te im se na taj način izbija argument iz ruku da nar. osi. borbu vode jedino Srbi i Crnogorci.

c) Siptarske mase su ubeđene u propast Hitlerove Nemačke, uvidele su da je put kojim su slepo koračale iza reakcionarnih begova i ostalih prodanih ljudi bio pogrešan put. Nisu pravilno bile obaveštavane o našoj borbi jer su sva ta obaveštenja kod njih dolazila u većini slučajeva od okupatorskih agenata i njima sličnih ljudi. Od strane svih dosadanjih režima bile su stalno ugnjetavane pa su, sasvim prirodno, u svemu zaostale. Do sada nisu imale prilike da osete našu narodnu vlast pa se prema njoj odnose sa nepoverenjem i strahom. Još uvek ne prilaze nama, jer se boje od nas i naših jedinica, još su pod uplivom neprijateljske propagande koja im priča da su naše jedinice sastavljene samo od Srba koji hoće da pale i ubijaju Siptare. Izuzetak čini omladina koja svakim danom sve više prilazi nama. Znatan deo je bio mobilisan po raznim jedinicama okupatora i njegovih slugu a sada se ta mobilizacija vrši sa velikom teškoćom. Srpske i crnogorske mase čvrsto stoje na pozicijama narodno-oslobodilačke borbe, masovno prilaze našim jedinicama a uticaj neprijatelja i njegovih slugu na njih je ništavan.

II

U pogledu upoznavanja sa političkim i vojničkim zadacima postavljenim od strane CK KPJ i Vrhovnog štaba savetovanje je utvrdilo sledeće:

a) U situaciji potpunog sloma okupatorskih snaga u Jugoslaviji, u situaciji razbijanja svih okupatorskih slugu u Srbiji i Crnoj Gori, u situaciji kada je Nemcima presecena svaka otstupnica preko Srbije — Kosovo i Metohija kako u političkom tako i u vojničkom pogledu dobija izvanrednu važnost. U vezi sa tim CK je poručio organizacijama na Kosmetu da onemoguće sada, posle potpunog razbijanja reakcije u Crnoj Gori i Srbiji, da reakcija uzme maha, da se ugnjezdi na Kosmetu, što bi bilo vrlo opasno ne samo za narode Kosmeta nego i za ostale susedne narode. Vrhovni štab naredio je našim jedinicama da pređu u ofanzivu na teren Kosova i Metohije, da sistematski ruše sve komunikacije na Kosmetu kao i komunikacije koje vode u severnu Albaniju i Crnu Goru, pošto su sve te komuni-

[7] Reč je o 3. i 5. brigadi albanske NOV, koje su u to vreme prešle iz Albanije na Kosmet i pod komandom Operativnog štaba Kosmeta sadejstvovale s jedinicama NOVJ (vidi tom I, knj. 19, dok. br. 187).

kacije jedine kojim će Nemci pokušati da otstupaju iz Jugoslavije u pravcu Nemačke. No razbiti reakciju, mobilisati za aktivnu borbu protiv okupatora, nemoguće je na Kosovu i Metohiji bez pravilnog prilaženja nacionalnom pitanju. U tom pogledu CK je pomogao našim organizacijama svojim mudrim uputstvima. On nam ukazuje na ogromnu važnost istorijskih odluka II Kongresa AVNOJ-a ističući da te odluke obezbeđuju ravnopravnost svim narodima, da omogućuju samoopredeljenje a da su uperene protiv hegemonije svake vrste — te prema tome one omogućuju slogu, jedinstvo i zajednički život naroda Kosova i Metohije. Međutim, uči nas dalje CK, to pravo na ravnopravnost i samoopredeljenje mora svaki narod sam, svojom borbom protiv okupatora i njegovih slugu, da izvojuje, da ne bi koračajući slepo iza reakcionarnih slugu okupatora bio i dalje njihova igračka, išao i dalje protiv svoje sopstvene slobode i sreće. Iz toga izlazi da, ukoliko jedan narod uzme aktivnijeg učešća u borbi protiv okupatora i njegovih slugu, utoliko će njegov položaj u budućem posleratnom uređenju biti bolji i sigurniji. Članovi KPJ na Kosovu i Metohiji, bili oni u vojsci ili pozadini, u svom radu na podizanju šiptarskih masa u borbu moraju biti svesni te činjenice. Stoga sa stanovišta interesa naših naroda i naše Partije — sve ono što bi sprečavalo podizanje šiptarskih masa na oružanu borbu, što bi razjedinjavalo naše narode treba ostavljati po strani. Sasvim je prirodno da se ovaj stav prema šiptarskim masama ne sme shvatiti tako da bi njegovo sprovođenje bilo na štetu drugih naroda.

Jedino na taj način moći će da se učvrsti i proširi jedinstvo naših naroda protiv fašističkog okupatora i njegovih slugu, jedino kroz takvu borbu šiptarski narod postaće svestan svojih stvarnih interesa i znati da ih razlikuje od interesa svojih reakcionera, jedino tako narodi Kosova i Metohije uzeće učešća u izgradnji nove demokratske i federativne Jugoslavije i osigurati sebi u njoj dostojno mjesto.

b) U dosadašnjim borbama mi smo imali prilike da vidimo da se nasilno mobilizirane šiptarske mase vrlo lako predaju, da su demoralisane itd. Isto tako se videlo da je dobar postupak sa zarobljenicima i njihovo puštanje na slobodu dalo dobre rezultate. Stoga smatramo da je suprotni postupak sa zarobljenicima od strane I Kosovsko-metohijske brigade bio nepravilan.

v) Budući da će šiptarski narod prvi put imati da gleda našu narodno-oslobodilačku vojsku, utisak koji će ostaviti naše jedinice biće najprivlačnija strana za stav šiptarskih masa prema našoj vojsci. Mi ćemo u svome radu morati da računamo da ćemo od sada imati pretežno posla sa masama koje su zavedene

i sa bezbroj predrasuda o nama itd., pa prema svemu tome treba da podešavamo svoj rad, svoje ponašanje, svoj život.

g) Sovinizam je ozbiljna smetnja koja nam stoji na putu učvršćenja i proširivanja jedinstva naših naroda Protiv njega se mora voditi konkretna borba ma u kom se obHku on pojavljivao (bilo u vojsci, bilo pri prolazu naših jedinica po selima itd.).

III

U pogledu organizacionog rada, grešaka i propusta u njemu, savetovanje je utvrdilo sledeće:

a) Našoj vojsci ovoga momenta prilaze sve nove i nove grupe ljudi iz redova sva tri naroda a naročito omladina. Oni, sasvim prirodno, dolaze kod nas onakvi kakvi su bili u onoj sredini gde su do tada živeli a stupajući u naše jedinice, sasvim prirodno, oni automatski ne odbacuju od sebe svoje navike, poroke, slabe strane itd.

b) Od takvog ljudstva treba da se vaspitaju ne samo borci za danas nego i dobri gradioci naše nove države — demokratske i federativne Jugoslavije, što nije ni malo lak zadatak. Taj zadatak pada na naše vojničke i političke rukovodioce, tu moraju da bace težište svoga rada naše partijske organizacije u vojsci, prema njima moraju naše partorge[8] podešavati svoje forme rada. Za naše prve jedinice potrebni su nam dobri vojnički i politički rukovodioci a njih moramo odmah da stvaramo.

c) U čitavom ovom poslu ozbiljan problem nam je opasnost od sektaštva. Ono predstavlja naročitu opasnost kod I Kosovsko-metohijske brigade zbog specijalnih uslova pod kojim se borila (stvorena od drugova koji su dugo vremena bili po zatvorima, provela celo vreme na drugom terenu gde se uopšte nije dopunjavala novim borcima nego je samo gubila stare itd.). Članovi naše Partije moraju sada svojim radom da zadobiju ljubav svih tih masa a to će jedino uspjeti ako im priđu, ako se zbliže sa njima, ako pokažu pravu drugarsku ljubav prema njima, razumijevanje prema njihovim slabim stranama. Mudre riječi druga Rankovića[9] da »svaki borac, svaki čovek treba da zavoli našu Partiju i kroz Partiju da zavoli svakog našeg rukovodioca« mora da dođu sada do izražaja. Ta naša ljubav prema ljudima, to je ono što čini da neprijatelj gubi bitku za bitkom kako na vojničkom tako i na političkom polju.

d) Osnovne partijske organizacije — ćelije do sada, naročito u IV Brigadi, nisu živele normalnim partijskim životom.

[9] **partijske organizacije**
' **Aleksandra**

Partorga je tapkala tamo u mestu nemajući plana u radu i podele posla, ne aktivizirajući u dovoljnoj meri sve partijsko članstvo, isto tako u toj Brigadi na teoretskom uzdijanju članstva nije se poklonila ozbiljna pažnja. Isto je to bilo i u vojničkom podizanju ljudstva (na ovladavanju vojnom veštinom, neumešno trošenje municije, nedovoljna pažnja oružju, nedostatak stručnih predavanja).[10] U obema brigadama nije bilo sistematskog ni sa ljubavlju ispitivanja pa posle i pomaganja partijskih kadrova. U partijskoj kartoteci karakteristike za partijce davane su prilično šablonski bez stvarnog ispitivanja. Isto tako ispoljilo se sektaštvo po pitanju prijema novih članova u Partiju — jer još uvek u brigadama postoje hrabri i odani ljudi kojima su vrata Partije zatvorena. Radu SKOJ-a nije poklonjena dovoljna pažnja, bio je potcenjivan (sekretar brigadnog komiteta nije bio oslobođen straže), što u situaciji kada nam naročito prilaze široke omladinske mase pretstavlja ozbiljnu opasnost. Rad agitpropa i kulturno-prosvetni rad nisu zadovoljavali do sada (rad samo na srpskom jeziku), čemu je donekle smetala situacija u kojoj su se razvijale naše brigade.

IV

Na osnovu svega ovoga savetovanje je postavilo pred svim partijskim organizacijama I i IV Kosmetovske brigade sledeće obavezne zadatke:

1). Svi članovi Partije dužni su usvojiti dobro u što kraćem roku liniju naše Partije i uložiti maksimalne napore da se svi politički i vojnički zadaci postavljeni od strane CK i VŠ u potpunosti izvrše.[11] Stoga je potrebno dobro proučiti pismo Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju[12] napisano organizacijama na osnovu pisma poslatog Oblasnom komitetu od strane Centralnog komiteta,[13] kao i proglas Glavnog štaba za Kosovo i Metohiju.[14]

2). Članovi Partije su dužni a) da tu liniju putem konferencija, sastanaka, ličnog kontakta prenesu kod svih naših boraca — da teže k tome da svaki naš borac zna da štiti našu liniju, b) da tu liniju putem konferencija, zborova, sastanaka, razgovora prenose na narodne mase, da ih ubeđuju u njenu ispravnost.

10 i u Re5j u zagradi su dopisane mastilom.

11 Drugi deo rečenice, počevši od reči: »i uložiti«, dopisan je mastilom.

" Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 143.

13 Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 104.

14 Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 180.

3). Članovi Partije moraju na terenu neumorno raditi na učvršćenju i proširivanju bratstva i jedinstva naših naroda. Preko pomaganja u izborima za NOO, preko mobilizacije stanovništva, preko svakog dodira sa njima — svuda ideja bratstva mora da dođe do izražaja. Ovo se mora spruvoditi uz najljuću borbu protiv okupatora : svih onih koji njemu služe, svih onih koji mute slogu naših naroda, kažnjavajući oštro sve one koji tome stoje na put...

4). Zavesti kao obavezan sistematski vojnički rad, pa preko njega borce što bolje vojnički izdignuti, obučiti ih vojničkom veštinom.[15]

5). Povesti borbu za likvidaciju sektaštva ma u kom se obliku ono pojavljivalo. (Kako po pitanju odvojenosti od masa, tako i po pitanju prijema novih članova u Partiju).[16]

6). Partijske organizacije moraju da žive normalnim živovotom uključujući kao obavezno plan u radu, raspodelu posla i najveću aktivizaciju svih članova Partije.

7). Likvidirati birokratizam i šablonizam u izučavanju naših kadrova pružajući pomoć da se kod njih razvije lična odgovornost, inicijativa, disciplina, ratni stil u radu i sve druge osobine koje su nužne članovima Partije.

8). Pristupiti još odmah organizovanju kurseva sa ciljem za teoretsko podizanje naših kadrova. Naročito obratiti pažnju izučavanju nacionalnog pitanja, za koga će Oblasni komitet spremiti materijal na oba jezika.[17]

9). Radu sa kandidatima dati planski karakter tako da u toku kandidatskog staža kandidati dobiju pravilnu pretstavu o našoj Partiji.[18]

10). Brigadnim i bataljonskim komitetima SKOJ-a treba pružiti veću pažnju. Treba im pomoći u sprovođenju u život direktiva od strane Oblasnog komiteta SKOJ-a a naročito po pitanju priprema za Prvu konferenciju antifašističke omladine Kosova i Metohije.[19]

11). Do maksimuma razviti agitaciono-propagandistički rad na oba jezika.

12). Organizovati kulturno-prosvetni rad kako u vojsci tako i na terenu. Za taj posao angažovati što više ljudi a naročito SKOJ-evaca.

i5 i 18 Dopisano mastilom

" Srpskohrvatskom i albanskom jeziku

'» Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 186.

Ove zaključke treba dobro da prorade sve partijske organizacije I i IV brigade i da na njima temelje svoj budući rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SAVETOVANJE
PARTIJSKIH RUKOVODIOCA
iz I i IV Kosmetovske brigade

M. P.

Nedovoljni nivo vojne taktike,
trošenje municije.

Do najvećeg stepena
jer on sada kada se krećemo pored neobaveštenih masa
igra veliku ulogu.[20]

BR. 62

IZVEŠTAJ POLITODELA 10. NOU DIVIZIJE OD 15. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITIČKOM I ORGANIZACIONOM STANJU U BRIGADAMA[1]

Izvještaj politodjela X divizije

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

U sastavu X divizije[2] nalazi se Sedma, Deveta i Sedamnaesta brigada sa Visočko-fojničkim, Livanjsko-duvanjskim i Travničkim odredom, koji su pod komandom štaba divizije, a organizaciono vezani za svoje okružne komitete.

Teren na kome djeluje divizija je nacionalno i vjerski raznorodan i kao takav isprepleten različitim uticajima, što zahteva umješno vojno i političko djelovanje, da bi se svi pokušaji neprijatelja spriječili, a stanovništvo privelo NO pokretu.

[20] Ove napomene su dopisane rukom ispod dokumenta.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, br. 6217.

[1] Divizija je formirana 13. februara 1943. Ona je ušla u sastav 1. bosanskog korpura NOVJ (vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 67).

(Četnici: Malovan—Donji Vakuf, Zenica—Visoko. Milicija muslimanska i hrvatska: Ostrožac, Visoko—Sćit)

O diviziji kao cjelini i njenim zajedničkim problemima teško je govoriti zbog specifičnosti uslova njihova razvitka i terena sa koga su formirane. I da bi se imala potpunija slika o diviziji moraće se navesti neke posebnosti u razvitku pojedinih brigada.

Sedma brigada je najstarija,[3] sa najvećim vojničkim iskustvom, koga je stekla još u toku četvrte[4] i pete ofanzive.[6] Rukovodioci koje je dobila iz Prve divizije (a kojih ima još nekoliko) ostavili su vidan i pozitivan trag. Sedma brigada po povratku iz Crne Gore® mogla je kao dobra brigada da posluži kao stub Desete divizije. Poslije šeste ofanzive Sedma brigada je prošla kroz relativno miran period razvitka, vršeći manje akcije u dolini Vrbasa i prema Fojnici.[7] U tom mirnom razdoblju sve do sedme ofanzive, rad po svim sektorima odvijao se intenzivno. Takav rad i stanje u brigadi je zadovoljio rukovodioce i borce, da je sedma ofanziva unekoliko iznenadila i zatekla brigadu nespremnu. Problemi, kao dezerterstvo, koje je uzelo jakog maha (oko 50 dezertera), kolebljivost kod izvjesnog dijela ljudstva su bili posledica takvog života i samozadovoljstva partijske organizacije, koji su, tek pošto su izbili u oštroj formi, bili primjećeni od partijske organizacije. Iako sa izvjesnim zakašnjenjem, a zbog organizacione čvrstine, partijska organizacija je otklonila te probleme, a da oni nisu, pored manjih trzavica, ostavili negativnih posledica.

Još u šestoj ofanzivi Deveta brigada je bila neborbena, sa bataljonima koji nisu mogli izvršavati zadatke, koji su, kao što je bio slučaj sa Trećim bataljonom, u težim situacijama se prosto raspršili. Disciplina je bila slaba, sa čestim slučajevima samovoljnog napuštanja jedinica. Izniman slučaj je bio II bataljon, tada najbolji bataljon IX brigade. Nakon nekih izmjena u rukovodstvu i gotovo svakodnevnih sukoba sa neprijateljem na sektoru Donji Vakuf—Bugojno—Janj i Jajce (Princ Eugen divizija),[8] brigada se u vojničkom pogledu prekalila i u VII ofanzivu ušla kao dobra i borbena jedinica (borbe na Janju i Zijametu[9] u kojima su borci osjetili svoju snagu i postali svjesni svojih sposobnosti), ali još uvijek sa problemima dezerterstva i nedisciplina, osnovnim problemima brigade. Politički i

*** Sedma brigada je formirana 27. decembra 1942. u s. Orahovljanima (kod Ključa). U njen sastav je ušlo ljudstvo iz Krajiške polubrigade i 3. krajiškog NOP odreda. Desetog avgusta 1943. 7. brigada je ušla u sastav 10. NOU divizije (vidi AVII, mikrofilm BiH-3/576).**

\ [5] i [6] O učešću 7. krajiške NOU brigade u pomenutim ofanzivama i o njenom povratku iz Crne Gore vidi knjigu »Krajiške brigade«, Ljubljana, 1954, str. 287—291.

[8], [11] i [11] Vidi »Krajiške brigade«, str. 291, 300 i 309.

kulturni nivo rukovodioca i boraca je niži od nivoa u VII brigadi, a jak četnički uticaj na teren odakle se je brigada neprestano popunjavala (Kupres, Glamoč) otežao je da mlada i slaba partijska organizacija uspješno i na vrijeme riješava sve probleme u brigadi.

XVII brigada, prerasla prije VII ofanzive iz odreda u brigadu,[10] iako je bila na pravcu prolaza neprijateljskih snaga, sa malo borbenog iskustva, izbjegla je ozbiljnije sukobe sa neprijateljem. Iako je ofanziva izazvala i pojačala neke probleme (dezerterstvo; kolebljivost koja se manifestovala u izbjegavanju svakog sukoba sa neprijateljem), brigada se mogla brzo oporaviti, sačuvati jedinice kao cjeline, i nastaviti sa djelovanjem na komunikaciju Sarajevo — Mostar,[11] mobilišući ljudstvo na svome terenu. Rukovodstvo, iako sa malo iskustva, ima dobre uslove za razvitak.

U poslednjim akcijama, poslije VII ofanzive, divizija kao cjelina imala je znatnih propusta. Njeno djelovanje nije bilo uspješno. Akcije na Fojnicu, Konjic, Han Kumpaniju i Travnik[12] najbolje to pokazuju. Iako se u tim akcijama mogla vidjeti hrabrost i junaštvo naših boraca, akcije kao cjeline nisu uspjevale. Iz tih akcija mogla se vidjeti slabost u rukovođenju jedinicama (uz svu hrabrost i odanost kadra, naročito vojničkog, umješnost u komandovanju je mala), nesadejstvo i nekolektivnost među jedinicama, neiskustvo za borbe u gradu.

Jedan od velikih propusta u radu partijske organizacije, a inicijativa nije dolazila od štaba divizije, je da se nisu koristila iskustva iz akcija, kao način vaspitavanja kadra i boraca.

Zbog svega, povoljna situacija, stvorena izbijanjem Crvene armije na našu granicu, nije bila dovoljno iskorištena.

Organizaciono stanje

Partijska organizacija X divizije broji "65 članova partije sa 90 ćelija (socijalni sastav: uglavnom seljaštvo, sa malim postotkom radnika i intelektualaca. Taj **postotaK** je relativno najveći u XVII brigadi), 35 kandidata i 655 članova SKOJ-a prema 4115 boraca.

VII brigada ...	**301**	**član ...**	**7**	**kandidata ...**	**240**	**čl.**	**SKOJ-a**	**prema**	**1515 b[oraca]**
IX „ ...	**257**	**„**	**11**	**„**	**225**	**„**	**„**		**1250**
XVII „	**107**	**„**	**5**	**„**	**115**	**„**	**„**		**700**
Jedinice oko štaba divizije	**100**	**članova**	**12**	**„**	**75**	**„**	**„**		**650**

[10] Brigada je obrazovana 28. aprila 1944. od Ramskog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 139; knj. 25, dok. br. 27).

Rad u jedinicama pri štabu divizije objedinjen je formiranjem komiteta: a) pri štabu divizije, b) diviziiskoj intendanturi i c) divizijskoj bolnici. Artiljerijski divizion ima svoj biro koji je vezan za divizijski komitet preko komesara divizije. Na poslednjem sastanku div. komiteta je diskutovano o objedinjavanju rada jedinica pri štabovima brigada, i postavljeno pitanje Obi. kom. za formiranje garnizonskih komiteta.

Zajednički problem za cijelu partijsku organizaciju, što je konstatovao i div. komitet na svome poslednjem sastanku, je da je partijnost i partijska odgovornost kod članstva popustila. Taj problem dolazi otuda što uticaj partije u štabovima nije bio dovoljan. To se vidi iz neredovnog održavanja radnih i teoretskih part. sastanaka, a mlađi članovi baš u štabovima vide Partiju i, razumljivo, uzimaju ih sebi za primjer.

Nepartijnost i neodgovornost se ogleda u površnosti i netemeljitosti rukovodioca, uz manje iznimke, od štaba divizije pa na niže. Komunisti rukovodioci se dovoljno ne udubljavaju nad problemima, ne sagorevaju na poslu. Taj problem daleko je ozbiljniji za više rukovodioce, od kojih se, zbog njihovog nivoa, znanja itd., može tražiti više zalaganja, nego kod mlađih, koji imaju volje, kidaju se na poslu, dosta rade, ali bez sistema. Na njihovom sistematskom uzdizanju nije učinjeno mnogo.

Jasno da autoritet partijske organizacije pri takvom stanju ne može biti na visini, što vredi naročito za IX brigadu, a još više za XVII-u.

Stil u radu dobrog dijela partijskih rukovodioca je još uvijek šablonski. U tom pogledu najbolje stoji VII brigada zahvaljujući iskustvu i nivou rukovodioca koji su uspjeli da unesu raznolikosti i konkretnosti u svoj rad. Međutim u IX i XVII brigadi, iako ima pozitivnih uspjeha, još će biti potrebno mnogo toga da se organizacija privede na rješavanje konkretnih problema a i da se oslobodi svake uskosti.

Problemi kojima se partijska organizacija bavila u poslednje vrijeme bili su diktirani novom situacijom. Osposobljavanje jedinica za ulazak u gradove, prijem novog ljudstva koje je dolazilo u naše jedinice. Rezultati nisu bili jednaki u svim brigadama. Dok je u VII novo ljudstvo općenito dobro primljeno, u IX i XVII, po dezerterstvu koje se pojavilo (u IX za poslednjih mjesec dana oko 50, a u XVII-oj 80 dezertera, sve domobrana, a kod XVII i novomobilisanih), nije bilo dovoljno snalažljivosti da se taj problem spriječi. U IX-oj je do toga došlo dobrim dijelom zbog nepravilnog stava štaba brigade, koji je na problem domobrana gledao prilično usko (naročito komesar brigade), ne shvaćajući širinu koju treba imati u takvim momentima, a koja je vezana za najveću budnost.

Odnos prema domobranima a naročito domobranskim oficirima je ozbiljan problem zbog ograničenog znanja i kulture rukovodioca, koji vide intelektualnu nadmoć oficira. I tu će biti potrebno do maksimuma angažovati starije rukovodioce da objasne kakve odnose i držanje trebaju da ima u naši drugovi.

Partijska organizacija se nije dovoljno bavila pitanjem odnosa drugova prema drugaricama. U VII brigadi taj odnos je bio sveden na nepravilan odnos prema sanitetskom osoblju. U IX je na ženidbu posmatrano suviše kruto, što je samo pojačavalo mogućnost nedozvoljenih odnosa između drugova i drugarica u vojsci, a u XVII-oj nije bilo dovoljno budnosti i kontrole. Partijska organizacija općenito nije uvidjela da je potrebno objasniti ljudima šta znače žene u našoj vojsci, i da ako one nisu same našle svoje pravo mjesto, mi im moramo u tome pomoći.

Broj kandidata pokazuje da nije bilo dovoljno rada na uvlačenju novih ljudi. Sem u XVII-oj, koja je nakon čišćenja poslije VII ofanzive, koje je pokazalo pozitivnih rezultata, posvetila veću pažnju tom pitanju.

Teoretski rad, zbog nivoa rukovodioca i komunista, zahtjeva veliku pažnju. Rad se odvijao prilično nesistematski, tražeći formu koja će najviše koristiti. Teme sa nižeg i srednjeg partijskog kursa sa kojima se počelo u IX-oj i XVII-oj (zbog samostalnosti bataljonskih biroa u VII-oj teoretski rad je ostavljen njihovoj inicijativi) nisu pokazale dovoljno rezultata, jer je za te teme potrebno predznanje da bi se razumjele. Na poslednjem sastanku div. komiteta je zaključeno da se teoretski rad diferencira. Isto, da u part. ćelijama osnovni materijal za izučavanje bude tekuća, autoritativna štampa (Nova Jugoslavija, Oslobođenje itd.) preko koje treba da se članstvo upoznaje sa linijom Partije, a bataljonski komiteti, štabske jedinice, da izučavaju materijal sa nižeg i srednjeg partijskog kursa.

Pomoć jedinicama pri štabu divizije bila je mala. Njihov rad odvijao se bez kontrole, što ima svojih posledica. Sada će, formiranjem komiteta, te jedinice biti lakše obilaziti i pomagati im.

Politički rad

Politički rad se odvijao u izučavanju odluka ZAVNOBiH-a.[13] Kao najvažnije bile su istaknute: odluke kojom Bosna i Hercegovina dobija svoju državnost i Deklaracija o opštim pravima građana, kao kostur budućeg ustava, koji objašnjava položaj i odnos ljudi u federalnoj Bosni i Hercegovini, a naročito, što je zanimalo i što nije bilo jasno našim borcima, kakav će njihov položaj biti u novoj državi.

" **Reč je o odlukama Drugog zasedanja ZAVNOBiH-a.**

Sporazum između Nacionalnog komiteta i Subašićeve vlade u samom početku izazvao je sumnju i bojazan kod nekih ljudi, ali pošto su se dobila detaljna obavještenja, pravilno je objašnjen, i primljen od boraca.

Način obrade ovih tema morao se, imajući u vidu sposobnosti komesara četa, postaviti na bataljonskim konferencijama. Tumačenje pol. situacije i svih promjena u svijetu i kod nas se svodilo na čitanje vijesti. Komesari bataljona (sem u VII-oj)[u] i četa nisu sposobni da uočavaju sve promjene i da im dadnu temeljitu analizu bez pomoći komesara brigada, koji su morali sami održavati pol. konferencije u bataljonima. Iako je obilaženje bataljona bilo redovno od komesara brigada, taj rad nije bio dovoljno planski postavljen, nije bilo sistema u uzdizanju pol. kadra, nego se svršavalo ono što je iskrslo kao problem. Posao komesara se u jakoj mjeri birokratizirao i izgubio onu neposrednost i toplinu koja je nužna za pol. rukovodioce, ako hoće da budu vaspitači boraca. (Kod komandi četa i štabova bataljona osjeća se tendencija odvajanja od boraca).

Koliko je potrebno iskorištavanje svih mogućnosti za zajedničke manifestacije, svečanosti, itd., kao način pol. rada, rukovodioci u IX-oj brigadi su osjetili na svečanoj zakletvi nezakletih boraca, gdje su se formalnostima zakletve vezivali novi borci, a ostali se potsjetili na svoje obaveze prema narodu. Međutim još uvijek nisu dovoljno korišteni takvi momenti. Recimo, sjajne pobjede naše vojske, uspjesi Saveznika, izbijanje Crvene armije na našu granicu itd.

Problem pol. rada je težak sa ovakvim nižim pol. kadrom, " naročito u težim momentima, u akcijama kada su otežane i onemogućene šire konferencije, bataljonske i međubataljonske.

Pred pojedine brigade postavljali su se i posebni pol. problemi. U IX-oj brigadi, zbog četničkog uticaja na teren odakle je ljudstvo brigade, i povezanosti boraca sa terenom, bilo je nužno raskrinkavati četnike i razvijati mržnju prema njima. To je bilo važno i zbog toga što je bilo nekoliko slučajeva dezerterstva četnicima. U tome se i uspjelo, jer borci osjećaju mržnju prema četnicima.

XVII brigada je imala sličnu stvar, samo se tu radilo o miliciji. Greška drugova u XVII-oj brigadi je bila što su suviše taktizirali i pokušavali da se povežu sa vrhovima milicije, a nisu težište svoga rada obratili milicionerskim masama,[16] koje se zbog situacije bile sklone da potpuno raskinu sa okupatorom.

[14] Odnosi se na 7. krajišku NOU brigadu.

[15] Reč je o miliciji koja je 1943. stvorena pod uticajem okupatora i ustaša. Zahvaljujući pravilnoj politici NOVJ, pripadnici ove milicije su u velikom broju prišli jedinicama NOVJ.

Sada se muslimanska milicija na terenu XVII brigade (okolina Ostrošca) nalazi u stanju raspadanja, dok se hrvatska u okolini Šćita još drži prilično kompaktno (pojačana ustaškim elementima iz okoline Bugojna), jer naš uticaj nije još prodro u **Sćit**sku dolinu. Odnos naših jedinica prema stanovništvu u krajevima gdje se naša vojska manje zadržavala, ili nije nikako dolazila, i utisci koje će jedinice ostaviti mogu biti dobri uz zalaganje rukovodioca. Cim budnost rukovodioca oslabi, taj odnos izaziva ozbiljne posljedice. Najbolji je primjer za to slučaj IX brigade. Na terenu Kreševo — Raštelica, zatim Kakanj — Breza IX je ostavila pozitivne tragove. Međutim kod Travnika (Mošunj—Kruščica), zbog nepravilnog stava komesara brigade: da je to neprijateljski raspoloženo stanovništvo i da ga treba kazniti, desio se obrnut slučaj: snabdjevanje je vršeno na nepravilan način, nije se pristupilo formiranju odbora tamo gdje nisu postojali, a da se i ne govori o radu sa narodom, objašnjavajući mu situaciju, pomažući mu da vidi kuda vodi pravi put.

IX i VII brigada su sposobne za akcije na bilo kome terenu, dok se XVII ne bi bez većeg osipanja mogla povući sa svoga terena.

Kulturno-prosvjetni rad je vezan sa radom pol. rukovodioca, i sem tema iz opšteg znanja, što je bilo sastavni dio rada komesara, a koje su se kretale u okviru najopštijih pojmova iz geografije, historije, postanka čovjeka, osnovno u kulturno-prosvjetnom radu bilo je otklanjanje nepismenosti. Postotak nepismenih je u XVII-oj brigadi sada blizu 50% od sveg ljudstva. U IX-oj i VII-oj taj je postotak nešto manii. Dolaskom gradskog elementa u naše jedinice (Sarajevo, Visoko, Travnik) **i** domobranskih oficira (dobrim dijelom učitelji), taj rad je unapređen jer su sposobni ljudi korišteni na tome poslu. **Siri** rad moći će se tek sada pokrenuti dolaskom ljudi koji imaju smisla za taj rad.

Sem IX brigade koja izdaje i brigadni list, izdaju se listovi prilično neredovno po bataljonima, a ima pokušaja sa četnim džepnim novinama.

Bilo je uspjelih pokušaja (u IX-oj) da se kulturni rad poveže i proširi sa sportskim priredbama i takmičenjima, što je ljude zainteresovalo.

Vojnički rad

Kao što smo naglasili, osnovna je praznina u tome radu da se u dovoljnoj mjeri nisu koristila iskustva iz akcija: analizom, učenjem na greškama, a to je najbolji način vaspitavanja kadrova i boraca.

Općenito uzevši, a o tome govore akcije i gubici, borci se junački ali nevješto bore. Iako se vojnički dosta radilo, rad je bio šabloniziran, svodio se na egzercire i rad po Vojnom potsjetniku (ni taj se rad nije dovoljno detaljizirao), a nije se radilo na podizanju vještine kod boraca — kao borba u gradovima, pravilno korištenje zaklona, itd., i na rješavanju svih problema koji su iskrsavali u akcijama. Nekorištenje zaklona i istrčavanje u borbi dovelo je u poslednjim akcijama do velikih nepotrebnih gubitaka (većinom rukovodioci. U XVII-oj je za nekoliko dana poginulo 5 i ranjeno 6 rukovodioca), da je div. komitet skrenuo pažnju part. organizaciji na taj problem čuvanja kadra, i boraca uopšte.

Stab divizije kao vojno rukovodstvo niie se dovoljno založio da pomogne nižim štabovima na rješavanju tih problema. Djelovao je više putem naređenja iz kancelarije, a ne neposredno preko češćih savjetovanja; a nema dovoljno umješnosti u rukovođenju, da rukovođenjem vaspitava. Cesto je pozitivno i u principu tačno da štab divizije ne treba da ulazi u razradu brigadnih zadataka, ali treba vidjeti nivo štabova brigada i onda će biti nužno (a toga nema) pomoći im u razradi. Odatle dolazi da se autoritet štaba ponekad dovodi u pitanje. Stab divizije ne vidi dovoljno ni sve probleme u brigadama da bi im mogao ukazati na njih. Na pr. štab XVII brigade nije pokazao dovoljno udubljivanja i temeljitosti u razradi zadataka; odatle zamaranje ljudstva, zakašnjavanje na akcije, što izaziva negodovanje kod boraca.

Omladinski rad

Skojeva organizacija je djelovala bez dovoljno pomoći partije, što je uz mlado i nesnalažljivo rukovodstvo dovelo do toga da SKOJ nema dovoljno autoriteta za omladinu. Partijska organizacija nije rad SKOJ-a učinila sektorom svoga rada, nego taj rad potpuno prepustila mladom skojevskom rukovodstvu. Vrlo su rijetki slučajevi da bataljonski komiteti partije stavljaju na dnevni red kao posebnu tačku rad SKOJ-a.

Rad rukovodioca i komiteta SKOJ-a je šabloniziran, bez omladinskog poleta.

Organizacija je pokazala uspjeh u razvijanju borbenosti kod omladine.

Iako je sprovođenje predkongresnih zadataka postavljeno na bazi takmičenja, još SKOJ nije uspio da zatalasa omladinu na tim zadacima.

Div. komitet se je pozabavio tim pitanjem i konstatovao da će se kvalitet rada SKOJ-a promijeniti 1ek tada, ako part. organizacija shvati SKOJ kao sektor svoga rada, tj. ako se na

komitetima i ćelijama posebno prodiskutuje o važnosti SKOJ-a, problemima itd. u Skojevoj organizaciji.

[16]

* *

Naš rad nije dao dovoljno rezultata prema trudu koji je uložen iz više razloga. Da bi upoznali sve brigade odlazili smo u jedinice ne ograničavajući se na rad po spojim sektorima, a obuhvatajući ga po svim sektorima, što je dovelo do toga da je naš rad izgledao suviše sitan i iscjepkan. Čudan je bio stav nekih drugova u brigadama (VII i IX brigada), da je rad politodjela odvojen od rada političkih i part. rukovodioca, tako da saradnja nije bila potpuna. Zatim nepažnja i indiferentan odnos, naročito u štabu divizije, čega ima još i danas, ometao je da učinimo onoliko koliko smo mogli učiniti.

U našem radu bili smo ostavljeni sami sebi, bez pomoći bilo sa koje strane. Isto tako je u pogledu materijala. Često msmo dobijali, zbog malobrojnosti, ni onaj materijal koji je dolazio u diviziju.

Zbog toga Vas molimo da date Vaše primjedbe na izvještaj, vaše mišljenje o načinu našeg rada, i djelovanju politodjela uopšte. Ako je moguće, pošaljite nam nešto materijala, jer u njemu oskudjevamo.

15-X-1944. god.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prepis upućen Pokrajinskom i Oblasnom komitetu.[17]

1) V.[eljko] Miladinović
2) Adem Kovačević
3) Dušan Šaban
4) Semjon Kuharenko

[16] Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

[17] Pokrajinskom komitetu KPJ za BiH i Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu.

BR. 63

IZVEŠTAJ ŠTABA 4. OPERATIVNE ZONE SLOVENIJE OD 19. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O POLITIČKOM RADU I STANJU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

STAB
IV OPERATIVNE ZONE NOV i POS
Položaj, 19. 10. 1944.
Br

Politički izveštaj

GLAVNOM ŠTABU NOV I POS

Položaj

I. *Politički rad* je po jedinicama u ovom mesecu redovno obavljan. Pre svega se ponovo raspravljalo o formiranju i razvoju OF, bg,[2] mg,[3] švabobranstvu[4] i međunarodnoj reakciji. Popularisala se naša narodna vlast, bratstvo sa SS i CA,[5] za što je iskorištena prilika njenog stupanja na jugoslovensku teritoriju[6] i predaja odlikovanja sovjetskim i našim oficirima. Nadalje, sprovodila se široka kampanja za naše granice. Titov govor[7] je iskorišten za učvršćivanje samopouzdanja naše vojske i vere u naše vlastite špage. S obzirom na mladu vojsku bilo je potrebno posebno razmatrati naše odnose prema crkvi, privatnom vlasništvu, oduzimanju zemlje veleposednicima, disciplini koju tražimo u našoj vojsci, razlici između bivše jugoslovenske vojske i NOV. Mnogo se u to vreme, naročito posle 15. septembra, radilo na podsticanju nepomirljivog neprijateljstva prema domaćoj i stranoj reakciji.[8]

Napomene: Ciljeve OF uzimaju novi borci (misli se na dva, tri i više meseci stare partizane) uglavnom iskreno, međutim, među nemačkim dezerterima ima više primera kod kojih se još

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16'III. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »42«, »30. X 44.« a crvenom olovkom: »1/2«. Dokumenat je na više mesta potcrtan crvenom olovkom i mastilom.

[s] Beloj gardi

[3] Modroj gardi. (Češće je nazivana Plava garda).

*** Narodni naziv za sve pripadnike kvislinških formacija u Sloveniji.**

[5] Sovjetskim Savezom i Crvenom armijom

• Vidi dok. br. 24, objašnjenje 25.

[7] Vidi dok. br. 15, objašnjenje 23.

[8] U vezi s Titovim govorom o zapadnim granicama, dolaskom Crvene armije na jugoslovensku teritoriju i 15. septembra kao poslednjem roku za predaju svih pripadnika kvislinških formacija, politički komesar 4. operativne zone Slovenije izdao je 20. septembra 1944, pod br.

poznaje uticaj fašističke propagande. Ovde se misli na njihov odnos prema KPS i iskrivljene pojmove koje imaju o našim odnosima prema privatnoj svojini, privatnom delovanju crkve itd. Političkom vaspitanju takvih drugova mnogo doprinose naše oslobođene teritorije na kojima brigade imaju prilika da vide kako će otprilike izgledati Slovenija posle rata. Takođe se primećuje da neki koji su vrlo verni stidljivo sakrivaju tu svoju vernost od drugova. Prisustvo župnika druga Šmona[9] i drugih (sveštenika) po jedinicama ubedljivo odstranjuje tragove neprijateljeve propagande. — Titov govor o granicama ih je doslovno oduševio. Svi time osećaju nekakvo oslobođenje i olakšanje. Naša škrtost u rečima, koju smo do sada ispoljavali s obzirom na severne i zapadne granice, ležala je kao mora na našim rukovodiocima. Može se reći da se koruško-primorska kampanja sprovodi zaista uspešno. Anglo-američka ofanzivnost proteklih meseci bila je uzrok što našem velikom savezniku SS politički komesari nisu posvećivali onu pažnju koju bi trebalo i što je glavno interesovanje bilo okrenuto ka italijanskom i zapadnom bojištu. Prilikom poslednjih događaja na Balkanu i u Podunavlju taj nedostatak je otklonjen, te se popularizacija SS može karakterisati kao vrlo uspela. Ljudstvo veoma mrzi Nemce a još više bg, naročito one u Gorenjskoj (Cerklje[10] itd.).

II. *Kadrovi* koji sprovode politički rad ne zadovoljavaju. Politički komesar XIV divizije drug Džidži,[11] koji je sada na žalost ostao bez oka, odgovara. Ima nekih manjih nedostataka, koje će, međutim, moći brzo da otkloni. Politički komesar Operativnog štaba VI i XI brigade[1"2] drug Vojteh[13] nije ispunio nade koje su se polagale u njega. Delimično se još nije saživeo sa svojim novim položajem, a delimično je tome kriva njegova prirođena nedinamičnost. Politički komesar I brigade[14] drug Jovo[16] je vanredno požrtvovan, ali nema uslova za uspeo politkomesarski rad, bio bi dobar komandant.

1151, poseban cirkular u kome poziva da se u potčinjenim jedinicama sprovede široka akcija upoznavanja ljudi sa istorijom Koruške, Slovenačkog primorja, Trsta i Istre, kao i akcija za popularisanje Crvene armije i za podstrekavanje borbe protiv svih slugu okupatora. O ostalim pitanjima govori cirkular političkog komesara 4. operativne zone Slovenije od 14. oktobra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani f. 342 11-11).

• France Šmon, verski referent 4. operativne zone Slovenije. Postavljen na ovu dužnost naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 386 od 9. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2).

[10] Odnosi se na Cerklje na Gorenjskem.

[11] Alojz Zokalj Džidži. Vidi dok. br. 52, objašnjenje 8.

[12] Reč je o 6. slovenačkoj NOU brigadi »Slavko Slander« i 11. slovenačkoj NO brigadi »Miloš Zidanšek« (vidi dok. br. 52, objašnjenje 8).

[15] Jože Babič Vojteh

[14] To jest: 1. slovenačke NOU brigade »Tone Tomšič«.

[15] Ivan Božić Jovo

Njegov pomoćnik drug Pogačev[16] odgovara. Politički komesar II brigade[17] drug Franta[18] je star, iskusan partizan, ali bi mu takođe više odgovarao vojnički rad. Njegov pomoćnik drug Kune[19] odgovara. Politički komesar XIII brigade[20] drug Janošik,[21] koji doduše takođe više naginje vojničkom radu, razvija se u dobrog političkog komesara. Njegov pomoćnik drug Jovo[22] pokazuje više volje prema vojničkom radu, ali je iskusan pomoćnik i odgovara. Kao politički najjače u XIV diviziji možemo okarakterisati drugove Džidžija, Kunca i Pogačeva.

Politički komesar VI brigade[23] je još nov u svom radu, ali je inače izgrađen i razborit rukovodilac. Njegov pomoćnik drug Matija[24] u svemu odgovara. Politički komesar XI brigade drug Školski[25] zadovoljava. Njegov pomoćnik drug Vindiš[26] ima sve uslove da se razvije u vrlo dobrog političkog rukovodioca. Politički komesari Lackovog,[27] Kozjanskog,[28] Kamniško-zasavskog[29] i Koruškog odreda[30] ne zadovoljavaju sasvim. Još teže je u brigadnim bataljonima, u kojima, možemo reći, imamo svega 7 dobrih, samostalnih bataljonskih političkih komesara. Niži politički kadar odgajamo na kursevima, u vojsci i van nje. Među njima imamo nekoliko dobrih rukovodilaca.

Napomene: Politički i vojni rukovodioci nemaju uvek pregled nad jedinicama koje su preko noći prevazišle ranija brojna stanja. Političkim komesarima je poverena četa koja broji više nego što je ranije brojao bataljon, zbog čega uvek ne ovladaju jedinicom. Takve jedinice takođe nisu organski srasle, u njima ima i elemenata kojima je potrebna duža obrada. Da tome doprinesemo, a pre svega da povećamo manevarsku sposobnost

[18] Franci Slajpah Pogačev

[17] To jest: 2. slovenačke NOU brigade »Ljubo Sercer«.

[18] U nekim dokumentima se pominje kao Fronta (Franc Sever Franta).

[19] Drago Kune

[20] Odnosi se na 13. slovenačku NO brigadu »Mirko Bračič«.

[21] Janez Dolničar Janošek

[22] Janez Petje Jovo

[a] Adolf Jevšnik

[24] Matija Knap

[25] Jože Jakov Školski

[29] Alojz Vindiš Dunda

[27] Ivan Mali. Zarobljen od Nemaca, verovatno u novembru 1944. Vidi izveštaj komandanta policije i službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani nemački fond, f. 154TII) i izveštaj komandanta borbene grupe »Trek« (»Trech«) od 10. decembra 1944, u kome se govori o zarobljavanju ljudi iz Lackovog odreda (AVII, reg. bi. 8/9, k. 21.)

[28] Đorđe Vuković

[29] Stanislav Karo

[a°] Rudi Hohkraut Dolfe

jedinica, formiraćemo u svim brigadama četvrte bataljone,[31] a predlagaćemo da se kod Operativnog štaba formira iz tih četvrtih bataljona *treća brigada.*[3'2] Našem nedovoljno izgrađenom političkom kadru (oko 120 političkih rukovodilaca stupilo je u NOV u proleće 1944. a oko 50 u leto 1944) čine određene poteškoće ljudi iz gradova i revira,[33] koji su tek pre kratkog vremena stupili u NOV i koji su se u bivšoj Jugoslaviji politički iživljavali u liberalnim, klerikalnim i drugim redovima. Ovi ljudi ne mogu preko noći promeniti svoju dosadašnju misaonost. Silom prilika imamo na odgovornim položajima mnogo novih boraca — stručnjaka koji su stupili u NOV ove godine u leto i jesen. Pošto svi ti ljudi nisu stupili u naše redove iz idealnih pobuda, već ih je u partizane naterao razvoj, postoji problem pouzdanja u ove neproverene ljude. Zbog toga više brige posvećujemo političkoj izgradnji.

III. *Problemi na teritoriji odreda*

a) *Koruški odred* još se nije sasvim snašao. Rasformiranje grupe[34] imalo je za posledicu pojačanu aktivnost neprijatelja, za koju mislimo da je prolaznog značaja. Uostalom preko teritorije Koruškog odreda prelaze sve veće snage neprijateljeve vojske. Jedinice odreda, to jest čete i vodovi, razbacane su po čitavoj Koruškoj, od Pontebe do Pece i od Karavanki preko Drave na Svinju planinu.[35] Politički kadar i ostali rukovodioci do neke mere odgovaraju. Nedostaju nam samo politički komesar odreda[38] i dva pomoćnika politkomesara bataljona. Odred je sebi postavio kao glavni zadatak da pridobije dolinu srednje Zilje, Ziljice i Kanalsku dolinu. U drugim predelima južno od Drave (naročito Rož i Podjuna)[37] jedinice su se politički dosta usidrile. Koruški Slovenci su prihvatili OF kao svoju narodnu organizaciju, dok koruški Nemci nisu spremni u borbi protiv fašizma doprineti nikakve žrtve. Slovenci se najviše boje da bi u Koruškoj još jednom došlo do plebiscita. Javljaju nam o povolj-

[31] Odnosi se na formiranje takozvanih jurišnih bataljona. Stab 4. operativne zone Slovenije je 15. novembra 1944. izdao naredbu za formiranje tih bataljona u brigadama i NOP odredima (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 338'I).

[35] Brigada nije formirana.

" Odnosi se na bazen rudnika Trbovlja, Zagorja i Hrastnika.

[M] Koruška grupa odreda je rasformirana naredbom Štaba 4. operativne zone od 20. septembra 1944. Istom naredbom je formiran Koruški NOP odred (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 56).

[35] Odnosi se na Svinšku planinu, koja je na nekim kartama označena i kao Svinja planina.

[31] Ranjenog političkog komesara Rudija Hohkrauta zamenio je 17. novembra 1944. Franta Komel (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 134'IV).

[37] Zgornji i Spodnji Rož je naziv za dolinu reke Drave južno od Vrbskog jezera i Celoveca, a Podjunska dolina se proteže zapadno od Pliberka na severozapad, prema Dravi.

nom razvoju severno od Drave, gde su, međutim, prilike vrlo teške. Najnepovoljnija je činjenica da u Koruškoj (izuzev Mežiškog okruga) tako reći nismo ništa mobilisali. Pre svega su ljudi u Koruškoj, kao stari Austrijanci, bili totalno mobilisani od strane Nemaca, a delimično razvoj ni izdaleka nije zauzeo onaj obim kao u Štajerskoj. Nastojaćemo da će odred u najvećoj meri izvršavati političke, mobilizacijske i vojne zadatke. Ovde javljamo da se čete ispred Celoveca i na Svinji planini dobro drže, dok sa četom koja se prilikom ofanzive lokalnog značaja povukla prema Golici[38] još nemamo vezu.[30] »Karlova grupa»,[40] koja je u poslednje vreme nameravala da pređe na Ievu obalu Drave, bila je razbijena. Mirkov bataljon[41] je u redu prešao Dravu i sada se nalazi severozapadno od Wolfsberga. Mobilitano je oko 30 ljudi, od kojih nekoliko Austrijanaca. Kod tog bataljona nalazi se major Cahusac.[42] Atmosfera u odredu je zdrava, komandni kadar je dobar.

b) *Lackov odred* se u teškim uslovima koji vladaju na Kobanskom[43] dobro snašao. Nedostaje političkog kadra i dobrog

[38] Odnosi se na planinski masiv istočno od Volfsberga (Kor Alpe), koji deli Korušku od Štajerske.

" U predelu Na Gorah (Korušci kažu: na Gurah), između reke Krke, reke Gline, Celoveca i Vrbskog jezera na severu i doline reke Drave na jugu, zadržavale su se u to vrenje 2 čete pod komandom Antona Mivšeka i Gojka Gornika Iztoka, a na Svinškoj planini Bojeva četa (nazvana po komandiru Francu Mahniču Boju) i Belinova četa (po Joži Belinu). Redakcija nije mogla da ustanovi na koju se ofanzivu odnosi i o kojoj od ovih poslednji dveju četa se radi, ali najverovatnije o Bojevoj. (Podaci su uzeti iz izveštaja Koruške grupe odreda od 27. aprila 1945. o stanju Severnog bataljona i iz memoarske građe (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 342 II). Osim ovoga, vidi i izveštaje Koruške grupe odreda objavljene u 16. knjizi VI toma, knjigu Karla Prušnika Gašpera »Gamsi na plažu — zapiski in spominu« (Ljubljana 1958, Glavni odbor Zveze borcev NOV Slovenije, založba »Borec«) i knjigu »Koroški zbornik«.

[40] Stanislav Sajdl (Seidl) Karei. Vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 22.

[41] Radi se o bataljonu čiji je komandant bio Mirko Ulčar, a pominje se i kao Severni bataljon. Prema podacima koje Karei Prušnik navodi u svojoj knjizi »Gamsi na plažu«, ovaj bataljon je prešao reku Dravu noću između 14. i 15. oktobra 1944. godine.

" Major Alfgar Cahusac se avionom spustio u Bosnu 3. decembra 1943. i preko Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije i Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske stigao u Glavni štab NOV i PO Slovenije 24. decembra 1943. Bio je šef misije Klauder (Klowder), koja je imala zadatak da u Sloveniji stvori bazu za infiltraciju britanskih agenata u Austriju i Italiju. Cahusac je odmah otišao u Slovenačko primorje, u Stab 9. Korpusa NOVJ, a datle je sa dva Austrijanca, Petrom Brandom i Carlsom Gardenerom (prema jednom podatku — 27. aprila a prema drugom — 28. maja 1944) otišao u Korušku, gde je najpre boravio kod Koruške grupe odreda a zatim se, sa bataljonom Mirka Ulčara, prebacio preko r. Drave. Prilikom sukoba manje grupe tog bataljona s Nemcima 3. decembra 1944. kod Eberštajna (Eberstein-Svinec) Cahusac je poginuo. (Podaci su uzeti iz AIZDG u Ljubljani, f. 18 III i f. 342 II).

[43] Kobansko je naziv za predeo Kozjaka severozapadno od Maribora, između Drave i granice prema Dravogradu.

propagandiste. Naročito je odredu potreban jači politički komesar. Učinjene su bile greške, spalili su, npr., nekoliko škola i parohijskih kuća da sé"u njima ne bi ugnezdio okupator, a potrebu za tim nisu dovoljno objasnili stanovništvu. Takođe su izveli nekoliko nepotrebnih rekvizicija. Jedinice takođe operišu duž doline slovenačke Pesnice u Austriji. Učinili su prodor u samu nemačku Austriju i povoljno se izražavaju o tamošnjem stanovništvu. Odred vrši na Kobanskom važan politički zadatak. U Slovenske gorice je do sada slao patrole, stanovništvo je sklono NOV i već neko vreme rade tamo politički radnici. Odred je mobilisao oko 200 ljudi i formiran je takođe četvrti bataljon. Četa koju je kapetan Džems[44] vodio u Prekomurje bila je prisiljena da se povuče u Slovenske gorice.[43] Odred će u Prekomurje, gde su doduše vanredno teške prilike, poslati više manjih patrola, koje će lakše uspeti nego četa. Atmosfera u odredu je zdrava.

c) *Kokrški odred.* Vezu s njim još nismo dobili. Čim dođe do toga aktiviraćemo odred, pružiti mu pomoć u kadru, oružju, odeći itd. Delovaće na sektoru Cerklje. gde je prisustvo naših jedinica najnužnije. Na ovom sektoru se BG tek ove godine (u leto) razrasla i dobila na terenu. Ljudstvo kurirskih linija i aktivi na terenu imaju mnogo žrtava. Zamah BG može se, pored ostalog, pripisati i činjenici da na tom sektoru nikada nismo bili ofanzivni. Čim raspored naših jedinica bude dopuštao, slaćemo brigade češće na taj sektor. Poslednji prodor brigada na Cerkljansko doneo je lepe uspehe i opet podigao svest naših ljudi.[46]

Na ovom mestu moramo pomenuti i poraznu činjenicu da smo ove godine u leto i na jesen izgubili deo terena na Moravškom, naime, tamo se razvija bela garda. Neprijatelj je spretno iskoristio zbunjenost jako terorisanog naroda i sve oportunističke greške koje su politički aktivisti činili u prošlosti na tom sektoru.

d) *Istočne padine Pohorja.* Ovde vladaju naročito slabe prilike. Odnosi između vojnih stanica, vojnih obaveštajnih punktova i civilnih organizacija nisu takvi kao što bi trebalo da budu. Drugovi koji rade po jednoj ili drugoj liniji većinom su domoroci, koji su u tamošnju organizaciju stupili direktno iz legale a nisu bili provereni u brigadama. Među njima ima bivših liberalaca i klerikalaca, koji svoje predratne nesuglasice nastavljaju u NOV. Navodno postoje među njima i neki koji su

[44] Ivo Majnik Džems

[45] Prema izveštaju Lackovog NOP odreda od 8. oktobra 1944. ta četa je upućena u Prekomurje 24. septembra 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 99).

[48] Vidi dok. br. 52, objašnjenje 11.

u bivšoj Jugoslaviji bili neprijateljski raspoloženi prema narodu. Naš predstavnik i predstavnik POOF rešiće na licu mesta energično ovaj problem. Međusobni odnosi i sumničenja pogođenih mnogo podsećaju na poznatu aferu u bivšem Pohorskom odredu.

e) *Kozjanski odred.* Na osnovu pregleda koji su pre kratkog vremena izvršili pomoćnik političkog komesara drug Hace[47] i zamenik komandanta drug major Kovačič,[48] konstatovano je da je K.O. naš najbolji odred, borben, sa dobrim kadrom koji je na svom sektoru ogromno politički i vojnički radio. Vanredno je omiljen među stanovništvom i grešaka nisu činili. Stab odreda nije sastavljen najbolje, ipak odgovara. Treba pomenuti da je većina rukovodilaca završila kratkotrajne političke i vojne kurseve.

XIV divizija i Operativni štab VI i *XI brigade.* Divizija već dugo nije uspela da nastupa jedinstveno, s više od dve brigade. Potrebe velikog sektora su, pre svega, stalni uzrok što su jedinice duže vremena međusobno odvojene. Problem veza, koji je naročito aktuelan na sektoru Celje — Konjice[49] — južna železnica,[50] još nije povoljno rešen, zbog čega rad na svim linijama mnogo trpi. Diviziji čine neprilike nedovoljna izgrađenost nižeg vojnog i, naročito, politkomesarskog kadra. Poboljšanju ovih prilika je donekle pomogla reorganizacija naših koruških[81] i kozjanskih jedinica.[5'2] Stab divizije već dugo nije bio potpun, isto tako štabovi II i XIII brigade. Tako je bilo i s politodelom i partijskim komitetom. Sada se stanje, sem u štabu divizije, popravilo.

I brigada je naša najudarnija jedinica, štabovi su dobro sastavljeni i stara borbena tradicija nižeg kadra se nastavlja.

XIII brigada je po sastavu najmanja (u maju je imala oko 150 ljudi, sada broji oko 800 ljudi). Ima dobre štabove a niži rukovodioci su borbeni.

[47] Matevž Hace. Prema naredbi Štaba 4. operativne zone NOV i PO Slovenije od 1. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 332a/II-3) postavljen je za pomoćnika političkog komesara 4. operativne zone naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 328 od 23. jula 1944. godine.

[46] Ivan Kovačić Efenko, narodni heroj. Umro 14. novembra 1963. u Ljubljani, sahranjen u Celju.

[49] Odnosi se na Slovenske Konjice.

[50] Reč je o pruzi Maribor — Ljubljana.

[51] Posle rasformiranja Koruške grupe odreda i formiranja Koruškog NOP odreda je velik deo boraca otišao u druge jedinice 4. operativne zone NOV i TO Slovenije.

" Verovatno se odnosi na reorganizaciju izvedenu krajem septembra i početkom oktobra 1944. Jedan bataljon Kozjanskog NOP odreda trebalo je da pođe u sastav 14. NOU divizije (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 102).

II brigada do sada nije imala dobar štab, što se veoma odražavalo u jedinici. I štabovi bataljona nisu uvek odgovarali. Brigada je, od naših jedinica, postigla najmanje uspeha. Nadamo se da će brigada s novim štabom postići nivo koji odgovara ostalim brigadama.

VI brigada još nije sasvim prebolela bataljon koji je ustupila VDV-u,[53] a i inače je njena borbenost popustila. Borci ove brigade za sada nisu dobro podneli topovsku vatru.

XI brigada se pod dobrim rukovodstvom dobro razvija. Brigada po sastavu štabova i ljudstva veoma malo liči na onu pre pola godine. Obe brigade nastupaju zajedno s velikim uspehom. Operativni štab će sa dolaskom novog komandanta, druga Cetinskog,[5'] ostati nadalje na visini. Kao što smo već gore pomenuli, predlažemo da se iz četvrtih bataljona XIV divizije formira nova brigada i priključi Operativnom štabu. Time bi se povećala manevarska sposobnost jedinica XIV divizije, koje su preko noći prebrzo izrasle, a ujedno bi se povećale i operativne sposobnosti Operativnog štaba VI i XI brigade. Komandanti brigada i brigadnih bataljona i njihovi zamenici do neke mere zadovoljavaju. Mnogi između njih su još vrlo mladi i nemaju dovoljno iskustva. Tako je, npr., komandant I brigade drug Kramarič[55] bio u proleće ioš zamenik komandira čete. Komandanata koji bi već danas bili sposobni da prihvate velike jedinice nemamo. Zoni se gubitak druga Simona,[56] Mišice[57] i drugova koji su otišli ka Ozni jako poznaje. Potrebno je da se politički komesari i njihovi pomoćnici izvesno vreme ne uzimaju iz redova naših jedinica.

V. *Disciplina.* Disciplina u logoru i na pokretu zadovoljava, dok disciplina u borbi još nije postignuta u svim jedinicama i stalno varira. Općenito su, međutim, jedinice prožete vedrim borbenim duhom. Sve žrtve koje imamo proizlaze iz fanatizma nekih rukovodilaca i boraca i zbog neuvežbanosti i neopreznosti novih boraca. Odnosi ljudstva prema pretpostavljenima su na mestu. Isti općenito uživaju ugled i poštovanje. Rukovodioci, naročito mlađi, često grubo ispadaju prema ootčinjenima, što energično progonimo. Grubih prekršaja discipline nemamo. Veoma slabo je uticalo na ljudstvo veselo provođenje nekih štabova, tj. formalno su se priređivali mitinzi, koji su, međutim, bili

[55] Odnosi se na 4. bataljon (vidi dok. br. 52, objašnjenje 6.)

[54] Andrej Cetinski Lev. Na tu dužnost je postavljen naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 27. oktobra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 11/1).

[55] Janez Kramarič

[58] Janko Sekirnik Simon Jankovič. Do tada je bio na dužnosti komandanta 14. NOU divizije.

[57] Lado Mišica je do odlaska u Oznu bio na dužnosti komandanta 1. slovenačke NOU brigade »Tone Tomšič«.

uglavnom namenjeni plesu i zabavi. Njih su posećivali samo štabovi, rukovodioci i nove žene-borci. Zbog toga smo sve zabave na kojima nije prisutno sve ljudstvo zabranili. Dozvoljene su samo priredbe ozbiljnog karaktera.[58] Pitanje starih partizana i partizanki uzeto je ozbiljno u razmatranje.[59] Sastavićemo kartoteku istih i dostaviti vam raspored tih drugova. Međutim, sem retkih iznimaka, ovo pitanje je kod nas uglavnom rešeno.

VI. *Dezerteri* su retki. Oni napuštaju jedinice zbog starosti ili bolesti. Ne prelaze na stranu neprijatelja. Dešavaju se dezertiranja iz vojske na teren. Dezerteri VII korpusa se verovatno vraćaju u Štajersku te se skrivaju (ovih ima najmanje) ili ponovo stupaju u NOV, ali ih, zbog slabe kontrole nad brojnim r.ovim borcima, ne možemo otkriti. U vezi s tim izdali smo naredbu da se ovakvi drugovi predaju vojnim sudovima i vraćaju u jedinice iz kojih su dezertirali.[60]

VII. *Mobilizacija.* Prisilna mobilizacija čitavog stanovništva koju izvode Nemci, zbog radova na utvrđivanju duž Sutle i Mure i u Slovenskim goricama, otvara nam nove mogućnosti da pojačamo svoje redove. I priliv iz gradova sc povećao. Zbog velikog transportovanja neprijateljeve vojske kroz Štajersku i zbog zadržavanja većih neprijateljevih kontingenata duž ovdašnjih komunikacija, došlo je, međutim, do velikih poteškoća u pogledu zbornih mesta za nove borce i njihovog transportovanja. Posle odlaska VI i XI brigade[61] trenutni raspored preostalih naših jedinica je takav da ne omogućava baš najbolje sprovođenje mobilizacije. Ipak ćemo uskoro nekako otkloniti ove poteškoće.

VIII. *Odnos prema civilnim vlastima* je povoljan. Do nesporazuma dolazi samo zbog manjih tužakanja s jedne i sa druge strane. Nekih naročitih sporova (izuzev spora na istočnoj padini Pohorja) nismo imali.

[58] Stab 4. operativne zone NOV i PO Slovenije je 4. oktobra 1944. pod br. 1198, svim potčinjenim jedinicama izdao poseban cirkular kojim se zabranjuje održavanje mitinga bez političkog i kulturnog sadržaja (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 331/11 i 331/III i 332a/II — 3).

[59] O brizi za stare borce i pravilnoj kadrovskoj politici prema njima vidi dokumente Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 7. i 11. oktobra 1944. i Štaba 4. operativne zone Slovenije od 6. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2 i 332 II-2 i 3).

[80] Tu naredbu redakcija nije pronašla.

[81] Sesta slovenačka NOU brigada »Slavko Slander« ili. slovenačka NO brigada »Miloš Zidanšek« su se noću 11/12. oktobra 1944. iz Štajerske, preko Save, prebacile u Dolenjsku, gde su vršile akcije u okviru 7. korpusa NOVJ. Vratile su se preko Save noću 22/23. decembra 1944. Vidi tom VI. knj. 16, dok. br. 104; izveštaj Operativnog štaba 6. NOU i 11. NO brigade br. 308 od 14. oktobra 1944. i druge dokumente (AIZDG u Ljubljani, f. 332a/III i IV i 333); Operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153'I).

IX. *Pitanje propagande.* Poslednja reorganizacija propagande dobro nam je došla.[62] Učinjene su greške, propagandni odseci su se prenatrpali raznim novim borcima — intelektualcima, koje nisu znali upotrebiti na drugim mestima. I u brigadama smo imali po dva ili tri nova borca — referenta za propagandu. S reorganizacijom su ovi profesionalci izdvojeni i raspoređeni na druga mesta u jedinicama, dok smo na propagandi ponovo angažovali političke komesare i njihove pomoćnike. Čitav razvoj i date direktive ionako prinuđavaju naše političke komesare da se više interesuju za propagandni rad. Naš propagandni odsek je povlačenjem nekih propagandnih radnika iz jedinica ojačan i ubuduće očekujemo uspešan rad. Na ovom mestu vam javljamo da van predviđene formacije imamo i visoko kvalitetnu vojnu muziku, orkestar i pevački hor. Razmeštem su po komandama mesta, odnosno područja i ne ometaju pokretljivost štaba zone. Dok se kulturno-prosvetni rad u propagandnom odseku štaba zone s uspehom obavlja, dotle je taj rad u jedinicama tek u početnom razvoju.

X. *Obaveštajna služba* je svoju mrežu široko razapela. Raspolaže nekim dragocenim vezama. Velik korak dalje predstavljaju veze s nekim predstavnicima neprijateljske vojske i civilne uprave kao i veze koje imamo s predstavnicima austrijskog Freiheits [Frajhajts] — korpusa.[63]

XI. *Služba veze* predstavlja jedan od naših najvećih problema, koji dosada još nismo rešili povoljno. Beležimo velike gubitke kod kurira, radio-stanice imaju više tehničkih grešaka, a pre svega ne raspolažemo uvežbanim radio-telegrafistima. Njih imamo u svakom slučaju premalo. Sada smo postavili potpune kurirske vodove, organizovali nekoliko novih kurirskih linija, a saveznici su nam ustupili dve ispravne radio-stanice.

XII. *Intendantska služba* odgovara. Hrana je dobra i obimna u svim jedinicama. Nešto je slabija na oslobođenoj teritoriji. Intendanti ne prave posebne greške. Odeća i obuća nekako za-

Vidi dok. br. 26, objašnjenje 11.

[63] Odnosi se na austrijski oslobodilački pokret, koji već 1941. ima svoje zametke u Gornjoj Štajerskoj, ali svoje prve organizacione oblike dobija 194-3. u Austrijskom pokretu za nezavisnot. Ovaj se 1944. reorganizuje u Austrijski oslobodilački front, u čijem okviru počinje u proleće 1944. da deluje malobrojna partizanska grupa Leoben Donavic (Donawitz). Grupa je izvela svega 9 akcija, od tih — 3 miniranja železnicke pruge u osetljivom železarskom centru. Ovaj pokret je izrastao pod izvesnim uticajem narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji. Grupa Leoben Donavic je održavala vezu s narodnooslobodilačkim pokretom u Sloveniji preko Maribora, Zidanog Mosta, Celoveca i Beljaka. O austrijskom oslobodilačkom pokretu je izašla u Beču brošura učesnika Muhič (Muchitsch) Maksa: »Die partizanengruppe Leoben-Donawitz«. Kratak izvod iz te brošure i komentar o njoj, od Franca Klopčiča, objavljen je u »Časopisu za zgodovino in narodopisije«, Nova vrsta 3 (XXXVIII), letnik 1967, Založba Obzorja, Maribor.

dovoljavaju. Mnogo koriste brojne obućarske i krojačke radionice.[54] Naročiti problem predstavljaju oaeća i obuća u nekim jedinicama Koruškog odreda. Stanovništvo tamo nije u stanju ovom robom potpomagati partizane a jedinice same suviše su slabe da bi odeću i cipele oduzimale neprijatelju. Ubuduće ćemo pre svega posvećivati pažnju drugovima iz Koruške, jer su zbog teških prilika opet prisiljeni logorovati u šumama.

XIII. *Sanitet.* S mobilizacijom smo dobili nekoliko fakultetski obrazovanih lekara i stručno osposobljenih bolničara. Sanitetskog materijala i medikamenata ima dovoljno. Slučajeva ostavljanja ranjenika na položaju nemamo. Bolnica nije nijedna propala. Formiramo posebne bolničarske vodove.[65]

XIV. *Područja i Vojna oblast zone* još se bore s velikim početnim poteškoćama. Nedostaje sposobnost kadra. Silom prilika su kod tih vlasti zaposleni, i tu se zadržavaju, i neki, više ili manje, nepouzdani elementi i špekulanti, koje smo dakako prisiljeni zadržati kao stručnjake. Nedostatak sposobnog polit-komesarskog kadra naročito se oseća kod pozadinskih ustanova. Brojne radionice, magazini, razni punktovi i druge pozadinske vojne ustanove nemaju temeljite vojne nastave. Trenutno imamo skoro potpunu vojnu oblast zone i četiri komande područja sa 13 komandi mesta.[66]

XV. *Savezničke misije.* Svi članovi savezničkih misija nalaze se kod štaba zone. Odnosi prema njima su korektni. U poslednje vreme je samo sa AA-misijom[67] došlo do izvesnih manje značajnih nesporazuma koji će se povoljno rešiti. Kod štaba zone nalaze se:

1.) vojna misija SSSR gospodina potpukovnika Bogomolova[68]

[64] U Štajerskoj je u tom periodu, kada je bila oslobođena Zgornja Savinjska dolina, postojao veliki broj svih vrsta radionica, u okivru vojnopozadinskih vlasti ili operativnih jedinica.

[*5] O sanitetskoj službi i partizanskim bolnicama u Štajerskoj vidi dr Metod Mikuž: Oris partizanske sanitete na Slovenskem«, zavod »Borec« v Ljubljani, 1967, str. 279—323.

" Vojna oblast 4. operativne zone Slovenije imala je u to vreme: Zgornjosavinjsko vojno područje, s komandama mesta: Gornji Grad, Ljubno (ob Savinji), Luče i Solčava; Kamniško-zasavsko vojno područje, koje je prema dokumentu o granicama područja od 30. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 354 I), imalo sledeće komande mesta: Medija--Izlake, Vače, Moravče, Domžale, Motnik i Kamnik; Kozjansko vojno područje, s komandama mesta: Planina, Jurklošter i Kozje; Pohorsko vojno područje, o kome nisu pronađena nikakva dokumenta, ali se pominje u drugim dokumentima.

[87] Anglo-američkom misijom

[68] Boris Nikolajevič Bogomolov otišao je u Štab 4. operativne zone Slovenije, za šefa Sovjetske vojne misije, jula 1944, a vratio se u Glavni štab NOV i PO Slovenije 23. decembra 1944, kada je postao šef Sovjetske vojne misije pri Glavnom štabu.

2.) anglo-američka misija gospodina majora Lindsay-a.[69] Ova se deli na:

a) grupu Cuckold: major Franklin Lindsay, poručnik Gordon Bush (privremeno otišao u Bari),[70] narednik Edward Welles,[71] narednik Jimmi Fisher,[72] narednik Vučko Vučković;[73]

b) grupu A Force: major Matthews;[74]

c) obaveštajnu grupu ISLD-SPAM:[75] major Merwyn Whitfield,[76] poručnik E. Park,[77] narednik Gaatoni;[78]

[69] Franklin Lindsej (Lindsay) bio je šef Anglo-američke misije pri Stabu 4. operativne zone Slovenize (MO, oznaka Cuckold). U Glavni štab NOV i PO Slovenije stigao je 14. maja 1944. U Stab 4. operativne zone je otišao 25. maja a vratio se 19. decembra 1944. U Glavni štab NOV i PO Hrvatske je otišao 20. decembra 1944, radi odlaska u Italiju.

[70] Gordon Baš (Bush), pripadnik američke vojske, zamenik šefa Anglo-američke misije pri Štabu 4. operativne zone Slovenije. Stigao je u Sloveniju 14. maja 1944, a u Bari otišao 13. oktobra 1944. godine.

[71] Edvard Vels (Welles), pripadnik američke vojske, šifrant Anglo-američke vojne misije pri Stabu 4. operativne zone Slovenije. Stigao je u Sloveniju 25. jula 1944. godine.

[74] Džejms Fišer (James Fisher), pripadnik američke vojske, telegrafista Anglo-američke misije pri Stabu 4. operativne zone Slovenije. Stigao je u Glavni štab NOV i PO Slovenije 14. maja 1944. Otišao je u 4. operativnu zonu 25. maja 1944, vratio se 19. decembra 1944, a 20. decembra otišao u Glavni štab NOV i PO Hrvatske, radi odlaska u Bari.

[75] Vučko Vučković, pripadnik britanske vojske, rodom Hrvat. Stigao je u Sloveniju, preko Hrvatske, 27. juna 1943. s majorom Džonsom (Jones). Pripadao je Anglo-američkoj vojnoj misiji, prema jednim podacima kao šifrant a prema drugim kao tehnički stručnjak za prihvatanje materijala koji su saveznici slali 4. operativnoj zoni Slovenije.

[74] Metjuz. Redakcija nije uspela da mu sazna ime. Pripadnik je britanske vojske. Bio je član organizacije za spasavanje savezničkih vojnih zarobljenika i avijatičara »A Force«. Stigao je direktno u Štajersku 2. septembra 1944. i bio pri Stabu 4. operativne zone. Za vreme ofanzive u Štajerskoj decembra 1944. bio je ranjen i zarobljen od Nemaca.

[75] Zadatak misije SPAM je bio da organizuje infiltraciju britanskih agenata u Austriju, koji će sakupljati obaveštajne podatke i slati ih svojoj bazi I. S. L. D. u Bariju.

[76] Vitfild Mervin, pripadnik RAS-a, šef britanske obaveštajne službe (I. S. L. D.) pri Stabu 4. operativne zone Slovenije. Stigao je u Sloveniju 1. avgusta 1944. U 4. operativnoj zoni Slovenije boravio je do 29. decembra 1944, kada se vratio u Glavni štab NOV i PO Slovenije radi odlaska na referisanje u Bari. U Bari je otišao 5. januara 1945. a 5. februara se vratio u Sloveniju za vršioca dužnosti šefa britanske obaveštajne misije.

[77] Edvard Park je bio pripadnik britanske vojske, pomoćnik šefa britanske obaveštajne grupe (I. S. L. D.) pri Stabu 4. operativne zone. Stigao je u Glavni štab NOV i PO Slovenije 21. avgusta a u Stab 4. operativne zone Slovenije 24. avgusta 1944. Ranjen je i zarobljen od Nemaca za vreme nemačke ofanzive u Štajerskoj decembra 1944. godine.

[78] U nekim dokumentima piše Gottoni, pripadnik britanske vojske. Telegrafista britanske obaveštajne misije pri Stabu 4. operativne zone Slovenije. Stigao je u Sloveniju 11. maja 1944. i navodno otišao u Ko-

d) grupu Clowder: major Roberts,[79] major Cahusac, narednik Robert;[80]

e) grupu Hollywood: kapetan Fisher,[81] poručnik Qain,[8]-' potporučnik Rosenfeld,[83] narednik-vodnik Thabit,[84] narednik Perey,[83] civil Knoth[86] i civil Withman.[87]

rušku 11. juna a 29. decembra se vratio u Glavni štab NOV i PO Slovenije radi povratka u Bari, kamo je otišao 5. januara 1945. godine.

[79] Franklin Roberts, pripadnik britanske vojske, pomoćnik šefa grupe Klouder (Clowder) (vidi objašnjenje 42). Stigao je u Glavni štab NOV i PO Slovenije 1. ili 3. avgusta 1944, za Štab 4. operativne zone Slovenije otišao 8. avgusta, a 6. septembra u Korušku, u Štab Koruške grupe odreda. U Glavni štab NOV i PO Slovenije se vratio 29. decembra 1944. a 5. januara 1945. otišao za Bari.

[80] Pripadnik britanske vojske. Telegrafista grupe Klouder (Clowder). Stigao je u Sloveniju 15. maja 1944, otišao za Korušku 19. septembra, 29. decembra se vratio u Glavni štab NOV i PO Slovenije a 5. januara 1945. otišao za Bari.

[81] Carls Fišer (Charles Fisher), bio je pripadnik američke vojske, šef američke grupe za infiltraciju agenata u Austriju radi prikupljanja obaveštajnih podataka. Stigao je u NotranjsKu 27. avgusta 1944, 3. septembra došao u Glavni štab NOV i PO Slovenije a 6. septembra otišao za Štab 4. operativne zone Slovenije. Nestao je za vreme nemačke ofanzive decembra 1944. u Štajerskoj. Grupa kapetana Fišera se navodi u izveštaju oficira za vezu sa savezničkim misijama pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 30. septembra 1944. kao »Grupa obaveštajne službe američke vojske za centralnu Fvropu (O. S. S. — S. I. E. C.)«.

[85] Verovatno se odnosi na Džona Kvina (John Quinn), pripadnika američke vojske, pomoćnika kapetana Fišera. Stigao je u Sloveniju, u Notranjsku, 27. avgusta 1944, 3. septembra u Semič, a 6. septembra otišao u Štab 4. operativne zone Slovenije. U glavni štab NOV i PO Slovenije vratio se 29. decembra 1944. radi odlaska u Bari, kamo je otišao 5. januara 1945. godine.

[83] Julius Rosenfeld, pripadnik američke vojske, član grupe kapetana Fišera. Stigao je u Notranjsku 27. avgusta 1944, a 3. septembra u Semič, 6. septembra je otišao u Štab 4. operativne zone Slovenije, a u novembru u Koruški NOP odred. Posle decembarske ofanzive 1944. u Štajerskoj nalazio se u partizanskoj bolnici u Koruškoj. Izveštaj oficira za vezu sa savezničkim misijama pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od maja 1945. navodi da je posle kapitulacije nemačke vojske nestao.

[84] Vilijem Tebit (William Thabit), pripadnik američke vojske, telegrafista u grupi kapetana Fišera. Stigao je u Notranjsku 27. avgusta 1944, a 3. septembra u Semič, 6. septembra otišao u 4. operativnu zonu Slovenije a 20. decembra se vratio radi odlaska u Bari, kamp je otišao 27. decembra.

[85] Robert Peri (Perey), pripadnik američke vojske, telegrafista grupe Fišer, s kojom je stigao u Sloveniju 27. avgusta 1944. Njegova suddina nije poznata (nestao).

[w] Redakcija nije uspela da sazna njegovo ime. Stigao je sa grupom Fišer 27. avgusta 1944. Njegova sudbina nije poznata (nestao).

[87] Robert Vitmen (Withman), pripadnik grupe kapetana Fišera. Stigao je 27. avgusta 1944. u Notranjsku, a 3. septembra u Semič, 6. septembra je otišao u Štab 4. operativne zone Slovenije, vratio se 20. decembra i pošao u Glavni štab NOV i PO Hrvatske radi odlaska.

Podaci o članovima savezničkih misija prikupljeni su iz kartoteke članova misija i iz izveštaja oficira za vezu sa savezničkim misijama pri

Gospodin major Cahusak je s našim battdjonom prešao r. Dravu te se iznad Vošperka zadržavao kod naših jedinica. Od grupe Fisher, koja ima takođe dozvolu za Austriju, pokušavaju samo trojica (Rosenfeld, Knoth i Withman) da prodru u Austriju. Krenuh su 20. o.m. s našim vodičima, ali postoji malo verovatnosti da će uspeti, jer duž Drave vreba puno opasnosti. U slučaju da ova trojica neće moći preko Drave, sva grupa Fisher vraća se u Italiju.

XVI. ***Moral neprijatelja.*** Stalne neprijateljeve posade zapale su u veliku demoralizaciju i uopšte ne ispadaju iz uporišta. Vermanske jedinice, koliko ih još ima, povukli su iz svih područja kojima ovlađujemo. Borbe vodimo pre svega s kolonama koje prelaze preko Štajerske. Moral neprijatelja je osrednji ili slab. Primeri dezertiranja neprijateljskih vojnika k nama su retki.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Dragomir Benčič**[88]

Komandant: **Jože Borštnar**

M.**P.**

Glavnom štabu NOV i PO Slovenije (vidi IZDG u Ljubljani, f. 18 **III** i IV).

[88] Narodni heroj. Umro 22. juna 1967. u Zagrebu, sahranjen u Ljubljani.

BR. 64

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOVJ OD 19. OKTOBRA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O REORGANIZACIJI PROPAGANDNOG RADA[1]

STAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek
Položaj, 19.10.44.
Br. 571

Arhiv[8]

Predmet: Četrnaestodnevni izveštaj od 5.10. do 20.10.44.

Za poslednjih 14 dana došlo je ponovo do reorganizacije propagandnog sektora rada likvidacijom propagandnih odseka divizija.[3] Činjenica je da je ova mera izazvala delimično iznenađenje, naročito kod nekih naših političkih rukovodilaca u divizijama i brigadama, što dokazuje da još uvek nisu načisto s tim šta je zadatak propagande u vojsci. Prilikom reorganizacije, u vreme ukidanja odseka u brigadama,[4] moglo se jasno primetiti da neki nisu znali sebi predočiti nove zadatke odseka u divizijama, niti posebne odgovornosti političkih rukovodilaca za kulturno-prosvetni rad među borcima. Profesionalizam, koji uklanjamo u nižim jedinicama, a sada i u divizijama, s obzirom na pojedince, kod mnogih je ostavio utisak prilične aktivnosti, ali je, uistinu, prouzrokovao kod nekih sasvim naopako mišljenje o propagandnom radu, tako da se ne mogu otarasiti tog shvatanja. Još uvek se javljaju različita mišljenja, da treba dobrim člancima i reportažama profesionalaca popularisati naše uspehe, a s druge strane, da propagandni odsek mora pre svega da se brine za zabavu, i to više naroda nego vojske. I to bi trebalo da bude sve. Zato je podvlačenje prenosa samoinicijative i lične aktivnosti na borce bacilo iz koloseka mnoge ljude. Vaspitanje boraca i aktivizacija najnižih jedinica bili su stvarno našoj dosadašnjoj propagandi tako strani da sve nedostatke u vezi s tim primećujemo tek danas kada se pred nas postavljaju novi konkretni zadaci. Upravo iz tih razloga će u nekim jedi-

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 250/11.
[!] Dopisano mastilom.
[s] Vidi dok. br. 31.
[4] Vidi dok. br. 26, objašnjenje 11.

nicama mnogo nedostajati propagandni odseci. Razume se da ne možemo ni u kom slučaju, s obzirom na ove činjenice i prilike, stavljati u isti red Propagandni centar u Beneškoj Sloveniji, gde su problemi vojske i terena istovetni i gde snažnom propagandom na terenu istovremeno podižemo i jačamo vojsku i teren. Zato ćemo centar još pojačati profesionalcima i aktivistima za rad među masama. Od rasformiranih propagandnih odseka divizija poslaćemo tamo pored ostalih i druga Preisa.[5]

Reorganizacija propagandnih odseka u divizijama još nije sasvim zaključena. U cilju da se taj problem što pre reši, šef odseka posetio je obe divizije, porazgovarao sa oba politička komesara[6] i dogovorio se da štabovi divizija, posle kraćeg razmatranja, dostave našem odseku predlog. Drugu dr Zupančič Mirku tačno smo objasnili momentanu situaciju reorganizacije i naredili mu da stvar objasni vašem odseku.

Što se tiče samog rada bila je u poslednje vreme XXXI divizija aktivnija od XXX. Odsek je formirao muziku[7] koja je, s obzirom na dosta teške okolnosti, relativno dobra. Dopisnički kadar bio je na svaki način mnogo aktivniji nego u XXX diviziji. Ovaj drugi nije pokazao nikakvu aktivnost, sem Zupančič Mirka, koji uopšte ima nameru da se posveti novinarskom poslu. U pogledu kulturno-prosvetnog rada, međutim, XXX divizija je ispred XXXI, u svim brigadama ima formirane kulturno-prosvetne odbore, koji već rade i izdaju zidne i džepne novine. Jedinice doduše još nisu poslale uzorak džepnih novina našem odseku, jer su pisane rukom samo u jednom primerku.

Dopisnike iz divizijskih odseka nećemo angažovati kod nas, sem druga Zupančiča. Od ostalog osoblja odseka navodimo drugove koji će ostati na raspolaganju štabovima divizija: Vasič Jovo,[8] profesor, dobar poznavalac istorije, pevanja i muzike,

[5] Propagandni centar za Benešku Sloveniju je formiran naredbom Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 531 od 30. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1 i 250a/II), kao podružnica Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ. Za šefa je postavljen Jože Koren, pomoćnik šefa Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ, a kao članovi: Tone Tratnik, Cene Iskra. Franc Kacin i Slavko Bregan. Centru je ovom naredbom pripala i 1. pozorišna grupa 9. korpusa NOVJ, kojom je rukovodio Danilo Türk Joco. Centar je kasnije potčinjen Operativnom štabu za zapadnu Sloveniju. Naredbom Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 769 od 11. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 251/11 i 292b/I) ovaj centar rasformiran je, jer nije opravdao svoje postojanje. U zapadnom delu Slovenačkog primorja ostali su samo tehnika i dopisnik tog centra Franci Prajs (Preis), koji su priključeni i potčinjeni Kobariškom vojnom području.

[6] Tada je politički komesar 30. NO divizije bio .Tanko Rudolf a 31. NO divizije Kuk Jože Branko.

[7] Vidi tom VI, knj. 8, dok. br. 46, objašnjenje 2.

[8] Umro 6. marta 1963. u Jesenicama, sahranjen na Bledu.

vrlo dobar pijanista. Kao radnik vrlo neinicijativan i neaktivan i mogao bi se upotrebiti samo za rad u svojoj struci ili kao pijanista. Jagodič Florijan, koji nema posebne kvalifikacije, ali je završio propagandni tečaj kod Glavnog štaba.[1'] Pertot Vlado, koji takođe nema posebnu kvalifikaciju, ali je takođe završio tečaj kod Glavnog štaba. Za njih se još ne zna na kakav će posao biti određeni.

Drugovi Pešl Rudi i Rebula Ivan pozvani su k nama, u cilju reorganizacije duvačkog orkestra.[1"] Tehnike ostaju obadve kod administracije štabova divizija. Pomenućemo u ovom izveštaju i pisaće mašine koje ste tražili i od kojih je jedna na putu. Stab XXX divizije, međutim, neće da da mašinu, jer ih i on nema dovoljno, a jedna će trebati tehnika koja ostaje kod divizije. Tačniji izveštaj o likvidaciji PROD-a poslaćemo vam naknadno.[11]

Među posebne momente koji su usmcravali naš propagandni rad spada, bez sumnje, veliki polet NOV, naročito borbe oko Beograda, a s druge strane, razbojnički udar neprijatelja na oslobođenu teritoriju IX korpusa.[12] Kod oba ova slučaja treba podvući da su naši prooagandni aktivisli veoma neinicijativni. Mogli bi sjajno iskoristiti manifestaciju bratstva NOV i CA, koja dolazi do izražaja u borbama za Beograd, kao i činjenicu da je intervencija naših oružanih snaga spasla čitavu Otlicu, a i druge momente koji su za vreme ofanzive došli do izražaja. Ova neinicijativa je razlog što u čitavoj ofanzivi, pored vojnog izveštaja i kratke vesti u Partizanskom dnevniku, imamo samo jednu dužu reportažu o herojstvima pojedinih boraca Vojkove brigade,[13] koja je vodila početne borbe, i u određenim slučajevima ispoljila sjajne primere herojstva pojedinih boraca. Reportaža je poslata dalje i bilo bi umesno da se objavi i u listu »Slovenski poročevalec«. Napisana je takođe reportaža

[9] Vidi dok. br. 38, objašnjenje 13.

[10] Muzika 9. korpusa NOVJ počela je da se organizuje već početkom septembra 1944. Iz izveštaja Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 447 od 8. septembra 1944, upućenog Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, vidi se da je ona u to vreme, pored rukovodioca Ivana Rebule, već imala 4 člana. Sredinom decembra, pošto je u nju bila uključena muzika 31. NO divizije, ona je imala 22 člana i raspolagala sa oko 30 instrumenata (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 89/1).

[11] Odnosi se na izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 639 od 3. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 250/II-5).

[12] Odnosi se na napad (neku vrstu lokalne ofanzive) okupatora na Trnovsku visoravan od 8. do 12. oktobra 1944, kada je on počinio mnoge zločine: palio sela i ubijao civilno stanovništvo. Podrobnije o tome vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 119.

•3 Verovatno se odnosi na reportažu Lojzeta Batiča »Iz oktobrske ofenzive Svabov na naše ozemlje — črtice iz bojev« (AIZDG u Ljubljani, f. 252/IV).

o spaljenim domovima i zločinima okupatora.Međutim, još jednom moramo da podvučemo da ni jedna ni druga nisu bile napisane na inicijativu dopisnika.

Pregled rada našeg odseka za poslednjih 14 dana daje ovakvu sliku: formacija odseka je po broju nešto manja (zbog redukcije osoblja pri Stabu korpusa). U diviziju smo poslali druga Pire Ivu, koji je ovde radio kao radio-slušalac, i druga Sturm Staneta, rukovodioca tehnike. Ovog drugog smo poslali zbog nedisciplinе. U toku je dalja redukcija, bez obzira na mogućnosti formacije, i to s obzirom na posebne prilike koje vladaju na našem sektoru (iz vojničkih razloga). Povukli smo druga Zupančič Mirka, koga smo poslali na novinarski kongres.[15]

Sekcija za štampu:

Potrebno je da načelno progovorimo uoošte o štampi koja izlazi kod nas, odnosno o onoj koju naša sekcija snabdeva dopisima. Naš odsek je ograničio vlastite publikaciie isključivo na »Vojaški vestnik«,[16] koji izlazi periodično i predstavlja zvanično, polustručno glasilo Štaba IX korpusa. Odsek više ne izdaje Bilten,[17] već sekcija za štampu svu materiju koja bi došla u obzir za Bilten šalje uredništvu Partizanskog dnevnika,[18] kome dajemo sada, kao lokalnom glasilu Slovenačkog primorja i Gorenjske, svu prednost. Pored toga. odsek izdaje posebno gradivo za zidne novine pod parolom »Takmičimo se«.[19] Ova publikacija ima za cilj da objavljivanjem rezultata takmičenja prati takmičenje i daje mu nov tempo, a s druge strane, da prikaže našim borcima upravo onaj unutarnji, intimni život jedinica, i konačno, da sadrži takođe nešto didaktičkog i zanimljivog. Naša sekcija za štampu šalje gradivo redovno vašem odeljenju, ali imamo utisak da primate malo ovih stvari, kao i brošura i publika-

[14] Verovatno se odnosi na reportažu »Požigalna ofenziva na osvobojeno ozemlje IX. korpusa«, objavljenu u listu »Slovenski partizan« br. 273, god. II, 16. oktobra 1944. godine.

[15] Reč je, verovatno, o osnivačkoj skupštini Novinarskog društva, održanog 22. oktobra 1944. u Crnomelju, na kojoj je formirano »Slovensko časnikarsko društvo«. Za predsednika je izabran Ivan Potrč, za potpredsednika Marija Vilfan, za sekretara Radko Polič. Vidi časopis »Ljudska pravica«, god. V, br. 25, 27. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani — NO tisk).

[16] Bibliografija NOR-a, str. 300, b. j. 4225.

[17] Bibliografija NOR-a, str. 123, b. j. 1555.

[18] Bibliografija NOR-a, str. 249, b. j. 3499.

[19] Redakcija nije mogla da ustanovi na kakvo se gradivo odnosi. U AIZDG — NO tisk su očuvane zidne novine 9. korpusa NOVJ, koje preko svake stranice imaju odštampanu parolu »Takmičimo se«, ali je očuvan samo broj iz kasnijeg perioda (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 280, b.j. 3958).

cija naših tehnika. Divizijska glasila sada otpadaju.[20] Iako šaljemo priličan broj dopisa i priloga »Partizanskom dnevniku« i vašem odeljenju, nigde ih ne nalazimo objavljene, mada smo ubeđeni da u masi poslatog materijala ima ponekada štošta dobrog i zanimljivog. Reportaže, kao, na primer, »Med šotori«,[21] prikazi iz Beneške Slovenije, bez sumnje su ne samo sadržajno dobre već i propagandno značajne. Ipak ih niko nije objavio. Dok nas, s jedne strane, naš Propagandni centar iz Beneške Slovenije obaveštava o teškoćama rada koji tamo obavljaju, o tome da je narod tamo još uvek u mnogim krajevima malodušan i oportunistički raspoložen, da još ne veruje u našu nepobedivost, da ne veruje u našu vezu sa zapadnim saveznicima itd., dotle nam, s druge strane, javlja da doduše voli našu vojsku, naročito posle zadnje ofanzive, kada su naše jedinice sasvim neokrnjene izašle iz nje, da vidi u našoj vojsci svoju vojsku itd. Ovi momenti se neprekidno prepliću, a pored toga pada u isti čas propaganda italijanske reakcije i Titova postavka o granicama.[22] Svi ovi momenti zahtevaju da se u našim publikacijama objavljuje što više o Beneškoj Sloveniji, naročito dopisi koji govore o manifestacijama tamošnjeg stanovništva za Titovu Jugoslaviju, govori različitih domorodaca, pionira itd., uopšte dopisi kojih smo već bezbroj poslali.

Sama sekcija za štampu broji dva člana i jednu članicu na dužnosti administratora. Izdala je »Vojaški vestnik« broj 19. Pored toga, sekcija je izdala oko 1000 letaka i 1000 primeraka dva broja zidnih novina.[23] Nedostatak u radu je isti kao kod dopisničke sekcije — nedovoljna inicijativa. U štampi je brošura »Leto dni ob Soči«,[24] koja je zakasnila zbog obima i zbog pregleda od strane nekih rukovodilaca. Iako je bila pregledana, izdaćemo još, prema mogućnostima, dodatak sa dopunama ka ciklusu kronika.

Dopisnička sekcija:

Opšta slika: Kuster Lado — Kokrški odred
Gruber Viljem — JBO[25]
Tršič Vili — Sk. O.[26]

[20] Odnosi se na »Primorski partizan«, glasilo 30. NO divizije, koji je prestao izlaziti sa br. 15 od 15. oktobra 1944, i na »Novice«, glasilo 31. NO divizije, koje su prestale izlaziti sa br. 23 od 11. septembra 1944 (vidi Bibliografiju NOR-a str. 260, b. j. 3652, str. 237, b. j. 3302).

[21] Napisao Lado Kuster. Objavljena u 3. svesci »Nove pisarije« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 59, b. j. 723).

[22] Vidi dok. br. 15, objašnjenje 23.

[23] Verovatno se misli na zidne novine pomenute u objašnjenju 20.

[21] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 46, b. j. 571.

[25] Jeseniško-bohinjski NOP odred

" Pogrešno; treba: Vili Trčič Gorazd — Skofjeloški NOP odred.

Medveščček Milan — XXXI divizija
Pogačnik Tone — XXX divizija
Batič Lojze — PROD DK[27]
Orel Tone — Beneški centar
Iskra Cene — Beneški centar
Zupančič Mirko — Novinarski kongres

Od svih dopisnika primamo vesti i dopise zaista redovno. Ipak će broj 10 biti suviše malen prilikom likvidacije propagandnih odseka. *

Kulturno-prosvetna sekcija:

Kulturno-prosvetna sekcija momentano već organizuje tečaj za horovođe, koji će započeti 25. o.m.,[28] i duvački orkestar. Pored toga je pripremila veći broj pesama s notama i list »Naša beseda«,[29] koji upravo treba da izađe iz štampe. Činjenica je da je kulturno-prosvetna sekcija najaktivnija. Jedan njen član, drug Stepišnik,[30] nalazi se u obilasku u Gorenjskoj i pomaže u odredima organizovati odbore i kružoke.

Foto-sekcija:

Fotosekcija još uvek nije prešla u fazu potpune reorganizacije,[31] jer njen položaj, zbog neprekidnih neprijateljevih izgreda u okolini Gorice, nije dopuštao selidbu. U našem odseku se sada nalazi drug Fajfar Peter, koji već obavlja poslove foto--reportera. Proizvodi naše tehnike A su po kvalitetu bolji, dok je sama aktivnost delimično opala. Svakog dana je izdavala, obično na dve stranice, radio-vesti[32] (sem 8.10, kada je bio pokret), zatim različite obrasce, letke i zidne novine, ukupno 37 različitih proizvoda, na jednoj do tri stranice, ukupno 6000 primeraka.

Tehnika »Tone«[33] izrađivala je note, brošuru i kartu Jugoslavije.[34] Tehnika »Rudi« radila je list »Naša beseda«.

[27] Propagandno odeljenje 9. korpusa NOVJ

[28] Vidi dok. br. 129.

" Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 54, b. j. 678.

[30] Drago Stepišnik

[31] Prilikom reorganizacije propagande u jedinicama NOV i PO Slovenije došlo je i do reorganizacije fotoreporterske službe. U vezi s tim Propagandni odsek 9. okrpusa NOVJ izdao je 8. septembra 1944. poseban dokumenat u kome se govori o organizaciji fotoreporterskih službi i fotoradionica. (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250. IV).

[31] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 91, objašnjenje 7.

[13] Bila je to centralna vojna tehnika 9. korpusa NOVJ.

[34] Očuvane karte Jugoslavije (neke i bez oznake izdavača) nalaze se u AIZDG u Ljubljani — NO tisk, f. D/XXVII.

Raspošiljanje:

Sva literatura se redovno šalje u sve jedinice, ali broj primeraka ne možemo da stabilizujemo, jer se formacije stalno popunjavaju. Naročitu poteškoću predstavlja veza s vašim odeljenjem, jer navodno ne primate našu literaturu.

Pozorišne grupe:

Pozorišna grupa KIS vratila se iz Beneške Slovenije, sa svoje treće turneje.[35] Program koji je davala na svojim mitinzima je vrlo efektan, u propagandnom smislu odličan. Program II grupe je ozbiljniji, po kvalitetu bolji, iako kod širokih masa ne nailazi na takav odziv i zadovoljstvo kao program prve grupe. Međutim, nijedna od obe grupe nije kompletna, zbog toga ćemo iz obe kompletirati jednu, kojom će rukovoditi drug Joco Türk. Ona će odgovarati ne samo predviđenoj formaciji već i zahtevima partizanske pozorišne grupe.[36]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, potpukovnik
Albert Jakopič

V. d. šefa odseka potporučnik
Saša Štempihar"

M. P.

[85] Vidi dok. br. 10, objašnjenje 23.

[34] Odnosi se na drugu, avgusta 1944. reorganizovanu, pozorišnu grupu 9. korpusa NOVJ, kojom je najpre rukovodila Bogdana Stritar a od 17. oktobra je rukovodio Ivo Mavser. Posle povratka prve pozorišne grupe sa turneje po zapadnoj Primorskoj i Beneškoj Sloveniji grupe su se, 28. oktobra 1944, spojile u jednu (vidi dok br. 10, objašnjenje 23). Podrobnije o tome vidi izveštaj Propagandnog odeljenja 9. korpusa NOVJ br. 705 od 22. novembra 1944. o radu pozorišnih grupa (AIZDG u Ljubljani, f. 89 I).

[57] Ranjen 1. aprila 1945. kod Vojskog, na mestu zvanom »Na Vogalcah«, i izvršio samoubistvo da ne bi živ pao u ruke Nemaca.

BR. 65

IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 19. BIRCANSKE BRIGADE 27. NOU DIVIZIJE OD 22. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA ISTOČNU BOSNU O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XIX NOU BIRC. BRIGADE
Tuzla 22/X 1944 g.

OBLASNOM KOMITETU SKOJA

Tuzla

Brojno stanje organizacije Skoja u brigadi iznosi 90 članova. Dosadašnje brojno stanje iznosilo je 80 članova. Izvršeno jt proširivanje aktiva i u toku ovoga mjeseca uvedeno je 7 novih članova, a iz Skoja u partiju 2 člana. Starih boraca omladinaca koji nisu obuhvaćeni organizacijom neznatan je broj. Pored njihove odanosti, vjernosti a naročito dobre borbenosti ne mogu ući u obzir zbog nedovoljne discipline i svjesnog razumjevanja. Tim ljudima se posvećuje izvjesna veća pažnja koja momentalno ili privremeno može uroditi plodom, pa da posle kraćeg vremena ponovo izbiju njihovi nedostatci na površinu. Mislim detaljnijim upornim radom s njima da će se ipak postići.

Borbenost koja dolazi na prvo mjesto, odanost i disciplina su zadovoljavajući. Skojevci služe u Brigadi zbilja kao primjer ostalim borcima. Odnos skojevaca prema novim borcima je pravilan i zadovoljavajući. Na sastancima aktiva rješavaju i pretresaju sve nezdrave pojave, nepravilnosti, sve probleme i pitanja koja se postavljaju pred partiju. Pri ovome se vidi da stvari postavljaju i rezonuju vrlo pravilno. Osjeća se kod njih nastojanje da kod novih boraca uklone njihove nedostatke i što postignu rezultate. To se odražava u drugarskim savjetovanjima, opomenama, i razgovorima sa pojedincima. Rezultati ovoga rada su vidni. Već veliki broj omladinaca pokazuje se vrlo dobro i u borbi i u izvršavanju postavljenih zadataka kao i disciplini. Pitanje dezerterstva kod starih boraca je likvidirano.

Politički i teoretski rad krenuo je naprijed. Pokazuje se kod njih sad mnogo više želje i interesovanja nego do sada. Postavljaju pitanja, u diskusijama uzimaju šireg učešća. Došli

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10,435—436.

su do saznanja tek sad i uvjerenja da bez teoretske uzdignutosti ne mogu ići naprijed [te] im je sad žao s obzirom da bi mogli doći na rukovodeća mjesta. Mjesečni plan rada koji smo postavili za tekući mjesec dana već je prerađen.

Kulturno-prosvjetni sektor za poslednji mjesec dana postigao je prilično dobre rezultate. Ovaj sektor rada neobično je oživio. Davane su priredbe u Gornjoj Tuzli, Simin Hanu i Kreki. Za dva-tri dana daće se priredba u Zivinicama i u Tuzli. Pisanje članaka krenulo je naprijed. Napisane članke uskoro ćemo Vam slati. Likvidiranje nepismenosti se okončava. Nadamo se da ćemo do konca mjeseca moći likvidirati nepismenost, najdalje u toku idućeg.

Budnost skojevaca nad novim borcima je prilična.

Sektor rada na terenu je isto tako pojačan i osjetio se. Održavane su konferencije sa omladinom oko Ilinčice, Parsela, Simin Hana. Uspjeh održanih konferencija pjkazuje dobrovoljno dolaženje omladinki u brigadu. Imamo omladinki iz G. Tuzle, iz Parsela, Kreke, Ilinčice.

Po svim sektorima rada sprovedeno je takmičenje u vezi okružne i oblasne konferencije, I kongresa,[2] proslave god. divizije[3] i god. brigade[4] koja će se uskoro održati.

Rezultati takmičenja:

V. sekt.[5] Svi skojevci, stari borci kao i veliki dio omladine rukuju automatskim oružjem i zadovoljavajućom ga brzinom sklope i rasklope.

P. *sekt.*[6] Za dvadeset dana prerađen mjesečni plan. Pored toga svi omladinski listovi redovno prečitavaju kao i front slobode i ostali listovi i propagandni materijal.

Sastanaka rad. skojevskih	25
teoret. "	30
Cet. konferencija omladinskih	20
Skojev. bat. konferencija	3
Sast. bat. komiteta	5
Sast. bat. komitetskih radnih	3
Sast. brigadnog komiteta	2
Sast. " " teoret	1
Omlad. konfer. održanih na terenu	5

' Reč je o pripremi okružne konferencije SKOJ-a za Tuzlu i oblasne konferencije SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu pred Prvi kongres USAOBiH-a, koji jc održan 9. maja 1945. u Sarajevu.

*** Divizija je formirana 9. oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 80 i 123; tom II, knj. 10, dok. br. 188, objašnjenje 3).**

[4] Devetnaesta birčanska brigada je formirana 24. oktobra 1943 (vidi Hronologiju NOR-a. str. 573).

[6] Vojni sektor

*** Politički sektor**

Kulturno-prosvetni sekt. Likvidiranje nepismenosti privodi se kraju. U toku ovog mjeseca vjerujemo da će se potpuno likvidirati. Sa pisanjem članaka ovog mjeseca prilično se uspjelo. Održano je priredbi i sijela 5.

U partiju u toku mjeseca uvedeno 2.

U Skoj 7.

Kao najvažniji problem postavlja se pitanje kadrova skojevskih, jer čim se ovi uzdignu, uzimaju se za rukovodstva. Za dva dana dat će se priredba u Živinicama, druga u Tuzli.

Brigadni komitet Skoja
sekretar:
Gordana Tanasković

BR. 66

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD 23. OKTOBRA 1944. SEKRETARIMA OBLASNIH KOMITETA O METODU RADA S NARODOM NA UCVRSCENJU MORALNO-POLITICKOG JEDINSTVA I IZGRADNJI NARODNE VLASTI[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
Dne 23/X.1944.

Dragi drugovi!

U vezi s predstojećim događajima (definitivno oslobođenje zemlje od faš. okup.) smatramo potrebnim da Vam skrenemo pažnju na neke momente, o kojima morate u vašem radu voditi računa.

1. Pitanje jedinstva. Iz dnevnih ste vijesti mogli razabrati, da je Dr. Subašić već pred dulje vremena pošao da traži ponovno razgovore o što skorijem obrazovanju zajedničke vlade.[3] O toj se temi raspravljalo i na sastanku Churchill — Staljin.[3]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-4, k. 522.

[s] Opširnije o tome vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, str. 343.

[3] U Moskvi je od 9. do 19. oktobra 1944. održana konferencija predsednika vlade SSSR-a Josipa Visarionoviča Staljina, predsednika vlade V. Britanije Vinsiona Cerčila i predstavnika SAD Averela Harimana (William Avereil Harriman) o posleratnom uređenju Evrope. Glavni predmet razgovora bila su pitanja Poljske, Jugoslavije, Grčke, Rumuriije, Ma-

Dr. Subašić je velikom brzinom počeo (u zadnje vrijeme) ispunjavati neke obaveze iz ranijeg sporazuma (na pr. nedavno otpuštanje u diplomatskom koru) i činiti korake, koji bi olakšali zbližavanje (na pr. odluku da jugoslavenske vlade više ne prisižu kralju, nego narodu), čim je postalo jasno da će Crvena armija imati veću ulogu kod oslobađanja Jugoslavije, nego snage zapadnih saveznika.

Saveznici mnogo insistiraju već dulje vremena na formiranju jedne takve zajedničke vlade, koju da bi oni mogli priznati, i koja bi rukovodila zemljom dok se narod ne izjasni o obliku vladavine u zemlji. To se obrazlaže potrebom jačanja fronta protiv Njemačke.

Mi još nemamo podataka kako se te stvari razvijaju, ali s obzirom na osnovu naše spoljnopolitičke linije jačanja saveza t. zv. ujedinjenih nacija (kojemu je osnova savez Sovjetskog Saveza s Amerikom i Engleskom), vjerojatno je da će CK KPJ i Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije u nekom obliku ići linijom sporazumijevanja s kr. vladom.

U unutrašnjem pogledu takav jedan sDorazum ne znači nikakvo proširenje naše politike jedinstva. Nema u zemlji nikakve grupe, koja bi se borila protiv okupatora (s kojom bismo se mogli sporazumijevati), a naša je politika N.O.F. dovoljno široka, da u svoje redove primimo svakog onog tko se iskreno hoće boriti i iskreno sudjelovati u izgradnji nove demokratske i federativne Jugoslavije.

U vezi s takvim izgledima vjerojatno je, da ćemo uskoro iza oslobođenja morati narodu dati mogućunost da se izjasni o obliku državnog uređenja. Pred našu se Partiju tu postavlja zadatak, da pripremi narodne mase za takav razvoj i da već sada priprema narodne mase i čuvanje izvojevanih tekovina, tako da naša kampanja kasnije ne dođe iznenadno. Naročito treba obratiti pažnju, da se eventualni sporazum s izbjeglicama u narodnim masama ne shvati kao naše otstupanje i otvaranje vratiju za povratak na staro. Narodne će mase moći dati izražaja svojim težnjama, i treba ih na to pripremiti. Ne treba gušiti njihove izraze negodovanja prema starom poretku (i povratku starih ličnosti), ali treba uvjeravanjem postići, da sadašnji takvi izrazi ne bi zauzeli takve forme, koje bi izazivale eventualne političke krize.

Sam način pristupanja k traženju zajedničke vlade sa strane Šubašića svjedoči o novoj krupnoj pobjedi NOP na vanjskopolitičkom planu (užurbano ispunjavanje obaveza, nepostav-

đarske i Bugarske. (Detaljnije o tome vidi Dušan Plenča: »Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku Drugog svetskog rata«, Institut društvenih nauka, Beograd, 1962, str. 260—261).

ljanje pitanja zakletve kralju i si.). On nam svjedoči, da se odnos polit, snaga opet pomaknuo u našu korist i da će naša uloga u eventualnom novom sporazumu biti značajnija, nego da je došlo do zajedničke vlade pred nekoliko mjeseci.

Te nove pobjede moraju ojačati i priliv novih masa u naš JNOF. One će učiniti i da u nju navrnu i špekulanti i neprijatelji. Jedni da bi uhvatili pozicije, a drugi da nas miniraju iznutra, jer im je izvana gotovo već nemoguće.

Mi moramo i dalje ostati na liniji proširenja i učvršćenja naše fronte, ali su ipak u tom poslu nastupili novi momenti. Do sada su pred svakim onim, koji je fronti pristupao, bili izgledi teške oružane borbe protiv okupatora i to je bilo dobrim kamenom kušnje, na kojem smo mogli provjeravati njegov patriotizam i iskrenost. Danas se situacija izmjenila i naš kurs stvaranja jedinstva mora doživjeti odgovarajuće izmjene. Ne smijemo ostaviti otvorena vrata neprijateljima i svakojakim špekulantima. Lako se danas izjaviti za borbu protiv okupatora (iako još rat nije svršen), i to još nije dokazom ni patriotizma ni iskrenosti. Danas moramo svakoga vagati i drugom vagom — vagom privrženosti demokraciji i tekovinama naše borbe. Naš kurs mora biti za jačanje jedinstva odozdo, a dobro vagnuti može li još netko od onih odozgo ući. Nisu nam više potrebna zvučna imena prošlosti bez posipanja pepela po glavi. Vrijeme je takvog širenja fronta prošlo. Moramo čuvati našu frontu kao jednu od tekovina N.O. borbe od razvodnjavania.

2. *Pitanje »preuzimanja vlasti«.* Sve su naše organizacije zauzete diskusijama i planovima oko »preuzimanja« vlasti i njenog organiziranja nakon definitivnog oslobođenja naše zemlje **ili** njenih dijelova. Ta je briga pravilna. Iako smo mi do sada oslobađali i veće krajeve zemlje i veće gradove, ipak ovo oslobođenje unosi nove momente, koji moraju utjecati na promjene dosadašnjeg rada. Usprkos formiranja regularnih vojnih jedinica u našoj vojsci, naš je način ratovanja **iDak** nosio osnovne karakteristične partizanske crte, što je imalo svoga utjecaja i na naš način korištenja veće oslobođene pozadine za ciljeve nastavka rata. Sada treba da oslobodimo žile kucavice nacionalnog života, a to mijenja i način ratovanja i odnos prema pozadini, te se moraju postaviti temelji solidnijeg organiziranja pozadine i prema tome pristupati problemu na jedan nov način.

U toliko je angažiranje naših organizacija (kao i vanpartijskih organizacija) oko toga problema pravilno. No kod mnogih se drugova kod toga pojavilo niz pogrešnih shvaćanja, koja u glavnom odaju potcjenjivanje naših dosadašnjih uspjeha i tekovina na području izgradnje narodne vlasti.

Naši su se drugovi odjednom dali zbuniti novim krupnim zadacima i počeli gubiti kurs. Postavilo se pred njih odjednom

pitanje »preuzimanja vlasti«, »čišćenja reda javnih službenika«, tko će vršiti vlast u prvo vrijeme, tko će izdati proglas i si., iako su se baš ta pitanja do sada u glavnom pravilno rješavala.

Nema sumnje, da pred nama u svim tim pitanjima stoje ogromni *novi organizacioni* zadaci, ali nikakvih *osnovnih* promjena u prilaženju stvari nema.

Sav je Pavelićev državni aoarat i njegove institucije uporište okupatora. Stoga ga treba *razbiti*, njegove organizatore i ostale krivce pohapsiti. Taj će posao (kao i do sada) obavljati NOV i organi Povjereništva narodne obrane NKOJ. Nema dakle nikakvog govora o nekom »preuzimanju vlasti«. Može se govoriti samo o preuzimanju arhive, materijala i t.d. i o proširenju djelovanja naših civilnih vlasti na nova područja.

Prema činovništvu (u koliko ne dolazi pred sud) nemamo nikakvih obaveza. Nisu to nikakvi »javni službenici«, nego neprijateljski aparat.

Nemamo niti nikakvih obaveza prema činovnicima predratne Jugoslavije. Stojimo doduše na stanovištu kontinuiteta sa starom Jugoslavijom, ali ne i u pitanju njenog unutrašnjeg uređenja, pa prema tome niti u pitanju njenog činovništva.

No to ne znači, da protiv činovnika treba poduzeti hajku. Nema sumnje, da ćemo mnoge od njih trebati i da ćemo ih morati uzeti u službu. Uzet ćemo one, koji nam budu trebali, a koji nemaju na sebi grijeha protiv naroda.

O tim će pitanjima biti objavljene pravovremeno odluke Nacionalnog komiteta i ZAVNOH-a.

U pitanju vršenja vlasti bilo je također nejasnoća. Po nekima bi vlast trebala vršiti vojska, po nekim OZN-a, a po nekima organi civil, vlasti. Jasno je, da će vojska, koja bude ulazila u mjesta i gradove čistiti sve od okupatora i slugu i u toku toga čišćenja (kao i uvjek) vršiti svu vlast i osiguravati nužni dnevni život za stanovništvo. No odmah, čirn to bude moguće, mora civilna vlast preuzimati sve nevojničke funkcije od vojnih vlasti i svesti djelovanje ovih na njihovu redovnu mjeru.

OZN-a će vršiti svoj posao, te naravno ne može biti nosiocem nikakve druge vlasti. K-de mjesta postavljaju štabovi redovne vojske, koja se na tom terenu nalazi. Partorganizacije su dužne da sprovedu i osiguraju dobru koordinaciju svih naših vlasti na tom poslu.

U gradovima ne treba forsirati biranje mjesnih NOO-a. Okružni ili Oblasni NOO mogu za vršenje takvih funkcija odrediti svoje povjerenike, koji će provoditi i pripreme za biranje NOO.

U čitavom tom nastupanju treba voditi računa da se što prije na svim pitanjima, od progona neprijatelja do pitanja iz-

gradnje vlasti, angažira mjesno pučanstvo, a naročito radnička klasa.

3. *Ekonomski problemi.* Nećemo ovdje ulaziti u raspravljanje tih problema, iako se oni nameću pred nas u svoj svojoj ozbiljnosti. O njima ćete dobiti odluke ZAVNOH-a.

Treba spomenuti samo jednu osnovnu crtu.

Sigurno je, da će neprijatelj nastojati da nas tuče na ekonomskom polju. Moramo stoga nastojati, da se osposobimo za borbu s njim. Cini se, da ćemo morati državu (koja je pod našom kontrolom) učiniti najvećim kapitalistom, da bismo se i na tom polju mogli s uspjehom uhvatiti sa svakim u koštac. Vodite o tome računa, a konkretne ćete direktive dobiti naknadno.

Ovo pismo treba da služi samo vama za informaciju, a o njegovim osnovnim linijama upoznajte okružne komitete usmeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Drugarski pozdrav:
Vlado Bakarić

BR. 67

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 25. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM RADU I ORGANIZACIONOM STANJU U BRIGADI OD 1. APRILA DO 25. OKTOBRA[1]

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
IX CRNOGORSKE N. O. UDARNE BRIGADE
III UDARNE DIVIZIJE
Str. pov. br. si.
25 oktobra 1944 g.
Položaj

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Gdje bude

Dragi drugovi,

Podnosim vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije IX Crnogorske N.O.U. brigade od njenog formiranja do danas,[2] kao i izvještaj o brigadi kao vojnoj jedinici.[3]

Izvještaj koji vam šaljem, usljed okolnosti pod kojima je brigada živjela, razvijala se, izvodila akcije i borbe, prilično je zakasnio.

Ranije sam slao izvještaj PK KPJ za Crnu Goru i Boku,[4] od koga smo dobivali potrebnu pomoć i upute za rad.

Ovo je prvi izvještaj koji vam šaljemo, pa će biti možda i duži obzirom da brigada i organizacija u njoj živi skoro sedam mjeseci.

Naša IX Crnogorska brigada formirana ie 1 aprila 1944 godine u Gornjoj Morači, srez kolašinski. Formiranju su prisustvovali štab III N.O. udarne divizije i potpretsjednik ZAVNO-a Crne Gore i Boke a sada potpretsjednik CASNO-a[5] drug

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—21, k. 760.

[1] Brigada je formirana 1. aprila 1944 (vidi tom III, knj. 7. dok. br. 134).

[3] Vidi bojnu relaciju 9. crnogorske NOU brigade od njenog formiranja (1. aprila 1944) do 31. maja 1945 (vidi AVII, reg. br. 2—2, k. 760).

[4] Verovatno je u pitanju izveštaj 9. crnogorske NOU brigade od 7. maja 1944 (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 760).

[5] Crnogorske antifašističke skupštine narodnog oslobođenja.

Božo Ljumović. Borce i rukovodioce u svojini govorima pozdravili su drugovi komandant divizije general-major Radovan Vukanović, sada v.d. komandanta II Udarnog korpusa, i drug Božo Ljumović, ističući povoljnost situacije u kojoj se formira naša brigada, kao i poziv svima borcima i rukovodiocima da služe na vjernost našoj borbi i našem narodu poput IV i V Crnogorske brigade. Borci i rukovodioci su položili zakletvu.

Život i rad partijske organizacije i brigade kao vojničke jedinice može se podijeliti, od njenog formiranja do danas, na dva perioda. Prvi period od formiranja do jula mjeseca ove godine, koji bi se mogao nazvati periodom izgradnje pod povoljnijim uslovima, kada je brigada bila 11a položajima prema Podgorici,[6] gdje su se izvodile akcije ne tako velike po svome opsegu, a kada je ljudstvo u većini bilo ono koje se mnogo ranije opredijelilo za našu borbu; i drugi period od jula mjeseca, od kada je brigada bila stalno kroz akcije,[7] pokrete i veće borbe, kada su uslovi za izgradnju bili manje povoljniji, a ljudstvo kojim se popunjavala brigada dolazi iz četničkih redova. Kao treći period to je sada nastupajući, kada se brigada masovno popunjava borcima koji su dosada bili u četničkim redovima ili na teritoriji koju je neprijatelj kontrolisao,[8] odakle su došli donoseći sa sobom još uvijek simptome četničke propagande i neprečišćene pojmove o našoj vojsci i borbi.

STANJE I RAD U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI

Kada je brigada formirana, partijska organizacija brojila je 132 člana. Stab brigade, veći broj članova štabova bataljona upućeni su iz starijih brigada. Četni rukovodioci i ostali partijski kadar većinom su upućeni iz odreda i sa terena.

Danas partijska organizacija brigade broji 180 članova uključenih u 23 partijske ćelije; kandidata ima 34. Socijalni sastav: radnika 12, seljaka 114, intelektualaca 44, ostalih 10. Staž 137 članova Partije teče od kraja prve polovine 1943 godine a od ovoga broja veći je dio ušao u Partiju 1944 godine; ovim hoću da kažem da je partijska organizacija ove brigade vrlo mlada, bez dovoljno partijnosti i iskustva u radu. Ovo je karakterna crta organizacije kao cjeline.

Partijska organizacija je kao cjelina zdrava, sa prilično uslova da se pravilno razvija i radi. Nekih oportunih elemenata koji bi kočili pravilan razvoj ne postoji. Odanost, hrabrost, disciplinovanost, ti osnovni činioci su zastupljeni kod ove organizacije, sa izvjesnim izuzecima gdje su usljeđivale kazne do isključenja iz Partije. Od formiranja brigade do danas organi-

'i [8] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 78, 83, 97 i 104.

zacija je primila 55 novih članova, a dala za rukovodioce u drugim brigadama i na terenu 26 članova.

Odmah po formiranju brigade nastojali smo da se rad u organizaciji i vojsci postavi pravilno koristeći pri tom iskustvo stečeno kroz raniji rad, u čemu smo potpuno uspjeli, što je konstatovano prilikom obilaženja naše organizacije od strane članova Pokrajinskog komiteta kao i rukovodioca i članova politodjela naše divizije. Pravilno postavljen rad pravilno se i dalje odvija. Radni i teoretski sastanci održavali su se i održavaju se redovno. Na radnim sastancima pretresaju se tekuća pitanja kao i problemi koji se postavljaju pred organizacijom u njenom radu. Pitanju kadrova posvećuje se što je više moguća pažnja.

Teškoće na koje smo u početku nailazili bile su te što se nije svaka ćelija osjećala u potpunosti odgovornom kao cjelina za sve što se dešava u njenom djelokrugu. Primjećivalo se da su mladi članovi smatrali sebe odgovornim samo za 'svoj sektor rada, po čemu se oštro udarilo i naglasilo da je svaki član Partije odgovoran za sve ono što se u njegovom prisustvu dešava. Kao druga teškoća na koju smo nailazili, bila je teoretska izgradnja partijskog kadra, ovo zbog toga što je članstvo većinom seljaci čije intelektualne sposobnosti nijesu bile u stanju da brzo i uspješno rade. U početku smo smatrali da će se tu teško uspjeti, ali ipak stalnim nastojanjem i ukazivanjem na nužnu potrebu teoretske izgradnje, kao i redovnim održavanjem teoretskih sastanaka i proradom lakšeg materijala partijskog, uspjelo se da se ogromna većina partijaca više zainteresuje za teoretski rad, koji se nastavlja redovnim održavanjem sastanaka.

Sa članovima Partije koji su se brže razvijali i koji su uzimati u obzir kao rezerva za rukovodeća mjesta, održavani su, pored redovnih teoretskih sastanaka, teoretski sastanci sa pomoćnicima političkih komesara bataljona; to je bila kao neka vrsta kursa pri bataljonima na kojima se prorađivao materijal po programu izdatom od CK za niže političke kurseve. Materijala za teoretsko uzdizanje kadrova imamo zasada dovoljno. Organizacija je proradila: Teoriju Partije,[9] Organizacione principe,[10] O kadrovima, Ekonomski razvitak društva, dvije do tri glave Istorije SKP(b). Materijal je prorađen i prilično shvaćen obzirom na intelektualni nivo partijaca. Osim gore navedenog materijala prorađivan je i drugi, kao na primjer: Nacionalno pitanje, Seljačko pitanje, Pitanie lenjinizma i još drugog materijala koga je umnožavala tehnika naše brigade, o čijem se sa-

» Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1224.

[10] Reč je o brošuri »Organizacioni principi partije« (Bibliografija NOR-a, b.j. 6472).

ГЛАВНИ ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАРА
IX-Ц ПРИМОРСКЕ Н.О.УДАРНЕ БРИГАДЕ
III Ударне дивизије
Стр.пов.бр.сл.

25 октобра 1944 г,
ПОДГОРИЦА

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Гдје буде

Драги другови,

Подносим Вам извјештај о стању и раду партијске организације IX Приморске Н.О.У.бригаде од њеног формирања до данас,као и извјештај о бригади као војној јединици.

Извјештај који Вам шаљем,услед околности под којима је бригада живјела,развијала се,изводила акције и борбе,прилично је закасњио.

Раније сам слао извјештај ПК.КПЈ за Црну Гору и Боку од кога смо добијали потребну помоћ и упуте за рад.

Ово је први извјештај који Вам шаљемо,па ће бити можда и дужи обзиром да бригада и организација у њој живи скоро седам мјесеци.

Наша IX Приморска бригада формирана је 1 априла 1944 године у Горњој Морачи,срез колашински.Формирању су присуствовали штаб III Н.О.Ударне дивизије и потпретсједник ЗАВНО-а Црне Горе и Боке а сада потпретсједник ПАСНО-а друг Божо Аумовић.Борце и руководиоце у својим говорима поздравили су другови командант дивизије генерал-мајор Радован Вукановић,сада в.д. команданта II Ударног Корпуса и друг Божо Аумовић,истичући повољност ситуације у којој се формира наша бригада,као и позив свима борцима и руководиоцима да служе на вјерност нашој борби и нашем народу попут IV и V Приморске бригаде.Борци и руководиоци су положили заклетву.

Живот и рад партијске организације и бригаде као војничке јединице,може се подијелити,од њеног формирања до данас,на два периода.Први период од формирања до јула мјесеца ове године,који би се могао назвати периодом изградње под повољнијим условима,када је бригада била на положајима према Подгорици,гдје су се изводиле акције не тако велике по своме опсегу,а када је људство у већини било оно које се много раније опредијелило за нашу борбу;и други период од јула мјесеца од када је бригада била стално кроз акције,покрете и веће борбе,када су услови за изградњу били мање повољнији,а људство којим се попуњавала бригада долази из четничких редова.Као трећи период то је сада наступајући када се бригада масовно попуњава борцима који су досада били у четничким редовима или на територији коју је непријатељ контролисао,одакле су дошли довољеви са собом још увијек симптоме четничке пропаганде и непречишћене појмове о нашој војсци и борби.

СТАЊЕ И РАД У ПАРТИЈСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ

Када је бригада формирана партијска организација бројала је 132 члана.Штаб бригаде,већи број чланова штабова батаљона упућени су из старијих бригада.Четни руководиоци и остали партијски кадар већином су упућени из одреда и са терена.

Данас партијска организација бригаде броји 180 чланова укључених у 23 партијске ћелије;кандидата има 34.Социјални састав:радника 12, сељака 114,интелектуалаца 44,осталих 10.Стаж 137 чланова Партије тече од краја прве половине 1943 године а од овога броја већи је дио улио у Партију 1944 године;овим хоћу да кажем да је партијска организација ове бригаде врло млада,без довољно партијности и искуства у раду.Ово је карактерна црта организације као цјелине.

Партијска организација је као цјелина здрава са прилично услова да се правилно развија и ради.Неких опортуних елемената који би кочили правилан развој не постоји.Одважност,храброст,дисциплинованост та основни чиниоци су заступљени код ове организације,са извјесним изузецима гдје су услијеђивали казне до искључења из Партије.Од формирања

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 67

vladivanju za sada ne može reći. Teoretska izgradnja kadrova sprovodi se po planu koji se prilagođava prema prilikama i uslovima.

Deset drugova političko-partijskih rukovodioca posjetilo je jedan kurs koji je održan ori štabu III divizije, a organizovan od politodjela i divizijskog komiteta. Pripremljen je bio i jedan politički kurs pri štabu naše brigade, koga je omela neprijateljska ofanziva na ovoj teritoriji avgusta mjeseca.[11]

Bataljonski komiteti redovno se sastaju, gdje se raspravlja 0 zadacima i problemima dotičnog bataljona. kao i donose odluke o prijemu novih članova u Partiju, ovo drugo zbog mladosti Partije. Pravilnim radom učinjeno je da se bataljonski komiteti osjete kao rukovodeći forum u bataljonu, koji se cijeni 1 poštuje ne zapostavljajući time ostale rukovodioce, čega u početku nije bilo, naime nijesu se komiteti osjećali kao forumi koji rukovode svim radom u bataljonu.

Svaki član Partije osjeća se odgovornim za svoj sektor rada. Partija kao organizacija je rukovodilac svega rada u vojsci, što se očito zapaža.

Od formiranja brigade do danas Partija je kao cjelina radila dobro i pravilno. No ipak u ovom vremenu pojedini članovi su pravili greške zbog Kojih su morali biti kažnjavani od Partije. Pet drugova kažnjeni su opomenom, jedan ukorom, dva strogim ukorom, četiri ukorom sa poslednjim predupređenjem, devet ih je isključeno iz Partije, jednom skinut ukor a jedan drug koji je bio isključen iz Partije prije dolaska u našu brigadu, rehabilitovan je. Od devet drugova koji su isključeni, šestorica su isključeni zbog dezerterstva prilikom neprijateljske ofanzive u avgustu mjesecu;[12] jedan od njih primljen je u našoj brigadnoj organizaciji odmah pred ofanzivu, a ostalih pet primila je organizacija na terenu. Svi su se vratili u jedinice nakon kraćeg vremena i, nemajući opravdanja za napuštanje jedinica, organizacija ih je kaznila isključenjem iz Partije. Dvojica su isključeni zbog nepravilnog odnosa sa narodom a jedan zbog slabog držanja u borbi. Kazne se izriču poslije detaljnog ispitivanja i analiziranja okolnosti pod kojima su greške počinjene. Na ove gore navedene kazne nije bilo žalbe. Kazne su vaspitno uticale na učinioce grešaka, što se vidi iz njihovog današnjeg rada gdje nastoje da se što prije poprave. Ove kazne služe za primjer ostalim članovima da se neće propustiti nijedna greška a da se po njoj oštro ne udari, pogotovu na one koje se vrše sa umišljajem.

[11] i [11] Reč je o ofanzivi nemačko-bugarskih snaga na slobodnu teritoriju NOVJ. Snage okupatora su se kretale pravcem Andrijevica — Kolašin — Zabljak (vidi tom III, knj. 8, dok. br. 78, 83 i 86).

U toku ovoga vremena održano je jedno partijsko brigadno savjetovanje, gdje su se detaljno podnijeli izvještaji po svim sektorima rada, uočeni nedostaci i postavljeni zadaci za dalji rad. Obilazak bataljonskih komiteta i četnih ćelija je čest, gdje se na licu mjesta ukazuje pomoć ako je za to potreba.

Uticaj Partije na borce je veliki, gdje partijci svojim ličnim primjerom aktiviziraju borce na svestran rad, što se moglo naročito zapaziti u prvim mjesecima po formiranju brigade. Aprilskih borbi ove godine,[13] kada je brigada bila napadana sa svih strana od raznih neprijateljskih grupa, partijci su svojom hrabrošću i izdržljivošću davali primjere ostalim borcima kako se treba boriti i izdržavati u borbi. Borbenost i vojnička gotovost organizacije je velika. To se dalo zapaziti u borbama kod Andrijevice — Berana sa Njemcima i SS divizijom »Skender--beg« kao i u borbama od Berana do Durmitora avgusta mjeseca.[14] Kroz sve ove borbe članovi Partije su bih prvi i svojom hrabrošću su uticali na povoljan ishod borbe. Ne samo u borbama nego i na ostalim poljima rada, Partija je učinila da je uz sebe izgradila nove članove i dobre borce u brigadi, da može bez straha primiti novo ljudstvo koje dolazi sada u brigadu, sa uvjerenjem da će ga moći voditi u dalje borbe. Od formiranja brigade do danas u borbama je poginulo 22 člana Partije, ranjeno 33, od kojih su 20 na liječenju u Italiji. Međusobni odnosi članova Partije su vrlo dobri kao i odnosi sa borcima, pravilan stav prema rukovodstvu i borcima uopšte.

Pomoć od PK i politodjela naše divizije bila je prilična ličnim obilaženjem i direktivnim pismima.

UTICAJ PARTIJE NA NAROD KUDA PROLAZIMO I KOORDINACIJA RADA SA TERENSKIM ORGANIZACIJAMA

Odmah po formiranju brigade ukazano je Partiji da preko svojih članova pravilno sprovodi liniju naše borbe na borce, putem objašnjavanja zadataka koji se pred nama postavljaju kao vojsku, i dalje na mase putem seoskih i opštinskih konferencija. Organizacija je odmah shvatila važnost toga činioca pa je pristupila oživotvorenju postavljenih zadataka. Naročito ovaj rad bio je aktivan u prvim mjesecima po formiranju brigade, kada su se održavale češće konferencije sa narodom. Ovakav rad ostavljao je dobar utisak na mase, a s druge strane izbjegavale su se greške u odnosu na narod i njegovu vlast. Kulturnim priredbama, veselim večerima i političkim konferencijama

[13] O borbama 9. crnogorske NOU brigade aprila 1944. vidi tom III. knj. 7, dok. br. 139, 144, 145, 149, 162, 166, 171, 175, 188. 190, 193, 194 i 213.

[14] i [15] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 110.

organizacija je popularisala vojsku, ciljeve naše borbe i rad uopšte među narodom sa kojim smo bili u doticaju. Nekih krupnijih grešaka koje bi krnjile ugled i interes naše borbe nije bilo od strane organizacije, ukoliko su neke i bile od strane boraca, pravilnim objašnjenjem su naišle na razumijevanje kod stanovništva. Ukoliko je greška počinjena od nekog člana Partije, za istu je dotični uzimat na odgovornost i prema zasluzi kažnjavan.

Koordinacija rada sa partijskom organizacijom na terenu bila je dosta dobra. Posjete rukovodioca Partije iz vojske organizacijama na terenu i obratno bile su česte te je time rad koordiniran i greške u odnosu na narod i narodnu vlast nijesu pravljene onda kada je bilo kontakta među organizacijama. Kroz borbe gdje su uslovi bili takvi da se može greška napraviti, iste su i činjene, mada vrlo rijetko, što se kasnije ispravljalo. Dolaskom novih boraca u brigadu zapazilo se da bi isti čmili greške prema narodu i vlasti, imajući to već u vidu skrenuta je Partiji stroga pažnja da povede računa i ne dozvoli novim borcima da griješe. Isto tako skrenuli srno pažnju na pravilan stav koji trebaju da imaju stari borci prema novim u odnosu na njihovo uzdizanje i prevaspitanje. Skrenuta je pažnja organizaciji na budnost koja da postoji naročito sada kada postoji mogućnost da se uvuku strani elementi u našu vojsku, gdje bi razorno djelovali, napominjući da ne treba uzeti policijski stav u tom pogledu, što bi donosilo negativne rezultate.

ORGANIZACIJA SKOJ-a

Organizacija je mlada po svome radu i iskustvu u istom. U početku organizacija je brojila 115 a danas ima 170 članova. Skojevci su većinom mladi drugovi koji se nalaze od početka u ovoj brigadi a koji su se istakli kroz borbe svojom borbenošću, disciplinom i dr.

Prvi rukovodioc SKOJ-a u brigadi, koji je prema obavještenju pošao za Sovjetski Savez, rad je postavio uz pomoć Partije pravilno. Svojom zauzimljivošću i radom pomogao je dosta organizaciji. Odmah u početku skojevcima je govoreno o ulozi njihove organizacije u današnjoj borbi. Govoreno im je o veličini toga biti članom organizacije najboljih omladinaca. To se odmah shvatilo, organizacija se osjeća kao organizacija svojom borbenošću, pjesmom, disciplinom, služi kao primjer ostalim omladincima koji su van organizacije. Ima primjera junaštva koje su činili mladi skojevci i isti su pohvaljivani od naših štabova.

Dolaskom novog rukovodstva u brigadi, pravilno otpočet rad se pravilno nastavlja. Brigadni kao i bataljonski rukovo-

dioci zadovoljavaju u radu koji sprovode sa puno volje. Po svim propustima i greškama koje bi učinio neki čian, organizacija oštro udara. Pomoć od Partije je stalna ukoliko se za to ukaže potreba. Radni i teoretski sastanci su redovni. Dosada su održana tri savjetovanja jkojevskih rukovodioca. Materijala za obradu ima dovoljno. Kriterijum za prijem novih članova je sada strožiji obzirom da se brigada popunjava ljudstvom sa teritorije koju je do sada neprijatelj kontrolisao, te su time bili dosada van naše borbe. Kroz dosadašnje borbe imali smo 12 poginulih skojevaca. Partija kontroliše i pomaže razvoj skojevske organizacije.

BRIGADA KAO VOJNO-POLITICKA JEDINICA

Na dan formiranja brigada je brojila 641 borca poslatih iz odreda sa teritorije Crne Gore. Iako mala po broju a mlada po svom životu, odmah u početku borbenost, pravilno shvaćanje zadataka i borbena disciplina bili su na zavidnoj visini. Zadaci postavljeni pred brigadom u potpunosti su izvršavani. U početku se osjećalo da spoljna disciplina kod boraca i mlađih rukovodioca nije bila na onoj visini kako treba da bude. Da bi se otklonio ovaj nedostatak i pravilno uzdizali borci, pri štabovima bataljona pozivati su četni vojni rukovodioci na specijalne časove na kojima se govorilo o najosnovnijim vojničkim znanjima i radnjama, a ovi su dalje to prenosili putem vojničkih časova na borce. Rezultati ovakvog rada su se pokazali kao praktični i uspješni, tako da je danas kod starih boraca teško uočiti neku grubost u spoljnoj disciplini. U cilju sistematskijeg vojničkog uzdizanja štab brigade dao je plan za isti, koji se sproveo a sada se ponavlja obzirom na dolazak novog ljudstva u brigadu. Ljudstvom koje sada dolazi sa novooslobođene teritorije ili iz četničkih redova, brigada se ojačala brojno tako da sada ima 1.315 boraca. Zadaci koji se postavljaju pred partijskom organizacijom i rukovodstvom uopšte, u ovakvoj situaciji, jesu da se svestrano radi sa novim borcima da bi se što prije saživjeli sa našom borbom i načinom njenoga vođenja. Uslova za ovo ima jer smo stare borce kroz vojnički i politički rad toliko uzdigli da mogu primiti novo ljudstvo i vezati ga za sebe i borbu.

Borbenost, disciplina u izvršenju zadataka kod starih boraca je zastupljena. Odnosi među borcima su dobri kao i odnosi i povjerenje među bataljonima. Komande četa i štabovi bataljona su sa dovoljno autoriteta da mogu jedinice voditi kroz borbu. Zapaža se da desetari i vodnici dovoljno se ne osjećaju kao rukovodioci, na što se ukazalo i u tom se pogledu stanje popravlja.

Sto se tiče borbi i izvršenja vojničkih zadataka, brigada ih je u početku uspješnije rešavala u ofanzivnim nego u defanzivnim borbama. Tokom borbi, radom u praksi i stalnim ukazivanjem, sada je brigada osposobljena za vođenje defanzivnih bojeva. Ovo se naročito moglo uočiti u borbama koje smo vodili avgusta mjeseca ove godine sa Njemcima od Berana preko planine Bjelasice, Kolašina, planine Sinjajevine do Durmitora.[16] Njemci, iako daleko nadmoćniji po broju i oružju, morali su na svaku čuku, da bi je zauzeli, ostavljati žrtve. Na Durmitoru se nijesu mogli napustiti položaji sve dok se avionima ne prebace ranjenici za Italiju a koji su se nalazili nedaleko iza borbene linije. Zadatak je shvaćen i u potpunosti izvršen. Žrtve koje smo imali nijesu zastrašavale ostale borce. Ovim gore navedenim primjerom potkrepljujem mišljenje da se brigada naučila voditi i defanzivni boj.

Imajući još uvijek starih boraca u brigadi i iskusni kroz borbe partijski kadar, nadamo se da ćemo novo ljudstvo brzo osposobiti za izvršenje vojničkih zadataka koji se pred brigadom budu postavljali.

Činjenica je da je novog ljudstva u brigadi prilično ali se osjeća i to da je ono voljno, naravno uz jedan uporan rad, poprimiti sve ono što rukovodstvo bude zahtijevalo od njih. S druge strane, vojno-politička situacija u svijetu i kod nas uslovljavaće veće uspjehe u ovom pogledu.

U toku borbi koje smo do danas vodili brigada je imala 63 poginula druga, 119 ranjenih, 265 dezertera, od kojih su se vratili 61 i još se uvijek vraćaju. Ovi dezerteri većinom su bili u četnicima do na dva dana pred neprijateljsku ofanzivu u avgustu, kada su se prijavili narodnoj vlasti a ova ih dodijelila nama. Pod jačim neprijateljskim pritiskom povlačili smo se do Durmitora, strah od nove Sućeske i odlaska za Bosnu prinudio je ove nove borce na dezerterstvo, takav je bio odgovor onih koji su se vratili. Ovo je donekle razumljivo kada se imaju u vidu njihova politička svijest i perspektive koje su im davale četničke organizacije nekoliko dana prije dezerterstva.

Sto se *tiče političkog rada* u našoj brigadi, on je redovan i stalan. Preko konferencije, političkih časova, prorade materijala i ličnih razgovora sa borcima istima se sve više i više otvaraju vidici na našu borbu i rad uopšte. No i pored svega ovoga ne bi se moglo reći da je politička svijest kod boraca velika — naprotiv ona je niska. Stari borci politički su svjesniji, dok novodošli u tom pogledu stoje mnogo slabije; iedno zbog toga što ih je trogodišnja četnička i okupatorska propaganda obmanjivala neistinom o događajima i stvarima, a s druge strane što možda ni sami nijesu nastojali ili nijesu bili u mogućnosti da dođu do iste. Uspjesi naše vojske, Crvene armije i njen ulazak u Jugo-

slaviju, uspjesi na savezničkim frontovima, sve je ovo pravilno vojnički i politički objašnjavano, da se razvilo veliko interesovanje kcd boraca, da više saznaju i pročitaju o događajima.

Materijala za političko uzdizanje boraca imamo dovoljno a pored toga dobivamo redovno »Novu Jugoslaviju«, »Riječ slobode« i dr., koje se detaljno uvijek proradi među borcima.

Preko konferencija borci se upoznavaju sa budućim uređenjem demokratske federativne Jugoslavije, narodnom vlašću, njenom ulogom i značajem. Govori se o AVNOJ-u, Nacionalnom komitetu, našem odnosu sa saveznicima, u prvom redu sa Crvenom armijom i njenom odnosu prema našoj borbi i vojsci. Pored ovih gore navedenih borcima se objašnjavaju i još niz drugih pitanja i problema a koji su nužni i za koje se borci interesuju. Sve se ovo obnavlja obzirom da sad imamo boraca koji su o ovom malo ili ništa čuli.

Kao karakteristično u političkoj izgradnji boraca napominjemo to, da kad se saznalo za sporazum TitG — Subašić, nijesu borci kao ni izvjestan broj mlađih rukovodioca mogli da shvate odmah značaj i važnost toga sporazuma u odnosu na razvoj i porast naše vojske. Objašnjenjima preko konferencija a kasnije uviđajući i ostvarivanje spomenutog sporazuma, borcima je postalo jasno zašto je došlo do sporazuma te to im uliva veliko povjerenje u pravilnost vođenja naše današnje borbe.

Kulturno-prosvetni rad u brigadi nije u dovoljnoj mjeri zastupljen, s jedne strane što intelektualnih snaga nema dovoljno a s druge strane što ljudstvo od koga je sastavljena brigada nema dovoljno osnovnog smisla za kulturne priredbe, horove i dr. No i pored ovoga, kroz bataljone postoje diletantske grupe i horovi, koji iako mali, bez dovoljno iskustva, rade da bi radom dali živosti i veselja jedinicama.

Intendantska služba u brigadi radi pravilno, sa tu i tamo manjim nedostacima. Intendantsko osoblje koordinira rad sa narodno-oslobodilačkom vlašću preko koje se vrši snabdijevanje brigade ishranom i drugim. Ratnog plijena u hrani u toku ovog vremena bilo je malo, da bi se sa te strane u nekoliko mogle podmirivati potrebe brigade. Konfiskacija neprijateljske imovine bilo je u maloj mjeri. Krajevi u kojima se sada nalazimo ekonomski su prilično iscrpljeni, naročito u -jtoci.

Stari borci bili su snabdjeveni odjećom i obućom od savezničke spreme koju smo ranije dobivali a koja ie dosada prilično izdrta. Novi borci su veoma slabo odjeveni i obuveni. Nastupanjem zimskih dana postavlja se pred nama problem odjeće i obuće naše brigade.

Ekonomski kadar u našoj brigadi, mislim na četne ekonome, sporo se uzdiže, dok kod bataljonskih rukovodioca u tom

pogledu je bolje. Pet drugova sada imamo na intendantskom kursu.

Sanitet brigade radi dobro. Zdravstveno stanje boraca uopšte uzevši je dobro; zaraznih oboljenja nema. Stari borci su vakcinisani protiv pjegavog i trbušnog tifusa. Cetm i bataljonski saniteti kroz borbe neustrašivo se nalaze na svojim mjestima gdje sa puno volje i ljubavi ukazuju prvu pomoć ranjenim drugovima. Dva slučaja od formiranja brigade, da su dva teže ranjena druga ostali na položajima, gdje je jedan izvršio samoubistvo a drugi zbog teških rana, vjerovatnc, podlegao. Otpremanje ranjenika za Italiju bilo je uredno i na vrijeme.[16] Pošlo ih je oko 60. Danas u brigadnoj bolnici imamo 26 ranjenika, medu kojima 3 teže, i 23 bolesna. Radi osposobljavanja sanitetskog osoblja u njihovom poslu, formiran je sanitetski kurs pri brigadi koji je u toku.

Rad u bolnici i oko ranjenika je dobar sa puno ljubavi i njege za što skorije njihovo ozdravljenje.

RUKOVODSTVO

Brigadno rukovodstvo vojno i političko odgovara svojim zadacima, bataljonska takođe. U početku" je bilo manjih nesnalažljivosti, koje su eliminisane upornim radom i nastojanjem od strane iskusnijih u radu da oomognu manje iskusnijim. Četna rukovodstva ranije su morala više se pomagati, da bi se što više osposobila za samostalni rad. Uspjeli smo u tome tako da od četnih rukovodioca u početku formiranja brigade imamo danas bataljonske rukovodioce. Četna rukovodstva danas su mlada i nužna im je pomoć. Nedostatak koji se u početku zapažao kod četnih rukovodioca a koji je danas manji, bio ie taj da rukovodioci nijesu znali angažovati kroz borbe sve ljudstvo, nego su sami rešavali zadatke. Tako je dolazilo do čestih pogibija komesara, komandira četa, vodnika i dr. u mnogo višem broju nego što bi to trebalo da bude. Na ovaj nedostatak se skrenula naročita pažnja, davajući upute kako se radi i kako se angažuje sve ljudstvo kroz borbe. U ovom pogledu postignuti su izvjesni uspjesi, mada ne u potpunosti. Rukovodioci i partijci još uvijek ginu u nesrazmjernom broju sa borcima, što nam daje prilično brige za rešavanje ovoga pitanja. Zapaža se da se vojnički rukovodioci brže uzdižu od političkih. Četiri zamjenika komandanata bataljona i zamjenik komandanta brigade sada su na vojničkom kursu pri štabu II Udarnog korpusa.

[16] O evakuaciji ranjenika u savezničke zemlje vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 139; Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1.

Međusobni odnos kod štabova bataljona i rukovodioca uopšte i ovih sa štabom brigade, povjerenje jednih u druge, su dobri.

Dva komesara bataljona, dva komesara čete i jedan komandir čete smijenjeni su sa dužnosti zbog nepravilnog odnosa sa borcima, narodnom vlašću i nesnalažljivosti na dužnosti. Ove smjene obrazložene su borcima i rukovodiocima, koje su na iste djelovale u pozitivnom smislu.

Autoritet starešinskog kadra među borcima je dobar, koga je Partija znala potkrijepiti gdje je za to bilo uslova, inače nije dozvoljavala da rad trpi na nekom sektoru zbog grešaka, aljkavosti i neaktivnosti dotičnog druga.

Administracija kod štabova bataljona nije još stupila u sasvim pravilan i normalan tok, razlog je taj što se mnogi od članova štabova bataljona ranije malo bavio tim poslom. Praksom i uputima koji se daju za vođenje ovoga posla, ovaj će se nedostatak otkloniti.

Kao *zadaci* koji se pred organizaciju postavljaju su:

1.— Prevaspitanje novih boraca, kojih je veliki broj u odnosu na stare.

2 — Osposobljenje partijskog kadra za teoretski rad gdje su većina članova seljaci.

3.— Snabdjeti obućom, odjećom i puškama brigadu.

4.— Učiniti da se bataljonski komiteti osjećaju kao rukovodeći forumi, što će se postići njihovim pravilnim radom i nastojanjem za isto.

5. — Mnogo više naučiti rukovodioce i partijski kadar da znadu upotrebljavati sve borce u rešavanju vonjičkih zadataka a ne sami da to rade.

TABELARNI PREGLED PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IX BRIGADE KAO VOJNIČKE JEDINICE

a) Prvih dana poslije formiranja brigade:

Članova KPJ	partij. ćelija	kandi-data	Skoje-vaca	boraca u brigadi	pušaka	p.mitralj.	mitralj.	bacača[17]
132	21	10	115	641	411	27	7	3

b) Danas:

Članova K.P.J.				partij. čelija	kandid.	skojevaca	boraca u brig.	pušaka	p.mitr.	mitr.	bacača[18]
selj.	rad.	intel.	ost.								
114	12	44	10	23	30	170	1.315	905	66	15	4
Svega: 180				1 prot. kol.top[19]; 4 prot.kol. puške[20]; 5 lakih bacača							

v) Razno (od formiranja brigade do danas)

Članova Partije							Boraca	
prim.	dato za ruk. van brigade	poginul.	ranjen.	na liječ. u Italiji	isključe-nih	kažnjen. ost. kaz.	pogin.	ranjen.
55	26	22	30	20	9	20	41	89

Ovim kratkim izvještajem pokušao sam da vas bar donekle upoznam sa radom partijske organizacije IX Crnogorske brigade od njenog formiranja do danas. Završavam izvještaj sa srdačnim pozdravima i željama da borbu kojom rukovodite privedete kraju potpunim uspjehom na ponos naše Partije i sreću naših naroda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
IX Crnogorske NOU brigade,
Pejo Raičević

i7 j ie podaci su dati po specijalnostima s obzirom na vrstu naoružanja.

" i [10] Reč je o protivtenkovskom topu i protivtenkovskoj pušci.

BR. 68

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 25. NO DIVIZIJE OD 26. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI'

POLITIČKI KOMESAR
XXV DIVIZIJE NOVJ
26.X 1944 god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Od prošle polovice mjeseca do polovine ovoga mjeseca naša divizija se nalazila uglavnom na prostoriji Negotin — D. Milanovac — Kučevo.[2] U tom periodu jedinice naše divizije vodile su svakodnevne borbe sa nemačkom grupom koja je se probijala tim pravcem.[3] Takođe su naše jedinice, naročito 19 brigada, vodile borbu i sa četničkim bandama.[4]

U ovom kraju usled izbijanja C. Armije na Dunav, a zatim nastupanja na naše tle i sastajanja sa našom vojskom[5] odigrao se nevjerovatno brz proces raspadanja četničke organizacije. Četnički organizatori su, uglavnom napušten* od masa, u pratnji trojki ili petorki pobegli na teritoriju Rumunije, a neki se još i danas kriju i vrše pojedine zločine.

Valja napomenuti da je narod i uprkos dugotrajnog gazdovanja četnika u ovom kraju relativno dobro dočekao naše jedinice. Naprimer građani Majdanpeka uputili su delegaciju i pozivali našu vojsku, a kada je ista došla u Majdanpek bila je oduševljeno dočekana. Oko stotinu i pedeset radnika javilo se dobrovoljno u našu vojsku.

Na prostoriji gde je boravila naša divizija formirano je niz seoskih, opštinskih narodno-oslobodilačkih odbora. A u Majdanpeku, D. Milanovcu, D. Lugu, Kučevu i Petrovcu formirane su komande mjesta. Naročito u ovim mjestima, bili su masovni zborovi za izbor n.o. vlasti. Ovi narodno-oslobodilački odbori dosada su se najviše i osjetili kao vlast. U ovim mjestima iako slaba, ali postoji partijska i skojevska organizacija . . .[6]

[1] **Snimak originala u AVII, reg. br. IRPJ — 1/618—622.**
» i * Vidi tom I, knj. 12, dok. br. 52, 79, 137 i 197; knj. 13, dok. br. 6, 16, 36, 61, 105 i 124.
[5] **Vidi tom I, knj. 13, dok. br. 6 i 16.**
« i » U originalu tekst nečitak.

U nizu mjesta održavane su konferencije, zborovi i priredbe. Naročito se u ovom pogledu istakla naša 19 brigada. Istina, ona je imala stvarno i najpovoljnije uslove za to obzirom na njene vojničke zadatke. Ali i *pored toga ova je brigada najaktivnija u političkoj delatnosti u narodu.*

Kao što sam ranije napomenuo, naša je divizija u ovom periodu svakodnevno vodila bojeve. U tim bojevima divizija kao cjelina nije postigla neke odlučne vojničke uspjehe, ali je činjenica da je bilo niz manjih uspjeha. *Nesumnjivo je da su te svakodnevne borbe sa Njemcima i postizavanje niza sitnijih uspjeha u znatnoj mjeri prekalili jedinice naše divizije i dosta dobro uticali na razvijanje ofanzivnog duha kod istih. Ovo naročito važi za našu 1S brigadu koja je se najviše tukla sa Njemcima.* Nesumnjivo da su ove borbe značile jednu dobru školu za našu diviziju.

Na sastanku Div. komiteta 14-IX — kao osnovni zadatak postavljeno je podizanje osjećanja odgovornosti kod partijskog članstva, naročito rukovodilaca. U tome cilju odlučeno je da se sprovodi najbudnija kontrola nad redovnim partijskim životom partijskih ćelija, naročito štabskih. Naročito štabske ćelije su živele neredovnim partijskim životom. Ta odluka Div. komiteta počela se u glavnom sprovoditi u partijskoj organizaciji divizije i to je silno koristilo podizanju odgovornosti rukovodilaca. Dosada, dosta silan napredak postignut je naročito kod rukovodilaca u štabovima brigada, zatim i u štabovima bataljona i komandama četa.

Opšta pojava je bila i veoma slabo pozivanje na odgovornost rukovodilaca za političke ili vojničke greške. Imalo je *slučajeva da je rukovodilac šamarao borce,* a preko toga je jednostavno prelazila partijska organizacija, komande i štabovi. U zadnje vreme počelo se u znatnoj meri suzbijati ova slabost.

U vezi sa ovim problemima Div. komitet je odlučio da se po partijskim jedinicama temeljito izučava brošura »Učenje o partiji«[7] da bi se kod partijskog članstva podigla svijest o zvanju i odgovornosti članova K.P.J. Ova brošura je u izučavanju. U ovome je najviše odmakla partijska organizacija 16 brigade.

Neosporno je da se u rješavanju ovoga problema napravio znatan korak napred zahvaljujući mjerama koje su preduzete najpre od strane partijske organizacije, a i od strane štabova, ali treba još dosta upornog rada pa da se ovaj problem rješi sa punim uspjehom.

Do skora političko-kulturni rad u diviziji bio je gotovo nikakav. U nekim jedinicama on gotovo nije postojao, a zahvaljujući ozbiljnijem prilaženju ovom pitanju partijske organiza-

[7] **Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7962—7973.**

cije, kojoj su znatnu pomoć ukapali drugovi iz politodjela, i u ovom pogledu je učinjen dobar korak napred.

Nesumnjivo, postavljanju i razvijanju političko-kulturnog rada u diviziji dobro su pomogle i konferencije svih politkomesara četa, bataljona i brigade u 19 brigadi (23-IX-) i u 16 brigadi (30-IX-).

Na konferenciji u 19 brigadi prisustvovali su i pomoćnici bataljonskih i četnih komesara iz jednog bataljona. Na ovim konferencijama prisustvovao je i politički komesar divizije.

Na tim konferencijama konstatovano je da je političko-kulturni rad u brigadama bio *veoma slab* i *u koliko je postojao provođen je skroz neplanski* i *neorganizovano.* Zatim je konstatovano da je bila vrlo slaba pomoć viših političkih rukovodilaca nižim, slabo obilaženje jedinica, uopšte birokratizam u ovome radu.

U političkom radu postavljeno je da svi rukovodioci najpre temeljito prouče odluke donešene na II zasjedanju AVNOJ-a, a zatim preko konferencija da upoznaju i borce. Na konferenciji u 19 brigadi pokazala se žalosna pojava da čak ni komesari bataljona nisu bili načisto sa tim odlukama, tačnije dosada nisu bili u stanju da sa istim upoznaju borce. Moram da napomenem da u 16 brigadi nisam uočio ovu pojavu i da sam u njoj ocjenio viši nivo političkih rukovodilaca, što se moglo uočiti na konferenciji u diskusiji i pitanjima.

Kao osnovni zadatak na konferenciji je postavljeno podizanje političke svjesti naših boraca putem razvijanja planskog i organizovanog političko-kulturnog rada i aktivne pomoći viših političkih rukovodilaca nižim.

Danas se može konstatovati izvestan napredak u političko-kulturnom radu. U političkom radu najviše je učinjeno u upoznavanju boraca i rukovodilaca sa odlukama donešenim na II zasjedanju AVNOJ-a. Od ostalog političkog materijala prorađivani su članci iz časopisa »Nova Jugoslavija«, članci iz »Ratne Novosti«, diskutovano o radio vještima koje su, sa jednim prekidom od nekoliko dana, redovno izlazile u diviziji i održavane političke konferencije jedinica na kojima se raspravljalo o političkoj situaciji u svijetu i u zemlji.

U pogledu kulturnog rada osjetio se takođe izvestan napredak. U svim jedinicama formirani su kulturni odbori četa i bataljona, koji se za sada još veoma slabo osjećaju kao rukovodstva u kulturnom radu. Davano je niz priredaba za jedinice i narod. Od priredaba valja pomenuti priredbu 16 brigade u D. Milanovcu (u čast spajanja naše NOV sa C. Armijom) na kojoj su uzeli učešća dva oficira C. Armije i prisustvovali vojnici C. Armije. Zatim, priredbe naše kulturno-umjetničke ekipe u Majdanpeku, Kučevu i Petrovcu koje su bile masovno posjećene.

Počela je da se razvija i štampa. U nizu jedinica izlaze zidne novine, a neke čete su izdale svoje listove, i bolnica 18 brigade, sada će izaći listovi nekih bataljona.

Naša kulturno-umjetnička ekipa pokazala je dosada slabe rezultate u radu, s jedne strane je tomu razlog oskudica u ljudima (15—17) u ekipi, a s druge strane je i slabost partijske jedinice u istoj.

Sada je u njoj počela da oživljava partijska jedinica, a baš ovih dana ekipa je popunjena sa 20 kulturnih radnika iz Požarevca. Sada ekipa broji 40 drugova i drugarica i uz dobru pomoć i kontrolu moći će dobro da napreduje.

Na sastanka politkomesara brigada (18[8] i 19[9]) 20-X- i politkomesara divizije (politkom 16 nije mogao prisustvovati)[10] konstatovan je *izvestan napredak* u političko-kulturnom radu. Moje je zapažanje da je u zadnje vreme znatno porasla pomoć politkomesara brigada nižim političkim rukovodiocima.

Razume se, mora se još velikih napora uložiti od strane partijske organizacije i političkih rukovodilaca, pa da političko--kulturni rad poprimi posve sistematski i organizovani karakter i da bude shvaćen od boraca kao njihova neophodna potreba.

Moram posebno da napomenem da doskora održavanje konferencija jedinica na kojima bi se pretresala unutarnja pitanja jedinica i provodila kritika i samokritika boraca i rukovodilaca — da to gotovo r.ije bila praksa u životu naših jedinica. Naročito, vojničke akcije nisu pretresane i analizirane. U ovom pogledu se postiglo i ovakve konferencije postaju redovne u jedinicama. U ovome prednjači naša 18 brigada, u kojoj po mom mišljenju i u partijskoj organizaciji vojničke akcije se najozbiljnije podvrgavaju partijskoj kritici i analizi. *No, u ovom pogledu treba i dalje voditi kampanju* i *naročito zaoštravati pitanje analize vojničkih akcija u partijskim* i *skojevskim organizacijama u brigadama i na konferencijama boraca.*

U oblasti intendanture i saniteta postignut je u ovom periodu znatan napredak. Intendantura u diviziji uglavnom organizovana onako kako je to potrebno. Sva mjesta u rukovodstvu intendanture su popunjena. Najmanje je učinjeno u podizanju intendantskog kadra. Razlog je u tome što su dobar broj ekonomskih funkcionera vanpartijci, a s druge strane doskora sastanci sa intendantskim rukovodiocima su održavani veoma rijetko. Sada je se toj pojavi u priličnoj mjeri stalo na put i sa-

[8] i • Tada je politički komesar 18. srpske brigade bio Miloš Stanimirović, a 19. sprske brigade Trajko Jovanović.

[10] Politički komesar 16. srpske brigade je tada bio Aleksa Dukić. Kasnije je premešten za pomoćnika političkog komesara 19. brigade, a na njegovo mesto je postavljen Svetislav Savković (načelnik Štaba 18. srpske brigade).

starici intendanata i ekonoma postaju sve redovniji. Radi se o tome, da načelnik intendanture divizije i intendanture brigada nisu još u potpunosti shvatili da je jedan od njihovih *zadaća uzdizanje ekonomskog kadra. Otada je česta pojava da su naročito intendanti bataljona veoma vredni na svome poslu ali da pokazuju slab smisao za organizaciju.*

Inače, načelnik intendanture aktivnije i intendanti brigada pokazuju dosta aktivnosti na svom poslu i lijepo se razvijaju. Za intendanta 19 brigade . .. karakteristično je da nema pravilan odnos prema mlađim intendantskim rukovodiocima. Zatim, u odnosu intendanata još uvijek ne vlada dovoljno razvijen vojnički i starešinski odnos. Administracija u oblasti intendanture još je uvek na veoma niskom stupnju, preduzete su mjere da se stvari poboljšaju u tom pogledu.

Intendantura divizije kao i intendanture brigada nisu još izrasle u rukovodeće organe u odnosu na niže intendanture, ali se stvarno ide u tome pravcu.

Još uvek u snabdevanju prave se izvesne političke greške od strane intendanta, takođe još je jaka pojava nebrige i neodgovornosti za čuvanje konja. No. u zadnje vreme pooštrila se u ovom pogledu kontrola od strane partijske organizacije i političkih rukovodilaca.

Sada smo preduzeli mobilizaciju (šustera, šnajdera, potkivača, sarača itd.) u cilju stvaranja bataljonskih i brigadnih radionica, u vezi sa ogromnim brojčanim narastanjem naše divizije. Ishrana divizije je za sve ovo vreme tekla relativno dobro uz izvesne propuste. Sada je ishrana divizije dosta dobra.

U oblasti saniteta takođe je postignut znatan napredak, naročito u našoj 18 brigadi. Za ovo ima dobrih zasluga ref. san. brigade. .., koja je i pored svojih nedostataka (svojeglavosti, netaktičnost odnosa prema ljudima) veoma aktivna i požrtvovana u svome radu. Zahvaljujući svojoj aktivnosti ima u očima boraca najbolji ugled od svih ref. saniteta.

Za ovo vreme održana su pri štabu divizije dva sanitetska kursa (prisutno oko 45 drugarica) koja su uglavnom dala zadovoljavajuće rezultate. Na istim kursevima održata su i neka politička predavanja (razvitak n.o. borbe, odluke II zasedanja AVNOJ-a i učešće žene u n.o. borbi Jugoslavije). Na prvom kursu održata su sva tri predavanja, na drugom kursu samo jedno.

Referent saniteta ... pokazuje se aktivan i dobar organizator u svome radu. Otklanjanju njegovih ličnih nedostataka (ambiciozno isticanje svoje ličnosti, izvesna sklonost intrigantskim stvarima itd.) izgleda da će dosta pomoći njegova kandidacija za člana K.P.J.

Ranije se dešavala pojava nedovoljnog staranja o ranjenim i bolesnim drugovima, u nekim brigadnim bolnicama, naročito u njihovoj ishrani. Nedavno smo formirali divizijsku bolnicu, koja sada momentalno broji svega 16 ranjenika i bolesnika, jer su uglavnom svi teži ranjenici i bolesnici upućeni za korpusnu bolnicu Negotin. Dobra nega, staranje i hrana bolesnika i ranjenika u divizijskoj bolnici bila je zaista odlična. Ovo pitanje je postavljeno u partijskoj organizaciji a i pred štabove brigada. Sada je briga o ranjenim i bolesnim drugovima zaista znatno poboljšana. *Administracija u sanitetu je dosta dobro sređena.. Uopšte, sanitet se u diviziji dosta lijepo razvija, samo treba težište rada položiti na uzdizanju san. kadra.*

Obaveštajna služba u diviziji dosta se sporo razvija. To u prvom redu zato što partijska organizacija još nije ovom pitanju posvetila dovoljnu pažnju. A ni ob. ofcir u diviziji nema dosta organizacionih osobina u tome pogledu. *Trebaće dosta zalaganja od strane part. organ, i štabova pa da se organizacija ob. službe digne na viši stupanj.*

Sto se tiče organizacije Ozne u našoj diviziji, to je istom najmlađa organizacija, ali i organ, [koja] najsporije napreduje u svom razvitku. Prilikom izbora drugova nije se vodilo dovoljno računa, a doskora ni drugovima koji po ovoj liniji rade nisu bile jasne dužnosti. *Oni nisu osnovno shvatili da su rukovodioci koji treba da otkrivaju neprijateljske elemente u redovima naše vojske.* Oni su se uglavnom u svom radu bili orijentisali na otkrivanje elemenata neprijateljskih .. ,[u] imali su pogrešno shvatanje o njihovoj dužnosti u odnosu na štabove. Drug Lazarević je dolazio u našu diviziju i držao sastanak sa ovim drugovima. I uglavnom radi se o tome da im drugovi pravilno shvate dužnost .. -[12]

U jedinicama oko štaba divizije sve se više konsoliduju prilike. U okolini štaba div. dejstvuju tri part. jedinice (prištabska, u pratećoj četi i kult.-umjet. ekipi). U zadnje vreme dobrim delom su ljudi u ovim jedinicama izmenjeni. U pratećoj četi komanda se pokazuje aktivnija u radu sa borcima.

Potrebno je još poraditi na učvršćavaniu part. jedinica i SKOJ aktiva u jedinicama oko štaba, pa da u njima posve lijepo funkcioniše život.

A sad nešto o kadrovima. Na zadnjoj svojoj sjednici (17-X-44) Div. komitet je dobar deo sastanka posvetio diskusiji o kadrovima u diviziji. Na tom sastanku došlo se do zaključka da treba izvršiti neke izmjene u brigadnim rukovodstvima (smjeniti sa dužnosti ref. saniteta 19 brigade i v.d. načelnika u istoj brigadi).

[18] i [14] Izostavljen tekst se odnosi na personalna pitanja.

Takođe na sastanku se ispostavilo da će se morati vršiti izvjesne promjene u štabovima bataljona. No činjenica je da su svi članovi Div. komiteta skoro došli u diviziju i još u potpunosti ne poznaju kadrove u diviziji. Na sastanku je postavljen jedan od najvažnijih zadataka — upoznavanje kadrova.

Zatim je (20-X-44) sledio sastanak politkomesara brigada sa politkomom divizije. I na tom sastanku czbiljno je razglabano pitanje kadrova. U ovom pogledu ja sam sastanku preneo zaključke Div. komiteta u odnosu na sledeće' na svestranu pomoć kadrovima i upoznavanje istih.

Moje je mišljenje da će u najskorije vreme morati da se izvrše izvesni razmeštaji ljudi u štabovima bataljona, naročito u part.-pol. rukovodstvu. Svi su izgledi da zbog ranije teške oskudice kadrova u ovoj diviziji i zbog nedovoljnog poznavanja ljudi da su izvesni ljudi postavljeni na mjestu koja im ne odgovaraju.

Možda će se neki od rukovodilaca u štabovima bataljona morati skinuti sa dužnosti.

Po dolasku rukovodilaca koje je u ovu diviziju uputio G.S. Srbije kadrovi u diviziji su znatno ojačani.

U cilju što bržeg uzdizanja kadrova, odlukom Div. komiteta formiran je part. kurs pri štabu divizije na kome su učesnici uglavnom partijsko-politički rukovodioci četa. Kurs traje skoro mjesec dana i sada se završava. Na kursu je obrađen program koji je za kurseve predvideo C.K.[13] Nesumnjivo da će ovaj kurs dosta koristiti.

Posle ovoga, po direktivi koju sam dobio od komesara korpusa, potrebno je da se pri diviziji formiraju kratki kursevi za part. rukovodioce (Organizaciono pitanje K.P.J. i linija K.P.J. u N.O. borbi), za politkomesare (Razvitak N.O. borbe, odluke II zasjedanja AVNOJ-a i dužnosti politkomesara) i za vojne rukovodioce. Ovi kursevi bi trajali 5—6 dana.

Pitanje kadrova mora se stalno zaoštravati jer dobar broj rukovodilaca nije još shvatio koliko je to pitanje značajno. Cak sam i na sastanku politkomesara brigada primetio da se isti ne bave dovoljno tim pitanjem i ne shvaćaju da je briga za odgojem kadrova jedna od važnih dužnosti politkomesara.

14

Ukoliko sam upoznao štabove bataljona mogu reći da u njima ima jedan dobar broj rukovodilaca koji udovoljavaju svojoj dužnosti i da će se lijepo razvijati. No, izgleda da moramo da u nekim štabovima bataljona izvršimo neke promene.

U štabu divizije vlada dobra saradnja u radu i svi drugovi pokazuju dobru volju na svome poslu. Ob. oficir divizije se ne

[13] **Reč je o Centralnom komitetu KPJ.**

osjeća članom štaba div. To smo konstatovali na zadnjem sastanku part. ćelije štaba, nastojaćemo da se to ispravi.

Za drugove iz politodjela mogu reći: da je politodjel, kao cjelina dosada pružio odličnu pomoć part. organizaciji. Isto politodjel dobro sarađuje sa Div. komitetom. Isto tako je dobra scradnja između politodjela i komesara divizije.

Pojedinačno o radu drugova iz politodjela izneću svoje mišljenje u sledećem izveštaju, dok se bolje upoznamo.

Sada se naša divizija nalazi u jeku popunjavanja. Do ovog momenta sa teritorije okruga požarevačkog mobilisano je oko 4500 novih boraca. Mobilizacija je i dalje u toku i najvećem jeku.

U vezi sa ovom opštom mobilizacijom pojačali smo našu političku djelatnost u narodu. Svuda gde dopiru naše jedinice formiraju se n.o. odbori, održavaju zborovi i konferencije.

Ovde, na teritoriji okruga požarevačkog veoma je slaba part. organ u pozadini. Mi smo uspostavili costa aktivan kontakt sa part. organ, na terenu.

Zadnjih dana ja sam imao življi kontakt sa drugovima part. sa terena i pozadinskim vlastima. Primetio sam da na ovoj teritoriji (okrug požarevački) ne vlada pravilan odnos između drugova part. i komandi mjesta i n.o. odbora. Ti drugovi su uglavnom nedovoljno iskusni partijci i č?sto istupaju pred komandama i n.o. odborima tako da ih ovi osjećaju kao ljude koji su im pretpostavljeni.

Zatim sam primetio da je partijska konspiracija veoma slaba.

Ja sam na ovo skretao pažnju takvim drugovima, i preneću ta moja zapažanja i drugovima iz OK-a Požarevac. Mislim da je ovakav odnos imao dosta štetnih posledica.

U vezi sa ogromnim omasovljavanjem redova naše divizije shvatamo da vojnički rad dobija sada prvenstveni značaj i da ga treba forsirati da bi se što pre vojnizirali novomobilisani ljudi, osjetili da pripadaju jednoj regularnoj armiji. Dosada, vojnički rad u našoj diviziji nije dosegao potrebnu visinu, sada ćemo nastojati da se tome radu pokloni najveća pažnja.

Razume se, naporedo sa intenziviranjem vojničkog rada stoji i potreba za jačanjem političkog rada i zaoštravanjem političke budnosti.

Mišljenja sam da, obzirom na sadanje stanje divizije i na kadrove sa kojim raspolaže, naša divizija ima lijep izgled za dalji razvoj.

Za poslednjih mjeseca dezertiralo je iz naše divizije preko 100 boraca. To su pretežno novomobilisani ljudi na prostoriji Negotin — D. Milanovac. Ali ima i jedan mali procenat

boraca iz okoline Niša i Rasine. Najveći broj dezertera bio je iz naše 16 brigade. Jedan od važnih uzroka bio je nedovoljno staranje o ljudima i posve slab politički rad u jedinici. Neki od dezertera su privedeni vojno-ratnom sudu. Takođe, preko konferencija preduzeto je raskrinkavanje takvih elemenata. Sada momentalno ta pojava ne izbija. Ali to ne znači da je neće biti. U vezi sa tim mora se stalno pooštravati budnost od strane part. organizacije i političkih rukovodilaca i preduzeti oštrije mjere ukoliko bi se ponovila takva pojava.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
potpukovnik
Milojica Pantelić

BR. 69

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA GRAHOVSKO-PEULJSKOG NOP ODREDA OD 26. OKTOBRA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZIA DRVAR O MORALNO-POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U JEDINICAMA ODREDA[1]

ZAMJ. POLKOMA
GRAHOVSKO-PEULJSKOG N. O. P. ODREDA
Br. si. 26.X.44 god.
Položaj

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.J.

za Drvar

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam Partijski organizacioni izveštaj Partijske organizacije ovoga Odreda.

Partijski aktiv u ovome Odredu broji ukupno 76 članova K.P.J., od kojih su 4 drugarice. Od prošlog izveštaja[2] do sada, primljeno je 5 novih članova, i to muških, također je jedan

[1] Snimak orginala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10/475—479.

*** Reč je o izveštaju od 13. septembra 1944 (vidi AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-9/526—530).**

drug došao iz pozadine, a jedan član Partije, koji je i prije bio u Odredu, vratio se u jedinicu sa liječenja iz Italije. U ovom razdoblju izgubili smo jednog člana Partije i vojnog rukovodioca vodnika druga Radujka Branka.

Partijska organizacija I. bataljona prilično je uspjela u podizanju kadra, prilično uočava i rešava probleme koji se postavljaju pred organizacije, također odgovornost pred Partijom umnogom se popravlja. Partijski aktiv ovog bataljona povećao se sa dva člana, tako da je brojao 27, dok sada broji 26, s tim što smo izgubili gore pomenutog druga. Kao problem pred organizaciju postavlja se: Još više zainteresovati vojne rukovodioce za teoretskom izgradnjom, zatim da se komunisti upoznaju sa ostalim sektorima rada, odnosno da se svestrano razvijaju gdje se je dogodilo da između partijskih sektora postoji zid. Prorađeno je od materijala VI glava Istorije,[3] Ekonomski razvitak društva, u toku Linija Partije.[4]

Partijska organizacija II. bataljona prilično se popravlja, a i sàm sam posvetio veću pažnju i pomoć onoliko koliko sam mogao. Komesar II. bataljona, koji je i ujedno part. rukovodioc, popravlja se i odbacio je od sebe nedostatke, koji su mu uočeni i prikazani, samo još kod njega može se osjetiti izvjesne crtice separatizma. Ovaj aktiv pojačao se za 4 "člana, gdje su 3 novoprimljena, jedan je došao sa terena, drug Vaso Reljić, koji je do sada vršio dužnost sekretara Opštinskog komiteta Skoj-a za Isjek. Sada partijska organizacija u Il.bataljonu broji ukupno 24 člana, a ova organizacija još uvjek je malo izostala od I.bataljona. Problemi su slični kao i kod I.bataljona, od materijala prorađivalo se brošure o masovnom partijskom radu, Zaključci sa Drugog oblasnog savjetovanja, i Linija Partije.

Part. organizacija u prištabskim jedinicama djeluje prilično i blizo su nas, gdje im se da i prilična pomoć. Partijska jedinica Intendanture dobro se popravila, zavladalo je prilično interesovanje u teoretskom uzdizanju, nezdrave pojave koje su se bile pojavile, a to je: nesuglasice između samog druga **Su**šuma, koji je novoprimljen i nije upoznat sa Partijom, odklonjene su, i sada se problemi rešavaju zajednički i zajahivanja od strane intendanta otklonjena su.

Jedinica Štaba Odreda djeluje kao jedinica, sve probleme rešavamo zajednički, drugarstvo jedinica je na visokom stepenu, a i sama odgovornost pred Partijom nije loša .. Mi smo u jedinici posvetili veću pažnju u samom uzdizanju. Proradili smo

' Odnosi se na Istoriju SKP (b).

[4] Odnosi se na brošuru »Linija Komunističke partije« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5937).

[5], [7], • U izostavljenom tekstu se govori o personalnim pitanjima i međusobnim odnosima.

sedmu glavu Istorije, šestu glavu i sada smo uzeli Strategiju i Taktiku.[6]

Vaš poziv, i moj dolazak kod vas, vaše ukazivanje i savjet napravio je u mom stavu prelom, u radu, i držanju. Ja sam savjet pravilno shvatio i u mnogome je djelovalo na mene i koristiće u mnogome meni kao čovjeku a da ne govorim kao komunisti, a još više kao partijskom rukovodiocu. Uzeo sam sebi u zadatak da kod svih komunista odklonim p<=ovku, ne sa naređenjem već drugarskim ubeđivanjem i prikazivanjem, karakterišući psovku kao jednu od vrlo negativnih strana.

Partijska organizacija u ovom Odredu, općenito govoreći, nije loša, a nije ni najbolja, djeluje kao organizacija, na vreme uočava i rješava probleme koji se postavljaju. Naročito djelovanje pokazalo se i osjetilo se u takmičenju koje smo raspisali a i postignuti su prilični rezultati. Takođe u samome odgajanju i uzdizanju kadra, naša organizacija dala je vidnih rezultata. Disciplina, borbenost, odlučnost, revolucionarnost, kod većine nije loša, dok kod mlađih u samoj odgovornosti izostaju. Nedostatak najviše se osjeća u nedovoljnoj teoretskoj uzdignutosti i kao problem ostaće duže vremena. U tom pogledu najviše se bavimo i postigli smo izvjesne rezultate, gdje se i kadar prilično uzdiže. Sada imamo potpun kadar u četama, još nam nedostaju zamjenici komesara bataljona, i jedan zamjenik komesara čete .. ?

Najhitniji problemi koji se postavljaju pred našu Partijsku organizaciju, a koje sami ne možemo bar momentalno riješiti jesu sledeći:

1) Obući i obuti borce koji su vrlo goli i bosi, nemamo mogućnosti ni za opanke s obzirom da se kolie sitna stoka. Poznato je da su borci većinom iz krajeva koji su opljačkani i pogoreli, tako da se i od kuće ne mogu ni u čem pomoći.

2) Pojačati i podići kulturno-prosvetni rad, taj problem postepeno mogli bi i sami riješiti a što se ipak s obzirom na sam mentalitet ljudstva donekle uspjelo. Vaspitni dio kulturno-prosvetnog rada bolje se razvija nego zabavni, a i sam u tome pogledu mogu dati izvjesnu pomoć. U zabavnom djelu smo mnogo izostali u samim melodijama i si.

3) Uzdići partijski i politički kadar, te sam u vezi toga, kao i u problemu u tačci jedan, obratio se komesaru VIII. Korpusa,[8] koji mi je odgovorio:

»Mi Vam u vezi odjeće i obuće za sada ne možemo ništa pomoći, avioni nam neće bacati, na Visu nema nekih zaliha, postoji vlastiti izvor snabdevanja a ako bude ikakve mogućnosti

[4] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1165.

[8] Tada je politički komesar 8. korpusa NOVJ bio pukovnik Boško Šiljegović.

imaćemo Vas u vida. Pri našim divizijama nema a možda će otpočeti kursevi, Vi se interesujte i obratite se pa ćemo Vam omogućiti korišćenje.«

4) Kao problem postavlja se i pitanje razmeštaja i dužnosti nekoliko drugova oficira koji su pri Štabu. S obzirom da su fizički slabi, to ne mogu vršiti dužnost u operativnoj jedinici, niti mogu trošiti vojničku hranu. U obzir dolazi prvenstveno drug Nikolašević Luka, poručnik, koji je sada na dužnosti komandir zaštitnice od 15 drugova. Mislim da je nepravilno držati poručnika na takvoj dužnosti, a s druge strane bolestan je i ne može da troši nego dijetalnu hranu. Naš bi predlog bio da ga preko vas pošaljemo Komandi Drvarskog područja na raspolaganje.

Kandidata u Odredu imamo 2, s tim što oskočnije drugove članove Skoja primamo u Partiju, naravski koji imaju uslova.

Skoj—Odredski komitet Skoja je potpun i broji tri člana, do sada je brojao četiri ali je otpao sekretar Skojevskog aktiva Ćete pratećih oruđa. Odredski komitet Skoja prilično je dobar, odnosno sam sekretar, dok ostala 2 člana, koji su ujedno i sekretari bataljonskih komiteta, izostali, naša Partija svestrano se založila da im se dadne što veća pomoć. "Bataljonski komiteti Skoja, sa ukupno 6 članova, djeluju prilično, sekretar bataljonskog komiteta Skoja II bataljona poslije ukazivanja postao je agilniji, i življi, te i njegov rad pošao je na bolje i osjetilo se na samom djelovanju. Skojevskih aktiva ima 6. sa ukupnim brojem 71 član, od toga broja ima 10 drugarica. Pre izvesnog vremena dali smo na raspolaganje OZNE Drvarskog područja 5 dobrih skojevaca.

Skoj općenito govoreći popravlja se u svakom pogledu, borbenost Skoja bila odranije dobra, dok sada se popravlja u samom teoretskom uzdizanju, a odgovornost postala je veća. Također Skoj je dobio Đriličnu volju za naukom i neobično je zainteresovan za političko uzdizanje. Odredska konferencija Skoja koja je održana 7—X. ov. godine u mnogom će koristiti a i na samoj konferenciji videlo se da skojevci prilično uočavaju probleme i da su priličito zainteresovani u političkom pogledu, gdje je i sama diskusija nevjerovatno živa bila. Također se vidila želja za Partijom, kao i poštovanje prema Partiji, gdje su kroz samu diskusiju doticali se Partije, njene uloge, koju je odigrala i koju će odigrati, gdje se i kroz samu diskusiju osjetilo tako rekuć manifestovanje našoj Partiji.

Politički rad: U ovome mjesecu odvijao se po planu, kojeg je izdao polit, komesar VIII. Korpusa, također u ovom mjesecu završilo se takmičenje. Prorada tema vršila se je na sledeći način:

Sve teme najpre prorade part. jedinice, zatim skojevski aktiv, polit, delegati sa vodovima i nakon toga uslijedi četna konferencija. Na četnoj konferenciji govori se o dotičnoj temi, zatim se među borce raspu ceduljice, sa raznim pitanjima po temi o kojoj se radi, te na taj način otpočne priličito živa diskusija. Takmičenje je dalo prilično vidnih rezultata u rukovanju sa svim oružjem sa kojim raspolažemo kao i na političkom polju. U rukovanju sa oružjem naučilo se 85% boraca sa talijanskim puškomitraljezima, 50% boraca sastavi i rastavi taliajnski p. mitraljez za jednu minutu, engleski p. mitraljez sastavi i rastavi 60% boraca za 25 sekundi, 35% boraca za jednu i pol minutu sastavi i rastavi engleski puškomitraljez kada im se oči zavežu a to znači da su spremni u najvećim pomrčinama i borbi popraviti mitraljeze. Većina boraca **uDoznati** su sa Moskovskom i Teheranskom konferencijom a 40^ znade prilično opširno referisati. Odluke Avnoja 80% boraca znadu najhitnije, odnosno srž Odluka. Takođe imenično znade članove Predsjedništva Avnoja, Zavnobiha, kao i Nacionalnog komiteta.

Politička svijest boraca na priličnoj visini, nema nekih nezdravih pitanja niti postavki. Odnos boraca prema drugaricama pravilan, i odnos boraca prema rukovodiocima u potpunosti pravilan. Svijest se pokazala do krajnosti pravilnim odnosom boraca prema vlastima, gdje i sami govore o značaju N.O. Vlasti i ko su narodne vlasti i slično; kako rukovodioci tako i borci zauzeli su u potpunosti pravilan stav prema narodno-oslobodilačkim vlastima, samim savetovanjima partijskih aktiva podvučeno je da se što više podiže autoritet Narodno-oslobodilačke vlasti.. .[9]

Politički kadar razvija se prilično, kako sam već naveo, da skoro u potpunosti odgovaraju svojoj dužnosti a i pomoć koja im se pruža nije loša. Ukoliko bi postojala mogućnost za kurs bilo bi potrebno poslati komesara II. bataljona, druga Mirka Mandića, a još bar dvojicu, tako da bi poslije mogli da postavimo zamjenika polit, komesara u bataljonima. U obzir bi došao drug Milan Cičić, komesar Cete pratećih oruđa, téoji ima vrlo dobru razvojnu liniju, samo je fizički prilično slab. Drugi bi bio naš predlog da se pošalje drug Svetko Mandić, polit, komesar 2. čete II. bataljona, koji je pomalo ambiciozan, i priličan hvalisavac, ali ima sve uslove za daljnji razvoj, kurs bi mu mnogo pomogao a i jedan je od najstarijih komesara četa.

Rad na terenu. Mi smo se kada god postoji mogućnost partijskim putem stavili na raspolaganje part. organizaciji na terenu, ispomažemo ih kada se god obrate i kada postoje mogućnosti. Niti jedna konferencija, sastanak ili slično ne prođe da ih ne ispomognemo, a i mi sami praktikujemo čitanje usmenih novina, pojedinačno agitaciju vršimo kao i svakodnevnu

propagandu u onim selima gdje se nalaze naše jedinice. 19. naveče organizovali smo manifestaciju u vezi grada Beograda prilikom zauzimanja od strane naše N.O.V. i Crvene armije, gde je bilo posjećeno u priličnom broju od naroda a i naša skorom čitava jedinica učestvovala je u proslavi, istodobno smo održali jedan zbor i kraći govor, ali revolucionarno prikazan značaj pada Beograda, značaj dolaska Crvene armije u našu zemlju, gde je istaknuta i pomoć od SSSR-a našem narodu. Moglo se zapaziti da u neposrednoj blizini Grahova, naime sela oko samog Grahova da još uvjek ne daju važnost narodno-oslobodilačkoj borbi, ne pridaju važnost, i da još uvjek naš uticaj je mnogo slabiji nego četnički. Moglo se zapaziti da mase nisu dovoljno shvatile ulogu Narodno-oslobodilačke fronte, i da ne poznaju razliku između N.O. Odbora i između N.O. Fronte. Mi nastojimo da na svakim sastancima upoznajemo narod o N.O. Fronti a istodobno prikazujemo situaciju i vojno-političke događaje u zemlji i svijetu. Partijskim rukovodiocima kao i skojevskim rukovodiocima podvučeno je što tješnju vezu i saradnju na terenu sa organizacijama kako bi lakše i pravilnije uočili probleme i nedostatke, a takođe dali izvjesnu pomoć u onolikoj mjeri koliko je to moguće. Pijaca koja je organizovana u Grahovu, ona više služi četnicima nego nama, omogućuje da se njihova propaganda i letci nesmetano šire. Narod, naime donosioci soli, sa četničkim proputnicama nesmetano su dolazili na našu teritoriju, a od naših proputnica ni pomena nema, a to znači da oni ni najmanje ne drže do naših vlasti, i osjetili su labavost tako da su bezbrižno dolazili na našu teritoriju, čak što više govorili su: »U glavnome je da imamo proputnicu od četnika a kod partizana se može kako hoćeš«. Mi smo po navedenom zauzeli drugačiji stav a to je: Ko god dolazi sa četničke teritorije na našu teritoriju a bez naših proputnica, oduzmu mu se stvari a oni se povrate nazad baš zbog toga što imaju mogućnost da izvade proputnice kod naših vlasti u Plavnu. Na taj način osjetiće čvrstinu naše vlasti, a naša vojska svakodnevno će kontrolisati pijacu.

Vojni sektor. Vojni kadar se prilično razvija, i može se reći da u potpunosti odgovaraju svojoj dužnosti. Vojni rukovodioci vrlo su borbeni i kao praktičari vrlo su dobri, dok kao teoretičari u vojničkom kao i političkom mnogo su zaostali. U vezi toga dati su konkretni zadaci da se prorade članci i upustva Glavnog štaba Hrvatske, sa kojim mi raspolažemo, također smo uzeli u zadatak da upoznamo rukovodioce, da upoznamo raspoznavanje karata (sekcija). Brojno stanje našega Odreda 336 boraca, naoružani sa 240 pušaka, 31 šmajser, 12 puškomitraljeza, 1 »Šarac«, 4 teška mitraljeza, 1 teški bacač, 1 protukolska puška, 17 pištolja, 4 signalna pištolja, 140 bombi, 40 nagaznih

mina, 8 šrapnelnih pješadijskih mina, 4 dvogleda, i municije raznoga kalibra 26.000 i petsto metaka.

Kulturno-prosvjetni rad U Odredu postoje četni kulturno-prosvjetni odbori, kao i bataljonski. Odbori djeluju prilično i sa njima se održavaju redovno sastanci. Formirani su horovi i diletantske grupe, koje djeluju kako u vojsci tako i među narodom, ali još sa mnogo nedostataka, a naročito u zabavnom dijelu kulturno-prosvjetnog rada. Od prošlog izvještaja do sada dali smo 3 priredbe, koje, iako ne dobro izvedene, za ovaj narod prilično interesantne. Pošto u našem Odredu ima izvjestan dio ljudstva koji ne znaju u sat, to su kulturnc-prosvjetni odbori uzeli u zadatak da u najskorijem vremenu naučne borce i da se upoznaju sa satom. Nepismenost je prilično likvidirana, kad uzmemo u obzir da je 50% ako ne i više došlo boraca u naš Odred potpuno nepismenih. Sada u našem Odredu ima 12 boraca koji ne znaju čitati i pisati, a bilo bi ih i manje, ali pre izvesnog vremena dobili smo pet novih boraca koji su došli iz pozadine a ni jedan nije znao čitati ni pisati. Borci su u priličnom upoznati ko su nacije, kako su nastale, i koji narodi spadaju u koju naciju.

Sanitet. Sanitetsko osoblje u Odredu na priličnoj visini i u potpunosti izvršavaju, pravilno vrše svoju dužnost, naročito referenti saniteta, kako Odreda tako i bataljona, odgovaraju svojim dužnostima i isti su završili Viši sanitetski kurs. Bila se pojavila aljkavost četnih bolničara-ki, ali smo i to iskorijenili sa redovnim sastancima sanitetskog osoblja a u mnogome nam jr? pomagao bolnički kurs pri Stabu Korpusa gdje je tri bolničara-ke završilo na pomenuti kurs. Zdravstveno stanje prilično je dobro, nema zaraznih bolesti epidemije, a i češa je prilično likvidirana, u čitavom Odredu četvorica ima koji imaju češu, poduzeli smo sve mjere i imamo i mogućnosti da je u potpunosti likvidiramo. Čistoća je u Odredu na priličnoj visini, gdje smo ovoga puta u čitavom Korpusu bili najbolji. Dezinfekcija kao i pranje veša vrše se re[dovno] i vaška je likvidirana, također i kupanje vojske skorom je redovno a. pranje kose odnosno glave bezuvjetno. Pri Odredu postoji ambulanta, u kojoj se održavaju lakši ranjenici, kao i borci koji se prehlade ili im je potrebniji odmor. Pošto su sve bolnice VIII. kao i V. Korpusa dosta udaljene, to se postavlja kao problem prebacivanje težih ranjenika.

Ekonomsko stanje. Naše snabdevanje se vrši od Komande mjesta Bosansko Grahovo. Sledovanje se dobiva redovno i po tablici, samo se češće puta desi nedostatak u mesu, ali pored toga ishrana je prilična jer imamo prilično krompira i hljeba. Nedostatak je u odjeći i obući i to je jedan od najvažnijih problema koji se postavljaju pred nas a jedinica je danom i noću

na položajima, a imamo dosta velik teren kontrolisanja. Zaliha nikakvih nemamo sem toga što dobivamo sledovanje za pet dana unaprijed.

Ovaj odred raspolaže sa dvadeset i pet konja, a prilikom borbe na selu Pećima nestalo nam je dvoje konja, dok je dvoje ubijeno u samoj borbi, takođe raspolažemo sa devet kazana, nekoliko šerpi, a oskudjevamo u porcijama, što na taj način otežava pokretnost jedinice a naročito u slučaju hitnog pokreta ili prebacivanja, s obzirom da se borci mijenjaju odnosno čekaju dok drugi ručaju ili večeraju da bi sledeći došli na red. U tom pogledu poduzeli smo mjere i obratili se N.O. Vlastima da nam prikupe u selu jer postoji mogućnost s obzirom da ima kuća koje raspolažu sa većim brojem porcija.

Ovaj izveštaj vjerujem da nije iscrpan, ali ima nedostataka te bih vas molio da mi stavite primedbu, a imajte u vidu da nisam imao prilika ni da vidim Partijski organizacioni izveštaj dok nisam primio dužnost part. rukovodioca, a sve izveštaje pravio sam, naime dostavljao sam samo po ličnoj uviđavnosti.

Primite drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik polit, komesara:
Grahovsko-peuljskog odreda NOV
:[10]
:

M.P.

[10] Potpis nečitak

BR. 70

MESECNIIZVEŠAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA VIROVITIČKE BRIGADE OD 28. OKTOBRA 1944. KOMITETU 40. NO DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI I NA TERENU[1]

POMOĆNIK POLIT. KOMESARA
VIROVITIČKE BRIGADE
Broj: 3 —
Dana 28. listopada 1944. god.

DIVIZIJSKOM KOMITETU XL. DIVIZIJE

Podnašam redovni mjesečni izvještaj o radu Partije u Virovitičkoj brigadi.

1. Političko stanje u Brigadi:

U posljednje vrijeme politički događaji nisu iskrsavali osim vojničkih uspjeha Crvene armije, tako i naših Saveznika, te i same Narodno-oslobodilačke vojske, koji osim svog vojničkog značaja imaju i politički karakter. Ovdje je naročito važno napomenuti ulazak Crvene armije u našu zemlju, oslobađanje glavnog grada Beograda, što naročito oduševljava naše borce, a i narod, koji sa simpatijama gleda našu borbu. Ovi vojnički i politički događaji još su jače učvrstili moral naših jedinica i stvorili vjeru u sigurnu pobjedu naše borbe. Politički rad u posljednje vrijeme obzirom na velik priliv novih boraca odvijao se u glavnom u poznavanju boraca sa najnovijim događajima, što ih je najviše oduševljavalo i upravo vezalo za naše jedinice i borbu. Povrh toga svakodnevnog rada postoji i plan za političko-prosvjetni rad, koji obuhvaća teme i to: Ciljevi i načela N.O. Pokreta, te razvitak borbe, Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a i Odluke III. Zasjedanja ZAVNOH-a, Sporazum Tito — Subašić, to je kao aktuelna tema a naročito u ovoi brigadi Maček i njegova klika. Ovo se prorađuje putem političkih sastanaka i časova, koje održavaju polit, komesari bataljona i četa, a zatim preko usmenih novina, koje su se odpočele održavati u ovoj brigadi redovito svakih 14 dana.

Da bi Partijska organizacija mogla imati točan uvid u politički rad i stanje, da tim radom rukovodi, te da mu pruži punu podršku i pomoć po tom pitanju, samo Parlijska organizacija ima u zadatku da prouči takav plan i da ga detaljno pozna, te da ovlada njime, a isto tako i SKOJ-evska organizacija, te isto tako ima u zadatku da svagdje i na svakom koraku svaki član Partije i skojevac ima da izgrađuje svoju okolinu. Osim političkog rada, koji se odvija putem četnih i bataljonskih političkih

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16-7, k. 1300.**

sastanaka, organizovane su u ovoj Brigadi i čitalačke grupe po desetinama, koje su veoma praktične i mnogo se može preko njih da uspije politički raditi.

Političko rukovodstvo u glavnom poznaje ovaj plan i sa njime dosta dobro vlada, osim polit, delegata.[2] Polit, delegati u opće se ne zapažaju u svom radu, jer su veoma mladi borci, a rukovodioci još mlađi. Veoma je mali i njihov autoritet pred vojskom.

Ima boraca, a to su većinom stari borci, koji mnoge stvari iz predviđenog političkog plana znadu i mogu da prenose na druge, ali jedna većina boraca, kao što su npr. novaci, veoma malo što o tome znaju. Možda ih ima, t.j. i ima ih koji poznaju i mogu da ovladaju tim planom, ali ono osnovno što bi još trebali stvorit kod borca, da on čuva odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a i III. Zasjedanja ZAVNOH-a, kao tekovinu naše borbe, te da se dosljedno i do posljednjeg časa bori za njihovo ostvarenje. Borbenost u ovoj Brigadi nije loša, dosta je dobra. Problem je u ovoj Brigadi spriječiti samovolju, koja se događa kod boraca koji su iz obližnjih sela, a to je što odlaze sa samovoljom kući. Ova se samovolja dobrim dijelom već prebrodila. Pošto je ova Brigada popunjena pretežno sa terena na kojem je imala velik utjecaj neprijateljska propaganda, to jest Maček i njegova klika, to u ovoj Brigadi postoji i takova struja. To je veoma mali broj i dosta je nemoguć u svom radu. To se jedino pojavljuje kod nekolicine starijih ljudi, dok kod omladine nema takove pojave.

2. Političko stanje na terenu:

Na terenu kud se je ova Brigada u posljednje vrijeme kretala,[3] narod prema nama je dosta oduševljen, voli Narodnu vojsku i to naročito se zapazilo u selu Belekovec i okolici, dok u mnogim mjestima, kao npr. okolica Đurđevac — Virje, t.j. naročito prema Dravi, neprijateljski se odnose i ima ih mnogo kao aktivnih boraca, koji su aktivni borci (bjelogardijci) i bore se protiv Narodno-oslobodilačke vojske. Naše djelovanje na tome bilo je dosta ograničeno i to u glavnom na pisanje parola i usmenu propagandu i diskusiju među narodom.

Propagandističkog materijala, kao na primjer letaka i drugo, nismo imali niti smo ga rasparčavali. Najnoviji događaji su mnogima poznati ali se to sa velikim zakašnjenjem proturi u narod i veoma se malo populariše. Ovi događaji pristaše NOB oduševljavaju, dok neprijateljske elemente dobrim dijelom odbijaju i gledajući na njih utučeni su i situacija ih je pritjerala na veliko povlačenje.

Mačekova klika još i danas caruje na tom terenu. Od ovih mnogih sela koja smo prolazili održani su mitinzi, ali ih narod

[s] **Reč je o političkom rukovodiocu u vodu.**
[' **Vidi tom V, knj. 34, dok. br. 26, 38, 39 i 42.**

veoma slabo posjećuje. Sastanaka sa organizacijama na terenu nismo održavali, već smo se jedino povezali sa nekim odgovornim licima iz tih organizacija. Pomoć Narodno-oslobodilačkoj vojsci, kako od strane pozadinskih vlasti, tako uopće od narodnih, te partijskih organizacija, na sektoru Koprivnica — Virovitica, bila je nikakova. Prvo zbog toga, kretali smo se selima neprijateljski raspoloženim naprama nama, gdje ima Bijele garde, te su nam to i te kako važni podatci, ali ipak nikoga sa nama nije bilo na tom terenu. Kada bi se netko od njih našao na tom terenu, kao npr. neki informativac, onda bi grdio Narodno-oslobodilačku vojsku, kao nema pravo što radi i tako slične stvari, a ovo ne mogu konkretno da navedem, ali je to stvarno tako bilo. Mi danas radimo na učvršćenju i jačanju NOB, te i na mobilizaciji širokih masa, nas su obasipale svakodnevno oko 50 molbi, potvrđenih od pozadinskih organizacija, da se mnogi puštaju kući. Nitko od tih organizacija nije pokušao uvjeravati koliko je potrebno ostati u vojsci i to naročito danas, već su naprotiv dolazili u intervenciju neki članovi iz tih organizacija da intervenišu za puštanje kućama, čak se je u to miješalo i povjerenstvo OZN-e u Virovitici. Najžalosnije je što oni na tu stvar ne gledaju objektivno, već sve to čine radi poznanstva i rodbinske veze. Događa se da na pr. naše ljude puštene na osustvo ili koji su dezertirali zaustavljaju mnoge u komandi mjesta, kao npr. u Virovitici i u Spišić Bukovici, tako da na pr. stvaraju sigurnu nemogućnost da se spriječi dezerterstvo i samovolja. Ovakovi se slučajevi događaju kod raznih informativaca i ostalih organizacija, tako da zaustavljaju borce iz Brigade za svoje potrebe, iako su to ljudi koji izbjegavaju boračku jedinicu i narušavaju vojna pravila te red i disciplinu. Ovo molim da bi se dalo na uvid Stabu Korpusa,[1] te da se ovakove stvari ne bi u buduće događale.

Usljed ovakove samovolje kod boraca događalo se nezgodnih istupa boraca prema narodu, te samovoljnog i nepovlasnog oduzimanja, ali u glavnom od narodnih neprijatelja, ali se niti to ne smije bez znanja Narodne vlasti. Ovo se u glavnom već sve prebrodilo.

3. Organizaciono stanje:

Brojno stanje partijskih organizacija, te nacionalni i socijalni sastav: prilažemo spisak po određenom formularu, koji u sebi sadrži u glavnom sve što je potrebno za gore navedene podatke. Postoje bataljonski part. biroi, koji su u glavnom potpuni, fale dva pomoćnika polit, komesara četa i to iz samostalnih četa pri Stabu Brigade. Partijski sastanci se dosta dobro održavaju, ali još i danas ima neredovitosti. Pošto je drug sekretar[5] ranjen,

[1] **Odnosi se na 6. korpus NOVJ.**
[5] **Franjo Fabijan**

a meni nisu mogućnosti dozvoljavale da obiđem sve bataljonske biroe, neke part. organizacije to veoma mali uvid imadu u njihov rad. U tom vremenu u ovoj Brigadi nalazili su se drugovi iz polit, odjela koji su po tom pitanju mnogo učinili i pomogli part. organizacijama. Postoji plan za teoretsku izobrazbu, ali kažem ponovno nisam vršio kontrolu niti znam i na koji je način prorađivan, pa prema tome mogu veoma malo reći. U glavnom ovdje još nije u ovoj Brigadi Partija dorasla tu visinu da se saživi sa svim problemima, te da postane organizator i rukovodioc rada i života u jedinici. Kod partijskog članstva vlada dosta velika neodgovornost, a bogami mala je kod ojih i partijsnost i ima kod mnogih neiskrenosti, a to nije slučaj samo u četnim ćelijama, nego toga ima i u štabskim. Kadar je slab i mlad. Imade jedan sekretar batalj. part. biroa, i to I. [bataljona], koji zadovoljava i može ući u članstvo Divizijskog komiteta.

4. Kulturno-prosvjetni rad:

U ovoj Brigadi postoje kulturno-prosvietni odbori, kako po četama, tako i po bataljonima.

Do sada sàm kulturno-prosvjetni rad nije bio organizovan niti je planski, tu i tamo postojali su kulturno-prosvjetni odbori nepotpuni i bez konkretnih zadataka. Sada smo organizovali i učvrstili kulturno-prosvjetne odbore, postavili zadatke. Listovi se izdaju po četama i bataljonima. Pjevački horovi postoje, te postoje i diletantske grupe. Neke mogu da istupaju na priredbama, a neke još ne. Oskudica je u materijalu. Kulturno-prosvjetni rad još je u svom razvitku, te slijedećeg izvještaja moći ćemo o tome više kazati.

5. *Vojnički rad:*

Za vojničku izobrazbu, kako rukovodioca, tako i boraca, postoji plan rada predviđen od strane VI. Korpusa, koji je stavljen u zadatak da se ima proraditi. Po istom planu nedavno se počelo da radi. Ovakav plan postavljen je pred partijske organizacije, da one vode računa i da kontrolišu njegovo izvršenje.

Disciplina se u zadnje vrijeme popravlja. Po borbama koje smo vodili borbenost ove Brigade je dobra.

6. Rad SKOJ-a:

Pred SKOJ-evsku organizaciju postavljeni su isti zadatci kao i pred Partiju. SKOJ učestvuje u tom svem radu a naročito u kulturno-prosvjetnom. SKOJ-evski komiteti po bataljonima su potpuni. Sa njima se radi dosta i dosta su dobri, ali ipak još nisu postali rukovodioci u potpunitosti, ali se to od njih može učiniti u veoma kratko vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za pomoćnika polit, komesara:
polit, komesar:
Miloš Crnobrnja

Koncept

BROJ PARTIJSKIH ORGANIZACIJA I ČLANOVA K. P.

U Virovitičkoj brigadi — Mjesec *listopad* 1944.

JEDINICA	Broj članova div. komiteta	Broj bataljonskih biroa	Broj članova bataljon. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara član. Par.	Broj podoficira članova Partije	Broj partizana članova Partije	Broj žena članova Partije	Broj svih članova Partije	Soci jalni sastav: Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podof. čl. Part.	Nacionalni sastav: Hrvata	Srba	Ostale nacije	Broj kandidata	Koliko je primljeno novih čl. u K. P.	Koliko je članova K.P. poginulo	Koliko je članova K.P. nestalo	Koliko je članova K.P. ranjeno	Koliko je članova K.P. otpušteno	
I. Bataljon		1	5	4	1	—	5	13	17	4	2	36	12	22	—		1	1	19	17	—	4	3	—	—	2		
II. Bataljon		1	7	4	1	—	5	10	11	—	2	23	8	10	—	2	2	1	10	12	1	3	2	2	1	1	5	
III. Bataljon		1	6	4	1	—	5	20	13	3	—	36	15	20	—	1	—	—	29	6	1	3	14	—	1	3	1	
IV. Bataljon		1	6	3	1	—	4	14	12	3	2	31	3	22	1	2	1	2	18	13	—	2	5	—	—	2		
Četa za vezu				—	—	—	—	1	—	—		1	1	—	—		—	—	1	—	—	—	—	—	—	—		
Bolnič. četa				1	—	—	1	3				3	1	2	—		—	—	2	1	—	—	—	—	—	—		
Štab Brigade					1	—	1	7				7	1	4	—		1	1	2	5	—	—	—	—	—	1		
Ostale pri Štabu Brigade					—	1	1	—		4		4	4	—	—				4	—	—	—	—	—	—			
Svega:		4	24	16	5	1	22	68	53	14	6	141	45	80	1	5	5	5	85	54	2	12	24	2	2	9	6	

BR. 71

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA UNSKE OPERATIVNE GRUPE OD 29. OKTOBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PRO SVETNOM RADU U BRIGADAMA[1]

POLITKOMESAR
UNSKE OPERATIVNE GRUPE[2]
29. oktobra 1944.

POLITKOMESARU IV. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Stanje u jedinicama se popravlja, kake na vojnom polju tako i na političkom. Odlazak naših brigada na Baniju i njihov boravak tamo vrlo fino se odrazio na naše borce i rukovodioce, ovaj odlazak nam je koristio, jer su jedinice dolaskom sa Banije došle zdravije. Narod Banije je vrlo fino primio naše jedinice, što se na naše jedinice povoljno odrazilo, kao i to što su naši borci vidili kakvi su N.O.O. i šta oni rade i kakva je njihova dužnost, te kako vojska prema njima postupa, tako da su i u ovom napravili jednu manju prekretnicu. Također naše jedinice imale su pravilan odnos i dobro držanje na Baniji.

I pored novog ljudstva koje je popunilo naše jedinice, stanje u jedinicama nije se izmenilo. Uzrok tome je utjecaj starih boraca, koji se na djelovanje na nove drugove pokazao mnogo veći nego što se očekivalo. Dolazak novih u naše jedinice bio je fino primljen i njihovo prikuhavanje[3] ide brže, tako da nema y-.clike razlike između novih i starih boraca. Napominjem da sa starijim novomobilisanim ide teže negoli sa mlađima i novodošlim vojnicima iz neprijateljske vojske. Mi smo naše jedinice popunili od boraca iz dopunskih bataljona, tako da sada u dopunskom bataljonu imamo oko 80 boraca, dok ostali svi upućeni su u brigade.

0 ***političkom kadru, te kratak osvrt na njihov rad:*** Politički komesar I. brigade još nije uspio da stekne samostalnost ali u tom nastoji i već negde pokazuje da to otklanja, inače trudi se i dosta radi. Politkomesar II. brigade u poslednje vreme se nešto uspavao, postao mlak, te ne uočava problem i ako ga uoči, površno ga riješava, na što sam mu ukazao na sastanku komesara 29.X.1944. Komesarski kadar u bataljonima još ne pokazuje dovoljno mara i ne daje živost svojim jedinicama, ali

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 34-10, k. 1616.
*** O formiranju Unske operativne grupe vidi knj. 5, dok. br. 115, objašnjenje 2 i 3.**
' Misli se na privikavanje.

se osjetilo da su neki u tom pogledu oskočili, primjer komesar II. bataljona II. brigade koji je u poslednje vrijeme postao vrlo živ u svom radu. Komesari četa imaju svi, samo su dosta mlađi, sa malim znanjem i iskustvom, i njima treba pružiti veliku pomoć, što već činimo putem sastanaka sa njima. Osjeća se intenzivan rad delegata iako su sa znanjem slabiji, mahom mladi delegati i tek uzdignuti borci. U našim jedinicama može se uočiti u svim borbama izbaci se iz stroja komesar ili delegat, slučaj u I. brigadi: 2 komesara čete poginula, 2 ranjena i 2 delegata ranjena.

Politički rad: U ovom mjesečnom vremenu održao sam 2 sastanka sa komesarima brigada, a oni su održavali sastanke sa komesarima bataljona i četa, gde sam i ja prisustvovao pojedinim sastancima u jednoj i drugoj brigadi. Politički rad bio je u I. brigadi ovog mjeseca intenzivniji, dok u II. slabiji. Napominjem da je naše takmičenje u mnogom doprinelo da se rad pojačao, a što je pomoglo uzdizanju delegata i komesara četa na viši stepen znanja i prakse u radu. U glavnom rad se je zbijao u smislu upoznavanja boraca sa tekovinama naše borbe, zatim na popularisanju Crvene armije i Sovjetskog Saveza. Preko izlaganja političke situacije obuhvaćeni su uvjek najnoviji politički događaji, a preko usmenih novina (koje borci su zavolili i koje su se pokazale vrlo uspešne) upoznavani su sa svim važnijim člancima iz naše štampe, a preko njih vršen uticaj na samostalne radove. Borci pokazuju više interesovanja i uzimaju više učešća u diskusijama, a na iznenađenje novomobilisani ulaze u diskusiju više nego se je moglo očekivati i sa vrlo interesantnim pitanjima, kao n.p. zašto nama Rusija pruža pomoć a bez tolike galame i to pomoć koja je velika, a zapadni saveznici dižu veliku dreku a šalju nam manju pomoć, hoće li kralj opet natrag i t.d. Sa predavanjima ide dosta teže, jer nemamo za to snažnih drugova koji imaju opće znanje. Postoje i čitalačke grupe, koje su mlade i ne daju one rezultate koje bi trebale dati.

Vojnički rad: Po planu rada izdatog od strane Štaba Korpusa vrše se vojničke obuke u našim jedinicama, koje još uvjek ne zadovoljavaju. Za vrijeme obuke nailazi se na poteškoće, a to su bosotinja i slaba odjeća, svakodnevno držanje položaja te pokreti. Za pomoć u vojničkoj naobrazbi, pored odilaženja na vojničke sastanke štabovima brigada i bataljona, Stab Grupe piše taktičke zadatke — sa pretpostavkom štabovi ih rešavaju i pismeno šalju ovom Štabu. Svako slobodno vrijeme nastoji se iskoristiti te se radi sa borcima borbena obuka i ratna služba.

Kulturno-prosvjetni rad: On je oživio također u vezi takmičenja u I. brigadi, sve čete izdale su po 2 do 3 broja džepnih

novina, a u II. brigadi po 2 broja džepnih novina. Ima dovoljno dopisa ali nema drugova koji bi ih mogli srediti. Po nepismenosti radi se najviše u I. brigadi, do sada naučilo se pisati oko 350 boraca, sada prosječno u I. brigadi 50% je nepismenih, a isto tako i u II. brigadi, dok od toga 15% zna od 15 do 20 slova, među nepismenim uračunati su i novopridošli borci. I. brigada dala je 5 priredbi za narodnu vojsku, dok II. brigada 9. U svim bataljonima imaju pjevački horovi, koji pjevaju naše borbene pjesme. Pokrenut je i nogomet. Isto tako i prištabski djelovi rade na ovom polju, pa čak preilaze čete fuj bataljonima.

Bratstvo je kod boraca dobro razvijeno, pa i kod novomobilisanih. Činjenica je da na tom pitanju treba još raditi.

Borbenost boraca kao i moral dosta je dobar, pa čak i kod novih, primjer u borbama kod Drežnika[4] i Brezove Kose, gde su se istakli i novi, pa čak pali kao časm borci. To ne znači da je borbenost još zadovoljavajuća, mora se ona još razvijati. U svim borbama vidi se da našim vojnim rukovodiocima fali vojničko znanje i iskustvo u rukovanju sa jedinicama. Disciplina u jedinicama nije zadovoljavajuća, ali nije ni slaba. Odanost boraca borbi prilična je, ali još kod novih neprovjerena.

Odnos prema narodu se popravio, ali još ne zadovoljava, ima još manjih ispada kod novomobilisanih pa i starih boraca. Prema narodnim vlastima imaju još nepovjerenje, ali i to nepovjerenje nije u cilju klevete narodne vlasti, nego prosto iz tog razloga, što ona još zbog svoje mladosti ne može da posveti pažnju familiji boraca, a gde su oni najosjetljiviji. Borci pomažu narodu pri radu, II. bataljon II. brigade dao je 100 radni dana na Baniji, a prateća četa I. brigade na Skokovima 94 radna dana, na takav način čvršće se je vezala vojska za poljoprivredu. Rad na terenu je oživio, održano je više konferencija sa narodom, te konferencije sa omladinom i ženama. Ta se povezanost osjeća sada više, narod posvećuje veću brigu borcima, primjer: djevojke sela Cajića[5] oplele su za jednu četu I. brigade čarape.

Ishrana je dosta dobra i po tom pitanju nema više zamjerke. Radni vodovi po bataljonima postoje i već imaju izvjesno iskustvo, nema slučajeva zakašnjavanja hrane na položaj. Intendanture bataljonske još nisu sve na konjima, nego su i dalje na kolima, razlog je taj što nemamo konja.

Mobilizacija je jedno vreme tekla dosta dobro, dok u poslednje vrijeme skorom je potpuno stala. Razlog je taj nedovoljno zalaganje Štaba Grupe, Komande Područja i narodne vlasti. Ima slučajeva gde pojedini odbori skrivaju pojedince a po neki zaštićavaju i nastoje da ih izvuku iz mobilnih spiskova i vojske*

[4] Napad na Drežnik je izvršen 20. oktobra 1944. u 6 časova (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 60 i 70).

» Cajić Selo

sa raznim isprikama i molbama. Ovo je uočljivo i kod naših boraca, o čemu oni često govore. Skoro svakodnevno u ovaj Stab dolaze molbe od strane pojedinih odbora za izvlačenje pojedinih iz vojske, bez opravdanog razloga.

Sanitet je bez promjena, sva su mesta popunjena. Jedino osjeća se nedostatak u nosilima zbog materijala za nosila. Zbog slabe odjeće i obuće pojava gripe je neizbežljiva. U našoj Grupi ima 8 boraca koji su dobili triper, koji su dobili većinom na Baniji.

Obaveštajna služba u jedinicama prilična je'i daje također prilične rezultate, ona je sada pojačana sa novim članovima. Informativna služba još ni sada nije organizovana i ne daje zadovoljavajuće rezultate.

Radionice pri Grupi imaju i to: puškarska, šusterska, šnajderska, kovačka, samardžinska i opančarska, koje rade dosta dobro za potrebe naših jedinica, jedino što svim radionicama nedostaje potreban materijal.

Pri Stabu Grupe održan je sanitetski kurs koji je dao prilične rezultate. Naša podoficirska škola dosada je pokazala dosta dobre rezultate, skoro svi vodnici i zamjenici komandira prošli su kroz tu školu u kojoj su polučili prilične rezultate, ali pošto su mladi u N.O.P. potrebna im je praksa. Sada u podoficirskoj školi na kursu je 40 drugova, kurs traje 45 dana. Jedino u ovoj školi politički nastavnik pored sve volje i truda ne zadovoljava, jer mu fali političkog znanja, iako je borac više puta ranjavan i od 1941. god. u borbi.

Problemi u našim jedinicama jesu: Jedan od najvećih problema općenito u našim jedinicama, imajući u vidu svakodnevno lošije vreme, jest bosotinja, golotinja, gde je kod nas veći broj takovih. Ovaj problem skopčan je i sa dezerterstvom pod izgovorom svakoga kada samovoljno otiđe svojoj kući da je otišao kući da nađe što bilo da obuje i obuče. U ovom mjesecu dezertiralo iz I. brigade 12, a iz II. 20 boraca. Pored problema odjeće i obuće u našim jedinicama problem je i oružje, jer u našim jedinicama ima priličan broj boraca golorukih, bez oružja, koji se ne osjećaju vojnici jer nisu ničim ni zaduženi. Problem je i u našim štabovima brigada po jedan dobar voinik načelnik štaba, a naročito u II. brigadi gde je čitav štab neinicijativan i mrtav. Mišljenja smo da dolaskom i dobrog vojnika ne bi se pitanje štaba riješilo što se ne bi još izmenio komesar ili pomoćnik komesara brigade. U samom štabu te brigade zavladala je prevevelika familijarnost tako da Stab izgleda samo štab dobrih ljudi a nikako ratnički štab. Naš štab mišljenja je da bi pomoćnika komesara brigade izvukli iz štaba i postavili ga za pomoćnika šefa O.Z.N-e pri Grupi, a mesto njega postavili pomoćnika ko-

mesara IV. bataljona I. brigade koji je predviđen u O.Z.N. Mišljenja smo da bi na taj način i taj štab oživili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Bijedić Šukrija

BR. 72

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. KOSMETSKE NOU BRIGADE 52. KOSOVSKO-METOHIJSKE DIVIZIJE OD 30. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA KOSOVO I METOHIJU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 15. DO 29. OKTOBRA[1]

Br. 322

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA KOSOVO I METOHIJU

Izveštaj o radu od 15-og oktobra do 29-og
I kosmetovske brigade

Dragi drugovi,

Rad partorge u I kosmetovskoj brigadi nije zadovoljavajući. Situacija pokreta i borbi[2] onemogućila je potpuno izvršenje zadataka.

Brigadni biro se nije redovno sastajao. Održan je svega jedan sastanak gde se proradili »Zaključci sa savetovanja«* i postavili se zadaci. Dalje iznela se zapažanja o opštim stvarima brigade i o akcijama.[4] Na početku pokreta od Krume,[5] pošto nije mogao da se održi sastanak brigadnog biroa radi programa rada i prorade proglasa Gl. štaba,[6] održani su sastanci bataljonskih biroa. U dva bataljona prisustvovao je sekretar partorge 4 brigade.[7] A za ovaj izveštaj dati su pismeni referati s tim da se

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu PK SKS za Kosovo i Metohiju, reg. br. 322, k. 9, a snimak u AVII, reg. br. 2/357—363.

***, [4]i [s] Vidi tom I, knj. 19, dok. br. 206: »Naša prva brigada« — članak Mite Miljkovića od novembra 1944. godine.**

» i [9] Vidi dok. br. 61.

• i [11] Reč je o proglasu Operativnog štaba NOV i PO Kosmeta od početka oktobra 1944 (vidi tom I, knj. 19, dok. br. 180).

[7] Cedo Mijović

31-og održi organizac. sastanak brigadnog biroa gde će se diskutovati o nedostacima u radu.

Biro I bataljona:

Održao: 2 praktična, 2 teoretska sastanka.

Prvi: **raspodela članova po četama** i **rasDodela rada,**

drugi: ponovo razmeštanje ljudstva i postavljanje plana. Na teoretskim sastancima prorađeno je pismo OK[8] i Rezolucija sa savetovanja.[9]

Plan je bio: Za biro, teoretski rad — pismo OK, proglas Glavnoga štaba za Kosmet i I deo »O masovnom partijskom radu«. Mesto ovoga su prorađeni »Zaključci sa savetovanja«. Za ćelije: Pismo OK i proglas Glavnoga štaba. Pored ovoga prorađeni su »Zaključci sa savetovanja«. Organizacioni rad: 2 sastanka.

Politički rad: 2 bataljonske i 2 četne konferencije. Tema prema situaciji. Pošto situacija nije dozvolila da bataljon bude na okupu, održane su 2 četne konferencije. Jedna o držanju partizana na ovom terenu i druga o polit, situaciji i oslobođenju Beograda.

Održan je sastanak sa četnim komesarima i delegatima.

Vojni rad:

Održana jedna četna konferencija i desetinske. Isto tako sastanak sa komandirima i desetarima. Pošto ima dovoljno ljudi izdignutih vojnički, predlaže se radi boljeg uspeha da zamenici komandira budu oslobođeni dužnosti desetara.

Za rad sa kandidatima postavljeno je prorada materijala »Klasa i partija proletarijata«, što nije učinjeno.

Rad SKOJ-a je zadovoljavajući. Broj SKOJ-evaca povećan. Održana posle pripreme po aktivima bataljonska antifašistička omladinska konferencija.

Poklonjena je pažnja sanitetu i intendantu i data uputstva za rad.

Kulturno-prosvetni rad se ne oseća. Određene su agitpropske sekcije. Otpočeo je rad sa nepismenima.

II bataljon

Bataljonski biro: 3 sastanka. Jedan organizacioni a 2 teoretska. Na organizacionom: politička situacija, raspodela rada po sektorima, plan rada i unekoliko o zaključcima sa savetovanja.

Četne ćelije su prenele ono o čemu se razgovaralo na birou.

[8] Reč je o pismu Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju. Redakcija nije pronašla to pismo.

Drugi sast. biroa teoretski: prorada proglasa Gl. št. a treći prorada zaključaka sa savetovanja.

Plan nije u potpunosti ispunjen, postavljeno je da se upotpuni do kraja meseca.

Politički rad: Održana jedna bataljonska konferencija gde je prenešena politička linija, stav prema Šiptarima.

Četne konferencije o akciji kod Junika[10] i o ponašanju kroz selo. Zatim u dvema četama vanredne konferencije povodom slučaja krađe masla iz jedne seoske kuće, gde je upozoreno da će se to ako se ponovi kazniti streljanjem. »O oslobođenju Beograda« situacija nije dozvolila da se održi bataljonska konfer. te su se do sada održale 2 četne.

Sastanak sa četnim komesarima i delegatima o vršenju njihove dužnosti.

Slobodno vreme unekoliko se iskorišćavalo čitanjem materijala iz »Nove Jugoslavije«.

Vojni rad — nisu ispunile sve čete. Održane su 2 četne konf. a u trećoj nije. Desetinske konferencije su češće. Postavljeno je da se radi o najosnovnijim vojničkim stvarima kao: o straži, patroli, izviđanju itd. Desetari su dobri, jedan od komandira nije dovoljno snalažljiv, ali ga pomaže njegov zamenik. Od političkih komesara ističe se aktivnost Dimitrija Mitrovića, a polit, komesar Jahja novi je, nema dovoljno autoriteta i samoinicijative. Delegati se pokazuju aktivnijim.

Na sastancima ćelija je prorađen Proglas[11] i Zaključci.[12] Organizac. sastanci: raspodela rada, postavljanje zadataka. Jedan vanredni o akciji.

Rad sa kandidatima — jedan sast.: ukratko o Partiji.

SKOJ se osetio u četama. Broj se povećao. Održana bataljonska konferencija antifašistička. Kulturno-prosvetni rad jedino sa nepismenima. Na jednom vanrednom sastanku jedne čete predloženo je da se ... isključi iz redova partizana i ovu je odluku biro usvojio.

Sastanci predviđeni po planu održani su, mada rad nije bio potpun.

Održani su i kratki sastanci Štaba bataljona i štabova četa gde se prodiskutovalo o akciji.

[10] Jedinice 1. kosovsko-metohijske NOU brigade, posle oštrih borbi 28. oktobra 1944. oslobodile su utvrđeno selo Junik. Demoralisane nemačke jedinice i balisti povukli su se ka s. Dečanima i Juničkim planinama (vidi AVII, reg. br. 6—8, k. 1412).

[11] Reč je o zaključcima sa savetovanja partijskih rukovodilaca 1. i 4. kosmetske brigade (vidi dok. br. 61).

Redakcija ne raspolaže tim izveštajem

III bataljon

Bataljonski biro: 3 sast.: 2 organizaciona, i jedan teoretski. Organizacioni sast.: raspodela rada i dobijanj ; konkretnih zadataka. Drugi: referati po radu i prenošenje partijske linije o našem stavu prema ovom narodu. Teoretski: prorada »Zaključaka sa savetovanja«. Ćelije održale po 2 organizac. i 2 teoretska sastanka. Na organizacionim prenešeno sa organizacionih biroa. Na teoretskim prorada proglasa Glavnog štaba i zaključaka sa savetovanja.

Politički rad

Održane 2 bataljonske konferencije. Na jednoj o držanju partizana na novom terenu, o disciplini. Na drugoj o oslobođenju Beograda.

Na četnim konferencijama je ponovljeno isto.

Vojni rad

Jedna bataljonska o pokretu, straži i obezbeđenju, to isto i po četama i strojeva obuka.

Održan je sastanak sa komandirima i komesarima.

Kulturno-prosvetni rad sa nepismenima

Kandidatima nije posvećena pažnja.

Vidi se aktivnost SKOJ-a. Broj povećan.

Ćelija Štaba brigade

Održan je samo jedan organizacioni sast. a teoretski će se održati sutra 30-og oktobra. Na ovom sastanku je prisustvovao drug delegat OK KPJ za Kosmet. Govorilo se o učešću naše brigade u akcijama, odnosima u Stabu brigade, odnosima rukovodioca prema rukovodiocima i partizanima. Došlo se uglavnom do ovih primedaba:

Zadaci koji su se postavili pred našom brigadom izvršeni su, mada ne sa potpunim uspehom jer smo imali žrtve. Pored toga bilo je nedostataka prilikom izvođenja akcija.

Upornost u izvođenju akcija postoji kako kod rukovodioca tako i kod partizana. Borbenost je velika, partizani su vešti u vođenju borbe. Saradnje između naših jedinica nije bilo te se za izvesno vreme gubila veza. Tome mora da se pokloni pažnja. To je uzrok što akcije nisu potpuno zadovoljavajuće.

Nije primećeno da se naredbe daju pismeno, sa objašnjenjem za izvođenje akcije. Tako bi se na vreme i pravilno preduzele mere ako se naređenje ne izvrši. Štabovi ne žive vojničkim životom. Nisu aktivni svi članovi štaba. Štab brigade iako rukovodi ostalim štabovima treba i sam da se uči. Da održava sastanke pre i posle akcije, da prodiskutuje o uslovima pod ko-

jima se vodi borba i da daje predloge za izvršenje novih zadataka koje je postavio Vrhovni štab.

Disciplina kod partizana naročito prilikom boravka po selima je slaba. Pitanje ishrane je bilo nepravilno i onda postoji u brigadi slab elemenat koji nije dovoljno vaspitavan te je u nekim slučajevima ponašanje partizana bilo slično četničkom. Po tome su se preduzele mere i još se preduzimaju. Izdata je pismena naredba o ponašanju, a partorg preduzima mere da se takvi slučajevi ne dešavaju time što će se bolje organizovati ishrana i što će se kontrolisati svaki postupak partizana. Politički komesari moraju ubediti partizane o potrebi puštanja zarobljenika jer bi inače dovelo do kršenja političke linije.

Dalje, sami rukovodioci pravdaju postupcima Albanaca naše postupke. Zato se stvara jaz između nas i njih. Mora se nastojati da dođe do potpune solidarnosti između nas i njih. Da ne dozvolimo da dođe do takvih postupaka koji bi rušili naše jedinstvo. Pitanju osnivanja NO odbora nije poklonjena dovoljna pažnja. Mada je iz svih sela odbeglo stanovništvo, propuštena je prilika održavanja mitinga u Moliću. O tome da se postaraju i politički komesari i pomoćnici. Komesari nisu poklonili pažnje za nabavku hrane.

Opšti zaključci:

Borbenost partizana je na visini. Ponašanje partizana rđavo. Stoga se preduzele mere da se pojača rad intendanata i da se uporno radi preko političkih konferencija i ličnih razgovora na vaspitavanju svih slabih ljudi. Već danas su rezultati bolji. Dalje, glasovi da se albanski partizani bolje odnose prema ovim masama nego srpski postojaće i dalje zbog svesti i šovinizma ovih seljaka. Postoji opasnost da se stvori jaz između partizana Albanaca i nas, to treba da spreče rukovodioci. Sovinizam nije do sada došao do izražaja od strane naših partizana. Da bi se sprečilo to i od strane masa trebalo oi izmešati brigade zajedno sa Siptarima, tako ćemo zadobiti više poverenja.

Da bi oživio agitpropski rad potrebno je da nam se pruži pomoć iz IV brigade jer tamo ima dovoljno spremnih ljudi za taj posao. Stoga je potrebno na svaki način da dođe bar jedan drug. Predlažemo Esada Mekulovića.

Organizaciono stanje u brigadi:

84 partijca, 20 kandidata, 75 SKOJ-evaca.

Poginula 2 partijca.

Raspodela kadrova je izvršena, ali na dužnosti političkog komesara i zamenika ima novih ljudi kojima treba mnogo pomoći jer nemaju iskustva. Jedva je izvršena raspodela i izbor

za kadar. *Za slučaj potrebe nekog novog rukovodioca mi ga nemamo.* U poredenju sa našim kadrom, IV brigada bolje stoji, stoga ukoliko je moguće dobro bi bilo ubaciti koga partijca političkog rukovodioca u našu brigadu. Mada ćemo se truditi da od naših ljudi izdignemo. Partijska kartoteka do 6-og novembra će biti potpuna. Isto tako i jedinični spiskovi bataljona.

Izveštaj o radu brigadnog biroa SKOJ-a podnosi rukovodioc SKOJ-a.[13]

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Partorge I kosmetovske brigade
Jelica Stamenković

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
ZA KOSMET
Br. 10
30/X-1944 god.

BR. 73

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. ARTILJERIJSKE GRUPE 5. KORPUSA NOVJ OD 29. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIONIMA[1]

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
I. ARTILJERIJSKE GRUPE 5. KORPUSA
29-X-44.

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Negde

Dostavlja Vam se izvještaj za mjesec oktobar o stanju i radu partiske organizacije.

Prije mjesec dana oformljena je odnosno formirana je artiljerijska u. grupa od tri diviziona.[2] U isto vrijeme iskrslo je nužno da se formiraju partijske jedinice po baterijama i komiteti, odnosno biroi u divizionima '-.ao i komitet grupe. U prvom redu je pristupito formiranju partiskih jedinica i u divizionima komiteta, pa je onda formiran komitet grupe.

U komitet grupe ušli svi sekretari divizionskih komiteta (pomoćnici komesara) kao i pol.tički komesar grupe, tako da komitet sačinjava pet članova, u komitet nije ušao skojevski rukovodioc koji se nalazi pri grupi, nije mi u potpunosti jasno da li isti treba da uđe u komitet grupe. Pošto je komitet prije nekoliko dana formiran, imali smo samo jedan sastanak.

I. divizion: u istom formirano je pet partiskih jedinica kao i komitet. Tako da štabska jedinica broji 5 članova partije,

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10/510—512.

* Prva artiljerijska grupa formirana po naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 6. oktobra 1944. Za njenog komandanta je postavljen major Marko Trikić, a za političkog komesara major Milovan Filipović. Njen štab je formiran 7. oktobra, a 8. oktobra pukovnik Nemanja Vlatković, pomoćnik načelnika Štaba 5. korpusa NOVJ, izvršio je svečanu smotru te grupe, čije je formiranje toga dana završeno u selu Kuhari, kod Sanskog Mosta (vidi tom IV, knj. 30, objašnjenje 10, uz dokument br. 132).

a pri intendanturi 5 članova partije. I. baterija 6 članova partije, II. baterija 9 članova partije, III. baterija 5 članova partije, u cijelom divizionu tri kandidata.

Tako da u cijelom divizionu ima (trideset) 30 članova partije, kandidata u cijelom divizionu (tri) 3. U svim baterijama su formirani aktivi Skoi-a kao i komitet u divizionu, u divizionu ima dvadeset devet članova Skoj-a. Sekretari partiskih jedinica ovog diviziona vrlo su mladi, nedovoljno iskusni u radu, isto tako säm sekretar komiteta nema dovoljno rutine niti iskustva u radu iako je on stari kao član partije, ali je mlad kao partiski rukovodioc. Cijelo partiski rukovodioci dosta su nestabilni da bi sami mogli da rešavaju neke probleme koji se postavljaju pred njih, svi oni traže pomoći u svakom svom radu. Članstvo partijskih jedinica odgovaraju svojim zadacima koji se postavljaju pred njih i sprovode direktive partije. Moglo se je uočiti da partijska organizacija nije u potpunosti osigurala svoje rukovodstvo, naročito se to ocrtalo u izvršenju naređenja kod samog štaba koji nije bio u potpunosti shvatio potrebu izvršenja svakog naređenja a partiska organizacija nije bila u potpunosti osigurala da se izvršavaju sva naređenja, u tome je pogledu odmah učinjeno da se najhitnije osigura svako izvršenje zadataka koji se postavljaju pred njihov -štab. U cijelom divizionu postoji politički kadar, jedino što nema dovoljan broj delegata, politički komesari baterija vrlo su mladi ljudi i nemaju dovoljno rutine u političkom radu ali ipak imaju poleta za rad, politički komesar diviziona za sada u potpunosti ne zadovoljava uzimajući u obzir ljudstvo kojim raspolaže, a to je da u jedinici ima vrlo intelektualno jakih ljudi. Ali pomagajući mu od strane političkog komesara grupe i partiske organizacije moći će prebroditi sve one teškoće koje on sam ne može da riješi. U vezi mladosti političkih komesara, uzet je i plan političkog rada u divizionu tako da politički komesari baterija ne izlaze pred borce sa referatom, već politički komesar diviziona, a komesari baterija prerađuju materijal koji je u vezi referata koji je dat pred borcima.

II. divizion ima četiri partiske jedinice i komitet diviziona, sam komitet broji pet članova, štabska partiska jedinica broji 4 člana, partiska jedinica pri intendanturi broji 3 člana, I. baterija ima 8 članova, II. baterija 8 članova.

Ukupan broj članova partije u II. divizionu broji 23. U istom divizionu po svakoj bateriji formirani su aktivi Skoja, komitet skojevaca u divizionu ima 24 člana.

Kako je jedinica kao vojna bila preformirana, odnosno vršena reorganizacija u istom divizionu, pa se je i partijski rad

u glavnom svodio na formiranje partiskih jedinica, kao aktiva Skoja, partijski rukovodioci u ovom divizionu dosta su mladi kao rukovodioci, t.j. do sada su bili na drugim dužnostima, ali kod istih postoji volja za rad i polet, sa pomoći moći će da postanu i dobri partiski rukovodioci, osim mladosti teoriska izgradnja dosta je na niskom stupnju. Politički kadar je popunjen, isto su došli dosta mladi drugovi, samo — koji imaju poleta za rad.

Sastanci partiskih jedinica u istoj jedinici otpočeli su redovno kao i samog komiteta.

III. divizion: Partiska organizacija sastoji se od divizionskog komiteta i četiri partiske jedinice. Komitet ie formiran od pet članova, u koji su ušli pomoćnici pol. komesara baterija, odnosno sekretari partiskih jedinica u baterijama; skojevski rukovodioc u divizionu i politički komesar diviziona kao i pomoćnik pol. komesara diviziona. Sam komitet je formiran prije nekoliko dana, razlog je taj što u toj jedinici nije bilo članova partije pa smo morali prebaciti članove partije iz starih diviziona, kao i same rukovodioce. Partiska jedinica štaba broji 5 članova, jedinica pri intendanturi broji 4 člana, partiska jedinica I. baterije broji 5 članova, partiska jedinica II. baterije broji 6 članova.

Ukupan broj članova partije u istoj jedinici broji 20. U ovom divizionu ne postoje u svakoj jedinici aktivi SKOJ-a, svega u jednoj bateriji kojih ima 8. Razlog je taj što je ta jedinica sastavljena većim djelom od novih boraca, pa će se morati prebaciti nekoliko skojevaca iz drugih diviziona da bi se i kod istih formirao u potpunosti aktiv u svim baterijama. U ovom divizionu osjeća se celokupno partisko rukovodstvo iako je manji broj članova partije, sekretari partiskih jedinica otresiti su. Ali članstvo dosta stoji na niskom stupnju izgradnje, oni sprovode direktive partije sa voljom, samo su kod njih poteškoće radi male teoriske izgradnje.

U štabu grupe formirana je partiska organizacija od četiri člana, članovi štaba su svi članovi partije doli zamjenika komandanta.

Pri intendanturi formirana je partiska jedinica koja broji četiri člana.

Težište sadašnjeg rada partiske organizacije bilo je političko uzdizanje svih boraca u jedinicama, jer u našoj jedinici i jeste najbolnije pitanje političko uzdizanje boraca, pošto su naše jedinice popunjene sa novim borcima iz domobranstva i sa raznih terena koji su bili pod neprijateljskim uticajem. U pogledu

političkog rada postavit je plan političkog rada sa svim borcima u jedinicama, prvenstveno po baterijama i divizionima, politički rukovodioci održavaju referate i to samo politički komesari diviziona ili pak neko iz samog štaba grupe, politički komesari baterija samo prerađuju materijal koji je u vezi referata, to je uzeto radi toga što su politički komesari baterija u većem slučaju mladi politički rukovodioci, koji se ne bi mogli snaći da daju referate. Osim toga pojedinačan rad sa borcima i oficirima koji se nalaze u našim jedinicama, kojih ima prilično intelektualno jakih a koji nemaju pojma o narodno-oslobodilačkom pokretu, do sada je održan jedan referat po jedinicama i to: Razvitak narodno-oslobodilačkog pokreta, novi borci zainteresovani su po pitanju toga referata. U pogledu vojničkog uzdizanja boraca organizovani su vojnički časovi na kojima se osposobljavaju borci koji su u slabom artiljerijskom znanju, u tome pogledu postoji mogućnosti da se svi borci osposobe kao dobri artiljerci jer postoji veliki broj oficira i podoficira koji su neobično sposobni u stručnom pogledu, jedan dobar dio od njih se zalaže da od sebe daju što više u tom pogledu. Ipak do sada ne bi se moglo iznijeti nekih naročitih rezultata, razlog je skorog formiranja jedinice kao cjeline i pokreta koji su praviti u kratkom vremenu.

U pogledu izdizanja partiskog kadra isto je napravit plan za uzdizanje i to: da se po komitetima i partiskim jedinicama uzme tema Razvitak društva, u ovom pogledu još nije ništa učinjeno jer je to prije dva dana donešeno na sastanku komiteta grupe, gde se je uviđalo da bi bilo potrebno najprije preći sa tom temom sa partijskim kadrom i članstvom.

Kulturno-prosvetni rad: u svim baterijama formirani su kulturno-prosvetni odbori, formirani su kulturno-prosvetni odbori diviziona, rad samih odbora tek je u začetku, formirali su diletantske grupe po divizionima, pjevačke horove, analfabetske tečajeve, u cijeloj grupi postoji 30 nepismenih boraca, do sada nije bilo nekih naročitih rezultata po pitanju likvidacije nepismenosti iz jedinica jer je sve to bilo na preformiranju i organizovanju. U najkraće vrijeme će da se pokrene i jedan list cele grupe, koji u glavnom sami borci u jedinicama pokreću, osim toga svaki divizion pokreće usmene novine koje se daju na kulturnim večerima, do sada nije dala u tom pogledu ni jedna jedinica ništa ali će uskoro sve da se pokrene, za vrijeme proslave oslobođenja Beograda dopunito je i sa kulturnim programom, gde je bilo prisutno i naroda iz pozadine. Naše jedinice prilično oskudjevaju u pogledu kulturnog materijala.

Od formiranja grupe pa do danas nije nikad poslano ništa materijala političkog za naše jedinice iako je do danas izašlo

iz naše štampe mnogo listova. U koliko bi postojala mogućnost da bi dobili za naše partiske jedinice koju Istoriju,[3] Osnove lenjinizma[4] i ostalog partiskog materijala u kojem se isto mnogo oskudjeva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik pol. komesara
Ličina[8]

OBLASNI KOMITET KPJ
ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 3
otpremljeno 5/XI 1944. g.

• Reč je o Istoriji SKP (b).
[4] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 802.
» Sveto

BR. 74

IZVEŠTAJ KOMITETA 38. NOU DIVIZIJE OD 30. OKTOBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O MORALNO-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU U DIVIZđJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. J.
XXXVIII NOU DIVIZIJE
30. oktobar 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA ISTOČNU BOSNU

I Z V J E Š T A J

o vojno-političkom stanju, te stanju i radu partijskih organizacija u brigadama ove divizije za mjesec oktobar

VOJNO-POLITICKO STANJE:

Na sastanku Divizijskog komiteta, održanom 30.IX. u prisustvu člana Oblasnog komiteta, iz izvještaja koje su podnijeli pomoćnici komesara brigada vidilo se da u svim brigadama postoje skoro isti problemi.

U zadnje vrijeme došlo je do velikih izmjena u štabovima bataljona i komandama četa. Uslijed velikih gubitaka u kadrovima, povlačenja izvjesnog broja rukovodilaca za vojno-pozadinske vlasti i formiranja 21 NOU brigade[2] u koju su 17 i 18 brigada dale kompletne bataljone i rukovodioce za štab brigade, došlo je do krupnih izmjena i smjelog postavljanja mladih rukovodilaca u komande četa i štabove bataljona. Tako u sve tri brigade, naročito štabovi bataljona pa i komande četa imaju potpuno novi izgled.

Štabovi bataljona i komande četa nisu osposobljeni da samostalno rukovode jedinicama kao operativna tijela, radi nepravilnog kursa koji je vođen ranije od štabova brigada. Nije bilo sistematskog rada oko vojnog uzdizanja boraca i rukovodilaca.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6231/IV, 2—46 (44), a njegov snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/623—625.

' Brigada je formirana 19. septembra 1944. u rejonu Tuzle. U njen sastav su ušla tri bataljona: 2. bataljon 17. majevičke brigade 27. NOU divizije, 1. bataljon 18. hrvatske brigade 38. NOU divizije i 3. bataljon Tuzlanskog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 133, objašnjenje 56).

Neplanska i niska političko-teoretska izgradnja naročito novih boraca i rukovodilaca. Problem je koračati uporedo sa događajima.

Obavještajni kadar mlad. a djelokrug njegovoga rada formiranjem Organizacije za narodnu zaštitu[3] uži nego ranije, te je njihova naobrazba postala jednostranija i donekle izazvala negodovanje kod njih, tražeći čisto vojnu dužnost.

Ekonomski kadar sklon greškama u odnosu prama narodnim vlastima i narodu u nastojanju da hrani dobro vojsku, što je posljedica od ranije neimanja narodnih vlasti na svim sektorima, spustio se nisko u svojoj službi.

Sanitetski kadar isto mlad, nepotpun, nema dovoljno stručne spreme, ne radi planski.

Postavljeni su zadaci:

1) O vojničkoj izobrazbi boraca i rukovodilaca u borbi i van nje, čuvanju ljudstva u akcijama i osamostaljivanju komandi četa i štabova bataljona.

2) Upoznati borce i rukovodioce sa tekovinama narodno-oslobodilačke borbe, unijeti ofanzivan duh kroz redovno obavještavanje o događajima, kroz pjesme, sijela, priredbe itd. Izvršiti pripreme masa za mobilizaciju.

3) Obavještajnoj, ekonomskoj i sanitetskoj službi političko-partijski ruokovodioci dati više pomoći u savjetima i kontroli rada.

Na sastanku 25.X. konstatovano je da plan rada nije u potpunosti izvršen:

1) Nije se uspjelo osamostaliti komande četa i štabove bataljona, mada su komande četa pokazale više uspjeha. To je došlo uslijed toga, što je ranije vođen nepravilan kurs da sa komandama četa ili štabovima bataljona i u najmanju akciju ide obavezno član štaba bataljona, odnosno član štaba brigade. To se postepeno izbacuje iz prakse. Nismo prišli naglom prelomu, jer bi išlo na uštrb njihove udarnosti.

Štabovi brigada prelazili su preko manjih grešaka ravnodušno, gledajući na njih kao na mlade rukovodioce, što je smanjilo odgovornost kod njih.

2) Upoznavanjem boraca i rukovodilaca o tekovinama Narodno-oslobodilačke borbe najmanje uspjeha su pokazali niži vojni rukovodioci, a politički rukovodioci nisu u stanju da im dovoljno obrazlože.

[3] Naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita pri Povereništvu za narodnu odbranu je 13. maja 1944. obrazovano Odeljenje za zaštitu naroda (Ozna), sa zadatkom da objedini službu bezbednosti i borbu protiv neprijateljske špijunaže i petokolonaške delatnosti (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, str. 68—69. i 675).

3) Defanzivan duh se osjetio kod vojnih rukovodilaca u dva štaba bataljona 17 Majevičke brigade, koji se očitovao u neizvršenju dva vojnička zadatka u akcijama na dijelove 13 SS-divizije.[4] Do njega je došlo zbog pretrpljene jake artiljerijske vatre u Posavini i zbog mladosti bataljonskih rukovodilaca, koji plašeći se odgovornosti (gubitaka u ljudstvu) nisu izvršili zadatke. Rješavanju tog problema prišlo se odmah. Održan je sastanak sa svima vojnim bataljonskim rukovodiocima i tom prilikom ukazana pomoć, a zatim je partijski rukovodioc brigade poslao direktivno pismo bataljonskim biroima. Da ne bi zahvatilo i susjednu 21 brigadu, odmah je upoznat pomoćnik komesara te brigade.[5]

STANJE I RAD PARTIJSKIH ORGANIZACIJA

Partijska organizacija 17 brigade broji 139 članova sa 18 kandidata, 18 brigada 109 članova sa 37 kandidata, a 21 brigada 74 člana i 12 kandidata. Socijalni sastav: 27% radnika, 55% zemljoradnika i 16% intelektualaca u 17 brigadi; 18 brigada 54% randika, 34% zemljoradnika i 10% intelektualaca; 21 brigada[6]

Na sastanku 30.IX. postavljeni su zadaci:

1) Brojno pojačati organizacije.

2) Osamostaliti bataljonske biroe.

3) Obratiti pažnju drugovima koji se brzo razvijaju zbog velike potrebe kadrova.

4) Učvrstiti partijske organizacije pravilnom kontrolom izvršavanja zadataka.

5) Pojačati i planski sprovesti teoretski rad (organizaciono pitanje i liniju partije).

6) Pravilan i potpun rad sa kandidatima.

Na sastanku od 25.X. konstatovano je:

1) Da je mali broj primljen u Partiju, u 17 brigadi 10 članova, od kojih 6 iz SKOJ-a, u 18 brigadi 12 članova, iz SKOJ-a 8, iz 21 brigade 6 članova, iz SKOJ-a 4.

Kandidovanih ovoga mjeseca u 17 brigadi 10, u 18 brigadi 23, a u 21 brigadi 2. Iz čega se vidi da je Partijska organizacija 18 brigade povela najviše računa o kandidatima.

Socijalni sastav Partijske organizacija 18 brigade govori da ona ima bolju budućnost u pogledu omasovljenja i učvršćenja.

2) Pitanju rada na terenu i popuni brigada prišlo se ozbiljno, što svjedoče uspješni zborovi u Seoni, Moranjcima, Ora-

[4] **Vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 52.**
[5] **Pero Jovičić**
[8] **Tako stoji u originalu.**

hovici i uspješne ali skromne proslave 17 i 18 brigade[7] na dan njihovih godišnjica.

3) Bataljonski biroi nisu u potpunosti osamostaljeni, još ih pomalo nadjahuju štabovi bataljona, mada je u tom pogledu učinjen dobar korak napred. To se može pripisati mladosti članova bataljonskih biroa i ranijoj nepravilnoj praksi, što štabovi bataljona ne čekajući odluke bataljonskih biroa su rješavali gotovo sve stvari da bi s tim bili ekspeditivniji štabovima brigada.

4) Nedovoljna budnost, što svjedoči da je iz 21 brigade dezertiralo nekoliko drugova koji su ranije prebjegli iz 13 SS-divizije. Među ostalima nije dosad pronađen nijedan zlikovac, mada postoji vjerovatnoća da ih ima, te je s tim malo ukazano pomoći Organizaciji za narodnu zaštitu. Na što je skrenuta pažnja svim partijskim organizacijama.

5) Pojava familijarnosti i javašluka u bataljonu 21 brigade koji je došao iz Tuzlanskog odreda, kao posljedica neživljenja redovnim partijskim životom u odredu. Rješavanju tog problema prići će se odmah: održavanjem redovnih partijskih sastanaka, pojačanim teoretskim radom i pravilnom kontrolom u izvršavanju zadataka. A ako ubrzo ne bi ozdravilo stanje, onda ćemo izvršiti manje ili veće izmjene u tom štabu.

6) Teoretski rad nije bio planski zbog oskudice partijskog materijala onih tema koje su postavljene da se prerade.

7) Davanjem kadrova za vojno-pozadinske vlasti, formiranjem pre mjesec dana 21 brigade, a sad po brigadama četvrtih bataljona (što je već učinjeno u 17 brigadi) problem popune i izgradnje kadrova postavio se u oštrijoj mjeri nego do sada.

Divizijski komitet se ne osjeća još kao partijsko rukovodstvo divizije i pored redovnih sastanaka, davanja uputstava za rad, jer su svi članovi mladi na tim dužnostima sem komesara divizije i zbog rastrešenosti brigada, te se nismo mogli češće savjetovati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za
DIVIZIJSKI KOMITET
sekretar,
Miloš Ilić

[7] **Te brigade su formirane 10. oktobra 1943. U svom sastavu su imale po tri bataljona (vidi AVII, reg. br. 16-2, k. 407; reg. br. 12-2 i i 1—4, k. 1111).**

BR. 75

MESECNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PODGRMECKOG NOP ODREDA OD 30. OKTOBRA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA PODGRMEC I POLITIČKOM KOMESARU 39. NOU DIVIZIJE O ORGANIZACIONOM STANJU I PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

ZAM. POLITKOMESARA
PODGRMECKOG NOP ODREDA
dana 30.X.944. god.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ
(za Podgrmeč) i
POLITKOMESARU XXXIX. div.

Dragi drugovi,

Dostavljam vam mj. izvještaj za mj. oktobar o stanju i radu partije u ovome odredu.

Promjene u part. org. u odredu:

Za ovaj mjesec dana otišlo je u prekomandu (otkomandu) iz odreda 3 čl. partije, i to na raspolaganje štabu četvrte divizije, pošto su to bili oficiri, unapređeni a nismo ih mogli postaviti na dužnost u odredu kojoj bi oni mogli odgovoriti kao p. poručnici i poručnici. Jedan čl. part. bio je ranjen i sada se još nalazi u bolnici, jedan čl. partije, p. poručnik Popović Rade, bio je zaroblje od strane neprijatelja, i nakon dvadeset dana smo izvršili zamjenu za njega, istoga sam ja ispitao kakvo je držanje imao pred neprijateljem, i po njegovoj izjavi, imao je dobro držanje, a i koliko se je moglo doznati, te usijed toga je ponovo primit u partiju. Jedan čl. partije isto je /amjenut u Hrvatskoj, a isti je bio vodnik u jednoj četi u odredu, te je i on došao nazad u odred, za njega još nismo ispitali, ali izgledi su da će se moći primiti u partiju nazad.
Pošto se je ukazala potreba za popunu odreda, i vršena je mobilizacija, te smo nešto dobili od komande mjesta Ljubija ljudstva sa oružjem i formirali smo po tri čete u bat. tako da sada ima u svakome bat. po 5 ćelija. Komandni kadar u tim jedinicama je postavljen iz starih jedinica u bataljonima, dok nisu još postaviti jedan zam. politkomesara čete i jedan polit, komesar čete, a koji će biti postav-

' Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4, k. 1266.

ljeni naknadno. Pošto je zam. politkomesara II. bat. razbolio se prošloga mjeseca i otišao u Siciliju, te je ostalo upražnjeno mjesto, to je na njegovo mjesto sada postavljen drug Novaković Dragomir, dosadašnji zam. politkomesara I. čete I. bat.

Organizaciono stanje:

U odredu se radi sve po planu koji je predviđen za dulje vrijeme, a ako nešto iskrsne, što nije bilo predviđeno u planu, uzima se u obzir i radi se po istome. Part. rukovodioci upoznavaju se pismeno uvijek sa planom rada po kojem će se raditi za mjesec dana po svim sektorima. Prema tome daju se i zadatci članovima partije o sprovođenju plana u djelo. Vojnički plan rada sastavljen je od osam tačaka, a prorada iz »Vojnog podsjetnika«. Politički plan rada je bio za ovih mjesec dana: Odluke ZAVNOBIH-a, NOF, prorada štampe, upoznavanje boraca sa političkom situacijom preko konferencija. Partiski plan rada je: Prorada partiske literature preko referata kojeg ja referišem partrukovodiocima na proširenom sastanku biroa, a onda po ćelijama. U ovome mjesecu dovršita je tema »Razvitak radničkog pokreta u Rusiji« (Teorija partije) i prešlo se je na »Organizaciono pitanje K.P.«. Svi zadatci koji se daju po planu, daju se na sledeći način: Svaki član partije koji je zadužen po svome sektoru — da mu se samoinicijativa, a uz pomoć partije da sprovode plan rada u djelo. Ukoliko se osjeti da na samoinicijativu ne sprovodi plan rada u potpunosti, onda mu se daju konkretni zadatci. Članovima partije u štabskim ćelijama daju se zadatci po njihovim uviđanjima u probleme u jedinici i na osnovu uviđanja partije na nedostatke po jedinicama.

Partiski rad:

U ovom mjesecu partija se bavila svim stvarima rješavajući najglavnije probleme, koji su se postavili pred ovaj odred, a to je bilo popuna ljudstva, što se u tome prilično uspjelo. Sastanci partiski redovno su održavati u svim jedinicama. Radilo se je i teoretski, kao glavni rad teoretski bila je tema »Razvitak radničkog pokreta u Rusiji« (Teorija partije), pored toga rađeno je sa članovima partije i »Sta znači biti član partije i njegove dužnosti«. Rađena je brošura »O masovnom partiskom radu«, što je pored toga prerađivato i važnijeg političkog materijala.

Sav rad u partiji polučuje rezultata, ali ne u dovoljnoj mjeri, jer imamo dosta članova partije mladih kao komunista i ne mogu da savladaju materijal koji se proučavao

do sada u potpunosti, dok jedan dio partiskih političkih rukovodioca, kao i vojnih polučili su vidne rezultate s tim što bi mogli i oni sami davati kraće referate po svim temama koje su do sada prorađene, dok ie kod ostalih pokazalo se dosta zainteresovanosti za proradu partiskog materijala i upoznavanje partije do kraja, jer se osjetilo da su drugovi drugačije počeli gledati na partiju od kako je početo prorađivati sledeće teme: »Ekonomski razvitak društva«, »Razvitak radničkog pokreta uopšte«, »Razvitak radničkog pokreta u Rusiji«, a pored toga »Šta znači biti član Komunističke partije«, brošuru »O masovnom partiskom radux, upoznavati su sa programom i statutom naše partije, kojega sada svaki član partije zna. Partija se angažovala da pomogne sve sektore, a u vidu takmičenja, i shvatila je svoj zadatak u takmičenju, ali još uvijek podbacuje u vojničkom pogledu, jer s obzirom na brojčanost u partiji, prema broju cijelog ljudstva u odredu, nema udarništva.

Vojnički sektor:

Vojni rukovodioci rade po postavljenom planu rada i u ovom mjesecu data je znatna pomoć nižim vojnim rukovodiocima, a rađeno je uopšte i sa borcima. Vojnička formacija ovoga odreda po broju ljudstva mogla bi donekle zadovoljiti sektoru kojega drži ovaj odred, ali je nedostatak u oružju i s tim ne mogu jedinice po svojim formacijama i broju ljudi da odgovaraju postavljenim zadatcima. Ovdje bih napomenuo politkomu divizije[2] da bi imao u vidu odred kada bi se tražilo nešto od ovoga odreda, na pr. da se pošalje ljudstvo i oružja u neku drugu jedinicu, što se to od nas svakodnevno traži. Istina je to da mi treba da pošaliemo za udarne jedinice bolje i fizički zdravije borce, a koiih mi više u odredu nemamo, a od nas se opet traži da pošaliemo za formiranje čete pri komandi mjesta Kupres 20 najboljih boraca sa oružjem. Gledajući ovdie sa partiske strane i politički odraz na narod Podermeča koji je dao sve od sebe za NO borbu, a mi smo ovdie ostali jedini kao operativna jedinica, gdje su jaki neprijateljski garnizoni i neprijatelj svakodnevno ispada, a mi nismo u stanju sa ovakim kvalitetom odreda da zaštitimo narod Podgrmeča. Trebalo bi da se ima u vidu da smo pokupili oružje, sve kurire koji su bili oko sreskih komiteta, sreskih NO odbora, opštinskih itd., tako da su oni ostrli bez ike zaštite, a mi smo preduzeli na sebe da moramo da zaštitimo cijeli teren, a u slučaju i daljnje potražnje od nas boraca

' **Vojo Stupar**

i oružja mi ćemo ostati sa vrlo malim brojem i nećemo moći da zaštitimo sve što trebamo, ukratko nećemo moći da izvršimo u potpunosti zadatak. A dabogme, ako bi se nešto desilo, neko mora da odgovara. Mi smo uprli sve snage da organizaciono učvrstimo ovaj odred i vojnički i politički osposobimo novomobilisane borce.

Politički rad:

Politički rad u ovom mjesecu sastojao se iz prorade odluka ZAVNOBIH-a, NOF-a, pretresanja političke situacije iz štampe koja svakodnevno dolazi. U cijelom političkom radu može se viditi da nedostaje dovoljno pregleda na potrebe prorade političkog materijala. A možemo uistinu reći da se vrlo malo posvetila pažnja političkom radu, s tim što sam se ja pozabavio više s partiskim radom, te kada ja i politkom odreda prodiskutujemo o političkom radu i potrebi daljnjeg rada, sve to bude u kratko. Potrebno bi bilo da od strane politkoma divizije, a i O.K. dobijemo bar pismenih direktiva o najpotrebnijem političkom radu svakog mjeseca, tako da bi jednostavnije i sa bolje uspjeha radilo se na političkom polju. Pošto imamo vrlo slab politički kadar, a velik broj novih boraca koji su vrlo sirovi politički, a i unose razna politička mišljenja koja se sukobe sa linijom naše borbe i politikom koju mi vodimo. Mi smo u vezi toga predvidili da pojačamo politički naše delegate i borce koji bi mogli vršiti dužnost delegata s tim što smo ih sakupili oko 15 kod štaba odreda, gdje će se zadržati 10—12 dana. Za to vrijeme proradio bi se sa njima najvažniji politički materijal, da bi isti mogli u svojim jedinicama uspješnije raditi.

Kulturno prosvetni rad:

Kulturni rad u odredu prilično se razvija i shvaća svoju širinu, ali usljed nemogućnosti, kada se angažuju više po jednoj grani, druga grana zaostane. Ali pored toga se sada izdaju bataljonski listovi, gdje pišu borci i rukovodioci. U tim listovima vidilo se je da borci su orilično pisali, dok pojedini rukovodioci zalazili su u čisto naučne stvari, i teoretski krivo postavljali, iako je to ukazato i skrenuta pažnja da isprave neke članke i da ih u opšte izbrišu, oni su ih malo samo preinačili i opet ostavili. Daju se kulturne večeri i priredbe vojsci i pozadini, prilično se radi sa nepismenima i tu se priličan vidi rezultat. Kulturna predavanja su zaostala, a usljed angažovanja po drugim sektorima i granama rada.

Rad SKOJ-a:

U ovome odredu ima 8 aktiva, a slijedi formacija još 2 SKOJ-evska aktiva u dvije novoformirane čete. Članova SKOJ-a u odredu ima 62, od toga 8 drugarica, neobuhvaćene omladine ima 88. Za ovaj mjesec dana otišla su 2 člana SKOJ-a u otkomandu. Rad odredskog rukovodstva SKOJ-a u ovome mjesecu bio je priličan, ali potrebno im je postaviti konkretne zadatke i dati im raspored šta i za koje vrijeme imaju da svrše postavljene zadatke, jer inače se rasplinu u svome radu. S tim je u ovom mjesecu prorađena I. tema iz plana rada, kojega je postavio Oblasni komitet SKOJ-a.[3] Ista tema po planu 'rebala je biti prorađena za 8 dana, ali usled vojničkih nemogućnosti i angažovanja za pripreme I. Kongresa bosansko-hercegovačke omladine[4] i niz drugih zadataka u vezi riješavanja problema u vojsci, zaostalo im je tako da nisu svršili ono što su trebali po planu. Ali u idućem mjesecu nastojaćemo da se nadoknadi i da se što prije sprovede plan rada u djelo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkoma:
[5]

» Reč je o Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu.
[4] Vidi dok. br. 35, objašnjenje 8.
[s] i * Potpis nečitak

SPISAK ČLANOVA K. P. PODGRME CKOG ODREDA DNE 30-X-1944. g.

Redni broj	NAZIV PARTISKIH JEDINICA	Br. ćelija i članova								Broj novoprim. članova							Broj čenih			svih isključ. članova			Broj kažnjenih				Broj kandidata								Ukupan broj članova					
						Socijal. sastav							Socijal. sastav							Socijal. sastav								Socijal. sastav							Socijal. sastav					
		Ćelija	Članova	Muških	Ženskih	Radnika	Seljaka	Intelekt.	Ostalih	Članova	Muških	Ženskih	Radnika	Seljaka	Intelekt.	Ostalih	Članova	Muških	Ženskih	Radnika	Seljaka	Intelekt.	Opomenom	Ukorom	Strogim ukor.	Isključenjem	Članova	Muških	Ženskih	Radnika	Seljaka	Intelekt.	Ostalih	Muških	Ženskih	Radnika	Seljaka	Intelekt.	Ostalih
1.	Ćelija štaba odreda	1	8	8		4	1	1	2																										8		4	1	1	2
2.	II. Bataljon	4	42	41	1	3	37	2		1	1			1													7	7			7				41	1	3	37	2	
3.	III. Bataljon	4	38	36	2	2	36			3	3			3													7	7			7				36	2	2	36		
4.	Tehnička četa	1	15	15		1	14			1	1			1																					15		1	14		
5.	Ćelija zaštitnice	1	8	6	2	1	6	1																			1	1			1				6	2	1	6	1	
6.	Intendantura	1	5	5			5																												5			5		
7.																																								
8.	UKUPNO:	12	116	111	5	11	99	4	2	5	5			5													15	15			15				111	5	11	99	4	2

Zamjenik politkoma:

BB. 76

PBEGLED BEOJNOG STANJA PARTIJSKE ORGANIZACIJE
40. NO DIVIZIJE OD 31. OKTOBRA 1944. GODINE'

Div. kom. KPH
XL Divizije

Mjesec oktobar 1944[E]

Jedinice	Broj članova divizij. komiteta	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara čl. Part.	Broj podofic. čl. Part.	Broj partizana članova Partije	Broj žena čl. Partije	Broj svih čl. Partije	Socijalni sastav: Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektual.	Oficira i podof. čl. P.	Nac. saastav: Hrvata	Srba	Ostale nacije	Broj kandidata	
Omlad. ud. brigada	1	4	28	19	5	5	29	97	70	26	8	201	73	101	7	12	7	1	74	91	36	24	
XVIII. Ud. brigada	1	4	28	19	5	6	30	86	67	41	7	201	46	128	13	10	4	—	66	131	4	36	
Virovitička brigada	1	4	24	16	5	1	22	68	53	14	6	141	45	80	1	5	5	5	85	54	2	12	
Štab XL. Divizije	1	—	—	—	1	—	1	4	—	—	—	4	1	—	—	—	2	1	2	2	—	—	
Djelovi XL. Divizije	—	—	—	2	—	5	7	14	12	3	5	34	7	20	2	—	5	—	12	22	—	2	
Brdska baterija XL. D.	—	—	—	1	1	—	2	2	3	1	—	6	2	4	—	—	—	—	4	2	—	—	
Ukupno:	4	12	80	57	17	17	91	271	205	85	26	587	174	333	23	27	23	7	243	302	42	74	

31-X-1944

[1] Snimak dokumenta u AVII, reg. br. CK KFH-38/84.

[1] Brojno stanje nalazi se kao prilog uz izveštaj 40. NO divizije od 2. novembra 1944 (AVII, mikrofilm, reg. br. H-38/80—83).

BR. 77

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 8. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 31. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

BRIGADNI KOMITET
SKOJ-a VIII. KR. BRIGADE
dne 31.X.1944.g.

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOS. KRAJINU

Izvještaj za mjesec oktobar

Naš brigadni komitet nije vam dostavljao *izvještaja* o radu organizacije za mjesec septembar.[2] Mi vam šaljemo izvještaj za mjesec oktobar u kojem vam dostavljamo promjene u statističkim podatcima za oba mjeseca. Naša brigada broji 27 skojevskih grupa sa četiri bataljonska komiteta i komiteta u garnizonu. Svaki bataljonski komitet broji 5 SKOJ-evskih grupa, dok komitet u garnizonu broji 7 grupa. SKOJ-evska organizacija brojčano je oslabila, s obzirom što je velik broj SKOJ-evaca prešao u KPJ, kao i poginuo. Omladina van organizacije iscrpljena je, dok nisu došli novi borci.

Skoja po spisku ima 290 članova,

na licu	2.40	*i)*	primljeno u SKOJ	**61**
u rashodu	250	*i j*	iz SKOJ-a u KPJ	70
omladine van SKOJ-a	**280**		poginulo SKOJ-evaca	15
drugarice u SKOJ-u	25		dezertiralo SKOJ-evaca	7
" van SKOJ-a	15		prekom. u dr. jedinice	10

Omladina koja se nalazi van organizacije većinom su novi borci koji su došli nazad mjesec i po dana iz domobranstva, dok nema starih boraca 56. Socijalni sastav SKOJ-a 12 radnika, 6 đaka, ostalo su zemljoradnici. Sto se tiče samih promjena u

[1] **Original u Arhivu IRP BiH, reg. br. 4030/13, snimak originala u AVII, reg. br. BiH-10/548—549.**

[2] **Postoji i7.veštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a od 3. oktobra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o radu skojevske organizacije (vidi AVII, mikrofilm IRP BiH-10.98).**

našoj organizaciji toga je bilo dosta. U nazad dva mjeseca SKOJ-evsko rukovodstvo izmjenjano je sve, počevši od brigadnog komiteta po na niže, čak u nekim bataljonima mjenjati su po dva puta. Rukovodioci su većinom svi mladi i neiskusni i treba im dosta pomoći. Rad sa organizacijom odvija se normalno. Za ovaj mjesec održali smo 3 radna sastanka sa brigadnim komitetom, na kojima smo pretresali one stvari koje su bile najpotrebnije za našu organizaciju. Jedan sastanak smo održali u pokretu od Prijedora do D. Vakufa, drugi sastanak smo održali pred divizijsko savjetovanje,[3] treći sastanak smo održali na 30.[4] Isto smo održali 2 savjetovanja sa svim rukovodiocima iz brigade. Na jednom savjetovanju su prisustvovali rukovodioci iz dva bataljona i garnizona, gdje je prisustvovao i drug Brane,[6] član politodjela divizije. To smo savjetovanje držali u Ključu, koje je trajalo tri frtalja sata. Drugo savjetovanje smo održali u D. Vakufu pred divizijsko savjetovanje, na tom smo savjetovanju govorili o pripremama za savjetovanje, kao i rukovođenju samih SKOJ-evskih grupa. Sada je u brigadi potpunjeno sve rukovodstvo, samo nam je ranjen lakše jedan član brigadnog komiteta, koji će uskoro doći nazad na dužnost. Sastanci komiteta se održavaju redovno, t.j. svako 7 dana, pošto je otežan rad sa SKOJ-evskim grupama praktikujemo kratke, ali češće sastanke na kojim u glavnom riješavamo najhitnije probleme koji iskrsavaju u samom radu. Za teoretski rad za sad je nemoguće pošto je velika vojnička dužnost. Vojska je stalno na položajima te nema vremena ni za odmor. Mi smo stvorili jedan plan rada za brigadni komitet, uzeli smo dvije teoretske teme i jednu političku. Kao prvu temu uzeli smo Ekonomski razvitak, druga tema Nacionalno pitanje,[6] kao politička tema uzeli smo Fašizam i radnička klasa. Isti plan imamo i za bataljonske, samo ćemo ga raditi uže. U kolko budu dozvoljavale prilike mi ćemo teme prerađivati sa proširenim brigadnim komitetom, gdje će biti prisutni svi sekretari SKOJ-evskih grupa.

Naročitih problema u našoj organizaciji nema. Jedan problem koji se je pojavio, a to je ljubav između drugova i drugarica. Mi smo to na vrijeme uočili i postupili na spriječavanje. Isto se je desilo da SKOJ-evska organizacija nije vodila dovoljno računa o pokretu, o borcima, kao ni samim sebi i desilo se je to da je izvjestan broj boraca pobjegao iz brigade, 3 su nam SKOJ-evca pobjegla, dok su dvojica puštena na osustvo i nisu

[5] Reč je o divizijskom savetovanju SKOJ-a koje je održano 16. oktobra 1944. u Bugojnu (vidi AVII, mikrofilm, reg. br. IRP BiH-10/302—323).

[4] Misli se na 30. oktobar 1944. godine.

[5] Anđelko Veljić

[6] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 442, b. j. 6129—6131.

htjeli vratiti se u jedinice. Jedan kurir koji je bio SKOJ-evac ostao je, od njega ne znamo ništa. Sto se tiče teoretskog i političkog rada sa našom organizacijom smatramo da je to potrebno da se ponove najosnovnija pitanja koja mora znati svaki SKOJ-evac, kao i odluke drugog zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. Kao najvažniji zadatak pred organizaciju postavili smo političko uzdizanje SKOJ-a, kao i rad sa omladinom van organizacije. Do sada smo praktikovali rad sa omladinom na ovaki način: pojedinačni rad sa borcima i omladinske konferencije vodne i četne. Na poslednjem smo sastanku zaključili da se stvore čitalačke grupe i to na ovaki način: da se oni omladinci koji najbolje čitaju zaduže da prerađuju materijal sa desetinama i vodovima. To je potrebno zato zašto se ne mogu održavati češće puta četni politički časovi. Sto se tiče samog vojničkog rada kod naše omladine dosta je dobar. Pitanje borbenosti, o tom ne treba ni govoriti, ona je na visini. SKOJ je uspio da masovno povede nove borce u borbu. Novi borci koji su došli, njih ima razne vrste. Omladinci su vrlo poletni i odani, naročito Slavonci, od kojih smo već nekoliko primili u SKOJ. Stariji ljudi većinom se prave bolesni.

Rad na terenu takođe odvija se prilično. Narod je vrlo fino dočekao našu vojsku, a to se vidi samim dolaskom na konferenciju, gdje na jednu konferenciju masovno dođe po 200 članova. Isto tako veći dio milicije javlja se dobrovoljno u vojsku. Pronašli smo 9 drugova koji su radili ilegalno u ovim selima, mi smo se povezali sa njima i zajednički sarađujemo. Na poslednjem sastanku našeg brigadnog komiteta postavili smo u glavni zadatak održavanje omladinskih konferencija stvaranjem odbora USAOJ-a. Isto smo uspjeli da izaberemo 5 delegata koje ćemo povesti na kongres.

Kulturno-prosvjetni rad pokrenuo se u našoj brigadi. U poslednje vrijeme dali smo 3 priredbe u D. Vakufu, zajedno narod i borci. U brigadi se osniva brigadna tehmka za brigadne listove, kao i svu ostalu brigadnu štampu. Mi smo omladinsku dopisničku mrežu organizovali na ovaki način. Ja sam primio u brigadi dopisništvo na sebe, dok za svaki bataljon odgovoran je sekretar bataljonskog komiteta, isto u četnim grupama postoje četni dopisnici. U koliko se bude formiralo uredništvo divizijskog lista, isti članovi toga uredništva biće brigadni dopisnici za omladinsku štampu, a za sad mislimo da će ovako najbolje biti s obzirom što su članovi brigadnog komiteta većinom mladi, i ako bi neki bio odgovoran po pitanju dopisništva, smatram da ne bi moglo da funkcioniše.

Sto se tiče opštih problema, njih nema, još se protežu po malo stari. Na primjer istrčavanje starih boraca u borbi, kao i

neskrivanje od kugle. Drugi problem jest pitanje omladinskih rukovodioca, koji nismo u potpunosti riješili .z tih razloga zašto većinom drugovi idu na više dužnosti, a mnogi i poginu. Smatramo da ćete iz ovog izvještaja dobiti dosta jasnu sliku rada naše organizacije iako nijesmo imali duplikata ni formulara od njih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za brigadni komitet SKOJ-**a VIII.** Kr. brigade
D.[7] **Mandić**

BR. 78

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. KOSMETSKE NOU BRIGADE 52. KOSOVSKO-METOHIJSKE DIVIZIJE OD 31. OKTOBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA KOSMET O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I O DEJSTVIMA BRIGADE U ĐAKOVICII JUNIKU[1]

Petnaestodnevni izvještaj o radu partorge IV Kosmetovske udarne brigade

I. *Referat o samom radu*

Brigada je formirana 13/X-1944 g.[2] No pored svega što je bila formirana trebalo je obaviti još jedan niz organizacionih radnji, kao preduslov za njeno funkcionisanje. Brigada je stajala pred pokretom (koji je izvršen 15/X radi napada na Đakovicu 16/X u 3 sata po ponoći).[3] Zbog toga je odmah održan hitni sastanak Brigadnog komiteta sa ciljem:

a) Izvršiti organizacione zadatke (odrediti polit-delegate, rukovodioce Skoja čete itd.).

[7] **Dmitar**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu PK SKS za Kosovo i Metohiju, reg. br. 325, k. 9, a snimak originala u AVII, reg. br. 2/366—369.**

[2] **Brigada je formirana u Krumi (Albanija). U njen sastav su ušli Partizanski bataljon Kosova, novomobilisani borci i izvestan broj rukovodilaca iz 1. kosovsko-metohijske NOU brigade (vidi AVII, reg. br. 1—4/2—1, 1—5/2—1, 11—3/2—1, k. 142).**

[3] **Jedinice 4. kosovsko-metohijske NOU brigade napale su Đakovicu 16. oktobra 1944. U njoj je bilo oko 200 nemačkih vojnika i 400 balista (vidi AVII, reg. br. 19-1, depešu upućenu VS br. 3—53, k. 396).**

b) Predstojeća akcija (napad na Đakovicu), mobilizacija part. članstva za nju.

c) O zadacima partorge uopšte u novostvorenoj brigadi.

d) Ukratko pretreseni najglavniji i najaktuelniji zadaci postavljeni na savjetovanju,[1] s obzirom na napad na Đakovicu, kao npr. borba protiv šovinizma, odnos prema novim partizanima, koji stalno pridolaze, itd.

Poslije tog sastanka, istog dana, došlo je do pokreta za Đakovicu i do samog napada na nju.

Odmah poslije napada na Đakovicu, Brigadni komitet je održao jedan sastanak na kome je diskutovano o savjetovanju i konkretizaciji zaključaka (prije dolaska pismenih zaključaka). Diskusija je, uglavnom, podvukla ono što je najznačajnije s obzirom na naš prvi korak na Kosmet.

Poslije povlačenja iz Đakovice[5] prešli smo na Junički sektor, gdje je došlo do žestoke borbe,[6] u kojoj smo imali velike gubitke, o čemu malo docnije.

Radi izvlačenja iskustva iz tih dveju borbi, održan je zajednički sastanak Brigadnog komiteta i Štaba Brigade sa temom »Iskustvo iz borbe u Đakovici i Juniku«.

Sastanak je bio dug i obilat i imao, uz ostalo, za cilj da se partizanima pomogne izvući iskustvo da bi izbjegli onolike gubitke u sličnim akcijama, kao i da se obrati pažnja na nedostatke u pripremi plana, komandovanju i si., kako kod nas tako i kod brigada s kojima smo zajedno napadali.[7]

23/X smo dobili pismene zaključke sa savjetovanja[8] i istog dana odražli kratak sastanak Brig. komiteta, o tome kako da se prorade i konkretizuju prema vašim uputstvima.

Već sjutradan prešli smo na proradu po bataljonskim biroima uz moje prisustvo: 24/X u II bataljonu, 25/X u I i 26 u III-em. 26/X je održan sastanak Brigadnog komiteta, na kome se prodiskutovalo o tome kako su prorađeni zaključci po biroima bataljona i da pismeno formuliše važnije primjedbe i upute za konkretizaciju iste.

0 samoj proradi, koja je bila temeljita, dobili ste izvještaj[9] uz pismene zadatke sa diskusije. Samo jedna ispravka to-

[4] i [8] Vidi dok. br. 61.

[5] Pred nadmoćnim nemačkim i balističkim snagama, 4. kosovsko--metohijska NOU brigada je bila prinuđena da 18. oktobra 1944. napusti Đakovicu (vidi AVII, reg. br. 19-1, depešu br. 4—56, k. 396; br. 11—3/2—1, k. 1412; reg. br. 20 11—1, k. 1411; knjiga depeša).

" Jedinice 1. i 4. kosovsko-metohijske NOU brigade su napale 24. oktobra 1944. neprijateljska utvrđenja u s. Juniku (kod Đakovice). Nemci i balisti su imali osetne gubitke, ali brigade nisu uspele da zauzmu selo (AVII, reg. br. 1—5/2—1 i reg. br. 1—16/2—1: istorijat 52. divizije, k. 1412).

[1] Reč je o 1. kosovsko-metohijskoj NO brigadi i 3. brigadi NOV Albanije.

*** Redakcija ne raspolaže tim izveštajem.**

me. U planu teoretskog podizanja treća i četvrta tema otpadaju jer je, po našem mišljenju, nemoguće obraditi sve četiri teme za mjesec i po dana. Ali se postavlja štabnoj ćeliji da ona obradi sve četiri teme.

Mislim da su zadaci bili dovoljni, naročito na konkretnost same rezolucije sa savjetovanja, kao i na opširnost s kojom je obrađena. Svaka tačka je prodiskutovana ponaosob, pretresana svestrano i detaljno.

Istog dana, 26/X, održan je sastanak štabne ćelije na kome su se proradili zaključci sa savjetovanja.

Tako je čitavo ovo radno vrijeme prošlo uglavnom u proradi zaključaka sa savjetovanja i objašnjavanju zadataka koje pred nama postavljaju Vrhovni štab[10] i ĆK KPJ,[11] kao i u pretresanju za to vrijeme izvedenih akcija.

28/X održan je sastanak štabne ćelije, koji je, između ostaloga, pretresao najkonkretnije zadatke i rad komandanta, politkoma, intendanta, saniteta i agitpropa.

Partćelije su imale česte sastanke na kojima su, pored prorade raznih materijala i stavova poslatih od Brig. komiteta, diskutovale svoje posebne probleme.

Rad Skoja je bio vrlo živ, naročito u zadnje vrijeme od kako je došla direktiva za pripremu I Oblasne konferencije Antifašističke omladine. Svakodnevno se održavaju četni i bataljonski sastanci skojevaca i omladine uopšte.

II. Pretres akcija u Đakovici i Juniku

Još odmah poslije akcije u Đakovici poslao sam drugu Pavlu[12] kratak izvještaj o njoj, ili bolje reći izvjesne zapaske. Te zapaske su bile vrlo važne, jer je trebalo hitno intervenisati pc njima.

Poslije zajedničke diskusije Brig. komiteta i Štaba Brigade poslat je Glavnom štabu izvještaj o obje akcije. Ja ga vama nijesam poslao jer sam bio po bataljonima onda kada je poslat.

Nekoliko ću vam zaključaka i važnijih napomena sa sastanka iznijeti.

1) Mi smatramo da je napad na Đakovicu i vojnički i politički neuspio, tj. da smo izgubili. Nazad godinu dana, npr. upad u varoš onakav kakav je bio naš, smatrao bi se uspjehom. Danas, kada mase slušaju o našim čuvenim kosmetovskim brigadama, pa i o šiptarskim, danas u periodu njemačkog otstupanja, bilo je od negativnog uticaja neoslobođenje čitave Đako-

Vidi dok. br. 61, objašnjenje 5.
[11] **Vidi dok. br. 61, objašnjenje 4.**
[18] **Jovičeviću**

vice. Pokazali smo slabost iako nijesmo bili slabi. Mnoge se stvari nijesu predviđale. Samu Đakovicu su napadali od naših snaga jedan i po bataljon, a od šiptarskih jedan. Te snage su bile progutane od prostranstva Đakovice. Narod, ustvari, nije vidio partizane. Možda po koju patrolu i to je sve. Isto tako je negativno uticalo nerušenje Svanskog mosta. Mase su nas stalno pitale zašto to ne radimo? Naše je mišljenje da je na Đakovicu trebalo baciti tri brigade: jednu za osiguranje s krila, na komunikacijama, a dvije u grad. Tako bi varoš bila zauzeta, uspjeh potpun, materijalna korist velika. U tom slučaju Đakovicu bi mogli držati nekoliko dana.

Zbog malog broja snaga i kratkoće vremena: i konfiskacija, i hvatanje špijuna (Becir i Maljok se skiivao na dijelu koji smo mi držali), i pretres kuća (katolička mala puna vulnetara)" bili su vrlo slabi.

2) Ponova bih htio da vas upozorim da bataljoni V brigade u toj borbi nijesu imali nikakve veze, dosledno, niti su obavještavali o otstupanju i si. Komanda brigade nije ni postojala, a i ono što je postojalo bilo je zbunjeno. Npr. stalno su mijenjali planove. Od 3 h do 5 h do podne izmijenili su 5—6 potpuno suprotnih planova. Drugi primer: Drug Deljua (mislim da je neki od polit, odgovornih u brigadi) došao je do nas da mu hitno damo jedan bataljon kao pomoć na Svanski most — hitno, u roku od pola sata. Taj bataljon je trebao da pođe sa njim zajedno. Mi smo mu odmah stavili na raspoloženje naš II bataljon. Deljua se tada negdje izgubio, ne obavještavajući nas, i nije se više vratio, tako da je ovaj bataljon čekajući na njega ostao cijelo podne van akcije, besposlen, mada je oskudica u snagama bila vrlo velika. Itd. Itd. Za Junik napominjemo da je velika greška učinjena što je napuštan pošto je jedanput bio zauzet.

Uz to, nepaljenje kuća odakle nam daju otpora stvara kod neprijatelja sliku da ga mi nećemo kažnjavati; da se može boriti, pa kad mu prigusti predati se, a mi mu nećemo ništa. Danas, u ovoj situaciji protiv nas ustaje gotovo samo ološ. To naročito važi za vulnetare koji čuvaju gradove. Evo jedan dokaz njihove bezočnosti. Pošto smo napustili Đakovicu, oni vulnetari koje smo bili uhvatili, razoružali i pustili, otišli su u one kuće gdje smo ih uhvatili i sve iz njih popljačkali, govoreći da je to osveta domaćinima što su ih pustili partizanima da ih razoružaju. Smatramo da sa vulnetarima, naročito onima koji čuvaju gradove, treba postupati mnogo strožije, jer je to najobičnija bagra.

3) Držanje partizana u ove obje akcije bilo je vrlo dobro. Osobito su pokazali borbenost i disciplinovanost u Juniku. Po-

" **Kvislinška vojska sastavljena od pripadnika albanske nacionalnosti.**

red svega što se borba povela iza njihovih leđa (iznenadni napad Njemaca na Molić), a pred sobom su imali utvrđenog neprijatelja, pored svega što je prijetila opasnost da im otstupnica bude presječena, partizani i komande su sa puno povjerenja u Štab Brigade ostali na svojim mjestima, čekajući dalja naređenja. Nedostatak je taj, i to veliki, što komandni kadar neće da se čuva. Štab II bataljona na pr., u koga njegovi partizani s pravom imaju stoprocentno povjerenje, bez potrebe se izlagao opasnosti. Među ranjenima u tom bataljonu nalaze se zamjenik komandanta, jedan komandir čete i jedan zamjenik komandira, među mrtvima komandir čete u I. b. i politdelegat u II b. (oba partijca); u Đakovici ranjen je jedan politkom bataljona i politkom čete. Prilikom borbi u Juniku bila je dovedena u opasnost brigada zbog gubitka rukovodećeg kadra'.

4) U obje borbe smo imali: mrtvih 9, od kojih 2 partijca: Hysni Dobruna iz Đakovice i Milan Nikolić iz Gnjilana; ranjenih 15, od kojih 6 partijaca: Faik Pruthi, politkom bataljona, Avdi Bakali, politkom čete, Milan Mitrović, zamjenik komandanta bataljona, Mileta Perović, komandir čete, Savo Besovic, zamjenik komandira čete, Dara Malisic. Od skojevaca 2 ranjena, od kojih jedan teže.

Gubici u Juniku su bili u prvom dijelu borbe. Partizani su za njih odmah saznali, ali ih to nije ni malo pokolebalo.

5) Iz Đakovice smo vam poslali svu zaplijenjenu robu iako smo i goli i bosi. Od toga smo materijala dobili vrlo malo. Puno puta smo vam naglasili da o tome vodite računa, ali podjela materijala nije bila s obzirom na to.

Isto i podjela oružja koje je palo iz aviona bilo je vrlo nepravilna. I brigada je dobila >11 šaraca, a mi 3; 100 novih čeških pušaka, a mi 67 talijanskih bez municije i jedan broj pokvarenih, itd. itd.

III. Organizaciono stanje partorge

Prilikom osnivanja brigade bilo je partijaca . . .	64
Iz Đakovice prišlo	1
Novoprimljenih	10
Svega	**75**
Poginula	2
Svega	**73**
Od toga za sad van stroja (ranjeni koji se još nijesu vratili)	5
Svega danas partijaca na radu	68
Skojevaca u brigadi ima	137
Omladinaca	117

Usput bih htio, drugovi, nekoliko raznih primjedbi koje ne bi ulazile u ovaj izvještaj.

1) Mislim da je velika greška što Saban Hadžija nije uzet u Štab malesorske brigade. Niko ne bi bio pogodniji za njenog politkoma od njega. Malesorska sredina je tako specifična, da drugovi iz Tosknije neće moći ni umjeti dati brze i dobre rezultate. Sta više, Šaban je ovdje već 10 dana a drugovi Siptari nijesu ga ni jedanput pitali ni za šta, mada se organizuje i vojska i pozadina Malesije.

2) Pošljite nam mašinu i Krista.

3) Gledajte da organizujete prebacivanje teških ranjenika na slobodnu teritoriju Niš, Beograd, Srbija.

4) Ako je ikako moguće, uz oružje i municiju potražite sanitetski materijal, obuću i odeću.

6) Zašto nam nijeste javili da izlazi »Sloboda«," pa bi i mi poslali koji članak.

S. F. — S. N!

31/X.944 g.

Sa drugarskim pozdravom
Čedo Mijović
p. polkoma IV brigade

[14] List Oblasnog narodnooslobodilačkog fronta za Kosovo i Metohiju.

BR. 79

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 19. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD 31. OKTOBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 53. NOU DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI I O RADU S NARODOM[1]

POLITKOMESAR
XIX. SREDNJO-BOSANSKE BRIGADE NOVJ
Dne 31. oktobra 1944.

Drugu
POLITKOMESARU SREDNJO-BOSANSKE DIVIZIJE NOVJ"[2]

Položaj

Dostavljam Ti mjesečni izvještaj o političkom radu, kao i političkom stanju u ovoj brigadi.

Jedinice ove brigade su sastavljene pretežno od ljudi koji su prije kratkog vremena došli u NOV. Sama ta činjenica govori o tome, da tome ljudstvu nedostaje sve ono što je potrebno jednom vojniku NOV, ne kao vojniku, već kao vojniku-političaru. Kad se tome doda još i to, da veći dio toga ljudstva je sve do dolaska u našu vojsku bio pod uticajem neprijateljske propagande, koja je na njega ostavila duboke ožiljke, onda nam je jasno, da taj dio ljudstva treba prevaspitati — otkloniti stranu političkog uticaja neprijateljske propagande, a ljudima koji po prvi put dolaze u vojsku od svojih kuća treba dati najosnovnije političko znanje.

Jedan manji dio ljudstva iz domobranstva, kao i iz gradova donio je sa sobom loše navike građanskog života, kao n.pr. pijančenje, loš odnos na ženski svijet i si. To je jedna otežavajuća okolnost, jer takovi ljudi su obično nezainteresovani za posao i pored toga što u duši misle pošteno.

Ovakav kvalitet ljudstva, t.j. ljudstva koje je prije kratkog vremena uklopljeno u naš pokret, zatim mladost političkih rukovodioca, naročito polit, delegata i jednog dijela komesara četa otežava u mnogome brzi politički razvoj jedinice, uz to mi u našim jedinicama nemamo gotovo starih boraca čije bi se iskustvo i borbenost, kao i političko znanje prenosilo na novopri-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—10, k. 1423.**

[1] **Tada je poliički komesar 53. NOU divizije bio Simo Tadić, a pomoćnik političkog komesara Adem Hercegovac.**

došle — koji bi služili kao primjer vojnika partizana, a koji bi pomogli našim mladim političkim rukovodiocima u rješavanju političkih problema davajući im oslonca i podrške.

Sve to govori da uslovi za politički rad su otežani gorenavedenim otežavajućim okolnostima, ali pored svih poteškoća mogu se na polju političkog rada u našim jedinicama postići veliki rezultati, jer to diktira unutarnja i međunarodna situacija, koja i one koji su naučili u fašističkoj vojsci živiti na lakši način i koji su mnogo koječega poprimili od naših neprijatelja, veže uz nas, pored toga onaj dio ljudstva novomobilisanog koji nije bio u neprijateljskoj vojsci, koji je u duši pošten — ljudi sa sela — su zainteresovani za politički rad i razvoj opštih političkih događaja, što olakšava i pospješuje brži politički razvoj jedinica iako su i ti ljudi jednim dijelom malodušnjaci.

U vremenu od formiranja ove brigade[3] do danas na polju političkog rada i vezivanja novopridošlih boraca uz naš pokret učinjeno je ipak dosta, to govori činjenica da vrlo mali broj ljudi iz naših jedinica je otpao t.j. dezertirao, ne neprijatelju nego svojim kućama, a iako su bili i u borbama sa organizovanim neprijateljem — ustašama i SS-ovcima, gdje se moglo vidjeti i tačno ocijeniti koliko koji borac vrijedi. Jasno je, da u jednoj težoj situaciji bilo bi malodušnjaka, iako mali broj, koji bi napustili naše redove s namjerom da se sklone kod kuća čekajući bolje momente i momente manje opasne za život. Pozitivne strane u političkom radu koje su u stanju da savladaju sve nedostatke jesu, da su naši politički rukovodioci u bataljonima prilično samostalni i posjeduju, iako ne dovoljno, iskustva u političkom radu i vođenju boraca, zatim volja naših nižih političkih rukovodioca da sve što znaju prenesu na borce i zainteresovanost većeg dijela boraca za znanjem i učešćem u političkom životu i rješavanju političkih problema u jedinicama stvaraju mogućnost da se u političkom radu postignu vidljivi rezultati.

Politički rad. Sa našim borcima, s obzirom da oni nisu bili nikada u dodiru sa NOP niti im je ko do sada objašnjavao ciljeve Narodno-oslobodilačke borbe,[4] rad je trebalo početi temeljito iz početka i dati borcima one osnovne stvari koje bi ih vezale uz naš pokret i otkloniti one zle navike koje su donijeli sa sobom — zatim razviti osjećaj drugarske odgovornosti prema greškama i dosadašnjem njihovom načinu života.

[3] Brigada je formirana 7. septembra 1944. od Teslićko-tešanjskog NOP odreda. Brigada je tada imala tri bataljona, a nešto kasnije je formiran i 4. bataljon. Prvog oktobra 1944, naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ Teslićko-tešanjska brigada je preimenovana u 19. krajišku NOU brigadu (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 45).

[4] Reč je o novomobilisanim borcima.

)

Trebalo je također kod njih razviti mržnju prema okupatoru i izdajnicima potkrepljujući to činjenicama na osnovu zločina koje su okupator i izdajnici počinili u našoj zemlji. Trebalo je zainteresovati za rad i stvoriti polet za borbu. Iako su sve te stvari uočene i u svima pravcima rađeno i postignuti vidni rezultati, ipak rješenje svih tih zadataka je tek načeto — mi ćemo ih upornim radom savladati.

Politički rad među borcima je živ, ali on nije planski postavljen te ne daje one rezultate koje bi dao sa ovim istim naporom, ako bi naši mladi politički rukovodioci imali više znanja i iskustva i prema zrelosti svoje jedinice znali donijeti odgovarajući plan i na vrijeme mogli samostalno riješiti svaki iskrsli problem kao i ono što je borcima potrebno, a što će ih zainteresovati.

Čak ni komesari bataljona, iako ne svi, nemaju potrebnog sistema u radu, već im je rad u većini slučajeva na parčad — sistematski nepovezan.

Baš usljed nedovoljne zrelosti političkog kadra, zatim nedovoljnog poleta i elana kod pojedinih rukovodioca, koji mogu (o čemu ću Te obavijestiti u posebnom izvještaju o karakteristikama komesara), obišao sam sve bataljone i održao konferencije radnog karaktera sa komesarima i delegatima u bataljonima. Dnevni red bio je podešen tako, da se i ja upoznam sa pravim stanjem u brigadi. Ovi sastanci su pretresali političko stanje u jedinicama, uočili probleme i postavili zadatke. Uočeno je na sastancima, da su se komesari prilično zapleli u radu zato što ni jedan komesar čete nema pomoćnika, a drugi i IV. bataljon nema također pomoćnika.

Rad komesara bataljona. Komesari bataljona na svome poslu nisu dali sve od sebe iako po svojim sposobnostima i znanju su mogli. U radu komesara bataljona bilo ie pojava i birokratije (slučaj s III. bataljonom), jer ona potrebna pomoć koja je trebala da se dadne komesarima četa nije davata na vrijeme i po potrebi. Napomenuo sam gore da i kod komesara bataljona rad bio nesistematski postavljen (slučaj u II. bataljonu), iako je komesar istog bataljona češće odlazio u čete, ne videvši prije toga sve probleme i nedostatke dotične čete da bi im pomogao u rješavanju istih. Ne može se reći da isti komesar nije uopšte uočavao probleme. Rad komesara bataljona sa borcima u bataljonskom okviru (bataljonske konferencije) nije bio zadovoljavajući iako su jedinice raštrkane po položajima. U vremenu mog dolaska održane su četiri bataljonske konferencije, neke od njih po pitanju proslave prilikom oslobođenja Beograda.

Pored toga, uključivši tu sastanke sa komesarima i delegatima na kojima sam ja prisustvovao, u ovoj brigadi održano je

10 takvih sastanaka (konfenrencija). Suština istih bila je pomoći političkim rukovodiocima (nižim) riješiti političke probleme u datom momentu i postaviti im zadatke.

Rad u četama. Komesari četa u ovoj brigadi su vrlo mladi, pa prema tome ne posjeduju dovoljno iskustva da mogu sve da uoče i riješe što spada u njihov djelokrug. Pozitivno je kod njih to što je većina od njih inteligentna i intelektualno jaka da brzo savladavaju stvari. U svome radu oni su pokazali dosta volje izuzevši tu komesara II. čete I. bataljona, koji se osjećao potcijenjen i s tim se izgovarao, da je izgubio volju za rad (to ću Ti navesti u karakteristikama). Istome je baš zato što je stari rukovodioc to postavljeno oštro.

U čitavoj brigadi po četama je održano oko 25 konferencija političkog karaktera i 30 konferencija radnog karaktera, uključivši tu i pomoćne jedinice. Konferencije nisu dale očekivane rezultate iako su u mnogome doprinijele da se mnogi problemi u jedinicama otklone.

Problemi koje su pretresale radne konferencije su skoro istovetni, na pr. pitanje drugarstva, pljačke, odnosa na narod i narodnu imovinu, odnos na narodnu vlast, odnos na ženski svijet, dezerterstvo i sličnih pojava.

Političke konferencije su imale za cilj da borce upoznaju s najosnovnijim političkim pitanjima, na pr. a) ciljevi NOB, b) tekovine ove NOB (AVNOJ, ZÄVNOBIH, Nacionalni komitet, sporazum *Tito*—Subašić i dr.).

Najslabije je politički stao IV. bataljon, kojem nedostaje komesar jedne čete i skoro svi delegati. U ostalim bataljonima mjesta komesara su popunjena, a fali nekoliko delegata, koje za sada ne možemo pronaći u našim jedinicama.

Kulturno-prosvjetni rad. Uslovi za ovaj rad u našim jedinicama postoje pošto u jedinicama imamo elemenata iz gradova, koji imaju smisla i za organizovanje i za direktno sprovođenje istog u život. I pored uslova, pošto važnost istog nije dovoljno shvaćena od strane komesara bataljona, nije pokazao vidne rezultate. Ovaj rad je u svom začetku. On zadovoljava samo formalnu stranu t.j. stvorene su kulturno prosvjetne organizacije, koje ne žive i ne rade, one su kvalitativno slabe.

U bataljonima postoje kulturni odbori, koji su na svojim sastancima stvari konstatovali i ostajali na konstatacijama, tako da ostale kulturne organizacije (horovi i diletantske grupe) ne rade, a i u koliko rade, rezultati toga rada nisu iskorišteni za kulturno podizanje naših boraca za razonodu i veseo život u jedinici niti da se kroz pjesme i recitacije narod u selima upoznaje sa veličinom — naše borbe i snagom našeg pokreta. Kulturna predavanja organizovano nisu držana.

Pri brigadi imamo tehniku, koja je u razvoju. Jedan broj brigadnog lista je izašao, njegova tehnička izrada je dobra, ali mu sadržina još ne zadovoljava, pošto on nije postao svojina svih boraca.

Bataljoni izdaju redovno 15-dnevne bataljonske zidne novine. Iste izlaze i u pomoćnim jedinicama.

Nepismenost, u ovoj brigadi je vrlo velika, procentno 40% ljudstva je nepismeno. To je vrlo aktuelan zadatak, koji nam se nameće i na kome se živo radi. da se isti što prije likvidira. Likvidacija nepismenosti postavljena je na bazu ličnog i grupnog učenja drugova koji su nepismeni, dok u jednoj jedinici je nemoguće, jer gotovo nikada jedinice nisu u kompletnom sastavu (čete). Naročito u I. bataljonu ove brigade ima dosta nepismenih (oko 50%).

RAD SA NARODOM:

Političko stanje na ovom terenu, t.j. na terenu gdje ova brigada operiše je raznoliko. Ono se može podijeliti na dva dijela:

a) Tešanjski srez, koji je u ogromnoj većini (pogotovo muslimani, koji sačinjavaju gro naše brigade) orijentisani su pozitivno, t.j. simpatišu i aktivno učestvuju u NOV. Jedan manji broj muslimana i ono Hrvata što ih ima na ovome terenu neprijateljski je raspoloženo prema NOB. Većina od tih koji su neprijateljski raspoloženi su vezani rodbinski za neprijatelja, medu njima ima i tih, koji su na stranu neorijatelja ideološki opredeljeni. Naročito se sa svojim neprijateljskim stavom prema nama ističu sela oko Doboja, gdje je naš politički uticaj gotovo nikakav, gdje mi nismo mogli da pooštrimo odnose i neprijateljstvo između aktivnih naših neprijatelja u tim selima i naših prijatelja i saradnika, tako da danas, kad mi sa razlogom vršimo represalije prema izrazitim našim neprijateljima, postoji ono komšinsko sažaljenje prema njima od strane onih koji nas simpatišu — čak ima i intervencije.

b) **Sto** se pak tiče Teslićkog sreza, gdje u okolnim selima imaš srpski narod nastrojen i zatrovan četničkom politikom, naš politički uticaj u ovim selima je gotovo nikakav. Mi tu nemamo čak ni uporišta.

c) I na jednom i drugom srezu naša ^htička djelatnost je bila gotovo nikakva. Tako da je svaka naša politička greška bila uočljivija, jer mi je svojim političkim radom nismo na vrijeme objašnjavali i ispravljali. U srpskim selima su pravljene greške, jer se je netaktički nastupalo prema tome narodu karakterišući ga »četničkim narodom«. Te nepravilnosti su dola-

zile i od rukovodioca, pa onda naravno i od boraca, to pokazuje svoje negativnosti naročito onda kad se uzme u obzir da je naša brigada sastavljena pretežno od muslimana.

Aktivnog rada na terenu nije bilo. On nije dovoljno organizovan niti je od komesara bataljona shvaćen prijeko važnim. Na taj posao trebalo ih je gurati (slučaj kad je pao Beograd).

Narod ne vidi veličinu događaja, jer ni sami drugovi sa terena ne mogu da stignu svagdje.

Dosada je održano 16 konferencija u selima, kao i padom Beograda, gdje su god naše jedinice boravile.

Na svima konferencijama je prisustvovalo do 700 naroda. Sa drugovima na terenu smo u stalnom kontaktu.

d) *Narodna vlast* je u svom razvoju, ona je mlada, neiskusna i u istu su se uvukli, iako u malom broju, spekulanti koji koče njen razvoj. Sa strane pojedinih odbornika ima ličnog gledanja na stvari — na kuma — prijatelja, ne gledajući na opštu stvar.

Pomoć narodno-oslobodilačkim odborima, kao i masovnim organizacijama na terenu sa naše strane bila je gotovo nikakva. Ni sami drugovi na terenu nijesu nastojali da dođe do koordinisanog rada između nas i njih, a i mi smo učinili taj propust što smo prepustili stvar da se razvija spontano, te i ono što smo učinili na terenu bilo je bez znanja i saglasnosti drugova sa terena, te isti rad nije dao željene rezultate.

Napominjem, da se naša vojska prilično *odnarodila*, t.j. naši borci, kao i politički rukovodioci su vrlo kruto shvatili odnos na civilni svijet, te ono što je bilo nužno potrebno, a to je da se od naših vojnih rukovodioca, kao i boraca narod upoznaje sa NOP i da narod vidi da je naša vojska u suštini narodna vojska — toga nije bilo.

Život i problemi jedinice:

a) Sto se tiče štabova, kao kompaktnih cjelina, njihovo rukovođenje u borbi, njihova samoinicijativa, njihova samostalnost i rukovođenje u borbi zadovoljava. Sto se pak tiče odgovornosti štabova bataljona, ona također zadovoljava iako ima manjih slučajeva ispada na koje se na vrijeme ukazuje i otklanja. Valja napomenuti da budnost i opreznost kod naših štabova bataljona nije na visini (slučaj sa III. bataljonom koga je iznenadio neprijatelj iako su znali da će neprijatelj napasti njihove položaje).

Sto se tiče komandi četa, one su u svom rukovođenju mlade, neiskusne i nesamostalne, bez samoinicijative.

b) Sto se tiče osposobljavanja i podizanja nižih vojnih i političkih rukovodioca, na tome polju se radi i rad je pokazao

rezultate. Niži vojni rukovodioci svojim radom i držanjem prema borcima nisu bili u stanju da steknu potreban autoritet. Na rješavanju toga zadatka, koji je postavljen pred naše štabove, do sada nije učinjeno sve potrebno i sve ono što se je moglo. Način odgajanja nižih vojnih i političkih rukovodioca postavljen je na bazu osposobljavanja istih da mogu u svom poslu da zadovolje i na vrijeme uoče sve potrebno u svojoj jedinici.

c) **Sto** se tiče discipline u našim jedinicama, ona je još kod sebe zadržala onu krutost i šablonski odnos boraca prema starješinama, čemu je razlog što su naši borci to kod sebe zadržali i donijeli iz fašističke vojske, ali svakim danom naši borci vide u svojim starješinama svoje učitelje i staratelje, ljude koje treba da poštuju i vole ne zato što moraju, nego zato što je to nužna potreba i što to traži ugled oficira NOV. Pored toga ima manjih ispada samovoljstva, samovoljnog odilaženja kućama, odilaska van jedinice bez pitanja starješine, što su također naši borci donijeli sa sobom, a što se svakim danom sve više smanjuje i iskorjenjuje. **Sto** se pak tiče borbenosti jedinice ne može se reći da je nema, jer su naše jedinice imale prilike i mogućnosti da i u borbi sa organizovanim neprijateljem pokažu svoju borbenu sposobnost. Tu valja napomenuti da uporedo sa političkim radom jedinice i razvijanja one potrebne mržnje prema neprijatelju jača borbenu sposobnost jedinice. Shvaćajući povoljnost opšte situacije i situacije u našoj zemlji i videći očitu slabost neprijatelja, snagu našeg pokreta daje našim borcima potreban moral.

SANITETSKO STANJE:

Sto se tiče higijene i zdravstvenog stanja jedinica, ono ne zadovoljava. Činjenica da samo u jednom bataljonu imamo 50 ljudi koji imaju češu govori o tome. Ima u jedinicama također pojedinačnih slučajeva veneričnih bolesti, koje su dotični donijeli iz neprijateljske jedinice.

Sto se tiče fizičke kondicije boraca i njihove izdržljivosti, ona ne zadovoljava, s obzirom da naši borci nisu još prekaljeni u pokretima, nisu bili u situaciji da gladuju, pošto nisu imali ni prilike, jer od formiranja ove brigade nismo kretali sa ovoga terena, već smo bili na ustaljenim položajima. Poslije svakog i malo dužeg pokreta potvrđivala se konstatacija da naši borci nisu zaista izdržljivi i da nakon svakog takvog pokreta je otežan svaki rad u jedinici.

Sto se tiče sanitetskog kadra i njegove stručne spreme, ona ne zadovoljava. I onoliko sanitetskih rukovodioca koliko imamo na svojim dužnostima pokazali su svoje slabosti, slabu organizatorsku sposobnost, slabo uočavanje problema i si. Napominjem, da u IV. bataljonu nemamo referenta saniteta i da

je referent brigadnog saniteta otsutan iz brigade. Bolničari u četama su ljudi koji su došli iz domobranstva, koji nisu borci-bolničari, t.j. nedostaje im borbenost koja je nužno potrebna da se ranjenim drugovima u borbi na vrijeme ukaže potrebna pomoć. Također nam nedostaje i priličan broj četnih bolničara.

EKONOMSKO STANJE:

Ishrana našeg ljudstva zadovoljava. Rad brigadne intendanture funkcioniše dobro i ispravno. Intendant u brigadi dobar i vrijedan, on zadovoljava. **Sto** se tiče bataljonskih intendantura, zahvaljujući neiscrpljenosti terena one mogu samostalno da se snalaze, tako da im pomoć brigadne intendanture malo potrebna.

Odjeća i obuća boraca ne zadovoljava, što je i razumljivo s obzirom što nije bilo većih akcija i zarobljavanja. Procentno 10% boraca su bosi s obzirom da ni zalihe sirove kože s kojima raspolažemo mogu da zadovolje potrebe. 40% ljudstva u jedinicama ima priličnu obuću, dok je ostalo u putravcima.[6] Jedna stvar je zabrinjavajuća, a to je da i ono odijelo što imamo u jedinicama je ljetno, a šinjela imamo vrlo mili broj.

OPŠTE VOJNO-POLIT1CKO STANJE U JEDINICAMA:

Gledajući na uslove za rad u brigadi, na sposobnost političkog rukovodstva, ostalih rukovodioca, rad će se u brigadi moći odvijati pravilno ako se dostavi potreban broj kadra, koji je potreban za naše jedinice, a koga mi u brigadi nemamo (pomoć, politkomesara i sanitet). Tačno je, da je jedirica mlada i u razvoju i da joj mnogo čega nedostaje, pa prema tome vojno-političko stanje u brigadi ne zadovoljava.

RAD ŠTABOVA:

Rad sa voj.-političkim rukovodiocima i pomoć štabova bataljona nije zadovoljavajuća. Do sada je održano 5 savjetovanja sa vojno-političkim rukovodiocima u bataljonima. Na tim sastancima su pretresani vojno-politički problemi i nedostatci. Pored svakodnevnih savjetovanja i jedinstvenog nastupa, štabovi bataljona su održali 6 organizovanih štabskih sastanaka, a Stab brigade 3.

NAPOMENA:

Kao dopunu izvještaju napominjem sledeće:

a) Socijalni sastav brigade: 5% đaka, 10% zanatlija i radnika, ostalo seljaci.

[5] **vrsta opanaka**

b) U brigadi imamo 50% domobrana.

Gledajući na sve navedeno u izvještaju može se konstatovati da rad nije zadovoljavajući i da ni ja sam nisam dao ono što sam mogao, iako sam došao prije kratkog vremena.

Na sve nedostatke u izvještaju ukaži mi i obavijesti me, tako da budući izvještaj[6] bude što bolji i realniji.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar :
P.[7] M. Divjak

[8] **Vidi AVII, reg. br. 2—10, k. 1423: izveštaj 19. srednjobosanske brigade od 30. novembra 1944. godine.**
[7] **Pera**

BR. 80

PREGLED NACIONALNOG I SOCIJALNOG SASTAVA ČLANOVA KPJ 1. NOU BRIGADE »BRACA RADIĆ« ZA OKTOBAR 1944. GODINE[1]

NACIONAL.-SOCIJALNI SASTAV CL. K.P. BRIG. »BRACA RADIĆ«

Za mjesec oktobar[2]

Jedinica	Broj batalj. biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih čelija	Broj štabskih i ostalih čelija	Broj članova Kom. partije	Nacionalni			Socijalni				Broj oficira i komesara članova Kom. partije	Broj podoficira i delegata članova Kom. partije	Broj partizana el K. P.	Broj žena u Kom. partiji	Broj kandidata	SKOJ		Opaska
						Hrvata	Srba	Ostale nacije	Radnika	Seljaka	Obrtnika, namještenika i intelekt.	Oficira i podoficira bivše Jugoslavije						Po spisku	Na licu	
I. Bataljon	1	8	3	1	37	33	3	1	13	18	6		15	11	11	4	2	36	32	
II. Bataljon	1	6	3	3	42	36	6		10	21	11		10	14	18	2	1	32	30	
III. Bataljon	1	7	3	2	47	43	4		15	19	13		18	21	8	1	1	19	18	
IV. Bataljon	1	6	3	2	36	28	8		9	13	13	1	11	13	12	1	2	19	17	
Jedinice pri Štabu brig.			2	3	49	41	5	3	8	8	30	3	13	15	21	5	2	44	42	
Svega	4	27	14	11	211	181	26	4	55	79	73	4	67	74	70	13	8	150	143[3]	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Ivane Emil

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-37/516.

[1] Vidi pregled brojnog stanja partijske organizacije brigade »Braća Radić« od 1. oktobra 1944 (AVII. mikrofilm CK KPH-41/636) i izveštaj komiteta 32. divizije od 30. septembra 1944 (AVII, mikrofilm, reg. br. 37/482—484).

[3] Pogrešno sabrano. Zbir je: 139.

BR. 81

PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE 6. BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 1. NOVEMBRA 1944. GODINE[1]

P R E G L E D

PARTUS. ORGANIZACIJE I SKOJ-a VI. BRIGADE NA DAN 1. XI. 1944. god.

	Po sp'sku	J U rashodu	Na licu	Novo-primljenih	Kandidata	Preko-mandovanih	Ranjenih	Poginuli	Kažnjeni
Partija	**348**	**95**	**253**	**46**	**34**	**14**	**40**	8	8
SKOJ	**326**	101	**225**	**42**	-	22	**46**	8	-

Pom. politkomesara
VI. brigade
Popović Savo

[1] **Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10.594.**

BR. 82

MESECNIIZVEŠTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA 9. KRAJIŠKE NO BRIGADE »SIMO SOLAJA« OD 1. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

PART. RUKOVODIOC
IX KR. BRIGADE »S. SOLAJA«
1.XI. 1944. g.

Dostavlja izveštaj o stanju i radu
part. organizacije IX kr. brigade
za oktobar 1944. g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ za BOS. KRAJINU

Partijska organizacija ove brigade ima članova Partije na licu mjesta 241 (dvesta četrdeset jedan) i u rashodu 39 (trideset devet). Od ovih u rashodu 15 se nalazi u Italiii na lečenju, 14 u divizijskoj bolnici, 2 u korpusnoj, 6 na kursu pri diviziji i 2 na kursu pri V Korpusu. Svega članova Partije po spisku 280 (dvesta osamdeset).

Za ovaj protekli mjesec dana part. organizacija ove brigade primila je 24 (davedeset i četiri) nova člana Partije i došlo je iz drugih jedinica 4 (četiri), tako da se organizacija proširila za 28 (dvadeset osam) članova. Takođe je iz ove part. organizacije rashodovano 8 (osam) članova Partije, tj. dva su poginula, a ostali rashodovani — otpali i to: 3 za divizion X divizije, jedan otišao za komesara oficirske škole V Korpusa (bivši komesar ove brigade),[2] jedan za ob. oficira Visoko-fojničkog NOP odreda (bivši pomoćnik ob. oficira naše brigade) i jedan otišao za pompolitkomesara bataljona pri štabu divizije (bivši pompolkoma prateće čete štaba naše brigade).

Kandidata za Partiju svega na licu mjesta 9 (devet).

Partijska organizacija u brigadi se oseća u svom postepenom, ali prilično sporom razvoju. Veći dio članova Partije još ne posjeduje partijske osobine koje bi trebao da ima član Partije. To nije samo slučaj sa novim članovima, koji ih još dovoljno i ne poznaju i ne osjećaju svoje uloge i zadatke, već i kod dobroga broja rukovodioca i starijih članova Partije, koji

[1] **Original u ARPB, broj 2933, a snimak u AVII, reg. br. BiH-10/588—591.**
[a] **Radomir Mitrić**

se nalaze na vojnom ili političkom položaju, a više kod vojnih rukovodioca. Naročito do izražaja kod pojedinih rukovodioca dolazi dosta slaba part. odgovornost, koju je još uvek prevazišla odgovornost položaja, u izvršivanju vojničkih zadataka. Ove su se slabosti ispoljile baš u ovome periodu više nego ranije, i u koliko se part. organizacija u cjelini zalagala, sem pojedinih rukovodioca, da se izvrši zadatak, on nije bio u potpunosti izvršen, a kad bi ti pojedinci bili pezvani na odgovornost u svojoj part. organizaciji, a u isto ih vreme ne bi pozivao i predpostavljeni štab, oni bi se pokušavali da izvuku i opravdaju svoje greške i slabosti. Do ovakih slučajeva je znalo dolaziti ali u manjoj mjeri, ali na više sličnih primera moglo se osetiti da je odgovornost položaja znala biti veća od partijske. Pored dosta slabe partijnosti kod pojedinaca, ovakove stvari se ponavljaju i radi mladosti i slaba iskustva partijskih ćelija i njihovih sekretara, kao i radi slabe smjelosti da postave stvari pred rukovodioca. Ovakve slučajeve u komandama četa, tj. kod pojedinih članova komandi morao je uzimati u razmatranje i rešavanje bat. biro, koji su se momentalno izliječili, ali će se vjerovatno ponavljati. Baš radi nedovoljne partijske odgovornosti rukovodioci nisu shvatili širinu svoje dužnosti (staranje o borcima, svakodnevna kontrola rada u jedinicama itd.) i rad im je prilično uzak i površan. Budnost partijske organizacije u vezi raznih nereda u jedinicama od strane pojedinih bilo starih, a naročito novih boraca se znatno popravila, i u glavnom stvari su na vreme uočavane, ali nisu svagde na vreme rešavane, i bilo je dosta slabo uočavanje i svojih vlastitih grešaka i na njih samokritičkih osvrtanja. Međusobni odnosi članova Partije i obratno bili su dobri izuzev dva-tri slučaja (sukoba među pojedinim rukovodiocima). Također odnosi prema narodu, N.O. vlastima i narodnoj imovini nisu bili loši.

Problemi koji su se postavljali pred ovu part. organizaciju bili su različiti po bataljonima. Zajednički problem za svu partijsku organizaciju i prilično ozbiljan bio je nepovjerenje među bataljonima, koje se ispoljilo posle neuspjele akcije na Busovaču[3] i bilo uzelo prilično velikog zamaha na ovom za nas ozbiljnom problemu, partijska se organizacija svestrano založila i dosta smo ga dosad uspjeli da savladamo, ali se još osjeća po jedinicama-bataljonima huškanja o tim stvarima, i možda će se potegnuti tog nepoverenja još bar u jednoj akciji. Isto je iskrsnulo kao problem i nezdravo shvatanje borbe u vezi dolaska Crvene armije kod nas, odnosno u našu zemliu, i govorkanje o tome kako je danas šteta poginuti i da nije potrebno više jurišati.

[3] **Vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 56.**

Po ovakvom oportunističkom shvatanju skretana je ozbiljnija pažnja rukovodiocima, kod kojih se ovo pojavljivalo, kako da se sami odnose prema današnjim prilikama i kako da rade sa borcima. (Također su održavana i savjetovanja i sastanci na kojima su sve te nezdrave pojave razbijate sa potrebnim ukazivanjima i objašnjenjima, ali još i danas se toga može da osjeti na pojedinim borcima iako to ne može da dođe do izražaja kao ranije).

Zadatci koji se postavljaju pred part. organizaciju bilo kakvoga karaktera, prilazilo se njima i pokušavato da se sprovedu u život, iako se tu zna napraviti priličnih propusta, ipak se uvjek ima uspjeha.

Rad partijskih organizacija po bataljonima, kao i uspjeh rada zavisio je od sposobnosti i zalaganja part. rukovodioca, a imajući različite rukovodioce po sposobnosti i interesovanju i rad se odvijao različito, iako se pružalo pomoći slabijim part. rukovodiocima.

Part. organizacija I bataljona u glavnom u ovome međuvremenu odgovorila je postavljenim joj zadacima. Njen rad i uočavanje obuhvatao je sva pitanja u bataljonu i sam bataljon kao cjelina izvršavao je svoje zadatke. Ova partijska organizacija bavila se, kao glavnim pitanjima, pitanjima vojničke odgovornosti koja je bila popustila, pitanjem .upornosti u borbi i u radu i pitanjem kolektiva u bataljonu, koji je vrlo slab, kao i pitanjem dezerterstva novih ljudi (domobrana). Uspjeh u radu nije najbolji jer sva ova pitanja još i danas se postavljaju pred ovu part. organizaciju. U rešavanju ovih pitanja nije se dovoljno vodilo računa da se sve to postavi putem pravilnog rada i potrebnog ubjeđivanja, već se znalo postaviti više nekim naređivačkim putem, i pretnjom sa odgovornosti. Ovakav način rada bio je uveo polkomesar bataljona koji sad privremeno vrši dužnost partijskog rukovodioca.

Partijski biro u ovom bataljonu prilično je mlad, ali uz izvesnu podršku i pomoć može da radi i da doneklen zadovoljava, sem rukovodioca SKOJ-a, koji je sa vrlo malim autoritetom među borcima, a ni volja za rad mu nije dobra. V.d. sekretara biroa je vrijedan i nastoji da bi biro odgovorio svojim zadatcima, ali ne vodi dovoljno računa kako da bi rad bio najkorisnije postavljen.

Part. organizacija II bataljona bavila se skorom istim pitanjima, kao i organizacija I bataljona, plus tome i sa labavošću koja je bila zavladala i kod rukovodioca i boraca u bataljonu. Radi tog popuštanja u bataljonu prebacili smo za jedno izvesno vreme pompolitkomesara I bataljona, pošto je pompolitkoma ovog bataljona otišao na kurs, pa dok se on ne povrati da bi se ovo stanje popravilo. Isti je prilično uspio da popravi ovo stanje, koje izgleda sad mnogo drukčije i bolje.

Partijski biro ovog bataljona po svom sastavu, mislim na pompolitkomesare četa, odnosno na sekretare ćelija, a i rukovodioca SKOJ-a, dosta je slab. Jedan od dosta dobrih sekretara ćelija je poginuo, pa je postavljen sad novi koji je po svojoj sposobnosti i iskustvom u radu dosta slabiji. U glavnom rad biroa kao part. rukovodstva u bataljonu zahvaljujući živosti samoga sekretara za ovo vreme osetio se.

Partijska organizacija III bataljona bavila se pored ostalih pitanja, kao glavnim, pitanjem dezerterstva novih boraca, prilaska njima i pravilna postupka. U ovom bataljonu fakat je bio i od ranije problem dezerterstva, pa i ovoga puta, a baš zato što su se slabo snalazili medu tim novim ljudima. Pitanje dezerterstva su rešili djelimično s tim što su način rada i ophođenja prema ljudima sasvim izmjenili i pojačali svoj rad sa njima, a i ovi koji su dezertirali bili su većinom zarobljenici, a ne predati domobrani, koji su bili skloni tome, a i kao taki izazvali doneklen ljude da imaju takovo mišljenje o njima, u čemu su isti prekardašili — stari borci i rukovodioci.

Bataljonski biro je u ovom periodu pokazao se dosta lijen i nemaran u svom radu i rešavanju svih iskrslih pitanja, i pored toga što im se pomagalo i guralo ih se na posao, dosta je pitanja kasno rešavano, tako da nisu imala svog pozitivnog efekta.

Partijska organizacija IV bataljona, kao najglavniji problem pored svog svakidanjeg rada u poslednje vreme, imala je pitanje podizanja borbenosti bataljona, i sticanja sa bataljonom povjerenja od strane ostalih bataljona, kojega su izgubili u velikoj mjeri u poslednjim akcijama. Radom se pregio i pruža im se pomoć svestrana u radu da bi se ta borbenost popravila i da bi u prvim akcijama stekli to povjerenje, jer će ga steći samo kroz borbu, jer su ga tim putem i izgubili.

Biro ovog bataljona je još slab, kao rukovodeće tijelo, i pored svog rada nemaju dovoljno uspeha. Svi sem jednoga člana su dosta blagi i pomalo ravnodušni. U postavljanju stvari nemaju energije i rutine.

Ćelija štaba brigade, u svom radu i nastojanju na ukazivanju i pružanju pomoći nižim rukovodiocima u borbi, pokazala je dosta interesovanja i prilično uspeha u radu. Vršene su neke promjene u ćeliji (odlazak Pere komesara, i dolazak novog komesara), te je bilo malo izostajanja u radu i pomoći od strane naše ćelije na političkom polju. Sadašnje stanje u ćeliji je dosta dobro. Radi svoje nedovoljne sposobnosti pojedini članovi naprave ponekad i propusta, ali koji se postepeno posavršavaju.

Sto se tiče ćelija koje se nalaze oko štaba, naime pod kontrolom i direktnom pomoći partruk. brigade, u njima je stanje u glavnom sad za sad dosta dobro i nema ništa naročito da bi se

moglo pisati o njima. Kod ovih ćelija mislim da formiramo biro partijski koji će doneklen da rukovodi sa radom u ovim ćelijama.

Rad po sektorima:

Partijske organizacije po bataljonima i posebnim jedinicama nisu se dovoljno založile da bi rad po sektorima odvijao se što bolje i šta čak ni o samom uspjehu rada onoliko koliko se je radilo. U radu se svodilo na poteškoće borbi i pokreta, naime sa tim se rukovodioci i part. organizacije pravdaju u svom nedovoljnom radu.

Politički rad u brigadi bio je usmjeren u glavnom na proradu i proučavanje literature iz naše štampe. Najveća pažnja se posvećivala proradivanju onih članaka kroz koje se govori o Federalnoj Bosni i Hercegovini, u sastavu Federativne Jugoslavije. U radu se osjećalo prilično neorganizovanosti i površnosti u proradi literature, a naročito u pogledu rada sa nižim rukovodiocima (komesarima četa i delegatima vodova), sa kojima je rad bio dosta slab. Komesari bataljona su sa dosta slabim sposobnostima u radu, sem politkomesara I bataljona, koji u glavnom najbolje može da radi, i koji se porsd svoje sposobnosti i najviše zalaže za politički rad u bataljonu. Komesar IV bataljona ima prilično sposobnosti za rad, ali nema dovoljno zalaganja u radu, dok komesari II i III bataljona su sa dosta slabom sposobnosti za rad i iskustvom, kao i organizovanošću u radu. Komesari četa su većim brojem mladi ljudi, ali u glavnom kad bi im se pružila veća pomoć mogli bi da se razvijaju i odgovaraju svojim dužnostima. Delegati vodova se vrlo malo osjećaju kao rukovodioci.

Vojnički rad odvijao se po predviđenom planu rada od strane štaba brigade. Rad je bio postavljen, naime odvijao se prilično šablonski, po planu, ne potkrepljujući ga sa vojničkim iskustvima, pa u vojničkim situacijama u kojima smo se nalazili osjetilo se mnogo vojničkih slabosti i propusta, i moglo se je zaključiti da je uspjeh rada bio dosta slab. 7a izvlačenje iskustava iz borbi praktikovali smo održavanje vojnih savjetovanja sa štabovima bataljona pa i komandama četa, na kojima su se u glavnom pretresale vojničke slabosti i propusti. Vojni rukovodioci iz štabova bataljona još uvjek ne pružaju dovoljno pomoći svojim nižim rukovodiocima, odbijajuii na to da ne bi uzeli im inicijativu.

Kulturno-prosvetni rad u brigadi još ne može da dođe do izražaja iako mu se posvetilo prilično pažnje. Kulturno-prosvetni rad odvijao se jednostavno, ne obuhvaćajući sve grane iz tog rada. U radu se nije bilo istrajno i bio je na momente. Cesto se puta znalo ostupati i od same organizacije tog posla. Naj-

veća pažnja po ovom sektoru posvećivana je nepismenosti, dopisništvu po bataljonima, tako da je naučen velik broj boraca čitanju i pisanju slova, i izdato je u svakom bataljonu, sem I, po jedan bataljonski list, što je doneklen zainteresovalo borce da sami pišu. Organizovali smo i kulturnu ek'.pu u brigadi, koja ide po bataljonima i daje priredbe, a i nastoji da bi taj rad pokrenula u bataljonima. Takođe sa ekipom priređujemo programe i veselje i sa civilnim stanovništvom. U glavnom osjetilo se po malo kulturnog života u brigadi, a šta više i interesovanje boraca za taj rad.

SKOJ:

Organizacija SKOJ-a u brigadi broji 217 (dvesta sedamnaest) članova.

Pripremajući se za Kongres bosansko-hercegovačke omladine,[4] SKOJ je u brigadi prilično napredovao i pokazao uspjeha u svome radu. Problem koji se pojavljuje unutar skojevske organizacije jest pitanje učvršćenja i proširenja iste. Naročito na proširenju organizacije još se mnogo sektaši i velik broj boljih omladinaca stoji van organizacije, a sve radi nerada sa njima od strane SKOJ-evske organizacije, te isti posjeduju izvesne slabosti u svom držanju, što im ometa ulazak u organizaciju. Rad sa omladinom i u vojsci i na terenu još uvek je slab od strane i skojevske organizacije i njenih rukovodioca, kao i od same Partije. Rukovodioci SKOJ-a u glavnom svi su živnuli u svom radu, sem rukovodioca SKOJ-a u I bataljonu, koji je vrlo slab.

Sto se tiče sveg rada u brigadi, **tj.** po svim sektorima, on je prilično jednostran i više puta površan. Rukovodioci bez mnogo perspektiva u radu i rad svode i obavljaju dosta usko, uspjesi rada su povremeni i prema okolnostima pod kojima se nalazi brigada.

Rad štabova bataljona se dosta dobro popravio i u glavnom svi štabovi bataljona, sem štaba IV bataljona, odgovaraju svojim dužnostima. Za ovo vreme se osjetio znatan popravak kod štabova bataljona u rukovođenju.

Stab brigade u svom rukovođenju zalagao se svestrano za izvršenje svih mu postavljenih zadataka. U ovome vremenu je prilično odgovorio svojim dužnostima, samo se pokazalo malo nevođenje računa o posledicama neuspjelih akcija, tj. pri izvođenju akcija znalo se biti prekoviše uporno, a beskorisno, iz čega se pojavljivalo i hrđavih posledica. Rad štaba je u punoj saglasnosti i nema nikakvih nezdravih pojava. Komandant bri-

*** Misli se na Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Bosne i Hercegovine (USAOBiH), koji je održan 9. maja 1945. u Sarajevu.**

gade je čovek sa dobrom udarnosti i zalaganjem da bi sve zadatke vojničke prirode izvršio, ali posle neuspjeha mnogo nervozan, i ponekad i drzak prema borcima, ali popravljiv. Zam. komandanta je radi preloma ruke koji mu se desio doneklen fizički nesposoban, pa mu ometa i njegov rad. Voli da radi, samo kao novi član štaba nije se još snašao. Komesar koji je skoro došao iz bataljona ima izgleda da će u skorije vreme da postigne sve te poslove u štabu brigade.

Brojno stanje brigade je na licu mjesta 1100 (hiljadu i sto) boraca, dok u rashodu ima 160 (sto i šezdeset). Borbenost brigade je bila malo popustila u poslednjoj akciji na Busovači, a baš zato što nije izvlačeno iskustvo iz ranijih akcija, i što je nedostajalo vojničke spremnosti za borbu protivu tenkova, nagaznih mina, žice itd. Vojnička disciplina nije ustaložena, ali je u porastu. Politička svijest boraca nije na visini, političko znanje još slabije. Kolektivni duh je također dosta slab. Odnosi boraca prema narodu, narodnoj imovini i NO vlastima su dosta dobri. Odnosi među borcima i rukovodiocima gledajući općenito dobri su.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Part, rukovodioc IX kr. brigade
Milovan Samardžija

M.P.

OBLASNI KOMITET KPJ
ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 19
primljeno 15/XI 1944. g.

BR. 83

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. UDARNE BRIGADE OD 1. NOVEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 13. NOU DIVIZIJE O DOPRINOSU ŽENA U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI'

STAB
I UDARNE BRIGADE
XIII DIV. XI KORPUSA NOVJ
Broj 753
1.XI 1944

POLITKOMESARU 13. DIVIZIJE XI KORPUSA NOVJ

U vezi dopisa naslova od 14. oktobra 1944.[2] izvještavamo Vas sljedeće:

1.) U početku borbe žene su u većem broju učestvovale u operativnim jedinicama, ali je kasnije razvitkom naše borbe i oslobađanjem većih teritorija taj broj počeo padati, tako da danas imademo u našoj brigadi svega 14 žena, što od prilike iznaša 1,5%. Razlog opadanju broja žena u ODerativnoj jedinici je taj što se danas upotrebljavaju žene u pozadinskim službama i time im se olakšava njihova služba, koja je u operativnim jedinicama strahovito teška.

2.) U našoj brigadi nema odlikovanih žena-boraca, a niti su predložene za odlikovanje.

3.) U zadnjoj godini dana poginule su tri drugarice, a jedna je ranjena. Poginula je drugarica Stojanović Milka, mlada Crnogorka iz Barske Crnice,[3] koja je prvih dana borbe bila u pokretu, pa je uhapšena od italijanskih fašista i internirana u Italiji. Nakon sloma Italije došla je ponovno u naše redove i prihvatila pušku da se osveti za nepravde počinjene na njoj samoj i na cijelom narodu. Prilikom napada na Crikvenicu dne 27.VI.1944,[4] kad je komandant bataljona tražio dobrovoljce za jurišače, mlada Milka javila se prva da će jurišati na neprijateljsko gnjezdo. Komandant ju je odvraćao od toga, ali Milka je odgovorila: »Palo je mnogo drugova boljih od mene pa mogu

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—7, k. 918.

- Reč je o naređenju da se dostave podaci o učešću žena u borbi, koji su bili potrebni za referat na kongresu Antifašističkog fronta Hrvatske (vidi AVII, reg. br. 7—7, k. 918).

' Misli se na s. Crnice kod Bara.

[4] Neprijateljsku posadu u Crikvenici napala je 1. brigada (ojačana sa dva bataljona 2. brigade i jednim bataljonom 1. NOP odreda) 25. juna 1944 (vidi tom V, knj. 29, dok. br. 22).

i ja«. Švabski metci pogodili su drugaricu Milku u sjajnome jurišu prvog bataljona kroz crikveničke ulice.

Drugarica Kukanić Lovorka, pomoćnik komesara I bataljona, iz Sroki-Kastav, rođena 30.VIII.1924, poginula je na sljedeći način: Prilikom napada na Vrbovsko dne 1. VII. 1944,[5] gdje se je ugnjezdila ustaška banda, naša brigada izvršila je sjajan nalet i izbacila, iako nadmoćnijeg, neprijatelja iz mjesta. Međutim neprijatelj je bio nadmoćniji i povratio se je natrag. Naše jedinice su se morale povući. U povlačenju Lovorka je ostala odsječena. Tu je banda opkolila. Međutim Lovorka je bila vrlo hrabra djevojka. Njezin šmajser radio je punom parom. Banditi su padali oko nje i ona nije ni pomišljala da se preda. Ispraznila je dva velika šaržera na šmajseru, ali onda je ostala bez municije, pokušala je da umakne, ali nije uspjela. Neprijatelju je uspjelo uhvatiti ju živu. Zvjerstvo neprijatelja je tu došlo do izražaja. Lovorka je ubijena mučeničkom smrću. Pronašli smo kasnije njezin izmrcvareni lješ. Grudi su joj bile izrezane, a oči izbodene. Pobješnjela zvijer dala je oduška svom bjesu.

Nadalje u zadnjim borbama poginula je drugarica Nina Krstulović, mlada Dalmatinka sa otoka Brača, rođena 1.IX. 1924. Drugarica Nina bila je od prvih dana odana našoj N.O.B.. i zato je bila uhapšena po Italijanima i odvedena u internaciju, gdje je bila sve do kapitulacije Italije. Nakon kapitulacije Nina je došla do naše brigade i tu se zadržala želeći da što prije vrati milo za drago neprijatelju. Nina je bila vrlo hrabra drugarica. Nikada nije gubila prisutnost duha i uvjek je bila spremna na borbu. Bila je vrlo voljena od svih drugova i drugarica. U zadnje vrijeme bila je referent saniteta u svom bataljonu i tu je pokazala svu svoju vještinu i pažnju prema svojim bolesnim a naročito ranjenim drugovima. Nina je konačno za taj svoj poziv žrtvovala konačno i samu sebe. Prilikom borbi kod Lukovdola,[6] kada je njezin bataljon naletio na neprijateljsku zasjedu, bataljon se je povukao malo od ceste, ali Nina je čula da je neko ranjeni na cesti zaviknuo. Nije mogla ostati u zaklonu, izjurila je na cestu da spasi ranjenog druga, ali je tu i sama pala izrešetana metcima neprijateljskog »šarca«.

Prošle godine u mjesecu oktobru poginula je također u borbama kod Karlobaga borac IV bataljona »Matija Gubec« drugarica Milica Jakšić. Pobliže podatke o toj drugarici nismo mogli dobiti. Toliko znamo da je navedena drugarica došla u naše redove poslije kapitulacije Italije, učestvovala je u borbama na Lošinju gdie se je vrlo dobro pokazala

[5] Napad na neprijatelja u Vrbovskom izvršili su 1. jula 1944. 1. brigada i delovi 2. brigade. Pod pritiskom ovih jedinica neprijatelj se morao povući (vidi tom V, knj. 29, dok. br. 23, str. 135—136).

[6] Vidi tom V, knj. 34, dok. br. 74.

Među ranjene drugarice spada i drugarica Ivanka Vrbanec, mlada Hrvatica iz Lukovdola, rođena 25.IX.1926, a stupila je u partizane dne 10.III.1943. godine. U borbi se je Ivanka snalazila vrlo dobro i naskoro je postala politički delegat, a poslije toga pomoćnik komesara čete U borbama u Gornjem Kraju prilikom napada na Bukovlje dne 13.IX. 1944.[7] Ivanka je zapovjedala vodom svoje čete. Javila se je dobrovoljno na juriš. U sjajnom jurišu Ivanka je bila na čelu svojih jurišača, prva je bacila ručne bombe u bunker, koji je brzo likvidiran, ali bilo je više bunkera za likvidirati i Ivanka sa svojim vodom produžuje svoj posao. Tri bunkera padaju jedan za drugim, ali kod trećeg bunkera kraj Ivanke je palo topovsko zrno, koje ju je pogodilo u nogu i ona pada, ali je njezini drugovi iznesu sa bojišta i sada se drugarica Ivanka nalazi u bolnici.

Među ostalim drugaricama moramo spomenuti i referenta saniteta našeg III bataljona drugaricu Albinu Kauzlarić, goranku iz Fužine, rođ. 1. III. 1920. U partizane je stupila 22. VII. 1942. godine. Uvjek je nasmješena i sa velikom ljubavlju njeguje i liječi svoje ranjene i bolesne drugove. Jvjek u borbenim redovima sa svojim hrabrim držanjem i požrtvovanim radom olakšavala je tešku službu u našim jedinicama. Neobično je obljubljena među svim drugovima i drugaricama, koji ju od milja nazivaju »druže Doktore«.

Među istaknutim drugaricama ove Brigade spada i drugarica Anka Padjen, potporučnik, koja je pred nekoliko mjeseci prekomandovana u Brigadu OZN-e i koja je u ovoj Brigadi bila zamjenik komandira čete, a isticala se u svim borbama svojim hrabrim držanjem. Bila je ranjena u mjesecu januaru ove godine prilikom ofanzive na Drežnicu.[8]

Nadalje spomenuti ćemo još i drugaricu Mrkić Anđelu, Crnogorku, političkog delegata u našem I Udarnom bataljonu, koja je sada prekomandovana i sada se nalazi kod Štaba Divizije.

Općenito možemo reći da su se sve drugarice pokazale kao vrlo vrijedni i hrabri borci.

Tačnije biografije za navedene drugarice ne možemo Vam dostaviti jer sa istima ne raspolažemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar[9]

[7] Vidi AVII, reg. br. 8-4, k. 918: izveštaj Štaba 1. udarne brigade od 16. septembra 1944. Stabu 13. NOU divizije o napadu na uporište Bukovlje.

[8] Vidi AVII, reg. br. 4-3, k. 918: izveštaj Štaba 1. udarne brigade od 27. januara 1944. Stabu 13. NOU divizije o borbama na sektoru Jasenak — Drežnica.

*** Ivan Stipančić**

BR. 84

IZVESTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 21. BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 1. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆNIK KOMESARA
XXI N. O. U. BRIGADE
1-XI-1944. godine

1. CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.
2. OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA ISTOČNU BOSNU

Izvještaj

STANJE I RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Partijska organizacija XXI N.O.U. brigade broji 14 jedinica (ćelija), 3 bataljona po 4, [1]'štaba brigade i pri štabu brigade 1. Članova Partije u brigadi: na licu 74 članova K.P.J. Socijalni sastav Partijske organizacije izgleda 52% seljaka, 25% intelektualaca, 23% radnika. U brigadi ima 12 kandidata.

Pre mesec i po dana formirana je ova brigada od 3 bataljona i to jedan bataljon XVII Majevičke brigade, ìedan iz XVIII Hrvatske brigade a jedan bataljon iz Tuzlanskog N.O.P. odreda.[2] Brigada je po svom formiranju mlada ali u toj brigadi ima dva stara bataljona. Bataljon koji je došao u sastav brigade iz Tuzlanskog N.O.P. odreda bio je pretežno sastavljen od boraca iz 13. SS Divizije \e se je pred Partiju postavio kao najvažniji zadatak učvrstiti brigadu kao cjelinu vojnički i politički. Članovi Partije koji su bili u bataljonu iz odreda nisu živili dovoljno partijskim životom te je bilo kod njih aljkavosti, familijarnosti i neosjećanje dovoljno odgovornosti. Održavanjem samih sastanaka, kako praktičnih tako i teoretskih, i ukazivajući na te slabosti u organizaciji stanje se je donekle popravilo ali još uvijek ne može da zadovolji Partijske jedinice kao i bataljonski biroi održavaju redovne sastanke kako praktične tako i teoretske. Na praktičnim sastancima u brigadi je konstatovano

[1] **Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10 582—585.**

[1] **Brigada je formirana 19. septembra 1944 (AVII, reg. br. 3—13, k. 408, reg. br. 6-1 i 6-3, k. 1258).**

da se pred Partiju postavlja kao glavni zadatak omasoviti i učvrstiti Partijsku organizaciju a tako isto osposobiti partijske jedinice i bataljonske biroe da se više osjećaju kao rukovodstva, što do danas nije bilo.

Partijski rukovodioci kako po četama *ako i bataljonima nemaju dovoljno smelosti i upornosti te se još ne osjećaju kao rukovodioci i ne mogu na vreme da riješe pojedine probleme, te im se potkradaju pojedine stvari.

Kao drugi problem koji se postavlja pred našu partijsku organizaciju je izgradnja vojno-političkog kadra kojeg nedostaje po jedinicama. Da bi se i ovaj problem donekle riješio pristupilo se je održavanju sastanaka sa nižim komandnim kadrom. Slanjem 3 druga na niži partijski kurs mislimo da ćemo moći donekle popuniti neka upražnjena mjesta, kao komesara i pomoćnika ili skojevskih rukovodioca u bataljonu. To ne znači da ćemo na taj način riješiti problem komandnog kadra, nego je potrebno da se preduzmu sve mjere za izgradnju toga kadra. Održavanjem nižih partijskih kurseva i svakodnevnim radom sa tim najboljim borcima riješićemo problem vojno-političkog kadra. Ukoliko produžimo svakodnevnim uoornim radom koji mislimo da će biti imaćemo po tome i vidnih rezultata.

Pomoćnici komesara bataljona su skoro došli na ove dužnosti te se nisu još dovoljno snašli. Do danas na toj dužnosti je najbolje odgovorio pomoćnik komesara I bataljona koji je vrlo mlad i živ u radu. Pomoćnik komesara III bataljona je aljkav u radu a i fizički je malo slab, te ne može još u potpunosti odgovoriti toj dužnosti.

Ćelije štabova bataljona održavaju redovno sastanke na kojima raspravljaju o svim problemima koji im se u bataljonu pojavljuju. O ovim rukovodiocima za sada još ne možemo dati podrobnije karakteristike, s obzirom da ih još malo poznajemo.

RAD SKOJEVSKE ORGANIZACIJE

Prije mjesec i po dana, kada je brigada bila formirana, Skojevska organizacija je bila nesređena. Bilo je četa gdje aktiva nije postojalo a bilo je aktiva i bez sekretara. Bataljonskih rukovodioca nije bilo sem u II bataljonu. Pred Partijsku se organizaciju sada postavio glavni zadatak srediti Skojevsku organizaciju, tj. srediti aktive i pronaći sekretare aktiva, i prići organizovanom radu. Danas Skojevska organizacija broji 58 članova na licu.

Skojevska organizacija danas u svom radu obuhvata i svu ostalu omladinu i pomaže politički, vojni i kulturno-prosvetni rad kojega još nema dovoljno.

Za ovo vrijeme najbolju aktivnost u radu pokazala je organizacija II bataljona iako ima izvjesnih nedostataka zbog mla-

dosti sekretara aktiva a i samog bataljonskog rukovodioca koji je postavljen prije nekoliko dana.

Rad Skojevske organizacije se pokazao najbolje u sprovodenju rukovanja automatskim oružjem i sprovođenju zadataka koji se postavljaju pred brigadom.

Brigadni komitet, iako je do pre neki dan bio nepotpun, sastaje se redovno, gdje prisustvuje i pomoćnik komesara brigade nastojeći da pomogne tako mladom Brigadnom komitetu. Sastav komiteta: 1 intelektualac, 2 zemljoradnika i 1 radnik. Brigadni komitet još nije izrastao kao pravo rukovodstvo ali se sve više razvija u tom smislu.

Ako posmatramo brigadu kao mladu, možemo reći da Skojevska organizacija još ne može dovoljno sama da riješi sve probleme na vrijeme bez partijske pomoći. Ukoliko se nastavi započeti rad, u najskorije vrijeme će uspjeti odgovoriti svim zadacima koji se pred njom postave.

Bataljonski komiteti se još ne osjećaju dovoljno kao rukovodstvo zbog mladosti samih sekretara aktiva a naročito bataljonskih rukovodioca koji su postavljeni prije izvjesnog vremena. Ako im se pruži pomoć razviće se u dobre rukovodioce.

Održan je jedan sastanak svih sekretara aktiva i bataljonskih rukovodioca na kome se je razmatralo stanje organizacije u brigadi i tom prilikom su postavljeni slijedeći zadaci:

1. Preduzeti sve mjere za učvršćenje i omasovljenje Skojevske organizacije.
2. Učvrstiti bataljonska rukovodstva.
3. Označiti svoj uticaj među ostalom omladinom u brigadi.

POLITICKO-KULTURNI RAD U BRIGADI

Najveći problem u političkom radu koji bi se postavio pred brigadu bio bi uspjeti da se uporedo korača sa događajima u svijetu i u našoj zemlji. Težište rada komesara bio bi izučavanje najaktuelnijih političkih pitanja, AVNOJ, Nacionalni komitet, ZAVNOBIH, o državnosti Bosne i Hercegovine, značaj dolaska Crvene armije u našu zemlju, raskrinkavanje četničkih vođa itd.

U brigadi se samo slabo raspolaže sa materijalom koji bi tretirao ta pitanja. Za ovo proteklo vrijeme malo se je uradilo po ovim pitanjima s obzirom da je brigada većinom bila u pokretu i vodila borbe, gdje nije bilo mogućnosti za ovaj rad. Interesovanje za političkim izučavanjem je na visini kod velikog broja boraca. Političke konferencije se u brigadi održavaju često ali se pazi da one budu kraće da bi interesovanje za njih bilo veće i da se borci mnogo ne zamaraju. Drugi dio političkog rada sastoji se u održavanju četnih i bataljonskih konferencija na kojima se raspravlja stanje u četi ili bataljonu i razvija se di-

skusija po ovim pitanjima. Ovakav metod rada će doprinjeti dosta u brigadi. U sprovodenju rada uspjeva najbolje I bataljon, gdje je komesar bataljona dosta živ i agilan u radu, dok u II i III bataljonu rad se sporije razvija radi samog nedovoljnog angažovanja komesara bataljona. Politički komesari četa su dosta mladi tako da im nedostaje brzine u političkom radu, naročito u II bataljonu. Politički komesari u štabovima bataljona ne osjećaju se dovoljno kao politički rukovodioci radi same njihove mladosti, kao komesari nedovoljno su snalažljivi i neiskusni. Politički komesar, kao mlad na toj dužnosti, nije se još dovoljno snašao iako nastoji da pomogne komesarima, ali zbog njegove nedovoljne pismenosti i iskustva ta je pomoć još mala.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi još uvijek ne može da zadovolji radi toga što se pojedini sektori više forsiraju dok drugi zaostaju, kao na pr. više se je pristupilo likvidaciji nepismenosti nego izučavanju pjesama, spremanju priredbi itd. Pisanje članaka u brigadi nije se praktikovalo ali se nastoji da se i ovo uvede, a kome će posvetiti veliku pažnju komesari, članovi Partije i SKOJ-evci. Priredaba nije davano iako imamo drugova koji mogu u ovom radu da učestvuju. Kulturno-prosvjetnih odbora još nemamo formiranih u svim četama i bataljonima a isti su u formiranju.

Političko-kulturni rad na terenu se je slabo odvijao. Put kuda je brigada prolazila od svoga formiranja, od Tuzle do Gračanice i Jablanice na Majevici, nije mogao da zadovolji usled svakodnevnih pokreta i čestih borbi a i samog nedostatka stanovništva, a naročito na Majevici.[3] Održavane su manje konferencije kroz mjesta kuda smo prolazili. Kulturna aktivnost u ovome kraju bila je slaba. Narod Majevice zastrašen je od neprijatelja, bojeći se da našim odlaskom neprijatelj ponovo ne nastavi zvjerstva nad tim stanovništvom. To posvedočava i sama činjenica da na tom terenu nismo uspjeli mobilisati veći broj boraca.

VOJNIČKI HAD

Vojnički rad u brigadi ne može još da zadovolji. Vojni rukovodioci, naročito komandanti i njihovi zamjenici kao i pojedini komandiri, uz pomoć štaba brigade angažuju se dovoljno ali nisu još dovoljno uspjeli da se vojniziraiu u samoj njihovoj dužnosti. Radi se vojnički sa novim borcima koji su došli iz 13. SS Divizije i novomobilisanim sa terena. Interesovanje boraca po ovom sektoru je prilično. Vojni rukovodioci po četama

' i [4] Opširnije o tim dejstvima vidi tom IV, knj. 30 dok. br. 5, 11, 13, 17, 36 i 39.

još nisu uspjeli da samostalno vojnički i teoretski vaspitavaju borce, jer ih ima dosta nepismenih, čak i **DO** neki komandir čete. Najintenzivniji vojnički rad je u II bataljonu, gdje je komandant vrlo aktivan i spreman je da ukaže pomoć nižim vojnim rukovodiocima. Najslabije stanje je u III bataljonu usled fizičke slabosti komandanta koji je bio bez zamjenika, ali dolaskom zamjenika koji je aktivan i vrijedan mislimo da će se stanje popraviti. Vojni rukovodioci iz štaba brigade aktivni su u radu i radi samoga mladoga rukovodstva češće obilaze bataljone i pomažu rad. Ovaj sektor rada ne može još da zadovolji ali upornim radom stanje će se popraviti. Vojnička disciplina u brigadi je na priličnoj visini ali nije zadovoljavajuća. Za ovo vrijeme sprovedena je kampanja u vezi pravilnog držanja podoficira i oficira. U tome se je nešto uspjelo ah nije u potpunosti. Još se uvijek susreću pojave nevojničkog držania u odnosu pojedinih rukovodioca i izvjesne aljkavosti u spoljnjem izgledu boraca i rukovodioca (nenošenje znakova kod pojedinih podoficira i oficira i znakova kod pojedinih političkih rukovodioca).

INTENDANTURA

Do danas u našoj brigadi se postavlja kao problem i pored ostalih pitanja je i pitanje ekonomskog kadra koje ne može da zadovolji. Radni vodovi po bataljonima kao i u brigadi nisu još u potpunosti sređeni radi nedovoljnog bioja radnika kao i ostalog kadra. Partijskih jedinica nema kako u brigadnoj intendanturi tako i u bataljonskim radnim vodovima. Intendanti bataljona su skoro došli na te dužnosti te još u potpunosti ne mogu da odgovore. Ekonomi po četama nisu se još dovoljno snašli na tim dužnostima.

Intendant brigade je dosta agilan i vrijedan a ima i smisla za organizaciju rada. Pomoć koju pruža intendant brigade intendantima bataljona kao i obilazak bataljona i vođenje računa o ishrani zadovoljavaju.

OBAVESTAJNA SLUŽBA

Obaveštajna služba još uvijek ne može da zadovolji. Samim uvođenjem OZNE oduzeta je inicijativa obaveštajnih oficira te se je njihov rad sveo na izviđanje i patroliranje. Njihova služba ne može da dođe do izražaja usled skučenosti u radu. Obaveštajni organi u bataljonima su mladi i skoro došli na te dužnosti ali imaju uslova da se razviju. Obaveštajni oficir II bataljona vrijedan je i pun poleta te kao takav zadovoljava i moći će da se razvije. Poverenici po četama nemaju dovoljno inicijative i smjelosti u radu. Pohađanje kursa mnogo bi im koristilo za njihovo uzdizanje. Obaveštajni oficir brigade ne može da

zadovolji i ne pokazuje dosta ljubavi na svome poslu kao ni požrtvovanja niti aktivnosti. Sam vjeruje da bi mogao da odgovori radu ako bi bio šire postavljen ili dobio drugu dužnost.

OZNA

Ova mlada organizacija još ne zadovoljava gledajući na njenu mladost po formiranju i nedovoljno iskustvo u radu. Samim davanjem pomoći od strane Partije taj će sektor moći doći do izražaja. Opunomoćenici po bat. još se nisu snašli i [nisu] upoznati pravilnim radom i dužnostima na tom sektoru. Tako da se naprave neki ispadi ili ima nekih nedostataka ali ih oni ne mogu da vide i uoče na vreme.

RAZNO

1. Karakteristika o pojedinim članovima štaba brigade može se vidjeti iz dosadašnjih izlaganja. Dodajem: da u štabu brigade vlada dosta dobra harmonija, dosta razvijeno konzultovanje u radu i rukovođenju sa brigadom. Ako hoćemo da se i dalje razvije ovakav rad potrebno je nastaviti sa aktivnim partijskim životom. Odnosi štaba brigade i štabova bataljona dosta su pravilni. Administracija u štabu brigade i štabovima bataljona donekle je sređena ali ne može da zadovolji jer nemamo sposobnih ljudi za vršenje dužnosti sekretara. Intendantska administracija i prepisi je najnesređenija radi nedovoljne pismenosti ekonomskog kadra i komesarske kontrole.

2. Sanitetska organizacija u brigadi donekle je sređena a ima i propusta radi samog nedovoljnog političkog rada sa drugaricama, što donekle šteti i njihovom uzdizanju. U brigadi su popunjena sva mjesta sanitetskog osoblja. Zdravstveno stanje u brigadi za sada je zadovoljavajuće. U svim jedinicama formirani su higijenski odbori. Sprovodi se prilično redovno pranje i parenje. Drugarica referent saniteta brigade je pomalo aljkava u radu ali joj se ukazuje potreba rada i dužnosti njene pošto je ona mlada na toj dužnosti.

3. Odjeća je ozbiljan problem u brigadi jer dolaze svakim danom novi borci i kod starih boraca je dosta slaba a dani su sve hladniji. Obuća je isto tako ali se taj problem lakše rješava praveći svakim danom opanke za borce, dok kod odjeće ide puno teže.

4. Odnos starih i novih drugova je dosta pravilan, ali se vodi kampanja preko partijske organizacije i samim konferencijama da ti odnosi budu što tešnji i da saradnja tih boraca bude što bolja, gdje se donekle u tome i uspjelo. U radu sa novim borcima i u njihovom približavanju starim do danas je učinjeno dosta. Ovo naročito doprinose okolnosti da dobar dio novih boraca pokazuje interesovanje za politički rad.

5. Brigada je brojčano slaba, iako smo nastojali preko svih organizacija sprovesti pitanje popune, u tome nismo uspjeli radi toga jer kroz mjesta kuda smo prolazili nije ni bilo stanovništva te se mobilizacija nije ni mogla izvršiti. Nešto novih boraca dobili smo iz Tuzle i okoline od mobilizacionog otsjeka korpusne vojne oblasti.

Borbenost i udarnička sposobnost je dosta dobra kod I i II bataljona, koje se vidjelo iz prošlih akcija koje smo vodili na Majevici.[4] Kod III bataljona se u tom pogledu malo hrama, naročito ako tuče jača neprijateljska artiljerija, jer su borci u tom bataljonu pretežno iz 13. SS Divizije, koje je slabo tukla naša artiljerija, te se je prišlo pravilnom radu s tim borcima.

Uz drugarski komunistički pozdrav.

Partijski rukovodioc 21. N. O. U. brigade
Pero Jovičić

P. S. Ja sam pre 14 dana dostavio vama izveštaj[3] ali nisam Centralnom komitetu, te sada dostavljam jedan primerak vama a jedan za C.K.K.P.J. Možda će biti i ponavljanje stvari kod vas. Radi toga sada dostavljam i vama da bi u buduće bili redovni izvještaji.

BR. 85

MESECNI IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 40. NO DIVIZIJE OD 2. NOVEMBRA 1944. POVERENIŠTVU CENTRALNOG KOMITETA KPH ZA SEVERNU HRVATSKU I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XL. DIVIZIJE NOVJ
Dana 2.XI.1944.g.

POVJERENSTVU CK KPH ZA SJEVERNU HRVATSKU
OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU

I Z V J E Š T A J
Od l.X. — 31.X. 1944.godine.

Dragi drugovi, dostavljamo mjesečni izvještaj o radu partijskih organizacija XL. Divizije, kako slijedi:

[5] AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-10/299—301.

' Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38,80—83.

1. POLITIČKA SITUACIJA:

Promjena u političkoj situaciji izmjenila se je u tome, što se među borcima, kao i među rukovodiocima vode diskusije o skorom susretu sa Crvenom armijom. Sav rad. na svim poljima, kako vojnom, tako političkom, kulturnom i t d., razvija se u znaku priprema, riješavanju svih problema, podizanju političke svijesti, organizacionom učvršćivanju naših brigada, kako bi se zaista time postignuo što bolji rezultat u izgledu naših jedinica do konačnog susreta sa Crvenom armijom. Sve se radi i postavlja, — dočekujemo bratsku Crvenu armiju. Ne bi se moglo reći, da su takav rad postavile Virovitička i XVIII.Ud.brigada na što širu bazu, on se kod njih odvija samo na kulturno-prosvjetnom radu. U svim jedinicama ima još nedostataka, što nije uočena pravilna širina upoznavanja novih boraca sa svim jamstvima iznutra i izvana za očuvanje izvojevanih tekovina. Ima slučajeva, da se ne poznaje Atlantska povelja, t.j. njen tekst, a nailazi se također na pojedine sumnje u odluke Zavnoha i Avnoja.

U brigadama i pored danas tako jasne situacije ima još pojava dezerterstva i samovolje. U Omladinskoj brigadi ta se je pojava ispoljila od bivših domobrana, tako da ih je 5 otišlo u Diljski odred, dok su drugi dezertirali neprijatelju. No to je stalo pojačanim radom i izvlačenjem takovih iz jedinica, pa je tako uhvaćen jedan organizator, koji je osuđen po vojnom sudu za to djelo, kao i djela koja je počinio kao ustaša u selu Jakšiću. Dezertiranje u XVIII. brigadi je uslijed istih slučajeva u većoj mjeri, dok u Virovitičkoj je veća samovolja biežanja kućama, jer se brigada nalazi na sektoru odakle su borci mobilisani, t.j. iz Podravine na okrugu Virovitica.

Ima još pojava među biv. domobranima, da pitaju, zašto se napada toliko Maček, ali to su pojedini slučajevi, no nije se uspjelo Mačeka i njegovu kliku do kraja raskrinkati, a takova pojava je u vezi sa samovoljom i dezertiranjem. Iako ima takovih slučajeva, ipak borbenost je dobra i u svim pokretima po kiši i blatu borci ne gunđaju, osim ako se nađe takav pojedinac, koji primjećuje i buni se.

Još uvijek borci se ne upoznavaju takorekuć nikako sa zadatcima na ekonomskom polju, t.j. sa zadatcima izgradnje same države. Ovo je radi toga, što se ne prate dnevni događaji i naša centralna štampa, a naročito list »Naprijed«. To si u osnovi ne znaju postaviti partijske organizacije, pa da budu rukovodioc toga rada i upoznavanja.

Jedan od osnovnih problema naših jedinica jeste upoznati borce sa zadatcima izgradnje države i njih u punoj mjeri zaintere-

sovati po tome, kako bi i oni znali među narodom djelovati i konačno da bi pravilno shvatili i potpuno bili ubeđeni, da se imaju i za što boriti. Rad na samome terenu i među narodom pokrenuo se je. Omladinska brigada održavala je masovne sastanke u Sulkoveima kod Pleternice, mitinge, pa se je kod toga naroda moglo zapaziti veliko interesovanje, koje se je ispoljilo u tome, što se je narod razuvjerio onih neprijateljskih laži o našoj vojsci. On je također pokazao interesovanje za buduće uređenje federativne Jugoslavije, a isto tako iznašao je razna pitanja, kao o privatnoj svojini, da li će mu ista biti oduzeta i da li će komesari od Crvene armije oduzimati njihovu imovinu. Ta pitanja su pala u gornjem selu što smo ga naveli. Narod pak u Podravini okruga Virovitice ima također nejasnih pojmova, a opazilo se djelovanje tih tako zvanih bjelogardijaca. Oni koji si' zavedeni propagandom reakcije Mačeka govore, da sada Saveznici više ne pomažu, pozivajući se na to, što sada vide bosih boraca i pocjepanih. Narod u selu Trnakovcu, koji živi pomješan sa narodom iz srpske Posavine, koji je izbjegao (okrug N. Gradiška), žali se, da daje velike kirije, a pak izvjesni špekulanti, koji to iskorištavaju, govore na pr., da se treba čuvati toga naroda u selu, jer su to partizani. Takav jedan govor slušao je naš jedan rukovodioc, mi nismo uzmogli -ispitati koji je to.
Na okrugu Virovitice dolaze mnoge molbe Virovitičkoj brigadi, da im se ljudi puštaju kućama iz vojske, a isto tako dolaze lične intervencije za istu stvar članova NOO-a, koji se ne mogu te slabosti riješiti.

2. ORGANIZACIONO PITANJE PARTIJE:

Problemi po ovome pitanju su dosta veliki. Osnovni problem jeste teoretsko izdizanje članstva — naših komunista u marksističko-lenjinističkom duhu. To pitanje riješeno je tako, da se kroz dva mjeseca prouče tri glave Historije SKP (b), a sav trud i veći dio toga tereta, da preuzmu na sebe sekretari prt. organizacija u brigadama.

Dalje su problemi podizanja partijnosti i odgovornosti uopće.
2

Nadalje još uvijek naši članovi ne mogu shvatiti redovitost sastanaka, što se donekle popravlja, ali ono se ispoljava još uvijek. Part. biroi još nisu potpuni u Virovitičkoj i XVIII.brigadi, dok u Omladinskoj jesu. U samoj Omladinskoj članstvo se je povećalo i pored toga što je jedan lijep broj otišao u brigadu Nar. odbrane. Ono je uzeto iz organizacije SKOJ-a najviše, takorekuć sve. Vidi se još sektašenje za primanje u Partiju kod Viro-

[1] Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

vitičke brigade, gdje još se može toga primiti iz SKOJ-a.
Nema se još uređenu kartoteku i kadrovnike.
Ukupno članova KP u našoj diviziji ima 587. Brojno stanje po formularu prilažemo.

3. POLITICKO-PROSVJETNI I KULTURNI RAD:

Po tome radu djeluje se još uvijek, radi pridolaženja novih boraca, sa upoznavanjem ciljeva i izvojevanih tekovina NOP, t.j. odluka Zavnoha, Avnoja, sporazuma Tito—Sub">šić. JNOF, Maček i reakcija i t.d.

Vrše se pripreme upoznavanja političkih rukovodioca sa Nacionalnim pitanjem kod Omladinske brigade, a postavljeno je i drugima. Počelo se formiranjem čitalačkih grupa po desetinama kod samih boraca iz materijala naše centralne štampe. Najslabiji politički rad je sada u XVIII.brigadi, gdje se radi šablonski, a i ima nemarnosti u istome.

Pokrenuo se je kulturno-prosvjetni rad u izdavanju džepnih i zidnih novina, te održavanjem usmenih novina. Taj rad šepa još u Virovitičkoj brigadi, zapušten je u širini u XVIII, dok u Omladinskoj brigadi on je oživio.

Nije se uspjelo omasoviti taj rad preko samih odbora, a naročito u pjevačkim horovima.

Dopisna služba još nije uzela svoga maha u radu, te se pokreće, iako materijala ima.

4. VOJNI RAD:

Vojni rad se još uvijek odvija po planu VI. Korpusa. No on se ne sprovodi planski. Razlog tome je, što naši vojni rukovodioci ne shvaćaju to ozbiljno, a s druge strane ne znaju iskoristiti sadanji momenat prisustva u našim štabovima bataljona, pa i nekim četama, biv. domobranskih oficira.

Ispoljava se problem posvećivanja pažnje komandama četa, koje danas već trebaju da postaju što samostalnije uslijed sve većeg brojnog stanja ljudstva u četama. Naročito se ispoljava, da im se ukaže potreba ugleda tih komandi četa i njihovog potrebnog autoriteta. To je još uvijek i problem za vodnike i desetare.
Da bi to postigli postavilo se je održavanje savjetovanja sa svim tim rukovodiocima što češće i povećanje same odgovornosti i uvađanje osnovnih vojnih pravila u život.
Takovi su problemi kod naših štabova za davanje pravilne pomoći ostalim službama, kao intendanturi. Nejasnoće postoje u tome pogledu radi toga, što se to radi, odnosno izdaju naređenja posebno od štabova, t.j. viših, pa tako se događa, da štabovi bataljona, odnosno brigada ne poznaju takova naređenja i dolazi

i do grešaka, odnosno nepravilnih odnosa. Bilo je do nedavna pojave samovolje kod intendanata Virovitičke i XVIII.brigade. koji su po štabu divizije uhapšeni i zatvoreni.
Sto se tiče općeg stanja u jedinicama, ima jedan postotak bosih, poderanih, a također fali oružja, te mnogi idu bez pušaka. Sama disciplina se popravlja i uvađaju se disciplinske kazne.
Rad štabova brigada. Napominjemo da još uvijek postoji stršenje politkomesara XVIII. Ud.brigade, koji ponovno izražuje želja da pređe na vojnu liniju. Inače sam taj štab nema svojih pravilnih odnosa prema ostalim članovima, a tako isto visoko se drži prema štabovima ostalih brigada, potcjenjujući iste. Smatram da, iako se posvećuje mnogo veća pažnja tome štabu od strane štaba divizije, da im se ne ukazuje na njihove nedostatke. Slabo se posvećuje pažnja štabu Omladinske brigade, što članovi ovoga štaba primjećuju sami i osjećaju se zapostavljeni. Malo se posvećuje pažnja, da se prekaljuje u borbama Virovitička brigada, što bi trebalo otkloniti radi samih boraca, a i držati je više od njenog sektora, tako da isti nisu blizu svojih kuća.

Vršeno je natjecanje u diviziji među brigadama, no sam divizijski komitet nije o toj odluci štaba divizije bio temeljito upoznat, tako da to natjecanje kao mladoj diviziji nije dalo ono najpotrebnije da se brigade što bolje pripreme za međukorpusno natjecanje, koje je počelo 1. ov.mj. Kao najbolja brigada u diviziji proglašena je XVIII. Udarna brigada, no sam divizijski komitet nije učestvovao u toj odluci, a smatram da bi bio sretniji slučaj, da je to postala Virovitička, iako iza XVIII. nije zaostala ni Omladinska, koja je druga brigada formirana u Slavoniji i nosi odlikovanje Orden nar. oslobođenja.

5. SKOJ:

Skojevska organizacija u cijeloj diviziji počela je da prima u Skoj omladince iz biv.domobranstva i novomobilisanih. Omasovijavanje Skoja još je pitanje sa kojim se postavlja i problem. Zapaženo je, da danas u našim brigadama imamo dosta omladinaca radnika i da će se to pitanje sa budnošću moći riješiti. Skoj u glavnom učestvuje u sprovađanju pol i vojnih planova u život. Počelo se je u Omi.brigadi Skoj angažovati, da se održavaju sastanci sa omladinom na terenu, te je brigada dobivala i pozive od omladine iz okolnih sela kotara Požege, gdje su mladi rukovodioci Skoja odilazili na te sastanke, što se je pokazalo korisno. Taj slučaj nije u ostale dvije brigade, što je ukazano.

Neobuhvaćene omladine ima u svim brigadama, a naročitih uslova ima u Virovitičkoj brigadi za primanje u članstvo. Pre-

brodila se je u glavnom smetnja primanja starijih članova Skoja u organizaciju.

Sa ovim bi završili ovaj mjesečni izvještaj.

Uz naš drugarski i borbeni pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prilog: mjesečno brojno stanje.[3]

Za Komitet: Milojević

BR. 86

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 6. UDARNE ISTOČNOBOSANSKE BRIGADE OD 2. NOVEBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 17. NOU DIVIZIJE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U GRUZANSKOM SREZU I U JEDINICAMA BRIGADE[1]

POLITIČKI KOMESAR
VI PROLET. NOU (IB) BRIGADE
2 novembra 1944

(Petnaestodnevni[2] izveštaj)
Br 12 i 13

POLITIČKOM KOMESARU XVII U. DIVIZIJE NOVJ

Izveštaj o stanju i radu u brigadi i na terenu koji obuhvata od l.X. do l.XI.o.g.

1) Situacija i rad na terenu: — Brigada je za ovaj mjesec dana prošla od Kosjerića preko Takovskog sreza i uglavnom boravila na terenu Gružanskog sreza (Šumadije).[3] Ovdje ću se uglavnom osvrnuti na stanje u Gružanskom srezu, gdje brigada i sada boravi i gdje je naš rad bio najjači.

Prije našeg dolaska na ovaj teren ovdje su se uglavnom kretale četničke jedinice raznih korpusa i narod je mahom bio pod njihovim uticajem, no, ipak se na ovom lerenu zadržao jedan mali broj naših drugova, koji su s vremena na vreme dolazili u pojedina sela, ali njihov rad nije mogac biti uticajan, niti su mogli šta temeljito organizovati. Našim dolaskom na ovaj teren odmah se pristupilo uz pomoć nekih pozadinskih

' Vidi dok. br. 76

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 17—9, k. 989.

[2] Omaškom daktilografa otkucano je »Petnaestodnevni« umesto: Mesečni.

[3] Opširnije o tome vidi tom I. knj. 14, dok. br. 140.

radnika organizaciji naredne vlasti, koja je već u nekim opštinama dva-tri puta izmenjivana, ali se ta vlast ni iz daleka ne osjeća kao narodna. Na ovome terenu postoji razlika između pojedinih opština i sela, tako da se neki mnogo bolje odazivaju, dok drugi sasvim slabo, a to je tamo gdje je bio jači četnički uticaj, i šira propaganda. Ovo se najviše odnosi na opštinu Ramaća, Kamenica, s. Kusovac i još neka sela, iz kojih je priličan broj sposobnih u četnicima.

Narod usled ovoga brzog razvoja događaja ne može da shvati šta se događa kod njega i otuda dolazi to nepovjerenje jednog dela masa koje mi svakodnevno osjećamo, mada je većina stanovništva raspoložena prema našoj borbi i vidi skori dan slobode. Osjeća se dobar broj seljaštva špekulantski nastrojeno i na razne načine nastoji da se izvuče iz učešća u borbi, nešto iz bojazni da ne pogine, a nešto iz raznih sličnih razloga.

Raspoloženje narodnih masa prema Crvenoj armiji, koja ovde prolazi i vodi borbu protiv okupatora, dosta je veliko, mada pojedinci stavljaju primjedbe i dolaze sa žalbama na pojedine ispade nekih boraca crvenoarmejaca, koji uglavnom greše mnogo pijući i istupima prema ženama. Tačno je da narod to gleda kao da čine samo pojedinci, a ne da je takva čitava C.A. Uglavnom stanovništvo ukazuje svaku pomoć Crvenoj armiji i smatra to kao svoju dužnost.

Još uvek ima takvih u ovome kraju koji smatraju da će boravak naših jedinica na ovome terenu biti prolazan, jer kažu da su oni to već navikli. Ovo je jedan razlog zbog čega se pojedinci izvlače od mobilizacije i ostale pomoći, koju trebaju da daju našim jedinicama. I ovo se odnosi na Ramaćsku i Kameničku opštinu, jer prilikom mobilizacije u Kamenici preko 20 sposobnih obveznika, koji su se morali javiti na poziv i komisiju, pobjeglo je sa zbornog mjesta poslije pregleda u Rudničku PI. Mi smo poslije toga vršili materijalni pritisak i digli smo od nekih stoku, poslije čega su se svega 5 od ovih kasnije prijavili i stoku smo im vratili.

Uz pomoć jednog pozadinskog radnika, člana C.K., za ovo vreme u Gružanskom srezu u l i opština organizovali smo seoske i opštinske NO odbore i izvršili pripremu za mobilizaciju, koju smo izvršili u 7 opština, iz kojih smo mobilisali do sada oko 550 boraca, koje smo odmah raspoređivali u naše jedinice, što se je pokazalo mnogo neefikasno, naročito zbog toga što su žestoke borbe vođene na ovome terenu i jedan dobar broj novomobilisanih iskoristio je priliku i pobjegao kućama, gdje ih je teško naći, jer se izvlače. Za ovo vreme našega boravka ovde nije primjećeno da je neki sposoban borac i vojni obveznik otišao u četničke redove, dok se svaki dan po neki javlja, koji je pobjegao od četnika i došao kući.

Na ovome terenu ima niz problema i zadataka koji se hitno moraju rešavati, a koji se teško rešavaju bez pojačanog političko-kulturnog djelovanja, tj. onoga za što se mi momentalno ne možemo angažovati, usled mnogih zadataka i problema u brigadi. Komanda mjesta u Kniću za srez Gružu slabo se osjeća, jer nema dovoljno sposobnih drugova za rad i smisao organizacije.

Za ovo vreme naši bataljonski rukovodioci održali su 13 širih konferencija i 4 zbora sa narodom, koji su obično bili dobro posjećeni. Ja sam prilikom prolaza kroz opštine i vršenja mobilizacije održao 5 zborova, na kojima je biio uvjek preko 200 ljudi, a bilo ih je i po 350. Ovaj zbor od 350 ljudi održan je u Toponici za Toponičku i Grivačku opštinu. Na zborovima je uvjek veliko oduševljenje i narod mnogo odobrava naše reči, ali se to kasnije slabije osjeća u njegovom učešću i pomaganju NOB. Tu i tamo pojedinci postavljaju pitanje i traže objašnjenje o uređenju naše zemlje, o kralju, Šubašiću itd. Većina naroda je o svim tim pitanjima zainteresovana, ali neki iz bojazni to ne postavljaju. Ima slučajeva kad se ulazi u neku kuću da žena trči da sakrije kraljevu sliku.

Poslednji događaji u našoj zemlji koji su se odigrali, oslobođenje Beograda i drugi uspjesi naše vojske i C.A.,[4] dobro odjekuju na narod ali ovo još nije dovoljno popularisano. Sto se tiče propagandnog djelovanja na narod, nema u dovoljnoj mjeri radio-vijesti iz kojih bi bio obaviješten, niti ostalog propagandnog materijala. Mi i naše jedinice na terenu gdje se nalaze šaljemo radio-vijesti za narod, ali ne u dovoljnoj količini, a i ono što se pošalje opštinski NOO u većini slučajeva ne prenosi na seoske odbore i narod. Od Politike, koju smo počeli dobivati svega po 2 primjerka, dajemo u 3 opštine. Za ovo vreme nismo mogli dati ništa priredaba za narod osim svega jednu priredbu, koja je data u Stragarima.

2) Stanje i rad u jedinicama: — Poslednji mjesec dana, a naročito poslednjih 20 dana u brigadu je stigao veliki broj novoga ljudstva, tako da danas u brigadi ima više od 3 dijela potpuno novih boraca, koji su morali stupiti u borbu bez ikakvih prethodnih priprema za to. Isto tako veliki deo starih boraca koji se nalazi u brigadi morao se dati u prekomande za formiranje novih dijelova i novih jedinica naše vojske, a ostali broj drugova, koji su došli u brigadu od Niša i sa Kosmaja, morao je biti izbačen iz stroja u teškim borbama koje smo vodili na Kragujevcu[5] i ovde,'[1] a kojih je bilo za poslednjih 20 dana

[4] Vidi knjigu Beogradska operacija«, izdanje VII, Beograd, 1964. godine.

[1] i ' O tim dejstvima vidi tom I, knj. 13, dok. br. 169 i 177, knj. 14, dok. br. 14. 29, 30. 56. 69. 90, 121, 126, 132 i 140.

preko 270 izbačenih iz stroja. Formirajući IV bataljon popunito je skoro sve rukovodstvo u jedinicama, dok sada prilikom formiranja IV čete u bataljonima, rukovodstva J komandama četa nedostaje iako se povuklo sve što je moglo da se stavi za rukovodioce.

Ovako mlade komande četa i neiskusne dobile su u svoje jedinice sve nove borce sa raznim shvatanjima i čete brojčano velike onemogućile su tim komandama četa držanje boraca u rukama onako kako to treba, a isto tako nije moglo biti ni pravilno uvođenje boraca u borbu. Bilo je najviše takvih momenata kada je novo ljudstvo stizalo u brigadu i odmah stupalo u borbu, tako da ga rukovodioci nisu lično upoznali i morali su gubiti pregled svoje jedinice i trpiti nepotrebne gubitke naročito u gubljenju.

Isto tako naši rukovodioci nisu učinili prelom u ratovanju i navikli na dnevne borbe i dnevni nastup, što se sada mora učiti, jer su jedinice velike i borba frontalna. I u ovim borbama vidilo se to da naši rukovodioci, naviknuti prodiranjem u neprijateljske položaje, što su navikli ranije kada su jedinice bile male i borci sigurni, griješe, jer prodru duboko među neprijateljske položaje i nađu se u takvoj situaciji da ih mali broj istrči napred i nema pregleda nad jedinicom, koja se u takvim momentima teže snalazi i dolazi do presjecanja, od strane neprijatelja, jedinice, kojom prilikom se gubi i nestaje ljudstvo, jer nema dovoljne kontrole. Ovo je jedan od najglavnijih razloga što se ljudstvo osipa i drugo što proziv četa ne može biti redovan, držeći položaje.

Jedno što je najteže, a to je da se novomobilisani borci nalaze na svom terenu i svakim danom stižu im roditelji, naročito kad čuju borbu, da ih obilaze i pričaju im kako je neki pobjegao, neki poginuo, ranjen i si. Mi nastojimo svim silama zabraniti dolazak porodica na položaje, ali je to vrlo teško.

O nekoj političkoj svesti, odnosno oprcdeljenju ne može biti ni govora, jer su to sve mobilisani borci sa kojima još tako rekući ništa nije rađeno i tek se sada otpočelo sa radom, sa onim bataljonima koji se nalaze na odmoru. Ovaj rad mora se početi iz osnova, koji će po mom mišljenju brzo napredovati, jer su ovo uglavnom pismeni i bistri ljudi, koji će moći da uče.

Ima boraca koji špekulišu, izvlače se iz borbe sa raznim ispričavanjima, te nema municije, koju je u stvari bacio, te nema veze, bolestan i si. Najviše ih ima sa izjavama da su bolesni i svaki dan se u velikom broju javljaju na lekarsku. Pored svega toga bataljoni izvršavaju zadatke i svaki dan vodeći borbu postižu uspjehe, uporno se brane i napadaju neprijatelja. U

ovim borbama i uopšte u radu do sada je naš I bataljon najviše uspeo očuvati novo ljudstvo, iako ga je isto tako stalno uvodio u borbu. I pored svih nastojanja da borci imaju petokrake, ne može se uspeti u ovome, radi nedostatka materijala, jer svaki dan dolaze novi borci. A nedostatak petokraka kod boraca otežava kontrolu nad ljudima, zbog čega bi se trebalo na svaki način pobrinuti za materijal i petokrake.

Za ovaj protekli mjesec dana rad u jedinicama bio je slab i uglavnom se radilo na sređivanju jedinica, oopuni, izmenama, formiranju IV bataljona, a poslije toga IV čete u bataljonima, sređivanju jedinica poslije borbe i tome si. Rad po bataljonima bio je slijedeći:

I bataljon: — održano je 5 redovnih četnih konferencija i 6 vanrednih četnih konferencija. Osim toga održano je 9 političkih časova.

II bataljon: — održano je 4 redovne i 5 vanrednih četnih konferencija. Osim toga održano je 7 političkih časova i 1 bataljonski politički čas.

III bataljon: — održano je 3 redovne i 4 vanredne četne konferencije. Osim toga održano je 5 političkih časova.

IV bataljon: — održano je 5 redovnih i 4 vanredne četne konferencije. Osim toga održano je 6 političkih časova.

Četa pratećih oruđa tek je formirana i nije bilo organizovanog rada.

U brigadnoj ambulanti održana je 1 redovna konferencija i 3 politička časa.

Sve ove redovne i vanredne konferencije bile su posvećene sređivanju jedinica, ukazivanju nedostataka poslije akcije, pretresanju pojedinih problema u jedinicama, suzbijanju dezerterstva i tome si., dok su politički časovi bili uglavnom posvećeni pitanju vojno-političke situacije, predavanju o razvitku NO pokreta, o Crvenoj armiji i čitanju naiaktuelnijeg materijala.

U prvoj polovini ovoga mjeseca izveo se kratki kurs za nosioce ranjenika u našoj brigadi, koji je trajao jx> 5 dana, a držan 2 puta. Kroz ovaj kurs je prošlo 64 borca. Pored stručnih predavanja održana su 4 politička predavanja i to: razvitak NO pokreta u Jugoslaviji, o AVNOJ-u i Nacionalnom komitetu, jedno predavanje »Nacionalno pitanje u svetlosti NO borbe u Jugoslaviji« i otadžbinski rat.

Kulturno-prosvetni rad u jedinicama nije bio živ, a u nekim jedinicama ga nije, tako rekući, ni bilo, jer su se ljudi stalno menjali i kulturno-prosvetni odbori, koji su i onako dosta slabi, nisu mogli doći do izražaja. Za kulturno-prosvetni rad sada ima dovoljno uslova što se tiče ljudstva, i on se već počeo osećati u bataljonima, koji izvesno vreme budu na odmoru. Pri-

redaba organizovanih u jedinicama nije bilo, osim nekoliko veselih večeri koje su davate unutar pojedinih bataljona.

11.X. održan je zbor dvaju bataljona naše brigade, u čast sastajanja jedinica I Prolet, korpusa NOVJ sa jedinicama C.A.[7] Poslije održanog govora bilo je kraće veselje i pjesma. U brigadi imamo 45 nepismenih boraca i 30 polupismenih. U svim bataljonima imamo po jednog učitelja, koji treba da organizuje kulturno-prosvetni rad u jedinicama, ali u ovom periodu nije bilo mogućnosti da se postignu neki rezultati u tome pogledu. Ovi učitelji u isto vreme su članovi kulturno-prosvetnih odbora u jedinicama. Što se tiče štampe ima uslova da se izdaju četne i bataljonske novine, ali uvjek nešto našim rukovodiocima omete da izdaju neki list, jer nemaju dovoljno snalažljivosti u radu po svim sektorima.

3) Što se tiče rada na uzdizanju kadrova, taj rad se svodio jedino na kratke sastanke štabova bataljona sa komandama četa i sastanke pojedinih štabova bataljona sa članovima štaba brigade. Isto tako taj rad se svodio na ki-atke sastanke i lična pojedinačna savjetovanja sanitetskog i intendantskog kadra.

Štabovi bataljona u potpunosti zadovoljavaju i izvršavaju sve zadatke koji se pred njih postavljaju. Odnos štabova bataljona međusobno i odnos prema štabu brigade vrlo je dobar. Isto tako naše komande četa, iako su mlade i bez puno iskustva, imaju dobar odnos i disciplinovane su prema štabovima bataljona. Isto tako imaju pravilan odnos prema borcima, i ne zapaža se drskosti niti pravljenja razlike između boraca koji su došli malo ranije u naše jedinice. Jedino naše komande četa nedovoljno vaspitački djeluju na borce i na pojedince.

Rukovodioce koji nam nedostaju po komandama četa ne možemo sada postaviti, jer ih nemamo, dok političke delegate vodova postavljamo i moći ćemo da popunimo sva mesta, ali će ih biti slabih. Dali smo direktivu za organizovanje političkih radnika i po desetinama, koji bi uglavnom čitali novine i ostalu štampu, kad ovo organizujemo izvestiću te pismeno o tome.

29.X. održali smo sastanak partiskih rukovodstava u brigadi na kojem smo pretresli stanje u jedinicama i postavili zadatke, u vezi sa najnovijim odlukama div. komiteta.

4) *Intendantura* u brigadi zadovoljava i dobro je organizovana, naročito dolaskom intendanata bataljona sa kursa. Bataljonske kuhinje su centralizovane još uvjek, a kad je koja četa odvojena onda ima posebnu kuhinju. Ishrana za čitavo vreme

[7] U toku noći 10/11. oktobra 1944. došlo je do prvog dodira izviđačkih delova 5. divizije 1. korpusa NOVJ sa sovjetskim izviđačima, a narednog dana u 7 časova jedan bataljon 1. brigade te divizije spojio se u Palanci sa prednjim delovima 68. streljačkog korpusa Crvene armije. (Opširnije o tome vidi knjigu »Beogradska operacija«, str. 193).

bila je zadovoljavajuća, jedino je bilo nekoliko puta zakašnjenja u nošenju hrane na položaj, kada je bila borba. Povodom ishrane ne može se primjetiti da borci stavljaju ma kakve primjedbe. Nedostatak je u konjskim kolima, jer je brigaana intendantura glomazna i vuče mnogo volovskih kola, tako da i samim seljacima postaje teško, jer su mobilitani sa kolima i teško dobivaju smjenu. Intendantski rukovodioci u svim jedinicama su popunjeni. U intendanturi nema nekih naročitih problema.

5) *Sanitetska služba* u brigadi u ovom periodu imala je mnogo posla i uglavnom sve ie ispravno svršeno. Bilo je slučajeva zakašnjavanja sa transportom na hiruršku intervenciju, ali je to razlog udaljenosti i sporog prevoza sa volovskim kolima. U bataljonima su postavljeni vršioci dužnosti zamjenika referenata saniteta, koji obavljaju administrativne poslove i pomažu referentima u radu. Sto se tiče čistoće trebalo bi da bude mnogo veća ali usled stalnog dolaska novih boraca i akcija nije na najvećoj visini. Ovo se uglavnom odnosi na pranje veša, kojeg nedostaje u većine boraca. Mobilna higijenska ekipa ima 8 partizanskih buradi, koja se stalno kreće po jedinicama i vrši parenje. Imamo mnogo upražnjenih mjesta u četama bez sanitaria, koja mjesta treba da popunimo sa drugaricama koje bi došle sa kursa i u tom slučaju bi sanitet mnogo bolje funkcionisao.

6) *Problemi u brigadi:*

Prvi problem održati ljudstvo u jedinicama i ne dozvoliti da se osipa.

Drugi problem je uzdizanje rukovodioca i stvaranje novih, kako bi se omogućilo rešavanje svih problema u brigadi.

Treći problem je prevaspitati borce i stvoriti im široku perspektivu naše borbe i odbaciti od boraca razna mišljenja i shvatanja koja su nama strana.

Četvrti problem je obuća i odjeća boraca, što u mnogome utiče na njihov opstanak i držanje u našoj vojsci.

Peti problem je voiniziranje ovakvih glomaznih jedinica i učvršćivanje, odnosno podizanje discipline na najveći stepen, kao preduslov za sve ostalo.

Ovo su ozbiljni i momentalni problemi koji se pred nas postavljaju, a koje mi približno možemo rešiti najdalje u roku od mjesec dana, ako dobijemo vremena za rad.

Svi ovi problemi postavljeni su pred političko-partiske rukovodioce na zajedničkom sastanku 29.X. o.g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P. Politički komesar—major,
Relja Lukić

BR. 87

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 13. KRAJIŠKE BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE OD 2. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
XIII. KRAJIŠKE BRIGADE
2-11-1944. godine

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

Dragi drugovi,

Dostavljam vam izvještaj o stanju i radu partiske organizacije XIII. Krajiške brigade za mjesec novembar.[2]

Partiska organizacija naše brigade broji po spispu 279 članova, na licu 246 a u rashodu 33. Kandidata imamo 19. Organizacija SKOJ-a broji po spisku 235 a 197 se nalazi na licu. Neobuhvaćenih u orgp.iizacijama partije i SKOJ-a nalazi se 550 omladinaca, od kojih je veća polovina stupila iz redova domobranstva od prije 3 mjeseca.

Promjene u našoj organizaciji bile su sledeće: 2 druga su nam poginula, od kojih je jedan politički delegat voda a jedan četni bolničar. Jedan drug i to sekretar komiteta prištabskih jedinica je ranjen. 8 članova partije prekomandovani su (većinom rukovodioci) za brigadu V.Š. Novoprimljenih članova partije imali smo 12.

Stanje u našoj organizaciji kao i u čitavoj brigadi, pored niza slabosti kojih ima, prilično je zadovoljavajuće.

Vama je sigurno poznato da je jezgro naše brigade sastavljeno od boraca odnosno rukovodioca iz Ribnika i okolnih sela.[3] Ovi drugovi su sigurni i odani do kraja N.oslobodilačkoj borbi, ali usled osustva opštih pojmova kulture i obrazovanosti ostali su dosta sirovi, nedovoljno izgrađeni te im to koči pravilan razvitak. Osnovna slabost, koja ima slabih posledica za razvoj pravilan u opšte jedinice, jeste što se zacarilo familijarstvo koje provejava manje-više kod svih rukovodioca i članova partije. U

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP BiH, 1944, mesec XI, br. 83, a njegov snimak u AVII, reg. br. BiH-10/608—610.

[5] Pogrešno; treba: oktobar.

[5] Vidi naređenje Štaba 2. bosanskog NOU korpusa od 24. avgusta 1943. štabovima 4. i 10. divizije i Grmečke operativne grupe za formiranje 13. i 14. krajiške brigade (tom IV, knj. 16, dok. br. 70).

ovom stavu ne zaostaju ni sekretari partiskih organizacija bataljona, kao ni sami komandant i komesar, koji zalaze u familijarne odnose i povlađivanja koja su nepravilna za pravilan razvoj ljudi. Drugovi izgleda smatraju da se na taj način postiže autoritet jedinice. Partisko rukovodstvo po svim bataljonima kritikovano je i naročito smo obratili pažnju da bi razbili familijarstvo na taj način što odgovornost treba da bude zastupljena. U velikome se po bataljonima i uspjelo, ali za to će trebati duže vremena, izvjesna rastavljanja drugova u štabovima i komandama doprinjela bi da se prije riješi taj problem.

Partiska organizacija u opšte mlada i brojčano mala, teoriski nivo izgradnje sasvim nizak, rukovodioci neiskusni, slabo inicijativni, ali borben elemenat i ponosan. Za omasovljavanje partije nameće se potreba, ali usled toga što skoro svi stari borci pošli su u druge jedinice, a ostalo se na onu dobransku masu koja nije dovoljno provjerena, to organizacija ne može da ima onog priliva koji je potreban.

Odgovornost nije dovoljno postignuta a to dolazi usled nedoslednog zauzimanja stava štabova prema komandama četa i nižem rukovodstvu. U štabovima se obično nalaze po 2 člana koji su zemljaci onih drugova u komandama pa nema onog doslednog stava kojeg zahteva današnja situacija. U štabu brigade u priličnoj mjeri postigla se odgovornost kod članova štaba. Drug zamjenik komandanta naše brigade trebalo bi da se uputi na neki oficirski kurs jer se neugodno osjeća s obzirom na potrebe koje se iziskuje i dužnosti koje mu se nameću, jer sam vrlo slabo stoji u teoriskom vojničkom znanju.

Sto se tiče samog partiskog rukovodstva u čitavoj brigadi razlikuje se kud i kamo od političkog i vojničkog rukovodstva, naročito je karakteristično da u svim bataljonima pomoćnici komesara, kao i četama, snose najviše terete. Političko rukovodstvo dosta slabo iako u poslednje vrijeme zapaža se da se osjeća napredak i da drugovi poklanjaju pažnju ličnoj izgradnji, gdje smo najviše i založili se.

Bataljonski komitet II. bataljona dosta vrijedan i istrajan u radu ali slabo partijan i djetinjast, to najviše potiče što sekretar komiteta dosta neozbiljan i prgav. Komesar i omladinski rukovodioc su vrlo partijni i najbolji članovi toga komiteta, samo komesar slabo je izgrađen, trebao bi mu jedan kurs.

Komitet III. bataljona slabo partijan i disciplinovan, to se osjeća kod svih članova komiteta osim omladinskog rukovodioca, uzroci tome su: pomoćnik komesara se nalazi na kursu, rijetko održavaju sastanke i ostali su bili bez dovoljne kontrole. Komesar bataljona slabo se snašao, zapletao se bio u personalne stvari te mu je to oduzimalo vremena da se ne iskoristi slobodno

vrijeme u radu sa bataljonom. U tom bataljonu smo odlazili ja i komesar po 2 puta, održavali sastanke i konferencije i pomagali u radu. Komitet I. bataljona posjeduje najviše partijnosti i ozbiljnosti u radu, tu se zalaže sekretar komiteta ozbiljno i kod njih se rad odvija normalno i pored raznih nemogućnosti. Prilagodili su rad prema situaciji. Komitet IV. bataljona politički jc najizgrađeniji, sekretar je vrlo vrijedan i inteligentan drug, samo je dosta mlad, po malo neozbiljan. Komesar u tom bataljonu sada postavljen jedan drug koji je bio kulturni radnik u brigadi. On ima dosta znanja i taj bataljon ima uslove da napreduje bolje od ova tri.

Prištabski komitet formiran je prije mjesec dana, pomoćnike komesara četa smo postavili sada i njemu smo obratili pažnju i dali im pomoć s tim što smo održali nekoliko sastanaka učećih i radnih dok bi se osamostalili rukovodioci koji su sasvim mladi. Za formiranje ovog komiteta nismo vas obavjestili te nam odgovorite da li je organizaciono pravilno kada se praktično nameće stvarna potreba jer ima 7 jedinica.

Rukovodstvo SKOJ-a u brigadi kao i čitava organizacija mlada je i slabo izgrađena, ali rukovodstvo u potpunosti zadovoljava, drugovi su u rukovodstvu vrlo aktivni, istrajni u radu i udubljavaju se u probleme. Rad se kod njih odvija normalno, komiteti održavaju češće sastanke, imaju brigadnog rukovodioca koji je vrijedan i dosta inicijativan, posjeduje znanja u priličnoj mjeri, pomaže ih u radu i nalazi se češće po bataljonima.

Vojničko rukovodstvo: karakteristično je da vojni rukovodioci, jedan veći broj, slabo su pismeni ili skroz nepismeni, usled toga vojnički rad po jedinicama dosta je površan. Koristimo drugove koji imaju kurseve i domobranske oficire, i održavamo desetarske kurseve pri brigadi, od kojih prvi nije uspio usled naše nedovoljne kontrole, gdje smo prepustili domobranskim oficirima da sami bez naše kontrole rade. Plan vojničkog rada postoji po kojem se radi.

Problemi su bili sledeći sa kojim se bavila naša organizacija, kao na primjer, postupak prema narodu, gdje naš drugi bataljon napravio grubu grešku tako da su borci u jednoj kući kraj puta prilikom prolaza kroz Centralnu Bosnu sami uzimali i pili rakiju iz kuće jednog seljaka, tako da je bilo pijanih a seljak je ostao bez rakije. Za rešavanje toga problema iste večeri smo održali sastanak sa štabom bataljona pa onda sa bataljonskim komitetom, te pred čitavom partiskom organizacijom u bataljonu i bataljonom smo raspravljali tretirajući to pitanje kao gest pljačke koji je ravan zločinu. Izvjesni drugovi su disciplinski kažnjeni a neki partiski i smijenjeni sa dužnosti. Da se ne bi pojavilo to ili slično u ostalim bataljonima, po svim organizacijama se proradilo pitanje odnos vojske prema narodu.

Druga pitanja bila su politički rad sa rukovodiocima kao i objašnjavanje o organizaciji NOF-a i njenim smjernicama. Po prvom pitanju smo prilično uspjeli, pojavila se želja za vaspitni rad kod političkih radnika jer smo težili da im pomognemo da se pokrenu na rad i prilično smo uspjeli u tom pogledu. Za popularno objašnjenje organizacije NOF-a oskudjevali smo u materijalu sve do danas, dok smo dobili materijal kojeg ste vi uputili još 31. avgusta.

Politički rad se odvijao nenormalno usled stalnih pokreta i akcija po Manjači i Centralnoj Bosni[4] kao i usied osustva prostorija, što smo češće puta primorani da radimo na vani, a veliki broj drugova ostao je u ovim pokretima bos potpuno. U radio vijestima nismo oskudjevali, nego smo blagovremeno obavještavali o svim događajima drugove.

Kulturni rad u velikome je napredovao iako nema onu širinu koja ga čini svestranim. Uspjeli smo održati nekolike priredbe prilikom svečanosti i proslava, a naročito naš II. bataljon. Dopisništvo je razvijeno i članaka ima dosta, ali usled nemanja tehničkih sredstava kao i jednog organizatora posla, tu smo vrlo malo učinili.

Vaspitni rad u organizaciji kretao se u proradi materijala 0 oktobarskoj revoluciji, organizacionog pitanja KPJ[5] i članaka iz »Nove Jugoslavije«, gdje je najviše uspjela organizacija I. bataljona.

Politički rad na terenu postavili smo pred svim komitetima da se razvije aktivno u svim selima kuda se nalaze naše jedinice, jer smo konstatovali da se ovaj narod nalazi u gibanju i uvidio je slabost četnika koji sa svim njihovim snagama nisu mogli da se odupru jednom našem bataljonu. Neuspjeh četnika u ovom kraju jeste i u tom što su primorani da pljačkaju sve od naroda i stjerani su na sasvim uzani prostor. Omladinci koji su silom otjerani od četnika počeli su prelaziti u našu vojsku 1 jedno 10 se već nalazi kod nas. Održane su u nekoliko sela konferencije i narod se dosta interesuje i postavlja pitanja iako ima špekulantski stav. Pozvali smo terenske radnike da koriste ovo vrijeme dok se nalazimo na ovom terenu, i već smo stupili sa njima u kontakt.

Intendantura u našoj brigadi je prilično sređena, ali članovi intendanture češće puta prave greške prema narodu, te moramo se angažovati i riješavati i to pitanje.

Sanitet po bataljonima zadovoljava, nema bolesnih drugova osim u izvjesnoj mjeri obična prehlada Bilo je 5—6 slu-

[4] O tim borbama vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 81.

[5] Odnosi se na članak druga Tita »Narodnooslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše Partije«, štampan u knjizi »Organizaciono pitanje Komunističke partije« (Bibliografija NOR-a 1941—1945, b. j. 6467).

čajeva zaraznih bolesti a to su većinom od akcije na Banja Luku donijeli domobrani i takvi se nalaze u bolnici

Stručnog osoblja nema u potpunoj mjeri a vršioc dužnosti referenta saniteta nije zadovoljan na toj dužnosti[6] i potrebno bi bilo jedno stručno lice koje bi imalo bar organizatorske sposobnosti za referenta brigade.

Odjeća i obuća je jako slaba, naročito obuća i u koliko ne bi bilo u tom pogledu pomoći sa strane ostaće drugovi bosi, a četnici sa kojim ratujemo nemaju ništa. (Obavješteni smo da ćemo da dobijemo nešto odjela od divizije i to će dobro doći).

Opšte stanje ipak možemo zaključiti da zadovoljava, problema kao i nekih nesporazuma nema naročitih. Disciplina i vojnička udarnost kod brigade i pored toga što smo ostali na samo stare rukovodioce a nema starih boraca je prilično dobra.

Moram da napomenem da personalne stvari oduzimaju mnogo vremena tako da bar sad u ovom prvom međuvremenu dok se ne uputimo ima takvih teškoća da se nameće potreba da tražimo povjerljive ljude koji bi nam pomogli oko te administracije koja svaki dan uzima većeg maha.

Sada primite drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara
XIII Krajiške brigade,
Vukašin Milić

" Misli se: ne zadovoljava.

BR. 88

PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U 1. ZAGORSKOJ BRIGADI ZA OKTOBAR 1944. GODINE[1]

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U I. ZAGORSKOJ BRIGADI N. O. V. J. ZA MJESEC LISTOPAD 1944.

Bataljon	Broj bataljonskih biroa	Broj članova bat. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih i ostalih ćelija	Broj članova K.P.	Nacional. sastav				Socijalni sastav				Broj oficira i komesara čl. K.P.	Broj podof. i polit. delegata čl. K.P.	Broj partizana članova K.P.	Broj žena članova K.P.	Broj kandidata	Broj boraca	Opaska
						Hrvata	Srba	Ostalih nacija	Radnika	Seljaka	Obrt. namješt. intelektualaca	Oficira i podof. biv. Jugoslav.								
I. Bataljon	1	6	3	1	23	21	1	1	14	2	7		12	7	4	1	2		
II. Bataljon	1	6	3	1	23	23			8	6	9		12	10	1	2	3		
III. Bataljon	1	4	3	1	30	29		1	18	6	6		14	12	4	3			
IV. Bataljon	1	5	3	1	27	26		1	5	10	12		14	6	7	5	9		
Štab brigade	1	6		1	6	6			1		4	1	6						
Jedinice oko štaba brigade				1	8	7	1		5		3		1	4	3				
Ukupno:	5	27	12	6	117	112	2	3	51	24	41	1	59	39	19	11	14		

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar partijske organizacije
Marić v. r.

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/173.

BR. 89

MESECNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 4. NOVEMBRA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O AGITACIONO-PROPAGANDNOM RADU U JEDINICAMA NOV I PO SLOVENIJE[1]

GLAVNI STAB NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
4. november 1944.

VRHOVNI STAB NOV I PO JUGOSLAVIJE
Propagandni odsek

Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za vreme od 1. oktobra do 1. novembra 1944.

I. ORGANIZACIJA

Posle reorganizacije Propagandnog odeljenja Glavnog štaba Slovenije i odgovarajućih odseka u korpusima i zoni[2] bila je, u vezi s novim zadacima koji se postavljaju pred Propagandno odeljenje, nužna ponovna reorganizacija u Propagandnom odeljenju Glavnog štaba.

Propagandno odeljenje je sada sastavljeno ovako:

Načelnik odgovara za rad čitavog odeljenja a posebno za tesne veze između Propagandnog odeljenja Glavnog štaba Slovenije i Propagandnog odseka Vrhovnog štaba, kao i Propagandnog odeljenja Hrvatske, u cilju zamene propagandnog materijala i iskustava u radu.

Prvi pomoćnik načelnika odgovara, pored ostalog za odsek za propagandu.

Drugi pomoćnik vrši isto tako rad u čitavom odeljenju a rukovodi kulturno-prosvetnim odsekom.

Ova podeia rada važi sve dotle dok načelnici odseka ostaju u sadašnjem sastavu.[3]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 88 I.

*** Vidi dok. br. 38**

[5] Redakcija nije pronašla tačan sastav Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za oktobar 1944. U AIZDG u Ljubljani nalazi se više spiskova, ali bez datuma (vidi f. 87 i 134).

Uredništvo lista »Naša vojska«[4] proizlazi iz propagandnog odseka i odgovara direktno načelniku. Uredništvo je privremeno sastavljeno od četiri člana. U samom uredništvu postoji podela rada po rubrikama. U uredništvu učestvuje i pomoćnik načelnika Glavnog štaba Slovenije.[5]

Posebno uredništvo je potrebno zbog toga što »Naša vojska« izlazi sada kao nedeljni list, a uskoro će izlaziti dvaput nedeljno. Zbog toga je uredništvu potreban stalan kadar, koji neće biti opterećen drugim poslovima. S druge strane, pak, bilo je preko potrebno osloboditi uredništvo svih veza koje bi išle na štetu ekspeditivnosti.

List »Naša vojska« stvoriće sebi svoj vlastiti dopisnički kadar. Uredništvo će dopise primati direktno, a ne više preko dopisničke sekcije, koja je ukinuta.[6] Na taj način će se dopisnici tesnije vezati za list. Redaktor dopisa biće u stalnom pismenom kontaktu sa dopisnicima.

Članovi redakcije prisustvovaće takođe kao dopisnici akcijama najbližih brigada i raznim vojnim paradama, mitinzima itd.

1.) Odsek za propagandu

a) Neperiodična štampa i štampa jedinica, to jest zidne i džepne novine. Tu nije došle do organizacionih promena.

b) Dopisništvo. Zadatak je referenta za dopisništvo da pismenim, a u prvom redu živim, ličnim kontaktom odgaja dopisnike. Sazivače sastanke dopisnika u korpusima i zoni i posvećivaće posebnu pažnju dopisnicima neprofesionalcima — borcima i oficirima.

Dopisivanje u naše centralne listove »Ljudsku pravicu«, »Slovenski poročevalec« i »Mladinu«[7] vršiće se direktno tim novinama, ali, zbog kontrole, preko Propagandnog odeljenja Glavnog štaba (a ne više preko dopisničke sekcije). Sa dopisnicima ovih listova biće u kontaktu odgovarajuća uredništva lično.

c) Radio-Osvobodilna fronta[8] i Tanjug.[9] Referent se stara za redovno slanje izveštaja Tanjugu i za potpuno korištenje ROF-a za popularizaciju naše vojske.

d) Statistika. Nema promena.

[4] Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 277, b.j. 3925).

[5] Verovatno prvi pomoćnik načelnika Glavnog štaba NOV i PO Slovenije Ivan Lokovšek Jan.

[6] Glavni štab NOV i PO Slovenije je 1. novembra 1944, pod br. 524, izdao naredbu o direktnom slanju dopisa centralnim listovima (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 88/II-2).

[7] O tim časopisima vidi Bibliografiju NOR-a, str. 626, b.j. 8553. str. 673, b.j. 8951, str. 631, b.j. 8584.

[9] Vidi tom IX, knj. 8. dok. br. 1, objašnjenje 9.

[9] Telegrafska agencija nove Jugoslavije

e) Radio-služba se brine za redovno obaveštavanje politkomesarijata, odnosno političkog komesara i Propagandnog odeljenja Glavnog štaba o najnovijim političkim i vojnim događajima.

f) Referent za štampu podnosi politkomesarijatu i Propagandnom odeljenju Glavnog štaba dnevni pregled dnevne štampe i kratak sadržaj najnovijih edicija.

g) Foto-sekcija. Ni ovde nije došlo do promena.

II. *Odsek za kulturni i prosvetni rad*

a) Referent za vojnu muziku vodi računa o vojnoj muzici u Glavnom štabu Slovenije i korpusima.

b) Referent za horsko pevanje vodi brigu o invalidskom pevačkom horu kod Glavnog štaba Slovenije,[10] pevačkim horovima kod korpusa i zone i pevačkim horovima u četama i bataljonima. Njegov glavni zadatak je snabdevanje pevačkih horova u vojsci potrebnim materijalom, notama itd

c) Referent za slikarstvo. Tu nema promena.

d) Referent za pozorište i kino ima zadatak da organizuje pozorišne i kino predstave i mitinge u okviru samog Glavnog štaba Slovenije, da sudeluje u organizovanju priredbi koje priređuje IOOF zajedno sa Glavnim štabom Slovenije. Mora pružati pomoć političkim komesarima u radu sa kulturno-prosvetnim odborima i kružocima u jedinicama.

U organizaciji tehnike nema promena.

Organizacija propagandnih odseka u korpusima i zoni se polako odvija. Niže jedinice se veoma nerado prilagođavaju novim organizacionim oblicima. Tako još nisu ukinuti svi divizijski odseci. Ukoliko je, međutim, ova reorganizacija sprovedena, nije se uspelo dovoljno brzo preneti težište rada na same borce. Zbog toga se oseća privremeni zastoj u radu.

Poseban propagandni centar postoji još u okviru IX korpusa, u takozvanoj Beneškoj Sloveniji. S obzirom na političku zaostalost ovih krajeva, i pošto propagandni radnici iz vojske moraju na ovom terenu posebno vršiti propr.gandu i među civilnim stanovništvom, ovaj centar još ne raspuštamo.[11]

Reorganizaciju ćemo sprovesti i u propagandnim odsecima korpusa i zone, ali tek posle temeljitog proučavanja na samom terenu. Reorganizacija propagandnog odeljenja izvršena je u nameri da se Propagandnom odeljenju Glavnog štaba i propagandnim odeljenjima korpusa i zone omogući da sami aktivno pomažu vojnim jedinicama u propagandnom radu. S druge strane, reorganizacijom postići ćemo tešnji kontakt sa borcima,

[10] O »Invalidskem pevskem zboru« vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 31.

[11] Vidi dok. br. 64, objašnjenje 5.

pokušaćemo što veći broj boraca, komandanata i političkih komesara uključiti u propagandni rad. Preneti propagandni rad pomoću političkih komesara među same borce je sada naš osnovni zadatak.

R A D

Naša vojska je počela da izlazi kao nedeljni list. Meseca oktobra izašao je jedan broj, formata naših centralnih listova, a u štampi su još dva broja. Sadržajno list nije u dovoljno meri odgovarao potrebama, bio je pisan suviše teško, suviše intelektualistički, borcima nepristupačno. Brojevi koji su sada u štampi već su bolji. Kadar dopisnika je još mlad i dopisi obično bez većih ispravaka ne odgovaraju za štampu. U štampi ćemo posvećivati dovoljno pažnje svim aktuelnim političkim problemima i svim drugim uvek aktuelnim pitanjima kao što su: inicijativa, disciplina, požrtvovnost, odanost, budnost itd. Jednaku pažnju ćemo posvećivati stručnom odgoju boraca, popularisati i time podizati borce, podoficire, oficire i partizane u pozadinskoj vojsci. U svim brojevima »Naše vojske« upoznaćemo čitaoce s tekovinama naše borbe, s našom narodnom vlašću itd.

Na teritoriji VII korpusa izlazi »Dnevnik«'[12] u 500 primeraka.

IX korpus izdaje »Vojaški vestnik«,[13] koji izlazi periodično, te je zvanično i polustručno glasilo IX korpusa. Propagandni odsek IX korpusa snabdeva propagandnim materijalom »Partizanski dnevnik«,[14] koji izdaje Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za Slovenačko primorje.

Posle likvidacije korpusnih glasila[15] prestao je izlaziti i bilten IX korpusa.[16] Sav materijal šalju sada Propagandnom odeljenju Glavnog štaba Slovenije. Isto tako štampaju letke, plakate, članke i brošure.

IV operativna zona nema svog posebnog glasila. »Novi čas«,[17] koji su pre kratkog vremena uređivah zajedno Propagandni odsek Zone i Pokrajinski odbor OF za Štajersku, izdaje sada Pokrajinski odbor OF sam, a Propagandni odsek IV operativne zone sarađuje u njemu kao dosada.

[12] Bibliografija NOR-a, str. 146, b. j. 1856.
[15] Bibliografija NOR-a, str. 300. b. j. 4225.
[u] Bibliografija NOR-a, str. 249, b. j. 3499.
[14] Odnosi se na »Partizanski dnevnik«, koji je od 1. juna 1944, sa brojem 142, prestao da izlazi kao glasilo 9. korpusa NOVJ i počeo da izlazi kao glasilo OF za Primorsku i Gorenjsku. Redakcija ne zna na koje bi se još glasilo odnosilo.
" »Bilten« 9. korpusa NOVJ prestao je da izlazi 26. septembra 1944. sa brojem 43 (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 123, b. j. 1555).
[17] Bibliografija NOR-a, str. 645. b. j. 8713.

Propagandni odsek IV operativne zone izdaje »Partizanski toti list«,[18] humoristički list, koji je postojao kao »Toti list« već zn vreme [bivše] Jugoslavije. U mesecu oktobru je izašao 3. broj.

Propagandni odsek IV operativne zone izdao je veliki broj letaka i plakata na slovenačkom i nemačkom jeziku.[19]

Posebne poteškoće nam još uvek čini kolportaža. »Naša vojska«, kao i ostale novine i brošure, uprkos tome što se kolportiraju po odi-eđenom ključu, zadržavaju se u štabovima i u nedovoljnim količinama dolaze u četu. Pokušaćemo da tome nađemo leka većim nadzorom nad kolportažom i većim kontaktom s političkim komesarima, koji će biti posebno odgovorni za to da se literatura ne zadržava u štabovima

Propagandni odsek IX korpusa je to pitanje već povoljno rešio.

Odsek za propagandu

a) Neperiodična štampa i štampa jedinica, to jest zidne i džepne novine

Izdavanje brošura je dosta zaostalo jer nema dovoljno papira. Sada su se prilike popravile. U mesecu oktobru smo izdali samo brošuru »Beograd«.[20]

Za štampu su sada pripremljene sledeće brošure: »Trikrat Stampetov most«,[21] Zbirka članaka o Beneškoj Sloveniji, Zbirka članaka o oficirima novog kova, Zbirka članaka o životu na oslobođenoj teritoriji.[22] Sve ove brošure izaći će iz štampe tokom tekućeg meseca.

Ubuduće ćemo izdavati brošure prema određenom planu, s ciljem da sve borce upoznamo sa istorijom naše borbe i njenim tekovinama.

O zidnim i džepnim novinama smo slabo obavešteni, jer izlaze u malo primeraka ili samo jednom primerku, a neposredni kontakti 3 jedinicama nisu bili dovoljno razvijeni. Ubuduće ćemo posvećivati više pažnje tom radu i učvrstiti naše kontakte s političkim komesarima, koji su odgovorni za taj rad.

b) Dopisi su uređivani. Svaki dopisnik ima u kartoteci posebnu mapu, svakom dopisniku se odgovara na njegov dopis. Pošto je, međutim, nedostajao živ, ličan kontakt sa dopisnicima, kvalitet dopisa nije se popravio. Dopisi nedovolino obuhvataju svakidašnji život, suviše su općeniti i pisani nedovoljno intere-

Bibliografija NOR-a. str. 250, b. j. 3507.

" Očuvani leci i plakati 4. operativne zone Slovenije nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. D V/5, a nemački u f. XVIIIII i III.

** Verovatno se odnosi na brošuru lije Erenburga »Beograd«, Izdanje Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije nije pronađeno. Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 19, b.j. 220. str. 363, b.j. 4967.

[J1] Bibliografija NOR-a, str. 103, b.j. 1310.

[w] Redakcija nije mogla da ustanovi na koje se zbirke odnosi.

santno. Planskim vaspitanjem i stalnim ličnim kontaktom sa dopisnicima nadamo se da ćemo za kratko vreme poboljšati naš dopisnički kadar. Naročitu pažnju posvetićemo dopisnicima koji se i posle rata nameravaju posvetiti ovom pozivu.

Naši centralni listovi su preko dopisničke sekcije redovno primali dopise. Direktnim slanjem dopisa ovim listovima biće ova služba još bolje uređena.

c) ROF i Tanjug su bili od Propagandnog odeljenje Glavnog štaba redovno obaveštavani o svim značajnim događajima. Invalidski pevački hor sudeluje i u kulturnim priredbama Radio-Osvobodilne fronte. Uskoro će ROF davati nedeljne preglede vojne štampe.

d) Referent za statistiku je svim jedinicama poslao statističke upitnike. Odgovori još nisu stigli.

e) Radio-služba je nanovo organizovana. zbog toga još nemamo šta da izveštavamo.

f) Arhivar i referent za štampu su tek preuzeli svoj rad, 0 uspehu ćemo javiti u sledećem izveštaju.

g) Foto-sekcija. Zbog nedostatka materijala foto-sekcija nije izvršila svoje zadatke. Foto-tehnika je izradila filmove koje su foto-reporteri poslali na razvijanje, ali joj je nedostajao papir za umnožavanje i povećavanje. Tehnika je izradila veći broj povećanih fotografija maršala Tita, na papiru koji je zaplenila IV operativna zona.

Ovih dana, prilikom proglašenja XIV divizije za udarnu,[23] održaće se u Črnomelju izložba fotografija XIV divizije.

Foto-reporteri VII korpusa šalju filmove na razvijanje u foto-tehniku Glavnog štaba, dok propagandni odseci IX korpusa 1IV operativne zone, zbog udaljenosti, imaju vlastite foto-tehnike. Foto-sekcija nema dovoljno uvida u ovai materijal, jer joj u najboljem slučaju šalju po jednu kopiju a najčešće ništa.

Naročite poteškoće imamo s foto-apsratima koje poseduju borci i rukovodioci koji risu zaduženi kao foto-reporteri. Obično ne znaju rukovati aparatom, troše materijal kop teško nabavljamo, snimaju uglavnom samo grupe, po prijateljskoj liniji, i to ne dobro, a u propagandne svrhe upotrebljive snimke ne dostavljaju foto-sekcijama. Glavni štab Slovenije ìzdaéè zbog toga naredbu da svi vlasnici foto-aparata moraju imati posebnu dozvolu i sve snimke obavezno dostavljati foto-sekciji Glavnog štaba.

Kod foto-sekcije Glavnog štaba se najviše primećuje nepovezanost sa ostalim odsecima Propagandnog odeljenja GŠ. Foto-sekcija nije u dovoljnoj meri potpomagala opšte političke

[25] Divizija je proglašena za udarnu naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 512 od 26. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/IÌ-2).

kampanje, foto-reporteri su se često ograničavali na snimanje pojedinih komandanata i nisu bili uključeni u opšti propagandni rad svojih odseka.

Foto-sekcija IV operativne zone imala je u vremenu od 15. do 22. oktobra foto-izložbu na oslobođenoj teritoriji.[24] Vojni foto-reporteri IV operativne zone pripremaju zbirku fotografija svih starih partizana koji se nalaze na teritoriji Štajerske i Koruške.

Foto-sekcija IX korpusa, iako ima najviše mogućnosti za nabavku materijala i najbolje opremljenu radio-stanicu, još uvek ne radi kako bi trebalo. Rukovodioci nisu u dovoljnoj meri svesni značaja foto-reportaže. Nadamo se da će se stanje popraviti kada foto-sekciju preuzme organizaciono sposoban drug.

Odsek za kulturno-prosvetni rad

a) Referent za vojnu muziku se starao o vojnoj muzici u Glavnom štabu, IV operativnoj zoni, IX i VII korpusu. Vojna muzika kod Glavnog štaba je posebno na odgovarajućem nivou. Međutim, i njoj, kao i ostalim našim vojnim muzikama, nedostaje instrumenata, a naročito nota, koje naši drugovi moraju pisati rukom, a melodije sami harmonizirati i instrumentirati. Ipak sve vojne muzike imaju opširan repertoar, sastavljen od partizanskih pesama, himni, posmrtnih marševa i putpurija.

b) Referent za horsko pevanje[25] snabdeo je potrebnim komadima u prvom redu Invalidski pevački hor, koji se nalazi kod samog Glavnog štaba. Ostalim pevačkim horovima, kao npr., pevačkom horu IV operativne zone, kulturno-prosvetni odsek Glavnog štaba nije posvetio potrebnu pažnju. Pevački horovi u četama i bataljonima, koji rade u okviru kulturno-prosvetnih kružoka, ostali su bez ikakve naše pomoći. I kulturno-prosvetne sekcije u korpusima i zoni su taj rad zanemarivale.

IX korpus je organizovao tečaj za horovođe, koji je započeo 25. oktobra.[28] Od tečaja se nadamo znatnom poboljšanju našeg horskog pevanja u Slovenačkom primorju, gde je popularizacija slovenačke pesme potrebnija nego bilo gde.

Tokom poslednjeg meseca je IX korpus izdao više, na ciklostilu izrađenih, pesama s notama. Nastavićemo ova izdanja.

[14] Iz izveštaja Propagandnog odseka 4. operativne zone Slovenije od 1. novembra, upućenog Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, vidi se da je izložba održana u Gornjem Gradu (AIZDG u Ljubljani, f. 89/111).

[45] Pavle Sivic. Odsek za prosvetu SNOS-a uputio ga je Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije 21. septembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 87IV-10).

" Vidi dok. br. 129

c) Referent za slikarstvo je meseca oktobra izradio mapu »Domovi, ječe, gozdovi. . ,«,[27] koja je sada u štampi. Izradio je takođe nekoliko naslovnih stranica za brošure i linorez za diplomu brigadama — pobednicama u takmičenju. Referent za slikarstvo postoji samo kod Propagandnog odeljenja Glavnog štaba, dok u samoj vojsci za podizanje mladih talenata nismo ništa učinili.

d) Referent za pozorište i kino stara se o svim priredbama koje priređuje Glavni štab, odnosno u kojima sudeluje. Taj zadatak je dobro izvršavao. Sarađivao je u proslavi stogodišnjice rođenja Simona Gregorčiča,[28] u proslavi oslobođenja Beograda itd.

Ovu sekciju smo brojčano ojačali jer će morati stalno da raspolaže određenim brojem drugova, koji će posećivati naše kulturno-prosvetne odbore i kružoke koji nisu svuda dovoljno dinamični.

Frontni teatar VII korpusa[29] je na odgovarajućoj visini. Gde god se kretao, postizao je velike uspehe.

Pozorišna grupa IV operativne zone tesno sarađuje sa organizacijama na terenu. Da bi se smanjio profesionalizam u IV operativnoj zoni, propagandni odsek je sve članove pevačkog hora i orkestar zaposlio na konkretnim zadacima. Pomenuti drugovi obavljaju svu kolportažu zone, izdaju radio-vesti, upravljaju ručnim ciklostilnim razmnoživačem i sačinjavaju grupe za nošenje savezničkog materijala od spuštališta do baze.

Kulturno-prosvetni rad je najdinamičniji na teritoriji IV operativne zone. Priredbe su u političkom i umetničkom pogledu dobre, kulturno-prosvetni odbori i kružoci su u stalnom kontaktu s kulturno-propagandnom sekcijom zone. I saradnja s terenom je tamo najrazvijenija.

Kulturno-prosvetne sekcije na čitavoj teritoriji Slovenije, a naročito na oslobođenoj, posvećuju svu pažnju jedinicama koje se nalaze u blizini i priređuju im mitinge, pozorišne priredbe i koncerte. Naše kulturne priredbe u mesecu oktobru bile su uglavnom posvećene stogodišnjici rođenja Simona Gregorčiča, oslobođenju Beograda i dodeljivanju odlikovanja borcima i oficirima.

Propagandni rad u mesecu oktobru bio je još uvek upravljen na popularizaciju govora maršala Tita,[30] na popularizaciju Crvene armije, koja je prešla našu granicu, na oslobođenje Beograda i u cilju popularizacije uspeha takmičenja u našoj vojsci.

[57] Odnosi se na trinaest linoreza na tematiku NOB-a Nikolaja Pirnata (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 69, b. j. 869).

[!8] Roden 15. oktobra 1844. godine.

[M] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 19.

[M] Vidi dok. br. 15, objašnjenje 23.

Ubuduće ćemo u većoj meri snabdevati propagandnim materijalom i naše neoslobođene gradove, naročito Ljubljanu. Izveštaji koji dolaze otuda govore o tome da naši gradovi ne znaju mnogo o NOV. Osim članaka i brošura, slaćemo i filmove, partizanske pesme itd.

Propagandno odeljenje Glavnog štaba zadalo je sebi zadatak da u tekućem mesecu, prema mogućnostima, otkloni greške i nedostatke navedene u izveštaju. Pokušaće da stupi u što tešnju vezu sa Propagandnim odsekom Vrhovnog štaba i Propagandnim odeljenjem Glavnog štaba Hrvatske i postigne veću razmenu propagandnog materijala.

Propagandno odeljenje Glavnog štaba je svesno toga da je propaganda koju vodi nedovoljno »jugoslovenska«, zato moli propagandni odsek Vrhovnog štaba da mu dostavom materijala pomogne u otklanjanju tih nedostataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik odeljenja:[31]

\

[31] Načelnik Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije bila je Herta Has (Vera Savie), koja je na tu dužnost došla, verovatno, krajem oktobra 1944. godine.

BR. 90

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 8. SRPSKE BRIGADE 22. NO DIVIZIJE OD 4. NOVEMBRA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

Izveštaj o radu Part. organizacije
VIII srpske brigade od 1—31/X—1944 g.

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

Stanje partijske organizacije u VIII brigadi je sledeće: Imamo 4 biroa bataljona i 23 part. ćelije. Svaki bataljon ima štabsku ćeliju i 5 četnih, sem u 2 četi I bat. i pratećoj četi 2 bat. To ću formirati čim se drugovi vrate sa kursa. Ćelije su brojno male: 13 ćelija po 3 druga i 10 po 4 dr. Ukupan broj članova partije iznosi 117.

16 dr. na kratkom političkom kursu.
2 na srednjem partijskom.
6 na I Omladinskom kongresu za Srbiju.
10 ranjenih koji se nalaze u divizijskoj bolnici.

34 ukupno osutno iz jedinice.
83 na licu.

U toku ovoga meseca ooginula su dva člana Partije, prekomandovano iz jedinice u toku meseca septembra i oktobra 16 dr.[ugova] vojnih i političkih rukovodioca.

Kandidata u brigadi 42.

Socijalni sastav: 24 radnika
61 zemljoradnik
6 intelektualaca
15 đaka
4 podoficira bivše jug. vojske.

Radni sastanci su održavani redovno u II i III bataljonu, dok u 1 i 4 održana su po 3 sastanka. Na ovim sastancima se diskutovalo po organizacionom pitanju, prorada direktivnog materijala i problemi jedinice, a to je učvršćenje discipline, zavođenje vojničkog poretka i odnosa, o pravilnom prihvatanju i

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) **u AIRPS, reg. br. 587.**

odnosu prema novim drugovima, kao i drugovima koji su došli iz redova Draže i Nedića.

Partijnost kod drugova je vrlo slaba, što se ogleda u slabom podizanju novih članova, kao i u pogledu lične izgradnje i uočavanja i ispravljanja grešaka, zbog neaktivnosti kažnjeno je u ovom mesecu 6 drugova partijskim ukorom, a jedan pol. kom. čete je izbačen iz partije jer je nepažnjom ubio jednog borca.

Teoretski časovi se takođe održavaju, prorađene su u toku ovoga meseca 3 teme i to: O Partiji,'- Nacionalno pitanje,[3] i O kadrovima[4] od Dimitrova. Prorada materijala se vršila najpre u bat. birou a zatim su rekretari prenosili na jedinice.

SKOJ: Rad SKOJ-a u našoj brigadi krenuo je na bolje. U svim bataljonima imamo komitete i aktive po četama. Odlaskom drugova na kongres brigadni komitet SKOJ-a ne postoji, što u mnogome otežava rad.

Ukupan broj skojevaca 143 na licu. U bolnici 8, dva poginula. U toku ovoga meseca primljeno je 8 drugova iz SKOJ-a u Partiju.

Rukovodioci Skoja su vrlo mladi i slabi, teško se snalaze u svojoj dužnosti, osobito sada kada su jedinice postale mnogo veće, a nedovoljno pažnje od strane Partije se **Doklanja** SKOJ-u. Uz bolju pomoć i kontrolu, tim pre što su jedinice sređene, mišljenja sam da će SKOJ krenuti napred.

Vojno-politički rad obavlja se po jedinicama, no taj rad ni izdaleka ne zadovoljava i iz razloga toga što su sami niži rukovodioci slabo upoznati sa stvarima, a nemoguća je svuda stalna lična pomoć i kontrola od strane čl. štaba brigade, jer smo do pre kratkog vremena imali svega 3 čl. štaba. Sada smo dobili načelnika i zamenika komandanta pa će se moći više pomoći. Naročita pažnja se obraća na podizanju četnih i vodnih rukovodioca, kako vojnih tako i političkih. Izvestan broj smo poslali i na kurs, kako vojni tako i politički.

Kulturno-prosvetni rad ne oseća se dovoljno po svim sektorima svoga delovanja. Prelaskom na kasarnski život trudili smo se da baš tim radom učinimo život u kasarni što snošljivijim. Radi se dosta, no još nepovezano i neorganizovano tako, da se pojedini ljudi pretrpavaju ne umejući da zaposle druge. Kulturno-prosvetni odbori su formirani u svim bataljonima a u nekima i po četama. Najbolje se oseća rad u 1 bataljonu. Izdali su zidne novine u 1 i 3 četi i džepne novine u bataljonu. Pri-

[1] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6320—6335.

[s] Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 6128—6134.

[4] Iz referata Georgija Dimitrova na Sedmom kongresu Kominterne 1935 (vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 4738--1778).

redbu nismo dali ni jednu u toku ovoga meseca, jer smo sređivali jedinice i imali pokrete pa nije postojalo tehničke mogućnosti. Radu sa nepismenima poklonjeno je dosta pažnje, naučilo je pisati 15 omladinaca, a mnogi znaju oko 20 slova.

Imamo i svoj sportski klub, brigadnu muziku, a čitava brigada je gledala film Orelska bitka, što je ostavilo dobar utisak na naše borce, jer su mnogi po prvi put bili u bioskopu.

Sa narodom se radilo malo, jer smo bili u gradu. Održate su svega dve konferencije u selima oko Aleksinca.

Javite mi kakav stav se ima po pitanju bivših žandarma, koji se dugo već nalaze u redovima NOV i pokazuju se odani i dobri.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Niš 4/XI-1944 god.

Pomoćnik polkoma—kapetan
Mile Banić (Crni)

M P.

BR. 91

MESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. MAJEVICKE UDARNE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 4. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK KOMESARA
XVII MAJEVICKE NOU BRIGADE
4 XI 1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE[1']

I Z V J E Š T A J
O VOJNO-POLITICKOM STANJU I STANJU I RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA XVII MAJEVICKE NOU BRIGADE ZA MJESEC OKTOBAR 1944 GODINE

VOJNO-POLITICKO STANJE

Za vrijeme uspješnog ofanzivnog djelovanja na četničke bande i dijelove 13 SS-divizije na području Majevice[3] brigada je rješavala najvažniji problem, pitanje popune. Popuna je išla teško i sa obzirom na povoljno nastalu međunarodnu i lokalnu situaciju. Mobilisano je 110 ljudi, od kojih je 64 zarobljeno u borbi. Dobivanje 100 ljudi iz Majevičkog NOP odreda[4] i 60 iz terenske Majevičke čete u mnogome je doprinijelo popuni brigade. To je omogućilo formiranje četvrtog bataljona (u brigadi II). Dobiveno ljudstvo je došlo bez nižeg i višeg rukovodstva.

Formiranjem četvrtog bataljona ukazala se potreba za popunu kadra, u čemu se i uspjelo, jer je prethodno izvršena priprema za to.

Pitanju izgradnje boraca i rukovodilaca prišlo se ozbiljno. Slobodno vrijeme iskorištavano je po predviđenom planu štaba brigade učenjem teoretski i praktično: stražarske službe, bor-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6211/IV, 2—50 (44), a snimak originala u AVII, reg. br. IRPJ-1/637—642.

*** Izveštaj je dostavljen i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu (vidi AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-10 626—628).**

>, [s] i [9] O dejstvima 17. NOU brigade vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 52 i 68.

[4] U sastav 17. majevičke NOU brigade ušao je 12. oktobra 1944. jedan bataljon Majevičkog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 52, objašnjenje 13).

bene obuke i pješadijskog egzercira. Vidnije rezultate postigao je III bataljon zahvaljujući vojničkoj spremi komandanta bataljona.

Početkom mjeseca osjetio se defanzivan duh kod vojnih rukovodilaca I i III bataljona, koji se ogledao u neizvršenju dvaju vojničkih zadataka u akcijama na dijelove 13 SS-divizije.[5] Do njega je došlo zbog pretrpljene jake artiljerijske vatre u Posavini i zbog mladosti bataljonskih rukovodilaca, koji plašeći se odgovornosti (gubitaka u ljudstvu) nisu izvršili zadatak. On se očitovao i u jednom napadu neprijatelja, gdje je izgubljena arhiva štaba brigade. Održanim sastankom ukazana je pomoć vojnim rukovodiocima, a zatim je partijski rukovodilac brigade poslao direktivno pismo bataljonskim biroima.

Nije se uspjelo osamostaliti komande četa i štabove bataljona, mada su komande četa pokazale više uspjeha.

Odnos boraca prema komandnom kadru i obratno je prosječno dobar.

Dolaskom novih boraca ponovo se pojavljuje problem političke izgradnje. Politički rukovodioci moraju svoj rad podjeliti u dva dijela: rad sa novim borcima objašnjavajući im od početka našu borbu, dok sa starim borcima produžiti dalje započeti rad. Stari borci zbog skučenosti nisu bili u stanju prenijeti stečeno znanje na novopridošle iako su dobro upoznati sa svim što je sa njima obrađivano.

Njihov dolazak istovremeno je donio problem riješavanja nepismenosti, kome se odmah prišlo. Potrebu pismenosti ozbiljnije su shvatile drugarice.

Kulturni rad je oživio i osjetio se najživlje kod bolnice.

Odnos boraca naše brigade prema narodu može se podjeliti na dva dijela i to na odnos prema narodu na oslobođenoj teritoriji koji zadovoljava i odnos na poluoslobođenoj i neoslobođenoj koji nije zadovoljavajući.

Ekonomska služba u pogledu ishrane zadovoljila je, dok u pogledu popune, izdizanja kadra i osjećaja odgovornosti podbacila je, što se može pripisati brigadnom rukovodiocu koji nije održavao redovne sastanke sa intendantima bataljona, a oni sa ekonomima četa. U vezi sa izgradnjom kadrova zamjenik intendanta bataljona i ekonom četa pohađali su ekonomski kurs u Tuzli.

Problem odjeće i obuće postavio se u ozbiljnoj mjeri, jer slabo obučenih ima oko 250, a bosih oko 300 boraca. Taj problem sa obzirom na popunu brigade i vremenske prilike postao je najvažniji.

Obavještajna služba podbacila je zbog nedovoljne aktivnosti četnim, nespremnih bataljonskih obavještajaca i nemajući

na poluoslobođenoj i oslobođenoj teritoriji obavještajnih centara. Kao primjer može nam poslužiti nepotpun i nesiguran izveštaj o dolasku njemačke Wehrmacht divizije na liniju Bije-Ijina—Zvornik.[6] U vezi gornjeg svi obavještajci bataljona krajem ovog mjeseca poslani su na obavještajni kurs pri štabu III Korpusa.

Sanitetska služba se isto tako našla pred teškim problemom, zbog malog broja stručno spremnih drugarica i oskudice sanitetskog materijala, čiji se potrošak ne nadoknađuje. Dvije drugarice koje su tek naučile nešto malo pisati su postavljene za referente u bataljonima. U vezi gornjeg šest drugarica je pohađalo sanitetski kurs pri štabu XXXVIII divizije, ali to nije dovoljno da podmiri potrebe brigade, te je u vezi s tim poslano još osam drugarica na isti kurs. Takođe nedovoljno pružena stručna pomoć nižim sanitetskim rukovodiocima od brigadnog ljekara, a njegov zamjenik istovremeno je zauzet kao sekretar štaba brigade.

STANJE I RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Partijska organizacija broji 23 partijske jedinice sa 139 članova i 18 kandidata. Socijalni sastav: 28% radnika, 57% seljaka i 15% intelektualaca. Nacionalni sastav: 75% Srba, 8,5% Hrvata, 13% Muslimana i 3,5% ostalih (2 Crnogorca, 1 Rus, 1 Nijemac i 1 Slovenac).

Formiranjem četvrtog bataljona i Topovskog voda formirano je pet partijskih jedinica.

Primljeno je 10 novih članova, od kojih 6 iz SKOJ-evske organizacije. Sa terena Majevice primljeno je 4 člana, dok je dato vojno-pozadinskim vlastima 7 članova kao nesposobne za vojnu jedinicu.

Priliv ljudstva iz Majevičkog NOP odreda i Majevičke terenske čete omogućio je formiranje četvrtog bataljona te se s tim ukazala potreba kadra za isti. Kadar je dat iz ostalih bataljona tako da u tome pogledu bataljon ne zaostaje iza drugih.

Priliv tog ljudstva postavio je pred Partijsku organizaciju ispitivanje života i rada kao i opstanka u Partiji drugova koji su došli u brigadu. Formirane su dvije brigadne partijske komisije koje su donijele odluku da se 6 drugova od njih isključi iz Partije. . . što za vrijeme neprijateljske VII ofanzive nisu se na poziv Partije odazvali u vojsku, nego ostali u službi neprijatelja. Početkom mjeseca formirana je brigadna partijska komisija donijevši odluku da se drugarica ... isključi iz Partije zbog pokušaja nemorala. Ona je i ranije u tri maha isto pokušavala, na što je opominjana.

Sastanci su redovno održavani izuzev posljednje sedmice dana, jer su 23 člana išla na partijsko oblasno savjetovanje. Rad je trpio unutar brigade zbog odlaska pomoćnika politkoma brigade, pomoćnika komesara bataljona i većeg dijela pomoćnika komesara četa. Od vojnih rukovodilaca bataljona išao je po jedan član. Vanredni sastanci su održavani najčešće po pitanju primanja novih članova u Partiju i pravilnog primanja novih boraca.

Bataljonski biroi su održavali redovne sastanke. Oni nisu još u potpunosti osamostaljeni. Pomalo ih nadjahuju štabovi bataljona, mada je i u tom pogledu učinjen dobar korak naprijed. To se može pripisati mladosti članova biroa i ranijoj nepravilnoj praksi, što štabovi bataljona ne čekajući odluke bata-1jonskih biroa rješavali su gotovo sve stvari da bi tim bili ekspeditivniji štabu brigade. Biro I bataljona otskočio je u tom pogledu od ostalih. Biro četvrtog (II. bataljona) zbog otsutnosti rukovodioca nije još došao do izražaja, ali izgledi su da će dobro funkcionisati. Od partijskih rukovodilaca bataljona brzinom, odlučnošću i upornošću pokazao se drug Stevo Maričić, pomoćnik politkoma III bataljona, samo je oštar. Vršioc dužnosti partijskog rukovodioca II bataljona ... je spor u radu, nije dovoljno pismen, ali sa obzirom na druge poslove postavljen je za vršioca dužnosti, jer nismo imali boljeg u brigadi.

Stabske jedinice živile su redovnim partijskim životom, od kojih treba istaći po aktivnosti i zrelosti jedinicu III bataljona, u kojoj se ističe pravilnim postavljanjem rada komesar Jozo Radić.

SKOJ-evska organizacija dala je samo 6 članova Partiji, što znači u pola manje nego prošlog mjeseca iako rad nije bio slabiji nego prošlog mjeseca. Za oblasnu skojevsku konferenciju aktivi su izabrali najbolje skojevce, od kojih je 6 bilo izabrano za Kongres antifašističke omladine Bosne i Hercegovine. To je urađeno s obzirom da je izbor za prošli Kongres antifašističke omladine Jugoslavije iz ove brigade bio vrlo slab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POMOĆNIK POLITKOMA
kapetan
Miloš Ilić

BR. 92

PREGLED BROJNOG STANJA I ORGANIZACIONE STRUKTURE PARTIJSKE ORGANIZACIJE POSAVSKOG NOP ODREDA ZA OKTOBAR 1944. GODINE[1]

POSAVSKI N. O. P. ODRED

Okrug: N. Gradiška

Za mesec oktobar 1944

Jedinica	Broj bataljonskih biroa	Broj članova bat. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara čl. K.P.	Broj podoficir. članova K.P.	Broj partizana članova K.P.	Broj žena članova K.P.	Broj svih članova K.P.	Nacionalni i socijalni sastav								Ostale nacije	Broj kandidata	Opaska
												Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podof. biv. jug. voj.	Hrvati	Srbi			
I. Bataljon	1	5	3	1	–	4	13	10	10	–	33	1	31	–	–	1	–	1	32	–	3	
Bataljon „Hajduk Veljko“	1	5	3	1	–	4	16	18	6	–	40	6	32	–	–	1	1	4	36	–	–	
Bataljon „Matije Gubca“	1	4	2	1	–	3	13	12	3	–	28	5	21	1	1	—	–	19	9	—	5	
Bolnička četa	–	—	1	–	–	1	4	–	1	–	5	1	4	–	–	—	–	2	3	–	2	
Štab odreda i pri štabu	–	—	–	1	1	2	7	2	–	–	9	1	4	3	—	1	–	1	8	—	–	
Ukupno:	3.	14.	9.	4.	1.	14.	53.	42.	20.	–	115.	14.	92.	4.	1.	3.	1	27	88.	–	10.	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Adam Starčević

[1] Original (pisan na mašini i rukom, latinicom) u AVII, reg. br. 50-3, k. 1607.

BR. 93

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. UDARNE DIVIZIJE OD 5. NOVEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 5. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU POSLE BITKE ZA TRAVNIK[1]

Oblasnom

POLITIČKOM KOMESARU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Ovdje

Prošli mjesec bio je mjesec pokreta naše divizije sa terena na kome je nikla i na kome je provela gotovo cijelo vrijeme svoga postojanja.[2] Pred političke radnike divizije — pred cijelo rukovodstvo stavljen je zadatak: izvršiti pokret bez osipanja i naučiti u pokretu raditi. I jedan i drugi zadatak je ispunjen. Iz brigada je prosječno vrlo mali broj otpao: iz XI Brigade 37, od kojih se najveći broj vratio ili u putu stigao; iz VIII Brigade 68, od kojih se 47 vratilo. Sa VI Brigadom je gotovo isto. Što se pak tiče rada u pokretu, svi su rukovodioci išli uz kolonu vodeći razgovore s borcima, tumačeći im dnevne događaje i t.d. Uz put su održavani sastanci komesara, komandnog kadra. »Sastaćemo se gore na okuci«, govorili su komesari bataljona komesarima četa i održali su uz put sastanak kratak po najkonkretnijim pitanjima: brige za ljude, obavještenjima i si. No ne može se reći da se već ima izvjesna rutina u tome, ali se ona istinski stiče i svi mi se paštimo[3] da zaista u novim uslovima naš rad odgovori potrebama. Koristio se svaki predah da se učini sve što se može da ljudi budu obaviješteni o događajima, da im se olakša putovanje i preduprijedi osipanje. U putu su redovno izlazile vijesti i hrana je bila redovna, na vrijeme i dovoljna. — Moral, čvrstina i spremnost boraca da se tuku i da pobjeđuju, kovana prije pokreta, utvrdivana je u toku pokreta. Bitke koje smo dali bile su mnogo teže nego prije i gubitci koje smo dali nijesu nimalo pokolebali naše jedinice, mada je veliki dio boraca tek mjesec dana proveo u našim jedinicama,

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, reg. br. 156, a njegov snimak u AVII, reg. br. BiH-10 647—649.

*** Četvrta NOU divizija formirana je 9. novembra 1942. U njen sastav ušle su 2, 5. i 6. krajiška NOU brigada. Stab divizije sačinjavali su: komandant Josip Mažar Soša, dotadašnji komandant 5. krajiške NOU brigade, a politički komesar Milinko Kušić, dotadanji komandant 1. krajiške NOU brigade (vidi tom II, knj. 1, str. 199).**

® trudimo

nego je — naročito na Travniku — drugi nalet bio silovit i pobjedonosan.[4] Trebalo je vidjeti herojski nalet boraca na kasarnu i osjetiti njihovu snagu i moralnu čvrstinu.

U toku pokreta cio politički kadar bio je u dodiru i neprekidnoj pomoći jedni drugima i održavana su savjetovanja sa svima i davane direktne lične upute.

Politički rad poslije bitke za Travnik odvijao se po više pitanja.

1. — Po pitanju pljačke i ubistva dvojice drugova, radi toga smo prošli svi kroz sve jedinice tumačeći pravilno taj slučaj, bacajući težište na pljačku.

2. — Po pitanju mobilizacije i političkog rada na terenu. Tu su rezultati vidljivi. Svaka je brigada na svome sektoru svuda u selima stvarala NO odbore, održavala konferencije sa narodom, tumačila događaje. Rezultat toga jeste da je XI Brigada mobilisala oko 250, VIII Brigada nešto više a VI Brigada oko 130 novih boraca, ne računajući tu ono što su komande mjesta mobilisale i slale, nego samo ono što su brigade same mobilisale. Najveći je broj muslimana, ali ima prilično i Hrvata. Porodice su ih već obilazile, donosile hranu i veš i smatraju da tako mora biti. Ima među tim borcima dosta dobrovoljaca, milicije i dr. Činjenica je da je narod primio mobilizaciju. Sa terena na kome smo malo šta ima više mobilisati. Preduzimaju se mjere izvlačenja iz Zenice i s one strane Bosne.

3. — Pitanje rada sa novim ljudima, osnovno, najvažnije i najteže pitanje cjelokupnog našeg vojničkog i političkog rada — jeste baš ovo: naučiti nove ljude da se bore za ono za što se mi borimo i onako kako se mi borimo. Ono je najteže zato što:

a) ljudi koji dolaze borili su se u neprijateljskoj vojsci protivu nas, trpili njegov **Dolitički** uticaj **i** kovani u fašističkim vojnim kasarnama;

b) ljudi koji sa terena dolaze nimalo ne znaju o nama ili što znaju to su od neprijatelja naučili;

c) milicija nosi milicijski duh.

Svi oni nose zla fašističke vojske, od veneričnih bolesti pa do pretresanja od bacača na daljini od desetine metara. Od tih ljudi stvoriti borce, naučiti ih da im je zaista fašizam neprijatelj, unijeti u njih naš duh, shvatanje, rad, odgovornost može se ne više metodama i radom kakav smo primjenjivali na ljude koje smo dobivali na terenu Podgrmeča i Kozare. Novi stil u radu, samoprijegoran danonoćni rad vojnički i politički i poslednjeg čovjeka koji nosi petokraku moći će riješiti to pitanje. Za bolje, za najuspješnije riješenje toga osnovnog pitanja iz

[4] Detaljnije o borbama 4. NOU divizije za oslobođenje Travnika vidi tom IV, knj. 30. dok. br. 54.

kojega izviru druga isto tako važna: pitanje žrtava i gubljenje starih boraca, dezerterstvo, udarnost i borbenost, vezivanje porodica novih za naš pokret, za najpotpunije i najbrže riješenje toga pitanja obišli smo sve jedinice. Kroz sastanke štabova, kroz sastanke komandi četa, podoficira, kroz sastanke partijske, na ćelijama i na biroima, kroz konferencije četa i bataljona, svuda, svuda smo pretresali raznim rječnikom i osvetljavali sa raznih strana jedno te isto pitanje — pitanje novih ljudi i stvaranje od njih boraca. Mi smo stvar postavili tako da od vojno-političkog rada sa novim ljudima u toku ovih dana i dalje — zavisi uspješno riješenje novih zadataka. Ukoliko se borci bolje pripreme vojnički kroz neprekidno vježbanje patrolske, izviđačke, stražarske službe, napada i odbrane, nišanjenja i okidanja — i u logoru i pozadi položaja, ukoliko se politički bude tumačila i objašnjavala potreba svega toga, utoliko ćemo biti spremniji:

1. — Za izvršenje zadataka.

2. — Žrtve ćemo imati manje i neće nam ginuti stari borci i rukovodioci, nego ćemo cijelu novu masu osposobiti za boj.

3. — Naučićemo nove borce da se tuku ne samo protiv Švaba nego da budu docnije čuvari tekovina naše borbe.

4. — Riješićemo najuspješnije dezerterstvo.

5. — Vezaćemo čitav ovaj kraj za naš pokret.

Na radu po brigadama, na konferencijama i sastancima osjetio se jedan oportunistički stav naših rukovodioca prema novom ljudstvu. On se ogleda u nevojničkom odnosu prema njima, moljakanju, tetošenju, ubjeđivanju da to treba i t.d. Cjelokupno djelovanje smo postavili na željeznoj vojničkoj disciplini i na zdravom, pravilnom tumačenju od strane političkog kadra potrebe te i takve discipline. Pored svih sastanaka i konferencija — svaku brigadu smo po ovom pitanju prošli dva puta zadržavajući se u svakoj po više dana. Da bi ovo pitanje što uspješnije riješili odlučili smo da ovih dana održimo savjetovanje svih štabova bataljona i brigada naše divizije i ovo pitanje temeljito pretresemo.

Za uspješno riješenje ovog pitanja postavili smo mnogo oštrije pitanje odgovornosti komandnog kadra nego dosad i pomoći viših rukovodioca nižim — komandant divizije poslednjem delegatu i direktno odlaženje svih u čete. Ovo se tim prije nameće što je stari kadar iscrpljen, neprekidno se uzimaju i daju kadrovi i najpovjerljiviji ljudi, pa mladi kadar ne može da odgovori na sva pitanja i zapljusnulo ih je more novih i inteligentnijih ljudi.

Ovdje se nameće i pitanje ličnog uzdizanja politrukovodioca, na prvom mjestu delegata i komesara četa. U tu svrhu održavaju se vaspitni sastanci sa delegatima po bataljonima. koje drže komesari bataljona. I jednim i drugim daje se pristu-

pačan materijal — štampa i umnožene brošure u našoj tehnici: »Zastava«, »Priče iz naše borbe«, »Iz rječnika Rozental—Judina«.[5] U toku ovoga mjeseca sa borcima je uz redovna obavještenja o događajima čitana i s njima je prerađivana naša štampa te brošure.

Pitanje Mačeka kao ozbiljno političko pitanje postavljeno je pred nas i u vojsci i na terenu radi novih ljudi koje ono interesuje, koje pogrešno tumače — i mi smo mu ozbiljno prišli koristeći svu raniju štampu. Za potpunije tumačenje i za ovaj narod i *za našu diviziju potrebno je više štampe iz Hrvatske.* (Više brojeva »Naprijed«,[6] »Vjesnika«[7] i dr.).

Kulturno-prosvetni rad je prilično zaspao u jedinicama do ovih dana. Upravo zaspao u izvjesnim svojim oblicima: kulturnim priredbama, usmenim novinama, šaljivim večerima i t.d. Ranije zaostala strana — dopisništvo — danas ozbiljno koraknulo naprijed. Svi bataljoni izdali su svoje listove, brigade pripremile, šalju se dopisi, izlaze zidne novine. Nepismenost se povećala dolaskom novih ljudi i to je ozbiljno oitanje. Ima svaka brigada po dvjesta i više nepismenih. Nemamo još naučnih predavanja. Time ćemo se pozabaviti tokom idućeg mjeseca mnogo ozbiljnije.

Gledajući u cjelokupnosti stanje naše divizije osnovno pitanje jesu novi borci[8] i mi smo tome pitanju pristupili onako kao gore i mi ćemo ga, mobilišući nove i nove ljude, u daljem toku rješavati kao najveći problem i kroz vojnički i političko-kulturno-prosvetni rad.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5 novembar 1944 god.

Politički komesar
IV Divizije,
Dmitar B. Bajalica

Dragi drugovi,

Šaljem vam jedan primjerak mjesečnog izvještaja, da biste bar donekle imali pregled stanja divizije.

Pozdrav
Baja*

[5] Reč je o brošuri Rozentala (Rozental, Jan Mikelevič) i Judina (Judin. S. Sergej) »Iz kratkog filozofskog rječnika« (vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 1041).

« Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 3025.

[7] Vidi Bibliografiju NOR-a, b j. 4216.

[8] Vidi zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta od 5. novembra 1944, u kome se govori, između ostalog, o radu s novim borcima (AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-10 653—654).

[9] Dmitar Bajalica

BR. 94

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 5. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

Dostavljam vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije Vl-te Brigade u toku prošloga mjeseca. Brojno stanje dostavljam vam na posebnom formularu.[2]

U nastojanjima i radu za izvršenje postavljenih zadataka, partijska organizacija u borbama i akcijama uglavnom pokazivala se kao rukovodioc. Zadaci Brigade ozbiljno su shvatani i oni su uspješno i izvršavani. No kroz poslednje borbe[3] izbačeno je iz stroja dobar broj partijskog članstva (u toku prošlog mjeseca 40 ranjenih i 8 mrtvih a u pretprošlom mjesecu 46 ranjenih i 16 mrtvih) , što se razumljivo u izvjesnoj mjeri i odrazilo nà rad partijske organizacije. Među izbačenim iz stroja je jedan dio partijskih rukovodioca i najboljih komunista, tako da je sadanje partijsko članstvo, pa i rukovodstvo po bataljonima, dosta mlado, zbog čega se partijska organizacija nije dovoljno snašla u radu pod sadanjim okolnostima. Partijske jedinice nisu za rešavanje uzimale goruća pitanja, a takva pitanja nisu partijski rukovodioci ni znali pronaći. Tako na pr. sekretar ćelije u jednoj četi nije umio pronaći pitanje za dnevni red sastanka, iako je u jedinici toga momenta bilo nekoliko pitanja koja je trebalo riješavati. Kontakt sekretara ćelija sa ostalim komunistima nije bio svakodnevan u pokretu, kako bi se istima s jedne strane pomoglo u radu, a s druge strane podizala odgovornost pred partijskom organizacijom. S obzirom na mladost članstva a naročito kadra, koji nema dovoljno iskustva u radu, pred partijsku organizaciju se postavlja da u radu što više pomogne mladim partijskim rukovodiocima. Isto tako politički i teoretski nivo partijskog članstva sada je srazmjerno slabiji, zbog čega se pred nas postavlja da se pitanju u tome pogledu posveti ozbiljno pažnja. Politička slabost partijske organizacije može se u izvjesnoj mjeri vidjeti i iz neke vrste političke ravnodušnosti

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BH-10/592—593.

[2] Redakcija nije pronašla taj formular.

[3] i [5] O borbenim dejstvima 6. brigade 4. NOU divizije u oktobru 1944. vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 66.

povodom poslednjih značajnih događaja. To znači da komunisti ne umiju popularisati značaj tih događaja i kroz to stvoriti u jedinicama političku živost. U pogledu teoretskog rada u partijskoj organizaciji postavljeno je da se obnavljaju do sada prođena teoretska pitanja, tako se sada obrađuje teorija Partije. Pred partijskom organizacijom je postavljeno da se veća pažnja obrati prorađivanju centralne političke štampe, kao »Nove Jugoslavije«. Kako je partijsko članstvo dosta mlado, ono je zainteresovano za rad i moći će uz svesrdnu pomoć savladavati zadatke koji se pred njega postavljaju.

Pred partijskom organizacijom kao najozbiljniji i najvažniji problem postavlja se vojno-političko prevaspitavanje novoga ljudstva. Za poslednji mjesec dana u Brigadu je došlo oko 500 ljudi, što iz neprijateljske vojske, što sa novooslobođenog teritorija, tako da se zajedno sa onima koji su došli prije broj novodošlih penje na dvije trećine od sveukupnog ljudstva. To jasno pokazuje ozbiljnost toga problema. U radu sa tim ljudstvom naši politkomesari nisu do sada zadovoljavali. Politički rukovodioci četa pa i bataljona su mladi, čije znanje, a i iskustvo u radu nije još dovoljno. Rad političkih komesara četa nije konkretan, pitanja za svoj rad ne pronalaze u jedinicama među borcima, nego taj rad kao da lebdi, kreće sg no nekoj staroj komesarskoj šabloni. Komesar čete dođe u četu i govori o nekom pitanju, a borci su zainteresovani za neko drugo pitanje, koje je samim tim i aktuelnije. To je i radi toga što se politrukovodioci nisu uspjeli još približiti tim novim ljudima, kako bi ih bolje upoznali u političkim shvatanjima. Mladost političkih rukovodioca vidi se iz nepoznavanja političkih pitanja koja naročito treba objašniavati novim borcima. Tako na pr. komesar čete nije umio objasniti izdaju Mačeka, pravilno zauzeti stav prema domobranstvu i si. U zadnje vrijeme održata su savjetovanja politrukovodioca po bataljonima, gdje su pretresana sva pitanja političkog rada. Podvučena je važnost politinformacija. čemu se do sada nije posvećivala naročita pažnja. Sastav u jedinicama i mladost političkih rukovodioca, osobito u četama, nužno zahteva što veći rad neposredno s borcima političkih komesara bataljona i politkomesara Brigade. Tako je ova stvar kroz Partiju i postavljena. Među novim borcima koji su u naše jedinice došli od prije mjesec-dva dana može se osjetiti sve više preživljavanje u našim jedinicama i vezanje za našu borbu. Dobar dio pokazuje i interesovanje za politička pitanja i može se reći da se pravilno razvijaju. Poslije savjetovanja političkih rukovodioca po bataljonima, politički rad bolie se razvija. Sadanji politkomesar Brigade[4] zadovoljava u potpunosti i moći će da dadne dosta u pogledu uzdizanja političkog kadra i jedinica.

[4] Teufik Pletilić

S obzirom na sadanji sastav jedinica, pitanje pljačke još se više postavlja kao problem pred našu partijsku organizaciju. Iako se taj problem u oštrijoj formi nije postavljao za poslednjih mjesec dana, ipak se iz pojedinih ispada može vidjeti sklonost za ispade po tome pitanju. Pred partiju je postavljeno da je to pitanje usko povezano i sa disciplinom u jedinicama. U poslednjim akcijama primjetilo se da su u većini pljačkale drugarice, što znači da one nisu bile dovoljno političkim radom obuhvaćene, a s druge strane da se njihovoj disciplini kao vojnika nije obraćivala dovoljna pažnja.

S obzirom na borbe i akcije, pred nas se postavljao zadatak mobilizacije za popunu jedinica. Rad na tome pitanju povezali smo sa pitanjem političkog rada na terenu. Taj rad partijska organizacija shvatila je ozbiljno. Održano je više konferencija i kulturnih priredaba na terenu oko Travnika i Bugojna. Takođe su osnovana i nekolika seoska nar. o. odbora u novooslobođenim selima. Kroz taj rad na dobrovoljnoj bazi došlo je u Brigadu preko stotinu novih boraca.

U poslednjim borbama[5] brigada je pokazala dosta dobru borbenost i vojničku sposobnost, ali su se mogle vidjeti i izvjesne vojničke slabosti. Osposobljavanje i uvlačenje novoga ljudstva u borbu nije bilo potpuno, zbog čega se pred nas donekle postavilo pitanje žrtava. Iako je broj starijih boraca u jedinicama manji gotovo nego trećina, ipak od celokupnog broja izbačenih iz stroja, broj starih boraca iznosi polovicu. Tu se može vidjeti da su sadanji naši vojni rukovodioci, osobito niži, još neiskusni i ne umiju da čvrsto rukovode. Sadanji gotovo svi niži rukovodioci su ljudi koji su zbog dosadanjeg gubitka u kadru naglo iskakali na dužnosti. To pred nas postavlja kao ozbiljan zadatak rad na osposobljavanju našeg vojnog kadra, od čega mnogo zavisi pitanje osposobljavanja novog ljudstva kao i pitanje žrtava u borbi. Pitanju vojničkog uzdizanja kako novoga ljudstva tako i komandnog kadra pristupilo se ozbiljno i taj rad počeo se razvijati po planu koji je postavljen u Brigadi.

Sto se tiče rada SKOJ-a, taj rad poslije divizijskog savjetovanja postao je znatno aktivniji. Osobito u vojničkom radu sa novim borcima skojevci pokazuju zauzimljivost i lijepe rezultate. U poslednjim akcijama iz stroja je izbačeno preko 50 SKOJ-evaca, zbog čega se pred Skoj nametnuo problem jačanja organizacije. To se pitanje pojavilo kao problem jer su stariji borci, provjereni kroz duže borbe, iscrpljeni, tako da su skojevski rukovodioci bili zauzeli stav da se SKOJ nema odakle popunjavati. To se vidi i iz toga što se SKOJ-evska organizacija za poslednji mjesec smanjila. Pred SKOJ-evsku organizaciju je postavljeno u tome pogledu da se obrati pažnja u provjeravanju

na borce koji su u naše redove došli od prije 2—3 mjeseca i koji su već prošli kroz nekolike borbe.

Kulturno-prosvjetni rad nije se u toku prošlog mjeseca razvijao ravnomerno po svojim sekcijama. Dokle je dopisništvo naglo oživilo, dotle je rad po ostalim sekcijama popustio. Premda je dopisništvo oživilo, ono nije još uvijek dovoljno masovno. Za ovaj mjesec dana izdani su listovi po bataljonima, a sada je u toku izlaženje brigadnog lista. Kao važan problem kulturnog rada u ovoj brigadi je pitanje nepismenih, kojih među novomobilisanim ima preko polovicu

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-XI-1944 god. Pomoćnik politkomesara VI Brig.
Popović Sava

BR. 95

UPUTSTVO POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA ITALIJANSKE BRIGADE »ITALIJA« 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 6. NOVEMBRA 1944. POMOĆNICIMA POLITIČKIH KOMESARA BATALJONA O PROSLAVI DVADESET SEDMOGODIŠNJICE OKTOBARSKE SOCIJALISTIČKE REVOLUCIJE[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
TALJANSKE BRIGADE[2] U
I PROLET. DIVIZIJI NOVJ
6.XI.1944 god.

POMOĆNICIMA POLITKOMESARA BATALJONA
OVE BRIGADE!

Sutra 7 o.m. bratski sovjetski narodi i svi ugnjeteni i slobodoljubivi narodi svjeta praznuju najveći i najveličanstveniji praznik 27 godišnjicu oktobarske revolucije.

Ako jedan narod ima dužnost da proslavlja taj historijski dan, jeste to naši jugoslavenski narodi, koii su se nalazili ve-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—5/1, k. 718 A.

[!] U Beogradu, 28. oktobra 1944, od italijanskih bataljona »Garibaldi«, iz 1. proleterske NOU brigade, i »Mateoti«, iz 3. proleterske (krajiške) brigade, formirana je italijanska brigada »Italija«. Ona je ušla u sastav 1. proleterske divizije (vidi AVII reg. br. 1—4, k. 718 A).

kovima u ropstvu ispod ugnjetačkih, slovenstvu neprijateljskih naroda i u ropstvu vlastitih kapitalističkih ugnjetača. Dok nije došlo u Rusiji do preloma, do proleterske revolucije, do oslobođenja ruskih naroda ispod tiranske vlasti ruskog carizma, naši narodi njesu poznali puta i načina kojim bi mogli da se oslobode iz vječitog ropstva. Tek veliki, besmrtni **Lenjin,** tvorac Komunističke partije i vođ proleterskih masa u obaranju carskog imperijalizma, sa proleterskom revolucijom i stvaranjem novoga socijalističkoga reda, pravde, slobode, jednakosti i socijalne pravde pokazao nam je pravi put i dao čvrstu veru da će stići i za nas dan oslobođenja, dan kad možemo da sa sebe skinemo jaram ropstva.

I došao je taj dan, posle dugog i strašnog trpljenja, posle potoka krvi prolite u borbi za slobodu, posle hiljade i hiljade života naših najboljih sinova poginulih u borbama, tamnicama ili poklatih od zverskog okupatora i njegovih slugu, da možemo da se osjećamo slobodni u redovima NOV, u tesnoj povezanosti sa nepobedljivom Crvenom armijom, u pobedonosnome naletu u poslednjim borbama za isteranje ogavnog njemačkog fašizma iz naše zemlje i u poslednjim borbama za njegovo dokonačno uništenje.

Potrebno je da se uvjek osjećamo, i to uvjek pričamo našim borcima, da ako ne bi bilo Komunističke partije i njenog besmrtnog osnivača **Lenjina,** ako ne bi bilo oktobarske revolucije, ako ne bi bilo herojske nepobedljive Crvene armije i njenog najsposobnijeg i najmudrijeg vrhovnog komandanta, dobrotvora za sve ugnjetavano čovečanstvo, maršola Sovjetskog Saveza velikog **Staljina,** ne bi bili slobodni, već ostali bi još dalje robovi u lancima svjetskog imperijalizma i njegovih reakcionarnih klika.

Zbog toga je potrebno da taj dan proslavimo na dostojan način (ako dobijemo uputstva od Divizijskog komiteta, slati ćemo vam ta uputstva) objašnjavajući svojim jedinicama značaj oktobarske revolucije, značaj pobeda Crvene armije za oslobođenje porobljenih naroda. To možete na taj način, da sazovete sastanak štabske ćelije, na tome sastanku prodiskutujete brošuru »Velika oktobarska socijalistička revolucija« (izdanje XIII proleterske brigade, prigodom 27 godišnjice oktobar, soc. revolucije),[3] koju brošuru ćete dobiti u toku današnjeg dana. Sutra 7 o.m., na dan godišnjice, sazovite zbor bataljona i pred strojem neka održi komesar bataljona ili najsposobniji odgovorni drug iz štaba bataljona govor o značaju oktobarske revolucije. Posle govora odajte čast palim drugovima u borbi /.*a* slobodu.

» Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 1389.

I tako potrebni su usklici-parole i to:
Zivila narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije!
Živio vrhovni komandant NOVJ i POJ mudri maršal Jugoslav. drug Tito!
Neka žive partizanski odredi i NO pokret Italije!
Neka živi nova demokratska Italija!
Neka živi slobodna Demokratska Federativna Jugoslavija!
Neka živi pobjedonosna Crvena Armija!
Neka živi veliki, slavni vrhovni komandant Crvene Armije Maršal Sovjetskog Saveza drug Staljin!
Neka živi velika Oktobarska revolucija!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara
Talijanske brigade
A.[4] Šturm

BR. 96

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 35. NO DIVIZIJE OD 6. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
I. UDARNE BRIGADE XXXV. DIVIZIJE
Dne 6.XI.1944

CENTRALNOM KOMITETU K.P. ZA HRVATSKU

Partijski izveštaj

Organizaciono stanje:

Organizaciono stanje naše brigade je sljedeće:

Broj članova K.P. po spisku:	144.
Kandidata ima:	30.
U brigadi ima P.B.B.-a:[2]	4.
U brigadi ima K.P. ćelija:	22.

[4] Antonio

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH 38/15—16.
[2] Odnosi se na partijske biroe u bataljonima.

SKOJ-evska organizacija:
SKOJ-evaca po spisku ima u brigadi: 173.
Bataljonskih rukovodstava ima u brigadi: 4.
SKOJ-evskih grupa ima u brigadi: 19.
Neorganizovane omladine ima u brigadi: 127.

Brojno stanje brigade sada na licu 683,[3] u poslednjim borbama ovog i prošlog mjeseca[4] imali smo mrtvih drugova 6, ranjenih 11, imali smo dezertera 5

Stanje i rad naše K.P. u proteklom mjesecu bilo je sljedeće: Sastanci su održavani redovito, dok u pojedinim četama nisu održavani redovito. Na sastancima P.B B.-a prisustvovao sam ja, a i na jednom sastanku P.B.B.-a I. bataljona prisustvovao je div. kom.[5] i komesar divizije.[6] Raspodjela rada u biroima je napravljena, ali rad se ne odvija baš onako kako bi trebao, zbog toga što sekretari ćelija većinom su mladi drugovi i nanovo izdignuti, te im treba više pomoći i izvesno vrijeme dok se upoznaju sa samim načinom rada. Teoretska izgradnja u ovom mjesecu prilično se je pokrenula. Sa sv;m čianovima K.P. održano je jedno predavanje o »Nacionalnom pitanju« od Staljina.[7] Predavanje je održavao drug Jovo, rukovodioc polit, odjela. Članovi K.P. bili su zainteresovani za vrijeme predavanja i u priličnom broju učestvovali u diskusiji. Prorađivala se je sva centralna štampa i razne brošure. U nekim bataljonima proučavalo se je »Ekonomski razvitak društva« i »Iz pitanja lenjinizma«.[8] Našim članovima K.P. najviše nedostaje teoretska izgradnja, jer su to pretežno seljaci i mladi članovi. Na kursu pri Korpusu srednje-partijskom imamo 4 druga: 2 pomoćnika komesara bataljona, 1 komesara bataljona i sekretara brig. kom. SKOJ-a.

Kod naše K.P. organizacije u brigadi bilo se je zapazilo po malo familijarnosti, a kritika i samokritika dosta su slabo bile razvijene, ali se je na vrijeme ukazalo na štetnost toga u Partiji i stanje se popravlja. Disciplina i osjećaj odgovornosti kod članova K.P. je na zavidnoj visini. Lični život K.P. dosta

® Vidi pregled socijalnog i nacionalnog sastava ljudstva 35. NO divizije od 15. oktobra 1944 (tom V, knj. 34, dok. br. 48).

[4] O tim borbama vidi AVII, reg. br. 15-5 II, k. 569; reg. br. 15-2, 16-2, 26-1, 27-1, k. 1237.

[5] Verovatno se misli na komandanta 35. NO divizije Nikolu Grubora.

• Mirko Lenac

[7] Odnosi se na Staljinovu brošuru »O nacionalnom pitanju« (vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 7331).

[8] Odnosi se na Staljinovu brošuru »O osnovama lenjinizma« (iz knjige »Pitanja lenjinizma«). Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 7344.

je dobar. Ne opaža se nekih gadnih ispada prema borcima i prema narodu. U našoj K.P. ne može se opaziti nekih neprijateljskih elemenata koji bi štetili našoj Partiji i borbi.

Partijska organizacija se vrlo dobro zainteresirala za vrijeme takmičenja u ovome mjesecu, t.j. za divizijsku zastavicu. Rad se osjetio da se je pokrenuo po svim poljima rada. Nije bilo nekih većih nedostataka unutar organizacije, nego što se je opazilo kod pojedinih drugova da su pomirljivi prema nekim nepravilnim postupcima boraca prema narodu. Takav jedan slučaj desio se je u našem I. bataljonu, gde je sekretar ćelije gledao gdje su neki borci uzimali samovoljno neke stvari u kući i isti nije na to reagirao. Na sastanku P.B.B.-a isti je bio kažnjen K.P. kaznom opomenom.

SKOJ-evska organizacija:

Rad SKOJ-evske organizacije u našoj brigadi je prilično zadovoljavajući. U brigadi imamo brig. kom. SKOJ-a, a isto bataljonske komitete SKOJ-a sa njihovim sekretarima. Naši SKOJ-evci učestvuju aktivno po svim poljima rada, a naročito se ističu u borbama, t.j. jurišu i bacanju bombi. SKOJ-evski sastanci radni održavaju se prema novim direktivama i reorganizaciji rada, a teoretski sastanci održavaju se zajedno sa članovima K.P. i kandidatima.

Rad s kandidatima:

Kandidati prisustvuju radnim sastancima ćelija i na svim teoretskim sastancima za vrijeme proučavanja materijala.

Političko stanje u brigadi:

Moral i borbenost kod boraca je na zavidnoj visini. Disciplina u izvjesnoj mjeri se je popravila u odnosu vojničkom boraca i rukovodilaca međusobno za vrijeme vršenja dužnosti, a i u logoru. Kod nas u našoj brigadi bila je najslabija disciplina u maršu i u logoru, ali se je i tu stanje popravilo, iako nije još onako kako bi trebalo, ali je u porastu. Za vrijeme borbi nije bilo slučajeva neizvršavanja naređenja, nego 2 slučaja bili su u I. i II. bataljonu da su komandiri četa gunđali po naređenju i to: u I. bataljonu komandir 2. čete, a u II. bataljonu komandir 1 čete. Odnos starih i novih boraca dosta je dobar. Odnos drugova Srba i Hrvata isto je dobar.

Politički program:

Politički program, koji je bio za ovaj mjesec prilično je dobro savladan. Borci su bili dobro zainteresovani u radu sve u vidu takmičenja za zastavu.

Vojnički sektor:

Po vojničkom sektoru radilo se je koliko se je moglo pješadijski egzercir. Naročita pažnja bila je posvećena o disciplini u logoru, na maršu i vojničkom odnosu. Brigada je držala položaj Prijeboj, gdje je osiguravala vezu između Korduna i Like, a i Homoljački Klanac. Učestvovali smo u borbama u Gackoj Dolini sa dva bataljona protiv četnika, ali nismo uspjeli, pošto su isti saznali za naš dolazak na taj teren i pobjegli tako da smo uspjeli uhvatiti nekoliko živih i nekoliko ubiti.[9] Sa dva bataljona izvršili smo 3 akcije na komunikaciji Lapac — Bihać, gdje smo imali prilično dobre uspjehe.[10]

Informativna služba u našoj brigadi prilično funkcioniše. Imamo u svim bataljonima informativne rukovodioce i rad se prilično odvija. Nekih većih uspjeha nije bilo po tom sektoru rada.

Obavještajna služba u našoj brigadi prilično funkcioniše, prema novim direktivama postavljeni su obavještajni povjerenici pri štabovima bataljona.

Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturno-prosvjetni rad u našoj brigadi prilično se je pokrenuo, iako je kod nas taj rad bio najviše zaostao. Organizovani su K.P.O.-i[11] po bataljonima i četama i isti prilično dobro rade. Radi se sa nepismenima, pišu se džepne i zidne novine, a davane su i priredbe za narod i vojsku.

Komandni kadar:

Stab brigade je potpun, samo nemamo oper.oficira. Odnos unutar štaba je dobar i vojnički.

Štabovi bataljona su isto potpuni, samo u IV. bataljonu nemamo zamj. komandanta bataljona. Odnosi unutar štabova dobri su, samo u I. bataljonu ima malo nesuglasnosti između zamj. komandanta bataljona i ostalih članova štaba, ali im je na to već ukazano. Takođe i u II. bataljonu ima malo nesuglasnosti između komandanta i zamjenika, i u IV. bataljonu između komandanta, komesara i oper. oficira.

Rad s pozadinom:

Na terenu gdje se mi nalazimo imamo vezu s pozadinskim organizacijama partijskim i SKOJ-evskim, te smo i prisustvovali na njihovim partijskim, SKOJ-evskim a i masovnim sa-

• O tim borbama vidi AVTI, reg. br. 16-2, k. 1237: izveštaj Štaba 1. brigade Štabu 35. NO divizije o napadu na četničke položaje.

[10] O akcijama na komunikaciji Lapac — Bihać vidi AVII, reg. br. 27-1, k. 1237.

[11] kulturno-prosvetni odbori

stancima. Pomagali smo im u njihovom radu, davali smo im drugove za izgradnju zemunica i spremanje hrane. U selu Vrelu se je zapazilo kod nekih seljaka gdje šire neprijateljsku propagandu među borcima, ali to je javljeno N.O.O.-u i oni su uzeli to u razmatranje. Odnos vojske i naroda je zadovoljavajući.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoć polit, komesara I. Ud. brigade:
N.[12] Radulović

BR. 97

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 18. HRVATSKE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 6. NOVEMBRA 1944. O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU I ORGANIZACIONOM STANJU U OKTOBRU[1]

POMOĆNIK KOMESARA XVIII. HRVATSKE - NARODNO-OSLOB. UDARNE BRIGADE
6. novembar 1944.

IZVJEŠTAJ[2]
za mjesec oktobar 1944. god.

1. Vojno-političko stanje: Ova brigada je u toku mjeseca oktobra imala niz krupnih organizaciono-vojnih promjena. Odlukom Štaba naše XXXVIII. Divizije N.O.V.J. naš I. bataljon otišao je u sastav novoformirane XXI. N.O.U. Brigade,[3] tako da je ova brigada ostala sa tri bataljona. Poslije kraćeg vremena, brigada je dobila zadatak da prodire u Posavinu. Tamo je priliv ljudstva bio dovoljno velik da se pristupi formiranju IV-og bataljona. Da bi novi bataljon imao čvrst kostur i da bi se mogao brzo i pravilno razvijati, Stab Brigade izdao je naređenje da se u bataljonima formiraju IV-e čete, u kojima će broj starih boraca i rukovodioca biti isti kao i u ostalim četama. Poslije nekoliko dana od formiranja tih četa, Stab Brigade iza-

[18] **Nikica**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6232.1V--2-52 (44), a snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/649—652.**

[2] **Izveštaj je upućen Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu (vidi AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-10. 659—662).**

[3] **Vidi dok. br. 61, objašnjenje 4. i 10.**

brao je po jednu četu iz svakog bataljona i stvorio novi bataljon. U štab tog bataljona došao je najbolji stari komandant kao kostur u štabu.

Stvaranje novog bataljona, povlačenje nekih rukovodioca u druge jedinice i vojno-pozadinske vlasti, ie osjetni gubici u kadrovima kroz zadnje borbe, doveli su do krupnih promjena u svim štabovima bataljona i komandama četa. Došlo je do smjelog izdizanja i postavljanja mladih rukovodioca na odgovorne dužnosti. Opšta karakteristika i štabova bataljona i komandi četa je:

a.) Da su vrlo mladi i neiskusni u radu

b.) Da su prilično nesamostalni i neiskusni u rukovođenju.

c.) Hrabri, odlučni, pouzdani i tačni u izvršavanju postavljenih zadataka.

d.) Nalaze se u punom razvoju. Uz stalnu pomoć i kontrolu, primjenjujući pravilan kurs prema njihovom osamostaljivanju i opštem uzdizanju, mogu brzo da se razviju u ruko-,vodeća tijela.

Svi vojno-politički rukovodioci, počevši od desetara pa do komandanata i političkih komesara, su vrlo dobri borci. Borbenost, uz druge potrebne uslove, je glavno mjerilo kojim se služio Stab Brigade kod postavljanja mladih rukovodioca.

Kod skoro svih vojnih rukovodioca teoretsko-vojnički nivo je slab. To su hrabri rukovodioci, nikli i uzdigli se kroz borbu. Vojnička vještina, iskustvo i vojničko-teoretsko znanje kod starih boraca potpuno zadovoljava.

Novi borci u tom pogledu mnogo zaostaju iza starih. U toku je sistematski i planski rad oko vojničkog uzdizanja i boraca i rukovodilaca. Komandantima bataljona, zamjenicima komandanata i komandirima daju se pismeni taktički zadaci, na koje oni u ulozi komandanata brigada i komandanata bataljona daju pismena riješenja. Aktivni oficir bivše jugoslovenske vojske, drug Ismet Muftić, koji je skoro, dobrovoljno pristupio u naše redove, određen je da uči sve rukovodioce čitanju sekcije i pruži pomoć u opštem vojničkom uzdizanju.

Stab Brigade je do nazad mjesec dana primjenjivao nepravilan kurs u pogledu osamostaljivanja štabova bataljona. U svakoj i najsitnijoj akciji sa bataljonom je išao po jedan član Štaba Brigade koji je rukovodio akcijom. Za vrijeme akcije štab bataljona je bio po četama. Na taj način štabovi se nisu mogli osamostaliti. Novi kurs koji je primjenjen (davanje više samoinicijative, puštanje da samostalno rukovode u lakšim akcijama) pokazao je do sada dobre rezultate. Sem toga, borci su bili naučeni da u svakoj i najsitnijoj akciji vide pred sobom i komandanta i komandira, kao i druge članove štaba bataljona i komandi četa. To je za neko vrijeme bilo i potrebno dok se bri-

gada nije prekalila i očvrsla. Takav kurs je skupo koštao ovu brigadu. U skoro svim akcijama ginulo je više rukovodioca. Ovaj kurs se postepeno mijenja, ali se strogo vodi računa da se ne pređe u drugu krajnost. Borbenost i udarnost brigade kao vojne jedinice je dobra. U borbama protiv četnika i ustaša u prošlom mjesecu, svi bataljoni postigli su značajne uspjehe. Nije bilo sukoba sa Njemcima, pa se ne može reći kakovo bi držanje imalo novo ljudstvo u borbi sa njima. Vojnička disciplina je na priličnoj visini. Stab Brigade, kao i štabovi bataljona brzo reagiraju na sve disciplinske prekršaje. Tako se i osjećaj odgovornosti brzo razvija.

Politički rukovodioci su na svojim dužnostima još mlađi nego vojni. Njihov teoretsko-politički nivo jedva da zadovoljava. Obzirom na njihovu mladost, imaju vrlo malo iskustva u svom radu, ali zato imaju sve uslove da se razviju u vrlo dobre političke rukovodioce, da se razviju u političke komesare kakove treba Narodno-oslobodilačka vojska. Oni su prije svega, općenito uzevši, vrlo borbeni, disciplinovani, agilni u radu i omiljeni kod boraca. To su rukovodioci, većinom radnici, koji su također ponikli i uzdigli se kroz borbu.

Politička svijest kod starih boraca je na visini. Oni su upoznati sa ciljevima i tekovinama Narodno-oslobodilačke borbe. Novi borci još nisu prekuhali ove stvari. Druželjublje je vrlo razvijeno. Ova brigada zaista predstavlja simbol iskovanog bratstva. Od četiri bataljona, jedan je izrazito sastavljen od muslimana. drugi ima većinu Hrvata (radnici iz Kreke i Husina), a treći je sastavljen od većine Srba — Posav^ca, dok je četvrti izmiješan. Drugarstvo i povjerenje između bataljona je vrlo veliko. Ova brigada nosi naziv »Hrvatska-', iako ima najmanji procenat Hrvata, pa ipak se nikad rije čuo prigovor niti od jednog borca, »zašto nosi taj naziv kad u njoj ima više i Srba i muslimana«.

Četne konferencije i politički časovi održavali su se redovito. Politički rad bio je aktivan i unutar brigade i na terenu. Prorađeni politički materijal: **»Nova Jugoslavija«** br. **12,** članci iz »Nove Jugoslavije«: **27** mart **1941,**[4] »Bosna i Hercegovina u Federativnoj Demokratskoj Jugoslaviji«[5] i »Sila i bijeda njemačkog vojnika« (Koča Popović),[6] list **»Oslobođenje«** br. **10, 11** i **12, »Zena danas«,**[7] sveska **»Junaci Sovjetskog Saveza«,**[8] letak

[4] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4867.

[5] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4429.

« Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 6698—6700.

[7] Organ Antifašističkog fronta žena (AF2). Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 9095.

' Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 387.

Štaba III. Korpusa: **»Četnici«,** letak **»Muslimani«** i svi brojevi tuzlanskih **»Vijesti«** koje su izišle u prošlom mjesecu.

Kao osnovno u političkom radu postavljeno je: ne dozvoliti da borci kaskaju za događajima, prerađivati najnovije i najaktuelnije stvari.

Kulturno-prosvjetni rad unutar same brigade bio je dosta slab. Nije bilo organizovanog i sistematskog rada. Jedino se nešto učinilo po pitanju nepismenih, dok kulturno-prosvjetna predavanja uopće nisu održavana. Pred kraj mjeseca reorganizovani su kulturno-prosvjetni odbori i taj rad postavljen je na zdravu osnovu.

Politički rad na terenu bio je živ i plodonosan. Brigada je u prošlom mjesecu operisala oko Gračanice,[9] u Gradačcu i oko njega.[10] Na tom terenu razvila se široka politička aktivnost. Sam Stab Brigade orgamzovao je 5 uspjelih zborova i dvije šire konferencije. Najuspjeliji zbor održan je u Gradačcu, kojem je prisustvovalo oko 500—550 osoba. Pored toga bataljoni su održali niz zborova i konferencija. Rezultat tih zborova je: 38 dobrovoljaca za brigadu, 50 dobrovoljno predanih pušaka, 2 pikavca, 6 pištolja i 2500—3000 metaka. Održane su tri priredbe za građane. Povodom oslobođenja Gradačca,[11] Stab Brigade izdao je letak: **»Građanima Gradačca i okolice«.** U toku prošlog mjeseca dobrovoljno je došlo i mobilisano za našu brigadu 162 borca.

Sanitetska služba još nije organizovana kako treba, iako se po tom pitanju za ovaj mjesec učinilo mnogo. Samo sanitetsko osoblje je vrlo mlado. Nisu popunjena sva mjesta vodnih sanitarki, jer u brigadi nema dovoljan broj drugarica. Održan je niži sanitarski kurs pri Stabu Brigade. UsDjeh kursa bio je dobar. Program za predavanja dobili smo od Štaba Divizije.

Intendantura je dobro organizovana. Briga intendanata i ekonoma četa za odjeću, obuću i ishranu boraca je dosta velika. Kod snabdijevanja jedinica prave se ponekad greške. Te greške dolaze radi slabog poznavanja linije Narodno-oslobodilačke borbe i pravilnog snabdijevanja. Ishrana jedinica bila je vrlo dobra. Problem odjeće samo je djelomično riješen, jer i danas u brigadi ima preko 90 bosih. Odjeća za sada nije problem, ali

[9] Napad na Gračanicu je izvršen 5. oktobra 1944 (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 16, objašnjenje 8; AVII, reg. br. 11-5/1, k. 1259).

[10] i [11] Od 15. do 31. oktobra 1944, upornom borbom jedinica 38. NOU divizije na sektoru Srebrenik — Gradačac — Srnice, neprijatelj je bio primoran da napusti ova uporišta (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 83, str. 500). Prema izveštaju Štaba 18. hrvatske NOU brigade od 18. oktobra 1944. ova brigada je, s. Posavsko-trebavskim NOP odredom, 17. oktobra ušla u Gradačac bez borbe (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 85, objašnjenje 16).

obzirom da većina boraca ima ljetno odijelo od vrlo slabog materijala, to će uskoro i to pitanje postati problemom.

Da bi se sav rad odvijao udarnički i da bi se dalo više poleta i borcima i rukovodiocima, Stab Brigade donio je odluku da dodijeli naziv »udarni« onom bataljonu koji u vremenu od 15 dana postigne najbolji uspjeh po slijedećim tačkama:

1. Koji najviše ubije, rani i zarobi neprijateljskih vojnika.
2. Koji najviše zaplijeni oružja i raznog ratnog materijala.
3. Koji dobije najveći broj dobrovoljaca i uspije da najviše mobiliše za bataljon.
4. Koji više uspije da nauči čitati i pisati nepismenih drugova.
5. Koji najviše održi zborova, konferencija i priredbi.

Određeno je da se svakih 15 dana sastane komisija, sastavljena od pomoćnika komesara bataljona, komandanta brigade, komesara brigade i pomoćnika komesara brigade, da pregleda bilans uspjeha svakog bataljona i donese odluku kojem bataljonu će se dodijeliti naziv **»Udarni«.** Do sada su postignuti lijepi uspjesi i razvija se široko takmičenje.

2. Organizaciono stanje i rad partijske organizacije:

Naša Partijska organizacija ima 21 jedinicu sa 109 članova i 37 kandidata. S.K.O.J.-evska organizacija broji 17 aktiva sa 91 članom. Po jedinicama to brojno stanje izgleda ovako:

Jedinica	Partijskih jedinica	Partijaca	Kandidata	Skojevskih aktiva	Članova S.K.O.J-a
I. Bataljon	4	18	7	3	15
II. Bataljon	4	19	6	4	18
III. Bataljon	4	23	10	4	22
IV. Bataljon	5	22	7	4	20
Stab brigade	1	7	–		–
Dijelovi oko štaba	2	14	5	1	12
Bolnica	1	6	2	1	4
SVEGA	21	109	37	17	91

U toku prošlog mjeseca primljeno je u Partiju 12 novih članova, a 23 druga su kandidovana. Od 12 novoprimljenih članova 8 su bili članovi S.K.O.J-a. Poginuo je jedan partijac, drug

Mićo Lovrin, politički komesar II. bataljona 2 partijca su prebačena na nove dužnosti: drug Repčić Alija otišao za intendanta komande mjesta Gradačac i drugarica Drapica Cimeša za sekretara personalnog odsjeka Štaba III. Korpusa.

Socijalni sastav naše Partijske organizacije izgleda ovako: 54",, radnika, 36⁰/o seljaka i 10% đaka i intelektualaca.

Partijska organizacija ove brigade je po svom socijalnom sastavu, borbenosti i odanosti vrlo dobra. Partijci su zaista nosioci borbenog duha.

Partijske jedinice, sem štabskih, još su nesamostalne. Mnoge od njih nisu zrele da donose, na primjer, odgovarajuće kazne za greške pojedinih partijaca, da samostalno rukovode, db pravilno procjenjuju političku i vojnu situaciju u datim momentima, da samostalno i pravilno organizuju svoj rad u četi i tako dalje. To dolazi radi mladosti čitave organizacije, radi mladosti samih sekretara, radi niskog teoretskog nivoa i vrlo malog iskustva i nedovoljnog pružanja pomoći u osamostaljivanju od strane bataljonskih rukovodioca. Bctaljonski biroi također se još nisu osamostalili i postali prava rukovodeća tijela. Stara greška da štabske jedinice nadjahuju biroe u rješavanju pojedinih pitanja koja pripadaju birou uglavnom je otklonjena, ali biroi, a naročito pojedini članovi biroa, nisu još uspjeli da steknu potreban autoritet kod vojnih rukovodioca u štabovima bataljona.

Radni sastanci u svim jedinicama uglavnom su redovito održavani. Sekretari su se naučili ratnom načinu rada — kratki radni sastanci oo konkretnim pitanjima. Rad i kontrola rada po svim sektorima organizovan je preko biroa i jedinica. Teoretski rad bio je dosta slab, naročito po štabskim jedinicama. Iako se po tom pitanju oštro udarilo, iako sam na tu stvar više puta skretao pažnju, obilazeći jedinice, plan teoretskog rada nije se ni približno ispunio. U jednom direktivnom pismu stavio sam kao zadatak pomoćnicima komesara bataljona da svaki dan moraju naći sat vremena, makar to išlo na uštrb mihovog odmora, za teoretski rad. Jedinica Štaba brigade također je malo radila na teoretskom uzdizanju. Za to sam i ja dosta kriv, ali naša jedinica učinila je mnogo u pružanju direktne pomoći štabovima bataljona po svim pitanjima.

Rad sa kandidatima također nije zadovoljio, iako se na tome dosta uradilo. Naši partijci ioš ne shvaćaju važnost svakodnevne kontrole i rada sa kandidatima.

Partijska disciplina je na priličnoj visini. Partijske jedinice brzo i energično reagiraju na svaki prekršai. Disciplinskih prestupa koji bi zaslužili kazne nije uopće bilo. Osjećaj odgovornosti je, općenito uzevši, razvijen. Usljed česte i pravilne

kritike, naši rukovodioci i partijci pravilno se razvijaju kao disciplinovani i odani članovi Komunističke partije.

Naša Partijska organizacija je mlada, kao i njeni rukovodioci, ali je vrlo borbena i prilično čvrsta. Ona ima uslova da postane još čvršća i da se omasovi. Sposobna je da izvršava i teže zadatke i da unutar brigade sprovede svaku direktivu.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik političkog komesara
XVIII. Hrvatske N.O.U. brigade
Numić Selim

BR. 98

IZVEŠTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD 7. NOVEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I POLITIČKOM RADU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

STAB
XV DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 7. 11. 44.

Politički izveštaj od 15.X — 7.XI.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA
POLITIČKOM KOMESARU VII KORPUSA

IV brigada se u to vreme nalazila na sektoru Zužemberk — Trebnje. Vršene su pripreme za napad na Višnju Goru a zatim je neprijatelj preduzeo ofanzivu. U poslednje vreme je brigada izvršila pokret na sektor Čatež radi osiguranja granice. Sada je zaposela položaje Reber — Hrib.[2]

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »83«, »17. 11. 1944.« i crvenom olovkom: »1/4«.

[J] Podrobnije o pokretima i borbama 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« vidi njene dnevne operativne izveštaje (AIZDG u Ljubljani, f. 189/III) i dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26/II). Jedan napad na Višnju Goru bio je predviđen za 18. oktobar 1944 (vidi dok. br. 116, tom VI, knj. 16., dok. br. 117, objašnjenje 3). Drugi napad, koji takođe nije preduzet, predviđen je za 28. oktobar 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 188 II i III: zapovesti Štaba 7. korpusa NOVJ, 15. i 18. NO divizije od 27. oktobra 1944).

Borba koju je brigada vodila na terenu, i u kojoj je neprijatelj jedanput uspeo da s našim znakovima dođe u logor i na taj način postigne razbijanje brigade, slabo ie uticala na borbenost u sledećim borbama koje je brigada vodila. Sto je došlo do toga krivo je nekonspirativno iznošenje znakova razpoznavanja, a kada je borba započela, komandni kadar nije se snašao. Kasnije neprijateljeve hajke imale su za posledicu to da je brigada imala sto osamdeset nestalih, koji su se, međutim, sada većim delom već vratili.[3] Ove borbe, a naročito psihoza ofanzive, mnogo su jače uticale na rukovodioce nego na borce. Borci u Gupčevoj, kao i u svim ostalim brigadama, dobri su, samo je rukovodeći kadar popustio, povukao se, postao je suviše oprezan u negativnom smislu, sve njihove oči okrenute su prema Crvenoj armiji, čekaju dolazak saveznika, misleći da će nam sloboda biti donesena na tanjiru. Za neuspeh je, bar delimično, kriv slab sastav štaba brigade, u kome je komandant[4] bio vanredno hrabar borac ali nesposoban da komanduje. Politički komesar[5] i ostali članovi gledali su na njega kao na nekakvog uljeza, nepoželjnog gosta, pošto su želeli da se za komandanta vrati Jesen,[6] koji se ranije nalazio na tom položaju, i s kojim su se sjajno razumeli i slagali. Razgovori štaoa divizije sa štabom brigade o tome da bi se to stanje popravilo nisu imali poželjnog uspeha. Potrebna je bila pregrupacija, koja će se sigurno pokazati kao mnoffo bolia Mnogo krivice za neslaganje u štabu brigade snosi politički komesar, koji je doduše vrlo sposoban ali je tvrdoglav.

Osipanje bataljona; malaksalost i dodijalost u štabovima trebalo je ispraviti. Vrlo intenzivan vojni i politički rad, zatim podela spreme, sve je to popravilo bedno starije brigade. U prvom redu treba popraviti rukovodioce, jer su borci dobri i treba ih samo povesti. Rad se odvijao ovako: Izdane su dve okružni-

* Do upada neprijatelja u logor 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« došlo je 17. oktobra 1944, na koti 350, kod sela Občine. Podrobnije o tome vidi dnevni operativni izveštaj te brigade br. 837 od 17. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189, III) i Operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 1531). O borbama 4. slovenačke NOU brigade tog dana vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 120.

[4] Franc Avbelj Lojko. Dužnost komandanta je preuzeo 7. oktobra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 189 III: dnevni izveštaj 4. NOU brigade »Matija Gubec« br. 821 od 7. oktobra 1944; f. 164/1-16 c: naredba Štaba 7. korpusa NOVJ o postavljenju br. 681 od 10. oktobra 1944).

[5] Stane Skrlj

[8] Vinko Mojškerc Jesen. Razrešen je dužnosti komandanta 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 681 od 1. oktobra 1944. i stavljen na raspolaganje Stabu 15. NO divizije, s tim da se postavi u Operativi odsek (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 1641-16 c).

ce, jednu je izdao politički komesar korpusa[7] a drugu komandant divizije.[8] Ove okružnice su najpre temeljito prorađene u štabovima brigada a kontrolu su vršili članovi štaba divizije, zatim je sadržaj prenesen na ostale rukovodioce i borce. Svi rukovodioci su morali da budu stalno među borcima, podučavaju ih i lično rade s njima i najsitnije poslove. Bataljoni su, npr., praktično vežbali napad na selo, u kome je jedan bataljon napadao a drugi branio selo. Taj rad i te vojne i političke pripreme se nastavljaju.

I disciplina je popustila. Štabovi misle da pored marševa i napora, kakvi su bili u poslednje vreme, ne možeš tražiti i disciplinu. Zbog takvog shvatanja je disciplina izgledala veoma jadno.

Dezertera je bilo mnogo. To su bili drugovi iz Slovenačkog primorja i Štajerske. Do dezertiranja je dolazilo zbog slabog stanja odeće i obuće i nepravilnog odnosa prema tim ljudima Tako se dogodio slučaj da su svesnog druga iz Slovenačkog primorja, koga su Italijani, kada je još bio kod kuće, grdili i psovali, tako da ih je iz sve duše zamrzio i želeo sarno osvetu, neki [naši drugovi] pogrdno nazvali Italijanom kada je došao k nama. Obećanja koja su borcima prilikom mobilizacije davali terenski aktivisti, prikazujući im našu oslobođenu teritoriju kao obećanu zemlju, uticala su na njih tako da su bežali kućama, a na putu su ih pohvatale pozadinske komande i poslale našim sudovima. Pretežna većina Primoraca vraća se pod stražom, što dokazuje da pozadinske jedinice temeljito kontrolišu Notranjsku i Primorsku. Sa **Stajercima** nije tako, oni idu preko Save često organizovano, uključuju se s one strane u jedinice 4. operativne zone i niko ih ne poziva na odgovornost zbog njihovog postupka. Svaka komanda ih tamo pozdravlja s radošću, jer dolaze s puškama i mitraljezima. Sto dezertiraju **Stajerci,** koji su inače dobri borci, krivo je i to što su se naredbe o pokretima u to vreme redale takvom brzinom da se patrole nisu mogle pravovremeno vraćati u svoje jedinice. Kada su stigle na određena mesta, brigada više nije bila tamo, bila je bogzna gde, zato su krenule onim putem koji im je bio najpoznatiji i najviše ih

[7] Verovatno se misli na cirkular političkog komesara 7. korpusa NOVJ od 26. oktobra 1944, koji govori o političkim pripremama za akcije pomoću kojih treba razbiti kod boraca precenjivanje neprijatelja i pobuditi kod njih ljubav prema oružju, o vežbanju sa borcima itd. (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 188 A/III-4.)

[8] Verovatno se odnosi na cirkular Štaba 15. NO divizije br. 6961 od 8. oktobra 1944, u kome se govori o pasivnosti jedinica, o nedostatku vojničke nastave i o tome šta treba vežbati sa borcima (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 190/II-4 c i f. 188 III-č: cirkular Štaba 15. NO divizije od 29. oktobra 1944).

privlačio — putem prema Savi Bilo bi potrebno da se o ovakvim pokretima ranije promisli, za koje se vreme, u ovakvim situacijama u kojima smo se mi sada nalazili, može brigada koncentrisati da bi bila sposobna da kompletna izvrši pokret. U normalnim prilikama može se ostaviti bilo koga na starom mestu za javku, koji bi patrole doveo na određeno mesto. Međutim, sada kada je bilo svuda mnogo Švaba, trebalo je **za** javke ostaviti odgovorne rukovodioce, ali ni ovi nisu mogli odgovoriti zadacima i nisu našli, bar ne uskoro, svoje jedinice. **Sta**jerci koji su otišli preko granice[9] sakupljali su se s one strane u manje i veće grupe, koje su se zatim bez ikakve komande prebacivale preko Save. Tako se dogodio slučaj da se na Mamulama[10] sakupilo oko 18 partizana, sa tri puškomitraljeza, koje su Nemci nanjušili, napali i mnogo ih pobili, a dvojicu koji su se sakrili pod krevet spalili u kući.

I rukovodioci imaju prema novim borcima iz Štajerske nepravilan odnos. Tako se, npr., desilo da je zamenik komandanta 4. brigade,[11] kada je ugledao 45 novih boraca, rekao: »Jao, jao, opet smo dobili 45 kretena«. Ovi borci, koji su stigli s napornog puta iz Starog Trga ob Kolpi, i duž čitavog puta bili gladni i mokri, svakako su želeli prijem u novoj jedinici drukčiji od onoga koji im je pripremio ovaj komandant. Nije ni čudo ako su posle toga neki pobegli. Isto tako je primećeno izdvajanje ovih novih boraca od ostalih partizana, koji su već duže u jedinici. Ostavljali su ih same i time pružili mogućnost da razmišljaju o tome kako je lepo u Štajerskoj.

Hrana u brigadama je dobra. Za vreme hajke otkazala je samo organizacija ishrane. Intendanti i kuhari su otišli s komorom a borci su ostali gladni. Ni u kom slučaju naši partizani ne bi trebalo da gladuju da su politički komesari bili nešto više snalažljivi. Ako nije bilo kotlova, mogli su se hraniti kod civilnog stanovništva, po kućama.

Sto se tiče odeće i obuće uredićе se sada ukoliko još nije. Kada smo dobili prve pošiljke, zapažena je među nekim starim partizanima zavist što su, bez razlike, oni najpocepaniji prvi dobili spremu i cipele. Govorili su: »Mi koji se borimo već nekoliko godina ne dobijemo, a ovi koji su upravo došli u partizane odmah se obuku«.

Kulturno-prosvetni rad u brigadi je sasvim zaspao. Kružoci koji su bili izabrani, i koji bi trebalo da rade, ne znaju sebi da pomognu. Politički komesar divizije je s obzirom nato izdao

[9] Odnosi se na granicu između nemačkog i italijanskog dela okupirane Slovenije.

[10] Odnosi se na selo Mamolj.

[11] Miran Subic Janez

okružnicu a isto tako i šef propagandnog sektora u diviziji.[12] Ipak su priredili proslavu oslobođenja Beograda i sada se spremaju za proslavu godišnjice oktobarske revolucije.

V brigada je u to vreme bila na sektoru Trebnje — 2užemberk, s jednim bataljonom u Suhoj krajini, na sektoru Plešivica,[13] a zatim je otišla preko granice na sektor Jablanski Lazi.[14] Sada se nalazi na sektoru kod Podhoste.[15]

Borbeni moral i disciplina su isti kao u IV brigadi. Stanje se popravlja. U brigadi se veoma osetilo odsustvo pomoćnika političkog komesara druga Jona,[18] sekretara divizijskog partijskog komiteta, koji je već pre mesec dana bio ranjen i bio u divizijskoj prihvatnici. Vršilac dužnosti pomoćnika političkog komesara[17] je doduše vrlo dobar dečko, ali je suviše blag, pa su ga njegovi potčinjeni iskorištavali u njegovom radu i izigravali ga. Brigada je u samoj hajci bila samo sa dva bataljona, jedna je četa bila priključena XVIII diviziji a dve čete je povukao sa sobom komesar brigade,[18] koji je imao veoma odgovoran zadatak da ostala dva bataljona sa štabom brigade povuče preko Krke. Međutim, on taj zadatak nije izvršio, već se sa ove dve čete panično povukao na sektor Sv. Križ[19] i ostao tamo dotle dok situacija nije bila čista. Sa brigadom nije imao vezu pet dana. Zbog toga, i zbog drugih grešaka "koje je učinio, bio je

[11] Redakcija nije pronašla pomenute cirkulare. U AIZDG u Ljubljani (f. 188TII-Č) postoji cirkular Štaba 15. NO divizije od 6. novembra 1944. koji se odnosi na kulturno-prosvetni rad u jedinicama i kulturno-prosvetne kružoke.

" Na sektoru Suhe krajine bio je 3. bataljon.

[14] Brigada je na Jablaniške Laze krenula noću 3. novembra 1944, prema zapovesti Štaba 15. NO divizije oa 2. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 188. II), radi predviđenog kombinovanog napada delova 7. korpusa NOVJ i 4. operativne zone Slovenije (uz sadejstvo savezničke avijacije na neprijateljeva uporišta Poganek, Litiju i Smartno pri Litiji (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 154/1: zapovest Štaba 7. korpusa NOVJ od 1. novembra 1944), ali se već 5. novembra vratila na sektor Zužemberk, jer akcija nije preduzeta zbog nedolaska savezničke avijacije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 188 II: naređenje Štaba 15. NO divizije od 4. novembra 1944; f. 26 II: dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije; i f. 153/1: Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ).

[15] Brigada je na sektor Podhosta stigla 6. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 26 II: dnevne izveštaje 15. NO divizije, **f.** 153/1: Operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ).

" Ivan Picelj Jon

[17] Alojz Hren

[18] Dušan Rebolj Bor. Odnosi se na čete 1. bataljona.

" Verovatno se odnosi na Gornji i Dolnji Križ kod Zužemberka, gde je ta brigada vodila borbe u drugoj polovini oktobra 1944 (vidi AIZDG, f. 153/1: Operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ; f. 26/11: izveštaje 15. NO divizije).

razrešen dužnosti političkog komesara brigade a na njegovo mesto je došao drugi komesar.[20]

Pri snabdevanju hranom imaju intendanti prilično poteškoća. Privredne komisije[21] su im jednostavno poverile da sami, prema vlastitoj uviđavnosti, uzimaju stoku od ljudi a zatim šalju podatke privrednoj komisiji koja će ih potvrditi. Intendanti čine onda, zbog nepoznavanja prilika, krivicu pojedincima, što dovodi do sporova s terenskim organizacijama. Kada se brigada nalazila pokraj Save. svi su se vrlo pohvalno izražavah 0 tamošnjim terenskim organizacijama, koje su odmah poslale svoje članove ka brigadi. Ti članovi su onda ostali kod brigade za sve vreme njenog boravljenja na tom terenu. Sasvim drukčije je s ove strane. Bilo bi vrlo dobro kada bi i ovde, s ove strane, članovi pojedinih privrednih komisija bili stalno uz brigade. Tamo, s one strane, doživeli smo vrlo redak primer odanosti našoj borbi. Kada je drug Zagore,[22] terenski aktivista okruga za revire, saznao da smo na njegovom sektoru, odmah je došao k nama i doneo nam par cipela, jedanaest pari čarapa 1 dve torbice. Bio je sav sretan što smo došli i ubeđivao nas da je to što je doneo sakupio uzgred, na brzinu, a da je znao da ćemo doći, nabavio bi nam mnogo više. Naši rukovodioci odneli su s onog sektora najbolje utiske o terenskim organizacijama.

I Cankareva brigada je imala mnogo nestalih, koji se sada vraćaju, sem onih iz Štajerske, od kojih su se neki priključili 6. i 11. brigadi koje su bile ovde.[23] Štab brigade je u štab 6. brigade poslao političkog komesara bataljona da sakupi ljude iz svojih jedinica i vrati ih u 5. brigadu. Kada je ovaj politički komesar došao u štab 6. brigade, politički komesar brigade mu je rekao da ljude iz Dolenjske neće, ali će sve Štajerce odvesti iz naših jedinica natrag u Štajersku, i da će prilikom odlaska iz Dolenjske njegova brigada brojati na račun dolenjskih brigada 1200 ljudi. Pokazao je potpuno nerazumevanje za sređivanje ovog pitanja.

Prilikom podele cipela primetili smo da je mnogo cipela bez para, da su tako razbacane bez svakog reda, da mnogi nemaju na nogama isti broj. Dobro bi bilo kada bi cipele bile svezane po parovima. Od ovakvih cipela su partizani jako nažuljani. Kada su cipele primali, nije uz njih bilo obojaka i čarapa, mnogi su obuli cipele na bosu nogu i tako se nažuljali da nisu sposobni za marševe.

Veoma je porasla vašljivost, nije bilo prilike za šurenje. Sada kada su partizani dobili nova odela, izveli su referenti sa-

[10] Emil Dolčič. Za političkog komesara 5. NOU brigade »Ivan Cankar« postavlien naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 804 od 5. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 1641).

[11] Vidi tom IX. knj. 8. dok. br. 40, objašnjenje 32.

" Redakcija nije mogla da sazna njegovo ime.

niteta šišanje sramnih dlaka, tako da će bar za izvesno vreme procenat vašljivosti opasti.

XII brigada se čitavo ovo vreme nalazila na sektoru Podgrad ispod Gorjanaca.[24] Kada su bile predvidene akcije na Višnju Goru, bio je jedan bataljon privremeno priključen IV brigadi M.G.[25] Taj bataljon zadržavao se na sektoru Ajdovec[26] — Brezova Reber.[27]

Borbeni moral u ovoj brigadi bio je najbolji u ovo vreme. Od dolaska na sektor pod Gorjancima brigada je imala svega 4 borbe. Prva borba je završena porazom za brigadu,[28] a u sledećim je postigla uspehe tako da sada već više od mesec dana ima potpuni mir. Bilo bi potrebno da ovu brigadu u što kraćem vremenu smenimo s tog položaja, inače će postati sasvim neborbena. Stab brigade je neinicijativan i ograničava se samo na držanje položaja i, uprkos uputstvima, ne šalje bataljone u zasede i akcije koje bi mogao da izvodi u St. Jernejskoj[29] dolini. Borci su prilično disciplinovani, brigada je živahna i veoma je aktivna na kulturno-prosvetnom polju. Poteškoće imaiu sa ishranom jer intendanti moraju nabavljati hranu sa sektora Trebnje — Mirna — Mirna Peč. U St. Jernejskoj dolini je za svaku rekviziciju potrebno veliko osiguranje, koje brigada nije sposobna da dà. Na taj način je brigada postala sasvim-intendantska brigada. Neborbenost je kod štabova bataljona prouzrokovala negodovanje protiv štaba brigade u toj meri da je štab brigade smenio čitav štab I bataljona zbog nepravilnog ponašanja. Komandant i politički komesar bataljona su po kazni poslati u druge brigade i bili tamo postavljeni za komandira i komesara čete. Zam. komandanta je, međutim, postavljen pred sud i još nije osuđen. On je na svoju ruku, bez ikakve dozvole privrednih komisija, ubio tri svinje. Kada je ubio prvu, štab brigade ga je pozvao na

" Vidi dok. br. 63, objašnjenje 61.

[14] O zaposedanju položaja i aktivnosti 12. slovenačke NO brigade pod Gorjancima u tom periodu vidi podrobnije dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

[25] Odnosi se na drugi napad na Višnju Goru (vidi objašnjenje 1), kada je 4. slovenačkoj NOU brigadi »Matija Gubec«, prema zapovesti Štaba 15. NO divizije br. 6987 od 24. oktobra 1944, dodeljen 2. bataljon 12. slovenačke NO brigade kao pomoć za napad na Sentvid (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 188. III; f. 26II: dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije za 27. oktobar 1944; f. 189/III: dnevni operativni izveštaji Štaba 4. slovenačke NO brigade »Matija Gubec« od 24. i 26. oktobra 1944). Bataljon se vratio u sastav brigade verovatno 29. oktobra 1944. Vidi dopis Štaba 15. NO divizije Stabu 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« od 28. oktobra 1944. u kome se naređuje da se bataljon 12. slovenačke NO brigade odmah vrati u sastav brigade, na položaje pod Gorjancima (AIZDG u Ljubljani, f. 188/III).

[2"] Gornji i Dolnji Ajdovec

[17] Brezova Reber pri Dvoru

[!s] Vidi dok. br. 24, objašnjenje 4.

" Danas: Sentjernejskoj

odgovornost i kazao mu da takve stvari ne srne da radi. Uprkos tome, on je to ponovio još dvaput, zato će sada da se brani pred sudom.[30]

XV brigada se u to vreme nalazila na sektoru Trebnje — Zužemberk, zatim, preko granice, na sektoru Liberga— Preska,[31] a sada se nalazi na položajima oko Sadinje Vasi i Mačkoveca.

Iz hajke je brigada izašla najbolje od naših brigada. Imala je najmanje nestalih i izgubila najmanje oružja. Borbeni moral, kao i disciplina su sada kod boraca dobri. Brigada nije učestvovala u borbama zbog prilično oportunističkog držanja komandanta[32] brigade, koga smo zbog toga temeljito uzeli u ruke. Brigada je u pogledu vojnog i političkog rada najviše učinila, delimično i zbog toga što je imala zadatak da izvrši napad na Smartno, zbog čega ju je štab divizije najviše pomagao.

Članovi štabova bataljona u toj brigadi su vrlo mladi po iskustvima i godinama. Oni su sasvim nepravilne shvatili svoje dužnosti kao članovi štabova bataljona. Kada su bili postavljeni za bataljonske rukovodioce, oni su se zabili u kuće i igrali se štaba, misleći pri tom da će njihov autoritet pasti ako pođu među partizane. U toj brigadi desio se čak slučaj da je čitava četa bila na položaju a komanda čete je bila udaljena od čete pod kozolcem.[33] Jasno da na takav način nisu mogli uspostaviti pravilan kontakt sa borcima. Pošto nije bilo pravog kontakta među njima, borci su gledali svoje rukovodioce nekako tako kao jugosl. vojska jugoslovenske oficire.

Ova odvojenost je sada likvidirana.

Borci u XV brigadi su vrlo dobri i borbeni. Kao svuda tako i ovde ima starijih boraca koji su, međutim, sasvim drukčiji, življi nego u drugim brigadama. Oni dobro utiču na ostale partizane.

Ishrana je dobra.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Komandant—major:**
Janez[34] **M.P.** **Tornine Milan**

[30] Vidi (AIZDG u Ljubljani, f. 190/III-8).

[51] Brigada se zadržavala na sektoru Liberga — Preska (Preska nad Kostrevnico) 3. i 4. novembra 1944. u vezi sa predviđenim kombinovanim napadom jedinica 7. korpusa NOVJ, 4. operativne zone i savezničke avijacije na neprijateljeva uporišta Poganek, Litiju i Smartno pri Litiji (vidi objašnjenje 13). Podrobnije o položajima i aktivnosti 15. NO »Belokranjske« u to vreme vidi njen Operativni dnevnik (AIZDG u Ljubljani, f. 190a III).

[ss] Karlo Dimnik Cali

[M] Naprava u obliku široke skele sa letvama i krovom za sušenje sena, žita, kukuruza i si.

[M] Vipotnik

BR. 99

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 27. NOU DIVIZIJE OD 7. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADAMA[1]

POLITIČKI KOMESAR **IZVEŠTAJ**
XXVII. DIV. NOVJ
7. novembar 1944. g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA IST. BOSNU

U toku mjeseca septembra i oktobra divizija je dejstvovala na prostoriji Vlasenica — Zvornik — Tuzla — Rogatica — Romanija, likvidirajući neprijateljske garnizone Zvornik, Tuzla, Rogatica i druge manje bez sadejstva ostalih jedinica, vodeći žestoke borbe sa djelovima SS-divizije, ustašama, zelenokadrovcima i četnicima.[2]

Politička aktivnost uporedo sa vojničkom bila je vrlo živa, o čemu najbolje svjedoči mobilizacija novog ljudstva — udvostručenje brigade. Naročito veliki broj muslimana je mobilisan. Divizija je na svim prostorijama ostavila uglavnom lijep utisak. Učestvovala je u organizaciji narodne vlasti na svim prostorijama koje je držala. Kontakt sa organizacijama na terenu i sa političkim radnicima bio je živ i uglavnom pravilan.

Situacija na Romaniji: Narod na Romaniji gdje god su prolazile naše jedinice dočekivao nas je sa oduševljenjem, a naročito srpski živalj. Uticaj četnika silno je opao, no još uvijek ima sela u kojima dio stanovništva jasno daje izraze simpatijama za četnike — Sočice. Održani su veliki zborovi mobilizacijskog karaktera na Glasincu (Smrtići), Sočicama, Ponoru, Goraždu, kao i poseban zbor sa Muslimanima u Sočicama i Goraždu, a konferencije po svim selima gdje je bilo naroda. Svi ovi zborovi pripremani su zajedno sa radnicima na terenu. Naše jedinice nisu same nigdje pristupale formiranju narodne vlasti, jer **je** uvijek neko od rukovodioca sa terena bio sa našim jedinicama.

(Dok su brigade[3] boravile u Tuzli i okolini održan je niz konferencija i zborova na inicijativu naših jedinica i u zajednici

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10 673—677.

[2] O dejstvima 27. NOU divizije u septembru i oktobru 1944. vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 39, 103; knj. 30, dok. br. 25, 46, 49, 55 i 75.

[3] Odnosi se na 16. muslimansku, 19. birčansku i 20. romanijsku NOU brigadu.

sa radnicima i organizacijama na terenu a uspješno su sa narodom Tuzle i okoline proslavljene godišnjice XVI, Muslimanske brigade 21. septembra[4] i godišnjica divizije 11. oktobra.[5] koje su ostale, a naročito godišnjica divizije, a lijepoj uspomeni i građanstvu i borcima. XX. brigada godišnjicu divizije slavila je sa narodom i vojno-političkim ustanovama u Vlasenici.)

U Sokolovićima i Glasincu proslavljeno je oslobođenje Beograda vrlo svečano zajedno sa narodom. Povodom oslobođenja Beograda u svim jedinicama kao i u narodu održane su konferencije o značaju oslobođenja Beograda, kao i priredbe za narod i vojsku sa veseljem. Oslobođenje Beograda imalo je silnog odjeka i u narodu i kod boraca.

7. novembar je također svečano proslavljen a politička priprema je bila svestrana. Agitacija i propaganda za 7. novembar otpočela je odmah dolaskom na ovu prostoriju a odvijala se u duhu direktiva koje je politički komesar korpusa dao, a izvedena je u zajednici sa narodnim organizacijama i radnicima sa terena. Na proslavi na Glasincu učestvovale su delegirane čete svih brigada sa narodom, gdje je data vrlo dobro pripremljena priredba (umjetničke ekipe), a na položajima sa borcima također su održane konferencije posvećene sedmom novembru kao i priredba. U narodu je kao i u vojsci proslava povezivana i sa pripremama za pohod na Sarajevo.[6]

Od dolaska na prostoriju Rogatica — Goražde — Sokolac[7] mobilisano je oko 250 novih boraca, od čega veća polovina dobrovoljno (u XVI. i XX. brigadu).

Stanje u diviziji:

XVI. Muslimanska brigada: Bila je do skoro politički i organizaciono najsređenija. U posljednje vrijeme je popustila. Udarnost brigade takođe je popustila ali se već popravlja. Razlog ovome bio je priliv više od polovine novih boraca iz 13. SS divizije i zelenog kadra dok je brigada boravila na sektoru Tuzle, koje nisu mogli odmah obuhvatiti intenzivnim političkim

[4] Po naređenju Štaba 1. bosanskog korpusa NOVJ, 21. septembra 1943. formirana je 16. muslimanska brigada 17. divizije (sastava: 4 bataljona), koja 27. marta 1944. ulazi u sastav 27. divizije (vidi AVII, reg. br. i 8—1, k. 408).

[5] Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3.

[9] Misli se na rušenje komunikacija Višegrad — Sarajevo da bi se sprečilo povlačenje Grupe armija »E« (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 81, objašnjenje 8). Divizija je od Štaba 3. korpusa taj zadatak dobila 10. oktobra 1944, ali mu je, zbog razvoja događaja, mogla pristupiti tek 17. oktobra (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 75, objašnjenje 25).

[7] U operacijskom dnevniku Štaba 27. NOU divizije stoji da je 16. muslimanska brigada, 16. jula 1944, došla u sastav svoje divizije na prostoru Vlasenica i da je tog dana održan sastanak sa štabom divizije (vidi AVII. reg. br. 1/1, k. 1111/1).

kao i vojničkim radom, radi toga što su ovi novi borci dugo i uspješno vaspitavani od fašista i ustaša, što su se izvjesni neprijateljski tipovi prokrijumčarili u naše redove pa svojim prisustvom i vezama ometali pravilno prevaspitavanje novih boraca i njihovo prilaženje na pozicije NO vojske.

Najvažniji razlog ovome je ipak mladost i nesnalažljivost mnogih političkih nižih i srednjih rukovodioca, koji ni sami nisu dovoljno izrasli a morali su se postavljati prilično slobodnim izborom radi oskudice u kadrovima. Djelomično je razlog ovome i izvjesna nesnalažljivost — neinicijativnost štaba brigade kao cjeline, koju su pokazali zadnjih dana u borbama oko Rogatice,[8] i nedovoljno, nepotpuno objašnjavanje sadašnje situacije i posebno situacije u kojoj se njemačke snage u Jugoslaviji danas nalaze, te naših zadataka u vezi sa njihovim pokušajima da se probiju ovim pravcem. Tako su neki borci (novi) postavljali pitanje kad će se završiti rat a za motorizovane i pješačke dijelove snaga sa kojima su vodili borbe na sektoru Rogatice govorili su izvjesni [borci] paničarski da su to prethodnice glavnine njemačkih divizija koje će ovuda navaljivati. Iza ovoga se osjeća izvjestan strah kao i bezperspektivnost, što je rezultat nedovoljnog i jednostranog političkog rada.

Ni štab brigade, ni štabovi bataljona nisu se maksimalno založili za izvršenje postavljenih zadataka, koji su često puta neprecizni je postavljeni, a kroz dva direktivna dopisa štaba divizije potpuno i politički i vojnički razjašnjeni. Za niža rukovodstva uglavnom opšta je karakteristika mladost i nesnalažljivost, ali prilična, no jednostrana aktivnost i vojnih i političkih rukovodioca. Brigada je kroz dva mjeseca imala oko 15 uglavnom nižih rukovodioca izbačenih iz stroja, a redovna je pojava izvjestan broj upražnjenih mjesta u komandama četa kao i u štabovima bataljona. Da bi se pojačala udarnost brigade za zamjenika komandanta brigade premješten je iz XIX. Birčanske drug Spaso Mićić.

Politički rad u brigadi je ipak živ i redovan. Sastanci sa političkim komesarima bataljona i komesarima četa su skoro redovni a nužni su u prvom redu radi nesnalažljivosti političkih rukovodioca po bataljonima, koja se ipak dobrim dijelom nadoknađuje voljom za rad i poziv. ,

U brigadi je za posljednji mjesec održano po tri do četiri konferencije sa svakim bataljonom i po tri o'o pet četnih konferencija na kojima su prorađivane odluke AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a; državni uređaj (federacija i monarhija); Muslimani u federalnoj Bosni i Hercegovini; žena u NO borbi; o zna-

[8] O borbama jedinica 27. NOU divizije na području Rogatice vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 46, 49 i 75.

čaju XVI. Muslimanske brigade; o značaju političkog komesara u NOVJ; o SSSR-u uopšte i u ovom ratu; o Crvenoj armiji; o Oktobarskoj revoluciji; o K.P.J. i NO borbi; o sporazumu Tito — Subašić, te niz drugih članaka iz »Nove Jugoslavije«, a čitane su i male knjižice iz Sovjetskog Saveza kroz ovaj rat.

Bataljonskim konferencijama su redovno prisustvovali komesar i pomoćnik komesara brigade.

Zapažen je veliki interes boraca iz 13. SS divizije i uspjeh na političkom podizanju, a također su ispravljeni dobrim dijelom njihovi nakaradni pojmovi o našoj borbi kao i o disciplini. Sa njima najteže ide obuka (vojnička) u noćnim borbama. Nije zapažen skoro ni jedan slučaj dezerterstva kod bivših SS vojnika.

Dezerterstvo je bilo i organizovano i neorganizovano kod mobilisanih ljudi iz Spreče i onih iz Goražda i okoline — ukupno oko 60 slučajeva sa jednim automatskim oružjem. Već je reda pojava dezerterstva. Brigada broji blizu 800 boraca, dobro naoružanih.

Kulturno-prosvetni rad odvija se sa uobičajenim poteškoćama — velik broj nepismenih, ali sa priličnim uspjehom u likvidaciji, no često bez kolektivne inicijative, najčešće na inicijativu pojedinaca — političkih komesara. Ipak se osjetio napredak u organizaciji kulturno-prosvjetnog rada a interes kod novih boraca je također priličan. Po svim četama i ustanovama postoje kulturno-prosvetni odbori. Borci ove brigade imaju za umjetnička stvaranja osjetno više smisla nego u ostalim brigadama. U oktobru su održana po dva do četiri sastanka ovih odbora. Održana su predavanja iz geografije a u nekim bataljonima su izašle i đepne novine. U uslovima pokreta osjetilo se pomanjkanje kontinuiteta u radu na ovom polju.

Među novim borcima iskrsavaju često puta odlični primjeri požrtvovanosti i vještine rukovanja oružjem, ali nepoznavanja partizanskog načina ratovanja, naročito po noći.

Sanitet brigade je uglavnom pravilno organizovan ali bez dovoljno stručnog osoblja. Po četama su formirane sanitetske patrole. U brigadi radi niži sanitetski kurs sa 20 slušateljki a izvjestan broj ih je na srednjem sanitetskom kursu kod štaba divizije. Formiran je bolnički vod. Vakcinisano je 3/4 brigade protiv tifusa. Kod novopridošlih boraca česta je pojava veneričnih bolesti, a sanitet je preduzeo mjere protiv toga.

Intendantura u brigadi funkcioniše prilično dobro. Borci su uglavnom blagovremeno snabdjeveni hranom, ali je obuća kao i odjeća obzirom na zimu problem koji se teško riješava.

XIX. Birčanska brigada: Ova brigada ie sve do zadnjih dana (poslije krvavih borbi na Romaniji sa ustašama)[9] bila najsređenija i politički i organizaciono. Borbena gotovost i udarnost brigade je bila apsolutno na visini. Međutim, obzirom na napore i žrtve koje je ova brigada imala od polaska iz Tuzle,[10] brigada je ipak nešto i organizaciono i uopšte popustila, ali se već i od toga oporavila i sve više se sređuje. U ovim borbama brigada je imala oko 40 mrtvih (poginulih), više od 30 ranjenih i oko 50 nestalih (od kojih jedan broj vjerovatno zarobljen). Najteže je potrešen I. bataljon koji je imao najviše gubitaka a u ovim borbama je bio bez komandanta bataljona i zamjenika, a komandir koji je vršio dužnost komandanta nije se snalazio, radi čega je i smjenjen sa dužnosti (komandant bataljona kap. Arslan Gotovušić je ranjen u borbama na Požarnici[11] a zamjenik komandanta bataljona je bio na vojnom kursu kod štaba divizije).

Za ovu brigadu je naročito značajna pojava da su novi borci, većinom Muslimani, vrlo dobro primljeni i da su se već potpuno srodili sa Srbima a njihova ljubav i rešpekt prema rukovodiocima je vrlo velika. Autoritet rukovodioca uopšte u ovoj brigadi je porastao. Interesantna je i pozitivna činjenica da ovom prilikom borci iz Birča, koji su inače skloni dezerterstvu pri napuštanju najuže okoline svoga zavičaja, nisu uopšte pokazivali nikakvu kolebljivost, niti se je desio ni jedan slučaj dezerterstva.

Politički (kao i vojnički) rad bio je svestran i vrlo živ i postignuti su značajni uspjesi. Za prvo vrijeme rad je bio uglavnom usmjeren na prevaspitavanje novodcšlih boraca i učvršćivanju bratstva Srba i Muslimana, na čemu su i zbilja postignuti veliki rezultati. Rad u narodu također je bio aktivan, naročito u okolini Tuzle, gdje su održani brojni zborovi i konferencije i davane dobro posjećene i prilično pripremljene priredbe. Borci ove brigade pravili su izvjesne greške u narodu (patrole i pojedini novi borci prilikom pretresa kuća, kao i intendanti prilikom nabavke hrane i ostalih potreba.za vojsku). Radi ovih grešaka smjenjen je jedan komesar čete sa dužnosti i raspoređen kao borac. Narod je na Romaniji ovu brigadu lijepo primio.

Politički rukovodioci u ovoj brigadi prerađivali su sa borcima slijedeći materijal: Odluke AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a;

• Odnosi se na borbe sa ustašama na Crvenim stjenama krajem oktobra (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 75, str. 442. i 443).

[10] Prema operacijskom dnevniku Štaba 38. NOU divizije, smenu 19. birčanske brigade u Tuzli izvršila je 21. istočnobosanska brigada 24. oktobra 1944 (vidi AVII, reg. br. 54/18-5, k. 1258; tom IV, knj. 30. dok. br. 75 i 86).

[11] Odnosi se na borbu 3. bataljona 19. birčanske NOU brigade (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 75, objašnjenje 20).

članci iz jubilarnih listova divizije i XVI. brigade; popularne knjižice o Sovjetskom Savezu u ovom ratu; listove: »Riječ omladine« i »Mi mladi«; članke iz »Nove Jugoslavije«, »Fronta slobode«, a na posebnim konferencijama govoreno je o uzrocima imperijalističkih ratova, o Versaljskoj i Federativnoj Jugoslaviji i o tome šta su Njemci htjeli sa 13. SS-divizijom. Oktobra mjeseca održane su po tri bataljonske konferencije u svim bataljonima, kojima su uglavnom rukovodili drugovi iz štaba brigade. U brigadi su skoro redovni sastanci sa komandama četa kao i sa političkim komesarima. U prošlom mjesecu bilo je naročito dosta teoretskih časova po četama (šest do osam). U brigadi ima upražnjenih mjesta po komandama, mjesta u štabovima bataljona, naročito političkih, a brigada nije u stanju sama da riješi ovaj problem. Vodnih delegata također ima vrlo malo. Najbolje se razvija politički komesar I. bataljona Mirko Nikoletić.

Kulturno-prosvetni rad u ovoj brigadi osjetno je koraknuo i razvija se dobro i pravilno. I u ovoj brigadi ima veliki broj novih boraca nepismenih. Ovaj rad najživlji je bio u III. bataljonu, gdje je održano i najviše prosvetnih predavanja iz geografije i prirodnih pojava.

Intendantura brigade je bila sređena ali je u zadnjim borbama sva brigadna kao i veći dio intendanture I. bataljona propala — skoro svi konji poubijani. Održavaju se sa intendantima i ekonomima radni i teorijski sastanci. Intendant brigade pravi još uvijek izvjesne greške, dok se njihov zamjenik mnogo pravilnije i brže razvija.

Sanitet ove brigade bio je vrlo dobro organizovan, a sad je oslabljen time što je referent saniteta drugarica Ravijojla Minić poginula, a zamjenik ranjen (Razija Alajbegović), kao i izvjestan broj drugih. Organizovan je bio niži sanitetski kurs, koji nije završen.

Za referenta saniteta brigade postavljen je drug Blagoje Vasić, do sada zamjenik referenta saniteta XVI. Musi. brigade.

Stab ove brigade najbolje radi od svih štabova u našoj diviziji, i svi se drugovi pravilno razvijaju.

XX. NOU brigada: Ova brigada je od oslobođenja Tuzle[12] najviše narasla. Danas broji oko 800 boraca, od kojih oko 200 Muslimana. Štabovi u ovoj brigadi su prilično izrasli, i za sad su najbolji u našoj diviziji.

Rad i politički i vojnički je vrlo aktivan i uglavnom svestran. I u ovoj brigadi je dosta učinjeno na zbližavanju Srba i Muslimana. Narod u ovom kraju borce ove brigade prima vrlo

[1s] Jedinice 27. NOU divizije zauzele su Tuzlu 17. septembra 1944 (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 79, objašnjenje 8).

dobro. Rukovodioci ove brigade su na ovom terenu najviše politički do sada uradili, i uopšte rade vrlo intenzivno. No i pored živog političkog rada u jedinicama ove brigade ima još uvijek veliki broj boraca vrlo sirovih, nepismenih, sklonih greškama 1 samovoljnih, i to većinom onih koji su skoro prišli iz redova _ četnika i i^dan broj Muslimana iz okoline Tuzle.

Politički komesari ove brigade su vrlo vrijedni ali kadkada jednostavni i bez dovoljno iskustva (komesari bataljona), dok komesari po četama osjetno zaostaju iako imaju dosta volje za rad. Jedan broj ih je jedva pismen, pa i to otežava pravilan razvoj. Jedino politički komesar I. bataljona, iako je vrlo požrtvovan i hrabar, ne može da uspješno obavlja dužnost radi česte brzopletosti i površnosti, a kadkada je sklon i kritizerstvu. Rad po četama u ovoj brigadi je u zadnje vrijeme bio nešto slabiji nego ranije, u prvom redu radi rasturenosti jedinica i zadataka. Održane su po 1—2 bataljonske konferencije a prorađivan je uglavnom isti materijal kao i kod XIX. brigade. Kulturno-prosvetni rad je mnogo življi nego ranije a naročito na likvidaciji nepismenosti, stvaranju horova i diletantskih grupa, u čemu je ova brigada u mnogome prije zaostajala. U ovoj brigadi su i sastanci političkih komesara u zadnje vrijeme nešto redi, ali je kontrola od strane drugova iz štaba brigade, kao i pomoć bila velika i česta.

Grešaka su i borci i rukovodioci ove brigade u narodu pravili uglavnom prilikom nabavke konja, ne dajući kadkad ni potvrde, a i prilikom zauzimanja Rogatice, gdje su skoro sav plijen razgrabili borci, a i rukovodioci (I. i III. bataljona), podržavani čak i od komandanta brigade. Ovo se prilično negativno odrazilo na borce XVI. brigade.

Stab brigade je takođe napravio nekoliko propusta: nije izvršio a ni pokušao da izvrši naređenje depešom da poruši cestu Sokolac — Rogatica, a u napadu na Rogaticu prvu veče odustali su od napada, povjerovavši lažnim izvještajima, i druge manje greške, za koje su pismeno saslušani i biće kažnjeni od štaba divizije.

Politički komesar brigade je vrlo vrijedan, ali prilično nervozan, što mu smeta u radu, a i popustljiv je po nekad prema komandantu, koji je redovno sklon greškama. Saradnja između komesara i pomoćnika je potpuna i pravilna. Osjeća se izvjesna zavist i bojazan kod komandanta brigade prema zamjeniku (bojazan od konkurencije).

Sanitet brigade radi uspješno, pravilno je organizovan, ali se osjeća nedostatak stručnih bolničarki, a u formiranju su sanitetske patrole po četama. Formiran je bolničarski vod. U oktobru je održan niži sanitetski kurs u brigadi. Iz brig. a u toku 2 mj. izbačeno 23 ruk. iz stroja — 11 pog.

Intendantura u ovoj brigadi takođe zadovoljava. Ekonomski kadar je potpun. Indendanti u bataljonima su svi završili kurs, ali obzirom na to da su mnogi tek jedva pismeni ipak se teško uzdižu.

Brigada je po dolasku na Romaniju formirala četvrti bataljon.[13]

Iz brigade je do sada dezertiralo oko 48 boraca, mahom novodošlih iz grupe Miče Stanišića,[14] odnijevši tri p.mitraljeza. Nisu se priključili ni jednoj četničkoj grupi, a dezertirao je jedan broj Muslimana iz okoline Tuzle.

Djelovi oko štaba divizije: postoji prateća četa od boraca iz svih brigada, koja je formirana septembra a tek sad će se izmjeniti ponovo, radi toga jer su brigade imale do skoro malo starih boraca, a nove nisu mogli uzimati dok se ne prilagode našim uslovima; četa za vezu (radio-stanice, telefonisti i kuriri), hirurška ekipa, umjetnička grupa, intendantura sa radnim vodom. Ukupno broje ljudstva . . [15] Ovi djelovi su prilično organizovani i pokretni. Politički rad sa ovim djelovima je dosta živ. Naročito je obraćena pažnja čistoći ovih djelova, i nije se još ni jedan slučaj desio da se neko prokrijumčario od strane neprijatelja ma sa kakvim ciljem.

U ovim djelovima ima priličan broj novog ljudstva, naročito u tehničkim jedinicama, pa je utoliko prije potrebna najveća budnost, i rad sa njima. U svim ovim djelovima ima oko 25 drugarica. I sa njima se radilo politički. Odnos prema njima je pravilan, i nije bilo nikakvih niti prestupa niti odnosa nepravilnih. Ishrana ovih djelova je dobro organizovana, a snabdijevanje je blagovremeno. Ishrana štaba divizije u odnosu na njih nije naročito otskakala.

Rad štaba divizije je intenzivan. Radni odnosi su na visini. Iščezavaju i poslednji ostaci partizanštine — familijarnosti. Naročito je oživio teorijski rad, i to posebno kod drugova oficira pri štabu. Politički se vrlo sporo razvija drugarica Stanojka Đurić, kapetan ref. saniteta, dok svi ostali imaju i veliku volju i uslova za razvijanje. Drugarica Đurić je inače vrlo vrijedna i požrtvovana i svoj stav prema sanit. rukovodiocima kroz brigade u mnogome ispravila.

Divizija je u poslednjim bojevima kao cjelina pokazala da je dorasla i delikatnijim zadacima i da ima veliku udarnu moć,

[15] Četvrti bataljon 20. romanijske NOU brigade formiran je 21. oktobra 1944 (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 75, objašnjenje 34).

[14] Dvadesetoj romanijskoj NOU brigadi je 29. oktobra 1944. prišlo 65 naoružanih četnika (pripadnika Romanijskog četničkog korpusa) sa svojim komandantom Mičom Stanišićem (vidi tom IV, knj: 30, dok. br. 75, str. 443).

[15] Na snimku originala nema podataka o broju ljudstva.

da može primiti još veliki broj ljudstva, i da se sve više podiže, tako da nema u njoj problema koji bi naročito zabrinjavali. Dobro je naoružana, potrebna je, obzirom na zimu, u većim količinama odjeća i obuća. Sve ostale potrebe moći će sama rešavati.

Divizijska bolnica broji oko 90 težih ranjenika, od kojih oko 20 iz ostalih divizija. U diviziji ima 5 ljekara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik,
Z.,s Škerović

Napomena: U diviziji je za ovo vrijeme održan srednji vojni kurs koji je pokazao vrlo dobre rezultate. Kurs je pohađalo 29 drugova, z.komandanta bat., komandira, z. komandira i vodnika. Interes za učenje ie bio veliki.

Na političkom kursu u Tuzli bilo je 19 drugova-ca iz naše divizije, koji su takođe pokazali veliki interes za učenje, bez nekoliko njih.

Sad se kod štaba divizije održava srednji sanitetski kurs koga pohađa 15 drugarica.

BR. 100

CETVOROMESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. KRAJIŠKE BRIGADE 17. NOU DIVIZIJE OD 7. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Izveštaj o radu i stanju part. organizacije u II. Krajiškoj NOU brigadi za vreme od 1. VII. do 1. XI. 1944 g.

Posle izveštaja kojeg sam poslao početkom jula meseca o.g. iz Foče Oblasnom komitetu za Istočnu Bosnu i politkomesaru III. Korpusa,[2] nisam do sada imao prilike da izvestim o stanju i radu part. organizacije kojom rukovodim.[3] Radi toga ću o ovome izveštaju ukratko izložiti najvažnije momente i probleme koji su se pojavljivali u radu part.organizacije za ceo protekli period.—

I.

Opšte vojno-političko stanje i rad brigade

Za proteklo vreme brigada je vodila borbe u sastavu XVII. divizije te I. Proleterskog korpusa u Sandžaku, Crnoj Gori, kroz Novopazarski Sandžak i u Srbiji.[4]

U tim borbama ispoljila se, uglavnom, udarnost i vojnička sigurnost brigade. Promena terena i veliko udaljavanje boraca

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u ARPB, br. 6233/IV, 2^41 (44), a snimak originala u AVII, reg. br. IRPJ — 1/663—670.

[!] Tada je politički komesar 3. korpusa NOVJ bio Vladimir Popović.

[*] Odnosi se na izveštaj pomoćnika političkog komesara 2. krajiške brigade od 19. juna 1944. političkom komesaru 3. korpusa NOVJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu (vidi AVII, reg. br. 7—25, k. 408A).

[4] Po naređenju Štaba 3. korpusa NOVJ 2. krajiška brigada je 6. marta 1944. izišla iz 27. divizije i ušla u sastav 17. NOU divizije. Brigada je preko Vrbniče, Zelengore i Sutjeske došla u Crnu Goru, gde su se koncentrisale 2. proleterska i 5. krajiška divizija pripremajući se za prodor u Srbiju. U junu i julu 2. brigada je vršila pripreme, sređivala se i popunjavala. Pred kraj jula ona učestvuje u borbama u Crnoj Gori protiv njemačkih snaga koje su pokušavale da ometu koncentraciju jedinica NOVJ i njihov prelaz u Srbiju, ali u tome nisu uspele. Tri divizije: 2. proleterska, 5. krajiška i 17. istočnobosanska pod komandom Peka Dapčevića, forsirale su reku Ibar, na širokom frontu, razbile nemačku odbranu na Ibru i, preko Kopaonika, izbile u Zupu i u dolinu zapadne Morave (vidi knjigu »Krajiške brigade«, izdanje redakcionog odbora »Krajiških brigada«, štamparija »Ljudske pravice« u Ljubljani 1954, str. 255 i 256).

od njihovog kraja nisu se odražavali nepovoljno na opšte stanje jedinice. Sem što je dolazak u Crnu Goru, koji.je izvršen pod teškim uslovima ofanzive, izazvao izvesnu bojazan kod manjeg dela boraca, opšte raspoloženje i moral bili su uvek na visini, jer se znalo da je krajnji cilj Srbija.

Vojničko i političko pripremanje jedinica za put u Srbiju i za vojno-političke zadatke u Srbiji potpuno se odrazilo u borbenom elanu, poletu i požrtvovanju svih boraca i rukovodioca.

Posle sedme neprijateljske ofanzive koja nam je izbacila iz stroja oko 40% brojnog stanja brigade, u borbama kroz Sandžak i Crnu Goru brigada se još više smanjila tako da smo u Srbiju došli sa oko 600 ljudi ukupno.

Kao najvažniji problem postavljala se popuna jedinica.

Pred Partiju, SKOJ, rukovodioce i sve borce mobilizacija se postavljala kao najvažniji zadatak, i sem izvesnih izuzetaka, ona je ozbiljno i pravilno shvaćena te najvrednije sprovođena od svih. Vršena je uglavnom na poludobrovoljnoj osnovi i prema konkretnim prilikama. U Novopazarskom Sandžaku, na pr., uslovi za mobilizaciju bili su vrlo dobri, naročito u Pešterskom kraju, ali pošto smo tuda, bez zadržavanja, samo prolazili, ona se nije mogla sprovoditi široko i organizovano te je postavljeno da svaki borac, rukovodioc i svaka jedinica samostalno vrbuje i mobiliše, prema konkretnim prilikama i mogućnostima. U tom kraju se nije mnogo mobilisalo, ali svi oni koji su mobilisani brzo su postali odlični i pouzdani borci.

U Srbiji, u Aleksandrovačkoj Zupi, gde smo najpre došli,[8] političke i opšte prilike nisu bile povoljne. Taj kraj su četnici dugo i čvrsto držali. Do našeg dolaska oni u širokim narodnim masama nisu bili raskrinkani kao saveznici i sluge okupatora. Uticaj našeg pokreta u tome kraju bio je sasvim neznatan.

Bavljenje naših jedinica na tom sektoru i živ politički rad sa narodom znatno su izmenili situaciju u tom kraju. Zalaganje svih rukovodioca i boraca da se narod što bolje obavesti o borbi i da se na njega ostavi što bolji utisak bilo je potpuno zadovoljavajuće. Svaki borac i rukovodioc bio je svestan da se samo pravilnim postupcima i vrednim političkim radom može brzo otkloniti svaki četnički uticaj i taj narod potpuno pridobiti za nas. U svakom selu i mestu gde su boravile naše jedinice postavljani su NO odbori. Za vreme koje smo tamo proveli takvim radom uspelo je se:

— Raskrinkati četnike kao izdajice naroda i pomagače i sluge okupatora.

[5] Druga krajiška NOU brigada oslobodila je Aleksandrovac 15. avgusta 1944. i svojim prednjim delovima izbila pred Kruševac i Jošaničku Banju. Sve do 15. septembra ona je u Zupi i Pomoravlju vodila uspešne borbe protiv četničkih snaga, nanevši im velike gubitke (vidi »Krajiške brigade«, str. 256).

— Narod je uglavnom obavešten o našoj borbi i tekovinama naše borbe.

Pošto četnici još nisu vojnički bili potpuno razbijeni, odziv naroda u našu vojsku bio je slab. Uspeli smo mobilisati samo mali broj boraca i to iz gradova (izbegli Slovenci, zanatlije itd.).

U to vreme imali smo priličan broj boraca, bivših četnika koje smo zarobili i uvrstili u naše jedinice. Od tih boraca imali smo vrlo malo koristi. I pored svega nastojanja rukovodioca, part. i SKOJ-evske organizacije kao i svih starih boraca da se ti drugovi zadrže i očuvaju, dezerterstvo je bilo stalan problem. S obzirom da u našim jedinicama ima priličan broj rukovodioca i boraca Muslimana, moglo se očekivati da će od njihove strane biti nepravilnog odnosa prema novodošlim borcima iz četničkih redova, ali međutim nisu primećene u tom pogledu nikakve greške. Faktori koji su izazivali dezerterstvo bili su po našoj oceni sledeći:

Među tim novim borcima bilo je okorelih četnika i zločinaca koje mi nismo mogli odmah otkriti e koji su svesno u našim jedinicama radili među novim borcima, nagovarajući ih da beže iz naše vojske.

Jedan deo boraca dezertirao je plašeći se četničkih represalija na njihove porodice, a takođe bilo je i izvesne nespretnosti i nesnalažljivosti kod naših rukovodioca u radu na privezivanju tih novih boraca za našu vojsku i borbu. Iz svih tih razloga ostalo je u našim jedinicama vrlo malo boraca od velikog broja zarobljenih četnika.

Kasnije borbe i operacije naše brigade u Srbiji protekle su u znaku opštih uspeha i pobeda naše vojske [6]

Brigada se popunjavala dobrovoljcima koje smo dobili iz Toplice, Niškog kraja i od Kosmajskog partizanskog odreda.[7]

Došli smo u Sumadiju gde smo, po oslobođavanju velike teritorije, vršili uspešnu mobilizaciju.[8] Politički rad sa narodom bio je svuda živ kuda smo prolazili. Dobar prijem i držanje naroda prema našoj vojsci odlično su delovali na opšte držanje i raspoloženje boraca i rukovodioca, tako da je dajući dobre i brze rezultate rad bivao sve jači i uspešniji.

Sadašnje stanje u brigadi je sledeće:

Brigada broji oko 2.000 ljudi. Sve naoružani. Brigada ima 4 bataljona. Svaki bataljon po 4 pešadijske i po jednu četu pratećeg oruđa. Komandni kadar je potpun, osim nekih rukovodioca koji su ranjeni i nalaze se na lečenju u bolnici. Najveći

' Vidi AVII, reg. br. 13-6, k. 987: operacijski dnevnik 2. krajiške NOU brigade od 1—30. oktobra 1944.

[7] i [8] Vidi AVII, reg. br. 14-3, k. 987: naređenje 2. krajiške NOU brigade od 1. oktobra 1944. potčinjenim jedinicama za sprovođenje mobilizacije.

broj ljudstva sačinjavaju Sumadinci i Valjevci. Dobili smo priličan broj radnika i intelektualaca, što je dosta popravilo socijalni sastav brigade koja je bila gotovo potpuno sastavljena od seljaka. U dosadašnjim borbama novi borci sa se pretežno vrlo dobro pokazali, tako da već sada dosta nižih rukovodećih položaja (desetara, vodnika i polit, delegata) zauzimaiu novi drugovi.

Jedan manji deo slabo se drži i sklon je dezerterstvu. Oštre i uporne borbe koje smo vodili i koje i sada vodimo kod Čačka,[9] slabo odelo i obuća pretstavljaju za te potpuno nove, nedovoljno izvežbane i neprekaljene borce velike teškoće koje još više pojačavaju to njihovo slabo držanje.

U velikom broju i naglo primani, novi borci nisu mogli biti, za kratko vreme, uključeni u rad i život jedinice. Pored toga, od komandi mesta i područja dobijali smo razne neprijateljske elemente koji su stupanjem u našu vojsku hteli da sakriju svoju zločinačku prošlost. Tako smo mi otkrili jednog agenta specijalne policije iz Niša, nekoliko koljača iz četničkih crnih trojki koji su nam bez ikakvih podataka bili upućivani. Držanje i rad takvih elemenata svakako su bili destruktivni, po čemu su i otkriveni, ali koji je imao štetnih posledica u jedinici. Otkrivanje i čišćenje takvih elemenata neprestano se vrši, ali nije isključeno da ih još ima.

Za zadnjih mesec dana, u vreme vršenja velike prisilne mobilizacije, dezertiralo je iz naše brigade oko 150 boraca. Gotovo potpuno je sigurno da niko od njih nije otišao neprijatelju (četnicima) jer takvog raspoloženja nema ni kod boraca ni kod naroda. Razlog dezerterstva je slaba politička svest, kukavičluk, strah od borbe, zima, napori itd. Upućene su poternice, odnosno spiskovi preko komandi mesta i područja da se protivù svih dezertiralih povede energičan postupak.

Disciplina i vojnički red u jedinicama uglavnom zadovoljavaju. Novi borci osećaju se obavezni prema vojničkom redu i organizaciji i disciplinovano i poslušno se odnose prema svojim starešinama.

Dolaskom većeg broja intelektualaca i radnika u našu brigadu stvoreni su uslovi za življi kulturno-prosvetni rad. U kulturno-prosvetnim odborima sada se nalaze drugovi koji imaju dosta smisla i volje za taj rad tako da se do sada već oseti napredak u rezultatima: Po broju i kvalitetu kulturno-umetničkih priredbi, u radu sa nepismenim itd.

Sanitet i intendantura, s obzirom na sadanju brojnost jedinice, u izvesnoj meri su reorganizovani i upotpunjeni tako da sada dosta lako zadovoljavaju potrebe.

[8] **Vidi Arhiv VII. reg.** br. **23-3, k. 987.**

Opšta vojnička i politička vrednost brigade smanjena je u odnosu na ranije stanje, s obzirom na ulazak velikog broja novih boraca, na odlazak mnogih rukovodilaca u druge jedinice (oko 60 od dolaska u Srbiju, od četnih do brigadnih, raznih struka), na gubitke rukovodioca u borbama koji su bili znatni, ali ipak i u sadašnjem vojno-političkom stanju brigada je u stanju da izvrši svaki vojno-politički zadatak koji bi odgovarao njenoj brojnoj snazi. Političkim radom te prekaljivanjem boraca u borbi brigada će sticati sve više vojničkih i političkih kvaliteta.

Vojno-politička rukovodstva, iako su popunjena novim nedovoljno iskusnim drugovima, zadovoljavaju. Svi bataljonski i veći deo četnih rukovodioca su Krajišnici koji su u borbi cd 1941 i 1942 godine. Stručna sprema pojedinih rukovodioca nije na naročitoj visini, ali zalaganje i požrtvovanje u radu i borbi potpuno zadovoljava: Sa svojom odanošću, borbenim iskustvom . i interesovanjem, pod boljim uslovima za učenje, oni mogu odlično da se uzdignu i razviju.

Stanje i rad Partijske organizacije

Partijska organizacija broji 249 članova i 25 kandidata. Socijalni sastav Partije je sledeći: 174 seljaka, 40 radnika i 35 intelektualaca. U brigadi ima 33 part. jedinice i to: u svakom bataljonu po 7 i 5 jedinica oko Štaba brigade (štabska, prištabska, protivkolske čete, brigadna ambulanta, i brigadna intendantura sa bojnicom).[10]

Za ova 4 meseca part. organizacija se smanjila za 40 članova. Iz organizacije je otišlo 125 članova: od toga 70 prekomandovano u druge jedinice. 40 poginulo, a 15 poslato u Italiju na lečenje. Za isti period u Partiju je primljeno 85 članova.

Svi stari borci iz 1941 i 1942 godine kao i veći deo boraca iz 1943 godine ušli su u Partiju i SKOJ.

U zadnje vreme primljeno je u Partiju i nekoliko .novih boraca koji su nam pristupili u prvo vreme našeg bavljenja u Srbiji. To su uglavnom dobrovoljci, radnici i omladinci-daci, koji su u dosadašnjim borbama provereni, a i ranije su bili simpatizeri Partije, najčešće članovi SKOJ-a.

Bilo je slučajeva da po neki novodošli borac, simpatizer naše Partije, ispolji preterano »levičarstvo«. Neki su potcenjivali i omalovažavali naše niže rukovodioce zbog njihovog nedovoljnog političkog i teorijskog znanja. Obadve ove pojave su energično otklonjene. Drugovima »levičarima« smo poklanjali veću pažnju te vršili budnu kontrolu, pa su posle nekoliko po-

[10] Reč je o bojnoj komori koja je snabdevala jedinice municijom, oružjem i drugim borbenim potrebama.

jedinačnih diskusija i razgovora priznavali pogrešnost svoga mišljenja, ali još ima grešaka u njihovim istupima i držanju, te su pod najbudnijom kontrolom. Bili su skloni netaktičkim diskusijama sa seljacima o bogu, kralju, unutrašnjem društvenom uređenju itd. Nastojimo stalno da ih ubedimo u pogrešnost i štetnost njihovog držanja.

Dobro, drugarsko ponašanje i odlučno držanje u borbi naših rukovodioca brzo im je osiguralo poštovanje i autoritet kod novih boraca.

Part. rukovodioci, iako, jednim delom, mladi, neiskusni i sa nedovoljno znanja, uglavnom, zadovoljavaju. Oni su po odanosti, hrabrosti, ponašanju i požrtvovanju najbolji među komunistima.

Vrednoća i zalaganje u radu, primernost u držanju omogućuju im da sa autoritetom drže i rukovode jedinicama.

Nedostatak koji im smeta, naročito, u teorijskom radu i uopšte u radu kao part. rukovodioca, jeste nedovoljno teorijsko znanje. Da bi se izbegle posi edice ovog nedostatka, postavljeno je da part. rukovodioci bataljona što više rade neposredno u jedinicama, kako bi pomagali sekretarima jedinica i doprinosili njihovom boljem radu.

Part. rukovodstva bataljona nisu se dovoljno, pa ni sada se ne osećaju i ne ispoljavaju dovoljno kao rukovodstva. Svaki član biroa ne oseća se kao član rukovodstva part. organizacije celog bataljona. Usled nedostatka većeg teorijsko-političkog znanja, te nedostatka širine u pogledima, ti drugovi, obično novi na dužnosti, ne mogu da se udube i da inicijativno postavljaju i rešavaju probleme cele part. organizacije, te života i rada celog bataljona. Ovaj nedostatak skopčan je i uslovljen teorijsko-političkim nivoom rukovodioca, te iako se održavaju redovni sastanci biroa, oni još nisu postali organizator-pokretač i rukovodioc celokupnog života i rada bataljona. Moji stalni uputi i ukazivanja kao i stalno postavljanje kroz partiju[11] svih zadataka, vojnih, političkih i ostalih, još nisu u potpunosti otklonili ovaj nedostatak te razvili inicijativnost i samostalnost biroa.

Najvažniji problem kojim se u proteklom periodu bavila part. organizacija bio je teorijsko izgrađivanje:

Teorijska izgradnja partijaca postavljala se u ovoj organizaciji uvek kao aktuelan i ozbiljan problem. Po socijalnom sastavu organizacija je bila pretežno seljačka, dakle sastavljena od ljudi koji najčešće nisu imali nikakve škole niti osnovnog obrazovanja. Politički i teorijski nivo rukovodioca uvek je bio nedovoljan. Sa znanjem kojim su raspolagali rukovodioci nisu bili u stanju da sami samostalno proširuju i produbljuju svoje

[11] Reči »kroz partiju« dopisane su u originalu mastilom.

"znanje, a još manje su bili sposobni da pomognu ostalim članovima Partije u njihovoj teorijskoj izgradnji. Radi toga teorijski rad u jedinicama nije davao zadovoljavajuće rezultate. Morali smo putem part. kurseva uzdići teorijski nivo rukovodioca tako da su se oni osposobili da po teorijskom radu mnogo više doprinesu organizaciji.

Za ovaj period, t.j. od 1. VII. do 1. XI. o.g. prošlo je 40 drugova kroz part. kurseve i to 28 su završili niži part. kurs koji je održan pri brigadi i 12 niži[12] part. kurs pri diviziji. Ovi kursevi su uglavnom dali dobre rezultate. Drugovi koji su prošli kroz kurs uzdignuti su i u pogledu partijnosti i u pogledu[13] teorijskog znanja. Stvorene su mogućnosti i probuđen mnogo jači interes za učenje i upoznavanje osnovnih pitanja marksizma-lenjinizma.

U celoj part. organizaciji sprovođen je jedinstven plan teorijskog rada koji je dat prema programu za niže part. kurseve propisanom od CK, a u skladu sa prosečnim nivoom teorijskog znanja u organizaciji. Planovi su sprovođeni na sledeći način: Part. i politički rukovodioci u bataljonu su između sebe određivali referente po pojedinim temama i prethodno zajednički sastavljali, odnosno dopunjavali i ispravljali referat koji je određeni drug, potom, držao pred organizacijom bataljona (skupno ili po jedinicama). Na ovaj način se postiglo da svaka tema bude dobro pripremljena i pravilno i koliko je moguće bolje izložena. Part. rukovodstva u brigadi su bila obavezna da najvrednije i neumorno rade na teorijskoj izgradnji, te je ovai rad dao dobre i vidne rezultate. Probuđeno je interesovanje za učenjem, uzdignuta je partijnost članova i povišen je prosečni teorijski nivo organizacije.

Sada situacija u ovom pogledu je dosta povoljnija. Pored prilično uzdignutih rukovodioca i zainteresovanih članova, u Partiju dolazi veći broj radnika i intelektualaca koji znatno olakšavaju i potpomažu teorijski rad.

Literature za teorijski rad imamo, koliko da zadovolji osnovne potrebe. Svaka part. jedinica ima po 1 pnmerak izdanja Oblasnog komiteta za Istočnu Bosnu (»Učenje o Partiji«, »Nacionalno pitanje«, »Seljačko pitanje«, »Strategija i taktika«, »Boljševički stil u radu«) i po prvih 6 glava Istorije.

Partijnost

Odanost Partiji je na visini. Svest o obavezama i dužnostima članova Partije je na dosta visokom stupnju. To se vidi po besprekornom držanju u borbi, vrednom i samopregornom za-

[12] U originalu je precrtana reč »srednji« i dopisana, mastilom, reč »niži«.

[13] Reči »partijnosti i u pogledu« dopisane su mastilom.

laganju i radu kao i po opštem ponašanju. Krupnije greške članova Partije su sasvim retke a sitnije greško se part. merama uspešno otklanjaju. Autoritet part. kazni je na visini. U pogledu morala držanje članova Partije je vrlo dobro. Bio je svega jedan slučaj nepravilnog odnosa jednog člana Partije sa jednom drugaricom. Nije bilo ni jednoga slučaja legalizovanja bračnih odnosa. Part. disciplina u tom pogledu je na potpuno zadovoljavajućoj visini.

Part. disciplina i svest o odgovornosti pred Partijom su takođe na visini. Autoritet Partije i part. odluka je apsolutan. Članovi Partije imaju najpunije poverenje u Partiju.

Kadrovi

U ovom vremenskom periodu naša brigada je dala za srbijanske jedinice i za druge jedinice naše divizije oko 60 rukovodioca vojnih, političkih, partijskih, intendantskih i sanitetskih, a u istom periodu smo izgubili u borbama oko 40 rukovodioca. Davanjem i gubitcima rukovodioca smanjena je, u izvesnoj meri, prosečna vrednost rukovodećeg kadra. To se naročito oseća sada kada su jedinice brojno velike i sa velikim brojem novih boraca. Nedovoljna snalažljivost i sigurnost rukovodioca u radu rezultat su mladosti i nedovoljnog iskustva. Posedovanje osnovnih kvaliteta: borbenosti, prekaljenosti i borbenog iskustva omogućiće, uz življi part. rad i kontrolu, brži razvoj i uzdizanje drugova rukovodioca.

Rad po sektorima

Sav rad u jedinici i van jedinice postavlja se i sprovodi kroz part. organizaciju. Rad u part. jedinicama podeljen je po sledećim sektorima: vojni, politički, terenski, omladinski, kulturno-prosvetni, higijenski i ekonomski. Podela rada je vršena prema brojnom stanju jedinica i prema potrebama pojedinih sektora.

Vojni sektor

Po vojnom sektoru se najviše radilo na usavršavanju i obučavanju boraca u rukovanju sa oružjima koja smo imali. U tom pogledu se imalo dosta uspeha. Putem takmičenja u brzini sklapanja i rasklapanja oružja, pohvalama za uredno izdržavanje i čuvanje oružja razvijala se ljubav boraca prema oružju i postizala veća spremnost i preciznost u rukovanju sa oružjem.

Održano je nekoliko kurseva na obučavanju u rukovanju lakim i teškim bacačima i protivtenkovskoj pušci.[14]

[14] Reč je o protivtenkovskim puškama Simonova (PTRS) ili protivtenkovskim puškama Degtjareva (PTRD), kal. 14,5 mm, M. 41, sovjetskog porekla.

Takođe se posvećivala pažnja popravljanju vojničkog izgleda jedinica. Vršen je egzercir i obuka u pozdravljanju, maršovanju, prestrojavanju itd. Najčešće se radilo po planu koji je izdavao Stab divizije ili Stab brigade. U vojno-teoretskom pogledu naši vojni rukovodioci su dosta zaostali. Radi toga je postavljeno da se na posebnim, teorijskim sastancima vojnih rukovodioca prorađuju vojne brošure i članci koji su izlazili u toku naše borbe (vojni članci iz »Vojno-političkog pregleda Vrhovnog štaba;<, »Nove Jugoslavije«, brošura druga Vlade Popovića »O Crvenoj armiji« itd.).

Sada se naročito oseća nedostatak šireg i naročito vojničkog obrazovanja naših rukovodioca, s obzirom na brojnost jedinica i zamašnost vojničkih operacija. Nedostaje elastičnosti u rukovođenju, naročito manevrisanju, kao i snalažljivosti u upotrebi raznih oruđa, naročito teških kojih sada imamo dovoljno. Preduzete su mere da se ovi, uočeni nedostatci, na sastancima vojnih rukovodioca i kroz Partiju, otklone.

Politički sektor

U političkom radu u jedinicama i van jedinica uočavani su izvesni propusti i nedostatci, te se part. organizacija morala naročito živo baviti pitanjima političkog rada, kako bi se ovi propusti i nedostatci otklonili.

Pre svega primećeno je da se u našim jedinicama ne ističu dovoljno svi važni vojnički i politički događaii koji su se dešavali na strani i u našoj zemlji. Prolazile su bez potrebnog snažnog odjeka među borcima velike pobede Crvene armije, velike pobede Saveznika, važne političke i vojničke pobede našeg NO pokreta. Rukovodioci nisu uviđali važnost i korist od isticanja, popularisanja i proslavljanja tih pobeda. Ti događaji nisu bili dovoljno iskorišćavani za popularisanje SSSR-a, tekovina naše borbe, za stvaranje antifašističkog borbenog raspoloženja kod naroda, za jačanje borbenog raspoloženja boraca itd.

Na part. savetovanjima i sastancima ukazano je na ovaj nedostatak i postavljeno njegovo neodložno otklanjanje. Uvidelo se da je ozbiljna smetnja u uspešnom sprovođenju ovoga rada nedostatak agitatorske sposobnosti i vestine većine naših političkih rukovodioca, te im se ovome pitanju morala posvetiti naročita i ozbiljna pažnja (o ovome će biti reč kasnije u sektoru rada na terenu). Upornim nastojanjem i radom Partije postignuti su po ovom pitanju zadovoljavajući rezultati: Rukovodioci i svi članovi Partije shvatili su važnost i značaj ovoga rada, postignuta je samoinicijativnost i nižih rukovodioca te uobičajeno isticanje i popularisanje takvih važnih događaja.

Popunom iz Srbije u naše jedinice su d>"»šli novi borci-Srbijanci, koji su se mnogo više i svestranije interesovali za sva,

a naročito politička, pitanja i koji su bili mnogo više upoznati s raznim političkim događajima i pitanjima, te se, radi toga, mnogo jače osetila politička nepotkovanost naših političkih i part. rukovodioca. Bilo je slučajeva da naši, pojedinci politkomesari četa, nisu bili u stanju da u diskusijama na četnim političkim konferencijama ubede pojedine borce u ispravnost nekog svog stava. Usled ovoga postojala je opasnost da u jedinicama ovlada uticaj i stav nekih pogrešnih i štetnih mišljenja a pored toga umanjivan je autoritet i ugled naših politkomesara.

Ova slabost politkomesara proisticala je, koliko iz njihove nedovoljne političke potkovanosti, toliko i iz njihove nemarnosti, jer se nisu marljivo i temeljito pripremali za izlaganje pojedinih pitanja, takođe se nisu svestranije i ozbiljnije upoznavali i interesovali svim aktuelnim i važnim političkim događajima i pitanjima.

Da bi se ovome stalo na put i onemogućile štetne posledice ovakvih pojava, kroz Partiju i pred političke i part. rukovodioce postavljeno je sledeće:

— Sva važnija pitanja i teme (nacionelno pitanje u našoj zemlji, o federaciji, o AVNOJ-u, o odlukama II. zasedanja, itd.) obavezno moraju izlagati samo[16] politkomesari bataljona uz najveću moguću i neposrednu pomoć politkomesara brigade.

— Za svaki referat, referent mora se dobro pripremiti, tako da ubedljivo i jasno izloži stvar, i da bude sposoban da odgovori na svako pitanje koje bi borci postavili u vezi sa tom temom.

— Svi politički rukovodioci, od delegata pa na više, moraju se ozbiljno posvetiti svestranom izučavanju i upoznavanju aktuelnih i važnih političkih i drugih pitanja, u kom cilju da se održavaju, posebni, teorijsko-politički sastanci političkih radnika, na kojima će se prorađivati teme date u posebnom planu od politkomesara brigade.

Sprovođenje ovih zaključaka dalo je dosta dobre rezultate. Borci su shvatili i prihvatili naša objašnjenja, te pristajali uz našu političku liniju. Autoritet i ugled naših politkomesara nije se smanjio a upućenost naših političkih radnika u aktuelna politička pitanja i njihovo praćenje ojačani su.

Prosečna ocena političkog rada u jedinicama bila bi zadovoljavajuća. Dosta živo se radilo po ročnim planovima koje je davao politkomesar brigade[16] ili divizije za celu diviziju.

Davanjem i gubicima rukovodioca i kadar političkih radnika u brigadi je oslabljen. Sada kao politički delegati voda, uz

[15] U originalu je reč »samo« precrtana mastilom.

[16] Tada je politički komesar 2. krajiške NOU brigade bio Idriz Ćejvan

jaču kontrolu viših rukovodilaca, rade i novodošli borci — radnici i intelektualci — koji imaju dosta smisla i sposobnosti za politički rad.

Rad na terenu i agitprop[17]

I u političkom radu na terenu ispoljila se nespretnost i nesnalažljivost političkih radnika te je bilo propusta i nepravilnosti.

Ovi nedostatci su se naročito vidno isooljili u Srbiji.

Veća upućenost naroda u sva politička pitanja, prisustvo znatnog broja selskih i gradskih veštih i lukavih politikanata, izvesna komplikovanost političkih pitanja u Srbiji, zahtevali su veću elastičnost i veštinu naših političkih radnika. Pored toga, i baš s obzirom na takvo stanje, osećala se neumešnost naših rukovodioca u organizovanju, pripremanju i izvođenju političkih akcija, zborova, konferencija, priredbi, manifestacija, bacanja parola itd.

Naši politički radnici su šablonski istupali pred narodom, iznoseći mu činjenice koje su ranije lično videli, iskusili i naučili, ne udubljujući se u konkretnu situaciju u Srbiji i naročito na pojedinom sektoru. Ovo je činilo da su njihova izlaganja bila neubedljiva i neinteresantna za narod. Usled nepripremljenosti zborova i drugih akcija atmosfera i raspoloženje nisu bili kao što treba, te su zborovi većinom bili mrtvi i činili su slab efekat na narod.

Da bi se otklonile ove slabosti, kroz part. organizaciju postavljeno je i sprovedeno sledeće:

— U plan part. teorijskog rada uneta je i prorađena tema 0 Srbiji (Istorija Srbije, oslobodilačke borbe srpskog naroda u prošlosti i razvoj prilika i događaja u Srbiji od okupacije). Materijala za obradu ove teme moglo se naći u našoj kao i drugoj literaturi. Proradom ove teme postiglo se da su naši rukovodioci mogli plastičnije i ubedljivije da govore narodu i da u svome izlaganju ističu one momente i činjenice koji mnogo efektnije 1 ubedljivije deluju na narod.

— S obzirom na značaj i važnost političkog rada -u Srbiji postavljeno je da se organizovanju i pripremanju svake političke akcije pokloni mnogo veća pažnja. U vezi toga da se svaka politička akcija prethodno postavi, pretrese i za njeno izvođenje donese detaljan plan na sastanku part. jedinice ili part. rukovodstva, isto kao što se radi pred neku važnu vojničku akciju, u cilju da ona što bolje uspe. Takođe je postavljeno da se drugovi koji su određeni da govore imaju što bolje pripremiti za

[17] Reč je o agitaciji i propagandi.

to i da za svoj nepripremljen i neuspeo istup snose odgovornost pred Partijom.

— U part. jedinicama je, pored sektora rada na terenu, postavljen sektor agitpropa koji dotle nije pcstojao. Na taj način je trebalo da se partijci upoznavaju, osposobljavaju i savlađuju tehniku i forme agitacije i propagande

Sve ove mere dale su i sada daju prilične rezultate. Neumešnost i nesnalaženje koji proizilaze iz nedostatka opšteg obrazovanja i izgrađenosti naših rukovodioca, stalno se osećaju, ali je sada, otklanjanjem nemarnosti i neorganizovanosti u tom radu, postignuta veća sposobnost za politički rad naših jedinica.

Sav politički rad na terenu bio je usmeren na pripremanje i izvršenje mobilizacije. Mobilizaciju smo vršili na dobrovoljnoj i poludobrovoljnoj osnovi. S mobilizacijom smo uglavnom imali prilično uspeha, a najviše na sektoru Topole gde smo i dobrovoljno i poludobrovoljno mobilisali veliki broj boraca: 7—800.

Odnos boraca i rukovodioca prema narodu bio je uglavnom pravilan i dobar. Manje greške pojedinih boraca bile su strogo kažnjavane i suzbijane i prema mogućnostima ispravljane. Krupnijih grešaka u odnosu i postupanju prema narodu nije bilo.

Rad sa omladinom—SKOJ

Pred dolazak u Srbiju, gotovo, sva omladina je bila u SKOJ-u ili u Partiji. Gubitcima i primanjem u Partiju, SKOJ-eva organizacija je bila, brojno, znatno smanjena. U brigadi je bilo svega oko 90 članova SKOJ-a. Radi perspektiva popune naših jedinica novim borcima, nije se smelo dopustiti da, usled malobrojnosti, popusti i zanemari se rad na učvršćenju i teorijsko-političkom uzdizanju organizacije i SKOJ-evaca. Radi toga se pred Partiju postavljao zadatak što jače pomoći SKOJ-evoj organizaciji. Članovi Partije koji su primani iz SKOJ-a nisu odmah napuštali SKOJ-evsku organizaciju već su i dalje u njoj radili sve dok su bili potrebni ili dok nisu morali biti zaduženi nekim drugim sektorem. Osim toga, part. jedinice su uvek na sektoru omladinskog rada dodeljivale potreban broj partijaca.

U toku ovog perioda SKOJ je organizovao i izvodio nekoliko takmičenja međubataljonskih i međubrigadnih. Na ovim takmičenjima SKOJ je u znatnoj meri uspevao da organizuje, okupi i zainteresuje omladinu za takmičenje

Do skora su svi sekretari SKOJ-evih aktiva po četama bili članovi Partije. Međutim formiranjem novih jedinica, odnosno ćelija, smanjio se broj partijaca po ćelijama, te se od ovoga po negde moralo otstupiti. Sada su u nekim aktivima sekretari naj-

bolji SKOJ-evci i oni rade uz iaču kontrolu i pomoć sekretara part. ćelija. Kao problem u radu SKOJ-a postavljao se uvek življi teorijsko-politički rad te postizanje političke opredeljenosti SKOJ-evaca. U ovom pogledu bilo je propusta jer SKOJ--evci nisu bili dovoljno obaveštavani i upoznavani sa Partijom, njenim ciljevima i programom i sa današnjom linijom naše Partije. Sada se obavezno pred SKOJ-evskim aktivima daju referati o Partiji i SKOJ-evci zajedno sa kandidatima prisustvuju nekim partijskim teorijskim sastancima.

Borbenost i disciplina SKOJ-evaca su na visini. Te osobine su glavni kriterijum pri primanju omladinaca u SKOJ Iako još nije svojim radom zahvatio svu omladinu brigade, rad SKOJ-a danas zadovoljava. Brojnim jačanjem te primanjem omladinaca radnika i đaka SKOJ je se osposobio za življi, svestraniji i masovniji rad.

Rukovodioc SKOJ-a u brigadi vrlo dobre zadovoljava na svojoj dužnosti. On je borac od 1941 godine, poznat još od ranije svojim junaštvom i hrabrošću, a uz to ima dovoljno teorijsko--političkog znanja kao i organizatorske sposobnosti i smisla za rad po SKOJ-u.

« *Kulturno-prosvetni* rad

Do skora je u našoj brigadi bilo vrlo malo uslova za kulturno-prosvetni rad, dok je potreba za tim radom, baš radi toga, bila vrlo velika.

U brigadi je bilo malo drugova koji bi umeli voditi i razviti kulturno-prosvetni rad, dok su veliku većinu sačinjavali seljaci, u velikom broju nepismeni kojima je baš bilo neophodno kulturno-prosvetno uzdizanje. Rad po ovom sektoru je uvek živeo. Njemu se posvećivala velika paznjs.. Za taj rad je i kod boraca i kod rukovodioca bilo dovoljno volje i interesovanja, ali se on teško uzdizao na viši kulturno-umetničko-prosvetni nivo i nije davao zadovoljavajuće rezultate.

Kulturno-zabavne priredbe teško su se mogle uzdići na viši umetnički nivo. Ništa se novo nije unosilo u repertoar, ono što se imalo teško se i slabo spremalo. Ni prosveLni rad nije davao zadovoljavajuće rezultate. Naučna predavanja retko su održavana. Rad s nepismenima je takođe teško išao Ima izvestan broj drugova koji je u jedinici naučio pisati i čitati, dok ima i nekih koji zbog pogrešnog rada sa njima, iako su naučili sva slova, ne znaju od slova sklapati reči, te ne mogu čitati.

Sada za kulturno-prosvetni rad ima mnogo više uslova. Pre svega, ima više drugova koji imadu smisla za taj rad, a zatim, srazmerno je mnogo manje drugova nepismenih i bez osnovnog školskog obrazovanja.

Na likvidaciji nepismenosti se sada radi mnogo bolje i organizovanije. Jedan učitelj koji je specijalno posvećen tome radu neprestano se nalazi u bataljonima gde kao stručnjak organizuje i rukovodi tim radom uz podršku politkomesara bataljona, odnosno politkomesara četa. Ovakav rad za kratko vreme dao je dobre rezultate.

Higijena i sanitet

U part. organizaciji se ozbiljna briga posvećuje higijeni i zdravlju boraca. U svakoj četi postoji higijenski odbor kojim rukovodi po jedan član Partije i koji je za to naročito odgovoran pred part. jedinicom. Zadatak tih odbora jeste da se staraju: o čistoći logora, pranju veša, parenju, umivanju i kupanju boraca. Zahvaljujući ovome staranju mnogo se uspelo na očuvanju zdravlja boraca. U ovom vremenskom periodu imali smo sasvim mali broj zaraznih oboljenja iako smo se često kretali po terenima gde je vladala epidemija raznih bolesti.

Sanitet je dosta dobro organizovan. U zadnje vreme, kada su se jedinice popunile, sprovedena je organizacija saniteta po Statutu VS u potpunosti, postojanje slobodne i sigurne teritorije te držanje gradova znatno olakšavaju negu i lečenje ranjenika i bolesnika. Mobilizacijom se povećao broj lekara te se i tako omogućuje uspešnije čuvanje zdravlja boraca.

Porasle potrebe u sanitetskom osoblju podmiruju se dolaskom novih drugarica u našu vojsku, koje na kratkim kursevima stiču osnovnu stručnu spremu. Imamo priličan broj starih drugarica sanitarki koje su članovi Partije ili SKOJ-a. Uglavnom sanitet sada zadovoljava.

Ekonomska služba

Svi intendanti bataljona i njihovi zamenici, kao i veći broj ekonoma četa su članovi Partije. To su većinom stariji drugovi koji se već duže vremena nalaze na ekonomskoj dužnosti. Oni su uglavnom dobri organizatori, pošteni, vrtdni i požrtvovani u svom radu. Nedostaje im više opšteg i stručnog obrazovanja.

Kao problem se "bila pojavila sebičnost i nekolektivnost među jedinicama, koju su intendanti i ekonomi najviše razvijali. Tome se stalo na put oštrim ukazivanjem na sastancima ekonomskog osoblja i postavljanjem toga problema pred part. organizaciju.

Iako su jedinice znatno brojno porasle, nabavka i spremanje hrane su dobro organizovani, te je ishrana redovna i dobra.

Stanje obuće i odeće je vrlo slabo. To pitanje se postavlja, s obzirom na nastupajuću zimu, kao zabrinjavajući i najteži

problem. Uspešnim rešenjem ovoga problema mnogo bi se doprinelo dobrom držanju novih boraca koji su najvećim delom bosi i vrlo slabo obučeni.

Rad štabske ćelije i stanje u štabu

Glavni zadaci za rad, vojnički, politički i dr. u brigadi, postavljaju se kroz štabsku ćeliju. Na sastancima ćelije podnose se izveštaji o radu, donose zaključci o nedostatcima rada, te o daljim zadatcima. Redovni, radni sastanci se održavaju tri puta mesečno, a pored toga 1—3 teoriska i po neki vanredni. Teoriski rad nije dovoljno intenzivan i ne sprovodi se sistematski i organizovano. Svi drugovi pojedinačno rade, čitaju i uče. ali takav rad nije dovoljan i s obzirom na nivo izgrađenosti drugova ne daje dovoljne rezultate. Mi smo na svakodnevnim teoriskim sastancima radili po planu rada koji je davan za celu part. organizaciju, ali u tome radu nismo istrajali, što ja smatram i za svoju grešku. Interesovanje drugova za ovaj rad je vrlo živo.

Socijalni sastav štabske ćelije je sledeći: Komandant, zamenik komandanta, intendant i ref. saniteta (drugarica) su zemljoradnici. Ob. oficir je radnik, a polit, komesar i pomoćnik intelektualci—studenti.

Osećaj odgovornosti pred Partijom, članova ćelije, je na visini. Nije bilo, niti ima nepravilnog odnosa prema Partiji. Partiska disciplina potpuno zadovoljava. Zalaganje u radu je dosta dobro. Bilo je, u tom pogledu, izvesne neinicijativnosti kod polit, komesara, ali se i on, posle ukazivanja na part. sastancima, znatno popravio.

U pogledu borbenosti, hrabrosti i držanja u borbi svakog pojedinog člana ćelije, ne može se staviti ni jedna primedba. Ni jedan drug u tom pogledu ne stoji slabo.

Najveći nedostatak pojedinih članova ćelije je sirovost i nedovoljna teorisko-politička izgrađenost. Ovo se naročito oseća kod zamenika komandanta i ob. oficira. Njih dva, a naročito zamenik komandanta čini često, u odnosima sa ostalim članovima štaba brigade i prema potčinjenim drugovima, nedrugarske gestove. On se prema svima i svakome odnosi samo vojnički, dosta grubo i nedrugarski. Dosta je nesamokritičan. Na nekoliko sastanaka se raspravljalo o njegovom držanju. Mada prilično teško, uspevali smo da ga ubedimo, te da prizna svoje greške. On je obećavao da će se popraviti, i donekle se i popravio. Ne čini više grube greške, ali krutost i nepristupačnost u odnosima još nisu iščezle. Sa njegovim opštim razvojem i uzdizanjem, otkloniće se i ove mane.

Bilo je nedostataka i u mome radu: Diviziski komitet mi je primetio da se poslovima u štabu bavim više nego što je po-

trebno. Na taj način je oduzimana inicijativa od komesara, a meni je skraćivano vreme koje sam trebao upotrebiti za rad u part. organizaciji. I ja, sam, uvideo sam ova pogrešku te sam je otklonio. Polit, komesar se sada mnogo više angažuje u polit, radu i svim poslovima štaba, a ja više, neposredno, pomažem part. rukovodstvima i jedinicama u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

7-XI-1944 god.

Pomoćnik polit, komesara
II. krajiške brigade
Vojin Lukić

BR. 101

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD 10. NOVEMBRA 1944. OBLASNIM, OKRUŽNIM I DIVIZIJSKIM KOMITETIMA I POLITODELIMA O METODU RADA U IZGRAĐIVANJU MORALNO-POLITICKOG JEDINSTVA[1]

CENTRALNI KOMITET KPH
10.X. 1944.

OBLASNIM, OKRUŽNIM, KOTARSKIM, DIVIZIJSKIM KOMITETIMA I POLITODJELIMA

Dragi drugovi,

Pregledom raznih izvještaja, da ne odgovaramo posebice na svaki, želimo vam skrenuti ovim pismom pažnju na neka pitanja koja smo zapazili.

I.

Posljednje vrijeme u neznatnom opsegu nekih krajeva kao na pr. Kordun, Gorski Kotar, Banija i nekim vojnim jedinicama čuje se mišljenje: »čuvaj glavu«.[2] Ovo x mišljenje čak i kod nekih članova Partije. Ima pojedinih slučajeva diskusije, koja je postavljena tako kao da se naš pokret odnosi prema žrtvama: — »moraš poginuti, ako hoćeš pobijediti«. Pitanje

[1] Neoveren prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-5, k. 114 Ce.
* Vidi dok. br. 33

žrtava se generalizira. Tko misli tako taj nije na čistu tko mu zapravo ugrožava život, da li fašizam ili Narodnooslobodilački pokret.

Pošto se rat otegnuo, na nekim oslobođenim područjima otišla su fašistička zvjerstva na momenat u zaborav. Ljudi gledaju svakodnevne poteškoće, koje im je nanio rat, a još nisu u stanju iz raznoraznih razloga da ih otklone (što je posve razumljivo), a to na njih neminovno panično djeluje. *Odatle* **i** *dolazi mišljenje o »čuvanju glave«.* **Ne vide uzroke tim poteškoćama, nisu dovoljno uvjereni da je fašizam uzročnik tih zala i dok postoje ma gdje njegovi ostatci, neće biti moguće u cijelosti normalizirati život. Neće biti moguće pasivnim iščekivanjem sačuvati živote, koji su još uvijek ugroženi. Sačuvati živote može samo koji dovodi glave u opasnost Polovičnim mjerama ne bi se postiglo, nego naprotiv bile bi dosadašnje žrtve uzaludne, a nastale bi još veće nove žrtve. Upravo takovo mišljenje, takvo djelovanje, dovodi glavu u opasnost. Stati na pola puta, ne ići naprijed, znači sigurnu propast. O tome nam jasno govore činjenice iz svakodnevnog života i političkog iskustva.**

Jasno je, da u boju gdje su se sukobile dvije sile mora biti žrtava. Tko nije u stanju podnijeti žrtve i napore, taj se uopće ni s kim ne sukobljava, već saginje šiju pred svakim, dade se pregaziti — ostaje mrtav, pogažen. Tko se nije u stanju žrtvovati za sebe i svoj narod, silom će se žrtvovati za tuđina — bit će rob on i njegova pokolenja. Ovime doduše nismo mislili reći to, da je ovo naša mobilizaciona parola, jer se sve to samo po sebi razumije. Sigurno je to, da oni drugovi koji agitiraju za žrtve neće mobilizirati nikoga. Važno je dati pravilno objašnjenje ovog pitanja i pravilnu perspektivu.

Naprijed smo spomenuli jedan od uzroka koji vodi do mišljenja o »čuvanju glave«, ali treba imati na umu i to da su gubitci u našim vojnim jedinicama često puta visoki, pa čak i onda, kad nisu potrebni — kad ih se može izbjeći. Cesto ginu komandanti brigade i divizije (slučaj komandanta XII. divizije Demonje[3] i komandanta XII. brigade), a da ne govorimo o nižim rukovodiocima i borcima. Ovo se prenosi u narod, o tome se u narodu raspravlja, što služi za podržavanje straha, da će svi ljudi izginuti.

Naša vojska je krvno povezana sa narodom. On je voli i brine se za njen život, a ne samo za njene uspjehe i neuspjehe. I nije nikakovo čudo a nije ni neprijateljski gest, ako iz ljubavi žene i starci plaču za našim borcima. To je samo znak koliko

' Narodni heroj Nikola Demonja je poginuo septembra 1944. u Slavonskoj Požegi kao komandant 12. NOU divizije (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 50).

narod cijeni i voli našu vojsku i smatra je svojim čedom. *Jasno je, da odatle dolazi savjet* **roditelja i susjeda svojima u našoj vojsci: »čuvaj se«.**

Lijepo je i pohvalno biti lično hrabar, ali je bolje biti dobar rukovodilac — biti hrabar tako, da svojim znanjem i smjelošću vodi borce, a da pri tom nema suvišne gubitke. Zar su dobro vođeni oni borci čiji komandant sam juriša? Razumije se da nisu, oni su prepušteni sami sebi i uopće nisu vođeni, a to neminovno dovodi do visokih gubitaka. Takav komandant ne vodi računa o nikome osim o samom sebi i svojoj ličnoj hrabrosti, koja često završava katastrofom. Nije onda slučaj, da borci (primjer VIII. divizije) smatraju lično hrabre rukovodioce zanešenjacima. Zbog ove činjenice pada mnogim jedinicama kult junaštva i smanjuje njihovu udarnu sposobnost. Ovo djeluje demoralizirajuće na niže rukovodioce i borce. Oni misle da će izginuti svi kad im komandant i komesar gine na jedan neugodan, a često puta i nepotreban način. Koje li čudo da neki niži rukovodioci idući u akciju unaprijed vode najviše računa o tome, kako će sačuvati glavu, a ne kako će do kraja izvršiti sa svojom jedinicom dobiveni zadatak. Pa koje li onda čudo da akcije ne uspjevaju, kad ih vode takvi ljudi. Zar se može povjeriti sudbina naših boraca takvim rukovodiocima? Nije li onda logična posljedica visoki gubitci na koje nas narod upozorava? *Nema li narod pravo kad negoduje protiv visokih gubitaka?*

Evo to su izbori mišljenja o »čuvanju glave«. *Upravo na naprijed navedeni način stvaraju se uslovi za demoralizaciju u narodu,* **koja se kasnije prenosi i na vojsku.** *Mi smo odgovorni pred narodom za živote naših boraca, stoga moramo imati jasno opravdanje za gubitak svakog pojedinog borca koje će biti uvjerljivo za starješine i narod.* **Ako nema opravdanja pred starješinama za gubitke, još manje će ga biti za narod. Takvi gubitci se ne smiju dešavati. O** *tome će najstrožije povesti računa sve partijske organizacije, jer je to opasnost koja može imati i te kako štetnih političkih posliedica, koje se već pokazuju u nekim krajevima i vojnim jedinicama.*

Na gore izloženi problem ne smije se gledati jednostrano, kao što se to vidi iz izvještaja nekih divizijskih i ostalih partijskih komiteta. *Velika je razlika između nedovoljnog političkog rada* **i** *grešaka, koje čine naši drugovi i organizacije od mačekovsko-četničke parole »biološkog sačuvanja nacije«.* **Mnogi naši drugovi i organizacije često pokrivaju svoj nedovoljan politički rad i griješke tezom o prodiranju neprijateljske parole o »čuvanju glave«.** *Nepravilno je poistovjetiti posljedice vlastitih griješaka s neprijateljskim djelovanjem.* **Ako bi išli tim putem našli bismo »pravog« neprijatelja u našim redovima, onaj stvar-**

ni ostao bi pošteđen. Moramo razlikovati svoje grješke od neprijateljskog djelovanja. Treba vidjeti svoje nepravilnosti koje upravo stvaraju uslove za neprijateljsko djelovanje, njih otkloniti i na taj način onemogućiti da neprijateljska parola padne na plodno tlo, kojega smo sami stvorili. Proširiti politički uticaj Partije na borce i narod, ne ostavljajući ih osamljene da lutaju u mraku, a neprijatelja onemogućiti, da si stvara bazu čak i kod nekih članova partije.

Pitanje »čuvanja glave« u momentalnoj situaciji ne rješava se drastičnim mjerama, kao što to predlaže divizijski komitet XIII. divizije, nego pravilnim političkim radom i savjesnim rukovođenjem vojnim jedinicama — produbljenjem opće linije Partije. Kad bi se pristupilo rješenju tog pitanja drastičnim mjerama u našim redovima, onda bi upravo potvrdili mišljenje nekih pojedinaca, da se igramo ljudskim životima. Time bi pokazali bezdušnost, koja nije svojstvena komunistima, a što bi nas sigurno odbilo od naših boraca i naroda. U ovom konkretnom slučaju treba postaviti stvari kao što smo već naprijed iznijeli. Ovo pitanje treba u prvom redu pravilno pretresti u partijskim organizacijama.

Neke organizacije u objašnjenju ovoga pitanja prelaze u drugu krajnost: da bi utješili narod i borce, koji već ozbiljno osjećaju teret rata na svojim leđima, neki drugovi obećavaju narodu i borcima da će naskoro biti sve završeno. Sta to znači? To znači demobilizaciju masa i povlađivanje kolebljivcima i panikerima. To je ozbiljna opasnost, koja se može odraziti na partijskom članstvu. Takav način uspavljuje mase, a takvi drugovi dopuštaju da na njih utječu kolebljivci i panikeri. To znači stati na pola puta i čekati propast. Ovo je također jedan od izvora parole o »čuvanju glave«.

Tako mnogi drugovi pretvaraju povoljne uslove za mobilizaciju u sredstvo za širenje pasivnosti i kolebljivosti. Zar nije i ovo jedan od načina za obradu terena na koji plodno pada neprijateljska parola. U sadašnjim uslovima postoje sve mogućnosti za političku mobilizaciju naroda u borbu za ostvarenje i proširenje izvojevanih tekovina. Mobilizacija masa je najglavnije sredstvo u borbi protiv ove štetne parole, time će biti odstranjeno plodno tlo na koje ona inače pada. Danas su uslovi za mobilizaciju povoljniji nego ikada prije. Oslobođenjem Beograda, skoro cijele Srbije, Dalmacije i Slavonije dobiven je novi podstrek, koji jasno govori da se ostvaruje veliko djelo narodnog oslobođenja.

Istina je, da se rat približava svom pobjedonosnom završetku. Cak je istina i to, da smo mi već poujedili, kad je riječ o uslovima za uspostavu i učvršćenje narodne vlasti. Ali ona nije još izgrađena niti učvršćena. Nju treba izgraditi i osigurati.

Da bi to postigli potrebno je, da federativna Jugoslavija postane čvrst i punopravan faktor našim saveznicima u izgradnji i uređenju nove Evrope. Uslovi za to su do duše stvoreni, ali još nije taj posao dovršen. Ni završetkom rata neće biti sve gotovo, nego će biti stvorene mogućnosti za proširenje izvojevanih tekovina — za procvat i blagostanje narodne domovine. Kakvi će biti napori i žrtve na tom putu to još ne možemo reći. No sigurno je, da neće biti tako teški i u takvom obliku kao što su bili do sada.

Da bi pravilno otklonili opasnosti iz gore navedenoga pitanja potrebno je sledeće:

1. Svestrana politička mobilizacija naroda za očuvanje i proširenje izvojevanih tekovina.
2. Temeljite pripreme i savjesno rukovođenje akcijama.
3. Više brige i odgovornosti za živote naših boraca.
4. Pravilan izbor akcija, da one završavaju s uspjehom, a ne porazima i velikim gubitcima.
5. Svestrano političko djelovanje i produbljenje opće linije partije u vojsci i pozadini. Proširiti uticaj Partije na sve vanpartijske organizacije i vojsku.
6. Gledati na razne pojave svestrano, tražeći uzroke i kod sebe.

II.

Iz izvještaja s kojima raspolažemo primjećuje se, da partijskim organizacijama manjka potrebna perspektiva i partijsko-političko znanje. To se redovno vidi gotovo kod svih partijskih komiteta, osim divizijskog komiteta XIII. divizije, politodjela XXXII. i XXXIII. divizije To se vidi po tome, što se izvještaji partijskih komiteta po ničem ne razlikuiu od izvještaja političkih komesara. Ne tretira se u opće političke probleme i zadaće koje stoje pred Partijom, a ne tretira se ni problem izgradnje mladih partijskih organizacija i članova. Rad partijskih ćelija i komiteta (naročito u vojsci) odvija se na nepravilan način. Ne gleda se na sve događaje partijski, nego samo kroz prizmu fronte, NOO-a i štabova. Iz toga se vidi, da se partijske organizacije bave samo takvim poslovima, a ne i sistematskom izgradnjom partijskih organizacija i komunističkim odgojem njezinog članstva. Ovo je opasnost koja vodi k gubljenju perspektive i političke inicijative. Mnogi izvještaji divizijskih komiteta i brigadnih partijskih rukovodioca slični su više operativnim izvještajima i brizi oko raznoraznih stvari, koje treba da riješi štab. Partijske organizacije ne smiju se pretvoriti u kopiju štaba jer time koče inicijativu komandanta i komesara, a one gube perspektivu i značaj političkog rukovodioca i organi-

zatora cjelokupne narodne borbe. One neće biti u stanju zbog toga pružiti dovoljnu pomoć štabovima, nego će se s njima sukobljavati ne znajući tko se treba čime baviti (primjer VII. divizije). Partijske organizacije u vojsci treba da budu organizator cjelokupnog političkog života, a ne tjelo koje se bavi operativnim planovima. To je stvar štabova. Oni su dužni da se brinu za te stvari, kao i sve ostalo što je skopčano sa obezbeđenjem života i sposobnosti vojske za izvršenje operativnih zadaća.

Ostali partijski komiteti po svom radu dali su se zasjeniti od raznih stručnih poslova i u dobroj mjeri zanemarili rad na sveopćoj izgradnji partijskog članstva da ga osposobe za rukovođenje s vanpartijskim organizacijama. Mnogi drugovi nepravilno gledaju na svoje zadaće u vanpartijskim organizacijama: NOO-ima, fronti i štabovima. Praktički u radu ispada tako, kao da će Partiju izgraditi kroz vanpartijske organizacije, a ne obratno da vanpartijske organizacije budu pod uticajem Partije. Iako su naši drugovi mahom zaposleni u vanpartijskim organizacijama, to nigdje ne stoji, da bi trebali zato zanemariti izgradnju partijskih organizacija. Komunističku izobrazbu možemo dobiti samo u Partiji te jedino na taj način može se osposobiti partijsko članstvo da bude dostojno komunističkog imena na odgovarajućim dužnostima u vanpartijskim organizacijama.

Jasno je, da se rukovodeća uloga Partije ne postizava u organizacijama putem isprsavania, nego pravilnim rukovođenjem, za koje je opet potreban pravilan odgoj partijskog članstva u Partiji. Zanemarujući pravilan partijski život mnogi će članovi Partije nastojati silom obezbjediti si rukovodeću ulogu, što je potpuno nepravilno, ali ujedno je redovna pojava kod onih, koji ne žive pravilnim partijskim životom. Ovo pismo umnožite i proslijedite samo onima na koje je naslovljeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P **Drugarski pozdrav:**
V.[4] Bakarić s. r.

[4] Vladimir

BR. 102

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA MORNARICE NOVJ OD 10. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O FORMACIJSKOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U MORNARICI[1]

POLITIČKI KOMESAR
MORNARICE NOVJ
10 novembar 1944
Split

Podnosi izvještaj

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU KPJ

1. Brojno i formacijsko stanje Mornarice

Brojno stanje iznosi 8500 ljudi. Oslobođenjem obale Dalmacije brojno stanje se je povećalo. Stručni radnici i pomorci, kao i bivši lučki kapetani u većem broju su prišli, a ranije nisu bili većim dijelom u službi okupatora. Sada primamo samo potrebne stručnjake, a one koji su za pješadiju mahom šaljemo u kopnene jedinice.

Radi lakšeg rukovođenja Primorje je podijeljeno na 5 područja (sektora). Kada dobijemo dva do tri politička rukovodioca namjeravamo formirati od trećeg i četvrtog sektora treći sektor, kao što smo od petog i šestog formirali zajednički sektor.[2]

Pri sektorima postoji i mornarička pješadija, koja je pod komandom štabova sektora.[3] Sada se pet bataljona nalazi u sjevernom Jadranu i djejstvuje na ostrvima i obali koordinirajući svoj rad sa jedinicama VIII Korpusa.

Naoružani brodovi i patrolni čamci se također nalaze u akciji protiv neprijatelja (na drugom sektoru).[1]

Formacijsko stanje će se i dalje mjenjati prema situaciji i potrebama.

2. ***Političko stanje i rad***

Zbog naglog priliva novih boraca i stručnjaka politički nivo Mornarice je relativno nizak. Osjeća se napredak u svje-

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. IRPJ 1/671—674.
[!] O podeli obale na sektore vidi tom VIII. knj. 1, dok. br. 41, 65 i 68.
» Vidi tom VIII, knj. 2, dok. br. 139.
[4] Reč je o desantu na ostrvo Pag 9. oktobra 1944 (opširnije o tome vidi tom VIII, knj. 3, dok. br. 64).

snosti i disciplinovanosti kod drugova koji su od ranije u Mornarici. Naročito i po svjesnosti i po borbenosti ističu se drugovi sa naoružanih brodova, koji u borbi imaju besprekorno i hrabro držanje, naročito ako se uzme u obzir da su neprijateljske jedinice mnogo brže i jače.

Među novopridošlim ima priličan broj ljudi koji su u godinama (oko 50 godina), ali su potrebni za rad u pomorskom saobraćaju po raznim lučkim zastupništvima i kapetanijama. Sa njima je politički rad teži, jer nisu srasli sa NOB, pa je i ne razumiju onako kako treba. Politički rukovodioci manjih ustanova još su neiskusni, pa njihov rad sa tim starijim ljudima ide prilično teško, ali se redovno obavlia i za to niži politički rukovodioci dobijaju uputstva na zajedničkim sastancima sa višim političkim rukovodiocima.

U mornaričkoj pješadiji politička svijest boraca je ravna otprilike svijesti boraca najmlađih brigada. Svijesnošću i disciplinovanošću ističu se dva bataljona III sektora (oko Šibenika i Zadra) koji su se u borbama prilično izvježbali, a naročito su pored Pašmanskog kanala u napadu na njemačke peniše (naoružane manje brodove za teret i trupe) naučili izdržavati artilerijsku vatru.[5] Inače prilikom oslobađanja pojedinih mjesta-naselja još uvijek se događa da pojedini borci nepravilno prisvoje po neku stvar. U suzbijanju toga postignuti su osjetni rezultati tako da možemo reći da samovoljnog prisvajanja od strane naših boraca ima vrlo malo primjera.

Sa problematikom narodno-oslobodilačke borbe neprekidno se upoznaju sve naše jedinice i ustanove. TJ tom pogledu ranije je bilo izvjesnih poteškoća u radu sa drugovima iz Istre, koji su bili u italijanskoj vojsci i zajedno sa četničkim elementima u Africi. Kako zbog nerazumjevanja srpsko-hrvatskog jezika, tako i zbog ranijeg štetnog uticaja sredine, bilo ih je prilično teško uspješno politički vaspitati, te je bilo od njihove strane nedisciplinovanih istupa, pogrešnih stavova itd. Danas je veliki broj njih mnogo svijesniji nego ranije. Danas ne postavljaju pitanje što će biti sa Istrom, jer su shvatili jačinu i značaj odluka AVNOJ-a koje im ranije nisu bile ni poznate. Sada se osjeća da su i u pogledu bratstva i drugarstva bliži ostalim drugovima nego ranije.

Političko stanje kod drugova na mobihsanim brodovima iz dana u dan se popravlja. Sistematski rad sa njima otežan je zbog prirode njihovog posla (raštrkanosti i staini pokreti). Još se osjeća dosta negativnih osobina i istupa pojedinih drugova sa mobilisanih brodova. Ranije se jedan dio njih bavio šver-

[5] Odnosi se na akciju od 23. oktobra 1944 (vidi tom VIII, knj. 3, dok. br. 82).

com, pa se događa da pojedinci pokušavaju nepravilno postupati sa svojim sledovanjem hrane (nepravilna zamjena i si.). I kod njih se poboljšala disciplina, ali nastojimo da se još više poboljša.

Oko svih naših štabova postoji glomazan aparat po pojedinim sektorima, koje zahtjeva stručnost mornarice. Na našim štabskim sastancima postavili smo kao važno pitanje da se čitava ta organizacija svede na najpraktičniji stepen, kako bi se otklonili nepotrebni pozivi i zaposlenja, a administracija svela na najnužniju mjeru. Jedan dio drugova oko štabova nije bio u oružanoj borbi, pa se to osjeća i u njihovom stavu i zainteresovanosti za proučavanje linije naše borbe i srastanja sa njom. Redovno sa svima njima kako po štabovima sektora tako i kod Štaba Mornarice održavamo političke konferencije i časove, pri čemu vodimo računa o tome da se pravilno ukaže na pojedine nepravilne stavove pojedinaca. Ti nepravilni stavovi najviše su kod pojedinih bivših pomorskih oficira, koji zbog neučestvovanja u borbi nisu dovoljno shvatili veličinu naše borbe, kao i veličinu i značaj Demokratske Federativne Jugoslavije. Osjeća se kod pojedinaca i bolesna ambicija za što višim činom, što se mahom ispoljava u lično nezadovoljstvo pojedinaca. Pojedini od njih (manji broj) pogrešno shvata i ulogu naše Partije tako da ih je u izvjesnim momentima i strah od partijskih rukovodilaca.

Kako je kod nas velika raštrkanost (mobiiisani brodovi, izvidne stanice, lučke ustanove, artileriske jedinice itd.), politički rad je otežan, u našoj tehnici umnožavamo zbirke članaka iz centralne štampe po pojedinim pitanjima tako da veći broj jedinica dobija te članke, a niži politički rukovodioci dobijaju na taj način materijal za proučavanje linije naše borbe pored povremenih sastanaka sa komesarima viših jedinica. Naročito smo proučavali pitanje odluka AVNOJ-a (sve članke o Istri prikupili u jednu brošuru), pitanje JNOF-a, pitanje narodno-oslobodilačke vlasti, NOVJ i istorijat naše borbe.

Mnogo bi se više postiglo kada bi partijski i politički rukovodioci svih sektora (u drugom sektoru zadovoljavaju) bili iskusniji i uzdignutiji.

Među novopridošlim nalazilo se i nekoliko oficira Pavelićeve mornarice (njemačke) koji su za svoja zločinstva oko Crnog mora bili više puta i odlikovani i pohvaljivani. Prije nekoliko dana likvidirali smo na V sektoru (na Korčuli) 6 bandita, koji su priznali svoja zločinačka djela, koja su počinili na Istočnom frontu i na Balkanu. Iz njihovih iskaza i dokumenata dobili smo podatke i za ostale Pavelićeve zlikovce koji se nalaze u Zagrebu, Trstu itd.

3. *Kulturno-prosvjetni rad publikacije*

U kulturno-prosvjetnom radu nismo postigli potrebni nivo. Po izvjesnim radionicama i sektorima kao i bataljonima organiziraju se priredbe sa relativno niskim nivoom. Odbori postoje, ali nemamo dovoljno kulturno-umjetničkih snaga za brzo uzdizanje u tom pogledu. Prosvjetna predavanja iz geografije i istorije održavaju se povremeno, ali ne još po svim jedinicama, jer nemamo još dovoljno snaga. Po sektorima otprilike jedanput mjesečno izlaze listovi sektora, u kojima sarađuju borci i rukovodioci. Oni su prilično niskog političkog nivoa, ali donekle odražavaju i realno prikazu|u život naših mornara, radnika i rukovodilaca. Oslobođenjem gradova preduzeli smo poboljšanje naše tehnike, jer je olakšano izdavanje publikacija, a naročito članaka centralne štampe.

4. *Štabovi*

Stab Mornarice funkcioniše dosta dobro . . ,[6] U tom smislu Stab Mornarice predložio je Vrhovnom štabu potrebne izmjene rukovodeći se da je nužno sve to regulisati pravilnim rasporedom ovih rukovodilaca, koji se sada nalaze u Mornarici, jer shvatamo da ih sa strane ne možemo dobiti.

Štabovi sektora nemaju uzdignute ni partijske ni političke rukovodioce (osim II sektora), zbog čega se rad u Mornarici obavlja mnogo teže nego kad bi imali sposobnije rukovodioce. Tako n.pr. i za najsitnije stvari i pitanja, kako partijsko-politička, tako ekonomska i druga, potreban je lični uvid i kontrola članova Štaba Mornarice.

Stabu Mornarice, a naročito u pogledu pravilnog rasporeda novopridošlih i rukovodilaca, mnogo je smetalo stanje kod pomoćnika političkog komesara Mornarice, druga Iva Randića--Nikole.

Članovi Štaba Mornarice obilaze sektore i ukazuju im pomoć. Naravno, osjeća se da u našem radu zbog raznovrsnosti i obilnosti rada još nema dovoljno sistema i koordinacije, ali se iz dana u dan poboljšava i sređuje i rad i stanje.

5. *Personalni otsjek i povjereništva*

Pomoćnici političkih komesara sektora zbog velikog rada po personalnim pitanjima (stalna fluktuacija ljudstva) nisu obavljali partijski rad u dovoljnoj mjeri. Takav slučaj je i kod personalnog otsjeka Mornarice. I pored toga što ima po nekoliko drugova koji pomažu pomoćnicima političkih komesara, personalna pitanja se još ne rješavaju ni brzo ni umjesno. Dobro bi bilo imati zasebnu ličnost kao šefa personalnog otsjeka, tako bi

" i [7] Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

se partijski rukovodilac mogao intenzivnije odati partijskom radu.

7. *Pitanje partijsko-političkog rada u Mornarici*

Zbog velikog brojnog stanja Mornarice, koje ćemo ograničiti na najpotrebniju mjeru, a koja će otprilike iznositi preko 10.000 ljudi, jedan partijski rukovodilac teško može obuhvatiti čitav rad, a naročito kada je i na dužnosti šefa personalnog otsjeka (i u tehničkom pogledu). Zbog toga se predlaže drugarskom CK KPJ da se formira Partiski komitet Mornarice radi lakšeg rukovođenja. Naravno i tu bi bilo teškoća zbog raštrkanosti pojedinih jedinica, ali je jednom rukovodiocu mnogo teže rukovoditi. Za takav komitet trebalo bi, ako je mogućno, odrediti jače partiske rukovodioce nego što ih mi imamo po sektorima.

8. *Jačina Mornarice*

Raspolažemo sa:

Naoružanih brodova (NB) 5.
Patrolnih čamaca (PČ) . 28 (nekoliko pokvarenih).
Parobroda . . . . . 12.
Motornih jedrenjaka oko 200 (oko 100 u defektu i na popravku).

I još nekoliko manjih čamaca. Tri parobroda i devet MJ plove pod našom zastavom kroz Sredozemlje u službi Saveznika.

Brodogradilišta postepeno rade na obnavljanju dokova, vađenju i popravci manjih brodova.

9. *Dobijanje centralne štampe*

Molim da nam se šalje centralna štampa u što više primjeraka, jer je to neophodno potrebno zbog velike udaljenosti naših manjih jedinica i odeljenja od štabova sektora.

Molim da se za Mornaricu, ako je mogućno, pošalje izvjestan broj Istorija VKP(b) i Pitanja lenjinizma, kao i ostalog partiskog materijala, jer u tome mnogo oskudjevamo.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dragiša Ivanović

BR. 103

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 7. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 10. NOVEMBRA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU I BOKU O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLIT. KOMESARA
VII CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE
Str. pov. br. 1.

10 novembra 1944 god.
Položaj

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU
I BOKU

Gde *bude*

Dragi drugovi,

Dostavljam izvještaj o stanju, životu i radu partiske organizacije ove brigade za mjesec oktobar.

Osnovni problem partiske organizacije ove brigade je njena mladost, gde je skoro čitavo članstvo primljeno u Partiju krajem 1943 godine i 1944 godine, izuzev nekoliko rukovodioca iz štabova bataljona i štaba brigade. S obzirom na ovakvu mladost Partije razumljivo je da se kod iste teško razvija samoinicijativa i snalažljivost u radu, mada elan i polet su na visini. Podmlađivanje Partije, tj. primanje novih kadrova se pravilno odvija i politika kadrova je svakidašnje pitanje Partije, dok sa druge strane budnost je na visini prema onom elementu koji stiže iz četničkih redova, tj. blokova. Borbenost i disciplina Partije zadovoljava i ona zaista nosi brigadu na svojim leđima, što potvrđuju njeni gubici u borbama. No, da bi i dalje nosila na sebi brigadu, pred njom se danas postavljaju teški zadatci s obzirom na novi, pa čak i neprijateljski kadar koji stiže u brigadu, a pogotovo kada iz dana u dan odašilje svoje kadrove van brigade i gubi ga u borbama, tako da danas u brigadi imamo vrlo neznatan broj starih boraca, izuzev rukovodioca. Ovo jasno govori o tome koliko Partija mora da dà od sebe u svakidašnjem radu i u borbama, pa da bi brigada mogla izvršiti zadatke koji se postavljaju pred njom.

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-7, k. 759.**

Partija živi redovnim partiskim životom i pravilno se razvija, mada još uvjek nije naučena da pronalazi svoje osnovne probleme koji zadiru u njen život i rad. Ideološko-politički nivo je dosta nizak, što je osnovna kočnica njenog bržeg razvijanja. No, i pored svega toga, ovaj partiski kadar je u stanju apsorbovati i još jedan dosta veliki broj novih boraca.

Usled stvorene mogućnosti neprijatelju da ubacuje svoje elemente u našim jedinicama sa kojekakvim raznim zadatcima, pred Partijom je postavljena, kao ozbiljno pitanje, budnost i zaista je to svakidašnje pitanje, dok sa druge strane to ne prelazi u drugu krajnost da oni uživaju nepovjerenje u svakog novog borca.

Da bi imali pregledniji i detaljniji izvještaj o stanju partiske organizacije, izlažem ga po sektorima.

Organizacioni sektor: **Rad Partije je organizaciono pravilno postavljen, tako da u svakom bataljonu postoji bataljonski komitet, koga sačinjavaju sekretari partiskih ćelija kojih ima četiri, pomoćnik komesara bataljona, kao rukovodioc, i komesar bataljona. Prateća četa teških oruđa, bolnica, trupna i bojna komora brigade imaju zasebne ćelije koje su direktno povezane za pomoćnika polit, komesara brigade. Sada se formira biro ćelija oko Štaba brigade, koga sačinjavaju sekretari pet partiskih ćelija oko štaba i njegov rukovodioc.**

U brigadi radi 30 partiskih ćelija sa ukupno članova 241. Sve ćelije žive partiskim životom i redovno održavaju svoje praktične sastanke, sa vrlo malim izuzetcima koji su uslovljeni vojničkim zadatcima. Ovi sastanci su češće dosta šturi, usled nesnalažljivosti sekretara ćelija i nemanja iskustva i umješnosti u razvijanju diskusije i borbe mišljenja, što nužno za sobom povlači stalnu pomoć, a pogotovo kada je vrlo mali broj starijih sekretara ćelija. Stabske ćelije najviše čine propusta u redovnom održavanju sastanaka, što se ne bi moglo rezimirati kao aljkavost, jer one održavaju kraće sastanke za postizavanje saglasnosti u mnogim svakidašnjim pitanjima koje se pred njih postavljaju, a kada se uzme u obzir da su svi članovi štabova i članovi Partije, izuzev jednog štaba, gde zamjenik komandanta nije član Partije.

Bataljonski komiteti redovno održavaju sastanke i isti su dobro vođeni od sekretara bataljonskih komiteta, jer su svi na toj dužnosti od formiranja brigade i stekli su dovoljno rutine u rukovođenju partiskom organizacijom u batalionu. Ovi komiteti se zaista osjećaju kroz rad kao partisko rukovodstvo, samo so njima treba postići još i to da se pojedini članovi komiteta više unose u stanje ostalih jedinica komiteta.

Politika kadrova je svakidašnje pitanje Partije, tako da se tom pitanju poklanja dovoljna pažnja. Svi novi članovi Par-

tije prolaze kroz kandidatski stepen, koji traie jedan mjesec, eventualno dva mjeseca, a zatim preko svečanih sastanaka primaju se u Partiju. Prvog oktobra partiska >rganizacija u brigadi imala je 50 kandidata, sa kojima se pojedinačno održava stalna veza preko pojedinih članova Partije, Koji sa njima održavaju češće sastanke, na kojima ih upoznavaju o Partiji i njenoj ulozi i prorađuju današnja aktuelna pitanja. Oni redovno prisustvuju teoretskim sastancima ćelije. Da bi se bolje provjeravala njihova privrženost Partiji, dodijeljuju im se posebni zadatci. U toku mjeseca rehabilitovana su dva druga koji su po kazni ostali van Partije po osam do devet mjeseci.

Teoretski rad, i pored toga što su vojnički zadatci u toku proteklog mjeseca ometali redovno održavanje sastanaka, bio je dobar, gledajući ga kroz broj održanih sastanaka, mada su časovi bili dosta površni jer organizacija ne raspolaže sa jačim ideološko-političkim kadrom, odnosno teoretskom naobrazbom, što ima za posledicu da se stvari samo pročitaju bez udubljivanja u diskusiju i sistematskog razrađivanja pitanja. Sve partiske jedinice imaju petnaestodnevni ili mjesečni plan teoretskog rada koji se određuje prema ideološko-političkom slanju jedinice, a koga se u radu pridržavaju. Teoretskoj naobrazbi članstva posvećuje se dovoljna pažnja i stalno se podvlači kroz partisku organizaciju. Ovom pitanju pružaju dobru pomoć i politički kursevi koji se održavaju van brigade, dok pri brigadi nije održavan ni jedan ovakav kurs iz razloga što voinički zadatci brigade nijesu to dozvoljavali i nemanja predavača koji bi mogli voditi ovakve kurseve bez pomoći sa strane. Osjetno se zapaža nedostatak ljubavi za samoizgradnjom, tako da se čitav teoretski rad svodi na teoretske .časove, tj. malo se samostalno čita i pored toga što materijala ima mnogo.

U toku proteklog mjeseca nije bilo nekih prestupa koji bi za sobom povukivali partiske kazne. Bila su samo tri ukora i nekoliko opomena koje su uslijedile usled grešaka učinjenih prilikom upada u Sjenicu.'[2] U procesu je stvar po kojoj se ispituje krivica gubitka nekoliko drugova boraca i rukovodioca u Pešteru.[3]

U toku mjeseca, a u borbama sa neprijateljem, poginulo je devet članova Partije, dok ih je oko 12 ranjeno, od kojih će dva ostati invalidi.

[1] U zajednici s jedinicama 37. divizije, 14. oktobra 1944, izvršen je napad na Sjenicu. Dva bataljona 7. crnogorske NOU brigade napadala su na južni i jugoistočni deo varoši. Otpor je bio slab, i posle borbe od jednog časa jedinice su zauzele varoš. (Opširnije o tome vidi tom III, knj. 8, dok. br. 221).

[s] O borbi u Pešteru vidi tom III, knj. 8, dok. br. 221, str. 391.

Politički sektor: **Političko stanje brigade je dobro, što se odražava kroz borbenost brigade, kao i u odnosu prema narodu, vojno-pozadinskim i civilnim vlastima. Ovo je svakako uslovljeno i upornim radom Partije koja tom pitanju posvećuje veliku pažnju, kao i upornošću Partije u držanju svih jedinica u svoje ruke preko političkih konferencija i svojim ličnim primjerima. Ovakvo stanje brigade potvrđuje još i to da je brigada u proteklom mjesecu imala samo osam dezertera, a imajući u vidu broj novomobilisanih u istom periodu. Dalje se ogleda još i u tome koliko je brigada spremna za izvršavanje i težih zadataka koji se pred njom postavljaju.**

Sve novijim i novijim brojnim popunama, momentalno se slabi političko stanje brigade, jer ljudstvo kcje dolazi u popunama je sve iz četničkih blokova, sa vrlo slabim karakteristikama. No i pored toga partiska organizacija je u stanju da primi još do 1.000 novih boraca. S obzirom na brojni priliv novih boraca, a imajući u vidu i popune koje sleduju, pojačali smo partisku i političku budnost, kao i politički rad. Kao najvažniji problem u političkom radu sada se postavlja pitanje apsorbovanja ovog novog kadra, gde je nužna četnim i bataljonskim rukovodiocima pomoć u razvijanju svestranijeg i sistematskijeg političkog rada.

Politički kadar u brigadi može da zadovolji i pored toga što je veći broj mlađih koji su došli skoro na dužnosti političkih rukovodioca, tako da su pored četnih i politički komesari bataljona od nazad jednog ili dva mjeseca, izuzev političkog komesara 3. bataljona druga Boža Zarkovića, koji je na toj dužnosti od formiranja brigade.[4] Glavni oslonac političkog kadra leži na pomoćnike komesara bataljona koji uopšte nijesu mijenjani. Pored komesara bataljona i komesara četa postoje vodni delegati u svim jedinicama brigade, a koji se istovremeno pripremaju za četne rukovodioce i sa njima se dosta dobro radi.

Sve jedinice održavaju kako radne tako i političke konferencije. Bataljonske konferencije se održavaju petnaestodnevno i to jedna radna, a jedna politička. Radne konferencije bave se životom i radom jedinice i pretresaju se svi problemi koji zadiru u život dotične jedinice. Poslije svake akcije, što zavisi od jedinice po veličini koja izvodi akciju ili marševanje, održavaju se konferencije na kojima se diskutuju uspjesi i nedostaci u izvođenju. Ovim putem se svaka akcija dobro raskritikuje i osjetno se zapaža da su ove konferencije plodonosne i da davaju dobre rezultate.

Na političkim konferencijama se pretresa političko stanje i razvoj vojno-političke situacije u svijetu i kod nas. Redovno

[4] Sedma crnogorska NOU brigada je formirana 30. decembra 1943 (vidi tom III, knj. 6, dok. br. 190).

se istupa sa referatom, poslije kojega sleduje diskusija koja je češće vrlo interesantna, a naročito kada su ovakve konferencije u okviru bataljona. Na bataljonskim konferencijama skoro redovno prisustvuje jedan od komesara brigade ili članova Polit, odjela divizije. Takođe se na ovim konferencijama diskutuje i pretresa političko stanje terena na kojemu se jedinica nalazi. Na kraju se preciziraju zadatci političkog rada, kako u okviru jedinice, tako i na dotičnom terenu.

Politički rad teče po unaprijed određenom planu. Dosadašnji plan rada tekao je po jednom davno određenom planu koji danas već nije u skladu događaja, tako da smo postavili davanje mjesečnih planova rada, čije će izvođenje često biti ometano vojničkim zadatcima.

U svim jedinicama brigade postoje kulturno-prosvetni odbori koji održavaju svoje sastanke, ali koji još nijesu dovoljno osamostaljeni i nijesu postigli širinu i snalažljivost u radu. No, i pored toga kulturno-prosvetni rad je u toku proteklog mjeseca zadovoljio. Održavaju se predavanja po iedinicama iz raznih grana nauke, kao i iz nauke marksizma-lenjinizma. Zatim su održavana predavanja o Narodno-oslobodilačkom pokretu upoređujući ga sa radom neprijatelja, kao i njegovim današnjim problemima i zadatcima.

Diletantske grupe i horovi dobro rade i uvjek imaju spremljene programe sa kojima istupaju skoro na svakoj novoj teritoriji, prilagođavajući ga uslovima istih. U toku mjeseca date su po nekolike priredbe u Pljevljima, Sjenici i Bijelom Polju za narod i vojsku. Priredbe su brižljivo spremane i uspješne jer pojedini bataljoni raspolažu sa dobrim diletantskim kadrom. Za davanje ovih priredbi po selima nije bilo mogućnosti, negde zbog nemanja prostorija, a negde i zbog toga što je narod prvih dana bježao ispred naše vojske.

Svi bataljoni imaju svoje listova, ali u toku proteklog mjeseca je izašao samo jedan broj jer za izdavanje istih nije bilo mogućnosti. U listovima se obuhvata život i rad bataljona i potenciraju se pojedini momenti iz vojno-političke situacije, dok se dalje daju objašnjenja onih pitanja koja donose pojedini naši listovi i časopisi. Izdavanje listova je dosta slabo organizovano, usled nemanja tehničkih sredstava i nedovoljne upornosti i snalažljivosti kulturnih odbora bataljona. Povremeno se po četama izdaju zidne novine, koje su po svom sastavu i sadržini dosta slabe i neredovne.

Analfabetski tečajevi dosta dobro rade, tako da nema ni jednog starog borca koji je nepismen. Preko ovih analfabetskih tečajeva pristupa se radu sa svakim nepismenim borcem koji stiže u popunama. Kulturno-prosvetni odbori su u ovom pitanju dosta uredni.

Još postoje čitalačke prupe koje su organizovane po vodovima, a koje vode politički delegati vodova. Ove grupe čitaju i prorađuju sav tekući materijal: časopise, listove i brošure. Za ovaj rad razvijeno je dobro interesovanje, što prouzrokuje i sama sadržina materijala, tako da ovaj rad dava dobre rezultate. Svaki broj »Nove Jugoslavije« čitalačke grupe dobro prorade. Koriste se listovi: »Riječ Slobode«, listovi organizacije Sandžaka, omladinski listovi i drugi. Pored ovoga materijala čita se i prorađuje odgovarajuća marksističko-lenjinistička literatura.

Ispred njega se može konstatovati da političko stanje zadovoljava i pored toga što je dobar dio političkih kadrova rashodovan — što poginulih u borbama, rashodovanih po bolnih čama, vraćenih na teren, davanjem trideset starih boraca za prateći bataljon Štaba II Udarnog korpusa i brigadu OZN-e i upućivanjem stručnih zanatlija po naređenju Staoa divizije — tako da danas u brigadi skoro više nema starih boraca izuzev vojničkih i političkih rukovodioca i mali broj članova Partije koji nijesu rukovodioci.

Vojnički sektor: **Brigada kao vojnička jedinica može da zadovolji, tako da je dobivene vojničke zadatke u proteklom mjesecu izvršila sa uspjehom. U sadejstvu XXXVII divizije očistila je Pljevlja, Cajniče, Goražde, Sjenicu i Pešter.[5] Do sada se brigada najbolje istakla u borbama sa domaćim izdajnicima i zaista im je nanijela osjetne gubitke, dok nekih jačih borbi sa Njemcima nije imala. Takođe se dobro pokazala u dugim i napornim maršrutama, mada je danas manje spremna s obzirom da su popune bile više od starijeg ljudstva i fizički slabijeg.**

Vojnički kadar je izmjenjen, tako da su vojnički rukovodioci vrlo mladi i neiskusni, mada imaju uslove da se za kratko vrijeme razviju u dobre rukovodioce. Imamo svega jednog starog komandanta bataljona, druga Krcuna Mašanovića,[6] koji je komandant bataljona od formiranja brigade U uzdizanju vojničkog kadra dobro će nam pomoći vojnički kursevi koji se održavaju van brigade i unutar brigade, a na kojima se danas nalazi do 40 vojničkih rukovodioca. S obzirom na brojnost brigade predviđenu od Vrhovnog štaba, preduzeh smo mjere za što brže uzdizanje kako vojničkog tako i političkog kadra i to postavili kao jedno od prvorazrednih pitanja. Već je otpočeo rad pri štabu ove brigade vojnički kurs na kome prisustvuje oko 30 slušalaca.

[5] O dejstvima 7. crnogorske brigade vidi tom III, knj. 8, dok. br. 201, 203, 204 i 221.

• Poginuo je 1945. Ubila ga je iz zasede jedna odmetnička banda. Tada je bio komandant brigade Narodne odbrane u Crnoj Gori (vidi tom III. knj. 6, dok. br. 190).

Od Štaba brigade dobivaju redovnu i svestranu pomoć, a naročito u izvođenju akcija, dok je u izvođenju obuke nedovoljna. U borbama u toku mjeseca imali smo dvadeset mrtvih i nestalih, dok je broj ranjenih bio veći. Od navedenog broja devet mrtvih i šest nastalih (ukupno petnaest) izgubili smo u Pešteru, što je rezultat više nebudnosti, a zatim nesnalažljivosti jednoga štaba bataljona čije je pitanje uzeto na pretres od štaba ove brigade, dok je ostalih pet poginulo u ostalim akcijama u toku mjeseca.

Najnovijim naređenjem brigada je oformila princip trojne podijele i oformila sve jedinice predviđene uredbom, mada su još pojedine nepotpune. Postavljeno je kako vojničko, tako i političko rukovodstvo.

Disciplina spoljna i unutrašnja bi mogla biti bolja, mada jo unutrašnja disciplina mnogo bolja od spoljašnje, koja je još uvjek problem kod svih jedinica, a naročito sada kada pristižu sve nove i nove popune. Pitanju discipline moglo bi se posvetiti, a naročito spoljnoj, koja se teže izvodi jer sa svakom novom popunom treba otpočinjati ispočetka, više pažnje.

Po pitanju vojničke obuke jedinica izdat je od štaba brigade, od nazad nekoliko mjeseci, plan rada koji još uvjek traje. Vojnički rukovodioci se pridržavaju ovoga plana, mada u toku mjeseca je bilo malo časova vojničke obuke U ovom planu predviđena su vojnička predavanja, kao i praktično primjenjivanje istih, kao i egzercir koji treba svakodnevno da se vrši, ali usled nedostatka stručno-vojničkog kadra sve je ovo otežano. Obuka na teškim oruđima je redovna i svako teško oruđe ima obučenu posadu.

Naoružanje brigade je dobre, kako sa teškim tako i sa lakim oruđima, dok su rezerve municije u operacijama u toku mjeseca bile sve istrošene, tako da je brigada bila u oskudici u daljim operacijama oko Sjenice, a naročito sa engleskom municijom. Poslednjim transportima, ponovo smo dobili rezervu municije, tako da sa istom sada brigada stoji dobro.

Prvog novembra tačno brojno stanje jedinice po spisku iznosilo je 1052, od kojega broja 133 drugarice. Brigada raspolaže sa pedeset i jednim oficirom, od kojih tri drugarice.

Borbenost brigade nosi Partija, što se može vidjeti iz broja poginulih članova Partije, kao i ranjenih u odnosu na ukupan broj poginulih i ranjenih u toku mjeseca.

Omladinski sektor: **Broj članova SKOJ-eve organizacije u brigadi iznosi 270. Broj neobuhvaćene omladine iznosi od 180 do 200, računajući tu i onu omladinu koja je došla u novim popunama.**

SKOJ-evski aktivi održavaju redovno radne i teoretske sastanke. Na radnim sastancima diskutuju o uspjesima i neu-

spjesima svoga rada, postavljaju zadatke i plan rada. Rad po sektorim je pravilno podijeljen, jer su do sada bili zadržali i one stare sektore, kao vojnički, higijenski, obaveštajni i drugi, koji su sada otpali kao sektori Njihov rad se najbolje odražava u vojničkim obukama, kulturno-prosvetnom radu, čitalačkim grupama i analfabetskim tečajevima, kao i u apsorbovanju novih omladinaca. U borbama se dobro ističu i borbenost organizacije je na visini. Teoretske sastanke, ukoliko to vrijeme dozvoljava, redovno održavaju i prorađuju sav tekući materijal, a najviše omladinski. Pored omladinskog materijala prorađuju i razna pitanja iz materijala Narodno-oslobodilačkog pokreta i marksističko-lenjinističke literature. Teoretski rad teče po unaprijed određenom planu.

Broj SKOJ-evskih aktiva iznosi 23 i 5 komiteta, od kojih je jedan za aktive oko Štaba brigade. Komiteti su po svom sastavu dobri i mogu da rukovode organizacijom. Redovno održavaju sastanke i obilaze aktive. Bilo je izvjesnog sektašenja u primanju novih članova, mada se to iz dana u dan otklanja i organizacija se brzo i pravilno podmlađuje, dok sa druge strane ide dalje kroz kandidatski stepen u Partiju. Svi mladi članovi Partije, a kojima godine dozvoljavaju, prisustvuju SKOJ-evskim sastancima. Kako aktivi, tako i komiteti imaju dobru i stalnu pomoć od Partije.

Brigadni komitet se nije sastajao duže vremena iz razloga što nije bilo brigadnog rukovodioca SKOJ-a. Početkom novembra održali su svoj sastanak na kome su pretresali stanje organizacije i postavili zadatke kroz utakmicu koju vode za II Kongres omladine Crne Gore i Boke,[7] kao i zadatke u pogledu budnosti, a u skladu sa razvojem političkih događaja. Brigadni rukovodioc SKOJ-a je stigao na dužnost krajem oktobra i odmah je obišao sve organizacije po bataljonima. On može odgovoriti svojoj dužnosti i dobro će rukovoditi organizacijom.

Rad SKOJ-a na terenu u toku proteklog mjeseca nije bio dobar i nijesu se snašli na terenu, gde nijesu imali formirane omladinske organizacije, kao što je oblast Sjenice, mada nas je vrlo mali broj omladine sačekao.

Sektor rada na terenu: **Za protekli mjesec brigada je dobila pored vojničkih zadataka i zadatak da uz saradnju sa terenskim organizacijama oformi i učvrsti vojno-pozadinsku i civilnu vlast na teritoriji Sandžaka, kao i da pomogne u mobilizaciji odreda. Prilikom stupanja na teritoriju Sandžaka uhvatili**

[7] Drugi kongres omladine Crne Gore i Boke održan je u Cetinju od 15. do 18. decembra 1944. Prisustvovalo je oko 1.200 delegata. Kongres je doneo rezoluciju i uputio proglas omladini Crne Gore i Boke (vidi »Pobjedu«, br. 6, od 24. decembra 1944).

smo vezu u Bijelo Polje sa drugom Zorićem,* članom Oblasnog Komiteta, i sa njime smo se saglasili po gore navedenim pitanjima, nudeći mu svoju pomoć, gde su bila prisutna i dva člana Polit, odjela divizije. Međutim, u daljem radu om se nijesu pridržavali prednjega i izolovali svaku našu pomoć, računajući na to da su oni u stanju riješiti sami navedene probleme. Ovo se odražavalo i u njihovom ponašanju prema našim rukovodiocima, koji su, s punim pravom mogu reći, bili i suviše na odstojanju. Usled ovakve situacije naš rad na terenu bio je neznatan sve do stupanja u oblast Sjenice. U ovoj oblasti nije postojalo nikakvih organizacija i uz saglasnost sa drugom Selmom Hašinbegovićem[9] pristupili smo organizaciji vojno-pozadinske i civilne vlasti. Održavane su seoske konferencije i opštinski zborovi u svim selima i opštinama, kuda su stigle naše jedinice i preko njih izabrati seoski i opštinski odbori, tako da su bili organizovani ovi odbori i u Pešteru. Pristupilo se i formiranju komandi mjesta, što je omela vojnička situacija. Odnos vojske prema narodu bio je svuda dobar, jedino su u Sjenici učinjene izvjesne male greške u odnosu na građanstvo.

Diletantske grupe su istupale sa svojim programom u svim gradovima kroz koje su prošle naše jedinice, dok za to po selima nije bilo mogućnosti.

U kraćim crtama iznosim Vam: intendantsko i sanitetsko pitanje, kao i pitanje obaveštajne službe u brigadi.

Intendantska služba: **Intendantski kadar brigade je dobro organizovan i zadovoljava jer su skoro svi intendanti na svojim dužnostima od formiranja brigade i stekli su dovoljno rutine i snalažljivosti u brzom pribavljanju namirnica preko narodno-oslobodilačkih odbora i komandi mjesta gde iste postoje. Sav današnji intendantski kadar je prošao kroz intendantske kurseve koji su održavani van brigade i unutar brigade. Pored ovih kurseva redovno se održavaju savjetovanja intendanta brigade i intendanata bataljona, na kojima polažu račun svoga rada i dobijaju potrebna uputstva. Na ovim savjetovanjima redovno prisustvuje i jedan od komesara brigade, dok sa druge strane u svakidašnjem pribavljanju potrebština, kako za jedinice, tako i za brigadu, saglašavaju se sa političkim komesarima.**

Intendanti bataljona, ukoliko su članovi Partije, pripadaju štapskim ćelijama, dok intendanti brigade sa svojim pomoćnim osobljem sačinjavaju zasebnu partisku jedinicu.

[8] Milorad Zorić Mića

• Clan Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak.

Sanitetska služba: Sanitetska služba je dobro organizovana i dobro vođena od referenta saniteta brigade, koji je dobar organizator i pored toga što nije diplomirani ljekar. Brigada raspolaže samo sa jednim stručnim ljekarom i to jednim Talijanom, koji radi u bolnici.

Sve jedinice, pa i vodovi imaju svoje bolničarke, od kojih mnoge nijesu ni kurs pohađale. Sad se pri štabu brigade održava sanitetski kurs na kojemu prisustvuje veći broj slušaoca.

Sanitet raspolaže sa priličnom količinom sanitetskog materijala dobivenog od saveznika i zaplijenjenog u borbama.

Sanitet brigade sačinjava jednu partisku jedinicu koja broji tri člana, dok se postavlja pitanje skorog primanja u Partiju i navedenog talijanskog ljekara čiji je r?d primjeran i pohvalan.

Higijena se sprovodi preko higijeničara i zahvaljujući njima, odnosno sanitetskom kadru u brigadi uopšte nije bilo zaraznih bolesti.

Obaveštajna služba: Obaveštajni organi, odnosno oficiri su i suviše mladi i bez iskustva da bi mogli organizovati efikasnu obaveštajnu službu. Sa njima se neredovno, odnoso skoro nikako nijesu održavala savjetovanja, što je svakako imalo odraza i na njihovu službu, a već duže vremena pri štabu brigade nije bilo stalnog obaveštajnog oficira, već samo vršioca dužnosti, koji bi mogao povesti i razviti obaveštajnu službu. Sada je postavljen i vjerujemo da će uz pomoć moći odgovoriti svojim zadatcima. On raspolaže sa izviđačkim vodom pri štabu brigade, u kome je oformljena partiska ćelija.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P. Pomoćnik polit, komesara,
Grozdanić Krsto

BR. 104

IZVEŠTAJ KOMITETA SKOJA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 10. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA HERCEGOVINU O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

KOMITET SKOJ-a
XI. HERC. U. BRIGADE
Obalj 10-XI-1944. god.

OBLASNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE ZA HERCEGOVINU

Sadržaj: Izvještaj o stanju i radu SKOJ-a od 1 oktobra do 1 novembra.

Na sastanku brigadnog komiteta prisustvovala su 4 člana, dok je brigadni rukovodioc na kursu, te ga u dužnosti zamjenjuje rukovodioc 1 bataljona. Na sastanku je bio prisutan i jedan član iz Polit, odjela naše divizije. Na sastanku su podnešeni izvještaji za zadnji mjesec dana, posle čega se je razvila živa diskusija gdje su pretresana pojedina pitania iz organizacije, kao i iz priprema za prvi kongres Antifašističke omladine Bosne i Hercegovine.

U brigadi postoje 4 bataljonska rukovodstva, 16 SKOJ-evih aktiva sa ukupno 132 člana. Omladina koja nije obuhvaćena SKOJ-em ima 248. Da bi imali jasni pregled brojnog stanja organizacije iznijećemo po bataljonima:

»1« ima 4 aktiva, 32 SKOJ-evca, 85 omladinaca.
»2« ima 3 aktiva, 18 SKOJ-evaca, 60 omladinaca.
»3« ima 4 aktiva, 24 SKOJ-evca, 30 omladinaca.
»4« ima 3 aktiva, 21 SKOJ-evac, 45 omladinaca.

Omi. četa ima 1 aktiv, 20 SKOJ-evaca, 24 omladinca.

Izviđ. vod i kuriri ima 1 aktiv, 17 SKOJ-evaca, 4 omladinca.

Za ovaj mjesec dana u SKOJ je primljeno 25 omladinaca. Iz SKOJ-a je prešlo u Partiju 7 SKOJ-evaca, a kandidovano 7. Što se tiče masovljenja organizacije, što je neobično u odnosu broja SKOJ-a prema omladini, to se opravdava sa tim što je

[1] **Fotokopija originala (pisanog na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP BiH, reg. broj spiska 87, godina 1944, mesec XI.**

skoro sva omladina novomobilisana, t.j. došla iz četničkih redova te je nemoguće da se odmah uvuče u organizaciju, dok se stari omladinci već svi nalaze u organizaciji. Za poslednji mjesec dana iz redova SKOJ-a nije bilo dezerterstva. Odnos prema narodu pravilan je, izuzetak je samo kod »3«-eg bataljona kod dva druga, na što im je skrenuta pažnja (a to je bilo povodom premetačine nekih kuća), posle čega su obećali da se to više neće dogoditi. Odnos SKOJ-a prema omladini u potpunosti zadovoljava, te je svaki SKOJ-evac zadužen sa tri do četiri omladinca, da sa njima radi vojnički i politički. Politička svijest kod omladine različita je, kod novomobilisanih je vrlo slaba, dok kod starih prilično je dobra. Na brigadnom je komitetu donešena odluka da se politički rad najviše posveti prevaspitavanju omladine došle iz četnika, te da se upoznaju sa odlukom 2-gog zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a, kao i problematika naše borbe, te odnosi prema saveznicima i sporazum Tito — Subašić. (Za koje najviše da se upotrebljava tekući materijal, kao »Nova Jugoslavija« i »Oslobođenje«). Bratstvo je uglavnom na dovoljnoj visini, izuzev nekih malih ispada kod »1« bataljona (novomobilisanih) u muslimanskim selima, po čemu je oštro udareno, te i vojnički kažnjavano. Borbenost kod omladine je dobra. Nezdravih političkih shvatanja nije.bilo, izuzetak je samo kod nekolicine novomobilisanih, te je sve učinjeno da se to otkloni. Teoretsko znanje SKOJ-evaca nije baš na dovoljnom stupnju, u »1« je nabolje. Brigadni komitet je donio odluku, da se u »3« i »4« dovrši ekonomski razvitak,[2] te da u »2« nastavi prorađivanje nacionalnog pitanja, a u »1« počne prorađivat istorija Partije.

Bataljonska rukovodstva iako su mlada mogu odgovarati svojoj dužnosti. Naročito rukovodstvo »1« i »3« bataljona. Disciplina i odgovornost kod SKOJ-evaca je dobra, naročito u »3« i »4«, dok u »1« i »2« malo je slabija. Moral kod omladine je dobar, naročito od oslobođenja Beograda kao i skoro čitave Hercegovine on se je vrlo dobvo uzdigo.

Rad za zadnji miesec dana tekao je sasvim pravilno. Rad bataljonskih komiteta za ovo vrijeme izgledao bi ovako: »1« održao je četiri radna sastanka, *i* tri vaspitna i dva vanredna. »2« održao je četiri radna, četiri vaspitna i dva vanredna. »3« tri radna, dva vaspitna i jedan vanredni. »4« četiri radna, četiri vaspitna i dva vanredna. Kako vidimo po broju sastanaka u »2« i u »4« je bilo najviše rada. Po svim bataljonima održane su omladinske konferencije na kojima su izabrani delegati za kongres. Na svim sastancima diskutovalo se o radu sa novopridošlim omladincima i o tome kako da ih se najbolje prevaspita.

* Misli se na brošuru »Ekonomski razvitak društva« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4951).

Vaspitni:

Na sastancima bataljonskih komiteta pretresano je o teoretskoj izgradnji SKOJ-evaca. Sa obzirom da će svaki SKOJ-evac vremenom ući u partiju (a to bi trebalo bez kandidature), donešena je odluka, da se radi partijski materijal, a na prvom mjestu istorija Partije, za zadnji mjesec u prvom je prorađeno po svim aktivima ekonomski razvitak društva a početo »Nacionalno pitanje« od Tita.[3] U »2« prorađeno je nacionalno pitanje i teorija Partije. U »3« ekonomski razvitak društva do kapitalizma. U »4« prorađen je prakomunizam i ropstvo, kao i ponovljene organizacione teze SKOJ-a i USAOJ-a. Materijal koji se sada radi vrlo dobro se savlađuje, a ono što se proradi drugovi često obnavljaju pojedinačnim čitanjem.

Politički:

Kao što je naglašeno, da politička svjest nije dobra kod novomobilisane omladine, to **smo donijeli odluku, da se politički rad sa omladinom udvostruči. U svim bataljonima održavani su redovni politički časovi na kojima je prorađeno iz »Nove Jugoslavije«, šta je to UNRA,[4] Dug Nemačke, Rusija i ideja slovenske solidarnosti, Sovjetski čovjek i naša borba, Omladinska riječ i II zasjedanje ZAVNOBiH-a. U isto vrijeme održane su političke konferencije na kojima je pretresana politička situacija i stav naše vojske prema narodu.** Sto **se tiče prorade ovih tema, rezultat je dobar, naročito se osjeća interesovanje kod novodošlih omladinaca (o posleratnom uređenju i sporazumu Tito —** Subašić) **koji živo učestvuju u diskusiji.**

Vojni:

Sto se tiče vojničke discipline, ona nije baš najbolja u »1« bataljonu, dok u ostalim bataljonima zadovoljava. S obzirom, da nije odavno bilo borbe, borbenost ne može da se ocjeni. Po svim bataljonima održati su vojnički časovi na inicijativu SKOJ-a, o disciplini u logoru i maršu, stražarskoj službi i patrolama, čišćenju oružja i obuci na auto-

* Odnosi se na članak Josipa Broza Tita »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti narodnooslobodilačke borbe« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7724).

[4] Unra (UNRRA: United Nation Relief and Rehabilitation Administration) — Uprava Ujedinjenih nacija za pomoć i obnovu. Osnovana je u Atlantik Sitiju (SAD) 9. novembra 1943. U njoj su bili predstavnici 44 države (vidi Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, izdanje VII, Beograd, 1964, str. 593).

matskom oružju. Na poslednjim sastancima dati su zadatci, da se omladinci upoznaju sa svim vojnim pravilima naše vojske kao i rukovanjem na bacaču i na »Bredi«.

Kulturno-prosvjetni:

a) Stampa: **za ovaj mjesec dana u »1« su izašle po svim četama džepne novine br. 9, a u ostalim bataljonima članci su uglavnom prikupljeni od omladine i novine će izaći u najskorije vrijeme. Omladina »1« dala je 40 članaka za džepne novine i 10 za bataljonski list. Omladina »2« dala je 22 članka za džepne novine i 8 za bataljonski list. Omladina »3« dala je 18 članaka za džepne novine i 5 za bataljonski list. Omladina »4« dala je 25 članaka za džepne novine i 10 za bataljonski list.**

b) Hor: **Sto se tiče hora, u svim bataljonima postoje bataljonski horovi a u nekim i četni. Najslabiji je hor »1« bataljona, a u ostalim su prilično dobri. Većinom se pjevaju stare revolucionarne pjesme. Novih pjesama nije naučeno.**

c) Diletantska grupa: **Po ovome sektoru nije se dovoljno radilo, naročito u *1« bataljonu. Mnogi drugovi koji su imali uloge, prekomandovani su iz bataljona. Zato je dato u zadatak, da po dva do tri omladinca uzimaju jednu istu ulogu. Uglavnom se znaju dva skeča u »1« bataljonu, a dva se uče, u drugom bataljonu znaju se tri skeča a jedan se uči, u trećemu znaju se dva skeča i u četvrtome znaju se dva skeča a jedan se uči. U svim bataljonima većina SKOJ-evaca učestvuje u skečevima.**

d) Nepismenost: **U prvom bataljonu ima 8 nepismenih i 6 polupismenih, dva polunepismena su se naučila pisati, a tri nepismena su naučila po 15 slova. U »2« ima 5 nepismenih i 5 polunepismenüi, 2 polunepismena naučila su pisati. U »3« 2 polunepismena naučila su po 20 slova a jedan nepismeni 10 slova. U »4« je s obzirom na novodošlo ljudstvo nepoznat broj nepismenih. Treba znati da su nepismeni većinom novomobilisani borci.**

Higijena:

Higijena među omladinom je u čitavoj brigadi vrlo dobra. Dato je u zadatak, da se u svim bataljonima održi predavanje o prvoj pomoći.

Rad na terenu:

U »1« bataljonu održane su tri konferencije sa seoskom omladinom i date su dvije priredbe. »2« je dao jednu priredbu, a u ostalim bataljonima nije rađeno po ovome sektoru. Na konferencijama obično su bili referati: politička

situacija i uloga omladine u Narodno-oslobodilačkoj borbi, posle čega bi se razvila živa diskusija i prešlo na igru i pjesmu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BRIGADNI KOMITET
SKOJ-a
XI. Herc. u. brigade
XXIX. Divizije N. O. V.
Za sekretara,
Nebojša Rončević

BR. 105

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA KOMESARA 2. BRIGADE 35. NO DIVIZIJE OD 10. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O ORGANIZACIONOM I MORALNO--POLITIČKOM STANJU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK KOMESARA II BRIGADE
XXXV DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

10/XI 1944 g.

Izveštaj:

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Organizaciono stanje i rad part. organizacije u proteklom mjesecu u ovoj brigadi bio je slijedeći:

Članova K.P. po spisku 151, u rashodu 31, na licu 120.

Kandidata K.P. po spisku 28, u rashodu 9, na licu 18.

Cl. **SKOJ-a po spisku 132, u rashodu 27, na licu 105.**

U našoj brigadi imade 24 partijske jedinice sa 4 bataljonska biroa. Ovaj mjesec primljena su u partiju 4 nova člana, 1 iz kandidata i 3 iz SKOJ-a; iz partije nije izbačen niko, a trojica su članova kažnjena i to dvojica sa opomenom a jedan sa ukorom —

U borbama koje je brigada vodila ovaj mjesec poginula su dva člana partije, a četiri su ranjena.—[2]

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/17—18.

[5] i * O tim borbama vidi AVII, reg. br. 15-2 i 19-3, k. 1237 A.

Partijski rad u ovom mjesecu bio je dobar i sastanci biroa i četnih kao i ostalih ćelija održavali su se redovito do 20 prošlog mjeseca, poslije toga brigada je krenula na put preko Velebita za spremu,[3] tako da se za to vrijeme dok su se jedinice nalazile na putu nisu sastanci održavali redovito. Rad u bataljonskim biroima podjeljen je po sektorima, bataljonski biroi u većini slučajeva postali su rukovodeći svojih bataljona. Rad četnih ćelija popravio se naročito u pogledu dnevnog reda i rešavanja problema svojih četa, uspjelo se otkloniti ono šablonizirnje po sektorima kako se to ranije praktikovalo, dnevni red meće se onakav kakvi su problemi i potrebe u jedinicama. Općenito se popravio partijski rad, što se odrazilo na brigadu u vojničkom i političkom pogledu. Partijnost i odgovornost pred partijom kod većine članova dobra je, međutim ima još izvestan broj članova, naročito mladih, kod kojih još odgovornost nije na dostojnoj visini.—

Teoretski rad nije još uvjek na dovoljnoj visini, teoretski sastanci nisu održavani redovito i tamo gdje su održavati nisu bili po planu i sistematski, razlog tome je što su u većini slučajeva sekretari četnih ćelija mladi i teoretski slabi, tako da ni oni sami ne mogu ostalima puno pomoći u tom pogledu.—

Rad sa kandidatima bio je dobar, prisustva kandidata na radnim i teoretskim sastancima pokazala se praktična, na tim sastancima kandidati dobivaju konkretne zadatke preko kojih se proveravaju.—

Opće stanje u našoj brigadi se popravilo, tako da je brigada danas kao cjelina sposobna za izvršenje svih zadataka koji se pred nju postave. Naročito se popravila i podigla na dostojnu visinu borbenost i prodornost, tako da ne zaostaje u tom pogledu iza ostale dvije brigade u diviziji.—

U borbama koje je brigada vodila prošli mjesec imali smo slijedeće gubitke: 18 poginulih i umrlih od rana u bolnici, 46 ranjenih, 9 nestalih i to svi za vrijeme puta preko Velebita, koji je bio strahovito naporan, pokreti su se vršili po noći većinom, tako da postoji mogućnost da su pojedinci ostali ili zaspali.[4]

Dezertera bilo je u prošlom mjesecu 5 slučajeva i to dvojica muslimana koji su došli iz domobrana i stalno tražili da idu u muslimanske jedinice i trojica Ličana Mogorićana koji su otišli svojim kućama a koji će se vjerovatno povratiti.—

Borbeni moral kod boraca na velikoj je visini, što je uslovilo općenito povoljno stanje u svetu i kod nas, a naročito

[3] Drugoj brigadi je naređeno 20. oktobra da pođe u susret 3. brigadi 35. NO divizije, koja je sa obale Jadrana prenosila materijal dobiven od saveznika... (vidi tom V, knj. 35, dok. br. 18).

zadnji uspjesi brigada, likvidiranje neprijateljskih uporišta Krasnog, Kutereva i Lovinca.—[5]

Vojnička izobrazba kod boraca i rukovodioca znatno se popravila a isto tako novodošli borci Istrani obučili su se rukovati automatskim oružjem kao i ostalim.—

Politička svijest kod boraca ove brigade dosta je dobra, naročito kod starih boraca, a i nove borce drugove Istrijane, kao i domobrane, uspjelo se upoznati sa zadatcima i linijom Narodno-oslobodilačke borbe. U tom pogledu nailazili smo na dosta velike poteškoće, zbog toga što većina Istrijana ne zna hrvatski govoriti, ali smo za rad sa njima koristili one drugove koji su od ranije u brigadi, a koji znadu i talijanski pa se preko njih prenosilo na one koji ne znaju. Međutim danas već većina od njih znade prilično govoriti i u buduće rad sa njima biti će lakši.—

Natjecanje za divizijsku zastavu koje je trajalo do 10 ovog mjeseca imalo je silnog uspjeha, uspjelo se zainteresovati sve borce i rukovodioce i rezultati su bili vidni po svim sektorima, a naročito po vojničkom i kulturno-prosvjetnom.—

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi ovaj mjesec bio je dobar, u toku mjesec dana, iako je brigada bila većinom u borbi i na putu, dalo se nekoliko kulturnih priredaba za narod i vojsku, zidne i džepne novine po četama izlazile su u dosta primjeraka, sve u vezi natjecanja, nekoliko drugova naučilo je čitati i pisati, a ostali po nekoliko slova. Pjevački horovi naučili su nekoliko ruskih i narodnih pjesama. Općenito kulturno-prosvjetni rad ovaj mjesec bio je na visini.—

Godišnjicu Oktobarske revolucije proslavili smo u borbi za Lovinac. Mogućnosti održavanja mitinga brigade zbog borbe i pokreta nije bilo, ali su borci po četama i bataljonima upoznati.

Sanitet u brigadi organizaciji i borbama potpuno zadovoljava. Higijena u brigadi dobra je, borci redovito šure odijela, a i veš se pere kad se za to ukaže mogućnost i prilika. Zaraznih bolesti u brigadi nema, jedino ima boraca kojima su nažuljene noge od puta. Referent saniteta ima sposobnosti i volje za rad, te vodi dovoljr/o brige o borcima.—

Intendantura u brigadi u zadnje vrijeme nije zadovoljila, što se naročito odrazilo kod zadnjih akcija prilikom evakuisanja zaplenjenog materijala, a razlog je taj što nam je intendant brigade na kursu kod G.Š., a njegov zamjenik prekomandovan u

[5] Lovinac i Sveti Rok oslobodila je 2. brigada **35. NO divizije 7.** novembra 1944. U borbi, koja je trajala 6 časova, ubijeno je 30 i ranjeno 35 ustaša. Zaplenjeno je: magacin hrane i odeće, 50 pušaka, 2 puškomitraljeza, 1 laki bacač, 50.000 metaka, arhiva 35. ustaške bojne i drugi materijal (vidi AVII, reg. br. 3-1, k. 119/10, reg. br. 1—11, k. 1234).

Istarsku brigadu. Novopostavljeni intendant nije zadovoljio, tako da ćemo istog morati smjeniti.—

Stab brigade je potpun i on u glavnom zadovoljava kao cjelina, dok pojedinci, kao na primjer informativni oficir u zadnje vrijeme nije polučio po svom sektoru nikakovih uspjeha. Harmonija u štabu između članova štaba dobra je.—

Sto se tiče odjeće i obuće, prilična je i u tom pogledu ima još nekoliko drugova poderanih i u šlapama, ali takvih nije veliki broj.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav

Sekretar:
Mića Kosovac

BR. 106

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 53. NOU DIVIZIJE OD 11. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O POLITIČKOM STANJU U BRIGADAMA[1]

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Pošto još ni do danas nijesmo održali sastanak divizijskog komiteta, što ćemo u najskorije vrijeme učiniti, ne možemo vam podnijeti izvještaj o stanju na terenu djelovanja naše divizije, kao i o stanju u Partijskoj organizaciji naše divizije.

Ali i pored toga, pojedinačno smo razgovarali o problemima na terenu i organizaciji, te vas ukratko o tome izvještavamo.

Angažovanjem glavnine naših snaga na komunikaciju Brod—Zenica[2] veći dio terena je potpuno prazan, i na njemu četnici već duže vremena imaju mogućnosti za svoj rad. Ali i pored toga stanje na terenu je dosta dobro, iako četnici neprestano vrše pljačku i teror nad narodom. Kod naroda se osjeća bojazan za svoju ličnu imovinu i bezbednost, pa zato od strane naroda se osjeća izvjesno političko mrtvilo.

[1] Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. BiH-10/720—721.

[2] O dejstvima divizije vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 62 i 67.

Dolazak četnika iz Krajine,[3] kao i Draže Mihailovića,[4] narod je protumačio njihovom slabošću.

Kod muslimanskog življ? osjeća se prilična živost i angažovanje tih masa za NOP, što se može najbolje vidjeti iz stalnog priliva novih boraca u NOV, kao i u njihovom svesrdnom zalaganju za materijalnu pomoć NOV.

Jedan od najvažnijih problema naše partijske organizacije je nedostatak partijskih i političkih rukovodioca, naročito nižih. U okviru divizije nedostaje nam 15 pom. komesara četa, 2 pom. komesara bataljona i 3 komesara bataljona.

Stab korpusa je ovoj diviziji poslao izvjestan broj nižih političkih i vojnih rukovodioca, od kojih su neki postavljeni za komesare četa i pomoćnike, dok je većina njih ostala sa istim zvanjem, zbog njihovih slabih kvaliteta. Te prema tome ta nam je pomoć vrlo neznatna. Sadašnje rukovodstvo XIX brigade, koje je vrlo mlado i neiskusno u svom radu, naročito komesari četa, koji ujedno vrše i dužnost pomoćnika, teško odgovara svojim dužnostima. Napominjemo da je ova brigada sastavljena od bivših domobrana i mihcionera i smatramo da bi tu trebao jači partijski i politički kadar, a čega mi nemarne. Ali, i pored toga brigada se dosada prilično pokazala borbena i pokretljiva, i uz dovoljan broj rukovodioca za kratko vrijeme stala bi u red ostalih krajiških brigada.

Kod XVIII brigade odsustvo partijskog rukovodioca se prilično osjetilo. Stab brigade se nije snašao dovoljno. U vojnom dijelu Štaba nedostaje organizatorske sposobnosti, dok je komesar prilično lijen neaktivan u svom radu, iako mu se na to ukazivalo od strane komesara Divizije nekoliko puta. I u toj brigadi nedostaje izvjestan broj političkih rukovodioca. Pokušaćemo da im ukažemo što veću pomoć. U toj brigadi rad je u posljednje vrijeme prilično zamro.

U XIV brigadi stanje je zasad, sa manjim nedostacima, zadovoljavajuće.

Pored navedenog, za nas je veoma težak problem odjeća i obuća boraca, jer u našim jedinicama ima 50% bosih i slabo obučenih vojnika, uglavnom većina ih je bez cipela i šinjela. Zbog toga se u posljednje vrijeme javlja veliki broj bolesnih drugova od prehlade, tako da u pojedine brigadne ambulante ima od 80—100 bolesnika. Mi smo preduzeli pravljenje opanaka od goveđih koža, ali to sve nije dovoljno.

Ukoliko postoje mogućnosti, nužno bi bilo poslati nam koliko je moguće više odjeće i obuće, jer već sada veliki broj

[3] Redakcija nije mogla da utvrdi o kojim četnicima se radi.

[4] O prelasku Draže Mihailovića krajem septembra 1944. iz Srbije u istočnu Bosnu vidi tom IV, knj. 29. dok. br. 137, objašnjenje 23.

boraca ne možemo upotrijebiti u akcije, s obzirom na vremenske prilike.

OKKPJ[5] za Prnjavor tražio nam je druga Hidajeta Ajanovića, načelnika intendanture ove divizije, za Sreski NOO Tešanj. Mi smo se složili s tim. da im ga damo, jer isti kao načelnik intendanture najbolje ne odgovara svojoj dužnosti, a pored toga sami smo ocjenili nužnost njegovog prisustva na taj teren. Prije neki dan on je izabran za člana izvršnog odbora za srez Tešanj. Mi ga nijesmo razriješili dužnosti, jer nam za to treba odobrenje Korpusa. Ukoliko se vi slažete sa tom odlukom, javite nam. a isto tako nastojte da nam Korpus pošalje što prije njegovu razrešnicu.

Javite nam da li će se kod vas i dalje održavati partijski kursevi, i koliki broj drugova treba da pošaljemo iz naše divizije, kako bi ih na vrijeme mogli uputiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11. novembra 1944. godine
Br. 37
XI 1944

Za divizijski komitet
Sred. bosanske diviz.[8]
sekretar
Rako Tanović

OBLASNI KOMITET KPJ
ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 45/44
Primljeno 15/XI. 1944 g.

[5] Okružni komitet KP Jugoslavije

[6] Jula 1944. formirana je 53. NOU divizija (AVII, reg. br. 1—6. 2—6, 3—2 i 4—2, k. 1417).

BR. 107

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE 35. NO DIVIZIJE OD 12. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O ORGANIZACIONOM I MORALNO-POLITICKOM STANJU U TOJ BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
III. UD. BRIGADE XXXV. DIVIZIJE
12. novembra 1944. godine

Izvještaj:

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Organizaciono stanje i rad u proteklom mjesecu u ovoj brigadi bio je sledeći:

Članova K.P. po spisku 151; u rashodu 35, na licu 116.
Kandidata K.P. po spisku 14, u rashodu 1, na licu 13.
Cl. SKOJ-a po spisku 207, u rashodu 28, na licu 179.

U našoj brigadi ima 23 partijske jedinice sa 4 bataljonska biroa. Ovaj mjesec primljeno je u partiju 8 novih (članova) drugova, 3 iz kandidata i 5 iz SKOJ-a. Iz partije u ovom mjesecu nije izbačen ni jedan član. Kažnjen je jedan član sa part. opomenom.

U borbama koje je vodila naša brigada u ovaj mjesec dana nije poginuo ni jedan član partije, ranjenih 8 članova.[2]

Prekomandovanih u druge jedinice 2 člana partije.

Partijski rad za ovaj mjesec dana nije bio zadovoljavajući usljed toga što je naša brigada bila na putu za Primorje[3] i nazad oko 18 dana. Usljed borba, nevremena, sastanci se nisu održavali redovito, dok brigada nije krenula na put i kad je došla s puta, sastanci su se održavali redovno kako radni tako i teorni.

Rad bataljonskih biroa također nije se odvijao redovno kao ni sami sastanci usljed gore pomenutog.

Partijnost kod većeg djela članstva dosta je dobra, dočim kod ostalih još nije zadovoljavajuća. Samostalnost i sposobnost bataljonskih biroa u mnogome se popravila, ali još nije zadovoljavajuća. Još se osjeća kod pojedinih drugova šablone u radu, što se nastoji sa svim silama odstraniti.

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/19—21.

[1] O borbama na sektoru Lovinac — Miletića Gaj 8. novembra 1944. vidi AVII, reg. br. 24-14 i 33-15, k. 1237 A.

*** Vidi dok. br. 105, objašnjenje 3.**

Samostalnost i sposobnost četnih ćelija još nije zadovoljavajuća. Pojedine ćelije mnogo su bolje i odskaču od ostalih, razlog je taj što su pojedini sekretari teoretski jači i iskusniji u samome radu, dočim ostali su mlađi i mora im se pružiti veća pomoć.

Sam rad partijske organizacije u mnogome se popravio, može se zapaziti više sistema i metoda i organizovanosti u radu kako kod biroa tako i kod četnih ćelija, ali još ne zadovoljava.

Teoretska izobrazba članstva na dosta ie niskom stupnju, što se nastoji svakodnevnim radom i proučavanjem predviđenog programa od strane Divizijskog komiteta podignuti partijce na viši nivo. U proteklom mjesecu proučavao se »Ekonomski razvitak društva«, učenje o Partiji i centralnu štampu. Pojedine ćelije, kao što su štabske, proučavale su još »Nacionalno pitanje« i »Strategiju i tehniku«.[4]

Drugovi iz Politodjela održali su predavanje pred čitavim članstvom i to »O organizacionom pitanju Partije i nacionalnom pitanju«.

Od samog proučavanja materijala moglo se zapaziti da ima vidnih rezultata a naročito od predavanja koje su drugovi iz Politodjela održali.

Rad sa kandidatima: Kandidati prisustvuju na radnim i teornim sastancima po ćelijama. Ovakav način sa kandidatima mnogo više daje koristi nego ranije, što se osjeća kod samih kandidata da se osjećaju odgovorni i imaju više koristi u samom proučavanju. Sami broj kandidata dosta jc mali, pošto su u ovoj brigadi većim dijelom omladina.

Skojevci općenito u ovoj brigadi u mnogome se osjećaju.

Ima još pojedinaca vrlo malo koji su mnogo slabiji, što se nastoji svakodnevnim radom podići ih i odstraniti od njih nedostatke.

Brigadni komitet SKOJ-a je potpun kao i bataljonski komiteti. Sama sposobnost bataljonskih komiteta još nije dovoljna kao i Brigadnog komiteta, što se nastoji pružiti im što više pomoći. Nedostatak jedan od ostalih nedovoljna samoinicijativa i sposobnost u organizaciji, kao i dovoljno neudubljivanje u probleme s kojima se susreću i koje riješavaju. Ali uz pomoć koja im se pruža zadovoljavaju u samome radu. SKOJ kao cjelina osjeća se kako u borbi tako i van borbe.

Općenito stanje u Brigadi je dosta dobro, jedino što je Brigada dosta umorna od puta i marša koji je imala.

Gubitci u borbama koje je ova brigada vodila u ovaj mjesec dana bili su sledeći:

[4] Verovatno se misli na brošuru »Strategija i taktika« (vidi Bibliografiju NOR-a b.j. 1156).

Poginulih 10, ranjenih 15, nestao 1.

Moral kod boraca u ovoj brigadi je dosta dobar, borbenost također. Borci su upoznati sa situacijom kako u svijetu tako i kod nas. Povoljna situacija još je više podigla moral i raspoloženje kod svih boraca i rukovodioca.

Politička svijest kod boraca je dosta dobra izuzevši par pojedinaca koji su nanovo došli u ovu brigadu, kao i onih koji su kao dezerteri iz drugih jedinica došli u ovu brigadu. Politički rad odvijao se po planu koji je dobit od komesara Divizije,[6] iskorištavalo se svako slobodno vrijeme za rad.

Vojnička izobrazba boraca *i,* rukovodioca je zadovoljavajuća i nastoji se svakodnevnim radom podići na viši nivo. Rad se odvija po planu koji je dobit od Štaba Divizije i koristi se svako slobodno vrijeme za rad. Naročito se posvećuje pažnja nižem komandnom kadru da se isti osamostali i osposobi u rukovođenju sa jedinicama kako u borbi rako i van borbe. Od istog rada pokazuju se vidni rezultati.

Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi još nije zadovoljavajući iako se u mnogome popravio. Četne i bataljonske džepne novine počele su redovno izlaziti, sami članci dosta su dobri, dočim tehnička oprema novina nije najbolja uslijed nedostataka sredstava za to.

Sa nepismenim rad se u mnogome pojačao, gdje se dosta priličan broj naučio pisati.

Diletantske grupe su organizovane po bataljonima i dato je nekoliko priredaba pred vojskom i u zajednici sa pozadinom i pozadinskim grupama.

Pjevački horovi po bataljonima su organizovani i u samom pjevanju osjeća se da se pjesme pjevaju dosta dobro i mnogo pravilnije nego ranije. Predavanja po bataljonima održana su, u svakom bataljonu po jedno predavanje »O kulturnom napretku u Sovjetskom Savezu« i »O ulozi koju odigrava štampa u današnjoj borbi«. U samim predavanjima malo se je dalo usljed [toga] što nedostaje sposobnih drugova koji bi mogli da pravilno prenesu na borce o geografiji, o prirodopisu, o povijesti itd.

Veze sa pozadinom i pozadinskim organizacijama održavaju se redovno. Odnos vojske i pozadine je dosta dobar.

Neprijateljska propaganda u našim jedinicama se ne primjećuje.

Pljačke i krađe u Brigadi nema, izuzevši kada se napada na neko neprijateljsko uporište može se zapaziti da priličan broj hoće uzeti od hrane i pojedinih sitnih stvarčica, što se samim radom nastoji odkloniti.

[4] Mirko Lenac

Sanitet: Sanitetska služba u našoj brigadi zadovoljava. Zdravstveno stanje i higijensko kod boraca zadovoljavajuće. Zaraznih bolesti nema, osim što sad ima priličan broj drugova koji su prilikom puta i marša za Primorje nažuljili noge, koje se nastoji što pre izlečiti i vratiti u jedinicu.

Intendantura u ovoj brigadi je organizovana i ista zadovoljava. Ishrana boraca dosta dobra i redovna. Stanje odjeće i obuće nije zadovoljavajuće, osjeća se potreba za hlačama, i za jedn izvjestan broj cipela. S naše strane poduzeto je da se od ćebadi prave hlače, dočim za obuću je nezgodnije pošto ima drugova kojima su engleske cipele malene, te je za to najnezgodnije.

Stabska ćelija funkcioniše dosta dobro. Partijnost i odgovornost je zadovoljavajuća. U ovu ćeliju došao je još jedan član i to načelnik ovoga štaba drug Petar Rašeta.

Članovi ove ćelije zadovoljavaju na svojim dužnostima.

Nekih naročitih problema nema sem pojačati rad na svim sektorima.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav .

Sekretar:
Stevo Grubišić

BR. 108

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. SLOVENACKE NOU BRIGADE »IVAN GRADNIK« OD 14. NOVEMBRA 1944. PARTIJSKOM KOMITETU 31. NO DIVIZIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POM. POLITIČKOG KOMESARA
III SNOUB »IV. GRADNIK«
Položaj, 14. nov. 1944.
Broj P/10

SEKRETARU PARTIJSKOG KOMITETA
XXXI DIV. IX KOR. NOV I POJ

Predmet: 14-dnevni izveštaj.

Brojno stanje:	Partije	Kandid.	SKOJ-a	Ukupno
Ćelija štaba brigade	6	–	–	6
I bataljon	**32**	**9**	20	61
II bataljon	**44**	**5**	11	60
III bataljon	**38**	**4**	**17**	**59**
Ćelije pri štabu brig.	20	**5**	8	**33**
UKUPNO	**140**	**23**	**56**	**219**

Novoprimljena 4 druga, a isključena 2 druga. Obojica su isključeni zbog nepartijskog ponašanja prema civilnom stanovništvu i među vojnicima, čime su kvarili ugled naše partije. Obojici je izrečena kazna isključenja u cilju vaspitanja, te su uključeni u kandidatsku ćeliju.

U svim ćelijama održavani su redovno organizacioni sastanci, koji su u nekim ćelijama bili dosta dobri. Pretresana su, naročito u II bataljonu, dosta aktuelna pitanja koja su se pojavila u četama. Dok je u tom pogledu u I bataljonu dobro radila samo ćelija 3. čete, u drugima se održavaju sastanci samo radi sastanaka, i pridržavaju se uvek starih šablona. Protiv takvog načina rada, a za podizanje nivoa partijskih sekretara, održavam sada stalno sastanke po bataljonima. Organizacioni rad je jako otežan, jer su partijci većinom mladi ljudi, koji se još ne osećaju partijcima i nedostaje im osnovnog teoretskog znanja. Zbog toga se održavaju teoretski sastanci na kojima se danas najviše

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 276/V.**

razmatra politička linija naše partije. Materijal se uzima iz štampe. Takođe su na teoretskim sastancima prorađene direktivne okružnice, kao npr.: o mobilizaciji,[2] inicijativi[3] i druge. Isto tako je sprovedena kampanja za čuvanje oružja i municije,[4] jer smo pred sobom imali višednevne borbe a dobava municije bila je prilično otežana. Takođe je sprovodena kampanja za podizanje autoriteta nižem komandnom kadru. Kampanja za mobilizaciju nije uspela, prvo zbog toga što se nalazimo na takvom sektoru gde nema šta da se mobiliše. Tako smo se, npr., povezali s terenskim odborom za Poljane,[5] koji nam je odmah javio da tu nema šta da se mobiliše. Drugi razlog što kampanja nije uspela je u tome što nismo uložili dovoljno truda i pažnje da bi se mobilizacija sprovela u samim uporištima, ukoliko bi to bilo moguće. Zbog toga smo mobilisali samo tri druga.

O inicijativi: Prorada okružnica je završena tek u poslednje vreme, zato još nema nekih vidnih uspena. Nasuprot tome, kampanja za čuvanje municije imala je prilično dobar uspeh i borci su u borbama kod Skofje Loke za 4 dana utrošili vanredno malo municije, odbili sve neprijateljeve intervencije prema Poljanskoj dolini i na taj način potukli, odnosno izbacili iz stroja dosta neprijateljskih vojnika.[6] Kampanja za podizanje

*** Centralni komitet KP Slovenije izdao je 14. oktobra 1944, pod br. 643, cirkular o potpunoj mobilizaciji svih živih snaga i sredstava za vojsku, i u vezi s tim započela je akcija pod geslom »Sve za našu vojsku« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 10'I-4, 223/III-1 i 252'I-4, i civilni fond, f. 663/1). Sačuvan je i cirkular Štaba 9. korpusa NOVJ od 15. oktobra 1944. pod br. 676, u kome se jedinice pozivaju na preduzimanje masovne kampanje za sprovodenje mobilizacije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-1 i 281/II-4 c).**

*** Cirkular o inicijativi izdao je Glavni štab NOV i PO Slovenije (odsek političkog komesara) 21. oktobra 1944. pod br. 1 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 15/11, 220/1-2, 294/1).**

[4] Operativni odsek 9. korpusa NOVJ je 28. oktobra 1944. izdao naredbu o štednji municije (AIZDG u Ljubljani, f. 281/II-5a). Sačuvana je i naredba Operativnog odseka br. 273 od 8. avgusta 1944. o pregledu oružja i municije (AIZDG u Ljubljani, f. 281/11), kao i uputstvo o čuvanju municije koje je 3. slovenačka NOU brigada »Ivan Gradnik« izdala 14. novembra 1944. pod br. 1331/III.

[5] Danas: Poljane nad Škofjo Loko.

*** Brigada je te borbe vodila prilikom napada jedinica 31. NO divizije na neprijateljevo uporište Poljane (nad Škofjo Loko) i Gabrk od 20. do 24. oktobra 1944. O ovim borbama vidi zapovest Štaba 31. NO divizije od 21. oktobra 1944. za zaposedanje položaja i zapovest br. 1204 od 24. oktobra 1944. za napad na Gàbrk (AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I i 294a/II); polumesečni izveštaj Štaba 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradnik« br. 1146 II od 28. oktobra 1944; relaciju Štaba 31. NO divizije op. br. 459/44 od 26. oktobra 1944; polumesečni izveštaj Štaba 31. NO divizije op. br. 468/44 od 30. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 226/III**

autoriteta nižem komandnom kadru još nije završena, ali izgleda da će imati nešto uspeha.

Za postizanje kondicije vojske stalno se radi na časovima nastave, i to vežbanjem boraca i rukovodilaca ponaosob, kako bi borci u svojim desetarima i vodnicima videli ljude kojima se posvećuje nešto više pažnje, vežba se s njima i stručno se osposobljavaju.

Općenito vlada u brigadi nekakva letargija. Uprkos svim nastojanjima da vojničkom, političkom i partijskom linijom postignemo življe raspoloženje, to nismo u stanju. Verovatno je uzrok u tome što su borci dosta loše obučeni, osećaju zimu koja nadolazi, te s nekakvim strahom gledaju na predstojeće dane.

Politički časovi održavaju se svakog dana na osnovu uputstava[7] politkomesara brigade,[8] koji im daje materijal za te časove i održava sastanke sa bataljonskim a često i četnim politkomesarima. Politkomesari bataljona, međutim, pre svakog političkog časa, drže sastanak s četnim politkomesarima, da zajedno prouče gradivo. U četama i bataljonima nedostaje individualan rad, borcima se ostavlja sve više slobodnog vremena da razmišljaju sami o sebi.

Kulturno-prosvetni odbori su formirani,[9] ali još nisu pokazali nikakav uspeh, sem što su organizovali izdavanje zidnih novina.

U borbama kod Skofje Loke dezertiralo je dosta drugova koji su stigli iz BBO.[10] Svi su bili iz I bataljona, koji je tada vodio teške borbe i bio izložen jakoj artilerijskoj vatri, na koju ranije u odredu nisu bili naviknuti. Pod ovu vatru zapali su upravo prvog dana i zbog straha da je u brigadama uvek tako vratili su se u Brda. Svi su bili uglavnom iz sela Medane. Možda zato u ovom slučaju ne bi trebalo tražiti krivicu kod komandnog kadra, jer u svim ostalim jedinicama slučajevi dezerterstva bili su vrlo retki. Međutim, drugovi iz Brda poznati su kao veliki lokalpatrioti, što se kod ostalih boraca ne može primetiti.

i IV); polumesečni izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ br. 32 od 7. novembra 1944; polumesečni izveštaj Operativnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 2310 od 3. novembra 1944; izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ br. 693 od 24. oktobra 1944. i relaciju Operativnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 2284 od 31. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 22 I); mesečni izveštaj Operativnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 483 od 28. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 20/1).

' Uputstva političkog komesara, nisu pronađena.

[9] Politički komesar 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradnik« u to vreme bio je Ivan Franko Istok.

' Vidi dok. br. 31

[10] Briško-beneškog odreda

Prilikom godišnjice velike oktobarske revolucije održani su svečani sastanci,[11] na kojima su primljena i 4 nova člana. Održan je poseban politički čas o oktobarskoj revoluciji, kao i svečana proslava s paradom od jednog bataljona. Tom prilikom podeljene su i spomen-značke iz 1941. godine. Teže je pripremiti borce da pišu članke za zidne novine.

Partijska organizacia je svuda aktivna, kako bi ostali drugovi, vanpartijci, naročito novi borci, videli da Partija ima avangardnu ulogu. Inače Partija radi samo ubeđivanjem. Partijski rukovodioci ne znaju učvrstiti svoj autoritet tako da bi ostali drugovi rukovodioci u njima videli dobre drugove koji im na svakom koraku pružaju pomoć.

Organizacija SKOJ-a je prilično slaba, kako brojčano tako i organizaciono. U čitavoj brigadi je jedva 61 član SKOJ-a, a pored toga ima još 19 neorganizovanih omladinaca. U svim kampanjama, koje su preduzete partijskom linijom, učestvovali su i članovi SKOJ-a u brigadi. SKOJ se, međutim, počeo razvijati zadovoljavajuće i može se očekivati da će uzeti većeg maha. Omladina aktivno učestvuje u svim proslavama i na mitinzima koje priređuje vojska za civilno stanovništvo i za sebe. Jako se interesuje za čitanje omladinskog lista »Mladina«.[12] Kod omladine se takođe nešto više razvilo pisanje 'članaka. Organizacija SKOJ-a svojim radom pak teži, pre svega, za tim da omladini prikaže Sovjetski Savez i njegovu CA kao prvoborce za male narode.

Moral i disciplina u našim jedinicama su još na nivou koji zadovoljava. Pojavilo se više slučajeva svraba i drugovi odlaze na lečenje u divizijsku stanicu. Ishrana vojske dosada zadovoljavala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara:
Kranjc Franjo
Kranjc

[11] IOOF slovenskega naroda je 22. oktobra 1944, pod br. 105/44, izdao poseban cirkular povodom praznika 7. novembra, godišnjice oktobarske revolucije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 432 HD, a Stab 9. korpusa NOVJ izdao je 6. i 7. novembra 1944. posebne dnevne zapovesti (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281II-4 b i 294/II-1).

" Glasilo Zveze slovenske mladine (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 631, b.j. 8584—8588).

BR. 109

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ZAGREBAČKOG NOP ODREDA OD 14. NOVEMBRA 1944. ŠTABU ZAPADNE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE O MORALNO--POLITlCKOM STANJU ODREDA[1]

STAB
ZAGREBAČKOG N. O. P. ODREDA
HRVATSKE
K.Br.54, dana 14.XI 1944.

ŠTABU ZAPADNE GRUPE P.ODREDA HRVATSKE
(Politkomesaru)

Predmet: Komesarski izvještaj.

I. OBCE STANJE:

Naš Odred sastoji se iz 2 bataljona i izvidničkih jedinica, desetina, odnosno vodova kod Štaba Bataljona odnosno Odreda.[2] Sami bataljoni su brojčano slabi, dok po zaključku, t.j. što pričaju drugovi kako bi se tukli su moralno dosta jaki. Fizički su isto zdravi i dosta jaki. Imade drugova, koji su jako slabo obuti, kao i obučeni, pa uslijed lošeg vremena imade ih dosta nahlađenih tako da se čak pojavila u par slučajeva upala zglobova. Stanje kod rukovodioca je još uvjek slabo, t.j. još uvjek površno rade. Uslijed lošega vremena i velikih napora u pokretima nisu se mogli vršiti egzerciri, već se samo sa borcima koliko je bilo moguće radilo teoretski, t.j. na sastancima, a zbog toga nedovoljnog rada popustila je disciplina. Politička svijest je još uvjek ista, dok mržnja prema neprijatelju se je znatno pojačala. Intendantura nije organizirana nikako, t.j. naš intendant je skroz nedisciplinovan, a smatram i nesposoban za vršenje te dužnosti. Jedina njegova vrlina jest da je administrativno jak i kao takav provađa sve u knjige, t.j. vodi svu administraciju točno. Mi smo mu pružili pcmoć, t.j. ukazivali mu na njegove greške, savjetovali ga kako treba da radi. Međutim on se promjenio nije ništa i još uvijek se bavi, t.j. zapliće među sit-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 43-3, k. 1601/C.

[8] U Zagrebačkoj gori, 13. septembra 1943, po naređenju Štaba 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske, formiran je Zagrebački NOP odred (vidi AVII, reg. br. 16-2, k. 106; reg. br. 1—20 i 2—20, k. 1601 A; reg. br. 24—5, k. 1472).

nice ili opet u krupne stvari, koje za njega nisu. Sanitet je u našem Odredu srednji, t.j. Odredska ambulanta je dobra i podpuno sređena, dok u I. Bataljonu nema referenta saniteta, a niti pomoćnog sanitetskog osoblja, niti materijala. Kulturno-prosvjetni rad se stalno poboljšava.

II. POLITIČKO STANJE I POLITIČKI RAD:

Politička svijest boraca uglavnom je dobra i svaki dan se poboljšava, a to se zaključuje po tome, kada borci svakog dana sve više osuđuju narodne neprijatelje i gaje među sobom sve veću mržnju napram neprijatelju. Još uvijek je politička izgradnja na niskom stupnju, a razlog je tome što su uglavnom svi novi rukovodioci, koji si i daju truda za izgradnju boraca, kao i izgradnju sebe samih, ali po izgledu, odnosno po mojem zaključku oni još uvjek sumnjaju u svoju izgradnju, pa zato i oni ne daju od sebe onoliko koliko bi mogli dati, t.j. nisu dosta odvažni i nedostaje im samoinicijativa. Delegati poznaju liniju Narodno-oslobodilačke borbe i interesiraju se za sva aktuelna politička pitanja. Ima i veliki broj boraca koji poznaju liniju Narodno-oslobodilačke borbe i znaju zašto se mi borimo, dok kod ostalih nastojimo da ih naučimo, t. j. da ih uvjerimo, što je nama najpotrebnije, te da onda shvaté, da se i zato borimo, dok kod nekih komesara, a naročito se zapaža kod vojnih rukovodioca i drugova koji su se još prije nalazili u našim Ursovim* organizacijama ili bili članovi Komunističke partije, sektašenje. Na pr. kada mi tumačimo, da se borimo za federativnu Jugoslaviju u kojoj će biti svi narodi jednakopravni i zastupani pred našom Vladom i da će se poslije rata odlučivati o kralju, t.j. da li će biti monarhija ili republika, oni odgovaraju. »To već znamo, da tako moramo govoriti pred narodom, a mi znamo da će biti sasma drugčije«, i tako oni nisu uvjereni u pravilnost naše linije, pa sumnjaju u to, a kada sumnjaju i sami nisu uvjereni, ne mogu da uvjere drugoga. Oni kažu da su komunisti i da se za to bore. Mi smo ih uvjeravali na ovaj način: da niti mi ostali komunisti od toga ne odstupamo i ujedno smo im tumačili, da su pravi komunisti, t.j. drugovi iz naših najviših foruma isto toga mišljenja, ali da mi imamo, t.j. da smo postavili najprije minimum zadataka i onda da ćemo doći do maksimuma. Isto smo im tumačili da socijalizam nije ništa drugo nego najšira demokracija, a diktatura samo za pojedince. Na taj način uspjeli smo ih momentalno u te stvari uvjeriti, dok se je vidjelo na izgledu pojedinaca da se oni s time ne slažu. Također smo im

® Odnosi se na Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije (URSSJ).

prikazivali ujedinjenu frontu i tumačili od kolike je koristi ona i kakova je njezina svrha.

Pošto nisam dobio pismene izvještaje od komesara bataljona, ne mogu da naznačim točan broj sastanaka koji su se održali po vodovima, odnosno četama, niti njihovog dnevnog reda.

Kako su k nama stalno dolazili novi drugovi, pokazala se potreba da se drže sastanci o primanju novih drugova, kako su po vodovima, odnosno četama održani sastanci sa borcima.

Povodom toga održani su sastanci i sa svim rukovodiocima.

Na tim sastancima odnosno savjetovanjima raspravljalo se je kako trebamo prilaziti k novim borcima i prema njima se odnositi. Na drugim sastancima govorilo se o Jedinstvenoj fronti, UNRI,[4] o razvitku Narodno-oslobodilačke vojske, o dolasku Crvene armije, t.j. o našim zadatcima kakovi stoje pred nama i šta trebamo da činimo kada Crvena armija nadolazi i pruža svu pomoć našim jedinicama, koje su se sa njom spojile. O političkoj situaciji vani i unutra, t.j. o prekretnici, koja se dogodila sa oslobođenjem Bugarske i Rumunjske, Albanije i Italije, pa i angažovanjem mađarskih snaga protiv Crvene armije. Pod time smo tumačili koliko je olakšana naša borba od kada više ne graničimo sa agresivnim fašističkim zemljama, t i. da smo okruženi sada sa našim Saveznicima umjesto imperijalističkim osvajačima.

Ovi sastanci su se vodili sa vrlo živom diskusijom, a naročito je bila živa diskusija kada se govorilo o fronti, jer to je zainteresiralo i svakoga borca.

Moral boraca je na visini, što se je zapazilo naročito kod I. Bataljona kada je došao iz Zagorja iz borbe i kada su borci veselo pričali o borbi.[5] Mnogi od njih spominjali su kako bi to trebalo više puta, da se potuku. Izdržljivost boraca nije velika, naime borci su svi izdržljivi, što se može vidjeti po tome u zadnjim napornim marševima, nego se je zapazilo, da su rukovodioci prije klonuli i izjavili, da ne mogu više hodati, a to se onda automatski prenjelo i na borce, pa su i borci poslije počeli pričati kako su imali naporan marš i kako se već ne može dalje. To se je ispoljilo u selu Salniku, kada je I. Bataljon trebao da krene za Novo Mjesto, gdje se je nalazio Stab Odreda i gdje se je vršila mobilizacija.

Tu je komesar Bataljona istupio, da kako se može naređivati pokret i pitao je tko naređuje pokret, kada su borci i previše umorni. Kada su borci čuli komesara Bataljona, zastupali

[4] Vidi dok. br. 104, objašnjenje 4.

[5] Vidi AVII, reg. br. 40—3, k. 1601 C; spisak poginulih i ranjenih boraca u borbi koju je bataljon vodio u Zagorju.

su i sami to mišljenje isto. Pokret je bio naređen od Štaba Odreda, a preko pomoćnika politkomesara Pavhnić Slaveka. Ovaj istup komesara Bataljona, t.j. naprosto deranje bilo je na pomoćnika komesara Odreda.

Disciplina što se samih boraca tiče je srednja, dok kod rukovodioca zapaža se, da se drže linije slabijeg otpora i prema tome su površni u radu i dosta slabo izvršavaju i ne na vrijeme naređenja višeg štaba.

Drugarica u našem Odredu imade svega nekoliko i iste drugarice su dobre, pa prema tome je i odnos drugova spram njih dobar. Ljubavnih avantura nema, a i nema izgleda, t.j. znakova, da bi se pojavile. (Barem se ovo ne zap[ža]).

Kulturno-prosvjetni rad smo organizirali po direktivama, koje smo dobili od vas i kod Odreda smo zadužili jednoga druga, koji ima zadatak, da prema tehničkim mogućnostima izdaje radio-vijesti, a ujedno će uređivati list, koji će izlaziti svaki tjedan, odnosno prema mogućnostima, a zvati će se »Glas« Zagrebačkog odreda, dok bataljoni će redovito izdavati zidne novine a u svakoj četi izlaziti će džepne novine. Pjesma je na srednjoj visini i pjevaju dosta, ali se zapaža, da se pjevaju, t.j. da se malo pjevaju partizanske, kao i narodne, već koje su potekle iz redova neprijatelja.

Naši budući zadatci, odnosno rad po zaključku zajedničkom 0 potrebi rada o nedostacima u našem Odredu, zaključili smo, da je najpotrebnije, da se svlada potpuno linija Narodno-oslobodilačke borbe, Jedinstvena fronta, t.j. njezin značaj, odluke trećeg zasjedanja ZAVNOH-a, da se učvrsti disciplina, te da se diskutira na pojedinim konferencijama kakav treba biti partizan, kakovi su bili nekada partizani, kakav treba biti odnos boraca prema rukovodiocima kao i rukovodioca spram boraca, Ove gore navedene teme uvjek povezivati sa političkom situacijom vani i kod nas, kao i popularizirati dolazak Crvene armije 1 pridavati tome važnost.

III. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA:

Ishrana se vrši po selima i uglavnom je zadovoljavajuća. Odjeća je slaba, naročito sada kada je loše vrijeme, bilo bi nužno potrebno, da bi za borce se nabavilo veša. a i šinjela. Bosih drugova imamo poslije svakoga pokreta, jer uglavnom cipele sve su u slabom stanju, pa u duljem maršu u blatu se podpuno raspadnu. Imademo organiziranu šustersku i šnajdersku pokretnu radionicu u svakom bataljonu, kao i kod Štaba Odreda, koji popravljaju, ali uslijed pomanjkanja materijala za popravak nisu u stanju, da sve poprave. Dobili smo nekoliko metara štofa i kože za popravak cipela od Intendanture Zapadne grupe

i s time se sada vrši popravak obuće, dok iz štofa smo napravili hlače drugovima kojima je to bilo najpotrebnije.

Zdravlje boraca je srednje, te imade drugova koji su nahlađeni uslijed slabe obuće i odjeće. Zaraznih ili priljepčivih bolesti nemamo, dok se je pojavilo nekoliko slučajeva upale zglobova. Što se tiče higijene, nije na dovoljnoj visini. Borci vole da se rede i čiste, ali uslijed velikih dužnosii i češćih pokreta nismo u stanju, da se očistimo od uši i da ih se čuvamo. Sanitet u našemu Odredu je organiziran srednje. Dužnost referenta Odreda vrši jedan drug medicinar Rišavi Franjo, koji je došao prije dva mjeseca u naše redove iz domobranstva. Isti drug na svojoj dužnosti podpuno zadovoljava i mnogo se trsi o samome sanitetu, t.j. nastoji da što više od sebe dade svakome potrebnom drugu, a i dobro se snalazi kod organiziranja saniteta po jedinicama. Isti drug podpuno razumijeva našu borbu, jer i prije dolaska u NOV surađivao je i pomagao NOB, a to se zaključuje i po tome, da je podpuno odan našoj borbi, kada se prilagodi svakoj situaciji i savladava sve poteškoće na koje bi naišao. U I. bataljonu nemamo referenta saniteta, a niti ostalo sanitetsko osoblje nije popunjeno poslije borbe, koju je vodio I. bataljon u Zagorju, nego su u istoj borbi poginule dvije bolničarke, a jedna nestala. U II. bataljonu sanitet je podpuno sređen, ima referenta saniteta i potreban broj bolničara. Sanitetskog materijala imademo dovoljno, dok na nosilima još uvijek oskudjevamo. Nosila u Odredu, t.j. u svakoj četi imademo po jedna. Nosila nose drugovi koji su određeni kao spasioci i koji su po tome specijalno zaduženi. U I. bataljonu se nije dodavala dovoljna važnost sanitetu i zbog toga se dogodilo, što se nije vodilo računa o njemu, da su u Zagorju bačena n^ka nosila i jedan ranac sa sanitetom. Bolničarke u istoj borbi, naročito Hadjur Marica pokazala je najvišu svijest i požrtvovanost prema ranjenim drugovima i kao takova poginula je previjajući ranjenoga druga.

IV. RAD I ZAPAZANJA NA TERENU:

Naš Odred kretao se je u posljednje vrijeme u selima Prepolno, Orešje, Bedenica, Zitomir, Selnica, Grtovec, Lobor,[6] Novo Mjesto, Pogančec, Polonie, Dvorišće, Salmk.

Po gore navedenim selima kuda smo se kretali nismo bili u mogućnosti da održavamo mitinge ili seoske sastanke, već smo djelovali individualno na narod. Po izvještaju drugova boraca nisu ništa primjetili, da bi reakcija imala aktivni i povezani rad

• Vidi AVII, reg. br. 3-3, k. 1601 B; izveštaj Štaba Zagrebačkog odreda od 14. novembra 1944. Stabu Zapadne grupe odreda o borbi kod Lobora.

po tim selima. Primjetilo se da ima pojedinaca koji nisu simpatizeri naše borbe, a to su uglavnom ustaške familije, dok kod ostalog naroda zapaža se, da mu nedostaje političke svijesti i na taj način ne stoji baš povezan uz Narodno-oslobodilačku borbu. Moje je mišljenje da baš iz tih razloga što se malo radi sa tim narodom i nismo u mogućnosti, da se održavaju seoske skupštine, nije narod povezan točno uz našu borbu. Narod je obavještavan redovito putem propagandnog materijala, kojega dobivamo i usmenim putem preko vaših drugova o svim položajima na frontovima, t.j. o napredovanju Crvene armije, silnom razmahu Narodno-oslobodilačke vojske, kao i njezinim uspjesima kod čišćenja naše Domovine. Primjećuje se da ono što štiti, t.j. pojedine odluke III. zasjedanja ZAVNOH-a si vrlo dobro zapamti ili čega se boji, dok ostalo malo slabije shvaćaju.

V. RAD ŠTABOVA:

Stab Odreda kao cjelina i kao drugovi se slažemo i rešavamo zajednički sve zadatke koji se pred nas postavljaju. Radi neznanja i nikakovih direktiva dolazilo je do zaoštrenja između OZNE i mene, međutim stanje se popravilo. Obavještajni oficir kao takav po mojem mišljenju ne zadovoljava na svojoj dužnosti, a to zato kada se postavlja pred njega.zadatak da ispita bilo koje uporište, da se ispričava da mora Grupi dostavljati nacrte ili pisati izvještaje, a kada bi trebali da krenemo na novi sektor ostaje na terenu. Sam si zadaje specijalne zadatke za koje bi poslije našao sto isprika zašto ga nije izvršio. Dogodio se slučaj, da je komandant trebao da piše izvještaj a pisao ga je i obavještajni oficir, te je došlo između njih do prepirke, ko ima pravo izveštaj pisati, a tko ne i tako je došlo do zaoštrenja između komandanta i obavještajnog oficira ... Stab ovoga odreda odnosio se napram naređenjima višeg štaba dosta labavo, a to zato, jerbo se je bila pojavila samovolja, a što se sada sredilo i uvjeren sam, da još malo uz pomoć TVoju će se podpuno srediti i sva naređenja će se u cijelosti izvršavati. Direktive koje smo dobivali prema mogućnostima i skoro u cijelosti u djelo su sprovadane. Naređenja koja smo dobivali od vas u djelo bi bili sproveli više puta, jerbo smo se i suglasili u samome Stabu, ali nismo imali dovoljno snage da nađemo načina, kako bi točno sproveli u djelo (doslovce) kako je glasilo. Kao najveći i glavni zadatak naš bila je mobilizacija, a kojega nismo niti mogli da ga izvršimo, jer pomoć nismo imali sa terena. Odmah smo se povezali [sa] političkim organizacijama na terenu i pripremali teren za mobilizaciju i u posljednje vrijeme otpočeli sa njom. U samoj mobilizaciji ima dosta poteškoća jer se dosta slabo odazivaju novi drugovi. Razlozi su njihove familije koje djeluju na same drugove i to su drugovi uglavnom kolebljivci imućniji kod

svojih kuća, nisu niti za neprijatelja, a i boje se k nama ići ili su na razne molbe onesposobljeni od neprijateljske vojske i kao takovi otpušteni [iz] te vojske, pa sada navadaju hiljade razloga, da se izvuku i od nas. Mi smo zaključili, da uzimamo sve i da ih dajemo na pregled, na liječničku komisiju kod našega referenta i koji su stvarno nesposobni, da ćemo ih otpustiti, a koji simuliraju uputiti ćemo ih k vama. Štab I. Bataljona je površan i slabo aktivan u radu. Komandant je hrabar i kao takvoga borci ga vrlo vole. Komesar je slabiji, naime politički jak i inače inteligentan i traži liniju slabijeg otpora i zato ne izvršava, t.j. ne može da izvrši točno i na vrijeme sva naređenja. To se istaklo kod njega još na jednom mjestu u selu Prepolnu, kada mu je drug pomoćnik komesara Odreda naredio, da nabavi kola u Gornjem Orešju za prebacivanje ranjenika, uputio je drugove koji su išli nabavljati kola u selo Zitomir iako se drug pomoćnik komesara suglasio sa organom civilne vlasti, koji mu je dao točan popis kola, koji su sad na redu da voze, on nije to izvršio. Pomoćnik komesara je bio postavljen nedavno na tu dužnost, i izgleda da će podpuno zadovoljiti na svojoj dužnosti. Politički je izgrađen dovoljno. Štab II. Bataljona kao cjelina ne zadovoljava u podpunosti. Komandantu nedostaje teoretskog znanja. Komesar ga ima dovoljno, ali on svoje znanje u dovoljnoj mjeri ne prenaša na ostale drugove. Isto voli liniju slabijeg otpora. Pomoćnik komesara radio je do sada na terenu i dosta se slabo snalazi u Vojsci. Potrebno mu je teoretskog znanja. Svi gore navedeni nedostatci uz uporni rad naš i jakom kontrolom smatram, da će se u velikoj mjeri do budućeg izvještaja ispraviti.

VI. NAROČITE PROMJENE:

Naročitih promjena nema. U zadnje vrijeme naše jedinice bile su dosta rastrešene na pojedine zadatke.

I. bataljon kada se je vraćao iz Vidovca sa zadatkom da će izvršiti akciju na Planini, t.j. na miliciju u Planini, pošto je milicija pobjegla konfiscirao je od milicijskih organizatora 6 volova i 1 kravu, nekoliko kila šećera, nešto mesa i nešto više, od 30.000 kuna novaca je uzeo od nekoga Sokola, organizatora milicije, navodno zato, da je taj isti bio prije pretsjednik N.O.O. i da je imao kod sebe preko 150.000 kuna Narodne pomoći. Smatram, da u Planini nije bilo ispravno postupljeno baš glede tih novaca i taj novac mi smo uzeli od druga Planinca i zadržali ga u našemu Štabu sve dotle, dok se ne bi ti isti proglasili službeno narodnim neprijateljima ili dok ne bi došla od Kotarskog N.O.O-a uredba o konfiskaciji njihove imovine. Detaljno ćemo povesti još o ovome istragu, te ćete o tome naknadno biti izvješteni.

Molim Te, ako Ti je moguće, da bi mi odgovorio u jednom dopisu kakav stav da uzmemo r.apram imovini od te milicije.

Drug Stingi Ivan po vlastitoj želji, a po odobrenju vašem, razrešen je dužnosti pomoćnika komesara bataljona, te upućen na raspoloženje vašem Stabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P. **Politkomesar: Selendić**

BR. 110

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ KOMITETA SKOJA 4. KOSMETSKE BRIGADE 52. NO DIVIZIJE OD 15. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA KOSMET[1]

OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA KOSMET

Dragi drugovi,

Šaljem vam 15-to dnevni izvještaj o radu naše organizacije. Pored niza nedostataka, koje ćemo kasnije navesti, možemo podvući da je naša organizacija učinila jedan korak naprijed.

a) Disciplina skojevaca može se reći da je zadovoljavajuća. Kad govorimo o disciplini, mislimo na izvršenje čitavog niza dužnosti koje se postavljaju pred skojevcima od strane organizacije, komandnog kadra itd.

b) Druželjublje je prilično razvijeno u našoj brigadi.

c) Ljudstvo je zainteresovano i zalaže se po zadacima koji se pred njega postavljaju.

Rad po postavljenim sektorima unekoliko može da zadovolji, premda ne po svim jednako.

Po polit.-kulturno-prosvetnom sektoru pošle se unekoliko naprijed (rad sa nepismenim, pisanje parola i omladinske igranke).

Po vojničkom sektoru naša organizacija pruža pomoć komandama četa (u obuci ljudstva automatskim oružjem i si.).

Po teoretskom sektoru urađeno je sasvim malo. mada i uslovi za to nijesu bili povoljni.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu PK SKS za Kosovo i Metohiju, br. 497, k. 28, a snimak u AVII, reg. br. 4/690.

Na samom terenu po našoj inicijativi nije urađeno ništa.

I pored nepovoljnih uslova održan je jedan niz raznih sastanaka, čije se brojno stanje nalazi u prilogu ovom pismu.[2]

Izvještavamo vas da su isključeni dva druga iz organizacije. jedan zbog skrivanja nađenog novca i laganja povodom istog pred Štabom bataljona. Istome su oduzeti partizanski znaci. Drugi zbog kukavičkog držanja i plakanja prilikom jedne akcije. Držanje ostalih skojevaca u akcijama može se okarakterisati kao primjerno. To svjedoči i broj ranjenih omladinaca.

Odnos drugova prema narodu ispravan je.

Bataljonski komiteti još nemaju dovoljno samoinicijative, ali nastoje da je steknu. Snalažljivost kod njih još nije zadovoljavajuća (primer II bataljon). Ona potiče otuda što se stalno mijenjaju četni rukovodioci. Ako bi se takva praksa nastavila bilo bi nemoguće osamostaliti rukovodstva bataljona. Četni se rukovodioci mijenjaju zbog toga što pojedini ili ne mogu odgovoriti svojoj dužnosti, ili odlaze na druge zadatke.

Prilikom dolaska u Đakovicu došlo je do jedne nekomunističke pojave, naime do intervencije nekih skojevaca za špijune koje je strijeljao štab naše brigade. To se desilo u prvom bataljonu. Po tome su odmah preduzete mjere.

Izvještavamo vas i o tome da smo formirah još jedan novi četni aktiv u I bataljonu.

Pošaljite nam nešto materijala za čitanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15/XI-1944 g.
Položaj

S drugarskim pozdravom,
Za komitet Skoja IV Brigade,
Desa'

[s] Vidi AVII, mikrofilm, reg. br. 4 496.
' Drašković

BR. Ili

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 7. SLOVENACKE NOU BRIGADE »FRANCE PRESEREN« OD 15. NOVEMBRA 1944. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I STANJU U BRIGADI[1]

V. D. POM. POLITKOMESARA
VII SNOUB »FRANCE PRESEREN«
Na položaju, dana 15.nov.1944.

Predmet: **Polumesečni partijski izveštaj od 30.okt. do 15.nov.1944.**

1. Brojno stanje:

	Cl. Partije	^jjf"	SKOJ-a	Ukupno
I bataljon	47	6	13	66
II bataljon	37	7	22	66
III bataljon	31	4	12	47
Part. biro pri štabu brig.	30	1	4	35
Ćelija štaba brig.	11	—	—	11
UKUPNO	156	18	51	225

2. U toku poslednjih 15. dana iz brigade je prema službenoj potrebi prekomandovano 18 članova Partije i 11 članova SKOJ-a. Iz spiskova je brisano 9 drugova, i to onih koji su poginuli ili su nestali već pre više meseci. Prekomandovano je iz drugih jedinica 7 drugova a nanovo urimljeno 11. Partijski je kažnjen ukorom jedan drug.

3. *Brojno stanje sastanaka ćelija:*

	2	>	£	S	3
I bataljon	7	4	—	3	14
II bataljon	4	9	—	5	18
III bataljon	8	6	4	2	20
Part. biro pri štabu brig.	5	3	—	—	8
Ćelija štaba brig.	1	—	—	—	1
UKUPNO	25	22	4	10	61

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 276a/V. Ovaj primerak je verovatno upućen pomoćniku političkog komesara 31. NO divizije, jer se nalazi u arhivi ove divizije.

4 *Brojno stanje sastanaka partijskih biroa:*

	redovnih	vanrednih	letećih	teoretskih	ukupno
I bataljon	1	1	—	1	3
II bataljon	1	3	—	2	6
III bataljon	2	—	2	1	5
Part. biro pri štabu brig	2	1	1	1	5
UKUPNO	6	5	3	5	19

5. *Broj partijskih konferencija:*

U toku poslednjih 15 dana održane su 3 partijske konferencije. I bataljon nije održao nijednu, II bataljon 1, III bataljon 1, a partijski biro pri štabu brigade 1 partijsku konferenciju.

6. Brigada je 30.X vršila blokadu Skofje **Loke i Selške doline, a istog dana uveče prebacila se na sektor Martinji Vrh, gde je ostala do 1. nov. uveče Tada** je **krenula na sektor Robidnica, gde je ostala dva dana, a zatim se prebacila na sektor Malenski vrh i ostala tamo do 11. novembra.[2] Pošto su bataljonu bili u neposrednoj blizini uporišta, borci su većinom bili na položajima. 10. nov. se Prvi bataljon sukobio s manjom neprijateljevom patrolom na Srednjem Brdu. Borba je trajala pola sata. Istog dana je III bataljon, koji je držao zasedu na cesti Gorenja Vas — Poljane, napao neprijateljevu kolonu koja je kretala iz Gorenje Vasi prema Poljanama.[3] Dana 11.XI brigada se ponovo prebacila na sektor Robidnica — Crni vrh,[4] gde se još uvek nalazi. Borci brigade bili su za ovo vreme, kao što je već gore pomenuto, uglavnom u zasedama i na položajima. Ipak, rad, kako na vojnom i političkom, tako i na kulturno-prosvetnom polju, nije suviše zaostajao, te su održavani redovni časovi političke i vojne nastave i priređen je dosta veliki broj mitinga.**

[5] O promeni položaja 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« u tom periodu vidi očuvane naredbe Štaba 31. NO divizije: br. 1219 od 30. oktobra, br. 1244 od 1. novembra, naredbu od 3. novembra i br. 1304 od 10. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I i 294a/II) i dnevne vojne izveštaje Operativnog odseka 31. NO divizije od 1. do 15. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 226. TII-2a).

' Danas: Poljane nad Skofjo Loko. Vidi polumesečni izveštaj Operativnog odseka 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« br. 355/44 od U. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 226/IV).

[4] Odnosi se na Crni vrh, kotu 1288, kod Robidnice.

7. Razne aktuelne slabosti i borba protiv njih. Odnosi u samom štabu brigade sasvim zadovoljavaju a ponekad su čak i nešto familijarni. Sami smo svesni toga i nastojimo tu slabost u svakom konkretnom slučaju odmah otkloniti. I bataljon ima potpuno nov štab, koji zasad još nije pokazao dovoljno interesovanja ni za borce, a ni za ostali rad. Zbog toga borci dosad nisu imali potpunog poverenja u štab toga bataljona. Stab brigade je na sastancima sa štabovima bataljona oštro kritikovao ovaj štab. O tome smo raspravljali i na sastanku ćelije i po partijskoj liniji oštro nastupili, prema štabu bataljona, a naročito prema pom. politkomesara, koji nije pokazao nikakve volje za rad, često je gunđao i žalio se. Poslednjih dana primećeno je prilično poboljšanje i rad je pokrenut na svim sektorima. Svestrano je povećana kontrola nad njima.

Štab II bataljona je čitav došao iz Gregorčičeve brigade,[5] ali ni on nije pokazao interesovanje za rad i svi članovi štaba bili su veoma neodlučni, što je takođe ostavljalo loš utisak na borce. Partija je htela na svaki način da stvar raščisti i donela odluku da se u tom bataljonu postavi drugi komandant[6] i pom. politkomesara.[7] Komandant ie bio bolešljiv pa je zbog toga upućen u bolnicu, a pom.. politkomesara poslali smo u mornaričku grupu.[8] Borci su novog komandanta jako zavoleli i u bataljonu se pokazao svestrani napredak. Naročito se podigla disciplina, koja je u ovom bataljonu bila na vrlo niskom stupnju.

Najstariji od štabova bataljona je štab III bataljona, koji dosta dobro poznaje svoje borce, ali se njegovi članovi, zbog

[5] Reč je o 17. slovenačkoj NO brigadi »Simon Gregorčič«.

« Komandant tog bataljona bio je Dušan Ukmar Leon, koji je 26. oktobra 1944. premešten za političkog komesara Zaštitnog bataljona 31. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 124 IV-3: izveštaj Odseka za kadrove 9. korpusa br. 1326/44 od 18. novembra 1944).

[7] Reč je o Cirilu Županu koji je 28. oktobra 1944. upućen u Mornaričku grupu 9. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 124/IV-3).

[8] Štab Jugoslovenske vojne mornarice je krajem septembra 1944. poslao u Slovenačko primorje, u Štab 9. korpusa NOVJ, Štab Mornaričke grupe sa zadatkom da prikupi nekadašnje mornare, formira mornaričke jedinice, organizuje prikupljanje podataka o mornarici na obalnom sektoru Slovenačkog primorja i izvrši pripreme za organizaciju pomorske vlasti na tom području. Uskoro je, pristizanjem mornara iz raznih jedinica NOV i PO Slovenije, formirana 1. mornarička četa, od koje je 28. januara 1945. formiran 1. mornarički odred, koji je privremeno uključen u 18. slovenačku NOU brigadu »Bazoviška«. Sem toga, formiran je mornarički odred »Koper«, koji se od decembra 1944. nalazio na sektoru Kopra. (Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 272/IV i 13/1); Stanko Petelin Vojko: »Osvoboditev Slovenskega primorja«, Knjižnica NOV i POS 32, Nova Gorica, 1965, str. 48.

veoma različitih karaktera, ne slažu dobro između sebe, za što dosta krivice snosi pom. politkomesara, koji u mnogim slučajevima istupa suviše oholo i diktatorski. Politkomesar tog bataljona, međutim, suviše zapada u administrativne poslove, zbog čega trpi individualan rad sa borcima. Komandant je vrlo mirne i čutljive prirode, za komandanta skoro suviše blag. Partijska organizacija je zbog toga oštro nastupila prema pom. politkomesara.

Kod svih štabova bataljona postojala je, međutim, očigledna slabost, koja se donekle već prenela na komande četa, a to je nedovoljno vođenje diskusija sa borcima. Štabovi bataljona ili komande četa radile su za sebe, a borci opet za sebe. Ukratko, nije se ni u kom pogledu dovoljno radilo individualno [sa borcima], zbog čega je partijska organizacija počela da sprovodi pravu kampanju [protiv ovih slabosti] te su se već pokazali početni uspesi. Borci su izneli takođe da komandant i zam. komandanta brigade[9] s njima ne progovore ni jedne lepe reči i uvek veoma oštro istupaju, tako da su se borci prilikom njihove posete posakrivali. Obojici je zbog toga skrenuta pažnja na sastanku ćelije. Oni su se izjasnili da nisu bili svesni toga i da će se ubuduće popraviti. Takođe je utvrđeno da od štabova bataljona i pom. politkomesara stižu razni izveštaji koji nisu posve tačni. Partijska organizacija im je zbog toga ukazala na opasnost slanja netačnih izveštaja, i na njenu pobudu je i u tom pogledu pojačana kontrola.

Neki od rukovodilaca, naročito pom. politkomesara, u poslednje vreme su se počeli hvatati za birokratizam, šablonizam i potpuno su se izgubili u administraciji, čemu je uzrok preobiman rad na personalnim pitanjima, zbog čega je često trpeo partijski rad.[10] Ipak do sada nismo mogli da pronađemo bilo kakve mere za otklanjanje pomenutih slabosti. U toku poslednjih petnaest dana dezertiralo je 10 drugova, koji su nam bili dodeljeni iz Gregorčičeve brigade. Njih 5 je nakon nekoliko časova posle dezertiranja dovedeno natrag, jer su bili pod kontrolom članova partije, koji su na vreme primetili njihov nestanak. U brigadi se u poslednje vreme mnogo proširilo psovanje. Partijska organizacija je zbog toga izvršila pritisak na kulturno-prosvetne odbore i objasnila im da moraju što je moguće redovnije održavati kulturne časove i na njima borce moralno vaspitavati.

• Vršilac dužnosti komandanta brigade bio je u to vreme Karei Leskovec, a zamenik komandanta bio je Rado Jakin.

[10] Vidi dok. br 19, objašnjenje 24.

Mobilizacija: S obzirom na okružnicu CK KPS o mobilizaciji,[11] razvili smo među članovima Partije snažnu kampanju i svima skrenuli pažnju na njen značaj. Bili smo također stalno povezani s terenskim organizacijama i zajedno s njima mobilisali oko 15 drugova, od kojih je 5 ostalo u jedinicama a ostali su otpremljeni na vojni sud.

Rad po sektorima: Do pre kratkog vremena bio je na veoma niskom stupnju zbog nesamoinicijativnosti štabova bataljona i nižih rukovodilaca. U poslednje vreme je rad na svim poljima zaista jako živnuo i, ukoliko su postojale mogućnosti, održavani su redovno po svim bataljonima časovi vojne nastave, teoretski i praktični, a isto tako i politički.

Kulturno-propagandni sektor je u toku poslednjih 15 dana organizovao 12 mitinga i više kulturno-zabavnih večeri za vojsku. Na dan 27-godišnjice oktobarske revolucije priredili su, kako svi bataljoni tako i štab brigade, zajedno s civilnim stanovništvom, mitinge koji su svi dobro uspeli. I vojska je tog dana pre podne imala svečanu proslavu.[12] Partijska organizacija je kampanjom postigla da nema nijednog borca koji ne bi shvatao važnosti i značaj tog dana. Takođe smo organizovali posmrtnu svečanost u znak sećanja na druga komandanta general-lajtnanta Staneta.[13] Tom prilikom postrojili smo čitavu brigadu ispod zastave spuštene na pola koplja. Održan je govor, pevači su otpevali tri tužbalice, a jedna četa je salvom odala poštu poginulom.

Pojedini bataljoni su za to vreme otišli na kupanje i parenje u Cerkno, gde su se u kapatilima temeljito okupali a kazanima za parenje proparili svu odeću i rublje.

Sektor za zidne novine dobro radi i neki bataljoni, odnosno pojedine čete, već su izdali svoje džepne novine. Sem toga, ranjenim borcima naše brigade upućeno je više pisama od strane štaba brigade, SKOJ-a, pojedinih ćelija i pojedinaca.

Na teoretskim i vanrednim sastancima uglavnom se raspravljalo o raznim greškama koje su se javile u nekim jedinicama, o raznim kampanjama koje partijska organizacija tre-

[11] **Vidi dok. br. 108, objašnjenje 2.**

[12] **Vidi dok. br. 108, objašnjenje 11.**

Sačuvan je takođe izveštaj Štaba 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« br. 1716 od 10. novembra 1944. o proslavama 27-godišnjice oktobarske revolucije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 27-3/I-6C).

[13] **Franc Rozman Stane (vidi dok. br. 27, objašnjenje 13). Povodom njegove smrti, Stab 9. korpusa NOVJ, pod br. 736 od 9. novembra 1944, izdao je cirku)0*- svim podređenim jedinicama: da organizuju komemoracije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281/II-4Č). Sličan cirkular je 10. novembra 1944. izdao Stab 31. NO divizije (vidi AIZDG u Ljubljani,** f. **294 II-5b).**

ba da preduzme i o načinu njihovog sprovođenja. Prorađivana je okružnica koju je izdao CK KPS.[14]

Partijska organizacija je momentano postavljena pred siedete zadatke i treba da sprovede sledeće akcije: kako obući i obuti vojsku? Radi toga su se sekretar brigade kao i svi sekretari bataljona povezali s raznim terenskim organizacijama, kako bi nas one, prema mogućnostima, bar delimično snabdele sa nešto odeće. U izvesnoj meri to su već učinile, te smo nešto odela, odnosno rublja već primili. Daćemo što više mogućnosti pojedinim drugovima da uhvate vezu s kućom i na taj način dobiju potrebnu odeću.

Treba po svim bataljonima pregledati ljudstvo, naročito stare partizane, i na svaki način primiti ih što više u Partiju. S druge strane, pak, posvetiti što više pažnje raznim oportunističkim i frakcionaškim elementima i iste izbaciti iz Partije. Treba postići da se na partijskim sastancima donose odluke o svim vojnim i političkim stvarima, kao i o najmanjim sitnicima, o postavljanju i smenjivanju svih rukovodilaca i novih kadrova. Partijski rukovodioci treba naročito da teže za tim da postignu potreban autoritet kod ostalih članova ili komandi četa i dokažu im važnost svojih funkcija. Zdravstveno stanje je dosta dobro. Ipak se dešavalo da je iekar zbog raznih sitnica slao borce u bolnicu ili izdavao potvrde da su za vojsku nesposobni, zbog čega se smanjilo brojno stanje brigade. Pojedini drugovi boluju od raznih kožnih bolesti, reumatizma i prehlade. Hrane je dovoljno i zadovoljava, s retkim izuzecima. Borbeno stanje jedinica se za sada ne može oceniti jer u poslednje vreme nismo imali većih borbi, i dosta veliki broj komandnog kadra u bataljonima je nov, što veoma odlučujuće utiče na borbeno stanje jedinica, i to u pogledu samoinicijative i odlučnosti. Zapaža se, međutim, da se borbeno stanje unekoliko podiže.

Brojno stanje ljudstva brigade je: na licu 420 muškaraca i 15 žena.

Oružje:

ruske p.	engl. p.	»Mauser«	p.ital.p.	automat.	laka»Breda«	teš.»Breda«
1	3	59	133	13	17	6

»Bren«	laki minp.	teški minob.	pištolji	»Piat«	bombe	zbrojevke
13	1	1	35	1	254	2

[14] Redakcija nije mogla utvrditi na koji se cirkular odnosi. Verovatno se radi o pismu koje je upućeno jedinicama povodom opšte mobilizacije (vidi objašnjenje 9).

Dodatak: SKOJ u brigadi je dosta živnuo jer je postavljen nov sekretar brig. biroa SKOJ-a, koji se jako interesuje za to da SKOJ bude organizaciono sređen, da redovno održava sastanke, i teoretske, da je svaki pojedini sekretar grupe povezan sa omladinskim organizacijama na terenu i da SKOJ svestrano brine o raspoloženju i moralu boraca, i to pevanjem, šaljivim džepnim novinama, održavanjem kulturnih večeri, mitinzima itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. pom. politkomesara:
Primožič Stanko-Gorazd
Gorazd

BR. 112

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. ZAGORSKE BRIGADE 32. NO DIVIZIJE OD 18. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
I. ZAGORSKE BRIGADE NOVJ
18. studena 1944. g.

CENTRALNOM KOMITETU KPH ZA HRVATSKU

Dragi drugovi,

Šaljem Vam mjesečni izvještaj za proteklih mjesec dana. Kako sam Vam već u prošlom izvještaju javio,[2] ranjena su dva sekretara bataljonskog biroa i na njihova mjesta postavljena su druga dvojica. Njihove karakteristike Vam prilazem. Osim toga ranjen je komesar brigade drug Ivica Kranželić.

Kroz mjesec dana održana su 2 bataljonska savjetovanja svih članova Partije i to u II. i IV. bataljonu. Na savjetovanjima bio je slijedeći dnevni red: 1) Politička situacija, 2) Organizaciono stanje Partije i 3) Zadaci naše Partije u vojsci. Savjetovanje u IV. bataljonu veoma dobro je uspjelo, dok savjeto-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AIHRP u Zagrebu, a njegov snimak u AVII, reg. br. CK KPH-38/174—176.

* Vidi AVII, mikrofilm, CK KPH-38/169—171.

vanje u II. bataljonu manje je uspjelo. U IV. bataljonu postavljeno je 84 raznih pitanja o političkoj situaciji i 62 po organizacionom stanju. Isto tako održan je svakih 14 dana sa sekretarima bataljonskog biroa i sekretarom SKOJ-a sastanak.

Prema broju boraca a u daljnoj perspektivi prema brojčanom jačanju naše Brigade, naša Partijska organizacija je veoma malena. A što je još kritičnije, u njoj su sami rukovodioci. Prema tome nema onog partijskog rada odozdo. Za momentalno proširenje Partije su slabi uslovi. jer ogromna većina novih boraca došla je iz neprijateljske vojske, dok drugi su prilično mobilizirani, držani zatvorenom politikom čekania kod kuće. Tako možemo reći da mnogo više interesovanja za rad, disciplinu i požrtvovanost ima kod bivših domobrana, nego kod tih prisilno mobiliziranih. Da se proširi uticaj naše partije i da se njen rad pojača, ja sam postavio pred sekretare bataljona intenzivniji rad sa simpatizerima. Mi u agitacionom radu možemo isto tako upotrebljivat simpatizere, kojih imade dosta. Sa tim ljudima predviđeno je proučavanje lake partijske literature kao što je: »Kakav mora biti član Partije«,[8] »12 uslova«[4] itd. Osim toga daje im se konkretne zadatke kao što su: Zidne novine ili vršiti agitaciju za pojedinu stvar. Mi ćemo na tai način kod tih simpatizera izgraditi smisao za Partiju, iz samih njih podići na viši politički teoretski stepen i tako stvoriti uvjete za proširenje Partije.

Disciplina u našoj Partiiskoj organizaciji malo ie popustila, što je bilo uvjetovano i slabim teoretskim radom. Da bi pojačali disciplinu Partije, kaznili smo partijskim ukorom operativnog oficira I. bataljona radi samovolinog napuštania položaja. Isto tako je kažnjen sekretar bataljonskog biroa II. bataliona sa partijskom opomenom, radi zataiivania izgublienog puško-mitraljeza. Nadalje se sprovađa kontrola nad danim zadatkom. Tako da se uče kadrovi odmah sprovađati svaki zadatak u djelo, odnosno postizava se čvrstina.

Kod naših kadrova, misli se na štabove bataljona, kao i na partijski kadar, može se opažati crta nedovoljnog ličnog zalaganja za izvršenje zadatka koji se dobije od višeg štaba. Izgleda kao da se radi sve preko volje. Mnogo puta i drugovi misle da su dali sve od sebe, ali na mnoge stvari zaboravljaju. Zato ja mislim, da treba drugove naučiti, pogotovo sekretare bataljonskog biroa, da misle na sve stvari i da budu inicijatori njihovih riješavanja. Pa da se zapetljaju da svaku stvar riješavaju oni, nego da pokreću druge koji su odgovorni po tim pitanjima. Zalagivanje za izvršenje zadataka jest odlika jednog komuniste, koju on može postići samo izgradnjom. Isto tako osjeća se po-

[5] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5356 i 5357.
[4] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4884.

malo linija neupornosti, strah da neće vojska izdržati. Tu liniju isto tako energično suzbijamo. Mi tumačimo, da Partija preko višeg štaba neće dati zadatke koje mi ne bi mogli nikako izvršiti. A s druge strane učimo i ljude na primjerima, kako se može izdržati, kao što je sada naša Brigada u Zagorju. Uopće taj put u Zagorju bio je veliki prilog za razvijanje upornosti kod naših kadrova. U zadnjim borbama kod Varaždinskih Toplica, kod Novog Marofa[5] i Lobora[6] primećuje se veliki broj ranjenih i mrtvih rukovodioca članova K.P. Uopće primjećuje se, da u svakoj borbi relativno padaju više rukovodioci nego borci. To je sve radi neodgovornog držanja u borbi. Tako na primjer sakupljanje po položaju, izrugivanje sa strane nižih rukovodioca borcima, pogotovo novima, ako isti traže zaklon itd. Mi kroz Partijsku organizaciju 1akva držanja žigošemo kao zločinačka, jer nas vodi ničem dobrom, nego samo slabi borbu i nameće nam nepotrebne žrtve. Možemo konstatirati, da baš većinom uslijed takvih držanja mi imademo sav niži i politički i partijski kadar nov — mlad. Jasno da to ide na uštrb i samome radu

Naša Partijska organizacija postavila je već pred sebe plan, kako, na koji način i što da se radi sa novim borcima. Taj plan nije izvršen. Jednim dijelom radi stalnog mjenjanja boraca. Cas novi dolaze, stariji odlaze itd. Drugim dijelom i sami uslovi u kojima živi Brigada bili su veoma teški za rad. Borbe oko Toplice, oko Novog Marofa pa oko 10 dana u Zagorju vežu uvijek borce za položaj i borbu i ne daju uvjeta za Dolitički rad. Dok novi borci koji su došli u Brigadu, bili su bačeni odmah u teške borbe, što nije na njih povoljno djelovalo. Sada, kada je kod Štaba Grupe formiran dopunski bataljon, biće nam lakše i po tom pitanju. Na putu orema Zagorju i u borbama u Zagorju dezertiralo nam je ljudi najviše iz okoline Varaždinskih Toplica i Novog Marofa, koji su bili mobilizirani na pozive. Sada smo napravili plan za hvatanje tih dezertera. Kad smo se vratili iz Zagorja, dezerterstvo se više ne pojavljuje. Iz okoline Krapine veoma mali broj je dezertirao.

Prijašni sekretar SKOJ-a Janko Sopak poginuo je. Ja sam odmah postavio drugoga druga za sekretara SKOJ-a i to druga Pintara, koji je bio već na dužnosti sekretara SKOJ-a bataljona,

[5] O dejstvima kod Varaždinskih Toplica i Novog Marofa vidi tom V, knj. 34, dok. br. 96.

[6] Prema izveštaju Štaba 10. korpusa NOVJ, delove PTS (poglavnikovog tjelesnog zdruga) iz Zlatara dočekale su kod sela Lobora jedinice 1. zagorske brigade i prisilile ih na povlačenje. Ubijeno je 7 i ranjeno 5 ustaša. Brigada nije imala gubitaka (vidi tom V, knj. 35, dok. br. 120, objašnjenje 2; AVII, reg. br. 26-2, k. 1196; Operativni izveštaj 1. bataljona Zagorske brigade Stabu brigade o borbi u Loboru 8. novembra 1944).

pa je po potrebi prešao na dužnosti sekretara četne ćelije. Drug je na obim tim dužnostima zadovoljio, iako je veoma malog teoretskog znanja. Ja mislim da bi drug uz moju pomoć mogao zadovoljiti na svojoj dužnosti. Drugu nije taj njegov položaj saopćen kao gotova stvar, nego kao vršenje dužnosti dok Oblasni komitet SKOJ-a ne odredi. Ako Oblasni komitet SKOJ-a nema nikoga da pošalje, onda bih ja predložio toga druga kao najboljega. Kako sam već naveo u prošlom izvještaju, prijašnji sekretar SKOJ-a ... bio je veoma nemaran i nije zadovoljavao na svojoj dužnosti. Isto tako imao je slabu pomoć od sekretara bataljonskih biroa. Tako da je sama SKOJ-evska organizacija došla na veoma niski stupanj razvitkn. Na sastancima koje sam ja održao sa SKOJ-evskim organizacijama, kao i na bataljonskim savjetovanjima SKOJ-a moglo se je vidjeti, da po bataljonima SKOJ nema nikakve pomoći cd Partije. SKOJ-evski sastanci održavaju se onda ako ih sazove sekretar SKOJ-a, inače ne. Uopće opaža se kod članova naše Partijske organizacije jedna nezdrava stvar, na primjer: oni se stalno tuže na SKOJ--evce kako ne valjaju, neće da rade, a nijedan od njih još nije održao SKOJ-evskog sastanka. Ja sam sada razradio sva pisma koja su došla od Oblasnog komiteta SKOJ-a i postavio pred Brigadni komitet SKOJ-a konkretne zadatke po vojnom, političkom i drugim sektorima kao i po pretkongresnom takmičenju. Nadalje sam postavio pred njih zadatak za proširenje SKOJ-a i to od boraca koji su već tri mjeseca u Brigadi i izdržali su sve teškoće u borbi koje je Brigada prešla, tako da ja vjerujem, da *će* [se] SKOJ veoma brzo proširiti.

Zadaci koje treba riješiti naša Partijska organizacija:

1. — Proširenje Partijske organizacije, po planu kojega sam iznio u prednjem dijelu izveštaja.

2. — Učvrstiti našu Partijsku organizaciju, znači podići odgovornost, upornost, lično zalagivanje kao i disciplinu kod članova K.P.

3) Podići teoretsku izobrazbu samih članova, kandidata i simpatizera, na taj način odmah i povećati uticaj Partije. U tu svrhu sada se završava sa proučavanjem Ekonomskog razvitka društva.

4) Razviti kampanju i odgojiti osjećanje kod rukovodioca i kod članova K.P., t.j. da se vodi veća briga o borcima, kao i ljubavi spram oružja i drugoj spremi narodne imovine.

5) Voditi daljnju kampanju za međukorpusno takmičenje, odnosno takmičenje za najbolji bataljon u Zapadnoj grupi P.O.H. -

6) Pojačati kampanju za čvrstinu i disciplinu u našoj vojsci, kao i voditi brigu o vojničkoj izobrazbi naše vojske i njenih rukovodioca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav
Majer Boris

BR. 113

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA 1. TENKOVSKE BRIGADE OD 20. NOVEMBRA 1944. O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU POSLE ISKRCAVANJA NA OSTRVO VIS[1]

ŠTAB
I TENKOVSKE BRIG.
20-XI-1944 g.

I Z V J E Š T A J
0 stanju i radu partijske organizacije u našoj brigadi.[2]

Poslije dolaska iz Italije na Vis[3] otkrile su se sve greške koje su se do tog vremena desile, a koje su se odrazile na razvitak kako partijske jedinice tako i čitave brigade. Stanje je bilo nezdravo, veliko nezadovoljstvo bilo je kod partijaca, a naročito kod rukovodioca, što je dovelo i do promena i u samom štabu brigade. Pomoću Centralnog komiteta i zdravog članstva u brigadi, oštro udarajući po učinjenim greškama, stanje se je izmjenilo i rad je počeo da se pravilno odvija i da napreduje.

Da bi se stanje popravilo i rad se uspješno razvijao, postavili smo kao glavni zadatak ispraviti sve nepravilnosti koje su se mogle popraviti i isto vreme osuditi one drugove koji su doveli do takvog stanja, ukočili rad partijske organizacije i nepravilno je vaspitavali i onemogućili njen razvoj.

Drugi zadatak je bio sprovesti potpuni demokratski centralizam u partiji, omasovljenje partije, povećati teoretski rad, a da bi ga uspješnije sproveli, organizovali tehniku pri štabu brigade i umnožili materijal partijski i odmah ga dali na proradu. Stalan razgovor sa drugovima, obuhvatiti sa radom tako

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11-4, k. 522.
[1] Izveštaj je, verovatno, upućen Centralnom komitetu KPJ.
[1] Vidi dok. br. 6, objašnjenje 2.

da ne smije nitko biti u brigadi a da nije obuhvaćen u nekoj organizaciji ili radu, udesiti međusobne odnose, oživeti partijski rad, povesti strogo računa o podizanju kadrova.

Postavljene zadatke smo donekle ispunili, malo nam je onemogućila rad sadanja situacija, tj. raštrkanost brigade, ali se osjeća njen rad i napredak.

Naša partijska organizacija je mlada i popunjuje se novim borcima, a iz dana u dan niču novi kadrovi, koji se provjeravaju u borbi. Držanje partijskih članova je dobro i dosta se brzo razvijaju, jedino ovi novi partijci nemaju iskustva, u tom im fali i samoinicijativa. Pojedinačno se svatko osjeća odgovornim, ali skupni rad im nedostaje usled razbacanosti. Jedino se najviše radi po grupama (odeljenjima) jer se drukčije ne možemo sastaviti. Teoretski rad smo sproveli po kružocima, sada se uči referat, a poslije konferencija ćelije gdje jedan referiše, a poslije se uz diskusiju popunjuju, tako da svatko mora naučiti temu.

Podela rada je izvršena po sektorima, tako da svi članovi imaju po neki sektor, po kojem su. odgovorni pred partijom.

Prilikom iskrcavanja na kopno, odmah smo održali sastanak sa partijskim rukov'odiocima i postavili kakav treba da bude naš odnos prema narodu i njegovoj imovini, kao i držanje u gradovima, a naročito u četničkim krajevima kao što je Kninska Krajina. Držanje naših boraca kako u borb' tako i u odnosu prema [narodu] je zadovoljilo.

Uočilo se da vlada prilična raspojasanost u brigadi pa daje spoljašni izgled nedobar. To se desilo kod onih drugova koji su naučili na takav život i čim su otpali od redovne kontrole, počeli su po starome. Partijska organizacija je preduzela sve mjere da se to stanje popravi. Rad se osjetio pa mislim da ćemo skoro i to likvidirati jer iz dana u dan je sve bolje.

Bilo je i pogrešaka u međusobnom odnosu sa pješadijskim jedinicama, koje nijesu poznavale zadatke tenkovske brigade i dešavalo se da pojedini komandanti bataljona ili komesari ko~manduju sa njima, što je dovelo do reagiranja pojedinih naših boraca i rukovodioca i gubljenja jednog tenka s posadom kod Drniša i jednog kod Šibenika, samo se je to jedan drug spasio. Tu su naši tenkisti nepravilno reagirali, na što im je ukazano. To isto smo postavili i na sastanku štabova brigada u XXVI Diviziji,[4] ali se i poslije desilo isto. Sada dolazi do razumjevanja, ali ipak odnos još nije na visini. O tome sam razgovarao i sa drugovima iz XI i XII Brigade.

[4] Naređenjem Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 8. oktobra 1944. 1. tenkovska brigada je u operativnom i disciplinskom pogledu potčinjena 26. diviziji (vidi AVII, reg, br. 21-1, k. 15).

posadom kod Drniša i jednog kod Šibenika samo se je to jedan drug spasio. Tu su naši tenkisti nepravilno reagirali, našto im je ukazano. To isto smo postavili i na sastanku štabova brigada u XXVI Diviziji, ali se i poslije desilo isto. Sada dolazi do razumjevanja, ali ipak odnos još nije na visini. O tome sam razgovarao i sa drugovima iz XI i XII Brigade.

Saglasnost i koordinacija u akcijama još ni izdaleka ne zadovoljava, mislim da greška stoji do rukovodioca, meni izgleda da to drugovi uzimaju kao neznačajno, što je pogrešno.

Disciplina i moral kao i požrtvovanje su na dostojnoj visini. Odnos između boraca i rukovodioca je dobar, a međusobna ljubav kod boraca zadovoljava. Nacijonalne podvojenosti nema kao što se je ranije dešavalo.

S.K.O.J.

Skojevska se organizacija unekoliko omasovila, sa obzirom na novu jedinicu i kvalitet samih ljudi od kojih se brigada formirala.

Naša organizacija S.K.O.J-e je mlada, teoreski nivo je nizak i fali im samoinicijativa. Bilo je potrebno da se poveca teoreski rad. Borbenost i disciplina kod S.K.O.J-evaca su zadovoljavajuci.

Vojnički rad se sprovodi više pojedinačno ili po grupama prema rasporedu na vozila, za taj rad je veliko interesovanje kod drugova, naročito za stručnom naobrazbom. To se najviše uočava u našim mehaničkim radionicama i kod posada na tenkovima, tako da njihov rad zadovolava u svakom pogledu.

Politički se radi prilično, ali i tu ima nedostataka i nesnalažljivosti naročito kod mladjih rukovodilaca, iako smo vec ranije ukazivali da ce doci do razbacivanja brigade na širem prostoru, upoznavajuci ih sa zadacima i osamostaljenje u rukovodjenju.

Zaključak:

Naša partijska organizacija je sposobna da riješi sve probleme, jer u njenom sastavu ima jedan dio starog iskusnog kadra koji je na rukovodečem mjestu. Samo njeno napredovanje razvija se dosta dobro. Rukovodeci kedar može da zadovolji. Ukoliko bi nam se dala mogučnost da se sakupimo bliže, bar na terenu jednog korpusa, mišljenja sam da bi mogli odgovoriti u potpunosti svome zadatku. Ovime bi se mladim drugovima mogla dati pomoc za njihovo uzdizanje, jer mislim da je to sada kod as razlog za sve nedostatke.

Pošto nisam mogao pokupiti tačne podatke od južne grupe tj. o nacijonalnom i socijalnom sastavu, dostavljamvam brojno stanje članova partije u brigadi kao kandidata i S.K.O.J-evaca.

Članovi partije..227...
kandidati.....45..
S.K.O.J.....24..

partijski rukovodioc:

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 113

Saglasnost i koordinacija u akcijama još ni izdaleka ne zadovoljava, mislim da greška stoji do rukovodioca, meni izgleda da to drugovi uzimaju kao neznačajno, što je pogrešno.

Disciplina i moral kao i požrtvovanje su na dostojnoj visini. Odnos između boraca i rukovodioca ie dobar, a međusobna ljubav kod boraca zadovoljava. Nacionalne podvojenosti nema kao što se je ranije dešavalo.

S.K.O.J.

Skojevska se organizacija unekoliko omasovila, sa obzirom na novu jedinicu i kvalitet samih ljudi od kojih se brigada formirala.

Naša organizacija S.K.O.J-a je mlada, teoretski nivo je nizak i fali im samoinicijativa. Bilo je potrebno da se poveća teoretski rad. Borbenost i disciplina kod S.K.O.J-evaca su zadovoljavajući.

Vojnički rad se sprovodi više pojedinačno ili po grupama prema rasporedu na vozila, za taj rad je veliko interesovanje kod drugova, naročito za stručnom naobrazbom. To se najviše uočava u našim mehaničkim radionicama i kod posada na tenkovima, tako da njihov rad zadovoljava u svakom pogledu.

Politički se radi prilično, ali i tu ima nedostataka i nesnalažljivosti, naročito kod mlađih rukovodilaca, iako smo već ranije ukazivali da će doći do razbacivanja brigade na širem prostoru, upoznavajući ih sa zadacima i osamostaljenjem u rukovođenju.

Zaključak:

Naša partijska organizacija je sposobna da riješi sve probleme, jer u njenom sastavu ima jedan dio starog iskusnog kadra koji je na rukovodećem mjestu. Samo njeno napredovanje razvija se dosta dobro. Rukovodeći kadar može da zadovolji. Ukoliko bi nam se dala mogućnost da se sakupimo bliže, bar na terenu jednog korpusa, mišljenja sam da bi mogli odgovoriti u potpunosti svome zadatku. Ovime bi se mladim drugovima mogla dati pomoć za njihovo uzdizanje, jer mislim da je to sada kod nas razlog za sve nedostatke.

Pošto nisam mogao pokupiti tačne podatke od južne grupe, tj. o nacionalnom i socijalnom sastavu, dostavljam vam brojno stanje članova Partije u brigadi kao i kandidata i S.K.O.J-evaca.

Članovi partije	227
Kandidati	45
S.K.O.J	240

Partijski rukovodioc:
Marko Vuletić

BR. 114

NAREDBA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 29. NOVEMBRA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA POVODOM GODIŠNJICE FORMIRANJA 29. NOU DIVIZIJE[1]

u čas.[2]

4. bat.

STAB
XIII HERC. N. O. U. BRIGADE
XXIX UD. DIVIZIJE
br. SI.
20-XI-1944 g.
Pijesci

BORCIMA, PODOFICIRIMA. OFICIRIMA I POLITIČKIM KOMESARIMA XIII HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE

Na 18 o.mj. navršilo se godinu dana od kako je formirana naša XXIX Udarna divizija.[3] Kroz tu godinu dana naša divizija imala je teških i krvavih borbi, i velikih pobjeda nad fašističkim okupatorom i domaćim izdajnicima. Ona je imala i priličan broj žrtava u tim borbama, oslobodila je mnoge gradove i sela, mobilisala veliki broj novih boraca. Kroz ovu godinu dana ratovanja sa znatno nadmoćnijim neprijateljem u ljudstvu i materijalu uzdigla je lijep broj političkih i vojničkih rukovodioca. Naša divizija svojim životom i radom uspjela je da se svrsta u red elitnih jedinica naše Narodno-oslobodilačke vojske.

U vezi proslave godišnjice naše divizije postavljeno je dvadesetodnevno takmičenje medu brigadama i to od 28-X- do 18-XI-1944 g., koje se prenijelo na bataljone u brigadama. Rezultat toga takmičenja u našoj brigadi je sledeći:

1. — I Bataljon:

Ubio 17 a ranio 23 neprijateljskih vojnika, zarobio 1 »Šarac«, 3 puške, 1 pištolj, 1000 metaka i 1 trom'blon, 5 šatorskih krila i 2 šinjela.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u A VII, reg. br. 10-10, k. 1152/1.

[1] U originalu nije naznačen čas kada je naredba upućena 4. bataljonu 13. hercegovačke NOU brigade.

[3] Divizija je formirana 17. novembra 1943 (vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 96).

U vremenu natjecanja održano je 13 sastanaka sa rukovodiocima, 14 teoretskih časova i 53 praktična časa po četama, zatim 15 teoretskih i 14 vojničkih časova po vodovima vojničke prirode. Održano je 11 sastanaka sa rukovodiocima, 9 radnih. 14 teoretskih konferencija po četama, dok 13 radnih i 25 teoretskih po vodovima političke prirode.

Kulturno-prosvjetni odbori održali su 13 sastanaka, održano je 7 predavanja i jedna priredba.

Bataljon nije uspio nikoga mobilisati, nije imao gubitaka u borbama i nije naučio ni jednog borca čitati i pisati.

Bataljon je poslao 3 kg masla za bolnicu.

Nije pravio greške prema narodu.

2 . - 2 Bataljon:

Ubio je 36 neprijateljskih vojnika, zarobio 2 i oko 60 ranio, zaplijenjen je 1 »Šarac«, 10 pušaka, 500 komada metaka.

Zarobljena su 2 kamiona, od kojih jedan pun spreme, 2 motora i 25 bicikla.

Održan je 21 čas sa vojnim rukovodiocima i 75 sa borcima vojničke prirode.

Održao je 25 časova sa rukovodiocima i 46 sa borcima političke prirode.

Mobilisao je 135 novih boraca i održao 10 sastanaka i konferencija na selu. Nije pravio greške prema narodu.

Održao je 5 priredaba za borce i stanovništvo, dok je 10 drugova naučilo čitati i pisati.

Poginuo jedan komandir čete.

Pomoć data bolnici je: 22 kg sira, 3 kg masla, 31 kg smokava i oraha, 25 krompira i 5 rubaca.

3. — 3 Bataljon:

Ubio je 5 Švaba, zarobio 2 »gestapovca« i ranio 10 neprijateljskih vojnika. Pronađena su 2 puškomit.raljeza, 5 pušaka. 8 bombi, 1 pištolj, 1 foto-aparat i 800 [metaka] jugoslavenske municije.

Održano je 12 časova sa rukovodiocima, 30 sa borcima vojničke prirode.

Održano je 6 časova sa rukovodiocima i 33 sa borcima političke prirode.

Mobilisao je 21 novog borca.

Priređeno je 10 sjela za stanovništvo i napravio 3 greške prema narodu.

Jedan borac naučen je čitati i pisati.

Pomoć data bolnici je 20.000 kuna, 2 kg šećera, 5 kg voća i 5 ćata.[4]

' Reč je o cigaret-papiru.

4. — 4 Bataljon:

Ubio je 29 Švaba i ranio 36, dok je zarobio 7 pušaka i 5.000 metaka, zatim 5 šinjela, 4 para odijela i 6 šatorskih krila.

Održao je 26 časova sa rukovodiocima i 105 časova sa borcima po četama i vodovima vojničke prirode

Održao je 123 časa sa rukovodiocima i 143 časa sa borcima po četama i vodovima političke prirode.

Mobilisao je 9 novih boraca.

Na selu održao je 5 konferencija i napravio jednu grešku prema narodu. Održana je jedna priredba i 5 zabavnih večeri za vojsku i narod, dok je 7 drugova naučilo čitati i pisati.

Bataljon je dao pomoć od 16.800 kuna, 10 kg duhana i 30 komada šibica.

Ove rezultate naši bataljoni postigli su međusobnim uzajamnim pomaganjem u borbi i u logorovanju i isti pokazuju intenzivnost rada naših boraca i rukovodioca u periodu ovih 20 dana takmičenja kakvu nije imao ni jedan bataljon ranije. Nadamo se da će se rad po našim bataljonima sa istom voljom i elanom nastaviti i u buduće.

II.

Naša brigada, formirana koncem mjeseca maja, do danas imala je lijepe rezultate za ovih 6 mjeseci svoga vojničkog i političkog života. Iako mlada, sav njezin rad i život pada u dan velikih i krvavih neprijateljskih i naših ofanziva. Tako reći kroz stalnu borbu sa okupatorom i domaćim izdajnicima naši vojnički i politički rezultati približavaju se rezultatima rada starih brigada.

Bilans naše brigade od njezina osnutka je sledeći:

1. — Brigada je ubila 1.106 neprijateljskih vojnika, od kojih 722 Švaba, 100 ustaša, 64 četnika, 220 italijanskih fašista; dok je zarobila 343 neprijateljskih vojnika, od kojih 6 Nijemaca, 110 »vražijaka«,[5] 20 domobrana, 82 četnika, 55 talijanska fašista i 72 ustaša. Broj neprijateljskih vojnika koji su bili ranjeni prevazilazi broj mrtvih i zarobljenih skupa.

2. — Brigada je zaplijenila ili uništila:

raznih pušaka:
9 teških mitraljeza raznog tipa;
62 razna puškomitraljeza;
250.000 razne puščane municije;
55 raznih pištolja;

[1] Odnosi se na pripadnike nemačke 369. legionarske divizije.

6 teških bacača, od kojih 2 neispravna;
16 lakih bacača, od kojih 8 neispravnih;
više hiljada granata za teški i laki bacač;
7 raznih topova, od kojih 5 neispravnih;
1.000 komada topovskih granata;
7 tromblona sa 2.500 komada bombi;
6.500 ručnih bombi:
23 raketna pištolja sa 700 raketla;
11 kamiona, od kojih 4 neispravna;
4 luksuzna automobila;
16 kola;
6 motocikla;
49 bicikla;
14 radio-stanica, od kojih 9 neispravnih:
19 telefona;
1 lokomotivu sa 8 vagona;
80 konja, 30 mazgi i 60 ubijenih konja i mazgi;
26 sedala;
400 šinjela;
850 odijela i
400 pari cipela.

Mislimo da je u Hutovu i Ravnom zarobljeno od prilike 2 vagona municije za razna oružja, dok sprema i municija zarobljena u Trebinju nije uračunata.

3. — U brigadi je održano 1.050 vojničkih časova, 290 predavanja i 1.120 vježbi, kao i 2 podoficirska kursa.

4. — U brigadi je održano 1400 konferencija radnih i 1.200 političkih, zatim 4 bolnička kursa.

5. — U brigadi je održano 165 predavanja, 250 sijela i 68 priredaba.

6. — U brigadi je izdato 70 komada džepnih novina i 4 bataljonska lista.

7. — U brigadi je naučilo 85 boraca čitati i pisati.

8. — U brigadi je poginulo: 112 boraca, od kojih 25 vojnih i 18 političkih rukovodioca, ranjeno 210 drugova, od kojih 46 vojnih rukovodioca i 28 političkih.

9. — Brigada je mobilisala i dobila 1.230 novih boraca.

10. — U brigadi je prošlo 38 drugova vojničke kurseve, 25 političke a 46 bolničke kurseve.

11. — Iz brigade je dato 28 vojnih rukovodioca, 26 političkih u druge jedinice, a 4 druga na teren. ,

12. — Brigada je održala 45 sastanaka sa odbornicima i 160 konferencija sa narodom.

13. — Brigada je prešla put od 2.500 kilometara.

14. — Dati su sledeći prilozi za bolnicu: 150 kg brašna, 205 kg krompira, 36 kg sira, 50 kg kajmaka, 250 kg voća, 28 kg duhana, 1.200 ćata, 400 šibica, 100.000 kuna.

Svi gore navedeni podaci su približno tačni, rukovodili smo se da ne budu viši nego što su u stvarnosti. Ovako lijepe rezultate koji su za svaku pohvalu naša brigada mogla je da postigne samo svesrdnim zalaganjem naših boraca i rukovodioca.

Naš sveti zadatak je da i nadalje uložimo sve od sebe da što više uništimo neprijateljskih vojnika i njihovog materijala, na koji način ćemo doprinijeti da ćemo skupa sa jedinicama ostale naše Narodno-oslobodilačke vojske brže očistiti zemlju od njemačkih okupatorskih krvnika i domaćih izroda.

Ovu naredbu saopštiti svima borcima i rukovodiocima pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, major
Enver Čemalović

Zam. komandanta, major
Milan Tabaković

Načelnik Štaba
kapetan
Branislav Kisić

M. P.

BR. 115

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 13. NO DIVIZIJE OD 22. NOVEMBRA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O METODU RADA POLITIČKIH KOMESARA[1]

ŠTAB
13. DIVIZIJE XI. KORPUSA NOVJ
Broj *848*
22.X1.1944.

Politkomesaru

13. Divizije XI. Korpusa NOVJ

I.

Dužnost se politkomesara u našoj vojsci sastoji u vojničkom i političkom učvršćivanju naših jedinica da bi ove izvršile one zadatke i onako kako to zahtjevaju naši narodi.

Političko učvršćivanje sastoji se u tome, da se naši borci upoznaju sa linijom naše NOB i da je provode u život u svakoj akciji i učinku jedinice i pojedinog borca. Svi borci treba da steknu i održe pravilan stav prema svim političkim zbivanjima oko nas. Treba na pr. da zauzmu pravilan stav prema jedinstvu i bratstvu naših naroda, prema jedinstvu čitavog pojedinog naroda u NOB, prema saveznicima i SSSR-u, prema izdajnicima naših naroda itd. Treba da budu upoznati sa razvojem naše borbe, s odlukama ZAVNOH-a i AVNOJ-a, s razvojem međunarodnih odnosa naše zemlje i slično. Borcima treba stvoriti vedre perspektive po pitanju NOB. Dužnost politkomesara je da raskrinkavaju sve političke akcije okupatora i domaćih izdajnika i da otkrivaju neprijateljske agente u našim jedinicama.

Druga se dužnost političkih komesara sastoji u vojničkom učvršćivanju naših jedinica. Treba da bude svim borcima i rukovodiocima jasno da je naša vojska oružje — snaga kojom se naši narodi bore protiv sile okupatora i njegovih pomagača. Bez vojske i to dobre vojske ne bi naši naroai pobjedili, dakle treba da stvorimo dobru vojsku. U tom pogledu možemo se ugledati prilično u vojske ostalih država pa i fašističkih, a potpuno se možemo ugledati u vojsku SSSR-a, u Crvenu armiju. Vojske nema bez discipline, bez dobrih starješina, bez pravilnih

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14-8, k. 913 B.**

starješinskih odnosa, bez vojničke izvježbanosti itd. Dužnost je politkomesara da se stvori kod boraca i rukovodioca uvjerenje da moramo postati takova vojska kao što je na pr. Crvena armija.

Ovo su ukratko zadaće i ciljevi politkomesarskog rada. Kakva će sredstva i oblik tog rada biti ovisi mnogo o individualnim sposobnostima i sklonostima politkomesara i o nivou izgradnje boraca. Treba održavati predavanja, konferencije na kojima se raspravlja, diskutuje i ispituje o raznim pitanjima. Osim politkomesara treba da drže predavanja i referate i ostali rukovodioci i borci. Čitav kulturno-prosvjetni rad treba da bude sredstvo za ostvarivanje i postignuće gornjih ciljeva. Održavanje priredaba, zabava, horske pjesme i recitacije, pisanje džepnih i zidnih novina, usmene novine, nevezani razgovori i dr. — sve su to sredstva kojima se može i mora borcima objasniti cilj naše borbe, stvoriti vedre perspektive, objasniti potreba preraštanja naših jedinica u pravu vojsku i stvoriti borcima svakidašnji život lijepim, ugodnim i zabavnim.

To bi bio u neku ruku redoviti posao politkomesara koji se može propisati političkim programom i za dulji period. Osim ovoga treba da politkomesari riješe i izvrše zadatke koji izbijaju tokom vremena. Tako na pr. trebaju politrukovodioci prije svake akcije a i posle nje da objasne borcima vezu te akcije s općim ciljevima NOB, da obiasne borcima držanje njihovo uoči ulaska u neko mjesto, da objasne borcima neki iznenadni događaj u svjetu ili kod nas i tome slično.

Jasno je da će ovaj posao slabo napredovati ako ne bude organizovan, ako ne budu niži politički rukovodioci složno radili po planu određenom za dotičnu jedinicu. Da bi se to ostvarilo treba da viši rukovodioci pružaju pomoć nižim i da vode brigu o njihovom razvoju. To je veliki zadatak političkih komesara.

II.

Da bi pretpostavljeni politički rukovodioc imao jasniji pregled svojih jedinica i mogao kontrolisati i pomagati podređenim političkim rukovodiocima treba da ga ovi redovito izvještavaju o svom radu. U tim izvještajima treba dakle da se iznese:

1) Kakvi su politički problemi izbili u jedinici i što se poduzelo? Osobito detaljno treba pisati o problemima za koje niži rukovodioc ne zna riješenje ili nije siguran u pravilnost svoga riješenja. Tu treba na pr. pisati o dezerterstvu i njegovim uzrocima, o stavu prema sporazumu Tito — Subašić i pregovorima Tito — Subašić ili o stavu prema Istranima itd. Ovdje treba

napisati o neprijateljskom djelovanju u našim jedinicama i što se poduzelo.

2) Kakvi su vojnički problemi izbili i što se poduzelo? Tu treba izvjestiti kakvo je shvatanje boraca i rukovodioca po pitanju discipline, vojničke izvježbanosti pojedinih boraca i čitavih jedinica (saradnje raznih rodova vojske i oružja, manevra, veze, obavještajne službe, intendanture, sanitetske službe itd.), kako su se jedinice držale u posljednjim borbama, kako su spremne za sledeće borbe i kakva je borbenost. Napominjem da ovdje ne treba opisivati borbe kao što se to radi u operativnom izvještaju, već samo iznijeti probleme koji su se otkrili u operacijama a koje treba u političkom radu rješavati.

3) Kako je organiziran svakidašnji život boraca i rukovodioca i kako se provodi kulturno-prosvjetni rad? Ovdje treba napisati kako jedinice djeluju na narod kuda prolaze.

4) Kako je organizirana pomoć nižim političkim rukovodiocima, kako im se daju direktive i pomoć i kakvi su oni? Treba navesti kako se razvijaju i kakve su [se] promjene desile kod njih u prošlom vremenskom periodu. Za neposredno podređene političke rukovodioce treba opisati promjene kod svakog pojedinačno, a kod još nižih političkih rukovodioca treba opisati samo izrazite pojedince.

Ako se to ne učim u posebnim — vanredmm izvještajima treba u redovnim izvjestiti što se učinilo po direktivama koje su se dobile od višeg rukovodioca tokom prošlog perioda. Ako se nije ništa poduzelo treba obrazložiti zašto se nije poduzelo i da li ima takovih problema na koje je pretpostavljeni polit-rukovodioc ukazao.

Ovo pismo treba proučiti s nižim političkim komesarima i u skladu sa ovim napomenama slati sledeće redovne izvještaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: potpukovnik
Matić Duro

M. P.

/

BR. 116

IZVEŠTAJ SEKRETARA SKOJ-a 14. NOU DIVIZIJE OD 22. NOVEMBRA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU O STANJU I RADU ORGANIZACIJE U POTCl-NJENIM JEDINICAMA[1]

ZKMJä
XIV U. DIVIZIJE NOV I POJ[3]
Na položaju, 22. 11. 1944.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU I OBLASNOM KOMITETU ZA ŠTAJERSKU

Izveštaj o radu skojevske organizacije od 15. 10. 1944. do 15. 11. 1944.

1.) *Politička situacija:* Uspesi saveznika, naročito C.A. i NOV, podigli su moral našim borcima. Omladina sa oduševljenjem prati tok borbi C.A. i NOV. Naročito se to moglo primetiti prilikom pada Beograda.[4] Za tu priliku je bilo pripremljeno da tu pobedu naše vojske proslavimo paljenjem vatri a naše jedinice su napale istovremeno neprijateljska uporišta Blagovicu i Krašnju.[5] Akcija nam, međutim, nije uspela, jer je neprijatelj bio jako utvrđen i stigla mu je pomoć. Ipak je neprijatelj imao teške gubitke u borbama s našim zasedama. Vatre se zbog akcije nisu palile. Odnosi prema ostalim saveznicima su slabiji. To se naročito primetilo kada je trebalo da izvršimo napad na Litiju,[6] uz sadejstvo savezničke avijacije, keja, međutim, nije

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/11. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »114«, »3.12.44.« i »3/5«. Sačuvan je i drugi primerak ovog dokumenta (AIZDG, fond PK SKOJ za Sloveniju, f. 22. XI).

[s] Zveza komunistične mladine Jugoslavije

[3] Vidi dok. br. 89, objašnjenje 24.

[4] Beograd je oslobođen 20. oktobra 1944. godine.

[3] Borbe za Blagovicu i Krašnju vodene su 7. i 8. novembra 1944. U njima su učestvovali 1. slovenačka NOU brigada »Tone Tomšič«, 13. slovenačka NO brigada »Mirko Bračič« i Kamniško-zasavski odred. Opširnije o tome vidi zapovest Štaba 14. NOU divizije od 6. novembra 1944; relaciju Operativnog odseka 4. operativne zone Slovenije br. 953 od 16. novembra 1944. o borbama za Blagovicu i Krašnju (AIZDG u Ljubljani, f. 332/IV); izveštaj Štaba 4. operativne zone Slovenije br. 940 od 15. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 25/1); relaciju Štaba 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« br. 63 od 10. novembra 1944. o borbama u rejonu Trnjava — Krašnja (AIZDG u Ljubljani, f. 336 VI).

• Odnosi se na kombinovani napad delova 7. korpusa NOVJ i 4. operativne zone Slovenije koji je planirao Glavni štab NOV i PO Slovenije, a trebalo je da se preduzme 4. novembra 1944 (vidi dok. br. 9& objašnjenje 14).

došla. Govor maršala Tita[7] odjeknuo je pozitivno, kako među omladinom tako i među ostalim borcima. Na političkim časovima i sastancima razvila se živa diskusija o pitanju naših granica, u pogledu Koruške i Slovenačkog primorja. Omladina je spremna da svim snagama potpomogne našu borbu za ujedinjenu Sloveniju.

Naše dve brigade su u to vreme bile na Moravškom. Tu se mogao primetiti prilično jak uticaj Be-ge i neraspoloženje stanovništva prema našoj vojsci. Takvo stanje je vrlo loše uticalo na borce, koji su većim delom Stajerci, tako da ne žele doći u ovu dolinu. Isto stanje se može- primetiti i u Tuhinjskoj dolini, u kojoj smo bili prilikom akcije na Smartno,[8] kada uporište takođe nije bilo zauzeto zbog jakih neprijateljskih bunkera. Da je stanje takvo krivo je to što neprijatelj u poslednje vreme pali domove i pljačka po selima. U svojoj propagandi pak širi među narodom da su za takvo stanje krivi »banditi«. Na tom sektoru takođe nedostaje naših jedinica koje bi mogle kontrolisati tu teritoriju. U poslednje vreme su naše brigade bile i u oslobođenoj Zgornjoj Savinjskoj dolini. Stanje je ovde sasvim drukčije. Narod je stekao poverenje u našu vojsku, naročito kada su naše brigade čuvale oslobođenu teritoriju od pljačke i paljenja okupatora, mada mu je to delimično uspelo (Smartno,[9] Solčava). Naša vojska nije u poslednje vreme u odnosu prema civilnom stanovništvu učinila neke naročite greške koje bi vredelo pominjati. Dešavaju se pojedini slučajevi da neko od boraca istupa na suroviji način prema narodu, ali je to teško kontrolisati, jer niži rukovodioci još nisu dovoljno politički izgrađeni da bi takve slučajeve sprečili i ne izvešta.vaju nas o njima. Uzrok je i u tome što sami greše i o tome ne obaveštavaju.

Međusobni drugarski odnosi se popravljaju utoliko ukoliko se borci međusobno upoznaju. Što se tiče drugarica, sve naše organizacije greše prema njima jer ih ne uvlače ni u kakvu organizaciju, a greše i same jer se pojedine ne drže najbolje, i tako ih vojska ne smatra za ravnopravne. Borbeni moral je na priličnoj visini, dok općenito nije najbolji, i to pre svega zbog

[7] Vidi dok. br. 15, objašnjenje 23.

" Reč je o napadu na Smartno v Tuhinju 28. oktobra 1944, u kome su učestvovali 1. slovenačka NOU brigada »Tone Tomšič«, 13. slovenačka NO brigada »Mirko Bračič« i deo Kamniško-zasavskog NOP odreda. Vidi zapovest Štaba 14. NOU divizije br. 350 od 27. oktobra 1944; zapovest Štaba 1. slovenačke NOU brigade »Tone Tomšič od 28. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 332/IV); zapovest Štaba 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« (AIZDG u Ljubljani, **f.** 336/VI); relaciju Operativnog štaba 4. operativne zone Slovenije br. 941 od 12. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, **f.** 332/IV); relaciju Operativnog odseka 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« od 31. oktobra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f, 336 VI).

• Verovatno se odnosi na **Smartno ob** Dreti.

toga što je ljudstvo slabo obuveno i obučeno. Disciplina vojske ne odgovara, i to zbog toga što to nije svesna disciplina, već više nametnuta. Borci se međusobno skoro i ne pozdravljaju. Autoritet nižeg komandnog kadra je još uvek slab i partijska organizacija je u tom pogledu preduzela više mera.

Politička izgradenost vojske je na niskom stepenu, i to zbog toga što je vojska još mlada, a poliučki rukovodioci, pre svega niži kadar, slabo su politički izgrađeni, a i materiju ne znaju iznositi dovoljno zanimljivo. Gunđanje je odomaćeno naročito kod starijih boraca, dok se među omladinom ne može primetiti u toj meri. Pri tom je najgore to što su ti koji gunđaju i sami niži rukovodioci, i umesto da to pobijaju, oni sami forsiraju. Slabost je u tome što ove greške nije mogla otkloniti ni skojevska, ni partijska organizacija (Partija u vrhovima). Ubuduće će se protiv toga preduzimati najstrože mere.

Odnos prema terenskim političkim organizacijama još uvek nije sasvim dobar. Mnogo u tome greše vojni rukovodioci. Da bi se to stanje popravilo trebalo bi preporučiti tim organizacijama da što češće šalju na sastanke u vojsku svoje rukovodioce ili da drže političke časove ljudstvu. Na taj način bi se mnogo doprinelo tešnjoj saradnji između vojske i terena. Sadašnja saradnja je samo ekonomskog značaja. U poslednje vreme, to jest 18. o.m. omladinke su u selu Kokarje priredile miting za XIII U.B., koja se upravo tada nalazila u selu. Odmah se moglo primetiti da su borci sasvim drugačije gledali na selo i na organizaciju. Omladina grada Celja je poklonila zastavu XIII U.B. a radmirska omladina I U.B. »Tone Tomšič«. Sve je to podiglo moral našim borcima, jer u tome vide da je naša pozadina zaista povezana s vojskom. Nasuprot tome, greše pojedini terenski politički radnici koji dobro obučeni besposliče po selima, naročito ženske, koje padaju u oči borcima naših brigada. Ti politički radnici ne mogu se smatrati da su aktivisti, već ljudi za koje se uopšte ne zna kamo spadaju i da li su potrebni ili ne. Naša vojska je na osnovu preporuke druga Luke,[10] sekretara CK KPS, počela sa mobilizacijom istih. Ukoliko ih ne traže natrag okruži ili oblasni komiteti, svrstavaju se u naše jedinice.

2.) *Organizacioni izveštaj:* **Masovnim primanjem omladine u SKOJ desilo se da se organizacija razvodnela i tako se više nije mogao razlikovati član SKOJ-a od ostalih boraca. Do toga je došlo zbog toga što skojevski rukovodioci nisu dovoljno politički izgrađeni i tako nisu mogli da odgovore svojim zada-**

[10] Franc Leskošek Luka je došao u Štajersku septembra, posle oslobođenja Zgornje Savinjske doline, a vratio se u Dolenjsku početkom decembra 1944.

cima. Uzrok što se niži skojevski sekretari nisu mogli vaspitavati je takođe u tome što su se četni sekretari stalno menjali. Tako se nije nijedan sekretar mogao saživeti sa svojim radom, niti upoznati pojedine članove SKOJ-a i na taj način s uspehom obavljati svoj posao. U poslednje vreme je bilo formirano više novih jedinica po brigadama, kao npr.: vodovi za vezu, bolničarski vodovi, obaveštajni i inženjersko-tehnićki vodovi, kao i jurišni bataljoni. U te ju.rišne bataljone[11] odabrani su najbolji borci mitraljesci, među njima i neki sekretari aktiva. Tako smo morali postaviti na ta upražnjena mesta nove sekretare. Pošto su ove pregrupacije izvršene tek sada, još nije tačno utvrđen broj članova SKOJ-a, zato se pristupilo tom radu sada. Pošto su se kod štabova formirali ovi razni vodovi, postavlja se takođe pitanje sekretara za ove jedinice. Moje je miš!ienje da se, pored sekretara aktiva, postavi sekretar za sve te jedinice u rangu sekretara bataljona. Zasad smo postupili prema gore navedenom, međutim, ukoliko to nije ispravno, javite nam. Izvršena je reorganizacija brigadnih biroa i svi sekretari brigadnih biroa otišli su u bataljone.[12] Trenutno se pokazao izvestan zastoj u radu, jer se ti sekretari u prvi momenat još nisu snašli. Kako će rad uspevati ubuduće, javićemo vam u idućem izveštaju.

Rad organizacije SKOJ-a dosad nije bio u dovoljnoj meri kontrolisan od strane partijske organizacije. Partijska organizacija, odnosno partijski rukovodioci su samo konstatovali slabosti organizacije SKOJ-a, ali u radu nisu pružali pomoć rukovodiocima SKOJ-a, to jest raznim savetima. Tako su se dešavali slučajevi da je organizacija SKOJ-a u političkom radu zaostajala jer nije bilo zajedničkog planskog rada. Da bi se sve te greške otklonile, svi partijski rukovodioci dobili su sada direktive da najtešnje sarađuju sa organizacijom SKOJ-a. To jest na svakom partijskom sastanku se mora isto tako razmatrati sve probleme organizacije SKOJ-a i raditi prema zajedničkom političkom planu koji će predlagati partijski komitet i politički komesar divizije. Pošto toga dosad nije bilo, jasno je da organizacija SKOJ-a nije došla do onog izražaja do koga bi morala. Isto tako organizacija SKOJ-a mora da vodi računa o tome da ubuduće sekretari SKOJ-a ostanu što duže na svojim mestima, sem u slučaju ako potrebe partijskog rada budu iziskivale da se neki od tih sekretara povuče na drugo mesto.

[11] Vidi dok. br. 63, objašnjenje 31.

[11] Reorganizacija je izvedena na osnovu direktiva PK SKOJ-a za Sloveniju od 23. septembra 1944 (vidi dok. br. 21) i posebnih uputstava uz ove direktive, koja je on 23. septembra 1944, pod br. 1051, poslao sekretaru SKOJ-a 14. NOU divizije, savetujući mu kako da pristupi reorganizaciji u diviziji (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 22/XI).

Politički rad: **Na sastancima aktiva razmatralo se o najosnovnijim zadacima SKOJ-a u vojsci, tj. o podizanju borbenosti, discipline i požrtvovanosti, o pozdravljanju, o razvoju oslobodilačkog pokreta, o SKOJ-u, ko danas vodi našu borbu, 0 odnosu prema civilnom stanovništvu i terenskim političkim organizacijama, kao i o narodnoj vlasti. Prirnećuje se da su ti sastanci nedovoljno povezani sa životom, što je pak razumljivo iz razloga što sekretari još nisu dovoljno izgrađeni. Na sastancima se takođe nedovoljno konkretizuju i kontrolišu zaključci. Pored ovih sastanaka održavani su i sastanci biroa i teoretski sastanci. Na organizacionim sastancima su se donosili zaključci, ali se nisu u dovoljnoj meri sprcvodili. Na teoretskim sastancima govorilo se o samim organizacionim pitanjima SKOJ-a, kao 1 onom što se iznosilo na četnim aktivima. Sekretari SKOJ-a iz I U.B. »Tone Tomšič« učestvovali su i na sastanku svih političkih radnika u vojsci, kojim je rukovodio drug Luka, sekretar CK KPS, a u II U.B. »Ljubo Sercer« bio je drug Ruparčič Jože,[13] koji je rukovodio teoretskim sastancima sa svim sekretarima SKOJ-a. Sta su razmatrali nije mi poznato, jer nisam dobio izveštaj. U XIII U.B. »Mirko Bračič« bili su svi sekretari prisutni na partijskim sastancima gde se govorilo o saradnji KP i SKOJ-a.**

Karakteristika sekretara brigadnih biroa je sledeca: I U.B. »Tone Tomšič«: Sekretar brigadnog biroa drug Strle Franci došao je u brigadu s višeg SKOJ-evskog kursa i bio postavljen za sekretara umesto druga Kranjc Milana. U svom radu se dosad još nije snašao i nekako je slabašan. Međutim, izgleda da će se popraviti čim se bolje snađe. Dok zamenjeni Kranjc Milan nije bio sposoban da vrši poslove brigadnog sekretara, za bataljonskog sekretara odgovara. Sekretari bataljona su: u I bataljonu drug M1aker Dušan, u II bataljonu drug Sain Karl, u III bataljonu Kranjc Milan, u IV bataljonu, drug Jančar Stane a u V bataljonu još nije postavljen, jer je tek formiran. Kod prištapskih jedinica postoji sekretar brigadnog biroa. Karakteristike ovih sekretara iznete su u izveštaju brigadnog sekretara[14] i potpuno odgovaraju.

II U.B. »Ljubo Sercer«: Sekretar brigadnog biroa drug Furlan Rudi je u svom radu aktivan, inicijativan, ali mu nedostaje političke izgradnje, borac je prosečan a među članovima SKOJ-a je omiljen. Za njega bi bilo dobro kad bi ga poslali na politički kurs, jer ima volju za omladinski rad. Sekretar I bataljona je drug Gač Davorin, u II bataljonu je drug

" Poginuo decembra 1944. u kući seljaka Navršnika iznad Luča, u Savinjskoj dolini, kao član Oblasnog komiteta SKOJ-a za Štajersku.

[14] Vidi AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ za Sloveniju, f. 22X111

Nemanjič Ivan, u III bataljonu Tamše Kristjan a u IV bataljonu Antloga Anton. Sekretar prištapskih jedinica je, međutim, drug Zupančič Cvetko. Pošto sada nisam bio u toj brigadi, nije mi jasno gde se sada nalazi drug Fur1an Rudi. Verovatno je tu reorganizaciju nepravilno shvatio i nije säm uključen ni u jedan bataljon. Svi sekretari bataljona su novopostavljeni, zato o njima ne mogu dati karakteristike, već je karakteristike o njima podneo sekretar brigadnog biroa u posebnom izveštaju.[15]

XIII U.B. »Mirko Bračič«: Sekretar brigadnog biroa je drug Stare Alojzij, koji je bio na višem skojevskom kursu, te je upravo sada preuzeo poslove sekretara ove brigade, dok je ranije bio u II U.B. O njemu još ne mogu dati karakteristike jer ga još nisam upoznao u radu. Uključen je u I bataljon. Sekretar II bataljona je drugarica Breznik Rezka, u III bataljonu je drug Mlakar Anton a u IV bataljonu vrši privremeno poslove bataljonskog sekretara drug Rak Stanko. Sekretar jedinica pri štabu još nije predložen, zadatak da ga što pre postavi ima sekretar brigade.

Zbog ove reorganizacije nedostaje mnogo četnih sekretara, ali će oni biti odmah postavljeni, za to su odgovorni sekretari brigada.

4.) Brojno stanje SKOJ-a:

I U.B. »T. Tomšič«:	**159**	**159**
II U.B. »Ljubo Sercer«:	**229**	**229**
XIII U.B. »Mirko Bračič«:	**123**	**123**
Jedinice pri štabu divizije:	**33**	**33**
Ukupno		**544 druga**

U XIII U.B. je smenjen brigadni sekretar drug Košir Lado-Matija zbog totalne neaktivnosti i sada je politički komesar čete u jednom od bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za ZKMJ XIV U. DIV. čl. polit, od
Leopold Prošek
Bajdukov

[15] Vidi AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ za Sloveniju, f. 22/IV.

BR. 117

MESEČNI IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 9. KRAJIŠKE NOU BRIGADE »SIMO ŠOLAJA« OD 22. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
IX KR. NOU BRIGADE
Dne 22-XI 1944 god.

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOS. KRAJINU

Dragi drugovi!

Šaljem vam organizacioni izvještaj za mjesec novembar.

Organizaciono stanje unutaf moje brigade bilo bi slijedeće:

Brigadni komitet SKOJ-a broji 6 članova, od toga muških 4, ženske 2, svi članovi KPJ. Soc. sastav: 3 đaka, 1 radnik i 2 zemljoradnika.

Bataljonskih komiteta SKOJ-a imade 5. sa ukupno 24 člana, muških 21, ženskih 3, članova KPJ 22. Soc. sastav: 21 zemljoradnik i 3 đaka.

SKOJ-evskih aktiva ima 21, sa ukupno 232 člana; od toga u rashodu 48 i to- bolnica 12, kurs 26, bolnica u Italiji 10. U SKOJ-u ima 26 ženskih.

U SKOJ-u učestvuju 32 člana KPJ koji nisu uračunati u gornju cifru. Poginuo 1, ranjena 4, izbačeno 0, kažnjeno 0, dezertirao 1. Dato u KPJ 13, a u SKOJ 39. Dato u brigadu OZN-e 22.

Omladine van SKOJ-a ima 254.

Rad **brigadnog komiteta skoja** bio bi sledeći:

Ovih dana izmjenjena su 2 člana Brigadnog komiteta SKOJ-a i to drugarica Mileva Rasovac, rukovodioc SKOJ-a III bataljona. Ista je otišla za rukovodioca SKOJ-a u I bataljon pri štabu X divizije. Tamo je poslata uslijed njenih fizičkih nesposobnosti.

Drug Branko Pilić, rukovodioc SKOJ-a I bataljona... prebačen je za pomoćnika komesara čete pri štabu X divizije.

Na mjesto drugarice Mileve za rukovodioca SKOJ-a III bataljona postavljen je drug Mlaćo Mujo, dosadašnji sekretar SKOJ-evskog aktiva 2 čete istog bataljona.

[1] **Original u AIRP BiH, reg. br. 6049/89. a njegov snimak u AVII, reg. br. BiH-11/125—128.**

Na mjesto druga Branka Pilića za rukovodioca SKOJ-a I bataljona postavljen je drug Branko Cumbo, dosadašnji sekretar SKOJ-evskog aktiva i vodni delegat 1 čete istog bataljona.

Uslijed izmjena unutar Brigadnog komiteta i dolaskom mladih, neiskusnih članova na rukovodeća mjesta, naš komitet još do danas nije osamostaljen niti je oformljen u jedno pravo brigadno rukovodstvo. To se može vidjeti iz toga, da ni jedan član Brigadnog komiteta nije otišao iz svoga bataljona da vidi rad SKOJ-evske organizacije ostalih bataljona, kako bi mogao da prenese iskustvo rada iz svog bataljona na druge bataljone i da povuče iskustvo iz tih bataljona.

Naš komitet ne može na vrijeme da uoči neke veće nedostatke unutar organizacije. To proizlazi uslijed njegove mladosti. Već uočene nedostatke komitet može donekle pravilno da riješi. Na osnovu analize rada pojedinih članova Brigadnog komiteta, moglo se osjetiti da sve stvari, koje su se do sada postavljale na sastanku Brigadnog komiteta, prilično su šablonski prenesene odozgo, pa sve do SKOJ-evskih aktiva. Kao na pr.: Kad se kaže da treba podići autoritet SKOJ-evske organizacije, naši rukovodioci su tu stvar prilično pravilno teoretski postavili, kako na bat. komitetima, tako i na aktivima, dok nisu praktično pomogli SKOJ-evce i neiskusnije mlađe .rukovodioce u izvršenju istog zadatka. Uočavajući tu stvar Brig. komitet pristupio je ispravljanju toga nedostatka na slijedeći način: da svi nedostaci koji se teoretski postavljaju, da se praktično sprovode od Brig. komiteta pa sve do aktiva sa uzajamnim ispomaganjem jedni drugih.

Naš Brig. komitet na svom sastanku bavio se proširenjem SKOJ-evske organizacije, koja je dosta uska unutar naše brigade, uslijed toga što je veliki broj SKOJ-evaca otišao u brigadu OZN-e, svakodnevnim odilaskom u KPJ, pa ranjavanje i ginenje, sve je to prouzrokovalo da se organizacija u zadnje vrijeme prilično suzila. U organizaciji je ostao vrlo mali broj starih SKOJ-evaca, gdje su u većini primljeni novi drugovi, koji su vrlo mladi, slaboga znanja, kao i iskustva u radu. Pred naš komitet postavlja se vrlo ozbiljan zadatak da do maksimuma pomognemo tako mladoj organizaciji a istovremeno da se rukovodi primanjem novodošlog ljudstva iz neoslobođenih gradova, koji treba da se isprobaju kroz borbe, na konkretnim zadacima i onda iste primati u organizaciju.

Naš komitet na gore navedenom sastanku bavio se pitanjem održavanja brigadne konferencije SKOJ-a, koja treba da se održi najdalje za 10 dana i na kojoj će se vidjeti svi uspjesi, kao i propusti u radu naše SKOJ-evske organizacije.

Na istoj konferenciji izvršiće se smotra porasta i opadanja naše SKOJ-evske organizacije.

Na konferenciji biće slijedeći dnevni red:

1.) Politička situacija

2.) Organizacioni referat

3.) Razno.

Ovi referati biće pismeni. O uspjehu konferencije izvjestićemo vas naknadno.[2]

Na sastanku Komiteta bavili smo se sa pripremama za I Kongres omladine Bosne i Hercegovine, upoznavanje omladine 0 III Antifašističkom kongresu Jugoslavije.[3] Da bi se izvršile što bolje pripreme za I kongres pristupilo se detaljnom prorađivanju referata koji će se rcferisati na tom Kongresu, kao i objavljivanjem takmičenja unutar bataljona; o rezultatima za pripreme navedenog Kongresa izvjestićemo vas naknadno.[4]

Teoretski rad našeg Komiteta: teoretski sastanci se ne održavaju redovno uslijed toga što to ne dozvoljavaju vojničke prilike, s obzirom na raštrkanost bataljona prilično je otežano sazivanje Brig. komiteta radi teoretskog rada Pored toga što ne postoji mogućnost održavanja teoretskih sastanaka, mi na radnom sastanku postavljamo određene teme, koje treba proraditi između sastanaka.

RAD BATALJONSKIH KOMITETA:

Ovih dana bilo je izvjesnih izmjena unutar bat. komiteta. Sekretar aktiva 2 čete I bat. Mile Radman poginuo je u borbi na Bosni kod stanice Modrinje.[5] Na mjesto njega postavljen je dosadašnji vodni delegat drug Mile Knežević.

Sekretar 2 čete II bat. otišao je za vodnog delegata 1 čete istog bataljona. Na mjesto njega postavljen je drugi. Sekretar aktiva pratećeg voda II bataljona otišao je u zaštitu korpusa, a na mjesto njega postavljen je drugi sekretar. Istim drugovima ne mogu da dostavim imena, jer su ovih dana postavljeni na rukovodeća mjesta. Drug Kovačić Petar, sekretar aktiva izviđačke čete pri štabskom garnizonu, otišao je na podoficirski kurs, a na mjesto njega postavljen je drug Jandrić Jovica.

Općenito bataljonski komiteti SKOJ-a nisu svi oformljeni u pravo bataljonsko rukovodstvo, izuzev garnizonskog komiteta 1 bataljonskog komiteta II bataljona, koji su u zadnje vrijeme počeli da obilaze aktive unutar svojih bataljona.

Uslijed mladosti i čestih izmjena bat. komiteta jest glavni razlog da se ne mogu oformiti u pravo bataljonsko rukovodstvo.

[1] Taj izveštaj redakcija nije pronašla.

* Reč je o Trećem kongresu Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije.

[1] Vidi AVII, mikrofilm, reg. br. IRP BiH, 11/797—801.

[5] Napad na neprijateljsko uporište na železničkoj stanici Modrinje izvršen je 15. oktobra 1944 (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 68, str. 356).

Isti ne mogu da rešavaju uočene nedostatke bez aktivne pomoći od strane Brig. komiteta. Rad istih komiteta još do danas je prilično nekonkretan i neplanski. Obzirom na slabo iskustvo u radu bat. komiteta, koji nisu mogli da pruže efikasnu pomoć SKOJ-evskim aktivima, ovaj komitet uočava slabosti bat. komiteta, te je praktično pristupio pomaganju istih komiteta.

Pred bat. komitetima stoje zadaci, da uz pomoć Brig. komiteta održe bat. konferencije SKOJ-a na kojim će se ukazati na izvjesne propuste unutar organizacije. Iste konferencije biće pripremne za brig. konferenciju.

Vaspitni rad bat. komiteta. Vaspitni s^. sastanci prilično održavaju i na njima je prorađeno od prošlog sastanka Brig. komiteta do sada: O masovnom partijskom radu od Kalinjina[6] i Organizaciono pitanje Partije je iz II glave Istorije. Za daljni vaspitni rad pred bat. komitete postavljeno je slijedeće: da se proradi Najosnovnije stvari koje treba da zna svaki SKOJ-evac od PK SKOJ-a,[7] O omladini od Kalinjina[8] i Junaci SSSR-a.[9] Isti materijal treba proraditi i sa SKOJ-evskim aktivima.

RAD AKTIVA:

Kako smo već gore naveli da je naša organizacija vrlo mlada i neiskusna u svome radu a isto naveli smo i razloge mladosti naše organizacije. Uslijed toga unutar četa SKOJ-evski aktivi nisu osamostaljeni i ne mogu da uoče sve nedostatke na vrijeme, koji se dešavaju unutar čete. One stvari koje uoče ne mogu pravilno da rješavaju bez pomoći bat. komiteta ili partijskih rukovodioca.

Uočavanjem toga nedostatka naša rukovodstva su u zadnje vrijeme pristupila otklanjanju gore navedenog nedostatka i to na sledeći način: počeli su da redovno održavaju sastanke po svim iskrslim pitanjima unutar četa kao i bataljona, kao na pr.: pitanje novog ljudstva, koje u zadnje vrijeme je prilično mobilisano, kako treba da se odnose prema njemu naši stari borci kao i SKOJ-evci. U tome se dosta dobro uspjelo. To se vidi iz toga što skoro ni jedan novomobilisani borac nije dezertirao.

Disciplina, odgovornost kao i popularnost naše organizacije u zadnje se vrijeme poboljšala. Samokritika i kritika još uvijek slabo djeluje na pojedine SKOJ-evce. To se moglo osjetiti održavanjem izvjesnih sastanaka. Kad se postavi tačka kritike i samokritike — da kod izvjesnih SKOJ-evaca dolazi do ličnih odnosa, gdje smo pristupili da isti nedostatak otklonimo.

« Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5389—5414.
[7] Odnosi se na Pokrajinski komitet Bosne i Hercegovine.
[8] Vidi Bibliografiju NOR-a, b.j. 5421—5429.
• Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 387.

Radni sastanci aktiva održavaju se dosta redovno, dok vaspitni u zadnje vrijeme prilično su bili zanemareni, gdje su se drugovi izvinjavali da nemaju vremena ili nisu svi SKOJ--evci na okupu i tako se nisu održavali vaspitni sastanci.

Iz svega toga naš brig. komitet donio je zaključke da naši rukovodioci nemaju dovoljno inicijative za rad i pri uočavanju toga nedostatka, ukazujući na isti, prilično se uspjelo da se otkloni gore navedeni nedostatak.

Uslijed slabe političke naobrazbe naših SKOJ-evaca mogao se osjetiti i slab rad među van SKOJ-evskom omladinom. Tako na pr.: u IV bataljonu neki drugovi objašnjavali su novodošlim borcima o dizanju naših naroda na ustanak, govorili su tim ljudima kako su ubijali muslimanski elemenat, dok im nisu objašnjavali ko je glavni krivac za bratoubilački rat. Sa tim propustom bavili su se i Brig. kao i bat. komiteti.

Borbenost SKOJ-a prilično je na velikom stupnju, samo još nemaju dovoljno i vojničke naobrazbe.

POLITIČKI RAD:

Dolaskom novog ljudstva u našu brigadu, kako Hrvata tako i muslimana, sa ni jednim gestom nije se moglo osjetiti razmimoilaženje, niti kakve nesuglasice u pogledu vjerskih odnosa, već se uspjelo zbratimiti i osjetio se zbratimljeni život u brigadi.

Drugarstvo između drugova kao i kolektivnost prilično je dobra. Odnos prema drugaricama još nije na dovoljnoj visini, a to se vidi iz toga da naši stari borci, a i novi smatraju drugaricu još uvijek onim starim ženama. Oni bi htjeli da ih stalno drugarice krpe, peru, čiste itd. ne smatrajući ih ravnopravnim muškarcu. To pitanje iako nije u potpunosti riješeno, prilazi ka svom rješenju, održavanjem četnih konferencija po tom pitanju.

Ovaj prošli mjesec dana održano je 16 omladinskih konferencija. Te omladinske konferencije su održavane u vezi priprema I Kongresa,[10] kao objavljivanje takmičenja. Na istim konferencijama obrađivani su isti referati koji će se obrađivati na gore navedenom Kongresu. Na omladinskim konferencijama isto se prorađivali članci iz omladinskih listova, koje smo dobivali od vas, kao na pr.: O omladini, Riječ omladine, Bilten itd. Iz toga materijala su prorađivani glavni članci kao. Govor druga Tita, članak o I Kongresu omladine Bosne i Hercegovine, članak o pripremama za III Kongres omladine Jugoslavije itd.

[10] Odnosi se na Prvi kongres USAOBiH-a (vidi dok. br. 35 objašnjenje 8).

VOJNIČKI RAD:

U zadnje vrijeme taj rad prilično je otežan uslijed čestih akcija, a dolaskom novomobilisanog ljudstva koji ne znaju uopšte rukovati oružjem. Prema tome pred našu SKOJEVSKU organizaciju postavio se prilično težak zadatak- učenje gore navedenog ljudstva vojnoj naobrazbi, a drugi je vrlo važan zadatak, koji stoji pred našom organizacijom: učenje naših novih i starih boraca o zauzimanju bunkera, gradova, vođenje uličnih borbi itd.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

U zadnje vrijeme u svim bataljonima i četama formirani su kulturno-prosvjetni odbori, koji su ozbilno otpočeli da se bave kulturnim radom, te se iz toga moglo osjetiti izvjesnih uspjeha, a to je, da je svaki bataljon izdao po jedan bataljonski list i jedan brigadni list. Od istih smo vam poslali po jedan primjerak, a neke primjerke naknadno ćemo vam poslati. Izdavanjem listova, pisanjem raznih dopisa za bataljonski i brigadni list dopisništvo se prilično pokrenulo.

U svim bataljonima formirane su kulturne ekipe, te je svaka ekipa uspjela da dà po dvije priredbe. Na tim priredbama ukupno je prisustvovalo 1600 osoba. Iste priredbe imale su dosta dobar uspjeh, što se vidi iz toga, jer je narod koji je prisustvovao priredbama tražio da se ponove.

Unutar naše brigade nepismene omladine ima 56, od kojih su većina novomobilisani, dok su stari borci uspjeli skoro svi da likvidiraju nepismenost. Kulturno-prosvjetni odbori redovno, svaki dan održavaju časove sa nepismenim na kojima su obuhvaćeni svi koji ne znaju čitati i pisati. Kulturna predavanja u zadnje vrijeme prilično su zanemarena, što ćemo nastojati svakako da pokrenemo.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za brigadni komitet SKOJ-a
M. Simšić

BR. 118

IZVEŠTAJ POLITODELA PRIMORSKE OPERATIVNE GRUPE 2. KORPUSA NOVJ OD 24. NOVEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADAMA[1]

POLITODJEL
PRIMORSKE OPERAT. GRUPE
II UDARNOG KORPUSA
888 24 novemb. 1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam izvještaj o radu i stanju partijskih organizacija Primorske operativne grupe.[2] U izvještaju od 10 septembra ov. godine obuhvatili smo stanje i rad u II Dalmatinskoj i VI Crnogorskoj brigadi kao i u dva bokeška bataljona;[3] ovim obuhvatamo pored pomenutih brigada X Crnogorsku i I Bokešku brigadu.

1. — II Proleterska dalmatinska brigada

Poslije akcija na sektorima Trebinje—Konavli—Dubrovnik,[4] koje je brigada uspješno vodila, pitanje njene popune sa novim borcima nije ostalo kao problem, jer je lokalna situacija a i opšta omogućila punu mobilizaciju ljudstva sa teritorije južne Dalmacije. Pored novomobilisanih sa pomenute teritorije, brigada je dobila jedan broj boraca iz jedinica Vražje divizije-'" i domobrana, koji su prilikom borbi pali u ruke našim jedini-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, br. 6235, a njegov snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/692—695.

*** Primorska operativna grupa je formirana početkom februara 1944. U njen sastav su ušli: 2. dalmatinska i 6. crnogorska NOU brigada, 1. bokeljski partizanski bataljon, Lovćenski i Nikšićki NOP odred (vidi tom III, knj. 7, str. 121—144).**

[5] Vidi Arhiv VII. reg. br. 20—3, k. 397: izveštaj politodela Primorske operativne grupe 2. korpusa NOVJ od 10. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o stanju u partijskim organizacijama.

[4] O borbenim dejstvima na sektorima Trebinje — Konavli — Dubrovnik vidi tom V, knj. 34, dok. br. 47, 58, 110, 140 i 142.

[5] Početkom oktobra 1944. na prostoriji Dubrovnik, Metković i na jednom delu južne Hercegovine nalazila se 369. legionarska (zvana »Vražja«) divizija nemačkog 5. SS brdskog armijskog korpusa, koja je imala zadatak da brani obalski pojas od Dubrovnika do Metkovića (vidi tom V, knj. 34. dok. br. 41, objašnjenje 2).

cama.[6] Novomobilisano ljudstvo je na vrlo niskom političkom nivou a ne posjeduje dovoljno ni borbenosti. Ovo naročito važi za ljudstvo sa teritorije Konavli—Dubrovnik, dok borci iz Vražje divizije i domobrana posjeduju dovoljno borbenosti a pri tom i veliko vojničko iskustvo: U akcijama koje je brigada vodila poslije popune pomenuti borci bili su na primjernoj visini.

Brigada kao cjelina prilično zadovoljava mada se još nije uspjelo da se od čitavog ljudstva stvore dobri i iskusni borci. Ovo iz razloga što su se vojni i politički rukovodioci našli pred jednom sasvim novom situacijom koja je zahtijevala više iskustva i više teoretskog znanja. U prvim akcijama poslije popune brigade pokazalo se da rukovodioci nijesu na dovoljnoj visini i da se ne snalaze u svim situacijama. Sve ovo imalo je za posledicu prilično velike gubitke u mrtvim i ranjenim kako boraca tako i rukovodioca. Naravno ovdje se mora uzeti u obzir i velika upornost neprijatelja.

U poslednjim akcijama brigada je izbacila iz stroja skoro 200 boraca. Brojno stanje brigade iznosi nešto više od 2000, te je time pitanje popune gotovo riješeno. Naoiužanje brigade zadovoljava ali samo u pogledu pješadijskog naoružanja. Ekonomsko stanje u brigadi uglavnom zadovoljava mada još jedan broj boraca nije potpuno opremljen sa obućom i odjećom.

Partijska organizacija u brigadi broji oko 290 članova. Kandidata za Partiju ima oko 50, broj SKOJ-eve organizacije iznosi do 250. Stanje partijske organizacije, i pored izvjesnih nedostataka koji su se pokazali u poslednje vrijeme, može se reći da zadovoljava. Nedovoljna uzdignutost rukovodioca i ostalih članova, a onda i nesnalažljivost, uticala je na rad i stanje u brigadi i na rešavanje pojedinih pitanja koja su iskrsavala pred brigadu. Po pitanju odnosa sa drugim našim jedinicama kao i po pitanju odnosa sa narodom i pozadinskim organizacijama pravljene su greške koje su uglavnom poticale od strane rukovodioca. U ovim prilikama mogla se uočiti izvjesna naduvenost kod rukovodioca a onda i kod svih starih boraca i isticanje svog proleterskog imena, što se sve negativno odražavalo na ostale jedinice i narod uopšte. Ovo sve nije došlo do nekog punog izražaja, ali budući da je postojalo u izvjesnoj mjeri, mora se konstatovati. Najgore je to što sama partijska organizacija nije uočavala na vrijeme te nedostatke a onda nije ih mogla na vrijeme ni uklanjati. Kada se postavilo pred partijskom organizacijom, ista je shvatila pravilno sve propuste i pravilnom samokritikom odmah pristupila rešavanju postavljenih pitanja. Nedostatci se ogledali takođe i u nedovoljnom radu,

[8] O borbama Primorske operativne grupe protiv nemačkih i ustaško-domobranskih snaga vidi tom V, knj. 34, dok. br. 9, objašnjenje 8. i 11.

pogotovo na svim sektorima partijskog rada, što je opet posledica nesnalaženja samih rukovodioca. Danas poslije sređivanja prilika u brigadi, poslije savjetovanja partijskih rukovodioca, gdje su se sva pitanja koja su od interesa partijske organizacije i čitavog rada postavila, stanje se u mnogome popravilo i partijska organizacija se sve više osposobljavala za pravog rukovodioca brigade. Sektori partijskog rada u dovoljnoj mjeri su zastupljeni mada ne svi podjednako. Rad na vojničkom uzdizanju boraca je intenzivan i redovan Disciplina u brigadi uglavnom zadovoljava. S obzirom na politički nivo boraca, za politički rad uzimaju se ona pitanja koja obuhvataju razvitak naše narodno--oslobodilačke borbe i druga u vezi sa našom berbom i onim što se ovom borbom stvara. Rad je po ovom sektoru takođe intenzivan i pravilno je usklađen sa situacijom u samoj brigadi i na liniji je naše oslobodilačke borbe. Ono što je uvijek bilo na nedovoljnoj visini jeste rad na kulturno-prosvetnom uzdizanju boraca, u čemu se ni danas nije u mnogome pošlo naprijed. Do prije izvjesnog vremena u brigadi je postojao brigadni kulturno-prosvetni odbor koji je imao zadatak da pomogne rad po ovome sektoru. No, sam odbor u praksi nije pokazao naročite rezultate, a pored toga, na poslednjem sastanku Komiteta Grupe, diskutujući načelno o tim odborima, došlo se do zaključka da ne treba da postoje. Radom, kao i ranije, rukovode bataljonski odbori. Ponovo je podvučen značaj toga rada dajući konkretna uputstva za isti. SKOJ-eva organizacija se pravilno razvija i pravilno shvata svoju ulogu u radu oa ostalom omladinom. Pomoć koju joj Partija ukazuje dovoljna je ali se ovdje dešava da se rukovodioci često mijenjaju, što se svakako odražava na rad.

S obzirom na novu situaciju u brigadi, na novo ljudstvo koje je neisprobano i koje je do sada bilo pod uticajem neprijateljske propagande, ili direktno u neprijateljskom taboru, pred partijskom organizacijom postavljeno je pitanje prijema u Partiju, kojemu treba naročito pokloniti pažnju, vodeći dovoljno i uvijek računa da u Partiju ne uđe njoj.nedostojni. Postavljajući ovo pitanje, skrenuto je da se ne smije poći u drugu krajnost pa zatvoriti vrata za ulazak u Partiju. Ovo pitanje postavljeno je pred sve partijske organizacije naše Grupe.

Naše je mišljenje da stanje u II Dalmatinskoj brigadi, kao proleterskoj, nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. To dolazi, pored ostalog, i zbog prilično slabog rukovodioca Partije u brigadi, o čemu smo u prošlom izvještaju više govorili. Takođe ni politički komesar ne zadovoljava u potpunosti. Prilično je ležeran prema poslu i ne nastoji da se unese u isti. Naša pomoć ne izostaje, ali s obzirom na potrebe u drugim je-

dinicama, naročito u I Bokeškoj i X Crnogorskoj brigadi, ta pomoć nije kao što je ranije bila.

2. — VI Crnogorska udarna brigada

Stanje u ovoj brigadi u svakom pogledu zadovoljava. Nekih naročitih problema pred brigadu nije iskrsavalo, a takođe ni sama popuna brigade nije razvodnila, niti rukovodioce ili čitavu partijsku organizaciju dovela u teži položaj. Ovo iz razloga što popuna nije bila naročito masovna i što su se rukovodioci dosta brzo i lako snašli. No nesnalaženja u izvjesnim situacijama je bilo, što je uglavnom došlo kao pomanikanje iskustva novih rukovodioca. Za novoformirane jedinice u Crnoj Gori i druge potrebe, brigada je odjedanput dala cjelokupne štabove bataljona, što se u prvim danima moralo odraziti na rad. Takođe i sam Štab brigade je pretrpio izvjesne izmjene. Sve ovo nije uticalo na pravilan rad u brigadi a niti je isti izostao ni po jednom sektoru rada. Pored bataljonskih rukovodioca brigada je dala jedan broj četnih rukovodioca za druge jedinice.

Brojno stanje brigade iznosi oko 1300. Partijska organizacija broji oko 270 članova. Kandidata za Partiju ima 35. SKOJ-eva organizacija obuhvata 320 omladinaca, dok broj ostale omladine iznosi 360. Razvoj partijske organizacije je pravilan, nema nekih naročitih propusta u radu. Vodi se dovoljna briga po pitanju prijema u Partiju i kriterijum je na visini a s druge strane nema sektašenja. U radu se može primijetiti pokadkad nesnalaženje rukovodioca a u izvjesnim slučajevima i šablonizam u radu. Ovo je posledica slabe izgradnje drugova. Dalje, ono što se obično može zapaziti kod svih naših mlađih rukovodioca, nedovoljna samokritičnost u pogledu na rad i stanje, što ne dolazi zbog nespremnosti da samokritički istupe, već kao posledica neizdignutosti. Obično se uočavaju samo dobre strane rada, dok propusti mogu da ostanu neuočem. Inače kad im se ukaže na propuste, spremni su svi da prihvate i da učine sve da isti budu uklonjeni. Sektori partijskog rada su svi zastupljeni. Disciplina u partijskoj organizaciji je na dovoljnoj visini a takođe i u čitavoj brigadi, mada još spoljna ne zadovoljava u potpunosti. Rad na učvršćivanju discipline i vojniziranju jedinice je vrlo intenzivan. U pogledu na političko uzdizanje boraca dešava se da rukovodioci ne vode dovoljno računa o nivou a onda ni o potrebama današnje situacije, te radi toga znaju da odaberu za proradu materijal koji je daleko od nivoa boraca a kojim i sami dovoljno ne vladaju. Takođe se može desiti da za politički rad uzimaju čisto teoretske stvari, na pr. nacionalno, seljačko pitanje i si. Ovo dolazi što mnogi ne znaju dvojiti politički rad i političke teme od rada na teoretskom uzdizanju i teoretskih tema. Inače je rad u ovom pogledu u velikoj mjeri in-

tenzivan. Rad na kulturno-prosvetnom uzdizanju boraca nije redovan i dovoljno intenzivan, što naročito važi za predavački sektor. Stampa je prilično razvijena i u svim bataljonima i četama izlaze listovi. Izvršene su pripreme za izlazak brigadnog lista. Stampa uglavnom obuhvata rad i živct jedinica i nema nekih nepravilnosti i skretanja. SKOJ-eva organizacija se takođe pravilno razvija i uspjela je da postane pravi rukovodioc omladine u borbi i životu brigade. Skojevci se ističu disciplinom i radom u svim granama života i rada brigade. Brigadno rukovodstvo je na visini, naročito sekretar, koji uvijek i dovoljno pruža pomoć organizacijama.

Stab brigade u cjelini a i oojedinačno gledani svi članovi mogu da odgovore svojim dužnostima. Ovdje su vršene izvjesne izmjene, što se naročito dešavalo sa pomoćnikom političkog komesara ali što nije imalo nekih naročitih posledica. Članovi Štaba su prilično aktivni a posjeduju dovoljno iskustva i znanja za pravilno rukovođenje.

3. **— X** *Crnogorska udarna brigada*

Ova brigada formirana je polovinom septembra ov. godine.[7] Kao kostur za brigadu poslužila su već dva formirana bataljona, izviđački bataljon II Udarnog korpusa i jedan bataljon Nikšićkog N.O.P. odreda. Pomenuti bataljoni su do formiranja brigade prošli kroz borbe i kao takvi stekli izvesno iskustvo i postigli stepen borbenosti a u brigadu su ušli ne kao posebni bataljoni, već su razdijeljeni po svim bataljonima ove brigade. Ostalo ljudstvo za brigadu je uglavnom sa teritorije Lovćenskog N.O.P. odreda. Jedan dobar dio od ovoga ljudstva je bio u četničkim redovima te je njegova politička svijest na vrlo niskom stupnju. Sto **se tiče borbenosti ljudstvo prilično zadovoljava, samo nema još dovoljno iskustva u borbama Od dana formiranja brigada je vodila stalne borbe,[8] što je uticalo na vojnički razvoj same brigade te danas može, po borbenosti, da stane u red naših boljih jedinica. U borbama, zbog nedovoljne vještine a u nekim situacijama i zbog nagi osti samih rukovodioca, brigada je imala oko 250 mrtvih i ranjenih.[9] Ovoliki broj izbačenih iz stroja nije se negativno odrazio na brigadu a to iz razloga što brigada u borbama nije doživljavala neuspjehe. Rukovodstva u brigadi mogu da zadovolje mada ih ima prilično neiskusnih i vrlo slabo uzdignutih.** Sto **je brigada uspješno rešavala zadatke i pokazivala se u borbama vrlo prodorna nije zasluga nekog intenzivnog rada, već u mnogome posledica povoljne si-**

[7] Deseta crnogorska NOU brigada je formirana 18. septembra 1944 (vidi tom III, knj. 8, dok. br. 169 i 179).

[8] O dejstvima 10. crnogorske NOU brigade vidi tom III, knj 8, dok. br. 192, 195, 225, 226, 228, 233—237.

» i [10] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 192, objašnjenje 2.

tuacije kao i to što je elemenat u brigadi iz krajeva tradicionalno borbenih. Brigadi još nedostaje vojnički izgled, u prvom redu spoljna disciplina. Njeno brojno stanje iznosi oko 900,[10] dok odnos oružja prema broju boraca može se reći da potpuno zadovoljava. S obzirom na novu situaciju, pitanje njene popune biće prilično lako riješeno iako momentalno neće dostići onaj broj koji odgovara brigadi po formaciji.

Partijska organizacija u brigadi broji oko 116 članova obuhvaćenih radom 21 ćelije. Kandidata za Partiju ima oko 20. SKOJ-eva organizacija broji oko 150 članova. Kad u partijskoj organizaciji a takode i SKOJ-evoj organizaciji je pravilno postavljen. Da bi rad pravilnije tekao i organizacija se pravilno razvijala još u samom početku održana su razna savjetovanja kako štabova bataljona tako i političkih rukovodioca i do sada se nije moglo primijetiti nekih naročitih grešaka. Bilo je propusta u pojedinim sektorima rada, što se ogledalo u nedovoljnom angažovanju rukovodioca i partijske organizacije. Tako politički a naročito kulturno-prosvjetni rad u poslednje vrijeme je vrlo neredovan. Ovdje se mora uzeti u obzir prilično teške prilike u kojima je brigada živjela i stalne borbe koje je brigada vodila. S druge strane ovo dolazilo i kao posledica lijenosti samih rukovodioca. Partijska organizacija pravilno je shvatila ove propuste i nastoji da iskoristi svaku mogućnost za rad po svim sektorima. Doduše momentalna situacija, angažovanje brigade u cilju uništenja preostalih njemačkih snaga na ovom sektoru, ne dozvoljava da se rad razvije u onoj mjeri u kojoj bi bio potreban.

Stab brigade je pokazao u dosadašnjim akcijama i radu brigade dosta snalažljivosti. Posjeduje dovoljno iskustva i znanja i moći će uspješno da vodi brigadu. Pomoćnik politkomesara se dovoljno unosi u posao mada nema dovoljno brzine u poslu i nedostaje mu potrebna sposobnost uočavanja nedostataka i propusta. Politkomesar nije dovoljno pokretan mada posjeduje dovoljno iskustva i znanja. Zahvaljujući toj njegovoj nepokretljivosti u mnogome rad na političko-kulturno-prosvjetnom polju je trpio.

Naša pomoć je bila redovna i gotovo od samog osnivanja brigade nalazio se po neki član ovog Politodjela kod njih pomažući ih u postavljanju rada i u toku samog rada.

4. — **I** *Bokeška brigada*

Ova brigada formirana je krajem septembra ov. godine od dva već postojeća bokeška bataljona i novomobilisanog ljudstva iz Boke.[11] U samom osnivanju brigada ie brojila oko 900

[11] Prva bokeljska NOU brigada je formirana 5. oktobra 1944 (vidi tom III, knj. 8, dok. br. 193).

ljudi a rukovodeći kadar za brigadu uzet je iz dva gorepomenuta bataljona i oko 20 iz Dalmatinske[12] i VI Crnogorske brigade. Brigada se dalje popunjavala svakodnevno i dostigla je do danas do 1600 boraca. Politička svijest boraca je na vrlo niskom nivou a takođe mu nedostaje i vojničko iskustvo. U pogledu borbenosti dobar dio boraca zadovoljava i u akcijama koje je brigada vodila do danas[13] bilo je lijepih primjera hrabrosti. Jedan dio ljudstva je u svakom pogledu slab a rukovodioci nemaju dovoljno iskustva i znanja da nivo svih boraca uzdignu na veću visinu.

Priliv novog ljudstva bio je tako nagao da se ni rukovodioci ni partijska organizacija nijesu dovoljno snašli te je kao posledica toga stanje u brigadi bilo prilično nesređeno. U takvoj situaciji brigada je morala voditi stalne borbe živjeći po dosta teškim okolnostima, tako da je sređivanje prilika u brigadi dosta sporo išlo. Danas već brigada je uglavnom sređena dobijajući svoj vojnički izgled. Naravno, još ima dosta nedostataka i još se nije uspjelo da se od brigade stvori dobra i čvrsta jedinica. Od formiranja brigada je bila stalno u borbama i izbacila je iz stroja preko 200 boraca.[14] Gotovo u svim borbama brigada je imala gubitaka u rukovodiocima i to uglavnom četnim rukovodiocima. Gubitci u rukovodiocima teško se nadoknađavaju budući da se partijci prilično sporo'uzdižu i osposobljavaju za rukovodeća mjesta. Ni današnja rukovodstva po bataljonima nijesu na dovoljnoj visini i vrlo malo posjeduju samoinicijative.[15]

Partijska organizacija u brigadi broji oko 102 člana, kandidata za Partiju ima oko 30 a SKOJ-eva organizacija broji oko 150 članova. U samom početku pa za jedno poduže vrijeme partijska organizacija nije se znala dovoljno snaći niti aktivizirati svoje članstvo u radu brigade. Dešavalo se da u nekim bataljonima nije bio poznat broj članova Partije", što je imalo za posljedicu neangažovanje istih u radu. Tu se pokazala nespretnost i nezrelost nižih rukovodioca a došlo je i kao posledica slabe pomoći brigadnih rukovodioca. Sada je stanje uglavnom sređeno i rad je organizaciono pravilno postavljen a odvija se prilično redovno po svim sektorima. Glavni nedostatci partijske organizacije se ogledaju u slaboj teoretskoj izgradnji i nedovoljnoj samokritičnosti u pogledu na stanje i rad. Inače partijska organizacija nastoji da uzdigne nivo svoga članstva i či-

[11] Misli se na 2. proletersku dalmatinsku brigadu.

" i [14] Opširnije o tim dejstvima vidi tom III, knj. 8, dok. br. 281.

[15] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 239: izveštaj političkog komesara 1. bokeljske brigade od 7. novembra 1944. političkom komesaru Primorske operativne grupe o opštem stanju u toj brigadi.

tavu brigadu. Partijski sastanci kako Komiteta tako i ćelija su redovni ali to ne važi u potpunosti za teoretske sastanke.

Štab brigade se nije dovoljno snalazio u dosadašnjim borbama i radu brigade, što naročito važi za politkomesara i pomoćnika komesara brigade. Ovo je došlo otuda što su i politički i partijski rukovodioc do formiranja brigade bili radnici na terenu te kao takvi nijesu imali nikakvog iskustva u radu sa vojskom. Zatim, i vrlo sporo su se upoznavali sa svojim dužnostima a ni danas, može se reći, nijesu se dovoljno upoznali.

• S obzirom na situaciju u ovoj brigadi od njenog formiranja uvijek se nalazio po jedan ili dva člana ovog Politodjela pomažući u sređivanju stanja i prilika u brigadi.

5. — *Štab Grupe* i *jedinice oko Štaba*

Štab i okolina Štaba obuhvaćeni su radom 8 partijskih jedinica sa oko 80 članova Partije, 10 kandidata i oko 90 skojevaca. Broj čitavog ljudstva iznosi oko 300. Rad u svim ovim jedinicama uglavnom normalno se razvija. Nema nekih naročitih nedostataka u radu mada partijski život nije razvijen kao u ostalim jedinicama. Intendantura Grupe prilično je sređena i pitanje ishrane naših jedinica momentalno nije problem. Pitanje obuće i odjeće još nije riješeno jer postoli još dobar broj boraca po jedinicama koji su slabo oprèmljcni. Bolnica Grupe je takođe dobro organizovana i pažnja i njega prema ranjenim i bolesnim drugovima je dovoljna. Među ovim jedinicama nije uračunat artilerijski divizion koji je prije kratkog vremena pridodat Grupi jer nam slanje u istom nije poznato.

Rad Štaba Grupe je na dovoljnoj visini i u dosadašnjem rukovođenju sa jedinicama pokazao je dovoljno snalažljivosti i odlučnosti. Nekih naročitih primjedbi u pogledu na rad ne bi se moglo iznijeti a takode nema ni nekih nepravilnosti u odnosu Politodjela prema Štabu i obrnuto.

Napominjemo da izvještaje koje vama dostavljamo, dostavljamo takođe i Pokrajinskom komitetu za Crnu Goru i Boku kao i političkom komesaru Korpusa. Takođe se uvijek, ukoliko to potreba iziskuje, konsultujemo sa njima u pogledu rada dobijajući od njih pomoć i savjete.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel,
Nikola Gaževič

BR. 119

OKRUŽNICA CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE OD 25. NOVEMBRA 1944. OBLASNIM, OKRUŽNIM I DIVIZIJSKIM KOMITETIMA I POLITODJELIMA O NEKIM SLABOSTIMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U VOJSCI[1]

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE

Dana 25. novembra 1944.

OKRUŽNICA
0 nekim slabostima partijskih organizacija u vojsci
(divizijskim, oblasnim, okružnim komitetima
i politodelima)

Kao dopunu ka oktobarskoj okružnici CK KPS »O organizacionim i kadrovskim pitanjima«,[2] treba skrenuti pažnju partijskim organizacijama na još neke greške u vezi s radom partijske organizacije u vojsci.

Danas, kada je naša NOV. pod vrhovnom komandom maršala Tita, organizovana kao regularna vojska s redovnim vezama nagore i nadole, partijska organizacija treba da bude naročito razgovetno svesna svog zadatka u NOV, koji se delimično razlikuje od njenih zadataka na terenu.

Partijska organizacija u vojsci je u mnogim slučajevima preuzela vojnički rad u štabovima. Na sastancima ćelija, naročito na sastancima štapskih ćelija, vrše se analize vojnog položaja, pripremaju se planovi za izvođenje vojnih operacija, i kritikuju se borci i štabovi s vojničkog stanovišta. Čitavi partijski izveštaji govore uglavnom o izvedenim vojnim operacijama a veoma malo o samom partijskom radu.

Odgovornost za vojni sektor u partijskim organizacijama obično preuzimaju vojni rukovodioci. Oni smatraju da je time što na partijskim sastancima podnose izveštaje o svom radu, koji obavljaju kao vojni rukovodioci, njihova odgovornost kao članova Partije iscrpljena. Zato se na partijskim sastancima ćelija štabova obično razmatraju iste stvari kao na vojnim sastancima. Na taj način činjene su dve greške: s jedne strane, brigadi se za podizanje vojničke discipline i sposobnosti boraca

[1] Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 1527111-1, f. 289 IV-3 i f. 10 I. Dokumenat je umnožen na ciklostilu i na svakom primerku je stavljen okrugli pečat.

[8] Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 152/III-1 č, 289/IV-3 i f. 303/1.

mora [posvetiti] rva partijska organizacija, dok s druge strane, partijski sastanak nije forum koji bi smeo primati izveštaje o vojničkom radu. Vojni rukovodioci za izvođenje vojničkih zadataka odgovaraju isključivo svom štabu. Svaki član Partije mora svoj vojnički zadatak smatrati kao svoj partijski zadatak i izvršavati ga s punom svesnom odgovornošću. Pred partijskom organizacijom odgovara za neizvršenje ako svoj vojnički zadatak ne obavi. Međutim, i za partijsku organizaciju, što se tiče vojničkih uspeha, odnosno uspeha pojedimh vojnih rukovodilaca, merodavna je ocena pretpostavljenih štabova. Partija treba pre svega da vaspitava članove u prave i odane članove Partije. Ćelija štaba mora im pružati što veću pomoć, kako u njihovom teoretskom i političkom vaspitavanju, tako i u pogledu njihovog ličnog života. Partijska organizacija mora takođe učiniti sve za podizanje autoriteta svih članova štaba. Zato je potrebno, s jedne strane, da članovi štabova, vojni rukovodioci i oficiri svojim primerom, odanošću, borbenošću, neustrašivošću i stalnim podizanjem svoje vojničke i političke sposobnosti uživaju pravo poštovanje, ljubav i ugled među borcima, dok s druge strane, partijske organizacije moraju učiniti sve kako bi pomogle štabovima u učvršćivanju spoljašne vojničke discipline. Zato treba znati na pravom mestu i na pravilan način svakog člana štaba koji je član Partije upozoriti na njegove slabosti i greške. Isto tako mora partijska organizacija znati pronaći način i oblik na koji će moći vaspitavati i leciti od grešaka oficire koji nisu članovi Partije, a kojima treba isto tako čuvati njihov autoritet.

Zbog čuvanja bezuslovne discipline i jedinstva vojske, partijska organizacija ne sme dopustiti da se partijski sastanci promene u kritikovanje vojnog rukovodstva, sposobnosti itd. pretpostavljenih rukovodilaca Jedino u slučajevima kada pretpostavljeni štab sam kritikuje potčinjenog, i kada je to potrebno zbog izrazitih grešaka pojedinih članova potčinjenog štaba, neka se sprovede kritika članova štaba i u partijskim organizacijama, u granicama kritike pretpostavljenog štaba i s posebnim obzirom na to kakav je kritikovani drug, odnosno rukovodilac, kao drug i kao član Partije.

U ćelijama u vojsci nije potrebna posebna odgovornost za vojni sektor, disciplinu, higijenu itd. Za sve te stvari ćelija treba da odgovara kao celina. Sav rad partijske organizacije u vojsci mora biti upravljen na što bolje vojničko funkcionisanje vojske, i nije potrebno određivati za taj rad posebnog druga, jer se na taj način briga partijske organizacije o vojsci samo sužava.

Rad partijske organizacije u vojsci treba da bude: u neprekidnom podizanju svesti boraca, potpaljivanju njihove mr-

žnje prema okupatoru i njegovim izdajničkim pomagačima, u podizanju njihove borbenosti, borbene sposobnosti i udarnosti, u podizanju prave svesne vojničke discipline, brizi za najtačnije sprovođenje svih vojničkih naređenja uz istovremeno razvijanje samoinicijative boraca, u podizanju autoriteta štabova među borcima, kao i autoriteta pretpostavljenih štabova kod potčinjenih. Partijska organizacija kao celina i svaki član Partije ponaosob moraju svojim primercm dokazati šta je to vojnička disciplina, moraju pokazati kako treba bez diskusije sprovesti naređenje po svaku cenu. Vojnička naređenja ne smeju biti predmet ubeđivanja. Borce i vojne rukovodioce treba ubeđivati 0 nužnosti i značajnosti vojničke discipline, dok se o konkretnom naređenju nema više šta da ubeđuje, ni da diskutuje, naređenje treba znati tačno izvršiti.

Rad partijske organizacije u slučaju konkretnih vojnih operacija treba da ostane isti: pružati što veću pomoć štabovima u izvršavanju njihovih naređenja. Analiza postignutih uspeha 1 učinjenih grešaka vojne operacije je isključivo rad štabova. Zadatak partijske ćelije u štabu je da preduzme sve kako bi štab taj svoj zadatak, pored ostalih, što bolje, potpunije i sa što većom vlastitom inicijativom izvršavao. Međutim, rad partijske organizacije kao celine u jedinici jeste da, pošto je štab izvršio vojničku analizu, utvrdi uspehe, greške i postavi dalje zadatke, sprovede kampanju za korišćenje postignutih uspeha, odn. što brže otklanjanje učinjenih grešaka i za sprovođenje postavljenih zadataka.

Na primer, štab je utvrdio da je sporost potčinjenih štabova i boraca bila kriva što određena akcija niie postigla bolje uspehe. Zadatak partijske organizacije je sada da na osnovu ove konstatacije konkretizuje u čemu se sve javljala sporost boraca, da utvrdi pojed:ne slučajeve, i u svim organizacijama, na svim sastancima, političkim časovima i u individualnom radu sa borcima povede diskusiju o tome kako otkloniti sporost. Posebne slučajeve aljkave sporosti part. organizacija treba takođe da kazni partijskom kaznom, naročito u slučajevima kada je štab već izrekao vojničku kaznu.

Rad partijske organizacije u vojsci kao celini i rad pojedinih ćelija štabova ne smeju nikada nadoknađivati rad štabova, to jest rad vojnog rukovodstva. Partijska organizacija treba da bude glavni oslonac štabovima pri izvršavaniu njihovih vojničkih naređenja. Čuvanje i izgrađivanje vojničke discipline, uz razvijanje najveće inicijative svakog pojedinog borca NOV, treba da bude osnovno načelo u radu part. organizacije u vojsci. Ovaj zadatak će part. organizacija sprovoditi jedino uz istovremeno političko, ideološko i moralno vaspitavanje svojih članova i svih boraca u NOV.

Pošto naši komiteti, biroi i politodeli u vojsci, kao i oblasni i okružni komiteti na terenu nisu sasvim načisto u pogledu svog odnosa prema vojsci i njezinim vojničkim zadacima, treba na svim partijskim sastancima ovu okružnicu temeljito proraditi. O konstatacijama i zaključcima donesemm tom prilikom treba izvestiti u redovnim 14-dnevnim izveštajima.

M.P. CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE

BR. 120

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ OD 25. NOVEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 28. DIVIZIJE O ODNOSU PREMA NARODU I NARODNOJ VLASTI[1]

STAB 1 PROLETERSKOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 141

25. novembra [1]944.

POLITIČKOM KOMESARU XXVIII UDARNE DIVIZIJE

Od vojnih komandi, narodno-oslobodilačkih vlasti, antifašističkih organizacija i partijskih rukovodstava u Sremu dobili smo veliki broj primedaba, žalbi i tužbi na postupke i rad naših jedinica, pojedinih boraca i oficira. U pismenim aktima Oblasnog NOO-a i drugih ustanova navedeno je niz slučajeva koji pokazuju da se u našim jedinicama zacarila vrlo rđava praksa u pogledu odnosa prema narodu i NO vlastima, tako da je naš korpus mnogo izgubio od svoga ugleda u očima naroda, s jedne strane, i naneo dosta smetnji i štete NO vlastima, s druge strane.

Sve te greške, upravo prestupi ogledaju se uglavnom u sledećem:

1. — Četničko-siledžijski i osvajački nastup pojedinaca (čak i rukovodioca) prema civilnom stanovništvu, prisiljavanje

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 24-10, k. 1124.

na pokornost uz pretnju sa oružjem (čak i članova odbora i vojnih komandi), bespravno oduzimanje ili štećenje privatne imovine, maltretiranje mobilisanih seljaka — kočijaša. Ne treba podvlačiti da su to postupci ne samo tuđi našoj vojsci, već i najpodliji način neprijateljskog dejstva na ubijanju ugleda naše vojske i njenog jedinstva sa pozadinom. Činjenica da ovakve kriminale vrše ne samo novomobilisani, od četničkog uticaja još neizlečeni borci već i naši stariji drugovi (i starešine) pokazuje da su se naše jedinice pomalo odrodile od naroda, da su postale profesionalna vojska. To je znak nedovoljne aktivnosti naših političkih radnika i apstraktnog načina političkog rada u jedinicama, i potpune političke neaktivnosti na terenu u narodu.

2. — Zaobilaženje narodno-oslobodilačkih vlasti prilikom pribavljanja izvesnih potreba od naroda (privremeno mobilisanje. konja, kola, ljudi za rad, razmeštaj jedinice itd.), omalovažavanje odbornika i odbora, uopšte postupci koji ubijaju ugled i autoritet NO vlasti. To pokazuje da izvesni naši drugovi, naročito intendantski oficiri, uopšte ne shvaćaju značaj i suštinu NO odbora, da ni izvesni naši mlađi komandanti (pa i komesari) ne znaju zakoniti odnos između NO vlasti i štabova.

Ovakvi postupci ne samo da ometaju pravilan rad, postupak i učvršćivanje naših narodno-oslobodilačkih vlasti, već ruše najznačajnije tekovine naše borbe, to su neprijateljski napadi sieda na naše najosjetljivije mesto.

3. — Naši intendanti još uvek vrše nabavke preko NO odbora. To su ostaci naše stare izuzetne prakse u krajevima gde vojne komande nisu bile još organizovane i zbog drugih izuzetnih prilika u tim krajevima.

Nabavke i uopšte sva materijalna poslovanja mogu se vršiti jedino preko komande vojne oblasti (ili komande područja, odnosno komande mesta, sem izuzetnih hitnih slučajeva.) Ovdašnje pozadinske vojne i civilne vlasti su potpuno oformljene i navikle na normalne forme rada. Ukoliko se i desi neko nerazumevanje kod pojedinih ljudi iz tih ustanova, onda im naši drugovi moraju drugarski pomoći, a nikako ići za tim da se normalno funkcionisanje naših vlasti kvari i ruši pravilan odnos i kompetencija vojnih i civilnih vlasti.

4. — Svojevoljna mobilizacija konja od pojedinaca i jedinica potpuno onemogućuje planski i pravilan rad u tom pogledu Glavnog štaba i Oblasnog NOO-a za Vojvodinu. Treba imati u vidu i nužne potrebe za konjima kako za obradu zemlje tako i za transport, i svaka naša pojedinačna mobilizacija konja nanosi vlastima u Vojvodini velike štete i smetnje na organizovanju vlasti, privrede i pomoći frontu. Zbog toga najstrožije zabranjujemo svaku mobilizaciju konja u bilo kojoj formi (direktno ili preko nadležnih komandi) štabovima nižim od štaba

divizije. Štabovi divizija će mobilisati potreban broj konja za svoje jedinice samo preko Glavnog štaba Vojvodine, odnosno najbliže komande područja i svaki akt ove vrste, upućen tim komandama, poslati u prepisu Štabu korpusa.

Naročito skrećemo pažnju, da se povede najstrožija kontrola da naše mlade stavešine ne vrše lične nabavke ili zamene svojih jahaćih konja. Za svaki ovakav postupak kažnjavati najoštrije sve do smenjivanja sa dužnosti i degradacije.

5. — Neke naše jedinice su slale svoje patrole po ulicama da kupe omladinu i civile za razne radove: čišćenje prostorija, tovarenje materijala itd. Treba imati u vidu da je u Sremu sva omladina organizovana u svoj omladinski savez i da rukovodstva njihovih organizacija sarađuju sa NO vlastima i šalju omladinu svakodnevno na razne poslove: branje kukuruza itd. Prema tome svako »kupljenje« omladine i civila mimo njihovih organizacija, prvo, okupatorski je postupak, drugo, razbija ove masovne antifašističke organizacije i treće, sprečava pravilan rad NO vlasti.

Naši štabovi, i posebno politički komesari, koji su najodgovorniji za ove stvari, nisu do sada preduzimali sve potrebne mere da se ovi zločini prema našoj borbi spreče, preko mnogih prestupa prelazili su ćutke i ležerno, čak svojim naređenjima (štabovi) su omogućavali ovakve postupke.

Politički komesari i štabovi u celini moraju ovim pojavama *odmah* stati na put. Treba povesti svestranu, živu političku kampanju za likvidaciju ovakvih pojava. Ali, istovremeno treba sprovesti najbudniju kontrolu i nemilosrdnu borbu svim sredstvima: vojničkim i političkim. Za svaki makar i najmanji prestup preduzimati najoštrije kazne: to su teški neprijateljski postupci i kazne moraju biti oštre kao prema neprijatelju. Podvlačimo da ćemo od sada za svaki prekršaj uzimati na odgovornost nadležne štabove.

Treba imati u vidu da je Srem jedan od krajeva koji od početka naše borbe jedinstveno učestvuje u njoj, da je narod u ovome kraju podneo velike žrtve u Narcdno-oslobodilačkoj borbi i da su svi oblici naše vlasti potpuno organizovani. Svaka naša pogreška nanosi ovom narodu, koji je pokazao u toku ovog rata visoku patriotsku svest, ne samo veliku nepravdu, već i može imati teške političke posledice, kako na njegovom unutarnjem organizovanju i daljem učvršćenju, već može delovati na slabljenje jedinstva naših naroda s obzirom da su naše jedinice sastavljene od boraca iz drugih krajeva Jugoslavije.

Radi primera prilažem vam prepis nekoliko dostava.[2] Odmah treba sprovesti istragu u jedinicama na koje se ove dostave odnose i o rezultatu izvestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Priloga: 3[3]

Politički komesar,
pukovnik,
M P. **M.[4] Todorović**

BR. 121

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 27. NOVEMBRA 1944. O BRIGADNOM SAVETOVANJU SKOJA[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XIII HERC. NOU BRIGADE
Jasena 27. XI. 44.

22. novembra 1944. godine održano je prvo savjetovanje SKOJ-a u našoj Brigadi. Bili su prisutni: dru? Aco Babić, član Polit, odjela XXIX Div., drug Danilo Bilanović, član Oblasnog komiteta SKOJ-a, pet partiskih rukovodioca iz bataljona sa pom. komesara Brigade i 29 SKOJ-evih rukovodioca iz bataljona.

Savjetovanje je imalo za cilj: Da se u vrijeme godišnjice naše Divizije[2] prikažu iezultati i razvoj na?;e organizacije od formiranja brigade,[3] da se vidi sadašnje stanje i nedostatci te da se na osnovu toga i političke situacije donesu zaključci o daljnjem radu i zadatcima SKOJ-a u našoj Brigadi.

Na osnovu gore navedenog postavljen je slijedeći dnevni red savjetovanja: 1. Politička situacija, 2. Organizaciono pitanje, 3. Opšte stanje i rad po sektorima, 4. Zaključci.

Politički referat je iznio sekretar Brigadnog komiteta SKOJ-a. U referatu su uočeni glavni političk^ momenti kako u svijetu tako i u našoj zemlji, a posebno u Hercegovini, 27 postavljenih pitanja kao i živa diskusija po referatu upotpunili su političku situaciju i podvukli zadatke koji se pred organizaciju postavljaju u sadašnjim prilikama.

[2] i ' Prepisi tih dostava nalaze se u AVII, reg. br. 24-10, k. 1124. « Mijalko

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, 1944, mesec XI, reg. br. spiska 92, a njegov snimak u AVII, reg. br. IRP BiH —11/210 —214.

[4]

[1] Dvadeset deveta NOU divizija formirana je 16. novembra 1943 (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 46).

[3] Trinaesta hercegovačka NOU brigada formirana je 13. juna 1944 (vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 64).

U današnjim prilikama dotucanja fašističke zvijeri u njenoj jazbini vidi se jačanje demokratskih snaga u svijetu, a slabljenje svjetske reakcije čija je glavna udarna pesnica fašizam.

Uprkos svih nastojanja reakcije da ornete odnose među saveznicima SSSR-om, Engleskom i Amerikom, savez je svakoga dana bivao i biva sve čvršći. To najbolje pokazuje saglasnost saveznika po svim pitanjima. Zahvaljujući jedinstvenosti sovjetskih naroda, Sovjetski Savez je danas, kao što je bio i u toku čitavog oslobodilačkog rata, glavni faktor u borbi protiv fašizma i predvodnik svih demokratskih snaga u svijetu. Iako su u mnogome oslabljene pozicije reakcije, ona ne prestaje sa svojim rovarenjem. To se najbolje vidi po primjerima Italije, Grčke, Belgije, te i u pokušajima povezivanja svjetske reakcije sa reakcijom u našoj zemlji. Danas najbolje dolazi do izražaja činjenica da pobjeda naprednih snaga u pojedinim zemljama zavisi od sopstvene snage tih naroda, tj. koliko su demokratske snage pojedinih naroda u stanju da se odupru udarcima reakcije.

Povezanost naše reakcije sa reakcijom u svijetu danas se očito vidi. Ali se također vidi da iz dana u dan njihov uticaj slabi. Sporazum Subašić—Tito je reakciji istrgao iz ruku svaku podršku. Pobjede naše narodno-oslobcdilačke vojske su omogućile veću mobilizaciju snaga, kao i veću aktavinost širokih narodnih masa u našoj zemlji. Dolazak Crvene armije u našu zemlju i pomoć našoj vojsci pri oslobađanju naše teritorije od neprijatelja doprinose mnogo produbljavanju bratskih odnosa među našim narodima i narodima SSSR-a. Sporazum između Nacionalnog komiteta i vlade SSSR-a o prelazu naših granica i nemješanju Crvene armije u naše unutarnje stvari odaje veliko priznanje našoj narodnoj vlasti i tekovinama naše borbe.[4] Time je pokazan put i ostalim saveznicima kako se sprovode u djelo odluke Moskve[5] i Teherana[6] o nemješanju saveznika u unutarnje stvari pojedinih naroda.

Oslobođenjem Srbije reakciji su oduzete mogućnosti tvrdnje da je njen glavni oslonac u Srbiji. Razbijanjem četništva reakcija je izgubila glavnu vojničku snagu u našoj zemlji.

Okupljanje širokih narodnih masa oko NOF-a omogućuje veću obligaciju novih snaga u NOV, kao i veću aktivnost oko izgradnje naše zemlje i očvršćavanja organa narodne vlasti.

Vidnu ulogu na razvoju prilika u našoj zemlji kao i položaju naše zemlje u svijetu igra Ujedinjeni savez antifašističke omla-

[A] Opširnije o tome vidi knjigu Dušana Plenče: »Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku Drugog svetskog rata«, str. 342—343.

[5] Konferencija je održana u Moskvi od 9. do 18. oktobra 1944. Opširnije o tome vidi Hronologiju NOR-a, str. 935.

[8] Teheranska konferencija održana je od 28. novembra do 1. decembra 1943. Opširnije o tome vidi Hronologiju NOR-a, str. 594.

dine Jugoslavije. Naši omladinci i omladinke nijesu žalili napora u borbi protiv reakcionarnih režima bivše Jugoslavije. Oni su u borbi protiv fašizma, najmasovnijim učešćem u NOV, doprinijeli jačanju demokratskih snaga u našoj zemlji i izvojevanju velikih pobjeda. Omladina je bila prije, a i sada je nosioc bratstva i jedinstva među našim narodima, koje je garancija novih pobjeda. Savez komunističke omladine Jugoslavije, pod rukovodstvom KPJ, je bio onaj faktor koji je pokrenuo našu omladinu da izvrši tako krupne zadatke.

Veliki uspjesi naše XXIX Herc. divizije su omogućili razbijanje četničkih vojnih formacija i oslobođenje najvećeg dijela Hercegovine.[7] Najveći broj onih koji su bili u četnicima je stupio u naše brigade. Također je u poslednje vrijeme nastao priliv velikog broja muslimana u našu vojsku. I pored oslobođenja velikog dijela zapadne Hercegovine, gdje živi hrvatski živalj, priliv u našu vojsku je sa ove strane još uvijek neznatan. Ovo dolazi otuda što je uticaj Mačeka ovdje još uvijek jak.

Na osnovu ovakve političke situacije pred našu organizaciju se postavljaju zadaci oko prevaspitavanja omladine koja pridolazi u našu vojsku, daljni napori za mobilizaciju svih omladinskih snaga, budnost prema onim koji žele da iznutra potkopaju naše redove, pomoć NOF-u kao političkom predstavništvu naših naroda, pomoć našoj narodnoj vlasti u izgradnji demokratske federativne Jugoslavije, čuvanje i produbljivanje bratstva i jedinstva u našoj vojsci i na terenu.

Referat po organizacionom pitanju podnio je član Brigadnog komiteta drug Veljko Barbijeri. On nam je lijepo iznio razvoj SKOJ-a od formiranja brigade do danas.

Brojno stanje članstva SKOJ-a od formiranja do danas je slijedeće:

Jedinica	Pri formiranju			S A D A						
	aktiva	članova	neobuhvaćeno	aktiva	članova	neobuhvaćeno	pog.	prek.	za Part.	Kroz organizaciju
I bat.	2	22	15	4	44	92	10	15	15	62
II bat.	—	—	—	4	42	102	—	15	7	64
III bat.	2	15	22	4	40	98	6	19	9	61
IV bat.	3	24	17	4	40	98	5	20	16	53
pri brig.	—	8	—	4	33	22	—	—	2	25
UKUPNO:	7	69	54	20	199	412	21	69	49	265

[7] O dejstvima 29. NOU divizije vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 12 i 102.

Iz referata se moglo vidjeti da je organizacija SKOJ-a u početku bila različita u svakom bataljonu i sa dosta nedostataka. Naročito je bilo nedostataka u organizaciji I i III bataljona. Nepravilno vaspitavanje članova u svakidašnjem životu, pogrešno shvatanje linije N.O. borbe, sektašenje pri primanju u organizaciju, neredovni sastanci, slaba odgovornost pred organizacijom, neprilagođavanje rada organizacije na ratni način bili su glavni nedostatci organizacije. U podjeli rada po sektorima bilo je nepravilnosti, a pojedini sektori su bili potpuno zapušteni (sektor rada na terenu, obavještajni sektor). U IV bataljonu stanje je bilo tada sređeno iako je rad bio prilično zapušten.

Kroz daljnji rad nedostatci su se počeli otklanjati i organizacija je pošla naprijed. Kao posledica sređivanja rada bio je odlazak velikog broja članova za rukovodioce. Organizacija je usled rashoda često podmlađivana i rad bi opet počinjao iznova po svakom sektoru. Cesta promjena rukovodioca je imala za posledicu povremeni zastoj u radu organizacije Ovo je bio jedan od glavnih uzroka da i danas nije normalno stanje u pojedinim aktivima.

II bataljon je novoformiran te je i organizacija u njemu mlada. Do sada je ova organizacija dosta uznapredovala i riješila je niz problema u bataljonu.

Iz gornjeg se može vidjeti da je organizacija u brigadi dosta napredovala, iako još uvijek ima nedostataka. Sadašnji nedostatci se u glavnom očituju u slabom teoretskom radu, nedovoljnoj odgovornosti pojedinih članova, a negdje i slaboj aktivnosti rukovodioca.

Poslije referata po organizacionom pitanju, sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a su podnijeli referate o opštem stanju i radu organizacije po sektorima.

Težište rada je do sada bacano u glavnom na rješavanje svakidašnjih problema u jedinicama, te je zbog toga rad po izvjesnim sektorima nekada zanemarivan. Pitanje borbenosti, discipline, bratstva i jedinstva, odnosa prema narodu i slično je mahom riješeno.

Rad po političkom sektoru je bio zadovoljavajući s tim što su kroz ovaj rad riješeni važni problemi u našoj brigadi. Preko omladinskih konferencija prorađivan je kongresni materijal, omladinski listovi ili pak osnovne stvari iz problematike narodno-oslobodilačke borbe.

Rad po vojno-obavještajnom sektoru se sastojao u glavnom u obuci drugova u rukovanju sa svim vrstama raspoloživog oružja. Veliki broj novih boraca je naučio rukovati sa svim vrstama oružja. Pored ovoga rad članova pc ovom sektoru se sastojao i u tome, što je koordinisan sa radom vojnih rukovo-

dioca. Obavještajna- služba nije pokazala vidnih rezultata, jer je često na sastancima i zaboravljano diskutovati o ovome.

Kulturno-prosvjetni sektor se različito razvijao u pojedinim bataljonima. Cesto je u ovom radu bilo zastoja u vrijeme pokreta, da bi u vrijeme bivakovanja opet krenuo naprijed. Danas su sve čete u stanju da daju priredbe sa dobrim programom, sem III bataljona gdje se ovom radu rije poklanjala dovoljna pažnja. 80 drugova je do sada naučilo čitati i pisati. Džepne novine izlaze po četama svakih 15 dana, a u njima mahom sarađuju omladinci. U mnogim novinama često izlazi omladinska rubrika. Predavanja se redovno praktikuju. U II bataljonu je najveći broj nepismenih i kulturno zaostalih ljudi, ali rad po ovom sektoru je mnogo napredovao i pokazao lijepih rezultata.

Rad na terenu se sastojao u povezivanju sa omladinom na terenu preko sijela, priredbi ili pojedinačno. Na sijelima se omladini govorilo o političkoj situaciji, o II kongresu USAOJ-a, o I kongresu USAOBiH-a itd. Ni ovaj sektor nije u svim bataljonima jednako ozbiljno shvaćen. Najviše je uspjeha postigao III bataljon.

Po završenim referatima nastala je živa diskusija po 2. i 3. tački. Uočene su dobre i loše strane organizacije, te se diskutovalo o načinu otklanjanja nedostataka, kao i u budućem radu. Uočeni su sledeći nedostaci:

a) Pojedini rukovodioci nijesu imali dovoljno umješnosti u podjeli rada po sektorima. Ovo se vidjelo po tome, što su neki drugovi bili najodgovorniji za neki sektor, a drugi bi ih pomagali u radu.

b) Nedovoljan i površan teoretski rad.

c) I pored toga što se je organizacija u poslednje vrijeme prilično omasovila, bilo je sektašenja u prilaženju neobuhvaćenim omladincima.

d) Sekretari aktiva su najčešće vršili i dužnost političkih delegata voda, te su zapuštali rad SKOJ-a smatrajući da je dužnost delegata mnogo odgovornija.

e) Iako je politički rad bio dosta plodan, omladinske konferencije se nijesu redovno održavale. Bilo je slučajeva kada pojedini članovi SKOJ-a nijesu sami nešto čitali.

f) Rad na terenu nije ozbiljno shvaćen, iako je bilo mogućnosti povezivanja sa omladinom na terenu.

Svi gore navedeni nedostaci nijesu svojstveni za čitavu organizaciju u brigadi, nego za pojedine bataljonske komitete ili aktive.

Na osnovu svih referata i diskusije po njima, doneseni su sledeći zaključci, odnosno zadaci pred organizaciju:

1. — SKOJ-evi rukovodioci treba sami da se zalažu za rad i da na izvršavanje zadataka podstiču sve članove. Oni treba da vode najveću brigu za održavanje redovnih radnih i teoretskih sastanaka. Pomoć u radu i omogućavanja sastanaka zahtjevati od političkih rukovodioca.

2. — Na sastancima aktiva sekretar podnosi izvještaj po organizacionom pitanju, a na sastancima bataljonskog komiteta sekretar komiteta.

3. — U SKOJ se mogu primiti pošteni, iskreni i borbeni omladinci, koji se osjećaju komunistima. Svaki član SKOJ-a treba da bude tijesno povezan sa neobuhvaćenim omladincima, da ispituje njihove osobine i prošlost, te da ih upoznaje sa organizacijom SKOJ-a. Omladinske konferencije mogu najbolje poslužiti za upoznavanje omladine sa organizacijom SKOJ-a.

4. — Teoretske sastanke redovno održavati. Temeljito prorađivati materijal, a svakog sastanka praktikovati kontrolu znanja, tj. postavljati pitanja iz onog gradiva koje je prorađeno na prošlom sastanku. Obzirom da je organizacija SKOJ-a u brigadi mahom sastavljena od novih članova, potrebno je da se teoretski rad počne sa najosnovnijim stvarima o shvatanju organizacije SKOJ-a. Poslije toga treba preći na proradu razvitka društva, I i II glave iz Istorije Partije ili pak članke iz »Linije Partije«.[8] Priliv novih članova u organizaciju ne treba da ometa napredovanje u teoretskom uzdizanju starih članova. Novim članovima dodijeliti po jednoga druga da sa njima prorađuje osnovni materijal, pored toga što će oni prisustvovati na redovnim teoretskim sastancima.

5. — Odgovornost pred organizacijom trebamo razvijati kod svih članova. To će se najbolje postići kada od drugova budemo zahtjevali izvršavanje svih zadataka koje organizacija pred njih postavlja. Ne smije se desiti da se drugovi osjećaju odgovornim pred desetarom ili vodnikom, nego pred organizacijom. To ne znači da članovi SKOJ-a ne treba da prednjače u izvršavanju naređenja rukovodioca.

6. — Po političkom sektoru treba da bude zadužen najsposobniji drug, a to je najčešće sekretar aktiva. Materijal prorađivati preko omladinskih konferencija, keje treba redovno održavati. Pojedinačno čitanje ili čitanje po grupama treba uvesti u praksu kod svih omladinaca. Članovi SKOJ-a na svakom radnom sastanku, pored svog izvještaja o radu, podnosiće i izvještaj o tome šta su pročitali za proteklo vrijeme.

7. — Rad po kulturno-prosvjetnom sektoru prilagoditi radu na ratni način. Članovi SKOJ-a treba i od sada kao i do sada da uzimaju punog učešća u ovom radu. Nastojati da u džepnim novinama izlazi redovno omladinska rubrika.

[8] **Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5943.**

8. — Obavještajna služba unutar naših ìedinica s obzirom na veliki priliv novih boraca iz neprijateljskih redova treba da se razvije do maksimuma. Na sastancima aktiva treba redovno raspravljati o svim borcima u četi i o njihovom držanju.

9. — Prekinuti sa dosadašnjim površnim shvatanjem važnosti rada na terenu. Povezivati se sa organizacijom SKOJ-a i USAOJ-a na terenu i prisustvovati njihovim sastancima i konferencijama. Pored toga praktikovati sijela i priredbe i govoriti na njima.

10. — U vezi sa održavanjem I Kongresa USAOBiH-a i **I** Oblasne konferencije USAOJ-a za Hercegovinu,[9] te u vezi sa izvršavanjem svih gornjih zadataka, zakazuie se takmičenje omladine u našoj brigadi. Brigadni komitet SKOJ-a će postaviti tačke takmičenja. Takmičenje će trajati od 1. do 20. decembra o.g. Takmičenje treba popularisati među čitavom omladinom u brigadi.

Pravilnim shvatanjem ovih zadataka mi ćemo doprinijeti napretku naše organizacije i njenom osjećanju u brigadi. Na ovaj način ćemo izvršiti zadatke koji se postavljaju pred mlade komuniste oko mobilizacije, prevaspitavanja novih boraca i čuvanja tekovina naše borbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Brigadni komitet SKOJ-a
Džubur Lutvo

' Konferencija je održana u Mostaru marta 1945, »Hercegovina u NOB«, Vojno delo, Beograd, 1961, I izdanje, str. 777.

BR. 122

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 13. KRAJIŠKE BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE OD 27. NOVEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XIII. K. N. O. U. BRIGADE
27-XI-1944 god.

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSANSKU KRAJINU

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izvještaj o radu i *stanju organizacije za posljednjih mjesec i po dana.*

Za ovaj period vremena održali smo tri sastanka brigadnog komiteta i to: jedan radni, a druga dva vaspitna. Na radnom sastanku naročito smo se bavili pitanjem novog ljudstva koje je došlo iz domobranstva, kod kojih je bio jak uticaj HSS na čelu sa Mačekom, kojima nije bio jasan stav Mačeka prema našoj NOV. Mi smo na ovome sastanku naročito podvukli koliko može biti štetan uticaj HSS-a i Mačeka ukoliko se ne bi na vrijeme suzbio. Zato smo se zadržali na ovome pitanju malo dulje i uzeli smo ga kao osnovni politički problem koji bi bio najvažniji za našu organizaciju. Da bi bilo jasnije i da bi se moglo prenijeti na sve novo ljudstvo, kod kojega je uticaj malo jači, mi smo se zadržali i objasnili politiku Mačeka, koju je on vodio za vrijeme bivše Jugoslavije, koja uopšte nije bila u interesu hrvatskog naroda, već Hrvatske reakcije. Kao jasnu sliku gdje se je HSS pokazao naglasili smo ulazak Mačeka u vladu bivše Jugoslavije. Tome smo dodali i potpisivanje trojnog pakta od strane Jugoslovenske vlade u kojoj je također sudjelovao i Maček. Isto smo objasnili njegovo pasivno držanje za čitavo vrijeme borbe, a onda na posletku i neprijateljski stav prema NO pokretu kada je on počeo da se vezuje sa Jugoslovenskom izbjegličkom vladom u Londonu, a onda sa reakcijom u samoj zemlji, t.j. sa Dražom Mihajlovićem. A drugu stvar sa kojom bi se moglo da objašnjava da se uzmu i da se koriste ljudi koji se danas bore u redovima NO borbe iz HSS-a.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, god. 1944, mesec XI, br. dok. 4246, reg. br. 91.**

Druga dva sastanka koje smo održali bili su vaspitni, koje smo uveli u posljednje vrijeme. Ranije vaspitnih sastanaka nismo održavali sa brigadnim komitetom.

Na prvom vaspitnom sastanku radili srno iz istorije Partije o programu i statutu Partije. To smo uzeli zato, što su članovi brigadnog komiteta mladi, tako da bi bilo jasnije koliko se vodila borba unutar Partije dok je prava Partija stvorena.

Na drugom vaspitnom sastanku smo radili pojedine članke 0 NOF-u tako da bi nam bila jasnija širina današnjeg našeg pokreta, da bi se isti mogao prenijeti na čitavu organizaciju, koja [joj] u stvari nije bila jasna.

Sve što smo radili na oba sastanka sa brigadnim komitetom uzeli smo kao obavezno da ga prorade i bataljonski komiteti SKOJ-a.

Naš brigadni komitet sastoji se od 6. članova. Dakle, kako smo vam ranije javili da su se izmjenili neki drugovi, a jedan je bio ranjen, te je opet bilo nanovo uzimanje jednog druga. Isti drug koji je uzet nakon izvjesnog vremena bio je ranjen, te se još i danas nalazi u bolnici. Onaj drug koji je ranjen prije njega, ozdravio je i došao je na istu dužnost tako da nam danas ne fali ni jedan drug, već imamo ovoga kada ozdravi kao rezervu. Drug Dušan Vujnović i Luka Pekez su rukovodioci od ranije i zadovoljili su do sada svojoj dužnosti, te uglavnom moći će se da razviju u dobre rukovodioce. Drug Nikola Krkljić, koji je došao za rukovodioca u III. bataljon, pokazao se do sada vrlo aktivan u svome radu iako je bio mlad i neiskusan u radu. Kako je on došao u taj bataljon, organizacija u istome bataljonu je u mnogome oživila i osjetila se, iako je u tom bataljonu bila ranije najmrtvija. Također drug Rajko Maričić, koji je došao za rukovodioca SKOJ-a u IV. bataljonu, pokazao iste vrline kao 1 drug u III. bataljonu. Drugarica Stana Galić, koja je sekretar Komiteta u brigadnom garnizonu, pokazala se do sada dosta poletna u svom radu, ali nije samoinicijativna i osamostaljena, što u stvari pokazuje da do sada nije zadovoljila u punoj mjeri svoj rad. Ipak sa pomoći ukoliko se joj ukaže moćiće da rukovodi.

Bataljonska komiteta SKOJ-a imamo 4 i jedan komitet u garnizonu pri brigadi. Od prije izvjesnog vremena do sada su se izmjenila nekolika druga u komitetima bataljona. U svim komitetima izmjenili su se 7 drugova i to: U I., II. i III. bataljonu izmjenila su se po dva druga, dok je u Komitetu pri brigadnom garnizonu se izmjenio jedan drug. Svi drugovi koji su došli nanovo bili su na produženom vaspitnom sastanku, imaju volje za rad i dobre uslove za razvoj. Dakle, sada su svi komiteti popunjeni i odgovaraju prilično svojoj dužnosti i osjećaju se kao

komiteti. Jedna je stvar da su komiteti dosta mladi i da ih treba pomoći u njihovom radu. Komitet kao cjelina najbolji je u garnizonu pri brigadi, dok su ostali svi slabiji i u priličnoj su mjeri ravnomjerni. Svima komitetima nedostaje teoretska izgradnja, što u mnogome usporava i razvitak čitave organizacije, a još više otežava rad što se više od pola drugova za vrijeme borbe naučilo čitati i pisati. Te moraju više pažnje posvetiti samome sebi nego li aktivu. Sviju ukupno članova bataljonskih komiteta imamo 23, osim sekretara koji su članovi brigadnog komiteta.

Aktiva u brigadi imamo sviju 23, od kojih su dva novoformirana i to: jedan u Pratećoj četi pri brigadi, dok je drugi formiran u II. bataljonu od kurira i radnog voda. I u ostala tri bataljona moraćemo da formiramo po jedan iktiv na isti način kao i u II. bataljonu, jer su formirane prateće čete pri bataljonima i tako se onemogućava kuririma i drugovima iz radnog voda da pripadaju aktivu prateće čete. Mi srno mišljenja da je to pravilno i zato smo formirali nove aktive u brigadi i II. bataljonu. Ukoliko ne bi bilo pravilno, vi nas obavjestite da formiramo novih aktiva.

Brojno stanje naše organizacije je slijedeće: Po spisku imamo 235 drugova u organizaciji SKOJ-a, u rashodu 43, a na licu mjesta 197. Primljeno je za ovaj mjesec i pol dana 78 novih drugova u SKOJ. Dok je za isto vrijeme ušlo iz SKOJ-a u KPJ 30 drugova. Za ovo vrijeme prekomandovano je u druge jedinice 39 drugova, dok je ranjeno 19, a 7 je poginulo. Za ovo proteklo vrijeme je izbačen jedan drug koji nije htio da dolazi na sastanke i nije imao uopšte volje da bude u organizaciji, te smo ga izbacili i riješili organizacije. 4 drusa su kažnjena sa opomenom i ukorom. To su bile izmjene u našoj organizaciji za ovaj mjesec i pol dana. Prema ovim izmjenama i gore navedenom broju možete sami videti da se organizacija za dva mjeseca izmjenila skoro sva.

Brojno stanie omladine koja nije obuhvaćena u organizaciju SKOJ-a je slijedeće: Po spisku imamo 530 drugova, od kojih je 15 u rashodu, a na licu mjesta imamo 515 drugova. Starijih omladinaca, koji su stupili priie tri mjeseca i koje mi računamo kao stare borce, imamo 243. Novih omladinaca, koji su stupili kao domobrani u naše jedinice od drugog napada na Banjaluku,[2] koji su došli dobrovoljno iz Banjaluke i koji su mobilisani iz okolnih sela. imamo 291, koji su uglavnom novi.

Uzevši općenito stanje organizacije u nnšoi brigadi, može se primjetiti naročito u posljednje vrijeme da se u priličnoj

[1] Vidi tom IV, knj. 30, 124: izveštaj Štaba 13. krajiške brigade od 28. novembra 1944. Stabu 39. NOU divizije o dejstvima na području Mrkonjić-Grada i Banje Luke.

mjeri popravila i oživila, što u stvari do priie izvjesnog vremena nije posjedovala, t.j. prije nego je održan produženi vaspitni sastanak. Produženi vaspitni sastanak je prilično uticao na one drugove koji su bili na sastanku te se u stvari to prenijelo i na organizaciju i tako je dalo više živosti u radu, tako da se njezino djelovanje prilično osjeća u čitavoj brigadi. Ono što je bio najveći problem i na čemu je trebao da počiva čitav rad SKOJ-evske organizacije bio je da se pokrene rad sa omladinom koja nije bila obuhvaćena u organizaciju SKOJ-a. A sada poslije kursa drugovi ko.:i su bili na kursu dobili su poleta i dobili su ono osnovno znanje, koje je njih podstrekalo na rad i oni su to prenijeli preko organizacije SKOJ-a na omladinu koja nije u organizaciji i sada za ovo vrijeme sa omladinom van organizacije se radi u dovoljnoj mjeri. Sa ovim problemom naša organizacija bavila se je već od svoga osnutka i ona je uspjela da ovaj problem prebrodi, tako da sada to više za nas ne predstavlja problem iako ima šupljina, koje će se moći lakše da zatvore.

Inače, što se tiče ostalog rada on prilično teče. Problema kojima se sada bavimo nema naročito velikih, nego kako smo rekli u početku da je jedino problem još da se razbije Mačekov uticaj i HSS-a kod novog ljudstva koje je sada došlo iz domobranstva. Na ovaj problem sada smo bacili sve težište rada i s time se sada bavi čitava naša organizacija. Inače drugih problema osim sitnih stvari koje rješavamo svakog dana sada nema. Jedna stvar koja umnogome usporava jest mladost organizacije, a s druge strane njena teoretska slaba izgradnja. Još svemu tome kad se doda da je većina drugova samouka, te i ono što teoretski rad vrlo teško shvaćaju, a sami ne mogu da čitaju, tako dt. bi im se više pružila mogućnost na samoj njihovoj izgradnji. Mi smatramo sada najosnovniji problem kod organizacije da bi bio teoretska izgradnja, a ukoliko bi postojala mogućnost da se održi i još koji produženi vaspitni sastanak. Jer u stvari i ono drugova što je prošlo sastanke, polovina ih je otišla za komesare i pomoćnike. Vidili smo da nam je prošli sastanak mnogo pomogao i da jedino na taj način drugovi shvaćaju stvari, te ukoliko bi postojala mogućnost da nam ponovo neko dođe da održi sastanak, jer u stvari mi ga nemamo koji bi mogao da to čini. Druga stvar koja je kod nas bila problem, koju smo isto prilično uspjeli da otklonimo, jeste što se je naša organizacija dosta jednostrano razvijala i malo je obraćala pažnje na širinu. Kruto je shvaćala primanje drugova u organizaciju, smatrala je samo ko je dobar bunkeraš da taj može da bude SKOJ-evac. I ovo je u priličnoj mjeri uspjelo da se otkloni iako ne baš potpuno. Sada organizacija šire gleda i počela je i šire da se razvija, što će i u stvari omogućiti mnogo bolji razvitak nego što ga je imala do sada.

Jedino koje se sada najviše odražava na organizaciju jeste to, što u stvari uvjek kada se traže u druge jedinice idu stari i najbolji SKOJ-evci. Tako da nam se desi da ponekad ostanu u aktivu samo po 4—5 drugova. Isti ovaj slučaj kod nas desio se je već nekoliko puta.

Uzevši općenito stanje naše organizacije, pa ipak se može reći da je sada zadovoljavajuće. Ukoliko se nastavi s ovakvim radom, organizacija će da se u priličnoj mjeri pokrene i pođe ozbiljno naprijed. Ono što je bilo najgore jeste ta krutost i začaurenost u koju se bila začaurila naša organizacija.

Kako smo gore napomenuli da se je rad pokrenuo prilično sa omladinom, ovde nećemo iznositi koliko je šta učinjeno, i koliko je konferencija održano. Jedno je, da se je rad uveo obavezno i da je sada kroz našu omladinu u priličnoj mjeri prostrujao Prvi kongres Antifašističke omladine Bosne i Hercegovine i to je bila prilična poluga na kojoj se je uspjeo da pokrene rad sa omladinom. Iako je Kongres odgođen, bas sad se najviše može čuti govor o Kongresu među omladinom.

Sto se tiče svega ostalog rada, kao na pr. vojničkog i kulturno-prosvetnog, može se reći da sada ako ne baš potpuno, ono bar ipak prilično teče. Vojnički rad kod nas nije bio naročiti problem, a i pored toga nije zaboravljan pogotovo danas kada smo mi prava i regularna vojska. Naročito danas kada je izašlo naređenje Vrhovnog štaba o vojnoj uredbi i disciplini u našoj vojsci.[3] Kulturno-prosvetni rad sada kada se uzme općenito u čitavoj brigadi možemo reći da se je poboljšao. I to za posljednji mjesec i pol dana ovome radu su mnogo koristili novi drugovi koji su došli, tako da se je on prilično pokrenuo. Mi ne možemo reći da je on ostvaren ali uglavnom je dobro pokrenut.

Gore smo zaboravili da napomenemo šta smo radili teoretski sa organizacijom. Pošto je u našoj organizaciji skoro sve nanovo primljeno, za ovo vrijeme radili smo najosnovnije stvari koje treba da zna svaki SKOJ-evac. Brošuru od druga Kalinjina[4] na raznim komsomolskim savjetovanjima i o NOF-u, te to radimo još i sada, i uglavnom smo postavili najosnovnije stvari kao i o NOF-u, jer je to najosnovnije što trebamo i moramo da savladamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za brigadni komitet SKOJ
Dušan Drobac

[3] Odnosi se na naredbu VS NOV i POJ od 14. oktobra 1944. o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica (vidi VII, reg. br. 35-9, k. 460 C).
[4] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5375—5431.

BR. 123

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 28. NOVEMBRA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 35. NO DIVIZIJE O METODU RADA PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SADRŽAJU IZVESTAJA[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
Dana 28. novembra 1944.

POMOĆNIKU POLITKOMESARA I. UDARNE BRIGADE XXXV. DIVIZIJE

Dragi druže!

Primili smo Tvoj izvještaj od 6. novembra o.g.[2] Na osnovu istoga Ti odgovaramo slijedeće:

Vaša Brigada u sastavu XXXV. Divizije je u posljednje vrijeme znatno uznapredovala. Njena borbenost, disciplina, vojnički i politički nivo su svakako rezultat i rada partijske organizacije u samoj brigadi, kao i čitavog Divizijskog komiteta. Međutim, i pored takovog stanja Vi morate da radite na još boljem učvršćenju i jačanju brigade, a to ćete postići jačanjem i snaženjem partijske organizacije u istoj. Iz Vašeg izvještaja se vidi, da Vam je Vaše partijsko članstvo dosta mlado. Zato treba istome da posvetite pažnju za njegovu izgradnju i osposobljavanje. Treba da nastojite da uzdignete drugove teoretski, kao i da ih osposobljavate postavljenjem pred njih praktičnih zadataka. Pri tome treba da im uvjek pomognete i da kontrolišete njihov rad, kako bi mi mogli na njihove eventualne greške ukazati, ispraviti ih i ukazati im na pravilan rad.

U Brigadi imate mali broj kandidata. Zato tom pitanju treba više da posvetite pažnje. Prema Vašem izvještaju, u Vašoj brigadi imate 173 skojevca. Treba da nastojite da iste pomognete u njihovom radu, kako bi što veći broj što prije mogao ući u Partiju. Pomoć Skoju treba da bude stalna od strane partijske organizacije. Jedino tako će se moći Skoj pravilno i brzo da razvija, a i uvidjeće i osjetiti značaj Partije. Sve skojevce koji se istaknu u borbama treba pohvaliti na skojevskim sastancima. Njihova hrabrost treba u mnogome da bude značajan faktor prilikom prijema u Partiju. Na Vama je dužnost da te mlade i hrabre skojevce i teoretski izdignete.

[1] **Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/22.**
[2] **Vidi dok. br. 96.**

U budućim izvještajima treba da nas izvjertite kako Partijska organizacija i Skoj utiče na razvoj političke svijesti kod boraca i kako se kroz organizacije radi i rješava na izvršavanju vojničkih i drugih zadataka.

U idućem izvještaju treba da više iznesete kako i na koji način partijska organizacija i Skoj na kulturno-prosvjetnom radu u jedinici i kako uspjeva u isti obuhvatiti što više boraca.

U buduće šaljite redovno izvještaje svakih mjesec dana i to svakog prvog u mjesecu, tako da bi Vam mogli redovno odgovoriti, odnosno dati uputstva za rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav,
3

BR. 124

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BATALJONA »MATEOTI« OD 30. NOVEMBRA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA ITALIJANSKE BRIGADE »ITALIJA« O PARTIJSKO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
II BATALJ. »MATTEOTTI«[5]
ITALIJANSKE BRIGADE
30-XI-1944 g.

POMOĆNIKU POLITKOMESARA ITALIJANSKE BRIGADE

Položaj

MJESEČNI IZVJEŠTAJ

Organizaciono stanje:

članova K.P. 7
kandidata 14
aktivista 55

® Potpis nečitak

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-5/1, k. 718 A.

*** Taj bataljon je formiran krajem septembra 1943. On se nalazio u sastavu 3. proleterske (krajiške) brigade (Vlado Strugar: »Rat i revolucija naroda Jugoslavije 1941—1945«, Beograd 1962, str. 422).**

Partijski rad: održana su 3 radna sastanka na kojima se rješavalo slijedeće:

1.) a) Primilo se druga komesara Reversona kao člana K.P. i 9 novih kandidata.

b) Postavljen je plan rada i podijeljene su teme drugovima

c) Kritikovani su drugovi komesar i načelnik radi male neispravnosti u ponašanju partijca prema nepartiicima.

2.)

a) Kritika drugu Loizzi-u zbog neopravdanog i neispravnog podnošenja ostavke na dužnosti komandira.

3.) a) Prenesene su diretkive diviz. komiteta za rad Partije i za primanje novih članova.

b) Politička situacija u Italiji i objašnjenje našeg stava.

Održan je jedan teoretski sastanak na kojem se radila prva glava iz »Historije Komunističke partije«.

Politički rad: Politički komesar bataljona[3] je razvijao rad uglavnom preko politkomesara četa i vodnih delegata te je i sam održao nekoliko konferencija po četama. Prorađivale su se slijedeće teme:

Kakvo treba da je ponašanje našeg borca; cilj naše borbe; ponašanje prema civilima; o Crvenoj armiji;[4] šta je sloboda i kako se dobija; šta je bratstvo i njegov značaj; o dezertiranju; o redu i disciplini i njihovom značaju; koji još zadaci stoje pred nama; komentar internacionalne političke situacije; brošura »Rusija u miru i ratu«; šta je fašizam; čitanje Staljinovog govora; život naroda u Rusiji.

Ukupno je održano 66 konferencija radnih i teoretskih, od kojih je komesar bataljona održao 21.

Održano je 10 konferencija sa aktivistima.

Vojni rad: vršili su se jutarnji egzerciri te je komandant održao nekoliko sastanaka sa komandama četa, gdje je davao direktive za egzercire, za pokret, za novi način borbe koji stoji pred nama i druge vojne direktive.

' Salvatore Dragoneti (Dragonetti).

*** Brošura povodom 25-godišnjice osnivanja Crvene armije (23. februar 1918 — 23. februara 1943). Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6267.**

Kulturno-prosvjetni rad: djeluju četni horovi i diletantske grupe, izdane su četne i bataljonske novine.

NAPOMENE

Politkomesar je aktivniji nego što je bio prije; komandant[5] je također jako aktivan i do sada se pokazao na visini i kao član K.P. najbolje se razvija.

Teoretski partijski rad nije se ovoga puta mnogo razvio, pošto su neki drugovi, koji su imali da razrade neke teme, otišli u IV bataljon.

Ima uslova da se poveća broj aktivista, kandidata kao i partijaca.

Osjeća se potreba za materijalom na talijanskom jeziku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara
M.[6] Zadravec

BR. 125

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE PROLETERSKE BRIGADE 26. NOU DIVIZIJE CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U NOVEMBRU 1944. GODINE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

IZVJEŠTAJ RADA PARTIJSKE ORGANIZACIJE I DALMATINSKE PROLETERSKE BRIGADE ZA NOVEMBAR 1944.[1]

Najpre bih ocrtao opšte probleme Brigade koji su usko povezani sa unutrašnjim pitanjima Partijske organizacije i od kojih ovisi postavljanje partijskog i ostalog rada u Brigadi.

Paralelno sa uspjesima što ih je postizala Brigada i koji je bez sumnje jačaju i učvršćuju, pojavljuje se pred nama

[5] **Adolfo Zanela (Zanella)**
• **Milivoj**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6236, a snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1. 696—700.**
[2] **Izveštaj je pisan, verovatno, krajem novembra.**

ozbiljno pitanje — gubljenje kadra i starih boraca (ni jedna akcija gdje se ne izgubi srazmjerno dosta rukovodioca i starih boraca). To dolazi, s jedne strane, uslijed slabe organizatorske sposobnosti naročito nižih rukovodioca (komandira pa na niže) i otuda radi potrebnog uspjeha nužnosti njihovog ličnog trčkaranja u nezgodnim situacijama, i radi pomanjkanja vojničke opreznosti, koja dolazi od lude hrabrosti (štab brigade nailazi na zasjedu), s druge strane. Na tu stvar naročito se obratila pažnja, radi čega su se držali sastanci sa komandnim kadrom i nastoji im se objasniti što bi značilo za jednu jedinicu, u teškoj situaciji po nju, izgubiti svog rukovodioca. Na tom pitanju vođenja računa o nepotrebnim žrtvama mobilisali smo partijsku organizaciju, pri čemu naročito koristimo pismo CKKPH od 10.XI.1944 god.[3] Radi osposobljavanja nižih vojnih rukovodioca organizovan je vojnički kurs pri Brigadi.

Drugo pitanje koje stoji pred partijskom organizacijom jest pitanje prihvata novog ljudstva, koje pristiže bilo da se mobiliše na terenu, bilo iz raznih neprijateljskih vojski. Veliki broj tog ljudstva, koga ima sada oko polovica Brigade, nije upoznato sa najosnovnijim stvarima o našoj borbi — ciljevima borbe. Pored toga što je partijska organizacija izvršila potrebnu pripremu preko sastanaka i konferencija da organizuje doček tog ljudstva, trebalo je i politički rad podesiti prema takvom stanju, tako da smo u plan političkog rada uzeli proradu Titovog referata na II zasjedanju AVNOJ-a, kroz kog bi se uz šira objašnjenja trebalo upoznati nove drugove o Narodno-oslobodilačkom pokretu.

Poslije dolaska u gradove kod rukovodioca sve više je počela dolaziti do izražaja tendenca odvajanja od boraca (dotjerivanje, češće izlaženje u grad, sa strane nekih komandi četa postavljanje pitanja o posebnom stanu itd.). To se uočilo u začetku i ukazivanjem preko partijskih sastanaka dalje se ne razvija, nego se otklanja.

Potrebna vojnička disciplina, koja se naročito danas traži, nije postigla viši stepen, mada se svakodnevno popravlja.

Štab brigade je kompaktan i po odlasku bivšeg komesara brigade druga Markovića radi kao cjelina prilično dobro, uživa dobar autoritet u Brigadi, no ima jedan nedostatak koji je karakterističan za sve rukovodstvo Brigade, da se zbog lične hrabrosti njegovih članova zna bespotrebno izložiti opasnosti. Također zbog te svoje hrabrosti i nedovoljne vojničke opreznosti zna potcjeniti neprijatelja (slučaj gdje se Brigada nalazi u gra-

[5] **Vidi AVII, reg. br. 19-5, k. 1951.**

du Šibeniku a neprijatelj na sjevernom djelu grada i ne obraća mu se potrebna pažnja). To je u stvari pitanje odbacivanja primitivnosti od jednog štaba, što mi činimo analizirajući akcije i učeći se na tim primjerima.

4

To bi u stvari bila osnovna opšta pitanja. Uz šve to borbeni moral je na visini i zahvaljujući u prvom redu iskusnom čvrstom rukovodstvu Brigada je sposobna izvršiti svaki zadatak koji je objektivno u granicama njenih mogućnosti.

U radu partijske organizacije od momenta polaska sa Visa[5] vidi se jednostavnost, naime promjenjeni uslovi života jedinice djelovali su na nju u tom smislu što se nije u potpunosti snašla, održala rad na svim sektorima u onolikoj mjeri koliko se to objektivno moglo, nego se njen rad ponajviše sveo na rješavanje konkretnih praktičnih pitanja koja iskrsavaju svakodnevno i kroz borbu. To je posledica našeg boravka na Visu i naročito se izražavalo neposredno po iskrcavanju, no danas se to prilično otklonilo, rad se razvio na svim sektorima, mada se ne isključuje mogućnost ponovnog pojavljivanja tog pitanja u budućim pokretima.

Bataljonski biroi su u glavnom sastavljeni od drugova starijih boraca dobrih komunista, sa manje-više i priličnim iskustvom, no slabijim teorijskim znanjem, pa je karakteristično u njihovom radu da ne ispituju u dovoljnoj mjeri uzroke grešaka pojedinih drugova, no ih jednostavno bilo izbace iz Partije, bilo smjene sa dužnosti, ili i jedno i drugo (slučaj sa jednim komandirom, zamj. komandira, dvojicom komesara čete itd.). Ta stvar se otklanja putem objašnjavanja, da nije cilj kažnjavati nego vaspitavati ljude, pri čemu se i prilično uspjelo.

Kao što je bio zapostavljen rad na ostalim sektorima, tako je i partijski teorijski rad bio zapostaviien. Od polaska sa Visa (15.IX.44) partijska organizacija Brigade počela je proučavati teme »Diktatura proletarijata«[6] i tek se sada dovršava. Za sada pored toga partijska organizacija treba da se detaljno upozna sa političkom situacijom kroz proradu Staljinovog govora povodom 27-god. Oktobarske revolucije,[7] proglasa

' Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

[5] Iz daljeg sadržaja dokumenta se vidi da je brigada krenula sa o. Visa 15. septembra 1944. godine.

• Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 150.

[7] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7286.

CKKPJ povodom 27-god. Oktobarske revolucije,[8] Titova govora održanog na Banjici povodom oslobođenja Beograda.[9]

Brojno stanje partijske organizacije:

	Članova KP	u rashodu	Kandidata	u rashodu	Skojevaca	u rashodu
I bataljon:	80	6	1	—	61	9
II bataljon:	70	10	7	2	53	5
III bataljon:	74	9	6	—	96	6
IV bataljon:	70	14	2	—	79	15
V bataljon:	45	2	7	—	22	—
Minobacačka č.	9	2	1	—	25	3
Četa za vezu	10	—	2	—	11	—
Tehn. minerska	5	—	4	—	7	—
Previjalište	11	—	—	—	8	—
Intendantura	7	—	1	—	15	—
Bojna komora	4	—	1	—	3	—
Prateća četa	13	—	—	—	16	—
Štab brigade	7	1	—	—	—	—
UKUPNO:	405	44	32	2	396	38

[8] Povodom 27-godišnjice oktobarske revolucije Centralni komitet KPJ uputio je 7. novembra 1944. narodima Jugoslavije proglas u kome, ističući značaj te revolucije za narodnooslobodilačku borbu u Jugoslaviji, postavlja, kao najvažnije, sledeće zadatke: mobilisati sve snage za isterivanje okupatora iz svih krajeva Jugoslavije i oslobođenje čitave domovine: stupati u redove NOVJ; još čvršće zbiti redove NO fronta; čuvati bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije; dati sve od sebe za učvršćenje narodne vlasti; budno i svesrdno čuvati nezavisnost zemlje. »Zahvaljujući borbi koju su naši narodi poveli i vodili« — kaže se u proglasu CK KPJ — »na poziv i pod rukovodstvom naše Partije, zahvaljujući slavnim pobjedama naše vojske koju je organizovao maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, naša zemlja izlazi iz ovog rata kao pobjednica i predstavljaće odlučujući faktor mira i bezbjednosti na Balkanu i u srednjoj Evropi. Ona već sada vodi i vodiće i u buduće politiku dobrih susjedskih odnosa sa svim onima koji ne vrijeđaju njena prava i prava naroda naše krvi i jezika, koji žele da se priključe bratskoj zajednici« (Vidi ARPB, reg. br. 6457/1, 3-2 (44).

' Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, vrhovni komandant NOV i POJ i predsednik NKOJ-a, došao je u oslobođeni Beograd 27. oktobra 1944. Na Banjici je izvršio smotru jednog dela jedinica NOVJ koje su učestvovale u òslobodenju Beograda (vidi tom I, knj. 14, dok. br. 15, str. 456).

Izgleda iz statističkog pregleda organizacije da rad Partije na svom brojčanom jačanju je bio mali, naime da se sektašilo na pitanju prijema novih drugova (mali broj kandidata). Partijska organizacija skoro čitavo svoje novo članstvo regrutuje iz Skoja, uslijed toga što se Brigada neprestano popunjava sa ljudima koji su bili u raznim neprijateljskim jedinicama i čija nam je prošlost nepoznata, radi čega ih je nezgodno kandidovati ili primiti u Partiju, mada su se kroz rad i borbe pokazali prilično dobri.

Već sam se dotakao političkog stanja u Brigadi i u vezi s njim političkog rada. Raspoloženja starih boraca i njihova privrženost NOP-u je velika. Politička svijest je na priličnoj visini i teme koje su se proučavale u mnogome su pomogle njihovom političkom izdizanju, što je naročito bilo omogućeno boravkom na Visu. Dolaskom novih boraca, mada ih ima oko polovice, borbeni moral nije opao i oni se osjećaju zadovoljni. Pored Titovog referata koji je u planu političkog rada, u cilju nezaostajanja za razvojem događaja, proučavaju se najaktuelniji članci u vezi sa političkom situacijom. Ovakav rad na nove borce ima dobrog odraza, tako na pr. neki kažu »ovo nije samo vojska nego i škola«.

Za sada još nemamo političkog komesara brigade (posle smjenjivanja druga Markovića), a komesari bataljona su uz izvjesnu pomoć i ispravke po pojedinim stvarima u stanju objašnjavati [pitanja] potrebna za vojsku, što se ne može reći i za komesare četa. Komesari bataljona znadu ponekada i više da prepuste rad komesarima četa nego bi to trebalo, s motivacijom da i njih treba osposobljavati, no to nije tako ozbiljno pitanje i običnom opomenom to se otstrani. Ni partijski ni politički rukovodioci u Brigadi nisu se mnogo a skoro ni malo interesovali za političko stanje na terenu gdje se nalaze, niti su pomagali partijsku organizaciju terena, što je opet pored neimanja dovoljno širine u radu i posledica boravka na Visu, gdje se bilo skoro izolovalo od naroda. Na sastanku sa pomoćnicima komesara i komesarima bataljona na tu stvar se ukazalo i postavilo kao obavezan zadatak pomaganje organizacijama na terenu, no to donekle nailazi na poteškoću uslijed toga što komunisti u vojsci ne poznaju u potrebnoj mjeri probleme terena, niti način njihovog rješavanja.

Svi naši vojni rukovodioci su oprobani i dobri borci, te su kao takovi i došli za rukovodioce, no i pored toga su u isto vrijeme i dobri komandanti, tako da nema s njihove strane nekog potcjenjivanja partijskog ili političkog rada mada sami u njemu ne učestvuju u dovoljnoj mjeri. Karakteristično je za njih da su oni još uvjek u najvećoj mjeri najbolji borci a ne i u potpunosti rukovodioci.

Kulturno-prosvjetni rad je kroz pokret i berbu popuštao, no to se sada popravlja. Težište cjelog kulturno-prosvjetnog rada (zidnih i džepnih novina, brigadnih i bataljonskih listova i priredbi) i njegov cilj jeste, pored kulturnog uzdizanja vojske, i pomoći novim borcima da se sažive sa sredinom i upoznaju o svestranosti razvoja u našoj vojsci. Partijska organizacija nije uspjela pomoći politkomesarima da postave kulturno-prosvjetni rad na širu osnovu, u njega uvući osnovnu masu, nego je to još uvjek u većoj mjeri posao pojedinaca.

Skojevska organizacija Brigade u zadnje vrijeme je brojčano opala, to uslijed toga što je Brigada vodila opsežne i žestoke borbe,[10] gdje su skojevci dosta ginuli, a nisu se u dovoljnoj mjeri koristile te borbe da bi se kroz njih oprobane drugove primalo u organizaciju. Bolno pitanje u organizaciji je neprestano mijenjanje rukovodioca, što dolazi s jedne strane uslijed toga što kroz borbu ginu ili su ranjeni, i s druge strane uslijed nužnosti da neki uđu na druge dužnosti. Brigadni komitet je potpuno mlad, no sam brigadni rukovodioc, iako nov na dužnosti, ipak bistar i sposoban, daje garancije za uspjeh rada Skojevske organizacije. Da bi se onemogućilo nepotrebno prebacivanje skojevskih rukovodioca na druge dužnosti, ni jedan se rukovodioc ne može prebaciti na drugu dužnost bez prethodnog sporazumijevanja sa skojevskim rukovodiocem Brigade.

Opaža se kod Skojevske organizacije također izvjesno zatvaranje u usko-omladinske okvire, što se vidi po tome da se na njihovim sastancima ne raspravlja o opštim problemima jedinice i u vezi s tim postavljaju zadaci. Makar da ih se uvlači u tu stvar, ne uspeva zainteresovati na tim pitanjima, to se u potpunosti ne rješava, jer kod njih postoji izvjesno ubjeđenje da oni nisu dozreli za ozbiljna pitanja.

Kod skojevskih rukovodstava postojala su neshvatanja o vaspitnom karakteru Skojevske organizacije, što je dovodilo do sektaškog stava prema omladincima neskojevcima. Pored toga što se to otklanja svakodnevnim objašnjavanjem preko konferencija i sastanaka i praktičnim rješavanjem pitanja primanja novih drugova u Skoj, čitava organizacija u Brigadi proučava brošuru »Sto je Skoj«? (Izdao [PK] Skoja za Bosnu i Hercegovinu).[11] Pomaganje Partijske organizacije Skoju je prilično dobro, to i radi toga što je težište partijskog rada za primanje novih članova u Partiju baš u Skoju.

[10] Vidi AVII, reg. br. 22-4, k. 1102; izveštaj Štaba 1. brigade od 6. decembra 1944. Štabu 26. NO divizije o borbama za oslobođenje Knina.
[11] Vidi Bibliografiju NOR-a b. j. 7635—7637.

Teoretski nivo Skojevske organizacije je sasvim nizak i u vezi s tim kao i gore navedenim zadacima pred Skojevskom organizacijom bi bili omasovljenje Skoja i teorijsko izdizanje njegovih članova uz rješavanje spomenutih problema.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara I Dalm.
proleterske brigade:
Kadijević Zeljko

BR. 126

IZVEŠTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD 1. DECEMBRA 1944. GLAVNOM STABU NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I POLITIČKOM RADU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

STAB
XV DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 1.12.44.

Petnaestodnevni politički izveštaj

POLITIČKOM KOMESARU GL. ŠTABA
POLITIČKOM KOMESARU VII KORPUSA

4. brigada je u to vreme sudelovala u akciji za snabdevanje hranom u St. Jernejskoj[2] dolini, zatim u borbama kod

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »124«, »5. XII. 44«, »1/137« (pa je »137« precrtano).

[1] Danas: Sentjerneskoj. Akcija je izvedena noću 13/14. novembra 1944. na osnovu zapovesti Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« od 13. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 189/III) i zapovesti Štaba 15. NO divizije od 12. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 18&/III). Vidi takođe dnevni izveštaj Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« br. 874 od 14. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189/III) i izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 682 od 16. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

Pribišja[3] i potom zamenila XII brigadu pod Gorjancima, gde se sada nalazi.[4]

5. brigada je u to vreme bila u St. Jernejskoj dolini u cilju prikupljanja hrane,[5] zatim se umešala u borbe s neprijateljem kod Uršnih Sela,[6] potom blokirala Ribnicu na sektoru Grčarice — Rakitnica,[7] a sada se nalazi na sektoru Catež.[8]

*** Brigada je borbe kod Pribišja vodila 14. i 15. novembra 1944, za vreme upada neprijatelja u Belu krajinu. Podrobnije o tim borbama vidi njen dnevni operativni izveštaj br. 877 od 15. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189/III); izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 682 od 16. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); 14-dnevni izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 854 od 21. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 12/11); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1); izveštaj Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 28. novemba 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 20/1); izveštaj kapetana Haga od 16. novembra 1944 i izveštaj komandanta 1. bataljona 14. SS policijskog puka od 20. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, nemački fond, f. 163/11).**

[4] Četvrta slovenačka NOU brigada »Matija Gubec« smenila je 12. slovenačku NO brigadu pod Gorjancima prema zapovesti Štaba 15. NO divizije od 15. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188 III). Podrobnije o tome i o aktivnosti 4. brigade pod Gorjancima vidi njene dnevne operativne izveštaje (AIZDG u Ljubljani, f. 189/III).

[5] Odnosi se na otkup hrane koji je izvršen 13/14. novembra 1944. U toj akciji su učestvovale sve brigade 15. NO divizije prema zapovesti Štaba divizije od 12. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188/III). Peta slovenačka NOU brigada »Ivan Cankar« imala je u toj akciji zadatak da demonstrativno napada neprijateljev garnizon Kostanjevica i vrši prinudni otkup u selima između Sentjerneja i Kostanjevice. Vidi zapovest Štaba brigade od 13. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189/III-4); izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 682 od 16. novembra 1944. i njegov 15-dnevni izveštaj od 22. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

' Reč je o borbama koje je vodila u Beloj krajini od 13. do 15. novembra. Brigada je stupila u borbu 15. novembra kod sela Laze (kod Uršnih Sela) i gonila neprijatelja prema Uršnim Selima i Novom Mestu. Podrobnije o tome vidi 15-dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije od 22. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II); izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 854 od 21. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 12/11); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1); izveštaj kapetana Haga od 16. novembra i komandanta 1. bataljona 14. SS policijskog puka od 20. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, nemački fond, f. 163.11).

[7] Prema zapovesti Štaba 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« od 17. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189a/III) ova brigada je imala zadatak da zaposedne položaje na sektoru Grčarice — Rakitnica u okviru predviđenog napada jedinica 7. korpusa NOVJ na neprijateljev garnizon Kočevje, u kome bi 15. NO divizija vršila osiguranje prema Ribnici (vidi zapovest Štaba 7. korpusa NOVJ za napad na Kočevje od 17. novembra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 154 I; zapovest Štaba 15. NO divizije od 17. novembra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 18&III). Brigada je na te položaje krenula 17. novembra 1944. u 24 časa iz Koprivnika pri Kočevju, preko s. Stalcerji — Novi Lazi — Kočevska Reka — Gotenica — Grčarice, i stigla 18. novembra u 13.30 časova (vidi izveštaj 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« od 18. novembra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 188/III-3). Ona je na tim položajima vodila borbe do 21. no-

12. brigada je učestvovala u borbama kod Pribisja i Uršnih Sela,[9] zatim svoje položaje pod Gorjancima[19] predala 4. brigadi prilikom akcije za Kočevje otišla kao rezerva na Hinje,[11]

vembra, kada je, u 17,30 časova, preko brda Jasnica (k. 658) — Koblerskog hriba — Vrboveca — Poloma — Hinja — Lopate, krenula u Veliko i Malo Lipje, u koje je stigla 22. novembra u 7 časova. Podrobnije o po-Kretima i aktivnosti te brigade na tom sektoru vidi: zapovest Štaba 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« od 20. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189a III); dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije br. 685, 686, 687 i 688 od 23. novembra 1944. i njegov 15-dnevni izveštaj br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); izveštaje Štaba 5. slovenačke NOU brigade »Ivan Cankar« od 20. i 22. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 189a/III) i relaciju 7. korpusa NOVJ 0 napadu na Kočevje od 30. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 21/111).

[8] Brigada je na taj sektor stigla 29. novembra 1944. u 18. časova (vidi zapovest Štaba 15. NO divizije od 29. novembra 1944. za zaposedanje položaja, AIZDG u Ljubljani, f. 188'III); izveštaj Operativnog odseka 15- NO divizije br. 705 od 1. decembra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 26/11). Brigada se u međuvremenu zadržavala na sektoru Zužemberka, vršila otkup hrane u selima oko Trebelnog i Mokronoga, zatim oko Skocjana 1 Bučke, i blokadu Tržišča. Podrobnije o tome vidi zapovesti Štaba 15. NO divizije od 22. novembra do 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188 III) i izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije za ovaj-period (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 15ä/I).

' Odnosi se na borbe prilikom upada neprijatelja u Belu krajinu, od 13. do 15. novembra 1944. Vidi 15-dnevni operativni izveštaj 12. slovenačke NO brigade od 18. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 190/III); izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 682 i 683 od 16. novembra i njegov 15-dnevni izveštaj od 22. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II); 15-dnevni izveštaj Operativnog odseka 7. korpusa NOVJ br. 647 od 25. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 21/11); izveštaj Operativnog odseka Glavnog štaba br. 483 od 28. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 20 I); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153'I); izveštaj kapetana Haga od 16. novembra i izveštaj komandanta 1. bataljona 14. SS policijskog puka od 20. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, nemački fond, f. 163/11).

[10] Ona je te položaje napustila prema zapovesti Štaba 15. NO divizije od 15. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188 III). Podrobnije o lijenim pokretima vidi izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11) i Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

[11] O zadacima 12. slovenačke NO brigade u okviru korpusne akcije na Kočevje vidi zapovest Štaba 15. NO divizije od 17. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188 III) i zapovest Štaba 12. NO brigade od 17. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 190 II). Brigada je na tom sektoru ostala do 24. novembra 1944, kada je, u 10 časova, krenula na nove položaje prema Trebnjem, a odatle, 25. novembra u 2 časa, prema Mokronogu. Podrobnije o njenim pokretima i izvršenju zadataka vidi dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije br. 686 od 20. novembra, br. 687 od 21. novembra, br. 688 od 23. novembra, br. 689 i 692 od 24. novembra, br. 694 od 26. novembra i 15-dnevni izveštaj br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

sudelovala u prikupljanju hrane oko Mokronoga, transportovala materijal u pozadinu[12] i sada se nalazi na Ajdovecu,[13] gde je jednom imala borbu sa belogardistima.[14]

15. brigada je bila u Št. Jernejskoj dolini, prikupljala hranu, sa dva bataljona napadala St. Jernej,[16] zatim u napadu na Kočevje blokirala Ribnicu na sektoru Mala gora — Koblarji,[16]

[15] Odnosi se na otkup hrane koji su jedinice 15. NO divizije preduzele noću 25/26. novembra 1944 (vidi zapovest Štaba 15. NO divizije od 25. novembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/III). Brigada je materijal rekviriran na sektoru Mokronog — Trebelno — Skocjan — Bučka transportovala preko Trebelnog, Zabukovja, Trebnja, Dobrave, u selo Jamu pri Dvoru. Podrobnije o tome vidi zapovesti Štaba 12. slovenačke NO brigade od 25. i 26. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 190/11); dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije br. 697 od 27. novembra i br. 700 od 28. novembra (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11) i 15-dnevni izveštaj br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, *i.* 26/11); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

[13] Odnosi se na Dolnji i Gornji Ajdovec, gde je brigada stigla 28. novembra 1944. godine.

[14] Verovatno se odnosi na borbu na koti 566, 30. novembra 1944. koja je trajala jedan sat. Redakcija nije utvrdila koje su neprijateljeve snage bile angažovane u toj borbi. Manji sukob s neprijateljem je imala dan ranije kod Ajdoveca. Podrobnije o pokretima i borbama 12. slovenačke NO brigade na tom sektoru vidi zapovest njenog štaba za zaposedanje položaja od 27. novembra i njen 15-dnevni operativni izveštaj br. 1086 od 30. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 190/11 i III); 15-dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

[15] Odnosi se na otkup hrane preduzet noću 13/14. novembra 1944. prema zapovesti Štaba 15. NO divizije od 12. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188/III). U toj akciji 15. slovenačka NO brigada »Belokranjska« imala je zadatak da napada neprijateljevo uporište Sentjernej, vrši otkup hrane u selima severozapadno od tog uporišta. Za napad su određeni 1. i 3. bataljon, a za otkup 2. bataljon (vidi zapovest Štaba 15. slovenačke NO brigade od 13. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 190a/II). Akcija je započela sa izvesnim zakašnjenjem. Likvidacija uporišta Sentjernej nije uspela, a otkup hrane je izvršen. O izvođenju akcije vidi Operativni dnevnik 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (AIZDG u Ljubljani, f. 190a'III); dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 682 od 16. novembra i 15-dnevni izveštaj od 22. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

[16] Prema zapovesti Štaba 15. NO divizije od 17. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188 III) 15. NO brigada »Belokranjska» imala je zadatak da zaposedne brdo Jasnica (k. 568), minira cestu, ruši prugu Ribnica — Kočevje i vrši osiguranje prema Ribnici. Brigada je 18. novembra 1944. zaposela položaje duž pomenute pruge i tu ostala do 12 časova 21. novembra. O njenoj aktivnosti za to vreme vidi njen Operativni dnevnik (AIZDG u Ljubljani, f. 190a III); dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije br. 685, 686, 687 i 688 od 23. novembra i 15-dnevni izveštaj br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); relaciju Štaba 7. korpusa NOVJ o napadu na Kočevje od 30. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 21'III) i Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 153/1).

prikupljala hranu oko Smarjete,[17] sa jednim bataljonom transportovala materijal preko Krke,[18] a sada se nalazi na sektoru Gorenja Vas pri Catežu.[19]

Brigade imaju u štabovima i komandama četa popunjen kadar. Nisu, međutim, postavljeni svi vodnici, desetari i vodni delegati. Niži rukovodeći kadar nije popunjen. Ovaj niži kadar samo u iznimnim, retkim slučajevima odgovara svojim zadacima. Uprkos pojačanom i boljem radu s nižim rukovodiocima, još se ne osećaju rezultati. Niži rukovodioci nisu svesni odgovornosti svojih zadataka. Štabovi bataljona i štabovi brigada posvetili su u poslednje vreme sve svoje slobodno vreme njihovoj izgradnji, rade s njima teoretski i praktično. Sa svim vodnicima i desetarima održavaju časove vojne nastave: o izvršavanju zadataka, spoljnjoj disciplini, zauzimanju položaja, rukovođenju desetinom u napadu na utvrđeno uporište, a zatim to praktički vežbaju na terenu. Na konferencijama održanim posle vežbi, kakve je imala, npr., 15. brigada, vodnici i desetari kritički su razmotrili te vežbe i sami posle toga davali predloge za poboljšanje. Ovi teoretski i praktični časovi s vodnicima i desetarima održavaju se u svim brigadama. Vidljivih uspeha, da su pojedinci dobro izvršavali zadatke sa svojom desetinom, još nema. Štabovi brigada zauzimaju pravilan kriterijum pri postavljanju rukovodilaca. Nekoliko političkih blebetala bilo je smenjeno i na njihova mesta došli su borci, koji su svoje političke časove potkrepili i dokazima u borbi.

Pitomci za vojne i političke kurseve još uvek se odabiraju sektaški. Na kurseve ne idu najbolji, jer se štabovi boje da se više neće vratiti u jedinicu. Naročito u tome greše komandanti, koji neće da shvate širinu. Događa se, međutim, naročito u poslednje vreme, da različiti referenti u višim štabovima na svoju ruku povlače partizane, svoje rođake ili poznanike, k sebi, npr.

[17] Reč je o otkupu hrane i stoke noću 25/26. novembra (vidi objašnjenje 12) i noću 27 28. novembra 1944 (vidi zapovesti Štaba 15. NO divizije i 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« od 27. novembra 1944. AIZDG u Ljubljani, f. 188 III; Operativni dnevnik 15. slovenačke NO brigade, AIZDG u Ljubljani, f. 190a/III).

i« Treći bataljon, koji je određen za evakuaciju materijala, krenuo je 28. novembra 1944. oko 14 časova iz s. Trbinca prema Mirni a odatle, preko Trebnjeg, u selo Jamu pri Dvoru, gde se već sutradan nalazio (vidi Operativni dnevnik 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (AIZDG u Ljubljani, f. 190a'III).

" Brigada je na sektor Catež, s ranijih položaja kod Mirne, stigla u 18 časova 29. novembra 1944 (vidi zapovest Štaba 15. NO divizije od 29. novembra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 188 III; Operativni dnevnik 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske«, AIZDG u Ljubljani, f. 153/1; izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 705 od 1. decembra i 15-dnevni izveštaj br. 712 od 2. decembra 1944, Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 26/11).

na obaveštajne punktove, u četu za vezu ili na neko drugo mesto, i naknadno nepravilnim putem, a ne linijom štaba, obaveštavaju štab brigade o tome. Svaki takav postupak izaziva u štabu brigade val ogorčenja, ljudi odlaze a niko se ne vraća. Sada smo imali pet takvih slučajeva, i to od strane referenata korpusa. O tome smo obavestili štab korpusa. Isto tako ne vraćaju se ranjenici iz bolnica, ostaju negde u pozadini i niko o tome ne obaveštava brigadu, tako da brigada ponekad meseeima evidentira ranjenika u rashodu i računa na njegov povratak. Nekad su brigade bile obaveštene o svakom pojedinom ranjeniku gde se nalazi, da li se vraća u jedinicu ili nije više sposoban za nju. Ovo pitanje vraćanja ljudi ne bi bilo u normalnim prilikama tako aktuelno, danas, međutim, kada naše čete broje samo dvadesetak ljudi, paze na svakoga ko odlazi iz jedinice i ne vraća se u nju.

U vezi s vaspitavanjem nižeg kadra izdato je naređenje da rukovodioci, naročito bataljonski i brigadni, što više vremena, tj. čitavo svoje slobodno vreme, provedu među nižim kadrom i borcima. Neki nisu razumeli ovo naređenje. Desio se slučaj da su svi članovi štaba brigade bili kod kuće. Kada su čuli buku motora — neko ide iz divizije — svi su pobegli iz štaba bojeći se vike ako ih neko zatekne kod kuće, a zatim su se porasturali po kućama i dalje traćili vreme neradom. Na ubedljiv način smo im prikazali smešnost ovakvog ponašanja. No ima nepopravljivih. Tako je, pored ostalih, i zbog ovakvih stvari smenjen pomoćnik političkog komesara bataljona u 5. brigadi.

Da smo u pogledu manevarske sposobnosti prilično napredovali dokazuju borbe oko Pribišja i Uršnih Sela. Ovi uspesi su veoma povoljno uticali na moral svih brigada koje su sudelovale u tim borbama. Jedino u 15. brigadi, koja tu nije sudelovala, nema onog pravog borbenog raspoloženja, zbog čega u ovoj brigadi ima najviše dezertera. Uspeh na Pribišju smo borcima prikazali kao prekretnicu u borbama sa belogardistima. Slaba manevarska sposobnost, koja je postojala u našim jedinicama zbog velikog priliva novih boraca, popravila se. Odsad će beli da izbegavaju borbe s nama na terenu. No, nema još pravih uspeha u pogledu održavanja veza između jedinica, iako su u brigadama održane konferencije sa oficirima, na kojima smo razmatrali okružnicu korpusa.[20] Ksda su 5. i 15. brigada blokirale Ribnicu,'[21] nisu 24 časa uspele uspostaviti međusobnu vezu, iako su bile udaljene jedna od druge samo sat i po, tako da je vezu morao uspostaviti član štaba divizije.

[10] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[51] Vidi objašnjenje 7. i 16.

Partizani još uvek ne osećaju pravu ljubav prema oružju. Kod Klevevža- se opet desio slučaj da su partizani natovarili na kola laki bacač, puškomitraljez i nekoliko pušaka, a kada ih je zatim napala neprijateljeva patrola, pobili su od kola a oružje ostavili, tako da je palo u ruke neprijatelju. To se desilo u 5. brigadi.[23] Politički komesari su posle toga o tome raspravljali na političkim časovima. Općenito se kod starih boraca primećuje drugačija ljubav prema oružju nego među novima, kod kojih je mnogima bacač na teretu. Desio se, međutim, i slučaj da je novi borac u teškoj situaciji, kada je morao da beži, odbacio svoju spremu a zadržao sanduk s municijom, jer je to, zo njega — vojnika, važnije nego sprema. Toga su politički komesari postavili za primer svim ostalim borcima.

Borbeni moral je dobar, sem u 15. brigadi, koja bi trebalo da brižljivo pripremi akciju a potom postigne temeljit uspeh.

Kod pojedinaca se još uvek primećuju znakovi oportunizma i izbegavanja borbe. Pojedini borci smišljeno nažuljaju noge, tako da su bolničari dobili zadatak da ih kontrolišu pri obuvanju. U 12. i 5. brigadi imali smo tri slučaja, koji su verovatno samopovrede. Pošto se sabotaža nije moela dokazati, bila je tim ranjenicima samo skrenuta pažnja, a sanitetski referenti su dobili strog zadatak da svaki takav slučaj odmah prijave. Samoinicijativa je došla do izražaja u borbama kod Pribišja, dok smo iznad Ribnice imali slučaj da je komandant bataljona samoinicijativno hteo da zaposedne položaje i izvrši napad na neprijateljevu kolonu koja je probila njegove ranije položaje, ali mu komandant brigade (15) to nije dozvolio. Komandant brigade biće smenjen čim stigne zamena sa oficirskog kursa.

U dosta primera ispoljilo se »vojvodstvo« štabova bataljona, što je dovodilo do udaljenosti oficira od boraca. U 15. brigadi su to smatrali uzrokom dezertiranja drugova iz Slovenačkog primorja. Rukovodioci su imali prema partizanima zafrkantski način opštenja. Takav odnos imao je i štab I bataljona u 12. brigadi, tako da su se partizani žalili i istraga je ustanovila opravdanost njihove žalbe, te su pojedinci bili kažnjeni. U 5 brigadi su štabovi bataljona organizovali svoje posebne kuhinje, iako je svima bila pročitana Titova naredba o ishrani.[24] Drugi su, opet, pravi partizanski rukovodioci, omiljeni među borcima, deo njih samih. Među rukovodećim kadrom nisu se nigde mogle primetiti bilo kakve nesuglasice

" Zaselak pored s. Zbure, kod Smarjete (Novo Mesto).

" To se dogodilo prilikom otkupa hrane u selima oko Smarjete 26. novembra 1944. Podrobnije o tome vidi izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 702 od 29. novembra i 15-dnevni izveštaj br. 712 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 2611).

[54] Redakcija nije mogla da utvrdi o kom se dokumentu radi.

Kulturno-prosvetni odbori su formirani,[26] ali još nisu obuhvatili većinu partizana i još ne obavljaju svoje poslanstvo onako kao što bi ga morali. Mladim političkim komesarima ne ide u glavu da oni moraju biti duša čitavog kulturno-prosvetnog rada, jer imaju navodno ionako već previše posla sa drugim stvarima.

Naše jedinice primaju dovoljno litera'.ure, toliko da je niko ne može svu pročitati. Partizani se interesuju za nju, čitaju je u kantonmanima, na položajima, u bunkerima i nose je scbom. Literatura je podeljena borcima, samo tu i tamo se može 'naći komesar koji je zadržava u torbici. Radio-vesti primaju brigade. Partizane najviše interesuje svetska situacija. Prilikom akcija u St. Jerneju, Smarjeti i Skocjanu partizani su podelili svu pročitanu literaturu, koju su ljudi, koji nisu videli partizane već godinu dana, primali sa priličnim interesovanjem. Za ovakve slučajeve trebalo bi da imamo po brigadama zalihe letaka i drugog propagandnog materijala, koje bi razbacali po terenu. Pošto divizija nema ciklostil, morala bi nas tim materijalom snabdevati centralna tehnika.[26] Moralno stanje u brigadi je dobro.

U to vreme se pojavio priličan broj dezerterstva. Najprije u 12. brigadi, gde je nestalo 11 partizana — bivših vermana, otišli su pravo u Novo Mesto. Stab brigade je to prikrivao, tako da smo o tome saznali od civilne obaveštajne službe. Posle toga je tu stvar čudno postavljao, navodeći da je samo po sebi razumljivo da vermani dezertiraju, jer su se još donedavna tukli protiv nas, pa sada ne mogu tako brzo postati naši. Postavljali su tako kao da će verovatno pobeći još oko 30 ljudi. Takvo njihovo postavljanje smo im temeljito izbili iz glave. 15. brigada je na sektom kod Ribnice za dva dana izgubila 30 ljudi — Primoraca. Partizani su tada imali velike marševe, bili su par dana u snegu i mrazu, bez krova i vatre i, zbog slabe organizacije, 48 sati bez hrane, videli su kočevsku prugu. Da bismo to sprečili, sazvali smo uticajne drugove Primorce da nam kažu u čemu su uzroci. Navodili su raznorazne razloge. Jedan ie kazao da su

[25] Vidi dok. br. 31

" Centralnom tehnikom se nazivao Organizacioni centar svih partizanskih štamparija, kome su bile potčinjene sve pokrajinske tehnike (za Slovenačko primorje, Gorenjsku i Štajersku). Taj centar se razvio iz ilegalne centralne tehnike KP Slovenije. U to vreme njegovo sedište bilo je u Crmošnjicama. Centar je imao 6 odeljenja: grafičko, ciklostilno, kolportažno, nabavno i građevinsko. Tom centru su bile podređene i kurirske stanice (TV linije), koje su u disciplinskom pogledu bile potčiniene Vojsci državne varnosti. Sef toga centra bio je Milan Skerlavaj. (Podrobnije o tome vidi knjigu »Stoletnica grafične organizacije na Slovenskem«, Ljubljana 1968; članak Jože Kralla »Delež grafičnih delavcev pri razvoju slovenskih ilegalnih in partizanskih tiskam v letih 1941—1945«, KPS str. 51).

otišli kući da pokažu nova odela, drugi — da je išao da pokaže odlikovanje koje je dobio za hrabrost, pričali su da ih štabovi bataljona zafrkavaju, da je neki vodnik udario partizana kundakom a ovaj je zatim pobegao. Diskusija se zatim razvila u gunđanje, tako da su komesari imali dosta posla dok su ih smirili. Dogodilo se da je ra putu iz Bele krajine nestao politički komesar čete, koji se jcš sada nije vratio. Iz 5. brigade otišli su komandir i komesar čete, nešto takvo najviše razorno deluje na ljudstvo. U 15. brigadi je štab bataljona čak podržavao dezerterstvo, za nekoga su se dogovorili da nestane i ode kući. Zamenik komesara bataljona dao mu je čak 200 lira da uz put donese duvana. Kada se zatim posle četrnaest dana vratio, doneo je dodatak za štab bataljona. Štab bataljona je dobio za to disciplinsku i partijsku kaznu. Kod tih dezertera primećuje se sledeće: Belokranjci se vraćaju, Primorci se vraćaju u jedinicu pod stražom, a Stajerci ostaju s one strane, tamo ih jedinice razmeštaju u svoje redove, i otuda se niko ne vraća, iako smo 0 tim dezerterima obaveštavali štab 4. zone.

Štabovi brigada traže za dezertere stroge kazne a za organizatore smrt. No u tim slučajevima trebalo bi brzo reagovati. Ako se dezerter vraća posle nekoliko nedelja, izvodi se pred sud, koji za potvrdu svoje osude mora imati saglasnost višeg vojnog suda, što traje prilično vremena, i ukoliko je potom osuđen, njegova presuda gubi u efektu kod partizana.

Glavni uzrok dezerterstva je slab politički rad. Mnogi novi borci koji se nalaze u našim redovima, zbog neaktivnosti komesara ne vide nikakvu perspektivu pred sobom i svejedno im je da li se bore kod nas ili kod belih. Presude sudova na prinudni rad takođe mnogi ne uzimaju ozbiljno, jer tobož od toga neće ništa biti, zaboraviće na njega. Tome je takođe uzrok slabo političko vaspitanje. Isto tako smo primetili da su partizani dobijali pisma od kuće u kojima im rođaci pišu da dođu kući, jer je 1 sused sretno stigao, itd. Naišli smo samo na ìedan primer da je majka pisala sinu — pazi da nešto ne pogrešiš. da ne dezertiraš, da bi te vukli pod stražom po svetu, danas treba svako da se bori prema svojim snagama

Dezerterstvo smo sada ograničili.

12. brigada je imala niz prozeblih ljudi, 20 njih moralo je u bolnicu. Nazebli su u snegu jer nisu imali cipela. Svrab se javlja kod pojedinaca, ali se sanitetski referenti uspešno bore protiv njega, kao i protiv vašljivosti, koje ima prilično. Partizani nedovoljno paze na čistoću u kantonmanima jer o tome sanitetski referenti ne vode dovoljno računa. Pijančenja ima nešto među intendantima, koji su nepopravljivi.

Vojni raporti i spoljašna disciplina su već bili u redu, ali se stanje pogorša ako se brigade podvrgnu naporima i marševima. Cim su na mestu, stanje se opet popravlja. Sto se tiče disciplinskih prestupa, komandanti primenjuju disciplinska pravila[27] i na osnovu njih kažnjavaju pojedine partizane. Odlikovanja koja smo podelili borcima imala su povoljan uticaj. Dogodilo se da se iz bolnice vratio kurir, kada ga je štab bataljona upitao da li će ostati kurir, odgovorio je da će radije u četu za puškomitraljesca i na taj način zaraditi odlikovanje, koje mora na svaki način dobiti. Odlikovani su vrlo ponosni na svoja odlikovanja. Štabovi brigada odmah svakoga predlože čim se istakne. Isto tako je s pohvalama, koje štabovi brigada znaju dobro da koriste.

Prilikom akcije u St. Jernejskoj dolini i okolini Smarjete i Skocjana partizane smo posebno pripremali na to kako treba da postupaju s civilnim stanovništvom. Obični borci su tu pripremu kampanje shvatili, dok je politički komesar čete u 5. brigadi na svoju ruku uzeo suvo meso kod civila, a neki intendant je fotografski aparat i sat. Zbog toga su izvedeni pred sud. U St. Jernejskoj dolini su se ljudi jako obradovali partizanima. S ponosom su razgledali u engleske uniforme obučene borce Cankareve brigade, koja je posle podne marširala preko Orehovice prema Koštanjevici,[28] dok su prema nama neprijateljski raspoložene porodice govorile da to nisu partizani, već Englezi. Videli smo da se općenito tu i tamo stanje popravlja, da civili naginju na našu stranu. Oko Smarjete su rođaci belogardista plakali i raspitivali se šta treba da urade do bi sinove vratili domu a da im se ništa ne dogodi. Boje se da će ih partizani pobiti. Putem smo čuli da belogardisti pronose vesti da oduzimamo stoku zato da bismo je dali Englezima, a oni nama u zamenu dali odeću. Odnos prema civilnom stanovništvu mnogo nam kvare obaveštajci koji po terenu čine lopovluke. Poslednjih nekoliko dana morali smo uhapsiti 7 obaveštajaca, koji su krali i iznuđivali kod civila.

U pogledu nabavke hrane nemamo posebnih poteškoća.

Za cipele bi hitno trebali eksere, jer se inače poderu za mesec dana. Na sektoru na kome se nalazimo nemoguće je da ih sami nabavimo.

Najveću poteškoću u našem radu imamo zbog nedostatka ljudi. Svi rukovodioci uzdišu, jer je brojno stanje jedinica tako

[57] Vidi Naredbu Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od maja 1944. o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica (slovenski prevod u AIZDG u Ljubljani, f. 1l/II i 28/1).

[88] Danas: Kostanjevica na Krki.

nisko. Četa broji 20, a bataljoni po 90 ljudi. Ljudstvo je sada opterećeno, municiju i automatsko oružje moraju da nose čak komande četa. Da se dezerterstvo ne bi ponovilo i da se jedinice ne bi još više smanjile, preduzeli smo među rukovodiocima kampanju da s ljubavlju prionu uz svoje borce, da ih drže na okupu, vežbaju s njima i postanu zaista pravi partizanski rukovodioci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar—potpukovnik
Janez Vipotnik

Zam. komandanta—major
Hribar Janez

MP.

BR. 127

PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U JEDINICAMA 32. NO DIVIZJJE OD 1. DECEMBRA 1944. GODINE'

DIVIZIJSKI KOMITET XXXII. DIVIZIJE

BROJNO STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE

u XXXII. Diviziji . . . . . Mjesec studeni 1944.

Jedinica	Broj bat. biroa	Čl. bat. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih i ostalih ćelija	Broj članova Partije	Nacionalni sastav			Socijalni sastav		Obrt. i namješt. intelektualaca	Of. i podof. biv. Jugoslavije	Broj oficira i komesara čl. Partije	Broj podof. i delegata čl. Partije	Broj partizana članova Partije	Broj žena čl. Partije	Broj kandidata	Članova KP na licu	Članova KP po spisku	Članova SKOJ-a na licu	Članova SKOJ-a po spisku	Primjedba
						Hrvata	Srba	Ostale nacije	Radnika	Seljaka												
Udarna brigada Braće Radića	3	18	12	8	196	166	24	6	48	68	79	1	58	80	58	7	13				132	
Brigada Pavleka Miškina	3	15	9	4	78	68	10	—	23	34	21	—	47	28	3	3	13				27	
Brigada „Matija Gubec“	3	18	14	4	106	88	9	9	50	33	19	4	56	37	13	4	15			113	123	
Jedinice i Štab XXXII. Divizije			10	3	80	61	16	3	30	14	32	4	30	32	18	5	17			50	63	
Ukupno	9	51	45	19	460	383	59	18	151	149	151	9	191	177	92	19	58				345	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 1. decembra 1944.

Sekretar
Puklek P.

[1] Snimak originala u AVII. reg. br. CK KPH-41/630.

BR. 128

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 4. OPERATIVNE ZONE SLOVENIJE OD 2. DECEMBRA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O ORGANIZACIJI PROPAGANDE I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

STAB
IV OPERAT. ZONE NOV I POJ
SLOVENIJE
Propagandni odsek
Na položaju, dana 2. XII 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV i POS
— Propagandno odeljenje —

15-dnevni izveštaj

Opšte stanje propagande:

Propagandni rad je obavljan u tesnoj saradnji sa Oblasnim komitetom KPS za Štajersku i PO OF[2] za Štajersku. Reorganizacija propagande[3] je već gotovo u svim jedinicama u redu i pokazuje uspehe. Na pobudu našeg Propagandnog odseka održan je dana 20. i 21. XI 1944. zbor propagandnih radnika Štajerske i Koruške (s terena i iz vojske).[4] Na ovom zboru je učestvovalo oko 240 drugova i drugarica. Došli su iz najudaljenijih krajeva. Iz vojske su održali referate: šef propagandnog odseka drug Pelko[5] o organizaciji propagande, rukovodilac sekcije za štampu propagandnog odseka drug Kosmač France o mitingu kao propagandnom sredstvu i rukovodilac vojne dopisničke sekcije drug Zan[6] o vojnom dopisništvu. Učesnici iz vojske bili su politički komesari, vojni dopisnici, članovi kulturno-prosvetnih odbora na vojnim područjima i nekoliko članova tehnika. Za vreme ovog skupa je naša foto-tehnika izložila svoje fotografije a istovremeno je bila i izložba štampe. Za zaključak po-

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 89/111. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »1337/18. 12. 44«.

[1] Pokrajinskim odborom Osvobodilne fronte

» Vidi dok. br. 31

[4] Zbor je održan u Gornjem Gradu. Referati i izveštaji o ovom zboru nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 442/11.

[5] Janez Perovšek Pelko

• Stane Lenardič Zan

menutog skupa priredili smo »Kajuhovo veče«[7] (program priložen[0]). Na tom večeru su muški hor i orkestar izvodili kantatu Gobeca »Hej, partizan«.[9] Za ovo veče je Kajuhov klub izdao spomen-knjigu »Kajuh«.[10] Osnivačka skupština ovog kluba održana je 21. novembra posle podne u Gornjem gradu.[11] Došli smo do saznanja kako je preko potreban bio ovaj skup koji je odredio jasan plan rada propagandista. Istovremeno se ispoljila nužna potreba za najtešnjim sarađivanjem propagandnih radnika i dopisnika s terena i iz vojske. Svim učesnicima date su smernice za dalji rad i rešena su uglavnom sva aktuelna pitanja. Prisustvo političkih komesara, vojnih dopisnika i nekoliko članova kulturno-prosvetnih odbora temeljito smo iskoristili za uže sastanke. Takvom glavnom sastanku prisustvovao je i politički komesar IV operativne zone drug Brkin.[12] Osobito smo raspravljali o reorganizaciji propagande u našim jedinicama i na područjima. Svako je sa ovog sastanka poneo tačnu predstavu o budućem radu. Dali smo takođe smernice za što tešnju saradnju s našim vlastima i organizacijama OF. Kulturno-prosvetni kružoci i odbori u našim jedinicama i na vojnim područjima već imaju pevačke horove, džez, horove za recitovanje, zidne i džepne novine, priređuju mitinge i održavaju vaspitne časove za civilno stanovništvo. Kulturno-prosvetna sekcija održala je nekoliko mitinga za vojsku i civile. 26. novembra održana je i nogometna utakmica između Štaba zone i XIV udarne divizije (2:1). Sarađivali smo i na mitingu Crvenog krsta.[13] Vojnodopisnička služba je unekoliko stala, pošto su dopisnici bili na skupu propagandista. Četiri dobra pevača, među kojima jednog izvrsnog horovođu, iz naše kulturno-prosvetne grupe poslali smo u Korušku, kako bismo oživeli kulturno-prosvetni rad i podigli nivo mitinga. Još uvek sakupljamo sećanja na komandanta general-lajtnanta Rozmana Franca-Staneta.

Organizacija:

U svim dosadašnjim slučajevima izabrani su za predsednike kulturno-prosvetnih odbora politički komesari, a za sekre-

[7] Posvećeno Karelu Destovniku Kajuhu, poznatom partizanskom pesniku, koji je poginuo 22. februara 1944. na Belim Vodama iznad šoštanja.

[8] Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 89 III.

' Odnosi se na kantatu Radovana Gobeca (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 21, b. j. 253).

"> Vidi Bibliogafiju NOR-a, str. 13, b. j. 148.

[11] Odnosi se na klub umetnika koji je formiran na posebnom sastanku umetnika za vreme zbora propagandnih radnika za Štajersku i Korušku. Klub je imao 7 članova. Izveštaj o ovom skupu vidi AIZDG u Ljubljani, f. 442II-1.

[1!] Dragomir Benčič Brkin, narodni heroj.

" Iz priloženog programa se vidi da je miting održan 29. novembra 1944. godine.

tare vojni dopisnici. Sve jedinice redovno dobijaju dnevne radio-vesti.[14] XIV udarna divizija: u XIII SNOUB je reorganizacija već u redu sprovedena, dok u I i II brigadi još uvek nema kulturno-prosvetnih kružoka i odbora. Međutim, u svim brigadama se priređuju mitinzi za vojsku i civilno stanovništvo, svuda imaju pevačke horove, džez i zidne novine. U štabu divizije i njegovoj zaštiti je kulturno-prosvetni rad vrlo raznolik.

Odredi:

KZO:[15] odred ima svoj orkestar, koji se sastoji od pet članova, i pevački hör. I pojedini bataljoni imaju pevačke horove, izdaju zidne novine, priređuju mitinge i skečeve. U tek formiranom Trećem ili Jurišnom bataljonu[16] kulturno-prosvetni rad još nije uređen.

Kokrški odred:

Reorganizacija je uglavnom sprovedena. U sva tri bataljona izlaze zidne novine, imaju pevačke horove, priređuju mitinge. U Prvom bataljonu postoji i pozorišna grupa.

Koruški odred:

Organizacija još nije sprovedena. U Trećem bataljonu, koji ima mogućnost da se više zadržava po kućama, propagandni rad je vrlo dinamičan. U Prvom i Drugom, odnosno takozvanom Ziljskom bataljonu,[17] propagandni rad je veoma otežan, jer se stalno nalazi po šumama. Sa Severnim koruškim bataljonom[18] još nemamo vezu. Primili smo izveštaj da je jedna četa ovog bataljona već na Gosposvetskom polju.[19]

Kozjanski odred:

Reorganizacija je već izvršena. Propagandni rad je ovde vrlo dinamičan. U prvoj četi Drugog bataljona izlaze svakog

[11] Od 4. operativne zone Slovenije sačuvan je samo jedan broj (od 27. jula 1944) »Radijskih poročil«, koje je štampala CVT (Centralna vojna tehnika). Iz 1945. su sačuvana dva broja »Radio-tehnike«: od 14 — 21. i 21 — 28. aprila. Od 14. NOU divizije su očuvana 4 broja »Radio-vestnika«: od 31. oktobra, 11. decembra, 12—15. i od 15—18. decembra 1943. Ostale očuvane radio-vesti koje su izlazile u Štajerskoj većinom su izdavali civilni organi i pojedine tehnike (vidi AIZDG, NO tisk, f. P/357, 358 i 379).

[15] Kamniško-zasavski odred

[16] Vidi dok. br. 63, objašnjenje 31.

[17] Ziljskim bataljonom verovatno se nazivao 1. bataljon Koruškog NOP odreda, jer je u njegov sastav ušla ranija Ziljska četa (vidi naredbu Štaba Koruškog NOP odreda od 4. decembra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 334 II).

[16] Taj bataljon je formiran severno od Drave, od bataljona Mirka Ulčara i preostalih tamošnjih jedinica (vidi dok. br. 63, objašnjenje 39. i 41).

" Izveštaj nije pronađen.

dana zidne novine. Kozjanskom odredu, koji je svojevremeno izdavao list »Od Savinje do Sotle«,[20] u 2000 primeraka, pa smo ga na osnovu vaše naredbe zabranili, odnosno naredili [odredu] da stupi u vezu s tamošnjim okrugom i preda ga njemu na izdavanje, kao i tehniku, dali smo ovlaštenje da pomenuti list dalje izdaje, pošto je okrug tehniku samo formalno preuzeo i nije nastavio izdavanje lista. Literatura, koja dolazi iz centra, stiže s velikim zakašnjenjem i u tako malom broju primeraka da ne zadovoljava tamošnje potrebe. List »Od Savinje do Sotle« je nadoknađivao ovaj nedostatak. Imao je dobro organizovanu dopisničku mrežu s terenom. Javićemo Oblasnom komitetu za Štajersku da Kozjanski okrug preuzme izdavanje ovog lista, jer je to izniman slučaj, ili da nam javi kako ćemo ovu stvar najpogodnije urediti.

Lackov odred:

Još uvek nismo primili nikakav izveštaj. Tamo smo poslali dva naša vojna dopisnika, ali u odred još niko nije stigao zbog stalnih hajki. Znamo toliko da su im tamošnji ljudi postali naklonjeni i imaju razumevanje za našu borbu.

Zgornjosavinjsko, Kamniško-zasavsko i *Kozjansko vojno područje:*

Svuda su već postavljeni kulturno-prosvetni kružoci i odbori. Priređuju mitinge, časove čitanja, imaju pevačke horove, horove za recitovanje, zidne novine, pozorišne grupe. Često se održavaju debatne večeri za vojsku i vaspitni časovi za civilno stanovništvo.

Pohorsko vojno područje je skoro formirano, te je kulturno-prosvetni rad tek na početku.

Primetili smo da borci u jedinicama,, uzev u celini, ne znaju da pevaju obične partizanske pesme zbog stalnog priliva novih boraca. Stalno se raspituju za pesmarice. Zato smo već delimično izdali pesme »Partizanske«[21] u 1250 primeraka, ali ćemo tiraž povisiti na oko 5000.

Literatura-kolportaža:

Pošto ne postoji vojna veza sa Severnim koruškim bataljonom, pokušavamo literaturu dostavljati preko terenskih organizacija. Ponovo ćemo odštampati »Stari politiki i javni delavci«[22] i poslati Kokrškom odredu da iskoristi za razbijanje

[20] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 239, b. j. 3331.

[S1] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 66. b. j. 822.

" U AIZDG u Ljubljani nije sačuvano to izdanje Propagadnog odseka 4. operativne zone Slovenije, jer verovatno nije ni izašlo. Radi se o brošuri pod naslovom »Stari politiki in javni delavci o Osvobodilni fronti, o jugoslovenskem osvobodilnem gibanju in o Titu« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 547, b. j. 7569).

redova tamošnjih belogardista i njihovih simpatizera. Kako stoji s literaturom koju šaljemo Lackovom odredu ne znamo.

Sekcija za štampu i radio:

Radio-vesti izdajemo svakog dana. Izašao je 16. broj lista »Štajerski kurir«,[23] 5. broj »Nove besede«,[24] brošurica »Hej, partizan« (objašnjenje kantate), »Partizanske« (13 partizanskih pesama), »Informativne beleške« broj 9 i IO.-[15] U štampi je nov broj lista »Štajerski kurir« i partizanskog lista »Toti list«.[26] Od 20. do 23. novembra bila je otvorena izložba štampe.

Vojnodopisnička sekcija:

Rukovodilac sekcije drug 2an upravo se vratio sa bolovanja. Slanje dopisa je bilo u zastoju, jer su svi vojni dopisnici bili na skupu propagandnih radnika. Tom prilikom smo neke vojne dopisnike izmenili, poslali ih na nove dužnosti. Druga Lukman Mirka smo zbog nerada i nepravilnog držanja morali premestiti na drugu dužnost. Premeštaji se mogu videti pod tačkom: Kadrovi.

Vojni dopisnici:

Stajnbah Oskar	I SNOUB »Tone Tomšič«
Magdič	II SNOUB »Ljubo **Sercer«**
Stanovnik Janez-Maks	XIII SNOUB »Mirko Bračič«
Lavrič Stane (na bolovanju)	Operativni štab VI i XI brigade
Lukman Mirko	Operativni štab VI i XI brigade
Fašalek Janez	Kamniško-zasavski odred
Kanižar Janko	Koruški odred
Collauti Janez	Kozjanski odred
Lešnik Bojeslav	Lackov odred
Kosec Ivan	Lackov odred
Valenčič Demeter-Sonce	Kokrški odred

» Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 284, b. j. 4015.

u Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 235, b. j. 3285.

15 Taj list je izlazio pod naslovom »Informativne beleške za vojsko« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 189, b. j. 2583).

26 Odnosi se na humoristični list »Partizanski toti list« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 250, b. j. 3507).

Vojni dopisnici Lackovog odreda još nisu stigli na mesto zbog stalnih hajki. U Korušku ćemo uskoro poslati još jednog vonjog dopisnika.

Foto-sekcija:

Sekcija je priredila fotografsku izložbu prilikom skupa propagandnih radnika, koju su posetili svi učesnici i masa okolnog stanovništva. Napravljena su povećanja prizora iz borbi za Mozirje,[27] sramoćenja naših partizana u Celju i Sabcu i razvijeni filmovi foto-reportera druga Cirila,[28] tj. snimci iz VI i XI brigade u Dolenjskoj.[29] Ukupno je bilo razvijeno 57 različitih filmova i izrađeno oko 2470 raznih kopija i povećanja. Foto-reporter drug Ciril se vratio. U XIV diviziji se momentano zadržava foto-reporter drug Ado.[30] Upravo je tamo otišao i foto-reporter drug Mlekuš Riko. Taj ima, pored ostalog, zadatak da snimi sve stare borce, najbolje mitraljesce i odlikovane.

Kulturno-prosvetna sekcija:

Naša kulturno-prosvetna grupa[31] je zapravo preopterećena radom. Ima pokretnu tehniku u kojoj je stalno zaposleno 6 do 8 drugova, u odeljenju za kolportažu 6 drugova, jedan drug je zaposlen kao radio-slušalac[32] a tri druga stalno održavaju vezu s kurirskim stanicama. Ostaje im malo »remena za vežbe. Slobodnog vremena uopšte nemaju. Pravilno rečeno, to je tehnika, odeljenie za kolportažu itd., koje svoje slobodno vreme koristi za vežbe iz pevanja i orkestra.

Kulturna grupa kao i muzika sa duvačkim instrumentima[33] počeće turneju. U Korušku bismo poslali veću grupu, ali

[17] Odnosi se na borbe vođene 11. i 12. septembra 1944, kada su jedinice 4. operativne zone zauzele Mozirje, Letuš i Smartno ob Paki (vidi tom VT, knj. 16, dok. br. 28, 42 i 132).

[M] Ciril Brvar

[M] Vidi dok. br. 63, objašnjenje 61.

[,0] Adolf Zajc

[M] Iz izveštaja kulturno-prosvetne sekcije Propagandnog odseka 4. operativne zone vidi se da se kulturno-umetnička grupa, koja je postepeno organizovana tokom septembra, u sporazumu s Pokrajinskim odborom OF i Oblasnim komitetom KP za Štajersku, sastojala od pevačkog hora, orkestra, muzike sa duvačkim instrumentima, hora za recitovanje i pozorišne grupe, i da je kao takva delovala u vojsci i na terenu. Da bi izbegla profesionalizam, grupa je preuzela na sebe kolportažu centralne štampe i štampe zone i svakodnevno izdavanje radio-vesti za čitavu teritoriju zone. Kod nje je formirana i pokretna tehnika Propagandnog odseka 4. operativne zone, koja je izdavala »Informativne beležke za vojsko« i drugu literaturu. O njenoj organizaciji i aktivnosti vidi pomenute izveštaje u AIZDG u Ljubljani, f. 89/111.

" Verovatno Beno Pečnik (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 134/IV).

[u] Spisak članova te muzike, verovatno iz oktobra ili novembra 1944, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 89/111.

je to zbog prilika koje vladaju tamo nemoguće. Zato smo poslali tamo zastalno 4 dobra pevača, s najboljim horovođom, kako bismo oživeli propagandni rad i podigli nivo mitinga. Dode-Ijeni su Oblasnom komitetu KPS za Korušku. Ostali rad se vidi iz priloženog izveštaja. Počeli smo prepisivati note, kako bismo po jedan primerak svih ovde nastalih kompozicija mogli poslati vašem odeljenju.

Tehnike:

Umnožavale su redovna izdanja naših listova a pored toga letke, radio-vesti i formulare. Dosad nismo još primili nikakav izveštaj od političkih vlasti o tehnici »Sova«[1'] i iz Koruške. Ni Kokrški odred nam takođe nije javio šta je s njegovom tehnikom.

Kadrovi:

Kao što smo već pomenuli,. poslali smo Lukman Mirka u Operativni štab VI i XI brigade. U Korušku smo poslali Kanižar Janka iz Kamniško-zasavskog odreda a na njegovo mesto Fašalek Janeza. S obzirom na potrebe, propagandnom referentu XIV udarne divizije poslali smo za pomoćnika Logar Vojteha, dosadašnjeg vojnog dopisnika u Slanderovoj brigadi.[35] U Kokrškom odredu smo za dopisnika postavili Valenčič Demetra--Sonce.[30] Za pomoćnika rukovodioca kulturno-prosvetne sekcije bio je postavljen drug potpor. Skrinar Jože. Pošto imamo suviše posla, u naš odsek došla je drugarica Marička Tretjak. Dosadašnja administratorka drugarica Majda Hcrvat odgovara za kolportažu i administrativne poslove u sekciji za štampu, dok je za ostale administrativne poslove postavijera drugarica Marička.

Razno:

Uskoro ćemo vam poslati aparat za povećavanje »Leika« i još nekoliko fotografskih stvari.

Vojne izveštaje dostavljamo redovno 7. i 9. korpusu.

[u] Bila je to vojna tehnika 4. operativne zone Slovenije. Formirana je jula 1944. na Skrivnem Hriberu u Mislinjskom grabu, prema naređenju Štaba 4. operativne zone. Imala je dva objekta i kuhinju. Raspolagala je ciklostilom i šapirografima (2) i radio-aparatom. Rukovodilac tehnike je bio Aleš Tičar Mak. Radila je, verovatno, do kraja rata (Podatke dala Darja Ravnihar iz IZDG u Ljubljani). Međutim, iz izveštaja Propagandnog odseka 4. operativne zone od 16. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 89/III) vidi se da je tehnika »Sova« do tog vremena pripadala 14. NOU diviziji.

" To jest: u 6. slovenačkoj NOU brigadi »Slavko Slander«.

[38] Kopije naredbi od 22. i 24. novembra 1944. o postavljenjima dopisnika nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 134 IV.

Molimo vas da nam uskoro pošaljete pečat.
Prilozi: 57 kom. povećanja dopis, formata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Dragomir Benčič**

Pomoćnik šefa odseka: **Slavijan Iztok**[37]

M.P.

BR. 129

IZVEŠTAJ KOMANDE HOROVODSKE ŠKOLE 9. KORPUSA NOVJ OD 2. DECEMBRA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RADU I USPEHU PRVOG TEČAJA[1]

HOROVODSKA ŠKOLA
IX KORPUSA NOV I POJ
Na položaju, 2.12.1944.

GLAVNI ŠTAB NOV I POS — PROPAGANDNO ODELJENJE[2]

IZVEŠTAJ O I HOROVODSKOM TEČAJU IX KORPUSA NOV I POJ

Iako je od kapitulacije Italije[3] pa do danas naš narodnooslobodilački pokret dao Primorju već mnogo, kako na političkom tako i na propagandnom i kulturno-orosvetnom polju, ovoj pokrajini još uvek je potrebna naša najveća pažnja i ne smemo propustiti nijednu priliku za ubrzanje njenog svestranog razvoja za kojim tako žudi. Svaki Slovenac u SI. primorju je svestan da je zbog 25-godišnjeg nasilnog otuđenja od slovenačkog kulturnog življa zaostao za njim, i svom dušom teži da još u toku narodnooslobodilačke borbe stekne sve ono što su mu fašisti u četvrt stoleća pokrali i u čemu su ga prevarili.

Isto tako je sa slovenačkom pesmom, jedino možda s tom razlikom što je Primorski Slovenci prihvataju još s većom ljubavlju nego ma bilo gde drugde u Sloveniji, svesni da je to

" **Iztok Slavijan Ivo Lipar**

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 89II. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »Br. 1319/17. 12. 1944«.**
*** Dopisano mastilom.**
*** Italija je kapitulirala 9. septembra 1943. godine.**

jedino što im je — iako samo kao delić — ostalo u njihovo ropsko doba i podizalo im narodnu svest.

Narodni preporod koji doživljava Primorje još je u punom zamahu. Mada su tamo posiate najbolje snage i najpožrtvovniji pioniri našeg vremena, ipak je još uvek nedovoljno snaga na radu — more potreba je suviše veliko. Zato treba uvek nanovo stvarati nove kadrove, nove pionire na svim poljima narodne delatnosti.

Tako je iz potreba na muzičkom polju, koje se naročito ispoljavaju u nedostatku sposobnih horovođa, nastao prvi horovodski tečaj, koji je posle uspešnog svršetka promenio naziv u Horovodsku školu IX korpusa i tako postao trajan. Horovođa nedostaje i u vojsci i na terenu. Svuda vlada veliko interesovanje i volja za pevanje, sami se osnivaju horovi — ali ne znaju šta i kako bi pevali. Bio bi zločin kada tom spontanom narodnom htenju ne bismo pomogli do punog izražaja i upotrebili sve mogućnosti koje naša pesma pruža za preobražaj starog čoveka u novog.

Na predlog i pobudu Kulturno-prosvetne sekcije PROD-a IX korpusa da se, po ugledu na Horovodsku školu pri Glavnom štabu NOV i POS.[4] formira slična ustanova pri IX korpusu, koja bi svakako bila posebno prilagođena potrebama i osobenostima Primorja, politički komesar IX korpusa drug Viktor Avbelj i predsednik PNOO[5] za Slovenačko primorje drug France Bevk odmah su dali pristanak, lično se zauzeli za stvar i omogućili tehničku stranu izvođenja. Potvrđen je plan nastave koji je predložila Kulturno-prosvetna sekcija, isto tako rukovodstvo tečaja, mesto, dnevni red i druge pojedinosti.

Stručno rukovodstvo tečaja preuzeo je drug prof. Makso Pirnik, jedini slovenački partizanski muzičar u Primorju, koji već od jula o.g. rukovodi i organizuje muzički rad u Primorju, koji je ovde formirao već preko 60 horova i zato sigurno najbolje poznaje sve težnie Primorskih Slovenaca na muzičkom polju. Drug prof. Pirnik poučava horsko pevanje, dirigovanje i tehniku pevanja, a pre dolaska druga Pešl Rudija poučavao je i harmoniju. Vojničko rukovodstvo škole ima rukovodilac kulturno-prosvetne sekcije drug Tone Brecelj," koji poučava

*** Odnosi se na Horovodsku školu koju je organizovao »Odelek za umetnost in ljudsko prosveto pri Odseku za prosveto Predsestva SNOS«. Prvi tečaj je započeo u Semiču 14. aprila 1944. i trajao do 7. maja, a drugi je održan u Gradacu kod Crnomelja od 2. juna do 2. jula 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 470/III-3). Ova škola je, verovatno, radila do marta 1945. Školu su posećivali pitomci iz jedinica NOV i PO Slovenije i s terena.**

[5] Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor

• Poginuo u saobraćajnoj nesreći na Jadranskoj magistrali kod Karlobaga 11. avgusta 1968. godine.

muzičku teoriju sa intonacijom, slovenački jezik (literarnu ìstoriju i pravopis) s poetikom, istoriju oslobodilačkog pokreta i, pre dolaska druga Pešl Rudija, harmoniku. Drug Pesi Rudi, rukovodilac Kulturno-prosvetnog centra DK[7] (Horovodska škola DK, Vojna škola DK i Pozorišna grupa DK), preuzeo je, međutim, poučavanje harmonije i harmonike.

Tečaj je započeo 26. oktobra i trajao do 26. novembra o.g. 29. novembra održani su završni ispiti a 30-og zaključna priredba. Svakog dana je održano osam časova nastave, sem nedelja i praznika, kada je poslepodne bilo slobodno. Dnevni red je bio ovakav:

U 7 sati ustajanje, u 7,30 doručak, od 8 do 12 časova nastava, u 12 ručak a zatim do 14 časova slobodno. Od 14 do 18 časova nastava, od 18 do 19 časova slobodno, u 19 časova večera a zatim učenje do 22 časa.

Drugovi su sami izabrali [političkog] komesara (politdelegat Krašna Ludvik iz 18. SNOUB[8]), koji se starao o disciplini među njima, dnevnom redu, određivao dežurne itd. Učesnika na tečaju je bilo 20, 11 iz vojske, 9 s terena (jedna drugarica je zbog bolesti morala da napusti tečaj već na početku).

Pored zaključne priredbe, učesnici tečaja učestvovali su na sledećim priredbama:

1.) Svečanosti u znak sećanja 1. novembra na groblju u Cerknom, sa dve tužbalice.

2.) 7. novembra je tečaj priredio proslavu Oktobarske revolucije sa govorom, pevačkim i recitatorskim programom.

3.) 10. novembra su učesnici tečaja učestvovali na svečanostima u znak sećanja za poginulim komandantom Stanetom,[9] sa dve tužbalice.

4.) 12. novembra su učesnici tečaja sudelovali na seoskom mitingu s pevačkim programom.

RADNI IZVEŠTAJ PREDAVAČA

Horsko pevanje (dirigovanje) i tehnika pevanja (prof. Pirnik). Sve troje sam tesno i nerazdvojivo međusobno povezao u jednu logičku celinu. Mislim da se ne mogu sa uspehom, a i ne smeju, rastavljeno proučavati ovi predmeti. — Pitcanci su praktično i teoretski sastavljali, učili, vežbali i dirigovali dvoglasnim, troglasnim i četvoroglasnim horom. Hospitovali, diskutovali o nastavi pevanja i rukovođenju njome, metodici u školi,

[7] O Kulturno-prosvetnom centru 9. korpusa NOVJ vidi tom IX. knj. 8, dok. br. 88, objašnjenje 15.

[8] »Bazoviške«

*** Franc Rozman Stane**

vojsci, terenu itd., o specijalnoj metodici pevanja uopšte, solo--pevanja itd. Praktično i teoretski smo razmatrali glavna poglavlja iz tehnike pevanja. Pregledali smo horsku literaturu od danas i juče i njene stvaraoce. Upoznali smo uzroke i smetnje pri razvoju naših horova i pokušali da oslušnemo razvoj u budućnosti. Ukratko: za 82 časa ostvarili smo jedinstvo žive samoinicijative i delatnosti.

Teorija sa intonacijom (T. Brecelj)

Teoriju sam tumačio prema Kozininom[10] priručniku,[11] i njegovo gradivo smo u celini proradili. Sem dvojice iznimaka, svi pitomci su materiju shvatili i praktično je savlađuju, što su i dokazali na završnom ispitu. Veliki značaj sam polagao na zadatke koje su učesnici tečaja pisali svakog dana, a isto tako i na praktične vežbe sa intervalima i okretima u različitim durovima, različitim taktovima itd.

Kod intonacije smo vežbali lestvice, trozvuke, intervale, kadence, pogađanje tonova i jednostavnih melodija, pisanje otpevanih tonova itd. Svi učesnici tečaja su uglavnom dobro savladali gradivo.

Teoriju sa intonacijom imali smo svakog dana dva sata.

Nastava harmonike (Pešl Rudi)

Nastavu iz harmonike smo imali svakog dana po jedan sat. Proradili smo nekoliko osnovnih vežbi prstima desne ruke a levom rukom osnovnu pratnju. Pored toga, svako je naučio tri partizanske pesme uz pratnju. Sem nekoliko iznimaka, svi su s uspehom proradili pomenuto gradivo.

Harmonija (Pešl Rudi)

Harmoniju smo imali svakog dana po jedan sat. Nastavu harmonije posećivala su tri druga, koji su već imali prethodnu muzičku naobrazbu. Proradili smo osnove: vezivanje kvinta-korda i okreta, vezivanje septa-kordova i okreta, harmonizovanje basain melodije i harmoniji tuđe tonove. Sva trojica su s uspehom osvojila pomenutu materiju.

Slovenački jezik s poetikom (T. Brecelj)

Pri nastavi slovenačkog jezika smo ukratko razmatrali našu literarnu istoriju, posebno smo se zaustavili kod naših literarnih velikana i čitali njihova dela. Proradili smo takođe

[10] Marjan Kozina, muzičar i kompozitor. Umro 19. juna 1966. u Novom Mestu.

[11] Odnosi se na brošuru »Kratek pregled glasbene teorije« (vidi Bibliografiju NOR-a. str. 40. b. j. 485).

partizansku prozu i poeziju i svu literarnu istoriju razmotrili sa gledišta našeg narodnog preporoda.

U poetici smo razmatrali opšte pojmove iz kulture, književnosti, beletristike itd. Iz epike, lirike i dramatike upoznali smo se sa svim vrstama beletrističkih radova i pojedine radove razmatrali na primerima. Slovenački jezik s poetikom imali smo svakog dana po jedan sat, i svako predavanje sam diktirao da su mogli da uče iz svojih zabeleški.

Od pravopisa smo obrađivali pre svega upotrebu velikih i malih početnih slova i znakova interpunkcije. Učesnici na tečaju pisali su više diktata i učili na greškama. Pravopis je naročito značajan za Primorce, koji su sačinjavali veliku većinu učesnika na tečaju, i učili su ga s velikom voljom. Pravopis smo imali 10 časova.

Istorija oslobodilačkog pokreta (T. Brecelj)

Iz tog predmeta smo obrađivali: pojam, nastanak, cilj i temeljne tačke OF,[12] razdoblja istorije i njihove karakterističnosti, ustrojstvo naše državnosti (AVNOJ, NKOJ, SNOS itd.) organizacione oblike OF, pomoćne organizacije OF, I i II zasedanje AVNOJ-a,- Kočevski zbor,[13] I zasedanje SNOS-a,[14] organizaciju naše vojske, položaje i činove u" našoj vojsci, naše izbore, partizansku štampu i tumačenje skraćenica.

Za ovaj predmet smo imali 8 nastavnih časova i svi drugovi su gradivo na ispitu dobro savladali.

Pored redovnih predavanja učesnici tečaja imali su i vanredna predavanja, i to: šef PROD-a p.por. Štempihar Saša[15] održao je dva predavanja. Prvo predavanje bilo je sledećeg sadržaja: opšte definicije i potezi propagande, njene radne i uticajne sfere u pokretu OF — prodornost propagande u vojsci, a drugo: propagandista u NOV, kulturno-prosvetni odbori i kružoci — njihovi zadaci i rad, zadaci i rad odseka i smisao reorganizacije PROD-a.

Drug Pešl Rudi je za dva sata dao kratak opis muzičke istorije, a drug Fortič Dušan održao dva predavanja: značaj štampe i njena uloga u našem pokretu i pregled partizanske literature.

[11] O Osvobodilnoj fronti vidi AIZDG u Ljubljani, f. 665/IV, f. 442,'IH.

" Održan od 1. do 3. oktobra 1943. Materijali o tom zboru nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 438;IV.

[14] Materijali sa 1. zasedanja Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 720 i 441/IIL

[15] Teško je ranjen u borbi kod Vojskog, 1. aprila 1945, i da ne bi živ pao u ruke Nemaca izvršio je samoubistvo.

STRUČNI IZVEŠTAJ O USPEHU TEČAJA, ZAVRŠNOJ PRIREDBI. OPSTOJ OCENI I O IZGLEDIMA ZA BUDUĆNOST (Prof. Pirnik)

Istinsko i solidno znanje pitomaca pokazalo se kao iznenađenje na završnom ispitu (predsednik komisije za ispitivanje prof. Pirnik, članovi-predavači drug Pešl i drug Brecelj i drugovi p.por. Saša Stempihar kao predstavnik PROD-a DK) kada su učesnici tečaja ekzaktno i precizno odgovarali i sa doraslom lakoćom i izgrađenošću izvodili praktične nastupe. Posebno moramo pomenuti ogromno i stvarno znanje iz muzičke teorije, pitomci su savladali gradivo za najmanje dva razreda glazbenih matica.

Moram da kažem da sam sve dosad potcenjivao vrednost ovakvih tečajeva. Nikada nisam verovao da je moguće u roku od jednog meseca steći toliko teoretskog i praktičkog znanja. Treba, međutim, da naglasim da takav uspeh nije zavisan samo od obdarenosti i marljivosti pitomaca već i od ozbiljnosti i moralne i stručne sposobnosti predavača. Takvi tečajevi zaista otkrivaju i formiraju skrivene narodne talente u vojsci i van nje. Pravi trijumf i potvrda zrelosti učesnika tečaja bila je završna priredba, koju su pitomci sami pripremili i rukovodili njome. Ostvarili su zaista umetničko veče, koje je obimnu publiku oduševilo za našu kulturno-prosvetnu stvarnost. Ozbiljnost publike je pokazala da je nastup naših pitomaca bio pravi međaš na polju kulturno-političkih priredbi u SI. Primorju. Publika je dokazala da je izgradila svoj umetnički ukus i da joj obični mitinzi više nisu dovoljni. Vaspitno-umetnički efekat ove priredbe privukao je toliko novih učesnika na II tečaj da smo morali, zbog nedostatka školskih prostorija, formirati večernji pevački tečaj. Time i sličnim radnjama pokazali smo da smo pravilno i u pravo vreme oslušnuli kulturne potrebe širokih narodnih masa u SI. Primorju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef Kult.-prosv. centra:
Pešl Rudi

Komandant škole:
Brecelj Tone

M. P.

Sef prop. otseka:
S. Stempihar

Stručni rukovodilac škole:
Makso Pirnik

Prilozi: Spisak pitomaca i ocene
Program zaključne produkcije
Uzorak svedočanstva

BR. 130

IZVEŠTAJ SEKRETRA POLITODELA 14. NOU DIVIZIJE OD 2. DECEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O POLITIČKOM RADU I STANJU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

POLITODEL PRI STABU
XIV U. DIV. NOV I POJ
Položaj, 2. 12. 1944.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA
NOV I POS

na položaju

Politodel je u to vreme bio kompletan[2] i obavljao svoj posao u II[3] i XIII U.B.[4] Od 15.11. je I U.B. »T Tomšiča« bila vrlo udaljena od divizije, te nije bilo s njom ni redovne veze.[5]

U to vreme je politodel održao sledeće sastanke: jedan s političkim komesarom divizije,[6] na kome smo mu predlagali sledeće:

a) Da se izradi plan za politički rad, za 15 dana, koji bi sadržavao sledeće teme: 1. Partija, OF i vera. 2. Partija zaštitnik demokratije, o našoj narodnoj vlasti, upoređenje sa starom vlašću. Sve s ciljem da se popularišu KP i tekovine naše borbe. Više tema nismo dali, da se ne bi gušila samoinicijativa političkog komesara u pogledu slobodnog izbora odgovarajućih tema i četnih i bataljonskih političkih časova.

b) Da se politički komesari naših brigada posvete političkom vaspitavanju boraca i da vojničke poslove ostave komandantima.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 17/1. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »10/XII 1944, St. **34«. Dokument je na više mesta potcrtan olovkom.**

*** Na osnovu ranijih izveštaja može se utvrditi da su u tom periodu u politodelu 14. NOU divizije, pored sekretara Petra Mendoša Iztoka, bili još Jože Počkar i Leopold Prošek Bajdukov.**

[3] To jest: u 2. slovenačkoj NOU brigadi »Ljubo Sercer«.

[4] Misli se na 13. slovenačku NOU brigadu »Mirko Bračič«.

[5] Prva slovenačka NOU brigada »Tone Tomšič« je u to vreme bila na sektoru Pohorja a 2. bataljon ove brigade upućen je preko Drave radi reorganizacije Lackovog NOP odreda, u čijem je sastavu ostao. Podrobnije o tome vidi mesečni izveštaj Štaba 4. operativne zone Slovenije od 2. decembra 1944 (tom IX, knj. 8, dok. br. 72, objašnjenje 7; AIZDG u Ljubljani, f. 25/1).

*** Politički komesar 14. NOU divizije bio je tada Alojz Zokalj (vidi dok. br. 52, objašnjenje 8.**

c) Da se potraži drug Savinjšek,[7] koga nam je drug Leskošek[8] odredio kao partijskog instruktora za vaspitanje članova partije u jedinicama.

d) Da se što pre sastane divizijski partijski komitet.

Gore navedene stvari su izvršene, sem poslednjih dveju. Partijski komitet nije se sastao, zbog velike udaljenosti I U.B. Instruktor Savinjšek nije došao, jer nismo ponovo urgirali.

U XIII U.B. je 16. 11. održana konferencija svih političkih rukovodilaca u brigadi. Raspravljalo se o reformi rada i političkog odgoja političkih komesara, u smislu rasterećenja rada na vojnim zadacima i povećanja političkog vaspitanja. Posle toga razmatrane su i ispravljene greške u partijskoj organizaciji, koje smo detaljno naveli u poslednjem izveštaju.[9]

Bili smo prisutni na 14 sastanaka ćelija. Učestvovali, odnosno rukovodili smo sa 2 teoretske konferencije za članove partije u štabu XIV u. divizije i za članove Partije XIII U.B.

Referat o Koruškoj je održao drug Iztok.[111] U ćeliji Štaba XIV u. divizije diskusija nije bila na takvoj visini kakva se očekivala. Dinamičnija diskusija na istu temu bila je u XIII U.B., gde su prisustvovali članovi partije dvaju bataljona i jedinice štaba.

Politodel je proradio cirkular druga Krajgera[11] o organizaciji proučavanja po ćelijama.[1]-' Općenito, partijska organizacija je brojčano jača u četama, broj kandidata je porastao. U I i XIII U.B. organizovana je otprilike 1/3 svih partizana u KP i SKOJ, a u II U.B. jedna polovina svih boraca. I u organizaciji SKOJ-a poznaje se rad. Pomoć koju partijska organizacija pruža SKOJ-u povećala se. Skoro čitav kadar SKOJ-a je postavljen. Pravi odnos prema partiji dolazi do izražaja u četnim ćelijama, dok štabovi, naročito viši, smatraju partijsku organizaciju još uvek kao pomoćni organ za sprovođenje naredbi. To jo najviše došlo do izražaja u neuspeloj akciji na uporište Paška Vas,[13] iako je partijska organizacija davala prednost borbe-

[7] Franc Hribar Savinjšek. Umro 7. juna 1953. Sahranjen u Preboldu (podatak dao Lojze Požun).

[8] Franc Leskošek Luka. Vidi objašnjenje 10 uz dok. br. 116.

' Očuvani izveštaji od aprila 1944. pa nadalje nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 17/1.

[10] Peter Mendoš Iztok

[11] Boris Krajger Janez, član CK KP Slovenije, tada je radio u Centralnom komitetu, jer ga je na dužnosti političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, sredinom ili krajem oktobra 1944, zamenio Boris Kidrič (vidi zapisnik IOOF od 12. oktobra 1944, AIZDG u Ljubljani, civilni fond, f. 432/1).

[1ä] Reč je o cirkularu CK KP Slovenije br. 808 od 16. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 10/1-4 i 289 IV-3).

[13] Odnosi se na napad preduzet 27. novembra 1944, u kome su učestvovali 13. slovenaćka NOU brigada »Mirko Bračič« i delovi 2. slovenačke NOU brigade »Ljubo Sercer«. Za direktan napad je bio određen

nim vežbama a ne egzerciru. Pošto vojni rukovodioci nisu hteli uzimati to u obzir, borci nisu bili dovoljno uvežbani u rukovanju oružjem i napadu na utvrđena uporišta. Komandni kadar, koji je mlad, zbog nedovoljne uvežbanosti boraca nije se snašao, i akcija nije uspela. Komandant XIII U.B. kapetan Milenko Kneževič[14] bio je za vreme same akcije tako pijan da nije mogao rukovoditi akcijom, te je komandu preuzeo politički komesar brigade drug Janušek.[15] Pijančenje se prilično raširilo u našim jedinicama. U II U.B. su glavni krivci drug poručnik Silni,[16] koji je sada prekomandovan u zaštitu Glavnog štaba, i politički komesar brigade drug Franta.[17] O toj stvari smo razgovarali sa drugom Kuncem,[1B] sekretarom KP u II U.B., koji dosad nije preduzeo nikakve mere protiv toga.

Drug major Ris,[19] komandant divizije, primio je partijski ukor od druga Matevža Hacea, pomoćnika političkog komesara IV oper. zone, jer je istukao nekog stražara na straži koji ga je zaustavljao.

Pored organizacije partije značajno je ia su članovi partije na vrlo niskom stupnju ideološke izgradnje. Primetili smo da čak politički komesari ne pročitaju literaturu koju dobiju. Da bi članovi partije bili izgrađeniji i rukovodili vaspitanjem masa, predložićemo partijskom komitetu da se pre svakog političkog časa članovi partije upoznaju s njom, kako bi mogli rukovoditi diskusijom. Politodel će, međutim, kao i dosad davati uputstva za čitanje članaka u centralnim listovima. U II U.B. bili smo prisutni na više sastanaka ćelija. O slabostima koje smo konstatovali odmah smo porazgovarali na posebnom sastanku sa sekretarom KP u II U.B. Prikazali smo mu nužnost da sàm posećuje sastanke ćelija i säm vaspitava sekretare četa.

4. bataljon 13. brigade, dok je zadatak ostalih jedinica bio osiguranje. Napad nije uspeo, jer je neprijatelj bio jako utvrđen a prostor oko uporišta brisan, tako da su se bataljoni ujutru 28. novembra povukli na položaje koji su omogućavali širu blokadu uporišta. O ovoj akciji vidi zapovest Štaba 14. NOU divizije br. 556 od 27. novembra 1944. i zapovest Štaba 13. slovenačke NOU brigade »Mirko Bračič« od 27. novembra 1944; relaciju Štaba 13. slovenačke NOU brigade »Mirko Bračič« od 1. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. **336 V i VI); mesečni izveštaj Operativnog odseka 4. operativne zone Slovenije br. 1091 od 2. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 25/1) i niegov izveštaj br. 1119 od 7. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani,** f. **332/IV).**

[14] Teško ranjen 25. aprila 1945. kod sela Draža Vas, kod Slovenskih Konjica. Podlegao je ranama.

[15] Janez Dolničar Janušek

[16] Jože Boldan Silni

[17] Franc Sever Franta

[18] Drago Kune

" Jože Lepin Ris

Za to vreme je politodel zajedno proradio cirkular CK od oktobra 1944.[20] i radi na osnovu njenih direktiva; cirkular 0 radu političkog komesara od štaba IV oper. zone;[21] cirkular pomoćnika političkog komesara IV oper. zone druga Hacea o partijskom radu;[22] cirkular CK o teoretskim sastancima;[23] brošuru Borisa Kidriča o birokratizmu, karijerizmu i drugim nezdravim pojavama;[24] i svu ostalu literaturu koju smo primili u međuvremenu. U to vreme smo sastavili referat o Koruškoj, SNOS-u[25] i NO,[26] o zadacima i organizaciji partije u vojsci.

Kadrovi se tokom ovih 14 dana nisu suštinski promenili. Politički rukovodioci se još uvek suviše brinu o vojnim poslovima, zato im nedostaje vremena za lično vaspitavanje i vaspitavanje drugih. Pomoćnici političkih komesara jos uvek nemaju dovoljno autoriteta, zanemaruju svoj partijski rad, što je sasvim razumljivo, pošto se divizijski partijski komitet još nije sastao i nisu dovoljno svesni značaja svog iada. Političko vaspitavanje političkih delegata bilo je intenzivnije nego ranije.

Odnos prema terenu:

Pitanje ishrane vojske na oslobođenoj teritoriji funkcioniše. Na ljude loše utiče to što neki rukovodioci po svaku cenu hoće rakiju, koju intendanti i ekonomi zatim delunično kupuju a delimično iznuđuju. Vojska se općenito nedovoljno obazire na vlasništvo stanovništva. Po kućama ostaje iza vojske ponekad nešto slomljeno, uprljano i razbijeno, što kod civila, koji su vezani za svoje sitnice, rađa slabu volju.

Terenske političke organizacije nemaju dovoljno pregleda 1 kontrole o tome šta se govori i događa po selima. Tako, npr., učitelj u Smartnom ob Dreti nagovara roditelje da ne puštaju omladinu na sastanke SM[27] i ZKM[28]

Mobilizacija se sprovodi u Zg. Savinjskoj dolini među takozvanim legalnim skrivačima. To je u vojsci i na terenu izazvalo opšte odobravanje. U obzir za mobilizaciju dolaze i industrijski centri, gde, međutim, naša organizacija još nije tako jaka, [zatim] Haloze i Ptujsko polje. Nešto priliva je od dezer-

[20] Verovatno se odnosi na cirkular CK KP Slovenije »O organizacijskih in kadrovskih vprašanjih naše partije« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 10/1-6).

[21] Nije pronađen.

[22] Verovatno je reč o cirkularu koji potiče od 14. oktobra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 342/11-11).

[23] Odnosi se na cirkular o kome se govorilo u napomeni br. 13.

[24] Naslov brošure glasi: »Boj birokratizmu, karierizmu in drugim nezdravim pojavom« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 402, b. j. 5554).

[25] Slovenski narodnoosvobodilni svet (Slovenačko narodnooslobodilačko veće)

[26] Verovatno bi trebalo da stoji: NOO — narodnoosvobodilni odbori (narodnooslobodilački odbori).

[27] Slovenska mladina (Slovenačka omladina)

[28] Zveza komunistične mladine (Savez komunističke omladine)

tiranja iz radne službe pri kopanju utvrđenja. U celini uzev, partijska organizacija je u tom pogledu ispunila svoj zadatak. I vojni rukovodioci imaju takođe dovoljno razumevanja za to da im se povećaju njihove jedinice, pošto raspolažu sa dovoljno oružja.

Borbenost i disciplina vojske ne zadovoljavaju potpuno. Najbolja spoljna disciplina je u XIII U.B., dok je u ostalim dvema brigadama nešto manja. Zbog svetske političke i vojne situacije ima malo dezerterstava. Svest boraca je prilična, dok su politički slabije izgrađeni. Interesovanje za političke časove je dosta veliko. Borce najviše interesuju radio-vesti, kakvo će biti uređenje posle rata, mnogo pitanja ima između ostalih i o tome da li ćemo posle rata uvesti kolhoze, da li će svako imati svoj komadić zemlje, vraćanje štete koju je počinio okupator, o granicama u Koruškoj i Slovenačkom primorju Uprkos tome što su Englezi u poslednje vreme bacili mnogo oružja, smatraju ih još uvek za sabotere.

Rezultati našeg rada se vide. Partijsku organizaciju smo probudili iz učmalosti. Okružnice koje partijski komitet prima od CK nismo primili. Zbog toga postoji mogućnost da okružnice zaspu u kakvoj torbi a da mi uopšte ne znamo da postoje i ne možemo pokrenuti njihovu proradu. Za obradu smo primili okružnicu od partijskog komiteta. Od vas'smo primili hrvatske novine i brošure u redu. Molimo vas da nam pošaljete »Ljudsku pravicu« i »Slovenski poročevalec« direktno, kako ne bismo bili zavisni od štamparije u Štajerskoj,[29] koja radi s velikim zakašnjenjem. U vremenu od 15.11. pa dalje dobili smo samo jedan broj »Ljudske pravice«, sa još vrlo starog datuma.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

.. ,[30]

Sekretar politodela:
Mendoš Peter-Iztok

[29] U Štajerskoj su u tom periodu radile tri štamparije, koje su štampale časopis »Ljudska pravica« i »Slovenski poročevalec«. To su bile: »Podružnica partizanske tiskarne« (8-M), koja je sa sektora Moravče sa sektora u Kropu kod Bočne (zaselak, 1 km severozapadno od Bočne) septembra 1944. i radila tu do ofanzive decembra 1944; »Pravica« (7-A), koja je u novembru 1944. iz Kamniške Bistrice došla na obronak Lepenatke (pl. severozapadno od Gornjeg Grada) i smestila se kod seljaka Čašnika, gde je radila do ofanzive 1944; »Pohorje«, koja je sredinom septembra 1944. iz doline Moravča došla u Brdo kod Smartnog (zaselak, oko 1 km severno od Smartna ob Dreti) i nazivala se ovde »Krim« (4-M), a 16. oktobra morala je da se premesti u Mačkin Kot, kod Nove Stifte, gde je dobila nov naziv »Pohorje« i radila takođe do ofanzive decembra 1944. (Podatke dali Darja Ravnihar i Jože Krali). Podrobnije o štamparijama u Štajerskoj vidi u knjizi »Stoletnica grafične organizacije na Slovenskem« (Ljubljana, 1968) članak Jože Kralla »Delež grafičnih delavcev pri razvoju slovenskih ilegalnih in partizanskih tiskarn v letih 1940—1945«, str. 78—81.

[30] Dopisano olovkom: »Primož« (odnosi se na Aleša Beblera).

BR. 131

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BEOGRADSKE BRIGADE 4. DIVIZIJE KNOJ OD 2. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
I. BEOGRADSKE BRIGADE
KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

P A R T I J S K I I Z V J E Š T A J
za mesec novembar 1944 god.

1. Brojno stanje:

Članova Partije: Na licu 296, u rashodu —, po spisku 296. Od toga su: 46 radnika, 210 zemljoradnika, 20 zanatlija, 2 privatna namještenika, 5 intelektualaca, 3 vojno-politička lica i 14 srednjoškolaca. U toku proteklog mjeseca primljeno je u Partiju 30 novih članova, a isključen je iz Partije jedan član. (Isključen je radi toga što je bio nedisciplinovan, od drugova je pljačkao novac, lagao je i kao takav nije mogao da ostane u part. jedinici).

Kandidata: Na licu 11, u rashodu —, po spisku 11.

U toku proteklog mjeseca iz kandidature primljeno je u Partiju 8 drugova.

2. Organizaciono stanje:

U brigadi imade 5 bataljonskih biroa i 3 samostalne ćelije (ćelija štaba brigade, ćelija pri štabu brigade, ćelija saobraćajne čete). Osim toga postoji 20 četnih ćelija.[2] Rad bataljonskih ćelija, ćelija samostalnih jedinica i četnih ćelija kao inicijatora rada po jedinicama se osjeća, ali u njihovom radu imade izvjesnih nedostataka s obizrom na to, što su većinom mladi rukovodioci pa još nemaju dovoljno iskustva u radu i mnoge stvari i nedostaci koji se dešavaju

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6224, a snimak originala u AVII, reg. br. IRPJ-1/701—703.

[1] Brigada je formirana 4. novembra 1944 (vidi AVII. reg. br. 9-1, k. 222).

u jedinicama — u dovoljnoj mjeri ih ne uočavaju. To se najviše osjeća u I. bataljonu, gdje je stanje najslabije iz razloga što bataljonski biro i partijske jedinice nisu umjeli da se u dovoljnoj mjeri snađu i da rukovode sa radom.

Pošto je pitanje pravilnog razmještaja kadra u našoj brigadi jeano veoma važno pitanje, to su partijska rukovodstva nastojala da istom pitanju posvete što veću pažnju, te su u tu svrhu vršene izvjesne izmjene kadrova u bataljonima, kako bi se rad u svim jedinicama što ravnomernije odvijao.

Partijnost, disciplinu, samokritičnost, snalažljivost i aktivnost part. jedinica i partijaca teško je ocjeniti, pošto je brigada u toku proteklog mjeseca bila u formiranju, a i do sada još nije oformljena. Partijske jedinice i partijci bili su oslonac za samo učvršćivanje brigade kao nove jedinice u njenom disciplinskom pogledu i za njen što pravilniji rad. Rad sa kandidatima odvijao se pojedinačno. U četama imade po svega jedan kandidat i partijska jedinica nastoji, da istima posveti što veću pažnju.

Teoretski rad se svodio na proradivanje dnevne štampe, članaka, iz »Borbe« i »Politike« i po jedinicama su prorađivane brošurice »Šta znači biti član Kompartije«[3] i »O masovnom partijskom radu«.

Rad bataljonskih biroa i jedinica:

Bataljonski biroi i part. jedinice redovno su održavali sastanke na kojima je pretresano sledeće: a) O zadacima i dužnostima koje se postavljaju pred nas kao novoformiranu jedinicu, pitanje discipline, odnosa prema narodu, rada sa novim borcima i kako i na koji način podesiti rad u novim uslovima. Na sastanku biroa I. bataljona pretresan je nepravilan odnos prema organizaciji SKOJ-a, koji se sastojao u nepravilnom stavu partijskih rukovodioca prema organizaciji SKOJ-a po pitanju što čvršće veze između Partije i SKOJ-a, pružanja što veće pomoći organizaciji SKOJ-a u uzdizanju članova organizacije SKOJ-a. Također Partija nije davala dovoljno direktiva organizaciji SKOJ-a po pitanju rada među novim bcrcima i na što treba da se baci težište rada, te nije postojala dovoljna saglasnost. — U cilju rješavanja toga pitanja zaključeno je, da se po svim ćelijama održe sastanci u vezi tog pitanja i da se poluči što bolja veza i saradnja između partijskih organizacija i SKOJ-a i da Partija pruži što veću pomoć SKOJ-u u radu.

[1] **Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7642.**

Na jednom sastanku biroa Konjičkog diviziona pretresano je pitanje pored ostalih problema i o nesuglasicama u komandi jednoga eskadrona između komandira eskadrona i pomoćnika i komesara istog eskadrona, te je donijet zaključak, da isti komandir s obzirom što je živčano bolestan ne može više vršiti istu dužnost, te je prekomandovan na drugu dužnost.

Rad štabske jedinice. Održana su tri radna sastanka na kojima su pretresani slijedeći problemi: pitanje discipline, pomoć štabovima bataljona, kontrola istih, pitanje saniteta i intendanture, kao i drugi problemi koji su se javljali u vezi formiranja brigade u jednu čvrstu jedinicu. — Članovi štaba brigade aktivni su u svome radu i mogu odgovoriti svojim dužnostima. Stab brigade rješava sporazumno probleme koji se javljaju, samo je politkomesar brigade sam na svoju ruku, bez znanja ostalih članova, rješavao pitanje jednoga stana za smještaj i dosta grubo istupio te učinio grešku. — Štabovi bataljona trse se u svome radu, ali još nemaju potrebnu snalažljivost.

Sposobnost bataljonskih biroa u rješavanju postavljenih zadataka u dovoljnoj mjeri se ne može ocjeniti, ali se primjećuje, da se isti trse u svom radu i da su požrtvovani na istom.

4. *Političko stanje u brigadi.*

U toku proteklog mjeseca nije bilo nekih političkih problema koji su nerješivi. Najvažniji politički problem koji se postavljao jest podizanje političke svesti novih boraca putem radnih i teoretskih časova na kojima su postavljeni sledeći problemi: odnos prema civilnom stanovništvu i njegovoj imovini, odnos prema novim drugovima, odnos prema vojnicima i oficirima Crvene armije, upoznavanje novih boraca sa linijom Narodno-oslobodilačke borbe.

Politički rukovodioci u brigadi nastojali su, da postavljene probleme što uspešnije reše putem radnih i političkih konferencija.

Sa političkim rukovodiocima održana cu 22 sastanka na kojima su pretresani gornji problemi, razni teoretski materijal i o načinu masovnog rada. Politički rukovodioci bataljona davali su pomoć politkomesarima četa i politdelegatima vodova preko tih zajedničkih sastanaka. Da bi se rad što bolje odvijao i da bi se borci upoznali sa linijom naše borbe i osnovnim stvarima iz iste, donijet je jedinstven plan za politički rad u čitavoj brigadi i isti se sastoji iz sledeće četiri teme: a) Četiri etape razvitka Narodno-

-oslobodilačke borbe, b) Avangardna uloga Narodno-oslobodilačkog pokreta naroda Jugoslavije, c) Značaj narodno--oslobodilačke vlasti i naše dužnosti prema njoj, d) Odlučujuća uloga Crvene armije u borbi za uništenje fašizma. — Osim gore navedenih tema sa borcima se prorađuje svakodnevna štampa koju dobivamo, kao i niz brošurica u izdanju »Nove Jugoslavije«.

5. *Vojničko stanje u brigadi.*

Obzirom na popunu novomobilisanih boraca, disciplina kao i vojničko držanje boraca ne zadovoljava, te u toku proteklog mjeseca to su bili najglavniji problemi koji su se postavljali pred partijske jedinice. Također vojni rukovodioci su dosta mladi na svojim dužnostima i neiskusni, te se dovoljno nisu snašli u svome radu. U toku mjeseca rad se odvijao u upoznavanju novih boraca sa njihovim dužnostima, ophođenju prema starješinama, pretresu stanova, budnosti, spoljašnjem izgledu vojnika, hapšenju i sprovođenju sumnjivih lica, pretresu zgrada i sumnjivih prostorija, čuvanju oružja i spreme, a pred partijske jedinice se postavljalo za pružanje što veće pomoći vojnim rukovodiocima.

6. *Kulturno-prosvjetni rad:*

U toku ovoga mjeseca otpočelo se sa formiranjem kulturno-prosvjetnih odbora po bataljonima i četama. U toku proteklog mjeseca imali smo 4 kulturno-prosvjetne priredbe, dvije za vojsku, a dvije za narod, čiji programi su se sastojali iz slijedećih tačaka: 2) Hej Sloveni, b) Drugarska se piesma ori, c) Zavjet, recitacija, d) Povratak, igrokaz, e) Splet narodnih pjesama.

U brigadi imade oko 100 nepismenih boraca. Pitanju nepismenih prilazi se naiozbiljnije. Metod rada sa nepismenima je taj, da se održavaju skupni časovi u učenju i po jedan drug je zadužen sa jednim nepismenim da ga uči. Po jedinicama je održano 21 kulturno-prosvjetno predavanje, koja su obuhvatala slijedeće teme: a) O postanku zemlje, b) Geografski položaj Jugoslavije, c) Teme iz astronomije, d) O postanku čovjeka i živih bića.

Usmenih i zidnih novina bilo je više brojeva te su na istima prorađivani članci iz dnevne štampe ili članci koje su pisali sami borci. — Džepnih novina izašla su četiri broja, koji nose naslove: a) »Sloboda«, b) »Svetlost«, c) »Stražar«.

7. *Rad organizacije SKOJ-a:*

Brojno stanje: Na licu 264, u rashodu —, po spisku 264. Iz SKOJ-a u Partiju u toku mjeseca primljeno je 22.

Rad skojevskih aktiva u toku proteklog mjeseca bio je dosta dobar.

Skojevske organizacije po bataljonima su zdrave i nije bilo loših pojava, sem u I. bataljonu gdje nije bilo dovoljno saglasnosti između Partije i SKOJ-a u radu, kao i što nije pružano dovoljno pomoći od strane Partije SKOJ-u, te je bilo manjih prestupa i nepravilnih odnosa. — Sekretari skojevskih aktiva su veoma mladi rukovodioci te još nemaju potrebno iskustvo u radu i moć zapažanja pojedinih problema koji se javljaju i iskrsavaju u toku rada. Inače su svi izgledi, da će skojevska organizacija, koja je postavljena na zdrave temelje, postati s vremenom veoma čvrsta i kao takova u mnogome poslužiti u radu Partije kao pomoć i oslonac.

8. *Sanitet* i *intendantura:*

Sanitet u brigadi je prilično organizovan i osjeća se rad sanitetskog osoblja, ali po tom pitanju imade još dosta problema u pojedinim jedinicama u vezi higijene radi slabog smještaja jedinica, te čistoća nije na dovoljnoj visini. Zdravstveno stanje je dobro. Sanitet raspolaže sa ambulantom sa 30 kreveta i dva lekara.

Po pitanju intendanture bilo je teškoća, naročito kod intendantskog osoblja koje još nema potrebnu snalažljivost, tako da se otežava sa rešavanjem pojedinih problema u vezi ishrane boraca i snabdjevanja spr2mom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Beograd, 2. decembra 1944. god.

Sekretar:
Jov.[4] Babić

[4] **Jovan**

BR. 132

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA 9. KRAJIŠKE NOU BRIGADE »SIMO ŠOLAJA« OD 2. DECEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

RUKOVODIOC
BRIGADE »S. SOLAJA«
2. XII 1944 god.

Dostavlja izveštaj o stanju i
radu part. org. IX kr. brigade
za novembar mjesec 1944 godinu.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

U brigadi imaju 32 (trideset i dve) partijske ćelije sa ukupno 269 (dvesta šesdeset devet) članova Partije, od toga u rashodu 53 (pedeset i tri), tako da na licu mjesta ima 216 (dvesta šesnaest) članova Partije.

Od gore napomenutih članova koji se nalaze u rashodu 15 ih se nalazi u Italiji na lečenju, 15 što u divizijskoj i korpusnoj bolnici, 22 na raznim kursevima i 1 na odsustvu.

U ovome međuvremenu partijska organizacija je opala za 23 (dvadeset i tri) člana i to: Za brigadu OZNE otišlo 7 članova Partije, poginula 4 (četiri), kao nesposobni za boračku jedinicu otišla u pozadinu 3 (tri), za brigadu pri V.Š. otišla dvojica (2): komandant jednog bataljona i komandir čete), 3 (trojica) prekomandovana na više dužnosti u druge jedinice (komandant I bataljona za zam. komandanta VII kr. brigade, pom. politkomesara I bataljona za zam. komesara Visoko-fojničkog odreda i jedna drugarica za rukovodioca SKOJ-a u bataljon pri štabu divizije), 1 (jedan) pom. politkomesara čete i jedan rukovodioc SKOJ-a bataljona otišli su za pomoćnike politkomesara četa u bataljon pri diviziji i 1 (jedan) komesar čete na istu dužnost u bataljon pri diviziji. Ovi rukovodioci otišli u bataljon pri diviziji radi popune kadra tamo kojega je nedostajalo.

Za ovo vreme primili smo u Partiju 17 novih članova, i dvojicu (2) smo dobili iz drugih jedinica.

U brigadi imamo 5 (pet) partijskih rukovodstava (4 bataljonska i jedan garnizonski biro). Biroi nisu potpuni s tim što nam fali jedan pom. politkomesara bataljona i 4 pomoćnika politkomesara četa. Dužnosti part. rukovodioca u ovim jedinicama

[1] **Original u AIRP BiH, reg. br. spiska 146, a njegov snimak u AVII, BiH-11'347—348.**

gde ne postoji pomoćnika, odnosno gde ih nemamo, vrše polit-komesari.

Sto se tiče part. organizacije u ovoj brigadi, njen se rad u jedinicama osjetio[2] i imala je u njemu i izvesnog uspjeha. Da je izvršila svoj zadatak u potpunosti može se govoriti, ali se osjeća njen napredak i u radu i u pogledu unutarnjeg učvršćenja organizacije.

Pitanja koja su se postavljala pred part. organizaciju u ovom međuvremenu bila su, uglavnom, pitanje part. odgovornosti, a specijalno kod rukovodioca po pitanju rada sa borcima na njihovom političkom i ostalom uzdizanju, kao i pitanje lične izgradnje članova Partije. Ovo se postavljalo kao problem s tim što su bili česti pokreti i borbe,[3] pa se nisu partijske organizacije u tom pogledu snašle i učinile su izvesnih propusta, tako da se po ovim stvarima morala skretati po nekoliko puta pažnja. Radi nedovoljno posvećene pažnje ovoga, kao i od ranijih puta kod nas nedostaje dovoljan broj part. i političkog kadra, a vojničkog donekle i imamo, samo je sa dosta slabim stručnim znanjem.

Po gore navedenom pitanju stvar se postavila ozbiljno, i prišlo se tom radu u kom se nastoji da se pruži pomoć nižim rukovodiocima. Također i niži rukovodioci shvatili su to za važno i nastoje da u tom pogledu krenu napred, a već se i počelo raditi ozbiljnije nego ranije.

Pored toga danas se pred nas postavlja pitanje pojačanja brigade pošto je iste broj dosta mali. Mogućnosti za to na ovome terenu su dosta male pošto je uticaj neprijatelja na ove krajeve dok se nalazio bio dosta veliki a koji se još i danas povlači. Doista da je naš rad iz vojske, kao i iz pozadine na ovom terenu dosada bio slab i gotovo nikakav i da još nismo uspeli da povežemo mase za sebe i mobilizacija koju vršimo na terenu na kom se nalazimo nije uspješna, čak i ono što mobilišemo dezertira, i krije se oko kuća. Prema elementu sa kojim mi raspolažemo u brigadi iscrpljene su prilično i mogućnosti za proširenje partijske organizacije, tako da ne možemo da poklopimo rashod sa novoprimljenima.

Ovo pitanje proširenja partijske organizacije gledajući sad momentalno na elemenat ljudstva u brigidi ož[4] donekle da

[1] Vidi AVII, mikrofilm, reg. br. BiH-11/498: izveštaj pomoćnika političkog komesara 9. krajiške NOU brigade od 12. decembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o pripremama brigadne partijske konferencije.

® Vidi mesečni operativni izveštaj 9. krajiške brigade Stabu 10. NOU divizije za novembar 1944 (AVII, reg. br. 4-5, k. 854) i izveštaj Izviđačke čete te brigade za period od 15. do 30. novembra 1944 (AVII. reg. br. 9-5, k. 854).

[4] Tako u originalu. Verovatno treba da stoji: može.

rešava, ali predosećamo da će nam se ovo pitanje postaviti ozbiljnije kroz jedno izvesno vreme.

Posebno o radu partijskih organizacija bataljona ne mislim da pišem, pošto nije bilo nekih naročitih promjena u ovome međuvremenu.

Napominjem da nam fali jedan pomoćnik politkomesara bataljona a sad ga mi nemamo momentalno da postavimo, koji bi mogao da odgovori toj dužnosti. Raniji pomoćnik politkomesara našega II bataljona, koji je bio ranjen i išao u Italiju na liječenje, sad se vratio i nalazi se negde kod korpusa, pa ako bi nam se mogao poslati bio bi nam potreban.

Sto se tiče pomoćnika politkomesara bataljona u našoj brigadi, svi bi bolje odgovorili na političkom polju nego na partijskom, a i dvojica su već duže vremena na tim dužnostima koji se prilično sporo i slabo razvijaju.

U radu po sektorima partijska se organizacija zalagala, ali nije imala sistema u radu, i rad je bio sa slabijim uspjehom. Na radu se nije bilo dovoljno uporno, u čemu su onda manje nemogućnosti smetale. Pored toga sve ono što se prorađivalo sa borcima kao i rukovodiocima, prorađivano je dosta površno i nesređeno. Po tim pitanjima planskog rada po sektorima poduzete su izvesne mjere u pružanju pomoći nižim rukovodiocima u samom radu i izvođenju planskog rada.

Nešto o štabovima. Štabovi bataljona, kao vojno-politička rukovodstva, uglavnom sad odgovaraju i zalažu se za izvršenja postavljenih im zadataka. Osnovna slabost u našim štabovima bataljona je ta što su politički rukovodioci dosta slabi vojnici i malo mogu da pruže pocnoći vojnim rukovodiocima u štabovima, tako da sav teret vojničkog rada i komandovanja spada skoro na komandante bataljona i njihove zamjenike.

Sto se tiče štaba brigade i njegova rada, postoji puno zalaganje za izvršenje svih mu postavljenih zadataka od viših štabova kao i zalaganje za rad na pomoći rukovodiocima bataljona. .. .[6]

Sadanje stanje u brigadi nije loše i brigada može da izvrši dosta dobro zadatke koji se pred nju postave sa vojničke strane, dok političko stanje slabije od vojničkog, gledajući na udarnu moć brigade, upoređujući je sa sviješću brigade, dok ni vojničko ni političko stanje boraca nije najbolje, odnosno dosta je slabo.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Partijski rukovodioc IX kr. br.

M. P. Milovan Samardžija

*** Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.**

BR. 133

IZVEŠTAJ POLITODELA 30. NO DIVIZIJE OD 3. DECEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RADU I STANJU U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

POLITODEL
PRI XXX DIVIZIJI NOV I POJ
Na položaju, 3.12.44.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE

na položaju

U prvoj polovini prošlog meseca preuzela je poslove sekretara politodela drugarica Mira.[2] Politodel broji sada, pored sekretara, još tri člana, i to: drug Počkar,[3] drug Smole[4] i drug Leban,[5] koji je sada zamolio za premeštaj jer mu posao ne odgovara, a takođe je i fizički toliko iscrpen da teško podnosi napore u jedinici. Prošlog meseca smo posetili sve četiri brigade[6] i delimično smo prokontrolisali rad u bataljonima. Pod našim rukovodstvom održano je nekoliko bataljonskih političkih sastanaka, koji su imali delimično teoretski značaj (razmatrao se značaj oktobarske revolucije, 29. oktobar, govorilo se o koruškom plebiscitu[7] itd.) a delimično su to bili sastanci na kojima se raspravljalo o zadacima naših političkih rukovodilaca (o sistematskom individualnom političkom radu, o prilagođavanju političkog rada vojničkom radu, o organizaciji kulturno-prosvetnog rada itd.).

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 17/1. U desnom uglu iznad naslova dopisano je zelenim mastilom: »14. XII 1944« i »53«.

*** Slavka Kronegger (Bračič) Mihevc Mira**

[1] Gregor Počkar

' Anton Smole Jože

[5] Anton Leban Mitja

" Reč je o 17. slovenačkoj NO brigadi »Simon Gregorčič«, 18. slovenačkoj NOU brigadi »Bazoviškoj«, 19. slovenačkoj NO brigadi »Srečko Kosovel« i 20. italijanskoj brigadi »Garibaldi d'assalto Trieste«, koja je 10. juna 1944. stavljena pod komandu 30. NO diviziji radi izvođenja predviđenih akcija (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 272a/II-2).

[7] Plebiscit je izveden 10. oktobra 1920. Tim plebiscitom je Slovenačka Koruška priključena Austriji. Podrobnije o tome vidi knjigu »Koroški zbornik«, uredili Bogo Grafenauer, Lo^ze Ude i Maks Veselko, Državna založba Slovenije, 1946; str. 421—491.

Inače smo se pre svega posvetili partijskoj organizaciji, kojoj je zbog slabog kadra posebno potrebna pomoć. Učestvovali smo na sastancima ćelija i sastancima bataljonskih i partijskih biroa, održali smo nekoliko partijskih konferencija.

Na sastancima i konferencijama se može uvek primetiti isto. Naši članovi partije nisu svesni svojih zadataka, ne vide prave probleme po jedinicama a još manje ih znadu rešavati. Ne osećaju se dovoljno odgovorni za sve što se u jedinicama događa. Nedovoljno se interesuju za vojničke zadatke svojih jedinica i ne čini im se potrebno da bi na svojim sastancima pretresali rešavanje tih zadataka. Ćelija se u mnogim jedinicama ne sastane posle akcije na vlastitu pobudu da bi se raščistile nepravilnosti koje su se desile u borbi. I kritiku u partijskom smislu skoro i ne poznaju, već se spuštaju u kritizerstvo, ili za kritikom uopšte ne osećaju potrebu. Dogodio se čak slučaj da na sastanku bataljonskog partijskog biroa komesar bataljona nije dozvolio kritiku, navodeći da je on najviši rukovodilac u partijskom birou i da ga kao takvog ne mogu kritikovati.

Kod članova partije, naročito rukovodilaca, može se primetiti nedostatak partijnosti. istinske požrtvovnosti i discipline. Uzrok tome su većim delom partijski rukovodioci koji sami u tim stvarima ne služe za primer i članovima partije ne nude dovoljno vaspitanja. Izbor partijskih rukovodilaca u mnogim jedinicama nije bio dobar, sekretari su većim delom slabiji od političkih komesara i nemaju ni u samim štabovima dovoljno autoriteta. Partijski život u štabovima je prilično neredovan. 0 partijskom odgoju rukovodilaca skoro ne možemo ni da govorimo. Desilo se da ćelija štaba bataljona nije imala sastanak mesec i po dana.

Partijska organizacija brojčano doduše nije tako slaba, ali su organizovani skoro isključivo rukovodioci. U ćelijama, koje broje do 10 članova, ponekad je samo jedan običan borac a u drugima su uopšte sami rukovodioci.

U radu na brojčanom jačanju partije među samim borcima veliku prepreku predstavlja činjenica što u jedinicama imamo veliki procenat nemačkih dezertera i belogardista. Reorganizacija po štabovima je izvedena tek poslednjih dana. Sekretarima nije posebno skrenuta pažnja na direktivu o organizaciji partije u štabovima, koja je bila data u okružnici CK,[8] 1 nisu se upravljali prema njoj. Isto tako su i oficiri OZNE bili tek pre nekoliko dana uključeni u ćelije štaba.

[8] Verovatno se odnosi na okružnicu CK KP Slovenije »O organizacijskih in kadrovskih vprašanjih naše partije« od oktobra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 10/1).

Divizijski partijski komitet je još dosta slab.[9] Njegov rad zavisi pre svega od političkog komesara divizije, jer ni ostali članovi, ni sekretar komiteta[10] nemaju pregled nad čitavom divizijom i ne snalaze se u radu. Sekretari brigada su politički dosta dobri — dvojica od njih imaju viši partijski kurs. Ova dvojica pokazuju mnogo volje za rad i moći će za kratko vreme postaviti brigadu na noge. Treći, to jest sekretar XVIII brigade, vrlo je mlad i partijski rad mu ne odgovara. Odličan je borac, vojnički prilično sposoban, ali često veoma brzoplet i nepromišljen. Prema podređenima i borcima je surov i nepristupačan i upravo zbog toga u vojsci vrlo neomiljen. Svoj rad zanemaruje, sekretari bataljona nemaju od njega nikakvu pomoć.

Veliku prepreku u radu naših sekretara predstavlja administracija, u kojoj se gube i zbog toga nemaju dovoljno vremena za partijski rad. Treba uzimati u obzir to da su naši sekretari većim delom neškolovani ljudi i da mnogi od njih ne znaju ni dobro pisati. Međutim, s radom za personalni odsek imaju sekretari brigada toliko posla da bi ga vešt pisar säm teško obavljao.[11] Zato je prema našem mišljenju isključeno da bi brigadni sekretari mogli ostati bez administratora.

Reorganizacija SKOJ-a je izvedena u svim brigadama naše divizije.[12] Bataljonski sekretari su uključeni u bataljonske partijske biroe. Svuda smo naglašavali najtešnju saradnju SKOJ-a s partijskom organizacijom, te smo na taj način prilično popravili odnose između partijskih rukovodilaca i sekretara SKOJ-a. Reorganizacija SKOJ-a je na čitavu organizaciju uticala pozitivno. Pogrešilo se samo u tome što se bivšim brigadnim sekretarima SKOJ-a koji su želeli na drugi sektor rada nije odmah ugodilo. Uopšte je bila greška organizacije SKOJ-a što je svoj kadar ljubomorno čuvala i nije mu dala mogućnosti razvoja na drugim sektorima rada. Sada smo to pitanje rešili i sve rukovodioce SKOJ-a koji su želeli drugi posao premestili. Većim delom su se na novim mestima dobro pokazali. Prošlog

» Divizijski partijski komitet su, prema okružnici CK KP Slovenije »O organizacijskih in kadrovskih vprašanjih naše partije«, sačinjavali svi brigadni sekretari tj. pomoćnici političkih komesara brigada, i politički komesar divizije. U to vreme su pomoćnici političkih komesara bili: u 17. slovenačkoj NO brigadi »Simon Gregorčič« Venceslav Hojak Vinko, u 18. slovenačkoj NOU brigadi »Bazoviškoj« Milan Stare i u 19. slovenačkoj NO brigadi »Srečko Kosovel« Svetislav Popović Puco, a politički komesar 30. NO divizije bio je Janko Rudolf.

[10] Redakcija nije mogla saznati ko je tada bio sekretar Divizijskog komiteta.

" Vidi dok. br. 19, objašnjenje 24.

[1!] O reorganizaciji SKOJ-a vidi dok. br. 23.

Podrobnije o toj reorganizaciji u 30. NO diviziji vidi izveštaj od 19. septembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 559/1-3).

meseca se u našim brigadama duže zadržavao drug Oto,[13] član Ob. koma SKOJ-a.[14] Sada, kada je drug Oto otišao na avijatičarski kurs, opet nema nikoga ko bi se SKOJ-em intenzivnije bavio i biće nužno da članovi Ob. koma češće obilaze naše brigade. Sto se tiče širine SKOJ-a, radi se na tome da se što pre privuče sva omladina koja dolazi u obzir za SKOJ. U poslednje vreme je organizacija brojčano prilično oslabila, jer su članovi SKOJ-a bili poslati na razne kurseve i u VDV.[15] Nedostaje nam takođe nekoliko sekretara.

Rad u XX brigadi (italijanskoj) teži je za nas, jer samo dva člana u politodelu znaju delimično italijanski. Vojni kao i politički rad u toj brigadi prilično je otežan, prvo zbog toga što brigada ima veliki sektor a jedinice su prilične- razvučene, a drugo zbog toga što je brigada već dugo na istom sektoru i nije imala nikakvih pokreta, ni borbi, tako da je vojska postala nepokretljiva, mrtva i krajnje neborbena.[lli] Pošto u brigadi nema pravog vojničkog rada, politički rad je sasvim odvojen od vojničkog i zašao je u suvu teoriju. Partijski rad ne sadrži baš ništa drugo do proučavanje. Partija u brigadi ni izdaleka nema rukovodeću ulogu. Omladina u brigadi je organizovana u antifaši - stičkom savezu. Sekretar ove organizacije je član partije, koji je, međutim, kao većina italijanskih partijskih rukovodilaca u toj brigadi, preteran teoretičar i sektaš. Isto važi i za druga koji u brigadi zastupa politodel. Trebaće tim jedinicama dati što više našeg vojničkog kadra i osposobiti ih za borbu, jer će u suprotnom slučaju biti brigada našoj diviziji kao balast. Borci iz ove brigade su već sasvim panikerski raspoloženi, nesposobni za svaku borbu, i Švabe su ih poslednjih dana, kada su patrolirali oko njihovog sektora, pohvatali lep broj.

Što se inače tiče raspoloženja u brigadi, ono je još dosta dobro. Drugovi shvataju svoj položaj i imaju zato prema nama i prema novoj Jugoslaviji sasvim dobre odnose. Upravo ovaj problem bio im je od strane političkih komesara dobro prikazan. U poslednje vreme moglo se primetiti neraspoloženje kod drugova koji su rodom iz srednje i južne Italije. Među njima se pojavilo mišljenje da za njih borba u našim redovima nema nikakvog smisla i da neće imati od toga nikakve koristi. To mi-

" Franc Golobič

[14] Odnosi se na Oblasni komitet SKOJ-a za Slovenačko primorje.

[15] Vojska državne varnosti (Vojska državne bezbednosti). U Slovenačkom primorju bila je 2. brigada VDV, koja je formirana aprila 1944 (vidi knjigu Stanka Petelina »Osvoboditev Slovenskega primorja«, Knjižnica NOV i POS 32, Nova Gorica, 1965, str. 51).

" Brigada je u to vreme bila na sektoru Banjška planota i Trnovski gozd. Podrobnije o rasporedu i aktivnosti jedinica 20. brigade vidi njene dnevne izveštaje (AIZDG u Ljubljani, f. 226a'I).

šljenje se pobija na svakom koraku i na političkim časovima se prilično govorilo o tome, ali drugovi ne shvataju još sasvim dobro našu oorbu. U odsecima štaba brigade može se primetiti grupa koja je neraspoložena prema nama, a naročito prema partiji. IM **a tu grupu odlučujući uticaj ima načelnik štaba brigade, koji se sam ne slaže s našim pogledima. Lekar, koji je takode takvog mišljenja, i načelnik[17] imaju na ljudstvo priličan uticaj, i zato postoji opasnost da bi ova grupa pridobila na svoju stranu drugove koji, kako smo već gore pomenuli, nisu najbolje raspoloženi za našu borbu. Dosad se doduše nije mogli primetiti da ti drugovi imaju neki poseban program, ali ih moramo držati pod strogom kontrolom, kako ne bi počeli kakvu neprijateljsku propagandu.**

S terenskom organizacijom, sem sa SKOJ-em, još uvek nema kontakta. Naročito sada, otkako je oslobođena Vipavska dolina,[18] pokušali smo uspostaviti vezu s terenskom organizacijom, ali nam to nije pošlo za rukom. Iako se stalno naglašava da politički radnici s terena potraže vezu s vojskom, jer je oni mogu lakše pronaći, još se dosad nije desilo da bi došli do naših štabova i porazgovarali o zajedničkim problemima. U poslednje vreme su održane dve konferencije SKOJ-a na kojima su bili prisutni članovi našeg politodela.

Literatura stiže u brigade dosta neredovito, i jedinice još uvek ne dobijaju dovoljno izvoda centralnih listova, koji služe našim političkim komesarima kao pomoć u političkom radu. »Našu vojsku«[19] borci jedva poznaju, jer se na političkim časovima prorađuju samo pojedini članci iz lista, a list sàm borcima ne dolazi u ruke. U jedinicama takođe nedostaje partijske literature.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodel:
Mira Bračič

[17] Iz 20. italijanske brigade »Garibaldi d'assalto Trieste« postoje dva nepotpuna spiska starešina (od 26. i 30. oktobra 1944); ali iz njih se ne mogu utvrditi imena pomenutih rukovodilaca (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 135/1-4).

[18] Prema izveštaju Operativnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 2424 od 30. novembra 1944. jedinice 71. nemačke divizije iznenada su 23. novembra 1944. napustile sva uporišta u Vipavskoj dolini, tako da je ova dolina bila oslobođena sve do 19. decembra 1944, sem Vipave i Ajdovščine, gde se neprijatelj zadržavao u međuvremenu od 25. do 28. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 22/1).

" Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 277, b. j. 3925).

BR. 134

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. BRIGADE 35. NO DIVIZIJE OD 3. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PARTIJSKO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK KOMESARA II. BRIGADE
XXXV. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
3. XII. 1944 god.

Organizacioni izveštaj

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Stanje i rad part. oragnizacija u prošlom mjesecu u ovoj brigadi bio je slijedeći:

Članova K.P. po spisku 154, u rashodu 27, na licu 127.
Kandidata K.P. po spisku 34, u rashodu 8, " 26.
Cl. SKOJ-a po spisku 121, u rashodu 20, " 101

Li našoj brigadi imade 24 partijske jedinice sa 4 bataljonska biroa. Ovaj mjesec primljena su u partiju 4-nova člana i to: 3 iz SKOJ-a i 1 iz kandidata. Iz partije su izbačena 2 člana zbog toga što su krali i nisu bili dostojni da budu u partiji. Kažnjena su 4 člana, jedan sa ukorom a trojica sa opomenom.

U borbama koje je brigada vodila prošli mjesec poginula su 3 člana partije a 12 ih je ranjeno.[2]

Partijski rad u brigadi ovaj mjesec bio je dosta slab. Sastanci radni i teoretski nisu održavani redovito, razlog tome je što je brigada ceh mjesec vodila borbe. No ipak i pored svih poteškoća sastanci bat. biroa održani su i na njima pretresani problemi jedinica. Partijnost i odgovornost članova pred partijom u stalnom je porastu. Rad četnih ćelija nije na visini i dosta je slab, razlog tome je što se sekretari četnih ćelija neprestano mjenjaju uslijed dosta velikog gubitka kadrova, tako da novi sekretari, a u najviše slučajeva mladi članovi nisu u stanju da rukovode sa ćelijom niti da joj dadu potrebnu pomoć.

Razlog gubljenja velikog broja članova jest malo brojno stanje brigade, koje se u zadnje vrijeme strašno smanjilo, tako da dobivene vojničke zadatke u glavnom moraju rešavati sami kadrovi.

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/36—37.
[f] O borbama 2. brigade 35. NO divizije u novembru 1944. vidi AVII, reg. br. 22-3, k. 1237; reg. br. 24-3, i 16-2, k. 1237 A.

Teoretski rad u brigadi bio je dosta slab i sastanci nisu održavati redovito. Centralna štampa se čitala, ali nije dovoljno studirata, tako da u više slučajeva nije bilo od toga dovoljne koristi. Za ovaj mjesec predvidili smo organizaciono pitanje i razvitak društva.

Rad sa kandidatima u prošlom mjesecu bio je isto slabiji no obično, što se tiče teoretskog rada i upoznavanja istih sa partijom, međutim njihovo provjeravanje u borbi bilo je dostatno, a ujedno prisustvuju i radnim i teoretskim sastancima četnih jedinica.

Rad članova SKOJ-a u ovome mjesecu bio je dobar, njihovo teoretsko izdizanje popravilo se što oni prisustvuju teoretskim sastancima part. jedinica, a i partijske organizacije pojačale su rad i posvetile više pažnje SKOJ-u.

Općenito stanje brigade dobro je, međutim moglo bi se reći da je malo popustilo s obzirom da je brigada bila u neprekidnim borbama i pokretima, a dingo što je dosta veliki broj boraca i komandnog kadra izbačen iz stroja, tako da su dužnosti i nošnja oružja dosta opteretile borce. Međutim osim popune jedinice ljudstvo nema nekih ozbiljnih problema u brigadi.

U borbama koje je brigada vodila prošli mjesec poginulo je 17 a ranjeno 58 boraca, dok je 7 boraca nestalo za vrijeme borbi.

Dezerterstva u prošlom mjesecu bila su svega dva slučaja i to jedan Talijan i jedan četnik koji se predao iz Lapca i ponovno dezertirao u Gračac kod neprijatelja.

Borbeni moral kod boraca ove brigade dosta je dobar i o nekoj paroli čuvanja glave nema kod nas ni govora.

Vojnička izobrazba jedinica kroz ovaj mjesec nije bila moguća i u tom pogledu malo se popravila.

Politička svijest boraca ove brigade dobra je, iako je ovaj mjesec politički rad po jedinicama bio nemoguć i dosta slab. Bilo je nekoliko slučajeva negodovanja radi amnestije vojnicima u neprijateljskim redovima, ali poslije pravilnoga objašnjavanja to se odstranilo i više se ne čuje.

Priličan broj drugova Istrana naučilo je govoriti hrvatski tako da se dade već i sa njima lakše raditi.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi dobar je. On je malo popustio u zadnje vrijeme, ali je još uvijek dobar, zidne kao i džepne novine izlazile su dosta redovito i bile su dobroga sadržaja. Za vrijeme natjecanja za divizijsku zastavu nepismenost je u brigadi potpuno odklonjena. Date su priredbe za narod i vojsku koje su dosta dobro uspjele, pjevanje i rad diletantske grupe dosta je dobar.

Veza sa pozadinom održavana je preko partijskih, pozadinskih organizacija NOO i skojevskih organizacija a isto tako i preko posjeta koje su iz općine Bruvno dolazile ovoj brigadi.

Sanitetska služba u brigadi zadovoljava, kako za vrijeme odmora tako i za vrijeme borbe. Higijena u brigadi nije bila na visini zbog slabih stambenih prilika i nemogućnosti šurenja i pranja. Zdravstveno stanje prilično je dobro, zaraznih bolesti u brigadi nema sem nekoliko slučajeva svraba i škorbuta.

Intendantura brigade prilično zadovoljava. Ishrana vojske bila je uglavnom po tablici koja je prilično slaba, poboljšice od konfiskacije u ovom dijelu Like nije bilo.

Stab brigade je potpun, bez operativnog oficira koji je prekomandovan u I. brigadu ove divizije. Članovi štaba kao cjelina zadovoljavaju, dok kod pojedinaca ima nedostataka koje se nastoje odkloniti.

Najglavniji problem u brigadi, a kojega mi nismo u stanju sami riješiti jest popuna ljudstva pošto je brojno stanje strašno malo.

Drugih naročitih problema za sad u brigadi nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Mića Kosovac

BR. 135

IZVEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 4. DECEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA U TOKU OKTOBRA I NOVEMBRA[1]

STAB
III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
•Pov. br. 168/44.
4. XII. 1944.

Dostavlja izvještaj o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

U toku ovog izvještajnog perioda, t.j. od početka oktobra do pisanja ovog izvještaja, glavnine naših snaga djelovale su na prostoriji Tuzlanskog bazena i Sprečke doline, učvršćujući naš vojno-politički uticaj i djelujući ofanzivno prema Posavini, Trebavi i Majevici do prve polovine mjeseca oktobra.[2] Od druge polovine oktobra glavnina naših snaga, t.j. XXVII. i XXXVIII. divizija usmjerile su svoje djelovanje na komunikacijama Višegrad — Sarajevo — Zvornik — Bijeljina, sprječavajući povlačenje Nijemaca iz Srbije i Sandžaka.[3] Događaji koji su se razvijali u našoj zemlji, t.j. dolazak Crvene armije i oslobođenje Beograda, olakšali su izvršavanje vojno-političkih zadataka koji su se postavljali pred jedinice našeg Korpusa.

Poslije višemjesečne borbe sa našim jedinicama neprijateljska 13. SS divizija, koja je bila glavni oslonac okupatora u Istočnoj Bosni u toku ove godine, potpuno se je raspala. Većina boraca ove divizije, koji su iz nje dezertirali, pristupili su sa oružjem u naše jedinice. Pravilan stav kojega smo zauzeli prema njima omogućio je njihovu predaju našim snagama. Poslije ovog Nijemci su ostatke ove divizije razoružali i prebacili preko Save. Rasulo ove divizije i masovna predaja boraca iz nje našim jedinicama pozitivno je uticalo na držanje Muslimana Posavine, Trebave i Tuzlanskog bazena. Ovo se naročito manifestovalo za vrijeme kratkog boravka naših jedinica u tim krajevima, gdje se javio veći broj Muslimana dobrovoljno u jedinice. Na-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21-3, k. 408.**
[2] **O tim dejstvima na području Trebave i Majevice u prvoj polovini oktobra vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 52.**
[3] **Vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 130; knj. 31. dok. br. 4 i 6.**

rod je izražavao želju da jedinice ostanu u tim krajevima, kako bi ih zaštitile od Nijemaca, ustaša i četnika. Muslimansko stanovništvo počelo je da bježi od Nijemaca.

Dolazak Crvene armije u našu zemlju, oslobođenje Beograda, bjegstvo Draže Mihailovića iz Srbije dsmoralisalo je četnike Istočne Bosne. U njihovim redovima nastupilo je previranje i metež. Pojedinci i manje grupe sa teritorije koju oni kontrolišu bježali su našim jedinicama. Dolaskom Dražinih oficira, koji su pobjegli ispred naših snaga u Srbiji, pojačao se je četnički teror nad seoskim stanovništvom a naročito nad našim simpatizerima. Usljed toga rad naših političkih radnika u pozadini bez oružane zaštite jedinica onemogućen je. Četnici su na Majevici, Posavini, Trebavi i ostalim krajevima vršili prisilnu mobilizaciju govoreći narodu da oni idu da očekuju Saveznike. Međutim nisu mogli da pokrenu četnike sa njihovih terena. Dolaskom naših jedinica nastupiće rasulo u njihovim redovima.

Dolazak Crvene armije i uspjesi naše vojske u čitavoj zemlji a naročito oslobođenje Beograda podiglo je moral kod naroda i uvjerenje u sigurnu pobjedu narodno-oslobodilačkog pokreta. Kod naših jedinica ti uspjesi podigli su borbenost, upornost i samoinicijativu. Ovo se naročito ispoljilo kod boraca XXVII. divizije, koji se bore već više od mjesec i po dana, gotovo svakodnevno goli i bosi na terenu koji je bez kuća i ekonomski vrlo siromašan.[4] Borcima i narodu potpuno je jasno i uvjereni su da Nijemci bježe i da ih treba uništavati. Bilo je slučajeva da i sami seljaci na svoju inicijativu zarobljavaju Nijemce i da ih predaju našim jedinicama.

Saradnja sa savezničkom avijacijom, saveznička pomoć i uporne borbe jedinica XXVII. divizije sa Nijemcima, ustašama i četnicima na komunikacijama Višegrad — Sarajevo' učvrstile su ljubav naroda Romanije prema našoj vojsci. Cak i sela koja su do sada bila pod četničkim uticajem davala su dobrovoljno hranu našim jedinicama, osuđujući četnike. XXVII. divizija mobilisala je u tom kraju preko 270 novih boraca. Oko polovine tog broja su bili četnici i legionari.

Naš uticaj se učvršćuje u Tuzlanskom bazenu a naročito u Tuzli, u kojoj nestaje kolebljivosti. Ona je krvno vezana za narodno-oslobodilačku vojsku. Od početka ustanka pa do danas, Tuzla je dala preko 4.000 boraca našoj vojsci, što pretstavlja skoro četvrtinu gradskog stanovništva.

Politički život u gradu je živ a naročito se zapaža politička zainteresovanost i aktivnost žena. U široj okolini Tuzle politički život se razvija sporije zbog postojanja neprijateljskih grupa.

[4] i[5] O dejstvima 27. NOU divizije na tom prostoru vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 46, 49, 55, 69, 75, 80, 90, 91, 101, 104, 106; knj. 31, dok. br. 4.

Oslobođenje Beograda Tuzlanski bazen je proslavio kao narodni praznik. 21. oktobra dolazili su prctstavnici građana Srba, Hrvata i Muslimana i krečanskih rudara ponaosob u Stab Korpusa čestitajući oslobođenje Beograda našoj vojsci, obećavajući da će raditi na proširenju i učvršćenju bratstva naših naroda pomažući narodno-oslobodilačku vojsku. Pored toga omladina i žene, manifestujući ljubav prema Vrhovnom štabu, Nacionalnom komitetu i AVNOJ-u, dolazili su u povorkama pred Stab Korpusa čestitajući veliku pobjedj.[6]

Dolaskom okupatorskih snaga u Zvornik,[7] iz mjera predostrožnosti, poduzeta je evakuacija ustanova i starijih građana na dobrovoljnoj osnovi. Građanstvo je primilo ovu mjeru bez panike, sa razumijevanjem i odobravanjem, shvaćajući da je to briga o njima sa strane narodne vlasti i vojske. Tom prilikom izišlo je oko 1.500 građana, koji su bili smješteni u Zivinicama.

Držanje Tuzlanskog bazena omogućava prodiranje našeg uticaja na Ozren, Zenički kraj i ostala četničko-zelenokadrovska sela u široj okolini. Koristeći njegova ekonomska bogatstva pružena je pomoć postradalim krajevima, a naročito Birču. Akcije koje su vođene od antifašističkih organizacija za pomoć Birču naišle su na potporu stanovništva.

U Srebreničkom kiaju naš politički uticaj učvrstio se je medu srpskim stanovništvom. Poslije razbijanja četnika u Srbiji, Srbi iz Srebreničkog kraja koji su bili u redovima srebreničkih četnika vraćaju se iz Srbije i pristupaju u Srebrenički NOP odred, koji je narastao preko 400 boraca.[8]

" Beograd su 20. oktobra oslobodile jedinice NOVJ i Crvene armije. Oslobođenje glavnog grada naše zemlje narod istočne Bosne i jedinice 3. korpusa NOVJ vrlo su svečano proslavili. Između mnogobrojnih pozdravnih telegrama, navodimo depešu naroda Birča od 26. oktobra 1944, upućenu drugu Titu: »Mi narodi ustaničkog Birča, na prvi Tvoj poziv, ustali smo 1941. godine na oružje. Naši borci ni u jednoj prilici nisu napustili Tvoju slavnu zastavu. Za tri i po godine borbe, nekoliko neprijateljskih ofanziva prešlo je preko naših sela. Fašisti su popalili naše kuće i potpuno nas opljačkali. Poubijali su mnogo naših žena, djece i staraca. Teške su bile naše žrtve u borbi za slobodu, ali nikakva nas sila nije mogla odvojiti od Tebe, naš dragi vojskovođo. Ponosni očekujemo slobodu i oduševljeno Ti čestitamo oslobođenje naše prijestonice — junačkog Beograda. Živio nam mnogo ljeta, naš dragi narodni maršale!« (Vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 46, objašnjenje 2).

[7] Do 29. oktobra 1944. nemačke snage su stigle do Zvornika (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 86, objašnjenje 25 i 26).

[8] Prema izveštaju političkog komesara Srebreničkog NOP odreda od 4. novembra 1944, jedna četa ovoga odreda nalazila se u Zvorniku, ali se posle ulaska Nemaca u Zvornik, 27/28. oktobra 1944, prebacila preko Drine u Mali Zvornik, dok se druga četa nalazila na sektoru Drinjače. Odred je uglavnom dejstvovao na sektoru Zvornik, Bratunac, Srebrenica (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 83, objašnjenje 30).

Raspadanjem 13. SS divizije i ostalih neprijateljskih vojnih formacija povećala se je količina oružja u selima koja se nalaze pod našom kontrolom, u njima skoro nema kuće bez oružja.

Odluka AVNOJ-a o opštoj amnestiji primljena je dobro kod stanovništva.[9] Nastojali smo da se sa njom upozna stanovništvo u svim krajevima pod našom i neprijateljskom kontrolom. Do sada nije bilo većeg odziva niti predavanja oružja od četnika niti od zelenog kadra.

Političko-kulturni rad naših jedinica:

Poslije oslobođenja Tuzle,[u] do druge polovine novembra naše jedinice, divizije i odredi su udvostručili brojna stanja. Većina novog ljudstva došla je iz neprijateljskih vojnih formacija u kojima je boravila duže vremena i do njih je slabo dopirala naša propaganda, te ih je većina bila neobavještena o ciljevima i tekovinama NO borbe. Pored toga oni su donijeli sa sobom neprijateljska shvatanja koja su se m.inifestovala u odnosu prema narodu. Ali su sa sobom donijeli veliko vojničko iskustvo, pokazujući umješnost i disciplinu koju su zadržali iz svog ranijeg vojničkog života. Međutim su nenaviknuti na noćno ratovanje i na borbu sa neprijateljem, koji raspolaže sa artiljerijom.

Pravilan odnos starih boraca i rukovodioca prema njima ubrzao je njihovo prevaspitavanje u duhu naše vojske. Neki od njih su već postali rukovodioci a ima i slučajeva da su uslijed hrabrosti i upornosti i druželjublja postali ljubimci četa i bataljona. Dezertiranja je bilo vrlo malo, iako su uslovi pod kojima se bore jedinice teški.

Pored upoznavanja boraca sa deklaracijama i odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a, politički rad obuhvatio je govor Maršala Staljina povodom proslave Oktobarske revolucije, članke iz »Nove Jugoslavije« i odluku AVNOJ-a o opštoj amnestiji. „

Nedostatak brzih i solidnih veza i tehničkih sretstava otežava nam brzo obavještavanje jedinica o događajima u zemlji i inostranstvu, te u vezi toga u nekim jedinicama se izostaje iza događaja.

U Tuzlanskom bazenu, oko Gradačca i na Romaniji održat je niz političkih zborova i konferencija sa narodom. XXVII. divizija proslavila je u Tuzli godišnjicu svog osnutka.[11] Proslava je uspjela i imala je manifestaciono-mobilizacijski karakter. Oslobođenje Beograda i 27-godišnjica Oktobarske Revolu-

* Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2, 3. i 4.

Tuzla je oslobođena 17. septembra 1944 (vidi tom IV. knj. 29, dok. br. 79.

[11] Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3.

cije proslavljeno je svečano u svim našim jedinicama uz veliko učešće naroda. Na dan proslave Oktobarske revolucije u Tuzli je data vrlo uspjela priredba koja je organizovana u zajednici sa kulturnim radnicima iz pozadine. Ogromno interesovanje kod građanstva probudio je po prvi put sintetički prikaz »Majke Stojanke« od Skendera Kulenovića i skeč »Kafanski stratezi« iz tuzlanskog građanskog života. Priredba je ponavljana pet puta, na opšti zahtjev građanstva.

Kulturno-prosvjetni rad u jedinicama skoncentrisao se je na suzbijanju nepismenosti, organizovajnu priredaba, učenju pjesama i održavanju kulturnih predavanja.

Povodom godišnjice XXVII. divizije izdat je divizijski list a isto tako izišao je list XVII. Majevičke brigade.

Da bi rad na uzdizanju stručnih kadrova bio uspješniji organizovali smo vojnu školu. Za komandanta škole postavili smo majora Jakoba Vodušeka, aktivnog kapetana bivše jugoslovenske vojske, koji je bio do sada načelnik štaba XXXVIII. divizije, a za političkog komesara druga Radovana Vojvodića, do sada političkog komesara Birčanskog područja. Za školu vlada veliko interesovanje kod boraca i rukovodioca. Rad škole otpočeo je sa kursevima: obavještajnim, pješadijskim, artiljerijskim, apotekarskim, sanitetskim i intendantskim. Na tim kursevima se je primjetilo da naročitu poteškoću pretstavlja nedostatak kod kursista pismenosti i osnovnih znanja. Radi toga pristupićemo organizovanju posebnog kursa na kome će se političkim i vojnim rukovodiocima dati osnovna znanja, kao iz gramatike, računa, geografije, istorije, fizike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
pukovnik:
Dane Olbina

Komandant — pukovnik:
Pero Kosorić

M. P.

BR. 136

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 27. NOU DIVIZIJE OD 4. DECEMBRA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA DIVIZIJE[1]

Godina 1944, mjesec XI

POLITIČKI KOMESAR
XXVII. U. DIVIZIJE NOVJ
4.XII.1944.

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA ISTOČNU BOSNU

Divizija je dejstvovala na prostoriji između ceste Crvene Stijene — Sokolac, gornjeg toka rijeke Prače, na Glasincu, Sokolovićima i do Zepe.'-' Na ovoj prostoriji nema većih četničkih ili ustaških grupa, ali uglavnom svugdje postoje, no bez vojničke aktivnosti protiv nas. Naš uticaj osjetio se osjetno naročito na prostoru Podgrab — Ponor — Sočice — Glasinac i Sokolovići i učinio da se dobar dio stanovništva otrgne od četničkog uticaja. Po svim selima održavane su manje ili veće konferencije sa narodom, a ovaj rad se jednim dijelom odvijao u saradnji sa političkim radnicima na terenu. Naše jedinice su također aktivno učestvovale i pomagale formiranju narodnih vlasti u zajednici sa radnicima na terenu kao i pri formiranju komandi mjesta. Najmanje se vlast učvrstila kod muslimana i još uvijek su vrlo rezervisani i kolebljivi. Također su veze sa ustašama prilično jake. U Sočicama ni kod Srba nije vlast učvršćena i uticaj Radivoja Kosorića[3] se ovdje najviše osjeća. Formirane komande mjesta u Ponoru i Sočicama ne funkcionišu od kad smo prebacili naše snage na drugu stranu ceste Sokolac — Rogatica, ali se kao grupe održavaju, a i narod dobrim dijelom gleda u njima vlast iako četnici Kosorića ometaju svaki pravilan rad. Karakteristično je da muslimani sa prostorije Sočice trpe dosta jak uticaj Kosorića. Na prostoriji Glasinac — Sokolovići vlast uglavnom funkcioniše iako nema dovoljno autoriteta. Sastanci sa NO odborima su redovni

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, reg. br. 3103/13, a snimak originala u AVII, reg. br. BiH-11/366—369.

*** O dejstvima 27. NOU divizije vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 101, 104, 166 i 130; knj. 31, dok. br. 4.**

' Komandant 2. rogatičke brigade Romanijskog četničkog korpusa

Veći broj delegata omladine iz brigada učestvovali su aktivno na okružnoj konferenciji USAOJ-a za Romaniju.

Dosta je učinjeno da se amnestija za pripadnike četničkih, domobranskih, zelenokadrovskih i milicionerskih formacija pravilno objasni i doturi i u najzabačenije krajeve, i uglavnom su sva sela sa njom upoznata ali odziv nije bio nikakav.

Stanje u diviziji:

Sav i politički i vojnički rad u diviziji bio je uglavnom usredsređen na pripremu boraca za što uspešnije izvršenje vojničkog zadatka[4] — uništavanje neprijateljske snage koja se povlači ovim pravcem prema Sarajevu.[5] Radi toga su u toku novembra održana dva sastanka sa štabovima brigada, jedan sastanak sa političkim komesarima i pomoćnicima komesara brigada, jedan sastanak sa rukovodstvima saniteta brigada, jedan sastanak sa intendantima i pomoćnicima intendanata brigada, i uopšte kontakt sa štabovima brigada bio je redovan. Divizija je kroz sve borbe za čitav mjesec dana, a koje su bile i teške i neprekidne, pokazala veliku borbenu gotovost, izdržljivost kao i samoinicijativnost. Obzirom na neprekidne borbe politički rad kroz jedinice bio je živ i uspješan.

XVI. Muslimanska brigada, koja je krajem oktobra bila nešto popustila, zahvaljujući intenzivnom političkom i vojničkom radu i nastojanjima svih rukovodioca potpuno se oporavila.[6] Potpuno je nestao strah od njemačke navale, pravilno objašnjena situacija u kojoj se nalaze njemačke snage u Jugoslaviji i očišćene jedinice od tuđih elemenata koji su se bili uvukli i kočili pravilno prevaspitanje. Zajednički uspjesi divizije u ovim borbama kao i uspjesi same brigade vrlo povoljno su se odrazili kod boraca i učinili da se udarnost i borbenost brigade pojača.

Opšti plan političkog rada u novembru bio je: Upoznavanje boraca (naročito novih) sa ustrojstvom i nastankom naše vojske, rezultatima NO borbe, popularizacija Sovjetskog Saveza i članci iz »Nove Jugoslavije«, kao i objašnjavanje muslimanskog pitanja prema člancima Veselina Masleše i Rodoljuba Colakovića,[7] proglas CK KPJ[8] i govor druga Staljina.[9]

« i • Vidi AVII, reg. br. 45—7, k. 408 A: izveštaj političkog komesara 27. divizije od 4. decembra 1944. političkom komesaru 3. korpusa NOVJ, u kome se iznose političke prilike na operativnom području te divizije.

[5] Vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 91, 101 i 130.

[7] Reč je o članku Rodoljuba Colakovića »Naši muslimani u narodnooslobodilačkoj borbi« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4594).

[8] Vidi dok. br. 125, objašnjnje 8.

• Odnosi se na govor Staljina u Moskvi 7. novembra 1941, na dan proslave oktobarske socijalističke revolucije (Bibliografija NOR-a, b. j. 7216 i 7217).

U brigadi su održani jedan sastanak svih političkih komesara i pomoćnika komesara u brigadi kao i političkih delegata i jedan sastanak sa komesarima bataljona, jedan sastanak sanitetskog osoblja, dva sastanka intendanata u brigadi. U I. bataljonu ove brigade tokom prve polovine novembra smjenjeni su svi komesari četa kao i komesar bataljona radi slabosti koje su došle do izražaja u borbama. Komesar bataljona je smjenjen radi neizraslosti i nesnalažljivosti na dužnosti a komesari četa radi nedovoljne borbenosti i nesnalažljivosti. Ovo je posljedica suviše slobodnog odabiranja rukovodioca kojem se pristupilo radi opšteg pomanjkanja kadrova. Početkom decembra poginuo je pomoćnik komesara ovog bataljona. A sad su postavljeni i komesar i pomoćnik od mladih četnih ruko\odioca.

Bataljonskih konferencija nije bilo, dok su četne konferencije dosta česte ali radi mladosti rukovodioca po četama nisu dovoljno uspješne i svestrane.

Brigada je kroz čitav novembar dejstvovala na nenaseljenom prostoru[10] pa i nije bilo rada u masama. Imali smo izvjesne veze sa muslimanima u Zepi.

Bilo je nekoliko slučajeva dezerterstva SS-ovaca[11] a neki su slučajevi otkriveni na vrijeme, dok su mobilisani borci iz okoline Goražda i Rogatice skoro svi dezertirali, od kojih manji broj ustašama u Rogatici.

Učinjeno je dosta na prevaspitavanju novodošlih boraca, koji čine većinu u brigadi, i interes kod istih je velik, iako veliki broj neprimenih[12] smeta brzom podizanju boraca. Na učvršćivanju bratstva Srba i muslimana učinjeno je također dosta.

U brigadi je sa prilično uspjeha završen niži sanitetski kurs i pomoću ovoga popuniće se sve praznine u sanitetu brigade.

Rad u jedinicama oko štaba brigade nije bio živ a ni dovoljno kontrolisan.

Intendantura ove brigade je najbolje organizovana i uglavnom pravilno funkcioniše. Pravljene su greške u narodu, naročito prilikom nabavke mesa, što je već ozbiljan problem i u čitavoj diviziji.

Za mjesec dana izbačeno je iz stroja oko 23 rukovodioca, od kojih je poginulo oko 10. U komandama četa ima deset do dvanaest upražnjenih mjesta.

Rad štaba brigade je zadovoljio. Pomoć i kontrola bataljona bila je uglavnom dovoljna.

[10] O rasporedu jedinica 27. NOU divizije vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 91, 101 i 104.

" Reč je o jugoslovenskim državljanima, pripadnicima SS jedinica, koji su prešli u jedinice NOVJ.

[15] Verovatno se misli: novoprimljenih.

XX. brigada: — dejstvovala je uglavnom na naseljenim mjestima sjeverno i južno od ceste Rogatica — Sokolac[13] i njen uticaj u narodu se dovoljno osjetio. Brigada je pokazala veliku kolektivnu snagu i borbenost u borbama koje je vodila čitavog mjeseca, a politički rad kao i kulturni bio je uglavnom vrlo živ. U ovoj brigadi je održano najviše političkih časova i konferencija — nešto više od 60. Bataljonskih konferencija nije bilo. Političkih časova bilo je najviše — više nego i u jednom mjesecu od formiranja brigade'[4] i više nego u ma kojoj brigadi za mjesec dana. No, i ovdje su rukovodioci po četama vrlo mladi i neiskusni, pa i pored velikog broja časova i konferencija rezultati nijesu kakvi bi trebali da budu. U ovoj brigadi se najviše praktikuju vanredne konferencije po raznim pitanjima, koje su pokazale dosta uspjeha.

Osnov političkog rada u brigadi bio je uglavnom: organizacija i tekovine naše borbe, popularizacija SSSR-a, bratstvo Srba i muslimana, brojni članci iz »Nove Jugoslavije«, proglas CK KPJ, Staljinov govor 7. novembra, o AVNOJ-u i ZAVNOBIH-u. Jedinice ove brigade održale su sa narodom oko 20 konferencija. Kroz bataljone su redovni sastanci sa rukovodiocima. Također su održavani sastanci sa sanitetskim osobljem, sa intendantima i ekonomima, jedan sastanak sa štabovima bataljona, jedan sastanak sa komesarima i pomoćnicima komesara bataljona, jedan sastanak svih intendanata i pomoćnika intendanta u brigadi, jedan sastanak sa rukovodstvom saniteta u brigadi.

Rad u jedinicama oko štaba brigade bio je živ i svestran uz kontrolu od strane štaba brigade.

U komandama četa ima 12 — 14 upražnjenih mjesta a u štabovima bataljona također ima upražnjenih mjesta (jedan komandant bataljona postavljen za komandanta Romanijskog područja, jedan komesar ranjen i u jednom bataljonu nema zamjenika komandanta).

U toku mjesec dana izbačeno je iz stroja oko 20 rukovodioca, od kojih 8 poginulo.

Za političke rukovodioce ove brigade važi uglavnom ono što je rečeno u prošlom izvještaju.[15]

Rad štaba brigade mnogo bolji nego ranije i potpuno je zadovoljio.

Kulturno-prosvetni rad u ovoj brigadi je najživlji od svih brigada a naročita pažnja je bila posvećena likvidaciji nepisme-

[15] i " Vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 4.

[14] Prema izveštaju Štaba 3. kopusa NOVJ od 11. jula 1944, ta brigada je formirana 20. maja 1944 (vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 86; AVII, reg. br. 4-3, k. 408).

[15] Vidi AVII. mikrofilm BiH-10'673—677.

nosti, na čemu se je postiglo i najviše uspjeha. Po svim bataljonima postoje horovi, koji nisu dovoljno uvježbani ali koji se osjećaju. Postoje također kulturno-prosvetni odbori, koji su prilično inicijativni i na čiju je inicijativu održano za borce po 2 ili 3 predavanja, uglavnom iz geografije (Balkan i Jugoslavija).

Sanitet ove brigade je sređen i uglavnom potpun.

Intendantura ove brigade je nešto slabije organizovana od intendanture u XVI. brigadi, pa su radi toga borci trpjeli u ishrani iako je brigada dejstvovala na prostoriji koja je bila naseljena i na kojoj je bilo najviše hrane (Sočice).

XIX. Birčanska brigada: — dejstvovala je na cestu Sokolac — Rogatica (odsjek Sokolac — Han Rudine).[16] Boravila je na naseljenoj prostoriji a pokazala je najviše gerilske snalažljivosti i inicijative. Brigada se potpuno oporavila od potresa u borbama na Crvenim Stijenama[17] i trpi samo od malobrojnosti. Brojno je osjetno manja od ostalih brigada. Brigada je vodila borbe uglavnom na svoju inicijativu i pokazala lijepe rezultate. Politički rad u ovoj brigadi bio je također vrlo intenzivan. Situacija nije ni u ovoj brigadi dozvoljavala održavanje bataljonskih konferencija ali je održan veliki broj četnih i vodnih konferencija.

Politički rad se osnivao kao i kod ostalih brigada sa dosta uspjeha. Naročito je dosta postignuto na zbratimljavanju Srba i muslimana. Sastanci sa rukovodstvima su redovni a održana su dva sastanka sa štabovima bataljona (od kojih jedan nepotpun). Sa svim intendantima i pomoćnicima intendanata u brigadi također su održana dva sastanka. Sa rukovodstvom saniteta također.

M ... M . . ., politički komesar III. bataljona ove brigade, ne zadovoljava. Popustio je u borbenosti a i u radu kroz bataljon, a pojavila se tendencija da uljepšanim neobjektivnim izvještajima prikaže stanje bataljona boljim nego što je. Bolešljiv je i nastojaćemo da ga zamjenimo, a mogao bi se korisno upotrebiti za rad u svom kraju.

I u ovoj brigadi ima sedam - osam upražnjenih mjesta u komandama četa koja nisu u stanju odmah popuniti iz brigade, i vrlo se teško podižu, naročito politički rukovodioci. Borbenost i moral kod ove brigade na mahove je prelazila ostale brigade.

Štabovi bataljona ove brigade kao cjelina nisu dovoljno izrasli i ne mogu se bez pomoći u svakoj situaciji snalaziti.

[17] Reč je o izenađenju koje je 19. birčanska brigada doživela 29. oktobra 1944. kada je pretrpela osetne gubitke (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 106).

Politički rukovodioci ove brigade prilično su doprinjeli učvršćenju i srednjivanju NO vlasti na Glasincu i brigada uživa lijepe simpatije kod naroda.

U brigadi je bilo manje dezerterstva nego u ostalim brigadama.

Kulturno-prosvetni rad u ovoj brigadi također je življi nego obično ali nije dovoljno organizovan i sređen. Postoje kulturno-prosvetni odbori ali su još uvijek komesari nosioci i kulturno-prosvetnog rada. Dali su nekoliko priredaba i sijela za narod.

Sanitet ove brigade dobro je organizovan i uglavnom potpun zahvaljujući nižem kursu koji je održan u brigadi.

Intendantura ove brigade nije najbolje funkcionisala, a nailazila je i na objektivne teškoće u snabdjevanju. Nije bilo većih grešaka u narodu.

Održan je jedan sastanak komesara bataljona i jedan sastanak komesara i pomoćnika komesara bataljona.

Svim sastancima komesara i pomoćnika, osim u XVI. brigadi, prisustvovao sam, kao i sastancima intendanata i sanitetskog rukovodstva.

Obavještajna služba ne zadovoljava potpuno, čemu je razlog odlazak jednog broja drugova na kurs a i nesnalažljivost obavještajaca, što djelimično važi i za obavještajca divizije. Izviđačke čete nisu dovoljno iskorištene u obavještajne svrhe a kao borbene jedinice pokazale su se vrlo dobre.

Jedinice oko štaba divizije: — Prateća četa divizije izmjenjena je polovinom novembra. Politički rad u četi je redovan i dosta živ. U njoj je ljudstvo uglavnom isprobano.

Četa za vezu (radio stanice, telefonski vod kurira) — dobro je organizovana a politički rad i kontrola je dovoljna. U ovoj četi ima najviše ljudstva koje je skoro došlo u našu vojsku (kao razni stručnjaci) pa radi toga je naročita pažnja posvećena čistoći ovih dijelova i radu sa njima

Kod divizija je formirana izviđačka četa (iz svake brigade po jedna desetina izviđačke čete).

Kulturno-umjetnička ekipa- — nije za ovo vrijeme mogla ići kroz brigade, u prvom redu radi toga što nema prostorija u kojima bi mogla davati priredbe za narod i borce, a i radi toga jer su bataljoni bili angažovani u borbama. Inače, ekipa je zdrava a politički rad je vrlo živ i dao je dovoljno rezultata. U ekipi nema snaga koje bi mogle da samostalno stvaraju izvjesna bolja umjetnička djela, ali imaju prilično dobro uvježbanih stvari i pjesama. Nedostatak ekipe je što nema u njoj seljaka. Ekipa je slala ovoga mjeseca najiskusnije drugove — drugarice u XVI. Muslimansku brigadu, gdje su osjetno dopri-

nijeli organizaciji i sređivanju kulturno-prosvetnih odbora, horova i priredbi, i ovakva praksa će se i dalje sprovoditi — tj. patrole ekipe odlaziće u brigade i zadržavati se neodređeno vrijeme i raditi na organizaciji kulturno-prosvetnog rada.

Da bi se pojačao kulturno-prosvetni rad kroz brigade, izvukli smo iz brigade po nekoliko drugova i drugarica koji imaju najviše smisla za kulturno-umjetnički rad i koji rade na tome u brigadi, i doveli ih u ekipu, gdje će biti izvjesno neodređeno vrijeme na neku vrstu kulturno-umj etničkog kursa.

U svim dijelovima kod štaba divizije dobro je organizovan zajednički politički i kulturni rad. Tako se do sad svake nedelje održavao po jedan političko-kulturni čas sa predavanjima koji su se pokazali uspješni i od sad će se ovakvi časovi održavati dva puta nedeljno. Inicijatori su uglavnom drugovi i drugarice iz kulturne ekipe.

Najveći problem u diviziji jeste niže rukovodstvo — i politički i vojni rukovodioci, koji problem vrlo teško riješavamo i ne možemo ga riješiti uspješno i u potpunosti.[18] Uslova za kurseve za sad nema. Ovaj problem je utoliko teži i ozbiljniji što je brojčanost naših četa opala na minimum pa i radi toga u borbama češće ginu ili se ranjavaju rukovoaioci.

Drugi problem u diviziji jeste popuna divizije.

Treći problem obuća, odjeća i ishrana,[19] obzirom na iscrpljenost ovog kraja i na zimu. Ovo će uticati i na izdržljivost divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
p. puk..
Z.[20] Skerović

i« j i« vidi izveštaj političkog komesara **27.** divizije od **3.** decembra **1944.** političkom komesaru **3.** korpusa NOVJ o problemu kadra i ishrane **(AVII,** reg. br. **44—7,** k. **408 A7).**

[so] Zarija

BR. 137

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO DIVIZIJE OD 4. DECEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U POTCINJENIM JEDINICAMA[1]

SEKRETAR
DIVIZIJSKOG PARTIJSKOG KOMITETA
XXXI DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 4. decembra 1944.
Br. 647/44

Predmet: 14-dnevni partijski izveštaj
od 1. 11. 1944. do 15. 11 1944.

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV i POJ[2]

Polumesečni izveštaj o radu partijske organizacije XXXI divizije u drugoj polovini novembra 1944:

1.) Brojno stanje

	Partije	Kandidata	SKOJ-a	Ukupno
3. SNOUB »I. G.«[3]	150	18	56	224
7. SNOUB »F. P.«[4]	174	12	62	248
16. SNOB »J.P.V.«[5]	158	10	62	230
Inž. bat. XXXI div.	42	4	17	63
Bat. za vezu XXXI div.	71	14	71	156
Zaštitni bat. XXXI div.	81	9	—	90
Stab divizije	10	—	—	10
UKUPNO	686	67	268	1021

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/11. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »15/XII 1944, št. 50«. Svakom broju stranice je dodato: »k št. 674.44«.

[1] Dopisano mastilom.

[3] »Ivan Gradnik«

[4] »France Prešeren«

[5] »Janko Premrl Vojko«

2.) *Brojno stanje sastanaka ćelija*

	redovni	vanredni	leteći	teoretski	ukupno
3. SNOUB »I. G.«	21	13	6	4	44
7. SNOUB »F. P.«	21	20	11	10	62
16. SNOB »J. P. V.«	21	12	12	17	62
Inž. bat. XXXI div.	5	3	–	–	8
Bat. za vezu XXXI div.	6	2	2	2	16
Zaštitni bat. XXXI div.	13	—i	1	4	18
Stab divizije	–	–	–	–	–
UKUPNO	87	50	32	41	210

3.) *Sastanci partbiroa*

	redovni	vanredni	leteći	teoretski	ukupno
3. SNOUB »I. G.«	4	–	2	1	7
7. SNOUB »F. P.«	6	5	4	4	19
16. SNOB »J.P.V.«	4	3	2	2	11
Inž. bat. XXXI div.	1	–	–	–	1
Bat. za vezu XXXI div.	1	–	–	–	1
Zaštitni bat. XXXI div.					
UKUPNO	16	8	8	7	39

4.) *Broj partijskih konferencija*

3. SNOUB »F.P.«[6] održala je u tom periodu jednu partijsku konferenciju.

7. SNOUB »I.G.[7]« održala je u tom periodu jednu partijsku konferenciju.

16. SNOB »J.P.V.« održala je u tom periodu 4 partijske konferencije.

Inž. bat. XXXI div. održao je u tom periodu 3 partijske konferencije.

Bat. za vezu održao je u tom periodu

Zaštitni bat. XXXI div. održao je u tom periodu

• Pogrešno; treba: »I. G.«
[7] Pogrešno; treba: »F. P.«

5.) *Kratak opis života naše divizije*

Naša divizija je u ovom razdoblju preduzimala operacije u Gorenjskoj i likvidirala uporište Zelezniki, koje je bilo jako utvrđeno.[6] Uprkos jakom otporu neprijatelja uporište je bilo likvidirano. Neprijatelj je imao 29 mrtvih i 21 ranjenog. Naši gubici: 13 mrtvih i 35 ranjenih. Posle likvidacije ovog uporišta povukli smo se na sektor Mrzli Vrh, gde se sada nalazimo. Za to rveme održavani su politički časovi. Prorađivana je pre svega tekuća literatura: »Naša vojska«,[9] »Ljudska pravica«, »Slovenski poročevalec« i »Partizanski dnevnik«.[10] Iz ovih časopisa crpljen je materijal za političke časove. Takođe je sprovedena akcija za prikupljanje odeće i rublja.[11] Održane su kulturno-prosvetne večeri i mitinzi.

6.) *Rad partije u brigadama.*

3. SNOUB »I.G.« je u poslednjih 15 dana primila [u partiju] osam novih članova. Isključenih i kažnjenih nije bilo. U borbama kod Zeleznika poginula su dva člana, i **to: drug poručnik Latinović Đuro,[12] komandant 1. bataljona, i politkomesar čete drug Kaluža Mihael.[13] Održani su sastanci**

[8] Od 1. do 15. novembra 1944. nije bilo nekih većih akcija 31. NO divizije. Napad na neprijateljevo uporište Zelezniki preduzet je na osnovu zapovesti Štaba 31. NO divizije br. 1326 od 18. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I-2), kojoj su 19. novembra usledile izvesne promene (AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I-5). Prema naredbi trebalo je da napad počne 19. novembra u 21. čas, ali je on, zbog izvesnih zakašnjenja, počeo u 23,30 č. Uporište je direktno napadala 3. slovenačka NOU brigada »Ivan Gradnik«, zapravo njena dva bataljona i pridodata artiljerija, dok su 7 slovenačka NOU brigada »France Prešeren«, 16. slovenačka NO brigada »Janko Premrl Vojko«, 19. slovenačka NO brigada »Srečko Kosovel«, Skofjeloški NOP odred i Inžinjerski bataljon imali zadatak da osiguravaju napad. Napad je ponavljan tri noći uzastopno, ali one nisu mogle da zauzmu sve utvrđene tačke. Ikoristivši zatišje nastalo 22. novembra 1944, neprijatelj je uspeo, nedovoljno kontrolisan, da pobegne u pravcu Cešnjica. Podrobnije o izvršenju akcije vidi relaciju Operativnog odseka 31. NO divizije br. 521 od 23. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 281a/III-l) i relaciju Operativnog odseka 9. korpusa NOVJ od 28. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 22/1).

[8] Nastavak časopisa »Slovenski partizan« (vidi Bibliografiju NOR-a. str. 227, b. j. 3925).

[10] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 626, b. j. 8553; str. 674, b. j. 8953; str. 249, b.j. 3499.

[11] Verovatno se odnosi na sabirnu akciju koju je, svojim aktom br. 103/44-0 od 12. oktobra 1944, IOOF slovenskega naroda objavio pod geslom »Vse za našo vojsko«, U trajanju od 20. oktobra do 20. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 432/III).

" Teško ranjen, podlegao je ranama na putu za bolnicu 22. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, kartoteku poginulih).

[13] Kao politički komesar prateće čete, poginuo je 20. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, kartoteku poginulih).

ćelija. Međutim, iako se sastanci održavaju, oni su nekako monotoni, bez pravog života, održavani samo zbog broja. Uzroci što ovi sastanci ne postižu određeni nivo leže u tome što partijski kadrovi, a naročito sekretari ćelija, nisu dovoljno izgrađeni i svesni svojih dužnosti i zadataka koje bi kao partijski sekretari morali da obavljaju. Otkada su posao personalnih poverenika primili na sebe pomoćnici politkomesara, naši rukovodioci, odnosno pom. politkomesara, postali su obični pisari.[14] Zbog toga trpi partijski rad ne samo u Gradnikovoj već i u ostalim brigadama. Najvažnije pitanje koje se danas postavlja u Gradnikovoj brigadi jeste kako podići partijnost pojedinih komunista. Preduzeli smo mere za podizanje te partijnosti prikazivanjem današnje i buduće uloge partije, ali u tome r.ismo uspeli. Partijci se u borbi ističu i služe za primer ostalima, ali kada brigada logoruje, njihov rad ne zadovoljava ni na jednom sektoru. Nedostatak partijnosti se, dakle, oseća najviše ovde. Okružnica o mobilizaciji, koju je izdao CK,[15] nedovoljno se sprovodi u život. Povezali su se sada sa organizacijama na terenu, ali na tom sektoru nema šta da se mobiliše. Kampanja za samoinicijativnost sprovedena je u svim bataljonima i jedinicama vojnom, političkom i partijskom linijom.[16] Osetnih uspeha još nema, ali je zato 100% sprovedena kampanja za čuvanje oružja i municije.[17] U toku je kampanja za podizanje autoriteta nižim komandnim kadrovima. Ona se svuda sprovodi popularisanjem naših podoficira i omogućavanjem da sami odlučuju o svojim ljudima i samostalno rukovode njima. Kampanja je još u toku i izvesni rezultati se već osećaju. Sve ove akcije, koje su sprovedene vojnom i partijskom-političkom linijom, sprovedene su i linijom SKOJ-a, koji je takođe bio dosta aktivan. SKOJ u ovoj brigadi prilično je mrtav, nema onog pravog poleta kojeg bi trebalo da ima, čemu je razlog, pre svega, to što nema prave saradnje između partije i SKOJ-a. Partija je preduzela sve odgovarajuće mere da se sekretari partije tesno povežu sa sekretarima SKOJ-a, jer će se jedino na taj način SKOJ u ovoj brigadi podići. Iako je partija stupila u dodir s terenskom organizacijom, brigada nije uspela da obuče i obuje vojsku. Stanje odeće i obuće u ovoj brigadi prilično je loše. Odnosi u samom štabu brigade su dobri, naročito sada kada su po-

[14] i [w] Vidi dok. br. 19, objašnjenje 24.

>5 Verovatno se odnosi na okružnicu o mobilizaciji koju je CK KP Slovenije izdao 27. novembra 1944. pod br. 756 (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1-4, 15/IV, 223/III, 550/VII).

'« Vidi dok. br. 108, objašnjenje 3.

[17] Vidi dok. br. 108, objašnjenje 4.

novo primljeni u partiju drug Jovanović Svetolik - Mito, zam. komandanta brigade, i drug Horvat Samoel - Samo, načelnik štaba.

7. SNOUB »F.P.«: Odnosi u samom štabu brigade su zadovoljavajući. Na podsticaj partije, štab brigade je počeo da se sastaje na sastancima ćelije i pre i posle svake akcije. Postignuto je i to da se svaki pojedini član štaba brigade interesuje i pomaže u svakom radu svog druga. Naročito su sve snage mobilisali za pomoć pom. politkomesara kao personalnom povereniku. U štabovima bataljona stanje je sledeće: U I bataljonu je komandant bio ranjen.[18] Postavljen je, međutim, nov komandant, koji ne odgovara zbog svoje bolesti, iako je dobar borac i ima volju za rad. Politkomesar tog bataljona je prilično nadmen, dosta zapada u birokratizam i nedovoljno radi individualno s vojnicima, na što mu je već skrenuto na sastancima ćelije i sastancima u štabu brigade. Pom. politkomesara se za svoj rad prilično interesuje, ali nije vojnik, te zbog toga nema pravog uspeha. U poslednjim borbama pokazao se prilično nedisciplinovan, te se o tome već diskutovalo na sastanku štaba brigade i biće disciplinski kažnjen. U II bataljonu još uvek nedostaje pouzdana, snažna ruka koja bi preduzimala oštre mere, jer je ovaj bataljon vrlo nedisciplinovan. Komandant je doduše veoma dobar, savestan u svom radu, ali re zna da istupa i nije dovoljno oštar. Politički komesar i pomoćnik politkomesara ne odgovaraju, prvi zbog svoje starosti i bolesti a drugi što nije dovoljno izgrađen, suviše je mrtav i ne interesuje se za rad. Zbog toga je štab brigade na svom sastanku ćelije odlučio da ova dva rukovodioca smeni čim nađe nove drugove. Sto se tiče štaba III bataljona dobar je. Komandant i politkomesar u potpunosti odgovaraju, jer se svestrano interesuju za rad sa borcima i mnogo rade individualno. Pomoćik politkomesara ne odgovara, o čemu smo već raspravljali na sastanku komiteta. Čim se za ovu funkciju pronađe sposoban drug, treba njemu odrediti drugu dužnost. Pošto je primećeno da ni štabovi bataljona, ni komande četa uopšte ne održavaju redovne jutarnje sastanke u vezi s podelom i kontrolom rada, te da komande četa vrlo retko sazivaju sastanke sa nižim rukovodiocima i na njima raspravljaju o greškama i radu u samoj četi, ukazano je na nužnost tih sastanaka i izvršen je pritisak, kako od strane štaba brigade tako i od strane partijske organizacije, na sve potčinjene komande i postavljeno da se sastanci bezuslovno moraju održavati. Primećena je i slabost u tome da su se poje-

[18] Komandant 1. bataljona Srećko Tušar je teško ranjen prilikom napada na neprijateljevo uporište 2elezniki.

dini članova štabova bataljona ili komandi četa ograničavali samo na svoj rad, navodeći da nije njihova stvar imati uvid u druge sektore rada. Ü ovim slabostima diskutovalo se na sastancima štabova bataljona i partijske organizacije i došlo se do zaključka da svaki član štaba ili komande treba da se pored svog rada interesuje i za rad svoga druga, kako bi njihov rad bio što povezaniji. Organizaciono je partija u brigadi potpuno sređena i sekretari pojedinih ćelija u većini slučajeva sasvim odgovaraju. Imaju volju za rad, ali ne održavaju dovoljno sastanaka za teoretsko uzdizanje, jer se premalo interesuju za taj rad i ne kontrolišu ga. Odgovornost za ovo snose pomoćnici politkomesara bataljona, a delimično i pomoćnik politkomesara brigade. Partija se pre izvesnog vremena, tj. pre oko 14 dana, prilično podigla. Upravo na pobudu partije postignut je napredak na svim sektorima. Međutim, nije postignut zadovoljavajući nivo, i to zbog toga što sekretari bataljona nisu bili dovoljno samoinicijativni, a pomoćnik politkomesara brigade[19] nije jm pružio dovoljnu pomoć, čemu je u znatnoj meri uzrok preopterećenost administrativno-personalnim radom. Najviše je partija učinila organizovanjem kampanje za prikupljanje odeće i obuće za vojsku. Povezala se s mnogim organizacijama na terenu i od njih primila znatnu pomoć, tako da ljudi u pogledu odeće i obuće nisu baš u kritičnoj situaciji. Također je sprovedena akcija za mobilizaciju, te je jedinica u poslednjih 15 dana mobilisala 43 druga. Dezertiranja su se u poslednje vreme smanjila, tako da je poslednjih 15 dana dezertiralo [samo] 5 drugova. Bili su iz Gabrka. Mobilisani su prilikom napada na ovo uporište,[20] i to prisilno jer su se krili. Pitanje starih partizana uglavnom je regulisano. Upućeni su na razne službene dužnosti, a oni koji su bih iole sposobni za funkcije bili su postavljeni za niže rukovodioce.[21] Zbog do-

" i [84] Naredbom Štaba 31. NO divizije od 12. decembra 1944. Stanko Primožič Gorazd postavljen je za pomoćnika političkog komesara 7. slovenačke NOU brigade, a Josip Sagadin Hitrec za pomoćnika političkog komesara 16. slovenačke NO brigade »Janko Premrl Vojko« (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I-7).

[80] Napad na neprijateljevo uporište Gabrk izvršen je na osnovu zapovesti Štaba 31. NO divizije od 21. i 24. oktobra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281a I i 194a/II). U akciji su, pored jedinice 31. NO divizije, učestvovali: Skofjološki i Dolomitski odred, dva bataljona 18. slovenačke NOU brigade »Bazoviške« i jedan protivtenkovski i brzometni top artiljerije 9. korpusa NOVJ. Napad je izvršen 25. oktobra u 2 časa, ali zbog koncentrične vatre neprijatelja nije uspeo. Takođe nisu uspela tri uzastopna juriša, pa je uporište zauzeto i spaljeno tek posle bekstva posade oko 16 časova pomenutog dana. O ovoj akciji vidi relaciju Štaba 9. korpusa NOVJ od 31. oktobra 1944. o napadu na neprijateljeva uporišta Gabrk i Poljane nad Skofjo Loko (AIZDG u Ljubljani, £. 22/1).

[11] Vidi dok. br. 63, objašnjenje 59.

sad nedovoljnog interesovanja za proučavanje, na poslednjem sastanku pomoćnika politkomesara i sastanku ćelije štaba brigade prorađivala se literatura i č-tale su se novine. Zaključeno je da treba bezuslovno pokloniti više pažnje teoretskim sastancima. Naime, utvrđeno je da se čak cirkular CK KPS o kadrovsko-organizacionim pitanjima naše Partije[22] do sada gotovo ništa nije proradio. Zbog toga je nemoguće u ovom izveštaju izvestiti o konkretnim zaključcima koji bi trebalo da budu sprovedeni na osnovu ovog cirkulara. Diskutovano je takođe o radu i povezivanju Partije sa SKOJ-em i zaključeno da i tome treba poklanjati više pažnje, kako od strane partijskih tako i političkih i vojnih rukovodilaca. Sto su pojedini rukovodioci počeli posvećivati više pažnje individualnom radu uspeh je Partije. U manjoj meri je primećen izvestan uspeh u podizanju autoriteta nižih rukovodilaca, vodnika i desetara, ali još ne zadovoljava. Takođe se primećuje da niži rukovodioci imaju više osećaja odgovornosti nego ranije, što potvrđuje činjenica da su više puta u kritičnim situacijama istrajali uprkos tome što nemaju dovoljno sposobnosti za manevriranje. Rad na kulturno-prosvetnom sektoru je na priličnoj visini, iako su borci bili najčešće na položajima Na osnovu zaključaka partijske organizacije dozvolilo se drugovima, koji su imali mogućnost da uhvate vezu s kućom, dà na nekoliko dana odu svojim kućama, obuku se i obuju i donesu odeću i ostalim drugovima iz svog sela. Zdravstveno stanje brigade zadovoljava. Hrane je dovoljno. Borbenost jedinica je zadovoljavajuća.

16. SNOB »J.P.V.«: Odnosi između članova štaba brigade su dobri. Brigada se u poslednje vreme mnogo popravila, jer su partijci postali aktivni. Sekretari ćelija su svesni svoje dužnosti, uočavaju slabosti koje se pojavljuju, odmah preduzimaju protivmere da ih spreče, kako se ne bi proširile nanoseći štetu našem radu. U poslednje vreme postali su vrlo aktivni. Čim stigne jedinica u neko selo odmah potraže vezu s terenskom organizacijom i održe zajedničke sastanke. Oseća se da su odnosi između terena i vojske zadovoljavajući. Naročito u poslednje vreme primili smo dosta odeće i rublja. No, događaju se još uvek greške, kako sa strane vojske tako i sa strane terenskih organizacija, naročito prilikom mobilizacije živih snaga Neki drugovi, koje šalju sreski komiteti, ne donesu sa sobom karakteristike, ili su one veoma nepotpune, tako da o njihovom radu i njihovom ponašanju na terenu ne možemo dobiti tačnu predstavu.

" Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 10/1-6 i dr.

Sastanci ćelije održavaju se redovno i ponekad su vrlo živi. Međutim, ne mogu postići pravu dinamiku jer je partija prilično mlada, a sekretari jako opterećeni personalnim poslovima. Može se reći da su pomoćnici politkomesara, počev od sekretara ćelije u četi pa do brigadnih partijskih rukovodilaca, postali birokrate. Zapaža se i šablonizam, protiv koga smo preduzeli mere kako bismo ga otklonili.

Poslednjih 14 dana kažnjeni su sledeći drugovi: politkomesar 2. čete II bataljona. .. vaspitnim isključenjem jer je prilikom sahrane dvojice poginulih drugova — obaveštajaca naše brigade[23] prisvojio njihove lične stvari, iako mu je bilo naređeno da stvari pronađene kod njih preda u štab brigade. On se kao partijac i kao politički rukovodilac nije pokoravao višem forumu, naprosto je stvari utajio i izjavio da nije ništa pronašao. Zbog toga ga je partbiro bataljona, uz prisustvo pom. politkomesara brigade,[24] u cilju vaspitanja isključio. Takođe je razrešen dužnosti politkomesara čete i postavljen za običnog borca. Odlučeno je da više ne može biti politički rukovodilac, nego jedino vojni ukoliko se istakne. Drugi je drug .. ., koji je isključen zbog toga što je bio zarobljen od strane neprijatelja. Treći ... i... [isključeni su] zbog dezerterstva. Strogim ukorom je kažnjen drug . .., jer se nije u određeno vreme vratio iz patrole. Utvrđeno je da se mogao vratiti čak ranije, ali je smatrao da to nije važno. Opomenom su kažnjeni: pom. politkomesara 2. čete, politdelegat mitraljeskog voda i sekretar ćeliie, zbog toga što nisu dostavili izveštaje, kako je bilo odlučeno na sastanku.

Nanovo su primljena 4 člana. Na srednji partijski kurs smo poslali dva pitomca a na oficirski kurs pri Glavnom štabu 6.[23] Cirkulare koje smo primili od CK KPS proradili smo delimično.[26] Zbog proučavanja smo [ljude] raspoređili po kružocima, koji već rade. U početku će biti malo teže jer nema dovoljno članova partije koji bi bili toliko izgrađeni da bi mogli rukovoditi kružocima. Veća aktivnost se oseća i u kulturno-prosvetnom radu. Održavaju se mitinzi i kulturno-prosvetne večeri. Rad sa SKOJ-em je malo teži,

" Na osnovu izveštaja 16. slovenačke NO brigade »Janko Premrl Vojko« od 20. novembra 1944. i njenog polumesečnog izveštaja od 26. novembra 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 281a/II i 282b/II) redakcija je došla do zaključka da su to bili obaveštajci Avgust Brie i Avgust Kavšek, koji su poginuli 20. novembra 1944. u jaruzi kod Sopotnice, kada su pošli u izviđanje terena između Skofje Loke i Poljana zbog odvoza krompira iz Sopotnice.

[45] Oficirska škola NOV i PO Slovenije imala je više tečajeva, prema rodovima vojske (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 110).

[ä6] Veći deo cirkulara CK KP Slovenije iz ovog perioda nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 10 i 15.

još uvek vlada izvesno mrtvilo. Iako je partija preduzela mere za oživljavanje, dosad još nema vidnih rezultata. SKOJ u brigadi je veoma malobrojan. Ima dosta mladih vojnika, ali ih još ne možemo staviti u spisak članova, jer su došli posle 15. septembra 1944.[27] i nemamo još tačnih podataka o njima.

Razne slabosti: Sektaštvo je opšta pojava, i to u tome što se danas borcima ne mogu pravilno prikazati uspesi saveznika[28] u odnosu na Crvenu armiju, u kojoj borci vide istinskog saveznika i armiju koja u ovom ratu napreduje.

Lokalpatriotizam: Ova slabost se uprkos čitavoj kampanji fpreduzetoj protiv nje] nije mogla suzbiti, jer u jedinici ima još dosta takvih elemenata koji bi hteli da se bore jedino u svom rodnom kraju. Šablonizam: Ova je slabost skoro sasvim likvidirana, ali se tu i tamo još javlja kod pojedinih političkih rukovodilaca, koji uprkos svim upozorenjima šalju izveštaje šablonski.

Akcija za poboljšanje odnosa između drugova i drugarica [imala je uspeha] jer se zapaža da su se ti odnosi, u poslednje vreme, jako popravili.

Egoizam: Javlja se uopšte, pa i kod rukovodilaca. Preduzeli smo protivmere i odredili odgovarajuću kaznu ukoliko se ova slabost bude ponavljala, ali se ona još uvek javlja.

Preduzeli smo mere protiv dezerterstva time što smo pojačali obaveštajnu službu, tako da članovi partije paze šta drugovi međusobno razgovaraju i kakve su njihove namere. Jedna od glavnih slabosti je gunđanje, koje kvari moral i slabi ugled našoj vojsci. Mere protiv toga su: svi partijci vrše obaveštajnu službu koja smesta javlja sve, tako da možemo svaku sitnicu odmah raščistiti.
Mobilizacija: u poslednjih 14 dana nije se mogla sprovoditi jer se brigada nalazi na takvom terenu gde je već sve mobilisano.

Partijska organizacija u brigadi je odlučila da se starešine koje ne bi izvršavale svoju dužnost smene, a na njihova mesta postave obični partizani, dobri borci, što je već i učinjeno. Brigada se u poslednje vreme jako popravila.

Obuća i odeća za sada zadovoljavaju. Moral je dobar. Drugovi imaju poverenje u rukovodstvo.

U bataljonima koji spadaju direktno pod štab XXXI divizije[29] partijska organizacija je brojčano dosta jaka, ali

" Vidi dok. br. 10, objašnjenje 14.
[18] Odnosi se na Veliku Britaniju i Sjedinjene Američke Države.
" Reč je o Zaštitnom Inžinjersko-tehničkom i Bataljonu za vezu.

postoje [u njoj] isti nedostatci kao u brigadama. Sastanci ćelija nemaju prave dinamike, za što snose krivicu pre svega partijski rukovodioci koji nisu dovoljno elastični, samoinicijativni i odlučni. No, najveća prepreka za rad partije je personalno odeljenje. Smo, tako reći, činovnici a ne partijski rukovodioci, i rad partijske organizacije zbog toga trpi. Nužno je da se to nekako reguliše, pošto bi partija baš sada trebalo da bude vrlo aktivna i jako budna.

Na osnovu naređenja štaba IX korpusa[30] smenjen je sa dužnosti politkomesar XXXI divizije ... Na njegovo mesto došao je politkomesar Gradnikove brigade drug Franko Franc-Istok,[31] koji je kao politkomesar divizije postao i član partijskog komiteta.

Napomena: u 14-dnevnom izveštaju od 15. 10. 1944.[82] bilo je javljeno da su se drugarice povezale s terenskom organizacijom SPZZ,[33] ali nije obrazloženo kako. Drugarice su se sa ovom organizacijom povezale tako da se dopisuju i da im drugarice šalju rublje itd., dakle, ono što ženama treba. Time nije mišljeno da bi naše drugarice imale posebnu organizaciju, kako je to bilo shvaćeno. Mi smo u vojsci povezali naše drugarice, odnosno održavali sastanke samo s njima, da bismo im govorili o ženskom pitanju, za koje su pokazale veliko interesovanje. To još ne znači da drugarice imaju posebnu organizaciju u vojsci. U poslednje vreme zapaža se da ti odvojeni sastanci sa drugaricama mnogo koriste, te su i odnosi između drugova i drugarica bolji. Zbog toga mislim da nije pogrešno ako s vremena na vreme sazovemo sve drugarice po brigadama i održimo s njima sastanak. One imaju dosta velike poteškoće koje ne mogu svakome poveravati.

U vezi s poteškoćama u radu na personalnim pitanjima, o čemu je već pomenuto, navodim sledeće:

Naredbom Glavnog štaba od 23. 8. 1944. ukinut je kadrovski odsek a dužnosti personalca preuzeli su pom. politkomesara.[34] Bilo je zamišlieno da će pom. politkomesara voditi samo spisak rukovodilaca i davati karakteristike. Na žalost, sada je to ispalo sasvim drugačije.

[50] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

" Pogrešno, treba: Ivan Franko Istok. O postavljenju Ivana Franka za vršioca dužnosti političkog komesara 31. NO divizije vidi naredbu Štaba 31. NO divizije br. 1348 od 27. novembra 1944. i naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 83 od 5. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani f. 281a/I-4 i f. 281/II-2a).

[sl] Verovatno se odnosi na polumesečni izveštaj partijskog komiteta 31. NO divizije od 18. oktobra 1944, koji obuhvata period od 1. do 15. oktobra (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 223T-5).

[M] Slovenska protivfašistička ženska zveza (Slovenački antifašistički savez žena)

Navodim kao pnmer šta sve spada u delokrug rada pom. politkomesara u vezi s personalnim pitanjima:

1.) Vođenje statistike jedinica
2.) Slanje pitomaca na kurseve
3.) Za svakog druga koji je premešten treba ispuniti kadrovski upitnik
4.) Predloži za unapređenja
5.) Predloži za odlikovanja
6.) Dostavljanje podataka pretpostavljenim forumima o zanatlijama, tehničarima itd.
7.) Voditi kartoteku.

Ako bi hteo da ima sve u redu, treba da posveti 3—4 dana samo personalnim pitanjima. Iz ovoga se vidi da su naši sekretari toliko preopterećeni personalnim pitanjima da uopšte ne mogu da obavljaju svoju dužnost kao partijski rukovodioci. Sve to što se odnosi na personalna pitanja traži Personalno odeljenje korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Divizijskog partijskog komiteta
XXXI divizije NOV i POJ
Sagadin Josip
Sagadin Josip

[illegible] so se povezale z terensko organizacijo SPZŽ v toliko da si
[illegible] ter da jim tovarišice pomilanje perilo itd., pa ženske po=
trebščine katere rabijo. Ni pa tu mišljeno da bi imele na a tovarišice
posebno organizacijo kaor je to bilo razumljeno . Mi smo pa v vojski
dosegli naše tovarišice odnosno imeli sestanke samo z tovarišici ze=
nali tem da se jim je govorilo o ženskem vprašanju katere je tudi zelo
[illegible]; ali pa s tem mišljeno da imajo otvorjeno posebno organizacijo
v vojski. Vsaj je tem opaža da ti sestanki s tovarišicam posebej
[illegible] koristijo in so tudi bolji odnošaji med tovarišci in tovarišici.
[illegible] tem cialim da ni posebno že sklicemo od časa do časa skupaj
[illegible] tovarišice po bližnjih terenskih [illegible] sestanek. Ker tovariš=
[illegible] imajo [illegible] velike poteškoče pa tudi poteškoč tudi ne morejo pos=
[illegible] kem [illegible].

[illegible] Ker je openil [illegible] poteškoče imamo [illegible]
[illegible] glavnim [illegible]

[illegible] z odredbe Glavnega štaba z dne 28.8.1944. se je ukinil
[illegible] odsek in [illegible] personala so [illegible] pom. politkomisarjev.
[illegible] mišljeno da bojo pom. [illegible] samo [illegible]
[illegible] ter [illegible] kar [illegible] ali [illegible] to izpadlo
[illegible] Ker [illegible] kot [illegible] pa [illegible] pom. politkomisarjem
[illegible] tiče je [illegible].

1./ Vodenje statistike [illegible].
2./ [illegible]
3./ [illegible] je treba [illegible] kakovosko
[illegible] polo.
4./ [illegible]
5./ [illegible]
6./ [illegible] tovarišicev itd.
7./ [illegible] polo.

[illegible] bi želel imati [illegible] v redu je xxix [illegible] 3/4 [illegible]
[illegible] personali. Iz tega [illegible] smo na naši [illegible]
[illegible] personalo da [illegible] ne morejo [illegible]
[illegible] kolonij: [illegible] ta [illegible] ker [illegible]
[illegible] oddelek [illegible].

[illegible] – [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 137

BR. 138

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA VIROVITIČKE BRIGADE OD 4. DECEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 40. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU I O SASTAVU ŠTABOVA BRIGADE I BATALJONA[1]

POLIT. KOMESAR
VIROVITIČKE BRIGADE
N. O. V. J.
Broj 279 1944.
dana 4. XII. 1944. god.

Predmet: Dvadesetodnevni izvještaj od 10.XI. do 30. XI. 1944. god. dostavlja

POLIT. KOMESARU XL. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

1. — OPCI PREGLED:

U ovom međuvremenu brigada se je kretala od N. Bukovice za Orahovicu, te odatle na položaj kod Đurđenovca sa zadatkom da spriječi dolazak pomoći napadnutom uporištu Našice.[2] Položaji su držani sedam dana i kod toga svaki dan se vodila borba i to sa uspjehom po nas. U tim borbama borci su se veoma dobro držali. Poslije toga povukli smo se u selo D. Motičina, te zatim izvršili pokret za Požešku kotlinu, u selo Bjeliševac.

2. — POLITIČKI RAD I STANJE U JEDINICI:

Politički rad se i dalje odvijao po starom planu, dakle uglavnom se ponavljalo ono što se prošlo još mnogo ranije. Najnovije političke događaje, kao na primjer: stvaranje jedinstvene vlade,[3] Amnestija,[4] kao i proglašenje Maršala Tita Na-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—7, k. 1300.

[8] Prilikom napada jedinica 6. korpusa NOVJ na Našice, Virovitička brigada je zatvarala pravac Našice — Đurđenovac (vidi tom V, knj. 35, dok. br. 48, 86 i 91).

*** Odnosi se na sporazum između predsednika NKOJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita i predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije dr Ivana Subašića.**

' Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2, 3. i 4.

rodnim herojem,[3] proradili smo putem konferencija sa rukovodstvom, zatim putem usmenih novina po bataljonima sa svom vojskom. Za ova pitanja borci su veoma mnogo zainteresovani i obzirom na pravilna objašnjavanja to su primili sa razumjevanjem.

Sa političkim rukovodstvom počeli smo prorađivati opći plan rada.

Moral i borbenost ove brigade je dosta dobro. Neprijateljskih političkih struja koje bi bile aktivne u ovoj brigadi nema. Ima ljudi koji su skloni Mačeku. U toku minulih 20 dana dezertiralo nam je 15 drugova, između njih nešto iz Dopunskog bataljona, a najviše iz prateće čete bataljona koii]e bio u OZN-i. Ovi dezerteri nisu pobjegli k neprijatelju, nego se nalaze možda kod svojih kuća ili u nekim drugim jedinicama. Pojava pljačke i samovolje nije bilo. U ovom vremenu održano je sastanaka i to:

I. bataljon: Održao vodnih i četnih sastanaka 13, bataljonskih sastanaka 1.

III. bataljon: Održao vodnih i četnih sastanaka 47, bataljonskih sastanaka 2.

IV. bataljon: Održao vodnih i četnih sastanaka 12, bataljonskih 1

Ceta za vezu Održala četnih i vodnih sastanaka 4.

Bolnička četa Održala četnih i vodnih sastanaka 5.

3. — KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

U zadnjih 20 dana kulturno-prosvjetni rad odvijao se dosta dobro. Sto se tiče diletantskih grupa i pjevačkih horova, to postoji po četama i bataljonima. Sa kulturnoprosvjetnim materijalom raspolažemo u dovoljnom broju. Jedino četni i bata-1jonski listovi u ovih proteklih 20 dana nisu izašli redovno obzirom na pokrete i borbe koje smo imali. Održano je usmenih novina, kulturnih priredaba, te izdano četnih i bataljonskih listova i to:

I. bataljon: Održao jedne usmene novine.
Održao je 2 kulturne priredbe.
Izdao zidnih novina jedne.
Izdao džepnih novina 2.

[5] U oslobođenom Beogradu, 19. novembra 1944. Predsedništvo AVNOJ-a, na svojoj prvoj sednici, donelo je odluku o proglašenju generalnog sekretara KPJ i vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita za narodnog heroja. Predlog za ovu odluku je dala, na svom zasedanju 12. novembra, Velika antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije (vidi tom II, knj. 1, str. 531).

III. bataljon: Održao jedne usmene novine.
Održao jednu kulturnu priredbu.
Izdao jedne džepne noivne.
IV. bataljon: Izdao džepnih 5.
Održao kulturno-prosvjetnih priredaba 2.
Četa za vezu: Izdala 2 broja džepnih novina.

4. — ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA:

Ishrana je dosta dobra i vrši se na kazanima. Jedino nedostaje soli, pa je hrana dosta neukusna. Obzirom na velik priliv novih boraca, odjeća i obuća je još i danas dosta slaba. Ima ih dosta loše obuvenih i skroz bosih, te u lošim civilnim odjelima.

5. — RAD I ZAPAŽANJA U NARODU:

Teren kojim je kretala ova brigada nismo održali niti jedan [sastanak] sa kojom antifašističkom organizacijom. Naš rad bio u glavnom sveden na održavanje skupova sa narodom na kojima su održani govori i date kulturne priredbe. U ovim selima nas je narod dosta dobro dočekivao.

6. — RAD I SASTAV ŠTABOVA:

a.) Komandant brigade kapetan Dragaš Lazo
b.) Polit, komesar brigade major Crnobrnjf Miloš
c.) Pomoć, polit, komesara kapetan Fabijan Franjo
d.) Načelnika Štaba nema
e.) Ađutant brigade Velić Nikola
f.) Operativni oficir Spasoje Relić, potporučnik
g.) Informativni oficir Parne Nježić u bolnici

2. — *Članovi Štaba I. bataljona*

a.) Komandant potporučnik Milošević Stevo
b.) Polit, komesar kapetan Božin Stevo
c.) Pomoć, polit. Komesara poručnik **Durlin Ivan**
d.) Ađutant bataljona Radetić Joco
e.) Informativni oficir zastavnik Studen Jovo

3. — *Članovi Štaba li. bataljona:*

a.) Komandant poručnik Pero Kovačević
b.) Polit, komesar kapetan Savo Dejanović
c.) Pomoć, polit, komesara poručnik Orač Đuro
d.) Ađutant Bauman Rudi
e.) Informativni oficir Sertić Franjo

4. — *Članovi Štaba III. bataljona:*

a.) Komandant Sljepčević Pero
b.) Polit, komesar kapetan Saša Milan
c.) Pomoć, polit, komesara poručnik Pavlović Dragan
d.) Adutant Feketija Andrija
e.) Informativni oficir Tica Nikola

5. — *Članovi Štaba IV. bataljona:*

a.) Komandant potporučnik Mitar Dukić
b.) Polit, komesar kapetan Hrgović Josip
c.) Pomoć, polit, komesara Poldrugać Slavko
d.) Adutant potporučnik Justament Josip
e.) Informativni oficir Turudić Stipe

Štabovi bataljona rade dosta dobro i postoji kod [njih] odgovornost, samo ipak ima slučajeva da nešto zanemare ili nečem ne udovolje na vrijeme. Nekih naročitih pitanja se nije pojavilo koja bi bilo ovdje važno napomenuti. Stab brigade kolektivno surađuje i svi su dosta odgovorni ljudi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar—major:
Miloš Crnobrnja

BR. 139

MESEČNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 5. DECEMBRA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE[1]

GLAVNI STAB NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
5. decembar 1944.
1293

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE
Propagandni odsek

Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za vreme od 1. novembra do 1. decembra 1944.

Posle reorganizacije, o kojoj smo vam javili u poslednjem izveštaju,[2] u organizacionom pogledu nisu se desile nikakve promene u našem odeljenju. Reorganizacija propagandnih odseka u korpusima i zoni još nije izvršena, niti će u pogledu same organizacije, kako predviđamo, doći do većih promena.

Naš rad se posle reorganizacije popravio. Vreme je suviše kratko da bi se već ispoljili svi uspesi novog načina rada.

»Naša vojska« izlazi privremeno svakih pet dana. Cim se prilike u tehnici budu popravile, izlaziće dvaput nedeljno. Nivo lista ne zaostaje za ostalim centralnim listovima. Redakciju smo ojačali[3] ali dopisnički kadar još ne zadovoljava potrebama. Reportaže, koje se najviše čitaju, po kvalitetu još nisu na visini.

Dopisi se šalju dir°ktno uredništvu »Naše vojske«. Počeli smo vaspitavanje dopisničkog kadra. Na dopise odgovaramo i ukazujemo na greške zbog kojih dopisi nisu bili objavljeni.

Sa svim vojnim dopisnicima VII korpusa održana je konferencija. Oštro smo istupili protiv pojave legalizovanog »zelenaštva« u redovima dopisnika. Činjenica da je dopisnički kadar bio u velikoj meri sastavljen od sasvim mladih drugova, neprekaljenih u borbi, koji su pod maskom vojnih dopisnika izbega-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 8& I. Broj dokumenta je dopisan mastilom.

[1] Vidi dok. br. 89.

[s] Prema spisku članova Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za 3. decembar 1944, u uredništvu lista »Naša vojska« nalazili su se Lev Modic (urednik), Vera Hreščak i Ladislav Kiauta (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 134/1).

vali borbu, mnogo je rušilo ugled vojnog dopisnika. Dopisnicima smo dali sva uputstva kako i šta treba da pišu da bi njihovi dopisi odgovarali našim potrebama. Posle izvesnog vremena mi ćemo na osnovu rezultata ove konferencije izvršiti čistku među dopisničkim kadrom.

Dopisnici, odnosno članovi uredništva Glavnog štaba, učestvovali su u poslednje vreme u većim akcijama.

Ostalim centralnim listovima se dopisi sada šalju direktno. Kod Propagandnog odeljenja Glavnog štaba Slovenije se već nalaze dva stalna vojna dopisnika »Ljudske pravice«.[4] Drugovi učestvuju kao dopisnici u borbama i kontrolišu dopise koji stignu iz jedinica.

Ubuduće slaćemo vam redovno članke i dopise za koje budemo smatrali da će ih vaši centralni listovi i listovi naših iseljenika u Americi moći koristiti.

Posvetili smo mnogo pažnje kolportaži i već zabeležili vidljive rezultate. Pošto su naše TV stanice[5] stalno preopterećene raznim materijalom, formirali smo, pomoću prometno-tehničkog odeljenja, posebnu kurirsku vezu za kolportažu literature koja je namenjena vojsci. Ključeve za podelu literature u vojsci više ne pravimo šablonski, već ih staino prodiskutuiemo sa Operativnim odeljenjem, koje poznaje raspored i brojno stanje jedinica. Brzinu kojom literatura stiže na teren stalno kontrolišemo.

Izdavanje brošura: Sto se tiče izdavanja brošura nismo postigli potreban tempo. Tokom ovog meseca izdali smo samo brošure: »Trikrat Stampetov most«[6] i, u okviru »Partizanskega odra«, »Raztrganci« od Mateja Bora.[7] Za štsmpu smo pripremili više brošura, ali ih iz tehničkih razloga nismo mogli izdati.

Zidne i džepne novine: Nad njima još nemamo potrebnu kontrolu. Skrećemo pažnju vojnim dopisnicima da pružaju pomoć političkim komesarima u organizaciji zidnih i džepnih novina i da iz njih crpu što više materijala, a istovremeno da vaspitavaju ove drugove. Rezultati tog rada već se vide. Sve više stiže dopisa koji su uzeti iz zidnih novina.

Pročitane zidne i džepne novine[8] sakupljamo u Propagandnom odeljenju Glavnog štaba i prema mogućnostima koristimo ih za našu štampu.

[4] To su bili Milan Gombač i Stane Skrabar.

[5] Točke za zveze, tj. kurirske stanice.

' Napisao Đuro Smicberger. Vidi Bibliografiju NOR-a. str. 94, b.j. 1190.

[7] Vladimir Pavšič. Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 67, b. j. 837.

[8] O sačuvanim primercima džepnih novina vidi Bibliografiju NOR-a, str. 280, b. j. 3955—3968; str. 307, b. j. 4309—4331.

Najbolje džepne novine pišu u XIX SNOB.[9] Svaki bataljon ima svoje džepne novine.

Džepne novine se takođe vrlo rado pišu na području VII korpusa, ali imaju tendenciju da se razviju u redovna glasila.

Radio-Osvobodilna fronta[10] i Tanjug: Podružnici Tanjuga se redovno šalju izveštaji. Koriste se svi izvori koji stoje na raspolaganju u tom cilju.

Radio-Osvobodilna fronta: Osim vojnih izveštaja i reportaža, organizujemo razgovore s partizanima pred mikrofonom. Invalidski pevski zbor[11] i vojna muzika[12] redovno sarađuju u umetničkom programu IR OF-a.[13]

Referent za statistiku[11] uređivao je podatke koje su slale jedinice. Pošto svi podaci još nisu stigli, materijal još ne možemo da koristimo.

Referent za radio obaveštava o najnovijim događajima političkog komesara i daje dnevne preglede najnovijih vesti Prop. od. Glavnog štaba.

Arhivar je istovremeno referent za štampu.[15] Daje nam dnevne preglede naše i neprijateljeve štampe i ocenu raznih izdanja.

Foto-sekcija: Pošto joj nedostaje sposoban organizator, rad se ne odvija u redu. Stalno joj nedostaje foto-materijala. Izrađuje fotografije maršala Tita, fotografije sa sahrane poginulog komandanta Franca Rozmana,[16] fotografije sa svečanosti prilikom podele odlikovanja borcima, fotografije koje prikazuju odlikovane partizane pred mikrofonom, a korpusi nam šalju fotografije o pustošenju okupatora, o raznim akcijama itd.[17]

Pošto se specijalni foto-reporteri u vojsci nisu pokazali kao dobri, i pošto su foto-aparati koji su dati na upotrebu borcima, zbog prekomandovanja ovih, stalno menjali vlasnika, u VII

[s] Reč je o 19. slovenačkoj NO brigadi »Srečko Kosovel«.

[10] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 9.

[11] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 31.

[18] Odnosi se na muziku Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

" Verovatno omaška; trebalo bi: ROF — Radio-Osvobodilna fronta.

[14] Prema spisku pomenutom u objašnjenju 3. bio je to Milan Merčun.

[15] Prema spisku u objašnjenju 3. bio je to Franček Drenovec. Umro 25. avgusta 1968. u Ljubljani.

Vidi dok. br. 27, objašnjenje 13.

[17] Očuvane fotografije nalaze se u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani i u Arhivu Centralnog komiteta SK Slovenije.

korpusu smo foto-aparate uručili vojnim dopisnicima. Foto-sekcija VII korpusa upravo sastavlja priručnik za pravilno rukovanje foto-aparatima.[18]

Kulturno-prosvetni rad: Kulturno-prosvetni rad je pokazao određenu dinamiku u vrhovima naše vojske, ali još nije uspelo u taj rad uključiti borce.

Referent za vojnu muziku[19] je snabdevao vojnu muziku Glavnog štaba, a delimično i korpusa, potrebnim notama, tako da muzike dobro izvršavaju svoje zadatke. Vojna muzika nastupa uvek kada postoje prilike za to: na mitinzima, manifestacijama, sahranama, upotpunjuje muzički program Radio-Osvobodilne fronte i daje samostalne koncerte za vojne jedinice koje se nalaze u blizini.

Referent za horsko pevanje:[20] Njegova pažnja je previše posvećena profesionalnim pevačkim horovima u centrima, dok pevački horovi koji se razvijaju u okviru kulturno-prosvetnih kružoka u četama i bataljonima ne dobijaju potrebnu pomoć. U IX korpusu se ovo stanje, posle uspešno završenog horovodskog tečaja,[21] popravilo. I u Štajerskoj je horsko pevanje u četama i bataljonima lepo razvijeno, dok u VII korpusu još uvek zaostaje. Najviše nedostaju pesmarice. Otklanjanjem tehničkih zapreka rešićemo to. Pesmarica se već nalazi u štampi.[22]

Za kulturnu aktivnost u jedinicama vlada veliko interesovanje, naročito za priređivanje mitinga. Najveću prepreku predstavlja nedostatak odgovarajućih skečeva, za kojima postoji velika potražnja. I program centralnih pozorišnih grupa pati zbog istog nedostatka. Naš glavni zadatak je, prema tome, upravljen na traženje i štampanje odgovarajućeg materijala, kako skečeva i recitacija tako i nota.

Naše priredbe u mesecu novembru održane su u duhu proslave dana mrtvih, 7. novembra i komemoracije za poginulim komandantom general-lajtnantom Stanetom Rozmanom. Održano je takođe više priredbi prilikom podele odlikovanja borcima.

Istovremeno sa izveštajem šaljemo vam nešto nota. Sadrže uglavnom sve najpopularnije stvari. Od vas očekujemo originalnu melodiju (instrumentiranu) Sovjetske himne i što

[18] Verovatno se odnosi na »Fotografski priročnik« Milana Stoke (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 95, b. j. 1202).

" Iz pomenutog spiska (vidi objašnjenje 3) ne može se videti ko je bio referent za vojnu muziku. Bojan Adamič, koji je to bio ranije, pominje se u ovom spisku kao pomoćnik načelnika Propagandnog odeljenja i šef Kulturno-prosvetnog odseka.

[20] Pavle Sivic. Vidi dok. br. 89, objašnjenje 25.

" Vidi dok. br. 129.

" Odnosi se na pesmaricu »Zapojmo« ili »Partizanska pesem« (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 24).

više partizanskih pesama koje se pevaju na teritoriji van Slovenije.

Takođe vam šaljemo seriju fotografija sa sahrane komandanta general-lajtnanta Franca Rozmana i nekoliko drugih fotografija.

Prilažemo vam svu štampu koju je tokom meseca novembra izdao Glavni štab ili korpusi i zona. Istovremeno vam šaljemo nekoliko članaka za vaše listove. Uredite, molim, da nam »Politika« i »Borba«,[23] u granicama transportnih mogućnosti, redovno stižu. Za njih vlada veliko interesovanje.

Već smo vas zamolili da nam pošaljete nekoliko klišeja, naročito maršala Tita. Potražnja je vrlo velika.

Ukoliko nam javite vaše potrebe, pokušaćemo vas snabdeti svim što vas interesuje.

BR. 140

MESECNI IZVEŠTAJ POLITODELA 40. NO DIVIZIJE OD 5. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O OTKLANJANJU NEDOSTATAKA KOJI SU SE ISPOLJILI ZA VREME NAPADA NA NASICE I PLETERNICU I O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ DIVIZIJI[1]

POLIT. ODJEL XL. DIVIZIJE
N. O. V. J.
Dana 5. XII. 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Predmet: Redovni mjesečni izvještaj — dostavlja

Od vremena kada smo poslali naš prvi izvještaj (12. XI. ov. god.)[2] pa do danas XL. Divizija je imala dvije jake borbe.

[a] Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 607, b. j. 8388; str. 655, b. j. 8784.

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38.96—97.

[a] Reč je o izveštaju Politodela 40. divizije Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju od 12. novembra 1944. o radu partijske i skojevske organizacije (AVII, mikrofilm, reg. br. CK KPH-38/87—88).

Prva je napad na Našice, koja je trajala punih 6 dana.[3] Ova borba nije završila potpunim uspjehom. Borba je bila žestoka i za to vrijeme izbačeno je iz stroja 468 boraca i rukovodioca. Drugo, ovih dana napad na Pleternicu kod Požege.[4] Ovaj napad je potpuno uspjeo. Osim toga višednevne jake borbe na osiguranjima.

Partijska organizacija za vrijeme borbi na Našice pokazala je niz slabosti. Pojedine partijske organizacije bataljona i četa su potpuno podbacile. Tako partijska jedinica čete kapitulira pred težinom zadataka i dozvoli da se uopće ne pokuša izvršiti zadatak. Ili, partijska organizacija bataljona ne reaguje što sav bataljon bježi ne ispalivši metka na neprijatelja. Takovih krupnih grešaka desilo se nekoliko, dok s druge strane rijedak je slučaj da je partijski rukovodioc sazvao svoju partijsku organizaciju u momentu dobivenog zadatka, da bi donijeli odluku o uspješnom riješenju istog. Pored osnovne greške: neulaganja neke partijske jedinice za izvršenje zadatka, desio se slučaj kukavičluka nekih članova Partije. Neulaganje neke partijske organizacije za izvršenje zadatka proizlazi iz neshvaćanja pojedinih rukovodioca i neke cjelokupne partijske jedinice o ulozi i zadatku Partije u momentu borbe.

Da bi se otklonili ti nedostaci, koji su se za vrijeme borbi vidno odrazili. Divizijski komitet je donio odluku da se održe široka savjetovanja cjelokupnog partijskog aktiva brigada na kojima će se detaljno pretresti nedostaci partijskih organizacija za vrijeme borbi, izvesti zaključke i potom pristupiti energičnom riješavanju tih nedostataka. Ta savietovanja su do sada već održana. Rezultati se već pokazuju. U borbi koia je slijedila ovih dana neke partijske organizacije su postavile nužnost rješenja zadatka pred članove Partije, poslije čega se tok borbe razvija povoljno.[5]

Da bi se pročistila partijska organizacija Divizijski komitet je odredio komisiju koja ima da ispita krupne greške pojedinih članova Partije. Nekoliko članova Partije ima da se izbaci, a isto tako više njih da. se kazne stroeim kaznama. Među niima ima i komandanata i komesara bataljona, kao i komandira i komesara četa.

Divizijski komitet je dobio također jednog novog člana, tj. postavljen je novi pomoćnik komesara XVIII. ud.brigade, dok je prijašnji stavljen na raspoloženie. Bataljonski biroi su promjenili nešto svoj stav uslijed gubitaka. Rad bataljonskih biroa nije u mnogome krenuo naprijed. Još uvijek neki isti ne-

[3] Borba za Našice je počela 18. novembra 1944 (vidi tom V, knj. 35, dok. br. 48, 49, 50, 87, 91 i 97).

[4] i [5] O tim borbama vidi tom V, knj. 35, dok. br. 107; knj. 36, dok. br. 16.

dostaci (koji su navedeni u prijašnjem izvještaju) more naše biroe. Osnovno u njihovom radu, da se izbjegne šabloniziranje sastanaka, te na taj način rješava ono što se nužno nameće, nije još uvijek postignuto. Ne može se reći da je to opća pojava, ali kod dobrog dijela postoji taj nedostatak. Čišćenje partijske organizacije, s jedne, i primanje novih komunista koji su pokazali vrednoću u radu i čvrstinu u borbama, s druge strane, prodrmali su glavu mnogih naših članova Parti ie. Počeli su malo da misle i da međusobno razgovaraju o tome da to nije obična stvar biti član Partije i napiti se ili biti član Partije a u borbi pokazati kukavičluk itd.

Desio se slučaj da nekoliko partijskih rukovodioca, vidjeći da im se jedinica ne drži dobro u borbi, izletjeli naprijed i tako poginuli. Radi toga je povedena kampanja po tom pitanju, tj. da su partijske ćelije odgovorne za neizvršenje zadatka njihove čete te s tim u vezi moraju organizovati borbu, pokazujući se u toj borbi najboljim vojnicima bez naročitog istrčavanja. S druge strane, svaki pokazani kukavičluk sa strane komunista ima biti kažnjen.

Rad na podizanju teorijskoga nivoa članova Partije ne pokazuje neke vidne rezultate. Divizijski komitet je odlučio da sve partijske jedinice prorađuju Historiju SKP (b). Međutim ta odluka nije sprovedena u djelo. Glavni razlog tome je što uopće nema Historije SKP(b), te nema odakle učiti. Kada bi i bilo materijala za učenje Historije, općepolitički i partijski nivo naših članova Partije je toliko nizak, da su za njih potrebne najosnovnije stvari. Materijala za te osnovne stvari ima, međutim partijske jedinice uopće pokazuju slabu volju za proradu materijala. Tako se desi da neke partijske jedinice ne prorade tekuću štampu, te se uopće ne upoznaju sa direktivnim člancima te štampe. Otuda neke stvari naši članovi Partije krivo tumače, ili ih uopće ne znaju protumačiti. Partijska organizacija ove Divizije nije uložila sve da se rad na podizanju općepolitičkog i partijskog znanja naših članova Partije postavi na pravilnu bazu, kako bi taj rad dao vidne rezultate.

Rad sa kandidatima u poslednjih mjesec dana nije dao također neke veće rezultate. Još uvijek se tapka na jednom mjestu.

SKOJ-evska organizacija u ovoj Diviziji je dobra. U ovim borbama SKOJ-evci su pokazali u niz navrata kolektivno ulaganje. Kao takovi dali su sjajnih junačkih podviga. U poslednjoj borbi u jednoj našoj brigadi izbačeno je iz stroja polovica svih SKOJ-evaca iz brigada. Može se reći da je SKOJ-evska organizacija prilično omasovljena. Njihovi sastanci su puni, te pretresu sve probleme svoje jedinice. Općenito SKOJ- daje dobre nade.

Borbenost Divizije ne popušta. Ona je stalno na visini. Osnovna greška u vojničkom pogledu je nezrelost nekih štabova bataljona, a u nekoj situaciji i brigada. Kod nekih štabova se dogodilo niz vojničkih kikseva. Na temelju toga izvršena su smenjivanja. Zaključeno je da se osnovno težište baci na štabove bataljona. Disciplina se poboljšava, a također i slučajevi dezerterstva su rjeđi.

Politički život naših jedinica se nešto popravlja. Pitanje komesarskog kadra još uvijek je problem. Mnogi naši komesari ne shvaćaju svoju ulogu kao komesara. Oni sebe smatraju malo odgovornim za vojnički neuspjeh. Neki politički momenti se ne prenesu na vojnike na vrijeme. To ne stoji da je to općenit slučaj. Kulturni život naših jedinica je dobar. Odnosu rukovodioca prema borcima posvećuje se veća pažnja sa strane Partije kao i sa strane štabova.

Kulturno-prosvjetni rad teče i nadalje dobro. Pitanju nepismenosti i štampe posvećuje se dovoljno pažnje. Čete izdaju redovito svoje džepne novine koje su stvarno odraz života u četi. Umjetničko-prosvjetni rad (dilet. grupe, recitacije, pjev. horovi) je dosta dobar. Ovdje imaju izvjesni nedostatci kao što je slabi izbor komada koji se daju pred publikom. Usmene novine daju se češće, dok prosvjetna predavanja rjeđe. Čitalačke grupe još nisu uobičajene kao sektor kult.-prosvjetnog rada.

Veza sa pozadinskim organizacijama je slaba. Tek po neki slučaj je potpomaganja i koordiniranja u radu.

Za sada naš Polit, odjel broji tri člana, dok je četvrti na višem partijskom kursu. Dva člana Polit, odjela i to druga Brkić Antuna, koji radi po kult.-prosvjetnom sektoru, i druga Fistrić Branka, koji radi po omladinskom sektoru, postavio je Oblasni komitet K.P.H. za Slavoniju. Odnos unutar Polit, odjela kao i odnos sa štabovima je dobar.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za polit, odjel:
e

• **Potpis nečitak.**

BR. 141

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 5. BRIGADE 1. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ OD 6. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POMOĆNIK KOMESARA
V. BRIGADE NARODNE ODBRANE
I. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ
Broj službeno
Dana 6. XII. 1944 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. ZA HRVATSKU '

Dostavljam vam kratak izvještaj rada i stanja Partijske organizacije od oformljenja ove brigade[2] pa do 1. decembra t.g.

U brigadi ima 295 članova K.P.J., 61 kandidat i 562 SKOJ--evca. Od cjelokupnog ljudstva u brigadi imamo 50% organizovanih. Svaki bataljon ima bataljonski biro. (U brigadi ima 5 bataljonskih biroa Partije). Bataljonski biro sačinjava pomoćnik i komesar bataljona, rukovodioc batàljonskog SKOJ-a (sekretar) i pročelnici, sekretari, četnih ćelija. U svim ćelijama nemamo pomoćnike komesara za sekretare, tako da u neke bataljonske biroe ulaze komesari četa. U brigadi ima 30 ćelija. Od toga imamo u I. i II. bataljonu 6 ćelijskih biroa, koje sačinjavaju pomoćnik i komesar čete, rukovodioc SKOJ-a u četi, pročelnici ćelijskih odjeljenja. Celijska odjeljenja su podjeljena po vodovima i komandi čete. U odeljenje komande čete, pored članova komande čete, ulaze ekonom čete i četna bolničarka, ukoliko su članovi Partije. Od gore navedenog broja ćelija imamo 6 štabskih ćelija, 4 prištabske, i u brigadnoj intendanturi, a ostale su po četama. U štabsku ćeliju po bataljonima ulaze članovi štaba bataljona, intendant, referent za vezu, saniteta i naoružanja. U prištabsku ćeliju ulaze svi članovi Partije koji rade oko štaba. U četne ćelije ulaze svi članovi Partije koji su u četi. U štabsku ćeliju štaba brigade ulaze članovi štaba brigade bez referenta saniteta, intendanta brigade, jer isti do sada nisu postojali. U prištabsku ćeliju ulazili su referent za naoružanje i vezu, kao i ostali članovi Partije koji su bili pri štabu brigade. U ćeliju brigadne intendanture ulazili su svi članovi Partije koji su u brigadnoj intendanturi. Pošto već postoji uslova i mo-

[1] **Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-36'153—154.**
[!] **Brigada je formirana septembra 1944 (vidi AVII, reg. br. 11-2, k. 113, reg. br. 1—5, k. 222).**

gućnosti, to će se u štabu i oko štaba brigade ovih dana prići k organizaciji ćelijskih odjeljenja i ćelijskog biroa.

Za protekli period nisu se održavali redovito partijski sastanci bataljonskih biroa niti ćelija. Najveće su bile poteškoće na okupljanju ljudstva na sastanke, usijed razbacanog terena i preopterećenog posla. Tamo gdje je ćelija podjeljena na odjeljenja sastanci su se održavali redovitije i rad se pravilnije odvijao. U svim bataljonima kroz sve ćelije nisu se mogla stvoriti ćelijska odjeljenja, mal: je broj članova Partije u četi i zato nema uslova. Najslabiji rad je bio u štabskim ćelijama, gdje se sastanci nisu održavali redovito. U Partiju se primalo preko bataljonskog biroa, na predlog ćelije Gdje su obrazovana odjeljenja i ćelijski biro, u Partiju prima ćelijski biro na predlog odjeljenja, također je postavljeno da ćelijsko odjeljenje nema prava kažnjavati niti isključivati iz Partije, već daje predlog ćelijskom birou i to on radi. Rad sa kandidatima bio je pojedinačan (osim teoretskih sastanaka). Teoretski sastanci su se vrlo često održavali, ali isti nisu imali dobroga efekta. Nije se išlo k tome da se na teoretskim sastancima materijal temeljito nauči, već se praktikovalo da se održi teoretski sastanak, a koliko se na istom naučilo, nije se vodilo računa. Na tim sastancima nije bilo sistematskog proučavanja materijala Na teoretske sastanke pored članova Partije dolazili su i kandidati, kao i bolji SKOJ-evci.

Disciplina članova Partije je priličita. Nije bilo nekih nedisciplinovanih izgreda u odnosu prema Partiji. Čvrstina nije dovoljna. To se naročito osjeća da članovi Partije nisu dovoljno čvrsti i uporni da do kraja sprovedu svoje odluke koje Partija postavlja. Budnost članova Partije nije zadovoljavajuća. To se odražava u svakodnevnom radu i zadacima koji se postavljaju pred čitavu jedinicu. Snalažljivost i samoinicijativa u radu je slaba i nedovoljna. Ako se oštrije stvari pred njih postavljaju, onda postaju pomalo kruti, a ukoliko se stvari postavljaju u blažoj formi, onda pređu u drugu krajnost, popustljivost. Aktivnost je osrednja. Nema dovoljno samokritičnog istupa u odnosu prema počinjenim greškama. Osjećaj odgovornosti nije također dovoljno razvijen. Članovi se Partije još uvijek osjećaju nedovoljno odgovorni za svoj rad pred Partijom Ovo proizlazi iz toga, što se članovi Partije nisu dovoljno pozivali na odgovornost za nedovoljno i potpuno izvršenje svojih zadataka.

Članovi Partije su kratkog partijskog staža. Većina, tj. izuzev pojedinaca, svi su primljeni u Partiju Kroz N.O.B., a veći dio je primljen u toku ove godine

Teoretski nivo članova Partije je na niskom stupnju. Marksističko-lenjinistički materijal vrlo teško savladavaju, a kod istih nije dovoljno razvijena samoinicijativa za lično izdi-

žanje. Njihov kulturni nivo je također nizak, Kao i opća kulturna naobrazba. To proističe iz toga, jer su to uglavnom ljudi sa nekoliko razreda pučke škole, a većina članova Partije je sa sela.

Politički nivo je nešto bolji. Imaju mnogo više interesovanja o političkim događajima, kako u svijetu, tako i kod nas.

Partijski problemi, tj. najveće teškoće na koje nailazi organizacija jesu, da se kroz sve čete u brigadi organizuju ćelijska odjeljenja i ćelijska biroi. Za ovu organizaciju nema se dovoljno članova Partije i ovakvoj organizaciji ne može se momentalno pristupiti iako se k tome teži. U četama i bataljonima gdje rad u Partiji nije organizovan, tj. gdje ne postoje ćelijska odjeljenja i ćelijski biro, velike su poteškoće u tom radu oko redovitih rješavanja zadataka. Kroz organizaciju rad je pravilno podjeljen na sektore, kako u ćelijama, tako i u bataljonskom birou. Sektori partijskog rada nisu se pravilno odvijali. Najlabaviji sektor je kulturno-prosvjetni. Na ovome sektoru vrlo se malo radilo, dok na ostalim sektorima radilo se je, ali ne u dovoljnoj mjeri. Još uvijek fali nedovoljno sistema u radu.

1. decembra ove godine održalo se je Partijsko savjetovanje sa pomoćnicima komesara bataljona i komesara brigade. Na savjetovanju je bio sledeći dnevni red: 1. Organizaciono stanje, 2. Budući zadaci i 3. Eventualije. Prije savjetovanja održan je poseban sastanak na kome se proučio proglas C.K. K.P.J. povodom 27-godišnjice Oktobarske revolucije.[3] Na samom savjetovanju uočili su se nedostatci koji su već gore navedeni, kao i poteškoće u organizacionom pogledu radi stvaranja ćelijskih odjeljenja i ćelijskog biroa po četama. Prenosilo se je iskustvo iz jednog bataljona u drugi i stalo se na stanovište da je najbolji i najpravilniji rad koji omogućuje dobar rad i uspjeh, kada se po četama obrazuju ćelijska odeljenja sa ćelijskim biroom. Savjetovanje je postavilo pred organizaciju sljedeće zadatke:

1.) Učvršćavati i jačati organizaciju.
2.) Ojačati budnost.
3.) Podići osjećaj odgovornosti.
4.) Podići teoretski nivo članova Partije.
5.) Osposobiti organizaciju, razviti samoinicijativu, da organizacija bude sposobna za izvršavanje svih zadataka koji se postave pred nju i pred čitavu jedinicu.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Pomoćnik politkomesara:
Janjanin Rade

' Vidi dok. br. 125, objašnjenje 8.

BR. 142

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 21. ISTOCNOBOSANSKE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 6. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE I OPSTEM STANJU U BRIGADI[1]

POMOĆNIK KOMESARA
XXI N. O. U. BRIGADE
XX 6-XII. 1944 GOD.

1. CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.
2. OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA ISTOČNU BOSNU

Izvještaj

1. STANJE I RAD PARTISKE ORGANIZACIJE

Partiska organizacija XXI N.O.U. brigade broji 20 jedinica (ćelija), 4 bataljona po 4 štaba brigade, pri štabu brigade, u udarnoj četi i bolnici. Članova partije po spisku 110, u rashodu 6, na licu 104. Objašnjenje rashoda: 3 u divizijskoj bolnici, 2 poginula, 1 na avijatičarskom kursu Socijalni sastav partiske organizacije izgleda: 52% zemljoradnika, 29% radnika, 19% intelektualaca, u brigadi ima 10 kandidata.

U toku ovoga mjeseca formiran je četvrti bataljon koji je dodjeljen iz Majevičkog N.O. partizanskog odreda.[2] U tom je bataljonu bilo ljudstvo pretežno iz domobranstva koje se predalo odredu za vrijeme boravka u Sremu.[3]

Za protekli mjesec dana partijska organizacija održavala je redovne sastanke ali se na tim sastancima nije dovoljno bavilo po konkretnim pitanjima u organizaciji, odnosno u jedinici. Na tim sastancima su uočavani pojedini problemi ali se nije prišlo konkretnom rešavanju istih.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AIRP BiH, reg. br. 3109 22, a njegov snimak u AVII, reg. br. BiH-11.405—408.

[2] i [5] Posle oslobođenja Tuzle (17. septembra 1944) Majevički NOP odred prebacuje se preko Save u Srbiju, boravi izvesno vreme u Loznici i prelazi u Zvornik. Ubrzo iz Zvornika se prebacuje prema Osmacima, gde se duže zadržava u akcijama čišćenja ostataka razbijenih kvislinških jedinica. U oktobru daje dva bataljona za popunjavanje 17. majevičke i 21. istočnobosanske brigade i kasnije, kao samostalna jedinica, prebacuje se na Majevicu, gde uspešno učestvuje u razbijanju četnika DM. Posle kraćeg vremena se rasformirao. Najuspešnije borbe je vodio u Sremu (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 83, objašnjenje 28).

Osjeća se potreba za omasovljenjem i učvršćenjem partijske organizacije, pošto je ista mlada te ne može u potpunosti da sprovede sve zadatke u djelo. Da bi se partijska organizacija učvrstila i naučila riješavati iskrsle probleme poduzeto je da se održavaju sastanci po svakom uočenom problemu i po istim postavljanje konkretnih zadataka za jedno određeno vreme, i pojačati teoretski rad koga do danas nije bilo dovoljno a ukoliko ga je bilo nije planski rađeno niti je materijal koga je bilo temeljito prerađivan. Pored praktičnog i teoretskog rada za učvršćivanje organizacije potrebna je pomoć i kontrola za rešavanje svih tih problema a koje do danas nije bilo dovoljno.

Partijski su se rukovodioci bavili u ovom mjesecu administracijom za personalni odsjek tako da nisu mogli dati dovoljno pomoći i voditi kontrolu za izvršenje Dostavljenih zadataka pred organizaciju. Političko-partijski rukovodioci su još mladi te ne mogu još da zadovolje na svojim dužnostima. Sa njima i pored sastanaka razgovara se posebno i daju uputstva za rad.

Teoretska izgradnja na niskom nivou. Primjećuje se da se nisu održavali redovni teoretski sastanci u jedinicama, a naročito je bio slab rad u štabskim jedinicama, gdje se nije posvećivala nikakva pažnja tome radu. Ako pogledamo socijalni sastav Partiske organizacije, kao i njenu mladost, to znači da moramo prorađivati najosnovniji materijal tako, da bi se mogla što pravilnije razvijati organizacija a i sam! rukovodioci.

U brigadi se osjeća potreba za partiskim materijalom koga nemamo dovoljno iako se nastoji da se isti umnožava, ali ne može da podmiri potrebe.

Za idući mjesec je uzeto u plan teoretskog rada: O partiji,[4] liniji partije,[5] Nacionalnom komitetu. A.V.N.O.J-u i Z V.N.O.B.I.H-u, koje se primjetilo da naši mladi članovi Partije nisu u potpunosti bili upoznati sa gore navedenim temama.

Pomoćnici komesara I i II bataljona donekle mogu da zadovolje. Dok pomoćnici III i IV bataljona još ne mogu da zadovolje radi slabe svoje upornosti u radu i nemaju dovoljno interesovanja za rad.

2. RAD SKOJEVSKE ORGANIZACIJE

Skojevska organizacija u brigadi broji 17 aktiva sa 87 članova. Rad Skojevske organizacije je bio za sređivanje iste, pošto prilikom formiranja IV bataljona nije bilo ni aktiva ni sekretara kao ni bataljonskog rukovodioca. Zadatci koji su bili postavljeni pred Skojevsku organizaciju prije mjesec dana, tj.:

[4] Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 746 i 6323—6332.

[5] Misli se na brošuru »Linija Komunističke partije Jugoslavije« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. br. 5939).

Učvrstiti i umasoviti organizaciju. Za proteklih mjesec dana Skojevska se organizacija prilično omasovila ali nije proširila dovoljno svoj utjecaj na ostalu omladinu u brigadi. Skojevska organizacija održavala je dosta redovno praktične sastanke i uočavala je pojedine probleme ali nije prišla konkretnom riješavanju istih. Teoretskog je rada bilo ali se nisu postigli rezultati, radi toga što su sami skojevski rukovodioci po bataljonima mladi i sa slabom teoretskom izgradnjom, te ne mogu da daju onu pomoć koja se od njih očekuje po pitanju teoretske izgradnje. Partiska organizacija nije vodila dovoljno računa da pomogne Skoju niti je kontrolisala rad Skoia, te radi toga ne može da odgovori još dužnosti kao organizacija.

Brigadni komitet, koji je skoro popunjen, još se ne osjeća kao rukovodstvo, ali pošto je isti mlad ima uslova da se razvije i da se osposobi kao rukovodstvo.

POLITIČKI RAD

Politički rad u toku ovoga mjeseca odvijao se prilično dobro, ali još uvjek ne može da zadovolji te se još uvjek postavlja kao ozbiljan problem. Održavane su konferencije po četama i bataljonima kojim je govoreno o A.V.N.O.J-u, Nacionalnom komitetu kao i o Amnestiji. Rezultati su sa tih konferencija slabi uslijed toga što su to pretežno novi borci koji nisu imali prilika da prisustvuju ovakvim konferencijama. Politički komesari po četama su mladi te po nekad nisu u stanju da s vremena na vrijeme obavjeste borce o događajima i da ih u potpunosti upoznaju o pojedinim temama koje im predaju, tako da politički komesari bataljona održavaju sa komesarima četa sastanke gdje prorađuju politički materijal da bi se s istim upoznali borci. Politička svjest naših boraca je slaba ali kod višeg broja tih boraca postoji interesovanje za političkim radom. Po pitanju sprovođenja političkog rada najviše uspjeva I i II bataljon, gdje su komesari bataljona dosta vrijedni u radu i gdje nastoje da prenesu znanje na borce kao i da ih upoznaju o svemu ukoliko dozvoljavaju prilike.

U III i IV bataljonu komesari su dosta lijeni i nemaju dosta volje za rad te ne mogu da zadovolje iako bi trebali po svome znanju da zadovolje na tim dužnostima. Glavni problem koji je riješavan u toku mjeseca bio je primanje novih boraca, gdje se angažovala cjela Partiska i Skojevska organizacija po teme pitanju. Naši borci i rukovodioci shvatili su pravilno dolazak novih boraca u brigadu tako da danas odnos novih i starih boraca je dosta pravilan. U prošlom mjesecu je primjećeno da su borci naše brigade mrzili više četnike nego zeleni kadar. Mržnja prema četnicima i zelenom kadru još je nejednaka, ali

upornim radom i pravilnim objašnjavanjem napravila se prekretnica iako je mržnja prema četnicima još uvjek viša.

Kulturno-prosvjetni rad je slab i koje se nastojalo da se poboljša, formirani su četni odbori kao i bataljonski, koji su najviše poklonili pažnje likvidaciji nepismenosti. Primjećeno je da se u brigadi upotrebljavaju razne pjesme koje ne bi trebalo da se pjevaju u našoj vojsci te se prišlo izučavanju partizanskih pjesama. Otpočelo se pisanje brigadnih džepnih novina.

Rad na terenu je bio slab. Brigada je duže vremena boravila u Tuzli, tako da u pojedinim okolnim selima nije bilo mogućnosti, tako npr. u Požarnici, gde je prije dolaska naših snaga bio jak četnički utjecaj, tako da su naše jedinice nailazile na sela gdje nisu nalazile skoro nijednog muškarca a i mali broj žena. Za to vrijeme održana je jedna konferencija u Čaklovićima i Siminom Hanu. Dolaskom brigade na prostoriju Zvornik nailazilo se na mali broj naroda, gdje su se po mogućnosti držale manje konferencije i razgovaralo se sa pojedincima ljudima i ženama koje su se nalazile kod kuće. Održavanje konferencija u ovom kraju: najviše se posvetila pažnja pravilnom objašnjavanju Amnestije, koja je dosta dobro primljena.

VOJNIČKI RAD

Vojnički rad u brigadi još uvjek ne može da zadovolji. Za vrijeme boravka u Tuzli izvodio se egzercir sa vojskom, održavani su sastanci sa vojnim komandnim kadrom, koji je bio od dosta velike koristi. Naši niži vojni rukovodioci nisu se još dovoljno snašli na svojim dužnostima, tako da im je potrebna ta pomoć i kontrola u radu. Interesovanje novih boraca za vojničkim radom dosta je dobro. Vojni rukovodioci po četama nisu uspjeli da samostalno vojnički i teoretski vaspitaju borce te smo tom prilikom poslali na kur:> 17 vojnih rukovodioca koji će po svome dolasku biti od velike koristi u brigadi. Najintenzivniji vojnički rad u II bat., gdje je komandant vrlo aktivan i može da ukaže pomoć nižim vojnim rukovodiocima. Stanje u III i IV bataljonu je slabo. Pošto su isti bataljoni bili u Odredu prije dolaska u brigadu a u III bataljonu sam komandant ne može da zadovolji s jedne strane radi lijenosti a s druge strane radi fizičke slabosti.

Disciplina je u brigadi srednja, dok borbenost ne može da zadovolji radi toga što ima priličan dio novih boraca koji do danas su slabo bili u borbi a i oni koji su došli iz 13 SS div. nisu se naučili partizanskom ratovanju, tako da su u noćnom napadu dosta neodlučni a dosta se bojali i neprijateljske artiljerije koja ih do danas nije tukla.

Vojni rukovodioci Štaba brigade pružili su potrebnu pomoć vojnim rukovodiocima u bataljonu, ali ako pogledamo veliki broj novoga ljudstva i potrebu rada sa tim ljudstvom, ta je pomoć bila mala. Nedostatak u Stabu brigade, odnosno u Stabskoj jedinici bio je u tome što se na sastancima nisu postavljali konkretni zadatci niti bilo plana za vojnički rad kao i politički.

U brigadi je jedan od važnih problema vojnički i politički rad te smo za idući mjesec postavili sledeće: Da se svakih 10 dana održi sastanak sa štabovima bataljona, gdje će se vidjeti gorući problemi po pojedinim bataljonima i na osnovu istih postaviti konkretni zadatci. Da se u svim bataljonima svakih 7 dana održe sastanci sa vojnim komandnim kadrom kako bi se ukazalo na dužnosti komandira četa i njihovih zamjenika kao vodnika i desetara. Isto tako ukazati na njihove nedostatke i griješke iz svakodnevnih borbi, tako da bi se u naslijednom periodu mogli što bolje i pravilnije izvršavati svi zadatci koji se budu predpostavljali pred brigadu.

Za politički rad je postavljeno da se održe po svim četama i bataljonima konferencije i to:

1. O Amnestiji
2. Nacionalnom komitetu
3. A.V.N.O.J-u
4. O Z.A.V.N.O.B. i H-u
5. O narodno-oslobodilačkoi borbi, gdje će se istaći ko su četnici a ko zeleni kadar i ustaše, tako da bi se mržnja između četnika i zelenog kadra izjednačila. Pošto je primjećeno da se više mrze četnici nego zeleni kadar.

Ovaj plan rada ima obavezno da se izvrši pored što će se riješavati svakodnevni nedostatci i griješke u brigadi.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA

Obavještajna služba svakim danom dolazi više do izražaja nego u prošlom mjesecu samim tim što se ukazalo drugovima na potrebu te službe s jedne strane i formiranje udarne grupe s druge strane, tako da je pružena mogućnost za dublje zailaženje u neprijateljsku teritoriju. Obavještajni centri po bataljonima još su mladi te još pojedini ne mogu da zadovolje na svojim dužnostima. Obavještajac II bataljona vrlo je aktivan i vrijedan, koji ima uslova za dalje razvijanje. Obavještajni povjerenici po četama su skoro postavljeni te se nisu još upoznali sa svojim dužnostima, ali samom pomoći koja im se pruža s vrijemena na vrijeme moći će da na tim dužnostima zadovolje.

Obavještajni oficir brigade postavljen je prije par dana, on se za ovo vrijeme pokazao vrijedan te ako mu se pruži pomoć od strane Štaba brigade moći će da zadovolji na ovoj dužnosti.

O. Z. N. A.

Ova organizacija je dosta mlada te se nije dovoljno snašla na svojoj dužnosti iako je bilo rezultata uvođenjem ove organizacije u brigadu. Partiska organizacija u brigadi nije dovoljno pružila pomoć O.Z.N.I. radi toga što ni sama nije bila upoznata sa dužnosti O.Z.N.E. kao i same potrebe u brigadi da će ova organizacija odgovoriti svojoj dužnosti i da će dati dosta pomoći svojoj Partiji.

INTENDANTURA

Za protekli mjesec dana stanje u intendanturi se poboljšalo iako se osjeća nedostatak ekonomskog kadra. Partiskih organizacija ima kako u brigadi tako i u bataljonskoj intendanturi.

Intendanti bataljona ne mogu još u potpunosti da zadovolje na svojim dužnostima ali svakim danom osjećaju sve više. Rad sa intendanturama bio je slab uslijed nedostatka političkog kadra, tako da ni štabovi bataljona nisu posvetili dovoljno pažnje istim, te se po nekad desi nepravilan odnos prema narodu a i među borcima. Poduzeto je da se u intendanturi postave vojni i politički rukovodioci da bi rad što pravilnije tekao. Intendant brigade je vrijedan a sklon je greškama, gdje štab brigade i Partijska organizacija nisu mu dali na vrijeme dovoljno pomoći i ukazali na njegove nedostatke.

SANITET

Sanitetska služba kao mlada može donekle da zadovolji radi toga što se donekle pojačao politički rad sa drugaricama s jedne strane a i radi dosta dobrih referenata po bataljonima.

Osjeća se oskudica u sanitetskom stručnom osoblju po četama te se je poslalo nešto drugarica na kurs, koje će moći da potpune upražnjena mjesta po svome dolasku sa kursa. Partiska organizacija je pružila dosta pomoći sanitetu sa njegov pravilan rad.

Zdravstveno stanje u brigadi zadovoljava.

Higijenski odbori su shvatili svoje dužnosti po pitanju parenja i pranja veša u brigadi. Za vrijeme boravka u Tuzli pružila se mogućnost da se pare, peru i kupaju borci, koje je bilo od velike koristi.

Odnos sanitetskog osoblja prema keflnandnom kadru pravilan.

Referenti saniteta I i II bataljona dosta su vrijedni i dobri, dok u III i IV bataljonu ne mogu da zadovolje pošto su po malo aljkavi i lijeni u radu a i nemaju dovoljno iskustva.

RAZNO

1. Odjeća i obuća u brigadi dosta je aktuelan problem. Po pitanju riješavanja tog proDiema **ide dosta teško a naročito za odjeću, posto dolazak novih boraca raste svakim danom a dolaze sa sasvim slabim odjelom ili skoro nikakvim.**

Obuća je isto tako ali se taj problem riješava svakodnevnim pravljenjem pletenih opanaka.

2. Odnos starih boraca i novih je dosta pravilan, ali se vodi kampanja preko Partijske i Skojevske organizacije a i samim konxerencijama da ti odnosi budu što tješnji i da saradnja tih boraca bude što bolja, gde se napravila prekretnica. U zbližavanju novih i starih boraca su doprinijele same konferencije i samih konferencija na kojima je govoreno o iskivanju bratstva i jedinstva u našoj zemlji. Interesovanje većine novih boraca za politički rad je dosta dobro. Svakodnevnim zajedničkim radom i borbama vidjeli su novi borci da su se naši stari borci približili njima i prihvatili kao svoje stare drugove i davajući im direktive u radu. Odnos nižeg komandnog kadra prema borcima dosta pravilan kao i odnos štaba bataljona prema komandama četa. Odnos štaba brigade prema štabovima bataljona pomalo je nepravilan, radi toga što štab brigade teži da stvori dobru jedinicu i u tom slučaju postupao je dosta drsko i oštro. Prilikom uočavanja tih nedostataka postaraće se da ti odnosi budu pravilniji.

3. Za vrijeme boravka u Tuzli uspjelo se da se preko mobilizacionoga odsjeka korpusne vojne oblasti brojno stanje pojača.

Borbenost i udarnička sposobnost brigade nije na visini. Borbenost I i II bataljona donekle zadovoljava, dok u III bataljonu se popravlja a u četvrtom (IV) dosta slabo, pošto je taj bataljon prije 20 dana došao iz Majevičkog N.O.O. u sastav brigade sa malim brojem starih boraca, dobio je priličan broj novih boraca, tako da se taj bataljon razvodnio i nije u stanju da izvrši teže zadatke. Svakodnevnim akcijama i vojničkim i političkim radom borbenost i udarnost brigade će se pojačati.

Uz drugarski komunistički pozdrav.

Partijski rukovodioc XXI N. O. U.
brig._
Pero Jovičić

P.S. Pošto sam na ovoj dužnosti prije 2 i po mjeseca te nisam imao prilike pisati ovakve opširne izvještaje, to vas molim da mi ukažete na nedostatke i griješke koje ćete uočiti u ovom izvještaju.

BR. 143

IZVEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 8. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I CENTRALNOM KOMITETU KPH O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU DALMACIJE, O NO ODBORIMA I O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
8. XII. 1944 godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Iako je prošlo 4 mjeseca od našeg zadnjeg izvještaja,[2] ipak ovaj naš izvještaj nije opširniji, s obzirom što su kod nas bili drugovi iz CK KPH, pak ste preko njih upoznati sa stanjem u Dalmaciji.

Vojno-političko stanje

Od zadnjeg izvještaja do danas kod nas su se zbile promjene na vojničkom polju, a dijelom i na političkom. Dok je ranije neprijatelj držao ili kontrolirao velilci dio Dalmacije, ona je danas sva oslobođena. Oslobođenje pojedinih krajeva narod je spontano masovno pozdravljao. Sa ogromnim oduševljenjem dočekao je naše borce i rukovodioce i posipajući ih cvijećem davao oduška svom veselju. Isto tako narod je masovno preko zborova, mitinga, kriiesova itd. pozdravio dolazak Crvene armije na naše granice, kao i oslobođenje Beograda.

Po oslobođenju nastavilo se sa sprovođenjem mobilizacije tamo gdje ona ranije nije bila jače izvršena (dubrovački kraj, Imotski). Mobilisali su se i zadnji ostatci po ostalim okružjima, tako da je mobilizacija uglavncm — osim kninskog okružja gdje se sada vrši — završena. Mobilizacija je obuhvatila godišta od 18 — 45 i velikim dijelom je imala dobrovoljan karakter. Broj mobiliziranih do oslobođenja iznosio je 72.000, dok sada prelazi 94.000. Na mobilizacioni poziv sve se je odazvalo,

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6288, a snimak u AVII, reg. br. IRPJ-1/708—717.

[1] Odnosi se na izveštaj Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 5. avgusta 1944 (vidi snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-45.94—113).

osim dva sela i pojedinaca na imotskom kotaru. Nekih grešaka u sprovodenju mobilizacije nije bilo, jedino su poneki članovi partije nastojali zaštititi svoju rodbinu i bližnje. Ovoga je u još većoj mjeri bilo kod raznih članova odbora JNOF-a i NOO-a. Na ovo se ukazalo part. organizaciji.

Nekih ozbiljnijih naoružanih neprijateljskih grupa nema. Na imotskom kotaru i Biokovu ima 3 — 4 grupice sa 80 ustaša. Na području Srednjedalm. (splitskog) okruga skriva se u Moseću 60 — 70 ustaša, u Svilaju 30 ustaša i 320 četnika, u Kamešnici 50 ustaša i dezertera. U Sjev. Dalm. — Bukovici — skrivaju se pojedinci i manje grupice ustaša i četnika. Njihov broj iznosi od 60 — 80. Dezertera iz naših jedinica ima oko 200. U Velebitu se skriva grupa četnika, ali tačan broj se ne zna. Ukupan broj svih onih koji se skrivaju po brdima Dalmacije ima, sa četničkom grupom u Dinari, oko 1.500. Njihov broj je svaki dan sve manji, jedino na imotskom kotaru je u porastu. Osjeća se sve čvršća njihova organiziranost i povezanost na terenu Metković — Trebinje — Sinj sa ciljem vođenja gerilskog rata. Izgleda da im centar treba da bude Kamešnica, gdje se nalazi ustaški koljač poručnik Storelije. U ostalim krajevima razasute grupe ne vrše nikakove akcije, osim što su ubile neke drugove i što se groze mnogima.

Broj četnika koji se je sa Đujićem i Nijemcima povukao sa kninskog područja iznosi 1.500 (među njima ima dosta Ličana i Bosanaca), a ustaša 800. Ostalo je kod kuća ili se skriva. Mi smo mobilisali 2.500 od onih koji su ranije bili u neprijateljskim redovima. Zapaža se da se hrvatski živalj daleko brže oslobađa ustaško-mačekovskog uticaja nego srpski četničkog. Kralj i monarhija kod srpskog življa imaju jakog uporišta, dok su hrvatske mase i veliki dio Srba iz Ravnih kotara i Bukovice listom za republiku.

Političko raspoloženje za N O. borbu manifestovalo se kroz stotine konferencija, zborova i mitinga pod rukovodstvom JNOF-a od Boke do Velebita. Svugdje je došlo do izražaja bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba u Dalmaciji, kao i bratstvo svih naroda Jugoslavije. To se naročito zapazilo na obi. konferenciji JNOF-a, obi. skupštini NOO-a i obi. konferenciji USAOH-a. Svuda se očitovala ljubav i privrženost našoj partiji, a isto tako i volja za sprovađanje u djelo odluka II. zasjedanja AVNOJ-a i III. zasjedanja ZAVNOH-a. Zapaža se da tamo gdje je naša part. organizacija slaba — kao na dubrovačkom kraju, imotskom i vrličkom kotaru, kninskom okrugu, dijelom Bukovice, Ravnih kotara i u Zadru — narod još uvijek nije dovoljno upoznat sa odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a i ulogom naše partije, pa radi toga lakše pada na lijepak raznim lažima neprijateljske propagande.

Kao što smo vas izvjestili u zadnjem izvještaju, sporazum sa dr. Subašićem — nakon što je bio sa strane part. organizacije pravilno obrazložen — bio je prihvaćen na terenu i u vojsci. Prema tome je narodu daljnji kontakt sa istirn uglavnom shvatljiv i vidi u tome naš uspjeh, kako u zemlji tako i u svijetu.

Preuzimanje vlasti sa strane NOO-a. u oslobođenim gradovima i selima, izvršeno je bez naročitih grešaka i teškoća. Brzo se pristupilo obnovi uopće, a posebno saobraćajnih veza i industrije, koja već sada radi ili je u opravku. Kroz najkraće vrijeme ćemo moći pokrenuti svu industriju i približiti se predratnoj produkciji. Naravno da će to moći biti kada se dade odgovarajuća radna snaga i izvjesne sirovine, koje treba uvesti iz zemlje ili iz vana. Brže pokretanje usporava nam pomanjkanje ishrane i naše novčane valute. Trgovina i obrt teže se pokreću radi pomanjkanja robe, ali i tu se ide vidno naprijed. Naturalna razmjena dobara na sajmovima još uvijek ima preimućstvo nad kupoprodajom za novac, ali i novac iz dana u dan sve više cirkulira. Sve ovo ostavilo je dubokog odraza na narod i podiglo autoritet NOO-a, naše partije i JNOF-a. Zaključuje se da je narod oslobođenjem očekivao veću pomoć, koju mu mi nismo mogli dati. Zbog toga tu i tamo nema onog oduševljenja za NOP kao ranije, osobito tamo gdje se sa istim nije politički radilo, kao na pr. u Splitu. U Splitu je za vrijeme okupatora, pod ilegalnim uslovima, hiljade građana posjećivalo sastanke, sa kojima se po oslobođenju prestalo. JNOF nije znala da putem zborova i konferencija pojedinih rejona i staleža održi i proširi raniju aktivizaciju. Takovom radu se tek sada pristupilo. Na raspoloženje naroda djeluje i nezaposlenost starijih činovnika i penzionera, koje mi za sada ne možemo koristiti a ni pomoći im.

Privrženost naroda NOB-i vidi se i po tome što on na svakom sektoru pomaže narodnu vlast u riješavanju svakodnevnih zadataka i što, iako ekonomski vrlo iscrpljen, još uvijek izdržava veliki dio naših jedinica. Pitanje prehrane vojske i naroda jedno je od prvostepenih pitanja, koje stoji p^ed part. organizacijom i svim ostalim vanpartijskim organizacijama. O pravilnom rješenju ovoga pitanja u mnogome će zavisiti pokretanje privrednog života, obnova zemlje, a djelovaće i na političko raspoloženje naroda. Dalmacija je pred rat uvozila iz ostalih krajeva zemlje 14.000 vagona hrane godišnje, tj. dvije trećine opće potrošnje. Uslijed pomanjkanja kiša ovogodišnja žetva je podbacila za 50%. Ako se uzme u obzir da je jedan dio toga opljačkao okupator, onda se ima jasna slika ekonomskog stanja u Dalmaciji, koja i ovaj mjesec daje za prehranu vojske 150 vagona razne hrane, ne računajući vino. Ribolov, od koga su se dobrim dijelom prehranjivali otoci i primorski pojas, uslijed ratnih poteškoća sveden je na minimum. Ovakovo stanje moći

će se izdržati još najviše 2 — 3 mjeseca i to kad se sva hrana i stoka potroši. Danas već ima dosta smrtnih slučajeva od gladi, a taj broj rapidno raste. Ovo pitanj^ neće se moći sopstvenim snagama do kraja riješiti i zato nam je neophodno potrebna vaša pomoć.

Gore navedeni postignuti uspjesi su plod NOB-e u našoj zemlji i uspjeha bratske Crvene armije i Saveznika u svijetu. Ali, oni su također i plod pravilnog postavljanja i rješavanja svakodnevnih pitanja naše part.organizacije, koja je u tome imala veliku pomoć od CK KPH i CK KPJ.

Uza sve uspjehe i stalno napredovanje još uvijek ima dosta propusta i slabosti, koji se uočavaju na raznim stranama i ispoljavaju u raznim oblicima. Neprijatelj je tučen na vojničkom polju i kako nema mogućnosti da iz vana šteti NOP-u, nastoji da se koristi širinom JNOF-a i demokratskim principima vlasti te pokušava da se ugura na vodeća mjesta kako bi nas iznutra slabio, razbijao i kompromitovao pred narodom. Naše part. organizacije ne prate budno ove pokušaje i nastojanja neprijatelja, dovoljno ne uočavaju njihov rad i ne reagiraju.

JNOF je razbio sektaške okvire, ali zato se otišlo u drugu krajnost. Obzirom što je širina nepravilno shvaćena, dozvolilo se raznim bivšim stranačkim politikantima da uzmu razne rukovodeće položaje iako nisu na čisto sa NOP-om i za njega do sada nisu ništa doprinijeli a nama su sad najmanje potrebni, tim više što još uvijek misle na svoje stranačke interese. Iz nekih neopravdanih obzira partija se premalo ističe pa u očima masa izgleda da mi — iz nekih njima nepoznatih razloga — otstupamo, toleriramo razne politikante i špekulante, što praktično znači oživljavanje uticaja građanskih stranaka tamo gdje je on već ranije pokopan. Osim toga ovakav stav baca našu partiju u začelje i ona ne stoji na čelu pri rješavanju svakodnevnih pitanja i zadataka Ovo je došlo do vidnog izraza naročito na Srednjedalm. otočkom okrugu.

JNOF nije postao centar za mobilizaciju širokih masa u izvršavanju zadataka koje pred njih postavlja narodna vlast. Još uvijek se osjećaju ostatci strančarstva. Odbori još uvijek nisu postali općenarodni činioci političkog života. Naši drugovi se teško preorijentišu u shvaćanju da se preko JNOF-a utiče na čitav život. Ni oblasni odbor JNOF-a još ne- djeluje kao političko rukovodstvo i ne daje odgovarajuću pomoć nižim odborima niti je sa njima u čvrstom kontaktu. Nakcn savjetovanja stanje se u mnogome mijenja. Odbori JNOF-a postepeno sve više uzimaju političku djelatnost i aktiviziraju mase preko sebe. To se naročito zapaža u gradovima. Ali i pored toga, pred našu partiju postavlja se zadatak da bude budna i da odozdo, u sva-

kodnevnom kontaktu sa masama, otkloni sve te nedostatke i iste mobiliše za program JNOF-a.

Za kler se može reći da je, uz vrlo male izuzetke, sav protiv NOP-a, a naše partije pogotovo. Veliki dio katoličkih popova po Dalmatinskoj zagori je u službi ustaša, a pravoslavnih u službi četnika, sa kojima su se i povukli ili za njih na prepreden način rade. U primorskom pojasu i na otocima ranije su bili pasivni, a u zadnje vrijeme se »aktiviziraju« u JNOF-i nastojeći da je iskoriste za svoje staleške interese, uzimaju u zaštitu one koji su u službi neprijatelja i potkopavaju frontu iznutra. Sve ovo naša part. organizacija nije na vrijeme uočila.

Naša part. organizacija kroz JNOF treba da se ozbiljnije, šire i svestranije pozabavi izborom i demokratizacijom narodne vlasti, što se danas postavlja među prve i glavne zadatke JNOF-a.

Mnogi građanski politikanti, koji bolje barataju riječima od naših mladih članova partije, vješto znaju da zadrže svoj autoritet u JNOF-u, mada na konkretnom radu nisu ništa doprinijeli za NOB-u. To nas još više podstiče na političko uzdizanje i vaspitanje širokih masa, a osobito part. organizacije u svakodnevnom životu, kod kojih treba razbiti uvjerenje da se samo kursom sve postizava. Uslijed niskog političkog nivoa događa se da članovi partije često nasjednu neprijateljskoj propagandi uopće, a napose u odnosu na anglo-američke saveznike, tako da se sav njihov narod trpa u isti koš sa reakcijom. Iz toga proističe nepravilan odnos prema njihovim vojnicima, kojima se daje povoda da negoduju prema nama i da se privezuju uz reakcionarne elemente.

Part. organizacija često puta pravilno postavlja osnovna politička pitanja, ali ne zna u svakodnevnom radu i sitnim zadacima da to provede u život.

Jačeg Mačekovog uticaja nema. On je svakim danom sve manji, ali još uvijek u očima nekih nije dovoljno raskrinkan. Ima pojedinaca koji su do kraja zadojeni mačekovštinom i oni — isto tako kao ustaše i četnici — računaju na pomoć Engleske i Amerike. Natrag par dana otišlo je k četnicima 7 okorjelih mačekovaca iz Dubrovnika. U samom Dubrovniku, gdje su simpatije prema zapadnim Saveznicima bile vrlo velike, naglo opadaju i jedino gornji sloj se čvršće povezuje s njima. Mačekovci ističu parolu, osobito u kotaru Biograd, za tri federalne jedinice, da bi na taj način lakše širili šovinističku mržnju oko Bosne, Vojvodine i drugih kraieva. Sir.jski fratri najjače zagovaraju Mačekovu politiku, mada i ostalo katoličko svećenstvo ne zaostaje mnogo za njima.

Uticaj ustaša naglo je u opadanju, kako u imotskom, vrličkom i drniškom kotaru — tj. uglavnom gdje je i postojao —

tako i po ostalim kotarevima u kojima su se s njima stopili i mačekovci.

Četnički uticaj, mada je u opadanju, jcš uvijek je dosta jak oko Knina — Drniša i ponešto među ostalim srpskim životom.

Dubrovački kraj, koji je ranije bio pod slabom našom kontrolom i uticajem, zbog mladosti i slabosti naše part. organizacije, sada je uglavnom uz nas, iako ima dosta neobavještenosti i na NOB se gleda kao na klasnu borbu. To isto vrijede i za one krajeve gdje imaju uticaja četnici, ustaše i mačekovci. U samom Dubrovniku ima antagonizma — šovinizma prema Srbima iz Hercegovine. Dio reakcionera je pobjegao sa okupatorom. Veći dio je uhvaćen i osuđen. Njihovo suđenje narod je uglavnom dobro primio — kao i po ostalim krajevima Dalmacije — ali je ipak uslijed toga u Dubrovniku i Zadru zavladao izvjestan strah od nas. Part. organizacija se proširuje i učvršćava pa time raste i njen autoritet u ovom kraju. Ona je još uvijek sirova, dosta neupućena, radi čega smo joj posvetili više pažnje i pružili jaču pomoć.

U Zadru je fašizam uspio da u dobroj mjeri otupi nacionalni osjećaj i unese demoralizaciju i dezinteresiranost. To se očituje u svakodnevnom životu i na konkretnim zadacima. Talijana u gradu ima oko 2.500. Njima se na njihovo traženje omogućava odlazak u Italiji. Mobilizacija je sprovedena kod svih, osim kod Talijana. Potpuno je uspjela i dobila je dobrovoljni karakter. U samom gradu ne postoji part. organizacija, koja bi ga jače aktivizirala. Pred naš komitet se postavlja da se ovom gradu posveti odgovarajuća pažnja, a osobito njegovoj omladini koja je najpozitivnija. Svijesni smo da problem Zadra seže daleko van granica Dalmacije. Nastojimo dobrovoljnim putem povratiti u Zadar one hrvatske obitelji koje [su se] 1921 god. morale pred Talijanima da isele.

U kninskom okrugu još nije izvršena jača diferencijacija masa, koje se sada — po oslobođenju — jače prelijevaju u JNOF. Ovdje je neprijatelj uspio da ubjedi veliki dio naroda — osobito srpskog — da su četnici, odnosno ustaše i Maček oni koji se bore za njegove interese. Velikosrbi govore da se Hrvati jačaju pripojenjem Istre, dok se od Srbije cijepa Makedonija i Crna Gora. Jedna od jakih njihovih parola je i ta da HSS--ovci imaju svoj izvršni odbor, a Srbi samo Srpski klub koji im ne može biti garancija i prema tome da bi i Srbi trebali imati svoju srpsku stranku.

Part. organizacija, upornim i planskim radom, stiče svakim danom sve jače pozicije, ali ona još uvijek nije potpuno dorasla zadacima koji pred njom stoje. Još uvijek nije usvojila narodni riječnik, mada je u tome napravila vidan korak napri-

jed. Ne zna da se postavi kao sljedbenik svijetlih borbenih tradicija naroda — napose srpskog — i jedini branioc njegovih interesa. Pitanje jedinstva i bratstva Srba i Hrvata u kninskom okrugu je još uvijek osnovno pitanje. Isto tako potrebno je narod u kninskom okrugu upoznati sa programom JNOF-a i ulogom naše partije, koja nije popularizirana kao u ostalim okruzima. Također je potrebno isticati ideju jugoslavenstvo i sveslavenstva. Još uvijek se narodu — kako na ovom okrugu tako i po drugim kotarevima — ne daje puna mogućnost kulturnog iživljavanja prema njegovim običajima.

Organizaciono stanje

Stanje part. organizacije u našoj oblasti, kroz ovaj period vremena, razvijalo se u pravcu jačanja i učvršćivanja part. organizacije, a uporedo s tim otklonjeni su mnogi nedostatci i slabosti. Okružni komiteti su se uglavnom osamostalili, a i veći dio kotarskih komiteta svakim danom se sve više osamostaljuje. Komiteti se sve više osjećaju kao rukovodstva. Osamostaljivanje šireg part. članstva ide malo teže, što naročito dolazi do izražaja u rukovođenju. Opaža se da kad pojedini član treba sam da donese odluku ili riješi kakav problem, da je potrebno da mu pomogne član višeg rukovodstva -ili rukovodstvo. Zbog toga kasno i reagiraju na oojedine događaje političke ili organizacione prirode.

Iako su u periodu od zadnjeg izvještaja do danas postignuti ozbiljni uspjesi, ipak naša part. organizacija nije ovladala sa niz nedostataka. Pored osamostaljivanja okružnih i kotarskih komiteta — kako smo već naveli — još nije ostvareno zajedničko rukovođenje komiteta kao cjeline. Nema jačeg jedinstva u gledanju na probleme, već se njima pristupa pojedinačno. Nije rijedak slučaj da pojedinci — uglavnom sekretari — vuku i dalje glavni teret posla i na taj način monopoliziraju rad u svoje ruke. Osim toga, ovakovim radom onemogućava se pravilno izdizanje ostalih drugova u komitetu i do kraja se ne koriste njihove snage u svakodnevnom radu. Ovo ponekad ima za posljedicu zaostatak kod pojedinih članova komiteta i kod njih razvijanje sklonosti da sav rad prepuste sekretaru, a njihov život u komitetu se vrši od sastanka na sastanak. Naj izrazitij i primjeri za to su okružni komitet Biokovo — Neretva i Dubrovnik.

Jedan od nedostataka je i nedovoljna povezanost između komiteta na terenu i part. organizacije u vojsci, što ima svog odraza u njihovom radu i nejedinstvenom gledanju. Slaba povezanost part. organizacije na terenu i u vojsci proizlazi uglavnom iz toga što se part. rukovodioci do kraja ne unose u ovo pitanje, kojeg bi trebalo rješavati upornim sistematskim radom, kako bi se aktivizirale zajedničke snage čitave naše part. orga-

nizacije po svim pitanjima koja usko povezuju vojsku i teren. Pomanjkanje povezanosti dolazi do izražaja i u političkom radu i djelovanju, naročito na selima.

Naša part. rukovodstva slabo koriste iskustva susjednih komiteta. Radu se često, još uvijek, pristupa šablonski. Pri prinašanju direktiva sa viših komiteta na niže ne uzimaju se u obzir specifičnosti terena i stanje part. organizacije kao i da li je organizacija u mogućnosti da izvrši određeni zadatak. Nižim rukovodstvima i rukovodiocima se ne daje puna mogućnost da i oni učestvuju u donašanju odluka i davanju svojih sugestija. Na ovaj način se oduzima inicijativa nižim rukovodiocima, a preko njih i. širokim narodnim masama.

Naša part. rukovodstva, pa i članstvo, znaju da prenesu težište svoga rada ondje gdje se nalaze njihovi centri ili pak samo na onaj sektor rada po kojem su zaduženi. Ovo je osobito došlo do izražaja po oslobađanju gradova i trebaće posvetiti jaču pažnju selima, koja su već osjetila naše otsustvo i to nam primjećuju.

Usko sektaški stav, koji je prilično prevladavao našom organizacijom, naročito u gradovima — gdje se dosta sektašilo, osobito prema radnicima — kroz poslijednje vrijeme je prilično razbijen. Broj partijskog članstva u Dalmaciji, prema nepotpunim podatcima — ne računajući zbjeg i bolnice — iznosi preko 6.500. Iako se kroz ovaj period vremena partija omasovila za preko 1.000 novih članova, ipak ima još uvijek veliki broj drugova koji ne samo da se osjećaju komunistima, već su i čitavo vrijeme aktivno radili za NOB, a nisu primljeni u partiju. Na suprot tome, ima slučajeva da se pri omasovljavanju part. organizacije išlo u drugu krajnost. Do toga ie obično dolazilo kod naših ustanova, voino-pozadinskih vlasti itd., gdie se primalo u partiju na temeliu toga što je netko znao da dobro piše i priča, a ne putem jačeg provjeravanja i pravilnog rada. Ovi slučajevi naibolje ilustruju kako naši drugovi rade samo oko sebe i onih ljudi koji se nalaze u njihovoj blizini, dok se ne izdižu osnovne mase i ne posvećuie im se potrebna pažnja. Ovo naročito važi za odnos prema radnicima i seljacima.

Plan rada koji bi pred organizaciju postavljao najvažnije zadatke, još uvijek nije postao sistem u radu naše organizacije, iako su u tom pogledu učinjeni mnogi napori i postignuti uspjesi. Na splitskom okružju — gdje se takav način rada najviše razvijao — pokazao je dobre rezultate i olakšao organizacijama rješavanje najtežih zadataka.

Usko i lokalno gledanje pojedinih komiteta i organizacija na probleme i potrebe svoga kraja predstavljali su za nas, ponekad, težak problem. Rukovodioci u svome radu upravljali su se isključivo stanjem i potrebama svoga kraja. To je često do-

vodilo i do nepravilnih postupaka, a i oni sami se nisu vaspitavali u duhu proleterskog internacionalizma. Upornim političkim radom, svakodnevnim razjašnjavanjem i skretanjem pozornosti na te slabosti, stanje se stopostotno promijenilo.

Mnogi nedostatci organizacije teško se otklanjaju zbog pomanjkanja potrebnog partijskog odnosa među članovima jedinica i komiteta. Kritički odnos prema radu svakog pojedinca nije dovoljno razvijen tako da mnogi propusti — a naročito oni koji izlaze iz okvira neposrednog partijskog lađa — prolaze nezapaženi. Naše nastojanje morati će ići za otklanjanjem ove familijarnosti, podizanjem partijnosti i odgovornosti u radu svakog člana partije i komiteta u cjelini.

Zbog toga što pojedine naše okruge sačinjava isključivo seljački narod, smatramo da moramo težiti da se u takove krajeve uputi nekoliko partijskih rukovodioca — radnika, koji bi u komitete i part. organizaciju unosili duh proleterske prodornosti i širine.

Kako na partijskom sektoru tako i na svima ostalima, part. organizacija trebala je da u novonastalim uslovima — tj. oslobođenjem Dalmacije — pokaže svoju snalažljivost i čvrstinu na vojničkom i političkom polju. Borbenost i praktično snalaženje,partijskih rukovodstava i članstva'bilo je na visini. Pravilno je korišteno dosadašnje iskustvo iz strogo ilegalnog rada. To je naročito došlo do izražaja kada je neprijatelj, povlačeći se ispred udaraca naših jedinica, nastojao da sve uništi. Budnost rukovodioca i svakog pojedinog člana partije u tome ga je onemogućila. Jedan dio naoružanog članstva part. organizacije u Srednjoj Dalmaciji zabarikadirao se u tvornice i onemogućili su neprijatelja da pri povlačenju uništi ove objekte. Na taj način su spašene sve tvornice, vodovodi, centrale. Među njima i električna centrala »Kraljevac« (Gubavica), koja igra odlučujuću ulogu za pokretanje industrije u Dalmaicji.

Ali, u ovoj prelomnoj situaciji — i pored ovakovog snalaženja — ne može se kazati da se part. organizacija u prvo vrijeme snašla. Partijska rukovodstva i part. članstvo, u prvo vrijeme, bili su prilično izgubljeni. Ubrzo su se počele otkrivati slabosti, koje prije toga — u uslovima partizanskog života — nisu mogle doći do izražaja. Iskrsavali su problemi sa kojima se partijsko članstvo, u dosadašnjem svom radu, nije susretalo. Oslobođene su teritorije gdje smo u toku borbe vrlo slabo stajali i gdje je part. organizacija imala vrlo slaba uporišta — Dubrovnik, dubrovačko primorje, Zadar, Novigrad, Drniš, Kninsko polje i sam Knin. Part. članstvo, koje je do tada živjelo u drugim uslovima, usko je gledalo i postavljalo stvari, gubilo se u sitnicama, a krupnije stvari su im izmicale iz ruku. Opazilo se da se naročito nisu snašli u usklađivanju života i organiza-

cionih formi sa životom i potrebama, koje su se razvijale u novonastaloj situaciji. Namećala se potreba sazivanja partijskog savjetovanja za našu oblast. Savjetovanje je održano 28.XI[3] i na njemu je bilo prisutno 300 članova partije iz naše oblasti. Tom savjetovanju su prisustvovali i drugovi iz CKKPH: drug Marko Belinić, drug Zlatić i drug Vicko.[4] Savjetovanje je bilo na visini i dalo je dobre rezultate. Diskusija je bila vrlo jaka, iz nje su proizišla mnoga pitanja i konstatovalo se ono što drugovima nije bilo jasno. Tretirani su mnogi problemi i ukazalo se na koji način treba da se pristupi njihovom rješavanju. Uspjeh savjetovanja postignut je zahvaljujući pomoći drugova iz CKKPH. Uspjeh savjetovanja leži u tome što se na njemu objasnilo novonastale političke događaje — kako u svijetu tako i kod nas —, što se ukazalo na mnoge nedostatke i propuste političke i organizacione prirode i što se dalo jasnu orijentaciju partijskoj organizaciji u rješavanju zadataka na svim sektorima. Danas, nakon savjetovanja, osjeća se veliki polet u radu i na svakom koraku se vidi sigurnost u prilaženju ka zadacima. Pored savjetovanja, tome doprinosi i iskustvo koje članstvo i rukovodstva svakim danom sve više stiču te zbog toga i smjelije pristupaju rješavanju problema. Kod članova partije više se ne osjeća strah pri prilaženju izvjesnim problemima.

U ovom periodu vremena bilo je u Oblasnom i okružnim komitetima izvjesnih promjena. Odlukom CKKPJ dosadašnji politički sekretar našeg komiteta — drug Vicko Krstulović stupio je na dužnost u sekretarijat CKKPH, a njegovu dosadašnju funkciju preuzeo je drug Gizdić Drago (Marko). U komitetu su razriješeni dužnosti: drugarica Mileva Bubalo, koja je otišla za Srbiju na raspolaganje CK KPJ. drug Miloš Zanko, koji je stupio na dužnost u tajništvo Obi. NOO-a, i drug Raos Ante, koji je kooptiran za člana P.K. SKOJ-a za Hrvatsku. U naš komitet, odlukom CKKPH, kooptirani su drugarica Anka Berus, Marija Novak i Ante Roje. Na našem zajedničkom sastanku, kojem su prisustvovala 3 člana CK KPH — drug Vicko, drug Marko[5] i drug Zlatić, donesen je zaključak da se u naš komitet kooptira drug Jure Franičević, dosadašnji polit, sekretar O.K. Srednjedalm. otočja.[6]

Biro našeg komiteta sada broji 9 članova i to: DraPo Gizdić, Ante Jurjević, Ivica Kukoč, Nine Sekulić, Anka Berus, Andrija Božanić, Jure Franičević, Marija Novak i Roje Ante.

' Savetovanje je održano u Splitu (vidi zapisnik sa drugog partijskog savetovanja Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-45'143—167).

' Krstulović

[5] Belinić

• Okružni komitet KPH za srednju Dalmaciju

Na sastanku biran je i sekretarijat kojeg sačinjavaju: Drago Gizdić, Ante Jurjević, Ivica Kukoć, Nine Sekulić i Anka Berus. Fbrmirana je komisija za kadrove pri Obi. komitetu koju sačinjavaju: Gušte Sprljan, Kučić Niko i Ružica Markotić.

Kod okružnih komiteta su nastale slijedeće promjene: U O.K. Dubrovnik kooptiran je Lovre Kurir, u O.K. Biokovo — Neretva drug Tomašić Jozo, a u O.K. Srednjedalm. otočje drug Jakša Petrić i Mile Bonković, u O.K. Srednja Dalmacija drug Ante Marčić, u O.K. Šibenik[7] drug Družić Ivo i Belamarić Jere, u O.K. Knin drug Božo Radić.

U svim okružnim i kotarskim komitetima birani su politički i organizacioni sekretari. Formirana su 3 mjesna komiteta — Dubrovnik, Šibenik i Zadar — a u M.K. Split[8] je izvršena reorganizacija i popuna. Sa svim mjesnim komitetima ispravno rukovode okružni komiteti, osim M.K. Split s kojim direktno rukovodi Obi. komitet. Odvajanjem grada Splita od splitskog okružja, ovaj okružni komitet mijenja svoje ime od splitskog okružja na srednjedalmatinsko okružje.

U kotarskim komitetima nije bilo nekih značajnih promjena. Reorganiziran je i oopunjen Obi. k. SKOJ-a koji sada broji 9 članova, a sekretar mu je drug Eterović Ante.

Vojska

Rad part. organizacije u vojsci dosta se stabilizovao. Sve više se usklađuje rad rukovodstva u vojsci i na terenu. Kod članova partije i kod boraca sve je veća zainteiesovanost za opći život koji se odvija. Part. rukovodstva se sve više osamostaljuju i ulaze u probleme. Divizijski komiteti i batalionski biroi svakim danom sve više se osjećaju kao rukovodstva.

Nezainteresovanost kod našeg partijskog članstva u vojsci za općom naobrazbom prilično je razbijena i interesovanje za našom štampom svakim danom raste. Opća i partijska naobrazba naših rukovodioca u vojsci dosta zaostaie za naobrazbom članova partije na terenu. To je došlo do izražaja i na savjetovanju. Planski rad koji se postavlja pred jedinice za političko izdizanje dosta je pomogao na političkom izdizanju partijskog članstva i svih boraca. Ali, ne osjeća se da se uporedo s tim jednako savlađuje i partijski materijal i literatura.

Jedinice su se prilično učvrstile, iako je disciplina donekle popustila dolaskom novih boraca. Vojnički rukovodioci se pravilno izdižu i osjeća se jako njihovo osamostaljivanje. Sa političkim rukovodiocima ide malo teže. Ovaj problem nastojimo rješiti preko partijskih kurseva, savjetovanja i širokih kon-

[7] **Okružni komitet KPH Šibenik**

[8] **Mesni komitet KPH Split**

ferencija, koje se održavaju na terenu i u vojsci i na koje se pozivaju rukovodioci iz vojske i sa terena. Plansko izdizanje kadra nije bilo do kraja pravilno, ali se ipak kroz posljednje vrijeme izdiglo dosta bataljonskih, brigadnih i divizijskih rukovodioca.

Usko sektaški stav koji je prevladavao na terenu, još je oštrije izražen u vojsci. Stanje part. organizacije u vojsci još ni izdaleka nije cdraz snage, borbenosti i upornosti koja je na visokom stupnju kod boraca VITI Korpusa. Tom pitanju drugovi u vojsci nisu pravilno pristupili. Oni su živjeli u uvjerenju da su borci u jedinicama vrlo mladi, da su do juče bili u neprijateljskim redovima i da nije lako riješiti to pitanje. Međutim to mišljenje nije bilo opravdano, jer u našim jedinicama ima veliki broj boraca koji su već odnvnc svojim radom i borbom zaslužili da budu članovi partije, a još nisu primljeni u partiju. To se naročito događa u starijim jedinicama gdje je kriterij vrlo strog i nepravilan. Oslobođenjem Dalmacije naše jedinice su naglo porasle i još uvijek stižu novi borci. Biće izvjesnih poteškoća za omasovijavanje part. organizacije, ali one nisu takove prirode da ih part. organizacija ne bi mogla svariti. Pravilnim pristupanjem ovom pitanju može da se kroz najkraće vrijeme riješi. I novodošli borci — pa makar su se oni nalazili do juče u neprijateljskim redovima — danas su se pokazali prilično solidni i borbeni.

Pred part. organizaciju u vojsci se postavljaju zadatci — razbiti dosadašnji sektaški stav, učvrstiti i proširiti part. organizaciju, uvesti intenzivan politički rad, sistematski izdizati kadar, ojačati disciplinu kod svih boraca, probuditi osjećaj skromnosti kod naših rukovodioca i nastojati da se pitanje opšte naobrazbe rukovodioca i boraca rješi upornim i sistematskim radom. Jače približiti vojnike sa narodom, jer ponekad oni znaju da se udalje od njega i da gledaju kroz prizmu svoje jedinice, jače aktivizirati sve borce na općim problemima koji iskrsavaju pred našom organizacijom.

Narodno-oslobodilački odbori

Kao što smo istakli u političkom dijelu ovog izvještaja, jedno od osnovnih pitanja koje stoji pred našom part. organizacijom je da kroz JNOF proradi da narodna vlast — NOO-i zaista budu narodni.

Danas, u čitavoj Dalmaciji postoje skoro svi seoski, općinski, kotarski i okružni odbori na čelu sa Obi. NOO-om. Veliki dio ovih odbora nije izabran od naroda, a isto tako veliki dio odbornika došao je u odbore putem kooptacije, tako da je zaista mali broj onih koji su izabrani odozdo. Jasno je da je za dio ovoga bilo i osnovnih razloga, obzirom što je Dalmacija tek

sada potpuno oslobođena, ali uza sve to naša part. organizacija nije se dovoljno trudila da omogući narodu izbore tamo gdje su za to postojali uslovi. Narodu se uvijek kazivalo da će se provesti izbori za narodnu vlast odozdo prema gore — kako to stoji u odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a — čim za to budu postojale mogućnosti i on danas od nas očekuje da to sprovedemo u život. U radu se pokazalo da pravilan izbor od naroda daje bolje NOO-e nego kad ih se kooptira i da narod radije izvršava zadatke koje pred njega postavi po njemu izabrani odbor. Radi svega ovoga nema razloga da se ovo što prije ne sprovede u život.

Nesumnjivo je da su se naši odbori uzdigli i da uživaju autoritet kao istinski, pravi i jedini predstavnici vlasti, ali pored toga oni imaju i svojih slabosti. NOO-i nisu još dorasli konkretnoj situaciji, niti su se osamostalili i izdigli na odgovarajući stepen, što se najbolje konstatuje sada po oslobođenju. Part. organizacija nije dala onu podršku NOO-ima koju je trebala dati, tako da je srazmjerno još uvijek mali broj članova partije u odborima. Od 3.000 članova partije na terenu u odborima ih ima samo 1.206, dok odbornika ima 4.560 a od toga 720 žena. Kad se ima u vidu da su skoro svi članovi okružnih i kotarskih NOO-a ujedno i članovi partije, a isto tako i dobar dio članova općinskih odbora, dolazi se do zaključka da u seoskim NOO-ima ima mali broj partijaca iako je opće poznata činjenica da su baš seoski odbori snosili najveći dio tereta na svojim leđima, da su oni narodu najbliži i da se baš preko njih i kroz njih gleda na naše više odbore i vlast uopće.

U odborima su se isticali pojedinci — većinom članovi partije — koji se nisu trudili da ostale članove osposobe i izdignu. Komiteti su odozgo rukovodili odborima pa su u očima odbornika i nepartijaca oni izgledali vlast. Ujedno su komiteti bili centri oko kojih se okretao čitav javni život

Vojska, partijci u vojsci, a velikim dijelom i vojno-politički rukovodioci, nepravilno su se odnosili prema NOO-ima. Oni su odbore redovno zapostavljali, a obraćali se njima samo onda kada im je bilo što potrebno. To je krnjilo autoritet odbora u očima naroda. Na ovu nezdravu pojavu Obi. komitet je već ranije skrenuo pažnju part. organizaciji u vojsci i vojno-pozadinskim vlastima, što je imalo za posljedicu da su se danas odnosi prema NOO-ima u mnogome popravili. Pomoć NOO-a vojsci danas je mnogo veća i sva se pitanja uglavnom rješavaju međusobnom saradnjom.

Oblasni NOO bio]e sve do nedavno krnj, rad je ležao na pojedincima koji su bili pretrpani poslom, dok ostali članovi nisu bili dovoljno zaposleni. Oblasni NOO nije se izdizao kao radni kolektiv, pa samim tim nije ni njegova pomoć prema

dole bila onakova kakova je trebala da bude i kakova je mogla biti. Sve se je ovo osjećalo, kako na proširivanju, izdizanju i učvršćenju pojedinih odjela Obi. NOU-a, tako i na razvoju nižih odbora.

Oblasni komitet je uočio ove slabosti i nedostatke i postavio na prvo mjesto izbor oblasne skupštine i odbora za Dalmaciju, koji se je izvršio 15.X. o.g. neposredno iza oblasne konferencije JONF-a. Zastupnike oblasne skupštine birali su pred konferencijama odbornici ispred pojedinih kotareva s tim da je na 10.000 stanovnika izabran jedan zastupnik. Izabranih 74 zastupnika konstituisali su se i izabrali oblasni odbor od 17 članova. Od toga je 14 članova partije, među kojima 3 člana Obi. komiteta, 1 kandidat i 2 simpatizera. Socijaln: sastav — 4 radnika, 4 seljaka, 1 obrtnik, ostalo intelektualci. Nacionalni sastav — 13 Hrvata, 4 Srbina iz svih okružja. Prema vani — 6 komunista, ostali pristaše bivših građanskih stranaka ili politički nepoznati.

Iako su svi okružni i kotarski NOO-i bili krnji, nije ih se mislilo popunjavati kooptacijom, već prići izborima odozdo. Oslobađanjem gradova i sela pred sve NOO-e postavili su se novi, složeniji i kompliciraniji zadaci sa kojima se ranije odbori nisu susretali ili ne u tolikoj mjeri. Oni su tr&žili hitno rješenje u popunjavanju i odgovarajući kadar po kvalitetu i kvantitetu, pa smo bili prisiljeni da sve okružne i kotarske odbore popunimo kooptacijom. Iako je ovo izvršeno, nismo se odrekli izbora seoskih NOO-a, te općinskih, a gdje je to potrebno, kotarskih i okružnih skupština. Izboru istih prići ćemo odmah postepeno odozgo prema gore po pojedinim okruzima. Jasno je da ćemo to učiniti najprije tamo gdje su uslovi najpovoljniji.

Jedan dio općinskih NOO-a u pojedinim okruzima pokazao se suvišan, obzirom što su kotarevi mali i slobodni, pa samim tim kržljave i postaju kočnica u radu. kao i suvišni u ustrojstvu narodne vlasti. Mislimo da priđemo njihovom formalnom raspuštanju. Pri tome ćemo se rukovoditi specifičnim prilikama. O svemu ovome smo razgovarali sa drugovima iz ZAVNOH-a, odnosno CKKPH.

Pre par dana sazvali smo savjetovanje JNOF-a za Dalmaciju na kojem je učestvovalo preko 350 delegata iz svih krajeva. Na savjetovanju glavni predmet je bio što skoriji izbor narodne vlasti.

Razumljivo je da se jača briga i pomoć part. organizacije NOO-ima osjetila već u radu i da su isti napravili vidan korak naprijed. To se osobito zapaža po oslobođenju, kada su se NOO-i uglavnom snašli u preuzimanju vlasti. U pokretanju privrednog života ne idu u korak sa događajima, pak se tim vše pred part. organizaciju postavlja da se NOO-i do maksimuma pomognu da

bi se što prije podigao životni standard našeg naroda, koji je danas najniži. Jasno je da će se ovim podizanjem još više podići i autoritet NOO-a sve do Nacionalnog komiteta, a ujedno i naše partije.

Treba napomenuti da se još uvijek sporo izdižu kadrovi u odborima, a još sporije oko odbora. Previše se usko posmatra na daljnji razvoj događaja i teško izlazimo iz starih okvira, koji u novonastaloj situaciji ne mogu da odgovore. Iz nekog neopravdanog nepovjerenja ne daje se inicijativa ljudima koji bi nas u mnogome pomogli, već se rukovodioci preirpavaju najvećim sitnicama i u tome gube bitno, tj. da organizaciono postave stvari, kontroliraju rad i pomažu ljudima u svladavanju zadataka.

SKOJ

Kroz posljednje vrijeme omladina je učinila jedan jaki korak naprijed, ali ne i dovoljan. U Dalmaciji ima više od 12.000 skojevaca, a od toga 6.500 na terenu. USAOH broji preko 55.000 omladinaca. Međutim ovo stanje još ne odražava snagu omladine koju je ona do sada u borbi manifestovala. Bratstvo i jedinstvo kod omladine je ostvareno i to mnogo jače nego kod starijih. Skojevska organizacija ni po svojoj širini ni po svom izražaju još ne daje realan odnos snaga omladinskog pokreta Dalmacije. Još uvijek ima omladinaca koji imaju mnoge odlike a nisu obuhvaćeni. Omladina još nije do kraja mobilizirala sve svoje snage u izvršavanju zadataka koji se postavljaju pred narodnu vlast.

Odnos part. organizacije i SKOJ-a nije na onoj visini na kojoj bi trebao da bude, naročito u vojsci. Partijska rukovodstva ne daju dovoljnu pomoć SKOJ-u i dovoljno ne koordiniiaju rad. Neki naši rukovodioci još uvijek ne shvaćaju važnost SKOJ-a kao glavnog pokretača omladinskih masa. Ovo naročito dolazi do izražaja kod part. jedinica koje još donekle potcjenjuju rad SKOJ-a. Ovi propusti događaju se uglavnom u onim krajevima gdje je part. organizacija vrlo mlada. Ima slučajeva da je part. organizacija čvrsta i jaka, ali rukovodioci se ne uživljuju u skojevske probleme i kao posljedica toga je slaba pomoć SKOJ-u i nedovoljna kontrola. Pojedini skojevski komiteti na taj način ostaju prepušteni sami sebi. Kao što se osjeća da skojevska organizacija nije ušla u sve probleme narodne vlasti, isto tako se osjeća da se part. organizacija nije dovoljno zainteresovala kako i na koji način da aktivizira omladinu. Još uvijek se ne praktikuje da se na teoretske sastanke part. jedinica pozivaju bolji skojevci kako bi se na taj način doprinijelo bržem i boljem izgrađivanju skojevaca kao članova partije. Zbog ovakovog rada part. organizacije, osjeća se kod skojevaca ne-

pravilna tendencija odvajanja od part. organizacije. Ovakovim radom i greškama part. organizacija slabi jedan od najjačih rezervoara za popunjavanje svojih redova.

Skojevska organizacija nije mnogo napravila u savlađivanju partijske literature. Ona se je ograničila na upoznavanje skojevskih i omladinskih problema i prorađivanje omladinske literature.

Jedan od najvažnijih nedostataka skojevske organizacije je u neodgajanju skojevaca kao mladih komunista.

U ilegalnim uslovima u gradovima SKOJ je dosta sektašio prema radničkoj omladini. Uglavnom je regrutovao skojevce od studentske omladine. Nije se posvetila dovoljna pažnja na uzdizanju radničkih rukovodioca-omladinaca. Ovo je mnogo slabilo organizaciju. Taj nedostatak, iako se otklanja, ni do danas nije sasvim otklonjen.

Svi ovi nedostaci su suočeni od oblasnog rukovodstva SKOJ-a i s njima je upoznato šire članstvo i partijska rukovodstva na terenu i u vojsci. Stanje se u mnogome mijenja. Tome je dosta doprinijela aktiviza'cija samog oblasnog rukovodstva SKOJ-a.

Oblasni komitet SKOJ-a sada broji 9 članova i svi njegovi članovi su vrlo solidni. Oblasni komitet SKOJ-a na čelu sa drugom Eterović Antom je u stanju da pravilno postavi stvari, da zapazi propuste i da ih na vrijeme otkloni.

Pred skojevskom organizacijom stajala su dva zadatka — napraviti prekretnicu u odnosu i angažovanju USAOH-a, učiniti ga žarištem okupljanja i aktivnosti omladine preko širokih omladinskih odbora i jače povezati omladinske snage sa organima NOO-a i stopiti omladinski pokret sa opštim pokretom preko rješavanja općih zadataka. Jedno i drugo imalo je za posljedicu da se znatno izmjenio odnos SKOJ-a prema USAOH-u i pomoć NOO-ima. Skojevska rukovodstva su donekle shvatila važnost i širinu omladinskog pokreta. To se odrazilo u proširivanju ujedinjenog naroda, jačanju rada i aktivnosti širokih narodnih masa.

Ima tu i tamo još nedostataka, ima još omladine po strani, a to uglavnom zbog toga što skojevska organizacija nije znala naći formu obuhvatanja te omladine i njenog aktiviziranja. Osećalo se skučeno gledanje i rad, koji se je razvijao uglavnom preko sastanaka, konferencija .. .[9] radnih četa, Oblasni k. SKOJ-a je uočio i postavio mnogo šire i raznovrsnije. Počelo se otvaranjem omladinskih domova, formiranjem raznih športskih klubova, kulturnih i prosvjetnih društava, otvaranjem biblioteka itd. Rješavanje ovih problema oni dosta prepuštaju širo-

• **U originalu nejasno.**

koj inicijativi omladinskih masa, da same stvaraju, predlažu i formiraju razne klubove i udruženja. To se pokazalo kao vrlo pravilno, a ujedno je omogućilo još jaču aktivizaciju omladine.

Političkom i odgojnom radu SKOJ-a trebaće part. organizacija da posveti punu pažnju i da im do kraja pomogne u stvaranju plana, u aktivizaciji omladine, u uzdizanju svijesti kod njih kao kod mladih komunista. Najvažnije je da naši partijski komiteti i članstvo pravilno shvate organizaciju SKOJ-a i na taj način omoguće pravilnije vaspitanje skojevaca ne samo kao mladih komunista, nego da iz njih izdižu solidne i čvrste partijske rukovodioce.

Primite naš drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dostavljeno CKKPH i CKKPJ

M. P. **Drago Gizdić**

BR. 144

IZVEŠTAJ GLAVNE UPRAVE SLOVENACKIH VOJNOPARTIZANSKIH BOLNICA 7. KORPUSA NOVJ OD 8. DECEMBRA 1944. O POLTICKOM RADU I STANJU U BOLNICAMA[1]

GLAVNA UPRÄVA SVPB
VII KORPUSA NOV I POJ
Dana 8. XII 1944.

Izveštaj o političkom radu od 15.XI do 1.XII

Pošto je život u blokovima SVPB VII korpusa sasvim drugojačiji od života u jedinicama, i rad je prilično drugojačiji. Izveštaje zato neću sastavljati prema formularu vašeg štaba, ali su sve tačke prilagođene našim prilikama. Današnji izveštaj još neće moći dati pravu sliku rada u bolnicama za proteklih 14 dana, već sliku momentanog stanja.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 152'II. Dokument je, verovatno, upućen političkom komesaru 7. korpusa NOVJ, jer se nalazi u arhivi ovoga korpusa.

I

SVPB VII korpusa obuhvata 7 blokova bolnica.[2] Od njih je 5 konspirativnih[3] a dva su smeštena po selima.[4] Svaki blok ima po više odeljenja i ekonomat. Rukovodstvo bloka predstavlja uprava bloka. Blokovi se nalaze po čitavoj teritoriji VII korpusa a jedan od njih je u Slovenačkom primorju (SVPB-Z).

1. *Političko-vaspitni rad:* Politički časovi su skoro u svim blokovima podeljeni na dve vrste, a) Politički časovi za sticanje opštih političkih pregleda: Na njima se ranjenici upoznaju sa istorijom oslobodilačke borbe i njenim međašima. Na njima se prorađuje i tekuća literatura. Ovi pclitički časovi održavaju se svakog dana, naročito u blokovima SCVPB, SVPB-S, SVPB-R. Ostali blokovi su danas u tom pogledu prilično zaostali. (U SHVPB održano ih je prošli mesec samo 50). b) Politički časovi vaspitnog karaktera. Na njima se pretresaju slabosti ljudstva, podiže se njihova svest, disciplina i borbenost. U proteklom mesecu je bilo u svim blokovima vrlo malo ovakvih političkih časova. Neki blokovi ih uopšte nisu održali (SVPB-B, SVPB-Z). Nedostatak ovih političkih časova je jedan između najznačajnijih uzroka nedostatka discipline, pojava uravnilovke, koje su danas u bolnicama dosta česte, neiskrenih odnosa i gunđanja, c) Literatura: Primamo je od Propagandnog odeljenja Glavnog štaba, ali uvek u nedovoljnom broju primeraka. Sva literatura se pročita, ali se ne oseća direktan efekat članaka, jer ih ni politički komesari odeljenja ne razumeju. d) Zidne novine postoje skoro u svim odeljenjima blokova. Prilično su šarene, ali aktiviranje ranjenika u tom pogledu ne može dobiti pravu širinu. Zidne novine pate od nedostatka članaka. U dva bloka (u SHVPB, SVPB-R) izlaze takođe mesečni listovi,[6] koji su u velikoj većini sastavljeni od najboljih članaka iz zidnih novina. Mitinga u ovom mesecu uopšte nije bilo, sem što je SHVPB priredila jedan.

[8] To su bili: SCVPB (Slovenska centralna vojnopartizanska bolnica na Kočevskom rogu); SHVPB (Slovensko-hrvaška vojnopartizanska bolnica u Zumberku); SVPB-B (Slovenska vojnopartizanska bolnica Bobovec na sektoru Kočevja); SVPB-R (Slovenska vojnopartizanska bolnica Ribnica); SVPB-S (Slovenska vojnopartizanska bolnica Snežnik); SVPB-Z (Slovenska vojnopartizanska bolnica Zalesje u Brkinima); SVPB-E (Slovenska vojnopartizanska bolnica za evakuaciju). Potpunije o tim bolnicama vidi knjigu dr Metoda Mikuža »Oris partizanske sanitete na Slovenskem«, Zavod »Borec«, Ljubljana, 1967, str. 151—210.

® Odnosi se na prvih pet bolnica pomenutih u objašnjenju 2.

[4] Reč je o poslednjim dvema bolnicama pomenutim u objašnjenju 2.

[5] Verovatno se odnosi na glasilo SHVPB »Odmevi mladih src« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3341). Mesečni list SVPB-R nije pronađen. Iz maja 1944. očuvana su tri broja lista »Naša žetev«, glasila rekonvalescentnog odeljenja bolnice na Mašunu, koje je izlazilo svakih 15 dana (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 233, b. j. 3244).

2. *Kulturno-prosvetni rad:* Kulturni raci obuhvata časove kulture i kulturne večeri. I ovde nema prave dinamike. Blokovi SHVPB i SVPB-S održali su proteklog meseca nekoliko časova kulture i kulturnih večeri, dok su ostali blokovi taj rad prilično zanemarili. Otprilike podjednako je sa prosvetnim radom. Po blokovima ima slučajeva da pojedinci uče čitati i pisati dok je širi planski rad, sem u SHVPB, gde se održavaju redovni časovi nastave iz pravopisa, čitanja, matematike i geografije, potpuno odumro.

Uzroci prilično slabog političko-vaspitnog, kulturnog i prosvetnog rada su: 1. Politički komesari blokova bili su do poslednjeg vremena bez kontrole i pomoći. 2. Politički komesari nisu poznavali svoje dužnosti i bavili su se upravnim, pa čak i administrativnim poslovima. 3. Nedostaje političkog kadra u odeljenjima. 4. Vođena je slaba kadrovska politika. Nisu podizani drugovi koji su sposobni. Političkim komesarima nije se pružala sistematska pomoć. Zbog toga je 24. XI 1944. održana konferencija političkih komesara blokova, na kojoj su postavljeni zaključci o konkretnim zadacima političkih komesara (zaključke konferencije prilažem).[6] Moralno stanje je dobro, odnosi prema drugaricama su dobri. Nezdrave prilike se rede pojavljuju i odmah se otklanjaju. Bolnice trpe u pogledu odnosa između osoblja i rukovodilaca. Prilično su česti pokušaji intriga, koji najčešće ostaju besplodni. Dosad u našim bolnicama nije bilo još dovoljno odlikovanih. Personalne stvari su bile zanemarivane. Haos se polako sređuje, tako da ćemo početi slati predloge za odlikovanja, postavljenja i unapređenja.

3) *Zdravstveno stanje* je općenito dobro. Stručna pomoć je na najvišem nivou u SCVPB, jer joj je stalno posvećivana briga, dok u ostalim blokovima, naročito u SHVPB, unekoliko zaostaje. Higijena je svuda dobra, vašaka nema. Svrab se pojavljuje, ali se protiv njega vodi neprekidna oštra borba.

4) *Obezbedenje ranjenika:* Naša bezbednost je pre svega u konspiraciji. U blokovima koji već duže vreme nisu bili ugroženi od nerpijatelja ova je unekoliko popustila (SCVPB). U proteklom mesecu smo morali, zbog toga što su konspirativni blokovi bili prenatrpani, početi organizovati bolnice po selima (Topolovec,[7] Gradac). S tim se pojavilo pitanje njihovog obezbeđenja. Zasad imaju vod koji im je dao Glavni štab. Disciplina tog voda je vrlo dobra. Borci su svesni i borbeni, ali Glavni štab ima nameru da nam uskoro oduzme taj vod, tako da će stanica Topolovec ostati potpuno bez zaštite. U SHVPB formirane su dve zaštitne čete, koje su, međutim, brojčano još

[6] **Zaključci nisu nađeni.**

[7] **Topolovec je naziv za bolnicu u Gradacu, kod Metlike.**

suviše slabe da bi mogle u slučaju opasnosti kriti povlačenje 400 ranjenika. Cete broje ukupno 60 ljudi. Disciplina u konspirativnim blokovima SCVPB, SVPB-B još je prilično slaba. Nema pozdravljanja ni redovnog raportiranja, a i disciplinske kazne se ne primenjuju. U ostalim konspirativnim blokovima disciplina je nešto bolja, ipak, sem u SVPB-S, još je suviše slaba. Da bismo u tom pogledu postigli uspeh, da bi naše bolnice zaista postale vojne bolnice, počeli smo da uvodimo po svim odeljenjima komandire a pri upravama blokova komandante. U praksi je danas to već prilično sprovedcno, nedostaju još komandanti blokova, sem u SVPB-S i SHVPB. Time su ostvareni uslovi da se bolnice vojnički podignu.

Ugled oficira u konspirativnim bolnicama još nije potpun, što je posledica specifičnog života u bolnicama, neprekidnog zajedničkog života, starog nezdravog zajedničkog odlučivanja o radu, nepravilne uloge KP, koja nije bila motor, već nekakva kontrolna organizacija iznad rukovodstva odeljenja i uprava. Uvođenjem discipline i akcijama za disciplinu ova stvar se očito popravlja. U nekonspirativnim blokovima su ugled oficira i njihov odnos prema ranjenicima dobri.

Ljubav prema oružju je dosta velika, o čemu svedoče redovno čišćenje i stalna pažnja koju mu borci posvećuju. U bolnicama je uvek nedostajalo oružja, zato je njegova cena ostala visoka.

Dezerterstava nema, jer je život manje naporan nego u jedinicama i jer se politički rad odvija više prema planu i sistematski.

5. *Ishrana:* Naročito o novoformiranim odeljenjima (Topolovec, Gradac) hrana je vrlo slaba. Ranjenici jedu neslano, i to krompir, šargarepu, brašno i nešto mesa. U ostalim blokovima je hrana nešto bolja, ali još uvek nedovoljno. Dijetalne hrane uopšte nema. Zalihe, sem u bloku SVPB-S, koji ima za oko 8 nedelja hrane, ne prevazilaze 10 do 18 dana. To bi u slučaju da blokovi budu duže odsečeni od centara za snabdevanje, to jest od doline, dovelo do katastrofe. Ubuduće nam u tom pogledu preti još veća opasnost, jer Ekonomsko odeljenje Glavnog štaba namerava da uvede »sistem magazina«, prema kome bi se bolnice snabdevale iz magizina a ekonomati bolnica bili bi ukinuti. Činjenica je da danas dva bloka (SVPB-B i SVPB-E), koje snabdevaju magazini, nemaju ni za jedan dan hrane u zalihi. A hrana koju dobijaju svakog dana vrlo je slaba (krompir, šargarepa, brašno i nedovoljno mesa).

Potrošnja hrane, s obzirorr na to da se radi o ranjenicima, u većini blokova nije suviše velika. Ipak smo, s obzirom na slabiju situaciju koju moramo u tom pogledu očekivati, po-

većali kontrolu nad potrošnjom, tako da će polako da spadne na minimum.

6) *Kadar:* Politički kadar nedostaje u toj meri da danas sva odeljenja nemaju političkih komesara. Kadar, pak, koji postoji politički je nedovoljno izgrađen, tako da za širi politički rad, koji bi u bolnicama bio potreban, nije sposoban. Nadalje pati od nedostatka sposobnosti u rešavanju aktuelnih problema odeljenja, nedovoljno je samopouzdan, ne uživa potreban autoritet, nema pravog osećaja odgovornosti i ne poznaje svoj rad. Tome je krivo pre svega to što je životario i nije dobijao nikakvu pomoć.

7) *Problemi:* U političkom radu su najveći problemi: nedostatak kadra i konspirativni karakter i velika udaljenost između blokova i između odeljenja blokova, tako da intenzivna kontrola i pomoć ne mogu doći do izražaja. Ova dva problema predstavljaju neprekidan izgovor za svaku neaktivnost.

Opšti problemi su: obezbeđenje ranjenika, snabdevanje ranjenika i prenatrpanost bolnica.

Zaštita ranjenika morala bi, pre svega u nekonspirativnim blokovima, biti bar takve jačine da bi u slučaju opasnosti bila sposobna da krije povlačenje ranjenika. Pokušaćemo od rekonvalescenata odabrati nekoliko drugova da bar privremeno rešimo taj problem. Prenatrpanost će se moći rešiti samo u slučaju evakuacije u Italiju. U izgradnji je nekoliko novih odeljenja, ali ćemo ranjenike, ukoliko ih neće evakuisati, ipak morati dalje nastanjivati po selima, što će svakako smanjiti njihovu bezbednost.

Sto se tiče ishrane, jedini izvor su akcije u cilju snabdevanja hranom, koje će moći zadovoljiti bar potrebe za osnovnom hranom. Činjenice nam već danas pokazuju da se ishrana bez ekonomata, to jest uvođenjem »sistema skladišta«, neće moći popraviti, već da će naročito zalihe opasti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Nedog Janez

Upravnik — major
Dr Nataša®

M. P.

" **Dr Božena Ravnihar Nataša**

BR. 145

REFERAT POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. KOSMETSKE BRIGADE 52. NO DIVIZIJE OD 10. DECEMBRA 1944. O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

R E F E R A T

Referat po radu partije u II kos. brigadi.

Prilikom skorašnjeg formiranja brigade- brojno stanje čl. partije iznosilo je 82 čl. par. U borbi kod Uroševca[3] ranjeno je 6 čl. par. a poginulo 4 čl. partije. Od operativnog štaba dobili smo 5 čl. partije kao pojačanje rukovodećeg kadra. Brojno stanje sada 77 članova partije, bez 6 čl. par. koji su kao ranjeni izbačeni iz stroja.

Brojno stanje Skoja iznosilo je 132. 70 skojevaca Siptara pošlo je za Sipniju. Sada ima 62 skojevaca.

Odmah po formiranju brigade formirani su bataljon. biroi partije i četne ćelije. Postavljeni su takođe bataljonski i brigadni komiteti Skoja.

Rad je dodeljen po političkom, teoretskom i vojnom pitanju. Usled sukoba naših 3 bataljona, jer je bio zakočen za izvjesno vrijeme, dok je kod drugih 2 bataljona tekao redovno.

Rad je posvećen naročito političkom uzdizanju vojske i u.beđivanju u interese borbe šiptarskog naroda Rad po jedinicama podeljen je konkretno po zadacima i prorade izvjesnog partijskog materijala sa kojim raspolažemo. Rad po Skoju dat je takođe po konkretnim zadacima i teoretskim uzdizanjem.

8 - XII — održano je partijsko savetovanje bataljonskih biroa partije. Na ovom savetovanju bili su otsutni rukovodioci III i IV bataljona koji su po zadatku bili u Đakovici i okolnom terenu. Takođe su bili otsutni neki drugovi koii su s obzirom na najnoviju situaciju pošli u izviđanje u selo Kabaš, 2 h udaljeno od Prizrena.

Na savetovanju je bio prisutan drug delegat Mito Miljković. Na kraju, došlo je do rezolucije i novostvorenih zadataka.

Uočeno je da su se članovi partije u bo'*bi pokazali dobro i kao jedinka i kao rukovodioc. Slabe strane su bile te što se nije dovoljno pokazalo rada među Šiptarima. Skoj je uopšte slabo postavio rad.

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu PK SKS za Kosovo i Metohiju, reg. br. 304, k. 10, a snimak u AVII, reg. br. 2'463—465.

[5] Brigada je formirana 9. septembra 1944. u s. Ljiljancu, kod Bujanovca (vidi AVII, reg. br. 3—6'2—I, k. 1412: istorijat 2. kosmetske brigade).

» Vidi tom I, knj. 15, dok. br. 129.

Pored starih zadataka postavljeni su novi, s obzirom [na] novostvorene situacije i to:

Politički zadaci:

1. a) Prorada linije (Staljinov govor).

b) Održati bataljonske i četne konferencije o situaciji na Kosmetu i o borbi u Uroševcu.

2. O demokratskoj federativnoj Jugoslaviji, o potrebi našeg saveza, zašto se stvara jedinstven front, ita znači amnestija dražićevaca od strane druga Tita.[4]

3. Rad sa masama.

Organizacioni zadaci:

1. Svaki bataljonski biro da odredi koliko će u određenom roku primiti drugova Siptara u partiju. (Ovo će se vršiti u prisustvu pomoćnika komesara brigade).

2. Da se svakom članu partije dodeljuje rad sa pojedinim Siptarima.

3. Da se održi savetovanje rukovodioca SKOJ-a, a da na sastanku učestvuje jedan drug iz OK SKOJ-a.

Uz ovaj referat prilažem formular partijskog članstva brigade.[5] Sa formularom sam malo zakasnio usled toga što su 2 bataljona bila na položaju

S. F. — S. N.

10-XII-1944 god. Pomoćnik politkoma II kos. brigade
Položaj **Božidar Bukumirić**

[4] **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2, 3. i 4.**
* **Redakcija nije pronašla taj formular.**

BR. 146

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 18. SRPSKE BRIGADE 25. NO DIVIZIJE OD 10. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POMPOLKOMBRIG
XVIII SRPSKE NO BRIGADE
10.XII.1944.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

U razdoblju od 3.X do 3.XI 1944. g. XVIII Srpska NO brigada nalazila se na prostoru sreza Ramskog.[2] Za ovo vreme brigada je bila u mestu i vršila mobilizaciju, s tim je naša brigada popunjena na 4.200 boraca i formirani su bataljoni po najnovijoj formaciji Glavnog štaba.[3] Svaki bataljon raspolaže sa tri pešadiske, bacačkom, protivkolskom četom, bojnom i trupnom komorom.

Aktivnost partiske organizacije za ovo vreme najviše se ispoljavala unutrašnjim organizacionim učvršćenjem u vojsci kao i rad sa narodom. Održavanje konferencija i formiranje narodno-oslobodilačkih odbora kao i učvršćivanje narodne vlasti na ovom terenu. Sa formiranjem narodno-oslobodilačkih odbora mi smo preko njih vršili mobilizaciju te tako su naši odbori dobili ugled pred narodom prave narodne vlasti, kao i pred vojskom.

Naša brigada je većim delom sastavljena iz Ramskog, Golubačkog, Zviškog i Petrovačkog sreza. U ovim srezovima mobilizacija je naišla na dobar prijem. Ljudstvo je mobilisano od 18 do 35 godina. To ljudstvo vojnički je dosta upravo pešadiskim egzercirom bilo pripremljeno jer je svaki imao u prošloj godini zanimanje oko šest meseci, tako da nam je s te strane dosta olakšano, dok njihovo borbeno iskustvo je dosta minimalno.

[1] Dokumenat (pisan na mašini, ćirilicom) u ARPB, reg. br. 6227. a snimak u AVII, reg. br. IRPJ-1/721—725.

[2] O rasporedu 18. NO brigade u to vreme vidi tom I, knj. 13, dok. br. 124.

[3] Odnosi se na dopunu privremene formacije Glavnog štaba NOV i PO Srbije (vidi AVII. reg. br. 24—6, k. 1067).

Kada je brigada krenula predviđenim pravcem nije bilo dezerterstva, izuzetno pojedinaca koji su odlazili svojim kućama i većim delom vraćali se sami u svoje jedinice.

Partiska organizacija je u ovom vremenu uložila napore da bi se u dosta velikoj jedinici učvrstila i proširila i da bi stvorila u jedinici gvozdenu disciplinu kako u logoru tako i na borbenoj liniji tako, da širina naše vojske ne bi razvodila naše redove već ojačane.

Naša brigada je izvršila pokret od V. Gradišta na teren Kragujevac — Kraljevo — Cačak, u kom smo vremenu imali više oštrih borbi sa Nemcima koji su bili opkoljeni od strane naših jedinica i jedinica Crvene armije.[4] U ovim borbama naši borci pored toga što su bili mladi, a mnogo njima i prve borbe, pokazali su se u većini odlični u borbi i jurišima na Nemce. U ovim borbama dala se prilika da partiske organizacije provere svoje članove i da bi mogle da prošire svoje partiske jedinice. Isto se i borci kale u ovim borbama sa Nemcima, koje mnogo doprinosi našim mladim borcima i bogati njihovo ratno iskustvo.

U tom međuvremenu u borbama oko Kraljeva desila su se manja dezerterstva. Po ovome je preduzeta i pojačana partiska budnost kao i pojačan rad SKOJ-a da bi se što bolje sprečilo dezerterstvo. Međutim, pošto je počelo da se proširuje dezerterstvo, mi smo u saglasnosti sa Štabom divizije obrazovali ratni vojni sud i streljali dva dezertera, koje smo objavili u celoj našoj brigadi kao i diviziji. Ovo stresanje je naišlo na odobravanje kod naših boraca koji su protestvovali protiv dezertera. Sa ovim je u mnogome sprečeno dezerterstvo kao i pojačanim radom Partije i SKOJ-a. Uglavnom to pitanje je za sada rešeno. Isto nam u ovome mnogo pomažu i pozadinske vojne vlasti.

U ovome razdoblju partiske organizacije žive aktivnim partiskim životom kroz redovne partiske sastanke koji mnogo doprinose na učvršćenju naše vojske.

U ovom razdoblju SKOJ u brigadi se prilično proširio. Njegova pomoć partiji u mnogome se oseća, kao i on sam počinje da se osamostaljuje u svome radu. Partija je shvatila ulogu SKOJ-a i zalaže se za njegovo proširenje i uzdizanje. U SKOJ-evskoj organizaciji ispoljile su se poveće teškoće naročito zbog neiskusnih i mladih rukovodioca. Sa ovim problemom se pozabavio na poslednjem sastanku i diviziski komitet da bi partiske organizacije dale punu pomoć SKOJ-u. Primenjene su direktive da SKOJ-evce bez kandidacije prevode i ulaze u Partiju s tim da članovi Partije mnogo više moraju poznavati

*** Vidi tom I, knj. 14, dok. br. 185; knj. 15, dok. br. 4, 64. 119 i 128.**

SKOJ-evce nego što je bio slučaj do sada. Sa ovim će se mnogo brže uzdizati naše SKOJ-evske organizacije a takođe aktivirati Partija u radu sa SKOJ-em.

Od popune naše brigade pa na ovamo sada broji naša brigada 4.000 boraca, gde među njima ima dobar deo intelektualaca i radnika a takođe pojedinih boraca sa pogrešnim shvatanjem. Ovo se naročito odražava kod pojedinaca u naročitom tumačenju naše borbe.

Rad komesara dosta je otežan, što se najviše oseća kod četnih komesara zbog toga što su dosta nesnalažljivi i mladi kao rukovodioci. Isto, otežavajuće su prilike usled brojčano većih jedinica, skopčano je sa stanbenim prilikama.

U ovim borbama oko Kraljeva[5] imali srno 29 mrtvih, među kojima i četiri člana Partije, od kojih je jedan komandant bataljona poručnik Milutin Roksandić, kao i nekoliko četnih rukovodioca. Isto imali smo dobar broj ranjenih boraca i četnih rukovodioca.

U ovom izveštaju sam se zadržao uglavnom na stanju cele naše brigade a sada ću se pozabaviti stanjem Partije i njenim problemima.

1.) STANJE I RAD PARTISKE ORGANIZACIJE

Partiska oragnizacija u brigadi broji na licu 118 članova KPJ sa 26 kandidata. U brigadi ima 23 partiskih jedinica. Isto imade četa gde ima samo po dva člana Partije. Ovakvih četa ima dvanaest. Ostale čete imadu jedinice koje broje od tri pa naviše članova. Za ovo vreme održavani su redovno partiski sastanci na kojima su pretresana pitanja o držanju članova Partije, kao i nedostaci i propusti koji se dešavaju u borbi ili radu. Partija je uložila mnogo truda da bi stvorila u svim četama partijske jedinice i da se proširi partiska organizacija koja je dosta mala i mlada prema ljudstvu koje je do sada primila naša brigada. I pored toga što je partiska organizacija mala i mlada mogu slobodno reći da se oseća kao rukovodeća snaga u našoj brigadi. Njena mladost najviše se oseća u tome što još dobro ne uočava probleme koji mogu češće da joj promaknu. Ti se problemi održavaju u najvećoj meri kod četnih rukovodioca koji treba da rešavaju svakodnevno sve nedostatke u svojim jedinicama kao na pr. dizanje boraca kao i samih sebe na veći politički nivo, koje je neophodno potrebno za naše članove Partije i borce. Partiska organizacija nailazi na dosta poteškoća zbog čestog izbacivanja kadrova iz stroja, koie u mnogome otežava pravilan i brži razvoj naših partiskih jedinica. Bataljon-

[5] i • Vidi tom I, knj. 14, dok. br. 197; knj. 15, dok. br. 23, 34, 55, 91 i 170, str. 434.

ski biroi još se ne osećaju pravom rukovodećom silom baš zbog čestog izbacivanja njihovih članova. Njihova teoretska izgradnja još je uvek mala pa je zbog toga uzrok sporog uzdizanja i samih članova Partije.

Uglavnom mogu slobodno reći da kod svih rukovodioca i članova Partije dosta se oseća partiska odgovornost.

Među tim nedostacima a velikim potrebama za kadrovima, diviziski komitet pozabavio se tim problemom. U ovome razdoblju održan je jedan niži partiski kurs pri Stabu divizije. U isto vreme održan je kraći tečaj sa pet tema za pripremu politdelegata. Takođe]e održan jedan vojnički tečaj za pripremu vodnika i desetara. Svi tečajevi su održani pri Stabu brigade. Na ovim tečajevima bilo je učesnika po 25 boraca. Ovaj kurs i tečaj u mnogome je doprineo da smo donekle rešili pitanje kadrova.

Rukovodeća mesta u štabovima bataljona nisu sva popunjena, tako da nam nedostaju tri zamenika komandanta. Isto tako u poslednjim borbama izbačeno nam je nekoliko četnih rukovodioca te prema tome nisu nam ni potpune sve komande četa. Sva upražnjena mesta Partiska organizacija nastoji i ulaže sve napore da bi popunila i stvorila kadrove.

Teoretski rad u zadnje vreme nije- se odvijao redovno. Međutim, dok smo se nalazili oko V. Gradišta rad je bio redovan tako da su svugde održavani redovni teoretski i radni sastanci. Od pokreta od V. Gradišta do Kraljeva i Čačka brigada je bila većim delom na položaju i borbi sa Nemcima[6] i s tim je bilo otežano nekog intenzivnijeg rada. I pored toga partiske jedinice, rade na savlađivanju materijala »Učenje o Partiji«, kao i direktivni materijal koji se dobija.

Bataljonske štabske jedinice na dobrom su teoretskom nivou, dok štabska jedinica brigade stoji na dosta dobrom teoretskom nivou. Partiske jedinice i bataljonski biroi još se nisu u dovoljnoj meri osamostalili. Ovi nedostaci i problemi postavljeni su pred partisku organizaciju, uglavnom pred biroe, koji nastoje da se što brže sve ovo reši i otkloni.

U ovome razdoblju u Partiju je primljeno 26 članova.

2.) STANJE I RAD SKOJEVSKE ORGANIZACIJE

Brigadni komitet SKOJ-a još se ne oseća u dovoljnoj meri samostalnim rukovodećim telom Uzrok tome jeste što su rukovodioci sa vrlo malim iskustvom i radi odlaženja rukovodioca na druge dužnosti, te tako ometa dobrim delom brzi razvoj SKOJ-a. Pored svega ovoga SKOJ je uložio sve napore te je ipak pravilno funkcionisao tako, da je SKOJ u našoj brigadi zastupljen u svakoj četi.

SKOJ-evska organizacija u brigadi broji 267 članova koji su svrstani u 32 aktiva.

Problemi SKOJ-a su i dalje da se proširi i podigne na politički i teoretski nivo. U ovom razdoblju znatan deo omladinaca je uveden u SKOJ, ali taj broj još uvek ne zadovoljava. Baš zbog toga što u našoj brigadi postoji veliki deo omladine, po ovim problemima i nedostacima SKOJ ulaže napore da bi ih savladao. U poslednje vreme pokazali su se dosta dobri rezultati.

3.) VOJNO-POLITICKI I KULTURNI RAD U BRIGADI

Politički i kulturni rad, koji je u ovom vremenu dosta dobro krenuo napred, uglavnom se sastoji iz prorade direktivnog materijala i četnih konferencija. Možemo slobodno reći da četne konferencije nailaze na mnogo dobar prijem od strane boraca i one se održavaju redovno.

Komesari bataljona dosta se dobro snaluze u svome radu. Najveće su otežavajuće okolnosti da bi direktno oni učestvovali pred borcima radi velikog broja ljudstva a loših stambenih prilika. I pored toga predviđeno je da se održe sledeći referati: 1. Nacionalno pitanje u svetlosti Narodno-oslobodilačke borbe; 2. Razvoj Narodno-oslobodilačkog pokreta; 3. Današnji oslobodilački rat na čelu sa SSSR-om; 4. Uloga i linija KPJ u NO borbi. Od ovih referata postignuto je u nekim bataljonima da se održe, dok u nekim još nije jer im nisu dozvoljavale vremenske prilike.

Što se tiče komesara četa, njih ima još dobrim delom koji nisu izrasli da odgovore na svojoj dužnosti te prema tome to mnogo otežava brzom i efikasnom političkom radu i razvoju. Istina je da politički komesari i delegati kao i komesari bataljona rade na savlađivanju svih ovih poteškoća a to je da bi našu vojsku stvorili što zreliju kako politički tako i vojnički. Ovo važi za sve komesare, izuzev komesara IV bataljona koji se uopšte nije mogao snaći na svojoj dužnosti. Isti je napravio dosta veliku i nepromišljenu grešku što je pred borbom ubio na nepravilan način jednog borca. Za ovu grešku drug Božo Marković, politkomesar IV bataljona, degradiran je sa svoje dužnosti i stavljen je pod ratni vojni sud. Odros između političkih komesara i pomoćnika dosta je pravilan. Komesar brigade pruža pomoć komesarima bataljona i pokazuje veliko interesovanje u svome radu i on se dobro snalazi na svojoj dužnosti. Njegov odnos prema ljudima je vrlo dobar. Takođe odnosi komesara i pomoćnika komesara brigade su dobri i pravilni.

Što se tiče kulturnog rada, on još nije dobio praVi i svestrani svoj izraz. Uglavnom mogu slobodno reći da svi bataljoni

kao i većim delom čete su se osamostalile radu, naročito u istupanju na priredbama, dok još nije razvijena štampa i nije likvidirana nepismenost te zbog toga i nije kulturni rad razvijen svestrano. On se uglavnom sastoji i to većim delom u pripremi solo horskih pesama i recitacija kao i pripremi skečeva, dok sasvim manjim delom izdavanje četnih i bataljonskih listova, no ipak neki bataljoni izdali su džepne i zidne novine. Takođe uspelo je da se manjim delom otkloni nepismenost.

Pored bataljonskih i četnih horova obrazovali smo i kulturnu ekipu brigade, koja je dosta solidna u svom radu, i zaista u ovom vremenu naša kulturna ekipa brigade kao i bataljonske dale su u nekoliko sela i gradova dosta dobrih priredbi za narod i vojsku.

Vojni rad se odvijao ovim redom a to je da se svi borci što bolje nauče i ovladaju svim naoružanjem kojim raspolažemo u brigadi. Takođe u ovim borbama se pokazalo da našim drugovima oficirima iziskuje velika potreba da rukuju sa većim jedinicama. Ti nedostaci su se odrazili u poslednjim borbama-s tim što je bilo nekoliko propusta kod komandanata bataljona i komandira četa. Svi nedostaci su u tome što nisu vodili računa o brojčanosti svojih jedinica, već su zamišljali da su im bataljoni kao i ranije, te zbog toga su se desila nekolika nepotrebna ranjavanja i gubljenja ljudstva. Ovi nedostaci su se odrazili kod komandanta IV bataljona Milutina Roksandića, koji je i sam u toj borbi poginuo, dok manjim delom kod komandanta III bataljona Branka Kneževića. O svim nedostacima i problemima pozabavio se Stab brigade kao i Stab divizije. Održavani su sastanci sa komandnim kadrom gde je prisustvovao po jedan član Štaba brigade. Na tim sastancima pretresano je o svim nedostacima tako da će u buduće u mnogome biti otklonjene te greške.

4.) INTENDANTURA I SANITET

Intendantura je organizovana u našoj brigadi, u prvo vreme bila sa tovarećim konjima, dok mobilizacijom većeg broja ljudstva i prelazom na dobre puteve mi smo preorijentisali komoru na tegleća kola. Sa ovakvom komorom prilično je otežano naročito pri brdovitim krajevima gde je potrebno da komora krene s puta. Zbog tih teškoća često vojsci ne stigne hrana na vreme. Intendant brigade kao i bataljonski intendant u ovome vremenu su se dosta organizaciono osposobili, no ona ne zadovoljava u potpunosti. Intendanti bataljonski još nisu uzdignuti na dobar politički nivo te prema tome nez budne partiske kontrole mogao bi se desiti, a i desio se ponegde, propust naročito u odnosu prema narodu. Još su uvek najveći problemi nedostatak u dovoljnoj količini konja i kola.

U trupnim komorama kako brigadnim tako i bataljonskim postoje partiske jedinice koje u mnogome rršavaju brže i efikasnije prebacivanje komore da bi na vreme si igla hrana vojsci.

Sanitet u našoj brigadi vrlo dobro je organizovan, tako da četne bolničarke kao i bataljonski i brigadni referenti dosta dobro stoje stručno. U mnogome nam je olakšano što sada imademo u bataljonima lekare koji su skoro mobilisani. Doista lekare imademo u dva bataljona, dok u ostala dva imademo medicinare.

-5.) OBAVEŠTAJNA SLUŽBA

Organizacija obaveštajne službe u našoj brigadi nije mnogo napredovala. Ona se nije razvijala pravilno. Uzrok tome je što su mnogi ob. oficiri otišli na druge dužnosti. Pored odlaska ob. oficira brigade i još nekoliko bataljonskih ob. oficira, zamene njihove nisu zadovoljile, izuzev ob. oficira brigade Jovanovića Blaže koji uglavnom zadovoljava Od bataljonskih ob. oficira za sada odgovora Radojko Anđelković, ob. oficir IV bataljona. Ostali ob. oficiri za sada ne zadovoljavaju na svojim dužnostima.

6.) RAZNO

Odnos između Štaba brigade i štabova bataljona pravilan je, kao i odnos između štabova bataljona i komandi četa. Može se reći da vlada drugarski i vojnički odnos.

Vojnička disciplina je dosta dobra u svim bataljonima, dok kolektivni život u brigadi još se nije razvio jer još postoji kod mnogo drugova egoizam Kod većeg dela boraca za ovo kratko vreme Partija je i na tom polju rada dosta postigla. Ovi nedostaci suzbijaju se preko četnih konferencija i političkih časova. I ovo zaista zavisi od snalažljivosti i umešnosti naših vojno-političkih rukovodioca. Odnos između drugova i drugarica je pravilan. Ne bi bilo nikakvih karakterističnih primera koje bi trebalo navoditi ovde.

Štabovi bataljona sa porastom i prilivom ljudstva u našu vojsku još se nisu najbolje snašli, ali ja sam ubeden da će naši štabovi bataljona kao i komande četa ubrzo savladati u rukovanju velikim jedinicama, jer oni pokazuju veliko interesovanje za lično svoje uzdizanje, kao i uzdizanje svoje jedinice.

Odnos u Stabu brigade je pravilan. Među članovima štaba postoji puna saradnja. Uglavnom drugovi se svi snalaze dosta dobro na svojim dužnostima. I Stabu brigade je bilo prilično otežano, naročito u prvo vreme, rukovođenje sa dosta većom jedinicom. Sada Stab brigade uglavnom je savladao te probleme kao i svakodnevnim dobijanjem iskustva za rukovanje ovakve

jedinice. Ubeden sam da će Štab brigade uglavnom otkloniti sve probleme i da će uspešno moći da rukovodi sa ovakvom jedinicom.

Naša brigada može da izvrši u potpunosti povereni joj zadatak koji se postavi pred nju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Negrišar.

Sa drugarskim komunističkim pozdravom
POMPOLKOMBRIG
Vitomir Lazarević

BR. 147

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 25. NO DIVIZIJE OD 12. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

POLITIČKI KOMESAR
XXV DIVIZIJE NOVJ
12. XII. 1944. god.
Položaj
u 3.00 čas.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Od zadnjeg izveštaja[2] do danas odigrale su se velike promene u našoj diviziji. U prvom redu divizija je u brojčanom pogledu narasla u krupnu vojničku jedinicu, u osnovi formiranu na bazi Uredbe o formaciji divizije izdate od Glavnog štaba NOV i PO Srbije.[3]

Od 25.X. pa dalje u roku od 15 dana napori partiske organizacije i rukovodstva u diviziji bili su uglavnom usmereni u pravcu sprovodenja opšte mobilizacije ljudstva na teritoriji

' Original (pisan na mašini, ćirilicom) u ARPB, reg. br. 6228, a snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/729—734.

[1] Vidi AVII, mikrofilm, reg. br. IRPJ-1/598—602; izveštaj politodela 25. NO divizije od 25. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i radu partijske organizacije u Diviziji.

[s] Vidi dok. br. 146, objašnjenje 3.

okruga požarevačkog i zaječarskog. Uporedo sa izvođenjem mobilizacije održavani su zborovi, konferencije, kulturne priredbe i formirana narodna vlast — narodno-oslobodilački odbori. Uopšte, političko-kulturna delatnost naših jedinica bila je u tim danima veoma široka i masovna. Verujem da se broj održanih zborova i konferencija penje na stotinu, kulturnih priredaba na 30 i na 50—60 formiranih narodno-oslobodilačkih odbora. Jasno da je ovo umnogome doprinelo sasvim uspešnom i brzom sprovođenju mobilizacije na ovoj teritoriji. Od zborova valja naročito spomenuti veliki narodni zbor u Požarevcu i Negotinu na dan proslave Velikog Oktobra. Ti zborovi pretstavljaju ujedno i značajne narodne manifestacije simpatije i privrženosti ogromne većine naroda ovog kraja našem Narodno-oslobodilačkom pokretu. Napred, po svome značaju dolazi veliki narodni zbor u Požarevcu na dan Velikog Oktobra, kada je održan i defile 19. srpske NO brigade a uveče uspešna kulturna priredba. Uoči Velikog Oktobra u Požarevcu je drug Dr. Stojanović[4] držao predavanje o istoriskom razvoju Oktobarske socijalističke revolucije na kome je prisustvovao lep broj građana. Mislim da je uspešna proslava 27-godišnjice Velikog Oktobra u Požarevcu i sam način njene organizacije imali pozitivnog uticaja na mase u Požarevcu koje su se tada još uvek dosta rezervisano odnosile prema našoj vojsci. Kampanja za proslavu Velikog Oktobra bila je vrlo živa i u narodnim masama i u jedinicama naše divizije. U organizaciji proslave po selima i gradovima (Požarevac, Negotin, Kučevo, Petrovac i Vel. Gradište) naši drugovi su se povezivali sa partiskom organizacijom na ovoi teritoriji. Može se reći da su u ovom smislu uloženi dobri napori i da su naši borci i dobrim delom narodne mase osetili veličinu toga praznika. U nizu naših jedinica i u mnogim mestima održavana su predavanja o Oktobarskoj socijalističkoj revoluciji.

Posle održanih zbcrova i političkih konferencija na ovoj teritoriji održavali su naši drugovi i predavanja o odlukama na II. zasedanju AVNOJ-a. Takvo predavanje održato je u Kučevu i bilo uspešno i u nekim selima. U Požarevcu je politkom divizije držao predavanje o razvoju narodno-oslobodilačkog pokreta Jugoslavije. Primetilo se da su ta predavanja izazvala živo interesovanje kod građana.

Jednom rečju, političko-kulturna delatnost naših jedinica u roku od tih 15 dana bila je neobično aktivna, masovna i dosta uspešna. Ukoliko je reč o nedostacima oni su se katkada ispo-Ijavali u pogledu organizacije toga rada. Inače, opšta aktivnost u tom pogledu bila je na dostojnoj visini. Nesumnjivo da

*** Voja**

je prisustvo naše divizije na toj teritoriji umnogome doprinelo jačanju i učvršćenju našeg političkog uticaja

U tom periodu političko-kulturni rad u diviziji bio je relativno slab jer su glavni napori rukovodilaca bili upravljeni na mobilizaciji i vojno-organizacionom sređivanju jedinica u duhu Uredbe G.S. Srbije o formaciji divizije. Posle toga usledio je pokret divizije na sektor Kraljeva. U tim danima produžilo se i dalje sređivanje jedinica i borbi sa neprijateljem. U tim borbama bila je angažovana čitava XVIII srpska brigada a i pojedine jedinice ostalih brigada.[5] Najznačajnije što se odigralo u tim danima u diviziji bilo je razbijanje pogrešne predrasude kod gotovo svih rukovodilaca u diviziji o tome da su Vlasi neborben elemenat. Naprotiv, pokazalo se u tim borbama da ti ljudi hoće da se bore, čak su pojedinci pravili i smele podvige. Ovo je naročito potvrdila XVIII srpska NO brigada. *Rukovodioci su počeli sa poverenjem gledati u svoje jedinice u pogledu izvršavanja vojničkih zadataka.*

Sada se naša divizija nalazi uglavnom na teritoriji sreza dragačevskog gde su četnici Draže Mih^ilovića sprovodili nezapamćeni teror. Po izbijanju jedinica na ovu teritoriju mnogi ljudi su se skrivali. Zločinačka četnička propaganda bila je uzela dosta dubok koren. Jedan dobar deo ljudi strahuje zbog svoga ranijeg učešća u organizaciji Draže Mihailovića. Jedan mali procenat ne veruje u stabilnost naše vlasti, a takođe ima priličan broj neprijateljskih i reakcionarnih elemenata. Mi smo u saradnji sa drugovima partisko-političkim radnicima u ovom kraju organizirali zborove u dvema opštinama (Gučka i Dučalovaćka) koji nisu uspeli u pogledu brojčanog prisustva građana. ali su silno odjeknuli. Ljudi se oslobađaju straha i prilaze r.ašim ljudima. Naše kulturno-umetničke **ekiDe** održale su tri priredbe u Guči i jednu u opštini dučalovaćkoj. Nema sumnje da će se daljim pravilnim političkim radom i istrebljivanjem zločinačkih elemenata na ovoj teritoriji narod u ogromnoj većini opredeliti na stranu našeg NO pokreta. Važno je da narodnim masama postaje svakim danom jasnija naša pobeda i naša pravedna borba.

U prošlom izveštaju sam naglasio da je težište političkog rada položeno na izučavanje odluka donešenih na II. zasedanju AVNOJ-a. Metod u tom radu je bio: referat politkoma čete ili nekog drugog druga, diskusija po istom, zctim prorađivanje dotičnog materijala po desetinama i vodovima i najzad konferencija na kojoj se sprovodi ispit. Ouo *je osnovni metod u našem političkom radu koji se u praksi pokazao dobrim.* Smatram da je velika većina boraca shvatila suštinu odluka sa II. zase-

[5] Vidi dok. br. 146, objašnjenje 5 i 6.

danja AVNOJ-a mada je sasvim mali broj u stanju da druge ubedljivo upoznava sa tim odlukama.

Diviziski komitet na svojoj sednici 14-XI-1944. doneo je odluku o sprovođenju jedinstvenog plana političkog rada u diviziji. Plan obuhvata sledeća predavanja: a. Nacionalno pitanje Jugoslavije, b. Razvoj Narodno-oslobodilačkog pokreta (svestrano: vojske, narodne vlasti i jačanje međunarodnog ugleda naše zemlje), c. Uloga KPJ u Narodno-oslcbodilačkoj borbi i današnji oslobodilački rat na čelu sa SSSR-om. Brigadne tehnike su umnožile izvestan broj članaka koji se tiču ovih predavanja, koji su rastureni po jedinicama. U sprovođenju ovoga plana služimo se sa napred spomenutim metodom. Prvo i drugo predavanje održato je u velikom broju jedinica, naročito u XVIII srpskoj NO brigadi. Na sastanku politkomesara brigada sa komesarom divizije 1-XII. uočeno je da jc- potrebno zavesti više upornosti i discipline u sprovođenju ovoga plana. Zadnjih dana komesar XIX srpske NO brigade[6] prisustvovao je u svim bataljonima sastancima komesara bataljona sa komesarima četa na kojima je pored ostalog diskutovano o sprovođenju ovog političkog plana. Na istoj sednici Div. komiteta konstatovano je da je u partiskim ćelijama i u jedinicama zanemarena diskusija o vojno-političkoj situaciji. Do današnjeg dana ovoj se pojavi stalo na put u partiskoj organizaciji, dok u jedinicama nije u potpunosti. Treba i dalje naglašavati potrebu sazivanja političkih konferencija jedinica.

Kulturni rad kao što se vidi iz ranijeg izlaganja znatno se proširio. Međutim, u kvalitativnom pogledu on se u ovom periodu neznatno poboljšao. Kulturno-umetnička ekipa divizije nije ispunila očekivanje. Istina, ona je dala veliki broj priredaba i zadovoljila u pogledu aktivnosti, ali ie kvalitet njenih programa još uvek na relativno niskom stanju. Ovoj ekipi nedostaje dobar politički rukovodilac, jer drug Anđelković, koji sada odlazi sa te dužnosti, nije u potpunosti zadovoljio. Smetala mu je njegova nedovoljna energičnost koja je potrebna baš u takvoj jedinici koju sačinjavaju ljudi — intelektualci koji su skoro došli u našu vojsku sa puno malograđanskih i reakcionarnih predrasuda. Inače u ekipi ima jedan broj ljudi koji pokazuju dobar smisao za kulturni rad. Postoji kulturno-umetnička ekipa XVIII srpske NO brigade (40 drugova i drugarica), ona se sada nalazi u znaku lenog napredovanja. Sada se formiraju kulturno-umetničke ekipe u ostalim dvema brigadama. Zadnjih dana davali su priredbe neki bataljoni i one su uglavnom uspele. Može se reći da je i u većini bataljona u ovom vre-

• Trajko Ivanović Josif, poginuo februara 1945. u istočnoj Bosni kao zamenik političkog komesara 45. NO divizije.

menu oživela delatnost kulturnih odbora u bataljonima. Prosečno po dva bataljona u brigadama izdali su i bataljonske listove. Sada se radi na tome da brigade izdadu brigadne listove. U ovom pogledu nema dovoljno zalaganja oa strane političkih rukovodilaca. Političko-kluturni rad najorgav.izovanije i najtemeljitije odvija se u IV bataljonu XIX srpske NO brigade zahvaljujući mnogo dosadašnjem komesaru toga bataljona drugu Iliji Vasiću koji je ovih dana otišao na dužnost komesara I bataljona u istoj brigadi. Na najvišem stepenu intenzivnosti stoji politički rad u jedinicama oko štaba divizije (prateća četa, četa za vezu, izviđačka četa, konjički eskadron, kulturna ekipa i drugo). U cilju pretresanja stanja i političkog rada u tim jedinicama povremeno se održava sastanak političkih i partiskih rukovodilaca tih jedinica sa komesarom divizije. Partisko-politički rukovodioci u tim jedinicama pokazuju odličnu aktivnost u radu.

Uopšte, političko-kulturni rad u diviziji od zadnjeg izveštaja do danas postao je u priličnoj meri aktivniji, nešto sređeniji i organizovaniji, ali bez dovoljno upornosti od strane mnogih rukovodilaca u sprovodenju direktiva u tome radu. Problem je naviknuti ljude na komunističku upornost u sprovodenju izvesnog plana u političko-kulturnom radu kao i na disciplini u tome.

Dolaskom ogromne mase novih boraca u naše jedinice probuđen je polet kod vojnih rukovodilaca za vojničkim radom. Slobodno vreme u ovom periodu dobrim delom je iskorišćeno za sprovođenje vojničkog rada. Uglavnom su jedinice radile pešadiski egzercir, dok je ratna obuka jedinica bila nedovoljna. U ovome dosta koriste oficiri i podoficiri bivše jugoslovenske vojske koji su nedavno pristupili u naše redove i kojih u diviziji ima blizu 200. Ima priličan broj tih ljudi koji su postali desetarima i vodnicima i pokazuju dobro držanje. Neki od njih se slabo pokazuju i često puta prave greške svojstvene štetočinskim elementima. Borbe naše divizije ovde na sektoru Požege[7] pokazale su da rukovodioci nisu obratili dovoljno pažnje na obučavanje boraca u rukovanju sa automatskim oružjem i brizi o čišćenju i čuvanju automatskog oružja. Ova pojava došla je naročito do izražaja u XVI srpskoj brigadi, gde je izvestan broj boraca pokazao nespretnost u rukovanju sa »Šarcem« i gde se mnogo automatskih oružja zaglavijivalo. Ovie u borbama na Požezi, u kojima je angažovana čitava naša divizija, naše jedinice pokazale su dosta dobre rezultate u borbi. Značaj tih rezultata je zaista u tome što su naše jedinice pobile dosta lep broj Nemaca, što se moglo konkretno utvrditi na bojnom polju.

[7] **Vidi tom I, knj. 15, dok. br. 136, 139, 152 i 162.**

Istina, mi smo u ovim borbama imali ozbiljne gubitke u mrtvim i ranjenim, naročito III bataljon XVI i XVIII srpske NO brigade. Ovde je donekle krivica štabova brigada i štabova bataljona u potcenjivanju neprijatelja koji se nalazio u otstupanju ka Požezi, u nevojničkom i neopreznom nastupanju za neprijateljem i najzad, kada se zapalo u kritičnu situaciju, u nesnalaženju štabova bataljona i komandi četa da organizovano povuku svoje jedinice. Naše jedinice u ovim borbama stekle su dragoceno iskustvo. Stab divizije je blagovremeno u toku ovih borbi uočio vojničke propuste naših nižih štabova i održao 6-XII. sednicu na kojoj je proanalizirao akcije jedinica i doneo odluku da komandant[8] i zamenik komandanta divizije[9] pođu na sastanak sa štabom XVI i XVIII srpske NO brigade. U XVI brigadi održat je i sastanak štaba brigade sa štabovima bataljona kome je prisustvovao komandant divizije i na kome je analizirana borba ove brigade na dan 5. o.ni., kada je ta brigada u žestokoj borbi sa Nemcima pretrpela ozbiljne gubitke.[10] Isto tako održata je konferencija sveg komandnog kadra (desetara, vodnika, politdelegata, komandi četa i štaba) III bataljona na kojoj je prisustvovao i komesar divizije i na kojoj je analizirana borba toga bataljona na dan 5. o.m., kada je taj bataljon pretrpeo ozbiljne gubitke, a u otstupanju štab bataljona i komande četa formalno ispustili jedinice iz svojih ruku. Tome bataljonu trebalo je čitava dva dana dok se je skoncentrisao. U diskusiji na tot konferenciji jasno se videlo da je taj bataljon u nastupanju i borbi sa Nemcima toga dana pokazao dosta dobro držanje, da su pojedinci čak pravili i smele podvige ubijajući po nekolicinu Nemaca, ali u trenutku otstupanja štab bataljona i komande četa pokazali su krajnju nesnalažljivost u pokušaju da održe jedinice u svojim rukama Otuda danas neobično važan problem u sprovođenju vojničkog rada u našim jedinicama učenje rukovodilaca o pravilnom komandovanju jedinicama u otstupanju i učenje boraca na disciplinovano otstupanje. U ovim borbama nestao je izvestan broj automatskog oružja iz jedinica XVI srpske NO brigade, najvećim delom upropašteno zbog slabog držanja pojedinih puškomitraljezaca. Postavili smo da se sve ovo komisiski ispita i da se dotični borci pozovu na disciplinsku odgovornost.

Na svojoj sednici 8. o.m. Diviziski komi'et ozbiljno se zabavio analizom borbi divizije na sektoru Požega. Doneta je odluka da se ove borbe detaljno prodiskutuju u partiskoj i sko-

[8] Tada je komandant 25. divizije bio Uroš Kukolj.

• Dimitrije Pisković Trnovac

[10] U borbama 5. decembra 1944. na Krstaču razbijeni su 3. bataljon 16. brigade i dva bataljona 18. brigade (vidi tom I, knj. 15, dok. br. 152, str. 377).

jevskoj organizaciji u diviziji i na sastancima sveg komandnog kadra u bataljonima. *Do sada pokazao se priličan napredak u kampanji za održavanje sastanaka štabova i sveg komandnog kadra po jedinicama.* Iz prošlog izveštaja videlo se da se ovo postavljalo kao problem naviknuti rukovodioce na potrebu ovakvih sastanaka, a sada je se u tome u mnogome uspelo. Nema sumnje da će iskustvo koje su stekle naše jedinice u borbama sa Nemcima na sektoru Požege i pretresanje toga iskustva na širokim sastancima koristiti podizanju borbenog iskustva naših jedinica.

Treba spomenuti da su i ove borbe na nedvosmislen način u očima rukovodilaca ispoljile činjenicu da naši borci hoće da se bore i da velika većina boraca, bez obzira na to što nije politički svesna te borbe, *oseća i shvata da se mora boriti protiv Nemaca i izdajica.*

Spomenuo sam u prošlom izveštaju da partisko-politički rukovodioci, čak i brigadni, nisu se u dovoljnoj meri bavili pitanjem uzdizanja kadrova. Sada se mora priznati da je izvestan broj rukovodilaca počeo da shvata ozbiljnost ovoga pitanja, a da su brigadni partisko-politički rukovodioci počeli da se i ozbiljno bave tim pitanjem. Isto tako naglasio sam da je Div. komitet doneo konstataciju o potrebi pravilnijeg rasporeda pojedinih rukovodilaca i neophodno je potrebno skidanje pojedinih drugova sa dužnosti na kojoj nisu mogli da odgovore. .. .[n] Komandant IV bataljona XVIII SNO brigr.de drug Milutin Roksandić poginuo je u borbama na Kraljem. Izvestan broj rukovodilaca u ovom periodu upućen je na raspoloženju Personalnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Srbije i Štaba XIV Korpusa. Izvršene su takođe izvesne promene u razmeštaju rukovodilaca u štabovima bataljona u diviziji. Uglavnom u štabovima u diviziji danas je situacija takva da nedostaju sledeći rukovodioci:

a. — U štabu divizije (načelnik štaba, pomoćnik ob. oficira divizije, pomoćnik referenta saniteta divizije i referent za vezu).

b. — U štabovima brigada (pomoćnik ob. oficira brigade, zamenik referenta saniteta brigade u XVI SNO brigadi, načelnik štaba, zamenik referenta saniteta, pomoćnik ob. oficira u XVIII SNO brigadi, načelnik štaba, referent saniteta brigade i ob. oficir brigade u XIX srpskoj NO brigadi). U ovoj zadnjoj brigadi zamenik referenta vrši i dužnost referenta saniteta brigade, dok pomoćnik ob. oficira vrši dužnost i cb. oficira brigade.

c. — U štabovima bataljona (jedan komesar bataljona, 1 zamenik komandanta, 1 ob. oficir u XVI SNO brigadi, 2 za-

" i [15] Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

menika komandanta u XVIII SNO brigadi, u XIX SNO brigadi su potpuni štabovi bataljona).

d. — Sada momentalno u komandama četa ima oko 20 upražnjenih mesta. Ovo u komandama četa u diviziji. Sada se u diviziskoj bolnici nalazi 6 ranjenih komandira četa, 5 polit-komesarc četa, 3 zamenika komandira četa, 1 pomoćnik polit-komesara čete, 3 vodnika, 2 delegata voda, 1 zamenik komandanta bataljona, drug Sovilj, i 10 desetara. To su drugovi koji su izbačeni iz stroja u borbcma koje je divizija vodila na sektoru Kraljeva i Požege. Ima nekoliko poginulih drugova iz komandi četa. No uglavnom, mada sa teškom mukom, uspećemo da sva mesta u štabovima bataljona i komandama četa popunimo još odmah.

U cilju što bržeg uzdizanja kadrova u ovom periodu pri svima brigadama održati su politički tečajevi (za politdelegate, komesare četa i obične borce) u svima brigadama, s tim što se u XVI SNO brigadi taj tečaj nalazi pri završetku. Na tečaju održavaju predavanja uglavnom drugovi komesari brigada i njihovi pomoćnici, a i drugovi iz politodjela. Na tim tečajevima bilo je oko 70 učesnika i tečajevi su pokazali dosta dobre rezultate. Održavaju se ista ona predavanja koja su predviđena u planu političkog rada za čitavu diviziju. U XVI SNO brigadi održat je i vojni tečaj na kome su bili kao učesnici mahom desetari i vodnici. 15. o.m. započeće vojni kurs pri štabu divizije na kome će biti 70 učesnika, mahom desetari i vodnici i poneki član komande čete. Održan je i sanitetski kurs na kome je učestvovalo 60 drugarica. Prema mogućnostima nastavićemo i dalje sa tečajevima i kursevima.

Prilike u intendanturi naše divizije nisu još dovoljno konsolidovane. Sastanci intendanata u diviziji u ovom periodu bili su dosta nedovoljni i to je opšta pojava u diviziji. Ishrana jedinica (pojedinih) katkada je podbacivala i bez opravdanih razloga. Intendantura divizije još se nije osetila kao rukovodeća ustanova u organizaciji ishrane jedinica u diviziji. Problem obuće koji je aktivan u našoj diviziji sada se rešava zahvaljujući tome što smo zauzećem Kraljeva došli do dobrog broja suvih goveđih koža. Sada radionice u brigadama i opančari po bataljonima prave opanke, ali problem bosotinje rešićemo samo za kratko vreme, inače on i dalje stoji kao najozbiljniji problem pred intendanturom divizije. U snabdevanju jedinica prave se još uvek političke greške, nekih puta i krupnije. U ovom pogledu vrlo česta je pojava da i borci greše u odnosu prema narodu. Karakteristično je da smo mi malo zadocnili u očuvanju oštrine toga problema i tek poslednjih dana to pitanje počinje da se ozbiljno pretresa na sastancima. Boričemo se da se ovakvim pojavama stane na put.

Za sanitet u našoj diviziji sada je najhitniji problem organizaciono srediti divizisku bolnicu, obezbediti ishranu ranjenim i bolesnim drugovima kojih sada ima oko 250. Razvoju sanitetske organizacije u diviziji dosta koristi i dolazak lekara koje smo mobilisali u Požarevcu. Sada u tnma bataljonima u diviziji nedostaju lekari. Vodimo kurs ka tome da uskoro lekari primaju dužnost referenta saniteta bataljona, dok bi drugarice dosadašnji referenti saniteta bataljona postale njihovi zamenici. Ovo u duhu Uredbe Glavnog štaba o formaciji divizije.

Za drugove u štabovima brigada može se reći da uglavnom pokazuju dosta dobru aktivnost. To štabovi brigada uopšte. . . ,[12]

U ovim borbama se pokazalo da bi štabovi brigada morali davati više pomoći štabovima bataljona u borbenoj situaciji. U štabu divizije odnosi i saradnja medu drugovima sasvim su solidni. Treba više pomoći ob. oficiru divizije poručniku drugu Stankoviću i načelniku intendanture divizije drugu Draganu Bačaninu.

Drugovi iz politodjela zaista i dalje pružaju dobru pomoć partijskoj organizaciji u diviziji.

Obaveštajna služba u diviziji ipak napreduje mada sasvim sporo. Pojedine izviđačke grupe katkada pokažu lepe rezultate. Trebali bi da budu češći sastanci obaveštajnih oficira.

Općenito za borbeno i moralno raspoloženje u diviziji moglo bi se reći da ono nije na dostojnoj visini, ali da u tom pogledu valja napomenuti jednu dosta značajnu činjenicu, naime: *da se oseća da ogromna većina novih boraca siivata da mu nema druge nego da se mora boriti protiv Nemaca i izdajica.*

Bez obzira na to što smo stalno u partiskoi organizaciji i na sastancima političkih rukovodilaca zaoštravah pitanje političke budnosti u odnosu na eventualni rad pojedinih neprijateljskih elemenata u jedinicama izgleda da partiska i skojevska organizacija usled svoje mladosti nije se do sada pokazala posve dorasla da odgovori tome zadatku. Saznajemo da ima pojedinih boraca u našim jedinicama koji u dodiru sa civilnim stanovništvom ispoljavaju monarhističko raspoloženje i izvesna reakcionarna shvatanja, katkada čak izdajnička—četnička. Istina, broj ovakvih pojedinaca je dosta neznatan, ali to ne znači da to se ne bi katkada moglo pretvoriti u izvesnu opasnost, ako se ne bi do krajnjih granica zaoštrila budnost u tom pogledu. Karakteristično je da ovu pojavu ne uočavaju još partisko-politički rukovodioci po četama pa i bataljoninn. Signaliziraćemo opasnost u tom pogledu, zaoštravati budnost partiske organizacije i rukovodilaca. Sigurno je da će se toj pojavi u najskorije

vreme stati u korenu na put, samo kad se u dovoljnoj oštrini postavi pred rukovodioce.

U borbama koje je naša divizija vodila na sektoru Kraljeva i Užičke Požege bilo je mnogo lepog držanja pojedinih jedinica, boraca, puškomitraljezaca, bombaša i rukovodilaca. Velika je još uvek teškoća ubediti već jednom rukovodioce pa čak i drugove iz štabova brigada da treba posvetiti veliku pažnju predlozima za pohvalu i odlikovanje boraca i rukovodilaca. Jer, sve to ima nesumnjivo ogroman politički značaj i silno pomaže dizanju moralnog i borbenog raspoloženja u jedinicama. Mi smo izvestan broj boraca i rukovodilaca predložili štabu Korpusa za odlikovanje. Očekujemo odgovor na to. Nastavićemo i dalje da šaljemo predloge u tom pogledu. Stab divizije će izraziti pohvalu borcima i rukovodiocima koji su se istakli u borbama na Kraljevu i Požezi i to će se objaviti pred svima jedinicama u diviziji.

Organizacija OZNE u diviziji u ovom periodu nije pokazala neki naročiti napredak. Jedan od jakih uzroka je otsustvo sa dužnosti druga Miodraga Novakovića (Džudže),[13] koji se od pre nekoliko dana vratio na dužnost. Povererik OZNE u XIX SNO brigadi mora se neodložno skinuti sa te dužnosti jer zaista drug ne može da udovolji na tom poslu.

Uglavnom, tako bi izgledalo ukratko izloženo sadanje stanje u našoj diviziji.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
potpukovnik
Milojica Pantelić

[11] Za narodnog heroja proglašen 27. novembra 1953. Usled nervnog rastrojstva izvršio samoubistvo 1955. godine.

BR. 148

IZVEŠTAJ POLITODELA 39. NOU DIVIZIJE OD 14. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE 20. KRAJIŠKE BRIGADE[1]

POLITODJEL
39. DIVIZIJE

Izvještaj iz XX. brigade

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

Partijska organizacija ove brigade broji 180 članova, 35 kandidata. Doskora sve vojničke jedinice nisu imale partijskih ćelija. Sada svaka vojnička jedinica ima svoju partijsku ćeliju, izuzev nekih bataljonskih radnih vodova, odnosno intendantura. Nedavno su po bataljonima formirane treće čete (jer isti nisu imali potpun formacijski sastav), pa su i partijske ćelije u tim četama mlade, malobrojne i formirane od komunista koji su došli iz drugih jedinica (spolja unesene).

Brigada je formirana od Grupe odreda na Kozari i Lijevče-polju.[2] Još i danas, iako organizaciono oformljena u brigadu, više po svome djelovanju i rasturenosti liči na odred. Odredski duh se još i danas zapaža u brigadi, a naročito ostavio je dubokog traga u partijskoj organizaciji. Zbog nedovoljnog rada i pomoći partijska organizacija nije uspjela da postane organizovana snaga, koja bi omogućila jedinici da izvrši sve zadatke koji bi se pred nju postavili. Budući da je brigada sa terena koji je od prvih dana ustanka čvrsto vezan za naš pokret, to i partijska organizacija kao cjelina kvalitetno otskače, kako po svojoj odanosti, tako i po ljubavi i ponosu članova Partije. Otklanjajući nedostatke u radu i pravilnim rješavanjem svih problema koji su se momentalno ispriječili ima izgleda da partijska organizacija postane stvarna snaga koja će moći rukovoditi sa našom jedinicom.

Budući da je partijska organizacija radila i živjela bez neke jače i stvarne pomoći, to i ono što se je radilo nije moglo da doprinese naročite pomoći, jer je bilo bez nekog sistema, a što je najvažnije, nije bilo povezano sa svakidašnjim životom i radom naših boraca u jedinicama. Naši članovi Partije su želj-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB, reg. br. 6229, a snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/735—741.

[2] Brigada je formirana 12. oktobra 1944 (vidi tom IV, knj. 30. dok. br. 3 i 7).

ni znanja, oni vole i hoće da rade, ali ne znaju kako i sa čime da počnu. Zato je i bio jedan od najvažnijih problema koga je trebalo rješavati — učiti komuniste praktičnom radu koji bi bio povezan sa svakidašnjim životom naših jedinica. Trebalo je sa njima početi od toga kako sazivati, voditi sastanke ćelija i postavljati dnevni red. Doskora nije bilo ni pravilne raspodjele rada u ćelijama. U nekim ćelijama članovi Partije su zaduživani za higijenu i ekonomat kao sektore partijskog rada, dok omladinski sektor u istim ćelijama nije bio zastupljen. Stvaranje suvišnih sektora bila je redovna praksa. Sastanci se nisu održavali redovno, kako ćelija, tako i komiteta, a na njima se nisu raspravljala pitanja iz života jedinica niti su se donosili neki zaključci, odnosno zadaci koje bi trebali da dobiju članovi Partije. Samim tim rad i život naših drugova u partijskim ćelijama bio je odvojen od života boraca u njihovim četama. Umjesto da se jedinica bavi pitanjem neizvršavanja nekog vojničkog zadatka, političkog rada, dezerterstva i pitanjem boraca koji su došli iz domobranskih jedinica, njeni sastanci su se uvijek završavali sa tim da treba pojačati rad — a o tom gdje, kako i ko nije se govorilo. Taj šablon u radu gušio je naše partijske rukovodioce u četama. Nije još kod naših članova Partije razbuđena svijest o osjećaju potrebe rada svugdje i na svakom koraku; o tome da se svakog momenta pita šta je za Partiju uradio. Zato naši diugovi smatraju da se čitav rad jednog komuniste sastoji na sastanku ili u onom što mu je dato kao zadatak na tom sastanku. Odatle se i čitavi rad u jedinicama odvija po već isprobanim metodama (part. sastanak, politička konferencija, vojnički čas, itd.), a nema svakodnevnog kontakta komunista sa ostalim borcima i približavanje tim ljudima kao i pridobijanja za sebe istih. Mi smo shvatili ovo kao najpreči problem koji se pred nas i partijskog rukovodioca brigade postavio, da pristupimo njegovom rješavanju, kiko bi mogli rješavati ostale probleme u partijskoj organizaciji. Ovakvo stanje pojačavalo je i to što u našim partijskim ćelijama nema dovoljne partijske odgovornosti i discipline. Dešava se i najčešća je pojava da se čitav rad ćelije koja broji 7 dc 8 članova svodi obično na 2 ili 3 druga. Tome je donekle uzrok ovo napred navedeno — što svi članovi Partije nisu se naučili da skupa rješavaju sva pitanja na sastanku, već se tu obično svojom dominacijom ističe sekretar ili komesar, a njihove se sve bez pogovora prima. Otuda še može tumačiti i to da je osjećaj odgovornosti kod naših drugova nizak. Oni još nisu imali prilike da osjete sastanke partijske ćelije kao svoje sastanice. Ovi i ovakvi slučajevi nisu se na vrijeme uočavali. Bilo je tu i tamo izvjesnih pokušaja pojedinih partijskih rukovodioca, ali su se oni osjećali suviše nesmjeli i nemoćni, jer su po njihovom shvata-

nju iscrpili materijal za partijske sastanke. To nam može posvjedočiti jedan primjer sa sastanka štabske ćelije I. bataljona, gdje komandant kaže da za proteklih 10 do 12 dana nije ništa uradio u svom bataljonu. Sekretar te jedinice prelazi preko tog slučaja, čak opravdavajući njegov nerad. Naše partijske jedinice više su ličile na neke diskutantske grupe nego na partijsku ćeliju koja treba za nerad da uzme i na odgovornost. Ili slučaj u III. bataljonu koji ima više od stotinu boraca iz domobranskih jedinica koji su došli prije mjesec-dva dana, a na sastanku biroa komesar tog istog bataljona kaže: »Nema problema u našem bataljonu«, iako su mu prije 4—5 dana dezertirala 4 borca sa puškomitraljezom neprijatelju.

Imajući ovo u vidu, onda je razumljivo da i nije bilo nekog sistematskog i planskog rada. Budući da je jedan veći dio brigade sastavljen od boraca koji su ideološki vezani za naš pokret, to i naša partijska organizacija ima uslova da postane zaista masovna organizacija. To što nije do sada brojno veća jedini je razlog što se je sektašilo po primanju novih članova. Rad sa komandantima je minimalan. Vrlo mala pažnja se poklanja odabiranju boraca za Partiju. Zato se i dešavalo da se kandiduju drugovi ne vodeći računa o njihovoj ljubavi prema Partiji. Vojnička disciplina, borbenost i teoretski nivo glavni su uslovi za kandidovanje dotičnog druga. Tu je prijetila opasnost da se u Partiju rie uvuku disciplinovam intelektualci koji su kao podoficiri došli iz domobranstva. Dva slučaja su se desila kandidovanja takvih drugova bez dovoljnog upoznavanja i provjeravanja. Dok na drugoj strani ima divnih boraca do kraja odanih, sa kojima se ništa ne radi. Cesta je pojava da se sa kandidatima vrlo malo ili ni malo radi. Budući da se u ćelijama još ne osjeća svaki partijac obavezan da radi sa ljudima, da ih pridobija i među njima pronalazi ljude odane našoj Partiji, to je uobičajena praksa da za kandidata predlaže na sastanku nekog druga iz čete samo sekretar ili komesar. Sve ovo smetalo je partijskoj organizaciji da se omasovi, ojača i da se organizaciono učvrsti, kako bi postala nosioc života i rada u brigadi.

Uočavanjem ovih nepravilnosti u radu partijske organizacije, sprovođenjem žive kampanje za njihovo otklanjanje, direktnom pomoći da se lo što prije sprovede, živnula je čitava organizacija. Dolaskom za partijskog rukovodioca brigade druga Izudina Čauševića, koji ima dosta smisla za rad, umnogome će se brže otkloniti ovi i slični nedostatci.

Takođe i izmjenom pojedinih drugova u partijskim rukovodstvma bataljona (komesara III. bataljona) i popunom kadra, kako partijskog, tako i političkog, iz naših starijih brigada, bataljonski biroi daju garanciju da će ubrzo postali rukovodioci i organizatori raca i života u svojim bataljonima. Za sada je naj-

bolji partijski biro u IV. bataljonu, zatim u I, III, pa tek u II. bataljonu. Organizacije IV. i I. bataljona malo se razlikuju. U I. bataljonu sekretar biroa je drug koji je bic rukovodioc u Lijevčanskom odredu, inače stabilan, staložen, ozbiljan čovjek, donekle neodlučan i neenergičan u sprovodenju svoga stava. Smetnja mu je što nema komesara bataljona, koji je na kursu.

Postavljanje plana teoretskog rada, u kome je kao prvo predviđena temeljita prorada organizacionog pitanja, linije KP i nacionalno pitanje — na način kako se to radi na svim našim kursevima, napravilo je izmenu u smislu brže i temeljitije izgradnje partijskog članstva. Ova predavanja će držati neko od članova politodjela, ili partijski rukovodilac brigade.

Jedan veliki dio boraca u brigadi je došao prešavši na našu stranu iz bivših domobranskih jedinica Drugi je mobilisan sa terena Kozare, Lijevče-polje, Omarske i Ivanjske. Treći dio koji sačinjavaju većina rukovodioci su boici iz 1941 — 1942. i 1943. g. Imajući u vidu ovakav sastav brigade ne može se reći da je politička svijest svih boraca na potrebnoj visini. Premda kod većine može se vidjeti nepokolebiv stav da se bore do kraja i za sprečavanje povratka na staro. U tom pogledu mogli bi sve borce razdijeliti u dva dijela i to borce iz Kozare i Lijevča koji su potpuno opredjeljeni uzevši tu u obzir i novomobilisane i drugi dio kod koga se vrši tek sada opredjeljivanje pod uticajem rada sa njima. Sa ovakvim prilivom ljudstva i naglog brojnog porasta brigade postavio se glavni zadatak obrade tog tako sirovog materijala. Tu smo u početku nailazili na dosta poteškoća kako u pronalaženju onog najvažnijeg što ie potrebno sa njima raditi, tako i u pronalaženju stila u radu. Umnogome nam je otežavalo rad i to što nije bio potpun politički kadar, koji je već sada nadomješten. Teškoće i fizički napori koji su nastali, golotinja i bosotinja pri ulasku u zimu i nesnalažljivost u početku partijske organizacije doveli su do izvjesnog osipanja. Zato je danas najvažniji problem i centralno oitanje kome smo posvetili pažnju rad sa borcima iz domobranstva i dezerterstva.

Ovaj prvi problem je bio uočen, ali se od strane političkih rukovodioca, a u tome ih nije pomogla ni partijska organizacija, nije pokazalo dovoljno smisla i umješnosti u pristupanju da se on postepeno rješava. Nije to postao centralni problem na čije je rješenje trebalo mobilisati sve zdrave snage u brigadi. Bilo je među domobranima ljudi koji su se brzo uklopili i ušli u smisao života i rada pod novim okolnostima, tj. ima jedan pretežni dio koji je iskrene pristupio našem pokretu, ali među njima se prikrivao, a i danas se krije jedan dio špekulanata, pa čak i neprijatelja naše borbe. Tu su se naši rukovodioci i borci pokazali nedovoljno umješni da ono što je među njima zdravo prihvate, priljube i odvoje od onog što ne vrijedi,

a da otkriju na vrijeme svaki trik neprijateljstva. Zato se i dešavalo da je bilo organizatora dezerterstva koji su uspjeli pobjeći. Tek u posljednje vrijeme je jedan na djelu uhvaćen — što je i sam na saslušanju doslovce priznao On je strijeljan.

Neophodno je potrebno bilo zbližavanje starih boraca sa novodošlim, tu je došao do izražaja najviše pojedinačni rad i razgovori. Na naše vodne delegate i komesare pao je zadatak svakodnevnog rada sa tim ljudima. Četne konferencije se održavaju redovno, ali je težište rada bačeno po grupicama u razgovorima i čitanju dnevne štampe koju dobivamo. To je problem na koji smo mobilisali partijsku i skojevsku organizaciju, a nosioci takvog rada su naši politički komesari. Baš preko ovih grupica (koje se mogu nazvati vaspitnim grupama) mi smo uspjeli da zaposlimo sve borce u četi, a pojedini podoficiri koji su bili mačekovski nastrojeni došli su do izražaja tu u svojoj grupi pokrenuti na diskusiju. Inače preko četnih konferencija teško ih je pokrenuti u diskusiji.

Prijetila je opasnost da unesu svoj dešperaterski duh u našim jedinicama baš ti borci iz domobranstva. Naročito naši borci bili su skloni podleći uticaju intelektualaca i podoficira koji su inteligentniji u svakodnevnom ophođenju. Ima slučajeva koji nam svjedoče o tom. Kao da se stari borci dive njihovoj disciplini, da se vodnik ili desetar stari "borac stidi komandovati onom podoficiru »koji više od njega zna« i tome slično. Bilo je slučajeva podvajanja starih od »novih« boraca, što se je sve na vrijeme otklonilo.

Ovaj drugi problem, dezerterstvo u našim jedinicama djelom je organizovano, a drugim djelom uzrok nepravilnih postupaka i nedovoljnog sistema u političkom radu. Jedan vrlo važan momenat koji je uslovio ovu drugu stranu dezerterstva je birokratski odnos i kancelarština koja je bila i zavladala u radu. Taj birokratizam se naročito pojavljivao kod političkih komesara, a protezao se od Štaba brigade pa sve do vodnih delegata. Jednom živom i oštrom kampanjom preko partijskih ćelija to je otklonjeno. U tome nas je puno pomogao kadar koji je došao iz naših starijih brigada i unio nov duh života i rada u ovoj brigadi.

Pronalaskom jednog od tih organizatora dezerterstva i preduzimanjem svih mjera za ispravljanje dosadašnjeg rada i stava ovaj problem se za sada stišao. Od formiranja brigade dezertiralo je oko 30 boraca. Inače brigada je čvrsto vezana za teren i teško bi se mogla pokrenuti i pod današnjim uslovima situacije dalje bez nekog većeg osipanja.

Težište političkog rada je preneseno na političke komesare bataljona i komesara brigade, jer komesari četa malo mogu od sebe dati na objašnjavanju, naročito poslednjih događaja.

Prema faktičkom stanju u brigadi sadašnji komesar brigade malo je davao pomoći nižem političkom kadru, pa ni do danas se nije u potpunosti aktivizirao. Inače po svojim intelektualnim sposobnostima može puno pomoći komesarima i delegatima koji vrlo malo znaju.

Naš politički rad se sastojao u vođenju jedne kampanje na pravilnom objašnjavanju današnjih događaja u svijetu i kod nas, zatim upoznavanje boraca sa NO frontom i organima demokratske vlasti. Narodno-oslobodilačka fronta, kao politička vodeća organizacija naših naroda, još je nepoznata našim borcima, pa i članovima Partije. To nam može potvrditi činjenica da na partijskom sastanku ćelije jedan vodnik na pitanje šta je to NO fronta odgovara da je to naša vlast.

Proradom dnevne štampe i objašnjavanjem ovih pitanja obuhvatio je brigadu jedan radni polet i prilična živost. Ova pitanja se prethodno objašnjavaju članovima Partije, da bi se isti pokrenuli za agitaciju među borce.

Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi je vrlo slab ili ga ponegdje uopšte i nema. Ukoliko ga je bilo svodio se samo na obučavanje nepismenosti i ponegdje četnim horovima. Onamo gdje se ponešto radilo to nije bilo organizovano i po planu, već u najviše slučajeva spontano i na inicijativu pojedinaca. Razumljivo je da u takvim okolnostima i interesovanja za kulturni rad, on je bio isuviše usko postavljen, a i pogrešno se sprovodio ondje gdje je bilo. Kulturni rad nije bio postavljen na jednoj širokoj bazi kako bi mogao u kulturnom životu uvući i obuhvatiti sve borce u četi. Kulturno-prosvietni odbori nijesu svugdje postojali, a i ondje gdje su postojali suviše su bili uski, slabo radili, ni izdaleka nijesu rukovodili sa kulturnim radom i životom jedinica. Formiranjem kulturno-prosvjetnih odbora, organizacijom dopisništva, četnih zidnih novir.a i stvaranjem ne uskih četnih horova sastavljenih od nekoliko profesionalaca, već organizovanjem četnog pjevanja osjetila se prilična živost kod naših boraca i napredak na tom polju rada. Nastojanjem da se u kulturnim odborima, četnom pjevanju, zidnim novinama, učenju nepismenih i kulturnim predavanjima zaposle svi borci, mi smo stvorili još jedan način lakšeg i uspješnijeg rada sa borcima koji tek sada dolaze u brigpdu, bilo iz domobranstva, ili mobilisani sa terena ili pak iz četničkih redova (ovih posljednjih na ovom terenu je najmanje). Dopisnička služba uopšte nije postojala premda ima masa divnih primjera junaštva i heroizma naših boraca, koji ostaju nepoznati i ne publikuju se u našim, bilo brigadnim, divizijskim, ili pak oblasnim listovima. U posljednje vrijeme pristupilo se organizaciji i te grane kulturno-prosvjetnog rada počev od četnih i bataljonskih novina, pa do organizacije brigadnog lista koji još nije izašao.

Borbena moć i sposobnost brigade kao cjeline nije nigdje imala prilike da se ispolji. Jedan oa važnih razloga je i taj što brigaaa više djeluje rasiureno, a ne kao organizovana cjelina. Suueci po akcijama koje su izvodili pojeami bataljoni i po jednom velikom broju ljudstva koje nije učestvovalo u težim okršajima naše je mišljenje da bi brigada bila nespremna da izvrši samostalno neki teži vojnički zadatak (kao napad na grad). Budući da u brigadi ima jedan dio starih boraca koji su većirom rukovodioci i puškomitraljesci i koji u stvari nose jedinicu, ubrzo će i ova brigada stati uz bok naših najboljih brigada. Naročito vojnički kadar počev od vodnika, pa ao komandanta bataljona su prokušani i borbeni ljudi sa prilično stečenim iskustvom. S obzirom na sve komplikovanije i složenije zadatke koji se postavljaju pred našu vojsku, teoretsko znanje naših vojničkih rukovodioca otežava im da u potpunosti mogu samostalno rukovoditi svojim jedinicama. U tom pogledu puno je pomoći pružio oficirski kurs pri štabu Korpusa, zatim podoficirski kurs pri štabu naše divizije. A u smislu što bržeg teoretskog izdizanja naših desetara organizovan jc pri štabu brigade desetarski kurs. Donekle je gotovost i spremnost brigade ometala i nesređenost brigadne i bataljonskih komora, odnosno intendantura. Otklanjanjem svih ovih nedostataka i preduzimanjem mjera za vojničko uzdizanje boraca, brigada ima sve uslove da postane udarna jedinica, sposobna da izvrši i teže zadatke. U tom nam uliva garanciju borbenost jednog pretežnog dijela boraca. Bilo je slučajeva da su borci u nekim bataljonima sami tražili da jurišaju na neprijateljska uporišta (slučaj u I. bataljonu pri napadu na uporište Dobrljin).[3] Da bi se od brigade mogla stvoriti dobra i udarna vojnička jedinica potrebno je bilo izvršiti neke izmjene u štabovima bataljona i samom štabu brigade i postaviti drugove koji će dati više poleta i prodornosti kao i pokazati više brige u radu sa borcima unoseći tu novi duh života, kakav je u našim starijim brigadama.[4] .. .[6]

Još u početku izvještaja smo napomenuli da u nekim partijskim ćelijama nije postojao SKOJ kao sektor partijskog rada. Jedno što je SKOJ kao organizacija imao vrlo malo pomoći od Partije, a drugo što se on pretvorio u neku začaurenu suviše usku organizaciju, nije mogao postati jezgro oko kojeg bi se zbila sva omladina u brigadi. SKOJ je bio neka organizacija odvojena, sama za sebe. SKOJ nije shvaćen kao masovna, van-

[s] **Neprijateljske snage iz Dobrljina i Kazibroda izvršile su napad, 28. oktobra 1944, na položaje jednog bataljona. Borba je vođena četiri sata i neprijatelj je povraćen (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 81. str. 486).**

[4] **Odnosi se na 13, 15. i 16. krajišku brigadu, koje su ranije ušle u sastav 39. NOU divizije.**

[5] **Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.**

partijska organizacija omladine. Otuda i kriierijum za primanje u SKOJ-u sličan kao u Partiji. Smatralo se da u SKOJ-u mogu samo najodabraniji omladinci, pa čak u nekim organizacijama bilo je kandidatskog staža za omladince koji trebaju u SKOJ. Skojevci nisu u masi omladine koja dolazi svakim danom u brigadu pronalazili najbolje omladince-ke, koje bi mogli privezati uz svoju organizaciju. Sa omladinom koja je van organizacije ne radi se ništa, niti se pak pronalaze različite forme u radu, što prijeti da i ono malo truda koji se uloži ne ide pozitivnom vaspitanju omladine. Da je zaista skojevska organizacija više nešto samo za sebe nego stvarna pomoć Partiji možemo se uvjeriti i po tom što rad SKOJ-a nije usklađen sa radom Partije. Kako po primanju u organizaciju, tako i po uvođenju kazne u SKOJ-u (opomena, ukor. strogi ukor pred isključenje) može se vidjeti kopiranje partijskog rada. Zatim i skojevska organizacija ne broji više od svega 160 članova, što je manje nego u Partiji. Budući da je takvo shvatanje SKOJ-a kao organizacije, to se kod omladinskih rukovodioca, pa i kod partijskih, što je slučaj i kod partijskog rukovodioca brigade, pojavila neka teorija kako nema odakle da se dobije novi skojevac, iako je brigada pretežno omladinskog sastava. Rad skojevske organizacije nije bio povezan sa svakidašnjim životom naše omladine.

Teren na kome djeluje brigada je mjesto gdje je planula prva puška u Krajini. Budući da je ovaj kraj od prvih dana ustanka vezan za naš pokret, to i politički događaji imaju velikog odjeka u narodu. Sada se završava izbor i organizacija odbora NO fronte, što je u priličnoj mjeri zatalasalo narod ovog kraja i zainteresovalo za živo učešće u istim. Kako su naši borci većinom sa ovog terena, to i razumjevaju potpuno prilike pod kojima ovaj narod živi — te prema tome i njihov odnos je pravilan. Zivo interesovanje naročito je izazvao dolazak Dra Subašića na slobodnoj teritoriji. Kroz diskusiju sa ženama i muškarcima može se uočiti jedna bojazan od povratka na staro. Zato su vrlo česta pitanja »hoće li se kralj povratiti u zemlju?« i tome slično.

Pošto je partijska organizacija na ovom terenu prilično razgranata i čvrsta, naša se pomoć sastojala većinom i samo u izvjesnim sugestijama.

14. decembra 1944. g.

Politodjel:
Stanka[6]

• **Glomazić**

BR. 149

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA BATALJONA »MATIJA GUBEC« OD 16. DECEMBRA 1944. PARTIJSKOM SEKRETARU POSAVSKOG NOP ODREDA O NEPRIJATELJSKOJ PROPAGANDI I O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

STAB
BATALJONA MATIJE GUBCA
Dana 16/XII 44. g.

ŠTABU POSAVSKOG NOP ODREDA
Za *sekretara*

Položaj

Dostavljam redoviti izvještaj o stanju i radu Partije ovoga bataljona u vremenu od 6/XII 44. g. do 16/XII 44. g.

1. POLITIČKA SITUACIJA

Naš bataljon za ovo vrijeme kretao je po Pakračko-Lipičkoj kotlini i to: Brezine, Kukunjevac, Janja Lipa, Poljana, Gaj, Antunovac, Brekinjska, Franjevac, Toranj, Batinjani, Omanovac, Banovac i Badljevina i Marino Selo. U većini ovih sela narod-je oduševljen prema našoj NOV, dok ima pojedinaca koji su uvijek još nastrojeni neprijateljski te se skrivaju od nas. Razlog je taj što još uvijek ima ostataka pokvarenih elemenata a koji su ostali iza povlačenja neprijatelja, te se skrivaju po tim selima. Također ima i bjelogardejaca koji po direktivama neprijatelja ubacuju među narod razne lažne vijesti a kojima donekle narod tih sela i nasjeda. Tako na pr. narod tih sela ne dolazi dobrovoljno u NOV, nego ih se mora prisilno mobilisati.[3] Naročito djelovanje Bijele garde, osjeća se u selu Janjoj Lipi i Marinome Selu. Navodno se u tim selima održavaju banditski sastanci, prikuplja i oruža ljudstvo a po direktivama neprijatelja. Djelovanje Bijele garde po tim selima postaje sve aktuelnije, tako da u posljednjih nekoliko dana, dočekana su od njih dva druga kod sela Brezina i ranjena. Također se zapazilo njihovo djelovanje i svojom propagandom, jer

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 19-2, k. 1610.

[2] Poljana Pakračka

[5] O mobilizaciji novih boraca vidi AVII, reg. br. 20-2, k. 1610.

se narod koleba i stalno je zaplašen od strane neprijatelja, dok sumnja u našu štampu i vijesti koje stižu o uspijesima Crvene armije i naše NOV. Njihova propaganda osjetila se vidno i u selu Kukunjevcu i Brezinama, gdje su pobacali letke, kako tobože u Rusiji dižu se pobune. Njihovi letci nisu djelovali na narod vidno, jer narod tih sela pokupio je sam letke i odmah ih uništio. Svi pokušaji neprijatelja da prodre dublje u naš oslobođeni teritorij za sad su bezuspješni, ali u selima Janja Lipa, Marinom Selu neprijatelj je potpuno uspio politički pridobiti tako reć sav narod, a dokaz je taj što u tim selima ima bande naoružane u samom selu, a neće nitko da ih oda. U tim selima u našoj štampi i vještima koje stižu narod ne polaže mnogo važnosti, nego pod uticajem neprijatelja sumnja u svu našu štampu i vijesti.

U drugim selima Pakračko-Lipičke kotline stanje je sasma drugo. Narod je oduševljen prema našoj NOV, dok ima pojedinaca koji špekuliraju i koji bi još uvijek htjeli ostati po strani da bi sačuvali svoju kožu, imetak, ali lično radeći za svoj interes. Naša štampa čita se po svim selima i narod sa oduševljenjem očekuje Crvenu armiju a dok se o saveznicima vrlo malo govori, jer se očekuje svaki čas dolazak Crvene armije.

2. ORGANIZACIONI IZVEŠTAJ

Ovaj bataljon raspolaže sa jednim bataljonskim biroom, sastavljen od tri člana, od kojih je jedan, tj. sekretar bataljona na kursu a zamjenjuje ga politkomesar bataljona. Ovaj bataljon ima tri partijske ćelije a koje broje svega ukupno 23 člana Partije. Promjene su nastale što su dva člana Partije otpuštena iz naše jedinice i poslani u Hr. Posavinu na relejne stanice i to: desetar Vlašić Mije Mijo, rođen 1927. g., došao u partizane 18/IX 1943. iz sela Plesna, općina Kraplje, srez Novska, seljak, Hrvat, članom posto 25/V 44, dobro stojeći, posjeduje 40 jutara zemlje: Grudenić Stjepana Josip, rođen 1911. g., došao u partizane 17/V 1943. iz Plesna, općina Kraplje, srez Novska, seljak, Hrvat, postao članom Partije 6/VI 1938, bogatiji, posjeduje 30 jutara zemlje.

Za ovo vrijeme primljen je u partiju drug Milan Roksandić iz sela Kukunjevca, općina Kukunjevac, srez Pakrac, vrši dužnost polit, delegata u vodu I. čete, seljak, Srbin, posjeduje 10 jutara zemlje. U partizane stupio 27/VII 1943. Drugih promjena za ovo vrijeme nije bilo.

3. O PARTIJSKIM JEDINICAMA

Partijske ćelije ovoga bataljona rešavaju sve probleme na koje nailaze dobro, a rešavaju ih putem redovitih partijskih sa-

stanaka. Nivo partijaca je na srednjem stupnju. Materijal savlađuju prilično, naročito ih zanima partijski materijal. Za ovo vrijeme proučen je materijal: Vanjska politika SSSR od prvog svjetskoga rata do danas, Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije i Seljačko pitanje, a tako isto i sav tekući materijal. Greške koje se dešavaju u jedinici otklanjaju se putem partijskih sastanaka, kritike i opomena. Disciplina i moral su na dosta visokom stupnju.

4. PARTIJSKA DISCIPLINA I ODGOVORNOST CIJELIH ĆELIJA

Disciplina partijaca u ovome bataljonu dosta je dobra. Drugovi se osjećaju odgovorni pred Partijom i izvršavaju sva naređenja koja se pred njih postavljaju. Bilo je aljkavosti i nediscipline kod druga bolničara ..., a koji je pozvat na odgovornost radi toga što se je napio a kao partijac to nije smio da napravi, a još pri tome praviti razne neumjesne ispade, te je isti kažnjen partijskim ukorom i dat mu je ranac da nosi u jedinici.

5. RAD CJELOKUPNI ORGANIZACIJA

Partijske ćelije ovoga bataljona prenašale su sve direktive i zaključke koji su donešeni na sastancima na SKOJ-evske grupe, isto tako prenošeno je sve i na borce. Rad na terenu odvijao se samo na tome da je prilikom mobilizacije i prolaskom krozsela upoznavat narod o potrebama stupanja u NOV i dolasku Crvene armije i mobilizaciji koju vrši neprijatelj. Pročelnik SKOJ-a održao je tri sastanka sa Skoj-evskim grupama na kojima je prorađen sav tekući materijal kao i brošura »Pionir«. Partija daje punu pomoć SKOJ-u.

6. PARTIJSKE KONFERENCIJE, SAVJETOVANJA I SASTANCI

U ovoj jedinici održano je 7 partijskih sastanaka i to: sekretar II. čete održao je 2 teoretska i 1 redovni sastanak. Sekretar I. čete održao je 1 teoretski i 1 redovni sastanak. Komesar bataljona održao je jedan redovni sastanak u štabu bataljona i 1 savjetovanje sa svim političkim i vojnim rukovodiocima. Na sastancima su se uklanjali svi nedostatci koji su zapaženi u jedinici. Davate su direktive za daljni rad donešene na sastanku bataljonskoga biroa i to: na prvome mjestu posvetiti najveću pažnju novomobilisanim drugovima, kako bi ih uzdigli na što veći politički nivo i stvorili od njih borce.

7. KURSEVI

Za ovo vrijeme proučavan je u ćelijama materijal: Vanjska politika SSSR od prvog svjetskoga rata do danas, Ustav-

nost i zakonitost stare i nove Jugoslavije i. Seljačko pitanje. Drugovi prilično dobro savlađuju materijal. Za ovo vrijeme letaka nismo dobivali te nismo razbacivali po uporištima. Partijski kurs bio bi potreban svim polit, rukovodiocima.

8. VOJSKA

Disciplina u jedinicama je dosta dobra. Moral boraca i rukovodioca je dobar[1] a tako isto i borbenost. Komandant[5] i komesar[6] pridržavaju se direktive druga Tito.[7] Ishrana vojske je odlična. Veza sa Štabom odreda održava se dosta slabo i to većinom telefonski, ali uslijed udaljenosti i preopterećenosti na liniji kao i prekidima linije veza je ponekada slaba. Veza sa četama dobro funkcioniše pomoću kurira. Bataljonski biro upoznat je sa svim direktivama koje se dobivaju iz višega foruma. Isto su tako upoznati i sa Imformat. of. referenta saniteta kao i svih predpostavljenih članova.

9. RAZNO

U vremenu ovih 10 dana mobilisano je 53 nova borca. Od toga je kod nas ostalo dobrovoljno 11 drugova a ostalo je upućeno za štab Odreda.

Primjećuje se u pojedinim selima da odbornici nekoga zaštićuju od mobilizacije a i sami bježe od naše vojske bojeći se da ih nećemo mobilisati. Takav se slučaj desio u Antunovcu, gdje su neki članovi odbora sakrili se ispred naše vojske. Također je zapaženo da neki odbornici nepravilno dijele pojedine podjelne stvari i drugo koje se dobije od strane naše vlasti i to tako da najprije podijele svojoj rodbini, a ne onima kojima jn najpotrebnije i koji su najsiromašniji. Ovakav slučaj, koliko smo doznali, desio se u Bijeloj Stijeni i Bjelanovcu, gdje predsjednik NOO-a nije ni dana bio u partizanima a danas on ovako nepravilno radi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. pomoć, politkomesara
politkomesar
Ljuban"

[4] Vidi AVII, reg. br. 18-2, k. 1610.
[5] Miloš Lukić
[6] Ljuban Timko
[7] Redakcija nije pronašla direktivu.
[8] Pomoćnik političkog komesara u bataljonu bio je Petar Sućurović, a kao vršilac dužnosti pomoćnika političkog komesara potpisao se politički komesar Ljuban Timko.

BR. 150

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 19. SRPSKE BRIGADE 25. NO DIVIZIJE OD 17. DECEMBRA 1944 CENTRALNOM KOMITETU KPJ I POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O POLITIČKOM I KULTURNO--PROSVETNOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆ. POLITKOMA
XIX SR. NO BRIGADE
17-XII 1944. g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE I POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

U razdoblju od 20-X do 10-XII o.g. XIX srpska brigada nalazila se na teritoriji Kučevo — Požarevac — Kraljevo — u Ibarskoj dolini (Ušće) — Arilje i okolica Užica.[2] U tom međuvremenu brigada nije imala neku ozbiljnu borbu sem vršeći pritisak na neprijatelja da bi se što pre povlačio. Za ovo vreme partijska organizacija je malo bolje razvila svoju delatnost na svim sektorima rada. Aktivnost partijske organizacije ispoljavala se kako unutar brigade, tako i u radu sa narodnim masama u ovim krajevima, a naročito na terenima Kučevo — Požega i okolica ovih gradova. Održano je niz političkih konferencija i priredbi pred narodom i vojskom, takođe su stvarati i narodno--oslobodilački odbori u ovim krajevima. Davanjem primedbi i držanjem političkih konferencija, koje su imale pretežno mobilizacioni karakter. U tome smislu naša je brigada mobilisala oko 4.000 boraca iz krajeva Kučevo — Požarevac — Petrovac i okolina ovih gradova. Može se konstatovati da su partisko--politička rukovodstva i partijsko članstvo uopšte ozbiljno shvatili zadatak mobilizacije. Kod mobilizacije dešavali su se izvjesni nedostaci koji su uočeni a to su da su izvjesne komisije koje su regrutovale puštale izvjesne ljude kućama, tako da je počela bila diskusija kod novomobilisanih drugova i nezadovoljstvo.

24-XI ov. g. objavljena je u diviziji za 27-godišnjicu Velike oktobarske revolucije utakmica, koja je popularisana preko

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u ARPB, reg. br. 6222, a snimak u AVII, reg. br. IRPJ — 1/744—748.

[1] i * O dejstvima 19. NO brigade vidi tom I, knj. 14, dok. br. 185; knj. 15, dok. br. 4, 34, 37, 45, 52, 53, 55, 64, 66, 92, 119, 128, 135, 136, 146 i 152.

sastanaka partijske i skojevske organizacije i četnih konferencija. Ovaj poduhvat partijske organizacije su prilično uspjele, jer su stvarno borci i rukovodioci ozbiljno shvatili utakmicu i u duhu takmičenja osjećao se na svim sektorima partijskog rada. U danima takmičenja naročita aktivnost se pokazala na sektoru vojničkog rada, kulturno-prosvetni rad, zatim političko-teoretsko proučavanje Odluka II zasjedanja AVNOJ-a. U ovome vremenu održan je politički i vojnički kurs sa nekoliko tema. Na političkom kursu bili su slušaoci samo iz dva bataljona, a na vojničkom iz čitave brigade. Ovi kratki kursevi su nam omogućili doneklen popunjenje upražnjenih mjesta u našoj brigadi, premda još rukovodioca političkih i vojničkih fali. Organizaciono stanje nije još sređeno u podpunosti, treba sada više akcija manjeg stila da bi se brigada u borbenom pogledu, kao cjelina, koliko-toliko prekalila.

Međutim, u odstupanju neprijatelja sa ovih terena, tj. iz Ibarske doline — Kraljeva — Čačka, brigada je za ovo vrijeme imala više manjih borbi i naporne marševe.* Ove prve borbe u kojima je brigada učestvovala sa novomobilisanim borcima, bilo je više od polovine boraca bez ikakvog iskustva i vještine u ratovanju (borci iz Kučeva — Petrovca — Požarevca i okolice tih gradova). Sa ovih terena u brigadi su oko devedeset posto (Vlasi). I u prvim borbama brigada je imala gubitke u rukovodiocima i novomobilisanim borcima. U pokretu jedan je mali dio ovih boraca dezertirao kućama, vako da smo morali da streljamo dvojicu dezertera pred strojem brigade. U prvim borbama bataljoni se nisu pokazali najbolje, radi toga što je rukovodstvo mlado, a pored toga dobili su ogromnu većinu novomobilisanih boraca. Kod pojedinih rukovodioca u prvim borbama stvorilo se nepovjerenje u novomobilisane borce (mislim u pogledu borbenosti boraca) i po mom mišljenju ova okolnost dosta je negativno djelovala na buduće držanje naših jedinica. Partijska organizacija ipak je na vrijeme uočila sve probleme i počela ih rešavati. Valja napomenuti da je poslije prve borbe i pokreta održan sastanak komiteta u I, III i IV bataljonu, dok nije u II batalj. održan radi manjkanja partijskih rukovodioca u ovome bataljonu. Na ovim sastancima su oštro postavljeni nedostaci partijske organizacije u predhodnim borbama i pokretima i postavljeni zadaci partijske organizacije. Naročito je oštro postavljen zadatak suzbijanja nepovjerenja prema novim borcima i bolje brige, čuvanja i staranja o borcima. Međutim, može se konstatovati da partijsko-političko rukovodstvo i partijske ćelije nisu dale sve od sebe za izvršavanje svih zadataka, ali je neosporna činjenica da je ovaj sastanak bio značajan i da je imao dosta pozitivni uticaj za dalje držanje rukovodioca i partijskog članstva. Brigada za koju se može reći da je u pr-

vim borbama podbacila, ali sada se sve više osjeća napredak u brigadi. Partijska organizacija za sve ovo vrijeme živila je aktivno partijskim životom, sem u II bataljonu. Kroz česte nepartijske sastanke, koji su doprinjeli da se stanje u brigadi poboljšava.

Skojevska organizacija ovoga se puta nije snašla u pokretu i u borbama. Skojevski aktivi, naročito u prvim danima marša i borbe, nisu se sastajali Razlog je ovog nesastajanja bio što su sekretar SKOJ-a brigade drug Dobrivoje Pavlović i svi rukovodioci Skoja bataljona bili na Kongresu[4] više od dva mjeseca dana. Za ovo vreme je partija morala da Tukovodi sa skojevskim sastancima, premda se u mnogim nije uspjelo dovoljno.

U toku svih 15-odnevnih borbi brigada je imala gubitke. Gubici su u rukovodiocima sledeći:

Vojnik 1 — i to umro od rana — komandir čete
vojnik 7 — ranjenih od kojih su 5 iz komande čete
i 2 vodnika političkih 1 — ranjen polit, delegat

Ukupno 9

U dosadašnjem izlaganju ja sam se uglavnom zadržao na periodu 50-dnevnog boravka brigade na teritoriji Kučevo — Požarevac — Kraljevo — Ibarska dolina.— Arilje i oko Užica, a zatim u periodu borbi sa neprijateljem. U daljem izlaganju uglavnom ću prikazati sadašnje stanje i probleme partijske organizacije u brigadi.

1) Stanje i rad paitijske organizacije

Partijska organizacija broji sada na licu u brigadi 160 članova KPJ, sa 42 kandidata. U brigadi ima 34 partijske jedinice.

Za sve vrijeme do danas održavani su redovni partijski sastanci i partijska organizacija je uglavnom rešavala organizaciono sređivanje u brigadi i učvršćivanje. Na tim sastancima analizirani su marševi i akcije, propusti i nedostaci rukovodstva i partijske organizacije za vrijeme marševa i borbe . . .[s]

Partijski biroi u svim bataljonima nisu se osjećali kao partijsko rukovodstvo. Moram da napomenem da prije u svim jedinicama nije postajao raspored rada u bataljonskom birou, a takođe i u partijskim ćelijama po četama i nije mogao rad da ide kako treba. Sekretari partijskih jedinica teško mogu da odgovore svojoj dužnosti, teoretska izgradnja na niskoj visini, jer nisu prolazili kroz partijski kurs. Pojedini partijski komiteti nisu podpuni, kao što je u II bataljonu (nedostaje 6 partij-

[4] Reč je o Prvom kongresu Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Srbije (vidi dok. br. 9, objašnjenje 4).

*, * i [s] Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

skih rukovodioca u četama) i u I bataljonu (nedostaje dva partijska rukovodioca ćelije). Dužnost sekretara ćelija u ovim jedinicama vrše drugovi politkomesari četa. Razumije se da ovo u nekoliko ometa posve pravilan rad tih partijskih komiteta.

Valja napomenuti da se partijska organizacija u II bataljonu osjeća manje nego partijske organizacije u ostalim bataljonima i u brojčanom su pogledu manji od ostalih bataljona. To je uglavnom zato što [je] u ovoj organizaciji bio sekretar koji nije odgovarao svojoj dužnosti i manjkanje sekretara četnih ćelija. U ovoj partijskoj organizaciji sada se sve preduzelo da se popune upražnjena mjesta i da [bi] ova partijska organizacija pošla napred kao i u ova tri bataljona zavisiće u prvom redu od partijskog biroa u bataljonu

Teoretski rad u partijskoj organizaciji u zadnje vrijeme nije bio naročiti, radi toga nije dovoljno partijsko rukovodstvo shvatilo važnost teoretskog rada u partiji. TJ ćelijama se proučavao tekući partijsko-politički materijal, a između ostalog prorađivano je pismo Pokrajinskog komiteta KP-e Srbije i materijal Učenje o Partiji. Inače, teoretski rad se sada razvija, zato što se na komitetima ukazalo [na] važnost teoretskog rada. Danas se pokazuje da interesovanje za teoretskom izgradnjom, koje se kod partijskih organizacija bilo probudilo za vreme mjesečnog boravka brigade u Požarevcu i Kučevu, da se to interesovanje produžuje i oživljava. Valja istaći da u štabskim ćelijama naročito ima interesovanja za političko-teoretsku izgradnju.

Partijske ćelije i komiteti počeli su se navikavati na redovne sastanke i u tome pogledu vrlo retko se dešavaju propusti, sem II bataljonu, koji nema dovoljno partijskih rukovodioca.

2) *Stanje* i *rad skojevske organizacije*

O držanju skojevske organizacije bila je riječ u dosadašnjem izlaganju. Uglavnom i u ovoj organizaciji, poslije velikog nerada u toj organizaciji, preduzete su mere za njeno organizaciono učvršćivanje. U vremenu od dva mjeseca i više brigadni komitet Skoja koji se sastajao, radi odlaska sekretara Skoja brigade na kongres druga Dobrivoja Pavlovića i sekretara bataljonskog rukovodstva Skoja. Partijska je organizacija shvatila svoje propuste u odnosu na skojevsku organizaciju, tako da za vrijeme pokreta i borbi partijska organizacija počela je da se više angažuje za učvršćivanje skojevske organizacije u brigadi.

Bataljonski komitet Skoja takođe se nije sastajao za čitava dva mjeseca i više. Još se uvjek ne osjećaju kao bataljonska rukovodstva Skoja, već više kao zbir sekretara četnih aktiva, nemaju dovoljno inicijative u radu, što dolazi od mlado-

sti samih sekretara. Brigadni rukovodioc Skoja drug Pavlović nije obilazio skojevske organizacije, jer nije bio, a njegovim dolaskom počeo se osjećati rad u Skoju.

Skojevska organizacija u brigadi broji 292 člana koji su svrstani u 24 aktiva. Problemi skojevske organizacije su sledeći: Podići političko-teoretski nivo organizacije, omasoviti organizaciju, podići osjećaj odgovornosti i svijesti o zvanju člana Skoja, osamostaliti bataljonske komitete Skoja.

3) *Vojno-politički i kulturni rad*

Političko-kulturni rad, koji je prije pokreta sa terena Požarevac i Kučeva prilično uzeo maha, sada je prekinut usled pokreta i borbi. Uglavnom političko-komesarski rad svodio se na konferencije četne povodom pokreta i borbi i svakodnevnih nedostataka i propusta. Politički rad dok je brigada bila na terenima Požarevac, Kučevo, najviše se radilo proučavanje Odluka II zasjedanja AVNOJ-e i vojno-politička situacija u svijetu i kod nas. Ustvari to je i bilo najveća potreba na sektoru političkoga rada, jer je u našu brigadu mobilisan veliki broj novih boraca, koji nisu uopšte poznavali razvitak Narodno-oslobodilačkog pokreta, takođe ni razvoj događaja u svijetu i kod nas. U tom smislu održana su po jedinicama po nekoliko predavanja o razvitku Narodno-oslobodilačkog pokreta i o II zasjedanju AVNOJ-a, takođe i vojno-političke konferencije. Interesovanje boraca na ovim predavanjima i političkim konferencijama bilo je na visini.

Partijska organizacija i politkomesari bili su se odvikli da govore vojno-političku situaciju, gde je na vreme uočen i postavit na partijskim sastancima ovaj propust najvažnijega rada, danas kada se ovako brzo događaji razvijaju. Politički komesari, kako bataljona tako i četa, teorijski su slabo uzdignuti i ne pokazuju dovoljno snalaženja u praktičnom i teoretskom komesarskom radu. Ovo manje-više važi za kcmesare bataljona, a za komesare četa — ima ih koji su vrlo slabi, ne pokazuju nikakav napredak u svome radu. Inače, postoji prilična saradnja između politkomesara i partijskih rukovodioca po bataljonima. Međutim, ta saradnja nije ostvarena između svih političkih komesara i pomoćnika po četama . . ,[6]

Što se tiče kulturnog rada sada on se slabo osjeća u brigadi. U mnogome iz objektivnih razloga. Pjesma oživljava po jedinicama i pokrenuto je pitanje nepismenosti koje je u našoj brigadi, s velikim dolaskom novih boraca popeo se broj nepismenih. Kulturno-prosvetni rad bio je u mnogome oživio dok smo bili na terenu Požarevac, Kučevo, gde su formirani kulturno-prosvetni odbori po bataljonima i četama. Svaki bataljon ima svoju kulturnu grupu, tako su u svim selima kuda je bri-

gada prolazila kroz gore navedene teritorije davali priredbe. Takođe su izlazile bataljonske džepne novine i zidne novine četne i bio je priličan rad sa nepismenim. Za vrijeme takmičenja kulturno-prosvetni rad je u mnogome uspio da zainteresuje novomobilisane borce u pisanju članaka, pjevanju i drugo.

Za vojni rad u zadnje vreme nije bilo uslova, inače vojni rukovodioci su aktivni u tom pogledu bataljonski, i dok četni slabije su aktivni u radu i mladi. Dok je brigada bila na teritoriji Požarevac — Kučevo, vršilo se redovno zanimanje sa borcima, a naročito sa novim. Tako da je brigada na dan proslave 27-e godišnjice Velike oktobarske revolucije vršila paradu kroz Požarevac. Parada je dobro uspjela. Pored rada sa borcima držati su sastanci sa rukovodiocima bataljona i četa na kojima su se analizirali nedostaci i propusti u radu, takođe su se održala tri sastanka štabova bataljona i brigade^ Takođe sada za vreme pokreta i prvih borbi brigade[7] održati su sastanci štaba brigade i štabova bataljona na kojima su se pretresali vojnički nedostaci, propusti i analizirane vojničke akcije, takođe maršovanje brigade. Ovome sastanku nije prisustvovao štab IV bataljona, pošto nije učestvovao u prvim borbama brigade, jer je isti ostao iza nas u Požarevcu mjesec dana. U pogledu ovoga sastanka svi komandanti bataljona pokazuju prilično inicijative.. .[8]

Na vojničkom radu nije se dosta uspjelo koliko se moglo, razlog je tome što je u štabu brigade više od dva mejseca bio jedan vojnički rukovodioc i za vreme odmora brigade nisu se bataljoni obilazili redovno od strane vojnih rukovodioca štaba brigade.

4) *Intendantura i sanitet*

Za vrijeme boravka brigade na terenu Požarevac — Kučevo ishrana je brigade bila dosta dobra, ali TU se pojavile izvjesne greške prema narodu od strane intendanata. Ovo pitanje postavilo se u partijskoj organizaciji, kao i pitanje borbe protiv pojedinačnog i samovoljnog snabdevanja pojedinih boraca. Mjere koje su u ovom pogledu preduzete nisu još dovoljno uspjele. Ali borba za pravilan odnos naših intendanata prema narodu, a i boraca, postavlja se još uvjek kao problem. Ishrana brigade u maršu nije bila dobra, razlog je tome da se naši intendanti nisu znali snaći i da na vrijeme organizuju ishranu brigade. Tako da smo morali intendanta III i IV bataljona smjeniti sa dužnosti intendanata bataljona. Sada ishrana brigade teče povoljno i u ovom pogledu zapaža se manje grešaka. Intendant brigade je aktivan na svome poslu, ali nema dovoljno iskustva i inicijative, takođe mu nedostaje dovoijno aktivnosti

[7] Vidi tom I, knj. 15. dok. br. 167 i 180 (str. 506 i 511).

Za održavanje sastanaka sa intendantima bataljona i ekonoma četa. I sama partijska organizacija nije dovoljno kontrolirala da se održavaju redovno sastanci intendanata i ekonoma. U buduće u ovom pogledu će se posvetiti veća pažnja i kontrola. Sada postoji jedna objektivna okolnost koja otežava funkcionisanje intendanture, a to je nedostatak tovarnih konja, kojih, je uvjek malo bilo. Dovoljan broj ima konjskih kola sa zapregom, ali dok brigada vodi borbu po terenima kuda kola ne mogu i tako otežava pravilnu ishranu jedinica. Takođe se nije dovoljno posvetila pažnja o čuvanju i njezi konja. Partijska organizacija je oštro postavila problem čuvanja i njege konja. U radnim vodovima (komorama) nije još sprovedena pravilna organizacija posla sviju drugova koji se nalaze u tim jedinicama i to često izaziva loše posledice. Objektivna poteškoća je u tome što se u tim jedinicama nalazi veliki broj novomobilisanih i to stariji drugovi, a mali broj ima starih boraca koji su ranije stupili u redove Narodno-oslobodilačke vojske.

Sanitet u našoj brigadi je slab i nije dovoljno odgovorio svojoj dužnosti u pogledu čistoće i zdravlja boraca. Tako da su dva druga bolovali tifus. Nije se dovoljno posvetila pažnja o držanju sastanaka sa drugaricama bolničarkama po bataljonima i četama. Ovi nedostaci koji su bili u brigadi u pogledu sanitetske službe, razlog je tome što brigadni referent drugarica ... nije odgovorila svojoj dužnosti, nije bila inicijativna i teško se mogla snaći u svome radu. Partijska organizacija postavila je ovaj problem, pitanje referenta brigade i pojavu tifusa u brigadi, postavita je oštro na partijskim sastancima borba protiv tifusa, tako da poslije ona dva slučaja tifusa ima oko dvadeset dana nije se više pojavio u jedinicama. Sada sa smenjivanjem ove drugarice sa dužnosti referenta brigade moći će sanitet prilično odgovoriti svojoj dužnosti. Sanitet po bataljonima je priličan, sa više pomoći i rada moći ćt odgovoriti svojoj dužnosti, jer ima u svakom bataljonu doktor, sem u IV bataljonu. Partijske jedinice nisu dovoljno posvetile pažnju sanitetu za održavanje sastanaka. Ovaj je nedostatak uočen i postavljen pred partijsku organizaciju oštro za davanje više pomoći sanitetu. U bataljonima se osjeća nedostatak sanitetskog osoblja, koje isto otežava pravilan rad sanitetu.

5) *Obaveštajna služba*

Organizacija obaveštajne službe u našoj brigadi nije najbolja. Ob. oficiri bataljona nisu dovoljno aktivni u svome poslu i ne znaju dovoljno da organizuju ovu službu. Sada u II bataljonu nedostaje ob. oficir a njegovu dužnost sada ne vrši niko. Ob. oficir brigade drug . .. bio je aktivan u svome radu, ali nije bio dovoljno snalažljiv i nije redovno držao sastanke sa ob. ofi-

cirima bataljona. Drug ... je pozvat od strane Korpusa na neku drugu dužnost. Sada u našoj brigadi vrši dužnost ob. oficira brigade drug Belajac Dragoljub, p. poručnik. U svome radu pokazuje dosta aktivnosti i volje za rad. Pri svakom bataljonu postoji izviđačka desetina, a pri brigadi petnaest boraca. Ove izviđačke desetine nemaju kakvog uspjeha u ispitivanju neprijatelja, razlog je tome što se sa ovim ljudima nije radilo da obuče o ispitivanju neprijatelja. Ovaj propust nerada partijska organizacija je uočila i postavito je da se sa ovim izviđačima redovno obučavaju kako teoretski tako i praktično na terenu. Problem koji se još postavio, a to je da su naši ob. oficiri mladi i nisu pohađali nikakav kurs o obaveštajnoj službi.

6) *Razno*

— Odnosi između štaba brigade i štabova bataljona su prilični, kao i odnosi štabova bataljona i komandi četa. Uopšte vlada drugarski vojnički odnos između štabova.

— Postoje nepravilnosti u odnosu pojedinih četnih rukovodioca i desetara prema borcima. Taj problem postavljen je u partijskoj organizaciji.

— Vojnička disciplina koja je jako popustila u toku primanja novih boraca u brigadu, ona se prilično popravlja, naročito u II, III i IV bataljonu, dok je u I bataljonu slabija.

— Kolektivni život u jedinicama nije još na visini. Ima dosta egoizma kod priličnog broja boraca, pa čak i nekih rukovodioca. Ova se pojava suzbija preko četnih sastanaka.

— Odnosi između drugova i drugarica su uglavnom dobri. Moram da istaknem da drugarice za vrijeme marša i ovih borbi u našoj brigadi pokazale su dobro držanje. Ni jedna drugarica nije izostala u pokretu. Pred partijskom organizacijom se postavlja problem popune upražnjenih mjesta, jer je brigada dosta brojčano velika, a dosta fali nižih rukovodioca. Naoružanje brigade nije najbolje, razloga je ovome što imamo engleske mitraljeze a nema municije, pored ovoga dobili smo 25 puškomitraljeza »Brno« bez i jednog šaržera i tako brigada raspolaže samo sa 19 šaraca. Borbenost jedinica iako su mlade je na priličnoj visini.

— U brigadi se dosta popularisalo stvaranje skupštine za Srbiju.[9]

• U Beogradu je 9. novembra 1944. otpočelo Prvo zasedanje Velike antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS). Zasedanje je trajalo četiri dana. Skupština je, polazeći od odluka Drugog zasedanja AVNOJ-a, utvrdila, pored ostalog, da Srbija ulazi u DFJ kao ravnopravna federalna jedinica i da je prvi i neodložni zadatak: dalja neposredna borba srpskog naroda za definitivno oslobođenje cele Jugoslavije. Izborom ASNOS-a prestao je da radi Glavni NO odbor Srbije (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, VII, Beograd, 1958, knj. 2, str. 328).

— Štabovi bataljona još nisu dovoljno izrasli kao bataljonska rukovodstva, i teško im se mogu dati samostalni zadaci. Valja samo istaći priličnu samostalnost i dobro izvršava zadatke k-nt II bataljona poručnik Blagojević Milorad.

— Odnosi u štabu brigade su pravilni, sem što su bili slabi odnosi između k-nta i drugarice referenta saniteta brigade, bilo nekih nepravilnosti koje su odklonjene na zajedničkim sastancima. Članovi štaba pokazuju aktivnosti na svome radu ali nemaju dovoljno iskustva u radu.

— Brigada po svojoj brojčanoj snazi i naoružanju u stanju je sada da izvršava vojničke zadatke.

— Odnosi boraca urema narodu nisu dobri, razlog je tome što ima izvestan broj drugova koji uzimaju na svoju ruku od naroda, dešava se da izvesni borci vole da ukradu.

U izlaganju o stanju i radu u partijskoj organizaciji nisam iznio koliko je članova primito u partiju i koliko je u rashodu od moga dolaska u XIX brigadu 20-X do 10-XII o.g.

Mojim dolaskom u brigadu bilo je 129 članova KPJ-a, do sada je primito u partiju 35 članova, poginuo jedan, ranjeno 5 članova, odpušteni kući od strane divizijske komisije 3 člana, otišli na druge dužnosti u druge jedinice 5 članova, bolesnih u bolnici 3 člana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Čajetina kod Užica

Sa drugarskim komunističkim pozdravom
POMOĆ. POLITKOMBRIG
Miloš Dukić

BR. 151

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 7. KORPUSA NOVJ OD 18. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA KORPUSA[1]

STAB VII KORPUSA NOV I POJ

PROPAGANDNI ODSEK

Broj datum

716 18. XII 44.

GLAVNI ŠTAB NOV I PO SLOVENIJE

Propagandno odeljenje

Predmet: 14-dnevni izveštaj

U rukovodstvu propagandnog odseka nema promena.

U vojnoj muzici VII korpusa morali smo staviti na raspolaganje štabu VII korpusa sledeće drugove: Karat Ivana, Kovač Otmara i Salamon Franca, jer ne odgovaraju kao muzičari a Salamon ni po karakteru i ponašanju. U sporazumu sa štabom povukli smo na njihova mesta Pisanski Ivana i Zajc Leopolda, oba iz II radničkog bataljona B.V.P.[2]

U Frontnom gledališču nema promena.[s]

Između dopisnika, posle Hlavatija[4] prijavili su se na pregled za prijem u avijaciju još Cernovšek[5] i Zorzut.[6]

U tehnici nema promena (Urbanšek,[7] koji je otišao na pregled, još se nije vratio, zato ćemo ovih dana povući novog druga za daktilografa, jer tri druga ne mogu podmiriti sav posao)-

VI i XI brigada vratile su se u Štajersku.[8]

Od 4. XII nadalje izdaje odsek redovno radio-vesti.[9]

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 88 III. Broj i datum dopisani su mastilom. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »1391/20.12.«

[2] Belokranjskog područja. Opširnije o radničkim bataljonima vidi dok. br. 27, AIZDG u Ljubljani, f. 208V.

' Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, objašnjenje 19.

[4] Zdenko Hlavati

[s] Branko Cernovšek

• Miloš Zorzut

[7] Miha Urbanšek

[8] Vidi dok. br. 63, objašnjenje 61.

' Propagandni odsek 7. korpusa NOVJ izdavao je »Radijske vesti«, umnožene na ciklostilu. Sačuvano je samo nekoliko brojeva (vidi **AIZDG** u Ljubljani, NO tisk, f. P/370).

Kulturno-prosvetni rad

Sekcija je izdala reportažu »Tri leta borbe«[10] s notama i scenskom muzikom. Poslala je nešto nota jedinicama koje imaju pevačke horove. U štabu korpusa je bio organizovan »Miklavžev večer«[11] i vežbe okteta. Kulturno-prosvetni raa se u bataljonu proširio (pevačke vežbe i predavanja). Drug Jugovec[12] je posetio XV brigadu i porazgovarao s komesarom brigade[13] i propagandnim referentom XV divizije.[14]

XV *divizija.* U svim jedinicama rade kružoci[15] (bataljonski) koji se sastoje od pet članova (većim delom nižih političkih rukovodilaca), koji odgovaraju za: pevanje, priredbe (mitinzi, zabavne večeri, proslave), zidne novine i dopisivanje, džepne novine, kulturno-prosvetne časove. Horovođa nemaju; pevačkim horovima rukovode najbolji pevači. Gaji se partizanska i narodna pesma. Nedostaje pesmarica.

Sve brigade su za to vreme priredile bar po jedan miting. XII brigada je na Čatežu priredila i zabavno veče s pevačkim i šaljivim tačkama i plesom.

Posle organizacije kružoka su zidne novine ponovo oživile; uglavnom bataljonske a rede četne, gde se pojavljuju džepne novine, koje dosad neke jedinice nisu imale (Gupčeva,[16] minerski bat.). Među borcima postoji velika revnost i oduševljenje za zidne novine. Iako je XV brigada bila stalno u akcijama,[17] nije prestala sa izdavanjem zidnih novina. Isto važi za Cankarevu[18] i XII brigadu,[19] dok Gupčeva u tome vodi jer je stalno na istim položajima.[20] Njene su brižljivo izrađene i po kvalitetu dosta dobre, dok su u ostalim, iz razumljivih razloga, površnije i slabije.

[10] Autor je Sintič (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 85, b. j. 1073).

[11] Misli se na verski praznik Sv. Miklavža (Sv. Nikole, kada su se, po verskom običaju, davali pokloni.

[18] Oto Jugovec

[iS] Politički komesar 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« tada je bio Jože Jakomin Crni.

[14] Franček Saje

[15] Vidi dok. br. 31

" Odnosi se na 4. slovenačku NOU brigadu »Matija Gubec«.

[17] O borbama 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« vidi njen Operativni dnevnik (AIZDG u Ljubljani, f. 190a'III).

[18] U pitanju je 5. slovenačka NOU brigada »Ivan Cankar«. O njenoj aktivnosti u tom periodu vidi njene dnevne izveštaje (AIZDG u Ljubljani, f. 189a/III) i izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26 II).

O aktivnosti 12. slovenačke NO brigade vidi dnevne i periodične izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

[24] U selima pod Gorjancima. Vidi njene dnevne operativne izveštaje (AIZDG u Ljubljani, f. 189/III).

Jedinice se za kulturno-prosvetne časove služe pre svega našim novinama, ali su časovi dosta retki (nedostatak odgovarajućeg materijala).

Akcije pisanja parola su jedinice napustile, jer su u krajevima gde se naša vojska stalno zadržava već izvedene, a u krajevima koje kontroliše neprijatelj narod ih odmah izbriše čim ih naše jedinice napuste. Obaveštajne patrole šalju u neprijateljeva uporišta literaturu namenjenu neprijatelju i našu pročitanu. Pisanje kronike je neredovno i jedinice je sve više napuštaju.[21]

XVIII divizija. Posle akcije na Kočevje[2''] kulturno-prosvetni rad je ponovo organizovan i organizacija je slična onoj u XV div., samo što su se ovde umesto kružoka razrasli odbori koji nemaju veze sa životom, što ćemo ukloniti.

Bataljonski pevački horovi najčešće nemaju sposobnih horovoda i postoji osetljiv nedostatak materijala. Štab divizije ima pet pevačkih horova i čak duet i kvartet, koji gaje i umetničku pesmu i džez. Divizija ima takođe četiri ruska pevačka hora.

Divizija je priredila dvanaest mitinga (od 21. nov. do 1. dee.). Gradivo su uglavnom crpli iz poslatog materijala, pored nekih skečeva i raznih šala koji su se većim delom odnosili na najnovije domaće i strane događaje.

Divizija ima samo bataljonske zidne novine, za koje borci pokazuju mnogo volje i interesovanja, 15 po broju, srazmerno dobrih.

Odredi. Belokranjski ima kulturno-prosvetne kružoke. II bat. ima pored toga i čitaonicu (za koju borci još ne pokazuju posebno interesovanje). Bataljoni i štab odreda imaju pevačke horove koji dobro vežbaju. Priredili su jedan miting, na kome je učestvovalo oko 400 civila i 100 vojnika, i dva sastanka s civilnim stanovništvom na pobudu SHM.[23] IV bataljon je priredio dve zabavne večeri za vojsku, na kojima su borcima govorili i o našim piscima i pesnicima.

[21] Hronike su počele da se pišu od 21. januara 1944, a na osnovu uputstava Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 87 I).

[22] Odnosi se na napad jedinica 7. korpusa NOVJ, 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Šlander« i 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« na neprijateljev garnizon Kočevje 18. novembra 1944. Zadatak je 18. NO divizije u ovoj akciji bio da napada sam garnizon Kočevje. Vidi zapovest Štaba 7. korpusa NOVJ od 17. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 154 I, relaciju Štaba 7. korpusa NOVJ o napadu na Kočevje od 30. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 21/111), relaciju Štaba 18. NO divizije od 24. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 27/11 i III) i relaciju 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« od 23. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 332a IV).

[23] Slovensko-hrvaške mladine (Slovenačko-hrvatske omladine).

Svi bataljoni i štab imaju zidne i džepne novine.

U Dolenjskoj je organizacija sprovedena, ali je rad još u povojima.

U Notranjskoj je, zbog poteškoća u vezi s neprijateljevim pokretom,[24] kulturno-prosvetni rad na nuli. Nemaju ni zidne, ni džepne novine. I politički rad je u tom odredu vrlo slab, jer je u poslednje vreme veoma opao nivo politkomesarskog kadra. Sada je odredu (koji je dosad imao samo jedan bataljon) dodeljen i zaštitni bataljon područja, pa su uslovi za rad bolji.[25]

Vojna područja. U Notranjskoj postoje kulturno-prosvetni kružoci (sem komande mesta Velike Lašče), ali je rad dosta mrtav. Uzrok leži u posebnom stavu političkih komesara, koji posle ukidanja propagandnih referenata smatraju da taj rad nije tako važan; dovoljno je da pomalo »mrdaš«. Komanda Velike Lašče je, međutim, tako zakonspirisana da može gajiti samo politički rad i preduzimati akcije pisanja parola i rasturanja letaka.

U Dolenjskoj su pokazali dosta inicijative uvođenjem zajedničkog čitanja sa diskusijom. Na političkim časovima razmatraju najaktuelnije probleme u vezi s događajima i na osnovu članaka u našim časopisima.. Kulturno-prosvetni rad ramlje; mitinge nisu priređivali, održali su nekoliko prosvetnih časova i priredili 4 drugarske večeri s pevačkim tačkama. Zidne novine jedva zadovoljavaju. Pozorišna grupa priprema se za nastup.

[14] Zbog odsutnosti operativnih jedinica NOV i PO Slovenije u Notranjskoj, neprijatelj se u to vreme slobodnije kretao po toj teritoriji, bilo patrolama, bilo manjim kolonama, s ciljem da prikuplja prehrambene artikle, pretresa pojedine rejone, prebacuje radnike za rad na utvrđenjima i slično. Te pokrete su uglavnom preduzimale jedinice Slovenačkog domobranstva iz Rakeka, Ribnice, Kočevja i Velikih Lašča. Prema podacima kojima redakcija raspolaže, tada su se u tim garnizonima nalazile sledeće jedinice: u Rakeku: 2. bataljon slovenačkih domobranaca (u daljem telfstu: SD), sastavljen od 17, 47, 48, i 2. teške čete, 6. i 7. posadna četa i manji broj Nemaca; u Ribnicl: 115. četa SD i 9. četa 3. bataljona 14. SS policijskog puka; u Kočevju: 61. četa SD i 10. i 12. četa 3. bataljona 14. SS policijskog puka; u Velikim Laščama: 29. posadna četa, 11. četa 3. bataljona 14. SS policijskog puka i 1. baterija SD. Pored toga, ovde je bio i 5. bataljon SD, čije dejstvo je bilo manje usmereno u tom pravcu. O tim pokretima vidi podrobnije izveštaje Štaba Notranjskog NOP odreda (AIZDG u Ljubljani, f. 199 II), obaveštajne izveštaje Notranjskog NOP odreda (AIZDG u Ljubljani, f. 199a) i izveštaje Organizacijskog štaba Slovenskog domobranstva (AIZDG u Ljubljani, fond kontrarevolucije, f. 281/III i f. 283. III).

[15] Prema izveštaju Notranjskog NOP odreda br. 953 od 6. decembra 1944, u sastav NO je uključeno 46 drugova iz 1. bataljona Notranjskog vojnog područja. Ostali drugovi iz tog bataljona otišli su u sastav Dopunskog bataljona 7. korpusa NOVJ. Vidi izveštaje Notranjskog NOP odreda od 1. do 6. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 199/11).

U Belokranjskom vojnom području se kulturno-prosvetni rad ograničava samo na nastupanje SNG,[26] vojne muzike GS[27] i VII korpusa[28] i Frontnog gledališta.

Iz Dopunskog bataljona, Artiljerijske brigade i Podoficirske škole VII korpusa nemamo izveštaja.

Foto-reporterska sekcija. Drug Stok je napisao priručnik za foto-reportere[29] i poslao ga foto-sekciji GS Zajedno sa ostalim članovima odseka bio je u jedinicama radi sakupljanja gradiva o herojstvima naših boraca. Ostao je u jedinicama dok su trajale borbe oko Občina.[30] Foto-reporterska služba po jedinicama radi znatno bolje, iako je jedan foto-reporter na bolovanju a trojica dopisnika nalaze se na lekarskom pregledu radi prijema u avijaciju. Poslato je 6 filmova (XV, X[31] i VI brigada; 3 VII korpus).

Vojna muzika VII korpusa. Radna i vojna disciplina su na vrhuncu. 5. decembra nastupila je preko radija. Pored marševa i plesnih komada priprema fantaziju iz »Prodane neveste« i Dvoržakove »Slovenske melodije».

Frontno gledališče nastupilo je 8. decembra preko radija, 14. je dalo predstavu u Gupčevoj, 16. u Toplicama[32] za VDV[33] i 17. isto tamo za civilno stanovništvo. Posle toga krenuće u XVIII diviziju, gde će nastupati za jedinice ove divizije.

Tehnika je odštampala 36 vrsta formulara, okružnica, svedočanstava, brošuru »Kratki uput za britanski bacač«[34] (u 53

" Slovenskog narodnog gledališča. O njegovom formiranju vidi knj. 5, dok. br. 30.

" Vidi knj. 5 dok. br. 31, objašnjenje 18.

[28] Vidi knj. 5 dok. br. 31.

Odnosi se na »Fotografski priročnik« Milana Stoka (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1202).

[30] Odnosi se na borbe jedinica 7. korpusa NOVJ prilikom napada na neprijateljevo uporište Občine od 7. do 14. decembra 1944, u kome su učestvovale takođe 6. slovenačka NOU brigada »Slavko Slander« i 11. slovenačka NO brigada »Miloš Zidanšek«. Vidi zapovest Štaba 7. korpusa NOVJ br. 897 od 6. decembra 1944. i zapovest Štaba 15. NO divizije od 12. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188/11); dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije i 15-dnevni izveštaj Štaba 15. NO divizije br. 747 od 30. decembra (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11); relaciju Štaba 18. NO divizije od 15. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 27/111); mesečni izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 945 od 9. januara 1945 (AIZDG u Ljubljani, f. 21/11 i 150 II); izveštaj Štaba 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Slander« od 11. decembra 1944. i izveštaj Štaba 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« od 11. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 332a/II i IV); 15-dnevni operativni izveštaj Štaba 11. slovenačke NO brigade »Miloš Zidanšek« od 15. decembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 333/V).

[31] Reč je o 10. slovenačkoj NO brigadi »Ljubljanskoj«.

[35] To jest u Dolenjskim Toplicama.

[33] Odnosi se na jedinice 1. brigade Vojske državne varnosti.

[34] Brošura s tim naslovom nije pronađena.

primerka) i više raznih natpisa i dnevne radio-vesti. Ukupno 14.672 stranice.

Potrebna literatura. U Dolenjskom vojnom području nedostaje naših novina. Civilno stanovništvo se u poslednje vreme mnogo interesuje za našu štampu i raspituju se za naše listove. Mole da se na ovo područje šalje više primeiaka za civilno stanovništvo.

s. F. — s. N.[M]

Načelnik, kapetan:[36] V. d šefa odseka:[37]
Ivan Jezeršek-Sokol **D. Hreščak[38]**

M. P.

BR. 152

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. BRIGADE 1. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ OD 20. DECEMBRA 1944. O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR
PARTIJSKE ORGANIZACIJE
II. BRIGADE NARODNE ODBRANE
I. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ-a
Broj si.
Dne 20 decembra 1944.

IZVJEŠTAJ[2]

0 radu partijske organizacije II. Brigade Narodne odbrane:[3]

1.) Govoreći općenito o disciplini članova Partije u ovoj Brigadi može se reći da je ta disciplina prilično čvrsta. Redov-

[ss] Dopisano mastilom.
[5,6] Dopisano mastilom.
" Dopisano mastilom.
Dušan Hreščak

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-36/137—139.
'- Izveštaj je, verovatno, dostavljen CK KP Hrvatske.
[1] Naređenje za formiranje te brigade izdao je Glavni štab NOV i PO Hrvatske 8. avgusta 1944. Prema naređenju Štaba 6. korpusa, ona je formirana 18. avgusta u s. Humu (6 km severno od Voćina) i ušla je u sastav 1. hrvatske divizije KNOJ-a (vidi tom V, knj. 29, dok. br. 104; AVII, reg. br. 15-3, k. 1123).

nim sastancima ta se disciplina pojačava, iako u Brigadu stalno dolaze i novi drugovi, disciplina u samoj jedinici ništa ne popušta, jer baš zahvaljujući članovima Partije koji su disciplinovani i svojim primjerom pokazivaju novim borcima kakvi trebaju biti, brzo se i ti novi privikavaju na postojeću disciplinu u samoj jedinici. U izvršavanju zadataka u zadnjih mjesec dana nije se primjetilo da neki član Partije nije ispunio postavljeni mu zadatak. Ima slučajeva, ali to je samo pojedinačno, da neki članovi Partije pokazuju u svome životu u jedinici neke tako nedisciplinske postupke a što svakako krnji ugledu naše Partije. Takovi drugovi kažnjavaju se nemilosrdno i nakon opomena koje dobivaju od svoje partijske jedinice, i ako se ne poprave, isključuju se iz Partije i na taj način čistimo Partiju. Teoretsko znanje partijaca je dosta slabo. Također partijski rukovodioci, odnosno sekretari četnih ćelija imaju vrlo malo teoretskoga znanja i to je glavni uzrok da, iako se teoretski sastanci održavaju po nekoliko puta nedeljno, teoretska izobrazba članova Partije teče vrlo sporo. Nastojati ćemo da pomoću kurseva nižih i srednjih usposobimo u prvom redu sekretare četnih ćelija i da na taj način pripomognemo uzdizanju samih partijaca tih ćelija. Vidio sam da drugovi imaju volje za rad i da bi htjeli naučiti, ali da ono što čitaju, odnosno prorađuju ne shvaćaju i prema tome i vrlo malo što zapamte. Konspiracija, ako se govori o tome što je bilo na partijskim sastancima, odnosno što se tamo govori itd., može se kazati da je bila dobra. Jedino borci uglavnom znaju tko su članovi Partije. Desio se jedan slučaj u V. Bataljonu da su neki drugovi članovi Partije govorili pred ostalim borcima te čete šta se govorilo na radnom sastanku i koje su se stvari tamo pretresale. Članovi Partije uglavnom osjećaju se članovima Partije i kao takvi paze na to da u Partiju ne dođu ljudi koji po svome ponašanju nisu to zaslužili, ili koji možda po svojim političkim shvatanjima ne bi bili komunisti. To se primjetilo na sastancima partijskih ćelija kada se pretresala pitanja nekih drugova članova Partije, a koji to svojim ponašanjem nisu zaslužili da budu, odnosno nije se moglo dozvoliti da dalje krnje ugled Partiji. Tako na primjer u 3. četi III. Bataljona sami članovi Partije su na sastanku vrlo lijepo iznašali za dva druga što su oni sve napravili i postavljali da ti drugovi kao takovi ne mogu biti članovi Partije, jer za to nisu dostojni i svojom nedisciplinom, aljkavosti u radu, neodgovornošću ne zaslužuju da budu članovi Partije. Sastanci radni i teoretski održavaju se redovno. Jedino za vrijeme borbi cko Požege[4] i to u periodu od 10 dana ti sastanci nisu bili redoviti, a što se odrazilo i na proučavanju partijskog materijala. Tokom

[4] **Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 16.**

zadnjih mjesec dana partijske jedinice proučavale su »Seljačko pitanje«. Primjećeno je da je »Seljačko pitanje« bolje prorađeno nego što su partijci prošloga mjeseca proradili »Partiju«, i to radi toga, jer su nekako pokazivali više interesovanja za seljačko pitanje i više učestvovali u diskusijama na teoretskim sastancima.

2.) Članovi Partije koliko je zapaženo do sada su zadatke postavljene od svojih vojničkih rukovodstava ili partijskih rukovodstava izvršavali savjesno i na vrijeme. Drugovi koje je Partija, odnosno njihova četna ćelija zadužila za rad sa kandidatima upravo su sa ljubavlju radili sa kandidatima i mnogo su pridonijeli tome da su ti drugovi upoznati sa osnovnim pojmovima o Partiji i sa ciljevima Komunističke partije. Nije mi poznato da članovi Partije nisu izvršili koji dobiveni zadatak. Nekih skretanja sa partijske linije nije se primjetilo osim da se zapazilo i kod nas u Brigadi da neki drugovi pa i članovi Partije govore o tome kako treba sada pred kraj rata čuvati glavu. Ali nakon što se povela jedna kampanja u svim četnim ćelijama protiv toga neispravnog i vrlo štetnog gledanja i [nakon] pravilnog ukazivanja na potrebe borbe do konačnog i potpunog uništenja fašizma, taj se pogrešan stav brzo izgubio. Bilo je i gunđanja, kada je Brigada učestvovala u borbama oko Požege, protiv toga što se Brigada uvlači u vatru iako nije operativna jedinica, ali pošto se na svim partijskim ćelijama pravilno razložilo da su naše operativne jedinice momentalno zauzete na drugim zadacima i da su u nemogućnosti da spriječe ispade neprijatelja iz Požege na naš oslobođeni teritorij, a s kojim ispadima mogao bi nanijeti štete našem narodu, članovi Partije bili su ti koji su odmah to prenijeli i među druge tako da se upravo pojavila želja među borcima da se potuku sa neprijateljem. I pokraj svega objašnjavanja o pomoći koju saveznici pružaju nama, t.j. narodnooslobodilačkom pokretu i pokraj tumačenja kako taj savez sa Engleskom i Amerikom koristi općoj stvari naše Partije i kako treba nastojati da se taj savez što dulje održi, nije se uspjelo odkloniti nezgodan stav koji članovi Partije imaju prema saveznicima. Osobito slučaj Grčke izazvao je revolt prema saveznicima, pa se tako desilo da su neki članovi Partije medu ostalim borcima u četi govorili kako bi na;rađe išli u Grčku da se bore protiv Engleza i Amerikanaca. Ne znam da li je bilo slučajeva da su tako i govorili pred narodom, ali vjerujem da ih je bilo.

3.) Povezanost između boraca naše Brigade i mase postaje svakim danom sve tješnja i tješnja. Brigada je uspjela u potpunosti postići jedan od svojih ciljeva, t.j. da je ona zaista postala najpopularnija jedinica u Slavoniji. Svuda u sela kuda dolazi Brigada, narod je najsrdačnije prima i govori kako voli

kada dođe naša Brigada, jer da njihovo ponašanje i ponašanje drugova iz borbenih jedinica je različito. Narod zna da su u našoj Brigadi stari borci, a također zna i da su uglavnom članovi Partije i SKOJ-evci, o čem i govori. Baš po tome se vidi da naša Partija uživa veliki ugled u narodu. Svima članovima Partije postavljeno je da se što ljepše ponašaju prema narodu, a što oni i čine, osim pojedinaca, a za koje sami članovi Partije traže da se isključe iz Partije.

4.) SKOJ od Partije dobiva pomoć u tome što uvijek sastancima SKOJ-evskih grupa, odnosno bataljonskih komiteta SKOJ-a prisustvuju sekretari bataljonskih biroa, odnosno sekretari četnih ćelija. Na tim sastancima drugovi prenašaju SKOJ-evcima direktive Partije, odnosno pomažu im u riješavanju njihovih problema u vezi sa samom organizacijom, a isto tako i u vezi obuhvaćanja omladinaca, a koji još nisu obuhvaćeni u SKOJ. Broj kandidata nije velik, jer u našoj jedinici u većini nalaze se omladinci i oni se primaju u SKOJ. Za rad sa kandidatima zadnja dva mjeseca zaduženi su pojedini drugovi dobri komunisti, a koji imaju zadatak rada sa kandidatima, tumačiti im statut i program Partije, ukazivati im na njihove dobre i loše strane. Taj rad urodio je dobrim rezultatima tako, da je jedan izvjestan broj kandidata tokom ovcga mjeseca primljen u Partiju.

5.) Kako sam već prije napomenuo, t.j. u ranijim izvještajima,[5] mogućnosti omasovljenja Partije jesu u našoj Brigadi velike i nastojati ćemo da se svi po mogućnosti obuhvate partijskim organizacijama. Rad sa neobuhvaćenima dosta je dobar i pokazalo se da su sve partijske jedinice shvatile važnost rada sa neobuhvaćenima i primanje istih u partijsku organizaciju. Tokom zadnjeg mjesec dana, t j od zadnjega izvještaja,[6] primljeno je 63 nova člana. Iz drugih jedinica došlo je 27. Prekomandovano u druge jedinice, odnosno vraćeno Stabu Korpusa na raspolaganje, zajedno sa našim VII. Bataljonom, bivšim bataljonom Virovitičke brigade, 28 članova Partije. Isključeno iz Partije 7 članova. Jedan član Partije nastradao je prilikom čišćenja oružja.

7.) Veza sa partijskim organizacijama i drugim antifašističkim organizacijama na terenu bila je različita. Uglavnom drugovi su shvatili potrebe povezivanja sa organizacijama na terenu, jer ne samo da su mogli našim mladim organizacijama pomoći, nego i na taj način izbjegavale su se različite nesuglasice do kojih znade doći između vojske i naroda, odnosno narodne vlasti i drugih antifašističkih organizacija. I. Bataljon

[5] i [6] Redakcija nije pronašla te izveštaje.

povezao se sa K.K.[7]SKOJ-a i sa K.K.KPH u Požegi. Zajedničkih priredbi taj Bataljon sa omladinom ili sa nekom drugom antifašističkom organizacijom nije izdavao. II. Bataljon, odnosno partijska organizacija u II. Bataljona povezala se sa K.K. KPH Valpovo i sekretar partijske organizacije II. Bataljona prisustvovao je sastanku partijske ćelije u selu Ostrošincima. Sa SKOJ-evskim grupama održani su. sastanci u selima Golobrdcu, Bektežu i Ostrošincima III. Bataljon, odnosno partijska organizacija nije se povezala ovoga mjeseca sa ni jednom partijskom organizacijom na terenu, pa tako isto nisu ni pomogli antifašističkim organizacijama u njihovom radu. IV. Bataljon: sekretar Bataljonskog biroa prisustvovao je sastanku partijskih jedinica u selu Kometniku i Sesvetama. Zatim je prisustvovao u istim selima sastancima omladine sela na kojim je govorio omladini o zadacima omladine u vezi sa I. Kongresom omladine Hrvatske.[8] Partijska organizacija V. Bataljona povezala se sa K.K.KPH Đakovo. Kako se vidi iz samoga izvještaja, ovoga mjeseca partijska organizacija vrlo je slabo održavala veze sa partijskim organizacijama na terenu, a isto tako i sa drugim antifašističkim organizacijama. Tokom cijeloga mjeseca nije dana ni jedna kulturno-prosvjetna priredba u selima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
M. Jovović

[7] **Kotarskim komitetom**

*** Prvi kongres antifašističke omladine Hrvatske održan je u Zagrebu 19. juna 1945. Na kongresu je govorio predsednik ZAVNOH-a Vladimir Nazor (vidi list »Borba« od 19. juna 1945, str. 3).**

BR. 153

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. DALMATINSKE BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 23. DECEMBRA 1944. CENTRALNIM KOMITETIMA KP JUGOSLAVIJE I HRVATSKE I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POMOĆNIK KOMESARA
III. DALM. UD. BRIG. IX. UD. DIV. NOV
Dne 23. decembra 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE,
CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE,
OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU

Dostavljam izvještaj organizacionog, kao i opšteg stanja i rada u našoj brigadi.

ORGANIZACIONO STANJE:

Po spisku 180 članova KP. Kandidata 40. SKOJ--evaca po spisku 200, dok od toga na licu ima 150 članova KP sa nacionalnim i socijalnim sastavom: 134 Hrvata, 8 Srba, 1 Crnogorac, 1 Rus, 1 Ceh, 3 Slovenca, 2 Jevreja. Radnika kvalifikovanih i običnih 90, zemljoradnika 45, intelektualaca-đaka 15.

Razlika u brojnom stanju na licu prema spisku je što se 20 članova nalazi u bolnici, a 10 se nalazi na raznim kursevima. Brojno stanje po spisku u zadnje vrijeme se smanjilo zbog toga što je u zadnjim borbama poginulo 8 članova naše Partije. Oko deset članova smo uputili prema potrebi na dužnosti u druge jedinice našeg Korpusa, ali ipak brojno stanje za koliko je bilo opalo toliko se dopunilo novoprimljenim članstvom. U zadnje vrijeme primljeno je u Partiju 15 članova. Također postoji mogućnost da će se kroz kratko vrijeme moći primiti i još drugova u Partiju, kao i u ostale organizacije, tj SKOJ. Ova mogućnost jeste u tome što još imade jedan manji dio naših

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u ARPB. br. 7052, a snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-3fi'442--145.

boraca koji su dobrovoljno došli u vojsku i ranije, a do sada još nisu obuhvaćeni. A dok daljnja mogućnost za omasovljenje Partije će biti teža, zato što je ostali dio boraca novomobilisan, a isti su došli u naše redove iz neprijateljskih redova. Ne mislim tu kazati da će biti isključena mogućnost za obuhvatanje ovih novomobilisanih, ali zato će trebati jedan vremenski period, kroz koji ćemo mi upornim radom provjeravanja i ispitivanja njih ustanoviti njihovu privrženost našem Pokretu, kao i našoj Partiji.

U radu na omasovljenju Partije do sada bilo je izvjesnih nedostataka. Ti nedostaci bili su slijedeći: Naši rukovodioci u tom pitanju bili su prilično kruti i kad je bilo pitanje pojedinih drugova koji su imali uslova da se obuhvate, a imali su jedan manji nedostatak, oni su stalno gledali na taj jedan nedostatak, dok na stotine dobrih odlika tih pojedinaca nisu gledali. Također nedostatak je i u tome što naši rukovodioci nemaju dovoljno načina da brzo upoznaju i provjere ljude, tj. nemaju dovoljno kontakta sa svakim pojedinim borcem, da bi tako poznali njegovu prošlost, sadašnje gledište prema našoj borbi i našoj Partiji, kao i njegovu odanost i privrženost Ti nedostaci kod naših rukovodioca proističu uglavnom iz toga ne što isti nemaju volje u radu ili štc bi oni htjeli da sektaše, već zato što nemaju dovoljno teoretske izgradnje i iskustva u rukovođenju i sprovođenju kadrovske politike.

Naša partijska organizacija osjeća se kao rukovodioc u našoj brigadi i rješava sve probleme i zadatke koji se pred brigadu postave bilo na vojničkom, bilo na političkom polju iako je naše članstvo, kao i rukovodstvo dosta mlado i neiskusno u rukovođenju i zbog toga mnogo puta ne riješavaju se s onom brzinom, kako bi to trebalo.

Bataljonski biroi su kroz ovaj zadnji vremenski period doživili dosta promjena, koje su bile uslovljene s time / što su pojedini drugovi kroz zadnje borbe izbačeni iz stroja, a pojedini su otišli na nove dužnosti. Isti su ponovo popunjeni drugovima koji su se izdigli kroz rad. Iako su bataljonski biroi dosta pomlađeni, ipak uspješno riješavaju pitanja koja iskrsavaju u njihovim jedinicama.

Bataljonski biroi osjećaju se potpunim rukovodiocima u bataljonima. Istima se pruža stalna pomoć sa strane moje i sa strane drugova iz Politodjela Divizije.

U radu sa kandidatima je bilo dosta nedostataka, bolje reći sektašilo se, što nam najbolje pokazuje cifra razlike članova KP i kandidata. Sa strane Partijske organizacije nedostaje prilaženje borcima i smjelije obuhvatanje istih u kandidate, što smo spomenuli i na početku.

Rad sa kandidatima nije redovit i planski i nastojanje da se iste čim prije osposobi i pripremi za ulazak u Partiju nije dovoljno, nego se isti ostavljaju da pod imenom kandidata stoje po nekoliko mjeseci.

Također koordinacija rada između Partije i SKOJ-a nije bila čvrsta i redovita, što je proizilaziio iz neiskustva SKOJ-evskih i partijskih rukovodioca. Na nekim mjestima još je postojalo nerazumjevanje sa strane nekih naših rukovodioca prema SKOJ-evskoj organizaciji, odnosno neshvatanje važnosti i uloge SKOJ-a, kao rezerve naše Partije, u čemu se u zadnje vrijeme mnogo uradilo. Danas ima mnogo više povezanosti, razumijevanja i potpomaganja, premda se po tom pitanju uporno radi i dalje, da se u potpunosti postigne saradnja i uzajamno pomaganje.

U radu naše organizacije nema nekih nedostataka i problema, osim gore navedenih, kojL se u sadašnjem radu uklanjaju. Sto se pak tiče partijnosti i samoodgovornosti, kao discipline i borbenosti, u tom pogledu, možem da kažem da je na visini, a naročito hrabrost naših komunista. Uspjeli smo da u našoj orcanizaciji nemamo takovih ljudi koji idu pod parolom »čuvanja glave«, a to se najbolje pokazalo u svim dosadašnjim borbama, a naročito u posljednjim borbama vođenih oko Knina,- a u kojima smo učestvovali sa velikom većinom novomobilisanih boraca. U ovim borbama, možemo reći za sve naše članstvo, istakli su se naši komunisti svojim ličnim primjerom i time održali borbenost i udarnu snagu brigade na visini. Također sa takvim svojim radom naši rukovodioci uspjeli su da pravilno povedu novomobilisane borce i tako ih osposobili da se bore na bilo kojem sektoru i pod najtežim uslovima.

Obzirom na mladost naših članova, kao i njihove teoretske manjkavosti, prešlo se na prorcđivanje plana kojega je postavio Div. komitet, a to je »Organizaciono pitanje«[3] i »Struktura Partije«. Ovo se prorađuje na taj način da se pred čitavim aktivom u bataljonu najprije održi predavanje po ovim temama, a koje sam uzeo u zadatak ja uz pomoć drugova iz Politodjela, a zatim ga onda part. ćelije razrađuju na svojim sastancima. Uz ovo je također prorađeno »O masovnom partijskom radu«,[4] kao i »Vrto-

[2] i [8] Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 35.

[s] Odnosi se na brošuru »Organizaciono pitanje naše Partije« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6486).

* Odnosi se na brošuru »O masovnom skojevskom radu« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6304).

glavica od uspjeha«.[5] Na ovim predavanjima i skupnim prorađivanjima ovog materijala vlada prilično dobro interesovanje, dok nema dovoljno samoinicijative u prorađivanju materijala pojedinačno.

Osim ovog teoretskog rada, naši članovi upoznati su sa polit, situacijom i zadacima u vezi s njom. Ovo je preneseno u cijelosti sa Oblasnog partijskog savjetovanja, koje je održano 23.XI. o.g. u Splitu. O/c se prenijelo na taj način što se je situacija i zadaci prenijelo najprije na sastanak sa sekretarima bat biroa, a onda preko sastanaka bat. biroa, štabskih ćelija i sastanaka čitavog aktiva na sve članstvo.

Veliku pažnju i zalaganje pokazala je naša part. organizacija po pitanju takmičenja koje se sprovodi u našoj brigadi. Preko sastanaka i konferencija koje smo održali po tom pitanju uspjelo se ne samo da zagrije partijski aktiv, nego i pretežni dio boraca, tako da je u tom pogledu postiglo dosta velike rezultate, a što je najvažnije, izazvala se je inicijativa kod naših članova.

POLITIČKI SEKTOR:

Obzirom na primanje novih boraca uzelo se kao najpotrebnije za prorađivanje Historija Nar. osi. borbe, kao njena linija i ciljevi, te objašnjavanje pclit. situacije i uloge koja je namjenjena Jedinstveno;, fronti i njezinoj važnosti za naše narode. Ovo se prilično proradilo, ali obzirom na stalne pokrete i borbe, naši polit, rukovodioci nisu taj rad preneli onako kako su to mogli pod drukčijim okolnostima, jer oni do sada više su svoj rad svodili na konferencije, a pod ovakovim uslovima nisu znali polit, rad svesti na sitni, pojedinačni rad sa borcima. I prema tome, iako su rezultati prilično dobri, ipak su mogli, uz više sistema u radu i prilagođavanju prilika, biti bolji.

Sto se tiče polit, kadra on je potpun, ali po svojem sastavu mlad, sa nedovoljno spremnosti i, kao što smo već spomenuli, snalažljivosti pod raznim uslovima.

VOJNIČKI SEKTOR:

Vojnički rad se sprovodio po planu viših štabova i to redovito i uporno, izuzev borbi i pokreta. Težište vojničkog rada prebacilo se je također, obzirom na dolazak novih boraca, na učvršćenje discipline i uopće vojničkog života. Pored ovoga također se vrši borbena obuka i teži se da se nove borce što bolje i prvo osposobi *za* borbu. Može se

[5] Vidi Bibliografiju NOR-a. b.j. 7536.

reći da po ovom sektoru se najviše i radi i da su ovde i rezultati najbolji. Disciplina, vojničko držanje su na priličnoj visini, a to se naročito pokazalo u zadnjim pokretima, koji su bili dosta naporni i veliki (Posušje — Knin — Otrić i natrag), a koji su izvršeni usiljenim maršem.[6] Naravno da je to odraz rada i upornosti našeg vojničkog kadra.

Vojnički kadar je dosta borben i sa prilično ratničkog iskustva. Pored ovoga naši vojnički rukovodioci su uglavnom prošli vojničke oficirske kurseve pri V.S., G.S.H. i pri Stabu našeg Korpusa i Divizije. Na ovim kursevima su naši rukovodioci stekli prilično osnovnoga znanja, ali jedan nedostatak je što oni nemaju dovoljno nastojanja da svoje znanje produbе i usavršuju samoizgradnjom, tj. čitanjem i proučavanjem, koje je znanje danas s razvojem naše vojske neophodno potrebno našim vojničkim rukovodiocima.

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR:

Na ovom sektoru težište rada se Dacilo na likvidaciju nepismenosti, a koje jt, dolaskom novih boraca, bio dosta veliki broj. Rad po nepismenosti dosta je uspio i pokazao velike rezultate. Kod drugova koji su bili zaduženi za učenje pokazala se je velika ljubav, a isto tako i kod nepismenih drugova pokazala se je volja da se nauči. Kao i u ostalom radu tako i u ovome pomoglo je u veliko takmičenje, te su drugovi za vrijeme odmora u maršu učili čitati i pisati.

Pored rada po nepismenosti također su organizovani pjevački horovi, čitalačke grupe, zatim se pišu zidne novine, održavaju usmene novine i pišu članci za centralnu štampu.

Radi se mnogo sa pjevačkim horovima, koji unose svetlost i živost kroz naše jedinice.

SKOJ:

Kao što je već napomenuto, pod organizacionim stanjem, da između partijske organizacije i SKOJ-a nije bilo dovoljno saradnje u radu, kao i pomoći sa strane part. rukovodioca SKOJ-evskim rukovodstvima, koja ovo zadnje vrijeme, uslijed toga što su neki rukovodioci bili izbačeni iz stroja, nisu bila potpuna i prema tome rad se nije odvijao kako je mogao da se razvije. Sad? su sva rukovodstva popunjena i, kako smo prije naveli, ukazuje se veća pomoć sa strane naših rukovodioca.

Brigadni komitet SKOJ-a je potpun i pravilno rukovodi sa SKOJ-evskim radom u brigadi, tako da je danas stanje SKOJ-evske organizacije prilično zadovoljavajuće i isti se danas razvija, ima mogućnosti da se omasovi, jer iako imamo veliki broj boraca novomobilisanih iz redova neprijateljske vojske i raznih drugih, ima još uvijek među njima boraca koji će se sa pravilnim radom SKOJ-evske organizacije organizovati, a ima još jedan manji dio starih boraca koji nisu obuhvaćeni.

STAB BRIGADE:

U štabu brigade vlada potpuna sandnja i uzajamno pomaganje, kao zajedničko i jednako učestvovanje u rješavanju svih problema koji iskrsavaju, kao i zadataka koji se postavljaju pred brigadu. Ta saradnja i uzajamnost odražava se najbolje u izvršavanju naređenja od viših štabova, kao i vođenju i učestvovanju u borbama. Odnos štaba brigade prema rukovodiocima i borcima je dosta pravilan sa prilično pomaganja, kontrole i ljubavi i kao takvi uživa autoritet u brigadi. Možemo reći da štab brigade dosta dobro zadovoljava svojim dužnostima i da s ovakovim radom može da bude i dalje, takav. Odnos štaba brigade prema višim štabovima je pravilan i korektan. Sva naređenja shvaća ozbiljno i izvršava ih na vrijeme i sa punom odgovornošću.

Uglavnom, partijska organizacija danas ie postavila zadatak, kao najvažnije, sprovoditi uporno teoretski rad, te s time izdignuti nivo izgradnje kod svojih aktivista. Zatim pojačati vojno-politički rad sa kadrom te istoga što bolje osposobiti i kulturno izdignuti. Na taj način će se moći pravilno i u potpunosti raditi i vaspitavati naše borce. Oživiti kulturno-prosvjetni rad, otkloniti nepismenost, a oživljujući kulturno-prosvjetni rad, razumije se da se kroz to najbolje vezuje borce i za ostali rad. Za sada nema nekih naročitih problema ni pitanja, osim onih koje smo gore naveli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav
Pomoćnik komesara kapetan
Bubić[8]

[7] Izostavljeni tekst se odnosi na kadrovske ocere.
[8] Vladimir Bubić Vovo

BR. 154

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA MAKEDONIJU OD 28. DECEMBRA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA OPERATIVNIH JEDINICA I VOJNOTERITORIJALNIM VLASTIMA O NAČINU PISANJA IZVEŠTAJA[1]

POLITIČKI KOMESAR GLAVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA MAKEDONIJU

Političkim komesarima operativnih jedinica i vojno-teritorijalnih vlasti NOVJ u Makedoniji

Dragi drugovi,

Ukoliko naše jedinice sve više rastu, ukoliko veći broj novih boraca pridolazi, to će se češće menjati stanje u našoj vojsci, pred nas će se pojavljivati novi i teži zadaci. Zbog svega toga Glavni štab nema u potpunosti jasnu sliku stanja svih naših jedinica. Do dan-danas mi ne znamo o političkom stanju i političkom radu u svim našim jedinicama. To nam umnogome smeta u pružanju potrebne pomoći našim rukovodiocima u operativnim jedinicama i vojno-teritorijalnim vlastima. Sve se ovo duži u prvom redu tome što naši politički radnici ne shvataju potrebu o slanju na vreme tačnih, iscrpnih i preciznih izveštaja. Mnogi naši drugovi nemaju dovoljno iskustva što sve oni treba da obuhvate i kako da ih srede, te se od njih ne može dobiti jasna slika stanja, zadataka i rada u jedinici. Ovo se jasno vidi iz dosad primljenih (mnogo retkih i ne iz svih jedinica) izveštaja.

Zbog gornjih razloga potrebno je poslati ovo kratko uputstvo o pisanju izveštaja, da bi objasnili šta sve ulazi u izveštaj i kako ga treba srediti.

Unapred naglašavamo da za pisanje političkih izveštaja ne postoji kalup po kome treba pisati. Da bi izveštaj bio koristan, treba biti izraz stvarnog stanja i da obuhvati sve momente u jedinici koji se u ovom uputstvu ne mogu obuhvatiti; uputstvo će drugovima pomoći da obuhvate najvažnije stvari i da ga dobro srede.

I

STANJE U JEDINICI, VOJNA OBLAST. PODRUČJE ITD.

Ovaj deo izveštaja treba da obuhvati sve stvari, izneti u kakvom se stanju nalaze kada se izveštaj piše; treba da ima sledeće tačke:

[1] Dokumenat (umnožen na geštetneru, na makedonskom jeziku) u AVII, reg. br. 2—7, k, 1362.

1. — Organizaciono stanje:

a. — Formacija jedinice ili teritorijalne vojne vlasti sa svim svojim štabovima, na primer, taj i taj korpus u čijem se sastavu nalaze 34, 72, 82. pešadiska divizija i 5 aitiljeriskih brigada itd. U 34 diviziji su sledeće jedinice: 8, 10. i 22. brigada itd.

— Štabovi gornjih divizija.

— Stab korpusa:

komandant. . . . . .taj i taj

politkom. . . . . .itd

b. — Koje su i kako organizovane pomoćne službe (sanitet, obaveštajna služba, intendantura itd.).

c. — Celokupno brojno stanje.

2. — Političko stanje u jedinici:

a. — Socijalni sastav jedinice (koliko ima seljaka, radnika, intelektualaca itd.), koji elemenat preovlađuje. Kakvu su političku i partijsku pripadnost imali u civilu Ima li u jedinici boraca drugih nacionalnosti. Koje i koliko?

b. — Koliki je procenat u jedinici onih koji su dobrovoljno stupili u partizane i koliko starih boraca ima u jedinici. Kakvo shvatanje postoji kod boraca o njihovoj službi u vojsci. Postoji li i u kojoj meri shvatanje da služe u svojoj vojsci, da im je to sveta dužnost prema svom narodu. Postoji li shvatanje da neprijatelj postoji i da se treba još boriti ili obratno — Makedonija je slobodna, zašto više prolivati krv i slično. Koje i u kakvoj meri postoji shvatanje itd.

c. — Kakva je disciplina i moral kod boraca i rukovodilaca. Navesti konkretne primere o visokoj svesti i disciplini ili anarhiji i neposlušnosti.

d. — Kakvi su odnosi boraca prema svojim starešinama i između njih samih (naročito između raznih nacionalnosti — ukoliko takvih ima) i obratno — kakvi su odnosi starešina prema borcima i između samih njih.

e. — Moralni život boraca i rukovodilaca; kako živi vojska po gradovima.

f. — Držanje naših vojnika i rukovodilaca prema našoj narodnoj vlasti (NOO). Kakvo je držanje naše vojske prema našem narodu po gradovima i selima. Navesti konkretne primere nepravilnih postupaka nekih naših jedinica, štabova i pojedinaca prema narodnoj vlasti i narodu (kao paljenje kuća, streljanja, uzimanje mita, hapšenja, da se nešto radi bez pitanja ili protivno ranije izdatim naredbama narodnooslobodilačkih odbora. Potcenjivanje vlasti u očima naroda i si.).

g. — Vladaju li i u kojoj meri naši borci i rukovodioci linijom naše NO borbe. Kakvo je interesovanje za političko vaspitanje.

h. — Kakvo je držanje boraca prema neprijatelju u borbi.

3. — Vojničko stanje u jedinicama:

a. — Kako naši borci rukuju oružjem kojim raspolažu.

b. — Kakva je sposobnost naših jedinica u taktičkom pogledu itd.

c. — Kakav je procenat boraca koji su ranije služili vojsku.

4. — Materijalno stanje jedinica:

a. — Hrana.

b. — Odelo.

c. — Oružje itd.

II

ŽADACI KOJE JE JEDINICA DOBILA — NJENA DEJSTVA

1. — Kakve je sve zadatke jedinica dobila za onaj period kada se podnosi izveštaj.

2. — Kako je i na koji način izvršena priprema za uspešno izvršenje zadataka.

3. — Ocena izvršenog ili neizvršenog zadatka, koje su se slabosti javile u našim jedinicama, štabovima i kod pojedinaca. Ko se u borbi dobro pokazao. Naši i neprijateljski gubici. Kakva su se iskustva izvukla itd.

III

RAD U JEDINICI

Da bi se dobila jasna slika o pravilnosti rada potrebno je da se iznese, pre no što se govori o radu, stanje po svim sektorima u onom momentu kada počinje izveštajni period. Od izlaganja o radu potrebno je videti jedan sistem koji se zasniva na činjeničkom stanju u onom momentu kada počinje rad i postavljeni zadaci. U tom momentu čije je izvršenje cilj. U izlaganju treba uzeti u obzir sve okolnosti unutar jedinice koje olakšavaju ili otežavaju izvršenje zadataka. Isto tako treba uzeti u obzir i okolnosti van jedinice koje su se u radu ili pokretu jedinice odražavale na njen unutrašnji život.

Izlaganje treba da bude po sektorima, i to:

1. — Vojnički sektor.

2. — Politički i kulturno-prosvetni sektor:

a. — Sistematsko političko uzdizanje kadrova i boraca (škole, kursevi i si.). S kojim se materijalima i na koji način drže ti kursevi.

b. — Politički rad sa ćelom jedinicom.

c. — Konferencije o nekim specijalnim pitanjima i šta je postignuto.

d. — Čitanje i prorađivanje materijala. Koji je materijal prorađivan, kako i u koje vreme.

e. — Izdavanje materijala — zidnih novina, brigadnih i divizijskih listova i si.

f. — Analfabetski kursevi.

g. — Kulturno-prosvetne priredbe itd.

3. — Rad svih pomoćnih službi — za svaku posebno.

IV

KADROVSKO PITANJE

Iz ovog dela izveštaja treba jasno videti kakva se kadrovska politika vodi u jedinici. Razvoj ili opadanje starih kadrova. Podizanje novih kadrova.

1. — Broj i funkcija kadra (u kadar se ne računaju samo ona lica koja zauzimaju neku funkciju, već i ona koja mogu zauzimati, a bilo iz kojih razloga ih ne vrše ili se pripremaju za takve funkcije).

2. — Treba izneti sposobnosti, dobre i loše osobine za svakog posebno.

3. — Da se dostavi broj ranjenih, poginulih ili nestalih rukovodilaca.

4. — Broj proizvedenih u čin i odlikovanih. Vaša mišljenja i materijal za unapređenje i proizvođenje u čin i odlikovanja.

V

SITUACIJA MESTA GDE JEDINICA ZIVI I GDE JE U POKRETU — RAD JEDINICE U NARODU

VI

ŽIVOT I RAD ŠTABOVA POSEBNO

Ovo uputstvo obuhvata samo najvažnije tačke izveštaja. Iz toga ne proizlazi da se ovim koči sloboda u izlaganju. Ove tačke pokazuju da naši politički rukovodioci treba da se sažive s radom u vojsci, da osete šta treba preduzeti u jedinici i da sve to jasno iznesu u svojim izveštajima. Kroz sve tačke izveštaja treba da provejava mišljenje političkih rukovodilaca. Stanje ne treba biti opisano rečima: dobro ili slabo, ne treba biti suvoparno i bezbrojno nabrajanje, već da se kroz izveštaj oseća puls života i rada jedinice.

Posle primanja ovog uputstva dostaviti izveštaje, a redovno dostavljati takve svakog desetog dana.

Za neizvršenje gornjih zadataka uzimaće se na odgovornost politkomesari i postupiće se najstrože.

28. decembar 1944.

Politički komesar
Borko Temelkovski, s. r.

BR. 155

PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 35. NOU DIVIZIJE OD 28. DECEMBRA 1944. GODINE[1]

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA XXXV Udarne divizije XI Korpusa NOVJ za decembar 1944. godine

	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj ofic. i komesara čl. Part.	Broj podofic. čl. Partije	Broj partizana čl. Partije	Broj žena članova Part.	Broj svih. čl. Partije	Socijalni sastav: Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Ofic. i podof. b.j.v.[2]	Nac. sastar: Hrvati	Srbi	Ostale nacije	Broj kandidata	Primjedba
Ćelija Štaba div.	.	.	.	1	.	1	6	.	.	.	6	1	—	—	1	2	2	1	5	—	—	
Prištabskih jed. 35. ud. div.	.	.	7	.	.	7	20	16	15	9	60	6	44	1	6	—	3	12	46	2	. 2	Razlika od prošlog stanja je 45 čl. Art. diviz. koji pripao pod. komandu Korpusa[3] i ovo članstvo ne vodimo više ni po spisku ni na licu.
I brigada	4	22	14	5	3	22	91	46	18	9	164	25	120	.	3	6	10	33	131	.	18	
II brigada	4	20	14	5	6	25	64	63	29	2	158	94	40	6	7	9	2	86	68	4	28	
III brigada	4	24	17	5	2	24	83	32	31	7	153	27	113	.	3	6	4	51	102	—	17	
Ukupno	12	66	52	16	11	79	264	157	93	27	541	153	317	7	20	23	21	183	352	6	71	

Dne 28. XII 1944. g.

Sekretar:
Mića Kosovac

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/46.

[5] bivše jugoslovenske vojske
» Reč je o 11. korpusu NOVJ.

BR. 156

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 35. NOU DIVIZIJE OD 28. DECEMBRA 1944. O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
I. UDARNE BRIGADE 35. UD. DIVIZIJE
Dne 28. XII. 1944.

Partijski izvještaj:

ORGANIZACIONO STANJE:

Organizaciono stanje naše brigade jeste slijedeće:

Broj članova K.P. po spisku	164
Broj članova K.P. u rashodu	47
Broj članova K.P. na licu	117
U Brigadi ima part. bataljonskih biroa	4
U Brigadi ima K.P. ćelija	22

SKOJ-evska organizacija:

SKOJ-evaca po spisku u Brigadi imademo	170
SKOJ-evaca u Brigadi u rashodu imademo	67
SKOJ-evaca na licu u Brigadi imademo	103
Neorganizovanè omladine u Brigadi imamo	113
Bataljonskih rukovodstava imamo u Brigadi:	4
SKOJ-evskih grupa u Brigadi imamo	19

Brojno stanje Brigade na licu sada jeste 682. U borbama ovoga mjeseca[2] imali smo mrtvih drugova 33, ranjenih drugova 88, dezertera 16. Novodošlih iz neprijateljskih redova, tj. iz legije i četnika dobili smo u Brigadu u ovome mjesecu 116.

Rad K.P. u Brigadi ovoga mjeseca bio je slijedeći:

Problemi koji su iskrsavali rješavali su se na taj način što su se održavali kratki partijski sastanci na kojima su se rješavale i pretresale sve stvari koje su se ticale naše brigade.

Sastanci redoviti radni nijesu održavati zbog toga što je Brigada kroz cio ovaj mjesec bila stalno u borbi i pokretu.[3]

Kod članova partije osjetilo se bilo nasjedanje objektivnim poteškoćama, tj. članovi K.P. nijesu se snašli u malo težoj situaciji.

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38'47—48.
[1] i [s] Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 31, 36, 87 i 104.

Teoretski sastanci također nijesu održavani, već samo što se je čitala štampa. Kod naše Partijske i SKOJ-evske organizacije borbenost je na visini, samo je nastala zamorenost boraca u Brigadi. Bataljonski biroi nijesu polpuni jer nemamo dva komesara bataljona i u I. Bataljonu nemamo rukovodioca SKOJ-a. Nemamo četiri pomoćnika politkomesara četa. Ti svi drugovi bili su izbačeni iz ove borbe iz stroja.

Novodošle drugove primili smo dobro, na to smo bili pripremili organizaciju i sve stare borce. Legionari koji su došli u našu brigadu pokazali su se dobri kao borci. Sa upornim radom može se od njih stvoriti vrlo dobre borce a kroz kratko vrijeme može se izdizati i na rukovodeća mjesta.

SKOJ-evska organizacija:

Naša SKOJ-evska organizacija vrlo je dobra i snalazi se u svim situacijama. Partija daje svestranu pomoć SKOJ-evskoj organizaciji s tim što SKOJ-evci prisustvuju na svim teoretskim partijskim sastancima i održavaju se omladinski sastanci na kojima prisustvuju svi omladinci. Sekretar SKOJ-a Brigade drug Stevo Zakula ranjen nam je teže u prsa 26 XII. o.g. prilikom borbe u Vrelu Korenice.[4] Na tu dužnost nijesmo još postavili drugog druga.

Komandni kadar, naš Stab brigade je za sada potpun. Kroz ovaj mjesec dana u Brigadi su nam se izmjenila 3 komandanta brigade, te je i to uticalo na Brigadu da se je stanje malo bilo pogoršalo u Brigadi. Sada se rad odvija povoljno u cijeloj Brigadi a i u samom Stabu brigade. Štabovi bataljona su dobri i zadovoljavaju na svojoj dužnosti, samo nam nedostaju dva politkomesara bataljona i to politkomesar I. i II. bataljona koji su izbačeni iz stroja ovog mjeseca i sada se nalaze u bolnici.

Kulturno-prosvjetni rad?

Kroz ovaj mjesec dana također i kulturno-prosvjetni rad malo je zaostao. U prošlom mjesecu bili smo potpuno likvidirali nepismenost u našoj brigadi. U kulturno-orosvjetnom radu učestvuju masovno članovi K.P. i SKOJ-a. Postavili smo pred komesara i pred K.P. organizaciju da se kulturno-prosvjetni rad opet čim prije pokrene u Brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara I. Ud. brigade
35. Ud. divizije:
N.[5] Radulović

[4] Misli se na s. Vrelo kod Titove Korenice. Borbe su vođene 26. i 27. decembra 1944. na liniji Korenica — Vrelo — Homoljac (vidi tom V, knj. 36. dok. br. 109, objašnjenje 50).

[5] Nikica

BR. 157

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BRIGADE 35. NOU DIVIZIJE OD 28. DECEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DECEMBRU[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
II BRIGADE XXXV UDARNE DIVIZIJE NOVJ
28 decembra 1944 god.

Organizacioni izveštaj

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Stanje i rad partijske organizacije u ovome mjesecu bilo je slijedeće:

Članova K.P. po spisku 158, u rashodu 45, na licu 113.
Kandidata K.P. po spisku 28, u rashodu 11. na licu 17.
Čl. SKOJ-a po spisku 129, u rashodu 39, na licu 85.

U našoj brigadi ima 24 partijske organizacije sa 4 bataljonska biroa. Ovaj mjesec primljena su u partiju 2 člana i to jedan iz SKOJ-a, jedan iz kandidata. Iz partije nije izbačen nitko, a isto tako niti kažnjen partijskom kaznom.

U borbama koje je vodila brigada ovaj mjesec[2] poginuli su 5 članova a ranjeno je 15 članova.

Rad partijskih organizacija u ovome mjesecu nije bio dovoljan. Pod prilično teškim okolnostima koje je uslovila vojnička situacija na sektoru djelovanja brigade, partijske organizacije nisu se dovoljno snašle, te su često puta podijegale objektivnim poteškoćama. Neprekidne borbe, mirševi, stanovanje pod vedrim nebom, dolazak legionara u jedinice, slaba ishrana, bili su zbilja objektivni razlozi, ali i pored svega toga moglo se više napraviti i na vrijeme rešavati uočene probleme i poteškoće pred kojima smo se našli.

Pojedine partijske organizacije naučene manje-više na normalnije prilike čekale su na situaciju kad će se moći održavati redoviti sastanci, koji traju po nekoliko sati, dozvoljavale su da ih događaji preraštaju.

Uočivši na vrijeme nesnalaženje, mi smc odmah održali u svim bataljonima sastanke bataljonskih biroa, na kojima smo uočili nedostatke, prilagodili rad okolnostima, tj. održavanje kratkih sastanaka na putu i položaju.

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/41—42.
[8] Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 31, 37 i 104; knj. 37, dok. br. 9.

Ovakav rad se odmah osjetio u jedinici, tako da je brigada baš u ovim zadnjim borbama za Korenicu," pod dosta teškim okolnostima, izvršila sjajno sve postavljene zadatke.

Kako sam gore napomenuo, rad partijskih organizacija u brigadi znatno se popravio.

Problemi pred organizacijom bili su slijedeći: popuna komandnog kadra, naročito nižeg, kojeg je u ovom mjesecu dosta veliki broj izbačen iz stroja, zatim prijem i čuvanje legionara kojih je oko stotinu došlo u brigadu i vojnički zadatci, tj. akcije koje su stajale pred brigadom.

Svi gore postavljeni zadatci nisu rešavani zadovoljavajuće, dok se postavljanju nižeg komandnog kadra pristupilo ozbiljno i sa dovoljno smjelosti studirajući svakog pojedinca i postavljajući na pravo mjesto, dok prijemu i radu sa novim — , novodošlim legionarima nije se u pojedinim bataljonima posvetila dovoljna pažnja, tako da su iz pojedinih bataljona nekoji dezertirali, dok su u drugim bataljonima stari borci na nove borce gledali sa nepovjerenjem radi jednakog postupka i dijeljenja spreme istima. Vojničke pripreme i rešavanje vojničkih zadataka u zadnje vrijeme bilo je dobro i pravilno, tako da nisu ni uspjesi izostali.

Greške u rešavanju gore pomenutih'problema ispravljene su na vrijeme, tako da se danas pravilnije rešavaju gore navedeni problemi.

Partijnost i odgovornost članova pred partijom popravila se kod većine članova, međutim, ima još izvjestan broj koji se više osjećaju vojnici nego komunisti.

Rad sa komandantima ovaj mjesec nije bio dovoljan ni sistematski, svakodnevne dosta teške borbe i pokreti dosta su krivi tome, no međutim i pored toga sa više zalaganja moglo se više napraviti. I ovaj nedostatak u budućem radu odklonićemo i pojačati rad i dati više pomoći kandidatima.

Rad SKOJ-a kao cjeline nije zadovoljio, veliki broj izloženih aktivista iz stroja odrazio se na organizaciju tako da se ista u težoj situaciji nije snašla zbog mladosti i nedovoljnog iskustva. Ipak je od pojedinaca bilo ljepih primjera kako u borbi tako i u radu sa novodošlim drugovima.

Pročelnik SKOJ-a u brigadi ne zadovoljava zbog toga što je drug bio ranjen u nogu, tako da je slabo pokretljiv te ne stiže svagdje na vrijeme dati pomoć i ukazati na propuste. Isti je od komisije pronađen kao nesposoban i poslat u pozadinu, ali je to odbijao i došao natrag u brigadu.

* Jedinice 11. korpusa NOVJ oslobodile su Korenicu 26. decembra 1944 (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 9).

Općenito stanje u brigadi dobro je. Gledajući realno sve objektivne poteškoće. Borbeni moral kod boraca ove brigade na dostojnoj je visini, što potvrđuju i zadnje borbe za Korenicu.

Ovaj mjesec došlo je u brigadu stotinu novih boraca-legionera koji su u borbama oko Gračaca zarobljeni ili se predali.[4] Njihov dolazak u brigadu nije bio dovoljno pripremljen zbog borbi i pokreta oko Lapca.[3]

Po dolasku u brigadu isti su odmah upali u najveću borbu, slabe stambene prilike, prilično slaba ishrana i napori djelovali su na pojedince, tako da je od njih 15 dezertiralo u neprijateljske redove. Jedan dio od ovih dobro se snašao i dobri su borci, dok pojedinci naučeni u neprijateljskim redovima na izvlačenje pokušavaju to i ovdje da zabušavaju od akcija. Pravilnim i upornim radom sa njima ipak će se uspjeti najveći dio od njih absorbirati i napraviti dobre i odane borce. Ostalog dezerterstva u brigadi nije bilo.

U ovomjesečnim borbama poginulo je 20 boraca, dok je broj ranjenih boraca 70.

Za vojničku izobrazbu ovaj mjesec nije bilo mogućnosti sem praktičnog za vrijeme borbe.

Politički rad sastojao se uglavnom u pojedinačnom objašnjavanju linije i zadataka NOB novodošlim legionerima.

Kulturno-prosvjetni rad malo je popustio a bilo je za to objektivnih razloga i nemogućnosti, međutim su zidne novine već u izradi a vjerujem i ostali sektori toga rada da će se popraviti i zadovoljiti.

Veza sa pozadinom Gračaca i Lapca, odnosno na sektoru ova dva kotara bila je jako dobra. Narod Lapačkog kotara, koji je bio tako dugo pod okupacijom i četničkim terorom, bio je oduševljen sa našim dolaskom i lijepo se odnosio prema našim borcima, a i sa strane boraca odnos bio korektan i pravilan.

Sanitetska služba u brigadi zadovoljava, briga i ljubav za ranjenike sa strane sanitetskog osoblja bila je velika, jedino sa naše strane nije bilo dovoljno čuvanja sanitetskog osoblja tako da nam je ovaj mjesec izbačeno iz stroja 5 referenata saniteta bataljona i njihovih pomoćnika.

Intendantura brigade sa povratkom intendanta brigade sa kursa popravila se i zadovoljava. Ishrana vojske u poslednje vrijeme bila je jako slaba i nedostatna, a to su uslovile vojničke poteškoće zbog toga što je veza sa Kordunom bila prekinuta. Zauzimanjem ponovno Korenice i uspostavljanjem veze sa Kordunom vjerujem da će se ishrana popraviti, dok su se

* O uništenju neprijateljske posade koja je pokušala 9. decembra 1944. da se izvuče iz Gračaca vidi tom V, knj. 36, dok. br. 31. 36. 37 i 43.

[5] Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 104, objašnjenje 8.

stanbene prilike sa protjeravanjem neprijatelja do Cudina klanca[6] već sad popravile. Stanje odjeće i obuće dobro je. Skoro svi borci imaju cipele i šinjele tako da sa te strane nemamo više poteškoća.

Štab brigade kao cjelina zadovoljava, dok pojedinci nisu zadovoljavali ili pak zadovoljavaju uz manje propuste.

Nekih težih problema u brigadi sem popune ljudstva nema a koje mi ne bi mogli riješiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav.
Sekretar:
Mića Kosovac

BR. 158

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 7. UDARNE DIVIZIJE OD 28. DECEMBRA 1944 POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O METODU RADA POLITIČKIH KOMESARA I O KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

STAB
VII. UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
K. Br. 667
Dne 28-XII-1944

Dodatak političkom izvje-
štaju za mjesec decembar[2]

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOVJ

Po vašem naređenju dostavljamo vam dopunu političkog izvještaja po sledećim konkretnim stvarima

* Posle oslobođenja Korenice (26. decembra 1944) neprijatelj se zadržao na Cudinom klancu (trig. 828, kod Vrhovina). Opširnije o tome vidi tom V, knj. 37, dok. br. 10.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 30-15, k. 813 A.

[a] Reč je o izveštaju političkog komesara 7. udarne divizije od 25. decembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom radu i stanju u toj diviziji (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 92).

RAD KOMESARA:

Jedan problem mora biti pelje svakodnevnog rada sve do njegovog rješenja. Kad komesar brigade dobije program političkog rada, on s njime upozna svoj štab. Stab ga je dužan potpomoći. Isto onako — svi se moraju založiti za njegovo sprovođenje — kao što je nužno da se štab založi kao cjelina za izvođenje neke akcije. No, naravno, ovdje je riječ o komesarima, oni se moraju naročito za to i založiti. Cim jc komesar brigade primio program, održi se sastanak sa svima komesarima u prisutnosti komesara divizije. Na taj način želi se postići u krajnjoj liniji želja da shvati i komanda čete, kako komesar čete treba izaći sa svojim programom pred cijelu četu da borce upozna sa zadatkom koji postavlja pred njih njihov viši štab u pogledu političkog uzdizanja. To su pripremne mjere kojim je potrebno stvoriti štimung u nastupu na zadatak. Odozgo do dolje samo tako može se postaviti pitanje pravilnog političkog rada. Mi smo se tim metodom složili za stvaranje što bolje koordinacije rada u štabu. Ranije komandant je radio »svoj posao«, a komesar »svoj«. Baš usljed toga rad jednog i drugog nije bio dobar. Za postizanje harmonije u štKbovima komesari moraju dati sve u svojim jedinicama, jer su oni nosioci dobre volje u štabu i drugarstva u borbi.

Vrijeme se nađe. Komesari bataljona održavaju teorne sastanke i to o temama političkog programa u prisutnosti komesara brigade. Komesar brigade odlazi na sastanke delegata gdje je prisutan i komesar bataljona. Ovaj rad smo provodili naročito od kad nema partijskih kurseva u našoj diviziji. Ideološke teme obrađuju ljudi koji imaju više vremena po svršetku svoga najvažnijeg posla. Taj rad se provodi na vlastitu inicijativu a i po ćelijskim štabskim sastancima

Do sada po priznanju nižih komesara bio je najbolji poslednji politički program. I to zbog toga što je naša centralna štampa pisala dosta skoro o svakoj temi. Taj program za prošli mjesec mi smo vam poslali. Čovjek što više radi bolje i uči. Nadamo se da ćemo i ovdje nešto profitirati. Program za idući mjesec mora biti još bolji i prihvatljiviji — lakši u pogledu sprovođenja u život. Zavisi od nas hoće li tako biti.

Komesari brigade dobijaju program uviiek 5—6 dana ranije. Za to vrijeme oni se pripremaju za konferenciju koja je pred njima. Prikupljaju materijal, ponove ono što znaju iz programa, nauče ono što je novo u njemu.

Načini komesarskog rada: Komesar čete na ćelijskom sastanku pozove sve partijce da ga oni naročito pomognu. Čitalačke grupe dobiju materijal. Svaka desetina je čitalačka grupa. Njen rukovodioc je drug koji najbolje čita. Kad je određena

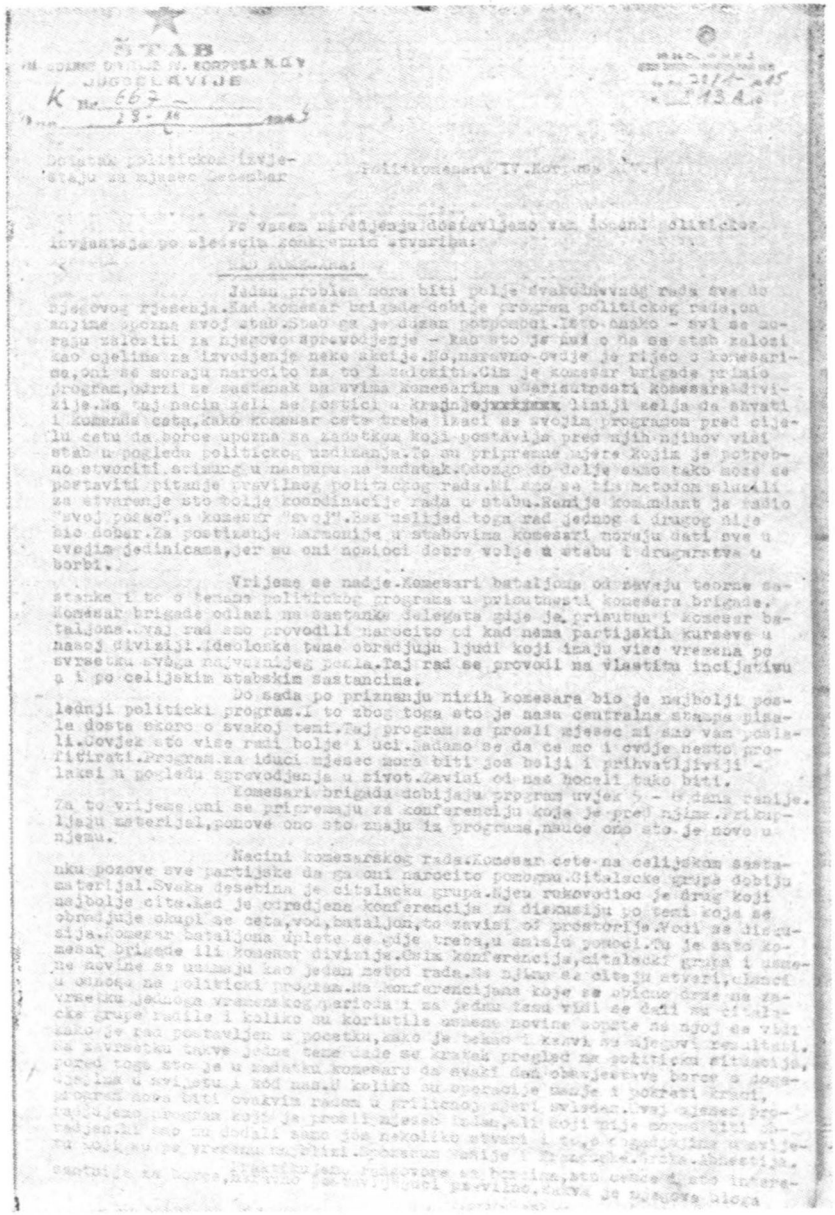

STAB
NARODNE ODBRANE N. KORPUSA N.O.V.
JUGOSLAVIJE
K Br. 667
19. XII 1945

Dostavlja politickom izvje-
štaju za mjesec Decembar

Politkomesaru IV.Korpusa

Po vašem naređenju dostavljamo vam jedan sintetičkog izvještaja po sledećim konkretnim stvarima:

KAD KOMESARI

Jedan problem mora biti polje svakodnevnog rada sve do njegovog rješenja. Kad komesar brigade dobije program političkog rada, on najprvo upozna svoj štab. Štab ga je dužan potpomoći. Isto tako - svi se moraju zalositi za njegovo sprovođenje - kao što je nužno da se štab zalozi kao ćelina za izvođenje neke akcije. No, naravno ovdje je riječ o komesarima, oni se moraju naročito za to i zalositi. Čim je komesar brigade primio program, održi se sastanak na kome komesarima učestvuju komesari divizije. Na taj način želi se postići u krajnjoj liniji želja da shvati i komanda čete, kako komesar čete treba izaći sa svojim programom pred čiju četu da borce upozna sa zadatkom koji postavlja pred njih njihov viši štab u pogledu političkog uzdizanja. To su pripreme najprije kojim je potrebno stvoriti strunu u nastupu na zadatak. Odonga do dolje samo tako može se postaviti pitanje pravilnog političkog rada. Mi smo se tim metodom služili za stvaranje što bolje koordinacije rada u štabu. Ranije komandant je radio "svoj posao", a komesar "svoj". Kao uslijed toga rad jednog i drugog nije bio dobar. Za postizanje harmonije u štabovima komesari moraju dati sve u svojim jedinicama, jer su oni nosioci dobre volje u štabu i drugarstva u borbi.

Vrijeme se nađe. Komesari bataljona održavaju teorne sastanke i to o temama političkog programa u prisutnosti komesara brigade. Komesar brigade odlazi na sastanke delegata gdje je prisutan i komesar bataljona. Ovaj rad smo provodili naročito od kad nema partijskih kurseve u našoj diviziji. Ideološke teme obrađuju ljudi koji imaju više vremena po svršetku svega najvažnijeg posla. Taj rad se provodi na vlastitu inicijativu a i po ćelijskim štabskim sastancima.

Do sada po priznanju nižih komesara bio je najbolji posljednji politički program. I to zbog toga što je naša centralna štampa pisala dosta skoro o svakoj temi. Taj program za prošli mjesec mi smo vam poslali. Čovjek što više radi bolje i uči. Nadamo se da ćemo i ovdje nešto profitirati. Program za idući mjesec mora biti još bolji i prihvatljiviji - lakši u pogledu sprovođenja u život. Zavisi od nas hoćeli tako biti.

Komesari brigada dobijaju program uvjek 5 - 6 dana ranije. Za to vrijeme oni se pripremaju za konferenciju koje je pred njima. Prikupljaju materijal, ponove ono što znaju iz programa, nauče ono što je novo u njemu.

Načini komesarskog rada. Komesar čete na ćelijskom sastanku pozove sve partijske da ga oni naročito pomognu. Čitalačke grupe dobiju materijal. Svaka desetina je čitalačka grupa. Njen rukovodilac je drug koji najbolje čita. Kad je obrađena konferencija za diskusiju po temi koja se obrađuje okupi se četa, vod, bataljon, to zavisi od prostorije. Vodi se diskusija. Komesar bataljona upliće se gdje treba, u smislu pomoći. Tu je isto komesar brigade ili komesar divizije. Osim konferencija, čitalačke grupe i usmene novine se uzimaju kao jedan metod rada. Na njima se čitaju stvari, članci u odnosu na politički program. Na konferencijama koje se obično drže na završetku jednoga vremenskog perioda i za jednu temu vidi se dali su čitalačke grupe radile i koliko su koristile usmene novine. Sopste na njoj se vidi kako je rad postavljen u početku, kako je tekao i kakvi su njegovi rezultati. Na završetku takve jedne teme dade se kratak pregled na političku situaciju, pored toga što je u zadatku komesaru da svaki dan obavještava borce o dogođajima u svijetu i kod nas. U koliko su operacije manje i pokrati kraći, program nove biti ovakvim radom u ćelijskoj ogleri svladan. Ovaj mjesec prorađujemo program koji je prošli mjesec ušao, ali koji nije mogao biti obrađen. Mi smo su dodali samo još nekoliko stvari i to, o kapitulaciji u svijetu po vremenu najbliži. Sporazum Nenije i Hrvatske. Crna. Abnestija. Sastanak za Nove, Narodno oslobođenje i pravilno. Kakva je njegova uloga

Fotokopija prve **stranice dokumenta br. 158**

konferencija za diskusiju po temi koja se oorađuje, okupi se četa, vod, bataljon, to zavisi od prostorije. Vodi se diskusija. Komesar bataljona uplete se gdje treba, u smislu pomoći. Tu je za to komesar brigade ili komesar divizije. Osim konferencija, čitalačkih grupa i usmene novine se uzimaju kao jedan metod rada. Na njima se čitaju stvari, članci u odnosu na politički program. Na konferencijama koje se obično drže na završetku jednoga vremenskog perioda i za jednu temu vidi se da li su čitalačke grupe radile i koliko su koristile usmene novine, uopšte na njoj se vidi kako je rad postavljen u početku, kako je tekao i kakvi su njegovi rezultati. Na završetku takve jedne teme dade se kratak pregled na političku situaciju, pored toga što je u zadatku komesaru da svaki dan obavještava borce o događajima u svijetu i kod nas. U koliko su operacije manje i pokreti kraći, program mora biti ovakvim radom u priličnoj mjeri svladan. Ovaj mjesec prorađujemo program koji je prošli mjesec izdan, ali koji nije mogao biti obrađen. Mi smo mu dodali samo još nekoliko stvari i to o događajima u svijetu koji su po vremenu najbliži. Sporazum Rusije i Francuske, Grčka, Amnestija.

Praktikujemo razgovore sa borcima, što češće i što interesantnije za borce, naravno postavljajući pravilno: kakva je njegova uloga danas u odnosu na rat i njegovu porodicu.

Časove zajednice mi smo izbacili kao zastarjeo i nepraktičan metod rada u našoj vojsci.

Komesari obično moraju obavezno pročitati neke stvari kao na pr.: »Rad agitatora na fronti« i si. stvari od Kalinjina.[3] Ostale brošurice koje su izlazile u našoj štampi u vezi sa raznim problemima mora znati komesar čete, bataljona itd.

KULTURNO-PROSVETNI RAD:

Nije u našoj diviziji onako jak kao ranije. Moglo bi se reći da on živi od ugleda i bogatstva koje je on stekao u javnosti i među našim borcima prije dva mjeseca. Možda je malo pretjerano što smo rekli napred. No, svakako nije rad bolji nego što je bio prije dva mjeseca i to je već negativno. Svi bataljoni imaju svoje kulturno-prosvjetne odbore. Sastav je ovakvi. Odbor broji 5—6 članova. Predsjednik je član bataljonskog biroa, koji je zadužen kulturno-prosvjetnom linijom. S tim se pretsedniku pojača odgovornost. U odboru SKOJ-evski rukovodioc čete. Kroz njega omladina najviše doprinosi kulturno-prosvjetnom radu. Ostali članovi K.P.O. bataljona jesu pretsjednici K.P.O. četa, a isti su članovi Partije, niži rukovodioci ili SKOJ-evci.

[3] Odnosi se na brošuru Mihaila Ivanovića Kalinjina »Reč agitatora na frontu« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5409).

Svaki član odgovara po svom sektoru. Oni se redovno sastaju i pretresaju protekli rad, ono što stoji pred njima kao zadatak. U nekim bataljonskim odborima nije postignuta samostalnost. Neki od četa još i ne znaju svoj pravi značaj. No stvari idu postepeno uz rad i kontrolu viših rukovodioca. Kad ne bi bilo borbe koja izbacuje ljude iz stroja, onda bi bilo sve veselo i živo. No, borba je potrebna stvarnost, zato je normalno da moramo raditi još više i odbori će odgovoriti svojoj svrsi. K.P.O. su najmoćnija masovna organizacija, oni su velika organizaciona mjera pomoću koje možemo svakoga borca zadužiti nečim da bude odgovoran.

Četni kulturno-prosvjetni odbor ima 5 članova. Njihov pretsjednik je član bataljonskog kulturno-prosvjetnog odbora. U sastavu četnog odbora je i jedan SKOJ-evac, a ostali su obični borci. Ovo su sektori rada kul.-prosv, odbora čitalačke grupe, usmene novine i predavanje, diletantske grupe, štampa, pjevački horovi, horske i solo recitacije, nepismenost. Taj sektor rada u kul.-prosv. odborima dobro funkcioniše. Usmene novine i predavanja mogu se organizirati kad je ljepše vrijeme i kad su stanbene prilike bolje. Za to se koriste i obični borci ako znaju nešto što bi moglo biti interesantno i važno, borcima pristupačno. Kul.-prosv. odbori bataljona jedva su shvatili razliku priredbe od usmenih novina.

Svaki bataljon ima diletantsku grupu. Izbjegavamo šablone. Sad učimo nove stvari. Prilikom proslave godišnjice AVNOJ-a davala je diletantska grupa prištablja divizije »Prikaz borbe kroz tri godine« sa sijenkom na platnu. Iza platna čitan je referat napisan toplim riječima, pojedini odlomci referata su ilustrovani sa sjenkama na platnu, praćeni sa zvukom džez-instrumenata, sa solo i horskom recitacijom pjesama. Ova tačka je završena sa horskom recitacijom »Došla je Crvena armija«, dok se na platnu vidi nastupanje Crvene armije. Ovim vršimo prelom u dosadašnjem radu diletantskih grupa. Prelom ćemo učiniti i u samim priredbama. Naša muzika obično na priredbama uzima učešća, pored toga što ide iz jedinice u jedinicu. Naše grupe oko štabova mogu davati »Reakciiu«. Pjevačke horove imaju i bataljoni. Od kad smo izmješali Banovce sa Hrvatima iz raznih krajeva i taj rad ide nešto bolje. Horske recitacije i solo podižemo. Muzičke sekcije su u izgledu kao i šahovske.

Stampa je zastupljena u bataljonskim listovima i džepnim novinama, dok brigade ne izdaju svoje listove na vrijeme. Poteškoće su najveće u papiru i materijalu. Naše novine izlaze redovno, nedostatak papira je ako ne izađu. Kvantitativno štampa je dobra, ali u kvalitetu podbacuje. O jednoi se stvari mnogo piše. Članci su nedotjerani i nisu živi i raznovrsni. Štampa mora biti stvarna slika jedinice. Stampa je odgovoran posao. Borcima

ne smijemo servirati makar što i makar kako. Imamo dopisničku mrežu uprav do čete. Ranije dopisnici su svodili svoj rad na obavještavanje i u tome su bili nepotpuni, neistiniti. Danas se prenosi težište na odgojni momenat dopisnika. Oni rade po bataljonima na mjestu i u borbi. Nisu stalno uz štab. Brigadni dopisnici drže sastanke sa četnim i bataljonskim dopisnicima. Redovno se sastaju svakih 15 dana i ranije ako je potrebno. Držimo konferenciju štampe u našoj diviziji na kojoj komesar divizije daje šta treba da zanima našu štampu, šta se, kako i u kom periodu vremena mora da piše. Za centralnu štampu poslano je 25 dopisa, općenito dopisnici ne uočavaju bitne stvari u životu jedinica, ukoliko zadiru u život površno je. Osnivamo brigadne pokretne biblioteke, njima bi trebali rukovoditi dopisnici. Oni se staraju za pravilnu raspodjelu knjiga. Dopisnici vode sabirnu akciju za pomoć centralne štampe. Imamo par ljudi koji sarađuju u našim divizijskim »Novostima« sa crtežima. Jedno dva druga skoro su nam poginuli koji su imali smisla za misaonu poeziju.

Nepismenost rješavamo dosta dobro. Ima jedinstvenih i nevjerovatnih uspjeha. Neki nauče tako brzo pisati da ćemo ih zbog toga naredbama pohvaljivati.

Uglavnom organizovan je kul.-prosv. rad. Moramo još mnogo više u tome raditi.

U ovome takmičenju osjeća se i u kul.-prosv. odborima veći napor i rezultat. Da bi se odbori učvrstili potrebni su: sastanci često, izvještaji iscrpni i konkretni po sektorima, davanje pune i odgojne kritike na izvještaj, svakodnevna kontrola, razviti duh odgovornosti kolektiva i pojedinaca.

Komesari ako hoće pomoć od kul.-prosv. odbora moraju im pomoći u njihovom učvršćivanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M P. Politkomesar, potpukovnik:
Uroš Krunić

P.S. U prištablju se održavaju časovi ruskog jezika.

BR. 159

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA UNSKE OPERATIVNE GRUPE OD 29. DECEMBRA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POLITKOMESAR
UNSKE OPERATIVNE GRUPE
IV. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Dne 29. XII. 1944. god.

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Od prošlog izvještaja[2] pa do danas naše jedinice su krenule naprijed i pored neuspjeha u pojedinim borbama, te gubitaka, zamjenika komandanta Grupe p.pukovnika Fetahagića,[s] i još nekih rukovodioca. Naše jedinice u ovom mjesecu imale su po prvi put česte pokrete i borbe,[4] a na što naše jedinice nisu bile navikle s obzirom da su naše jedinice ranije imale rijetke pokrete i borbe, a veće vrijeme provodilo se na položajima Skokovi—Pećigrad. U ovim poslednjim borbama naši borci kao i rukovodioci naučili su mnogo šta, na primjer na duže pokrete, češće borbe, te borbe u odbrani, ispoljila se uoornost i izdržljivost, a isto tako iskrsli su mnogi nedostatci a to su neiskustvo u noćnim napadima, u odbrambenim borbama, slaba snalažljivost rukovodioca, a naročito noću.

Akcija na Drežniku[5] bila je značajna za naše jedinice, jer su to gledali borci i rukovodioci, kao i narod u pozadini, kao vrlo uspelu akciju, jedinice su u ovoj akciji vidile svoju snagu, a narod svoju vojsku i njenu garanciju, također i mi smo ovo kao uspjeh svugde podvlačili. Ostale borbe, koje nisu uspjele u potpunosti, mi smo također objašnjavali našim jedinicama kao naše uspjehe, a ne uspjehe neprijatelja. Gnjilovac,[6] gde je neprijatelj pretrpio velike gubitke, te našu poslednju borbu oko Bihaća," koja je za naše jedinice bila jedna od najtežih s obzirom da je bila noćna a u srcu neprijatelja, gdie je sa sviju strana pucalo tako da su borci mislili da su opkoljeni, te da se neće izvući, a posle su vidili da su bili kod Bihaća, tukli se sa nepri-

[1] Snimak originala u AVII, reg. br. CK KPH-38/145—148.
[s] Vidi dok. br. 71
[5] Ahmet Fetahagić, narodni heroj, poginuo je 25. decembra 1944. u s. Izačiću, kod Bihaća, kao zamenik komandanta Unske operativne grupe 4. korpusa NOVJ.
[4], [5] i [6] Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 101 i 105.
[7] Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 106, objašnjenje 8.

jateijem, zadali mu udarac, stvorili uzbunu u neprijateljskom garnizonu, i povratili se, mi smo i ovo prikazivali kao našu snagu, a slabost neprijatelja.

Stanje u jedinicama. Od prošlog izvještaja stanje u našim jedinicama se poboljšalo kako u političkom tako i u vojnom pogledu. Svakog dana se sve više uspjeva da borci više mrze neprijatelja i da [se s] više elana bore protiv njega iako još nije u dovoljnoj mjeri. Vidi se da su naše jedinice koraknule naprijed po dezerterstvu. Iz I. brigade u ovom mjesecu bilo je 3 dezertera a iz II. brigade 22 dezertera. Uglavnom ovi dezerteri su sa sektora Stijene i okolnih sela koja nijesu pod našom kontrolom. Uzroci dezerterstva su nedovoljan politički rad i politička svijest boraca kao i nedovoljna kontrola štabova i komandi četa. Najčešći slučaj dezerterstva je u IV. bataljonu i II. bataljonu II. brigade.

Politički rad. U ovom mjesecu obišao sam obadvije brigade, te sam održavao sastanke sa komesarima bataljona, a posebno sam održao sastanke sa komesarima brigada. Politički rad u obje brigade u ovom mjesecu popustio je, radi pokreta i borbi, a osim toga naši politički rukovodioci, počevši od delegata pa na gore, u pokretima ne mogu da nađu vremena za rad nešto radi ljenosti a nešto zbog neiskustva u radu u pokretu. Na to je ukazano i vjerujem da će se i u tome postići uspjeh.

Rad se odvija preko čitalačkih grupa, usmenih novina i političkih konferencija.

Čitalačke grupe postoje po četama i vodovima, te one sada dolaze najviše do izražaja s obzirom na uslove rada sada u ove zimske dane. Na njima se prorađuje tekući materijal (listovi i brošure.)

Bataljonske i četne usmene novine pokazale su dosta dobre rezultate. Na njima se borci upoznaju sa najnovijim člancima iz naše štampe kao i vježbaju se u slobodnim sastavima. Iz toga razloga one služe u našim jedinicama kao odlično odgojno sredstvo. Na njima se također borci upoznaju sa najnovijim uspjesima Crvene armije, Saveznika i naše NOV.

Održavaju se četne i bataljonske konferencije na kojima se govori o ciljevima naše borbe, političkim tekovinama, o Muslimanima u bivšoj Jugosloviji, NDH, te o našoj federativnoj demokratskoj Jugoslaviji, kao i o Muslimanima u SSSR-u. Redovno se izlaže i politička situacija, te se diskutuje o problemima koji iskrsnu u jedinicama i na terenu

Borci sada slobodnije ulaze u diskusiju i postavljaju pitanja. Interesantna pitanja su: da li će se vratiti opet kralj, kakav će biti položaj Muslimana u novoj državi, o napredovanju Crvene armije kroz našu zemlju.

S obzirom na nisko političko znanje naših političkih rukovodioca, stavili smo pred sebe zadatak uzdići ih putem vaspitnih sastanaka.

O političkom kadru. .. .[8]

Kulturno-prosvetni rad. Isto tako kao i politički rad i kulturno-prosvjetni rad imao je zastoja iako ga ieano vrijeme oživjelo takmičenje.

U svim bataljonima postoje kulturno-prosvjetni odbori, **a** isto tako i u četama, kao i u specijalnim četama pri štabovima. U kulturno-prosvjetnim odborima su borci i vojno-politički rukovodioci.

Kulturno-prosvjetnih odbora oštrica je uperena na suzbijanje nepismenosti pošto u našim brigadama nepismenost je velika. U I. brigadi ima 50% nepismenih, dok u II. 60%, od ovog broja nepismenih 20—30% znadu da pišu od 5 pa do 20 slova. Do sada u našoj Grupi naučilo je pisati preko 400 boraca i rukovodioca. U ovom mjesecu u I. brigadi raučilo se pisati 18 drugova, dok u II. brigadi 16. Druga grana kulturno-prosvjetnog rada jest diletantske grupe i pjevački horovi, svi naši bataljoni u ovom mjesecu dali su po jednu priredbu za narod i vojsku, koje su manje-više uspjele. U tom predniače ìedmice pri Stabu Grupe. Sve čete su izdale džepne novine, a pojedini bataljoni bataljonske listove.

Tehnika pri Stabu Grupe izdaje svoje novine grupne **i list Bratstvo,**[9] kao i radio-vijesti. Jedinice pri Stabu Grupe izdale su sve po dva do tri broja zidnih novina sve u jeku i duhu takmičenja.

Vojnički rad. U našim jedinicama radi se **vrlo malo vojnički** iako naše jedinice u tom pogledu naročito šepaju. Održavaju se konferencije po štabovima bataljona i komandama četa, na tim konferencijama daju se najosnovnija vojnička znanja, a isto tako uočavaju se nedostatci i dobre strane u prolaznim akcijama. Po dobivenom vojnom planu od strane Štaba Korpusa nešto se radi, ali vrlo malo. Vojni komandni kadar u cijeloj Grupi mlad je i nema dovoljno znanja **a** niti iskustva u radu, a uz to vreme u rukovanju sa jedinicama. Naš štab postavio je preda se da vojnom komandnom kadru pruži što veću pomoć u granicama mogućnosti.

Borbenost i disciplina. Borbenost boraca **je** dosta dobra, **u** poslednjim borbama i pokretima pokazali su se uporni i borbeni. Disciplina je također dobra, samo još ne proizlazi iz svijesti boraca, nego onog utjeranog duha discipline kojeg su imali borci u neprijateljskoj vojsci.

[9] i [11] Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.
• Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1731.

Bratstvo se svakog dana učvršćuje, a naročito učestvovanjem u zajedničkim akcijama s Kordunašima i Banovcima, ali tačno je da o tom treba još da se govori, a naročito sa novomobilisanim.

Odnos prema narodu i narodnoj vlasti se popravio ali još ima ispada od strane boraca pa i rukovodioca tu i tamo. Odnos prema narodno-oslobodilačkoj vlasti nije još najbolji iako mi to težimo, ima još ispada, a naročito kod intendanata. U poslednje vreme narodna vlast i organizacija na terenu posjećivale su naše jedinice sa raznim poklonima, te sam ja napisao jedno pismo u tom smislu učvršćavanja vojne organizacije na terenu, a u isto vrijeme razgovarao sam sa komesarima brigada. Prilažem ti pismo koje sam napisao komesarima brigada.[10] Održavamo po neku konferenciju sa narodom.

Intendantura. Ishrana se vrši naših jedinica preko intendanture Grupe koja dobiva hranu od Binaćskog područja. Ishrana je zadovoljavajuća, a naročito dobivanjem soli za naše jedinice. Sto se tiče odjeće ona je još slaba. Problem obuće je riješen, imamo u I. brigadi još 10 boraca u opancima, dok u II. brigadi 28 a u prištabskim jedinicama 18. Slabe obuće ima priličan broj, ali može još da služi, a naročito bi mogla služiti kada bi imali materijala za popravak iste. Naša intendantura još i danas sva je na kolima osim jednog dijela koji je na konjima.

Radionice pri Grupi imadu kovačka, puškarska, šusterska i šnajderska, koje doneklen zadovoljavaju potrebama naših jedinica. Fali im razni materijal te zbog toga ne mogu da udovolje potrebama naših jedinica.

Sanitet. Stanje saniteta u brigadama ne zadovoljava u organizacionom pogledu. Rad saniteta usmeren je na suzbijanje ušljivosti te podizanje stručne spremnosti kod sanitetskog osoblja. Zdravstveno stanje boraca je zadovoljavajuće. U najnovije vrijeme počeli se javljati na ljekarsku pojedini drugovi od nahlade (gripa). Izgleda da pojava epidemije gripe počima sve više u našim jedinicama. Inače drugih zaraznih bolesti nema osim nekoliko boraca koji su dobili triper.

Stanje u prihvatnoj bolnici je u poslednje vrijeme nešto popustilo s obzirom da je naša prihvatna bolnica bila određena u poslednjim akcijama kao glavna prihvatnica ranjenika. Vlada priličan nered usled prenatrpatog broja ranjenih i bolesnih. Ishrana u prihvatnoj bolnici je vrlo dobra. Referent saniteta Grupe vrijedan je i marljiv, ostalo osoblje nema stručne sanitetske spreme.

Informativna služba. Informativna služba je slaba i ne daje nikakove rezultate, naprotiv njezina obaveštenja su kriva

[10] Redakcija ne raspolaže tim pismom.

i netačna, kao na primer podatci o neprijatelju oko Bihaća, gde su dati sasma drugi podatci, tako da zbog takvih lažnih podataka dođe do neuspjeha jedinica. Jedino nešto što se sazna o neprijatelju a to je putem preko izviđačkih vodova i četa.

Dopunski bataljon. Ovaj bataljon nalazi se u Velikoj Kladuši, on broji 128 boraca. U ovom bataljonu radi se po dobivenom vojnom i političkom planu. S obzirom na njihove mogućnosti rada u ovom bataljonu radi se vrlo slabo, pošto su daleko od našeg štaba te je naša kontrola nad njihovim radom slabija, te zbog toga i njihov rad je slab.

Mobilizacija. Komotno se može reći da je mobilizacija potpuno stala, tako da u poslednje vrijeme vrlo malo ili skoro nikako se ne vrši mobilizacija, te prema tome i u naše jedinice ne dolaze novomobilisani.

Kursevi pri Štabu Grupe. Pri Stabu Grupe ima podoficirska škola koja se nalazi u Podzvizdu, u kojoj ima 30 podoficira, ova škola daje vrlo dobre rezultate. Nastavnici u ovoj školi su dobri. Kurs jurišnih pijunira otpočeo je prije kratkog vremena, na tom kursu ima 30 kursista, nad ovim kursom nemamo uvida, te o njemu ne možemo ništa reći. Kurs pri Stabu Grupe službe za vezu: na ovom kursu ima 25 slušaoca i ovaj kurs daje dobre rezultate. I sanitetski kurs na kojemu se osposobljavaju četni bolničari i bataljonski referenti saniteta, na ovom kursu daje im se najosnovnije stručno znanje.

O štabovima .. .[u]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major.
Bijedić[1]*

Sukrija

BR. 160

PISMO RUKOVODIOCA SKOJA 11. BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 30. DECEMBRA 1944. BATALJONSKIM KOMITETIMA O SAVETOVANJU SKOJA BRIGADE KOJE JE ODRŽANO 21. DECEMBRA[1]

RUKOVODIOC SKOJ-a
XI. BRIGADE
30-XII-1944 god.

SVIM BATALJONSKIM KOMITETIMA SKOJ-a

Dragi drugovi, šaljemo vam pismo sa savjetovanja koje treba dobro da prorade sva rukovodstva u našoj brigadi.

Obzirom da su naša prva savjetovanja imala veliki značaj za razvoj i napredak naše organizacije, a prilivom novog ljudstva došlo je do omasovljenja naše organizacije a također i do izmjene rukovodstva. Došli su većinom mladi rukovodioci. Prema tome brigadno rukovodstvo SKOJ-a donijelo je odluku da održi treće savjetovanje SKOJ-a naše brigade. Savjetovanje je trebalo da naše bataljonsko rukovodstvo kao i članove SKOJ-a upozna sa svim političkim pitanjima, organizacionim postavljanjem, radom naše organizacije kao i sa problemima koji su se pojavljivali i rešavali i problemima koji danas stoje pred našom organizacijom.

Savjetovanje je održano 21-XII-1944 god. Na savjetovanju su prisustvovala sva bataljonska rukovodstva sa po jednim najboljim SKOJ-evcem iz svakog bataljona, plus sekretari aktiva okolo štaba brigade. Prisustvovali su također i jedan član oblasnog komiteta SKOJ-a za Hercegovinu i jedan član štaba brigade.

Prema opštem pogledu savjetovanje je uspjelo, ali ipak b; bio bolji uspjeh da se nije održavao po ncći, no to se može opravdati zakašnjenjem delegata »4«[2] na koje se je čekalo.

U diskusiji po političkoj situaciji drugovi su uglavnom postavljali pitanja, ali samo jedan dobar dio nije postavljao pitanja iako je postavljena masa pitanja. O ostalim tačkama bila je diskusija življa, gde su uočeni svi problemi kao i dobre osobine unutar brigade.

1). Iz diskusije po političkoj situaciji moglo se vidjeti da kod drugova, naročito mlađih, još postoji ustručavanje po pi-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21—7, k. 1150).

[1] Misli se na delegate 4. bataljona.

tanju diskusije. Moglo se zapaziti da mnogim našim drugovima nijesu jasna ni osnovna politička pitanja. Prema tome savjetovanje treba i mora da bude potstrek za političko uzdizanje, potstrek za veće interesovanje po političkim pitanjima.

2). Iz referata o organizacionom stanju SKOJ-a, koji je bio prilično sređen iako kratak, ipak moglo se vidjeti i dobiti slika stanja organizacije u brigadi od formiranja iste.[3] U referatu se moglo uočiti da je rad SKOJ-eve organizacije prilično sređen i pravilno postavljen i da kao takva ima uslove da se razvije, te da postane među najboljim organizacijama u našoj vojsci. Pored diskusije po svim pitanjima, težište diskusije po organizacionom stanju bacilo se je na probleme koji su izbili pred organizaciju. Ti problemi su: a) SKOJ se dovoljno ne osjeća kao rukovodeća omladinska organizacija, koje i jeste njegova uloga, također ni bataljonska rukovodstva ne osjećaju se u dovoljnoj mjeri. U bataljonima se još ne praktikuje obilaženje četnih rukovodioca jedan drugoga, prema tome nije ni začudo što se problemi ne uočavaju na vrijeme, a također ne može biti jedinstvena organizacija u bataljonima ako se ovi problemi ne riješe na vrijeme, b) Na savjetovanju se moglo vidjeti da SKOJ-eva organizacija nije u dovoljnoj mjeri ni budna i pored toga što se radi sa omladinom i pored toga što svaki SKOJ-evac ima određen broj omladinaca sa kojima radi. Dezerterstvo velikog broja omladine kao i tri SKOJ-evca je dokaz nedovoljne budnosti naše organizacije. Novomobilisani omladinci nijesu bili upoznati sa političkim događauma, sa linijom naše borbe, iako se radilo sa njima, iako je SKOJ bio kao pomoćna organizacija svim ostalim u brigadi, ipak neprijateljska propaganda uspjela je da među novim borcima omladincima stvori kolebanje koje je dovelo do masovnog dezerterstva. Te na taj način u pojedinim bataljonima dešavalo se stvaranje (grupacija) novih boraca, tako da su desetinama napuštali naše redove. SKOJ-eva organizacija nije bila budna da na vrijeme uoči sve te stvari i nezdrave pojave i da na vrijeme reaguje na iste. SKOJ nije smio dozvoliti neprijateljskoj propagandi da pokoleba novomobilisane borce SKOJ-eva rukovodstva kao i članovi SKOJ-a nisu bili dovoljno inicijativni i nijesu se interesovali njihovim važnijim pitanjima. Dužnost SKOJ-a je da bude prepreka svim nezdravim pojavama koje se dešavaju unutar brigade, što ubuduće mora da bude. c) Iako je bratstvo i jedinstvo ostvareno, ipak tu i tamo bilo je i nezdravih pojava po tom pitanju i naročito u »I« bataljonu. SKOJ-eva organizacija isto-

[3] Na Kozari, 8. septembra 1943, po naredbi Štaba 2. bosanskog udarnog korpusa, od Kozarskog NOP odreda formirana je 11. krajiška brigada 4. udarne divizije, sastava: tri bataljona (vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 54).

ga na vrijeme je uočila taj problem, ali nije pristupila rešavanju toga pitanja. Bratstvo i jedinstvo koje je krvlju zapečaćeno jeste glavni temelj naše Narodno-oslobod. vojske, naše borbe, glavni oslonac nove federativne demokratske Jugoslavije. Dužnost naše organizacije jest da bude nosilac toga bratstva i jedinstva, da pravilno objasni omladini to pitanje i njegov značaj. To će se postići kroz masovne omladinske konferencije gde će se pored ostalog iznijeti referat o bratstvu i jedinstvu. Na konferenciji baciti težište na što šire objašnjenje toga pitanja. U referatu prvenstveno treba raskrinkati reakcionarne klike koje teže da razjedine naše narode i koje rade na istrebljenju potlačenih nacija. Pri tome se dotaći i tendencije bivše Jugoslavije po tom pitanju, navodeći da je baš to nerješeno pitanje bio jedan od razloga pada bivše Jugoslavije. Zatim bratstvo i jedinstvo u našem pokretu a naročito među našom omladinom, obuhvatajući i omladinske kongrese koji su bili ogledalo bratstva i jedinstva. Pored gore navedenog neophodno je svakodnevno pojedinačno raditi sa svim novim borcima. Na taj način mi ćemo rješiti i taj problem gde on još postoji (u »I« bat.), d) Iako je masovnost SKOJ-a postignuta iako su i svi stari borci obuhvaćeni organizacijom, ipak još uvjek u našoj brigadi postoje uslovi, naročito u »3« a i u svim ostalim bataljonima, za daljnje omasovljenje organizacije novomobilisanim borcima. Pri tome se ne treba kruto držati. Treba dobro poznavati kriterij primanja u SKOJ, ne smijemo sektašiti prema omladini koja je odana i zaslužna da priđe u našu organizaciju, a također ne smijemo se ni istrčavati. U »1« bataljonu dezertirala su dva SKOJ-evca. Uzrok tome može se reći da se organizacija prilično istrčala ili, ako su već primljeni, nije se radilo na prevaspitavanju tih SKOJ-evaca. Organizacija istog bataljona ih je isključila, no nijesu na vrijeme raskrinkani kroz sve organizacije kao izdajnici naše organizacije, naše borbe, što treba učiniti. e) Odgovornost se u organizaciji osjeća prilično ali disciplina ne može u potpunosti zadovoljiti. Nije se dovoljno shvatio odnos prema našim oficirima i svim ostalim rukovodiocima. SKOJ i tome pitanju morao je i treba da posluži kao primjer, on mora da diže autoritet našim rukovodiocima, prema tome i omladinu će biti lakše uzdići i ostvariti disciplinu kod njih. **f)** Što se tiče teoretskog rada, njega je bilo prilično dosta, samo u tome radu kao i po ostalim sektorima nije bilo dovoljno plana. Prorađivan je materijal i suviše teži, dok ie osnovni ostao neprorađen. Razlog tome je neplanski rad. SKOJ-evi rukovodioci treba i mora da znaju da opšti plan primjene na svoje uslove u bataljonu: tako da se ne desi da se prije prorađuje Istorija SKP-b, prva gl., nego brošura, članci SKOJ-a i USAOJ-a. Opšti plan za teoretsko uzdizanje članstva jeste član-

ci SKOJ-a i USAOJ-a (brošura od oblasnog SKOJ-a kao najosnovniji materijal — šta treba da zna svaki SKOJ-evac, razvitak društva, a kad se sve to savlada, onda se teK prelazi na razvitak radničkog pokreta (I gl. Istorije SKP-b). Pored ovoga dužnost je organizacije da sav tekući materijal prorađuje .. ,[4] Radni sastanci su i pored težih uslova održavani redovno i to nedeljno po jedan, tu se ipak osjeća interesovanje organizacije. Također održavani su i vanredrii sastanci na kojima se diskutovalo većinom o nedostatcima, no nedostatci nijesu na vrijeme uočavani, nego su se olako shvatili i zato su sastanci morali promašiti svoj cilj. Vanredni sastanci trebaju biti održavani na vrijeme i to povodom svih nezdravih pojava koje se rađaju posle akcije, posle pokreta itd., tako da bi se tim nedostatcima na vrijeme stalo na put.

Povodom uočavanja nedostataka kod rukovodstva »1« i »2« bataljona nije bilo dovoljne budnosti. Također rad po ostalim sektorima kao i plan rada je zaostajao. Rukovodstvo »3« bataljona nailazilo je na izvjesne probleme koje je također rešavalo te u tome se i osjeća najveća budnost organizacije ovoga bataljona. Problemi pred organizacijom u »3* bataljonu bili su: a) Osposobljavanje rukovodstva i omasovljenje organizacije, te je i primljeno za poslednji mjesec dana 12 omladinaca u SKOJ. b) Drugi problem bio ie dezerterstvo, po kome je SKOJ-eva organizacija preduzela sve mjere i stavila se kao prepreka istom. To pitanje je još nerješeno, ali je organizacija samoinicijativno prišla rešavanju toga problema i rešavanju novoga pitanja a to je poboljšanje borbenosti kod omladine. Ako sve SKOJ-eve organizacije u brigadi, odnosno rukovodstva budu budni u »3'< i na vrijeme uviđali i rešavali probleme a također i pripremali se za nove zadatke, na taj način SKOJ-eva organizacija u našoj brigadi moći će da odgovori postavljenim zadatcima. **Sto** je karakteristično za **»3»** bataljon jeste **što** je organizacija preduzela takmičenje koje je uvedeno unutar bataljona. Na taj način rad mora biti mnogo napredniji..Po pitanju mobilizacije SKOJ-eva organizacija pokazala se u cjeloj brigadi neaktivna na omasovljenju naše vojske i to je dokaz da su se zaboravili zadaci maršala Tita na drugom kongresu omladine Jugoslaviie, među kojima je bio i zadatak mobilizacije. Taj zadatak SKOJ će izvršiti masovnim radom, političkim ubeđ:vanjem one omladine koja još stoji po strani.

Rukovodstva nijesu dovoljno posvetila pažnju ličnom uzdizanju, kao ni uzdizanju i odabiranju najboljih drugova koji bi mogli doći za SKOJ-eve rukovodioce. Dužnost je svakog sekretara aktiva kao i bataljonskog rukovodioca da ima najbo-

[4] i [5] Tri tačkice stoje u originalu.

ljega SKOJ-evca koji može odgovoriti rukovodstvu, jer mnogo naših SKOJ-evih rukovodilaca ide na nove dužnosti.

Aljkavost u našoj organizaciji ne smije postojati, jer je ona najveći neprijatelj budnosti SKOJ-a. Uvijek težiti uskladiti sastanke sa situacijom u brigadi, pri tome voditi računa o dužini sastanaka, a ne ispustiti ni jedno slobodno vrijeme da se ne iskoristi.

Ako SKOJ-eva organizacija bude sve navedene nedostatke rešavala na vreme i sprovodila praktično, onda će SKOJ u našoj brigadi moći da bude među najboljim organizacijama u našoj diviziji.

3). Iz izveštaja o radu po sektorima vidi se da je raspodjela uglavnom pravilno izvršena, također syi SKOJ-evci su zaduženi sa radom. Rad sa omladinom je usklađen. No iz izvještaja se ne može vidjeti tačno stanje u brigadi. Izvještaji nisu konkretni po svim sektorima, oni se suviše -uopštavaju. Također i zadatci koji su se do sada postavljali nijesu bili konkretni. No, s obzirom da je organizacija mlada, na svim sastancima potrebno je konkretizovati zadatke. Iz izvještaja se moglo vidjeti da je rad u III. i IV. bat. sređeniji i bolji nego u ostalim. U I. i U. bat. ne mogu se vidjeti uspjesi organizacije poslednjih mjesec dana. Uzrok tome je što se rukovodstva drže šablona, nema živosti niti pronalaska novih metoda rada, na taj način i dolazi do šabloniziranja.

Rad SKOJ-eve organizacije nije dovoljno usklađen sa radom vojnih i političkih rukovodioca, te često puta dovodi do nerazumjevanja između vojnih i SKOJ-evih rukovodioca. Po tom pitanju treba povesti računa. SKOJ-ev rukovodioc u jednoj četi treba da radi u saglasnosti sa pomoćnikom komesara čete i da pita kad ima vremena za rad u toku jednog dana. Na taj način neće dolaziti do nesuglasice.

Da bi naša organizacija mogla odgovoriti svim zadacima koje pred nju postavlja naša partija, da bi stvarno mogla biti borbeni i politički rukovodioc omladine, potrebno je odmah preći izvršavanju učinjenih grešaka, koje su navedene a koje ćemo i na sektorima navesti. To će se postići ako naši rukovodioci budu prišli planskom radu.

Neki sektori su prilično usko shvaćeni, kao sektor rada na terenu, a također i kulturno-prosvetni sektor, naročito štampa. Danas stoji pred organizacijom da pojača rad naročito po ovim sektorima. Veliki broj naše omladine na terenu je neobuhvaćen organizacijom USAOJ-a a ima ih veliki broj nemobilisanih, te dužnost je naše organizacije da se pozabavi tim pitanjem neumornim političkim radom sa omladinom kroz: konferencije, sijela, priredbe itd.

Kulturno-prosvetni sektor je i previše zapostavljen, a naročito štampa. Iako naši drugovi daju priličan broj članaka za džepne novine i bataljonski list, ipak, i pored diskusije na svim sastancima, skoro nikako se ne pišu članci za list »Mlada Hercegovina«, a također ni za brošuru B i H u kojoj treba da budu zabilježena imena najboljih skojevaca i omladinaca, koji su se herojski pokazali i dali živote za slobodu svog naroda. Savjetovanje treba da napravi jedan preokret u našoj brigadi po pitanju celokupnog kulturno-prosvetnog rada i da bude kao potstrek za što širi rad po svim sektorima. Ne smije se dozvoliti da se sektor higijena svodi na održavanje čistoće i vrlo rijetka predavanja, nego treba šire upoznati našu omladinu sa tim sektorom i težiti za što raznovrsnijim predavanjima.

Treba uočiti razliku između političkog i teoretsko-vaspitnog sektora, jer to su dva različita sektora. Politička situacija na sastancima nije se dovoljno praktikovala iznositi, a to je neophodno potrebno, naročito prilivom novoga ljudstva. U referatima po političkoj situaciji potrebno je baciti težište više na unutrašnje događaje nego na spoljne, time nije rečeno da spoljna pitanja ne treba dovoljno objašnjavati. Referati bi trebali da obuhvate pored spoljne vojno-političke situacije i popularizaciju KPJ i SKO[J]-a, AVNOJ-a, ZAVNOBIH-a, Sovjetskog Saveza, Crvene armije, a naročito podvući čvrstinu saveza između SSSR-a i Saveznika. Kroz proradu političkog materijala naša rukovodstva nijesu se snalazila da odabiraju materijal, da u tome pogledu opšti plan primjene na svoje bataljone. Sav tekući materijal neophodno je prorađivati, pri tome paziti kojim redom ići, naravski, držeći se prorade najaktuelnijih članaka. U svim bataljonima, osim u trećem, nije se dovoljno vodilo računa o proradi materijala.

Vojni sektor također je kruto shvaćen. Rad se svodi većinom na održavanje vojnih časova na kojima se govori o vojnoj službi, disciplini, obuci, o oružju itd. No svi ti sastanci nijesu dovoljno usklađeni sa radom vojnih rukovodioca. Obzirom da su svi bataljoni mladi najnužnije bi bilo izvršiti obuku na svim vrstama oružja, a onda prokontrolisati kroz udarničko takmičenje. Zatim učiti ljude o komandovanju na položajima, izvodeći praktično na zasjedi, u patrolama itd. Također disciplina kao i borbenost posljednje vrijeme su popustile. Odnos prema starješinama nije kao prema rukovodiocima. Mi znamo da je SKOJ politički i borbeni rukovodioc mase omladine, da je SKOJ nosioc discipline i celokupnog rada naše omladine i kao takav on u prvom redu mora biti primjer prvoborca, kao i discipline i na taj način on će zainteresovati i ostalu omladinu, te se neće ubu-

duće ponavljati ovi nedostaci; naravski, rukovodstva ako budu pravilno prilazila i objašnjavala, moći će brzo riješiti to pitanje.

Ob. služba kao i sektor Agitprop i suviše su usko shvaćeni, ili skoro nikako. SKOJ mora da ima dobre oći i uši i da se ne svodi sve na pronalazak oružja i municije kao i vojnih stvari, no treba svugde i na svakom mjestu interesovati se o neprijatelju, njegovom pokretu, njegovim namjerama, a također o njegovoj propagandi. I zbilja ako 3KOJ bude to sve na vrijeme otklanjao i uviđao, on će biti u stanju da neprijatelja potuče i vojnički i politički. Dužnost naše organizacije je da našu omladinu kao i borce prevaspitava u duhu marksističko-lenjinističke teorije.

Iako je govoreno i pretresano u vezi priprema za našu I. oblasnu konferenciju kao i prvi kongres omladine BiH, ipak SKOJ-eva organizacija nije bila elastična da izvrši pripreme koje su postavljene, kao i pitanje mobilizacije, bratstva i jedinstva itd. Te pripreme su danas problem prod našom organizacijom.

No svi nedostaci, sve odluke koje smo naveli sa našeg savjetovanja ostati će na papiru, ako ih naša organizacija, a posebno rukovodstva ne znadnu primjeniti u život.

S. F. — **s.** N.

Za brigadni komitet SKOJ-a sekretar
Adam Petković

PARTIJSKO-POLITiCKA DOKUMENTA ZA PERIOD OD 1. SEPTEMBRA DO 31. DECEMBRA 1944. KOJA SU DOSADA OBJAVLJENA U ZBORNIKU.

1. — Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Nikšić od 3. septembra 1944. Pokrajinskom komitetu za Crnu Goru i Boku o vojno političkoj situaciji na terenu sreza Šavničkog (tom III, knj. 8, dok. br. 114).

2. — Izveštaj Štaba Dvadeset druge NO divizije od 4. septembra 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Divizije (tom I, knj. 11, dok. br. 112).

3. — Izvještaj političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 6. septembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o radu i političkom stanja u Korpusu (tom V, knj. 33, dok. br. 12).

4. — Izveštaj štaba 4. korpusa od 6. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o radu i organizacionom stanju jedinica (tom V, knj. 33, dok. br. 13).

5. — Izvještaj političkog komesara 7. divizije od 10. septembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o radu i političkom stanju u Diviziji (tom V, knj. 33, dok. br. 31).

6. — Izveštaj Štaba Trinaestog korpusa NOVJ od 9. septembra 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Dvadeset druge i Dvadeset četvrte NOU divizije (tom I, knj. 11, dok. br. 156).

7. — Izveštaj Štaba Ibarskog NOP odreda od 9. septembra 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno-političkoj situaciji na području Kosovske Mitrovice, Raške i Novog Pazara i o stanju u odredu (tom I, knj. 11, dok. br. 161).

8. — Izvještaj političkog komesara 32. divizije od 10. septembra 1944. političkom komesaru 10. korpusa NOVJ o po-

litičkom stanju i radu od 20. avgusta do 10. septembra (tom V, knj. 33, dok. br. 32).

9.— Izveštaj Štaba 11. korpusa od 24. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojno-političkoj situaciji i organizacionom stanju jedinica (tom V, knj. 33, dok. br. 92).

10.— Naređenje Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 26. septembra 1944. god. Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju da pojača političku i vojnu aktivnost u ovoj oblasti (tom I, knj. 12, dok. br. 144).

11. — Pismo okružnog komiteta KPJ za Boku od 28. septembra 1944. god. Štabu lovćenskog bataljona OZN-e o potrebi njihove intervencije na terenu Boke (tom III, knj. 8, dok. br. 190).

12.— Izvještaj političkog komesara 8. divizije od 29. septembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa o radu i političkom stanju u Diviziji (tom V, knj. 33, dok. br. 104).

13. — Direktiva Svetozara Vukmanovića-Tempa od septembra 1944. god. Centralnom komitetu KP Makedonije za organizovanje korpusnih oblasti na teritoriji Makedonije (tom VII, knj. 4, dok. br. 54).

14. — Pismo političkog komesara 10. korpusa NOVJ od 1. oktobra 1944. Štabu 32. divizije u vezi sa napadom na Pitomaču (tom V, knj. 34, dok. br. 6).

15.— Izvještaj političkog komesara 4. korpusa od 8. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPH i političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o radu i moralno-političkom stanju jedinica (tom V, knj. 34, dok. br. 21).

16. — Izveštaj Sreskog komiteta KPJ za Smcderevo od 18. oktobra 1944. god. Okružnom komitetu KPJ za Beogradski okrug o oslobođenju Smedereva i formiranju vojnoteritorijalnih komandi (tom I, knj. 14, dok. br. 51).

17. — Naređenje Štaba Treće udarne divizije NOVJ od 21. oktobra 1944. god. Štabu Komskog NOP odreda za pomoć Prvoj italijanskoj brigadi u vojnom i političkom pogledu (tom III, knj. 8, dok. br. 214).

18. — Pozdravni telegram Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 23.. oktobra 1944. god. Vrhovnom komandantu NOV i PO Jugoslavije maršalu Titu povodom oslobođenja Beograda (tom VII, knj. 4, dok. br. 102).

1S.— Izvještaj političkog komesara 7. divizije od 29. oktobra 1944. god. političkom komesaru 4. korpusa o radu i mo-

ralno-političkom stanju u Diviziji (tom V, knj. 34, dok. br. 98).

20. — Izvještaj političkog komesara 8. divizije od 30. oktobra 1944. političkom komesaru 4. korpusa o moralno-političkom stanju i političkom radu u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 34, dok. br. 105).

21. — Pismo Svetozara Vukmanovića od oktobra 1944. god. Kiru Miljkovskom o neprijateljskom gledanju rukovodilaca otečestvenofrontovske BugarsKe na borbu makedonskog naroda (tom VII, knj. 4, dok. br. 119).

22.— Izvještaj Štaba 6. korpusa od 2. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojno-političkoj situaciji na terenu i radu Korpusne vojne oblasti (tom V, knj. 35, dok. br. 7).

23. — Izvještaj Štaba 4. korpusa NOVJ od 3. novembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske i Centralnom komitetu KP Hrvatske o političkom stanju i radu u Korpusu (tom V, knj. 35, dok. br. 10).

24. — Pismo Štaba Bregalničko-strumičkog korpusa od 4. novembra 1944. god. ministru Otečestvenobugarske armije 0 neprijateljskim istupima bugarskih iedinica u istočnoj Makedoniji (tom VII, knj. 4, dok. br. 132).

25. — Izvještaj političkog komesara Prve bokeljske brigade od 7. novembra 1944. god. političkom komesaru Primorske operativne grupe o opštem stanju u brigadi (tom III, knj. 8, dok. br. 239).

26. — Telegram Štaba Bregalničko-strumičkog korpusa od 9. novembra 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije povodom netačnih vesti Radio Sofije da su bugarske trupe oslobodile Stip, Strumicu. Vladanovo, Đevđeliju i Dojran (tom VII, knj. 4, dok. br. 142).

27. — Izveštaj Vojnog suda Bregalničko-strumičkog korpusa od 10. novembra 1944. god. Stabu korousa o nasiljima 1 pljačkama pripadnika Otečestvenofrontovske bugarske vojske u istočnoj Makedoniji (tom VII, knj. 4, dok. br. 151).

28.— Izvještaj Štaba 10. korpusa od 13. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o pol'tičkoj situaciji na terenu i radu Korpusne vojne oblasli (tom V, knj. 35, dok. br. 34).

29. — Izveštaj Povereništva OZN-e za Treću oblast od 13. novembra 1944. god. Bregalničko-strumičkom korpusu o

istupima pripadnika bugarske armije prema organima narodne vlasti (tom VII, knj. 4, dok. br. 157).

30. — Telegram Štaba Prvog korpusa NOV i PO Makedonije od 14. novembra 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije sa zahtevom da se demantuje vest Radio Sofije da su Veles i Skoplje oslobodile bugarske jedinice (tom VII, knj. 4, dok. br. 158).

31.— Izvještaj Štaba 11. korpusa od 18. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hivatske o operativnoj situaciji, organizaciji jedinica i o političkom i ekonomskom stanju na terenu u oktobru (tom V, knj. 35, dok. br. 58).

32. — Direktivno pismo komesara Drugog udarnog korpusa NOVJ od 22. novembra d944. god. političkim rukovodiocima u jedinicama radi uništenja neprijatelja na sektoru Skadar — Podgorica — Danilovgrad (tom III, knj. 8, dok. br. 251).

33. — Izvještaj političkog komesara 7. NOU divizije od 24. novembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o radu i stanju u jedinicama (tom V, knj. 35, dok. br. 72).

34. — Upustvo političkog komesara 9. NO divizije od 1. decembra 1944. političkom komesaru 4 (Splitske) brigade za rad sa novomobilisanim borcima (tom V, knj. 36, dok. br. 2).

35. — Izvještaj političkog komesara 4. korpusa od 4. decembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o borbama i o političkom stanju u jedinicama (tom V, knj. 36, dok. br. 12).

36. — Izvještaj političkog komesara Prve bokeljske NOU brigade od 9. decembra 1944. god. političkom komesaru Primorske operativne grupe o opštem stanju brigade (tom III, knj. 8, dok. br. 309).

37. — Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. decembra 1944. o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ (tom II, knj 1, str. 559 -561).

38.— Izvještaj političkog komesara 6. korpusa od 15. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o moralno--političkom stanju i o političkom i kulturno-prosvjetnom radu u jedinicama korpusa (tom V, knj. 36, dok. br. 44).

39. — Izvještaj političkog komesara 7. NOU divizije od 25. decembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom radu i stanju u diviziji (tom V, knj. 36, dok. br. 92).

40.— Izvještaj političkog komesara 20. divizije od 25. decembra 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ o političkom stanju i radu u jedinicama (tom V, knj. 36, dok. br. 94).

41. — Naredba Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 26. decembra 1944. god. o postavljanju rukovodilaca (tom I, knj. 10, dok. br. 155).

42. — Izvještaj političkog komesara Artiljeriske grupe od 27. decembra 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ 0 političkom radu i stanju u jedinicama (tom V, knj. 36, dok. br. 102).

43. — Izvještaj političkog komesara 8. divizije od 29. decembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom 1 kulturno-prosvjetnom radu i stanju u jedinicama (tom V, knj. 36, dok. br. 107).

44. — Izvještaj Štaba 8. korpusa od 31. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o oslobođenju Dalmacije; o političkoj situaciji i radu na terenu i u jedinicama (tom V, knj. 36, dok. br. 114).

45. — Izvještaj političkog komesara 26. divizije političkom komesaru 8. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu u decembru 1944. godine (tom V, knj. 36, dok. br. 125).

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Aceva Vera — 56
Adamič Bojan — 722
Ajanović Hidajet — 555
Alajbegoyié Razija 506
Alender Hasan — 288
Alfirević Petar Pero — 105, 107
Alikalfić Ibrica — 229
Ambrožič Lado — 203
Andrić Nikola — 183
Anđelković Radojko — 766
Antloga Anton — 601
Avbelj Franc Lojko — 494
Avbelj Viktor Rudi — 49, 108, 127, 258, 664
Avšič Jaka — 167, 168

B

Babič Jože Vojteh — 262, 309
Babić Aco — 622
Babić Jovan — 678
Babić Petar — 215
Bačanin Dragan — 775
Bajalica Dmitar — 19, 21, 474, 477
Bajat Nada — 228
Bajić Obrad — 250
Bajt Franjo — 194
Bakali Avdi — 407
Bakarić Vladimir — 335, 530
Banić Mile Crni — 465, 467
Barbieri Veljko — 267, 624
Barković Jure — 194
Baš Gordan — 3^9
Batić Lojze — 324, 327
Bauman Rudi — 717
Bebler Aleš — 673
Bebler Vilma — 113
Bektaä Ahmet — 228
Belaiac Dragoljub — 796
Belamarić Jere — 747
Belin Joža —312
Belinić Marko — 746
Benčić Dragoljub Brkin — 321, 657, 663
Benedičić Josip Istok — 86
Berlič Srećko — 151
Berus Anka — 746, 747
Besović Savo — 407
Bešović Mate — 163
Bevk France — 149. 664
Bidovec Ferdo — 104
Bijedić Sukrija — 372, 376, 836
Bilajbegović Ahmet — 270
Bilan Stipe — 228
Bilanović Danilo — 622
Bilić Derviš — 228
Bizjak Bernard Košta — 86, 209
Bizjak Janja — 68
Bizjak Mirko — 107. 124
Bielica Nikola — 242
Bjelopavlić Niko — 161
Blagojević Milorad — 797
Boban Rafajlo — 279
Boje Pavle — 161
Bojić Milosav — 15, 19
Boiović Ratko — 238
Boldan Jože Silni — 671
Bon^ović Mile — 747
Borštnar Jože — 321
Božanić Andrija — 63, 746
Božić Ivan Jovo — 309
Božin Stevo — 717
Brand Petar — 312
Brecelj Tone — 664, 666—668
Bregan Slavko 323
Breznik Rezka — 601
Brglez Ivan — 51
Brkić Antun — 726
Brie Avgust — 709
Broz Josip Tito — 8, 9, 28. 31, 32, 41, 45, 51, 54, 73, 84, 86. 87, 92—94, 101, 103, 106, 109, 115, 124, 132, 147, 149, 150, 172, 173, 186, 201, 211, 213. 216, 218, 236, 247, 251, 272,, 278, 283, 290, 308, 309, 326, 346, 388, 412, 4*0, 452, 461. 463, 504, 547. 548, 594, 597, 616, 623.

640, 641, 692, 715, 716, 721, 723, 759, 788, 840
Brvar Ciril — 661
Bubalo Mileva — 746
Bubić Vladimir Vovo — 813
Bukumirić Božidar — 759
Bulat Ziki — 78
Bursać Dušan — 76, 284

C

Cahusac Alfgar — 312, 320, 321
Cerović Komnen — 16
Cetinski Andrej Lev — 315
Cimeša Dragica — 492
Colarič Lojze — 84, 214
Collauti Janez — 660
Crnobrnja Miloš — 279, 366, 369, 717, 718
Cumbo Branko — 603
Cvelber Alojz Luka — 122
Cvetković Žarko — 194

C

Caušević Izudin — 779
Caven Jožef — 126
Cemalović Enver — 592
Cerčil Vinston — 215, 216, 331
Černovšek Branko — 798
Cernugelj Franc Zorko — 148, 156
Cičić Milan — 362
Cizmić Cazim — 228
Colaković Rodoljub — 696
Copi Franc Borutin — 107
Cordić Junus — 17

C

Ceivan Idriz — 519
Cordaš Dušan — 15
Cuk Milojko — 281
Curić 2ivko____194

D

Dapčević Peko — 510
Dedić Petar — 125
Dejanović Savo — 717
Delić Alija — 229
Demonja Nikola — 526
Destovnik Karei Kajuh — 657
Diiaković Tomo — 172
Dilberović Ismet — 228
Dimitrov Georgije — 276, 466
Dimnik Karlo Cali — 500
Divić Stojan — 62
Divjak Pera — 270, 409, 417
Dobrilović Miro — 161
Dolčić Emil — 498
Dolničar Janez Janošek — 310, 671
Došen Ilija — 19
Dragaš Lazo — 717
Dragoneti Salvatore — 636
Drašković Desa — 572
Drenovec Franček — 721
Drobac Dušan — 633
Dronjak Milojko — 238
Družić Ivo — 71, 747
Dukić Nikola — 282
Durlin Ivan — 717

Dž

Džubur Lutvo — 270, 628

Đ

Đoković Ljuba — 16
Donlagić Ahmet — 275
Đuiić Momčilo — 738
Đukić Aleksa — 353
Dukić Miloš — 797
Đukić Mitar — 718
Đurđević Milutin — 271

E

EmJ Franc — 419
Eterović Ante — 747, 752

Fabiian Franjo — 368, 717
Fajfar Peter — 327
Farčnik Avgust Sandi — 209
Fašalek Janez — 660. 662
Fazlagić Safet — 234
Fejić Džamil — 228
Feketija Andrija — 718
Ferfila Nace — 84, 85
Fetahagić Ahmet — 832
Filipović Milovan — 382
Filips Džek (Jack Philips) — 133
Fistrić Branko — 726
Fišer Carls — 320
Fišer Džejms — 319
Fornazarič Franc — 153

Fortić Dušan — 667
Franičević Jure — 746
Franko Ivan Istok — 562, 711
Furlan Rudi — 600, 601

G

Galič Jova — 84, 86
Galić Stana — 630
Gardener Carls — 312
Gaževič Nikola — 615
Gebert Stefan Stepko — 130
Gei Davorin — 600
Gerbec Lado — 121
Gigov Strahil — 54
Gizdić Drago — 73, 746, 747, 753
Glomazić Stanka — 784
Gobec Radovan — 657
Godeša Alojz — 86
Godina Zora Tončka — 161
Gogov Rade Crnorečki — 54, 55, 57
Golobić Franc Oto —121, 685
Gombać Milan — 720
Gornik Gojko Iztok — 312
Gostović Boža — 238
Gotovušić Arslan — 505
Grbić Pero — 250
Grcić Ibro — 228
Gregorčič Simon — 463
Grozdanić Krsto — 536, 545
Gruber Viljem — 326
Grubišić Stevo — 248, 559
Grudenić Josip — 786
Grdvin Džems (Goodwin James) — 133
Gubec Matija — 290
Gvardić Ante — 74

H

Hace Matevž — 314, 671, 672
Hadjur Marica — 568
Hartman Averel — 331
Has Herta Vera Savić — 464
Hašinbegović Selmo — 544
Hebrang Andrija — 9
Hercegovac Adem — 409
Hitler Adolf — 13, 44, 104, 294
Hlavati Zdenko — 798
Hodžić Asim — 273, 277
Hohkrant Rudi Dolfe — 310, 311
Hojak Venceslav Vinko — 684
Holjevac Većeslav — 114, 116
Horvat Majda — 662
Horvat Samoel Samo — 706
Hren Alojz — 497
Hreščak Dušan — 803
Hreščak Vera — 719
Hrgović Josip — 718
Hribar Franc Savinjšek — 670
Hribar Janez — 53, 653
Hysni Dobrun — 407

I

Ilič Vladimir Lenjin — 226, 482
Ilić Miloš — 390, 471
Iskra Cene — 323, 327
Islamović Djulaga — 229
Ivanović Mihail Kalinjin — 829
Ivanović Dragiša — 30, 37, 535
Ivanović Trajko Josif — 770
Ivanović Vojo — 183

J

Jagodič Florijan — 324
Jakin Rado — 576
Jakomin Jože Crni — 130, 7R9
Jakopić Albert Kajtimir — 152, 328
Jakaš Jože — 50
Jakov Jože Školski — 310
Jakšić Milica — 429
Jančar Stane — 600
Jandrić Jovica — 604
Janjanin Rade — 729
Javornik Ivo — 132
Jesenšek Janez — 24
Jevšnik Adolf — 310
Jezeršek Ivan Sokol — 803
Jovanović Blaža — 766
Jovanović Svetolik Mito — 706
Jovanović Trajko — 353
Jovanović Pavle — 405
Jovifić Ljubo — 271
Jovičić Pero — 389, 437, 736
Jovićević Pavle Paljok — 293
Jugovec Oto — 799
Jurančić Lado — 85
Jurjević Ante — 746, 747
Jurjević Josip — 63
Justament Josip — 718

K

Kacin Franc — 323
Kadijević 2eljko — 643
Kalinić Milan — 271, 272
Kaluža Mihael — 704
Kanižar **Janko** — 660, 662
Kapa Jovan — 137, 148, 239, 241

Karanović Luka — 250
Karat Ivan — 798
Kardelj Edvard — 161
Karić Muharem — 228
Karo Stanislav — 310
Kauzlarić Albina — 430
Kavčič Stane Djura — 161
Kazazović Camil — 275
Kiauta Ladislav — 719
Kovšek Avgust — 709
Kidrič Boris Petar — 156, 670, 672
Kisić Branislav — 592
Klasinc Tugo — 153
Knap Matija — 258, 263, 310
Knebl Franjo — 171, 176
Knežević Branko — 765
Knežević Mile — 604, 671
Koćevar France — 26, 160
Komel Franta — 311
Končar Boško — 191
Koren Jože — 323
Kosec Ivan — 660
Kosijer Ilija — 194
Kosmač France — 656
Kosorić Pero — 694
Kosorić Radivoje — 695
Kosovac Mića — 257, 553, 689, 819, 825
Košir Lado Matija — 601
Košutić Avgust — 85
Kovač Otmar — 798
Kovačević Adem — 307
Kovačević Pero — 717
Kovačič Ivan Efenko — 314
Kovačić Petar — 604
Kozina Marian — 666
Kraigher Boris — 79, 128, 156, 161, 167, 168, 670
Krali Jože — 673
Kramarič Janez — 315
Kranželić Ivica — 579
Kranje Franc Franjo — 42, 105, 560, 563
Kranje Milan — 600
Krašna Ludvik — 665
Kreše Liudmila Maruša — 134, 135
Kreso Ismet — 228
Krkljić Nikola — 630
Kronegger Bračič Slavka Mira Mihevc — 42. 85, 682, 686
Krstulović Nina — 429
Krstulović Vicko — 746
Kruli Vrleta Vrle — 107
Krunić Uroš — 823
Kučić Niko — 747
Kuhar Alojz — 85
Kuharenko Semion — 307
Kuk Jože Branko — 323
Kukanić Lovorka — 429
Kukanja Srećko — 125
Kukoć Ivica — 746, 747
Kukolj Uroš — 164, 772
Kulenović Hajro — 286, 289
Kulenović Skender — 694
Kumše Franc Stamenko — 85
Kune Drago — 310, 671
Kuralt Stanko — 121
Kuster Lado — 326
Kusturica Alija — 233, 234
Kušić Milinko — 474
Kvin Džon — 320

L

Lacić Branko — 229
Lalović Momir — 271
Lamut Ančka — 136
Latinović Đuro — 704
Lavčić Stane — 660
Lazarević Vitomir — 767
Leban Anton Mitja — 682
Lekić Danilo — 109
Lekić Jerko — 228
Lelić Senija — 288
Lenac Mirko — 484, 558
Lenardič Stane Zan — 656
Lepin Jože Ris — 261, 671
Leskošek Franc Luka — 104, 598, 670
Leskovec Karei — 576
Lešnik Bojeslav — 660
Ličina Stevo — 386
Lindsej Franklin — 319
Logar Vojteh — 662
Lokovšek Ivan Jan — 457
Lompar Mihailo — 227
Lončarević Gavro — 191
Lovrin Mićo — 492
Lučan Debelis — 122
Luianac Mijo — 191
Lukić Miloš — 788
Lukić Relia — 442, 448
Lukić Voi'n — 510. 525
Lukman Mirko — 660, 662

Lj

Ljumović Božo — 337

M

Maček Ivan Matija — 156
Maček Vladimir — 8, 110, 111, 277, 367, 438—440, 477, 629, 632, 716, 741, 742

Magister Janez — 292
Mahnič Franc Boj — 312
Mahnič Oskar — 124
Majer Boris — 583
Majerle Vlado — 127
Majnik Ivo Džems — 313
Maletić Veljko — 194
Mali Ivan — 310
Malisic Dara — 407
Mandić Dmitar — 403
Mandić Mirko — 362
Mandić Svetko — 362
Mandžuka Fikret — 228
Marćić Ante — 747
Marićić Rajko — 630
Marićić Stevo — 471
Marićić Vladimir — 72, 78, 224, 281, 285
Marić Stjepan — 271
Marinko Miha — 104
Marinković Jovan — 61
Marianović Ratko — 124, 292
Markotić Ružica — 747
Marković Boža — 764
Marković Sreta — 270
Marn Janez Crtomir Mrak — 131
Marušić Franja — 104
Masleša Veselin — 696
Mašanović Krcun — 541
Matetić Vlado — 280
Matić Diuro — 593, 595
Mavser Ivo — 328
Mažar Josip ftoša — 474
Medvešćek Milan — 327
Mckulović Esad — 380
Mendaš Petar Iztok — 669, 670, 673
Merćun Milan — 721
Merlak Anton Marjan — 24
Mićić Spaso — 503
Mihailovtć Draža — 8, 32, 109, 110, 226. 227, 466. 554, 629, 691, 730. 769
Mihailovskl Kiril — 55—57
Mihel Anton — 121
Mihić Ljubica — 71
Mijović Cedo — 376, 403, 408
Miladinović Veljko — 307
Milić Vukašin — 449, 453
Milošević Stevo — 717
Milovanović Radomir — 274
Miliković Mita — 758
Minić Raviiojla — 506
Mišica I.ado — 315
Mitrić Radomir — 421
Mitrović Dimitrije — 378
M'trović Milan — 407
M'trović Stefan — ?05
M'všek Anton — "U2
Mlaćo Mujo — 602
Mlakar Anton — 601
Mlaker Dušan — 600
Mlekuš Riko — 661
Modic Lev — 719
Mojškerc Vinko Jesen — 494
Mrkić Andjela — 430
Muftić Ismet — 488

N

Nazor Vladimir — 807
Nedić Milan — 8, 466
Nedog Janez — 757
Nemanjič Ivan — 601
Nikolajević Boris Bogomolov — 318
Nikolašević Luka — 361
Nikoletić Mirko — 506
Nikolić Milan — 407
Novak Ante — 203
Novak Marija — 746
Novaković Dragomir — 392
Novaković Miodrag Džudža — 776
Novosel Dioko — 92
Nuhbegović Ibro — 228
Nuhić Džafe — 229
Numić Selim — 487, 493

Nj

Nježić Pame — 717

O

Ocvirk Valentin — 86
Olbina Dane — 694
Omanović Ale — 228
Omanović H\ise — 2?9
Oracić Niko — 162, 166
Orać Diuro • - 717
Orel Tone — 327

P

Padien Anka — 430
Paiić Iliia — 207
Pakiž Odon Koki — 136
Pantelić Milojica — 350, 358, 776
Paoić Nikola — 163
Park Edvard — 319
Parmać Stanko — 74
Pavelić Ante — 8. 334, 533
Pavićić Filip — 195
Pavlin Miro — 105
Pavlinić Slavek — 567

Pavlović Dobrivoje — 791
Pavlović Dragan — 718
Pavšić Vladimir — 720
Pažanin Ivan — 229
Pečnik Beno — 661
Pejev Nikola Grujev — 55, 56
Pekez Luka — 630
Peri Robert — 320
Perlot Vlado — 324
Perović Mileta — 407
Perovšek Janez Pelko — 656
Pešl Rudi — 324, 664—668
Petje Janez Jovo — 258, 310
Petković Adam — 844
Petrić Ivo — 194
Petrić Jakša — 747
Picelj Ivan Jon — 129, 497
Pijade Moša — 9
Pilar Dragutin — 191
Pilav Rahima — 228
Pilić Branko — 602, 603
Pilipović Petar — 163
Pire Franc — 122
Pire Iva — 325
Pirnat Nikolaj — 463
Pirnik Makso — 664, 665, 668
Pirolić Meho — 232
Pešl Rudi — 664
Pisanski Ivan — 798
Pisković Dimitrije Trnovac — 772
Planojević Mileva Lula — 16
Pletilić Teufik — 479
Počkar Gregor — 124, 682
Počkar Jože — 669
Pogačnik Tone — 327
Poglajen Franc — 131, 159
Poldrugać Slavko — 718
Polić Radko — 325
Popivoda Krsto — 79, 80
Popivoda Pero — 159
Popović Dragan — 291
Popović Jelena Donka — 111
Popović Rade — 391
Popović Savo — 14, 420, 478, 481
Popović Svetislav Puco — 684
Popović Vladimir — 510
Potrč Ivan — 325
Prajs Franci — 323
Presečnik Franc — 211
Prijatelj Drago — 131
Prijatelj Jože Slobodan — 131
Primožič Stanko Gorazd — 573, 579, 707

Prodanović Milan — 190, 191
Prošek Leopold Bajdukov — 601, 669
Prtina Djoko — 270, 273
Prušnik Karei — 312
Pruthi Faik — 407
Purić Božidar — 8

R

Rabrenović Ljuba — 15
Radaković Ilija — 74
Radetić Joco — 717
Radić Božo — 747
Radić Jozo — 471
Radman Mile — 604
Radujko Branko — 359
Radulović Nikica — 483, 487, 812
Raičević Pejo — 336, 349
Rak Stanko — 601
Randić Ivo Nikola — 534
Ranković Aleksandar — 205, 296
Raos Ante — 746
Rasovac Mileva — 602
Ravnihar Božena Nataša — 757
Ravnihar Darja — 662, 673
Rebac Ilija — 282
Rebolj Dušan Bor — 130, 497
Rebula Ivan — 323
Relić Spasoje — 717
Reljić Vaso — 359
Repčić Alija — 492
Resnik Janez — 261
Ribar Ivan — 290
Rišavi Franjo — 568
Roberts Franklin — 320
Robič Vekoslav — 136
Roje Ante — 746
Roksandić Milan — 786
Roksandić Milutin — 762, 765, 773
Rončević Nebojša — 550
Rosenfeld Julius — 320
Rozman Franc Stane — 159, 160. 577. 657, 665, 721—723
Rudolf Janko — 97, 124, 323, 684
Ruparčić Jože — 600
Rustja Franjo **Canči** — 152
Ruzvelt Franklin — 215

S

Sagadin Josip Hitrec — 105, 707, 712
Sajdl Stanislav — 312
Saje Franček — 799
Sakan Konstantin — 271
Salamon Franc — 798
Samardžija Milovan — 427, 681
Saša Milan — 718
Savković Svetislav — 353
Sekirnik Janko Simon Jankovič — 315

Sekulić Nine — 746, 747
Semič Stanko Daki — 214
Semić Vukašin — 88, 92
Sertić Franjo — 717
Sever Frane Franta — 310, 671
Skerlić Jovan — 111
Skočilić Joža — 13
Slavijan Iztok Ivo Lipar — 663
Sljepčević Pero — 718
Smodlaka Josip — 9
Smole Anton Jože — 124, 682
Sopak Janko — 581
Stajić Vasa — 111
Stamenković Jelica — 376, 381
Stanić Nedo — 271
Stanimirović Miloš — 353
Stanišić Mića — 508
Stanovnik Janez Maks — 660
Stane Peter Skala — 53
Stare Alojzij — 601
Stare Milan — 684
Starfević Adam — 473
Stegnjajić Milorad — 219
Stepišnik Drago — 327
Stipančić Ivan — 430
Stojanović Milka — 428
Stoianović Voja — 768
Stošić Uroš — 15
Stritar Bogdan — 328
Strle Franci — 600
Studen Jovo — 717
Stupar Vojo — 393
Šupilo Frano — III

S

Saban Dušan — 307
Saban Hadžija — 408
Sain Karl — 600
Šarac Džemil — 231
Sepa Svetko — 270
Setka Ismet — 242, 245
Sibl Ivan — 280
Siljegović Boško — 360
Šivic Pavel — 202, 462
Skerlavaj Milan — 650
Skerović Zanja — 590, 701
Škrabar Leopold Vanja — 152
Skrabar Stane — 161, 720
Skrinar Jože — 662
Skrlj Stane — 130, 494
Slajpah Franci Pogačev — 310
Smicberger Đuro — 720
Šmon France — 309
Sprljan Guště — 747
Stainbah Oskar — 660
Štempihar Saša — 328, 667, 668
Stingi Ivan — 571
Sturm Antonio — 481, 483
Sturm Stane — 325
Šubašić Ivan — 8, 9, 19, 28, 32, 41, 73, 85, 218, 236, 247, 251, 272, 278, 283, 290, 304, 331, 332, 346, 412, 440, 444, 504, 547, 548, 594, 623, 715, 739, 784
Subelj Jože Sine — 107
Subic Miran Janez — 496
Šućurović Petar — 788

T

Tabaković Milan — 592
Tabaković Semso — 228, 234
Tadić Simo — 409
Tafro Ahmet — 230
Talić Sefik — 232
Tamše Kristjan — 601
Tanasković Gordana — 187, 329. 331
Tanović Rako — 555
Tatalović Mane — 194
Tavčar Janez — 134
Tebit Vilijem — 320
Tebjenon Anton — 125
Temelkovski Borko — 54, 817
Toca Nikola — 718
Tičar Aleš Mak — 662
Timko Ljuban — 788
Todić Branko — 249, 253
Todorović Mijalko — 622
Tomašević Stevo — 58
Tornine Milan — 500
Tomšić Vida — 161
Tornašić Jozo — 747
Tratnik Tone — 153, 323
Tròek Anton Gorazd — 213
Trčič Vili Gorazd — 326
Tretiak Marička — 662
Trikić Marko — 382
Türk Danilo Joca — 52, 323, 328
Turudić Stipe — 718
Tušar Srečko — 706

U

Ukmar Dušan Leon — 575
Ulčar Mirko — 312, 658
Umičević Zaea — 249
Urbanšek Miha — 798

V

Valenčić Alojz — 104
Valenčić Demeter Sonce — 660.

Valenčič Franc Kis — 125
Vasić Jovo — 323
Vasić Blagoje — 506
Vasić Ilija — 771
Velić Nikola — 717
Vels Edvard — 319
Veljić Anđelko — 401
Verša Jože — 126
Vesel Peter — 136
Veselinov Jovan — 111
Vidaćić Nikola — 124
Vidmar Draga — 135
Vilfan Jože — 149
Vilfan Marija — 325
Vindiš Alojz Dunda — 310
Vipotnik Janez — 26, 136, 500, 653
Visarionović Josip Staljin — 35, 213, 331, 482, 636, 693, 696, 698, 759, 759
Višner Karlo — 135
Vitfild Mervin — 319
Vitman Robert — 320
Vlašić Mijo — 786
Vlatković Nemanja — 382
Vodlan Franc — 261
Vodušek Jakob — 694
Vojvodić Radovan — 694
Vrbanec Ivanka — 430
Vrbica Dušan — 228
Vućković Vućko — 319
Vujanić Vaso — 190
Vuiatović Milan — 190, 193
Vuinović Dušan — 630
Vukanović Radovan — 337
Vukelić Savo — 13
Vukmanović Svetozar Tempo — 57
Vuković Đorđe — 310
Vuković Milan — 181, 184
Vuković Žarko Pucar — 183
Vuletić Marko — 27, 30, 587

Z

Zadravec Milivoj — 637
Zajc Adolf — 661
Zajc Leopold — 798
Zanela Adolfo — 637
Zec Petar — 271
Zorić Milorad' Mića — 544
Zornada Josip Frenk — 79, 88, 159
Zorzut Miloš — 798
Zrinjanin Rade — 255
Župan Ciril — 575
Zupančič Cvetko — 601
Zupančič Mirko — 323, 325, 327
Zvonimir Miloš — 104

2

Zagar Pavlina — 121
Zakula Stevo — 812
Žalac Tomo — 172
Zanko Miloš — 746
Zarković Božo — 539
Zigon Ivo — 126
Zigon Matjaž — 42, 107
Zivković Sima — 65
Zokalj Alojz Džidži — 261, 262, 309, 310, 669
Zužulj Josip — 164

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Afrika — 532
Ajdovec (D. i G., kod Zužemberka) — 499, 646
Ajdovščina — 118, 686
Albanija — 216, 240, 293, 294, 403. 566
Aleksandrovac — 511
Aleksandrovačka Zupa — 511
Aleksinac — 467
Ambrus — 26
Amerika — vidi Sjedinjene Američke Države
Andrijevica — 341, 342
Anhovo — 119
Antunovac (kod Pakraca) — 785. 788
Arilje — 789, 791
Atlantik Siti (u SAD) — 548
Austrija — 312, 313, 319—321, 682

B

Babna Gora (kod Zužemberka) — 160
Bača pri Modreji (kod Tolmina) — 117
Bačka — 108. 109. 111
Badljevina (kod Pakraca) — 785
Balkan — 85, 309, 533, 640, 699
Banat — 108—112, 216
Banija — 190, 286, 288, 372, 375, 525
Banovac (kod Pakraca) — 785
Banja Luka — 20, 249—251, 271, 453, 631
Banjica (deo Beograda) — 640
Banjška planota — 685
Bar — 428
Baranja — 111
Bari (u Italiji) — 29, 319, 320
Barie — vidi Liubljansko barie
Batinjani (kod Pakraca) — 785
Bazovica (kod Trsta) — 104
Beč — 317
Bedenica (kod Zeline) — 568
Bektež (kod Slav. Požege) — 807
Bela krajina — 26, 135, 201, 208. 209, 644, 645, 651
Bele Vode (kod Šoštanja) — 657
Belgija — 623
Beljak (u Austriji) — 160, 317
Benečija — 153
Beneška Slovenija — 31, 39, 52, 53, 104, 117—120, 122, 128, 149—151, 153—156, 202, 326, 328, 458
Benkovac — 219, 220
Beograd -— 43, 58, 109, 112, 156, 194, 195, 324, 363, 366, 377, 379, 385, 408, 411, 414, 444, 463, 481, 497, 502, 528, 596, 640, 690—692, 716, 737, 796
Berane — 342, 345
Bern (u Švajcarskoj) — 225, 226
Berovo (kod Strumice) — 55, 56
Bihać — 186, 486, 832, 836
Bijela Stijena (kod Lipika) — 189, 788
Bijelo Polje — 540, 544
Bijeljina — 470, 690
Bileća — 242, 243
Biljane (kod Benkovca) — 217
Biograd n/m — 741
Biokovo (pl.) — 738, 743
fnredeo) — 274, 505. 692
Bjelanovac (kod Pakraca) — 788
Bjelasica (pl.) — 345
Blagovica (kod Litije) — 596
Bled — 323
Bloška Polica — 290
Bočna (kod Gornjeg Grada) — 673
Boka (predeo) — 543. 613, 738
Borovnica (kod Vrhnike) — 159
Bos. Brod — 553
Bos. Grahovo — 75, 363
Bos. krajina — 554, 784
Bos. Petrovac — 20
Bosiljevo — 24, 135

Bosna — 19, 65, 114, 150, 231, 268, 303, 345, 425, 433, 451, 452, 475, 503, 554, 690—692, 741, 770
Bosna (r.) — 604
Brač (o.) — 429
Bratunac (kod Srebrenice) — 692
Brda (predeo) — 52, 117, 122, 150, 562
Brdo (kod Šmartnog ob Dreti) — 673
Brekinjska (kod Pakraca) — 785
Breza — 305
Brezine (kod Pakraca) — 785, 786
Brezje pri Kumpolju — 135
Brezova Reber pri Dvoru — 499
Brezovica (kod Zagreba) — 175
Brkini (predeo) — 117, 160, 289, 292, 754
Brnik (Spodnji i Zgornji) — 262
Bruvno (kod Gračaca) — 689
Bučje (kod Pakraca) — 188
Bučka (kod Krškog) — 645, 646
Budganja Vas (kod Zužemberka) — 160
Bugarska — 8, 46, 114, 332, 566
Bugojno — 300, 305, 401, 480
Bujanovac — 758
Bukovica (predeo) — 72, 76, 219, 738
Bukovje — 40
Busovača — 422, 427

C

Carevo Selo (sada Delčevo) — 56
Cazin — 286, 287
Celovec — 311, 312, 317
Celie — 314, 661
Cerklje na Gorenjskem — 262, 309, 313
Cerknica — 290
Cerkno — 42, 104, 577, 665
Cetinje — 543
Col (kod Ajdovščine) — 100
Crikvenica — 428
Crna Gora — 114, 238, 294, 300, 344, 510, 511, 541, 543, 611, 742
Crnice (kod Bara) — 428
Crno more — 533
Crvene stiiene (kod Sarajeva) — 505. 695, 699
Cvibelj (kod Zužemberka) — 160

C

Čačak — 513, 761, 763, 790
Cajetina (kod Užica) — 797
Cajić Selo — 374
Cajniče — 541
Caklovići (kod Tuzle) — 733
Catež (kod Trebnja) — 21—23, 134, 493, 644, 799
Cičarija (predeo) — 160
Crmošnjice (sada Crmošnjice pri Stopičah) — 131, 650
Crni Vrh — 48, 50, 51, 100—102, **118, 126**
Crni vrh (k. 1288, kod Robidnice) — 574
Crnomelj — 136, 159, 201, 325, 461, 664
Cudin klanac — 825

D

Dalmacija — 75, 114, 216, 219. 285, 528, 531, 608, 737—739, 742, 744, 745, 748, 751
Dečani — 378
Dinara (pl.) — 64, 738
Doblar (kod Kanala) — 119
Doboj — 413
Dobrava (kod Dobrniča) — 646
Dobrljin — 783
Dolenja Trebuša — 42
Dolenja Vas pri **Catežu** — 22
Dolenjska — 39, 40, 132, 160, 316, 498, 598, 661, 801
Dolenjske Toplice — 802
Dolomiti (pl.) — 48, 50, 51, 100, 101, 106, 107
Dolž (kod Novog Mesta) — 23, 129
Doljani (kod Metlike) — 129
Donja Motičina (kod Našica) — 715
Donji Milanovac — 350, 352, 357
Donji Vakuf — 300, 401, 402
Draganići (kod Karlovca) — 173
Drava (r.) — 311, 312, 321, 367, 658, 669
Dravograd — 312
Draža Vas (kod Celja) — 671
Drežnica (kod Brinja) — 430
Drežnik-Grad — 374, 832
Drina (r.) — 692
Drinjača — 692
Drniš — 218, 584, 742, 745
Drvar — 9, 186, 267
Dubica — 193
Dubranec (kod Velike Gorice) — 175
Dubrave (kod Mostara) — 266, 269
Dubrovnik — 608. 609, 741—743, 745
Dučići (kod Metlike) — 129
Dunav (r.) — 46, 350
Durmitor — 342, 345

Đ

Dakovica — 403—Ì07, 572, 758
Đelekovec (kod Koprivnice) — 367
Đurđenovac — 715
Đurđevac — 367

E

Eberštajn (u Austriji) — 312
Engleska — 13, 215, 331, 332, 623, 710, 741, 805
Estonija — 114, 215
Evropa — 13, 331, 529, 640

F

Ferdinandovac (kod Đurđevca) — 277
Ferdrang (kod Knežje Lipe) — 42
Foča — 510
Fojnica — 300, 301
Francuska — 114, 215, 829
Furlanija — 52, 53, 152, 202
Fužine (kod Delnica) — 430

G

Gabrk (kod Skofje Loke) — 561, 707
Gacka dolina — 486
Gaj (kod Metlike) — 129
Gaj (kod Pakraca) — 785
Glamoč — 301
Glasinac (visoravan) — 501, 502, 695, 700
Glina (r.) — 312
Gniilovac (kod Cazina) — 832
Godovič — 48, 50, 100
Golica (pl.) — 312
Golobrdac (kod Nove Gradiške) — 807
Gora (kod Idrije) — 101
Goražde — 501, 502. 504. 541, 697
Gorenja Vas (kod Škofje Loke) — 574
Gorenja Vas pri Catežu — 647
Gorenje Jezero (kod Cerknice) — 290
Gorenisko — 42. 51—53, 98, 262, 309. 325. 327, 650. 704
Gorica — 47, 103. 117. 118. 327
Gorianci (pl.) — 53—25, 128, 129, 134, 499. 644. 645, 799
Gornia Morača — 336
Gornja Tuzla — 330
Gornji Grad — 46^, 657, 673
Gornji Rajić (kod Novske) — 195
Gorski kotar — 525
Gosposvetsko polje — 658
Goten — 55
Gotenica (kod Kočevske Reke) — 644
Graboštani (kod Sunje) — 115, 116
Gračac — 688
Gračanica — 434, 490
Gradac (kod Crnomelja) — 644, 755, 756
Gradačac — 490, 492, 693
Glavnina (u Italiji) — 30
Grčarice (kod Ribnice) — 644
Grčka — 331, 623, 865, 829
Grosuplje — 24, 130, 131
Grtovec (kod Zlatara) — 568
Grumo (u Italiji) — 29
Gruža (kod Kragujevca) — 444
Guča — 769

H

Haloze (predeo) — 672
Han-Kumpanija (kod Sarajeva) — 301
Han-Rudine — 699
Hercegovina — 19. 89, 107, 231, 268, 303, 425, 433, 503, 608, 622, 624, 742
Hinje (kod Novog Mesta) — 645
Holandija — 114
Homoljac (kod Korenice) — 812
Homoljački klanac — 486
Horjul — 101
Hotedršica — 50, 51, 100
Hrastnik —"311
Hrastovac (D. i G., kod Sunje) — 115, 116
Hrgud (pl.) — 269
Hrib (kod Zužemberka) — 493
Hrvatska — 7, 8, 33, 173, 208, 209. 319, 391
Hude Ravne (kod Litiie) — 135
Hum (kod Voćina) — 803
Husino (kod Tuzle) — 489
Hutovo (kod Čapljine) — 591

I

Ibar (r.) — 510
Ibarska dolina — 789—791
Idrija — 47, 48, 50—52, 100, 101, 106
Il ava — 111
Ilinčica (kod Tuzle) — 330

Istočna Pruska — 215
Istra — 8, 9, 31, 86, 87, 103, 117, 202, 309, 532, 533, 742
Italija — 8, 15, 28, 83, 104, 114, 122, 132, 145, 210, 225, 238, 312, 319, 321, 342, 345, 347, 359, 421, 428, 429, 514, 566, 583, 602, 623, 636, 663, 681, 742
Ivan-sedlo (prevoj, kod Konjica) — 230, 232
Ivanjska (kod Banje Luke) — 780
Izačić (kod Bihaća) — 832

J

Jablanica (kod Konjica) — 232
Jablanica (kod Tuzle) — 434
Jablaniške Laze (kod Smartnog pri Litiji) — 497 \
Jadran — 531, 551
Jaice — 300
Jakšić (kod Slav. Požege) — 438
Jama (sada Jama pri Dvoru) — 160, 646, 647
Jani (predeo) — 300
Jania Lina (kod Banove Jaruge) — 785. 786
Jasenak fkod Ogulina) — 430
Jasnica (k. 6581 — 645
Javorovica (kod Koštanjevice) — 135
Jazavica (kod Novske) — 195
Jesenice (kod Bleda) — 324
Jošanička Banja — 511
Juničke planine — 378
Junik (kod Đakovice) — 378, 403——407

K

Kakanj — 305
Kal (kod Ambrusa) — 26
Kal (kod Šentjanža) — 135
Kamena gora (kod Pljevalja) — 17
Kamensko (kod Pakraca) — 189
Kamešnica (pl.) — 67
Kamniška Bistrica — 673
Kanada — 215
Kanal — 117
Kanalska dolina — 311
Karaorman (pl.) — 293
Karavanke (pl.) — 311
Karlobag — 429, 664
Kastav (kod Rijeke) — 429
Kij (kod Trške Gore) — 135
Kladovo — 132
Klamfer (potok) — 23
Klašnice (kod Banje Luke) — 271
Klenik (kod Okučana) — 61
Klevevž (kod Smarjete) — 649
Ključ — 251, 300, 401
Knin — 642, 742, 745, 810, 812
Kninska krajina — 216, 217, 584
Kninsko polje — 745
Kobansko (predeo) — 312, 313
Kobarid — 52
Koblarji (kod Kočevja) — 646
Koblerski hrib — 645
Kočevje — 104, 644—646, 754, 800, 801
Kočevska Reka — 644
Kočevski rog — 42, 135, 754
Kokarie (kod Mozirja) — 598
Kolašin — 143, 341, 345
Kometnik (kod Voćina) — 807
Kompoljska dolina — 132
Konavli (predeo) — 608, 609
Konjic — 228, 230, 232, 301
Kopaonik (pl.) — 510
Kopar — 575
Koprivnica — 280, 368
Koprivnik pri Ko*evju — 644
Korčula (o.) — 533
Kordun — 486. 525, 824
Korpnira (sada Titova Korenica) — 812—815
Koreno (sada Koreno nad Horjulom) — 101
Koruška — 86. 87. 211, 213. 2"1, 309, 311. 3¹2. 318—300. 597, 656, 657, 661, 662. 670. 672. 673
Kosjerić (kod Titovog Užica) — 442
Kosmaj (pl.) — 111, 444
Kosmet — 293, 294 404, 759
Kosovo — 293—295
Kosovo (predeo, kod Knina) — 219
Kostajnica — 193
Kostanjevica — 135, 644, 652
Kovren (kod Bijelog Polja) — 17
Kozara — 475, 777, 780, 838
Kozjak — 21, 312
Kozlovac — 218
Kragujevac — 444, 761
Kraljevo — 761—763, 769, 774, 776. 789—791
Krapina — 581
Kraplje (kod Novske) — 786
Kras (predeo) — 117, 118, 126
Krasno (kod Otočca) — 552
Krašić (kod Jastrebarskog) — 173
Krašnja (kod Ljubljane) — 596
Kreka — 330. 489
Kresnice (kod Ljubljane) — 130—133
Kreševo — 305

Križ (D. i G., kod Zužemberka) — 497
Krka (r.) — 312, 497, 647
Krn (trig. 2245, kod Kobarida) — 119, 150
Kropa (kod Bočne) — 673
Kruma (u Albaniji) — 293, 376, 403
Kruščica (kod Travnika) — 305
Kruševac — 511
Krušni Vrh (kod Dobrniča) — 160
Kubunjevac — 190
Kučevo — 350, 352, 768, 789—794
Kuhari (kod Sanskog Mosta) — 382
Kukunjevac (kod Pakraca) — 785, 786
Kuljaji (kod Metlike) — 129
Kupa (r.) — 209
Kupres — 301
Kusovac (kod Knića) — 443
Kuterovo (kod Otočca) — 552
Kuželievec (kod Ambrusa) — 132
Kvebek (u Kanadi) — 215

L

Lahovče (kod Krania) — 262
Lanac (D. i O.) — 486. 688. 824
Laš*e (V i M.) — 132, 159. 801
Ledine (kod Tdrije) — 101
Lepenatke (pl.) — 673
Leskovec (kod Novou Mesta) — 135
Lešnica (kod Mirne Peči) — 135
Letuš (kod Moriria) — 661
Liberga (kod Smartnog pri Litiji) — 500
Lijevče-polje — 777, 780
Lika — 43, 67, 165, 221, 486, 689
Lipik — 188—190, 192—194
Lipje (M. i V., kod Zužemberka) — 645
Lisec (na pl. Plačkovici) — 55
Lisičići (kod Konjica) — 229, 232
Litija (kod Ljubljane) — 133, 134, 160, 497, 500, 596
Lobor (kod Zlatara) — 568, 581
Logatec (D. i G.) — 48, 51, 100, 212
London — 8, 85, 629
Lopata (kod Hinja) — 645
Lošinj (o.) — 429
Loška dolina — 39
Lovinac (kod Gračaca) — 552, 556
Loznica — 730
Lož — 53
Ložice (kod Anhova) — 119
Luče (kod Gornjeg Grada) — 600
Lukovdol (kod Ogulina) — 429, 430

Lj

Ljiljance (kod Bujanovca) — 758
Ljubljana — 39, 51, 79, 131, 156, 159, 202, 212, 314, 321, 464, 721
Ljubljansko barje — 214
Ljubno — 263
Ljuta (kod Konjica) — 232

M

Mačkovec (kod Zužemberka) — 500
Mađarska — 8, 114, 331, 332
Majdanpek — 350, 352
Majevica (pl.) — 434, 437, 468, 470, 690, 691, 730
Makedonija — 31, 293, 742, 814
Mala Gora (kod Kočevja) — 646
Malenski vrh — 574
Malesija — 408
Mali Zvornik — 692
Malovan (D. i G., kod Kupresa) — 300
Mamolj — 496
Manjača (pl.) — 452
Maoče (kod Pljevalja) — 17
Maribor —. 312, 314, 317
Marino Selo (kod Pakraca) — 785, 786
Martinji Vrh (kod Žira) — 574
Mataruge (kod Pljevalja) — 17
Medana (kod Gorice) — 562
Metković — 608, 738
Metlika — 755
Metohija — 293—295
Miletića Gaj (kod Lovinca) — 556
Mirna — 21, 499, 647
Mirna Peč — 499
Mislinjska graba (dolina) — 662
Modrinje (kod Zenice) — 604
Mokrin (kod Kikinde) — 111
Mokronog — 645, 646
Molić (kod Pećі) — 380, 407
Moranjci (D. i G., kod Gračanice) — 389
Moravče (kod Ljubljane) — 673
Moseć — 738
Moskva — 331, 623, 696
Moslavina — 280
Mosor (pl.) — 64
Mostar — 301, 628
Mošunj (kod Travnika) — 305
Mozel (r., u Francuskoj) — 216
Mozirje — 661
Mrkoniić-Grad — 631
Mrzli Vrh (kod 2ira) — 704
Mura (r.) — 316

N

Našice — 58, 723, 724
Negotin — 350, 355, 357, 768
Nemačka — 104, 128, 213, 215, 216, 225, 290, 294, 295, 332
Neretva (r.) — 228, 229, 231—233, 743
Nevesinje — 243
Nezavisna Država Hrvatska — 833
Niš — 358, 408, 444, 513
Notranjsko — 39, 133, 208, 320, 495, **801**
Nova Bukovica (kod Podravske Slatine) — 715
Nova Gradiška — 58, 439
Nova Stifta — 673
Nova Vas — 213
Novi Grabovac — 190
Novi Grad (kod Koprivnice) — 280
Novi Lazi (kod Kočevja) — 644
Novi Marof — 581
Novi Sad — 111
Novigrad — 745
Novo Mesto — 23, 134, 566, 568, 644, 649, 650, 666
Novo Selo (na pl. Plačkovici) — 55
Novopazarski Sandžak — 510, 511
Novska — 58, 786

O

Občine (kod Zužemberka) — 494, **802**
Ogulin — 85
Okučani — 58, 195
Omanovac (kod Pakraca) — 785
Omarska (kod Banie Luke) — 780
Orahovica (kod Našica) — 715
Orahovica (kod Tuzle) — 389
Orahovliani (kod Ključa) — 300
Orehek (M. i V., kod Novog Mesta) — 23
Orehovica (kod Šentjanža) — 135
Orešje (kod Samobora) — 568, 570
Osiiek — 58
Osilnica — 292
Osmaci (kod Zvornika) — 277, 730
Ostrošinci (kod Našica) — 807
Ostrovičke Lišane — 218
Ostrožac (kod Konjica) — 232, 300, 305
Otave (Dolenje i Gorenje) — 88
Otlica (kod Ajdovščine) — 100, 324
Otočac — 85
Otrić — 812
Ozren (pl., kod Doboja) — 692

P

Padska nizija (u Italiji) — 114
Pag (o.) — 531
Paklenica (kod Novske) — 195
Pakrac —188—190, 192—194, 786
Pakračko-lipička kotlina — 785, 786
Palisad (kod Užica) — 15—17
Pariz — 46
Parselo (kod Tuzle) — 330
Paška Vas (kod Mozirja) — 670
Pašmanski kanal — 532
Peca (pl.) — 311
Pećigrad (kod Cazina) — 832
Pehčevo — 56
Perušić (kod Gospića) — 237
Pesnica (r.) — 313
Pešter (pl.) — 538, 541, 542, 544
Petrovac (kod Požarevca) — 350, 352, 768, 789, 790
Petrovče (kod Tolmina) — 117
Petrovo Brdo (kod Podbrda) — 51
Pilatovci (kod Metlike) — 129
Pivka (predeo) — 39
Plačkovica (pl.) — 54, 55
Planina (kod Zagreba) — 570
Plave (kod Kanala) — 119
Plesmo (kod Novske) — 786
Plešivica (kod Zužemberka) — 497
Pleternica (kod Slav. Požege) — 439, 723, 724
Pliberk (u Austri») — 311
Pljevlja — 540, 541
Podbrdo — 47
Podgorica — 337
Poderab (kod Sokolca) — 695
Podgrad (kod Novog Mesta) — 129, 134, 499
Podgrmeč — 393, 475
Podhosta (kod Dolenjskih Toplica) — 497
Pođunska dolina — 311
Podkraj (kod Vipave) — 100
Podlonk (kod Zeleznika) — 42
Podravina — 279, 280. 438, 439
Podravska Slatina — 189
Podunavlje — 309
Pogančec (kod Vrboveca) — 568
Poeanek (kod Litije) — 130, 133, 497, 500
Pohorje (pl.) — 261. 313, 316, 669
Pokuplje — 172, 173
Polača (kod Benkovca) — 285
Polom (kod Kočevja) — 645
Polonje (kod Zeline) — 568
Poljana Pakračka — 785
Poljana (kod Velikog Gabera) — 135

Poljane (sada Poljane nad **Skofjo** Loko) — 105, 561, 574, 707, 709,
Poljanska dolina — 561
Poljska — 104, 114, 215, 331
Pomoravlje — 511
Ponor (na Romaniji) — 501, 695
Ponteba (u Italiji) — 160, 311
Posavina — 58—61, 389, 439. 469, 487, 690, 691
Posedarje (kod Zadra) — 218
Postojna — 98, 102, 160
Posušje — 812
Požarevac — 353, 768, 775, 789—794
Požarnica (kod Tuzle) — 505, 733
Požega (kod Užica) — 771—774, 776, 789
Požeška kotlina — 715
Prača (r.) — 695
Prebold (kod Celja) — 670
Predjama — 40, 98
Predmeja (kod Ajdovščine) — 100
Prekomurje — 313
Prepolno (kod Zeline) — 568. 570
Preska nad Kostrevnico (kod Litije) — 160. 500
Prežganie (kod Litije) — 131, 133, 134. 160
Pribišje (kod Semiča) — 644, 645, 648
Prijeboj (kod Korenice) — 486
Prijedor — 20, 401
Primorsko — 52, 104, 132, 202, 213, 328, 495
Primskovo (kod Velikog Gabera) — 130, 133—135
Prizren — 758
Prosnid — 155
Pruska — 46
Psunj — 58
Ptujsko polje — 672

R

Radovište — 56
Raina (r.) — 216
Rakek — 88. 159. 290. 801
Rakitnica (kod Ribnice) — 644
Ramaća (kod KragujevcsO — 443
Rapai — 8, 9
Rasina (r.) — 358
Raštelica (kod Koniica) — 305
Ravni kotari — 177, 178, 216, 218, 219, 283. 284, 738
Ravno (kod Trfbinia) — 591
Raženae (kod Zadra) — 220
Reber (kod Zužemberka) — 493
Režija — 52, 53, 122, 149, 150, 151
Ribnica (kod Sodražice) — 159, 644, 646, 648—650, 801
Ribnik — 449
Rijeka. — 160
Rimini (u Italiji) — 114
Robidnica (kod Cerkna) — 574
Ročane — 56
Rogatica — 501—503, 507, 695, 697—699
Rogolji (kod Nove Topole) — 195
Romanija (pl.) — 501, 505, 508, 691, 693
Rosalnice (kod Metlike) — 26
Rož (Spodnji i Zgornji, predeo) — 311
Rožaj — 239
Roždanik (kod Novske) — 195
Rudnik (pl.) — 443
Rumunija — 8, 19, 46, 216, 331, 350, 566
Rur (u Nemačkoj) — 216
Rusija — vidi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

S

Sadinja Vas (sada Sadinja Vas pri Dvoru) — 500
Salnik (kod Vrboveca) — 566, 568
San Kvirino (kod Cedada) — 119
Sandžak — 510, 543, 690
Sanski Most — 19, 250, 251, 382
Sar (u Nemačkoj) — 215
Sarajevo — 186. 301, 305, 330, 426, 502, 690, 691, 696
Sava (r.) — 111, 130. 132. 133, 135, 316, 495, 496, 498. 690. 730
Savez Sovjetskih Sociiali^tičkih Re**publika** — 13, 44, 213, 290. 308, 331, 332, 343, 363. 373, 482, 504, 518, 563, 593, 623, 636, 698, 764, 770, 786 787, 829. 833, 842
Saviniska dolina — 600
Seeedin — 111
Sekulići (kod Metlike) — 129
Sela pri **Surrberku —** 21, 160
Selnice (kod Zagreba) — 568
Selška dolina — 574
Semič — 104. 201. 320. 664
Seona (kod Tuzle) — 389
Sesvete Požeške — 807
Sevnica (kod Zidanog Mosta) — 135, 136
Sicilija (o.) — 392
Simin Han — 330, 733
Sini — 738
Sinjajevina (pl.) — 345

Sjedinjene Američke Države — 13, 110, 215, 331, 332, 623, 710, 720, 741, 805
Sjenica — 538, 540—544
Skokovi (kod Cazina) — 374, 832
Slatinski Drenovac (kod Podravske Slatine) — 189
Slav. Požega — 441, 526, 724, 804, 805
Slavonija — 441, 528, 805
Sleme (brdo, kod Tolmina) — 117
Slovenačka Koruška — 682
Slovenačko primorje — 22, 24, 31, 40, 51, 52, 72, 76, 86, 87, 103, 104, 117, 129, 134, 135, 211, 213, 309, 312, 323, 325, 462, 495, 575, 597, 649, 650, 663, 664, 668, 673, 685, 754
Slovenija — 84—86, 103, 104, 117, 131, 153, 154, 290, 308, 309, 312, 317, 319, 320, 463, 597, 663
Slovenske gorice — 313
Slovenske Konjice — 314, 671
Smed. Palanka — 447
Smederevo — 111
Smrtići (kod Sokolca) — 501
Soča (r.) — 118, 119
Sočice (kod Sokolca) — 501, 695, 699
Sokolac — 502, 507, 695, 698, 699
Sokolovići (kod Sokolca) — 502, 695
Solčava — 597
Sopotnica (kod Škofje Loke) — 709
Sorica (Sp. i Zg., kod Cerkna) — 51
Soška dolina — 122
Split — 531, 739, 746, 811
Spreča (predeo) — 504
Sprečka dolina — 690
Sratok (kod Trogira) — 64
Srbija — 17, 19, 110, 111, 114, 150, 293, 294, 408, 510—512, 514, 518, 520, 529, 554, 623, 690, 691, 730, 742, 796
Srebrenica — 692
Srebrenik — 490
Sredozemlje — 85, 535
Srem — 108—112. 619, 621, 730
Sremska Mitrovica — 79
Srnice (Musi. i Prav.) — 490
Stara Vas (kod Crmošnjica) — 131
Stare Zage — 42
Stari Trg ob Kolpi — 496
Stična (kod Višnje Gore) — 23, 130, 131, 160
Stopiče (kod Novog Mesta) — 129
Stranska Vas (kod Stične) — 160
Stranje (Spodnje i Zgornje) — 262
Strmec — 135
Strumica — 56
Studeno (sada Studeno na Blokah) — 290
Sućeska (kod Zvornika) — 345
Suha Katalina (kod Koprivnice) — 277
Suha krajina — 24—26, 130, 132, 133. 497
Suhadol — 23
Sulkovci (kod Pleternice) — 439
Sunja — 115, 116, 193
Sutješka — 510
Sutla (r.) — 316
Sv. Križ (sada Gabrovka) — 130, 131
Sv. Rok (kod Gračaca) — 552
St. Trije Kralji (danas Vrh nad Rovtami) — 51
Sv. Vid (sada Zilce) — 159, 210
Sveta Gora (kod Zajčjeg Vrha) — 129
Sveta Jana (kod Jastrebarskog) — 173
Svilaj — 738
Svinška planina — 311, 312

S

Segovina (Kat. i Prav., kod Okučana) — 58
Sćit (kod Prozora) — 300
Sentianž — 135
Sentiernei — 23. 644, 646. 650
Sentierneiska dolina — 499, 643, 644, 646, 652
Sentvid pri Stični — 131, 499
Šibenik — 532. 584, 639
Skočian (kod Novog Mesta) — 645. 645. 646. 650, 652
Skofia Loka — 561, 562, 574, 709
Sleziia — 215
Šmarjeta (kod Novog Mesta) — 647, 646. 650. 652
Smartno od Dreti — 597, 672, 673
Smartno ob Paki — 661
Smartno pri Litiji — 130, 497, 500
Soštanj — 657
Spišić-Bukovica (kod Virovitice) — 368
St. Lenart (u Itali») — 118—120
St. Peter (sada Pivka) — 289
Staierska — 22. 23, 25, 132, 133, 160. 200, 202. 210. 261, 310, 312, 316—321, 495, 496. 498, 598, 650, 656, 657. 673. 722. 798.
Stalcerji (kod Kočevja) — 644
Stampetov most (kod Vrhnike) — 159, 212, 214

Stanga (M. i V., kod Prežganja) — 130, 133
Stanjel (kod Ajdovščine) — 118, 126
Stip — 56
Šumadija — 442, 512
Švajcarska — 227

T

Tajpan (u Italiji) — 155
Teheran — 623
Tešanj — 555
Tolmin — 47, 52, 150
Toplica (predeo) — 512
Toponica (kod Gruže) — 444
Topusko — 7
Toranj (kod Pakraca) — 785
Tosknija — 408
Travnik — 301, 305, 475, 480
Trbinc (kod Mirne) — 647
Trbiž (u Italiji) — 160
Trbovlje — 311
Trebava (predeo) — 690, 691
Trebelno — 21, 160, 645. 646
Trebinje — 264, 591, 608, 738
Trebnje — 160, 493, 497, 499, 500, 645—647
Trnakovac (kod Okučana) — 195, 439
Trnovo ob Soči (kod Kobarida) — 52
Trnovska visoravan — 324, 685
Trogir — 64
Trst — 39, 103, 104, 117, 123, 125, 160, 203, 208, 212, 309, 533
Tržič (u Italiji) — 208
Tržišče (kod Krškog) — 645
Tuhinjska dolina — 597
Tuzla — 184, 185, 330, 387, 434, 437, 501, 502, 505—509, 691, 693, 694, 730, 733, 735, 736

U

Uroševac — 758, 759
Ušće — 789
Uršna Sela (kod Delenjskih Toplica) — 644, 645, 648
Užice — 17, 789, 791, 797

V

Vahta (prevoj, kod Novog Mesta) — 129
Varaždinske Toplice — 581
Vardište — 17
Velebit (pl.) — 551, 738
Velika Britanija — vidi Engleska
Velika Gorica — 175
Velika Kladuša — 836
Veliki Cerovec (kod Novog Mesta) — 134
Veliko Gradište — 761, 763, 768
Verd (kod Vrhnike) — 212
Videm (Udine) — 160
Vidovec (kod Zagreba) — 570
Vinica (kod Bosiljeva) — 135
Vinkovci — 110
Vinjerac (kod Zadra) — 218
Vipava (kod Ajdovščine) — 686
Vipavska dolina — 48, 686
Virje (kod Koprivnice) — 280, 367
Virovitica — 368, 438, 439
Vis (o.) — 8, 28, 41, 86, 206, 360, 583, 639, 641
Visoko — 300, 305, 421
Višegrad — 502, 690, 691
Višnja Gora — 24, 26, 133, 493, 499
Vlasenica — 501, 502
Voćarica (kod Novske) — 195
Voćin — 803
Vojsko — 328, 667
Vojvodina — 108, 110, 111, 204, 620, 741
Volfsberg (u Austriji) — 312
Vošperk — 321
Vrbas (r.) — 230, 300
Vrbnica (r.) — 510
Vrbovcc (kod Kočevja) — 645
Vrbovijani (kod Okučana) — 61
Vrbovsko — 429
Vrbsko jezero — 311
Vrdnik (kod Rume) — 109
Vrelo (kod Korenice) — 812
Vrhnika — 212
Vrhovine — 825
Vrpolje — 58
Vukovar — 110

Z

Zabukovje (kod Mokronoga) — 646
Zadar — 218. 219, 532, 738, 742, 745
Zafara (kod Zužemberka) — 160
Zagorje (predeo) — 566, 568, 581
Zagorje od Savi — 311
Zagradec (kod Zužemberka) — 132
Zagreb — 58, 194, 195, 321, 533, 807
Zagrebačka gora — 564
Začji vrh pri Stopičah — 23, 129
Zapadna Morava (r.) — 510
Zavrh (kod Zužemberka) — 21

Zbure (kod Smarjete) — 649
Zdenčina — 175
Zdenska Vas — 26
Zelengora — 510
Zenica — 300, 475, 553
Zgornja Savinjska dolina — 263, 318, 597, 598, 672
Zgornji Hrastnik (u Kočevskom rogu) — 135
Zidani Most — 317
Zilja (r.) — 311
Ziljica (r.) — 311
Zlatar (kod Zagreba) — 581
Zlatibor (pl.) — 17
Zvornik — 184, 470, 501, 690, 692, 730, 733

2

2abljak — 341
2alna (M. i V., kod Višnje Gore) — 24
2elezniki — 42, 51, 704, 706
2epa (kod Han-Pijeska) — 695, 697
2iri — 50, 100
2irovski vrh (predeo) — 42, 101
2itomir (kod Zagreba) — 568, 570
2ivinice (kod Tuzle) — 185, 330, 692
2umberak — 172, 173, 754
2užemberk — 21—23, 132, 133, 135, 160, 493, 497, 500, 645

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Cete

— Beneška — 52
— »Ernest Telman« — 189
— Majevička — 468, 470
— Rezijanska — 53
— za specijalne zadatke Novogradiškog područja — 190
— Ziljska 658

Bataljoni

— »Atimis« 1. brigade »Ozopo« — 155
— Beneški — 120, 122, 149, 150
— »Fontanot« — 208, 210
— »Garibaldi« — 481
— »Hajduk Veljko« — 58, 472
— Mađarski — 189
— »Mateoti« 481, 635
— »Matija Gubec« — 58, 59, 429, 472, 785
— Kosovski — 403
— Režijski — 122, 149, 150
— Severni (Mirkov bataljon) — 312
— Ziljski — 658
— 1. bokeljski — 608

Odredi

— Belokranjski — 79, 800
— Bilogorski — 62
— Birčanski — 185
— Briško-beneški — 52, 53 117—119, 121, 122, 150, 153, 562
— Daruvarski — 62
— Diljski — 438
— Dolomitski — 50, 105, 707
— Gorenjski — 105
— Grahovsko-peuljski — 358 — 365
— Idrijsko-tolminski — 47, 52, 117, 118, 121, 122, 150, 153
— Jeseniško-bohinjski — 98, 105, 326
— Južnoprimorski — 117, 125, 126
— Kamniško-zasavski — 310, 596, 597, 658, 660, 662
— Kokrški — 105, 313, 326, 658—660, **662**
— Koruški — 310, 311, 312, 314, 318, 320, 658, 660
— Kosmajski — 111, 512
— Kozarski — 838
— Kozjanski — 135, 310 314, 658—**—660,**
— Krajiški (muslimanski) — 288
— Lackov — 310, 312, 313, 659—661, 669
— Livanjsko-duvanjski — 299
— Lovćenski — 608, 612
— Majevički — 468, 470, 730, 736
— Maleški — 56
— Mornarički »Koper« — 575
— Nikšićki — 608, 612
— Notranjski — 84, 208, 801
— Plačkovički — 56
— Podgrmečki — 391, 392, 394, 395—397
— Podravski — 196
— Pohorski — 314
— Posavski — 58—61, 111, 189, 194, 472, 490, 785
— Ramski — 301
— Ribnički — 251
— Romanijski — 185
— Sanski — 251
— Srebrenički — 692
— Strumički — 56
— Skofieloški — 105, 326. 704, 707
— Teslićko-tešanjski — 410
— Travnički — 299
— Tuzlanski — 387, 390. 431
— Visočko-fojnički — 299, 421, 679
— Vlašički — 271
— Zagrebački — 564—568, 570
— Zumberački — 172
— 1.mornarički — 575
— 1. primorsko-poranski — 428
— 3. krajiški — 300

Brigade
— »Braća Radić« — 418, 419, 654
— »Franjo Ogulinac Seljo« — 172, 173, 175
— »Italija« 1. proleterske divizije — 481, 483, 635
— Karlovačka — 172, 174, 175
— Krajiška polubrigada — 300
— »Miloš Obilić« (»Nikola Demonja«) — 280
— Omladinska »Jože Vlahović« — 398, 438—441
— »Šandor Petefi« — 189
— Virovitička — 277, 366—368, 370, 398, 438, 439—441, 715, 806
— Zumberačka — 172, 175
— 1. beogradska 4. divizije KNOJ — 674, 676, 677
— 1. bokeljska Primorske operativne grupe — 608, 611, 613—615
— 1. dalmatinska — 10, 86, 103, 637, 638, 641—643
— 1. kosmetska — 293, 295—297, 299, 376. 378, 381, 403, 404, 407
— l.krajiška 5. divizije — 447, 474
— 1. moslavačka 33. divizije — 280
— 1. muslimanska Unske operativne grupe — 287, 288, 372—376, 833—835
— 1. »Ozopo« divizije »Garibaldi Ozopo« — 155
— 1. proleterska — 15, 17, 481
— 1. tenkovska — 27, 28, 30, 583
— 1. »Tone Tomšič« — 83, 309, 314, 315, 596—598, 600, 601 658, 660, 669. 670
— 1. VDV — 802
— 1. zagorska 32. divizije — 454, 455, 579, 580
— 1-va 8. diviziie — 254
— 1-va 13. diviziie — 428—430
— 1. udarna 35. diviziie — 235, 237, 238, 256, 483, 486, 487, 634, 818, 820. 821
— 2-ea 1. hrvatske divizije KNOJ-a
— 803—806
— 2. dalmatinska Primorske operativne grune — 608—610, 614
— 2. kosmetska 52. divizije — 758. 759
— 2. krajiška 4. krajiške divizije — — 185. 474
— 2. krajiška 17. divizije — 510, 511, 518, 519, 525
— 2. »Ljubo Šercer« — 83, 310, 314, 315. 600, 601, 658, 660 669—671
— 2. moslavačka 33. divizije — 280
— 2. muslimanska Unske operativne grupe — 287, 372—375, 833—835
— 2-ga 8. divizije — 254
— 2-ga 13. divizije — 428, 429
— 2-ga 35. divizije — 256, 550, 551, 553, 687, 818, 822, 825
— 2. Vojske državne varnosti (VDV) — 685
— 3. albanske NOV — 294, 404
— 3-ća 7. divizije — 280
— 3-ća 8. divizije — 254
— 3-ća 35. divizije — 245—248, 256, 551, 556—558, 818
— 3. »Ivan Gradnik« — 38, 39, 48, 98—100, 102. 103, 105, 106, 560— —562. 702—705, 711
— 3. krajiška 1. proleterske divizije — 481, 635
— 3. »Pavlek Mihovil Miškina« 32. divizije — 654
— 3. Vojske državne varnosti — 261
— 4. crnogorska — 337
— 4. kosmetska — 293, 296, 297, 299, 376, 378, 380, 381, 403—405, 407, 408, 571. 572
— 4. krajiška 4. krajiške divizije — — 184
— 4. makedonska — 54. 55, 57
— 4-ta 7. diviziie — 280
— 4-ta 21. diviziie — 47
— 4. »Matija Gubec« — 21—23, 130 — 134. 160. 493. 494, 497, 499, 643, 645, 654, 799. 802
— 5. albanske NOV — 294
— 5. crnogorska — 142, 337
— 5. dalmatinska 19. divizije — 72—76. 216, 217, 219, 222, 223, 281—283
— 5. »Ivan Cankar« — 23. 24, 83, 129, 130. 133—135. 160. 497, 498. 644. 645. 648. 649. 652, 799
— 5. krajiška 4. divizije — 474
— 5-ta 1. hrvatske divizije KNOJ-a — 727
— 6. crnogorska Primorske operativne grupe — 608, 611, 612
— 6. dalmatinska 19. divizije — 72, 74, 76—78. 177, 178, 216, 217, 219, 220, 281—285
— 6. istočnobosanska 17. divizije — 442, 447
— 6. krajiška — 14, 20, 420, 474, 475, 478—480. 481, 679
— 6. »Slavko Slander« — 258, 261— —263, 309, 310, 315, 316, 498, 660, 661, 798, 802

7. crnogorska 3. divizije — 144, 241, 536, 538, 539, 541—543
7. »France Prešeren« — 38—40, 48, 98, 99—107, 573—575, 577, 702——704, 706, 707
7-nia 10. divizije — 299—305, 307
8-ma 18. divizije — 79, 80. 84, 86, 208—210, 215
8-ma 20. divizije — 63, 64
8. krajiška — 20, 400—402, 474
8. srpska 22. divizije — 465
9. crnogorska 3. divizije — 145. 239, 241, 336, 342, 348, 349
9. krajiška 10. divizije — 232, 299—304, 307, 421, 425—127, 602, 679—681
9-ta 18. divizije — 86. 159, 209, 210, 289, 291, 292
9-ta 20. divizije — 65, 70
10. crnogorska Primorske operativne grupe — 608, 611—613
10. hercegovačka 29. divizije — 242, 245
10-ta 18. divizije — 84, 86, 159, 209, 212, 289, 802
10-ta 20. divizije — 66, 68, 70
11. dalmatinska 26. divizije — 584
11. hercegovačka 29. divizije —— 91, 546, 550
11. krajiška 4. divizije — 474, 475, 837, 838
11. »Miloš Zidanšek« — 261, 309, 310, 315, 316. 498. 660—661, 798, **800, 802**
12. dalmatinska 26. divizije — 584
12. hercegovačka 29. divizije —— 83, 92
12-ta 15. divizije — 24, 128, 129. 130, 134. 499, 645. 646, 649, 651 799
12. slavonska 12. divizije — 526
13. hercegovačka 29. divizije —— 264, 588, 590, 622
13. južnodalmatinska (3-ća 9. divizije) — 162—166, 808, 811
13. krajiška 39. divizije — 449——451, 453, 629, 631, 783
13. »Mirko Bračič« — 258, 310, 314, 596—598, 600. 601, 658. 660, 669—671, 673
14. dalmatinska 19. divizije — 72, 74, 77, 78, 216, 218, 221, 222, 281——284
14. hercegovačka 29. divizije ——243
14. srednjobosanska — 270—273, 449, 554
— 15. »Belokranjska« — 25, 26, 130, 135, 136, 160, 500, 646—651, 799, 802
— 15. krajiška 39. divizije — 249, 251, 253, 783
— 16. »Janko Premrl Vojko« —— 38—40, 48, 98—101, 103, 105, 324, 702—704, 707—709
— 16. krajiška 39. divizije — 783
— 16. muslimanska 27. divizije —— 273, 501, 502, 504, 506, 507, 696, 699, 700
— 16. srpska — 351—353, 358, 771——774
— 17. krajiška — 228, 229, 232—234, 299 301__306
— 17. 'majevička — 185, 387, 389, 390, 431, 468, 694, 730
— 17. »Simon Gregorčič« — 47, 48, 52, 117, 118, 120, 121, 123, 148, 150, 153, 575, 576, 682, 684
— 18. »Bazoviška« — 48, 117, 118, 123—126, 575, 665, 682, 684, 707
— 18. hrvatska (bosanska) 11. krajiške divizije — 185, 387, 389, 390, 431, 487—490, 492, 493
— 18. slavonska 40. divizije — 398, 438—441, 724
— 18. srednjobosanska 53. divizije — 554
— 18. srpska — 351, 353, 354, 760, 763, 764, 766, 767, 769, 770, 772——774
— 19. birčanska 27. divizije — 181, 183, 184, 329, 330, 501, 503, 505, 507, 699
— 19. »Srečko Kosovel« — 48, 117, 118, 126, 682, 684, 704, 721
— 19. srednjobosanska — 270, 271, 409, 410, 416, 417, 554
— 19. srpska — 351—355, 770, 771, 773, 774, 776, 789, 797
— 20. »Garibaldi d'assalto Trieste«—— 682, 685, 686
— 20. krajiška — 777, 781
— 20. romanijska 27. divizije — 501, 502, 506, 508, 698
— 21. istočnobosanska — 387, 389, 390, 431, 433—i37, 487, 505, 730, 731, 733, 734, 736

Divizije

— 1. proleterska — 300, 481
— 1. KNOJ-a — 727, 803
— 2. proleterska — 510
— 3. udarna — 137, 239, 336, 338, 341, 536, 541

— 4. udarna — 19—21, 391, 400, 420, 449, 474, 475, 477, 478, 837, 838
— 4. KNOJ — 674
— 5. udarna — 447, 510
— 7-ma — 144, 115, 280, 530 825
— 8-ma — 114, 172, 254, 255, 286, 527
— 9-ta — 162, 163, 166, 808, 812
— 10. udarna — 228, 232, 300—302, 306, 307. 421, 449
— 11. udarna — 203
— 12-ta — 526
— 13-ta — 428, 430, 528, 529, 593
— 14-ta — 262, 263, 309, 310, 314, 315, 461, 596, 597, 599, 601, 657, 658, 661, 662 669—671
— 15-ta — 21, 22, 24, 79, 87, 128——130, 133—135, 159, 160, 493-^95, 497, 499, 643—646, 649, 799, 800
— 16. udarna — 203, 205
— 17. udarna — 442, 510, 518
— 18-ta — 24, 79, 80, 83, 84, 86, 159, 208, 209, 212, 213, 215, 289, 291, 497, 800, 802
— 19-ta — 72, 73, 78, 177, 215—217, 222, 224, 281, 283, 285
— 20-ta — 63, 67
— 21-va — 47
— 22-ga — 465
— 25-ta — 350, 351, 354—356, 760, 765, 767, 776, 789
— 26-ta — 584, 637, 642
— 27-ma — 181, 184, 185, 273, 329, 330, 387, 501, 502, 506, 509, 690, 691, 694—697, 700, 701
— 28-ma — 619
— 29. udarna — 88, 91, 242, 264, 546, 550, 588, 622, 624
— 30-ta — 39, 47, 48, 95, 117, 118, 126, 127, 148, 152, 323—327. 682, 684
— 31-va — 38, 39, 41, 48, 50, 98—101, 103, 105, 119, 323, 324, 326, 327, 561, 573—575, 702—704, 710—712
— 32-ga — 289, 419, 529, 579, 654
— 33-ća — 280
— 34. Unske operativne grupe — 114, 115, 171, 174
— 35-ta — 235, 245, 256, 257, 483, 484, 486, 550, 551, 552, 556, 558, 634, 687, 818, 820—822
— 36-ta — 203
— 37-ma — 538, 541
— 38-ma — 387, 468, 470, 487, 430, 505, 529, 690, 694, 730
— 39-ta — 249, 391, 449, 629, 631, 783
— 40-ta — 188, 277, 366, 398, 399." 715, 725, 726
— 45-ta — 770
— 52-ga — 293, 376, 403, 571, 758
— 53-ća — 270, 271, 409, 417, 553——555

Grupe
— Gorenjska — 51
— Koruška — 311, 312, 320
— »Leoben Donavic« (austrijska) — 317
— Mornarička 9. korpusa — 575
— Primorska operativna — 609, 610, 614, 615
— Unska operativna — 286—289. 372—375, 832, 834, 835
— Zapadna NOP odreda — 58, 61, 62, 567—569, 582
— 1. artiljerijska 5. korpusa — 382—385

Korpusi *NOVJ*
— 1. proleterski udarni — 447, 510, 619
— 2. udarni — 32, 137, 239, 337, 347, 541, 612,
— 3-ći — 299, 185, 470, 492, 502, 510, 690, 692, 696, 698, 701
— 4-ti — 114—116, 171, 173, 280, 372, 373, 825
— 5-ti — 19, 116, 251, 364, 382, 384. 410. 421,, 449, 474, 838
— 6-ti — 58, 59, 62, 116, 188, 189. 193, 194, 279, 280, 368, 369, 440. 715
— 7-mi — 39, 53, 79, 84, 86—88, 132, 135, 158, 159, 202, 208, 209, 212. 290, 291, 316, 360, 461—463, 493——495, 497, 498, 500, 596, 643—645, 719, 721, 722, 748, 753, 754, 799——802
— 8-mi — 63. 162, 163. 206, 207, 215, 219, 222, 361, 364, 531
— 9-ti — 7, 24, 38, 39. 42, 47—49, 51—53, 95, 98. 107, 108, 117, 124. 153, 158, 160, 201, 208, 312, 322——325. 327, 328, 458, 459, 462, 560—563, 575, 577, 663—665, 686. 704, 707. 711, 722
— 10-ti — 279, 280, 581
— 11-ti — 238, 428, 593, 818, 819. 823
— 12-ti — 89, 109, 203—205
— 14-ti — 773

Stab Mornarice NOVJ — 32, 33, 533. 534

Mornarica NOVJ — 30, 32, 33, 531, 532, 535
Baza Mornarice u Italiji — 30, 37

Operativni štabovi

— za Istru — 7
— 2. operativne zone Hrvatske — 554
— 6. i 11. brigade — 309, 311, 314——316, 660
— Kosmeta — 294, 376, 379
— za Kordun — 254
— za zapadnu Sloveniju — 323
— Unske operativne grupe — 373——375, 834, 836
— Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske — 564, 568
2. obalski sektor — 534
3. obalski sektor — 73, 532
5. obalski sektor — 533

Operativne zone

— 2. NOV i PO Hrvatske — 564
— 4. NOV i PO Hrvatske — 75
— 4. Slovenije — 131, 158, 160, 200 201, 258, 261—263, 308, 309, 311, 314—320, 459—463, 497, 500 596, 656—658, 661, 662, 669, 671, 672

Komande mesta

— Bos. Grahovo — 364
— Brezovac — 191, 192
— Domžale — 318
— Gornji Grad — 318
— Jurklošter — 318
— Kamnik — 318
— Knić — 444
— Kozje — 318
— Kupres — 393
— Lipik — 190, 191
— Luče — 318
— Ljubija — 391
— Ljubno (ob Savinji) — 318
— Medija-Izlake — 318
— Moravče — 318
— Motnik — 318
— Pakrac — 190, 191
— Planina — 318
— Solčava — 318
— Vače — 318
— Velike Lašče — 801
— Zadar — 284, 285

Komande područja

— Belokranjsko — 798, 802
— Bihaćko — 835
— Dolenjsko — 803
— Drvarsko — 361
— Kobariško — 53, 323
— Kamniško-zasavsko — 318, 659
— Kozjansko — 318, 659
— Notranjsko — 801
— Pohorsko — 318, 659
— Zgornjosavinjsko — 318, 659

Bolnice NOVJ

— Glavna uprava slovenačkih vojnopartizanskih bolnica 7. korpusa — 753
— Slovenska vojnopartizanska Bobovec — 754, 756
— Slovenska centralna vojnopartizanska na Kočevskom rogu —— 754—756
— Slovenska vojnopartizanska Ribnica — 754
— Slovenska vojnopartizanska Snežnik — 754—756
— Slovensko-hrvaška vojnopartizanska u Zumberku — 754, 755
— Slovenska vojnopartizanska za evakuaciju — 754, 756
— Slovenska vojnopartizanska Zalesje — 754
— 6. korpusa — 194
— 8. korRusa — 206, 207

Glavni štabovi NOV i PO

— Hrvatske — 85, 280, 312, 319, 320, 363, 552, 803
— Makedonije — 32, 54, 405, 814
— Slovenije — 21, 23—25, 42, 47, 49, 79, 86, 98, 105, 108, 117, 128, 133, 135, 152, 156, 159, 160, 166, 167, 169, 171, 173, 199—202, 208, 209, 258, 308, 309, 312, 314, 315, 318, 320—322, 324, 457, 461—463, 493, 561, 596, 644, 663, 664, 669——671, 682, 702, 709, 711, 720, 722, 723, 755, 756, 798, 802
— Srbije — 32, 293, 356, 760, 767, 769, 773, 775
— za Kosovo i Metohiju — 297, 378
— za Vojvodinu — 93, 109, 203, 620, 621

Vrhovni štab NOV i POJ

— Vrhovni NOV i POJ — 28, 58, 94, 107, 133, 160, 203, 291, 293, 294, 312, 405, 449, 523, 534, 541, 584, 633, 643, 652, 679, 690, 692 812

»

Crvena armija — 19, 35, 46, 60, 84, 114, 132, 147, 213, 215—219, 224. 231, 233, 247, 286, 290, 301, 304,

308, 324, 332, 345, 346, 350, 352, 363, 366, 373, 422, 433, 438, 439, 443, 444, 446, 447, 463, 482, 494, 504, 518, 563, 566, 569, 593, 596, 623, 636, 676, 690—692, 710, 761, 786. 787, 833. 842

* *

Područja

— 2. ličko — 165
— Daruvarsko — 194
— Novogradiško — 188
— Požeško — 189

Vojne misije

— Anglo-američka — 318, 319
— Sovjetska — 318

* * .

Nemačke jedinice

— 1. puk »Brandenburg« — 216
— 14. SS policijski puk — 644, 645, 801
— 136. rezervni brdski puk 188. rezervne brdske divizije — 177
— 92. motorizovana brigada — 216
— Divizija »Brandenburg« — 216
— Divizija »Skenderbeg« — 342
— 7. SS divizija »Princ Eugen« — — 300
— 13. SS divizija »Handžar« — 274, 431, 434, 437, 468, 469, 502. 504, 506, 690, 693, 733
— 71. divizija — 686
— 188. rezervna brdska divizija — — 117
— 369. legionarska divizija »Vražja« — 590, 608. 609
— 5. SS brdski korpus — 608
— Borbena grupa »Smic« (Schmitz) — 101
— Borbena grupa »Trek« (Trech) — — 310
— Grupa armija »E« — 293, 502

Četničke jedinice

Odredi

— Dolenjski — 51, 107, 131
— Gorenjski — 51, 107
— Notranjski — 51, 107
— Soški — 51, 107
— Štajerski — 107

Brigade

— Jurišna (leteća) 2. dalmatinskog četničkog korpusa — 219
— 2. rogatička — 695

Korpusi

— Romanijski — 508, 695
— Vršački — 110
— 2. dalmatinski — 219

Ustaško-domobranske jedinice

— 5. ustaška bojna — 115
— 35. ustaška bojna — 552
— 2. pukovnija 2. gorskog zdruga — 228, 232
— Poglavnikov tjelésni zdrug — 581
— 2. gorski zdrug — 228, 232
— 5. ustaški stajaći djelatni zdrug — 279
— 9. posadni zdrug — 232
— 10. posadni zdrug — 286

Ofanzive

— 4-ta — 300
— 5-ta — 300
— 6-ta — 300
— 7-ma — 300, 301, 303

REGISTAR PARTUSKO-POLITICKIH ORGANIZACIJA I RUKO-VODSTAVA

Mesni komiteti KPJ za:
— Dubrovnik — 747
— Split — 747
— Šibenik — 747
— Zadar — 747

Sreski (kotarski) komiteti KPJ za:
— Đakovo — 807
— Požegu — 807
— Valpovo — 807

Okružni komiteti KPJ za:
— Biograd — 285
— Biokovo — 747
— Bjelovar — 280
— Čazmu — 280
— Drvar — 358
— Dubrovnik — 747
— Knin — 747
— Notranjsko — 86
— Podgrmeč — 391, 394
— Požarevac — 357
— Prnjavor — 555
— Prozor — 234
— srednju Dalmaciju — 746, 747
— Šibenik — 747

Okružni komiteti SKOJ-a za:
— Trst 125

Oblasni komiteti KPJ za:
— Bosansku krajinu — 14, 223, **22J,** 249, 270, 287, 307, 382, 386, 421, 427, 449, 478, 553, 555, 679, 680
— Dalmaciju — 63, 70, 73, 162, 207, 216, 737, 746, 747, 808
— Gorenjsku — 42, 108
— istočnu Bosnu — 181, 273, 387, 431, 468, 487, 501, 510, 695, 730
— Korušku — 662
— Kosmet — 293, 297, 298, 376, 377, 379, 381, 403
— Sandžak — 544
— Slavoniju — 437, 723, 726
— Slovenačko primorje — 103
— Štajersku — 262, 596, 656. 659, **661**
— zagrebačku oblast — 279

Oblasni komiteti SKOJ-a za:
— Bosansku krajinu — 395. 60[1]. 629
— Dalmaciju — 179
— Hercegovinu — 88. 242, 264, 268. 546, 837
— istočnu Bosnu — 134, 187, 329
— Kosmet — 2C3, 298, 571
— Slovenačko primorje — 121. 126, 127, 685
— Štajersku — 600

Odredski komiteti SKOJA-a
— Grahovsko-peuljskog odreda — — 361

Pokrajinski komiteti KPJ za:
— Bosnu i Hercegovinu — 307, 605
— Crnu Goru i Boku — 336, 536, 615
— Srbiju — 465, 789
— Vojvodinu — 92, 108, 110, 111

Pokrajinski komiteti SKOJ-a za:
— Hrvatsku — 746
— Sloveniju — 25, 112, 117, 159. 161, 596, 599
— Srbiju — 43. 47 .

Centralni komiteti KPJ
— Jugoslavije — 27, 54, 56, 72, 79, 95, 104, 108, 162, 177, 181, 187, 225, 227, 281, 293—295, 297, 299, 332. 336, 338, 350, 356, 387, 405, 431, 437, 468, 487. 510, 516, 531, 535, 583, 608, 637, 640, 674, 696. 698. 730, 737, 740. 746. 753. 760, 767, 777, 789. 808

— Hrvatske — 85, 162, 235, 245, 286, 331, 437, 483, 525, 550, 556, 579, 638, 687, 723, 727, 737, 740, 746, 750, 753, 803, 808. 822
— Makedonije — 54
— Slovenije — 25, 42, 102, 104, 107, 136, 156, 161, 561, 577, 578, 598, 600, 616, 619, 670, 672, 683, 684, 705, 708, 709

*

Politodeli divizija
— 3-će — 146, 147, 338, 540, 544
— 4-te — 401
— 9-te — 809, 810
— 10-te — 299
— 14-te — 669—671
— 15-te — 130
— 18-te — 83, 84
— 25-te — 352, 357
— 29-te — 546, 622
— 30-te — 124, 682
— 34-te — 174
— 35-te — 235, 557
— 39-te 777
— 40-te — 369, 723, 726
— Primorske operativne grupe — — 608

Brigadni komiteti KPJ
— 3-će 35. divizije — 557
— 4. kosmetske — 404, 405
— 13. južnodalmatinske — 164
— 21-ve 38. divizije — 433

Brigadni komiteti SKOJ-a
— 4. kosmetske 52. divizije — 571, 572
— 5. dalmatinske — 220
— 8. krajiške — 400—403
— 9. krajiške — 602, 603, 605, 607 10-te 20. divizije — 66
— 10. hercegovačke 29. divizije — — 242, 245
— 11-te 4. divizije — 843
— 11. hercegovačke 29. divizije — — 546, 547, 550
— 12. hercegovačke — 88
— 13-te 29. divizije — 264, 267—270 662, 624, 628
— 13. krajiške 39- divizije — 629, 630, 633
— 14. dalmatinske — 221
— 17. krajiške — 233
— 19. birčanske — 181, 184. 187, 329 —331

Divizijski komiteti KPJ
— 1. proleterske — 482
— 3-će — 246
— 4-te — 477
— 9-te — 164, 810
— 10-te — 302, 303, 306
— 13-te — 528
— 15-te — 129, 134
— 17-te — 524
— 18-te — 79, 83
— 19-te — 72, 78, 215, 217, 218. 220, 223, 224
— 20-te — 63, 64, 69—71
— 25-te — 351, 355—357, 770, 772
— 30-te — 95. 684
— 31-ve — 38, 39, 42, 98. 99, 107, 560, 702, 712
— 32-ge — 654
— 35-te — 236, 557
— 38-me — 387, 390
— 40-te — 369, 398, 437, 441, 442. 724. 725,
— 53-će -- 553, 555
— Unske operativne grupe — 286. 288, 289

*

* «

Antifašistički front žena — 156, 173. 175, 489
Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije — 23, 31, 32, 45, 52, 64, 93, 218, 346, 362, 412. 433, 438, 440, 446, 503, 505, 519. 532, 533, 593, 667, 692, 693, 698, 716, 731, 732, 734, 749, 830, 842
Bela garda — 26, 48—51, 172, 277, 308, 313, 368
Crnogorska antifašistička skupština narodnog oslobođenja — 336
Prvi kongres antifašističke omladine Hrvatske — 807
Prvi kongres antifašističke omladine Jugoslavije — 186, 471
Prvi kongres USAOBiH-a — 186. 187, 268, 269, 330, 395, 426, 471, 546, 604, 606, 626, 628, 633, 843
Prvi kongres USAOJ-a — 267, 268
Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Srbije (USAOS) — 43, 44, 46, 465, 791
Drugi kongres omladine Crne Gore i Boke — 543
Drugi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) — 45, 186, 267, 626

Drugo zasjedanje AVNOJ-a — 7, 9, 31, 93, 173, 192, 219, 295, 352, 354, 356, 367, 402, 519, 547, 638, 667. 693, 768—770, 793, 790, 796
Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a — — 19, 231, 251, 303, 402, 547, 548, 693
Treći kongres USAOJ-a — 604
Treće zasjedanje ZAVNOH-a — 32, 73, 173, 192, 219, 236, 247, 283, 567, 569
Glavni NO odbor Srbije — 796
Glavni NOO za Vojvodinu — 111
Hrvatska seljačka stranka — 64, 70, 110, 173, 629, 632
Jedinstveni narodnooslobodilački front (JNOF) — 73, 175, 333, 440. 533, 748, 750
Jedinstveni narodnooslobodilački front za Dalmaciju — 750
IOOF Slovenije — 24, 52, 200
Komunistička partija Jugoslavije — — 14, 17, 18, 38, 40, 45, 54—57, 63—66, 68—70, 74, 76, 79, 80, 83, 85, 89, 94—96, 98, 106, 107, 109, 111, 113, 123, 146, 157—159, 163, 179, 181, 219, 220, 222, 223, 225, 226, 229—233, 235, 236, 245, 246, 249, 250, 252, 258, 261, 262, 270, 271, 273—276, 281, 282, 287, 288, 290, 295—298, 302, 303, 306, 309, 329, 331, 332, 337, 338, 341—344, 348, 349, 351, 354, 358, 359, 361, 366, 369, 371, 378, 383, 389, 392, 393, 397, 399, 400, 418—Ì22, 426, 431, 432, 434. 436, 439, 440, 452, 465, 470, 471, 479, 483—485, 491, 493, 504, 511, 514, 516, 517, 519. 521—525, 529, 530, 536—539, 542 543, 546, 548, 550, 556, 561, 565, 573, 578, 579, 582, 587, 602, 609— —611, 613—618, 624, 631, 634—637, 639, 641. 669—671, 674, 675, 678— —680, 685, 687, 702, 707, 708, 716, 724, 725, 727—730, 736, 756, 758, 761—764, 766, 770, 777—780, 782— —784,786, 787, 791, 792, 797, 803— —806, 808—810, 820—822 842
Komunistička partija Slovenije — — 107, 122—124, 126, 127
Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) — 8, 19, 32, 33, 41. 92, 192, 213, 216, 272, 290 304, 332, 334, 346, 362, 412, 433, 446, 623, 640, 667, 692, 715, 731, 732. 751
Narodnooslobodilački front Hrvatske — 7, 9, 32, 33
Narodnooslobodilački front (NOF) — 110, 178, 363, 394, 452, 624, 630, 633, 640
Oblasna konferencija SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu — 330
Oblasni narodnooslobodilački front za Kosovo i Metohiju — 408
Oblasni NOO za Vojvodinu — 620
Oktobarska socijalistička revolucija — 481, 504, 552, 563, 577, 639, 640, 665, 693, 694, 696, 768, 794
Osvobodilna fronta — 50, 97, 104, 156, 201, 290, 308, 563, 657, 667
Osvobodilna fronta za Primorsku i Gorenjsku — 459
OZNA — 49, 105, 107, 110, 157, 191, 219, 222, 228, 271, 315, 334, 355, 361, 368, 375, 388, 390, 435, 436, 541, 569, 679. 683, 716, 735, 776,
Prva garda — 308
Pokrajinski NO odbor za Slovenačko primorje — 140, 459, 664
Pokrajinski odbor OF — 96
Pokrajinski odbor Slovenske profašistične ženske zveze za Gorenjsku .— 107
Pokrajinski odbor OF za Primorsko — 104
Pokrajinski odbor OF za Štajersku — 459, 656, 661
Propagandni centar u Beneškoj Sloveniji — 323, 326, 327
Propagandni odsek 4. operativne zone Slovenije — 459—462. 656, 659. **661, 662**
Propagandni odsek 7. korpusa — 798
Propagandni odsek 9. korpusa — 24. 153, 322—324, 327, 328, 459—461
Propagandno odeljenje glavnog štaba NOV i PO Hrvatske — 456. 464
Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — 166, 167, 169. 171, 198—200, 202, 324. 456—459. 461—464, 656, 663, 719— 721, 800
Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije — 198, 200, 456, 464, 719
Rapalski ugovor — 8
Savez komunističke omladine Jugoslavije — 14, 18, 24, 38, 40, 41. 63, 65, 66, 68, 69, 71, 79, 80, 83, 88— 90, 95, 98, 102, 107, 112, 113, 117— 127, 157,159,161,164,177,179,182—

Slovensko narodno gledališče — 802
Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije — 179, 402, 548, 628, 696, 839—841
Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske — 173, 175, 179, 751, 752
Ujedinjeni savez antifašističke omladine Srbije — 46
Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja BiH — 362, 394, 412, 433, 503, 505, 698, 731, 734, 749, 842
Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke — 336
Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) — 64, 73, 85, 93, 173, 218, 283, 285, 334, 335, 438, 440, 593, 750, 807
187, 219—224, 228, 231—233,236, 242, 243, 245, 246, 252, 258, 263—269, 272, 274, 276, 277, 282, 287, 288, 292, 297. 298, 301, 306, 307, 329—331, 343, 355, 361, 366, 369, 377—379, 381, 383, 384, 389, 395, 400—403, 405, 420, 423, 424, 426, 432—434, 439—442 449, 451, 466, 470, 471, 480, 484, 485, 491, 511, 512, 514. 521—523. 542, 543, 546—548, 550, 556, 557, 563, 573, 577, 579—582, 587, 598—605, 609—614 ,624—628. 631—635, 641—643, 670, 675, 679, 684—688, 702, 705, 708—710, 725. 727, 728, 732, 736, 751—753, 758, 759. 761—764, 783, 784, 787, 791—793, 806, 808, 810, 812, 813, 820—823. 837—843
Slovenska profašistična ženska zveza (SPZZ) — 107, 711
Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) — 41, 202, 667

S A D R Ž A J

I

DOKUMENATA O PARTIJSKO-POLITICKOJ DELATNOSTI U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

1. Septembar — 31. decembar 1944.

Strana

Mesečni plan političkog rada Operativnog štaba NOV i PO za Istru od 1. septembra 1944. potčinjenim jedinicama — — — — 7

Pregled brojnog stanja članova KPJ i SKO-a 6. krajiške brigade 4. NOU divizije od 1. septembra 1944. godine — — — — — 14

Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije 6. bataljona od 1. septembra 1944. sekretaru partijske organizacije 1. proleterske brigade o organizacionom stanju i radu Partije u Bataljonu — — — — — — — — — — — — — 15

Mesečni izveštaj političkog komesara 4. NOU divizije od 2. septembra 1944. političkom komesaru 5. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji — — — — — — 19

Politički izveštaj Štaba 15. NO divizije od 3. septembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — — 21

Dvomesečni izveštaj političkog komesara 1. tenkovske brigade od 4. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu u toj Brigadi — — — — — 27

Uputstvo političkog komesara Mornarice NOVJ od 5. septembra 1944. političkim komesarima Pomorsko-obalskih sektora i baze Mornarice u Italiji o metodu političkog rada i odnosu prema narodu — — — — — — — — — — — — 30

Izveštaj partijskog komiteta 31. NO divizije od 5. septembra 1944. pretpostavljenim partijskim forumima o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji — — — — — — — — 38

Uputstvo Pokrajinskog komiteta SKOJA za Srbiju brigadnim komitetima SKOJA o načinu organizovanja takmičenja pred održavanje Prvog kongresa Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Srbije (USAOS) — — — — — — — — — 43

Politički izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ od 6. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stanju u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — — — — — —

Izveštaj pomoćnika političkog komesara 4. makedonske NO brigade od 6. septembra 1944. pomoćniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Makedonije o radu i stanju partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — **54**

Izveštaj Štaba Zapadne grupe NOP odreda od 10. septembra 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu u Posavskom odredu i narodu Posavine od 20. avgusta do 10. septembra — — — — — — 58
Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta KPJ 20. NO divizije održanog 11. septembra 1944. godine — — — — — — 63
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 19. NO divizije od 12. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u brigadama — — — 72
Izveštaj vršioca dužnosti političkog komesara 7. korpusa NOVJ od 17. septembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu partijske organizacije u 18. diviziji — 79
Izveštaj sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 17. septembra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — 88
Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 18. septembra 1944. partijskim organizacijama u jedinicama o postupku prema domobranima koji prelaze na stranu NOV Jugoslavije 92
Direktive Partijskog komiteta 30. NO divizije od 18. septembra 1944. pomoćnicima političkih komesara brigada i bataljona o zadacima partijskih organizacija na propagandnom i kulturno-prosvetnom polju — — — — — — — — — — 95
Izveštaj sekretara Partijskog komiteta 31. NO divizije od 19. septembra 1944. pomoćniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu u Diviziji — — — — 98
Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 20. septembra 1S44. Centralnom komitetu KPJ o razvoju narodnooslobodilačkog pokreta u Vojvodini — — — — — — — 108
Direktive Pokrajinskog komiteta Saveza komunističke omladine Slovenije od 23. septembra 1944. oblasnim komitetima, politodelima divizija i brigadnim biroima SKOJ-a o reorganizaciji SKOJ-a u brigadama — — — — — — — — — 112
Uputstvo političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 23. septembra 1944. političkim komesarima potčinjenih jedinica o pripremi za predstojeće akcije — — — — — — — — — — 114
Izveštaj sekretara organizacije SKOJ-a 30. NO divizije od 23. septembra 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Sloveniju o stanju u skojevskim organizacijama u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — — — — — — 117
Politički izveštaj Štaba 15. NO divizije od 24. septembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — 128
Izveštaj političkog komesara 3. udarne divizije od 25. septembra 1944. političkom komesaru 2. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju u jedinicama Divizije — — — — — — 137
Izveštaj političkog komesara 17. slovenačke NO brigade »Simon Gregorčič« od 28. septembra 1944. političkom komesaru 30. NO divizije o političkom jadu i stanju u Brigadi i na terenu 148
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 29. septembra 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o organizacionoj strukturi Partije u vojsci i izveštaj o dejstvima jedinica — — — — — — — — — — — — 156

Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 13. južnodalmatinske brigade 9. NO divizije od 29. septembra 1944. Centralnim komitetima KPJ i KP Hrvatske i Oblasnom komitetu za Dalmaciju o organizacionom stanju i partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — — 162
Naredba Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 30. septembra 1944. o ukidanju propagandnih odseka divizija — — — — — 166
Naredba Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 30. septembra 1944. o organizaciji kulturno-prosvetnih odbora i kružoka u jedinicama NOV i PO Slovenije — — — — — — — — 167
Uputstva Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 30. septembra 1944. za formiranje kulturno-prosvetnih odbora i kružoka u jedinicama NOV i PO Slovenije 169
Izveštaj političkog komesara 34. NO divizije od 30. septembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o prijemu novih boraca i o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — 171
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. udarne brigade 19. NO divizije od 30. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ 0 moralno-političkom stanju u Brigadi — — — — — 177
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 19. birčanske brigade 27. NOU divizije od 30. septembra 1944. o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi 181
Izveštaj sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a 19. birčanske brigade 27. NOU divizije od 30. septembra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za istočnu Bosnu o političkom i kulturno--prosvetnom radu — — — — — — — — — — — 184
Mesečni izveštaj komesara Novogradiškog područja od 30. septembra 1944. komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu posle oslobođenja Pakraca i Lipika — 188
Pregled brojnog stanja partijskih organizacija Podravskog NOP odreda za septembar 1944. godine — — — — — — — 196
Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. oktobra 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o reorganizaciji propagande i radu u septembru 1944. godine — — — — — — — 198
Uputstvo političkog komesara 12. korpusa NOVJ od 2. oktobra 1944. političkim komesarima 11, 16. i 36. divizije o prijemu novih boraca i njihovom vaspitanju — — — — — — — — 203
Pregled brojnog stanja i socijalnog sastava partijske organizacije 1 brojnog stanja skojevske organizacije bolnice 8. korpusa NOVJ od 2. oktobra 1944. godine — — — — — — — 206
Politički izveštaj Štaba 18. NO divizije od 3. oktobra 1944. Štabu 7. korpusa NOVJ o stanju i radu u potčinjenim jedinicama 208
Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta 19. NO divizije od 3. oktobra 1944. godine — — — — — — — — — — 215
Izveštaj organizacije KPJ u Svajcarskoj od 3. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — — — — — — 225
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 17. krajiške brigade 10. NOU divizije Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o moralno-političkom stanju u Brigadi — — — — 228
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. udarne brigade 35. NO divizije od 4. oktobra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — — — — — — 235

Izveštaj političkog komesara 3. NOU divizije od 6. oktobra 1944. političkom komesaru 2. udarnog korpusa NOVJ o političkom radu sa narodom u Rožaju — — — — — — — — 239
Mesečni izveštaj sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a 10. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 6. oktobra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — 242
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 3. udarne brigade 35. NO divizije od 6. oktobra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o organizacionom stanju i partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — 245
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 15. krajiške brigade 39. NOU divizije od 9. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — 249
Fregled brojnog stanja partijske organizacije 8. NOU divizije od 10. oktobra 1944. godine — — — — — — — — — 254
Pregled brojnog stanja i socijalnog sastava partijske organizacije 35. NO divizije od 16. oktobra 1944. godine — — — — 256
Izveštaj partijskog sekretara 6. slovenačke NOU brigade »Slavko Šlander« od 10. oktoora 1944. pomoćniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i aktivnosti organizacije KP u Brigadi — — — — — — — — — 258
Izveštaj brigadnog komiteta SKOJ-a 13. brigade 29. NOU divizije od 11. oktobra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu o organizacionom i moralno-političkom stanju u bataljonima — — — — —' — — — — — — — — 264
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 14. srednjobosanske brigade 35. NOU divizije od 11. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizacionom stanju i moralno-političkom radu partijske i skojevske organizacije 270
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 16. muslimanske brigade 27. NOU divizije od 12. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi — — — — — — — 273
Uputstvo političkog komesara Virovitičke brigade 40. NO divizije od 12. oktobra 1944. političkim komesarima bataljona o metodu političkog rada na terenu i u jedinicama — — — — 277
Pismo Štaba 10. korpusa NOVJ od 13. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za zagrebačku oblast o operacijama u Podravini 279
Izveštaj sekretara 19. NO divizije od 13. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — 281
Mesečni izveštaj sekretara divizijskog komiteta Unske operativne grupe od 13. oktobra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — — — — 286
Izveštaj Štaba 9. slovenačke NO brigade od 13.. oktobra 1944. političkom komesaru 18. slovenačke NO divizije o političkom radu i stanju u Brigadi — — — — — — — — — 289
Zaključci savetovanja partijskih rukovodilaca 1. i 4. kosmetske brigade 52. kosovsko-metohijske divizije od 14. oktobra 1944. godine — — — — — — — — — — — — — 293
Izveštaj Politodela 10. NOU divizije od 15. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom i organizacionom stanju u brigadama — — — — — — — — — — 299

Izveštaj Štaba 4. operativne zone Slovenije od 19. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o političkom radu i stanju u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — 308
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ od 19. oktobra 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o reorganizaciji propagandnog rada — — — — — 322
Izveštaj sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a 19. birčanske brigade 27. NOU divizije od 22. oktobra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-3 za istočnu Bosnu o političkom i kulturno-prosvetnom radu skojevske organizacije — — — — — — 329
Uputstvo Centralnog komiteta KP Hrvatske od 23. oktobra 1944. sekretarima Oblasnih komiteta o metodu rada s narodom na učvršćenju moralno-političkog jedinstva i izgradnji narodne vlasti — — — — — _ _ _ _ _ _ _ — _ 33i
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 9. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 25. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom radu i organizacionom stanju u Brigadi od 1. aprila do 25. oktobra — — — — — — — — — — 336
Izveštaj političkog komesara 25. NO divizije od 26. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji — — — — — — — 350
Izveštaj zamenika političkog komesara Grahovsko-peuljskog NOP odreda od 26. oktobra 1944. Okružnom komitetu KPJ za Drvar 0 moralno-političkom i kulturno-prosvetnom radu partijske 1 skojevske organizacije u jedinicama Odreda — — — — 358
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara Virovitičke brigade od 28. oktobra 1944. komitetu 40. NO divizije o moralno--političkom stanju u Brigadi i na terenu — — — — — 366
Izveštaj političkog komesara Unske operativne grupe od 29. oktobra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadama — — — — — 372
Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. kosmetske NOU brigade 52. kosovsko-metohijske divizije od 30. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Kosovo i Metohiju o radu partijske organizacije od 15. do 29. oktobra — — — — — — — 376
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. artiljerijske grupe 5. korpusa NOVJ od 29. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizacionom stanju partijskih organizacija i političkom i kulturno-prosvetnom radu u divizionima — — — — — — — — — — — — — — 382
Izveštaj komiteta 38. NOU divizije od 30. oktobra 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o moralno-političkom i organizacionom stanju u Diviziji — — 387
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara Podgrmečkog NOP odreda od 30. oktobra 1944. Okružnom komitetu KPJ za Podgrmeč i političkom komesaru 39. NOU divizije o organizacionom stanju i partijsko-političkom radu — — — — — 391
Pregled brojnog stanja partijske organizacije 40. NO divizije od 31. oktobra 1944. godine — — — — — — — — — 398
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 8. krajiške brigade 4. NOU divizije od 31. oktobra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — 400

Izveštaj pomoćnika političkog komesara 4. kosmetske NOU brigade 52. kosovsko-metohijske divizije od 31. oktobra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Kosmet o radu partijske organizacije i o dejstvima brigade u Đakovici i Juniku — — — — — 403
Mesečni izveštaj političkog komesara 19. srednjobosanske brigade od 31. oktobra 1944. političkom komesaru 53. NOU divizije o moralno-političkom stanju u Brigadi i o radu s narodom — 409
Pregled nacionalnog i socijalnog sastava članova KPJ 1. NOU brigade »Braća Radić« za oktobar 1944. godine — — — — 418
Pregled brojnog stanja partijske i skojevske organizacije 6. brigade 4. NOU divizije od 1. novembra 1944. godine — — — — 420
Mesečni izveštaj partijskog rukovodioca 9. krajiške NO brigade »Simo Solaja« od 1. novembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi — — — — — — — — — — — — — 421
Izveštaj političkog komesara 1. udarne brigade od 1. novembra 1944. političkom komesaru 13. NOU divizije o doprinosu žena u narodnooslobodilačkoj borbi — — — — — — — — 428
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 21. brigade 38. NOU divizije od 1. novembra 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o političkom i kulturno-prosvetnom radu partijske i skojevske organizacije — — 431
Mesečni izveštaj Divizijskog komiteta 40. NO divizije od 2. novembra 1944. Povereništvu Centralnog komiteta KPH za severnu Hrvatsku i Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — 437
Mesečni izveštaj političkog komesara 6. udarne istočnobosanske brigade od 2. novembra 1944. političkom komesaru 17. NOU divizije o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u gružanskom srezu i u jedinicama brigade — — — 442
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 13. krajiške brigade 39. NOU divizije od 2. novembra 1944. Oblasnom komitetu KPH za Bosansku krajinu o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — 449
Pregled brojnog stanja partijskih organizacija u 1. zagorskoj brigadi za oktobar 1944. godine — — — — — — — — 454
Mesečni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 4. novembra 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o agitaciono-propagandnom radu u jedinicama NOV i PO Slovenije — — — 456
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 8. srpske brigade 22. NO divizije od 4. novembra 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — — — 465
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 17. majevičke udarne brigade 38. NOU divizije od 4. novembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom i organizacionom stanju u Brigadi — — — — — — — — — — 468
Pregled brojnog stanja i organizacione strukture partijske organizacije Posavskog NOP odreda za oktobar 1944. godine — — 472
Izveštaj političkog komesara 4. udarne divizije od 5. novembra 1944. političkom komesaru 5. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu posle bitke za Travnik — 474

Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 6. krajiške brigade 4. NOU divizije od 5. novembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — — 478
Uputstvo pomoćnika političkog komesara italijanske brigade »Italija« 1. proleterske divizije od 6. novembra 1944. pomoćnicima političkih komesara bataljona o proslavi dvadeset sedmogodišnjice oktobarske socijalističke revolucije — — — — 481
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. brigade 35. NO divizije od 6. novembra 1944. Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — _ _ _ — — — _ _ _ _ _ _ _ 483
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 18. hrvatske brigade 38. NOU divizije od 6. novembra 1944. o partijsko-političkom radu i organizacionom stanju u oktobru — — — — — 487
Izveštaj Štaba 15. NO divizije od 7. novembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i političkom radu u potčinjenim jedinicama — — — — — — 493
Izveštaj političkog komesara 27. NOU divizije od 7. novembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o moralno-političkom stanju u brigadama — — — — — — — — — 501
Cetvoromesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 2. krajiške brigade 17. NOU divizije od 7. novembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi — — — — — — — — 510
Uputstvo Centralnog komiteta KP Hrvatske od 10. novembra 1944. oblasnim, okružnim i divizijskim komitetima i politodelima o metodu rada u izgrađivanju moralno-političkog jedinstva. — 525
Izveštaj političkog komesara Mornarice NOVJ od 10. novembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o formacijskom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Mornarici — — — 531
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 7. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 10. novembra 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru i Boku o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — 536
Izveštaj komiteta SKOJ-a 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 10. novembra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — — — — — 546
Mesečni izveštaj pomoćnika komesara 2. brigade 35. NO divizije od 10. novembra 1944. Centralnom komitetu KPH o organizacionom i moralno-političkom stanju u Brigadi — — — — 550
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 53. NOU divizije od 11. novembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o političkom stanju u Brigadama — — — — — — — 553
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 3. brigade 35. NO divizije od 12. novembra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o organizacionom i moralno-političkom stanju u toj Brigadi — 556
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradnik« od 14. novembra 1944. partijskom komitetu 31. NO divizije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi — _ — — — — _ — _ — — — — 560
Izveštaj političkog komesara Zagrebačkog NOP odreda od 14. novembra 1944. Stabu Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske o moralno-političkom stanju Odreda — — — — 564

Petnaestodnevni izveštaj Komiteta SKOJ-a 4. kosmetske brigade 52. NO divizije od 15. novembra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Kosmet — — — — — — — — — — 571
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« od 15. novembra 1944. o radu partijske organizacije i stanju u Brigadi — — — — — — — 573
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije 1. Zagorske brigade 32. NO divizije od 18. novembra 1944. Centralnom komitetu KPH o radu partijske i skojevske organizacije — — 579
Izveštaj partijskog rukovodioca 1. tenkovske brigade od 20. novembra 1944. o partijsko-političkom radu posle iskrcavanja na ostrvo Vis — — — — — — — — — — — — — 583
Naredba 13. hercegovačke brigade od 29. novembra 1944. potčinjenim jedinicama povodom godišnjice formiranja 29. NOU divizije — — — — — — — — — — — — — 588
Pismo političkog komesara 13. NO divizije od 22. novembra 1944. političkim komesarima potčinjenih jedinica o metodu rada političkih komesara — — — — — — — — — — 593
Izveštaj sekretara SKOJ-a 14. NOU divizije od 22. novembra 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Sloveniju o stanju i radu organizacije u potčinjenim jedinicama — — — — — — 596
Mesečni izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 9. krajiške NOU brigade »Simo Solaja« od 22. novembra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — 602
Izveštaj politodela Primorske operativne grupe 2. korpusa NOVJ od 24. novembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju u brigadama — — — — — — — 608
Okružnica Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 25. novembra 1944. oblasnim, okružnim i divizijskim komitetima i politodjelima o nekim slabostima partijskih organizacija u vojsci — — — — — — — — — — — — 616
Uputstvo političkog komesara 1. proleterskog korpusa NOVJ od 25. novembra 1944. političkom komesaru 28. divizije o odnosu prema narodu i narodnoj vlasti — — — — — — — 619
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 13. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 27. novembra 1944. o brigadnom savetovanju SKOJ-a — — — — — — — — 622
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 13. krajiške brigade 39. NOU divizije od 27. novembra 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u toj Brigadi — — — — — 629
Uputstvo Centralnog komiteta KPH od 28. novembra 1944. pomoćniku političkog komesara 1. brigade 35. NO divizije o metodu rada partijske organizacije i sadržaju izveštaja — — — 634
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 2. bataljona »Mateoti« od 30. novembra 1944. pomoćniku političkog komesara italijanske brigade »Italija« o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — — — 635
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. dalmatinske proleterske brigade 26. NOU divizije Centralnom komitetu KPJ o radu i organizacionom stanju partijske organizacije u novembru 1944. godine — — — — — — — — — — 637
Izveštaj Štaba 15. NO divizije od 1. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stanju i političkom radu u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — — — — — 643

Pregled brojnog stanja partijskih organizacija u jedinicama 32. NO divizije od 1. decembra 1944. godine — — — — — — 654
Izveštaj Propagandnog odseka 4. operativne zone Slovenije od 2. decembra 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o organizaciji propagande i kulturno-prosvetnom radu u potčinjenim jedinicama — — — — — — 656
Izveštaj Komande Horovodske škole 9. korpusa NOVJ od 2. decembra 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu i uspehu prvog tečaja — — — — — 663
Izveštaj sekretara Politodela 14. NOU divizije od 2. decembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o političkom radu i stanju u potčinjenim jedinicama — — 669
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. beogradske brigade 4. divizije KNOJ od 2. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — — — — — — — — 674
Izveštaj partijskog rukovodioca 9. krajiške NOU brigade »Simo Solaja« od 2. decembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizacionom stanju i radu partijske organizacije u Brigadi — — — — — — — — — — 679
Izveštaj Politodela 30. NO divizije od 3. decembra 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu i stanju u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — — 682
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. brigade 35. NO divizije od 3. decembra 1944. Centralnom komitetu KPH o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — 687
Izveštaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 4. decembrà 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o vojno-političkoj situaciji i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama u toku oktobra i novembra — 690
Izveštaj političkog komesara 27. NOU divizije od 4. decembra 1944. Oblasnom komiteta KPJ za istočnu Bosnu o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama Divizije — — — — — — — — — — — — — — 695
Izveštaj sekretara partijskog komiteta 31. NO divizije od 4. decembra 1944. političkom komesrfru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — — — — — 702
Izveštaj političkog komesara Virovitičke brigade od 4. decembra 1944. političkom komesaru 40. NO divizije o političkom i kulturno-prosvetnom radu i o sastavu štabova brigade i bataljona 715
Mesečni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 5. decembra 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije — — — — — 719
Mesečni izveštaj Politodela 40. NO divizije od 5. decembra 1944. Centralnom komitetu KPH o otklanjanju nedostataka koji su se ispoljili za vreme napada na Našice i Pleternicu i o političkom i kulturno-prosvetnom radu u toj Diviziji — — — 723
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 5. brigade 1. hrvatske divizije KNOJ od 6. decembra 1944. Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i radu partijske organizacije u Brigadi — — — — — — — — — — — — — — — — 727
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 21. istočnobosanske brigade 38. NOU divizije od 6. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o radu partijske i skojevske organizacije i opštem stanju u Brigadi _ _ _ _ - _ — _ _ — — _ — — 730

Izveštaj Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 8. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ i Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji na području Dalmacije, o NO odborima i o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije — — — — — — — — — — — 737
Izveštaj Glavne uprave slovenačkih vojnopartizanskih bolnica 7. korpusa NOVJ od 8. decembra 1944. o političkom radu i stanju u bolnicama — — — — — — — — — — — 753
Referat pomoćnika političkog komesara 2. kosmetske brigade 52. NO divizije od 10. decembra 1944. o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — 758
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 18. srpske brigade 25. NO divizije od 10. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske i skojevske organizacije i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — — — — 760
Izveštaj političkog komesara 25. NO divizije od 12. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji — — — — — — 767
Izveštaj Politodela 39. NOU divizije od 14. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske i skojevske organizacije 20. krajiške brigade — — — — — — — — — 777
Izveštaj pomoćnika političkog komesara bataljona »Matija Gubeca od 16. decembra 1944. partijskom sekretaru Posavskog NOP odreda o neprijateljskoj propagandi i o organizacionom stanju i radu partijske organizacije u Bataljonu — — — — 785
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 19. srpske brigade 25. NO divizije od 17. decembra 1944. Centralnom komitetu KPJ i Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o političkom i kulturno-prosvetnom radu partijske i skojevske organizacije — 789
Izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ od 18. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o kulturno-prosvetnom radu u jedinicama Korpusa — — — — — — 798
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. brigade 1. hrvatske divizije KNOJ od 20. decembra 1944. o radu partijske i skojevske organizacije — — — — — — — — — — — 803
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 3. dalmatinske brigade 9. NOU divizije od 23. decembra 1944. centralnim komitetima KP Jugoslavije i Hrvatske i Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o organizacionom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — — — 808
Uputstvo političkog komesara Glavnog štaba NOV i POJ za Makedoniju od 28. decembra 1944. političkim komesarima operativnih jedinica i vojnoteritorijalnim vlastima o načinu pisanja izveštaja — — — — — — — — — — — — 814
Predlog brojnog stanja partijske, organizacije 35. NOU divizije od 28. decembra 1944. godine — — — — — — — — — 818
Izveštaj političkog komesara 1. brigade 35. NOU divizije od 28. decembra 1944. o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije — — — — — — — — — — 820
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 2. brigade 35. NOU divizije od 28. decembra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o organizacionom stanju i radu partijske organizacije u decembru — — — — — — — — — — — — — 822

Izveštaj političkog komesara 7. udarne divizije od 28. decembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o metodu rada političkih komesara i o kulturno-prosvetnom radu — — — 825
Izveštaj političkog komesara Unske operativne grupe od 29. decembra 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu — — 832
Pismo rukovodioca SKOJ-a 11. brigade 4. NOU divizije od 30. decembra 1944. bataljonskim komitetima o savetovanju SKOJ-a Brigade koje je održano 21. decembra — — — — — — 837

II

PRILOG

Partijsko-politička dokumenta za period od 1. septembra do 31. decembra 1944. koja su dosada objavljena u Zborniku — — 845

REGISTAR — — — — — — — — — — — — — — 851

I S P R A V K E

Strana	*Red*	*Stoji*	*Treba*
1	**3 odozgo**	**NOV i PO**	**NOV i POJ**
IO	**II odozdo**	**poglavlja 11**	**poglavlja 11**
246	**13 odozgo**	**sektori**	**sekretari**
378	**1 odozdo**	**Redakcija ne raspolaže tim izveštajem**	**13 Redakcija ne raspolaže tim izveštajem**
877	**22 odozgo**	**Prva garda**	**Plava garda**

Lektor
Miloš Gajić, profesor

Tehnički urednik
Velisav Marković, major

Korektori
Biljana Andrić i *Margarita Petrović*

Rukopis predat u štampu jula 1970. godine
Štampanje završeno oktobra 1970. godine
Tiraž 1.500 primeraka